

ANSVAR FÖR FRAMTIDEN

**Liberalernas landsmöte
17-19 november 2023
Linköping**

ANSVAR FÖR FRAMTIDEN

Liberalernas landsmöte
17-19 november 2023
Linköping

HANDLINGAR

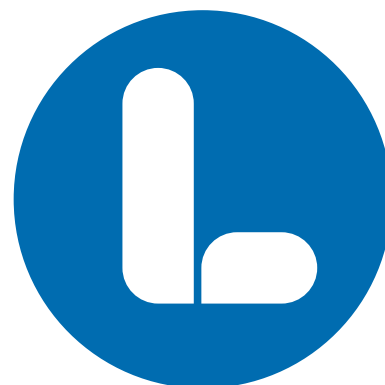
Föredragningslista

Preliminär tidplan för landsmötet

Verksamhetsberättelse m.m.

Förslag från partistyrelsen

**Motioner till landsmötet 2023 och
partistyrelsens yttranden över dem**

INNEHÅLL

Föredragningslista	4	Motioner till landsmötet 2023 och partistyrelsens yttranden över dem	105
Preliminär tidplan för landsmötet	5	A. Allmänpolitik och liberal ideologi.....	106
Verksamhetsberättelse	7	B. Utbildning och forskning	123
Förslag från partistyrelsen	57	C. Kultur, idrott och civilsamhälle.....	170
PS-förslag 1: Förhandlingsordning.....	58	D. Integrationspolitik för jobb och egen försörjning	174
PS-förslag 2: Redaktionella ändringar i partiprogrammet	61	E. Integrationspolitik för jämställdhet och demokratiska värderingar	178
PS-förslag 3: Medlemsavgifter 2024 och 2025	62	F. Klimat, energi, miljö- och naturvård	184
PS-förslag 4: Jämställdhet mellan kvinnor och män i Liberalerna	63	G. Bostadspolitik och samhällsbyggnad	213
PS-förslag 5: Stadgerapport	64	H. Trafik, IT-politik och infrastruktur	226
Bilaga 1: Förslag till stadgeförändringar	68	I. Ekonomisk politik och skattepolitik.....	243
PS-förslag 6: Tio uppdrag för Europa – Liberalernas reformagenda för EU	76	J. Jobb och arbetsmarknad	261
PS-förslag 7: Frihet och internationalism – liberal politik för säkerhet i allvarstid	84	K. Regional utveckling i hela Sverige	273
PS-förslag 8: Hela vägen till noll – i Sverige, EU och världen	92	L. Företagarpolitik och konsumentfrågor	280
PS-förslag 9: Vår vision – konkurrenskraft i världsklass.....	98	M. Allmän rättspolitik.....	286
		N. Allmänna grundlagsfrågor och demokratipolitik	311
		O. Allmän jämställdhets politik samt hbtq-frågor	323
		P. Hälso- och sjukvård samt folkhälsa	337
		Q. Socialförsäkringar och andra ekonomiska trygghetssystem.....	357
		R. Politik för årsrika	369
		S. Socialtjänst och barnrättsfrågor	375
		T. Funktionsrättsfrågor	384
		U. Alkohol, narkotika och missbruksvård	391
		V. Migrations- och asylpolitik	399
		W. Försvar och samhällsskydd.....	407
		X. Utrikespolitik och Europafrågor.....	417
		Y. Liberalernas stadgar och verksamhet	432

FÖREDRAGNINGSLISTA

1. Landsmötets öppnande
2. Fastställande av röstlängd
3. Val av ordförande, minst tre vice ordförande och förhandlingssekreterare för landsmötet
4. Val av protokollsjusterare och rösträknare
5. Fråga om landsmötet blivit behörigen utlyst
6. Fastställande av föredragningslista
7. Fastställande av förhandlingsordning
8. Tillsättande av utskott samt nominering och val till dessa
9. Verksamhetsberättelse inklusive rapport från riksdagsgruppen samt årsredovisning
10. Granskningsutskottets betänkande
11. Revisorernas berättelse
12. Fråga om ansvarsfrihet
13. Allmänpolitisk debatt
14. Partistyrelsens förslag
15. Motioner
16. Fastställande av medlemsavgift till Liberalerna och tid för vilken denna ska gälla
17. Nominering och val för tiden intill nästa ordinarie landsmöte av:
 - a) partiordförande
 - b) förste och andre vice ordförande
 - c) 21 övriga ledamöter av partistyrelsen
 - d) två revisorer, varav en auktoriserad, samt två ersättare för dessa
 - e) ordförande och sex ledamöter i granskningsutskottet
 - f) ordförande och sex ledamöter i valberedningen
 - g) övriga eventuellt förekommande val
18. Under landsmötet väckta frågor som landsmötet beslutar behandla
19. Beslut om kandidatlista inför val till Europaparlamentet
20. Landsmötets avslutande

PRELIMINÄR TIDPLAN

för landsmötet 17–19 november 2023
Linköping Konsert & Kongress

FREDAG 17 NOVEMBER

9.00 Mötesbyrån öppnar
11.30 Landsmötets öppnande
12.00 Lunch
13.00 Utskottsarbetet inleds
16.30 Förhandlingarna inleds
24.00 Förhandlingarna ajourneras (senast)

LÖRDAG 18 NOVEMBER

08.00 Förhandlingarna återupptas
12.00–13.30 Rullande lunch
18.00 Förhandlingarna ajourneras
19.30 Mangel
20.00 Landsmötesmiddag

SÖNDAG 19 NOVEMBER

08.00 Förhandlingarna återupptas
12.00–13.30 Rullande lunch
16.00 (senast) Landsmötet avslutas

ANSVAR FÖR FRAMTIDEN

Liberalernas landsmöte
17-19 november 2023
Linköping

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR TIDEN EFTER LANDSMÖTET 2021

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR TIDEN EFTER LANDSMÖTET 2021

Förord

Liberalerna är Sveriges liberala parti. Tillsammans försvarar vi individens frihet och ansvar, rättsstatens principer, marknadsekonomi och civilsamhällets rätt till organisering. Vi ökar människors livschanser och står upp för vikten av internationellt samarbete.

När vi nu samlas till 2023 års landsmöte har vi lagt valrörelse och regeringsbildning bakom oss, och påbörjat ett viktigt förnyelsearbete av vårt parti. Vi gick till val med en tydlig liberal reformagenda med sikte inställt på ett maktskifte för att bilda en liberal, borgerlig regering.

Inför valet var vi uträknade, men när andra hade räknat ut oss fann vi styrka hos varandra och gjorde en historisk upphämtning. Vi är kvar i riksdagen, vi sitter i regering, har fem viktiga ministerportföljer och vi visar varje dag vilken viktig kraft vårt parti spelar i svensk politik. Liberalerna är garanten för att kunskapsskolan återinrättas, klimatarbetet prioriteras, utanförskapet bryts, trösklarna in till arbetsmarknaden sänks och att jämställdheten stärks.

Trots en heroisk upphämtning ledde valresultatet till stora besvikelser. Valresultatet 2022 blev det svagaste i Liberalernas historia och vi tappade mandat i såväl riksdagen som representation i regioner och kommuner. Idag saknar partiet mandat i åtta regioner och 79 kommuner. Det innebär inte bara minskat inflytande genom färre förtroendevalda, utan även mindre ekonomiska resurser och därmed färre medarbetare.

En valansgrupp tillsattes och med utgångspunkt i valanalysens slutsatser initierades ett nödvändigt förnyelsearbete för att utveckla vår organisation i hela landet och förnya vår politik. Förnyelse sker inte över en natt, och det arbete vi nu har påbörjat är långsiktigt. Vi ska bygga vårt parti och det liberala laget starkare. Det kommer krävas mycket av oss alla, men vi har kommit en bit på vägen och vi har all anledning att tro på oss själva och på en liberal revansch i kommande valrörelser.

I juni nästa år är det val till Europaparlamentet. Det är ett viktigt val för oss liberaler som företräder Sveriges mest Europavänliga parti. Under det gångna året har fyra arbetsgrupper arbetat fram ny politik med fokus på EU. Liberalernas svar på att möta dagens och morgondagens utmaningar är ett djupare europeiskt samarbete, och med den övertygelsen går vi tillsammans in i nästa års valrörelse.

Det är med ödmjukhet, men också stolthet över vad vi åstadkommit hittills, och vad vi kommer att åstadkomma framåt som jag lämnar över verksamhetsberättelsen för 2021-2023. Framtiden är liberal och Liberalerna är framtiden.

Gulan Avci

Partisekreterare Liberalerna

1. Aktiviteter

1.1 LANDSMÖTEN

Landsmötet består av 178 ombud fördelade på 21 förbund efter antalet medlemmar. Liberala ungdomsförbundet och Liberala kvinnor har vardera två ombud. Liberala studenter har ett ombud.

Under denna period har två landsmöten genomförts. Landsmötet 2021 hölls den 19-21 november 2021 på Linköping Konsert och Kongress. Den 26 november 2022 hölls ett extra landsmöte i Stockholm där Johan Pehrson valdes till partiledare och där partiets valanalys diskuterades.

1.2 PARTIRÅD

Partirådet sammanträder minst en gång per år under de år landsmöte inte hålls samt i övrigt då partistyrelsen så beslutar. Partirådet består av 61 ombud fördelade på förbund efter antalet medlemmar samt partistyrelsen. Liberala ungdomsförbundet, Liberala studenter och liberala kvinnor har vardera ett ombud. Under perioden har inget partiråd genomförts då extra landsmöte genomfördes under 2022.

1.3 PARTISTYRELSE

Partistyrelsen leder partiets verksamhet i enlighet med dess stadgar och landsmötets beslut. Partistyrelsen består av partiordföranden, partiets förste och andre vice ordförande, 21 av landsmötet utsedda övriga ledamöter samt partisekreteraren.

Nyamko Sabuni avgick den 8 april 2022 som partiledare och Johan Pehrson trädde in som tillförordnad partiordförande. Den 13 april 2022 valdes Maria Nilsson till ny partisekreterare efter Juno Blom. Den 17 oktober 2022 valdes Gulan Avci till ny partisekreterare efter Maria Nilsson. Liberala Ungdomsförbundet utser två representanter, varav en från nätverket Liberala studenter, och Liberala kvinnor utser en representant som skall adjungeras till partistyrelsen.

Det åligger partistyrelsen särskilt att:

- ansvara för att landsmötets beslut verkställs
- utse partisekreterare
- utse partiledning bestående av partiordföranden samt ytterligare fem till sju ledamöter, bland vilka partisekreteraren och gruppledaren för riksdagsgruppen alltid ska ingå
- fastställa vilka nationella nätverk som ska finnas i partiet samt utse nätverkens ordförande
- besluta om etiska riktlinjer för kandidater, förtroendevalda och anställda samt utse ordförande och ledamöter i etikkommittén

Partistyrelsen har under perioden sedan landsmötet 2021 och fram till den 29 september 2023 haft 26 sammanträden på följande datum:

2021	2022	2023
21 november 3-4 december	18 februari 3 mars 11 mars 8 april 13 april 27 maj 5 juli 5 augusti 13 september 23 september 7 oktober 12 oktober 14 oktober 17 oktober 28 oktober 30 november	27 januari 9 mars 17 mars 28 april 9 juni 16 juni 25-27 augusti 29 september

Den 1-2 december 2022 arrangerades en framtidskonferens med partistyrelsen och förbundsordföranden i Stockholm. Syftet med konferensen var att diskutera nuläget och inleda planeringen för mandatperioden. Konferensens diskussioner utgjorde ett viktigt underlag för den verksamhetsplan (2023-2026) som antogs av partistyrelsen den 27 januari 2023.

1.4 PARTILEDNING

Partiledningen består av sex till åtta ledamöter inklusive partiordföranden, partisekreteraren och gruppledaren i riksdagsgruppen. Partiledningen väljs normalt på partistyrelsens konstituerande sammanträde. Den 21 november 2021 valdes till partisekreterare Juno Blom. Vid partistyrelsens sammanträde 211204-211205 valdes till partiledningen Juno Blom, Axel Darvik, Jan Jönsson, Fredrik Malm, Lina Nordquist, Johan Pehrson, Mats Persson och Nyamko Sabuni.

I samband med Nyamko Sabunis avgång den 8 april 2022 lämnade Nyamko Sabuni partiledningen. Efter det extra landsmötet valdes den 30 november 2022 en ny partiledning bestående utöver partiordförande, partisekreterare, gruppledare för riksdagsgruppen Axel Darvik, Fredrik Malm, Mats Persson och Amelie Tarschys Ingre.

Partiledningen har under perioden från det ordinarie landsmötet 2021 till och med den 22 september 2023 haft 29 sammanträden.

1.5 SAMVERKANDE ORGANISATIONER OCH NÄTVERK

Vid sidan av ordinarie struktur av lokal och kommunföreningar samt förbund engagerar sig Liberalernas medlemmar i närstående nätverk och organisationer. Dessa kan indelas i tre kategorier: samverkande organisationer, nätverk utsedda av partiledningen samt övriga nätverk.

Samverkande organisationer är Liberala Ungdomsförbundet (LUF) och Liberala kvinnor (LK). En kortfattad redogörelse för deras verksamhet finns på annan plats i detta dokument.

I partiet finns även nätverk där ordföranden utses av partiledningen. Dessa är (med ordförande inom parentes):

- Nätverket Kristna liberaler (Annika Carp, ordf.)
- Gröna Liberaler (Karin Karlsbro, ordf.)
- Nätverket Liberala seniorer (Malin Danielsson, ordf.)

Utöver dessa samverkande organisationer och nätverk finns fristående nätverk. Mer information om dessa finns på Liberalernas webbplats www.liberalerna.se.

1.6 SVERIGES REGIONER OCH KOMMUNER (SKR)

SKR:s målgrupp är kommunalråd, regionråd, gruppledare och politiska sekreterare i kommuner och regioner. Denna målgrupp gör det naturligt att verksamheten sker inom ramen för Liberalernas partigrupp inom SKR (Sveriges kommuner och regioner).

Sammanträden i Liberalernas partigrupp i SKR har skett 17 gånger sedan landsmötet 2021. Helene Odenjung har varit ordförande och Anna Starbrink vice ordförande. Efter valet 2022 ersattes de av Axel Darvik som ordförande och Amelie Tarschys Ingre som vice ordförande.

En viktig del i SKR-gruppens arbete är att sprida goda exempel på hur Liberalernas politik kan implementeras lokalt. Gruppen är också ett viktigt bollplank för partiledning och kansli när politik och verksamhet planeras. För att understryka detta är alltid någon från partiets ledning på plats tillsammans med relevant personal på Liberalernas kansli. I samband med Liberalernas riksmöte våren 2023 arrangerade Liberalernas partigrupp inom SKR en utbildningsdag för Liberalernas förtroendevalda i kommuner och regioner.

1.7 LIBERALA RIKSMÖTEN

Under perioden har två liberala riksmöten hållits. Valåret 2022 genomfördes riksmötet den 18-19 mars som ett hybridmöte där de som gick toppkandidatutbildningen deltog fysiskt på plats i Stockholm och övriga digitalt via ZOOM. Över 500 deltagare anmälde sig till riksmötet. Riksmötet 2023 genomfördes i Linköping den 15-16 mars. Under riksmötet deltog fler än 300 liberaler och konferensen gästades av flera internationella gäster.

1.8 MEDLEMSUTVECKLING

Nedan presenteras Liberalernas medlemsutveckling de senaste tio åren. Ett av de allra viktigaste förnyelseprojekten handlar om att vi ska bli fler men också att fler ska välja att stanna kvar

som medlemmar. Arbete sker i nära samarbete med förbundsledningar, kommunföreningar och personal i partilandet.

Efter medlemstappet under de senaste åren har nationella kraftanstängningar genomförts för att öka andelen som förnyar sitt medlemskap men även för nyrekrytering. Varje medborgare som nu övertygas om att bli medlem och varje befintlig medlem som betalar in sin medlemsavgift bidrar till att stärka Liberalerna och en liberal samhällsutveckling. Under 2023 påbörjades ett arbete med hela medlemsprocessen i syfte att öka andelen som förnyar sitt medlemskap, skapa ett mer meningsfullt medlemskap samt rekrytera fler medlemmar. Arbetet är långsiktigt och leds via en arbetsgrupp med medlemmar från olika delar av partiet.

2. Kommunikation

Det övergripande målet med partiets kommunikation är att Liberalerna ska vinna fler väljares förtroende. Vi gör ett omfattande arbete för att forma ett attraktivt, trovärdigt och modigt liberalt parti som möter väljarna i valrörelserna 2024 och 2026. I fokus för kommunikationsarbetet står utformning och utveckling av olika verktyg som kan ge stöd åt kampanjorganisationerna runt om i partilandet.

2.1 LIBERALERNAS KOMMUNIKATIONS MANUAL

Riksorganisationen har arbetat fram en dynamisk digital kommunikationsmanual som uppdateras och kompletteras löpande, senast i samband med valrörelsen 2022. Manualen är utformad för att tillgodose behovet av vägledning både för nybörjaren och för den som har goda kunskaper. Bitarna som utgör helheten är många, vi har återanvänt, reviderat och kompletterat för att skapa en manual som svarar på frågorna som faktiskt ställs.

2.2 INTERNKOMMUNIKATION

Medlemsappen som lanserades under våren 2019 utvecklas löpande och är den naturliga kommunikationskanalen för internkommunikation. Partiets medlemmar får regelbundet partisekreterarbrev via medlemsappen. Partiledarbrev går ut till alla medlemmar några gånger per år.

Fyra gånger per år utkommer även ett medlemsnummer av tidningen NU som går till partiets samtliga medlemmar.

Varje vecka går "aktuellt från riksorganisationen" ut via medlemsappen till medlemmar med uppdrag. Nyhetsbrevet innehåller aktuell information från riksorganisationen.

Varje månad genomförs dialogmöte med förbundsordföranden. Mötena syftar till att kontinuerligt ha en dialog mellan förbund samt mellan förbund och riksorganisation.

Liberalernas medlemsutveckling									
2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
16441	15283	14264	14062	15390	15774	14139	12179	11400	11149

Ordförandeskapet för mötena roterar mellan förbundsordföranden.

Att Liberalerna sedan valet 2022 är en del av regeringen har ökat behovet av intern kommunikation kring de politiska förslag som regeringen lägger fram. Sedan våren 2023 genomförs därför varannan vecka digitala informationsmöten där ledande företrädare i Liberalerna får information om vad som är på gång i regeringen samt har möjlighet att få ställa frågor.

Under 2023 pågår ett arbete med att utvärdera och förbättra internkommunikationen och utveckla våra interna kanaler, som ett led i arbetet genomfördes en intern undersökning till nyckelgrupper under våren 2023.

2.3 KAMPANJMETODER

Kampanjmetoden dörrknackning har fått fäste i partiet, även om pandemin innebar ett bakslag. Under valåret 2022 lades mycket energi och kraft på det som metod och partiet har centralt utbildat och uppmuntrat till denna kampanjmetod. Knacka-appen som kompletterar snacka appen vidareutvecklades och blev ett viktigt verktyg under valrörelsen. Under 2023 påbörjas ett arbete för att utveckla våra kampanjverktyg för att underlätta registrering och uppföljning i samband med kampanj.

2.4 KAMPANJER

Riksorganisationen tar fram och genomför regelbundet kampanjer. Valåret 2022 fokuserades kampanjandet med sikte på valet i september (Se avsnitt 3). Under 2023 har hittills två nationella kampanjer genomförts. Under maj månad på temat EU och Euron. Till kampanjen tog Brysselkansliet tillsammans med riksorganisationen fram kampanjmaterial som förbunden erbjöds gratis. I augusti-september genomfördes en skolstartskampanj på tema "läsning" där förbunden erbjöds flygblad och bokmärken. I samband med kampanjerna togs även plattor till sociala medier fram samt politiskt underlag för användning lokalt/regionalt.

2.5 TRYCKSAKER OCH PRYLAR

Efterfrågan på tryckt material fortsätter att minska. Partiet har under 2021 och 2022 använt ett webbtryckeri som innebar att man kunde få hjälp med tryck och med distribution till potentiella väljares brevlådor.

Vi utvecklar samarbetet med företaget Felestad som hjälper oss att driva webbshoppen liberalerna.felestad.se där alla våra kläder och prylar finns att beställa.

En satsning för att ge partilandet tillgång till ett lättanvänt designverktyg för att skapa material men också dela material med varandra görs genom Canva-klubben som idag har ca 130 användarkonton.

2.6 HEMSIDA OCH SOCIALA MEDIER

Hemsidan är en viktig kommunikationskanal till väljare. Inför valet 2022 gjordes en uppgradering av hemsidan. Målsättningen är att hemsidan ständigt ska uppdateras och följa den

aktuella kommunikationsmanualen. Under sommaren 2023 påbörjades ett arbete med att utveckla hemsidan inför valet till Europaparlamentsvalet 2024. På hemsidaplattformen finns även förbunden och lokalföreningarna.

Närvaron på sociala medier är viktig. Liberalerna prioriterar Facebook och Instagram. Datadriven annonsering utifrån målgruppsanalys är idag en självklarhet. Utbildningsinsatser för att sprida kunskap om hur man hanterar sociala medier har genomförts och återkommer som ett erbjudande löpande.

2.7 TIDNINGEN NU

NU – det liberala nyhetsmagasinet har utkommit helgfria torsdagar sedan den 22 september 1983.

Partiet har infört annonser i NU för att bland annat informera om större evenemang, utbildningar och lediga tjänster. Partisekreteraren har med jämna mellanrum en krönika publicerad där det informeras om partiangelägenheter och det politiska läget kommenteras.

Tidningen NU ges ut av Liab, Liberal Information AB. Största aktieägare är Liberalerna (cirka 39 procent) och näst största aktieägare är Stiftelsen Pressorganisation (cirka 14 procent).

Under perioden har Tina Thorsell, Arman Teimouri varit ordförande. Sittande ordförande sedan början av 2023 är Cecilia Rönn. Chefredaktör och ansvarig utgivare har varit Ylva Tamm och sedermera Hanna Lager. Verkställande direktör är Bertil Östberg. Den TS noterade upplagan ligger på över 2 100 exemplar för 2022.

2.8 TRYCKFRIHET

Tryckfrihet i Stockholm Tryckeri AB ägdes av Liberalernas riksorganisation fram till början av 2023 då samtliga andelar avyttrades. Sedan mitten av 1999 har ingen verksamhet bedrivits i bolaget.

3. Valet 2022

Riksorganisationen fastställde en valplan inför valet med de övergripande målen:

- Fler ska välja Liberalernas valsedel i valet 2022 än som gjorde det valet 2018.
- Vi ska föra 500 000 samtal under valåret 2022.
- Valkampanjen ska vara rolig att delta i och kännas meningsfull.

3.1 MÅLGRUPPSARBETE OCH KAMPANJMETODER

Målgruppsarbetet utvecklades under mandatperioden. Arbetet påbörjades 2020 och fortlöpte under mandatperioden. Arbetet med att ta fram målgrupper utifrån värderingar användes i förberedelserna inför valrörelsen. Valkartorna som togs fram för geografiskt kampanjande användes i många delar av landet för att prioritera fysisk kampanj såsom flygbladsutdelning eller dörrknackning.

Huvudinriktningen för hur Liberalerna kampanjade var det uppriktiga och inlyssnande samtalet som kampanjmetod. Inför valåret 2022 sattes det upp ett samtalsmål om 500 000 samtal fram till valdagen. Detta mål förankrades under våren 2022 i förbunden. Medlemmar kunde registrera sina samtal i en "snacka app". Totalt registrerades över 350 000 samtal. Alla förbund och föreningar använde inte appen för registrering och inför kommande valrörelser betonade valanalysen behovet av struktur för att följa upp uppsatta mål. En särskild satsning till utlandssvenskar genomfördes i form av brev till studerande utomlands.

3.2 ORGANISATORISK STÖD

Inför och under valrörelsen erbjöd riksorganisationen olika typer av stöd. Förbunden kunde ingå i ett större avtal med riksorganisationen för olika former av hjälpmedel inom annonsering, anställning av personal och kommunikationsverktyg. En särskild satsning gjordes i områden som räknades som vita fläckar.

Regionala valcoacher (fyra stycken) arbetade mellan 2020-2022. De hade som uppgift att stötta förbunden i det praktiska valarbetet och med strategiska prioriteringar. Valcoachernas arbete slutfördes i mars 2022 då förbunden själva tog över det praktiska kampanjandet.

Under valplaneringsfasen genomfördes dialogmöten mellan förbundsordföranden och partisekreterare månadsvis där valrelaterade frågor togs upp. Partikansliet var under valrörelsen behjälpliga mot förbunden med framtagande av tryckt material och stöd i valtekniska frågor gentemot Länsstyrelserna.

3.3 INTERNKOMMUNIKATION

Under valrörelsen gick det dagligen ut interninformation. Bland annat sändes digitala morgonsändningar från riksdagen som tog upp aktuella händelser i valrörelsen. Även Facebookgruppen Liberal Kampanj skapades för att sprida positiva budskap i partilandet och visa att kampanj pågick i hela landet och gjuta vågor på en positiv trend.

3.4 ANNONSERING

Till skillnad från tidigare valrörelser genomfördes inte en gemensam reklamsatsning. Istället erbjöd riksorganisationen expertkompetenser inom områden som förbunden lyft fram som svårrekryterade, exempelvis digital annonsering, grafisk formgivning och filmklippning. Riksorganisationen anställde tillfälligt personer inom områdena som fanns tillgängliga för de förbund som ingick ett avtal om gemensam finansiering. Flertalet förbund deltog.

Riksorganisationen tecknade avtal med Canva som lokal-föreningar till självkostnadspris kunde använda för att enkelt göra material till broschyrer, flygblad och sociala medier. I verktyget fanns färdiga mallar som kunde användas.

Riksorganisationen prioriterade digital annonsering under valåret. Tjänsteleverantörer av plattform för digital annonsering är ganska lika. Inför valet 2022 valde riksorganisationen

att sköta mer av inköpen in house genom att anställa en expert som gjorde löpande annonseringsköp. I grunden anlätades en byrå som även bistod med expertkunskapen till länsförbunden. I liten omfattning köptes analog annonsering in under augusti månad.

I samband med att Johan Pehrson klev in som tillförordnad partiordförande genomfördes en annonseringskampanj digitalt och i form av utomhusreklam under maj månad i syfte att göra Johan mer känd och uppmärksamma att Liberalerna långt före andra partier drivit på för kärnkraft, NATO medlemskap, språkkrav för medborgarskap. Riksorganisationen tog även fram Radio-, podd- och bioreklam som sändes i utvalda kanaler under augusti och september.

I valrörelsens slutskede gjordes en slutspurtkampanj under temat "För ett mindre efterklokt Sverige" på digitala utomhus-skärmar och genom digital annonsering.

3.5 EGENPRODUCERADE AFFISCHER OCH MATERIAL

Riksorganisationen tog fram olika typer av nationellt material under valåret. Det nationella materialet kompletterades med mallar för framtagande av regionalt och lokalt material. Det nationella utdelningsmaterialet bestod bland annat av en utbildningsfolder, "Friheten är värd att försvara" samt tolv olika flygblad. Cirka 4 veckor innan valet startade partier-nas egna uppsättning av affischer. Som budbärare för de egna uppsatta affischerna fungerade Johan Pehrson och de lokala kandidaterna. Vid sidan om de affischer som togs fram av riksorganisationen gjorde flera förbund egna varianter för egen uppsättning med samma manér.

3.6 LIBERAL CENTRAL

I januari 2022 påbörjades arbetet med Liberal central – hjärtat i valrörelsen med syfte att se till att väljare och valarbetare skulle få svar på sina frågor. Liberal Central invigdes 14 mars. Navet i Liberal central var LiveAgent. Från Liberal central besvarades alla inkomna frågor från väljare och valarbetare. Liberal Central bemannades av såväl anställda som frivilliga och under valrörelsen genomfördes ca 4000 chattar och 15 000 mail mottogs från väljare och valarbetare.

3.7 VALKICKOFF OCH VALVAKA

Den 28-29 maj genomfördes en valkickoff i Norrköping som samlade närmare 250 liberaler. På valdagen arrangerades en valvaka på 7A posthuset med över 200 deltagare.

3.8 VALANALYSGRUPP

Partiledningen tillsatte en valanalysgrupp direkt efter valet om presenterade sin rapport i samband med det extra landsmötet i Stockholm 26 november 2022. Valanalysens rapport utgjorde en viktig grund för den verksamhetsplan som sedermera togs fram för kommande mandatperiod.

4. Utbildningsverksamhet och möten

4.1 LEDARSKAPSPRINCIPER

Sedan ett antal år tillbaka finns ledarprinciper för Liberalerna. Målet med ledarprinciperna är att de skall genomsyra våra utbildningar och verksamhet och de kan sammanfattas under tre rubriker:

- Engagemang för liberalismen
- Ansvar för Liberalerna
- Tillit till varandra

4.2 UTBILDNINGAR INFÖR VALET

Inför valet 2022 genomfördes en större mängd valutbildningar:

Val- och kampanjskola

Under 2021 hölls denna utbildning vid tre tillfällen med över 100 deltagare. Utbildningen var digital och syftade till att tillsammans skapa kampanj. Utbildningen innehåll praktiska moment där förortslyftet som skola var viktiga teman.

Toppkandidatutbildning

Under våren 2022 genomfördes en toppkandidatutbildning i fyra delar. Utbildningen riktade sig till riksdagslistornas ettor och tvåor samt listettor på alla kommun, landsting och region-listor. Tre av träffarna var digitala och den fjärde var en fysisk tvådagarsträff i Stockholm i samband med Liberala riksmötet.

Knacka dörr

Flera digitala specialutbildningar för att knacka dörr genomfördes inför valet 2022. Utbildningarna gick under temat "Kunna, våga, vilja". Utbildningarna kulminerade i Stora knackardagen.

Löpande utbildningar i Google Classroom

Löpande digital utbildning i valverktyg i praktiken erbjöds via Google Classroom.

4.3 UTBILDNINGAR OCH TRÄFFAR FÖR FÖRTROENDEVALDA OCH POLITISKA SEKRETERARE

I samband med liberala riksmötet 2023 arrangerades en heldag för förtroendevalda och politiska sekreterare i kommuner och regioner i samarbete med SKR-gruppen.

4.4 SAMARBETE MED STUDIEFÖRBUNDET VUXENSKOLAN

Under perioden har arbete lagts ned på att stärka samarbetet med Studieförbundet Vuxenskolan (SV). Målet är att SV naturligt ska ses som partiets utbildningsavdelning. Under våren 2023 initierades ett samarbete för att utveckla ett ideologiskt material i folkbildningsformat kopplat till Christer

Nylanders bok "Den besvärliga friheten". Materialet blev klart och presenterades under september månad 2023.

4.5 DIGITAL UTBILDNING FÖR NYA FÖRTROENDEVALDA

Grundutbildning för nya förtroendevalda i kommuner och regioner genomfördes digitalt vid fyra tillfällen under februari/mars 2023. Flera lokalföreningar samlades fysiskt och tittade på sändningarna gemensamt och fortsatte sedan utbildningen lokalt tillsammans. Några valde att vara med för att sedan kunna vara utbildade handledare vid lokala möten. Det var ca 100 deltagare.

4.6 MEDLEMSMÖTEN

Riksorganisationen har arrangerat olika digitala träffar för medlemmar under 2022 och 2023 på olika teman:

Ministersamtal

Under perioden maj-oktober 2023 arrangerades digitala livemöten med våra liberala ministrar i syfte att lära känna dem och diskutera viktiga frågor kopplat till deras portföljer. Mötena har haft mellan 50-100 deltagare.

Utbildningar inför landsmöte

Inför landsmötet har och planeras det för olika typer av utbildningar. Under våren 2023 arrangerades två utbildningstillfällen där medlemmar fick lära sig hur man skriver motioner inför landsmötet och vad man ska tänka på. Under hösten 2023 planeras utbildningar för ombud om dels hur landsmötet går till och dels det elektroniska mötesverktyg som kommer att användas.

Utbildningar om euron

Vid två tillfällen under 2023 har digitala samtal om euron erbjudits. Ett inför 9 maj Europadagen och ett i september med anledning av att det var 20 år sedan folkomröstningen om euron.

4.7 ÖVRIG MÖTES- OCH UTBILDNINGSVERKSAMHET

- I anslutning till landsmötet i oktober 22 arrangerades en träff för liberal personal i Stockholm.
- 2022 hölls en digital sjukvårdskonferens som samlade 60 deltagare.
- Löpande digitala frukostseminarium om sjukvård har ägt rum under 2022 och 2023.

5. Internationellt arbete

Liberalernas internationella verksamhet har flera syften. Via samarbetsorgan och i samarbete med systerpartier söker vi få genomslag för Liberalernas idéer inom EU och globalt, vi skapar och upprätthåller nätverk på olika nivåer till gagn för Liberalernas verksamhet, och vi utbyter erfarenheter med liberaler runt om i världen kring kampanjmetoder och politikutveckling. Utöver detta bidrar Liberalerna till att ALDE-partiet utgör en central aktör i den politiska debatten på EU-nivå samt till att Liberala Internationalen fungerar som ett forum för debatt för liberaler globalt och som ett viktigt stöd för liberaler som lever under auktoritära regimer. Sedan 2015 har partiets internationella relationer i huvudsak hanterats på ideell basis, men under 2023 har ambitionen kunnat höjas genom att riksorganisationen numera har en internationell chef anställd.

Liberalerna är medlem i det europeiska partiet ALDE och i Liberala Internationalen. Som systerpartier räknas de partier som är medlemmar i dessa organisationer. Liberalerna har starka band med en rad liberala partier, vilket manifesteras i ett ofta tätt samarbete i frågor som diskuteras inom ALDE. Det dagliga samarbete som sker inom Renew Europe i Europaparlamentet, liksom i Renewgruppen i Regionkommittén, är också helt centralt.

Samarbetet inom ALDE har under perioden fortsatt att prioriteras högt. Liberalerna har under perioden fått ett betydande stöd från ALDE i frågor kring utveckling av kampanjmetoder, kartläggning av väljargrupper, opinionsmätningar och fokusgrupper. Personal från Liberalerna har deltagit i ALDE:s kampanjutbildning Accelerator vid flera tillfällen under perioden. Liberalernas riksmöte 2023 stöttades ekonomiskt inom ramen för ALDE:s political projects, vilket möjliggjorde medverkan av liberaler från Ukraina, Belgien, Österrike, Norge och Finland.

Liberalerna deltog med en delegation vid ALDE-kongressen i Dublin i juni 2022, liksom vid Councilmötet i Rom i december 2021. Vid Councilmötet i Bratislava i december 2022 deltog Liberalerna på partiledarnivå. Liberalerna stod tillsammans med Centerpartiet värd för ALDE-kongressen i Stockholm den 26-28 maj 2023. Liberalernas delegation rymde över 50 personer, varav ett flertal statsråd och riksdagsledamöter, och flera representanter för Liberalerna medverkade på scen och vid seminarier, liksom som volontärer. Liberalerna bidrog även med angelägna resolutioner kring Ukraina och Moldaviens EU-medlemskap.

Vid Renew Summit i juni 2022 deltog förste vice partiordförande Lina Nordquist, och vid ALDE:s partiledarmöte i oktober 2022 deltog andre vice partiordförande Fredrik Malm. Liberalerna har också varit representerade vid tyska FDP:s och finländska Sfp:s kongresser under 2023. Liberalerna är en av medsignatärerna till Dublin Diversity Declaration, som ligger till grund för initiativet Rainbow Platform och syftar till att stärka HBTQ-personers rättigheter. Under perioden har riksdagsledamöter och personal från Liberalerna ingått i olika ALDE-arbetsgrupper för att formulera gemensam politik på olika områden.

Liberalerna har under flera år haft deltagare i ALDE:s

spetsutbildning för kvinnliga politiker, Alliance of Her. Under perioden 2021-22 deltog dåvarande LUF-ordförande Romina Pourmokhtari och under perioden 2022-23 regionrådet Johanna Wyckman. Under hösten 2023 deltar Simona Mohamsson. HBT-liberalers tidigare ordförande Mats Nordström var t o m november 2022 styrelseledamot i föreningen LGBTI Liberals of Europe.

Efter regeringsbildningen hösten 2022 hölls en diskussion om Liberalerna i Renew-gruppen i Europaparlamentet, vilket resulterade i ett starkt stöd för Liberalernas Europaparlamentariker och vårt medlemskap i gruppen. Dock beslutade gruppledaren på eget initiativ att Liberalernas ledning tills vidare inte bjuds in till Renew's partiledarmöten och andra arrangemang. Diskussionen föranledde en omfattande kommunikationsinsats från Liberalerna gentemot partierna i ALDE och Renew för att förklara bakgrunden till Tidöavtalet och hur regeringsbildningen gått till. I samband med diskussionen i Renew beslutade ALDE-byrån att inleda en observation mission till Liberalerna, i syfte att följa upp hur Tidöavtalet genomförs i praktiken. Detta nya verktyg, som Liberalerna drivit på för att införa, används i fall då ALDE vill få svar kring hur ett medlemsparti agerar i olika frågor. ALDE-byrån har besökt Liberalerna vid två tillfällen, och rapport från observationsmissionen lades fram vid Council i december 2022 och maj 2023. Rapporterna har inte gett upphov till någon diskussion, och någon fråga kring Liberalernas medlemskap i ALDE har inte väckts. Sammantaget kan sägas att observationsmissionen utgör ett viktigt forum för Liberalerna att beskriva hur vi agerar i regeringsställning, vilket i sin tur lett till täta och förtroendefulla kontakter med ALDE:s byrå och sekretariat.

Under det svenska EU-ordförandeskapet våren 2023 har Liberalernas statsråd bidragit till att våra europeiska kontakter intensifierats. Inför rådsmöten har ALDE stått värd för särskilda träffar där Romina Pourmokhtari och Lotta Edholm haft möjlighet att samla liberala ministerkollegor från övriga EU-länder.

Liberalerna har även deltagit i Liberala Internationalens aktiviteter, i huvudsak genom SILC som t o m 2022 ansvarat för de kontakterna. Fr o m 2023 hanteras även LI-frågorna av riksorganisationen. Liberalerna deltog i LI:s kongress och 75-årsjubileum i Sofia i juli 2022, där LI:s frihetspris tilldelades Ukrainas president Zelenskyj. Liberalerna deltog även i det digitala exekutivmötet i oktober 2021 och i exekutivmötet i Ottawa i maj 2023. T o m juli 2022 representerades Liberalerna i LI:s människorättskommitté av Åsa Nilsson Söderström (SILC), och i klimatkommittén av Karin Karlsbro. Ingemund Hägg från Liberalerna är utsedd till patron (hedersledamot) i LI.

Liberalernas internationella verksamhet hanteras av internationella utskottet, som utses av partiledningen. Utskottet har under perioden haft åtta digitala och ett fysiskt möte. Utskottet bestod t o m 2022-06-17 av följande ledamöter: Oscar Wåglund Söderström (ordf), Tina Acketoft, Ulrika Landergren, Åsa Nilsson Söderström, Anders Rehnberg, Olle Schmidt, Maria Weimer, och Olle Johnsson (LUF). Fr o m 2022-06-17 gäller följande sammansättning: Oscar Wåglund Söderström (ordf), Joar Forssell, Karin Karlsbro, Simona Mohamsson, Maria Nilsson, Åsa Nilsson Söderström, Mats Nordström,

Anders Rehnberg och Olle Schmidt. Adjungerade har varit Elin Nilsson (ledamot i EU-nämnden), Hannes Snabb (LS), Alex Nilsson (LUF), Amanda Kanange (ordf i IFLRY), Dan-Aria Sucuri (ordf i LYMEC), Malin Gisslén (Brysselkansliet), Yoav Bartal (partiledarstaben fram till oktober 22) och Rebecca Bengtsson (RO). Fr o m 2023-08-18 är Elin Nilsson utsedd till ordförande och Oscar Wåglund Söderström bistår utskottet i sin roll som internationell chef.

Svenskt internationellt liberalt centrum (Silc) är liberalernas stiftelse för demokratibistånd. Silc handhar regeringens särskilda demokratibistånd genom partianknutna organisationer. Silc ger stöd till liberala partier och liberalt orienterade civilsamhällesorganisationer i postsovetiska Östeuropa, i Nordafrika och i Latinamerika. Valövervakning är en av Silcs verksamheter, och under de allmänna valen i Sverige 2022 deltog personal och internationella partners i en valövervakningsinsats arrangerad av Föreningen Valobservation i Sverige (VOS). Totalt besökte deltagarna från 21 länder 289 vallokaler i fyra kommuner i Stockholms län samt två kommuner i Norrbotten. Silcs upprepade valövervakningar i Sverige har lett till lagstiftningsinitiativ ämnade att stärka den svenska valhemligheten.

Silc arrangerar åtskilliga utbyten mellan svenska liberaler och liberaler i andra länder. Silc styrelse utses av Liberalernas partiledning. I styrelsen ingick t o m oktober 2022 Lennart Nordfors (ordförande), Hanna Gerdes, Karin Karlsbro, Lars Leijonborg, Fredrik Malm, Anders Rehnberg, Olle Schmidt, Isabel Sommerfeld, Fredrik Svensson och Maria Weimer. Sedan oktober 2022 består styrelsen av Lars Leijonborg (ordförande), Joar Forssell, Amanda Kanange, Karin Karlsbro, Fredrik Malm, Karin Rebas, Anders Rehnberg, Olle Schmidt, Fredrik Svensson, Maria Weimer, Allan Widman (tom 17 april 2023). Silcs generalsekreterare var t o m 2022 Martin Ängeby och fr o m mars 2023 Per Olsson. Kansliet har sex anställda och ett fältkontor i Vilnius. För arbete i Belarus som har ytterligare sex anställda. Silc är medlem European Liberal Forum (ELF) som är den europeiska paraplyorganisationen för liberala tankesmedjor.

6. Ekonomi

Se bilaga 4.

6.1 PERSONAL

Liberalernas riksorganisation har idag en historiskt sett liten personalstyrka. Mycket kraft läggs därför på att noggrant organisera arbetet och att se till att varje anställd får komma till sin rätt. Arbetet på parti- och riksdagskansliet har letts av partisekreterare Juno Blom (tom 230412), Maria Nilsson (230413-231017) och därefter Gulan Avci tillsammans med bitr partisekreterare Gustav Georgson (tom 2221025) och därefter Sara Svanström. Martin Andreasson (tom 20221017) och därefter Oscar Wåglund Söderström har lett riksdagskansliets arbete.

Medelantal anställda 2021: 23

Medelantal anställda 2022: 20

7. Partistyrelsens åtgärder med anledning av uppdrag från landsmötet

Vid landsmötet 2021 fick partistyrelsen några uppdrag. Dessa redovisas nedan tillsammans vidtagna åtgärder.

7.1 UPPDATERING AV DE ETISKA RIKTLINJERNA

Landsmötet beslutade att Liberalerna ska tydliggöra en nolltolerans av sexuella trakasserier, mobbning och andra former av kränkande särbehandling i enlighet med diskrimineringslagens grunder och att det framgår i partiets etiska riktlinjer.

Partistyrelsen har gett etikkommittén i uppdrag till den etiska kommittén att arbeta in i samband med ett ytterligare uppdrag som gavs i juni 2023. Etikkommittén kommer att föreslå uppdaterade etiska riktlinjer till partistyrelsen under hösten 2023.

Uppdraget delvis uppfyllt.

7.2 UPPDRAG GÄLLANDE TULLEN

Partistyrelsen fick i uppdrag att dels verka för att tullpersonal får rätt att kontrollera och kvarhålla misstänkta transporter tills polis anländer, dels verka för att det ska ingå i Tullverkets arbetsuppgifter att kontrollera och kvarhålla misstänkta transporter samt att tullen får tillgång till kommunikationsutrustning för att få information för att kunna spåra stulet gods.

Liberalerna i riksdagen har agerat i linje med motionen i tullfrågor. I skatteutskottet har Liberalernas dåvarande talesperson (2021/2022) drivit igenom ett tillkännagivande som är i linje med motionen. I Tidöavtalet som förhandlades under hösten 2022 finns en övergripande punkt som är i linje med motionen.

Uppdraget är verkställt.

7.3 UPPDRAG GÄLLANDE MOTIONSRÄTT

Partistyrelsen fick i uppdrag att *“ta upp en diskussion med förbunden, om dagens kortare landsmöten ska innebära en begränsad motionsrätt inför varje landsmöte, liksom den möjlighet som tidigare fanns och prövades 2007”*

Under vintern 2023 tillsatte partistyrelsen en stadgegrupp som enligt direktiven särskilt skulle diskutera denna fråga med förbunden. Stadgegruppens förslag behandlades av partistyrelsen 25-27 augusti. Landsmötet 2023 fattar slutgiltigt beslut.

Uppdraget är verkställt.

7.4 UPPDRAG GÄLLANDE FRAMTAGANDE AV NY PENSIONS POLITIK

Partistyrelsen fick i i uppdrag att “att ta fram en ny pensionspolitik för partiet att driva inom ramen för pensionsgruppen. Riktningen för en sådan politik ska vara att stärka pensionerna – allra särskilt för de med ett långt yrkesliv bakom sig. Partistyrelsen ska utreda om det finns behov att öka avsättningen till pensionssystemet, se över skattetrycket för pensionärer och hur drivkraften till eget pensionssparande kan främjas. En utgångspunkt är att anställningskostnaderna inte ska öka och att pensionsöverskottet fortsatt ska värnas. Partistyrelsen bör presentera förslag i frågan före valet 2022.”

Under 2022 uppdaterade Liberalerna sin pensionspolitik. I slutet av februari 2022 presenterade Mats Persson ett förslag om en pensionsgas (utdelning av överskott i pensionssystemet) i inkomstpensionen. Detta följdes upp under processen för vårandringsbudgeten där Liberalerna tillsammans med vad som kom att bli det nuvarande regeringsunderlaget presenterade förslag om att stärka grundskyddet för den som får pension. Där föreslogs även att skatten för alla pensionärer ska sänkas. Detta tillsammans med en pensionsgas blev ett utskottsinitiativ.

För att höja drivkraften till eget pensionssparande presenterade man förslaget om att återinföra avdragsgillt pensionssparande strax efter midsommar.

Uppdraget är verkställt.

7.5. UPPDATERING AV PARTIPROGRAMMET

Utifrån beslut tagna på landsmötet 2021 avslutades uppdateringen och redigeringsuppdraget under juli månad 2022.

Uppdraget är verkställt.

7.6 UPPDRAG MED ANLEDNING AV JÄMSTÄLLDHETS BOKSLUTET

Redovisas under jämställdhetsbokslutet.

Uppdraget är verkställt.

8. In memoriam

Olle Wästberg, Stockholm
Barbro Westerholm, Stockholm
Birger Möller, Göteborg
Birgit Lewenhagen, Botkyrka
Björn Kjellsson, Umeå
Elver Jonsson, Alingsås
Karl-Göran Biörnsmark, Norrköping
Linnea Hörlén, Eksjö
Lola Björkquist, Linköping
Margareta Andrén, Stockholm
Marit Paulsen, Malung
Rolf Wirtén, Linköping
Stefan Käll, Katrineholm
Torkel Lindahl, Hamburgsund

9. Jämställdhetsbokslut

Se bilaga 5.

10. Liberala ungdomsförbundet (LUF)

10.1 LIBERALA UNGDOMSFÖRBUNDET (LUF)

Verksamhetsåren 2022-2023 präglades av den ryska invasionen och det efterföljande anfallskriget mot Ukraina och av valrörelsen 2023.

Rysslands anfallskrig mot Ukraina, där LUF tog stark ställning för hela världens frihet. Distriktet i Stockholm drev igenom namnbytet av en del av Mariebergsparken utanför Ryska ambassaden till Fria Ukrainas plats, på Europadagen 2023 skrev förbundsordförande Erik Berg en debattartikel i Dagens Nyheter med sin Ukrainska motsvarighet Oleksandr San-tjenko och vid flertalet tillfällen har Erik Berg talat på Måndagsrörelsen på Norrmalmstorg. LUF har genom bidrag och insamling till flera hjälporganisationer och konstant tryck i media tagit stark ställning för stort svenskt stöd till Ukraina.

I valrörelsen tog LUF sin sedvanliga plats som kampanjmaskin för Liberalerna, samtidigt som regeringsunderlaget mötte skarp kritik. Med detta visade LUF vad det innebär att vara både Liberalernas ungdomsförbund och liberalismens ungdomsförbund, ett stort ansvar. Valresultatet resulterade inte bara i en riksdagsplats och efterföljande ministerroll för dåvarande förbundsordförande Romina Pourmokhtari utan även i att LUF flyttade fram sina positioner och personer runt om i landet. I valrörelsen tillkom 1 600 nya medlemmar till förbundet, som skolades in genom de Basliberaler som hålls två gånger per termin och stort arbete ute i distrikten.

Under november 2022 hölls en stadgekongress i Borås där Erik Berg valdes till Romina Pourmokhtaris efterträdare som förbundsordförande, och Karin Pettersson efterträdde Hannes Sjöberg som ny förbundssekreterare. Den nya förbundsstyrelsen genomförde sitt första möte i Bryssel i december. Samma månad deltog LUF för tredje året i rad i musikhjälpen och de auktioner och den bössa som fanns samlade in över 29 000 kr, vårt högsta resultat hittills. Tillsammans med den nya styrelsen inleddes ett verksamhetsår där stort fokus lades på mer distriktsnära verksamhet i allmänhet och återuppväckande av vilande distrikt i synnerhet. Under början av våren 2023 följde förbundsledningen med partisekreteraren och vice partisekreteraren på Norrlandsturné som en del i detta, och under våren kunde tre av sex vilande distrikt – Östergötland, Västernorrland och Jämtland/Härjedalen – kalla till årsmöte och välja nya distriktsstyrelser.

Två nationella kampanjdagar arrangerades också under vårterminen, i Östergötland respektive Dalarna, och resulterade båda gånger i tresiffriga medlemsökningar. Under våren valde LUF även att själv utse en kandidat till Europaparlamentsvalet, och efter inspel från distrikten och intervjuer med styrelsen landade både Liberala Ungdomsförbundet och

Liberala Studenter i att denna kandidat skall vara Simona Mohamsson.

Liberala Ungdomsförbundet har under båda dessa verksamhetsår släppt rapporter skrivna av medlemmar med varsin referensgrupp. Dessa har handlat om Nato, sjukvårdens finansieringssystem, EU och Sveriges offentliga organisation. Samtliga hade en ansvarig förbundsstyrelseledamot, den då sittande talespersonen i frågorna. Talespersonerna för miljö- och klimatfrågor hade under verksamhetsåret 2022/2023 även en arbetsgrupp som skrev både motioner till kongress och landsmöte samt en egen rapport om jord, skog och underjord. Under våren 2023 startades ett nytt nätverk inom LUF, riktat mot de medlemmar som vid sidan av sitt engagemang i LUF även har uppdrag för Liberalerna i region eller kommun, med syfte att stötta och på ett mer effektivt sätt göra LUF's åsikter till verklighet över hela landet. LUF var drivande genom sin EU och Utrikespolitiska talesperson Alex Nilsson samt det Internationella Utskottet för att under våren 2023 grunda Sammanslutningen av Nordiska Unga Socialliberaler.

10.2 LIBERALA STUDENTER

Liberala Studenter har fått ett stort uppsving i engagemanget runt om i landet och totalt har fyra nya klubbar startats sedan förra landsmötet. Arbetet för att stärka de internationella samarbetena har legat i fokus genom bland annat internationella studieresor med representanter från samtliga anslutna klubbar i landet. Liberala Studenter har fått mycket uppmärksamhet i media, både nationellt och internationellt, för kampanjmaterialet 2022 som bestått av snusdosor, tändare, kondomer och disktrasor. Vidare har Liberala Studenter anordnat ett uppskattat och välbesökt mingel under Almedalsveckan, haft nationella spetsutbildningar i ideologi för förbundets medlemmar samt arrangerat flertalet sittningar i studentikos anda.

11. Liberala Kvinnor

2022 och 2023 har minst sagt varit en omvälvande period. Precis när pandemin ebbede ut

så fick vi ett fruktansvärt krig i Ukraina. När vi blickar ut över världen så ser vi hur demokratin fortsatt går kräftgång och hur kvinnors rättigheter och inte minst aborträtten på många ställen går tillbaka. Det är en påminnelse om att vi aldrig kan ta flickors och kvinnors rättigheter för givna utan att vi måste fortsätta kampen för mer frihet och feminism varje dag. Den kampen har vi framgångsrikt fört i media, i sociala medier och genom kampanjer,

demonstrationer, seminarier och debatter.

År 2022 har även präglats av den tuffa valrörelsen och av Liberalernas mycket utsatta läge.

Liberala Kvinnor utformade en valrörelse med maximal krisinsikt och gjorde heroiska insatser för att nå ut med jämställdhetsbudskap, lyfta LK-kandidater och stötta Liberalernas valkampanj. För att göra det lättare att lyfta jämställdhetsfrågor tog vi fram politikstöden Jämställdhet för Sveriges kommuner, Jämställdhetspolitik för Sveriges regioner samt Underlag Liberal jämställdhetspolitik. Vi producerade flera

flygblad, stomartiklar (bl.a tillsammans med riksdagsledamöter), stominsändare, valfilmer, och mycket kampanjmaterial till sociala medier. Vi stöttade även Liberalerna med underlag i olika jämställdhetsfrågor.

I påverkansarbetet har Liberala Kvinnor lagt stor vikt vid våra definierade fokusområden; kvinnors hälsa, kvinnors ekonomi, mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Vi har bland annat argumenterat ännu mer frekvent för frågan att grundlagsskydda aborträtten, vilket nu är regeringens politik. Vi kan konstatera att flera av våra politiska krav återfinns i Tidöavtalet, även om det finns delar i avtalet som Liberala Kvinnor är starkt kritiska emot. Under våren 2023 skrev vi 19 jämställdhetsmotioner till Liberalernas landsmöte som ska hållas i november 2023. Det fortlöpande samarbetet med andra organisationer inom jämställdhetsområdet, såsom GAPE, VHEK, Sveriges Kvinnoorganisationer, patientföreningar och politiska kvinnoförbund löpte kontinuerligt under perioden. Bland annat har vår ordförande Cecilia Elving deltagit i seminarier och paneler med ett stort antal organisationer.

Antalet medlemmar och distrikt har legat stilla under 2022 och 2023. Liberala Kvinnors medlemsantal har påverkats av att vi under valrörelsen helt fokuserade på att nå ut med jämställdhetsbudskap och på att värva röster till Liberalerna. Medlemsvärkning sågs inte som prioriterat i det ytterst utsatta läge som Liberalerna befann sig i. Framöver kommer vi lägga större kraft på medlemsvärkning och på att starta distrikt i det fåtal länsförbund där vi inte finns idag.

I maj 2023 höll Liberala Kvinnor landsmöte på Lasse Maja Konferens och Kongress i Järfälla. På landsmötet uppdaterades vår politiska plattform där mycket av vår nya politik resulterade i de 19 motioner som styrelsen skrivit till Liberalernas landsmöte. Cecilia Elving fick förnyat förtroende som ordförande och Birgitta Granquist valdes till ny vice ordförande efter Monica Wahlström.

Till Liberala Kvinnors centralstyrelse för 2023–2025 valdes Cecilia Elving (ordförande),

Birgitta Granquist (vice ordförande), Jessica Hellström, Johanna Wyckman, Linnea

Sandström-Lange, Eva Edwardsson, Annelie Luthman, Sara Wettergren, Hanna Lundin

Jernberg, Mette H Johansson (ers), Louise Minnhagen (ers), Lenja Sharif (ers).

Bilaga 1.

VALDA AV LANDSMÖTET 2021

Presidium

Nyamko Sabuni, Stockholm, ordförande
(avsägelse 2023-04-08)
Johan Pehrson, Örebro, 1:e vice ordförande
Fredrik Malm, Stockholm, 2:e vice ordförande

Partistyrrelse (i bokstavsordning)

Gulan Avci, Stockholm
Hans Backman, Gävleborg
Axel Darvik, Västsverige
Eva Julin Dombrowe, Värmland
Louise Eklund, Skåne
Joar Forsell, Stockholm
Helena Gellerman, Västsverige
Nicke Grahn, Västerbotten
Anna-Lena Johansson, Stockholm
Jan Jönsson, Stockholm
Anne Kotavuopio Jatto (avsägelse under 2022)
Anna Lundberg, Västmanland (avsägelse 2023-04-28)
Per Lundqvist, VästSverige
Pär Löfstrand, Jämtland
Maria Mattsson Mähl, Uppsala
Simona Mohamsson, Västsverige
Lina Nordquist, Uppsala
Mats Persson, Skåne
Olle Schmidt, Skåne (avsägelse i samband med
landsmöte 2022)
Lars Tysklind, Västsverige
Johanna Wyckman, Kalmar

Granskningsutskott

Bodil Ericsson, Blekinge, ordförande
Eva Edwardsson, Uppsala
Annelie Luthman, Västernorrland
Inger Gustafsson, Jönköping
Björn Brändewall, Kalmar
Claes Jägevall, Skaraborg
Lennart Nordfors, Stockholm (nyval)

Revisorer:

Fredrik Sjölander, KPMG, auktoriserad revisor
Gun Alexandersson-Malm, Malmö

Ersättare:

Anders Taalar, KPMG, auktoriserad revisor
Per Hansson, Jönköping

Valberedning

Lars Persson Skandevall, Västernorrland (ordförande)
Thea Andersson, Uppsala
Karin Dovstad, Blekinge
Ann Catrine Fogelgren, Västsverige
Eric Hesselius, Värmland
Pierre Månsson, Skåne (avsägelse inför landsmötet 2022)
Patrik Silverudd, Stockholm

VALDA AV LANDSMÖTET 2022

Presidium

Johan Pehrson, Örebro, ordförande
Lina Nordquist, Uppsala, 1:e vice ordförande

Partistyrrelse (i bokstavsordning)

Amelie Tarschys Ingre, Stockholm
Monica Lundin, Borlänge
Pierre Månsson, Skåne
Ina Lindström Skandevall, Västernorrland

Bilaga 2. Rapport från riksdagsgruppen

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR LIBERALERNAS RIKSDAGSGRUPP

Liberalernas riksdagsgrupp hade under riksdagsåret 2021/22 20 ledamöter, och under riksdagsåret 2022/23 16 ledamöter. Följande personer har ingått i riksdagsgruppen under hela eller delar av de båda riksdagsåren. För varje person anges valkrets samt ordinarie utskottsplats eller, om sådan saknas, det utskott där personen är arbetande suppleant. Om personen har presidieuppdrag i ett utskott anges detta särskilt. En komplett förteckning över varje ledamöts utskottsuppdrag finns på www.riksdagen.se.

RIKSDAGSÅRET 2021/22

Ledamöter

Tina Acketoft, Skåne läns västra. KU.
Gulan Avci, Stockholms län. SkU.
Juno Blom, Östergötland län. Partisekreterare t o m 220408.
JuU fr o m 220422.
Malin Danielsson, Stockholms kommun. AU.
Bengt Eliasson, Halland. Kvittningssperson. SfU.
EUN fr o m 220428.
Joar Forssell, Stockholms kommun. UU.
Roger Haddad, Västmanlands län.
Förste vice ordförande AU.
Robert Hannah, Göteborgs kommun. CU.
Helena Gellerman, Västra Götalands västra. TU.
Nina Lundström, Stockholms län. Arbetande suppleant KrU.
Fredrik Malm, Stockholms län. Förste vice ordförande UbU.

Maria Nilsson, Göteborgs kommun.

Förste vice gruppleddare t o m 220419.

Partisekreterare 220413-221017.

UbU. EUN t o m 220428.

Lina Nordquist, Uppsala län. SoU.

Andre vice gruppleddare 220101-220419.

Förste vice gruppleddare fr o m 220419. SoU.

Christer Nylander, Skåne läns norra och östra.

Ordförande KrU.

Jakob Olofsgård, Jönköpings län.

Ledamot fr o m 210801. MjU.

Johan Pehrson, Örebro län. JuU t o m 220413.

Gruppleddare t o m 220408. Tf partiledare fr o m 220408.

Mats Persson, Skåne läns södra. FiU.

Gruppleddare fr o m 220408.

Arman Teimouri, Värmlands län. NU.

Barbro Westerholm, Stockholms län.

Arbetande suppleant SoU.

Allan Widman, Malmö kommun. FöU.

Uppdrag inom riksdagen m.m.

Krigsdelegationen

Juno Blom, ledamot

Johan Pehrson, ledamot

Allan Widman, ledamot

Utrikesnämnden

Johan Pehrson, suppleant

Nordiska rådets svenska delegation

Arman Teimouri, ledamot

Maria Nilsson, suppleant

Riksdagsstyrelsen

Christer Nylander, suppleant

Ledamotsrådet

Helena Gellerman, ledamot

Arman Teimouri, suppleant

Riksdagens valberedning

Maria Nilsson, ledamot

Riksdagens råd för Riksrevisionen

Tina Acketoft, ledamot

Johan Pehrson, suppleant

Riksdagens styrgrupp för bilaterala demokratifrämjande samarbeten

Joar Forssell, ledamot

Nina Lundström, suppleant

RIKSDAGSÅRET 2022/23

Ledamöter

Gulan Avci, Stockholms län. Partisekreterare fr o m 221017.

Juno Blom, Östergötlands län. JuU.

Malin Danielsson, Stockholms kommun. KU.

Louise Eklund, Malmö kommun. NU.

Joar Forssell, Stockholms kommun. UU.

(ledig 221031-230430)

Carl B Hamilton, Stockholms kommun. FiU.

Statsrådsersättare för Romina Pourmokhtari

fr o m 221018.

Robert Hannah, Göteborgs kommun.

Förste vice ordförande KrU.

Helena Gellerman, Västra Götalands västra. TU.

Amir Jawad, Skåne läns västra. Arbetande suppleant SfU.

Ersättare för Mauricio Rojas 230522-230713.

Fredrik Malm, Stockholms län. ordförande UbU.

Martin Melin, Stockholms kommun. Ersättare UU.

Ersättare för Joar Forssell 221031-230430.

Camilla Mårtensen, Skåne läns södra. AU.

Statsrådsersättare för Mats Persson fr o m 221018.

Elin Nilsson, Örebro län. MjU. EUN.

Statsrådsersättare för Johan Pehrson fr o m 221018.

Lina Nordquist, Uppsala län. SoU.

Förste vice gruppleddare t o m 221021.

Gruppleddare fr o m 221020.

Jakob Olofsgård, Jönköpings län. CU.

Johan Pehrson, Örebro län. JuU.

Arbetsmarknads- och integrationsminister,

ledig fr o m 221018.

Romina Pourmokhtari, Stockholms län. MjU t o m 221018.

EUN t o m 221018. Miljö- och klimatminister,

ledig fr o m 221018.

Mauricio Rojas, Skåne läns västra. SfU

(ledig 230522-230713).

Cecilia Rönn, Hallands län. SkU.

Mats Persson, Skåne läns södra. FiU t o m 221018.

Utbildningsminister, ledig fr o m 221018.

Anna Starbrink, Stockholms kommun. FöU.

Uppdrag inom riksdagen m.m.

Krigsdelegationen

Johan Pehrson, t o m 221009, 221011-221117

Juno Blom, t o m 221009

Mats Persson, 221011-221117

Lina Nordquist, 221117-

Gulan Avci, 221117-

Utrikesnämnden

Johan Pehrson, suppleant t o m 221002,

ledamot 221004-221018

Fredrik Malm, ledamot 221110-

Nordiska rådets svenska delegation

Anna Starbrink, ledamot
Helena Gellerman, suppleant

OSSE-delegationen

Joar Forssell, suppleant

Ledamotsrådet

Helena Gellerman, ledamot

Riksdagens råd för Riksrevisionen

Cecilia Rönn, ledamot fr o m 221027
Johan Pehrson, suppleant t o m 221018
Malin Danielsson, suppleant fr o m 221027

**Riksdagens styrgrupp för bilaterala
demokratifrämjande samarbeten**

Joar Forssell, ledamot
Malin Danielsson, suppleant 221027-

Riksdagens valberedning

Helena Gellerman, ledamot
Jakob Olofsgård, suppleant

Gruppledning

Gruppledare: Johan Pehrson (t o m 220408), Mats Persson (220408-221018), Lina Nordquist (fr o m 221020)

1:e vice gruppledare: Maria Nilsson (t o m 220419), Lina Nordquist (220419-221020), Louise Eklund (fr o m 221020)

2:e vice gruppledare: Lina Nordquist (t o m 220419),

Avgivna riksdagsmotioner

Liberalernas parti- och kommittémotioner, samt motioner undertecknade gemensamt med andra partier avseende riksdagsåret 2021/22, liksom motioner från enskilda ledamöter, återfinns på www.riksdagen.se. Då Liberalerna sedan hösten 2022 sitter i regeringen har inga parti- eller kommittémotioner avgivits under riksdagsåret 2022/23.

Riksdagskansliet

Riksdagskansliet biträder riksdagsledamöterna i deras arbete. Chef för Liberalernas riksdagskansli var t.o.m. 2022-10-17 Martin Andreasson. Fr o m 2022-11-29 har Oscar Wåglund Söderström varit kanslichef.

Bilaga 3. Rapport från Europakansliet i Bryssel

Brysselkansliets uppgift är att driva Liberalernas kontor i Europaparlamentet och stödja ledamoten i dennes politiska arbete. Under perioden sedan förra landsmötet fortsatte Karin Karlsbro med sitt arbete i det internationella handelsutskottet. Huvudfokus har i utskottet under perioden legat på; att få den så kallade Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) på plats, att få på plats världens första lagstiftning mot importerad avskogning och att komma i mål med förhandlingarna om nya frihandelsavtal med både Australien och Nya Zeeland.

Parlamentet röstade om sin position för CBAM i juni 2022 och trilogförhandlingarna mellan Europaparlamentet, ministerrådet och kommissionen pågick under hösten. En kompromiss nåddes i december och förslaget antogs i maj 2023. Detta är en av hörnstenarna i EU-kommissionens plan för ett koldioxidneutralt EU till 2050. En annan viktig lagstiftning för att stoppa klimatförändringarna som Karlsbro arbetat med under perioden är den mot importerad och inhemsk avskogning. Parlamentet antog sin position i september 2022 och trilogförhandlingarna nådde en kompromiss i december. Lagstiftningen antogs slutligt i maj 2023. I båda dessa förhandlingar har Karlsbro varit huvudförhandlare för det internationella handelsutskottets räkning.

Karlsbro är ansvarig i den liberala gruppen för de handelsavtal som EU förhandlar med Australien och Nya Zeeland. Avtalet med Nya Zeeland förhandlades färdigt i juni 2022 och kommer förhoppningsvis att ratificeras av Europaparlamentet och Nya Zeelands parlament under hösten 2023. Avtalet med Australien slutförhandlas under hösten 2023 och arbetet med att ratificera detta kommer att fortsätta fram till Europaparlamentsvalet och troligen fortsätta under nästa mandatperiod. I september 2022 besökte Karlsbro både Australien och Nya Zeeland med en delegation från det internationella handelsutskottet för att diskutera om handelsavtalen med respektive parlament, näringslivsrepresentanter och civilsamhället. Karlsbro är nu förhandlare för den liberala gruppen, Renew Europe, i det internationella handelsutskottet i frågan om att stärka den europeiska nettoindustri, Net Zero Industry Act.

Under perioden sedan förra landsmötet har Karlsbro gått från att vara ersättare i miljöutskottet till att bli ordinarie ledamot. Under början av perioden har fokus för Karlsbro legat på att som den liberala gruppens förhandlare få i land det nya stora lagförslaget om att göra klimatomställningen i EU grön genom krav på produktionen av batterier. Parlamentet antog sin position i mars 2022, trilogförhandlingarna blev klara i december 2022 och lagen antogs i parlamentet i juni 2023. Karlsbro förhandlar nu tre lagstiftningar i miljöutskottet för den liberala gruppen; förordningen för kritiska råmaterial, uppdateringen av luftkvalitetskraven och en lag om rätten för konsumenter att kunna reparera varor de köper. Arbetet i miljöutskottet fokuserar på den gröna omställningen och hur vårt samhälle ska bli mer hållbart.

Karlsbro är också aktiv som vice ordförande i Europaparlamentets delegation till Belarus och som ersättare i delegationen till Ukraina. I april 2022 besökte Karlsbro Butja och

Kyiv med delegationen till Ukraina, detta var veckan efter att Kyivs förorter befriats. Karlsbro har arbetat aktivt med att få på plats utökade sanktioner mot Ryssland och för att EU ska stödja Ukraina, och Moldavien, både ekonomiskt och militärt. I februari 2023, veckan efter ett från Moskva orkestrerat kuppförsök, besökte Karlsbro Moldavien med en delegation från handelsutskottet.

I december 2022 besökte Karlsbro Taiwan tillsammans med en delegation från det internationella handelsutskottet för att diskutera med parlamentet hur EU och Taiwan kan stärka sina relationer och hur EU kan stödja Taiwan mot hotet från Kina. Karlsbro har även kontinuerligt arbetat för en upprättad rättsstat i alla EU:s medlemsländer, för HBTQ-rättigheter och ökad jämställdhet i EU.

När begränsningarna för Brysselkansliets verksamhet successivt minskat till följd av pandemin har verksamheten äntligen kunnat vidgas till att både besöka länsförbund och lokal-föreningar, delta vid möten och ta emot besök i parlamentet. Kansliet deltog på ALDE-partiets kongress både i Dublin 2022 och Stockholm 2023. I koppling till partiets riksmöte 2023 och Liberalerna Stockholms förbundsårsmöte 2023 höll Karlsbro seminarier och kansliet stod i en utställningsmonter under hela mötet.

Brysselkansliet har under Europadagarna den 9:e maj organiserat nationella kampanjer. Europadagen 2022 fokuserade kampanjen på att Ukrainas framtid är i EU och 2023 om att Sverige behöver gå med i euron och i Almedalen arrangerades ett välbesökt frukostseminarium på samma tema. På årsdagen av krigsutbrottet lanserade kansliet också en nationell kampanj för Ukraina. Det var stor uppslutning kring alla dessa kampanjer och stomartiklar och externa kampanjer i stora delar av landet. Till eurokampanjen distribuerades kampanjmaterial till förbunden.

Under 2022 har kansliet tagit emot 99 besökare från hela landet. Besöksgrupperna har bestått av engagerade medlemmar från nästan hela landet och har syftat till att ge en god grund inför det stundande arbetet med kampanj inför Europaparlamentsvalet 2024. Under våren 2022 stod kansliet också värd för en grupp på 23 besökare från riksdagsgruppen och riksdagskansliet. Att kommunicera liberal EU-politik är en prioriterad fråga och varje vecka skickas ett nyhetsbrev ut till ett växande antal prenumeranter.

Bilaga 4.

Årsredovisning 2021 och 2022

Årsredovisning

för

Liberalernas Riksorganisation

802000-9349

Räkenskapsåret

2021

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

1 (9)

Styrelsen för Liberalernas Riksorganisation får härmed avge årsredovisning för räkenskapsåret 2021.

Årsredovisningen är upprättad i svenska kronor, SEK. Om inte annat särskilt anges, redovisas alla belopp i hela kronor (kr). Uppgifter inom parentes avser föregående år.

Förvaltningsberättelse

Verksamheten

Allmänt om verksamheten

Liberalernas uppgift är att samla personer med liberal samhällsåskådning till gemensamt arbete och uppträdande, att genom upplysning väcka intresse för samhällsfrågor, att främja en demokratisk utveckling samt verka för val av personer med liberal åskådning till politiska förtroendeuppdrag.

Helägda dotterbolaget Tryckfrihet i Stockholm AB, org.nr: 556138-7829, med säte i Stockholm har under året inte bedrivit någon verksamhet.

Föreningen äger 39,12% av intressebolaget LIAB Information AB, org.nr: 556222-6539, som ger ut NU Det liberala nyhetsmagasinet.

Mitten på 50-talet försålles Brevikgården, vilket ledde till Breviksfonden. Fond åligger föreningens eget kapital och har ett värde av 2 169 104 kr.

Föreningen har sitt säte i Stockholm.

Främjande av ändamålet

Liberalernas främsta arbete för att främja liberalismen i Sverige sker i våra folkvalda församlingar. Liberalerna är representerade i Europaparlamentet (1 mandat), Sveriges Riksdag (19 mandat under årets första 9 månader därefter 20 mandat), Sveriges regioner (94 mandat) samt Sveriges kommuner (689 mandat). I alla dessa församlingar bedrivs arbete genom att lägga förslag i linje med det av Landsmötet beslutade partiprogrammet.

Väsentliga händelser under räkenskapsåret

2021 har präglats av Coronapandemin. Folkhälsomyndighetens rekommendationer fick till konsekvens att fysiska sammankomster ställts om till digitala vilket minskade kostnaderna för partiet.

Under året har huvuddelen av arrangemangen arrangerats via digitala lösningar. Landsmötet i november var ett uppskattat undantag när ombuden fick chans att mötas om än med restriktioner.

Trots pandemin, eller kanske tack vare, har vi kunnat ha fler mindre träffar och för en större målgrupp. Naturligtvis på grund av att digitala möten inte har några logistiska begränsningar eller kostnader. Verksamheten har därmed med facit i hand kunnat hållas uppe på bred front med tillägg för en rad nya initiativ som de digitala världen möjliggjort. Den digitala omställningen har dock lett till en ökad belastning på vår egen personal.

Trots pandemin har Liberalerna under året arrangerat några större arrangemang t ex:

23 maj	Liberalt Riksmöte, digitalt
19 - 21 november	Liberal Landsmöte, Linköping

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

2 (9)

Vidare har ett antal utbildningar bedrivits. Vid sidan av projekten Uppdrag hela landet och Ledarskapsakademi för kvinnor har även utbildningar för andra grupper anordnats såsom ombudsmän, politiska sekreterare m fl. Några utbildningar har sker i samarbete med vårt studieförbund, Studieförbundet Vuxenskolan. Samarbetet med våra sidoorganisationer LUF och LK har varit fortsatt gott.

Flerårsöversikt (Tkr)	2021	2020	2019	2018
Nettoomsättning	37 539	35 340	37 550	35 220
Resultat efter finansiella poster	2 349	6 295	-2 194	700
Soliditet (%)	68	64	55	46

För definitioner av nyckeltal, se Not 1 Redovisningsprinciper.

Föreningens resultat och ställning i övrigt framgår av efterföljande resultat- och balansräkning med noter.

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

3 (9)

Resultaträkning

Not

2021-01-01
-2021-12-31

2020-01-01
-2020-12-31

Riksorganisationens intäkter

Medlemsavgifter		1 295 919	1 540 800
Gåvor		429 036	313 315
Bidrag		33 080 549	32 440 732
Nettoomsättning		2 599 789	1 045 905
Övriga rörelseintäkter		133 444	0
		37 538 737	35 340 752
Summa riksorganisationens intäkter		37 538 737	35 340 752

Rörelsekostnader

Övriga externa kostnader		-14 798 826	-9 935 558
Personalkostnader	2	-20 295 649	-19 102 060
Summa rörelsekostnader		-35 094 475	-29 037 618
Rörelseresultat		2 444 262	6 303 134

Finansiella poster

Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter		2 248	0
Nedskrivningar av finansiella anläggningstillgångar och kortfristiga placeringar		-89 979	0
Räntekostnader och liknande resultatposter		-7 252	-8 443
Summa finansiella poster		-94 983	-8 443
Resultat efter finansiella poster		2 349 279	6 294 691

Resultat före skatt

2 349 279 6 294 691

Årets resultat

2 349 280 6 294 690

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

4 (9)

Balansräkning

Not

2021-12-31

2020-12-31

TILLGÅNGAR

Anläggningstillgångar

Immateriella anläggningstillgångar

Koncessioner, patent, licenser, varumärken samt
liknande rättigheter

3

0

0

Summa immateriella anläggningstillgångar

0

0

Materiella anläggningstillgångar

Inventarier, verktyg och installationer

4

0

0

Summa materiella anläggningstillgångar

0

0

Finansiella anläggningstillgångar

Andelar i koncernföretag

5

260 021

350 000

Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag

6

120 409

120 409

Andra långfristiga värdepappersinnehav

7

1 648 208

1 648 208

Summa finansiella anläggningstillgångar

2 028 638

2 118 617

Summa anläggningstillgångar

2 028 638

2 118 617

Omsättningstillgångar

Varulager m. m.

Råvaror och förnödenheter

1 092 260

1 223 429

Summa varulager

1 092 260

1 223 429

Kortfristiga fordringar

Kundfordringar

382 455

64 105

Övriga fordringar

1 194 216

1 055 995

Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter

324 248

121 790

Summa kortfristiga fordringar

1 900 919

1 241 890

Kassa och bank

Kassa och bank

17 069 920

15 171 366

Summa kassa och bank

17 069 920

15 171 366

Summa omsättningstillgångar

20 063 099

17 636 685

SUMMA TILLGÅNGAR

22 091 737

19 755 302

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

5 (9)

Balansräkning

Not

2021-12-31

2020-12-31

EGET KAPITAL OCH SKULDER

Eget kapital

Eget kapital vid räkenskapsårets början

12 627 410

6 332 720

Årets resultat

2 349 280

6 294 690

Eget kapital vid räkenskapsårets slut

14 976 690

12 627 410

Långfristiga skulder

Skulder till koncernföretag

254 954

264 954

Summa långfristiga skulder

254 954

264 954

Kortfristiga skulder

Leverantörsskulder

1 550 226

606 064

Skatteskulder

109 737

0

Mottagna ej använda bidrag

1 733 540

532 456

Övriga skulder

863 012

308 414

Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter

2 603 578

5 416 004

Summa kortfristiga skulder

6 860 093

6 862 938

SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER

22 091 737

19 755 302

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

6 (9)

Noter

Not 1 Redovisnings- och värderingsprinciper

Allmänna upplysningar

Årsredovisningen är upprättad i enlighet med årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd (BFNAR 2016:10) om årsredovisning i mindre företag.

Anläggningstillgångar

Tillämpade avskrivningstider:

Immateriella anläggningstillgångar

Koncessioner, patent, licenser, varumärken	5 år
--	------

Materiella anläggningstillgångar

Inventarier, verktyg och installationer	5 år
---	------

Nyckeltalsdefinitioner

Nettoomsättning

Rörelsens huvudintäkter, fakturerade kostnader, sidointäkter samt intäktskorrigeringar.

Resultat efter finansiella poster

Resultat efter finansiella intäkter och kostnader men före bokslutsdispositioner och skatter.

Soliditet (%)

Justerat eget kapital (eget kapital och obeskattade reserver med avdrag för uppskjuten skatt) i procent av balansomslutning.

Not 2 Medelantalet anställda

	2021	2020
Medelantalet anställda	21	20

Not 3 Immateriella tillgångar

	2021-12-31	2020-12-31
Ingående anskaffningsvärden	2 710 455	2 710 455
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	2 710 455	2 710 455
Ingående avskrivningar	-2 710 455	-2 710 455
Utgående ackumulerade avskrivningar	-2 710 455	-2 710 455
Utgående redovisat värde	0	0

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

7 (9)

Not 4 Inventarier, verktyg och installationer

	2021-12-31	2020-12-31
Ingående anskaffningsvärden	66 779	66 779
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	66 779	66 779
Ingående avskrivningar	-66 779	-66 779
Utgående ackumulerade avskrivningar	-66 779	-66 779
Utgående redovisat värde	0	0

Not 5 Andelar i koncernföretag

	2021-12-31	2020-12-31
Ingående anskaffningsvärden	350 000	350 000
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	350 000	350 000
Årets nedskrivningar	-89 979	0
Utgående ackumulerade nedskrivningar	-89 979	0
Utgående redovisat värde	260 021	350 000

Not 6 Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag

	2021-12-31	2020-12-31
Ingående anskaffningsvärden	120 409	120 409
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	120 409	120 409
Utgående redovisat värde	120 409	120 409

Not 7 Andra långfristiga värdepappersinnehav

	2021-12-31	2020-12-31
Ingående anskaffningsvärden	1 648 208	1 648 208
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	1 648 208	1 648 208
Utgående redovisat värde	1 648 208	1 648 208

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

8 (9)

Not 8 Väsentliga händelser efter räkenskapsårets slut

Den 7 april 2022 meddelande Nyamko Sabuni att hon lämnade uppdraget som partiledare, som en konsekvens avgick även partisekreterare Juno Blom samma dag. Stabschef Erik Scheller valde att avsluta sitt uppdrag i maj.

1:e vice ordförande Johan Pehrson leder partiet till dess att ett extra landsmötet beslutar i fråga om ny partiledare. Partistyrelsen har annonserat att ambitionen är att kalla till ett extra landsmöte i november 2022.

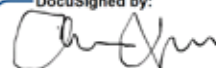
Partiledarbytet har viss ekonomisk påverkan. Avgångsvederlag, nyrekrytering, behov av omtag kring kandidatstrategi och nyproduktion gällande visst valmaterial ökar kostnaderna.

De låga opinionssiffrorna har inneburit att partiet fått mottaga två större ekonomiska bidrag från närliggande organisationer. De ökade utgifterna täcks upp av ökade intäkter.

Stockholm - Detta dokument är signerat digitalt

DocuSigned by:

91931477440B4B9...

Johan Pehrson

DocuSigned by:

BCD8A10A7C7F455...

Anna Lundberg

DocuSigned by:

DCEB48B0872C4F6...

Axel Darvik

DocuSigned by:

F5122053C010465...

Eva Julin Dombrowe

DocuSigned by:

1CD71C2BFD2A40A...

Fredrik Malm

DocuSigned by:

0BDD2D664CF94DF...

Gulian Avci

DocuSigned by:

F245272F3FDA406...

Hans Backman

DocuSigned by:

9B3FCF848F4A49F...

Helena Gellerman

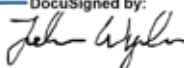
DocuSigned by:

89F548182BD24EB...

Jan Jönsson

DocuSigned by:

9D82BB0F37054E1...

Joar Forssell

DocuSigned by:

748BDD159819437...

Johanna Wyckman

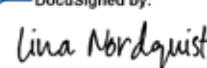
DocuSigned by:

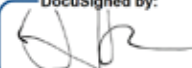
537A0EC7DEEF4A7...

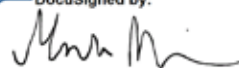
Lars Tysklind

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

9 (9)

DocuSigned by:

04A6CCB6CAC54F7...
Lina Nordqvist

DocuSigned by:

55795872C68B41D...
Louise Eklund

DocuSigned by:

F9BF79E01C1C410...
Maria Nilsson

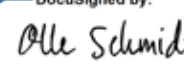
DocuSigned by:

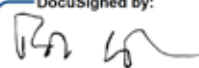
8D68DFE6A9124B7...
Maria Mattsson Mami

DocuSigned by:

1636D1D719D344B...
Mats Persson

DocuSigned by:

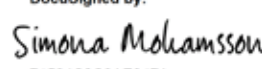
76DB47DD984142A...
Nicke Grahn

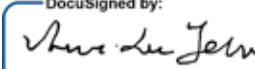
DocuSigned by:

075DE73EBCA5404...
Olle Schmidt

DocuSigned by:

D4E0701BA96C48B...
Pär Löfstrand

DocuSigned by:

13F1C267FB63476...
Pär Lundqvist

DocuSigned by:

71584C3C9AE947A...
Simona Mohamsson

DocuSigned by:

B67298A9377248B...
Anna-Lena Johansson

Vår revisionsberättelse har lämnats digtalt

DocuSigned by:

629F60FB8DC3415...
Fredrik Sjölander
Auktoriserad revisor

DocuSigned by:

E1F5668C60BE440...
Gun Alexandersson Malm
Lekmannarevisor

Revisionsberättelse

Till föreningsstämman i Liberalernas Riksorganisation, org. nr 802000-9349

Rapport om årsredovisningen

Uttalanden

Vi har utfört en revision av årsredovisningen för Liberalernas Riksorganisation för år 2021.

Enligt vår uppfattning har årsredovisningen upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger en i alla väsentliga avseenden rättvisande bild av föreningens finansiella ställning per den 31 december 2021 och av dess finansiella resultat för året enligt årsredovisningslagen. Förvaltningsberättelsen är förenlig med årsredovisningens övriga delar.

Vi tillstyrker därför att föreningsstämman fastställer resultaträkningen och balansräkningen.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Revisorernas ansvar enligt denna sed beskrivs närmare i avsnitten Det registrerade revisionsbolagets ansvar samt Lekmannarevisorns ansvar.

Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige. Vi som registrerat revisionsbolag har fullgjort vårt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för att årsredovisningen upprättas och att den ger en rättvisande bild enligt årsredovisningslagen. Styrelsen ansvarar även för den interna kontroll som den bedömer är nödvändig för att upprätta en årsredovisning som inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag.

Vid upprättandet av årsredovisningen ansvarar styrelsen för bedömningen av föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Den upplyser, när så är tillämpligt, om förhållanden som kan påverka förmågan att fortsätta verksamheten och att använda antagandet om fortsatt drift. Antagandet om fortsatt drift tillämpas dock inte om beslut har fattats om att avveckla verksamheten.

Det registrerade revisionsbolagets ansvar

Vi har utfört revisionen enligt International Standards on Auditing (ISA) och god revisionssed i Sverige. Vårt mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen som helhet inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag. Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men är ingen garanti för att en revision som utförs enligt ISA och god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka en väsentlig felaktighet om en sådan finns. Felaktigheter kan uppstå på grund av oegentligheter eller misstag och anses vara väsentliga om de enskilt eller tillsammans rimligen kan förväntas påverka de ekonomiska beslut som användare fattar med grund i årsredovisningen.

Som del av en revision enligt ISA använder vi professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Dessutom:

- identifierar och bedömer vi riskerna för väsentliga felaktigheter i årsredovisningen, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag, utformar och utför granskningsåtgärder bland annat utifrån dessa risker och inhämtar revisionsbevis som är tillräckliga och ändamålsenliga för att utgöra en grund för våra uttalanden. Risken för att inte upptäcka en väsentlig felaktighet till följd av oegentligheter är högre än för en väsentlig felaktighet som beror på misstag, eftersom oegentligheter kan innefatta agerande i maskopi, förfalskning, avsiktliga utelämnanden, felaktig information eller åsidosättande av intern kontroll.
- skaffar vi oss en förståelse av den del av föreningens interna kontroll som har betydelse för vår revision för att utforma granskningsåtgärder som är lämpliga med hänsyn till omständigheterna, men inte för att uttala oss om effektiviteten i den interna kontrollen.

- utvärderar vi lämpligheten i de redovisningsprinciper som används och rimligheten i styrelsens uppskattningar i redovisningen och tillhörande upplysningar.
- drar vi en slutsats om lämpligheten i att styrelsen använder antagandet om fortsatt drift vid upprättandet av årsredovisningen. Vi drar också en slutsats, med grund i de inhämtade revisionsbevisen, om huruvida det finns någon väsentlig osäkerhetsfaktor som avser sådana händelser eller förhållanden som kan leda till betydande tvivel om föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Om vi drar slutsatsen att det finns en väsentlig osäkerhetsfaktor, måste vi i revisionsberättelsen fästa uppmärksamheten på upplysningarna i årsredovisningen om den väsentliga osäkerhetsfaktorn eller, om sådana upplysningar är otillräckliga, modifiera uttalandet om årsredovisningen. Våra slutsatser baseras på de revisionsbevis som inhämtas fram till datumet för revisionsberättelsen. Dock kan framtida händelser eller förhållanden göra att en förening inte längre kan fortsätta verksamheten.
- utvärderar vi den övergripande presentationen, strukturen och innehållet i årsredovisningen, däribland upplysningarna, och om årsredovisningen återger de underliggande transaktionerna och händelserna på ett sätt som ger en rättvisande bild.

Vi måste informera styrelsen om bland annat revisionens planerade omfattning och inriktning samt tidpunkten för den. Vi måste också informera om betydelsefulla iakttagelser under revisionen, däribland de eventuella betydande brister i den interna kontrollen som vi identifierat.

Lekmannarevisorns ansvar

Jag har utfört en revision enligt revisionslagen och därmed enligt god revisionssed i Sverige. Mitt mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och om årsredovisningen ger en rättvisande bild av föreningens resultat och ställning.

Rapport om andra krav enligt lagar och andra författningar

Uttalanden

Utöver vår revision av årsredovisningen har vi även utfört en revision av styrelsens förvaltning för Liberalernas Riksorganisation för år 2021 samt av förslaget till dispositioner beträffande föreningens vinst eller förlust.

Vi tillstyrker att föreningsstämman disponerar vinsten enligt förslaget i förvaltningsberättelsen och beviljar styrelsens ledamöter ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Vårt ansvar enligt denna beskrivs närmare i avsnittet Revisorns ansvar. Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige. Vi som registrerat revisionsbolag har i övrigt fullgjort vårt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för förslaget till dispositioner beträffande föreningens vinst eller förlust. Vid förslag till utdelning innefattar detta bland annat en bedömning av om utdelningen är försvarlig med hänsyn till de krav som föreningens verksamhetsart, omfattning och risker ställer på storleken av föreningens egna kapital, konsolideringsbehov, likviditet och ställning i övrigt.

Styrelsen ansvarar för föreningens organisation och förvaltningen av föreningens angelägenheter. Detta innefattar bland annat att fortlöpande bedöma föreningens ekonomiska situation och att tillse att föreningens organisation är utformad så att bokföringen, medelsförvaltningen och föreningens ekonomiska angelägenheter i övrigt kontrolleras på ett betryggande sätt.

Revisorns ansvar

Vårt mål beträffande revisionen av förvaltningen, och därmed vårt uttalande om ansvarsfrihet, är att inhämta revisionsbevis för att med en rimlig grad av säkerhet kunna bedöma om någon styrelseledamot i något väsentligt avseende:

- företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till någon försummelse som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen, eller
- på något annat sätt handlat i strid med lagen om ekonomiska föreningar, årsredovisningslagen eller stadgarna.

Vårt mål beträffande revisionen av förslaget till dispositioner av föreningens vinst eller förlust, och därmed vårt uttalande om detta, är att med rimlig grad av säkerhet bedöma om förslaget är förenligt med lagen om ekonomiska föreningar.

Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men ingen garanti för att en revision som utförs enligt god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka åtgärder eller försummelser som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen eller att ett förslag till dispositioner av föreningens vinst eller förlust inte är förenligt med lagen om ekonomiska föreningar.

Som en del av en revision enligt god revisionssed i Sverige använder det registrerade revisionsbolaget professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Granskningen av förvaltningen och förslaget till dispositioner av föreningens vinst eller förlust grundar sig främst på revisionen av räkenskaperna. Vilka tillkommande granskningsåtgärder som utförs baseras på det registrerade revisionsbolagets professionella bedömning och övriga valda revisorers bedömning med utgångspunkt i risk och väsentlighet. Det innebär att vi fokuserar granskningen på sådana åtgärder, områden och förhållanden som är väsentliga för verksamheten och där avsteg och överträdelser skulle ha särskild betydelse för föreningens situation. Vi går igenom och prövar fattade beslut, beslutsunderlag, vidtagna åtgärder och andra förhållanden som är relevanta för vårt uttalande om ansvarsfrihet. Som underlag för vårt uttalande om styrelsens förslag till dispositioner beträffande föreningens vinst eller förlust har vi granskat om förslaget är förenligt med lagen om ekonomiska föreningar.

Vår revisionsberättelse har avlämnats den dag som framgår av våra elektroniska påskrifter

KPMG AB

Fredrik Sjölander
Auktoriserad revisor

Gun Alexandersson-Malm
Lekmannarevisor

Årsredovisning
för
Liberalernas Riksorganisation

802000-9349

Räkenskapsåret

2022

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

1 (9)

Styrelsen för Liberalernas Riksorganisation får härmed avge årsredovisning för räkenskapsåret 2022.

Årsredovisningen är upprättad i svenska kronor, SEK. Om inte annat särskilt anges, redovisas alla belopp i hela kronor (kr). Uppgifter inom parentes avser föregående år.

Förvaltningsberättelse

Verksamheten

Allmänt om verksamheten

Liberalernas uppgift är att samla personer med liberal samhällsåskådning till gemensamt arbete och uppträdande, att genom upplysning väcka intresse för samhällsfrågor, att främja en demokratisk utveckling samt verka för val av personer med liberal åskådning till politiska förtroendeuppdrag.

Helägda dotterbolaget Tryckfrihet i Stockholm AB, org.nr: 556138-7829, med säte i Stockholm har under året inte bedrivit någon verksamhet och efterkommande räkenskapsår avyttrats samtliga andelar i det helägda dotterbolaget.

Föreningen äger 39,12% av intressebolaget LIAB Information AB, org.nr: 556222-6539, som ger ut NU - Det liberala nyhetsmagasinet.

Mitten på 50-talet försålles Brevikgården, vilket ledde till Breviksfonden. Fond åligger föreningens eget kapital och har ett värde av 2 169 104 kr.

Föreningen har sitt säte i Stockholm.

Främjande av ändamålet

I våra folkvalda församlingar sker det främsta arbetet för att främja liberalismen i Sverige. Allmänna val genomfördes under 2022 (11 september) som resulterade i att Liberalerna är representerade i Europaparlamentet (1 mandat), Sveriges Riksdag (16 mandat), Sveriges regioner (57 mandat) samt Sveriges kommuner (509 mandat). Sedan valet ingår Liberalerna i Sveriges regering där Liberalerna innehar 5 ministerposter. I alla dessa församlingar bedrivs arbete genom att lägga förslag i linje med det av Landsmötet beslutade partiprogrammet.

Väsentliga händelser under räkenskapsåret

Verksamhetsåret 2022 dominerades av de allmänna valen i september. Partiordförande Nyamko Sabuni meddelade den 8 april 2022 att hon med omedelbar verkan lämnade partiledarskapet. Johan Pehrson gick då in som tillförordnad partiledare.

En annan väsentlig händelse var valet 11 september som medförde att Liberalerna bildade regering med Moderaterna och Kristdemokraterna. Liberalerna erhöll i valet ett stöd på 4,61 % vilket gav 16 riksdagsplatser. I början av oktober formerade Liberalerna tillsammans med Moderaterna och Kristdemokraterna en regering efter att ett avtal ingåtts mellan regeringspartierna och Sverigedemokraterna. Liberalerna fick totalt fem ministrar med ansvar för arbetsmarknad och integration, jämställdhet, klimat- och miljö samt utbildningsfrågor.

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

2 (9)

Den tredje större händelsen var det extra landsmöte som genomfördes 26 november 2022, där Johan Pehrson valdes till partiledare på Clarion Sign hotell i Stockholm.

Under året har Liberalerna arrangerat en rad större arrangemang. Ett utdrag är:

19 mars Liberalt riksmöte
28-29 maj Valkickoff i Norrköping
5 juli Liberalernas halvdag i Almedalen
7 augusti Johan Pehrsons sommartal
26 november Extra landsmöte i Stockholm
1-2 december Framtidskonferens med partistyrelsen och länsledningar

Vidare har ett antal utbildningar anordnat, varav flera valutbildningar. Även utbildningar för andra grupper har anordnats såsom ombudsmän, politiska sekreterare m fl. Samarbetet med våra sidoorganisationer LUF och LK, liksom med nätverket LS har varit fortsatt gott.

Huvudorsakerna till det försämrade resultatet 2022 är ökade kostnader med anledning av valet, byte av partiordförande och personalförändringar.

Flerårsöversikt (Tkr)	2022	2021	2020	2019	2018
Nettoomsättning	51 272	37 539	35 340	37 550	35 220
Resultat efter finansiella poster	-5 512	2 349	6 295	-2 194	700
Soliditet (%)	65	68	64	55	46

För definitioner av nyckeltal, se Not 1 Redovisningsprinciper.

Föreningens resultat och ställning i övrigt framgår av efterföljande resultat- och balansräkning med noter.

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

3 (9)

Resultaträkning

Not

2022-01-01
-2022-12-31

2021-01-01
-2021-12-31

Föreningens intäkter

Medlemsavgifter

1 214 708

1 295 919

Gåvor

927 988

429 036

Bidrag

39 538 998

33 080 549

Nettoomsättning

9 407 880

2 599 789

Övriga rörelseintäkter

182 094

133 444

Summa föreningens intäkter

51 271 668

37 538 737

Föreningens kostnader

Övriga externa kostnader

-31 848 542

-14 798 826

Personalkostnader

2

-24 880 650

-20 295 649

Avskrivningar av materiella anläggningstillgångar

-5 945

0

Summa föreningens kostnader

-56 735 137

-35 094 475

Rörelseresultat

-5 463 469

2 444 262

Finansiella poster

Resultat från övriga finansiella anläggningstillgångar

40 606

0

Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter

1 152

2 248

Nedskrivningar av finansiella anläggningstillgångar och
kortfristiga placeringar

-75 721

-89 979

Räntekostnader och liknande resultatposter

-14 396

-7 252

Summa finansiella poster

-48 359

-94 983

Resultat efter finansiella poster

-5 511 828

2 349 279

Resultat före skatt

-5 511 828

2 349 279

Årets resultat

-5 511 829

2 349 280

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

4 (9)

Balansräkning	Not	2022-12-31	2021-12-31
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
<i>Immateriella anläggningstillgångar</i>			
Koncessioner, patent, licenser, varumärken samt liknande rättigheter	3	0	0
Summa immateriella anläggningstillgångar		0	0
<i>Materiella anläggningstillgångar</i>			
Inventarier, verktyg och installationer	4	29 724	0
Summa materiella anläggningstillgångar		29 724	0
<i>Finansiella anläggningstillgångar</i>			
Andelar i koncernföretag	5	184 300	260 021
Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag	6	120 409	120 409
Andra långfristiga värdepappersinnehav	7	1 600 545	1 648 208
Summa finansiella anläggningstillgångar		1 905 254	2 028 638
Summa anläggningstillgångar		1 934 978	2 028 638
Omsättningstillgångar			
<i>Varulager m. m.</i>			
Råvaror och förnödenheter		969 185	1 092 260
Summa varulager		969 185	1 092 260
<i>Kortfristiga fordringar</i>			
Kundfordringar		340 281	382 455
Övriga fordringar		547 387	1 194 216
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		351 916	324 248
Summa kortfristiga fordringar		1 239 584	1 900 919
<i>Kassa och bank</i>			
Kassa och bank		10 355 008	17 069 920
Summa kassa och bank		10 355 008	17 069 920
Summa omsättningstillgångar		12 563 777	20 063 099
SUMMA TILLGÅNGAR		14 498 755	22 091 737

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

5 (9)

Balansräkning

Not

2022-12-31

2021-12-31

EGET KAPITAL OCH SKULDER

Eget kapital

Eget kapital vid räkenskapsårets början

14 976 690

12 627 410

Årets resultat

-5 511 829

2 349 280

Eget kapital vid räkenskapsårets slut

9 464 861

14 976 690

Långfristiga skulder

Skulder till koncernföretag

0

254 954

Summa långfristiga skulder

0

254 954

Kortfristiga skulder

Leverantörsskulder

1 085 500

1 550 226

Skulder till koncernföretag

190 679

0

Skatteskulder

58 674

109 737

Mottagna ej använda bidrag

1 358 897

1 733 540

Övriga skulder

675 778

863 012

Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter

1 664 366

2 603 578

Summa kortfristiga skulder

5 033 894

6 860 093

SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER

14 498 755

22 091 737

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

6 (9)

Noter

Not 1 Redovisnings- och värderingsprinciper

Allmänna upplysningar

Årsredovisningen är upprättad i enlighet med årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd (BFNAR 2016:10) om årsredovisning i mindre företag.

Anläggningstillgångar

Tillämpade avskrivningstider:

Immateriella anläggningstillgångar

Koncessioner, patent, licenser, varumärken	5 år
--	------

Materiella anläggningstillgångar

Inventarier, verktyg och installationer	5 år
---	------

Nyckeltalsdefinitioner

Nettoomsättning

Rörelsens huvudintäkter, fakturerade kostnader, sidointäkter samt intäktskorrigeringar.

Resultat efter finansiella poster

Resultat efter finansiella intäkter och kostnader men före bokslutsdispositioner och skatter.

Soliditet (%)

Justerat eget kapital (eget kapital och obeskattade reserver med avdrag för uppskjuten skatt) i procent av balansomslutning.

Not 2 Medelantalet anställda

	2022	2021
Medelantalet anställda	24	21

Not 3 Koncessioner, patent, licenser, varumärken samt liknande rättigheter

	2022-12-31	2021-12-31
Ingående anskaffningsvärden	2 710 455	2 710 455
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	2 710 455	2 710 455
Ingående avskrivningar	-2 710 455	-2 710 455
Utgående ackumulerade avskrivningar	-2 710 455	-2 710 455
Utgående redovisat värde	0	0

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

7 (9)

Not 4 Inventarier, verktyg och installationer

	2022-12-31	2021-12-31
Ingående anskaffningsvärden	66 779	66 779
Inköp	35 669	0
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	102 448	66 779
Ingående avskrivningar	-66 779	-66 779
Årets avskrivningar	-5 945	0
Utgående ackumulerade avskrivningar	-72 724	-66 779
Utgående redovisat värde	29 724	0

Not 5 Andelar i koncernföretag

	2022-12-31	2021-12-31
Ingående anskaffningsvärden	350 000	350 000
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	350 000	350 000
Ingående nedskrivningar	-89 979	0
Årets nedskrivningar	-75 721	-89 979
Utgående ackumulerade nedskrivningar	-165 700	-89 979
Utgående redovisat värde	184 300	260 021

Not 6 Andelar i intresseföretag och gemensamt styrda företag

	2022-12-31	2021-12-31
Ingående anskaffningsvärden	120 409	120 409
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	120 409	120 409
Utgående redovisat värde	120 409	120 409

Not 7 Andra långfristiga värdepappersinnehav

	2022-12-31	2021-12-31
Ingående anskaffningsvärden	1 648 208	1 648 208
Försäljningar	-47 663	0
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	1 600 545	1 648 208
Utgående redovisat värde	1 600 545	1 648 208

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

8 (9

Not 8 Väsentliga händelser efter räkenskapsårets slut

Liberalernas vikande andel hos svenska väljare gör att Liberalerna under mandatperioden 2023-2026 har fyra färre ledamöter än föregående mandatperiod. Händelser värda att nämna för verksamhetsåret 2023 är riksmötet i Linköping som genomfördes i mitten av mars, landsmötet i november samt det förberedelsearbete som påbörjas inför Europaparlamentsvalet 2024.

Stockholm den dag som framgår av min elektroniska underskrift

Johan Pehrson
Ordförande

Lina Nordquist
1:e vice ordförande

Fredrik Malm
2:e vice ordförande

Gulan Avci
Partisekreterare

Anna-Lena Johansson

Mats Persson

Lars Tysklind

Jan Jönsson

Pär Löfstrand

Nicke Grahn

Maria Mattsson Mähl

Eva Julin Dombrowe

Louise Eklund

Axel Darvik

Joar Forssell

Helena Gellerman

Liberalernas Riksorganisation
Org.nr 802000-9349

9 (9)

Hans Backman

Pär Lundqvist

Simona Mohamsson

Johanna Wyckman

Monica Lundin

Amelie Tarschys Ingre

Ina Lindström Skandevall

Pierre Månsson

Vår revisionsberättelse har lämnats den dag som framgår av vår elektroniska underskrift

Fredrik Sjölander
Auktoriserad revisor
KPMG AB

Gun Alexandersson Malm
Lekmannarevisor

Revisionsberättelse

Till föreningsstämman i Liberalernas Riksorganisation, org. nr 802000-9349

Rapport om årsredovisningen

Uttalanden

Vi har utfört en revision av årsredovisningen för Liberalernas Riksorganisation för år 2022.

Enligt vår uppfattning har årsredovisningen upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger en i alla väsentliga avseenden rättvisande bild av föreningens finansiella ställning per den 31 december 2022 och av dess finansiella resultat för året enligt årsredovisningslagen. Förvaltningsberättelsen är förenlig med årsredovisningens övriga delar.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Revisorernas ansvar enligt denna sed beskrivs närmare i avsnitten Den auktoriserade revisorns ansvar samt Lekmannarevisorns ansvar.

Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisionssed i Sverige. Jag som auktoriserad revisor har fullgjort mitt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för att årsredovisningen upprättas och att den ger en rättvisande bild enligt årsredovisningslagen. Styrelsen ansvarar även för den interna kontroll som den bedömer är nödvändig för att upprätta en årsredovisning som inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag.

Vid upprättandet av årsredovisningen ansvarar styrelsen för bedömningen av föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Den upp- lyser, när så är tillämpligt, om förhållanden som kan påverka för- mågan att fortsätta verksamheten och att använda antagandet om fortsatt drift. Antagandet om fortsatt drift tillämpas dock inte om be- slut har fattats om att avveckla verksamheten.

Den auktoriserade revisorns ansvar

Jag har att utföra revisionen enligt International Standards on Au- diting (ISA) och god revisionssed i Sverige. Mitt mål är att uppnå en rimlig grad av säkerhet om huruvida årsredovisningen som helhet inte innehåller några väsentliga felaktigheter, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag. Rimlig säkerhet är en hög grad av sä- kerhet, men är ingen garanti för att en revision som utförs enligt ISA och god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka en väsent- lig felaktighet om en sådan finns. Felaktigheter kan uppstå på grund av oegentligheter eller misstag och anses vara väsentliga om de en- skilt eller tillsammans rimligen kan förväntas påverka de ekonomiska beslut som användare fattar med grund i årsredovisningen.

Som del av en revision enligt ISA använder jag professionellt om- döme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revis- ionen. Dessutom:

- identifierar och bedömer jag riskerna för väsentliga felaktigheter i årsredovisningen, vare sig dessa beror på oegentligheter eller misstag, utformar och utför granskningsåtgärder bland annat ut- ifrån dessa risker och inhämtar revisionsbevis som är tillräckliga och ändamålsenliga för att utgöra en grund för mina uttalanden. Risken för att inte upptäcka en väsentlig felaktighet till följd av oegentligheter är högre än för en väsentlig felaktighet som be- ror på misstag, eftersom oegentligheter kan innefatta agerande i maskopi, förfalskning, avsiktliga utelämnanden, felaktig infor- mation eller åsidosättande av intern kontroll.
- skaffar jag mig en förståelse av den del av föreningens interna kontroll som har betydelse för min revision för att utforma granskningsåtgärder som är lämpliga med hänsyn till omstän- digheterna, men inte för att uttala mig om effektiviteten i den in- terna kontrollen.

- utvärderar jag lämpligheten i de redovisningsprinciper som an- vänds och rimligheten i styrelsens uppskattningar i redovis- ningen och tillhörande upplysningar.
- drar jag en slutsats om lämpligheten i att styrelsen använder antagandet om fortsatt drift vid upprättandet av årsredovis- ningen. Jag drar också en slutsats, med grund i de inhämtade revisionsbevisen, om huruvida det finns någon väsentlig osä- kerhetsfaktor som avser sådana händelser eller förhållanden som kan leda till betydande tvivel om föreningens förmåga att fortsätta verksamheten. Om jag drar slutsatsen att det finns en väsentlig osäkerhetsfaktor, måste jag i revisionsberättelsen fästa uppmärksamheten på upplysningarna i årsredovisningen om den väsentliga osäkerhetsfaktorn eller, om sådana upplys- ningar är otillräckliga, modifiera uttalandet om årsredovisningen. Mina slutsatser baseras på de revisionsbevis som inhämtas fram till datumet för revisionsberättelsen. Dock kan framtida händelser eller förhållanden göra att en förening inte längre kan fortsätta verksamheten.
- utvärderar jag den övergripande presentationen, strukturen och innehållet i årsredovisningen, däribland upplysningarna, och om årsredovisningen återger de underliggande transaktionerna och händelserna på ett sätt som ger en rättvisande bild.

Jag måste informera styrelsen om bland annat revisionens planerade omfattning och inriktning samt tidpunkten för den. Jag måste också informera om betydelsefulla iakttagelser under revisionen, däribland de eventuella betydande brister i den interna kontrollen som jag iden- tifierat.

Lekmannarevisorns ansvar

Jag har att utföra en revision enligt revisionslagen och därmed enligt god revisionssed i Sverige. Mitt mål är att uppnå en rimlig grad av säke- rhet om huruvida årsredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och om årsredovisningen ger en rättvisande bild av föreningens resultat och ställning.

Rapport om andra krav enligt lagar och andra författningar samt stadgar

Uttalanden

Utöver vår revision av årsredovisningen har vi även utfört en revision av styrelsens förvaltning för Liberalernas Riksorganisation för år 2022 samt av förslaget till dispositioner beträffande föreningens vinst eller förlust.

Vi tillstyrker att föreningsstämman disponerar vinsten enligt det presenterade förslaget och beviljar styrelsens ledamöter ansvarsfrihet för räkenskapsåret.

Grund för uttalanden

Vi har utfört revisionen enligt god revisionssed i Sverige. Vårt ansvar enligt denna beskrivs närmare i avsnittet Revisorns ansvar. Vi är oberoende i förhållande till föreningen enligt god revisorssed i Sverige. Jag som auktoriserad revisor har i övrigt fullgjort mitt yrkesetiska ansvar enligt dessa krav.

Vi anser att de revisionsbevis vi har inhämtat är tillräckliga och ändamålsenliga som grund för våra uttalanden.

Styrelsens ansvar

Det är styrelsen som har ansvaret för förslaget till dispositioner beträffande föreningens vinst eller förlust samt förvaltningen.

Revisorns ansvar

Vårt mål beträffande revisionen av förvaltningen, och därmed vårt uttalande om ansvarsfrihet, är att inhämta revisionsbevis för att med en rimlig grad av säkerhet kunna bedöma om någon styrelseledamot i något väsentligt avseende företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till någon försummelse som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen.

Vårt mål beträffande revisionen av förslaget till dispositioner av föreningens vinst eller förlust, och därmed vårt uttalande om detta, är att med rimlig grad av säkerhet bedöma om förslaget är förenligt med stadgarna.

Rimlig säkerhet är en hög grad av säkerhet, men ingen garanti för att en revision som utförs enligt god revisionssed i Sverige alltid kommer att upptäcka åtgärder eller försummelser som kan föranleda ersättningsskyldighet mot föreningen, eller att ett förslag till dispositioner av föreningens vinst eller förlust inte är förenligt med stadgarna.

Som en del av en revision enligt god revisionssed i Sverige använder den auktoriserade revisorn professionellt omdöme och har en professionellt skeptisk inställning under hela revisionen. Granskningen av förvaltningen och förslaget till dispositioner av föreningens vinst eller förlust grundar sig främst på revisionen av räkenskaperna. Vilka tillkommande granskningsåtgärder som utförs baseras på den auktoriserade revisorns professionella bedömning och övriga valda revisorsers bedömning med utgångspunkt i risk och väsentlighet. Det innebär att vi fokuserar granskningen på sådana åtgärder, områden och förhållanden som är väsentliga för verksamheten och där avsteg och överträdelser skulle ha särskild betydelse för föreningens situation. Vi går igenom och prövar fattade beslut, beslutsunderlag, vidtagna åtgärder och andra förhållanden som är relevanta för vårt uttalande om ansvarsfrihet. Som underlag för vårt uttalande om styrelsens förslag till dispositioner beträffande föreningens vinst eller förlust har vi granskat om förslaget är förenligt med stadgarna.

Stockholm den dag som framgår av våra elektroniska påskrifter

Fredrik Sjölander
Auktoriserad revisor
KPMG AB

Gun Alexandersson Malm
Lekmannarevisor

Bilaga 5. Jämställdhetsbokslut för Liberalerna

Partistyrelsen redovisar här Liberalernas tionde bokslut över den interna jämställdheten inom partiet mellan kvinnor och män. Det första bokslutet presenterades vid landsmötet i Göteborg 2005 av en arbetsgrupp för den interna jämställdheten. Partistyrelsen har därefter lagt fram bokslut inför landsmötena från 2007 och framåt. Med utgångspunkt i det senaste bokslutet gav 2021 års landsmöte ett antal rekommendationer till förbund, lokala föreningar och granskningsutskottet samt ett antal uppdrag till partistyrelsen. De uppdrag som gavs till partistyrelsen var:

- **Jämn könsfördelning i arbetsgrupper**
Tillse att det normalt är en fördelning på minst 40 procent av vardera könet i centrala arbetsgrupper och programgrupper.
- **Jämställd profil**
Tillse att partiet har en tydlig jämställdhetsprofil genom att det är en jämn könsfördelning bland Liberalernas företrädare i samtliga externa och interna arrangemang samt i partiets centrala marknadsföring.
- **Aktiv jämställdhetsintegrering och jämställdhetsanalys**
Följ kontinuerligt och noggrant upp hur verksamhetsplanens åtaganden gällande den interna jämställdheten uppfylls. Uppmärksamma jämställdhetsfrågorna i kontakten med såväl förbund som lokala föreningar. Beakta särskilt valberedningarnas strategiska roll. Följ upp könsfördelningen bland Liberalernas medlemmar och förtroendevalda. Genomför riktade utbildningsinsatser i syfte att få en jämnare könsfördelning framöver i riksdag och fullmäktigeförsamlingar. Genomför åtgärder för att rekrytera både kvinnor och män.
- **Jämställdhetsbokslut**
Presentera i verksamhetsberättelsen inför varje landsmöte ett jämställdhetsbokslut innehållande en kartläggning och utvärdering av den gångna perioden på både riksnivå och förbunds nivå. Jämställdhetsbokslutet bör om behov föreligger innehålla förslag för att stärka den interna jämställdheten och arbetet med jämställdhetsintegreringen.
- **Nationella kandidatlistor**
Om en rikslista antas inför riksdagsvalet 2022 ska principen om varvad lista gälla även för den.

Partistyrelsen överlämnar här sitt jämställdhetsbokslut för den gångna landsmötesperioden.

KÖNSFÖRDELNING I ARBETSGRUPPER

Enligt landsmötesuppdraget avses med jämn könsfördelning det gängse måttet, dvs. att vardera könet utgör minst 40 procent av antalet medlemmar i en grupp. Av de arbetsgrupper (eller motsvarande) som arbetat med förslag som läggs fram till årets landsmöte, inklusive valanalysen, så har fyra utav sex haft

en jämn könsfördelning. Sammanlagt består medlemmarna till 56 procent av kvinnor och 44 procent av män, vilket resulterar i en jämn fördelning. Arbetsgrupperna har letts av kvinnor i fem fall och en man i ett fall.

KÖNSFÖRDELNING VID EXTERNA OCH INTERNA ARRANGEMANG SAMT MARKNADSFÖRING

Partiets viktigaste arrangemang vid sidan av landsmöte och partiråd är det liberala riksmötet. Vid år 2022 års digitala riksmöte leddes arrangemanget av en man och en kvinna och av de medverkande i huvudprogrampunkterna var två kvinnor och två män. Av de medverkande i seminarierna var sex kvinnor och tolv män, det vill säga en könsfördelning på 33-67 procent.

Vid 2023 års riksmöte i Linköping leddes arrangemanget av två kvinnor och en man, och av de medverkande i huvudprogrampunkterna var tolv kvinnor och tio män. Av de medverkande i seminarierna var sex kvinnor och sju män, det vill säga en könsfördelning på 46-54 procent. Partiets externa marknadsföring i all kommunikation har partiledaren som främsta budbärare.

AKTIV JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING OCH JÄMSTÄLLDHETSANALYS

Partistyrelsen betraktar jämställdhetsintegrering och det interna jämställdhetsarbetet som en fråga av strategisk betydelse i partiets förnyelsearbete. Partiet har två mål på detta område: att det ska synas i både teori och praktik att Liberalerna är ett feministiskt parti och att Liberalerna ska ha fler kvinnor på ledande positioner. För att nå dessa mål ska Liberalerna arbeta aktivt med jämställdhetsintegrering, arbeta medvetet för att uppmuntra och underlätta för kvinnor att kliva fram och ta ansvar på ledande positioner i Liberalerna. Samarbetet med Liberala Kvinnor är en förutsättning för Liberalernas jämställdhetsarbete.

En viktig del i det interna jämställdhetsarbetet är att verka för god återväxt av såväl kvinnliga som manliga kandidater. De riktlinjer för nomineringsarbetet som togs fram inför valet 2018 har legat till grund för kommunikationen till såväl förbund som lokala föreningar också inför 2022. I dessa läggs särskild vikt vid betydelsen av att åstadkomma jämställd representation, i första hand genom att listorna varvas efter kön. Den nationella riksdagslistan till valet 2022 följde principen om en varvad lista.

Vidare eftersträvas god representation av såväl kvinnor som män vid de kandidatutbildningar som riksorganisationen genomför.

Under tiden efter landsmötet har det täta samarbetet mellan partiet och Liberala kvinnor fortsatt, något som varit till fördel när det gällt att utveckla det interna och externa jämställdhetsarbetet. Att Liberala kvinnors förbundskansli är lokaliserat i partiets kansli lokaler i Riksdagshuset är till stor fördel i den dagliga kontakten mellan partiet och kvinnoförbundet.

KÖNSFÖRDELNING PÅ INTERNA OCH EXTERNA UPPDRAG

En systematisk uppföljning har gjorts av könsfördelningen på interna och externa uppdrag.

Statsråd

Liberalerna som sitter i regeringen sedan oktober 2022 har fem ministrar. Av dess fem är tre kvinnor vilket ger en könsfördelning på 60-40 procent.

Riksdagsgruppen

I riksdagsvalet 2022 invaldes sju män och nio kvinnor som ordinarie riksdagsledamöter, dvs. 59 procent kvinnor och 41 procent män. Statsrådsrådgivare, avsägelse och utträden ur riksdagsgruppen har därefter ändrat sammansättningen så att riksdagsledamöterna i september 2023 utgjordes av sex män och tio kvinnor, dvs. 62,5 procent kvinnor och 37,5 procent män. Under innevarande mandatperiod uppfyller således inte riksdagsgruppen kravet på jämn könsfördelning.

Efter riksdagsvalet 2022 erhöLL Liberalerna två presidieposter i riksdagens utskott, en ordförandepost och en viceordförandepost. I september 2023 innehades samtliga av män. Gruppledningen, som är riksdagsgruppens presidium, består av två kvinnor.

Uppdrag i statliga myndigheter, utredningar m.m. En genomgång har gjorts av de uppdrag inom myndigheter och utredningar m.m. på statlig nivå som utses via nominering från riksdagsgruppen. I september 2023 innehades 56 procent

av uppdragen av kvinnor och 44 procent av män. Könsfördelningen är alltså jämn men något sämre än 2021 då fördelningen var helt jämn.

POLITISKA FÖRTROENDEPOSTER I REGIONER OCH KOMMUNER

Partistyrelsen har även följt upp utvecklingen i könsfördelningen på uppdrag i regioner och kommuner. Redovisningen är denna gång annorlunda uppställd än vid tidigare bokslut. Bakgrunden är att de tidigare jämställdhetsboksluten har baserat sig dels på data från Statistiska centralbyrån (SCB), dels på utdrag ur Liberalernas medlemsregister, i vilket uppgifterna om politiska uppdrag registreras på lokal nivå. En fördjupad kontroll, genomförd 2023, har dock visat att en mycket stor del av medlemsregistrets uppgifter om kommunal- och regionalpolitiska förtroendeuppdrag är inaktuella. Kvaliteten är så pass skiftande att det inte är möjligt att ur registret dra några säkra slutsatser om utvecklingen av könsfördelningen bland t.ex. ledamöter i social- eller byggnadsnämnder.

För att skapa hållbar statistik har därför en manuell kontroll av uppdragen i samtliga kommuner och regioner gjorts. Den stora arbetsinsats detta innebär har gjort att granskningen här nedan avgränsas till de kategorier där det antingen finns säkra data från SCB eller där den manuella genomgången givit ett så heltäckande underlag att uppgifterna kan bedömas avspegla läget i hela landet. Detta gör att jämförelser bakåt mot tidigare jämställdhetsbokslut inte bör göras.

Regionfullmäktige (ledamöter)		Källa: SCB											
		1985	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
Stockholms län	män	56%	63%	61%	48%	40%	46%	42%	44%	47%	46%	25%	44%
	kvinnor	44%	38%	39%	52%	60%	54%	58%	56%	53%	54%	75%	56%
Uppsala län	män	67%	38%	44%	56%	57%	50%	55%	50%	50%	20%	60%	40%
	kvinnor	33%	63%	56%	44%	43%	50%	45%	50%	50%	80%	40%	60%
Sörmland	män	25%	56%	33%	25%	40%	50%	63%	60%	60%	100%	33%	
	kvinnor	75%	44%	67%	75%	60%	50%	38%	40%	40%	0%	67%	
Östergötland	män	80%	69%	67%	64%	57%	20%	55%	43%	50%	33%	50%	40%
	kvinnor	20%	31%	33%	36%	43%	80%	45%	57%	50%	67%	50%	60%
Jönköpings län	män	80%	73%	78%	71%	83%	75%	29%	40%	50%	67%	67%	66%
	kvinnor	20%	27%	22%	29%	17%	25%	71%	60%	50%	33%	33%	33%
Kronoberg	män	100%	60%	50%	50%	100%	100%	50%	67%	67%	100%	67%	66%
	kvinnor	0%	40%	50%	50%	0%	0%	50%	33%	33%	0%	33%	33%
Kalmar län	män	100%	67%	67%	60%	100%	100%	80%	50%	67%	67%	67%	
	kvinnor	0%	33%	33%	40%	0%	0%	20%	50%	33%	33%	33%	
Blekinge	män	67%	50%	40%	40%	0%	50%	80%	67%	33%	50%	33%	
	kvinnor	33%	50%	60%	60%	100%	50%	20%	33%	67%	50%	67%	

Regionfullmäktige (ledamöter) Källa: SCB		1985	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
Kristianstads län (till 1994)	män	60%	56%	50%	29%	25%							
	kvinnor	40%	44%	50%	71%	75%							
Skåne (från 1998)	män						25%	58%	38%	25%	56%	50%	50%
	kvinnor						75%	42%	62%	75%	44%	50%	50%
Malmöhus (till 1994)	män	71%	53%	54%	50%	50%							
	kvinnor	29%	47%	46%	50%	50%							
Halland	män	100%	56%	50%	50%	67%	25%	50%	33%	67%	40%	60%	50%
	kvinnor	0%	44%	50%	50%	33%	75%	50%	67%	33%	60%	40%	50%
Västra Götaland (från 1998)	män						50%	50%	57%	55%	45%	60%	71%
	kvinnor						50%	50%	43%	45%	55%	40%	29%
Bohuslän (till 1998)	män	86%	57%	54%	80%	75%							
	kvinnor	14%	43%	46%	20%	25%							
Älvsborg (till 1998)	män	86%	63%	62%	36%	57%							
	kvinnor	14%	38%	38%	64%	43%							
Skaraborg (till 1998)	män	100%	80%	88%	71%	80%							
	kvinnor	0%	20%	13%	29%	20%							
Värmland	män	100%	60%	56%	63%	33%	25%	43%	60%	40%	75%	50%	33%
	kvinnor	0%	40%	44%	38%	67%	75%	57%	40%	60%	25%	50%	66%
Örebro län	män	75%	78%	67%	78%	67%	25%	63%	60%	40%	50%	25%	66%
	kvinnor	25%	22%	33%	22%	33%	75%	38%	40%	60%	50%	75%	33%
Västmanland	män	75%	70%	60%	44%	33%	40%	45%	57%	50%	40%	50%	50%
	kvinnor	25%	30%	40%	56%	67%	60%	55%	43%	50%	60%	50%	50%
Dalarna	män	50%	78%	67%	38%	40%	25%	57%	60%	100%	67%	67%	
	kvinnor	50%	22%	33%	63%	60%	75%	43%	40%	0%	33%	33%	
Gävleborg	män	100%	88%	63%	43%	20%	25%	50%	40%	20%	33%	67%	
	kvinnor	0%	13%	38%	57%	80%	75%	50%	60%	80%	67%	33%	
Västernorr- land	män	67%	43%	43%	57%	25%	33%	67%	75%	50%	25%	33%	
	kvinnor	33%	57%	57%	43%	75%	67%	33%	25%	50%	75%	67%	
Jämtland	män	100%	75%	75%	75%	100%	50%	67%	67%	67%	50%	50%	
	kvinnor	0%	25%	25%	25%	0%	50%	33%	33%	33%	50%	50%	
Väster- botten	män	80%	64%	56%	50%	50%	67%	56%	57%	29%	50%	50%	33%
	kvinnor	20%	36%	44%	50%	50%	33%	44%	43%	71%	50%	50%	66%
Norrbotten	män	50%	33%	33%	33%	33%	0%	50%	75%	67%	67%		
	kvinnor	50%	67%	67%	67%	67%	100%	50%	25%	33%	33%		
RIKET	män	76%	62%	58%	52%	53%	43%	53%	52%	48%	50%	49%	51%
	kvinnor	24%	38%	42%	48%	47%	57%	47%	48%	52%	50%	51%	49%

Regioner

Av de ledamöter som valdes till regionfullmäktige i valet 2022 (exklusive Gotland) är 51 procent män och 49 procent kvinnor.

Könsfördelningen i landstings- och numera regionfullmäktige i landet som helhet har varit jämn sedan valet 1988 och har därefter stabiliserat sig kring 50/50-strecket. Av de tolv regioner (exklusive Gotland) där Liberalerna är representerade har sex stycken jämn könsfördelning bland sina ledamöter, medan fyra har manlig övervikt och två har kvinnlig övervikt.

Bland de liberala representanterna i regionstyrelserna är 56 procent män och 44 procent kvinnor. Där råder alltså jämn könsfördelning, något som däremot inte är fallet när enbart de ordinarie ledamöterna granskas. Av dessa är 63 procent män och 37 procent kvinnor. Detta ska dock sättas i relation till att det råder jämn könsfördelning både bland regionråden, där 58 procent är män och 42 procent kvinnor, och bland gruppledarna i regionfullmäktigegrupperna där 53 procent är män och 47 procent kvinnor. Eftersom antalet uppdrag i denna kategori är litet är det svårt att dra generella slutsatser, men en möjlig delförklaring är att de liberala politikerna i vissa regioner har delat upp positionerna så att den som är regionråd inte nödvändigtvis är förstanamn i regionstyrelsen eller gruppledare.

Kommuner

Av de ledamöter som valdes till kommunfullmäktige år 2022 var 52 procent män och 48 procent kvinnor. Könsfördelningen i landet som helhet har varit jämn sedan 2002 och en gradvis trend till utjämning fortsätter. Andelen kvinnor bland fullmäktigeledamöterna 2022 var den högsta i något kommunalval.

En nedbrytning av dessa siffror på länsnivå visar att det råder jämn könsfördelning bland fullmäktigeledamöterna i 13 av de 21 länen. I fyra län råder det manlig, och i fyra kvinnlig, övervikt bland ledamöterna. Detta är den första gången det råder kvinnlig övervikt i län.

I den viktigaste nämnden, kommunstyrelsen, utgörs företrädarna till 56 procent av män och 44 procent av kvinnor, både med och utan ersättare. Där råder således jämn könsfördelning.

Däremot är det ojämn könsfördelning bland de personer som sitter i kommunstyrelsens presidium som ordförande eller vice ordförande: 72 procent är män och 28 procent är kvinnor.

Bland Liberalernas kommunalråd (inklusive oppositionsråd) är 54 procent män och 46 procent kvinnor. Där råder

jämn könsfördelning, vilket också knappt är fallet för uppdraget som gruppledare i fullmäktigegrupperna, där 59 procent är män och 41 procent kvinnor.

Av de förtroendevalda som har presidieuppdrag i kommunala bostadsbolag i maj 2023 (och motsvarande, t.ex. bostadsallmännytta i stiftelseform) var 85 procent män och 15 procent kvinnor. På grund av osäkerhet i statistiken redovisas i året bokslut inga siffror över könsfördelningen i kommunala bolag i överlag eller i facknämnder.

LIBERALERNA SOM MEDLEMSORGANISATION

Partistyrelsen har även följt upp utvecklingen i de interna uppdragen inom partiorganisationen.

Partiets ordförande är man och partisekreteraren är kvinna. Till partistyrelsen valdes vid landsmötet 2021 totalt tolv kvinnor och tolv män. Till detta kommer partisekreteraren, som är självskriven ledamot. Avsägelse har därefter gjort att partistyrelsen i september 2023 bestod av tolv kvinnor och tolv män. Könsfördelningen är alltså den jämnast möjliga.

Detta är däremot inte fallet vad gäller det tunga uppdraget som förbundsordförande. Där är 64 procent män och 36 procent kvinnor. Samma mönster märktes i 2021 års bokslut men har blivit något mer jämställt.

Även bland ordförandena i landets kommunföreningar råder ojämn könsfördelning, 62 procent män och 38 procent kvinnor. Detta är en viss förbättring av skillnaderna jämfört med siffrorna år 2021.

Könsfördelning är ojämn även bland ordförandena i de lokalföreningar som finns i vissa större kommuner (35 procent män, 65 procent kvinnor). Även om kommunförenings- och lokalföreningsordförande ses som en helhet är könsfördelningen ojämn, med 61 procent män och 39 procent kvinnor.

På grund av osäkerhet i medlemsstatistiken kan i år ingen redovisning göras av könsfördelningen bland partiets medlemmar.

SAMMANFATTNING AV NYCKELTAL

I tabellen på nästa sida återges de nyckeltal avseende könsfördelning som redovisas ovan. Med jämn könsfördelning avses, som nämnts, att det minst representerade könet står för en andel på 40 procent eller mer.

Funktion	Andel kvinnor/män (procent)	Jämn könsfördelning?
Arbetsgrupper	56/44	I fyra av sex fall
Riksmöte 2022: Ledning	50/50	Ja
Riksmöte 2022: Medverkande i huvudprogrampunkter	50/50	Ja
Riksmöte 2022: Medverkande i seminarier	33/67	Nej
Riksmöte 2023: Ledning	67/33	Nej
Riksmöte 2023: Medverkande i huvudprogrampunkter	55/45	Ja
Riksmöte 2023: Medverkande i seminarier	46/54	Ja
Statsråd	60/40	Ja
Riksdagsgruppen	62,5/37,5	Nej
Uppdrag i statliga myndigheter, utredningar m.m.	56/44	Ja
Regionfullmäktige, ledamöter	37/63	Nej
Regionfullmäktige, gruppledare	47/53	Ja
Regionfullmäktige, ledamöter och ersättare	44/56	Ja
Regionstyrelse, ledamöter	49/51	Ja
Regionråd (inkl. oppositionsråd)	42/58	Ja
Kommunfullmäktige, ledamöter	48/52	Ja
Kommunfullmäktige, gruppledare	41/59	Ja
Kommunstyrelse, ledamöter och ersättare	44/56	Ja
Kommunstyrelse, ledamöter	44/56	Ja
Kommunstyrelse, ordförande eller vice ordförande	28/72	Nej
Kommunala bostadsbolag, ordförande eller vice	15/85	Nej
Partistyrelsen	50/50	Ja
Kommunföreningsordförande	38/62	Nej
Lokalföreningsordförande (i kommuner med fler än en lokal förening)	65/35	Nej
Kommunförenings- och lokalföreningsordförande	39/61	Nej
Förbundsordförande	36/64	Nej

SAMMANFATTNING: JÄMSTÄLLDHETSBOKSLUT 2021–2023

Liberalernas feministiska engagemang ska genomsyra både politiken och organisationen. Vi vet att jämställdhet inte bara handlar om att undanröja formella hinder utan också om att granska attityder, arbetssätt och inrotade rutiner. Det är detta som skapar en organisationskultur där alla, oavsett kön, känner sig lika välkomna och har lika möjligheter att engagera sig och bidra med sitt kunskande.

Liberalerna påverkas som organisation av att vi är en del av ett samhälle som inte är fullt jämställt. De föreställningar om kön som upprätthåller den bristande jämställdheten får också genomslag internt. Därför ska vi fortsätta att noggrant följa upp den interna jämställdheten i vårt parti. Målet är självklart: Liberalerna ska i alla delar av Sverige vara ett attraktivt parti för både kvinnor och män att engagera sig i och företräda i valda församlingar.

Årets jämställdhetsbokslut visar på positiva tendenser men också på kvarstående problem. På många ledande uppdrag

råder i dag jämn könsfördelning, vilket är glädjande eftersom det ger en tydlig indikation på att kvinnor och män har samma förutsättningar att aspirera på förtroendeuppdrag och väljas till dem. I vissa fall har tendensen till manlig övervikt skiftats till en möjlig övervikt åt både det manliga och kvinnliga hållet. Samtidigt kvarstår markanta skillnader på andra typer av uppdrag. Ett kontinuerligt liberalfeministiskt arbete för att alla oavsett kön ska ha samma möjligheter i alla politiska sammanhang är alltså av nöden.

Inför kommande valrörelser är nomineringskommittéernas arbete centralt. Det gäller både inför valet, när det gäller att ta fram kandidatlistor för valsedlarna, och efter valet när de politiska uppdragen ska fördelas. Ansvaret att bedriva detta arbete utifrån en tydlig jämställdhetsanalys finns på alla nivåer och nomineringskommittéer och valberedningar har ett särskilt stort ansvar att verka för jämställdhet vid tillsättandet av uppdrag.

GRANSKNINGSUTSKOTTETS RAPPORT

för perioden november 2021 – augusti 2023

Granskningsutskottet (tidigare Dechargeutskottet) som valdes av Landsmötet 21 november 2021, har bestått av

- Bodil Frigren Ericsson, Blekinge, ordförande
- Annelie Luthman, Västernorrland
- Björn Brändewall, Kalmar
- Claes Jägevall, Skaraborg
- Eva Edwardsson, Uppsala
- Inger Gustafsson, Jönköping
- Lennart Nordfors, Stockholm

Granskningsutskottet är ett av landsmötets två permanenta utskott, och verkar under tiden fram till nästa ordinarie landsmöte. Dess uppdrag är enligt stadgarna följande:

”Granskning av partistyrelsens verksamhet sedan föregående landsmöte åligger granskningsutskottet, som lägger fram ett yttrande till grund för landsmötets behandling av riksorganisationens verksamhetsberättelse. Granskningen avser inte partiets politik.”

Granskningsutskottet har inhämtat information dels genom att ta del av protokoll från partistyrelsen (PS) och partiledning och för den senare halvan av perioden även via underlagen till sammanträdena, dels genom att tala med personer i partiorganisationen som har haft insyn i eller varit delaktiga i processer vi granskat. De uppdrag landsmötet gav PS har listats och stämts av mot protokoll och verksamhetsberättelsen. Utskottet fick ett särskilt uppdrag av landsmötet: att granska partistyrelsens jämställdhetsboksutslut som en del av verksamhetsberättelsen.

Granskningsutskottet började sitt arbete i uppförsbacke. Utskottets ordförande fick inte ta del av någon dokumentation förrän drygt ett år efter Landsmötet, och utskottets övriga ledamöter fick vänta till slutet av maj 2023. Detta föranledde att utskottet endast hade ett möte under 2022. Under det senaste året har utskottet haft sju möten, varav ett fysiskt. Däremellan har diskussioner pågått via mail.

OMVÄLVANDE HÄNDELSER

Den gångna perioden har kantats många stora och omvälvande händelser för partiet, och samtidigt har vi alla påverkats av omvärldshändelser som vi inte trodde att vi skulle behöva uppleva! Men vi uppehåller oss vid viktiga händelser för och inom partiorganisationen:

- Vår partiledare, Nyamko Sabuni, meddelar den 8 april 2022 att hon frånträder sin post
- Vid samma datum tillträder vår 1:e vice ordförande, Johan Pehrson, som tf partiledare
- Medial granskning av bidrag till partierna

- Valresultatet
- Förhandlingar – Tidöavtalet
- Regeringsbildning
- Extra landsmöte för val av partiordförande och tilläggsval av ledamöter

1. VÅR GRANSKNING

Granskningsutskottet har valt att fokusera granskningen på PS agerande i samband med ovan händelser, på de uppdrag landsmötet lämnade till PS, processen för uppdatering av partiprogrammet samt medlemsnedgången och utbredningen av ”vita fläckar”.

Utskottets primära informationskälla, protokoll från PS och PL, är kortfattat skrivna, ibland så summariskt att det inte varit möjligt att följa ett ärendes behandling, utan tillgång till bilagor och annan underliggande information. Granskningsutskottet har inget att invända mot att protokollet förs som beslutsprotokoll, men de bör enligt vår uppfattning innehålla tillräckligt med information för att kommande styrelser, granskande organ o dyl har möjlighet att följa vad som avhandlats. Protokollsamlingar är, enligt utskottets uppfattning, också en del av partiets historia och framtiden bör ha möjlighet att följa partiet via dessa.

1.1 PARTILEDARBYTET OCH VALRÖRELSEN

Det oväntade och oannonserade bytet av partiledare sköttes av partiorganisationen på ett utmärkt sätt, även medialt. Johan Pehrson gick från att vara relativt okänd till att bli välkänd på kort tid. Händelsen visar på behovet av en spetsig och vältränad kommunikationskraft centralt, som servar inte bara riksorganisationen utan även partilandet när oväntade saker inträffar. Den visar också på vikten av ett enat och kompetent presidium i PS där vice partiledare är beredd att träda in.

Organisatoriskt fungerade valkampanjen bra, trots att mycket behövde ändras i sista sekund. Alla involverade på rikskansliet likväl som på kanslier runt om i landet gjorde storverk. Mycket kraft lades från partiet centralt på dörrknackning som metod. Metoden fungerar väl i större kommuner med många medlemmar främst inom villakvarter, men på landsbygden likväl som i övriga regioner med lågt antal medlemmar är metoden inte möjlig. Dessa områden behöver stöttas upp med bl a intensivare annonsering.

1.2 MEDIALA KRISER, VÅRT PARTI OCH PERSONAL

När TV4 den 18 augusti 2022 visade programmet Kalla fakta om partiernas hemliga pengar, var fem partier, däribland Liberalerna utpekade. Samtliga partier föreslog liknande lösningar för att givaren skulle kunna förbli anonym trots beloppens storlek, men Liberalerna blev det mest utsatta partiet. Liberalernas representant valde, liksom representanten för S, att avgå medan övriga tre partiers representanter satt kvar på sina poster uppbackade av sina partiledningar. Tyvärr innebar detta att vårt parti förlorade en rutinerad och värdefull medarbetare i nära anslutning till valet, och att vi upplevdes som ett parti i kris.

Partiet har under årens lopp genomlevt ett antal kriser av olika slag, oftast relaterade till medial uppmärksamhet. Sannolikt har vi inte varit med om den sista. Många i partilandet berörs när kriser inträffar, och en väl genomarbetad, aktuell och väl känd krisplan är ett värdefullt hjälpmedel. Den ska hantera både i den akuta situationen, och också ge handledning om hur personer som direkt drabbas ska få stöd.

- Granskningsutskottet uppmanar partistyrelsen att tillse att krisplanen är uppdaterad och aktuell för all personal.

Partiet har under perioden haft runt 20 anställda. Engagerade, idealistiska ofta unga personer med brinnande intresse för liberal politik. Det är ett stort ansvar att stötta och utveckla personalen, som har stor potential att vara bärande liberala pelare av värde för alla i partilandet. Partistyrelsen har det yttersta arbetsgivaransvaret, även om det dagliga arbetet är delegerat till partisekreteraren och biträdande partisekreterare. Utskottet vill uppmana partistyrelsen att noga beakta sitt stora ansvar för partiets personal.

Nya stringenta rutiner har utarbetats för mottagning av externa bidrag, vilket är glädjande. PS tar med detta ett steg mot att bli bättre på att analysera och lära sig av både framgång och misstag. Att personalen både på partikansliet och ute i partilandet har tydliga handlingsplaner och rutiner att agera utifrån är av vital betydelse för att visa våra väljare att vi är ett ansvarsfullt och moget parti.

- Granskningsutskottet vill se ett systematiskt arbete med framtagning och uppdateringar av handlingsplaner och rutiner.

1.3 TIDÖAVTALET

Granskningsutskottets uppdrag är inte att värdera avtalets sak-innehåll utan att bedöma processen. Alltså om PS spelade den roll som förväntas av partiets beslutande organ mellan landsmöten, inte minst ur ett medlemsdemokratiskt perspektiv.

Enligt granskningsutskottets uppfattning är Tidöavtalet ett partigemensamt policydokument av programkaraktär. Det gör frågan om partistyrelsens roll vid framtagande och beslut extra relevant.

Under den dryga månaden från valet fram till Tidöavtalets offentliggörande hade PS fem sammanträden. Vid det sista av dessa, ett sammanträde under en timme morgonen den 14/10, samma dag som avtalet offentliggjordes, informerades PS om riksdagsgruppens beslut föregående kväll, där

riksdagsgruppen ställde sig bakom en regeringsuppställning innebärande en regeringsbildning med KD och M med budgetsamarbete och sakpolitiskt samarbete på ett antal områden med Sverigedemokraterna (dvs Tidöavtalet). PS informerades alltså *ex post facto* och deltog inte i beslutet.

- Granskningsutskottet anser att PS av legitimitets- och medlemsdemokratiska skäl borde ha deltagit i beslutet om Tidöavtalet. Detta gäller särskilt som det finns tydliga kontraster mellan Tidöavtalets innehåll, landsmötesbeslut 2021 och partiprogrammet.

Till detta kan läggas frågan om informationsdelningen till PS. Partistyrelsen ska kommunicera och informera om partiets aktuella politik. Ett omfattande policydokument, som Tidöavtalet, ställer särskilda krav på att ledamöterna får del av hela texten i så tidigt skede som möjligt. Inte sällan fokuserar debatten på enskilda formuleringar, så också i detta fall.

Hade PS deltagit i beslutet skulle en sådan ordning ha legat i själva processen. PS skulle i sådant fall ha tagit del av hela avtalstexten för ställningstagande innan partiledningen lämnade sitt godkännande till andra avtalsparter.

Att PS inte deltog i beslutet, trots skälen ovan som talar för det, förändrar dock inte det faktum att partistyrelsen hade behov av tillgång till hela avtalstexten så tidigt som möjligt innan offentliggörandet.

Mot den bakgrunden är det inte acceptabelt att PS ledamöter fick tillgång till hela texten först halvvägs in i partiledarnas direktsända presskonferens den 14/10 och tjugofem minuter innan hela avtalstexten fanns tillgänglig på VIA-TT, utlagd av Sverigedemokraternas pressavdelning.

Många liberaler runt om i landet har också uttryckt besvikelse över att inte sakpolitiken i Tidöavtalet diskuterades vid ett partiråd, vilket har skett vid andra omsvängningar i den praktiska politiken. I liknande situationer framöver bör detta övervägas aktivt samtidigt som hänsyn tas till de praktiska möjligheterna i det aktuella läget.

1.4 LANDSMÖTETS UPPDRAG TILL PARTISTYRELSEN

Granskningsutskottet har gått igenom landsmötesprotokollet 2021 för att ta del av de beslut där partistyrelsen har fått olika uppdrag. Bara vissa av dessa uppdrag har avhandlats i partistyrelsens protokoll. Granskningsutskottet har särskilt bett partistyrelsen att redovisa hur man arbetat med övriga. I den liggande verksamhetsberättelsen och tillhörande jämställdhetsbokslut noterar vi att alla uppdrag behandlas.

Vi kan konstatera att de uppdrag som berörde ändrade skrivningar i partiprogrammet genomfördes slutligt i juli månad 2022, alltså mer än 6 månader efter landsmötet.

1.5 JÄMSTÄLLDHETSBOKSLUTET

Enligt landsmötesbeslut bör jämställdhetsbokslutet, om behov föreligger, innehålla förslag för att stärka den interna jämställdheten och arbetet med jämställdhetsintegrering och analys. Detta är vägledande för vår granskning nedan.

Partistyrelsen ska tillse en jämn könsfördelning bland

Liberalernas företrädare i partiets centrala marknadsföring. Detta kommenteras i jämställdhetsbokslutet med att "Partiets externa marknadsföring i all kommunikation har partiledaren som främsta budbärare." Om detta skall läsas som en allmän princip så är det en ny praxis i partiet. I tidigare val har Liberalerna haft både män och kvinnor på valaffischer, och mångfald i diverse foldrar och flygblad.

Marknadsföring och partiets framtoning är mycket viktigt för partiets förutsättningar att nå sina målgrupper och de väljargrupper vi vänder oss till. Därför är det viktigt att det i valet av budskap, inte minst i bild, tydligt signalerar till potentiella väljare att vi är ett parti som lever som vi lär, d.v.s. jämställt.

- Granskningsutskottet saknar en analys och förslag för hur partistyrelse och ledning ska främja jämställdhet i marknadsföring och budskap.

Jämställdhetsbokslutet levererar överlag en gedigen statistisk redovisning av jämställdhetsläget i partiet. Flera iakttagelser borde föranleda förslag, till exempel:

– Riksmötet 2021 hade ojämn könsfördelning bland de deltagande vid seminarier och föredrag. Detta planeras i förväg och borde således kunnat ha förutsetts. Till riksmötet 2022 var utfallet dock mer jämställt. En jämställdhetsanalys bör vara en del av rutinerna vid planering av riksmötet.

– Alltjämt råder det övervikt för män på flera toppositioner, så som kommuniststyrelsens presidium, länsförbundsordföranden och kommunföreningsordföranden. Detta belyser fortsatt vikten av ett långsiktigt arbete för att uppmuntra och möjliggöra för kvinnor att ta plats och söka sig till toppositioner inom politiken. Insatser såsom Ledarskapsakademi för kvinnor, som senast genomfördes 2021, är alltjämt viktiga.

– Det kan göras utbildningsinsatser för valberedningar och nomineringskommittéer, där man gör punktsatser utifrån de insikter som jämställdhetsbokslutet hittat. Till exempel att partiets regionfullmäktigegrupper i hög utsträckning har män på ledamotsplatser men kvinnor på ersättarplatser, eller att våra presidieposter i kommunala bostadsföretag innehas till 85 % av män. Detta är inte självklart uppenbara saker för enskilda valberedningar och nomineringskommittéer ute i landet, men genom att göras medvetna om vilka mönster som återkommer i partiet kan man vidta åtgärder.

- Utskottet uppmanar PS att initiera en förbättring av medlemsregister så att det går att ta fram könsbaserad statistik som också ger möjlighet att analysera hur partiets medlemstapp ser ut i förhållande till kön.

1.6 UPDATERING AV PARTIPROGRAMMET

Landsmötet beslutar om Liberalernas partiprogram. Vid ett ordinarie landsmöte fattas ca 1 500 beslut i plenum. Några av landsmötesbesluten medför att partiprogrammet måste ändras. En fråga som utskottet har valt att granska är vilka rutiner som finns för uppdatering av partiprogrammet och hur partistyrelsen följt dem i samband med 2021 års ordinarie landsmöte och 2022 års extra landsmöte.

Granskningen visar att det finns rutiner, men de är inte skriftliga. Det finns en praxis som innebär att partistyrelsen så snart som möjligt efter avslutat landsmöte ger i uppdrag till

partisekreteraren att uppdatera partiprogrammet. Partisekreteraren uppdrar i sin tur till kanslichefen att leda och utföra arbetet med uppdatering. När kanslichefens förslag har färdigställts, underställs det partisekreteraren. När partisekreteraren i sin tur har godkänt förslaget, publiceras det uppdaterade partiprogrammet.

En uppdatering av partiprogrammet förutsätter att landsmötesprotokollet är justerat. Landsmötesprotokollet föreligger som ett utkast ca en vecka efter avslutat landsmöte. För att eliminera eventuella fel sker en jämförelse med inspelningar med ljud och bild som gjorts av landsmötesförhandlingarna. När arbetet är färdigställt, kontaktas landsmötespresidiet och justeringspersonerna för den slutliga justeringen.

Uppdateringen av partiprogrammet skedde på följande sätt efter det senaste ordinarie landsmötet den 19–21 november 2021:

Vid partistyrelsens sammanträde den 3–4 december 2021, vilket var det första efter landsmötet, gjordes en genomgång av landsmötets samtliga uppdrag till partistyrelsen, bl.a. uppdraget att uppdatera partiprogrammet. Frågan utgjorde en informationspunkt. Något formellt beslut att uppdatera eller delegera till partisekreteraren att låta uppdatera partiprogrammet har inte tagits av partistyrelsen efter 2021 års landsmöte.

Landsmötets protokoll var slutjusterat den 8 juli 2022.

Uppdateringen av partiprogrammet slutfördes den 26 juli 2022.

Granskningsutskottet menar att eftersom partiprogrammet är av fundamental betydelse för partiets politik på samtliga politiska nivåer, är det viktigt att uppdateringen av partiprogrammet efter ett landsmöte sker så snart som möjligt. Särskilt viktig blir uppdateringsarbetet de år som partiet är på väg in i en valrörelse.

Följande bör enligt Granskningsutskottets mening gälla framöver:

- PS bör se till att rutinerna för uppdatering av partiprogrammet formuleras skriftligt. Vidare bör PS tillsammans med landsmötespresidiet och justeringspersonerna säkra att landsmötesprotokollet slutjusteras i närtid efter avslutat landsmöte. Sedan ska partiprogrammet uppdateras och publiceras så snart det kan ske efter att landsmötesprotokollet justerats.

1.7 MEDLEMSUTVECKLINGEN

Medlemmar är ett partis största tillgång. Medlemmar bygger partiet, medlemmarna utser delegaterna på landsmötet som utmejslar partiets politik. Medlemmarna är partiets bästa ambassadörer för dess politik både mellan valen och under valrörelserna. Medlemmarna är basen för våra politiska företrädare. Liberalerna har likväl som majoriteten av partier svårt att engagera medlemmar. Vår medlemsutveckling senaste åren har varit nedslående. Efter flera års intensivt arbete med att få fler att engagera sig i Liberalerna var år 2018 drygt 15 700 medlemmar registrerade. År 2022 har antalet medlemmar fallit till 11 150, medlemsantalet har alltså minskat med 30 % på fem år. Redan 2021 var medlemsminskningen 28 %, varför PS redan strax efter tillträddande var medveten om situationen.

Det är först när verksamhetsplanen för 2023-2026 som

ambition uttrycks för ökning av medlemsantalet, och vid PS-mötet 28 april 2023 läggs en strategi för detta fram. PS diskuterar förslaget, men något beslut tas inte. Granskningsutskottet kan inte se att beslut tagits av PS vid senare tillfälle heller.

- Medlemmarna är basen i vårt parti. Granskningsutskottet anser att PS tidigt borde initierat aktiviteter för att bibehålla och rekrytera medlemmar.

1.8 VITA FLÄCKAR

Valet 2022 innebar att partiet tappade representation i ytterligare kommuner och regioner, och idag saknar liberalerna representation i politiska församlingar i 8 regioner och i 79 kommuner. Trots det finns lokalavdelningar i de allra flesta kommuner i landet. Lokal- och förbundsavdelningar som är verksamma i vita fläckar behöver mycket extra stöd och hjälp, för att visa väljarna att partiet är relevant i kommande val. Vid senaste valet var stödet främst av finansiell natur, vilket visade sig otillräckligt. Det är glädjande att en resurs avsatts, om än mycket begränsad och sent tillsatt, och att aktiviteter startats upp under sensommaren i år för stöd och support.

SLUTORD

Tiden sedan förra landsmötet har varit en turbulent period för Liberalerna. Vi har haft sällan skådade låga opinionssiffror, partiet har upplevt en sällan skådad personomsättning, alltifrån partiledaravhopp och ny partiledare, nytt PS presidium och ny PL, visst utbyte av PS ledamöter, tre olika partisekretärer, medlemsomsättning/nedgång, och en ovanligt stor personalomsättning på tjänstemannanivå. Att allt skulle fungera smidigt kan inte förväntas i en sådan situation.

Granskningsutskottets bedömningar och rekommendationer skall i ljuset av ovanstående främst betraktas som rekommendationer, som hjälp och stöd till PS inför kommande perioder.

Utskottet vill framföra sitt tack till kansliet och andra som varit oss behjälpliga, framför allt vill vi framföra ett stort tack till Sara Svanström.

GRANSKNINGSUTSKOTTETS YRKANDEN

Granskningsutskottet föreslår landsmötet

1. **att** med godkännande lägga partistyrelsens verksamhetsberättelse inklusive jämställdhetsrapporten som den föreligger till handlingarna

Karlshamn 2023-10-06

Bodil Frigren Ericsson

ordförande

Annelie Luthman

Björn Brändewall

Claes Jägevall

Eva Edwardsson

Inger Gustafsson

Lennart Nordfors

VALBEREDNINGENS FÖRSLAG

Valberedningens förslag kommer att kommuniceras i särskild ordning.

ANSVAR FÖR FRAMTIDEN

Liberalernas landsmöte
17-19 november 2023
Linköping

FÖRSLAG FRÅN PARTISTYRELSEN

PS-FÖRSLAG 1

Förhandlingsordning

Utskottsförhandlingarna

YRKANDEN

Medlem i Liberalerna har i enlighet med partistadgarna rätt att närvara vid landsmötet och där framställa förslag. Yrkanden från medlemmar som inte är behöriga att lägga yrkanden i plenum ska inlämnas på elektroniskt formulär senast 60 minuter innan utskottsförhandlingarna påbörjas på fredagen. Samma sak gäller landsmötesombud som önskar lägga yrkande till ett utskott som personen själv inte tillhör utskottet. Sådana yrkanden kan tidigast lämnas in då mötesbyrån öppnar och sker i samma elektroniska formulär.

Under utskottets förhandlingar har såväl utskottsledamöter som partistyrelsens företrädare yrkanderätt. Yrkanden ska inlämnas skriftligt till mötespresidiet.

NÄRVARO

Närvarorätt vid utskottsförhandlingar tillkommer de av landsmötet valda utskottsledamöterna, partistyrelsens företrädare samt utskottets sekretariat.

TIDSBEGRÄNSNING

För att utskottet ska kunna ta ställning till samtliga förslag får talarnas inlägg inte överskrida en minut. Utskottspresidiet har rätt att i undantagsfall medge förlängd talartid.

Förhandlingarna i plenum

ALLMÄNT

För att underlätta och hålla nere landsmötets klimatpåverkan har ett mötesverktyg upphandlats. Förhandlingarna kommer därför i huvudsak att skötas genom detta verktyg. Det innebär bl. a. att begäran av ordet, yrkande, replik, omröstning samt valärenden sker i verktyget. Mötesordförande kan besluta om att frågå denna ordning. Information om vad ombuden behöver förbereda inför detta har kommunicerats i god tid.

Förhandlingarna i plenum är indelade i förhandlingspass. Av tidsplanen för landsmötet framgår när förhandlingspassen

börjar och slutar och vilka ämnen som tas upp på varje pass. För varje förhandlingspass fastställer landsmötet en dagordning över de ärenden som ska behandlas. Ett ärende består i sin tur av ett eller flera förslag. Dagordningen ska även innehålla ett tidsschema som anger hur lång debatten är under varje ärende. Beslut fattas efter varje ärende.

FAST DEBATTID

En debatt hålls för varje ärende på dagordningen till ett förhandlingspass. Vid landsmötet tillämpas fasta debatter; det vill säga att det av dagordningen för förhandlingspasset framgår hur lång tid som är reserverad för debatt i respektive ärende. När denna tid är förbrukad är debatten avslutad, även om alla som anmält sig på talarlistan inte hunnit yttra sig, och landsmötet går till beslut. Om det återstår tid efter att alla ärenden på ett förhandlingspass har behandlats övergår landsmötet till behandling av nästkommande förhandlingspass.

TALARLISTA

Vid upprättandet av talarlistan för ett ärende ska följande ordning tillämpas:

1. Debatten inleds av utskottets talesperson. Därefter ges ordet till talesperson för partistyrelsen samt en (1) talesperson för eventuella reservanter i utskottet.
2. Övriga tjänstgörande landsmötesombud, partistyrseleledamöter, statsråd och riksdags- eller Europaparlamentsledamöter ges därefter ordet för ett första anförande i den ordning de anmält sig.
3. Förstanamn på inlämnad landsmötesmotion, som behandlas inom ramen för ärendet, ges därefter ordet för anförande i den ordning de anmält sig, i den mån de inte ingår i den grupp som omnämns under punkt 2.
4. Tjänstgörande landsmötesombud, partistyrseleledamöter, statsråd och riksdags- eller Europaparlamentsledamöter ges därefter ordet för eventuella ytterligare anföranden i den ordning de anmält sig.
5. Om talarlistan är tom ges ordet därefter åt övriga partimedlemmar i den ordning de anmält sig.
6. Presidiet äger rätt att göra justeringar i denna ordning där så är påkallat. Talespersonerna för utskottet samt för partistyrelsen ska kunna beviljas möjlighet till sammanfattande anförande vid avslutningen av debatten om ett ärende om presidiet bedömer detta befogat.

ANFÖRANDEN

Tre typer av inlägg i debatter förekommer: anförande, replik och kontrareplik. Anförande begärs i mötesverktyget. Anmälan till talarlistan kan göras från och med att behandlingen av ett ärende har inletts. Medlem som inte är ombud eller tillhör partistyrelsen har rätt till ett (1) anförande vid behandlingen av ett ärende.

REPLIKER

Replik och kontrareplik ska begäras före nästa anförande och kan begäras muntligt. Sittande ordförande har rätt att medge replik på den som blivit apostroferad i anförandet. Ordföranden ska medge den som hållit anförandet kontrareplik om så begärs. Replik på kontrareplik medges ej.

TIDSBEGRÄNSNING

För att samtliga ärenden ska kunna behandlas får talarna, i det fall de är ombud eller tillhör partistyrelsen, inte överskrida två minuter i första anförandet för ett visst ärende, en minut i andra anförandet och en minut i replik och kontrareplik. Övriga talareshöjda maximala tid är en minut. Talesperson för utskottet eller partistyrelsen samt revisorerna kan av presidiet medges längre tid. Vid plädering inför val gäller tidsbegränsning till en minut.

Landsmötet har möjlighet att besluta om skärpt tidsbegränsning utöver ovanstående. Om presidiet under pågående debatt gör bedömningen att inte alla anmälda talare kommer att hinna yttra sig inom den beslutade debatttiden bör presidiet överväga skärpt tidsbegränsning.

YRKANDEN

Bifallsyrkande föreligger automatiskt endast till utskottets förslag. Den som vill att landsmötet bifaller andra yrkanden än utskottets måste alltså yrka bifall till dessa. Yrkande lämnas i mötesverktyget.

Yrkanden i plenum kan inlämnas av tjänstgörande landsmötesombud, partistyrelseledamöter, statsråd, riksdags- eller Europaparlamentsledamöter, ledamot av landsmötespresidiet, revisor samt valberedningens talesperson. Övriga medlemmar har enligt partistadgarna rätt att framställa yrkanden enbart inför utskottsförhandlingarna (se ovan).

Yrkanden ska inlämnas skriftligt i mötesverktyget och ska om möjligt läsas upp från talarstolen av den som lägger yrkandet. Om debatten avslutas innan alla anmälda talare hunnit yttra sig ska presidiet läsa upp de yrkanden som inlämnats men inte blivit upplästa.

Bifalls- eller avslagsyrkande kan framställas till yrkanden eller reservationer i utskott, yrkanden eller reservationer vid partistyrelsens behandling samt yrkanden i motioner. Andra yrkanden än dessa ska remitteras till beredningsutskott för behandling såvida inte presidiet bedömer att det nya yrkandet endast i ringa utsträckning avviker från de yrkanden som finns i landsmöteshandlingarna.

BEREDNINGSMÖTESUTSKOTTET

Då landsmötet beslutar att hänskjuta ett ärende till beredningsutskottet anses samtliga yrkanden i ärendet ha fallit. Vid behandling av ett förslag från beredningsutskottet föreligger rätt att framställa nytt yrkande under pågående debatt. Sådant yrkande ska framställas skriftligt.

ORDNINGSFRÅGA

Ordningsfråga begärs i mötesverktyget. Om ordningsfråga begärs ska debatten i sakfrågan avbrytas och ordningsfrågan omedelbart upptas till behandling och beslut. Ordningsfråga kan inte upptas till behandling under pågående omröstning.

BORDLÄGGNING

Om särskilda skäl föreligger kan presidiet i undantagsfall yrka att behandlingen av ett visst ärende bordläggs till kommande förhandlingspass. Denna möjlighet ska användas restriktivt.

Deltagande och beslut

RÖSTRÄTT

För deltagande och beslut vid landsmötet gäller bestämmelserna i stadgarna (§ 5 samt § 6 mom. E):

”Omröstning sker öppet, utom vid val och fastställande av kandidatlista på landsmöte eller partiråd, där slutna omröstning genomförs om röstberättigad begär det. Som beslut gäller den mening som erhållit flest röster, om annat inte stadgas i särskild ordning. Röstning med fullmakt godtas inte.

Vid fastställande av kandidatlista samt val till uppdrag där endast en person kan väljas krävs absolut majoritet med mer än hälften av antalet röstande. Om ingen av de föreslagna fått absolut majoritet i första omgången sker förnyad omröstning mellan de två kandidater som fått flest röster. I denna andra omgång vinner den som fått flest röster.”

”Medlem i Liberalerna liksom revisorerna har rätt att närvara vid landsmötets överläggningar och där framställa förslag.

Rösträtt vid landsmöte tillkommer ombud eller för ombud tjänstgörande ersättare. Ombud eller ombudersättare som ingår i den avgående partistyrelsen har dock inte rätt att delta i omröstning i fråga om ansvarsfrihet.

Landsmötet är beslutsförmågigt när minst två tredjedelar av de röstberättigade är närvarande. Vid lika röstetal ska frågan avgöras genom lottning, utom vid val eller fastställande av kandidatlista där frågan avgörs enligt vad som föreskrivs i § 5 andra stycket.”

BEREDNINGSMÖTE

För beredning av nytt förslag som framkommer under landsmötet och andra frågor som landsmötet i varje enskilt fall beslutar om remittering av tillsätts vid landsmötets början ett beredningsutskott bestående av två personer samt ordföranden i det berörda utskottet.

PROPOSITIONSORDNING

Propositionsordning bestäms i regel av sittande ordförande. Om närvarande röstberättigad yrkar på annan propositionsordning ska frågan underställas landsmötet för beslut. När det finns förslag från utskottet eller beredningsutskottet bör detta vara huvudförslag.

VAL

Valen föregås av nominering vid tidpunkt som anges i dagordningen. Valberedningens förslag framläggs först. I anslutning därtill bereds landsmötet tillfälle att föreslå ytterligare kandidater.

En lista i bokstavsordning över nominerade kandidater presenteras före pläderingen. Direkt efter pläderingen sker val.

OMBUDSBYTE

Ombud har rätt att under landsmötet överlåta rösträtten till ersättare. Sådan överlåtelse kan endast ske i samband med byte av förhandlingspass och ska anmälas till mötesbyrån senast en timme före inledningen av påföljande förhandlingspass.

RESERVATION OCH SÄRSKILT YTTRANDE

Röstberättigade kan reservera sig mot landsmötets beslut. Röstberättigade samt partistyrseledamöter och revisorer kan inlämna särskilt yttrande angående landsmötets beslut. Reservation och särskilt yttrande kan endast lämnas in för sådana beslut där det vid landsmötet har förelagat mer än ett yrkande.

Reservation och särskilt yttrande måste lämnas in skriftligen senast fyra timmar efter att beslutet har fattats. Den som reserverar sig mot landsmötets beslut ska ange till förmån för vilket av de vid landsmötet behandlade yrkandena som reservationen inlämnas. Presidiet ska, i mån av tid, läsa upp namnen på dem som har reserverat sig.

Reservation och särskilt yttrande i personärenden är inte tillåtna.

Fastställande av kandidatlista till Europaparlamentsvalet

Vid fastställande av kandidatlista till Europavalet ska röstning gällande platserna 1–10 på listan alltid ske genom slutna omröstning. Vid röstning gällande övriga platser genomförs försöksvotering genom acklamation eller votering med uppräckning av röstkort, såvida inte röstberättigad begär slutna omröstning. Vid personval krävs absolut majoritet med mer än hälften av antalet röstande. Om i första omgången ingen av de föreslagna fått absolut majoritet sker förnyad omröstning mellan de två kandidater som fått flest röster. Som landsmötets beslut gäller det förslag som erhållit flest röster. Vid lika röstetal genomförs lottning.

Debatten inleds av nomineringskommitténs ordförande, som för inledningsanförande av presidiet kan beviljas utsträckt tid. Debatt och beslut tas därefter en listplacering i taget. För varje plats på listan ges först möjlighet till ytterligare nomineringar och därefter till eventuella pläderingar varpå partirådet går till beslut.

Vid plädering gäller yttranderätt för högst tre personer per kandidat för platserna 1–10 och högst en person per kandidat för övriga platser. Om fler personer anmäler sig för plädering ska i första hand den nominerade kandidaten avgöra vilka personer som ska beviljas yttranderätt, i andra hand beviljas yttranderätt i den ordning personerna anmält sig på talarlistan.

PS-FÖRSLAG 2

Redaktionella ändringar i partiprogrammet

Vid landsmötet kommer ett antal beslut att fattas med anledning av PS-förslag, motioner m.m. Om det i efterhand upptäcks att beslut har tagits i någon sådan fråga utan att motsvarande följdändring gjorts i partiprogrammet behöver redaktionella justeringar göras i efterhand. Likaså kan det behöva göras rättelser och justeringar på det rent språkliga planet. Partistyrelsen bör därför ges mandat att genomföra de redaktionella ändringar i partiprogrammet som behövs med anledning av beslut på årets landsmöte.

FÖRSLAG TILL LANDSMÖTESBESLUT:

- 1. att** landsmötet uppdrar åt partistyrelsen att vid behov vidta redaktionella ändringar i partiprogrammet med anledning av beslut på årets landsmöte

PS-FÖRSLAG 3

Medlemsavgifter 2024 och 2025

Sedan 2018 gäller ett system med enhetlig avgiftsnivå i hela landet. Enligt stadgarna ska avgiftsnivåerna fastställas vid landsmöte eller partiråd, som också ska fastställa hur avgiften ska fördelas mellan lokal förening, länsförbund och riksorganisationen.

Partistyrelsen uppfattning är att det nya systemet har visat sig fungera väl. Partistyrelsen föreslår dock något justerade avgiftsnivåer för att möta de ökade kostnaderna samt stärka upp de regionala och lokala förbunden som efter valet 2022 i de flesta fall fått försvagad ekonomi. Medlemsavgifterna har legat relativt stilla sedan 1996.

Partistyrelsen vill även uppmärksamma möjligheten att betala ett högre belopp på medlemsavgiften i syfte att stödja Liberalerna. Ett stödmedlemskap bidrar till att Liberalerna lokalt, regionalt och nationellt kan stärka valfonden.

Systemet med reducerad avgift för ungdomar samt för nya medlemmar ska fortsätta gälla. Det ska också finnas möjlighet till avgiftsbefrielse för en medlem ett år i taget i särskilt ömmande fall när det upplevs som orimligt att avkräva en medlem full avgift. Det kan till exempel handla om en mångårig medlem som vill kvarstå men som på grund av sjukdom eller svaghet inte klarar av att själv betala sin avgift. Det kan också handla om personer med mycket svag ekonomi. En förutsättning är givetvis att medlemmen tydligt uttryckt sin vilja att kvarstå i partiet. Medlemsansvarig i lokal förening kan i sådana lägen alltså vända sig till sitt förbund eller till riksorganisationen. Motiven till att en viss person bör få nedsatt avgift ska anges.

Partistyrelsen föreslår att de principer för medlemsavgiften som fastställdes vid landsmötet 2021 ska fortsätta gälla men att medlemsavgifterna justeras uppåt något.

FÖRSLAG TILL LANDSMÖTESBESLUT

1. **att** medlemsavgiften i Liberalerna för 2024 och 2025 fastställs till följande nivåer:

Nya medlemmar

50 kr första året (tidigare 50 kr)

För nya medlemmar som ansluter sig den 1 september eller därefter behöver ny avgift inte erläggas nästföljande år.

Ordinarie medlemmar

Under 26 år 50 kr (tidigare 50 kr)

26 år eller äldre 300 kr (tidigare 200 kr)

I särskilt ömmande fall kan medlemsansvarig på förbunds- eller riksnivå bevilja nedsatt avgift ett år i taget.

Stödmedlemskap

Silvermedlem 500 kr

Guldmedlem 1 000 kr

Premiummedlem 2 000 kr

Fördelning medlemsavgifter

Av medlemsavgiften tillfaller 25 procent den lokala föreningen (i förekommande fall kommunföreningen), 25 procent förbundet och 50 procent riksorganisationen.

Om medlem registrerat sitt medlemskap direkt på förbunds nivå erhåller förbundet och riksorganisationen 50 procent vardera. Om medlem registrerat sitt medlemskap direkt på riksnivå erhåller riksorganisationen hela medlemsavgiften.

2. **att** det i särskilt ömmande fall ska vara möjligt att avgiftsbefria en medlem ett år i taget efter särskild anmälan till förbundet eller riksorganisationen

PS-FÖRSLAG 4

Jämställdhet mellan kvinnor och män i Liberalerna

Liberalerna är ännu inte ett jämställt parti. De maktstrukturer som finns i det omgivande samhället är också närvarande i vår organisation. För att ge kvinnor och män lika möjlighet att engagera sig och växa i Liberalerna krävs ett ambitiöst internt jämställdhetsarbete.

FÖRSLAG TILL LANDSMÖTESBESLUT:

1. Rekommendera följande till förbund och lokala föreningar:

1.1 Aktivt arbete från valberedningar och nomineringskommittéer

Valberedningar och nomineringskommittéer ska arbeta aktivt, uppsökande och förberedande för att skapa underlag för Liberalerna att ha väl kvalificerade kandidater av olika kön.

1.2 Jämställd representation i styrelser, nämnder och bolag

Då platser i styrelser, nämnder och bolag fördelas bör jämn könsfördelning råda, särskilt när det gäller de tyngsta posterna i de centrala nämnderna, styrelserna och bolagen, liksom när det gäller fördelning mellan ordinarie platser och ersättningsplatser. Likaså måste valberedningarna för interna partiuppdrag eftersträva jämn könsfördelning på alla nivåer, och särskilt på de tyngsta posterna. Om jämn könsfördelning inte kan uppnås ska det kunna motiveras särskilt.

1.4 Aktivt arbete med jämställdhetsintegrering

Förbund och kommunföreningar bör ha en hög ambition och se till att den interna jämställdheten integreras i allt löpande arbete. Ansvar för detta ska ligga på samma instanser och beslutsfattare som leder verksamheten i stort. Jämställdhetsintegrering av den interna partiverksamheten kan innebära kartläggningar av könsfördelning, analyser av arbetsmetoder och arbetsklimat, utbildningar för förtroendevalda m.m. Särskilda åtgärder bör göras för att göra nomineringskommittéerna delaktiga i arbetet. Det interna jämställdhetsarbetet ska kontinuerligt följas upp. Vidare ska förbund genomföra åtgärder för att rekrytera både kvinnor och män.

2. Uppdra följande åt partistyrelsen:

2.1 Jämn könsfördelning i arbetsgrupper

Tillse att det normalt är en fördelning på minst 40 procent av vardera könet i centrala arbetsgrupper och programgrupper.

2.2 Jämställd profil

Tillse att partiet har en tydlig jämställdhetsprofil genom att det är en jämn könsfördelning bland Liberalernas företrädare i samtliga externa och interna arrangemang samt i partiets centrala marknadsföring.

2.3 Aktiv jämställdhetsintegrering och jämställdhetsanalys

Följ upp hur verksamhetsplanens åtaganden gällande den interna jämställdheten uppfylls. Uppmärksamma jämställdhetsfrågorna i kontakten med såväl förbund som lokala föreningar. Beakta särskilt valberedningarnas och nomineringskommittéernas strategiska roll. Följ upp könsfördelningen bland Liberalernas medlemmar och förtroendevalda. Genomför riktade utbildningsinsatser i syfte att möjliggöra jämnare könsfördelning på såväl interna partiuppdrag som politiska förtroendeuppdrag på alla nivåer.

2.4 Jämställdhetsbokslut

Presentera i verksamhetsberättelsen inför varje landsmöte ett jämställdhetsbokslut innehållande en kartläggning och utvärdering av den gångna perioden på både riksnivå och förbunds nivå. Jämställdhetsbokslutet bör om behov föreligger innehålla förslag för att stärka den interna jämställdheten och arbetet med jämställdhetsintegreringen.

3. Uppdra följande åt granskningsutskottet:

Att granska partistyrelsens jämställdhetsbokslut som en del av verksamhetsberättelsen.

PS-FÖRSLAG 5

Stadgerapport

BAKGRUND

Partistyrelsen beslutade i januari 2023 att tillsätta en stadgerupp med anledning av den motion som bifölls vid landsmötet 2021 vars yrkande löd: *”partistyrelsen ges i uppdrag att ta upp en diskussion med förbunden, om dagens kortare landsmöten ska innebära en begränsad motionsrätt inför varje landsmöte, liksom den möjlighet som tidigare fanns och prövades 2007.”*

I mitten av februari tillsatte partiledningen gruppen med följande direktiv:

”Arbetsgruppen ska utifrån ovanstående beslut se över möjligheterna till temalandsmöte och hur motionsrätten kan regleras i samband med temalandsmöten. I arbetet ska gruppen ta till vara de lärdomar som finns från 2007 när temalandsmöte prövades.

Utöver arbetet med att ta fram en modell för temalandsmöten ska stadgeruppen även gå igenom de synpunkter som den stadgerupp inför landsmötet 2017 hade men som inte vid det tillfället arbetades in i stadgarna som antogs vid landsmötet 2017. Arbetsgruppen är dessutom fri att föreslå justeringar som kan förtydliga nuvarande skrivningar i stadgarna.

Stadgeruppen ska även se över partiets skyddsvallar från fientligt övertagande samt titta på hur starkt partinamnet är varumärkesskyddat och föreslå fortsatt hantering.

Stadgeruppen ska i arbetet diskutera och förankra förslag till stadgeförändringar med förbunden. Arbetsgruppen ska vara klar 1 juni.”

Under våren 2023 fick stadgeruppen ytterligare uppdrag av partistyrelsen:

- se över och föreslå hur beslut och interna val mellan landsmöten och partiråd kan regleras i syfte att öka transparensen. I samband med beslutet fick stadgeruppen en förlängd deadline till den 25 augusti. (20230428)
- ta med de rekommendationer från etikkommittén som är relevanta för stadgarna. (20230609)

Stadgeruppen har bestått av Lina Nordquist (ordförande), Malin Danielsson, Nicke Grahn, Ulrika Landergrén, Olle Schmidt och Sara Svanström (sekreterare).

Stockholm den 17 augusti 2023

STADGERUPPENS ARBETE

Stadgeruppen har under arbetets gång haft sex möten. Tidigt under arbetets gång skickades en enkät till förbunden med frågor kring temalandsmöte, motionsrätt och landsmötets mötesformer. Enkäten innehöll även frågor om medlemskap, förverkande av medlemskap samt en öppen fråga om övriga synpunkter på nuvarande stadgar. Tio länsförbund inkom med synpunkter och inspel.

VARUMÄRKESKYDD

Stadgeruppen har i samråd med advokatbyrå Time Danowskys advokatbyrå sett över Liberalernas varumärken och vilket skydd de har och eventuella behov av förstärkning av dessa som finns. Bedömningen är att dagens varumärkesskydd av namn och logotyper är tillräckligt.

Hos Valmyndigheten är partinamnet ”Liberalerna (tidigare Folkpartiet)” skyddat för kommun-, region-riksdags- och Europaparlamentsval, vilket gör att ingen annan kan ställa upp i ett val under beteckningen Liberalerna.

STADGERUPPENS FÖRSLAG TILL FÖRÄNDRINGAR AV LIBERALERNAS STADGAR

En organisations stadgar är föreningens regelbok. Stadgar kan aldrig reglera allt men välutformade stadgar skapar tydlighet, stärker kontinuiteten och förbättrar den interna demokratin. Stadgar behöver kompletteras med riktlinjer som förtydligar och ger vägledning till förtroendevalda och styrelser i olika situationer. Den senaste stadgerevisionen skedde i samband med landsmötet 2017 och de då antagna stadgarna är i många avseenden ändamålsenliga. På några punkter föreslår dock stadgeruppen justeringar.

A Temalandsmöte och landsmötets arbetsformer

Stadgeruppen har tittat på möjligheten att införa temalandsmöten. Den motion som bifölls i samband med landsmötet 2021 innebar att en begränsad motionsrätt skulle prövas i samband med temalandsmöten. Den modell som framför allt har diskuterats är att ha temalandsmöte varannan gång men med en ventil där förbund kan skicka in motioner på alla politiska områden.

Liberalerna är ett av de partier som tillämpar helt fri motionsrätt för medlemmar. Flera andra partier har ett förfarande där en medlems motion måste passera och stödjas av ett annat organ, t.ex. förbund. Det gör att motioner som behandlas på deras motsvarighet till landsmöte har en högre

andel av principiella frågor som samtidigt ges tid att diskuteras i plenum. Vår fria motionsrätt ökar det politiska inflytandet för den enskilde medlemmen men innebär också ett omfattande arbete för partiet i att bereda motionerna. Många motioner är dessutom av sådan art att ett landsmöte har svårt att fatta beslut i frågan, till exempel när motionerna har ett kort bäst föredatum eller där detaljeringsnivån är för hög.

Flera förbund har lyft frågan om medlemsinflytande i samband med politikutvecklingsarbete. Under arbetets gång har det framförts önskemål från förbund om möjligheten att motionera på politiska program. Stadgegruppen ser fördelar och nackdelar med motionsrätt på program. Den främsta fördelen är att det ökar medlemsinflytandet i själva beredningsprocessen. Liberalerna har många kloka, kunniga och engagerade medlemmar som genom att kunna vara med tidigare i arbetsprocessen kan bidra till att utveckla Liberalernas politik. En annan fördel med motionsmöjligheten är att det som presenteras för landsmötet redan har diskuterats internt och därmed förankrats i en större krets av medlemmar än vad landsmötet omfattar. Det skulle i sin tur göra det lättare att sätta ett tema för landsmötet utifrån de politiska program som arbetats fram, utan att motionsrätten begränsas.

En nackdel som försvårar motionsrätt på program är programmens karaktär. Dels utifrån den status antagna program får i relation till t.ex. partiprogram, dels hur det påverkar Liberalernas möjlighet att ta ställning i aktuella frågor när beredningstiden fram till beslut blir mycket längre. I dagsläget tar motionsprocessen från inlämning till beslut på landsmötet ca åtta månader. Stadgegruppen menar därför att i de fall motionsrätt inte är möjligt av tidsskäl bör framtagande av politiska program ha en process och ett arbetssätt som gör det möjligt att öka medlemsinflytandet på andra sätt, till exempel med intern remiss eller inhämtande av synpunkter i arbetets inledningsfas.

Stadgegruppen rekommenderar utifrån ovanstående partistyrelsen att planera för motionsrätt på politiska program inför kommande landsmöten.

En del i att kunna ta tillvara sin möjlighet att påverka är att man har kunskap om och förstår hur beslut fattas inom Liberalerna. Därför är det glädjande att medlemmar inför landsmötet 2023 erbjudits och kommer erbjudas utbildningar i hur man skriver motioner och hur landsmötet fungerar. Även många förbunds minilandsmöten är ett sätt att öka kunskapen. Minilandsmöten ger även ökat inflytande genom att medlemmar som ej är ombud har möjlighet att komma med synpunkter i frågor som landsmötet ska fatta beslut om.

Utifrån det samråd som skett med förbunden bedömer stadgegruppen att det inte finns stöd för att införa temalandsmöten med tillhörande begränsningar i motionsrätten.

För att den beredningstid som finns inför ett landsmöte samt själva landsmötet ska användas på effektivast sätt föreslår stadgegruppen dock att motioner som behandlats på föregående landsmöte och där inga väsentliga förändringar skett får en förenklad beredning liknande den modell som riksdagen använder sig av. En förenklad hantering innebär att motionen anmäls, passerar partistyrelsen men debatteras och beslutas inte om på landsmötet. Om beredningen skett förenklat men någon ledamot i Partistyrelsen lyfter motioner så kommer den

upp till debatt och beslut igen, annars anmäls endast motionen på landsmötet. Det innebär att ombud på landsmötet inte kan begära att motion som genomgått förenklad beredning behandlas på landsmötet. Motioner lagda av förbund ska dock alltid genomgå ordinarie beredning.

Stadgegruppen föreslår att §6 avsnitt H får följande tillägg efter mening två:

"Motionsförslag som behandlats vid senast föregående ordinarie landsmöte bereds förenklat av partistyrelsen och anmäls till landsmötet, såvida inte minst en ledamot i partistyrelsen yrkar på ordinarie beredning. Motion från förbund genomgår alltid ordinarie beredning."

Förslag på utvecklande av landsmötets arbetsformer

Även om stadgegruppen inte föreslår några förändringar avseende landsmötets storlek och utförande vill gruppen skicka med några förslag som kan utveckla landsmötets arbetsformer.

Det första förslaget är att än mer fokusera på debatt och beslut i samband med landsmöten. Flera förbund lyfter fram i sina enkätsvar att paneldiskussioner och andra inslag som inte är direkt kopplade till beslut som ska tas på landsmötet bör minska till förmån för debatt. Då frigörs tid som exempelvis kan användas för att ge en del politiska områden mer tid i form av längre förhandlingspass under landsmötet. Då kan man utan stadgeändringar göra det möjligt att fokusera på angelägna politiska områden eller frågor. Mer varierande längd på förhandlingspass kan även kompletteras med fler förhandlingspass, till exempel för att lyfta ut särskilt viktiga sakpolitiska områden.

Stadgegruppen har även provat frågan om att ha digitala utskottsförhandlingar några dagar innan landsmötet för att minska tidspressen i samband med utskottsarbetet samt frigöra mer tid till debatter och förhandlingar i plenum. I dialog med förbunden framkom det att flera förbund såg demokratiska nackdelar med digitala utskott. De senaste åren har metodutvecklingen gått fort i hur man kan genomföra ändamålsenliga digitala möten och eftersom utskottsmöten har ett begränsat antal deltagare där endast ombud deltar underlättas såväl metodiken som genomförandet. Stadgegruppen vill därför uppmuntra att partistyrelsen i fortsatt dialog med förbunden tittar närmare på för- och nackdelar med digitala utskott inför kommande landsmöten.

Antalet landsmötes- och partirådsombud och principer för fördelning av ombud

I den enkät som skickades ut till förbunden ställdes även en fråga om antalet landsmötesombud och hur de enligt dagens stadgar fördelas, där några få länsförbund utgör en majoritet av ombuden. Bland förbunden fanns inget stöd i att justera antalet ombud eller enligt vilka principer ombuden fördelas mellan förbunden. **Stadgegruppen föreslår inga förändringar gällande antalet ombud och principer för fördelning av ombud.**

B Förlängd karens vid inträde i Liberalerna

Ett av stadgegruppens direktiv var att se över fientligt övertagande. Det vanligaste sättet att försöka ta över en förening eller organisation är genom stor medlemsvärkning. I nuvarande stadgar framgår det att medlem efter inträde i Liberalerna behöver vänta tre månader innan denne erhåller rösträtt på beslutsmöten och i provval. Tremånadersregeln gäller på nationell-, förbunds- och lokal nivå. Karenstiden tillkom för att stävja fientligt övertagande och tillströmning av medlemmar som egentligen inte delar Liberalernas värderingar och i värsta fall inte ens vet om att de blivit medlemmar i Liberalerna. Ett sätt att förbättra skyddsvallarna är att öka karenstiden. Samtidigt kan den inte vara för lång då det riskerar göra medlemskapet mindre meningsfullt. **Utifrån denna avvägningen gör stadgegruppen bedömningen att karenstiden bör öka till fyra månader gällande rösträtt på nationell-, förbunds- och lokal nivå.**

För att ytterligare stärka upp skyddsvallarna från fientligt övertagande bör Liberalerna även förbättra rutinerna när en medlem ansöker om medlemskap. Detta för att säkerställa att ingen annan betalt den personens medlemsavgift. En rutin skulle kunna vara att alla nya medlemmar får ett samtal där man hälsas välkommen och att en notering görs om att personen fått ett samtal. På så sätt gör vi det inte svårare att bli medlem men säkerställer att det är ett fritt val. Vi rekommenderar även att man undersöker om det finns tekniska lösningar där den som begär inträde till exempel behöver identifiera sig, genom Bank-ID.

C Förtydligande kring uteslutning och varning

I nuvarande stadgar (§2) framgår att en medlem kan uteslutas om särskilda skäl föreligger: *"När särskilda skäl föreligger kan medlem uteslutas ur partiet."* Idag kan förbund respektive partistyrrelse fatta beslut om uteslutning. I stadgarna beskrivs även vem som kan fatta ett sådant beslut samt hur det går till. Vad särskilda skäl är, framgår dock inte utan är en tolkningsfråga för förbund och partistyrrelse. Här menar stadgegruppen att ett förtydligande behövs för att paragrafen ska bli mer ändamålsenlig. **Stadgegruppen föreslår följande tillägg under §2:**

"När medlem bryter mot väsentliga delar av partiets stadgar eller genom sitt agerande skadar partiet och dess verksamhet kan denne medlem uteslutas ur partiet."

Förändringen syftar till att förtydliga att såväl brott mot stadgan som att en medlems agerande kan vara skäl för uteslutning. I de fall uteslutning anses vara en alltför ingripande åtgärd medger nuvarande stadgar att en varning kan ges. **Även på denna punkt föreslås ett tillägg under §2 om att denna varning ska ske skriftligt.**

"Om uteslutning framstår som en alltför ingripande åtgärd kan medlem i stället meddelas en skriftlig varning."

D Delegationsordning som reglerar beslutsrätt och val

Mellan landsmöten leder partistyrrelsen partiets verksamhet i enlighet med dess stadgar och beslut tagna av landsmötet. I och med valet av partistyrrelse har ombuden gett ett förtroende till de som sitter i partistyrrelsen att förvalta. Det innebär att ansvaret för att fatta politiska, organisatoriska och valbeslut

faller på partistyrrelsen eller det organ partistyrrelsen delegerar beslutet till.

En delikat uppgift och beslutsprocess som partistyrrelsen kan ha att hantera är frågan om regeringssamverkan. De senaste mandatperioderna har Liberalerna haft olika beslutsprocesser varje gång. Efter januariavtalet samt beslutet om att ingå i regeringen efter valet 2022 har önskemål om att formalisera denna process lyfts. Varje beslut om regeringssamverkan sker i en unik politisk kontext. Det politiska läget i kombination med tidigare beslut fattade av landsmöte och partiråd påverkar vilken process som behövs för att den ska uppfattas som legitim och transparent. I grunden handlar det om förtroende och tillit till dem som ska fatta besluten.

Stadgegruppens bedömning är att högsta beslutande organ mellan landsmöten ska fatta beslut i frågan om regeringssamverkan, men i samråd med riksdagsgruppen. Om partistyrrelsen bedömer att beslutet ligger utanför landsmötets beslut kan partistyrrelsen tillkalla ett partiråd eller extra landsmöte för att avgöra frågan. Detta bör ske endast i undantagsfall. Huruvida man är utanför landsmötets beslut är till sist en bedömningsfråga för partistyrrelsen.

Ett sätt att skapa transparens och förtydliga processer för partistyrrelsens ansvar mellan landsmöten är att partistyrrelsen efter varje landsmöte antar en delegationsordning som reglerar vem och hur interna val och beslut fattas mellan landsmöten och partiråd. **Stadgegruppen föreslår därför att en ytterligare punkt läggs till under §8 om partistyrrelsen med lydelsen:**

"anta en delegationsordning som reglerar beslut och val mellan landsmöten och partiråd"

E Granskningsutskott

Granskningsutskottet är ett permanent utskott som väljs av landsmötet och som har till uppgift att granska partistyrrelsens arbete. Liberalernas etikkommitté lämnade i juni 2023 en rekommendation till partistyrrelsen om att granskningsutskottet ska ges ett något bredare uppdrag, där beslutsprocesser utifrån internt ledarskap och mjuka värden även granskas. I dagens stadgar står det att granskningsutskottet ska granska partistyrrelsens verksamhet mellan landsmötena. Vidare framgår att granskningen inte ska avse partiets politik. Stadgegruppen gör bedömningen att granskningsutskottet redan idag med nuvarande skrivning bör och har möjlighet att granska de interna processerna och internt ledarskap utifrån mjuka värden i syfte att utveckla partiorganisationen. **Stadgegruppen föreslår inga förändringar i stadgarna avseende granskningsutskottets arbete.**

KONSEKVENSER AV FÖRSLAGEN TILL STADGEFÖRÄNDRINGAR

Sedan landsmötet 2017 antog nya grundstadgar har partistyrelsen beviljat förbund undantag från grundstadgarna. Förbund har i sin tur beviljat föreningar lokala undantag. Förslaget om ökad karens är ett förslag som påverkar grundstadgans alla delar. Därmed kan en tolkning vara att vi antar nya grundstadgar. Det är inte avsikten. Därför föreslås att om landsmötet beslutar om förlängd karenstid ska det inte påverka eventuella övriga beviljade undantag från grundstadgarna som förbund och lokala föreningar har efter 2017.

SAMMANFATTNINGSVIS FÖRESLÅR STADGEGRUPPEN

1. **att** landsmötet antar de förslag till justeringar av stadgarna som föreslås.
2. **att** partistyrelsen ges i uppdrag att vidta åtgärder för att förbättra rutinerna i samband med inträde i Liberalerna så att medlem hälsas personligen välkommen samtidigt som man säkerställer att den enskilde själv valt att bli medlem.
3. **att** i den delegationsordning som partistyrelsen antar ska det framgå hur interna val till positioner sker mellan landsmöten och partiråd.
4. **att** partistyrelsen ges i uppdrag att uppdatera vägledande dokument för valberedningar, nomineringskommittéer, revisorer m.m.
5. **att** förslagen till stadgeförändringar påverkar inte de undantag från grundstadgarna som PS beviljat för förbund och där förbund i sin tur kan ha beviljat lokala undantag.

Bilaga 1: Förslag till reviderade stadgar

Bilaga 1. Förslag till stadgeförändringar

Förslag till förändringar är markerade i texten. Det som tillförs är understruken text.
Det som föreslås tas bort är genomstruken text.

Stadgar för Liberalerna

ANTAGNA VID LANDSMÖTET 2017

Avdelning I. Partistadgar

§ 1. ÄNDAMÅL

Liberalernas uppgift är att samla personer med liberal samhällsåskådning till gemensamt arbete och uppträdande, genom upplysning väcka intresse för samhällsfrågor, främja en demokratisk utveckling samt verka för val av personer med liberal åskådning till politiska förtroendeuppdrag.

§ 2. MEDLEMSKAP

Var och en som omfattar en liberal samhällsåskådning har rätt till medlemskap i Liberalerna, om vederbörande inte är ansluten till annat politiskt parti eller annars särskilda skäl talar däremot. Inträde vinnas genom egen ansökan. Medlemskapet registreras i den lokala förening i vars område medlemmen är bosatt, om inte medlemmen själv begär att medlemskapet ska registreras i annan förening eller direkt i förbund eller riksorganisationen.

Bara den som erlagt fastställd avgift räknas som medlem. En person kan inte samtidigt vara med lem i mer än en lokal förening eller ett förbund. Den som inte uppnått nedre åldersgränsen för medlemskap i Liberala Ungdomsförbundet kan inte bli medlem i Liberalerna.

Riksorganisationen ansvarar för registrering av samtliga medlemmar och uppbörden av medlemsavgifter. Medlemsavgiftens storlek och nivåer fastställs av landsmöte eller partiråd, som också fastställer vilken del av avgiften som tillfaller riksorganisationen och vilken del som tillfaller berört förbund och berörd lokal förening.

När särskilda skäl föreligger medlem bryter mot väsentliga delar av partiets stadgar eller genom sitt agerande skadar partiet och dess verksamhet kan ~~medlem~~ denne uteslutas ur partiet. Beslut om uteslutning fattas av styrelse för förbund eller partistyrelsen. Inför beslut om uteslutning ska den som berörs underrättas om skälen för förslaget och beredas möjlighet att yttra sig.

Om uteslutning framstår som en alltför ingripande åtgärd kan medlem i stället meddelas en skriftlig varning.

Om beslut fattats av förbund ska den uteslutne och partistyrelsen omedelbart underrättas. Den som vägrats inträde, eller uteslutits av förbund, kan inom sex veckor från beslutsdagen begära omprövning av beslutet hos partistyrelsen, som har det slutliga avgörandet. Fram till dess att partistyrelsen har avgjort överklagandet är personen utesluten.

§ 3. ORGANISATION

Liberalernas medlemmar är sammanslutna i föreningar på lokal nivå. Den medlem som så önskar kan ansluta sig direkt till förbund eller till riksorganisationen. De lokala föreningarna inom en eller flera riksdagsvalkretsar sammansluts i ett förbund. Förbund får inte omfatta del av riksdagsvalkrets.

Partistadgarna gäller för såväl riksorganisation som förbund och lokala föreningar. För förbund och lokala föreningar gäller därutöver grundstadgarna i avdelning II respektive III i stadgarna. För tilläggsstadgar och undantag från grundstadgarna gäller vad som föreskrivs i avdelning II § 11 respektive avdelning III § 9.

Partistyrelsen beslutar om etiska riktlinjer, vilka ska följas av Liberalernas kandidater, förtroendevalda och anställda. Dessa riktlinjer är intagna som bilaga till partistadgarna.

Riksorganisationen är mottagare av bidrag i form av statligt stöd som är avsett för Liberalernas rikstäckande verksamhet.

§ 4. CENTRALA ORGAN

Liberalernas centrala organ är:

1. Landsmötet
2. Partirådet
3. Partistyrelsen
4. Partiledningen

Liberalernas riksdagsledamöter bildar dessutom en särskild riksdagsgrupp med av gruppen fast ställda stadgar. Till riksdagsgruppen ska partiets statsråd och Europaparlamentariker vara ständigt adjungerade.

§ 5. BESLUTFATTANDE

Omröstning sker öppet, utom vid val och fastställande av kandidatlista på landsmöte eller partiråd, där sluten omröstning genomförs om röstberättigad begär det. Som beslut gäller den mening som erhållit flest röster, om annat inte stadgas i särskild ordning. Röstning med fullmakt godtas inte.

Vid fastställande av kandidatlista samt val till uppdrag där endast en person kan väljas krävs absolut majoritet med mer än hälften av antalet röstande. Om ingen av de föreslagna fått absolut majoritet i första omgången sker förnyad omröstning mellan de två kandidater som fått flest röster. I denna andra omgång vinner den som fått flest röster.

§ 6. LANDSMÖTET

A. Sammansättning

Landsmötet, som är Liberalernas högsta organ, består av 178 ombud utsedda av förbunden, partistyrelsen ledamöter samt, som ombud för med Liberalerna samverkande organisationer, två ombud utsedda av Liberala kvinnor och tre ombud utsedda av Liberala Ungdomsförbundet, varav en ska tillhöra nätverket Liberala studenter.

Som ombud vid landsmötet kan endast medlem i Liberalerna tjänstgöra. Medlem kan tjänstgöra som ombud först efter det att tre fyra månader gått sedan inträdet i Liberalerna.

B. Ombudsfordelning

Varje förbund är berättigat till en ombudsplats per riksdagsvalkrets i förbundet. Övriga ombudsplatser fördelas proportionellt enligt samma regler som gäller vid riksdagsval, på grundval av det antal medlemmar inom varje förbund för vilka stadgad avgift erlagts den 31 december året före landsmötet. Namn på ombud och ersättare för dessa ska meddelas riksorganisationen.

C. Ordinarie landsmöte

Ordinarie landsmöte ska hållas en gång vartannat år, udda årtal. Tid och plats fastställs av partistyrelsen. Om särskilda skäl föreligger kan dock partistyrelsen senarelägga landsmötet.

D. Extra landsmöte

Extra landsmöte hålls inom två månader efter beslut av partistyrelsen eller efter begäran från styrelserna för minst en tredjedel av förbunden. Tid och plats fastställs av partistyrelsen. Extra landsmöte får inte fatta beslut i annat ärende än vad som angivits i kallelsen.

E. Deltagande och beslut

Medlem i Liberalerna liksom revisorerna har rätt att närvara vid landsmötets överläggningar och där framställa förslag.

Rösträtt vid landsmöte tillkommer ombud eller för ombud tjänstgörande ersättare. Ombud eller ombudersättare som ingår i den avgående partistyrelsen har dock inte rätt att delta i omröstning i fråga om ansvarsfrihet.

Landsmötet är beslutsförmågt när minst två tredjedelar av de röstberättigade är närvarande. Vid lika röstetal ska frågan avgöras genom lottning, utom vid val eller fastställande av kandidatlista där frågan avgörs enligt vad som föreskrivs i § 5 andra stycket.

F. Kallelse och landsmöteshandlingar

Tid och plats för ordinarie landsmöte ska offentliggöras minst åtta månader före mötet. Kallelse och föredragningslista ska tillställas alla röstberättigade senast fem veckor före mötet. Partistyrelsen förslag, motioner, partistyrelsen yttranden över motionerna och verksamhetsberättelsen ska översändas till förbund och ombud senast fem veckor före landsmötet.

G. Ärenden

Vid ordinarie landsmöte ska följande ärenden förekomma:

1. Landsmötets öppnande
2. Fastställande av röstlängd
3. Val av ordförande, tre vice ordförande och förhandlingssekreterare för landsmötet
4. Val av protokollsjusterare och rösträknare
5. Fråga om landsmötet blivit behörigen utlyst
6. Fastställande av föredragningslista
7. Fastställande av förhandlingsordning
8. Tillsättande av utskott samt nominering och val till dessa
9. Verksamhetsberättelse inklusive rapport från riksdagsgruppen samt årsredovisning
10. Granskningsutskottets betänkande
11. Revisorernas berättelse
12. Fråga om ansvarsfrihet
13. Allmänpolitisk debatt
14. Partistyrelsen förslag
15. Motioner
16. Fastställande av medlemsavgift till Liberalerna och tid för vilken denna ska gälla
17. Nominering och val för tiden intill nästa ordinarie landsmöte av:
 - a) partiordförande
 - b) förste och andre vice ordförande
 - c) 21 övriga ledamöter av partistyrelsen
 - d) två revisorer, varav en auktoriserad, samt två ersättare för dessa
 - e) ordförande och sex ledamöter i granskningsutskottet
 - f) ordförande och sex ledamöter i valberedningen
 - g) övriga eventuellt förekommande val
18. Under landsmötet väckta frågor som landsmötet beslutar behandla
19. Landsmötets avslutande

H. Förslag av partistyrelsen och motioner

Medlem, lokal förening och förbund har rätt att enskilt eller i förening lägga fram motion om ändringar i och tillägg till Liberalernas partiprogram och stadgar eller annan fråga som kan behandlas av landsmötet. Vidare kan partistyrelsen lägga fram förslag för landsmötet.

Partistyrelsen ska minst åtta månader före landsmötet meddela vid vilken tidpunkt motion senast ska vara parti styrelsen tillhanda. Partistyrelsen ska med eget yttrande överlämna motion till landsmötet. Motionsförslag som behandlats vid senast föregående ordinarie landsmöte bereds förenklad av partistyrelsen och anmäls till landsmötet, såvida inte minst en ledamot i partistyrelsen yrkar på ordinarie beredning. Motion från förbund genomgår alltid ordinarie beredning. Ordinarie landsmöte kan besluta att efter beredning behandla förslag som väckts under pågående landsmöte.

I. Permanenta utskott

Granskningsutskottet och valberedningen är landsmötets permanenta utskott. De väljs av landsmötet och fungerar under tiden till nästa ordinarie landsmöte.

Granskning av partistyrelsen verksamhet sedan föregående

landsmöte åligger granskningsutskottet, som lägger fram ett yttrande till grund för landsmötets behandling av riksorganisationens verksamhetsberättelse. Granskningen avser inte partiets politik.

Valberedningen har till uppgift att bereda vid landsmötet förekommande val enligt moment G punkt 15 a–e. Landsmötets ordförande och tre vice ordförande har till uppgift att bereda val av valberedning enligt moment G punkt 15 f.

J. Tillfälliga utskott

För beredning av motioner och förslag som inkommer till ordinarie landsmöte indelas landsmötets ombud i utskott. Utskottsindelning och fördelning av ärenden beslutas av landsmötet på förslag av partistyrelsen. Före behandlingen av partistyrelsens förslag och av motioner ajourneras landsmötet för utskottsförhandlingar.

K. Fyllnadsval

Om person som av landsmötet har valts till förtroendeuppdrag avgår före landsmöte har partistyrelsen rätt att, om så anses påkallat, utlysa fyllnadsval vid ett partiråd. Val av partiordförande ska dock alltid ske vid landsmöte.

§ 7. PARTIRÅDET

Partirådet fattar beslut i de frågor som hänskjuts dit av landsmötet eller partistyrelsen. Partirådet består av partistyrelsen och 65 ombud utsedda av förbunden samt två ombud för Liberala Ungdomsförbundet, varav ett ska tillhöra nätverket Liberala studenter, och ett ombud för Liberala kvinnor.

Varje förbund är berättigat till en ombudsplats per riksdagsvalkrets i förbundet. Övriga ombudsplatser fördelas proportionellt enligt samma regler som gäller vid riksdagsval, på grundval av det antal medlemmar inom varje förbund för vilka stadgad avgift erlagts den 31 december året före landsmötet. Namn på ombud och ersättare för dessa ska meddelas riksorganisationen.

Som ombud vid partirådet kan endast medlem i Liberalerna tjänstgöra. Medlem kan tjänstgöra som ombud först efter det att ~~tre~~ fyra månader gått sedan inträdet i Liberalerna.

Partirådet är beslutsfärdigt när minst två tredjedelar av de röstberättigade är närvarande. Vid lika röstetal ska frågan avgöras genom lottning, utom vid val och fastställande av kandidatlista där frågan avgörs enligt vad som föreskrivs i § 5 andra stycket.

Partirådet sammanträder minst en gång per år under de år landsmöte inte hålls samt i övrigt då partistyrelsen så beslutar. Tid och plats för partirådet fastställs av partistyrelsen och ska offentliggöras minst en månad före partirådet. Kallelse och uppgift om de ärenden som ska behandlas ska tillställas alla röstberättigade senast två veckor före partirådet.

I synnerliga fall kan partistyrelsen sammankalla partirådet utan att iaktta de tidsgränser för offentliggörande och kallelse som anges i föregående stycke. Även i sådant fall måste dock uppgift om de ärenden som ska behandlas tillställas alla röstberättigade före partirådet.

Vid partiråd ska följande ärenden förekomma:

1. Partirådets öppnande
2. Fastställande av röstlängd
3. Val av ordförande, vice ordförande och förhandlingssekreterare för partirådet
4. Val av protokollsjusterare och rösträknare
5. Fråga om partirådet blivit behörigen utlyst
6. Fastställande av föredragningslista
7. Fastställande av förhandlingsordning
8. Partistyrelsens förslag
9. Eventuella ärenden som hänskjutits till partirådet av föregående landsmöte
10. Partirådets avslutande

§ 8. PARTISTYRELSEN

Partistyrelsen leder partiets verksamhet i enlighet med dessa stadgar och landsmötets beslut. Partistyrelsen består av partiordföranden, partiets förste och andre vice ordförande, 21 av landsmötet utsedda övriga ledamöter samt partisekreteraren. De samverkande organisationerna Liberala Ungdomsförbundet utser två representanter (varav en från nätverket Liberala studenter) och Liberala kvinnor en representant som ska adjungeras till partistyrelsen. Dessa adjungerade har yrkanderätt samt rätt att avge särskilt yttrande till protokollet.

Person som adjungeras till sammanträde med partistyrelsen ska vara medlem i Liberalerna och kan tjänstgöra först efter det att ~~tre~~ fyra månader gått sedan inträdet i Liberalerna.

Det åligger partistyrelsen särskilt att, utöver vad som i övrigt nämns i dessa stadgar,

- ansvara för att landsmötets beslut verkställs
- utse partisekreterare
- utse partiledning bestående av partiordföranden samt ytterligare fem till sju ledamöter, bland vilka partisekreteraren och gruppledaren för riksdagsgruppen alltid ska ingå
- fastställa vilka nationella nätverk som ska finnas i partiet samt utse nätverkens ordförande
- besluta om etiska riktlinjer för kandidater, förtroendevalda och anställda samt utse ordförande och ledamöter i etikkommittén
- anta en delegationsordning som reglerar beslut och val mellan landsmöten och partiråd

Partistyrelsen är beslutsfärdig när mer än hälften av ledamöterna är närvarande. Omröstning i partistyrelsen sker öppet. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst, utom vid val då lottning sker.

§ 9. PARTILEDNINGEN

Partiledningen har hand om partiets löpande angelägenheter och tjänstgör som partistyrelsens verkställande organ. Partiledningen sammanträder på kallelse av ordföranden.

Partiledningen är beslutsfärdig då minst hälften av ledamöterna är närvarande. Omröstning i partiledningen sker öppet. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst, utom vid val då lottning sker.

§ 10. NATIONELLA KANDIDATLISTOR

Inför nominering till val till Europaparlamentet bör provval genomföras. Medlem kan delta i provval först efter det att tre fyra månader gått sedan inträdet i partiet. Partistyrelsen beslutar om regler och tidsplan för nomineringsarbetet. Beslut om kandidatlista inför val till Europaparlamentet ska fattas vid landsmöte eller partiråd.

Landsmöte eller partiråd äger rätt att fastställa riksvallista inför riksdagsval. Ärende om riksvallista ska beredas av partistyrelsen, som även beslutar om regler och tidsplan för nomineringsarbetet.

§ 11. REVISION OCH RÄKENSKAPER

Riksorganisationens räkenskaper avslutas per kalenderår och överlämnas tillsammans med partistyrelsens och partiledningens protokoll till revisorerna senast den 15 mars. Revisorerna ska överlämna sin berättelse till partistyrelsen och granskningsutskottet senast en månad före ordinarie landsmöte.

§ 12. STADGEÄNDRING

För ändring av dessa stadgar krävs antingen beslut med absolut majoritet med mer än hälften av de röstberättigade vid två på varandra följande landsmöten, varav minst ett ordinarie, eller med stöd av kvalificerad majoritet med minst två tredjedelar av de röstberättigade vid ett landsmöte.

Avdelning II.

Grundstadgar för förbund

§ 1. ÄNDAMÅL

Förbundets uppgift är att samla personer med liberal samhällsåskådning till gemensamt arbete och uppträdande, att genom upplysning väcka intresse för samhällsfrågor, att främja en demokratisk utveckling samt att verka för val av personer med liberal åskådning till politiska uppdrag.

Utöver dessa grundstadgar gäller för förbund även partistadgarna i tillämpliga delar.

§ 2. SAMMANSÄTTNING

Förbundet består av de lokala föreningar av Liberalerna som finns inom förbundets verksamhetsområde samt enskilda direkt till förbundet anslutna medlemmar. Lokal förening ska omfatta en kommun eller del därav.

En nybildad förening måste anta grundstadgarna för lokal förening och godkännas av förbundets styrelse för att kunna börja verka som lokal förening i Liberalerna. Om det i kommunen redan finns lokal förening krävs dessutom godkännande av denna eller dessa.

§ 3. CENTRALA ORGAN

Förbundets centrala organ är förbundsstyrelsen, förbundsstyrelsen och förbundsstyrelsens arbetsutskott. Dessutom bildar Liberalernas landstingsledamöter för varje landstingsområde en landstingsgrupp med av gruppen bestämda organ.

§ 4. FÖRBUNDSMÖTET

Förbundsstyrelsen, som är förbundets högsta organ, består av ombud för de lokala föreningarna, förbundsstyrelsen samt två ombud vardera för de samverkande organisationerna Liberala Ungdomsförbundet och Liberala Kvinnor på länsnivå. Varje lokal förening ska utse ett ombud för varje påbörjat tiotal medlemmar för vilka stadgeenliga avgifter erlagts den 31 december föregående år. Som ombud vid förbundsstyrelsen kan endast medlem i Liberalerna tjänstgöra. Medlem kan tjänstgöra som ombud först efter det att tre fyra månader gått sedan inträdet i den förening medlemmen är ombud för.

Medlemmarna i lokala föreningar inom förbundet, till förbundet direktanslutna medlemmar, förbundets revisorer och ledamöterna av partistyrelsen har rätt att delta i förbundsstyrelsens överläggningar och där framställa förslag.

Rösträtt vid förbundsstyrelsen har ombud eller för ombud tjänstgörande ersättare. Ombud eller ombudersättare som ingår i den avgående förbundsstyrelsen har dock inte rätt att delta i omröstning i fråga om ansvarsfrihet.

Förbundsstyrelsen sammankallas till årsmöte varje år före april månads utgång på tid och plats som bestäms av förbundsstyrelsen. Utöver årsmöte hålls förbundsstyrelsen inom en månad efter begäran från styrelserna för minst en tredjedel av de lokala föreningarna, eller efter beslut av förbundsstyrelsen. Tid och plats fastställs av förbundsstyrelsen. Tid och plats för årsmöte ska offentliggöras och samtidigt meddelas lokala föreningar och Liberalernas riksorganisation senast åtta veckor före mötet. För annat förbundsstyrelsen ska tid och plats offentliggöras och samtidigt meddelas ombuden och riksorganisationen senast en vecka före mötet. Förbundsstyrelsen som inte är årsmöte får inte fatta beslut i annat ärende än som angivits i kallelsen.

Motioner till årsmötet ska, för att upptas till behandling, ha inkommit till förbundet senast sex veckor före mötet. Förslag till föredragningslista, förbundsstyrelsens övriga förslag, motioner, förbundsstyrelsens yttranden över motionerna och verksamhetsberättelsen ska översändas till de lokala föreningarna och alla röstberättigade senast två veckor före årsmötet.

Förbundsstyrelsen är behörig att fatta beslut om nedläggning av lokal förening inom förbundet om denna förening under längre tid saknat verksamhet. Sådant beslut ska fattas med stöd av kvalificerad majoritet med minst två tredjedelar av de närvarande ombuden.

Vid årsmöte ska följande ärenden förekomma:

1. Årsmötets öppnande
2. Fastställande av röstlängd
3. Val av ordförande, vice ordförande och sekreterare för mötet
4. Val av två protokollsjusterare och rösträknare
5. Fråga om mötet behöriigen utlysts
6. Fastställande av föredragningslista
7. Förbundsstyrelsens verksamhetsberättelse samt rapport från landstingsgruppen
8. Bokslut och revisionsberättelse
9. Fråga om ansvarsfrihet
10. Motioner och av förbundsstyrelsen framställda förslag
11. Fastställande av antal vice förbundsordförande, övriga ordinarie ledamöter och ersättare i förbundsstyrelsen samt fastställande av antal ledamöter i valberedningen
12. Nominering och val för tiden intill nästa årsmöte av:
 - a) förbundsordförande
 - b) vice förbundsordförande
 - c) övriga ordinarie ledamöter av förbundsstyrelsen
 - d) eventuella ersättare i förbundsstyrelsen
 - e) revisorer och ersättare för dessa
 - f) ombud och ersättare till Liberalernas landsmöte
 - g) ombud och ersättare till Liberalernas partiråd
 - h) ordförande och övriga ledamöter i valberedningen
 - i) övriga eventuellt förekommande val
13. Frågor från medlemmarna till förbundsstyrelsens ledamöter samt Liberalernas riksdagsledamöter och landstingsledamöter
14. Årsmötets avslutande

§ 5. FÖRBUNDSSTYRELSEN

Förbundsstyrelsen leder förbundets verksamhet i enlighet med dessa stadgar och förbundsmötets beslut. Förbundsstyrelsen består av förbundets ordförande och vice ordförande samt de övriga ordinarie ledamöter och ersättare som förbundsmötet utsett. Antalet röstberättigade ledamöter i förbundsstyrelsen ska vara udda.

De samverkande organisationerna Liberala Ungdomsförbundet och Liberala Kvinnor på länsnivå utser vardera en representant som ska adjungeras till förbundsstyrelsen. Sådan adjungerad ska vara medlem av Liberalerna.

Förbundsstyrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden. Sammanträde sker efter ordförandens beslut eller då minst en tredjedel av de ordinarie ledamöterna begär det. Förbundsstyrelsen är beslutsmässig när antalet närvarande styrelsemedlemmar är mer än hälften av antalet ordinarie ledamöter.

Det åligger förbundsstyrelsen särskilt att

- ansvara för att förbundsmötets beslut verkställs
- sammankalla förbundsmöte
- inom sig utse kassör
- upprätthålla kontakten mellan de lokala föreningarna, förbund och riksorganisation

- till årsmötet lägga fram verksamhetsberättelse och bokslut
- vidta åtgärder för medlemsvärvning och medlemsvård
- vidta åtgärder för Liberalernas deltagande i riksdagsval inom förbundets område samt genomföra regionalt valarbete inför landstings-, riksdags- och Europaparlamentsval samt folkomröstningar
- inför landstingsval se till att nomineringar och övriga valförberedelser äger rum
- inför kommunfullmäktigeval bistå de lokala föreningarna med planering och service

§ 6. ARBETSUTSKOTTET

Förbundsstyrelsen har möjlighet att inom sig utse ett arbetsutskott för att ansvara för förbundets löpande angelägenheter och tjänstgöra som förbundsstyrelsens verkställande organ. Om arbetsutskott utses ska förbundsstyrelsen även utse dess ordförande. Utskottet sammanträder på kallelse av ordföranden och är beslutsmässigt när minst hälften av ledamöterna är närvarande.

§ 7. EKONOMI OCH REVISION

Förbundets räkenskaper avslutas per kalenderår och överlämnas tillsammans med förbundsstyrelsens och arbetsutskottets protokoll till revisionerna senast fyra veckor före årsmötet. Revisorerna ska överlämna sin berättelse till förbundsstyrelsen senast två veckor före årsmötet. Förbundets bokslut insänds snarast efter årsmötet till Liberalernas riksorganisation.

Förbundet är betalningsmottagare av offentligt partistöd som är avsett för Liberalernas regionala verksamhet i det område som förbundet omfattar.

§ 8. BESLUTFATTANDE

Omröstning sker alltid öppet, utom vid val och fastställande av kandidatlista då slutna omröstning sker om så begärs. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst utom vid val och fastställande av kandidatlista, då lottning sker. Röstning med fullmakt godtas inte.

Vid val till uppdrag och beslut om nomineringar där endast en person kan utses krävs absolut majoritet med mer än hälften av antalet röstande. Om i första omgången ingen av de föreslagna fått absolut majoritet sker förnyad omröstning mellan de två kandidater som fått flest röster. I denna andra omgång vinner den som fått flest röster.

§ 9. NOMINERINGAR

Inför nominering till landstingsval och ordinarie riksdagsval bör provval genomföras. Medlem kan rösta i provval först efter det att tre fyra månader gått sedan medlemmen anslöt sig till partiet inom berört valkretsområde. Medlem som tillhört partiet i minst tre fyra månader och som därefter bytt valkretsområde är efter egen anmälan berättigad att under tre fyra månadersperioden efter byte av valkretsområde rösta i provval i det valkretsområde som medlemmen tidigare tillhörde.

Förbundsstyrelsen ska fastställa regler och tidsplan för nomineringsarbetet inför landstingsval och riksdagsval. Inför riksdagsval ska förbundsstyrelsen även utse nomineringskommitté. Beslut om kandidater vid riksdagsval fattas av förbundsstyrelsen.

Beslut om kandidater vid landstingsval ska, för landstingsvalkrets som utgörs av en enda kommun, fattas av ett medlemsmöte i lokal förening eller kommunförening. Medlem har rösträtt först efter det att tre fyra månader gått sedan inträdet i föreningen.

För övriga landstingsvalkretsar fattas beslut av ett nomineringsmöte bestående av förbundsstyrelseombuden för de inom landstingsvalkretsen ingående lokala föreningarna. Av § 4 framgår att endast medlem i Liberalerna kan tjänstgöra som ombud.

Inför varje mandatperiod beslutar förbundsstyrelsen om nomineringar till landstinget och övriga offentliga uppdrag på länsnivå.

§ 10. TILLÄGGSSTADGAR OCH UNDANTAG FRÅN GRUNDSTADGARNAS

Förbund kan som komplettering till grundstadgarna anta tilläggsstadgar. Dessa tilläggsstadgar får dock inte stå i strid med eller upphäva innehållet i partistadgar eller grundstadgar.

För beslut om tilläggsstadgar krävs antingen beslut med absolut majoritet med mer än hälften av de röstberättigade vid två på varandra följande förbundsstyrelsemöten, varav minst ett ska vara årsmöte, eller beslut med stöd av kvalificerad majoritet med minst två tredjedelar av de röstberättigade vid ett årsmöte.

Vid särskilda skäl kan förbund beviljas undantag från grundstadgarna av partistyrelsen. Ansökan om undantag beslutas enligt samma ordning som gäller för tilläggsstadgar.

Tilläggsstadgar och undantag från grundstadgar måste godkännas av partistyrelsen för att äga giltighet. Slutligt fastställda tilläggsstadgar och undantag från grundstadgar ska inlämnas till riksorganisationen.

§ 11. SAMMANSLAGNING, DELNING ELLER AVVECKLING

Beslut om förbundets sammanslagning, delning eller avveckling fattas med stöd av kvalificerad majoritet med minst två tredjedelar av de röstberättigade vid två på varandra följande förbundsstyrelsemöten, varav minst ett ska vara årsmöte, samt godkännande av partistyrelsen.

Vid sammanslagning av flera förbund tillfaller tillgångarna och handlingarna det nybildade förbundet.

Vid delning av förbundet fördelas förbundets tillgångar och handlingar mellan de nybildade förbunden genom beslut av partistyrelsen.

Vid avveckling överlämnas förbundets tillgångar och handlingar till riksorganisationen. De ekonomiska tillgångarna ska förvaltas av riksorganisationen i avvaktan på bildande av nytt förbund i samma område.

Avdelning III. Grundstadgar för lokal förening

§ 1. ÄNDAMÅL

Den lokala föreningens uppgift är att samla personer med liberal samhällsåskådning till gemensamt arbete och uppträdande, att genom upplysning väcka intresse för samhällsfrågor, att främja en demokratisk utveckling samt att verka för val av personer med liberal samhällsåskådning till politiska förtroendeuppdrag.

Föreningen ska dessutom besluta om

- användning av kommunalt partistöd
- provval och fastställande av kandidater inför kommunfullmäktigeval
- nominering av personer till offentliga uppdrag på kommunal nivå

Den lokala föreningens verksamhetsområde är en kommun. Om det i en kommun finns fler än en lokal förening ska dessa tillhöra en kommunförening med särskilda stadgar. Dessa stadgar ska vara godkända av förbundsstyrelsen och partistyrelsen för att äga giltighet. De i andra stycket nämnda besluten ska i sådana fall avgöras av kommunföreningen.

Om de lokala förhållandena gör detta nödvändigt kan en lokal förening, efter ansökan av förbundsstyrelsen och godkännande av partistyrelsen, omfatta mer än en kommun. Fastställande av kandidater i kommunfullmäktigeval samt nomineringar till uppdrag på kommunal nivå ska i sådana fall avgöras av de av föreningens medlemmar som är folkbokförda i respektive kommun.

Utöver dessa grundstadgar gäller för lokal förening även partistadgarna i tillämpliga delar.

§ 2. SAMMANSÄTTNING

Föreningen består av Liberalernas medlemmar inom föreningens område, vilka inte är medlemmar i någon annan lokal förening eller direktanslutna till förbund eller riksorganisationen, samt därutöver de medlemmar i Liberalerna utanför föreningens område vilka genom egen ansökan vunnit inträde i föreningen.

§ 3. MEDLEMSMÖTE

Föreningens högsta organ är medlemsmötet. Varje år hålls minst två medlemsmöten, varav ett årsmöte. Möte som inte är årsmöte får inte fatta beslut i annat ärende än som angivits i kallelsen.

Rösträtt vid medlemsmöte tillkommer varje medlem som tillhört avdelningen i minst tre fyra månader. Medlem som ingår i den avgående styrelsen har dock inte rätt att delta i omröstning i fråga om ansvarsfrihet.

Årsmötet ska hållas senast under februari månad. Tid för årsmötet ska meddelas samtliga medlemmar senast fyra

veckor före mötet. Kallelse till årsmötet ska sändas ut till samtliga medlemmar senast två veckor före mötet.

Motioner till årsmötet ska, för att kunna upptas till behandling, ha kommit in till styrelsen tre veckor före årsmötet. Verksamhetsberättelse, inkomna motioner och styrelsens yttrande över dem samt övriga förslag från styrelsen ska sändas ut till medlemmarna senast en vecka före mötet.

Vid årsmöte ska följande ärenden förekomma:

1. Årsmötets öppnande
2. Fastställande av röstlängd
3. Val av ordförande, sekreterare och protokollsjusterare för årsmötet
4. Fråga om mötet behöriigen utlysts
5. Fastställande av föredragningslista
6. Styrelsens verksamhetsberättelse samt rapport från kommunfullmäktigegruppen
7. Bokslut och revisionsberättelse
8. Fråga om ansvarsfrihet
9. Motioner och förslag från styrelsen
10. Fastställande av antal vice ordförande, övriga ordinarie ledamöter och ersättare i styrelsen
11. Nominering och val intill tiden för nästa ordinarie årsmöte av:
 - a) ordförande
 - b) eventuella vice ordförande
 - c) övriga ordinarie ledamöter i styrelsen
 - d) eventuella ersättare i styrelsen
 - e) en eller flera revisorer och revisorsersättare
 - f) ombud och ersättare till förbundsmötet
 - g) ordförande och ledamöter i valberedningen
 - h) övriga eventuellt förekommande val
12. Frågor från medlemmarna till styrelsen och till innehavare av offentliga uppdrag
13. Årsmötets avslutande

Utöver årsmöte hålls medlemsmöte inom en månad efter begäran från antingen 25 medlemmar eller en tiondel av medlemmarna (dock minst fem medlemmar) eller efter beslut av styrelsen. Tid och plats fastställs av styrelsen och ska meddelas samtliga medlemmar senast en vecka före mötet.

§ 4. STYRELSEN

Styrelsen leder föreningens verksamhet i enlighet med dessa stadgar och medlemsmötets beslut. Styrelsen består av föreningens ordförande och de övriga ledamöter och eventuella ersättare som föreningsmötet utsett. Antalet röstberättigade ledamöter i styrelsen ska vara udda.

Styrelsen utser inom sig sekreterare och kassör, om inte dessa uppdrag väljs på årsmötet. Styrelsen kan till sig adjungera representanter för de samverkande organisationerna Liberala Ungdomsförbundet och Liberala Kvinnor på lokal nivå.

Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden. Sammanträde sker efter ordförandens beslut eller när minst två ordinarie ledamöter begär det. Styrelsen är beslutsmässig när antalet närvarande styrelsemedlemmar är mer än hälften av antalet ordinarie ledamöter.

Det åligger styrelsen särskilt att:

- ansvara för att medlemsmötets beslut verkställs

- sammankalla medlemsmöte
- till årsmötet presentera verksamhetsberättelse och kassarapport
- vidta åtgärder för medlemsvärvning och medlemsvård
- vidta åtgärder för Liberalernas deltagande i kommunfullmäktigeval inom föreningens område och se till att lokalt valarbete utförs vid landstings-, riksdags- och Europaparlamentsval samt folkomröstningar
- snarast till förbundet anmäla inom föreningen förrättade val samt även i övrigt hålla kontakt med förbundet
- hålla medlemmarna orienterade om partiets verksamhet och de politiska händelserna inom föreningens område
- vidta åtgärder för att trygga föreningens ekonomi

Styrelsen har möjlighet att inom sig utse ett arbetsutskott för att ansvara för föreningens löpande angelägenheter och tjänstgöra som styrelsens verkställande organ. Om arbetsutskott utses ska styrelsen även utse dess ordförande. Utskottet sammanträder på kallelse av ordföranden och är beslutsmässigt när minst hälften av ledamöterna är närvarande.

§ 5. EKONOMI OCH REVISION

Föreningens tillgångar förvaltas av styrelsen. Räkenskaperna avslutas per kalenderår genom ett årsbokslut som tillsammans med protokoll överlämnas till revisorerna senast två veckor före årsmötet. Revisionsberättelse lämnas till styrelsen senast en vecka före årsmötet. Kopia av föreningens bokslut ska snarast möjligt efter årsmötet sändas till förbundet.

Föreningen är betalningsmottagare av offentligt partistöd som är avsett för Liberalernas lokala verksamhet i den kommun som föreningen omfattar. Om det i kommunen finns mer än en lokal förening är dock kommunfören ingen mottagare.

§ 6. BESLUTFATTANDE

Omröstning sker öppet, utom vid nomineringar och val då slutna omröstning genomförs om så begärs. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst utom vid val, då lottnings sker. Röstning med fullmakt godtas inte.

Vid val till uppdrag och beslut om nomineringar där endast en person kan utses krävs absolut majoritet med mer än hälften av antalet röstande. Om i första omgången ingen av de föreslagna fått absolut majoritet sker förnyad omröstning mellan de två kandidater som fått flest röster. I denna andra omgång vinner den som fått flest röster.

§ 7. NOMINERINGAR

Inför nominering till ordinarie val bör provval genomföras. Medlem kan rösta i provval först efter det att tre fyra månader gått sedan inträdet i berörd avdelning. Medlem som tillhört partiet i minst tre fyra månader och som därefter bytt lokal förening är efter egen anmälan berättigad att under tre fyr månadersperioden efter byte av förening rösta i provval i den förening som medlemmen tidigare tillhörde.

Medlemsmötet ska fastställa regler och tidsplan för nomineringsarbetet inför kommunfullmäktigeval. Beslut om kandidater vid kommunfullmäktigeval fattas av medlemsmötet.

Inför varje mandatperiod beslutar medlemsmötet om nomineringar till offentliga uppdrag på kommunal nivå. Av § 3 framgår att medlem har rösträtt vid medlemsmöte först efter det att ~~tre~~ fyra månader gått sedan inträdet i avdelningen.

Medlemsmötet beslutar även om fyllnadsval och andra nomineringar och val under pågående mandatperiod, om inte särskilt beslut fattas om att delegera dessa ärenden till fullmäktigegruppen eller styrelsen. Beslut om delegering gäller endast för återstoden av mandatperiod.

§ 8. TILLÄGGSSTADGAR OCH UNDANTAG FRÅN GRUNDSTADGARNAS

Lokal förening kan som komplettering till grundstadgarna anta tilläggsstadgar. Dessa tilläggsstadgar får dock inte stå i strid med eller upphäva innehållet i partistadgar eller grundstadgar.

För beslut om tilläggsstadgar krävs antingen beslut med absolut majoritet med mer än hälften av de röstberättigade vid två på varandra följande medlemsmöten, varav minst ett ska vara årsmöte, eller beslut med stöd av kvalificerad majoritet med minst två tredjedelar av de röstberättigade vid ett årsmöte.

Vid särskilda skäl kan lokal förening beviljas undantag från grundstadgarna av förbundsstyrelsen. Ansökan om undantag beslutas enligt samma ordning som gäller för tilläggsstadgar.

Tilläggsstadgar och undantag från grundstadgar måste godkännas av förbundsstyrelsen för att äga giltighet. Förbundsstyrelsen ska dessförinnan ha remitterat ärendet till riksorganisationen för synpunkter.

Slutligt fastställda tilläggsstadgar och undantag från grundstadgar ska inlämnas till förbundet samt till riksorganisationen.

§ 9. SAMMANSLAGNING, DELNING ELLER AVVECKLING

Beslut om föreningens sammanslagning, delning eller avveckling fattas med stöd av kvalificerad majoritet med minst två tredjedelar av de närvarande medlemmarna vid två på varandra följande medlemsmöten, varav minst ett ska vara årsmöte. För avveckling av lokal förening krävs därutöver godkännande av förbundsstyrelsen.

Om en förening under längre tid saknat verksamhet kan beslut om föreningens avveckling också fattas av förbundets förbundsstämma med stöd av kvalificerad majoritet med minst två tredjedelar av de närvarande ombuden.

Vid sammanslagning av flera föreningar tillfaller tillgångarna och handlingarna den nybildade föreningen.

Vid delning av föreningen fördelas tillgångarna och handlingarna mellan de nybildade föreningarna efter beslut av förbundets styrelse.

Vid avveckling överlämnas föreningens tillgångar och handlingar till återstående lokal förening i kommunen. Om det återstår flera lokala föreningar i kommunen fattar förbundets styrelsebeslut om hur den avvecklade föreningens tillgångar och handlingar ska fördelas mellan dessa föreningar. Om det inte återstår någon lokal förening i kommunen ska tillgångarna och handlingarna förvaltas av förbundet tills en ny lokal förening bildas i kommunen. Förbundet har i sådant fall befogenhet att använda tillgångarna för aktiviteter i kommunen syftande till att stärka Liberalernas ställning i den kommunala demokratin.

PS-FÖRSLAG 6

Tio uppdrag för Europa – Liberalernas reformagenda för EU

Rapportgrupp: Europa

Europa befinner sig i krig, och Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina har på kort tid förändrat läget i världen. De globala motsättningarna ökar i takt med att auktoritära regimer växer sig starkare. Ett isolerat Ryssland, ett aggressivt Kina och ett allt mer inåtvänt USA skapar globala spänningar. Prisökningarna i krigets spår förvärrar situationen för människor världen över. Liberala värden som frihandel och globalisering, som skapat välstånd och positiv utveckling under flera årtionden, ifrågasätts till förmån för protektionism och stora offentliga ingrepp i ekonomin. Vi befinner oss i ett mycket allvarligt läge.

Samtidigt har EU-samarbetet på senare tid visat upp sina bästa sidor, och tagit steg framåt som tidigare ansågs helt omöjliga. Tillsammans såg vi till att förse Europa och andra delar av världen med vaccin mot Covid-19. Tillsammans agerade EU-länderna med kraft för att mildra de ekonomiska följderna av pandemin. Tillsammans har EU fått på plats världens mest ambitiösa politik för att stoppa koldioxidutsläppen och skydda miljön. Och det senaste året har EU samfällt markerat mot det ryska anfallskriget genom skarpa sanktioner mot Ryssland och ett helhjärtat stöd till Ukraina, både ekonomiskt, politiskt och militärt. Vad vi nu ser är en renässans för det europeiska fredsprojektet.

I denna osäkra och oroliga tid har EU ett uppdrag som är det i särklass viktigaste: att hålla ihop mot diktatur, krig och förtryck, samtidigt som vi slår vakt om frihet, demokrati och rättsstaten. Vår europeiska sammanhållning är vårt starkaste vapen mot Putins Ryssland. Det är bara när vi i EU håller samman kring liberala värden som Europa kan vara en stark och pådrivande kraft i världen. Ett splittrat EU omöjliggör den uppgiften.

Liberalerna vill se en reformagenda för Europa, som gör att vi kan fortsätta att hantera de stora utmaningarna gemensamt. Det handlar om att fortsätta stötta Ukraina mot Putins krigsmaskin och på vägen mot EU-medlemskap och att säkra omställningen till en fossilfri och växande ekonomi som är öppen mot omvärlden. Det handlar om att öka säkerheten i vårt närområde, stärka kampen mot den organiserade brottsligheten, hantera migrationen och värna vår natur – områden där tätare EU-samarbete kan bidra till att lösa de samhällsproblem vi har i Sverige.

Ska vi lyckas med detta behöver EU förändras, så att skattepengar används på bästa möjliga sätt, att det blir enklare att fatta beslut och att EU får större muskler på vissa områden. Och ska Sverige dra full nytta av EU-medlemskapet krävs att vi är med fullt ut i samarbetet och inför euron som valuta.

Det här är trots allt inga självklara uppfattningar i EU idag. Högerpopulistiska krafter vill istället gå en annan väg och montera ner Europasamarbetet, vissa vill att vårt land minskar sitt engagemang i unionen. Det vore oerhört farligt för Sverige, för vår ekonomi och vår säkerhet. För Liberalerna är ett starkare och fördjupat EU vägen framåt, för Sveriges och Europas skull.

UPPDRAG 1: ÖPPNA DÖRREN FÖR UKRAINA

I över 70 år har Europasamarbetet haft en helt central uppgift: att bevara freden och befästa demokratin i de länder som blivit medlemmar. Det europeiska fredsprojektet är en framgångssaga utan motstycke, och ett viktigt skäl till detta är grundprincipen – att dörren står öppen för länder i Europa som vill bli medlemmar och som respekterar ett antal högt ställda krav. Att fler länder aktivt väljer att söka sig till EU är avgörande i ett läge där Ryssland och Kina systematiskt ökar sitt inflytande i EU:s närområde. Alternativet, att inte fortsätta utvidga EU, skulle kunna få mycket allvarliga konsekvenser om europeiska länder istället hamnar i klorna på auktoritära regimer.

Ukraina och Moldavien hör hemma i den europeiska familjen av demokratier, och måste skyddas mot fortsatt rysk aggression även efter att Ryssland förlorat kriget. EU:s viktigaste uppgift just nu är därför att staka ut och stötta deras väg mot ett fullvärdigt EU-medlemskap.

Liberalerna vill se en konkret färdplan för Ukraina och Moldavien, där medlemskapsförhandlingar inleds omgående och där båda länderna stegvis blir en del av EU:s säkerhetspolitiska samarbete samt i EU:s inre marknad. Redan nu har EU omfattande frihandelsavtal med både Ukraina och Moldavien, och tillgång till den inre marknaden skulle innebära stora ekonomiska fördelar. Redan tidigt under förhandlingsprocessen bör Ukraina och Moldavien få observatörsstatus i Europaparlamentet och övriga EU-institutioner. EU måste dessutom stå redo att ta det huvudsakliga finansiella ansvaret för återuppbyggnaden av Ukraina efter att kriget tagit slut. Med rätt stöd och incitament kommer både Ukraina och Moldavien att steg för steg uppfylla de höga krav som ställs för att upptas som fullvärdiga medlemmar i den europeiska familjen.

För att bibehålla kraft i förhandlingsprocesserna bör EU övergå till en princip om "stegvis integration". Det innebär att ett kandidatland steg för steg erbjuds delar i medlemskapet i takt med att olika förhandlingskapitel stängs, enligt tydligt

uppsatta kriterier. På samma sätt bör processen snabbt avbrytas eller backas tillbaka när utvecklingen i ett land går åt fel håll. För Liberalerna är det helt centralt att samtliga anslutningskrav måste uppfyllas innan ett land beviljas fullvärdigt medlemskap. Inga undantag kan göras från den principen.

Att samtliga länder på Västra Balkan på sikt blir en del av EU skulle kunna bidra väsentligt till säkerhet och ekonomisk utveckling i regionen och stärka EU. Nordmakedonien, Montenegro och Albanien, som aktivt förhandlar om EU-medlemskap, ska stöttas för att kunna uppfylla medlemskapskraven, särskilt när det gäller rättsstaten och kampen mot korruption. Likaså bör EU fortsätta bistå Bosnien-Hercegovina och Kosovo på vägen mot att bli kandidatländer. EU måste samtidigt ha beredskap att markera och agera om utvecklingen i kandidatländerna inte ligger i linje med EU:s värden. Liberalerna anser därför att förhandlingarna med Serbien helt bör avbrytas tills vidare. EU:s förhandlingar med Turkiet, som ligger på is sedan många år tillbaka, måste avbrytas permanent eftersom landet utvecklats till en auktoritär stat som på inget sätt respekterar EU:s grundvärden.

För EU:s övriga grannländer i öst krävs ett långsiktigt samarbete som för vissa länder kan ha fullvärdigt EU-medlemskap som mål. Georgien och andra länder i regionen behöver stötta för att bryta det ekonomiska beroendet av Ryssland. En demokratisk utveckling i Belarus måste prioriteras särskilt, och EU måste stötta den demokratiskt valda exilregeringen i kampen mot diktatorn Lukasjenka.

UPPDRAG 2: VÄRLDENS FRÄMSTA MILJÖORGANISATION

Klimatförändringar och miljöförstöring är några av vår tids största och mest akuta utmaningar. Vi behöver agera tillsammans och snabbt. Liberalernas EU är världsledande i miljö- och klimatarbetet och driver alltid en politik som vilar på vetenskap och fakta. EU ska helt enkelt fortsätta vara världens bästa miljöorganisation. Genom liberal politik kan EU leda omställningen till hållbara samhällen och säkerställa en renare och friare framtid för kommande generationer. I Liberalernas EU förs en ambitiös och realistisk politik som bidrar till att tackla klimatförändringar och miljöförstöring utan att politiken blir en bromskloss för de företag som går före i omställningen.

Det är viktigt att EU visar vägen i det globala arbetet med att genomföra Parisavtalet för klimatet och Montréalavtalet för den biologiska mångfalden. Att nå våra klimat- och miljömål samtidigt som vi skapar tillväxt och välbefinnande visar andra länder att det går att skydda planeten samtidigt som människor får det bättre. För att Europa ska fortsätta vara en förebild finns det en tydlig väg framåt: vi måste se till att den som förorenar och släpper ut måste betala för det.

För att nå målet om ett koldioxidneutralt EU till 2050 behöver EU snarast besluta om att minska koldioxidutsläppen med 95 procent till 2040, jämfört med 1990 års nivå. Samtidigt måste utsläpp av växthusgaser kosta. Liberalerna vill se ett handelssystem i EU för metan, kväveoxid och fluorinerade växthusgaser på samma sätt som vi har för koldioxid idag. Men att stoppa utsläppen av växthusgaser räcker inte.

Vi behöver också minska den koldioxid som redan släppts ut i atmosfären. EU ska möjliggöra och skapa ekonomiska incitament för biologisk och teknisk lagring av koldioxid. Lagring av koldioxid ska dock inte få användas som substitut för utsläppsminskningar och EU bör därför sätta upp konkreta mål för koldioxidinfångning och ansvar fördelas på medlemsstaterna.

För att påverka resten av världen i rätt riktning behöver miljö- och klimatfrågor integreras bättre i handelspolitiken, så att vi ser till att ingen får en konkurrensfördel genom att skada miljön. En effektiv åtgärd är att skapa en "klimatklubb" där handel underlättas mellan länder som lever upp till sina klimataktaganden under Parisavtalet. EU:s system för utsläppshandel ska öppnas upp även för EU:s handelspartners. På det sättet kan EU bidra till minskade utsläpp i stora delar av världen. EU bör också öka sitt klimatbistånd för att stödja de fattigaste länderna i sin omställning så att de kan skapa en hållbar industrialisering redan från början. Koldioxidutsläpp får inte bli en global konkurrensfördel och det system med koldioxidavgifter som nu införs för import av vissa varor till EU behöver vidgas så att den täcker alla de utsläpp som ingår i EU:s handelssystem. EU behöver också investera mer i forskning och innovation som främjar omställning, framför allt kring utveckling av ny, effektiv och säker kärnkraft, samt samarbeta över gränserna för att utveckla och sprida teknik och kunskap.

Omställningen är inte varje individs enskilda ansvar, men varje individ ska kunna ta ansvar. Liberalerna vill därför se ett EU där ekonomin är cirkulär på riktigt och där det är enkelt att göra rätt, oavsett om det handlar om vilka varor man köper, hur man reparerar dem eller återvinner dem. Alla varor som säljs i EU, från bilar till maten på bordet, ska märkas med sitt klimatavtryck senast 2035 och all teknik med sin energiförbrukning. För att kunna räkna ut klimatavtrycket behöver man veta vad som släppts ut i energiproduktionen för den el som använts i varans produktion. Därför måste all elproduktion kopplas information som redovisar produktionens faktiska klimatavtryck i realtid.

Samtidigt måste konsumenterna veta att allt som köps i EU lever upp till höga krav för miljön och mänskliga rättigheter, oavsett var varan producerats. Ett bra exempel på hur detta kan göras är den nya EU-lagstiftningen mot avskogning och de krav på kontroll av leverantörskedjor som nu diskuteras. EU bör införa regler som minskar vårt beroende av icke-återvinningsbara material, som viss plast, och Liberalerna vill se ett gemensamt europeiskt pantsystem för alla förpackningar i hårdplast och metall. Vi behöver regler som skapar ett EU där det också är enkelt att ta tåget, eller elbilen, när du reser i EU samtidigt som flyget står för alla sina utsläpp.

Klimatomställningen kräver att EU driver en teknikneutral energipolitik som bidrar till en helt fossilfri energiförsörjning. För att nå dit måste EU:s regler möjliggöra och skapa förutsättningar för både mer kärnkraft och mer förnybar energiproduktion i Europa. För att stoppa användningen av fossil energi till 2035 behöver tempot ökas för att koppla samman de europeiska elnäten och skapa en genuin europeisk elmarknad. Samtidigt som vi ska producera mer koldioxidfri el i Europa kommer vi behöva använda elen så smart som möjligt, implementera krav på energieffektiviseringar och få på plats teknik som kan minska efterfrågan när den är som störst. Alla EU-

länder måste ta sitt ansvar för den fossilfria energiproduktionen. Liberalerna vill se bindande mål för energiproduktion i EU och för varje medlemsland som ett komplement till målen för energieffektivitet och förnybar energiproduktion.

Den nya energiproduktionen måste vara hållbar hela vägen och Liberalerna vill se liknande hållbarhetskrav på solceller som vi nyligen fått på plats för batterier. Alla subventioner i EU och medlemsländerna som leder till klimat- och miljöförstöring, såsom vissa subventioner till jordbruket eller för fossila drivmedel, måste fasas ut för att sedan avvecklas. Majoriteten av EU:s klimatskadliga subventioner kommer idag från den gemensamma jordbrukspolitiken (CAP). Liberalerna vill att alla produktionsstöd tas bort och att enbart stöd till omställning av jordbruk och landsbygdsutveckling finns kvar. Politiken i EU ska möjliggöra den gröna omställningen, inte hålla den fossila ekonomin under armarna.

Att rädda klimatet och värna miljön går hand i hand. Liberalerna vill se ett större fokus på att öka den biologiska mångfalden. Mer måste göras, befintliga regelverk måste implementeras och efterlevnaden stärkas. För våra vatten, i synnerhet Östersjön, handlar det om att införa fiskestopp när beståndet når för låga nivåer, att stoppa miljöskadliga fiskemetoder som trålfiske i marina reservat, att avskaffa fiskesubventioner och att införa en marknad för uttagsrätter på samma sätt som vi har för koldioxidutsläpp. Skyddet för våra sjöar, hav och vattendrag är angeläget för de sårbara ekosystemen, men också vår livsmedelsproduktion och vår vattenförsörjning. Att vårt vatten och vår luft är ren, hälsosam och giftfri är avgörande både för att naturen ska må bra men också för att vi människor inte ska bli sjuka. För vår natur på mark handlar det om att öka skyddet av naturområden och att arbeta tillsammans med näringslivet för att hitta mer hållbara sätt att bruka jord och skog för att skydda och främja den biologiska mångfalden.

EU behöver öka våra skyddade naturområden, att nå Montrealavtalets krav om 30 procent till 2030 måste ses som en minimigräns. EU måste få på plats tydliga tillåtande regler för ny genteknik för att vi ska kunna föda fler på mindre yta och när klimatet förändrar förutsättningarna för vårt jordbruk. Att minska användningen av konstgödsel är viktigt för att minska och förebygga övergödning av sjöar, vattendrag och hav. Jordbruket är en central näring för Sverige och EU och avgörande för vår matförsörjning, EU måste hjälpa jordbruket ställa om. I EU ska inte djur transporteras långa sträckor på ett sätt som hotar djurets hälsa utan slakt ska ske nära platsen där djuren levit. EU behöver enas om en strategi för effektiv vattenanvändning för ett livskraftigt jordbruk i hela EU trots extremväder och torka.

Rysslands fullständiga krig mot Ukraina innebär förutom de humanitära konsekvenserna en fundamental miljökatastrof orsakad av den ryska ockupationsmakten. I EU:s stöd till återuppbyggnaden är miljöaspekterna viktiga att ha med från början. Ryssland måste ställas till svars för och betala för de ekologiska skador som de bär ansvar för.

UPPDRAG 3: STARKT EUROPA I VÄRLDEN

I en värld där auktoritära regimer som Ryssland och Kina stärker sitt inflytande måste världens demokratier hålla ihop. I det arbetet är ett starkt Europa, som kan tala med en tydlig röst, helt avgörande. Tillsammans med USA, Storbritannien och andra demokratier ska EU utgöra en frihetens axel som står upp mot diktatur och förtryck, för försvaret av rättsstat, demokrati och mänskliga rättigheter. Det handlar om att på alla sätt stötta Ukraina mot den ryska krigsmaskinen, att beslutsamt isolera den ryska ekonomin, att fortsätta stötta den belarusiska exilregeringen, att stå upp för det demokratiska Taiwans frihet – och att slå vakt om kvinnors och HBTQ-personers rättigheter i länder där de är hotade. Här måste Sverige driva på med kraft.

EU står inför en rad globala utmaningar att hantera – men har samtidigt en unik möjlighet att påverka utvecklingen i världen. Diplomati, frihandelsavtal, utvecklingssamarbete – och skarpa sanktioner mot förtryckande regimer är några av verktygen. Liberalerna vill se ett starkare EU som för en kraftfull, värderingsstyrd utrikespolitik med demokrati och mänskliga rättigheter som övergripande mål, där en rad olika verktyg används och samverkar. Det förutsätter i sin tur att EU tar bort vetorätten i ministerrådet, så att mindre ambitiösa medlemsländer inte kan sätta käppar i hjulet. Anslagen till EU:s utrikestjänst EEAS måste öka för att stärka samordningen inom utrikespolitiken. EU bör oftare representera medlemsländerna i internationella organisationer som FN:s säkerhetsråd, WHO och Världsbanken. Likaså bör EU:s säkerhets- och försvarspolitiska samarbete fördjupas, som ett komplement till samarbetet inom Nato.

Vi lever i en globaliserad värld där tekniska landvinningar och förbättrade kommunikationer gör att världen utanför kommer allt närmare. Det här är en utveckling som vi liberaler ser positivt på. Det är handel och specialisering som gjorde att Sverige en gång industrialiserades och blev rikt, och som fortsatt är en förutsättning för vårt välbefinnande. Varje dag bidrar global handel till att lyfta människor runt om i världen ur fattigdom. Samtidigt har de senaste årens kriser blottat stora sårbarheter som visar att vi aldrig får vara naiva. Europa har blivit ensidigt beroende av teknologi från Kina, en diktatur som enkelt kan begränsa vår tillgång till strategiska råvaror och nödvändiga produkter. En rad EU-länder är fortfarande beroende av rysk gas för sin energiförsörjning. Detta osunda beroende av auktoritära regimer måste brytas och nya beroenden får inte skapas.

Samtidigt kan lösningen aldrig vara att Europa isolerar sig och blir oberoende av omvärlden, något starka krafter i EU nu driver på för. Tvärtom måste protektionism motverkas i alla dess former. Europa ska vara en öppen kontinent som tror på handel och som stärker banden med demokratiska partners runt om i världen. Det stärker EU som geopolitisk aktör och bidrar till att säkra tillgång till energi, råvaror och livsnödvändiga produkter såväl i Europa som i de länder som EU har handelsrelationer med. För att det ska bli möjligt behövs fler frihandelsavtal och att världens demokratier krok ar arm för ett modernare globalt handelsregelverk som bidrar till fossilfri omställning och respekt för mänskliga rättigheter.

Men framtidens globalisering riskerar också att avgöras i en kapplöpning mellan Kina och den demokratiska världen om vems standarder och regler som ska gälla för världshandeln. Liberalerna vill därför stärka den transatlantiska länken genom ett omfattande frihandelsavtal mellan EU och USA. Det färdigförhandlade frihandelsavtalet med Mercosur behöver komma på plats, och förhandlingarna med Indien prioriteras. EU bör dessutom särskilt prioritera partnerskap med länder i Afrika, som ett sätt att främja demokrati och ekonomisk utveckling och samtidigt motverka Kinas och Rysslands ökade inflytande. Konkret stöd till Taiwan ska visas genom att EU inleder förhandlingar om ett investeringsavtal.

Som världens största biståndsgivare kan EU göra verklig skillnad genom att stödja demokratirörelser världen över. Såväl det svenska som det europeiska biståndet ska ha som överordnat mål att bidra till demokratisering och respekt för mänskliga rättigheter. Krav på förbättrad situation för mänskliga rättigheter, demokrati, sexuella och reproduktiva rättigheter samt HBTQ-rättigheter ska vara centrala på länder som tar emot bistånd, tecknar handelsavtal eller på annat sätt samarbetar med EU. Sverige bör verka för att EU öronmärker bistånd till organisationer som verkar för mänskliga rättigheter.

UPPDRAG 4: EN HÅLLBAR EKONOMI SOM VÄXER

Hur ser vi till att Europa blir en del av världen där nya idéer frodas, företag utvecklas, och framtidens jobb växer fram som kan bidra till fossilfri omställning och välfärd? I stort handlar det om konkurrenskraft – att skapa möjligheter för Sverige och övriga EU att konkurrera med resten av världen genom spetskompetens och grön teknologi. Det är en utmaning av stora mått.

Med en politik som gynnar innovation och som skapar goda förutsättningar för företag att etablera sig och växa kan EU:s industri få en nyckelroll i omställningen till en miljömässigt hållbar ekonomi. Den liberala vägen framåt är att EU slår vakt om öppna marknader och en politik som värnar fri och sund konkurrens.

Tyvärr ser vi hur den positiva globaliseringen, som under de senaste decennierna ökat välbudet i världen, på några år gått mot tilltagande protektionism, idéer om ökat behov av självförsörjning och interventionistisk industripolitik – vilket ofta används som maktinstrument. Stora ekonomier i världen ger statsstöd till sina industrier, något som åsidosätter globala spelregler och ger näring åt ett globalt subventionsrace.

Historien lär oss att den vägen leder fel. Samtidigt måste EU bryta beroendet av Kina och på annat sätt säkra tillgången till batterier, solceller och andra varor och tjänster som behövs för att klara energiomställningen. Det kräver att vi bygger en motståndskraftig ekonomi och att vi inte avsäger oss möjligheten att agera när andra driver en politik som får negativa effekter för Europa och Sverige. Vi behöver se till att globala regler respekteras och att klimatutsläpp och miljöförstöring inte tillåts vara en global konkurrensfördel.

Den inre marknaden är EU:s vassaste verktyg på den globala spelplanen. De hinder som kvarstår för att säkra fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och personer måste rivas. Var-

ken företag eller arbetstagare ska behöva brottas med 27 olika regelverk och därför behövs fler harmoniserade regler. I en tid då Sverige och andra länder både skriker efter arbetskraft och brottas med arbetslöshet på andra håll måste det bli enklare att flytta dit jobben finns.

En framgångsrik ekonomi förutsätter samhällen som håller ihop och växer ekonomiskt, med fler som arbetar och bidrar till välfärden. Vill vi att EU ska bli en spjutspets i världsekonomin kan inte Europa ha världens mest välutbildade hemmafruar. Jämställdheten måste ta ett stort kliv framåt i hela EU, vilket kräver avskaffad sambeskattnings och satsningar på barn- och äldreomsorg. Ska vi lösa den skriande kompetensbristen måste EU-länderna dessutom se till att människor oavsett kön eller bakgrund, ges möjlighet till utbildning och kompetensutveckling för att kunna delta på arbetsmarknaden.

Liberalerna vill att EU-kommissionens granskning av medlemslänternas ekonomiska politik ska stärkas och att de EU-stöd som betalas ut verkligen bidrar till att genomföra viktiga strukturreformer. Liberalerna ser positivt på att EU:s sociala pelare, som slår fast ett antal minimirättigheter, ska fungera som en påtryckningsmekanism som får medlemsländerna att genomföra nödvändiga välfärds- och arbetsmarknadsreformer. Den sociala pelaren får dock inte tas till intäkt för att införa lagstiftning på arbetsmarknadsområdet som skadar den svenska partsmodellen.

EU:s budget är ett viktigt verktyg för att finansiera reformer med tydligt europeiskt mervärde, exempelvis forskning, klimat, utbildning, infrastruktur, migration, naturvård, brottsbekämpning och bistånd. Liberalerna vill att jordbruksstöd och regionalpolitik minskas kraftigt, men anser också att budgeten kan behöva öka, till exempel för att finansiera återuppbyggnaden av Ukraina och utbyggd gränsbevakning. Idag finansieras EU nästan helt genom avgifter från medlemsländerna, men Liberalerna ser att det finns fördelar med att låta exempelvis intäkter från utsläppshandel, koldioxidavgifter eller vissa bolagsskatter gå direkt till EU-budgeten för att minska behovet av inbetalningar från medlemsländerna.

Ett konkurrenskraftigt EU kräver att alla delar av unionen växer ekonomiskt, och därför finns fortfarande ett värde av viss regionalpolitik. Liberalerna vill att stöden inom regionalpolitiken i betydligt större utsträckning inriktas på de fattigaste länderna i EU, samt att fonderna används till investeringar med tydligt europeiskt mervärde, exempelvis gränsöverskridande infrastruktur. För de rikare EU-länderna bör graden av medfinansiering öka.

UPPDRAG 5: DRA NYTTA AV DIGITALISERINGEN

Bara 40 år. Längre än så har vi inte haft internet som idag är en självklar del i vår vardag. Under denna period har den tekniska utvecklingen gått i ett tempo som är svårt att förstå. Europa och EU har inte alltid hunnit med. Liberalerna vill att Europa ska bli en uppkopplad kontinent där både individer och företag kan dra maximal nytta av digitaliseringen, oavsett var i EU man befinner sig. EU:s roll bör vara bidra till att digital infrastruktur med snabb och stabil uppkoppling byggs ut så att den kommer hela unionen och alla medborgare till

del, liksom att få på plats standarder som gynnar innovation och gör att digitala tjänster kan utnyttjas på bästa sätt. Det är avgörande för människors möjligheter och trygghet och för att företag ska kunna starta och växa i hela unionen. Dessutom behöver beroendet av kinesisk teknik brytas.

Vi behöver fortsätta arbetet i EU med att säkra att europeiska företag har tillgång till viktiga mineraler och andra råmaterial, mikrochip, halvledare, superdatorer och annan teknik som är avgörande för den digitala omställningen. Det innebär att vi behöver stora satsningar på forskning och utbildning och att medlemsländerna måste minska regelbördan och snabba på sina tillståndprocesser så att det blir enklare att producera inom EU. Dessutom bör EU teckna bilaterala handelsavtal med internationella partners inom just de här områdena. För Liberalerna är det också prioriterat att få på plats ett dataöverföringsavtal mellan EU och USA som lever upp till våra krav på integritet och dataskydd.

Lagstiftningsprocessen i EU måste följa den tekniska utvecklingen för att se till att det som är olagligt offline också är olagligt när det sker på nätet. Samtidigt som vi skärper brottbekämpningen måste den personliga integriteten och yttrandefriheten värnas. Detta är en svår balansgång där proportionalitet och rättssäkerhet måste vara ledstjärnor för vägen framåt.

EU spelar också en central roll i att skydda våra digitala samhällen mot cyberhot, cyberattacker och cyberkrigföring. Vi behöver samla information från nationella myndigheter om vilka hotbilder vi ser mot EU och medlemsstaterna, samordna försvaret mot attacker som sker i flera medlemsländer samtidigt och samarbeta kring utbildning om cybersäkerhet, med sikte på att bygga upp ett gemensamt cyberförsvar.

Utvecklingen av artificiell intelligens (AI) har pågått under lång tid och finns överallt i vårt samhälle utan att vi tänker speciellt mycket på det. Men under de senaste åren har utvecklingen gått snabbt och den märks nu av i människors och företags vardag på ett helt nytt sätt. Det är uppenbart att AI kommer att spela en allt större roll i ekonomin och i våra liv framöver och EU måste se till att både kunna utnyttja möjligheterna med denna teknik och minimera de möjliga negativa effekterna och riskerna. Användningsområdena är vitt skilda, från sjukvård till jordbruk och klimatarbete. Det innebär att lagstiftning för att reglera tekniken behöver vara flexibel och teknikneutral. Den måste också se till att små- och medelstora företag inte missgynnas och att det inte bara är de stora digitala jättarna som får del av AI-teknikens alla fördelar.

För Liberalerna är det också viktigt att reglering och standarder för AI sätts på EU-nivå för att se till att våra företag har ett tydligt regelverk att förhålla sig till. På så sätt skapar vi också en standard som andra länder i världen kan följa efter för att se till att fördelarna med AI kan spridas utan att för den delen innebära stora risker för integriteten och mänskliga rättigheter.

UPPDRAG 6: VÄRNA DEMOKRATIN OCH RÄTTSSTATEN

Europa är världens friaste kontinent, men flera av de friheter vi kommit att ta för givna är hotade. Flera medlemsstater inskränker rättsstaten och begränsar utrymmet för fria medier och civilsamhället, själva fundamenten i en demokrati. Medborgares rättigheter kränks samtidigt som framförallt högerpopulistiska och extremistiska krafter växer sig starkare och korruptionen biter sig fast. Om denna utveckling tillåts fortsätta hotas i förlängningen hela EU-samarbetet, i och med att unionens demokratiska grundvalar och respekten för gemensamma regler undermineras.

Men vi kan vända denna utveckling och se till att Europa istället blir en ännu friare kontinent. Vi behöver stärka kontrollen av hur dessa värden respekteras i varje medlemsland, och länder som inte lever upp till de gemensamma värderingarna måste mötas av tydliga konsekvenser. Liberaler har vunnit flera delsegrar, dels genom den nya villkorsmekanismen, dels genom att situationen för rättsstatsprincipen i medlemsländerna granskas av EU-kommissionen. Liberalerna vill att medlemsländerna ska åläggas att tydligt redovisa vad de planerar att göra åt de brister som kommissionen pekat ut.

Villkorsmekanismen måste stärkas ytterligare så att alla inskränkningar av rättsstaten och demokratin får kännbara konsekvenser. EU ska inte vara en bankomat för auktoritära regeringar. Ekonomiskt stöd från EU:s gemensamma budget ska vara villkorat mot respekt för våra gemensamma värderingar, grundläggande fri- och rättigheter, demokrati, en fungerande rättsstat och nolltolerans mot korruption. Det land som inte följer de gemensamma reglerna får helt enkelt inte ta del av förmånerna. Ytterst måste det vara möjligt att dra in ett lands rösträtt i rådet.

Vi kan idag se att flera av de länder som blev EU-medlemmar under 00-talet idag inte skulle släppas in i unionen, då respekten för demokratin och rättsstaten urholkats. Den utvecklingen måste tas på största allvar, och ett land som inte upprätthåller respekten för samtliga medlemskapskrav och motsätter sig EU:s grundvärden måste, när andra vägar uttömts, uppmanas att helt lämna EU-samarbetet.

EU:s värderingar är grunden i samarbetet och därför måste individers rättigheter alltid värnas och de mest utsatta i samhället synliggörs. EU måste arbeta aktivt med lagstiftning som stoppar hedersförtryck, ser till att barnaga förbjuds, förebygger våld i nära relationer och stöttar offer, motverkar extremism och rasism, säkrar rätten till abort i hela EU, garanterar HBTQI-personers rättigheter och möjliggör att personer med funktionsnedsättning aktivt kan delta i samhället. Centralt för detta är att Sverige fortsätter driva på för att tydlig, gemensam antidiskrimineringsdirektivet kommer på plats eller att Kommissionen drar tillbaka förslaget och presenterar ett nytt förslag.

Allt arbete som görs för att stärka individens rättigheter måste också innehålla lösningar för hur det ska göras också på nätet. Den ständigt pågående digitaliseringen, nu även i form av artificiell intelligens, kommer att gynna samhällsutvecklingen och skapa nya möjligheter, men vi måste samtidigt se till att de möjliga negativa konsekvenserna hanteras. Diskriminering, hat och hot riskerar att öka genom ny teknik och måste

bekämpas med kraft. Alla nya EU-förslag behöver analyseras ur ett integritetsperspektiv och en särskild EU-stadga införs för att skydda medborgarnas digitala rättigheter.

UPPDRAG 7: ETT EUROPA NÄRA MEDBORGARNA

Allt fler människor väljer att röra sig mellan olika länder: föds i ett land, studerar i ett annat, arbetar i ett tredje och njuter av pensionen i ett fjärde. Liberalerna tror på ett Europa där rörligheten mellan länderna är gränslös, där det är enkelt att röra sig utan att hindras av administrativt krångel och stela regelverk. Det finns fortfarande många hinder vid flytt inom EU. I Sverige är en av grundbultarna i tillvaron – personnumret – dessvärre svåråtkomligt för inflyttade EU-medborgare. Utan personnummer är det svårt att få anställning, öppna bankkonto och delta fullt ut i det svenska samhället.

Liberalerna vill att ett europeiskt socialförsäkringsnummer införs som ska gälla vid sidan av det nationella personnumret. Detta nummer gör det möjligt att enkelt föra över socialförsäkringar mellan länder och Liberalerna vill dessutom se en digital tjänst som visar vad som händer när man flyttar inom EU med exempelvis sin sjukförsäkring, föräldraförsäkring och pension. Dagens Europeiska sjukförsäkringskort ska ersättas av det system för ett europeiskt bank-id som är under utveckling.

Vikten av att den fria rörligheten inom unionen fungerar blir aldrig så tydlig som när man blir sjuk. I dag har alla svenska patienter rätt att söka vård i andra EU-länder, men systemet kan göras enklare. Det måste bli möjligt för alla att utnyttja denna rättighet så att tillgången till kvalitativ vård ökar, även digitalt för vård kopplat till exempelvis psykisk ohälsa. Vi behöver också gemensamma standarder som garanterar säkerhet och kvalitet vid vård i andra medlemsländer. Liberalerna vill se ett gemensamt system för e-recept så att det blir möjligt att hämta ut medicin på apotek var man än befinner sig i EU.

Den snabba utvecklingen med distansarbete visar att det måste bli enklare att bo i Sverige och arbeta i ett annat EU-land, eller att jobba i flera länder samtidigt. Samma sak gäller de som vill starta företag eller forska i ett annat medlemsland. Vi behöver få på plats ett system för hur inkomstskatt kan delas upp mellan medlemsländer när man jobbar i flera länder eller i ett land där man inte bor. Digitaliseringen skapar stora möjligheter för individen att röra sig, den möjligheten får inte stoppas på grund av stelbent administration.

Systemet med studentutbyten, Erasmus+, är en framgångs saga och ska fortsätta att utvecklas, men det måste också vara enkelt att läsa hela sin examen i ett annat EU-land. Liberalerna vill därför att gymnasiebetyg ska kunna översättas till en EU-standard som kan användas vid ansökningar till universitet i alla medlemsländer. Samtidigt måste det vara möjligt för forskare och lärosäten att dela framsteg och forskning mellan varandra och samarbeta på projekt på ett smidigare sätt. Liberalerna vill se att EU investerar mer i Open Access-utbildning och sänker trösklarna för samarbete.

Men det räcker inte att lagar och regler fungerar smidigt, ett liv är så mycket mer än så. Vi måste se till att tjänster inte är geografiskt avgränsade. Du som svensk ska kunna öppna ett

bankkonto i Tyskland utan att det skapar problem, och streamingtjänster och andra digitala tjänster måste vara gränslösa och inte skilja på var i EU tjänsten konsumeras. Detta ska vara lika självklart som det idag är att köpa varor från olika länder i EU. Den gemensamma e-legitimation som är på väg att lanseras i EU är ett viktigt steg på vägen för att skapa en helt harmoniserad inre marknad för både varor och tjänster.

För människor med sällsynta sjukdomar kan EU göra stor skillnad. Avancerade ovanliga behandlingar kräver erfarenhet och vana som ingen expert kan få genom ett fåtal patienter per år. Därför vill vi att EU ska inrätta europeiska specialistcentra för sällsynta sjukdomar och ovanliga, avancerade behandlingar. På dessa centra skulle patienter från alla EU:s medlemsländer kunna behandlas, oavsett var de blivit sjuka eller var de bor.

Under Covid-19-pandemin såg EU, genom gemensamma upphandlingar, till att Sverige och övriga EU-länder fick tillgång till vaccin. Även dyra specialläkemedel bör kunna upphandlas gemensamt i EU på samma sätt framöver för att säkra tillgång till rimligt pris.

UPPDRAG 8: TRYGGHET OCH SÄKERHET FÖR ALLA

Trygghet är en grundläggande frihetsfråga som påverkar varje medborgare i EU. I Liberalernas Europa ska alla medborgare känna att de lever i trygghet, fria från brottslighet och hot. I dagens sammankopplade värld är trygghet inte något som varje land själv kan garantera. Organiserade kriminella nätverk agerar över gränserna och drar nytta av att EU-ländernas brottsbekämpande myndigheter inte samarbetar tillräckligt. Ett exempel är den narkotikasmuggling som är tätt sammankopplad med gängbrottsligheten i Sverige, och som har förgreningar i andra EU-länder. I spåren av Rysslands krig mot Ukraina ser vi en ökad risk för införsel av illegala vapen, en förflyttning av brottslighet från Ukraina in till EU och ett hänsynslöst utnyttjande av människor i utsatt position. Det är bara genom ett ökat samarbete i EU och med resten av världen som vi med kraft kan bekämpa gränsoverskridande brottslighet. Medborgarnas frihet och tillit till demokratin måste stå i centrum för detta arbete.

Europol är vårt viktigaste verktyg för att stoppa den organiserade brottsligheten och det behöver utvecklas till ett europeiskt FBI, med en operativ polisstyrka som kan bedriva förundersökningar och utreda brott där flera länder är inblandade. Ett första steg mot detta är att stärka Europol's analytiska kapacitet och se till att Europol öppnar lokalkontor i Sverige och övriga EU-länder, med anställda nationella poliser, för att underlätta samarbete mellan nationella och europeiska brottsbekämpande myndigheter.

Samtidigt måste vi arbeta för att förbättra EU:s förmåga att hantera terrorism och underrättelseverksamhet från främmande makt. För att göra detta behövs en europeisk underrättelsetjänst som utvecklas ur ett ökat samarbete mellan EU-ländernas nationella myndigheter. EU behöver också ett europeiskt vittnesskyddsprogram för att vittnen vid behov ska kunna garanteras skydd och ny identitet i andra EU-länder.

Vittnens säkerhet är centralt för ett fungerande rättssystem och för att bygga trygga samhällen.

Sverige har under alldeles för lång tid stått utanför viktiga delar av EU:s brottsbekämpande samarbete. Ett helt nödvändigt steg är därför att Sverige snarast ansluter sig till EU:s gemensamma åklagarmyndighet, EPPO, som ska hantera gränsöverskridande brottslighet riktad mot EU:s finansiella intressen. Sedan måste EPPO få ett utökat mandat att arbeta med all typ av gränsöverskridande brottslighet som medlemsstaterna inte effektivt nog själva kan hantera. För att göra detta effektivt måste fler brott klassificeras som EU-brott, vilket är brott av gränsöverskridande karaktär där EU:s myndigheter ska ha befogenheter att agera. Idag är terrorism, människohandel, narkotikahandel, vapenhandel, penningtvätt, korruption, förfalskning av pengar och IT-brott med på listan över sådan brottslighet. Men den grova gränsöverskridande brottsligheten är mer diversifierad än så och även exempelvis miljöbrott och skattebrott bör anses kunna utgöra EU-brott.

Ett liberalt Europa är ett säkert och tryggt Europa, men det kan bara skapas om medlemsländernas och EU:s myndigheter agerar med respekt för medborgarnas rätt till integritet. Därför måste all brottsbekämpning ske med tydlig parlamentarisk insyn och med tydliga regler för hur medborgarnas integritet ska skyddas både fysiskt och digitalt. Vi kan aldrig acceptera ett samhälle där övervakning av medborgarna slentrianmässigt sker eller där principen om att man är oskyldig tills motsatsen är bevisad sätts ur spel. Även företag i EU måste agera efter tydliga riktlinjer, och vid behov lagstiftning, för hur användares, kunders och individers integritet bäst värnas och diskriminering undviks. Detta blir speciellt tydligt i dagens digitala samhälle och genom utvecklingen av artificiell intelligens.

EU behöver dessutom spela en central roll i att hantera kriser av olika slag, en roll som blev allt tydligare under pandemin. Dels genom regelverk för att hindra att kriser uppkommer och sprids men också genom att EU bidrar till att hantera den civila beredskapen. Vi behöver vidga det system inom EU som ser till att hjälp och planering snabbt når till krisdrabbade delar av EU. Det kan handla om att samordna brandbekämpningsflyg, pumpar, sök- och räddningsresurser eller distribution av vaccin. Den inre marknaden spelar en central roll för att säkra försörjning av livsmedel och andra varor, och EU måste därför säkerställa att den fria rörligheten gäller och gränser mellan medlemsländerna hålls öppna även vid en kris.

UPPDRAG 9: GEMENSAMT ANSVAR FÖR MIGRATIONEN

Krig, konflikter och fattigdom har genom historien lett till att människor söker sig till andra platser där möjligheterna till ett dragligt liv ter sig bättre. Över 100 miljoner människor i världen är på flykt, de flesta inom sina egna länder, medan andra lyckas ta sig till ett angränsande land eller längre bort. I många länder gör arbetslöshet och förtryck att miljontals människor ser sin framtid i ett annat land än i sitt hemland, och allvarliga klimatförändringar tvingar ännu fler människor att lämna sina hem. På många håll utnyttjas migranter skrupellöst eller används som vapen, inte minst kring Europas gränser.

Med samhällen som präglas av frihet och välbefinnande ter sig Europa ofta som ett naturligt mål för den som söker en bättre framtid. Det ska vi vara stolta över. För Liberalerna är en gemensam migrationspolitik därför en huvuduppgift för EU, en värdig politik som slår vakt om asylrätten och som även gör det möjligt att upprätthålla den i praktiken. En del i detta är att samarbetet i frågor om gränsskydd och återvändande vid avslag behöver stärkas. Men det behövs också fler lagliga vägar in till Europa, inte minst för att stoppa den livsfarliga människosmugglingen över Medelhavet. Det handlar exempelvis om högre ambition i mottagningen av kvotflyktingar och att öka möjligheterna till arbetskraftsinvandring till Europa.

Alla EU-länder måste ta ett solidariskt, gemensamt ansvar för asylsökande, både praktiskt genom fördelning av sökande och genom ekonomisk solidaritet och administrativt stöd. Det är också en förutsättning för en fungerande integration. Det är en ohållbar situation när flera länder blundar för sina skyldigheter. EU-länder som olagligen trycker tillbaka migranter från gränsen måste få kännbara konsekvenser. Den nya gemensamma migrationslagstiftningen som snart är på plats blir ett viktigt verktyg för att fördela ansvaret och säkra att asylsökandes rättigheter garanteras i hela EU, samtidigt som ogrundade asylansökningar hanteras snabbare. Länder som vägrar ta sitt solidariska ansvar ska kunna få minskade stöd från EU:s sammanhållningspolitik.

Den som har skyddsskäl enligt FN:s flyktingkonvention eller som alternativt skyddsbehövande ska få stanna i EU, medan den som får avslag måste återvända till sitt hemland – det är nödvändigt för att bevara asylrätten och ett fungerande asylsystem. EU kan bidra till ett förbättrat återvändande genom att förhandla fram gemensamma återvändandeavtal med länder utanför EU. Alla länder har ett absolut ansvar att bevilja inresa för sina egna medborgare och incitamenten för detta behöver öka, exempelvis genom att koppla EU:s bilaterala bistånd till återtagande av medborgare.

Fler EU-länder bör ta emot kvotflyktingar, för att avlasta UNHCR:s läger och ge möjligheter till en laglig och ordnad väg till ett nytt liv. Genom vidarebosättning blir mottagandet också mer jämställt eftersom kvinnor idag oftare blir kvar i konflikternas närområden. Fler EU-länder bör också likt Sverige prioritera utsatta kvinnor, hbtq-personer och personer med funktionsnedsättning. Det skulle bidra till en mer jämställd och human migrationspolitik.

Liberalerna slår vakt om den fria rörligheten inom EU, och vill avskaffa passkontrollerna på Öresundsbron och de övriga kontroller som införts av Sverige och andra Schengenländer. Gränskontrollerna bör slopas så snart säkerhetsläget har förbättrats. Men fri rörlighet inom EU kräver i sin tur att den yttre gränsen till EU och Schengenområdet stärks väsentligt. Liberalerna vill att EU tar över ansvaret för hela den yttre gränskontrollen, för att säkra att samma effektiva gränsskydd och rättssäkra och humana gränskontroller gäller överallt. EU:s gränsskyddsmyndighet Frontex måste därför kraftigt byggas ut. Samtliga EU-länder som uppfyller de krav som ställs – exempelvis Bulgarien och Rumänien – ska omgående släppas in i Schengensamarbetet. Samtidigt är det viktigt att länder som missköter sig snabbt kan suspenderas.

Bristen på arbetskraft är stor i Sverige och andra EU-län-

der, och Europas befolkningspyramid visar att den kommer att bristen kommer ökar kraftigt. Gemensamma insatser behövs för att attrahera både spetskompetens och personer som vill arbeta i mindre kvalificerade yrken. EU:s system med "blå-kort" bör utvecklas och öppnas upp för fler än bara dem med spetskompetens och höga löner. Liberalerna vill även underlätta för personer som fått arbetstillstånd i ett land att resa till och arbeta även i andra EU-länder utan ytterligare byråkrati. För att göra Europa än mer attraktivt som destination för arbetskraftsinvandring vill Liberalerna se fler EU-avtal om viseringsfrihet och viseringsförenkling.

UPPDRAG 10: EFFEKTIV OCH DEMOKRATISK UNION

Liberalerna strävar efter att skapa ett samhälle där individen har makten över sitt eget liv och där beslut fattas så effektivt som möjligt. Europasamarbetet bygger på federala principer och beslut på lägsta effektiva nivå. Vår vision är ett Europa som står starkt och enat i de frågor där samarbete behövs, och som lämnar andra frågor åt medlemsländerna och medborgarna själva. Redan idag finns frågor som enbart hanteras av EU, såsom den gemensamma handelspolitiken. Liberalerna är övertygade att vi i en alltmer globaliserad värld behöver samarbeta mer på EU-nivå för att lösa gemensamma utmaningar. När vi samarbetar och fattar rätt beslut på rätt nivå blir politiken både effektivare och kraftfullare. Liberalernas EU är ett demokratiskt föredöme, där medborgare har god insyn i beslutsprocesserna och kan utkräva ansvar av sina företrädare.

Behovet av att hålla ihop och stärka sammanhållningen i Europa är större än på länge. Det är bara när EU står enat som vi är starka. När EU växer och fler länder blir medlemmar ställer det krav på våra beslutsprocesser. Fler länder innebär en större mångfald av åsikter, en ökad komplexitet och risk för låsningar. Även när EU blir större måste beslutsfattandet vara transparent och effektivt för att systemet ska vara legitimt för medborgarna. Vi ser redan idag hur medlemsländer utnyttjar vetorätten för andra politiska syften och hur EU:s utrikespolitik försvagas när stater som Ryssland och Kina pressar enskilda länder att blockera beslut som påverkar dem.

Sammanhållningen inom EU är grunden för en stark och fungerande union. Liberalerna anser att vetorätten i ministerrådet bör tas bort inom utrikes- och säkerhetspolitiken så att besluten istället fattas med kvalificerad majoritet. Vi är öppna

för att se över behoven av samma förändring på fler områden i framtiden. Dagens röstningssystem skapar en väldigt stark union när alla är eniga, samtidigt som enskilda länder, även Sverige, kan försena och ytterst blockera förslag. Borttagen vetorätt innebär alltså minskat inflytande för varje enskilt land men skulle göra det möjligt för EU att agera snabbare och mer effektivt för att hantera gemensamma samhällsproblem.

Liberalerna vill snarast se ett konvent om att ändra EU:s fördrag i den riktningen. När fördragen förhandlas om måste också Europaparlamentets flytt mellan Bryssel och Strasbourg skrotas. Flytten är dyr, tidskrävande och dålig för miljön och klimatet. Europaparlamentet ska ha ett säte – i Bryssel!

För att ytterligare öka den demokratiska legitimiteten för EU måste det direktvalda Europaparlamentet få en starkare roll. Exempelvis behöver parlamentet ha rätt att initiera lagar och välja vem som ska leda EU-kommissionens arbete. Liberalerna är positiva till systemet med *Spitzenkandidaten*, där EU-partierna utser kandidater till posten som EU-kommissionens ordförande. Liberalerna vill också öka medborgarnas demokratiska inflytande genom transnationella listor i valet till Europaparlamentet, vilket gör det möjligt att rösta på kandidater även från andra EU-länder. Framför allt skulle det ge en starkare röst åt alla de svenskar som lever sina liv över nationsgränserna och påverkas av beslut också i Danmark, Finland eller andra medlemsländer.

Samtidigt som framtiden ställer krav på reformer av samarbetet behöver insyn i EU öka även för Riksdagen. EU-kommissionärer bör regelbundet bjudas in till nationella parlament för att diskutera politiska förslag och för att underlätta för parlamenten att driva frågor gentemot EU-kommissionen.

För att stärka ansvarsutkrävandet och öka insynen för medborgarna i de beslut som fattas behöver EU en verklig offentlighetsprincip, där huvudregeln på alla områden är offentlighet, inte sekretess. Framför allt finns mycket kvar att göra för att öka offentligheten i ministerrådets arbete. Hur regeringarna ställer sig till olika lagförslag, och varför, måste vara offentligt. Då kan medborgarna kräva politiskt ansvar av sina politiker och EU-debatten kan stärkas i medlemsländerna.

Men offentlighet och transparens ökar bara medvetenheten hos allmänheten om EU-politiken synliggörs av media. Ett viktigt steg för att göra det i Sverige är att det i sändningstillstånden för SVT, SR och UR tydligare framkommer att rapportering om EU-politik ingår i deras uppdrag.

PS-FÖRSLAG 7

Frihet och internationalism – liberal politik för säkerhet i allvarstid

Rapportgrupp: Utrikes- och säkerhetspolitik

INLEDNING

Liberalismen är en global frihetsrörelse. Inga andra idéer har haft så stor betydelse för fred och frihet runtom i världen som de liberala. Nu måste världens demokratier gå samman. För alla dem som ropar efter liberala friheter i kampen för frihet, demokrati och mänskliga rättigheter där ofrihet råder. Till motstånd mot alla dem som hotar friheten i nationer eller partiers namn.

Det här är en utrikes- och säkerhetspolitisk rapport från Liberalerna år 2023. Vårt parti är det enda parti som har bildats för att försvara liberala idéer. Det är ett arv som förpliktigar i en orolig tid. I den här rapporten pekar vi ut hur Sverige ska ta kampen för de värden som gör samhällen fria, trygga och växande: demokrati, mänskliga rättigheter, marknadsekonomi, rättsstatens principer, feminism och frihandel. Vi vill se ett Sverige som ska bygga säkerhet tillsammans med andra demokratier: sedan länge i EU, nu också i Nato. Och vi vill utveckla den transatlantiska länken eftersom samarbete inom Europa och mellan Europa och USA har lagt grunden för västvärldens säkerhet och frihet. Vi vill se ett starkt svenskt försvar. En värderingsstyrd svensk och europeisk utrikespolitik, i samverkan och solidaritet också med demokratier som Sydkorea, Taiwan och Australien. Och vi vill med den här rapporten ge nya svar på vår tids hot mot säkerheten.

För inte alltför länge sedan sågs liberalismen som den slutliga segraren. Till och med liberalismens motståndare hade runtom i världen accepterat kärnan i liberal demokrati, öppenhet och en liberalt ordnad ekonomi. I Europa anslöt allt fler till EU och Europakonventionen, samtidigt som Prideparader arrangerades och handelsrelationer fördjupades på vår kontinent.

Rysslands fullskaliga invasion mot Ukraina har kastat in Europa i den värsta säkerhetspolitiska krisen sedan andra världskriget. Världen kommer aldrig att bli den samma igen. Detta är en allvarlig fortsättning på ett längre skifte i utvecklingen.

Runtom i världen flyttar frihetens och liberalismens fiender fram sina positioner. Regimerna i länder som Kina och Iran utgör i dag påtagliga hot mot liberala värden. Därtill har nationalismen och protektionismen brett ut sig i svallvågorna av covid-pandemin och i den hårdnade konkurrensen om resurser i klimatförändringarnas spår.

Vårt svar på allt detta är mer samarbete mellan världens demokratier. Nu krävs en uthållig samling för liberala värden. Sverige går med i Nato i syfte att bygga säkerhet och frihet

med andra var än säkerhet och frihet behövs. Den tid när Sverige kunde åka snålskjuts på andras utrikespolitik är slut. Socialdemokraterna och vänstern har fått fel i fråga efter fråga i utrikespolitiken. Nu läggs kursen om. Vår uppgift är nu att konsekvent motverka antiliberala krafter och stärka de liberala värdena.

Liberalerna är det parti som först av alla tog ställning för ett svenskt Natomedlemskap. Liberaler var också de första förespråkarna av det europeiska samarbetet. I dag ses den gemensamma europeiska utrikespolitiken och den inre marknaden som självklarheter. Förr var också detta kontroversiellt och ifrågasatt. Nu är tid att ta nya steg för samarbete och frihet på vår kontinent. Och nu är tid att stärka de krafter som i olika länder står emot den auktoritära maktens anspråk och hävdar den enskilda människans frihet och värdighet. Det kämpande ryska civilsamhället förtjänar omvärldens stöd. Och de modiga oppositionella som protesterar mot kvinnoförtryck och bristen på yttrandefrihet i Iran ska ha hjälp. Ingen enskild förändring skulle heller betyda lika mycket för friheten i världen som om Kina skulle utvecklas i demokratisk riktning. Nu behöver demokratiska länder agera, genom handel och investeringar, för att ständigt vara ett attraktivt alternativ för alla de fattigare länder som annars görs beroende av Kina.

Mot bakgrund av den säkerhetspolitiska utvecklingen behöver det svenska försvaret förstärkas. Under kommande år måste en historisk upprustning ske i syfte att stärka den svenska försvarsförmågan. Allt för länge har Sverige tillåtit utgöra en källa till osäkerhet för våra nordiska och baltiska grannländer. Sverige har varit ett säkerhetspolitiskt vakuum utanför Nato och utan ett tillräckligt starkt försvar. Nu ändras detta.

I den här rapporten ger vi nya svar på den liberala färdplanen under denna historiska tid. Det gäller det militära försvaret likväl som det civila försvaret. Det gäller dagens personalförsörjning likväl som morgondagens materielförsörjning: vårt land har länge stått för stor del av sin egen materielförsörjning, från havsbotten upp i rymden. Med Nato-medlemskapet och utvecklingen av EU öppnas nya möjligheter för samarbete med andra om tekniska förmågor.

Nationalism, protektionism och stängda gränser hindrar utvecklingen. Varken freden eller demokratin är självklara. De måste ständigt försvaras och utvecklas. Och de måste vinnas av varje generation. Det är genom fred och frihet som människans skaparkraft frigörs. Därför är den globala frihetsrörelsen liberalismen också en global rörelse för friare, starkare och bättre samhällen. Samhällen som är värda att försvara.

KAPITEL 1: FRIHET I DEN UTMANADE GLOBALISERINGENS TID

Globaliseringen är en kraft som förändrar världen till det bättre. Tack vare öppenhet reser sig människor runtom i världen ur fattigdom. Samtidigt står helt nya möjligheter öppna för unga i dag än för bara några decennier sedan. Möjligheten att studera, arbeta och turista ökar friheten och ger viktiga insikter. Liberalerna står på öppenhetens, internationalismen och toleransens sida. Brexit, Donald Trump, covidpandemin och Vladimir Putin har alla på olika sätt skakat om den globaliserade värld många kommit att ta för given. Ett liberalt kärnuppdrag för kommande år kommer att vara att återbygga en världsordning som bygger på regler, samarbete och tillit. En världsordning där internationellt samarbete är vägen framåt mot såväl framtidens hälsohot som spridningen av massförstörelsevapen.

Bistånd är ett uttryck för internationell solidaritet och spelar en viktig roll i en orolig värld. Inte minst visar Kina och Rysslands agerande runtom i världen att den fria världens biståndsinsatser behövs. Därför bör det svenska biståndet åter uppgå till en procent av BNI. Biståndet ska bidra till demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter samt kompletteras med ökad frihandel för att uppnå ett större välbefinnande. Vår kamp för internationell rättvisa kan inte enbart mätas i DAC-fähigt bistånd, vilket inte minst syns i försvaret av Ukraina som inneburet och kommer innebära enorma ekonomiska insatser kommande år, varav en hel del inte räknas som bistånd.

1. **Internationellt samarbete för världen framåt.** Ett liberalt kärnuppdrag för kommande år kommer att vara att återbygga en världsordning som bygger på regler, samarbete och tillit.
2. **En europeisk AI-säkerhetsstrategi.** Statliga och icke statliga aktörer kommer i ökande grad att använda teknikens möjligheter för att destabilisera demokratiska samhällen och att kontrollera och förtrycka människor. EU måste samlas kring en europeisk strategi kring hanteringen av hot kopplade till illvillig användning av frukterna från den snabba teknikutvecklingen inom exempelvis artificiell intelligens, nano och block-chain.
3. **Låt inte Kina vinna teknik-racet.** Det skulle innebära ett existentiellt hot mot Sverige och hela den demokratiska världen om Kina utvecklar sina AI förmågor snabbare än oss. Därför måste den fria världen bland annat kunna försörja sig själv med nödvändig teknik såsom halvledare. Europa ska fullt ut utnyttja fördelarna av den innovation och skaparkraft som samhällen med frihet och konkurrens för med sig. Därför bör politiken kring regleringar och standardiseringar utformas med stor hänsyn till marknadsekonomins skapande mekanismer.
4. **Stärk demokratisträvanden med bistånd och handel.** Sveriges bistånd bör åter uppgå till en procent av BNI och inriktas på att stärka demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter.

KAPITEL 2: UKRAINA

Rysslands fullskaliga invasion mot Ukraina har kastat in Europa in i den värsta säkerhetspolitiska krisen sedan andra världskriget. Kriget är ett hot mot hela den regelbaserade världsordningen, ett angrepp mot Ukrainas territoriella integritet och suveränitet, varje nations rätt att välja sin egen väg och därmed också ett angrepp mot oss. Det finns heller inget som talar för att Ryssland, om de tillåts vinna kriget, skulle stanna vid Ukraina. Ryssland måste därför förlora kriget i alla dimensioner, såväl politiskt som ekonomiskt och militärt. Vårt militära stöd måste därför oförtröttligt fortgå fram tills Ukraina har utropat sig som segrare och hela landet är befriat. En gemensam plan inom EU för långsiktigt stöd till Ukraina behöver utvecklas. Ryssland kan inte diktera Ukrainas framtid. Ukraina hör hemma i EU och Nato och så fort förutsättningar för medlemskap är uppfyllda ska därför Ukraina välkomnas in i båda samarbetena.

Kriget har orsakat en enorm förstörelse. Det ekonomiska och humanitära stödet till Ukraina måste därför vara en prioriterad fråga för hela Europa under en lång tid framöver. Det ryska våldet har orsakat ett ofattbart lidande för civilbefolkningen. Sanktionerna mot Ryssland måste bli fler och varje krigsbrott måste dokumenteras och de ansvariga åtalas och dömas. Ryssland måste också stå för krigets kostnader. Ingen skyldig ska få gå fri och offren för Rysslands brutala våld måste få vård och hjälp.

1. **Fortsatt militärt stöd till Ukraina.** Ukrainas försvarsförmåga är avgörande för krigets utgång. Omvärldens militära stöd måste fortsätta och det svenska militära stödet i form av avancerade vapensystem och ammunition samt utbildning bör intensifieras. EU måste utveckla en flerårig plan för fortsatt militärt stöd till Ukraina.
2. **Vård ska erbjudas till krigsskadade.** Rysslands brutala våld har skapat ett enormt lidande. Redan idag behövs, och i många år framöver kommer det krävas, omfattande medicinska insatser för att stödja krigets offer. Sverige bör därför bygga upp en långsiktig hjälpinsats av specialistvård och rehabilitering för krigsskadade. Det ska handla om direkta vårdinsatser i Ukraina men också om att Sverige ska utöka möjligheten att ge vård, inte minst rehabilitering, i Sverige.
3. **Återuppbyggnaden har redan börjat.** Sverige tillsammans med övriga EU ska vara en långsiktig partner i återuppbyggandet av Ukraina. I det arbetet bör det offentliga och näringslivet samarbeta. Återuppbyggnaden kommer ta tid och kan inte vänta tills kriget är över utan den måste ske i takt med att landområden befrias och säkras. Till exempel måste regelverket för exportkrediter göras om så att de kan användas för att kompensera för risken det innebär att investera i en krigszon.
4. **Ukraina är en del av EU.** EU är garanten för fred och frihet i Europa. I juni 2022 gav EU-ländernas stats- och regeringschefer Ukraina status som kandidatland. Nu behöver Ukrainas väg till EU-medlemskap en konkret färdplan och Sverige ska stödja Ukraina att uppfylla förutsättningarna för medlemskapet. Ukraina ska välkomnas in i EU så snart som förutsättningarna för ett

medlemskap är uppfyllda. Ukraina bör även bjudas in att delta i relevanta delar av EU:s försvarspolitiska samarbete, Pesco.

5. **Ukraina hör hemma i Nato.** Rysslands anfallskrig mot Ukraina visar vikten av att bygga säkerhet tillsammans. Nato är Europas främsta säkerhetsgaranti, därför bör Sverige så snart vi är medlemmar av försvarsalliansen verka för att Ukraina välkomnas till Nato så snart förutsättningarna för medlemskap är uppfyllda.
6. **Inrätta en tribunal.** En särskild internationell tribunal bör inrättas för att lagföra det aggressionsbrott mot Ukraina som begåtts av Rysslands politiska och militära ledningen och dess allierade.
7. **Upprättelse för kvinnor och män som utsatts för sexuellt våld.** Sverige och EU måste rikta särskild uppmärksamhet mot kvinnor och män som utsatts för krigsrelaterat sexuellt våld och säkerställa att bevis samlas in så att de skyldiga kan ställas till svars. Det behövs även hjälp i form av vård, fria aborter samt socialt och psykologiskt stöd med mera.
8. **Sanktionerna mot Ryssland måste utökas.** Moskväs brott mot folkrätten ska inte kunna ske ostraffat. Sverige bör därför driva på inom EU för fler och hårda och kännbara sanktioner mot Ryssland och Belarus. Till exempel bör ryska frysta tillgångar användas till återuppbyggnaden av Ukraina.
9. **Förbjud ekocid.** Romstadgan bör stärkas genom att ekocid görs till ett eget brott. Rysslands systematiska förstörelse av miljön i Ukraina som en del i sin krigsföring understryker behovet av starkare rättsliga åtgärder för att beivra storskalig förstörelse av miljön i fall där förstörelsen hotar människors liv och levnadssätt.

KAPITEL 3: NATO FÖR SÄKERHETS SKULL

Sverige skapar och bidrar till trygghet i allians med andra demokratier. Därför är ett svenskt Nato-medlemskap den viktigaste försvars- och säkerhetspolitiska frågan för vårt land. Liberalerna har länge varit pådrivande för ett svenskt medlemskap i Nato och vi välkomnar att det arbetet nu ger frukt.

Med Nato-medlemskapet stärks Sveriges säkerhet genom försvarsgarantierna. Samtidigt kommer Sverige och svenska förmågor i sin tur att göra viktiga bidrag till säkerheten för våra allierade.

Med det svenska medlemskapet blir hela Europa säkrare. Inte minst i Östersjöområdet. Den svenska försvarsförmågan behöver stärkas och försvarsmaktens resurser utökas till en nivå som möjliggör ett starkt försvar av vårt land och förmåga att bidra till försvaret av våra allierade. Sverige ska som minst leva upp till Natos riktmärke om försvarsanslag om 2 procent av BNP. En av Sveriges prioriterade uppgifter inom alliansen bör även vara att bidra konkret till Natos försvar av Baltikum.

Sverige ska vara en aktiv, solidarisk och ambitiös allierad som tar ansvar för vår egen och andras säkerhet. Det svenska medlemskapet är utan förbehåll vad gäller baser, trupper och kärnvapen. Vi vill ha ett nära samarbete med våra allierade som vid behov kan bygga långvarig eller permanent när-

varo i Sverige. Det gör våra försvarssamarbeten djupare och förmågan till avskräckning mot en angripare större. Sverige ska ha full frihet att fatta strategiska beslut om givet utvecklingen framåt, utan att låsa fast oss i förväg.

Sverige bör fortsatt vara en tydlig röst i världen för rustningskontroll och nedrustning. Men så länge som auktoritära stater som Ryssland, Kina och Nordkorea har kärnvapen behöver kärnvapenmakerna i den demokratiska världen fortsatt kunna inneha denna yttersta garant för säkerhet. Sverige bör inte bidra till opinionsbildning mot dessa länder genom att uttala förbehåll om allierades kärnvapen på svensk mark. Fler länder i Europa behöver den säkerhetsgaranti som ett medlemskap i alliansen ger, som medlem bör Sverige därför arbeta för att dörren hålls öppen för potentiella medlemmar som Ukraina, Georgien och Moldavien.

Idag har ett Nato-medlemskap ett starkt stöd i den svenska folkopinionen men Ryssland och andra stater har intresse av att förtroendet sjunker. Det är därför viktigt att stärka den svenska motståndskraften mot påverkanskampanjer som syftar att undergräva förtroendet för alliansen.

1. **Ja till Nato-baser.** Sverige ska vara medlem i Nato utan förbehåll eller motvilja. Vi bör därför inte uttala några förbehåll om basering av allierad trupp på svenskt territorium.
2. **Inga förbehåll mot kärnvapen på svensk mark.** Sverige ska i internationella sammanhang vara en tydlig röst för rustningskontroll och nedrustning. Så länge som auktoritära stater har kärnvapen kommer kärnvapen att utgöra Natos viktigaste verktyg för avskräckning och därmed saknas förutsättningar för fullständig nedrustning bland kärnvapenmakerna i den demokratiska världen. Sverige bör inte bidra till opinionsbildning mot dessa länder genom att uttala förbehåll om allierades kärnvapen på svensk mark.
3. **Försvara den svenska motståndskraften mot desinformation.** Den folkliga förankringen av försvars- och säkerhetspolitiken är en förutsättning för god försvarsförmåga och ett demokratiskt samhälle. Därför behöver relevanta myndigheter och civilsamhällesorganisationer löpande ges förutsättningar att motverka utländsk desinformation genom att sprida kunskap och folkbildning om det nya Nato-medlemskapet såväl som den förda säkerhetspolitiken i stort.
4. **Rusta det svenska försvaret till Nato-nivå.** Sveriges försvarsförmåga behöver säkras och utvecklas. Försvarsbudgeten ska uppgå till två procent av BNP. Sverige ska som medlem i Nato bidra solidariskt till säkerheten och därför som minst leva upp till Natos rekommendation vad gäller försvarsbudget. För att säkerställa en tillräcklig uppbyggnad av förslaget kommer anslaget under perioder att behöva ligga ovanför dessa nivåer. Försvaret av vår frihet måste finansieras fullt ut.
5. **Välkomna fler länder till Nato.** Fler demokratier behöver kunna bygga säkerhet tillsammans. Därför bör Sverige verka för att länder som Ukraina, Georgien och Moldavien välkomnas till Nato så snart förutsättningarna för medlemskap är uppfyllda.

KAPITEL 4: TILLSAMMANS MOT DIKTATURERNA

Efter kommunismens sammanbrott hoppades många att totalitära tendenser en gång för alla var på tillbakagång och att utvecklingen skulle leda stadigt framåt mot mer frihet. Tyvärr går utvecklingen nu på många håll åt fel håll i Europa och runt om i världen. Enligt exempelvis Economist Intelligence Units demokratiindex levde bara en av 15 människor i en fullgod demokrati 2021, medan mer än en av tre levde under auktoritärt styre.

Denna utveckling möter världens demokratier bäst tillsammans. EU ska bedriva en tydlig politik mot Kinas och Rysslands aggressiva agerande mot andra länder. För detta och i förhållande till andra diktaturer är den transatlantiska länken och samarbetet med andra likasinnade länder allt viktigare. Ukraina visar att EU generellt i utrikespolitiken bör agera samfällt med USA, Kanada, Japan, Sydkorea, Australien och andra demokratier i världen. Vi ser gång på gång hur auktoritära stormakter försöker att splittra och försvaga länder med den liberala samhällsmodellen. Tillsammans har EU:s medlemsstater långt bättre möjligheter att stå emot. Tillsammans kan vi även utgöra en motkraft mot dessa diktaturers utrikespolitik också i Afrika, Mellanöstern, Arktis eller i Sydamerika.

Sverige behöver även stärka sin lagstiftning mot investeringar från diktaturer och mot affärer med företag från diktaturer. Allt fler erfarenheter visar hur exempelvis Kina snabbt skaffar sig kontroll över infrastruktur och kritiska resurser i Europa samt genom affärer sätter länder i ekonomisk beroendeställning i syfte att bedriva politisk utpressning. I praktiken är alla kinesiska bolag statskontrollerade och ej privata. Detta eftersom den kinesiska statens lagstiftning och repression är så långtgående gentemot de företag och företagsledare som inte lyder kommunistpartiets minsta vink. Ett viktigt liberalt uppdrag för vår tid är att säkerställa att Sverige och Europa inte fastnar i beroendeställning till kommunister i Beijing.

1. **Inför sanktioner mot fler terrorgrupper.** Flera av de största brotten mot mänskliga rättigheter bärs upp av statsnära grupperingar som Wagnergruppen och det iranska revolutionsgardet. Sverige ska vara pådrivande för att EU ska upprätta fler sanktioner mot dessa terrororganisationer samt för att modernisera regelverket för att möjliggöra fler relevanta terrorklassningar.
2. **Stöd frihetsrörelser.** Fred och frihet kräver demokratisk utveckling i länder som Iran, Venezuela och Afghanistan. Sverige och EU ska i utrikes-, handels- och biståndspolitik vara pådrivande för att liberala, demokratiska och feministiska ska ges stöd i odemokratiska länder.
3. **Lär av Taiwan, säg nej till beroende av diktaturer.** Sverige och Europa ska inte fastna i beroendeställning till diktaturer. Därför krävs klarsyn om hur affärsintressen i exempelvis Kina i ökande grad är underställda politiska mål. Lagstiftning mot utländska investeringar i svensk kritisk infrastruktur införs nu och måste ses som ett första steg för att skapa ett starkare skydd för vitala säkerhetsintressen och kommer att behöva utvecklas ytterligare, även inom EU.

4. **Bekämpa diktaturers agerande i Sverige.** Det är oacceptabelt att länder som Kina och Eritrea utövar eller hotar att utöva påtryckningar på diasporor bosatta i Sverige. Säkerhetspolisen måste ges resurser och uppdrag att särskilt arbeta emot dessa synnerligen allvarliga hot.
5. **Avveckla politik som motverkar demokrati.** Allt för ofta bedriver Sverige och EU politik som riskerar att motverka en demokratisk utveckling, till exempel biståndet till Palestina och samarbetsavtalet med Kuba. Sådan politik måste avvecklas.
6. **Säkra biståndet till demokrati och mänskliga rättigheter.** Bistånd är ett viktigt verktyg i arbetet för frihet i världen. Genom att stötta till exempel demokratiinrättelser, demokratiska institutioner och fri journalistik ska Sverige fortsätta bidra till en friare värld.

KAPITEL 5: NORDEN

Det nordiska samarbetet är en stark och framgångsrik gemenskap, med gemensamma värderingar och likartade politiska processer har Norden blivit en av världens mest stabila och demokratiska regioner. Det är nu dags att fördjupa samarbetet ytterligare och utveckla Norden till den handlingskraftiga part för global utveckling som det har potential att bli. Bland annat bör utrikes- och säkerhetspolitik få ett större fokus i samarbetet.

Samarbetet i Norden bygger på insikten om att det är tillsammans med andra som styrka byggs men samtidigt har verkligheten stundtals gått på tvärs med den vetskapen. Under pandemin stängdes nationsgränser och samarbetet försvagades. Vi måste dra lärdom av den händelsen. Vi får aldrig mer hamna i en situation där snäva nationella intresse går före viljan att samarbeta och därför måste det nordiska samarbetet utvecklas så att kommande kriser möts gemensamt.

Ingen annan pågående kris är så allvarlig som det försämrade säkerhetspolitiska läge som Rysslands fullskaliga invasion mot Ukraina skapat. Med Sverige och Finland som nya medlemmar i Nato blir Norden en gemenskap av allierade och det nordiska försvarssamarbetet Nordefco får ytterligare relevans. Tillsammans kommer vi att ha en god förmåga i det kollektiva försvaret, samtidigt som vi tillsammans kan stärka de nordiska ländernas försvarsförmåga.

Den nordiska samarbetet bör utökas. De baltiska staterna är mer än bara grannländer i Östersjön. Det är en del av vår historia och en del av vår framtid. De nordiska ländernas samarbete med Baltikum bör därför stärkas och de baltiska staterna bjudas in till olika nordiska samarbetsorgan

1. **Bygg försvar med övriga Norden.** Det försämrade säkerhetspolitiska läget i Europa kräver en starkare försvarsförmåga i Norden. Nato är vår främsta garanti för fred och säkerhet men vid sidan av Nato och EU bör det nordiska försvarspolitiska samarbetet stärkas. Nordefco bör därför utvecklas för att bygga fler gemensamma nordiska försvarsförmågor.
2. **Modernisera Helsingforsavtalet.** En förändrad omvärld kräver ett modernt och starkt nordiskt samarbete. För att det nordiska samarbete ska kunna stärkas

på det utrikes- och säkerhetspolitiska området måste Helsinförstaftalet, det avtal som reglerar Nordiska rådets arbete, skrivas om så att det även omfattar utrikes- och säkerhetspolitik.

3. **Aldrig mer stängda gränser.** Pandemin blottade sprickor i det nordiska samarbetet och visade på vikten av att vårda samarbetet. Vi ska i framtiden inte möta gemensamma utmaningar med stängda gränser och snäva nationella intressen. Det nordiska samarbetet måste därför hela tiden fortsätta att utvecklas och skapa stabila förutsättningar för att möta kriser och utmaningar.
4. **Fördjupa samarbetet med Baltikum.** De baltiska staterna är mer än bara grannländer i Östersjön. De nordiska ländernas samarbete med Baltikum bör stärkas och de baltiska staterna inkluderas i olika nordiska samarbetsorgan.

KAPITEL 6: STÄRK SVERIGES MILITÄRA FÖRSVAR

Vår frihet, vårt land och vår demokrati måste försvaras. Säkerhetsläget i Sverige och hela Europa har allvarligt försämrats. Ett starkt eget försvar tillsammans med medlemskapet i försvarsalliansen Nato har en avskräckande och krigsavhållande effekt. Därför är det viktigt för vår demokrati och frihet att Försvarsmakten snabbt anpassas till den verklighet som råder. Detta kräver resurser, politisk vilja och en snabb integration i Nato. Ett väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas och vår försvarsförmåga måste dimensioneras för detta. En avgörande del av den svenska försvarsplaneringen måste fortsatt vara att snabbt möjliggöra mottagandet av utländsk hjälp vid ett angrepp mot Sverige. Det ställer inte minst höga krav på vår egen förmåga att med tillräcklig uthållighet försvara strategiskt viktiga platser runtom i landet, till sjöss och i luften. Sverige ska även ha förmåga att visa samma solidaritet för våra allierade.

Försvarsmakten har ett avgörande uppdrag. Därför måste försvaret ges bättre förutsättningar att verka genom minskad regelbörda och krav på betungande administration.

1. **Stärk försvar.** Sveriges nationella försvarsförmåga måste öka. Det svenska försvarets huvuduppgift, att försvara Sveriges territorium och dess befolkning, ska vara avgörande för hur försvar utformas. Mot bakgrund av utvecklingen i vårt närområde behöver det svenska försvaret stärkas.
2. **Uppvärdera frivilligorganisationerna.** Svensk försvarsförmåga är beroende av våra frivilligorganisationer. Inte minst utgör dessa en viktig kontakt mellan försvar och resten av samhället. Fortsatt folkförankring och rekrytering förutsätter därför att frivilligorganisationerna i varje försvarsbeslut säkras goda förutsättningar för sina viktiga verksamheter.

KAPITEL 7: BEMANNING AV FÖRSVARET

Det öppna samhället behöver försvarare. Därför är det avgörande att personal- och kompetensförsörjning av Försvarsmakten förbättras. Försvar av Ukraina har visat att tekniskt avancerad krigsmateriel är fundamental, men också att motiverad och utbildad personal är en framgångsfaktor. Fler måste vilja söka sig till det svenska försvaret, inte minst unga, för att vårt lands försvarsförmåga ska kunna säkras. Arbetet med att utveckla Försvarsmakten till en attraktiv arbetsgivare är därmed en prioriterad fråga. En modern försvarsmakt avspeglar det samhälle den verkar i och principen om att mångfald berikar och skapar styrka ska genomsyra hela organisationen. Rekryteringen ska ske utifrån vilka kompetenser som efterfrågas, fördomar och förlegade traditioner får inte påverka. Ytterst handlar det om varje individs förutsättningar att delta aktivt i krig. Basen för bemanningen av det svenska försvaret ska även framledes utgöras av anställd personal och bygga på frivillighet, men vid sidan av ett starkt yrkesförsvar har värnplikten en viktig funktion att fylla.

Hemvärnets uppgifter har genom åren förändrats med mer komplicerade uppgifter som personalförsörjs genom ett system med frivillighet. Hemvärnets framtida personalförsörjning behöver ses i relation till dagens och framtidens uppgifter och materiel.

Med ett Natointräde kan fler svenskar än i dag komma att göra utlandstjänst eller, på andra sätt, bidra till det kollektiva försvaret. Liberalerna har länge lyft frågan att svenska veteraner måste få ett adekvat stöd. När antalet veteraner ökar kommer veteranvården behöva utvecklas.

1. **Försvaret av Sverige ska bygga på både frivillighet och plikt.** Basen för bemanningen av det svenska försvaret ska vara anställd personal men vid sidan av ett yrkesförsvar har värnplikten en viktig funktion att fylla, för en stark beredskap och som rekryteringsbas till yrkesförsvaret. Därför bör både yrkesförsvaret och värnplikten byggas ut under kommande år. Personalförsörjningen i hemvärdet behöver ses över för att leva upp till dagens och framtidens krav.
2. **Principen om den mest lämpade ska vara rådande.** Det är endast individens kompetens som avgör vem som ska anses som lämplig för tjänstgöring i Försvarsmakten. Fördomar och förlegade traditioner får inte färga. Ytterst handlar det om förmågan att delta i ett aktivt krig. Vilka individer som är mest lämpade och exempelvis vilka funktionsvariationer som inte går att förena med en tjänstgöring är därför i första hand en fråga för till Försvarsmakten och Plikt- och provningsverket.
3. **Försvarsmakten måste bli en mer attraktiv arbetsgivare.** Med bättre arbetsförhållanden och en konkurrenskraftig lön skulle Försvarsmakten kunna locka till sig mer kompetens än idag. Idag slutar allt för många soldater och sjömän i förtid. Incitament för att fullfölja sin kontraktstid måste därför öka, exempelvis genom att soldater och officerare ges ökade möjligheter till fortbildning, liknande anställda på den civila arbetsmarknaden. Möjligheterna att nedskriva studielån för de som fullgör hela sin kontraktstid bör utredas.

4. **Kompetens måste kunna tillvaratas.** Regelverket som styr hur länge en soldat eller sjöman får tjänstgöra måste bli mer flexibelt. Lagen bör ändras så att individuella bedömningar avseende anställningstid tillåts och dagens 12-års gräns för antalet anställningsår luckras upp.
5. **Utveckla veteranvården.** Kunskapen om vilken hjälp och vård de svenska veteranerna behöver måste öka. Veteranmottagningen vid Akademiska sjukhuset i Uppsala bör därför få ett nationellt uppdrag och ökade möjligheter att bedriva forskning.
6. **Fler reservofficerare behövs.** Reservofficerarna har en viktig funktion att fylla. För att fler ska vilja tjänstgöra måste förutsättningarna att arbeta som reservofficer förbättras. Ett lagligt krav på civila arbetsgivare att ge tjänstledigt till reservofficerare för tjänstgöring bör därför införas.
7. **Svenskar i Natoinsatser.** Med Nato-medlemskapet måste Sverige vara beredd på att bidra med soldater i det kollektiva försvaret. Såväl yrkesmilitärer som värnpliktiga, efter genomgången grundutbildning, kommer därmed att vara en del av den bemanning som Sverige tillför Nato.

KAPITEL 8: MATERIELFÖRSÖRJNING OCH MORGONDAGENS VAPEN

Försvaret måste ha rätt utrustning för de uppgifter som politiken ger det. Det är inte politikens roll att peka ut hur myndigheterna löser sina uppgifter eller med vilka medel de bäst gör detta. Alltför länge har förnyelse av materiell uteblivit, resultatet är att investeringar nu behöver göras på bred front. I spåren av Rysslands fullskaliga invasion mot Ukraina råder även global brist på exempelvis militär ammunition. En del i Sveriges lösning på allt detta måste vara mer internationella samarbete: bilateralt, i Norden, i EU och i Nato. Inte minst måste medlemsländerna i EU samarbeta djupare om materielinköp, utveckling och forskning.

Under kriget har värdet av försvarsindustrier i demokratiska länder blivit tydlig. Tack vare att länder i EU och Nato har rådighet över vapensystem har stora bidrag kunnat göras till insatser för Ukrainas frihet.

Det är viktigt att möjliggöra en produktionstakt och utveckling som möter behoven. Därför behöver investeringar i försvarsindustrin möjliggöras. I dag hindrar ofta förlegade etiska policy-beslut för offentliga organisationer placeringar av kapital i utveckling för militära ändamål. Denna ordning är inte hållbar i det rådande säkerhetsläget.

1. **En ny syn på investeringar i försvarsindustrin.** För att möta behovet av att stärka försvaret och möjliggöra fler vapenleveranser till Ukraina behövs en konkurrenskraftig försvarsindustri. Staten ska säkerställa att exempelvis Pensionsmyndighetens placeringsskydd medger placeringar i den fria världens försvarsindustrin. Motsvarande etiska förhållningssätt bör gälla i alla statliga verksamheter, liksom i kommuner och regioner. Detta blir förhoppningsvis också normerande för till exempel

privata bankers regelverk och etiska fonder, investeringar i vapenindustrin ska ses som en etisk investering.

2. **Utveckla försvarsindustrin.** En försvarsindustristrategi för Sverige behöver utvecklas, liksom satsningar på innovation samt forskning kring nya banbrytande teknologier.
3. **Utveckla EU:s försvarssamarbete.** Sverige ska vara en pådrivande kraft för ett närmare EU-samarbete om relevanta säkerhets- och försvarspolitiska frågor. Försvarssamarbetet inom EU (PESCO) bör fördjupas om exempelvis materielinköp, utveckling och forskning. Fler gemensamma upphandlingar, med fokus på kvalitet och konkurrens, krävs multilateralt, inom Nato och EU.
4. **Sverige ska som princip godkänna vapenexport till demokratier.** Demokratier, demokrater och demokratier måste försvaras. För detta krävs, särskilt när demokratins fiender hopar sig, vapen. Principen att inte sälja vapen till krigförande länder måste rivas upp när det gäller demokratier. Som princip ska Sverige godkänna vapenexport till demokratier.

KAPITEL 9: STÄRK SVERIGES CIVILA FÖRSVAR

Sverige ska ha en stark motståndskraft och fortsätta att fungera under kris eller krig. Därför krävs en ambitiös politik för civilt försvar. Liberalerna har gång på gång legat i framkant i arbetet för alltifrån beredskapslager och en modern civilplikt. Vår uppgift består också när hoten förändras. I det rådande säkerhetspolitiska läget måste krig bli den dimensionerande uppgiften för hela totalförsvaret. Det är en ambition som förpliktigar. Men också en målbild som skapar möjligheter: För om vi lyckas bygga förmåga som har höjd för krig, ja då klarar vi andra kriser också. Nu måste både energiförsörjning, kommunikationer och försörjningskanaler bli mer robusta. Samtidigt behöver informationssäkerheten förbättras runtom i samhället. Därtill behöver tillgången från allt ifrån dricksvatten till mediciner stå stadigt. Och inte minst ska försvarsviljan upprätthållas, bland annat med ett starkt Public service.

I arbetet att stärka den civila beredskapen bör Sverige vara pådrivande för ett starkt nordiskt samarbete. Det är inte minst viktigt när samtliga nordiska länder är medlemmar i Nato. Försörjningssäkerhet, vad gäller såväl mat som drivmedel, el, datakommunikation och mycket annat som vi har stor nytta av att utveckla tillsammans med våra grannländer. Ett gemensamt arbete för att säkra kritisk infrastruktur är ett annat område där det finns stora gemensamma intressen. Exempelvis är Göteborgs hamn också Norges viktigaste hamn. Det nordiska försvarssamarbetet inom Nordefco bör kompletteras med ett motsvarande nära samarbete inom den civila beredskapen.

1. **Ett väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas.** Risken för krig ska vara den dimensionerande uppgiften för hela totalförsvaret.
2. **Säkerställ viktiga samhällsfunktioner.** Samhället måste fungera i kris och krig och samhällsviktig verksamhet i såväl offentlig som privat regi behöver förutsättningar för

att bygga en motståndskraftig verksamhet. Civilplikt är ett verktyg för vissa funktioner och avtal mellan offentlig aktör och näringslivet ett annat.

3. **Stärkt lagerhållning.** Fler verksamheter måste säkerställa tillgång till förbrukningsmaterial i krig eller kris. Ansvaret för lagerhållning inom exempelvis vård och äldreomsorg ska tydliggöras och stärkas.
4. **Tillgängliggör offentliga byggnader i kris och krig.** Offentliga aktörer ska vara ett föredöme och en tillgång vid krig eller kris. Därför behövs ett ständigt arbete för innovativa lösningar kring sådant som att tillhandahålla elektroniska hotspots, fler skyddsrum och att upprätthålla digitala betalmedelslösningar.
5. **Ta tillvara på försvarsviljan med tekniska lösningar.** Nya digitala verktyg behöver utvecklas för att ta tillvara på försvarsviljan hos befolkningen under krig eller kris. Exempelvis behöver möjligheten att rapportera observationer till relevanta myndigheter förenklas och förbättras.
6. **Ett tydligt public serviceuppdrag om digital civil beredskap.** Demokratins värden bygger gemenskap. Därför behöver information och journalistik säkras också i kris eller krig. Public services roll i totalförsvaret behöver utvecklas med hänsyn tagen till bland annat erfarenheter från konflikten i Ukraina och den snabba digitala utvecklingen. Utbildningsradion bör få ett uppdrag att vara en resurs för distansundervisning i händelse av krig eller kris.
7. **Totalförsvarsinformation i skolan.** Kunskapen om totalförsvaret och strukturer vid kris eller krig måste säkras i varje generation. Därför bör skolan ges i uppdrag att säkerställa totalförsvarsinformation i både grundskolan och gymnasiet.
8. **Skydda kulturarvet i kris eller krig.** Möjligheten att freda Sveriges kulturarv vid kris eller krig måste förbättras. Såväl ansvarsstrukturer, former för övningar och användandet av relevant modern teknik behöver utredas.
9. **En gemensam nordisk civil beredskapsplan** bör utvecklas tillsammans med alla nordiska länder.

KAPITEL 10: HYBRID, GRÅZONER OCH CYBER

Hoten mot öppna liberala samhällen är många. Världens diktaturer flyttar aggressivt fram sina positioner både militärt och ekonomiskt. Terrororganisationer och extremism utgör direkta hot mot öppna samhällen. Inte minst Kinas sammanmältning av privat och stat oroar.

Individens rättigheter måste vara utgångspunkten i ett liberalt samhälle. Digitaliseringen är viktig för vårt lands utveckling, men gör oss samtidigt sårbara. Myndigheter, föreningar, företag och individer i Sverige drabbas ständigt av nya cyberangrepp. Erfarenheter från Ukraina visar även att fred snabbt kan ersättas av ett skymningsläge där utländska militära aktörer agerar utanför folkrätten. Politisk extremism och terrorangrepp är påtagliga hot mot vårt samhälle. Sverige och EU måste kunna hävda sig mot alla dessa hot. Det förutsätter allt ifrån återinförandet av beredskapspoliser till, en ökad förmåga för defensiva cyberåtgärder samt skärpta regler mot diktators investeringar i samhällsviktig infrastruktur och verksamhet.

1. **Skydda marknadsekonomin.** Skyddet från investeringar från skurkstater behöver stärkas. Därför behöver alltifrån kommunernas behov av relevant säkerhetspolitisk kompetens till nya regler i utsatta sektorer utredas. Vi behöver öka medvetandet och stärka skyddet av svenska företagare och patent. Här behöver särskilt små- och medelstora företag relevant stöd från berörda myndigheter.
2. **Återinför beredskapspolisen.** Polisen och försvaret behöver nya former för avlastning i krig eller kris. Därför behöver beredskapspolisen återinföras.
3. **Stärkt försvarskompetens bland miljömyndigheter.** Runtom i världen blir klimat- och miljövärden föremål för militära och asymmetriska hot. Därför behöver relevanta myndigheters försvarspolitiska kompetens skyndsamt öka.
4. **Stöd samhällsviktig verksamhet vid digitala angrepp.** Digitaliseringen är viktig för vårt lands utveckling och för våra dagliga liv, men gör oss samtidigt sårbara. Myndigheter, föreningar, företag och individer drabbas ständigt av cyberangrepp. Individens skydd och rättigheter måste vara utgångspunkten i den lagstiftning och de satsningar som sker inom digitalisering och cybersäkerhet. En nationell cybersäkerhetsstrategi krävs och det behövs en ökad polisiär kompetens för att utreda digitala brott och ett utvecklat samarbete, där EU och Europol är centrala organisationer.
5. **Stärk säkerheten på våra lärosäten.** Svenska universitet och högskolor befinner sig i ett utsatt läge i relation till främmande makt. Den säkerhetspolitiska kompetensen på universitet och högskolor behöver höjas.

KAPITEL 11: RYMDEN

Ett modernt totalförsvaret måste inkludera rymden. I dag räcker det inte med att bygga upp försvarsförmågor på land, till sjöss, i luften och i cybermiljön. Rymden har tillkommit som en viktig domän. Den strategiska militära betydelsen av rymden har vuxit i takt med att antalet rymdtjänster för civila och militära ändamål blivit fler, vilket lett till att sårbarhet för attacker i rymddomänen ökat. Försvarsmakten måste därför få förutsättningar att utveckla sina rymdförmågor och rymdsystem. Det handlar om en bred palett av åtgärder, allt från en försvarspolitik som hanterar den förändrade hotbilden till en framtidsytande forskningspolitik.

Med rymdbasen Esrange i Kiruna har Sverige en unik möjlighet att bygga rymdförmågor med andra. Det nordiska samarbete och EU är viktiga plattformar och med ett medlemskap i Nato kommer Sverige behöva förhålla sig till rymddomänen vid sidan av andra militärstrategiska områden.

- 1. Gör Esrange till Europas rymdcentrum.** Sveriges utvecklingsarbete av rymdförmågor görs bäst tillsammans med andra. Genom att göra rymdbasen Esrange i Kiruna till ett europeiskt rymdcentrum kan vi stärka rymdinfrastruktur tillsammans, kommunikationssatelliter som möjliggör robust kommunikation och sensorssatelliter som skapar överblick. När Sverige blir en medlem i Nato kommer Esrange kunna utgöra en plattform för att utveckla rymdförmågor och säkra rymdinfrastruktur tillsammans med andra medlemmar i försvarsalliansen.

PS-FÖRSLAG 8

Hela vägen till noll – i Sverige, EU och världen

Klimatkommitténs rapport

Klimatfrågan är en av vår generations ödesfrågor. Den kan bara lösas genom en bättre och grönare morgondag: i varje land, runtom i världen. Omätliga värden ligger i vågskålen. Effekterna av klimatförändringarna riskerar att inskränka friheten för oss alla, på hela planeten. Just för att vi delar samma planet är klimatet också globalt till sin natur. Det spelar ingen roll var i världen utsläppen sker, effekterna slår mot alla länder, regioner och kontinenter.

Globalt ökar utsläppen av koldioxid. En viss minskning kan noteras på grund av Coronapandemin, men totalt har de årliga utsläppen i världen fördubblats sedan 1970. Utsläppsokningarna sker framför allt i folkrika länder som lämnar fattigdom bakom sig så som Indien och utsläppsledaren Kina. EU-länderna har tvärtom minskat sina årliga utsläpp med cirka 25 procent under samma tidsperiod.

Ända sedan början av 1980-talet, när kärnkraften började byggas ut, har Sverige haft lägre utsläpp per capita än jämförbara länder. Och sedan dess har våra utsläpp fortsatt minska. Sedan 1990 har utsläppen minskat med nästan 40 procent och vår BNP vuxit med 90 procent. De genomsnittliga utsläppen av växthusgaser i världen år 2021 var 4,6 ton per capita medan de i EU var 6,3 ton per capita. I Kina var de 8,7 ton per capita, medan de i Sverige var 3,8 ton per capita *.

Tre konstateranden lägger grunden för Liberalernas klimatpolitik.

För det första att en global fråga kräver globala svar. Därför krävs internationellt samarbete, kunskapsutbyte och frihandel för en framgångsrik omställning. Och utan engagemang från jättar som USA, Kina, Indien och Brasilien klarar vi inte denna globala utmaning.

För det andra är teknikutveckling och massiv ökad användning av klimatneutral el en förutsättning för att energisystemen, i Sverige och alla andra länder, ska kunna fasa ut det fossila, såväl bränslen som insatsvaror.

För det tredje är omställningen en möjlighet för framtiden, men den är inte gratis. Klimatomställningen kan bara lyckas om den sker i en ekonomi som växer. Köksbordslegitimitet är en nyckelförutsättning i klimatpolitiken för oss liberaler – det för att stabila och växande hushållsekonomier är en förutsättning för ett framgångsrikt klimatarbete.

Sverige har under lång tid gått före såväl politiskt som praktiskt. Vi har drivit på EU att prioritera klimatfrågan högre samtidigt som vi vidtagit åtgärder nationellt som drivit på omställningen. Det nya EU-regelverket på klimatområdet, Fit for 55, som förhandlats i mål under det svenska ordförande-

skapet under ledning av vår liberala klimat- och miljöminister innebär bland annat att det europeiska systemet för utsläppshandel (EU ETS) har breddats och blivit mer ambitiöst. Alla länder, inklusive Sverige, har därtill fått nya åtaganden inför 2030 i de delar som inte ingår i utsläppshandeln (ESR).

Att EU nu agerat så kraftfullt mot klimatkrisen innebär två saker. För det första att Sveriges nationella rådighet över klimatpolitiken har minskat, klimatpolitiken kommer i större utsträckning än i dag att regleras på EU-nivå. För det andra att EU nu kan driva stora utsläppsländer framför sig med större kraft. Sällan har nytan med det europeiska samarbetet varit tydligare.

Vår nationella politik behöver därför i högre grad fokusera på att skapa förutsättningar för omställningen i vårt land och i realiteten i vårt näringsliv. För att ta vara på möjligheten behövs politik som säkerställer att de fossildrivna tekniker vi i dag använder för att generera välstånd, faktiskt ersätts med klimatneutrala alternativ. Svenska företag har goda förutsättningar att exportera både tekniska lösningar som genomför klimatomställningen och produkter som är hållbart producerade. Och som genererar välstånd till vårt land. Men bara om politikerna bidrar med goda förutsättningar.

För vi har höga ambitioner – utsläppen av växthusgaser ska hela vägen till noll. EU har satt upp målet om netto noll utsläpp 2050. I Sverige har vi antagit målet att nå netto noll utsläpp 2045 och därefter negativa utsläpp. För att så snabbt som möjligt minska utsläppen och för att de ska nå hela vägen till netto noll behöver insatser göras där vi får mest utsläppsminskningar per krona samtidigt som insatserna sammantaget tar oss hela vägen.

Liberalerna har en stark tro på människans förmåga. Framväxten och spridningen av ny teknik och nya idéer behöver uppmuntras. Den välmående marknadsekonomin är vårt viktigaste verktyg för att genomföra omställningen och för att hushålla med våra resurser. En värld med växande ekonomier och välfärd, samtidigt som klimatförändringarna har stoppats, är inom räckhåll.

EUROPA

EU – LEDER VÄRLDENS KLIMATOMSTÄLLNING

EU är inte bara ett av världens mest lyckade fredsprojekt, unionen har också tagit stora steg mot att ställa om kontinenten till en hållbar ekonomi. Den sittande kommissionen har lanserat "den gröna given" inom vilken nödvändiga och djärva reformer på såväl klimat- som miljöområdet ryms. Med 'den gröna given' är vägen till Europas klimatneutralitet utstakad.

Sverige är ett omställningens föregångsland, och kan med EU:s hjälp bli ännu mer konkurrenskraftigt. Det är genom EU som svensk klimat- och miljöpolitik kan få ett storskaligt genomslag. Som en ekonomisk stormakt och tongivande handelspartner har EU också möjligheten att bidra till en hållbar utveckling i hela världen.

Därför föreslår Liberalerna:

EU ska driva fram klimatomställning i hela världen

- *Låt länder utanför EU ansluta sig till utsläppshandelssystemet:* EU:s system för handel med utsläppsrätter är ett effektivt sätt att sänka unionens utsläpp. Nyligen har systemet utvidgats ytterligare, och det innefattar nu även sjöfarten, bostäder och sjöfarten samt en mekanism för koldioxidjustering vid unionens gränser och en social klimatomställningsfond som syftar till att hjälpa de fattigare medlemsstaterna att ställa om. Nu är det dags att öppna upp systemet för EU:s handelspartners. Genom att vidga handeln utanför unionens gränser kan EU bidra till minskade utsläpp i stora delar av världen. För företagen som agerar på en gemensam utsläppsmarknad blir det lättare att planera och gå i takt med klimatomställningen.
- *Vässa kraven på miljö- och klimatåtgärder i EU:s handelsavtal:* EU:s handelspolitik är ett oumbärligt verktyg för att påverka andra länder i klimatarbetet. Därför bör unionen ställa ännu högre krav vad gäller miljö- och klimatåtgärder i handelsavtal som förhandlas med tredjeländer. På så sätt får EU andra länder att minska sina utsläpp och värna naturvärden i sina närområden.

Reformera EU:s syn på jordbrukets miljöfrågor

- *Liberalisera EU:s regler för modifierade grödor:* Modern teknik med modifierade grödor skapar nya möjligheter att anpassa jordbruket till klimatförändringarna samtidigt som effektiviteten i jordbruket kan höjas och användningen av miljöskadliga bekämpningsmedel kan minskas. Dagens regler är alldeles för restriktiva. Klok användning av modifierade grödor skulle kunna minska markanvändningen och kemikalieanvändningen inom jordbruket samtidigt som skördarna ökar. Att utnyttja GMO-teknik är ett måste för att spara på jordens resurser och för att stärka jordbrukets motståndskraft mot klimatförändringarnas konsekvenser.
- *Reformera det ekologiska jordbruket:* Produktiviteten i det ekologiska jordbruket behöver öka. Dagens ekologiska jordbruk innebär att större ytor än nödvändigt tas i bruk

för att föda Europa. Det ger stor klimatpåverkan och ökar trycket mot ekosystemen i hela världen.

- *Tillåt utveckling av bättre växtskyddsmedel:* EU:s regelverk behöver ändras så att det blir möjligt att bedriva forskning kring växtskyddsmedel. Mer träffsäkra växtskyddsmedel behöver utvecklas, växtskyddsmedel som gör det de ska och sedan snabbt bryts ner.

EU-system för redovisning, målsättning och finansiering av koldioxidinfångning

- För att bromsa, stoppa och vända den globala uppvärmningen bör EU sätta upp konkreta mål för koldioxidinfångning, och ansvar bör fördelas på medlemsstaterna. Liberalerna föreslår att 200 miljoner ton koldioxid fångas in och lagras senast 2035. Senast 2045 ska EU ha kapacitet att fånga in och lagra minst 1000 miljoner ton koldioxid årligen. Sverige har goda förutsättningar att bidra till koldioxidinfångningen, och bör ta på sig ansvaret för 50 miljoner ton infångad koldioxid till och med år 2035.
- Det behövs en separat bokföringsmekanism på EU-nivån för negativa utsläpp.

Inför klimatfotavtrycksmärkning på alla sålda varor

- Konsumtionsbeteenden har stor påverkan på klimatet, och förändrade konsumtionsbeteenden är en viktig del av klimatomställningen. Alla produkter som säljs på den europeiska marknaden bör märkas med information om sitt klimatfotavtryck. Det kommer att göra det lättare för konsumenter att välja klimatvänligare alternativ, och det kommer att ge ytterligare incitament till företagen att göra sin verksamhet klimatneutral. Klimatfotavtrycksmärkning kommer att bli ett viktigt verktyg för att nå de utsläpp som europeiska konsumenter orsakar utanför unionen.

Klimatbeskatta import av fossil plast till EU

- Tillverkning av plast från råolja släpper ut stora mängder koldioxid. Tillverkning som sker inom EU:s gränser omfattas av EU:s klimatpolitik och kommer att genomgå klimatomställning. För att inte tillverkningen ska drivas ut ur EU till länder där växthusgasutsläpp inte är lika strikt kontrollerade, bör plast och andra petrokemiska produkter införlivas i EU:s gränsjusteringsmekanism CBAM. I praktiken innebär det att den som importerar klimatskadlig plast till EU betalar för sina klimatgasutsläpp vid EU:s gräns. Tillverkare som kan visa att de har låga utsläpp betalar mindre än de som gör stora utsläpp. Att införliva plast och andra petrokemiska produkter i CBAM kommer att styra plastindustrin mot hållbar teknik som utökad återvinning och att plast tillverkas av biomassa eller infångad koldioxid istället för av olja och fossilgas.

Fasa ut alla klimatskadliga subventioner i EU och Sverige

- Via G7-gruppen, där EU deltar, har unionen åtagit sig att avveckla ineffektiva fossila bränslesubventioner före 2025. EU ingår även i G20- gruppen inom vilken man sedan 2009 årligen uppmanat medlemmarna att avveckla samtliga fossila subventioner. Sverige har via EU-medlemskapet, och Parisavtalet en skyldighet att agera. En avveckling är inte lätt, och har efter Rysslands anfallskrig mot Ukraina blivit än svårare. Utfasningen måste ske med hänsyn till livsmedelsproduktion och hushållsekonomi, men det enda långsiktigt hållbara, såväl för ekonomin som klimatet, är en avveckling. Subventioner är skadliga för ekonomin. Subventioner till fossila bränslen motverkar dessutom klimatarbetet. Sverige är det i första hand drivmedelssubventionerna till jord- och skogsbruket som behöver fasas ut. Det kan finnas skäl att stödja jordbruket, men det ska inte göras baserat på hur mycket fossila bränslen som förbrukas. Stöden ska på sikt ändras så att all användning av fossila bränslen i Sverige beskattas lika.
- EU-finansiering ska inte gå till användning av fossila bränslen. Trots utfästelser och överenskommelser om att sluta subventionera användningen av fossila bränslen är det fortfarande möjligt att få EU-finansiering för projekt för till exempel industriell användning av naturgas.

Förläng reklamationsrätten för elektronik till tre år

- I hela EU gäller i dag en generell lägsta reklamationsrätt på två år. Inom den perioden har en kund rätt att reklamera en vara som gått sönder genom normalt bruk. Den som saluför produkter på EU:s inre marknad kan inte förvänta sig att göra stora vinster på att sälja slit-och-släng-produkter som går sönder inom två år. Liberalerna föreslår att reklamationsrätten utökas till tre år för elektronikprodukter. Detta kommer att driva upp inköpspriset på vissa produkter, men det kommer att minska behovet att köpa nytt, och framför allt belastningen på miljön.

REN ENERGI

KLIMATKRISEN ÄR EN ENERGIKRIS

Sverige har en lång och stolt historia av att utveckla och använda ren, fossilfri energi. Det har tjänat oss väl som en konkurrensfördel internationellt och möjliggjort en stark, och med internationella mått mätt, grön industri. Den enda framkomliga vägen till en framgångsrik klimatomställning förutsätter stora mängder fossilfri elektricitet.

Omställningen av transportsektorn innebär till stor del att bränsletankar byts mot batterier. Vad gäller industrin finns redan tekniska lösningar för storskalig produktion av fossilfritt stål, fossilfritt flygbränsle, fossilfri konstgödsel med mera, men gemensamt för dessa tillverkningsprocesser är att de kräver stora mängder elektricitet. Detsamma gäller processer för koldioxidinfångning och lagring. Det är också viktigt att hushållen har tillgång till fossilfri el till ett rimligt pris.

Tillgången på energi är en förutsättning för god livskvalitet och hög levnadsstandard. Energin måste hushållas med, men Liberalernas ståndpunkt är inte att energianvändningen ska begränsas, utan att den fossilfria energiproduktionen ska utökas kraftigt.

För att klara klimatomställningen och säkra vår välfärdsekonomi behövs en fördubbling av elproduktionen. Det motsvarar ett tiotal kärnkraftsreaktorer eller tjugo tusen vindkraftverk (i Sverige finns i dag sex kärnkraftsreaktorer och fem tusen vindkraftverk). Med andra ord behövs all fossilfri elproduktion som kan tas fram, och det är inte realistiskt att utesluta något kraftslag utan mycket goda skäl. Mot bakgrund av detta bör hushållens förmåga att producera el bör bejakas.

Därför föreslår Liberalerna:

Strategi för att hjälpa privatpersoner att ställa om energianvändning

- *Solel:* Att installera solceller på taket på villan, sommarstugan eller bostadsrättsföreningens tak bör vara en självklarhet. Det ska vara både enkelt och lönsamt. Såväl skatte- som bygglovshinder som finns kvar måste undanröjas. Gränsen för skatteundantag ligger sedan sommaren 2021 på 500 kW, men den bör slopas helt för att ge svenska solelsproducenter samma förutsättningar som i resten av Europa. Endast 1 procent av Sveriges totala elförbrukning kommer från solceller. Det finns potential att öka andelen på ett kostnadseffektivt sätt och på ett sätt som stärker kraftsystemet. Framförallt är det större anläggningar som skulle göra nytta.
- *Förutsättningarna för solelsparter behöver förtydligas:* Energimyndigheten behöver få uppdraget att i samråd med Svenska Kraftnät och Jordbruksverket ta fram riktlinjer för solcellsparker.

Sänk elskatten:

- Elanvändning i hushåll och stora delar av servicesektorn straffbeskattas kraftigt i Sverige trots att den i det närmaste varit fossilfri sedan kärnkraftens utbyggnad i början av 1980-talet. Som princip bör vi inte punktbeskatta el, särskilt inte i ett läge där takten i elektrifieringen

behöver öka för att vi ska klara klimatomställningen. Liberalerna föreslår i ett första steg en sänkt elskatt med 6,25 öre/kWh inklusive moms, vilket innebär en skattesänkning på 4 miljarder kronor. Utöver det att den årliga uppräkningsen av skatten stoppas. Under mandatperioden vill vi fortsätta sänka skatten med målet att så snart som möjligt nå EU:s lägstanivå 0,6 öre/kWh plus moms, vilket är den nivå som industrin betalar. Det är en skattesänkning på cirka 26 miljarder kronor. Det skulle göra stor skillnad för hushållen och ge privatpersoner möjlighet att på allvar styra sin elförbrukning på ett sätt som gör att systemet utnyttjas optimalt. Det finns ingen logik i att staten genom skattesystemet diskriminerar mellan olika elanvändare. Det finns heller ingen logik i att kraftigt punktbeskatta fossilfri el i ett läge där vi snabbt behöver ställa om till just el.

ELEKTRIFIERING AV VARUTRANSPORTER

EN RAK VÄG TILL NETTO NOLL UTSLÄPP

En tredjedel av Sveriges utsläpp kommer från transportsektorn. Studier utförda vid svenska myndigheter visar att huvudspåret bör vara, att varje transportslags klimatomställning genomförs var för sig. I dagsläget rullar endast ett par hundra batteridrivna lastbilar på svenska vägar. De utgör en mycket liten andel av den svenska lastbilsflottan, men de visar på potentialen. Många fler batteridrivna lastbilar måste tas i drift för att transportsektorns klimatomställning ska kunna genomföras. En snabb teknikutveckling sker, med förbättrade och mer kostnadseffektiva batterier, snabbare laddning och även utveckling av elvägar för att ladda batterierna medan fordonet är i rörelse. Inköpspriset för batteridrivna lastbilar är fortfarande avsevärt högre än för fossildrivna lastbilar. Därför finns Klimatpremien, som är en subvention av miljölastbilar, elektriska arbetsmaskiner och miljöarbetsmaskiner. Premien utgörs av upp till 20 procent av inköpspriset.

Liberalerna föreslår:

Subventionera ellastbilar tills det inte behövs mer

- *Klimatpremien* ska förlängas så att den finns kvar till dess en tredjedel av sålda lastbilar helt saknar förbränningsmotor. Därefter ska klimatpremien trappas ned successivt. När Klimatpremien både förlängs och får sitt slut förutbestämt blir det lättare för företagen att planera sina inköp och minimera sina risker. På så sätt skapas förutsättningar för omställningen till en fossilfri ekonomi.

Underlätta användningen av lätta, batteridrivna lastbilar och släpvagnsekipage dragna med elbil

- Höj gränsen för hur tung en "lätt" eldriven lastbil får vara. Med ett vanligt B-körkort får man köra lastbilar med en maxvikt på 3500 kg. En eldriven lastbil med samma kapacitet som en lastbil med förbränningsmotor är betydligt tyngre. För att göra batteridrift till ett

attraktivt alternativt för åkerier och andra som kör lätta lastbilar, bör maxvikten för lätta, eldrivna lastbilar höjas till 4250 kg. Det bör även gälla för släpvagnsekipage dragna med elbil.

ELEKTRIFIERINGEN AV PERSONTRANSPORTER

FRAMTIDEN ÄR FLEXIBEL OCH FOSSILFRI

Framtidens mobilitet kommer att rymma kollektivtrafik, privatägda bilar och flexibla mobilitetslösningar. Bilen kommer alltid att ha en viktig roll att spela, men utvecklingen kommer sannolikt att gå mot att allt fler väljer flexibla mobilitetslösningar.

Batteridrivna bilar kommer att dominera marknaden. En tiondel av alla registrerade personbilar i Sverige är laddbara, och en klar majoritet av alla bilar som nyregistreras är laddbara. En tredjedel av alla bilar som registrerades 2022 saknade helt förbränningsmotor. Elektrifieringen går framåt med stormsteg, och Sverige ligger en bra bit före EU-genomsnittet. Prisskillnaden mellan elbilar och fossildrivna bilar minskar, och modellutbudet växer, särskilt ökar antalet modeller med lägre inköpspris. Det är bristen på möjlighet att ladda som är hindret för många bilägare som vill köpa en elbil. Särskilt för den som bor i lägenhet är detta redan en flaskhals som bromsar elektrifieringen.

Därför föreslår Liberalerna:

Parkeringsplats – laddplats

- Ställ krav på att 40 procent av alla parkeringsplatser tillhörandes befintliga flerbostadshus ska vara laddplatser senast år 2030. Bostadsrättsföreningar och hyresfastighetsägare ska ha möjlighet att söka stöd från klimatklivet för att finansiera laddinfrastrukturen. Från och med 2030 ska byggnormerna specificera att 50 procent av alla p-platser tillhörandes nybyggda flerbostadshus vara laddplatser.

Flexibel mobilitet med marknadsmässig balans

- Alla lägenheter måste inte ha en egen parkeringsplats. Det kan vara nog så attraktivt att ha god tillgång till kollektivtrafik eller flexibla mobilitetslösningar. Tillgången på parkeringsplatser måste vägas mot andra värden. Därför behöver kommuner i större grad beakta tillgång till kollektivtrafik och flexibla mobilitetslösningar utöver bilen vid byggandet av nya bostäder. Detta för att inte tränga undan gröna lungor i våra städer.

INDUSTRINS OMSTÄLLNING

SVERIGE SKA HA EN STARK, FOSSILFRI INDUSTRI

En tredjedel av Sveriges utsläpp kommer från industrin. Klimatomställningen ska genomföras genom att vi byter ut de fossildrivna tekniker som vi använder för att generera resurser i samhället mot klimatneutral teknologi. För att detta ska ske tillräckligt fort

Industrikivet är ett statsstöd till projekt för industrins klimatomställning. Det omfattar projekt för att minska processindustrins utsläpp av växthusgaser, projekt för negativa utsläpp (CCS) och andra strategiskt viktiga insatser inom industrin, till exempel nya tekniska applikationer för batteriteknik och återvinning. Efter att Sverige nått netto noll utsläpp ska Sverige ha negativa utsläpp, det vill säga att Sverige ska genomföra storskalig koldioxidinfångning som varje år binder mer koldioxid än vad Sverige släpper ut. Klimatlivet är ett statsstöd som finns jämte industrikivet. Det finns för att subventionera många olika samhällsaktörers investeringar som leder till en konkret minskning av klimatpåverkan. Genom klimatlivet subventioneras bland annat laddinfrastruktur för batteridrivna fordon.

Därför föreslår Liberalerna:

Satsa på klimatomställning tills jobbet är klart

- Både Industrikivet och Klimatlivet ska förlängas till år 2050. Sverige ska ha netto noll utsläpp år 2045, och därefter negativa utsläpp. Stödet till de som genomför omställningen ska vara pålitligt, hela vägen till noll utsläpp, och vidare på den nettonegativa sidan.

Prioritera biomassan till omställningen av flyget och plasten

- Stora mängder biomassa används som bränsle i industrin. Den begränsade tillgången på biomassa behöver gå till de tillämpningar där den har högst förädlingsvärde och till tillämpningar som är svåra att elektrifiera eller som kräver fossilfritt kol, till exempel tillverkning av fossilfritt flygbränsle och fossilfri plast. Genom en utbyggnad av kärnkraften ska industrin få tillgång till förutsägbar och storskalig produktion av fossilfri elektricitet och värme. Styrmedlen kring bioenergin behöver utformas så att biomassan styrs dit den gör störst nytta.

SKOGEN

FRIHET OCH ANSVAR

Skogens ekosystemtjänster som kolsänka och bevarande av biologisk mångfald helt nödvändiga för att vi ska klara av att stoppa klimatförändringarna och förhindra förlust av biologisk mångfald. Detta återspeglas i Sveriges EU-åtaganden. Markanvändningssektorn, där skogen är den viktigaste kolsänkan, ska öka sin kolbindning. Det är den nationella politikens ansvar att se till att det sker på ett effektivt sätt. Miljömålsberedningen har uppdraget att utreda hur det ska gå till.

Den som förfogar över skog har ett ansvar att värna de gemensamma nyttorna som skogen skapar. Som liberaler värnar vi skogsägarnas rätt till sin egendom. Miljönyttan och äganderätten ska balanseras mot varandra.

Allt högre krav ställs av EU på skogens förvaltning. Bland annat ska den svenska skogens funktion som kolsänka utökas med 4 miljoner ton till och med år 2030. Detta kan tvinga Sverige till att behöva införa regleringar för att begränsa och styra avverkningsav skog, för att se till så att kolsänkan når upp till, och hålls kvar vid, en tillräckligt hög nivå. Liberalerna värnar äganderätten, och vill därför att regleringen av kolsänkan i första hand ska ske inom den statliga skogsförvaltningen. På samma sätt, och av samma skäl, bör förvaltningen av den statliga skogen anpassas för att till största möjliga och nödvändiga del bidra till Sveriges åtaganden och förpliktelser, vad gäller målsättningar för biologisk mångfald och naturvärden, där måttstocken för måluppfyllelse är storleken på skyddad areal.

För att öka kolinlagringen i skogsmark finns flera metoder som redovisats i rapporter från Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket. Alla metoderna har för- och nackdelar, och vilka som ska användas beror på vilken avvägning som görs inom ramen för de målkonflikter som återfinns i skogspolitiken. Metoderna är bland annat skogsodling på tidigare jordbruksmark, gödsling av skog och uppskjuten avverkning, så kallad förlängd omloppstid.

De statliga skogarna ställs till förfogande för att klara av skogliga EU-åtaganden gällande kolsänka, biologisk mångfald och skydd av natur.

- Sveaskogs och Statens Fastighetsverks skogsbruk ska ta stort ansvar för Sveriges måluppfyllelse av åtaganden inom LULUCF och EU:s strategi för biologisk mångfald. I den mån begränsningar av skogsbruket blir oundvikliga, ska de ske inom den statliga skogen, snarare än inom privat ägd skog. Den statligt ägda skogen ska stå till förfogande då frivilliga åtgärder för ökad kolsänka eller formellt skydd inte räcker till.

Betala skogsägare för att skydda värdefull natur och binda kol i sin skog

- Privata skogsägare ska erbjudas att upprätta avtal med Naturvårdsverket, som förbinder skogsägaren att anpassa skogsbruket för att skydda värdefull natur och öka kolinlagring. Naturvårdsverket ska ersätta skogsägaren med ett belopp som motsvarar kostnaden som anpassningen innebär.

Särskilt yttrande 1

Särskilt yttrande av Erik Berg till förmån för arbetsgruppens originaltext under Elektrifiering av persontransporter/Flexibel mobilitet med marknadsmässig balans: ”Alla lägenheter måste inte ha en egen parkeringsplats. Det kan vara nog så attraktivt att ha god tillgång till kollektivtrafik eller flexibla mobilitetslösningar. Tillgången på parkeringsplatser måste vägas mot andra värden. Det görs bäst av marknaden. Därför bör kommunernas krav på att parkeringsplatser ska byggas när nya lägenheter byggs avskaffas. Människor ska själva få avgöra om de vill betala för att lägenheten de köper har tillgång till parkering.”

PS-FÖRSLAG 9

Vår vision – konkurrenskraft i världsklass

Rapportgrupp: Konkurrenskraft

Liberalism handlar ytterst om frihet. Att individen har makten över sitt eget liv, kan göra fria val och att alla har lika möjligheter. Det finns flera beståndsdelar i att skapa denna frihet, men en viktig förutsättning är en hög nivå på vårt gemensamma välbefinnande. Det är näringslivet som är motorn i att skapa välbefinnande. Men offentligt finansierade välfärdstjänster av hög kvalitet, inte minst inom utbildningsväsendet, spelar en central roll i att skapa rätt förutsättningar för människor och företag att frigöra sina inneboende krafter.

Verklig frihet för individen förutsätter alltså ett högt välbefinnande, och för att skapa det så måste Sverige vara konkurrenskraftigt ur ett globalt perspektiv. Resurserna som skapas går bland annat till skola, vård och omsorg. Stark konkurrenskraft i kombination med ett inkluderande och hållbart samhälle ger kort sagt ett attraktivt land fyllt av möjligheter.

Sverige är på många sätt idag ett framgångsrikt och konkurrenskraftigt land. Vi ligger till exempel på plats åtta i World Economic Forums konkurrenskraftsranking. Men vi kan bättre än så. Vi lever också på många sätt i utmanande tider. AI-revolutionen, klimatförändringarna och ett tuffare geopolitiskt klimat är några av de omvärldsfaktorer som stöper om förutsättningarna för både stater och företag. Det gäller att hänga med i utvecklingen, utan att vara naiva. Hamnar vi efter så blir vi fattigare och mindre fria, som samhälle och individer. Fokus ska ligga på det som byggt Sverige starkt, som fria marknader, frihandel och innovationer. Sverige ska bidra till och ligga i framkant i den gröna omställningen. Samtidigt måste vi värna vårt öppna samhälle och skydda oss mot hot. Staten ska fokusera på sina kärnuppgifter, som ett utbildningsväsende i världsklass och välfungerande institutioner och regelverk. Målet måste vara att Sverige ska ligga i topp bland världens allra mest konkurrenskraftiga länder och vara möjligheternas land.

NYCKLAR FÖR STÄRKT KONKURRENSKRAFT

I den här rapporten kommer vi fokusera på några strategiskt viktiga områden för Sveriges framtida konkurrenskraft. Dessa är utvalda för att vi bedömer att det här finns allra störst potential att stärka den svenska konkurrenskraften. Vi tar i våra förslag sikte bortom denna mandatperiod och på vad Sverige behöver för reformer på ett antal års sikt.

Ett av de allra största hindren idag för företagen är att det är svårt att hitta den kompetens de behöver. Det gäller inom

alla områden, men särskilt inom teknik. Samtidigt spelar ny teknik en nyckelroll för Sverige och svenska företags konkurrenskraft. Sverige måste ligga i framkant i den globala teknikrevolutionen för att kunna hävda sig. Men för att det ska vara möjligt måste kompetensförsörjningen fungera mycket bättre än idag. Det är den kanske viktigaste pusselbiten om vi ska lyckas stärka svensk konkurrenskraft. Här behövs en bredd av insatser. Det kommer behövas förändringar för att få fler unga att utbilda sig till bristyrken, för att få alla som redan jobbar att kliva vidare på kompetensstegen och för att få de som har svårt att få jobb att förkovra sig för att kunna fylla luckor på arbetsmarknaden. Men vi behöver också en väl fungerande arbetskraftsinvandring, inte minst när det gäller spetskompetens. Det måste vara attraktivt och enkelt för forskare och andra högkvalificerade personer att komma till Sverige och att bli kvar här.

En annan nyckel för vår framtida konkurrenskraft är den gröna omställningen. Sverige ska vara världsledande särskilt när det gäller grön teknik och digitala innovationer. Vi ska ha bäst klimat i världen för investeringar i gröna innovationer, tekniker och produkter. För att det ska bli verklighet måste Sverige bland annat få på plats tillståndprocesser som är enkla, snabba och säkra. Vi måste ha regelverk som är teknikneutrala och som uppmuntrar till innovation. Vi måste uppgradera och utveckla vår infrastruktur, som behöver hålla jämna steg med och understödja den gröna omställningen och företagens konkurrenskraft. Sverige ska också dra nytta av sin starka position inom digitalisering och bygga vidare på den. Det kräver ett medvetet fokus, för att inte bli omsprungna av andra, och även ett aktivt arbete på EU-nivå.

Den svenska marknaden är liten och företag behöver också ha goda möjligheter att exportera till och expandera i andra länder. Därför behöver Sverige fortsätta driva på för frihandel, färre gränshinder och för en välfungerande inre marknad i EU. Svenska företag måste också ha stabilare förutsättningar, till exempel genom att Sverige inför euron som valuta.

ETT UTBILDNINGSSYSTEM I VÄRLDSKLASS I ALLA LED

Sveriges välstånd bygger på kunskapsintensiva företag, understödd av en välfärd som sköts av kompetenta medarbetare. Företagen säljer ofta sina produkter och tjänster på en global marknad och konkurrerar som regel med hög kvalitet och innovation snarare än pris. Det innebär att vi måste rusta utbildningssystemet för att våra företag ska kunna ligga i framkant och för att nya företag ska kunna etablera sig här. Alla led i utbildningssystemet är viktiga – från förskola och skola upp till högskolan och forskarutbildningen. Dessutom måste arbetskraften fortsätta att utvecklas och utbildas sig under hela arbetslivet. Alla stegen måste fungera, för att ta tillvara allas potential och för att få fram den kompetens som arbetsgivare behöver.

I dag brottas utbildningssystemet med betydande problem. Under lång tid har skolans resultat legat still på en låg nivå. Våra resultat i PISA och TIMMS imponerar inte. På högre nivå ser vi hur högskolan försöker kompensera brister i tidigare led i utbildningssystemet, till exempel genom att hålla förberedande kurser för studenter som ska påbörja en civilingenjörsutbildning. Det utarmar den högre utbildningen, när resurserna ska räcka även till att kompensera för tidigare brister. På global nivå utmanas svensk forskning av andra länder som satsar på forskning i högre grad än vad vi gör och lyckas rekrytera och behålla de globala talangerna.

Sverige ska ha höga ambitioner när det kommer till utbildning och kompetensförsörjning. Vårt lands välstånd vilar på kunskap, forskning och utbildning. Liberalernas kunskapsskola börjar redan på förskolan, där barns intresse och nyfikenhet ska få utrymme. Genom grundskola och gymnasium ska varje elev rustas med ordentliga kunskaper. Alla ska få med sig det som behövs på en alltmer kunskapsintensiv arbetsmarknad.

Läsa, skriva och räkna är grunden för all utbildning. Sveriges elever ska lära sig läsa, skriva och räkna vid tidig ålder, och de ska kunna det bra. Naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik är krävande ämnen som lägger grunden för den tekniska och vetenskapliga utvecklingen. Undervisningen i dessa ämnen behöver stärkas genom hela utbildningssystemet, för att uppmuntra och möjliggöra för fler, inte minst flickor, att välja en framtida yrkesbana inom STEM-ämnen.

Arbetsmarknaden står inför utmaningar när nya yrken växer fram och gamla minskar eller försvinner som en konsekvens av en pågående snabb teknikutveckling. Arbetet för bättre matchning och kompetensutveckling på arbetsmarknaden måste därför fortsätta. För att trygga människors möjlighet till utveckling och anpassning när gamla jobb försvinner och nya jobb tillkommer, behöver utbildningssystemet vara flexibelt nog att hantera lärande vid olika åldrar och med olika förutsättningar.

Yrkehögskolan, yrkesskolan och omställningsstudiestödet är viktiga verktyg för att trygga kompetensförsörjningen för den gröna omställningen. Här behöver Sverige fortsätta satsa, för att stärka det livslånga lärandet samtidigt som fler får kompetens som behövs för den gröna omställningen.

Högre utbildning ska utmana studenterna att söka ytterligare kunskap och ge dem verktyg för att under arbetslivet fortsätta att hålla sina kunskaper relevanta. Både Komvux och

högskolan ska också ge möjlighet till omställning genom ett långt och varierat arbetsliv. Sverige ska satsa stort på forskarutbildning och forskning och våga prioritera. Som ett litet land kan vi inte vara bäst på allt, men vi ska vara bäst på det som gör skillnad för oss och världen.

Framöver behöver reformer på ett antal viktiga områden prioriteras.

- **Inför mer läsning och matematik i hela utbildningssystemet, redan från lågstadiet.** Det behövs mer läsning och mer matematik, redan på lågstadiet. Läsa, skriva, räkna-garantin bör ses över för att svara på om det fungerar som tänkt, och ifall den behöver utvecklas.
- **Se över extra anpassningar.** Extra anpassningar för elevens individuella behov är viktigt för att säkerställa en skola för alla. Men reformen har ökat dokumentationsbehovet och blivit ett sätt att kompensera för bristen på speciallärare och specialpedagoger. Därför behöver reformen ses över, så att onödigt dokumentationsarbete tas bort och alla elever får rätt förutsättningar för att nå kunskapsmålen.
- **Stärk grund- och vidareutbildningen inom STEM-ämnen.** STEM-ämnen behöver tillgängliggöras redan från låg ålder, och intresset för matematik och teknik behöver tas om hand bättre i grundskolan. Spetsklasser finns redan idag inom till exempel matematik, men fler spetsklasser behövs. Spetsklasser ska också vara aktuella för andra ämnen såsom språk.
- **Fler ska välja tekniska utbildningar, särskilt bland flickor.** Många pojkar ser redan idag en karriär som ingenjör framför sig, men fortfarande är det färre flickor som väljer samma bana. Detta trots att flickor idag ofta har höga betyg i matematik, kemi och fysik från gymnasiet. Att fler flickor väljer en framtid inom STEM och en framtid som ingenjör, innebär att det totala antalet färdigutbildade ingenjörer kan öka. Det innebär också, eftersom många chefer inom industri och näringsliv rekryteras från just civilingenjörs-skrået, att fler kvinnor i framtiden kan bli aktuella för chefspositioner inom mansdominerade områden.
- **Minst 4 procents-mål till forskning.** Idag satsar Sverige totalt, staten tillsammans med privata företag och ideella stiftelser, runt 3,5 procent av BNP på forskning och utveckling. Den andelen måste öka till minst 4 procent, för att Sverige fortsatt ska vara en kraft att räkna med. Ett sådant mål ska sättas upp i dialog med och tillsammans med näringslivet och stiftelserna som står för mycket av forskningsfinansieringen i Sverige idag. En större del av EU:s budget bör också omfördelas till forskning och utveckling.
- **Förbättra yrkesskolan för den gröna omställningen.** Kunskaper och färdigheter ska kunna utvecklas under hela livet, det är det som är det livslånga lärandet. Därför bör det införas en yrkesutbildning för vuxna motsvarande gymnasial nivå med stort inslag av arbetsplatsförlagt lärande, kallad yrkesskola, med yrkehögskolan som modell.

- **Utveckla omställningsstödet.** Ett fungerande omställningsstudiestöd växer nu fram. En del barnsjukdomar återstår, såsom att få handläggningen att fungera bättre och snabbare.

SVERIGE SKA LOCKA VÄRLDENS BÄSTA TALANGER

Behovet på den svenska arbetsmarknaden av högkvalificerad arbetskraft har aldrig varit så stort som i dag, och bristen på rätt kompetens aldrig så skriande. Efterfrågan på spetskompetens kommer dessutom fortsätta att öka, inte minst för att klara av den gröna omställningen av industrin. Ett bättre fungerande utbildningssystem är centralt för att stärka svensk kompetensförsörjning och innovationskraft, men det kommer inte att räcka. Sverige måste bli ett land som välutbildade människor från hela världen vill komma till och stanna i. För många svenska bolag är det en självklarhet att rekrytera talanger globalt, men de ambitionerna krockar ofta med verkligheten. När svenska företag nu leder den gröna omställningen med innovativa produkter och tjänster är det helt centralt för deras framgång att det blir enklare att få hit personer med rätt kunskaper och erfarenheter.

I dag är handläggningstiderna alltför långa och processerna oförutsägbara. Tilltänkta anställda flyttar istället till andra länder där processerna fungerar bättre och de snabbare kan komma i jobb. Behovet av att kunna rekrytera globala talanger för att svenska företag ska kunna utveckla världsledande lösningar kommer bara öka, inte minst i kölvattnet av den gröna omställningen. Det är hög tid att Sverige blir ett föregångsland i den globala konkurrensen om talangerna.

Sverige har på många sätt ett bra utgångsläge. Vi ligger på andra plats i OECD:s Talent Attractiveness Index. Hög livskvalitet, möjlighet att kombinera jobb och familjeliv och spännande jobbmöjligheter gör Sverige intressant. För entreprenörer är villkoren överlag också konkurrenskraftiga, med till exempel jämförelsevis låga kapitalkrav för den som vill komma hit och starta företag. Men trots detta så underpresterar Sverige idag. För få kommer hit och väljer att stanna här. För att få till en förändring krävs att frågan om att attrahera globala talanger prioriteras på den politiska dagordningen på ett helt annat sätt än idag. Här finns mycket att lära av andra länder, som till exempel Finland och Kanada.

I Finland har det skapats ett nationellt program för global talangattraktion, kallad "Talent Boost". Programmet syftar till att öka medvetenheten om vad Finland har att erbjuda, få fler att komma till Finland och få de som redan är i Finland att rota sig och att nyttja sina kompetenser på bästa sätt.

Sverige behöver ta ett liknande grepp. Det behövs en nationell kraftsamling och tydligt politiskt ledarskap på nationell nivå med en ansvarig myndighet, förslagsvis Tillväxtverket, som får ansvar att samordna arbetet. Det behöver göras en genomlysning av vilka hinder som finns och hur de kan åtgärdas. Men det finns ett antal reformer som det är tydligt redan nu behövs.

Dagens system är för långsamt och oförutsägbart. Målet måste vara att Sverige blir världsbäst på snabba tillstånd för grupper som till exempel ingenjörer, tekniker och program-

merare, där beviljandegraden idag är 98–100 procent. Finland har introducerat en expressfil i ansökningsförfarandet för dessa grupper. Det behöver Sverige också göra.

Finland har utöver expressfilen även introducerat ett nationellt D-visum, som tillåter personer med internationell kompetens och deras familjer att resa in i Finland så snart de fått ett positivt arbetstillståndsbeslut. Det innebär att personerna inte längre behöver vänta på att tillståndskortet kommer fram innan de reser in. Även Nederländerna har infört ett liknande system, där personen får börja arbeta även om dokumenten inte är färdiga, på ett tillfälligt tillstånd som är giltigt i högst fyra månader. Sverige bör införa liknande regler.

Det ska också vara möjligt och smidigt att komma till Sverige om du har en eftertraktad kompetens men ännu inte hittat en svensk arbetsgivare. Kanada har varit en föregångare på detta område. De har ett poängsystem som gör det tydligt, transparent och enkelt att få komma och söka arbete. Sverige bör införa något liknande. I ett sådant system ska företagens behov av nyckelkompetens väga tungt för vilka som får tillstånd. Därutöver ska systemet väga in andra faktorer som ålder, utbildning och språkkunskaper som meriterar den sökande.

Dessutom behövs reformer även på andra politikområden, som skattesystemet, för att främja att fler högkvalificerade anställs och blir kvar i Sverige. För många är det långt ifrån självklart att välja att flytta till detta land långt upp i norr och alla olika pusselbitar, inklusive ersättningen, behöver ofta stämma för att flyttlasset ska gå hit.

Därför behöver expertskatten fortsätta att reformeras. Den ger idag inte motsvarande skattelättnader som i många konkurrentländer och är för snäv i vilka som omfattas av den. Den danska expertskatten uppfattas till exempel som mycket mer flexibel och attraktiv. Danmark har även utvecklat ersättningsmodeller för internationell kompetens och rankas som det tionde mest attraktiva landet bland högutbildade inom OECD-länder när det kommer till inkomst och skatt. Detta kan jämföras med Sverige som ligger på plats 31 på samma lista.

Men Sverige måste även bli bättre på att erbjuda konkurrenskraftiga inkomstskatter för alla, både svenska och utländska talanger. Många svenska välutbildade personer har potentiellt hela världen som arbetsfält. Sverige har fortsatt bland världens allra högsta marginalsatser, på runt 55 procent som högst. Det är inte rimligt. De högsta marginalsatserna drar heller inte in några pengar netto till statskassan, om man tar hänsyn till så kallade dynamiska effekter. Därför måste avtrappningen av jobbskatteavdraget tas bort och på sikt behöver även statsskatten sänkas.

Krängliga processer gör att det är svårt för företag, inte minst småföretag, att rekrytera utländsk kompetens för FoU. Här rankar Sverige relativt lågt enligt FoU-barometern. Många som skaffat sig en forskarutbildning i Sverige väljer sen också att lämna. Här behövs en översyn av reglerna, med målet att fler som utbildar sig i Sverige ska stanna kvar och att det ska bli lättare för företagen att hitta FoU-personal.

Sverige måste också se till att få fler spännande FoU-tjänster placerade i Sverige. Liberalernas mål är att Sverige ska bli ett av de mest attraktiva länderna i världen att placera FoU-

verksamhet i. För att komma dit behövs bland annat reformer på skatteområdet. FoU-avdraget är ett viktigt verktyg för att uppmuntra till FoU-investeringar i Sverige. Avdraget infördes 2014 och behöver vidareutvecklas. Till exempel så bör definitionen av vad som räknas som FoU breddas och det behöver ses över om avdraget ska göras mer generöst. Regeringen har tillsatt en utredning som ser över detta och som behöver tas vidare skyndsamt. Sverige bör även införa förmånliga skatte-regler för intäkter från patent, i form av en så kallad patentbox-modell för beskattning. Sådana system finns redan i ett flertal andra länder, såsom Storbritannien, Irland och Holland. Här ligger Sverige idag på efterkälken.

- **Fria vägar för de som stärker svensk konkurrenskraft.** Inför ett nytt system för arbetskraftsinvandring för dem med eftertraktad kompetens men som ännu inte har ett jobberbjudande, som utgår från Kanadas poängsystem.
- **Inför en Talangexpress för ansökningar om arbetstillstånd till kvalificerade yrken.** Expressfilen riktar sig mot personer med spetskompetens samt experter och entreprenörer med tillhörande familjer och innebär att ett beslut efter ansökan om uppehållstillstånd ska ges redan inom två veckor.
- **Inför särskilda visum för de som fått positiva beslut eller med stor sannolikhet kommer få det.** Ingen med eftertraktad kompetens ska behöva vänta på att få komma till Sverige och börja jobba om man har en arbetsgivare.
- **Se till att fler med forskarutbildning kommer till och stannar i Sverige.** Reglerna behöver förenklas och förbättras för studenter som avslutar avancerade studier eller doktorandstudier att ansöka om uppehållstillstånd för vidare studier eller forskningstjänst.
- **Gör Sverige mer ekonomiskt attraktivt för högutbildad utländsk arbetskraft.** En viktig del i det är att reformera den svenska expertskatten, som behöver bli mer konkurrenskraftig.
- **Det ska löna sig bättre att utbilda sig.** Sverige måste erbjuda konkurrenskraftiga inkomstskatter för både svenska och utländska talanger. Avtrappningen av jobbskatteavdraget måste tas bort och statsskatten på sikt sänkas.
- **Reformera FoU-avdraget.** Det måste vara attraktivt att placera forskning och utveckling i Sverige. FoU-avdraget behöver utvecklas för att stärka Sveriges relativa konkurrenskraft när det gäller placering av FoU-verksamhet.
- **Säkerställ flexibla löneregler för bristyrken.** Ett permanent lönegolv i närheten av 100 procent av medianlönen kommer sannolikt införas 2024, med möjlighet till undantag för vissa bristyrken. Det ska finnas generösa möjligheter till undantag för yrken där det råder brist. Listan bör uppdateras regelbundet utifrån utvecklingen på arbetsmarknaden.

DET SKA VARA ENKELT ATT DRIVA FÖRETAG

Det ska vara enkelt att driva företag, att växa och att anställa i Sverige. Sverige har på många sätt ett dynamiskt näringsliv idag, som är bra på innovation och att hitta de nya möjligheterna. Men det tyngs av hinder som behöver undanröjas. Hinder som i slutändan håller tillbaka svensk konkurrenskraft och svenska företags bidrag i den gröna omställningen.

Företagen måste idag lägga alltför mycket tid på administration, att uppfylla regler som inte är ändamålsenliga och på långa tillståndsprocesser. Här behövs krafttag. Regeringen tar nu initiativ till att inrätta ett förenklingsråd, som ska vara motorn i att få bort onödiga och administrativt betungande regleringar. Hit kan alla anmäla det som upplevs som problem och Regeringen aktivt arbeta med att ta bort eller göra om de betungande reglerna. Det är ett viktigt första steg, som behöver följas upp för att se om det ger tillräcklig effekt. Dessutom införs ett implementeringsråd för att säkerställa att vi inte överimplementerar EU-regleringar. Här är det viktigt att också se till att tidigt ha med sig företagens perspektiv när regeringen förhandlar om nya regler som kommer påverka svenska företag.

Det blir en otroligt viktig uppgift för staten framöver att ge rätt förutsättningar för näringslivets gröna omställning och för den nyindustrialiseringsboom som följer i dess kölvatten. Här finns otroliga möjligheter att bidra till att lösa globala problem och samtidigt få fram nya svenska framgångsrika företag. Men det kommer bli en enorm utmaning för hela samhället att möta upp med rätt förutsättningar.

Sverige bör därför införa förmånliga skatteregler för intäkter från patent, i form av en så kallad patentbox-modell för beskattning. Sådana system finns redan i ett flertal andra länder, såsom Storbritannien, Irland och Holland. Här ligger Sverige i dag på efterkälken.

I dag finns det stora utmaningar för den gröna omställningen vad gäller tillgången till naturresurser, särskilt de sällsynta råvaror som behövs för att bygga till exempel batterier. Sverige har en unik roll att spela tack vare vårt lands tillgång till dessa metaller. Regeringen kommer under innevarande mandatperiod att arbeta för bättre fungerande tillståndsprocesser, bland annat med fokus på kortare tid till beslut. En utredning har tillsatts, som ska ta fram konkreta förslag för att nå dit. Återvunnet material behöver också bli mer tillgängligt. Brytningen måste ske ansvarsfullt, men det är inte rimligt att vi ska förlita oss på gruvbrytning i länder med bristande demokrati och miljölagstiftning för vår omställning. Det måste bli enklare att öppna nya gruvor i Sverige.

Ska det vara enkelt och attraktivt att driva företag behöver även de sociala systemen anpassas till företagares verklighet. I dag är vissa försäkringar, till exempel föräldraförsäkringen inte anpassade efter de förutsättningar som företagare har. Det riskerar att leda till att kvinnor inte väljer att driva företag då det på grund av systemet kan vara svårt att vara föräldraledig, och driva företag. Ska vi få fler kvinnliga entreprenörer behöver sociala systemen vara flexibla för olika typer av livspussel.

- **En uppgift, en myndighet.** Stärk arbetet med myndigheternas digitalisering och rapportering. Det skulle förenkla för företagen och förbättra arbetet om att en uppgift endast ska behöva lämnas in en gång per myndighet.
- **Inför en patentbox.** Sverige bör införa förmånliga skatteregler för intäkter från patent, i form av en så kallad patentbox-modell för beskattning. Sådana system finns i ett flertal andra länder.
- **Genomför klimatomställningen med svenska mineraler.** Förenkla och samordna processer för nya gruvor som bryter kritiska råvaror för klimatomställningen.
- **Smidig föräldraförsäkring.** Två av tre företagare uppgav 2019 att de behöver mer flexibilitet i föräldraförsäkringen. Därför bör valfriheten öka genom en förkortad föräldraförsäkring till 360 dagar där 100 procent av lönen kan tas ut, utöver dagens system. Det behövs också en förbättring av Försäkringskassans rutiner för att fastställa sjukpenninggrundande inkomst (SGI) för företagare och förbättrade deltidsregler av uttaget.

SVERIGE BEHÖVER EURON

För att företagen ska kunna blomstra behöver de stabila förutsättningar. De behöver kunna planera och göra rimliga kalkyler. För många företag är idag den svenska valutan ett tydligt problem, som tynger verksamheten. Kronan har under lång tid både trendmässigt försvagats och samtidigt svängt upp och ner som en jojo. Svenska företag är globaliserade. De har både kunder och leverantörer över hela världen. Men allra mest handlar de med företag och privatpersoner inom EU och eurozonen. Att Sverige har kvar kronan, och inte bytt till euron, blir i det sammanhanget en tydlig nackdel jämfört med de som befinner sig på eurozonens insida. Det slipper de handelshinder som en svängande växelkurs innebär.

Faktum är att den svenska kronan också har gjort det dyrt att vara svensk. Kronan har tappat över en tredjedel av sitt värde mot euron de senaste tio åren och fallet mot dollarn är nästan det dubbla. Utvecklingen har gjort att kronan kallas för en skvalpvaluta. Detta syns inte minst när svenskarna reser utomlands. Det märks också här hemma i Sverige, då svenska hushåll och företag får mindre för sina pengar när importerade varor blir dyrare.

Förr i världen var ofta bilden att en svag krona var bra för företagens konkurrenskraft. Det gjorde svenska varor billigare utomlands och gynnade därigenom svensk export. De tongångarna hörs numera sällan från det svenska näringslivet. Den svaga och volatila kronan är enligt företagen istället ett stort tillväxthinder. Sambandet som man tidigare hänvisat till med svagare krona och ökad export har också försvunnit. Importinnehållet i produktionen är ofta relativt stor, vilket ger ökade kostnader när kronan blir svagare, och nackdelarna med den oförutsägbara växelkursen upplevs som stora.

Företagen uppger också att de inte vill äga svenska kronor. Utländska växelkontor har vid tillfällen valt att inte ta emot kronor och företag tvekar till investeringar i Sverige på grund av de kraftiga rörelserna i kronans värde. Effekten av att ha

kvar kronan blir att Sverige missar möjlighet till viktiga investeringar och svenskarna får svårare att betala för sig utomlands.

I och med Rysslands aggressionskrig mot Ukraina har behovet av ett starkare gemensamt Europa ökat. Sverige står nu med ena foten utanför EU gemenskapen och gör att man minskar sitt inflytande i avgörande frågor för unionen. Man bör ställa sig frågan "Vad vill Putin ha, ett svagare eller starkare Europa?".

I oroliga tider rör sig kapitalet till trygga hamnar och lämnar små valutor som kronan. I tider av orolighet är det tryggare att stå tillsammans istället för själv.

Det är därför hög tid att Sverige inleder en process för att införa euron som valuta. Regeringen bör tillsätta en utredning som undersöker hur en sådan process kan se ut. Utredningen bör också uppdatera den analys som gjordes före folkomröstningen om euron kring de ekonomiska konsekvenserna för Sverige av ett euro-medlemskap. Det har runnit mycket vatten under broarna sen dess. Sverige är idag ännu mer sammankopplat ekonomiskt med övriga EU än vad vi var då och vi behöver skyndsamt ansluta oss till euron.

- **Inför euron till 2028.** Regeringen bör skyndsamt tillsätta en utredning för att staka ut vägen för Sverige att anta euron som valuta. Målet bör vara att säkerställa ett inträde i euron till 2028. För att hinna med det bör regeringen under 2025 lägga en proposition om att anta euron som valuta.

INRE MARKNAD OCH FRI RÖRLIGHET

Sverige är en öppen ekonomi där exporten och handeln är avgörande för landets välbefinnande. Genom medlemskapet i EU får Sverige tillgång till den inre marknaden, vilket tillför svensk ekonomi över 300 miljarder kronor varje år. En allt större del av den svenska exporten är tjänster. Varuexporten har sedan 00-talet legat still, samtidigt som tjänsteexporten har ökat med över 50 procent.

En stor utmaning som svensk frihandel står inför är gränskontrollerna med våra grannländer. Norge och Danmark är två av våra viktigaste handelspartner. Idag är det alldeles för krångligt att frakta varor eller arbetspendla över gränsen. Detta skadar svensk ekonomi och gör livet krångligt för alla som lever i gränsområdena.

Ska människor kunna arbeta i andra länder behöver även trygghetssystemen vara rörliga. Det är i dag alldeles för svårt att flytta med sig trygghetssystem när man arbetar inom EU, och många som kommer till Sverige har svårt att få tillgång till grundläggande tjänster när de kommer till Sverige för att arbeta. Det är väldokumenterat hur svårt det är att öppna ett bankkonto för att kunna få sin lön insatt. Den som kommer till Sverige för att bidra ska mötas av öppna armar, inte bankkrångel och svårt att få ut sin lön.

Till skillnad från varor så halkar alltså tjänstehandeln på den inre marknaden efter. Medan handeln med varor inom i EU är mycket större än varuhandeln utanför, så gäller inte detsamma för tjänstehandeln. Där är den på samma nivå, oavsett om handeln sker inom eller utanför EU. Det drabbar i

slutändan konsumenten och företagen som inte drar den fulla nyttan av EU.

Bakgrunden till detta är att flertalet handelshinder finns kvar mellan EU:s länder när det gäller just tjänster. Tjänsteföretagen drabbas av en stor administrativ börda på grund av nationella bestämmelser och lagar. Det finns också en trend där man ser hur utvecklingen går åt fel håll, då handelshindren och restriktionerna har ökat.

För att stärka svensk export behöver harmoniseringen av regler för tjänster genomföras och den oroväckande trenden med ökade restriktioner stoppas. Sveriges och EU:s riskerar att lämna miljarder till ekonomin vilket innebär färre arbetstillfällen och mindre pengar till den gemensamma välfärden.

- **Öppna gränserna till våra grannländer.** Inre gränshinder behöver tas bort och det ska bli lättare att arbeta och handla med våra nordiska grannländer. Sverige bör driva på för att modernisera skatteavtalen med Norge och Danmark.
- **Sälj svenska tjänster i EU.** Liberalerna ska driva på för att förenkla för människor att sälja tjänster i andra EU-länder genom att fler regler ska harmoniseras för tjänstesektorn inom EU och förenklade procedurer för godkännande av examens-, och yrkesbevis.

- **Öka rörligheten inom EU.** Det behöver bli lättare att flytta till Sverige som EU-medborgare. Det är avgörande att individen kan röra sig fritt och tryggt mellan länder. Därför behöver rörligheten av sociala skyddsnet och pensioner stärkas.
- **Stoppa bankkrånglet för de som kommer hit.** För den som kommer hit och ska arbeta från ett annat EU-land är det svårt att komma in i samhället på grund av onödig byråkrati. Därför behöver det bli lättare att etablera sig i Sverige genom att till exempel förenkla hur arbetare får tillgång till ett personnummer.

ANSVAR FÖR FRAMTIDEN

Liberalernas landsmöte
17-19 november 2023
Linköping

MOTIONER TILL LANDSMÖTET 2023 OCH PARTISTYRELSENS YTTRANDE ÖVER DEM

ALLMÄNT: Allmänpolitik och liberal ideologi

Ansvar för framtiden Partistyrelsens allmänpolitiska yttrande till landsmötet 2023 samt yttrande över motioner.

Liberalerna tar kampen för människors frihet, år för år och dag för dag. År 2023 träffas liberaler från hela Sverige i en tid med svåra utmaningar, både nationellt och internationellt. Vår samtid ställer stora krav på politiskt ledarskap och handlingskraft: På liberaler på alla beslutsnivåer och på Liberalerna som parti.

Liberalismens historia är lång och fylld av segrar. Vår frihetsrörelse har kämpat för rösträtten och mänskliga rättigheter, kunskapsskolan, jämställdhet, näringsfrihet, Europasamarbetet, Nato och funktionsrätten. Men det enda som räknas för ett parti som vill vara relevant är vad vi har att erbjuda väljarna i dag och i morgon.

Därför träffas vi nu för att titta framåt. Vi liberaler ska finnas där för de människor som efterfrågar politiskt ledarskap och handlingskraft. För att lyckas behöver vi våga tänka nytt, ifrågasätta gamla sanningar och göra tuffa ekonomiska prioriteringar. Och vi behöver skynda på, för resultat brådskar.

Det är talande att en hel ungdomsgenerations intryck av världen och dess möjligheter nu har formats av restriktioner, krigslarm, psykisk ohälsa, klimathot och rädsla för våld och övergrepp. De förtjänar politiker som sätter sakfrågorna i fokus och återför hopp och framtidstro. Som skapar hopp om ett Sverige där barn bär skolböcker och inte vapen. Och tro på ett framtida Europa som står fritt och öppet från öst till väst. Med gemensamma krafter kan vi säkra både freden och klimatet. Men denna framtid kräver att vi talar klarspråk om vår nutid.

Vi lever i en tid där det mest fundamentala sviktar. Runt om i Sverige skjuter och spränger kriminella med kopplingar till den organiserade brottsligheten. De lämnar död, förstörelse, oro och oskyldiga offer efter sig. Trots polisens och socialtjänstens insatser växer hoten mot friheten och tryggheten i Sverige. Ett skuggsamhälle har vuxit fram där en hög migration inte har varit i balans med politiken för integration. Resultatet är en omfattande integrationsskuld där alltför många människor står utanför det svenska samhället, ibland av eget val. Många som kommit till Sverige och fått avslag är fortfarande kvar i landet och riskerar att utnyttjas av organiserad brottslighet eller arbetsgivare utan skrupler. Parallella samhällsstrukturer tar form och klaner stärker nu sin makt på bekostnad av allt det som vi liberaler tror på. Terrorhotet mot Sverige bedöms nu vara högt.

Samtidigt utmanas freden, globaliseringen, världshan-

deln och det marknadsekonomiska systemet runtom i världen. Säkerhetsläget i Europa är det allvarigaste sedan andra världskriget. Hotet från främmande makt mot Sverige och våra vänner är reellt och allvarligt. Den fred som många länge tog för given har ersatts med krig och konflikt. Ryssland fortsätter att angripa Ukraina trots omvärldens protester och i strid med folkrätt och mänskliga rättigheter. Ukrainarna fortsätter att stå upp, inte bara för sitt självbestämmande utan för hela Europas frihet.

Därtill fortsätter den aggressiva utrikespolitiken också från diktaturer som Kina och Iran. Hoten mot utsatta demokratier som Taiwan i relation till Kina och Israel i relation till Iran fortgår och trappas upp. Därtill befinner vi oss i en synnerligen knepig ekonomisk situation där lågkonjunktur kombineras med inflation, högre räntor och sjunkande reallöner.

Konsekvenserna av det som händer i världen i kombination med att politiken inte agerat tillräckligt kraftfullt i Sverige skapar oro, misstro och svagt stöd för den organiserade liberalismen. Och den liberala demokrati som under flera årtionden har varit på frammarsch är nu satt under press, både i delar av Europa och runtom i världen.

Ska vi bidra till Sveriges utveckling behöver vårt parti bli starkare. Vi liberaler behövs och vår ideologi behövs. Därför fortsätter vårt förnyelsearbete för att hitta relevanta liberala lösningar på dagens och morgondagens problem. För att lyckas behöver vi hålla ihop utåt och bygga tillsammans inåt. Vår väg framåt förutsätter att vi nu utvecklar vår politik och arbetar med vår kommunikation för att göra liberala lösningar på samhällsproblemen tydliga och mer lättillgängliga. Vi ska utvecklas till ett mer vardagsnära och lyssnande parti. Liberalerna ska ge svar på de frågor som medborgarna ställer, på de stora samhällsutmaningar Sverige och Europa står inför. Vi ska se, beskriva och agera utifrån verkligheten som den är. Vårt parti ska få saker gjorda. Vi ska visa parlamentariskt självförtroende genom att presentera och vinna stöd för den politik som vi tror på.

Liberalerna har sökt och vunnit förtroende för att möta väljarnas krav på förändring: Därför ingår vi tillsammans med Moderaterna och Kristdemokraterna i en regering som både talar klarspråk om samhällsproblemen och talar med hela Sveriges riksdag. En regering som har kraft att hantera allt från stöd till Ukraina till att få bukt med den organiserade brottsligheten genom historiska krafttag inom rätts-, social-

och utbildningspolitiken. En regering som förstår att genom internationellt samarbete bygga militär och ekonomisk styrka tillsammans med dem som delar våra värderingar, till att lägga om politiken på en hemmaplan i arbetet mot inhemsk oro.

Med våra grundmurade liberala värderingar i ryggen är Liberalerna det liberala mittenankaret inom regeringen. Genom samarbete inom en ansvarsfull och reformivrande borgerlighet kan vi sjösätta de förändringar som Sverige behöver. Och med fem ministrar med ansvar för några av medborgarnas viktigaste framtidsfrågor ska vi gräva där vi står tills jobbet är gjort och förtroendet för oss liberaler har stärkts.

Tillsammans för vi tillbaka kunskapsfokuset och arbetsron till klassrummet. Vårt arbete för en integrationspolitik med tonvikt på språk, jobb och personligt ansvar fortsätter. Och med liberaler vid makten ska förutsättningarna äntligen skapas för en fossilfri elektrifiering av hela samhället, där välståndet växer och klimatutsläppen tas hela vägen till noll: i Sverige, i EU och i världen.

En hörnsten i arbetet mot samhällsproblemen är att de strävsamma i vårt samhälle tryggas och dörren står öppen för fler att komma i egen försörjning och bidra till ett gott samhälle.

Med liberal politik skapas förutsättningar för fler samhällsbyggare och en tro på framtiden. Det skapas ett växande land med trygga människor. Med bättre förutsättningar för dem som tänker nytt, tar ansvar och investerar i vårt land. Med goda villkor, enklare regler och lägre skatter för entreprenörer och företag. Med plats att tänka nytt både på universiteten och i näringslivet. Och med en stabil välfärd från förskolan till äldreboendet.

Vi liberaler vill skapa ett samhälle där alla förväntas bidra och göra sitt bästa, men också där ett starkt skyddsnät finns när det behövs. För oavsett om det gäller cancervård, livslång sjukdom, anhörigutmattningsstöd eller stöd för en funktionsnedsättning så ska vi människor hjälpas åt.

När det gäller arbetet med klimatomställningen, kampen mot den organiserade brottsligheten, en ansvarsfull migrationspolitik eller arbetet för en växande ekonomi så vet vi liberaler att EU är en del av lösningen. Liberalerna är starkt förankrade i den europeiska liberala familjen – och vi siktar på ett ännu större liberalt inflytande i Europaparlamentet efter valet i juni 2024. Tillsammans kan liberaler i alla Europas länder utveckla EU-samarbetet. En del i detta är att Sverige snarast börjar inleda en övergång till euron.

Med mer liberal politik skapas förutsättningar för en friare värld: En värld där Ukraina är medlem i EU och där samtliga EU-länder slår vakt om rättsstat och demokrati. En värld med nya demokratiska styren i Moskva, Beijing och Teheran. En värld med både äganderätt och fri skolgång i alla världens länder. En värld där jämställdheten är självklar liksom hbtqi-personers rättigheter. En värld där varor, människor och kapital kan röra sig fritt. Och där hopp väcks om framtiden.

Liberalernas uppdrag är nu allt detta. Att vinna stöd för vad vi tror på. Med ansvar för framtiden. Och blick på friheten. Med rätt analys om världen omkring oss och med skarpa verktyg för förändring. Med trovärdighet och uthållighet över den tid och för det arbete som verklig förändring kräver.

Ingen har sagt att vägen vi tillsammans har valt skulle bli

enkel. Men vi liberaler kan och ska fortsätta utvidga friheten för fler. Så visar vi upp det liberala alternativet mot de kollektivistiska. Och så kan den organiserade liberalismen finna ny kraft. För skolan och för klimatomställningen. När vi lyckas med detta kan framtidens liberaler träffas under andra förutsättningar: Fler till antalet och i en bättre värld. Det finns mycket att göra för framtiden. Och det är vår frihetsrörelse och vårt ansvarstagande som ska se till att det blir gjort!

Motionerna

A 1. Personuppgiftsändringar i betyg och intyg

Gymnasieskolan är i dag förhindrad att ändra uppgifter i gamla betyg. Arbetsgivare har ingen skyldighet att bistå tidigare anställda med nya intyg med nya personuppgifter. Att utfärda nya dokument som dateras utifrån det gamla dokumentets datering, i syfte att dölja ett identitetsbyte, är urkunds-förfälskning och därmed straffbart.

Samtidigt ändrade hela 1400 personer sitt personnummer bara under 2016 (SCB). Det finns många olika skäl till att en person behöver eller vill byta personnummer. Det kan bero på svår förföljelse som vid våld i nära relation, hedersrelaterat våld eller om man vittnat i domstol. Inte sällan tvingas kvinnor byta personnummer för att en våldsam ex-partner förföljer dem. Att man byter personnummer kan också bero på att man genomgått en könsbekräftande behandling, bytt juridiskt kön och på det sättet fått nytt personnummer vilket också kan leda till häckling och förföljelse.

Oavsett varför man har bytt personnummer är det oerhört påfrestande att vid varje jobbintervju eller varje ansökning till högre utbildning behöva bemöta misstänksamhet mot den enskilde individen. För transpersoner kan det innebära en stor psykisk press att hela tiden behöva berätta om sin transition, bli ifrågasatt i sin könsidentitet och riskera diskriminering och för den som blir förföljd innebär det en direkt fara för sitt liv att det gamla personnumret går att spåra till nya städer, jobb och utbildningar.

Vi liberaler värnar om individens frihet. Det innebär att vi också lite extra måste skydda alla dem som har allra minst av den friheten. Den som av olika anledningar fått nytt personnummer ska inte behöva riskera sitt liv på grund av mänskliga snedsteg. Att riskera att bli röjd på grund av en registrator som inte handskas med uppgifterna med den sekretess som behövs, eller en potentiell arbetsgivare som delar uppgifterna med fel person på avdelningen, är oerhört allvarligt och inget som har en plats i ett liberalt samhälle som sätter individens frihet, och säkerhet, först.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att individer som fått nytt personnummer retroaktivt ska kunna få ut sina nya personuppgifter på tidigare betyg, intyg och andra viktiga persondokument.

Motionär: Martin Norrby, Lidingö; Elin Söderholm, Stockholm; Edvin Mårtenson, Täby

Svar till A 1

I **motion A 1** föreslår motionärerna att Liberalerna ska verka för att individer som fått nytt personnummer retroaktivt ska kunna få ut sina nya personuppgifter på tidigare betyg, intyg och andra viktiga persondokument. Möjligheten att få nya personuppgifter är viktig av många anledningar. Vanliga orsaker till att det sker är att någon genomgått könsbekräftande behandling eller varit utsatt för allvarligt hot eller våld.

Förslaget är dock förenat med risker och svårigheter. Om alla arbetsgivare skulle bli skyldiga att, på någons begäran, ändra intyg som kan vara flera år gamla kommer de själva att behöva utreda att de nya förhållandena föreligger för att inte riskera att medverka till att skapa förfälskade handlingar. Samma situation kan uppstå med betyg och andra former av intyg. Idén med en urkund är att den ska spegla de förhållanden som gällde just då, och för att kontrollera det är den samtida dokumentationen det bästa bevismedlet. Problemet med att den mänskliga faktorn hos en registrator eller arbetsgivare kan röja den gamla identiteten kommer tyvärr att kvarstå, men flyttas till den person som med motionärernas förslag skulle behöva administrera ändringen eller utfärdandet av det nya dokumentet.

För privata aktörer finns inget som idag hindrar att – om de vill – kan utfärda ett nytt intyg med de nya uppgifterna och daterar det till datumet för det nya utfärdandet. För betyg och andra officiella intyg skulle en lösning kunna vara att de ges möjlighet att utfärda nya intyg, med ny datering, om det inte redan är möjligt idag. I annat fall bör ett gammalt intyg eller ett gammalt betyg ihop med något som kan styrka att man bytt personuppgifter fungera.

Frågan är som synes komplex och det är många aspekter som måste vägas in och undersökas innan partiet tar ställning för en förändring av denna dignitet. Partistyrelsen anser därmed att **motion A 1 får anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion A 1 anses besvarad

A 2. Dags för en omfattande statlig utredning av det socialdemokratiska affärskomplexet

I Sverige finns starka kopplingar mellan det statsbärande partiet och en lång rad företag och organisationer. Sverige är unikt bland demokratier genom att det socialdemokratiska partiet under sitt långa maktinnehav systematiskt har gynnat ett omfattande komplex av närstående företag och organisationer genom lagstiftning, direkta överföringar av skattemedel och andra former av finansiellt och juridiskt stöd. Detta gynnande utgör i flera fall en form av politisk korruption. I vissa fall har partiet direkt ägt företag, ett fenomen som är sällsynt bland västliga demokratier.

Till det socialdemokratiska partiets affärspolitiska komplex hör och har hört bland annat Folksam, Konsum, Coop, KF, Fonus, OK, HSB, Riksbyggen, ARE-bolagen, allmännyttan, hyresgästföreningen, SABO och RESO. Listan kan göras längre. Detta komplex har gynnats av den korporativistiska struktur som det socialdemokratiska partiet byggt upp med hjälp av olika regleringar och subventioner. Dessa har för-

hindrat fri konkurrens och fri etablering. Regleringarna har främst gällt hyresmarknaden, livsmedelsmarknaden, arbetsmarknaden och kapitalmarknaden.

Inget annat politiskt parti i Europa har utvecklat ett sådant affärspolitiskt komplex som socialdemokratin har gjort i Sverige. Ingen annan demokrati i Europa har en sådan institutionell ram. Det märkliga är att det saknas en systematisk genomlysning av detta internationellt sett exceptionella komplex. Det är hög tid att det socialdemokratiska affärskomplexet systematiskt kartläggs genom en statlig offentlig utredning. En sådan utredning kräver nämligen omfattande resurser. Denna utredning bör ha fyra uppgifter.

Först ska den kartlägga hela systemets framväxt och omfattning. I nästa steg ska den beräkna storleken på det ekonomiska stöd via politiska beslut som direkt eller indirekt överförs till företag och organisationer närstående socialdemokratin. Det kommer röra sig om enorma belopp med tanke på det finansiella stöd som getts till HSB och Riksbyggen via subventionerade lån och räntor. Här bör också kalkyler göras av det stöd som bland annat getts till Konsum när det gäller lokalisering av butiker.

I ett tredje steg bör utredningen studera effekterna på svensk ekonomisk tillväxt av detta politiska affärskomplex. I vilken utsträckning har denna struktur hållit tillbaka tillväxten och produktivitetens utvecklingen? Slutligen som en fjärde punkt bör utredningen analysera hur den liberala demokratin kan skyddas från det korporativa system som s-partiet byggt upp. Vilka åtgärder bör vidtas för att stärka de demokratiska spelreglerna?

Under åren 1969-1975 arbetade den statliga Koncentrationsutredningen för att utreda maktkoncentrationen inom det privata näringslivet. Nu är det hög tid med en ny Koncentrationsutredningen med inriktning på det politiska näringslivet. Vidare bör utredningen även sammanfattas på engelska.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en statlig utredning som systematiskt kartlägger det socialdemokratiska affärskomplexet – ett arrangemang som är unikt bland västliga demokratier. Utredningen bör även studera effekterna av detta komplex på vår tillväxt och vilka ändringar som bör vidtas för att skydda den liberala demokratin från korporativistiska strukturer.

Motionär: Lars Jonung, Lund

Svar till A 2

I **motion A 2** föreslås att Liberalerna verkar för en statlig utredning som systematiskt kartlägger det socialdemokratiska affärskomplexet samt vilka ändringar som bör vidtas för att skydda den liberala demokratin från korporativistiska strukturer. Partistyrelsen delar uppfattningen att den liberala demokratin ständigt bör skyddas och stärkas. Därför var det viktigt att Liberalerna gick till val för och genomförde ett liberalt maktskifte i Sverige. Vår regering har exempelvis tillsatt en parlamentarisk kommitté som har i uppdrag att utreda om nya grundläggande fri- och rättigheter rätt – som rätten att göra abort, rätt till domstolsprövning och ett generellt skydd mot diskriminering – bör läggas till i regeringsformen. Därutöver

har en statlig utredare fått i uppdrag att se över regleringen för partipolitiska lotterier. Partistyrelsen vill dock understryka att det förefaller föreligga goda möjligheter att genomföra reformer i demokratistärkande riktning i bred politisk enighet. Ett självklart liberalt uppdrag har under lång tid i svensk historia varit att formulera ett liberalt alternativ vid tider av Socialdemokratiskt styre. Liberaler har också varit flitiga kritiker av flera inslag i det korporativa Sverige såväl som av andra avsteg från den liberala demokratins principer och praktiker från såväl höger som vänster. Att i motionsbehandlingen till landsmötet nu särskilt peka ut ett oppositionsparti på det sätt som föreslås i motionen förefaller däremot inte vara motiverat. Som redogörs för i det allmänpolitiska yttrandet är Liberalernas uppgift är nu att konsekvent motverka antiliberala krafters försök till inflytande och tydligt visa upp det liberala alternativet till dessa krafter. Med rätt analys om världen omkring oss och med rätt verktyg för förändring. Med trovärdighet och uthållighet över den tid och i det arbete som verklig förändring kräver. Partistyrelsen föreslår därför att **motion A 2 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion A 2 avslås

A 3. Samhället ska hjälpa människor i digitalt utanförskap

Nu för tiden när bankärenden och många andra ärenden som kräver identifiering av den person som ska utföra sitt ärende så avkrävs man i de flesta tillfällen identifiering via Bank-ID. Vid kontakter med bank, A-kassan, Arbetsförmedlingen, Skatteverket, Försäkringskassan, försäkringsbolag, 1177 för att ta några exempel. För de flesta av oss innebär det inga problem. Men det finns dem som genom den breda användningen av Bank-ID blir allt mer isolerade av tekniken. I första hand gäller det människor med fysiska eller psykiska funktionshinder och dem som av åldersskäl inte behärskar tekniken. Vi vill leva i ett inkluderande, inte exkluderande samhälle.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att utreda hur samhället kan hjälpa människor i digitalt utanförskap till inkludering istället för dagens exkludering.

Motionär: Förbund Värmland

Svar till A 3

I **motion A 3** föreslås att partistyrelsen ska ges i uppdrag att utreda hur samhället kan hjälpa människor i digitalt utanförskap. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning om att det är viktigt att alla kan delta i samhället på lika villkor och inte begränsas av faktorer som t.ex. ålder eller funktionsnedsättning. Detta har länge varit Liberalernas ståndpunkt. Digitaliseringen innebär en ny aspekt, men i grunden handlar det om att varje människa ska få det stöd och den hjälp hon har rätt till oavsett om det är inom hemtjänst, assistans eller på något annat sätt. Eftersom det är något Liberalerna redan verkar för i många olika sammanhang och olika nivåer anser partistyrelsen att **motion A 3 kan anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion A 3 anses besvarad

A 4. En framtidsberättelse för ett liberalt Sverige 2040

Bakgrund

I Alingsås beslöts på årsmötet 2020 att ta fram en Framtidsberättelse 2035 som visade hur det då är att leva och verka i Alingsås. Med pandemin tog det fram till valet 2022 innan den var klar. Vi hade då intervjuat ett 50-tal personer – företagare, skolledare, lärare, omsorgspersonal, föreningsfolk, förvaltningschefer, m fl för att få bredd i perspektiv utan politiska kopplingar. Olika framtidsanalyser gav underlag för hur världen skulle kunna se ut då. Ett 10-tal medlemmar har hjälpts åt med samtal och skrivande i ett grunddokument. Samtliga medlemmar fick sedan ge synpunkter på innehållet.

Inför valet 2022 skapade vi ur grunddokumentet en extern version med vår Framtidsskrift 2035 som på 8 temasidor – demokrati, civilsamhälle, skola, näringsliv, omsorg, mm – lät olika röster beskriva hur det är då, vad man ser och upplever. Tänk en Törnrosasömn från i dag där man vaknar i september 2035 och förundrat ser allt som är annorlunda!

På varje sida finns en blå ruta med de liberala värderingar som är kopplade till sidans tema och en orange som i punktform lyfter några få avgörande beslut och händelser som gjort detta möjligt. Framtidsskriften visar på resultatet av den liberala politik vi har drivit fram till 2035 och hjälper oss fokusera på det vi också behöver göra på vägen utöver aktuella problem.

Motionens förslag

I DN fanns en ledare 14/8 2022: Rösta på partiet som bygger ”ditt Sverige 2040” (läs gärna ledaren). Vårt förslag är att Liberalerna antar den utmaningen och skapar vår önskebild. Inte bara en vision utan konkreta förhållanden som finns i vårt land när liberala värderingar har fått genomslag 2040!

Framtidsberättelsen betonar förutsättningen att det är alla vi i Sverige i de olika strukturer vi har i civilsamhället, företag, kommuner, regioner och stat som tillsammans skapar det goda samhället. Alla har ansvar att bidra och samverka utgående från sin roll! Berättelsen ger hopp om ett bättre samhälle!

Inget annat parti har detta och det ger fokus på målet med ett gott liberalt samhälle. Framtidsberättelsen visar på det liberala samhälle som skapas när vi lägger våra förslag för att lösa de dagsaktuella problemen. Med detta fokus ligger vi steget före och blir mer öppna för idéer och lösningar som kan komma. Vi ökar helhetssynen och låser inte fast oss i det vi i dag känner till!

Förslag/idé på framtagningsprocess

En gemensam styrgrupp är sammanhållande, intresserade personer från kommunföreningar, organisationer och nätverk som LUF, Liberala kvinnor, seniorer, företagare, HBTQ:are, m fl utarbetar ett grundmaterial som förankras i förbund, kommunföreningar och organisationer. Lämpligt med en strukturering i arbetsgrupper för de olika temana.

Efter förbundsårsmötet i Göteborg 22/4 har 4 lokalfören-

ingar valt att stödja motionen. Liberalerna i Alingsås medverkar gärna i att driva detta arbete med de erfarenheter vi fått i vårt egen process.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna beslutar ta fram en Framtidsberättelse om hur ett Sverige präglad av liberala värderingar ser ut 2040. En bredd av aspekter belyses inom viktiga områden – t ex demokrati, skola, omsorg, barn och ungdomar, årsrika, företagare, EU, internationellt samarbete, miljö och biologisk mångfald
2. **att** en styrgrupp med förankring i några engagerade förbund/föreningar som är spridda över Sverige bildas – organiserar och styr genomförandet. Information om genomförandet sker regelbundet i medlemsmail från riksorganisationen
3. **att** intresserade medlemmar i föreningarna får anmäla intresse av att ingå i någon grupp. Mångfald i bemaningen sker med spridning på landet och på olika erfarenheter
4. **att** resultatet av arbetet presenteras på nästa landsmöte för avstämning och beslut om användning i nästa valrörelse.

Motionär: Lokalförening Alingsås, Lokalförening Halmstad, Lokalförening Lysekil, Lokalförening Varberg, Lokalförening Svenljunga

Svar till A 4

I **motion A 4** föreslås att Liberalerna via engagerade förbund eller föreningar tar fram en framtidsberättelse liknande den som framtagits efter årsmötesbeslut hos Liberalerna i Alingsås 2020. Partistyrelsen instämmer i värdet av politikutveckling med bred förankring i såväl Liberalerna som i samhället i stort. Partistyrelsen anser att detta bäst hanteras utanför motionsbehandlingen på landsmötet och uppmanar intresserade föreningar att söka samverka med varandra och att kontakta riksorganisationen. Partistyrelsen avser även att fortsätta att verka för att liberal politik utvecklas av exempelvis rapportgrupper med sammansättning från runtom i landet och exempelvis Liberala ungdomsförbundet. Partistyrelsen anser att **motion A 4** bör avslås.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 4 avslås

A 5. Det gör ont när korthus faller

Behovet av Liberala visioner

I det dagliga arbetet internt inom Liberalerna på alla nivåer framställs regelmässigt krav på kvotering av olika grupper. "Varannan damernas" är ett av de äldsta, men ungdom, funktionsnedsättning, invandrarbakgrund och bostadsort är andra exempel. Sällan talas det t.ex. om de aktiva äldre och de sköra äldre som är i stort sett helt orepresenterade.

Det är viktigt att personlig lämplighet och motivation på ett bättre sätt blir urvalsgrund i fortsättningen, eftersom nuvarande ordning har visat sej lyfta fram kandidater som inte har

den lyskraft som behövs för att lyfta vårt parti till den nivå som krävs för en funktionsduglig representativ demokrati.

"Procentarna" som skapar sin politiska plattform genom internt arbete, ("vänskapskorruption"?), hör inte hemma i en modern liberal demokrati, i synnerhet inte i vårt parti. Det samma gäller "populisterna" som på olika sätt manipulerar väljarna genom förenklade och ofta falska budskap.

Med äkta drivkraft framförda liberala visioner är inte populism och om de framförs av Liberaler med folklig förankring så kan vi nå nivåer tio gånger större än dagens opinionssiffror. Det har vi visat i några kommunalval. Vi har också sett hur den centrala nivån i partiet gång efter annan för fram personer utan personlig lyskraft och folklig förankring till kritiska centrala positioner och vilka katastrofala resultat det gett, både på riks- och lokalnivå. Partiledare/partisekreterare som halverar partiet är inte OK! Särskilt inte när det upprepas och gäller både partimedlemmar och väljare.

De Liberala visionerna bör inte vara fler än tre i vardera tre huvudgrupper. (Gammal engelsk visdom kallad pices of nine) De sökes med fördel inom områdena fred, pengar och vård/skola/omsorg.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet ger Partistyrelsen i uppgift att utveckla ett litet antal positiva kärnfullt formulerade liberala visioner som ger enkla svar på för väljarna viktiga frågor
2. **att** Landsmötet ger Partistyrelsen uppdrag att utarbeta riktlinjer som bättre än kvotering ger valvinnande kandidater på alla nivåer.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Svar till A 5

I **motion A 5** föreslås att Landsmötet ger Partistyrelsen i uppgift att utveckla ett litet antal positiva kärnfullt formulerade liberala visioner som ger enkla svar på för väljarna viktiga frågor och att Landsmötet ger Partistyrelsen uppdrag att utarbeta riktlinjer som bättre än kvotering ger valvinnande kandidater på alla nivåer. Att vara politiker är att ständigt söka svar på hur man kan lösa problem i människors vardag, stora som små. Liberalernas företrädare på samtliga nivåer bedriver bra politik för fred, ekonomi och välfärd. Liberalerna har ofta intagit kloka positioner som andra partier anslutit sig till senare. Ett exempel i närtid är ett svenskt natomedlemskap, där Liberalerna var det första partiet som ställde sig positiva till natoanslutning. Nu vill Liberalerna att vi ska ta nästa steg för att göra vår del av världen rikare och fredligare genom att fördjupa det ekonomiska samarbetet i EU – vi vill införa euron.

Liberalerna tror på lika chanser i politiken. Liberalerna är ett parti där flera olika personer finns med olika bakgrunder. Det har att göra med liberalismens kärna, att alla människor är lika mycket värda och att det viktiga är vem du är och vad du vill, inte var du kommer ifrån eller vilket kön du har. Liberalerna kvoterar inte sina listor. "Varannan damernas" infördes av Socialdemokraterna på 70-talet vad gäller deras listor. Trots att Liberalerna inte kvoterar sina listor är det viktigt att alla personer, oavsett ålder, kön eller bakgrund får samma

möjligheter inom politiken. Mot bakgrund av ovan anser partistyrelsen **motion A 5 besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 5 anses besvarad

A 6. Ge varje svensk rätten till individuell avtalsfrihet

Grunden för den liberala demokratin och det liberala samhället är rätten för den enskilde individen att själv ingå alla sina avtal. Vi har individuell avtalsfrihet på många områden. Vi väljer fritt var och vad vi handlar, vart vi vill resa, var vi vill leva och med vem vi vill ingå äktenskap för att ta några exempel.

Allvarliga och långtgående inskränkningar i avtalsfriheten för medborgaren finns emellertid på två centrala marknader: på arbetsmarknaden och på bostadsmarknaden. Individens fri- och rättigheter ersätts där med rätten för organisationer att träffa avtal som binder den enskilde.

Här behövs lagändringar på bägge marknaderna som garanterar avtalsfrihet för den enskilde. För arbetsmarknaden är en sådan ändring enkel. Den består endast i ett avskaffande av konkurrenslagens andra paragraf som säger att "Lagen är inte tillämplig på överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetstagare om lön eller andra anställningsvillkor". Tar man bort denna paragraf så införs alltså konkurrens och därmed också individuell avtalsrätt på arbetsmarknaden.

Att ange önskvärda lagändringar för bostadsmarknaden är mer komplicerat därför något enskilt lagrum, liknande konkurrenslagens andra paragraf för arbetsmarknaden, inte finns att justera. Här råder en fundamental oklarhet. Det är därför en angelägen uppgift att närmare utreda dessa förhållanden. Eftersom konkurrenslagen inte säger något om bostäder och hyror, råder en konflikt mellan konkurrenslagen och de regler som tillämpas på bostadsmarknaden i form av hyresregleringen.

En liberal lagstiftning som ger individuell avtalsfrihet innebär att den som önskar skriva ett eget hyresavtal eller eget anställningskontrakt har oinskränkt rätt därtill. Den enskilde kan därmed kringgå den korporativistiska lagstiftning som idag förnekar individen denna rätt. Med denna rättighet som grund får individen sedan själv bestämma: ska jag acceptera ett kollektivavtal eller ska jag skriva ett eget avtal? Om den enskilde löntagaren finner att kollektivavtalet är mest tilltalande så väljer hen detta alternativ.

Ett införande av full individuell avtalsfrihet på arbets- och bostadsmarknaderna har många fördelar. Det bidrar till en mer flexibel ekonomi och därmed högre ekonomisk tillväxt och välfärd på lång sikt. Men ännu viktigare: individuell avtalsfrihet stärker den liberala demokratin. Denna avtalsfrihet är i själva verket en nödvändig förutsättning för den liberala demokratin.

Historien visar att kopplingen mellan ekonomisk frihet och politisk frihet är stark. Om vi ser en växande populism – från höger och vänster – som ett hot mot den liberala demokratin, så förstärks argumenten för individuell avtalsrätt än mer.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att varje svensk ges rätt till individuell avtalsfrihet i vår lagstiftning. Denna rätt är en nödvändig förutsättning för en väl fungerande liberal demokrati. Den finns idag inte på två viktiga marknader: arbetsmarknaden och bostadsmarknaden.

Motionär: Lars Jonung, Lund

Svar till A 6

I motion A 6 föreslås att Liberalerna ska verka för att varje svensk ska ges individuell avtalsfrihet i vår lagstiftning. Motionären pekar ut två områden som brister i det hänseendet: arbetsmarknaden och bostadsmarknaden.

Partistyrelsen instämmer i motionärens uppfattning vad gäller avtalsfriheten som grund för den liberala demokratin och den liberala rättsstaten. Det är viktigt att individer som huvudregel är fria att ingå avtal kring vad de önskar, samtidigt som avtalslagen innehåller ett skydd för avtal som ingås på oskäliga grunder. Det kan till exempel handla om att underkänna avtal som någon tvingas att ingå, eller att avtalen i övrigt är oskäliga.

Det är inte bara i avtalslagen som det finns skydd för svagare parter när avtal ingås. Sverige har en utvecklad konsumenträttslagstiftning som innehåller förmånligare regler för konsumenter som köper varor eller tjänster av företag, än vad som gäller mellan företag som handlar med varandra. Även försäkringsavtalslagen innehåller skydd för konsumenter vad gäller hur och om man får träffa ett försäkringsavtal. Reglerna finns till för att oseriösa företag inte ska kunna lura enskilda. I grunden är det bra att det finns sådan skyddslagstiftning i svensk rätt.

I Sverige kan fack och arbetsgivare sluta kollektivavtal. Kollektivavtalen är semidispositiva vilket innebär att arbetsgivare och fack kan, om de önskar, avtala bort viss lagstiftning genom avtalet. Att fack och arbetsgivare kan sluta kollektivavtal är en del av den svenska modellen som tjänat Sverige väl. Alternativet är tvingande lagstiftning som inte tar lika stor hänsyn till arbetsmarknadens behov. Det bör fortsatt vara upp till arbetsgivare och arbetstagare att lösa konflikter på arbetsmarknaden och vara ansvariga för lönebildningen. Partistyrelsen ser ingen anledning att överge den svenska modellen.

Vad gäller bostadsmarknaden lyfter motionären problemen med hyressättningen, som är reglerad. Vid landsmötet 2015 fattade Liberalerna beslut om en liberaliserad bostadspolitik som innebär helt fri hyressättning i nyproduktion. Den fria hyressättningen ska kombineras med ett starkt besittningsskydd och en tydlig och förutsägbar indexreglering av hyreshöjningar under hela perioden hyresgästen väljer att bo kvar.

Mot bakgrund av ovanstående anser partistyrelsen motionen besvarad.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 6 anses besvarad

A 7. Avskaffa tiggeriförbud

Liberaler bör stå upp för human lagstiftning som hjälper snarare än stjälper. Ett förbud mot tiggeri är ett exempel på en lagstiftning som går emot dessa principer och som utnyttjar människors rädslor och känsla av obehag snarare än att visa solidaritet och medmänsklighet. Att förbjuda tiggeri erbjuder ingen verklig lösning på de underliggande problemen och strukturella orsakerna till fattigdom och förtryck.

Det är viktigt att förstå att tiggeriförbud endast flyttar problemet utan att faktiskt lösa det. Många romer i Europa har drabbats av strukturellt förtryck och fattigdom, vilket förvärrades efter finanskrisen 2008. Dessa människor har ofta tvingats att förlita sig på tiggeri som en sista utväg för att överleva.

Förbudsforespråkare föreslår sällan verkliga lösningar för att hjälpa dessa utsatta människor. Kommunpolitiker som stöder förbud mot tiggeri verkar inte förstå att polisens huvuduppgift bör vara att skydda medborgarna och försvara deras rättigheter, inte att jaga bort tiggare för att dölja problemet.

Vi kan alla enas om att tiggeri inte är ett önskvärt sätt att försörja sig på. Men vi måste förstå att det är en konsekvens av akut fattigdom och institutionaliserat förtryck som drabbar vissa grupper i samhället, såsom romerna i Europa. Den fria rörligheten är den svages enda vän, och vi måste angripa grundproblematiken snarare än att förbjuda tiggeri.

I ett liberalt samhälle fokuserar man istället på att erbjuda möjligheter för alla att bli självförsörjande, utöva påtryckningar på länder som systematiskt kränker mänskliga rättigheter och försvara de svaga när medmänsklighet sätts på prov.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att avskaffa tiggeriförbud, oavsett beslutsnivå.

Motionär: Martin Norrby, Lidingö; Elin Söderholm, Stockholm; Edvin Mårtensson, Täby

A 8. Nej till tiggeriförbud

Liberalerna behöver tydligt ta ställning mot ett tiggeriförbud. I Tidöavtalet står *"Ett nationellt tiggeriförbud ska utredas."* men anmärkningsvärt nog också att *"Utredningen ska, oavsett ställningstagande, lägga fram ett författningsförslag som innebär tiggeriförbud i Sverige."*

En sådan lagstiftning bör aldrig vara något ett liberalt parti kan stå bakom, vilket vi också var överens om vid tidigare landsmöte.

För det första kommer en lagstiftning mot tiggeri alltid att vara ojämlig. Förbuds all form av tiggeri, vem får be om hjälp och av vilken anledning? Vad får man be om och vad får man inte be om? Förbjuder vi "organiserat tiggeri", ett begrepp som ibland används, då är det mycket som förbjuds. Skramlande bössor till förmån för organisationer i ideell sektor är i högsta grad organiserat tiggeri. Skulle de i så fall undantas? Är det bara samhällets mest utsatta som förhindras att be om en slant? Likheter inför lagen är det viktigaste argumentet mot ett tiggeriförbud.

För det andra har vårt rättsväsende betydligt viktigare uppgifter att utföra än att jaga utsatta människor som ber om hjälp. Det är anmärkningsvärt att i ena sammanhanget

påpeka vikten av att utöka resurser till rättsväsendet, samtidigt tycker att polisen ska jaga människor som ödmjukt ber om hjälp i nöden.

För det tredje har vi sett hur hets mot tiggare lett till våldsbrott hos dessa våra mest utsatta medmänniskor, vi har sett hur de utsatts trakasserier av härresande slag. Förslagen om tiggeriförbud är sannolikt kopplade till ett ökat antal tiggare i Sverige av utsatta EU-medborgare. Ett förbud lär spå på fördomar om utsatta minoriteter och riskerar att öka rasism och främlingsfientlighet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna i Riksdag och Regering tydligt tar ställning och står fast vid att inte acceptera tiggeriförbud i Sverige.

Motionär: Förbund Värmland

Svar till A 7, A 8

I **motion A 8** föreslås att Liberalerna i riksdag och regering tydligt tar ställning och står fast vid att inte acceptera tiggeriförbud i Sverige. I **motion A 7** föreslås att Liberalerna ska verka för att avskaffa tiggeriförbud, oavsett beslutsnivå. Partistyrelsen anser att landsmötets befintliga ställningstaganden om tiggeriförbud bör ligga fast. Som en del i en politisk kompromiss ska frågan om tiggeriförbud nu utredas. Liberalernas inställning är fortsatt att tiggeriet som samhällsproblem behöver motverkas, men på andra sätt än genom förbud. Partistyrelsen anser därför att många av de politiska frågor som i dag är knutna till tiggeri bör lösas på EU-nivå. Alla EU:s medlemsländer måste ta ansvar för sina medborgare. Inte minst måste alla medlemsländer bekämpa den diskriminering, rasism och antiziganism som i dag driver en hög grad av den sociala utsatthet som ligger bakom att alldeles för många människor i Europa lever i marginalisering. Därutöver anser partistyrelsen att Liberalerna bör agera i enlighet med det allmänpolitiska yttrandet och ta regeringsansvar i en svår tid. Det krävs liberaler och liberala reformer för att lösa dagens samhällsproblem, inte minst på det socialpolitiska området. Därför kommer Liberalerna att hedra den kompromiss som har möjliggjort det liberala maktskiftet. Också i frågan om att låta en utredare analysera frågan om ett tiggeriförbud. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår partistyrelsen att **motionerna A 8 och A 7 anses besvarade**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 7 anses besvarad
2. **att** motion A 8 anses besvarad

A 9. Förbättra demokratin genom att införa första val och andra val vid röstning – säkra småpartiernas viktiga roll i en nyanserad debatt

Vi upplever att den politiska debatten och beslut tappar i kvalitet. Diskussionen blir alltmer polariserad, förenklad och lite enfaldig. Samhället blir ju allt mer komplicerat och alternativen är sällan svart eller vitt, utan innehåller många nyanser. Ofta ser man som väljare fördelar hos fler än ett parti.

I Sverige har vi, genom småpartier, ett politiskt system som ganska väl har kunnat nyansera beskrivningen av olika beslut. När samhället blivit mer komplicerat och politiken intervenue- rat i allt mer, så upplever vi att kunskap och intresse inte hängt med. Konkurrenten om medborgarnas tid har också bidragit till att det är svårt att få väljare sätta sig in i komplicerade sammanhang. I länder som har mera av tvåpartisystem tycks polariseringen öka och beslutskvaliteten än mer förflackas.

Vi vill slå vakt om vårt flerpartisystem, som stimulerar en bättre nyansering av beslutsalternativ. Det får inte bli så att väljare avstår från att visa sin nyanserade uppfattning, genom att undvika de små partierna, av rädsla för att partiet ska komma under 4%-spärren. Om man överger de små partierna, vilket faktiskt idag sker, så förflackar det ytterligare demokratin. En viktig poäng med demokrati är ju att garantera en bred diskussion och ideutbyte innan beslut. Här har småpartier, ofta byggda på en väl utvecklad ideologisk diskussion, en viktig uppgift. Och ska man verkligen lyssna på väljarna, så borde även andrahandsval vara viktiga att fånga upp, vilket enligt många studier skulle ge ett mera rättvisande utslag.

Vårt förslag är därför att förändra valsystemet, så att man vid röstning anger såväl ett förstaval och ett andraval. Om jag t.ex. röstar på liberalerna och det visar sig att partiet inte tar sig över 4%-spärren, så ska rösten tillfalla ett parti jag själv valt. Det kan också vara att jag känner för mer än ett parti. Vi vill alltså säkerställa att människor upplever att de kan rösta enligt sin ideologi och inte resonerar för taktiskt och kortsiktigt. Vi vill att småpartier ska fortsätta våga driva den ideologi man står för. Vi vill säkerställa att röstunderlaget för småpartierna inte urholkas ytterligare. Dessa förändringar må kräva grundlagsändringar och ytterligare analys, t.ex. hur valseddlar måste förändras för att fånga upp ett andraval. Dessutom måste klargöras om andra valet bara ska räknas om förstaval parti hamnar under spärren, eller om även andra valet alltid ska beaktas. Vi menar att frågan bör drivas av liberalerna som ett ideparti med sitt engagemang för verklig demokrati.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** verka för en förändring i röstförfarandet så att ett första och ett andraval av parti kan göras vid allmänna val, med syfte att förbättra demokratin
- 2. att** utarbeta ett förslag till utredningsdirektiv i rubricerade fråga att framläggas för riksdagen.

Motionär: Rolf Grönkvist, Vaxholm

Svar till A 9

I **motion A 9** förespråkas en utredning och ett införande av ett system med andrahandsröstning. Andrahandsröstning innebär att väljaren kan ange ett parti som förstahandsval, men

också ett andrahandsval för den händelse att det föredragna partiet inte passerar procentspärren. På så sätt, menar motionärerna, skulle väljarna kunna känna sig representerade även om deras förstahandsval inte kommer in i den beslutande församlingen.

Partistyrelsen sympatiserar med motionärernas intention att den röstande ska kunna påverka även om förstahandsvalet inte kan förverkligas. Samtidigt får det konstateras att det som föreslås skulle vara en mycket stor förändring av valsystemet. Det som ligger närmast till hands att jämföra med skulle vara systemet med så kallad alternativröstning i vissa länder med ett utpräglat personvalssystem i enmandatsvalkretsar. Att ge möjlighet till andrahandsval på parti skulle visserligen ge de cirka 1,5 procenten som i senaste valet röstade på ett parti som hamnade utanför riksdagen en ytterligare möjlighet att påverka. Det måste dock vägas mot att andrahandsrösten för de cirka 98,5 procenten som röstade på ett parti som hamnade i riksdagen skulle framstå som en meningslös gest. Sammantaget är partistyrelsen inte övertygad om att just denna metod är den bästa för att öka genomslaget för väljarens röst. Det är mer prioriterat att till exempel sänka gränsen för personval, så att fler väljare kan påverka vilken kandidat som blir vald. Partistyrelsen vill dock inte på förhand utesluta att för- och nackdelar med alternativröstning analyseras närmare nästa gång det i framtiden blir aktuellt med en bredare översyn av valsystemet. Partistyrelsen föreslår därmed att **motion A 9 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion A 9 anses besvarad

A 10. Reformprogram för demokratin

Demokratin får aldrig tas för självklar. Den måste ständigt vännas och utvecklas för att inte bli en historisk parentes. Om det inte ska bli en tom fras, gäller det att konkretisera på vilka sätt vi kan bidra till det liberala uppdraget att levandehålla och fördjupa demokratin.

Denna strävan måste vara vägledande för oss när vi förnyar partiets sätt att arbeta, när vi rekryterar nya medlemmar till vårt arbete, när vi möter vi väljarna mellan och under valen. Och det måste vara vägledande när vi på politisk väg utvecklar demokratin ytterligare bland annat genom att förstärka medborgarnas inflytande mellan valen.

Även folkbildningen och andra delar av civilsamhället måste uppmärksammas därför att de är viktiga fundament för det demokratiska samhället. Bildning och kunskaper i skilda ämnen och det ansvarstagande som präglar föreningslivet skapar förutsättningar för delaktighet.

Ingenting kan vara viktigare än att tidigt vinna nya generationer för demokratin. De politiska ungdomsförbunden har en enastående viktig roll i denna strävan.

Även undervisningen i skolan måste bidra; jag har därför i tidigare motioner argumenterat för att demokratin ska bli ett särskilt ämne i skolan. Nu vill jag peka på att Liberalerna går vidare med det förslag om försök med kommunal rösträtt från 16 års ålder, som väcktes av Demokratiutredningen under ledning av Olle Wästberg.

Efter murens fall 1989 följde frihet för fler och fler stater som legat under kommunismens ok. Antal demokratier ökade, antal medlemmar i EU ökade och därmed handel och annat utbyte mellan nationer. Vi var många som trodde att allt skulle bli bättre och att krig och diktatur var förpassat till historiens skräphög.

Vi lever i en tid när liberala framgångar monteras ned och utvecklingen går åt fel håll. Antalet liberala demokratier är nu nere på ett tjugotal. I vårt närområde utsätts Ukraina med sin växande demokrati för en fullskalig invasion av den ryska diktaturen. Flera konflikter har blossat upp i andra länder, Sudan är det senaste exemplet. Antidemokratiska och fascistiska tendenser är på frammarsch. Uppenbara lögnare får passera. Liberala partier krymper.

Mot denna bakgrund har Liberalerna en särskilt viktig uppgift: att uppmärksamma antidemokratiska tendenser och motverka extremism.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** partistyrelsen får i uppdrag att utforma ett Reformprogram för demokratin som bland annat syftar till att öka delaktigheten och medborgarnas möjligheter att få inflytande över samhällsutvecklingen mellan valen
2. **att** i detta sammanhang utveckla former för hur demokratin ska kunna förankras ytterligare i skolundervisningen
3. **att** pröva frågan om försöksverksamhet med kommunal rösträtt från 16 års ålder.

Motionär: Annika Westh, Partille

Svar till A 10

I **motion A 10** föreslås att partistyrelsen får i uppdrag att utforma ett reformprogram för demokratin för att öka delaktigheten och medborgarnas möjligheter att få inflytande mellan valen, att utveckla former för hur demokratin kan förankras ytterligare i skolundervisningen samt att en försöksverksamhet med kommunal rösträtt från 16 års ålder införs.

Partistyrelsen delar motionärens engagemang för en levande och livskraftig demokrati. Demokrati är inte något som äger rum en gång var fjärde år utan något som pågår runt omkring oss hela tiden. Liberalerna var en drivande kraft bakom demokratins införande i Sverige, och har sedan dess varit dess flitigaste försvarare bland annat genom att arbeta för stärka grundlagar skydd för mänskliga fri- och rättigheter. Just nu verkar Liberalerna för en stärkt folkbildning genom ett reformerat bidragssystem, att motverka icke-demokratiska staters påverkan i utsatta områden och en obligatorisk samhällsundervisning för nyanlända för att de ska lära sig om sina demokratiska rättigheter och skyldigheter. Liberalerna förespråkar också att en demokratikanon införs i skolan för att stärka kunskapen och engagemanget för den svenska demokratin. Partistyrelsen anser sammanfattningsvis att motionärens önskan ligger i linje med den politik partiet redan bedriver och att **motion A 10 yrkande 1-2 därmed kan anses besvarade**.

Frågan om sänkt ålder för kommunal rösträtt har behandlats vid flera tidigare landsmöten. Partistyrelsen vill med anledning av detta anföra följande. En bärande princip i det

demokratiska systemet är att folket (demos) inom sig väljer sina egna representanter. Av den orsaken följs rösträtt och valbarhet åt, och har gjort så ända sedan den nu gällande regeringsformen infördes. En viktig del av det författningspolitiska reformarbetet efter demokratins genombrott i Sverige handlade om att successivt ta bort de olika åldersgränser och andra regler som förhindrade valbarheten till politiska uppdrag. Liberalerna var pådrivande i detta arbete, som genomfördes fullt ut i och med tvåkammarsdagens avskaffande 1970. Sedan dess gäller principen att myndighetsåldern, rösträttsåldern och valbarhetsåldern följs åt. En avgörande invändning mot sänkt rösträttsålder är att sambandet mellan rösträtt och valbarhet bryts. Enligt partistyrelsens synsätt vore det ett steg bakåt i utvecklingen att återinföra en ordning där en person med rösträtt inte ska kunna vara valbar till den folkvalda församlingen. En åldersgräns på 18 år kan naturligtvis framstå som orättvis för den unga person som har ett starkt samhällsengagemang och vill påverka genom att lägga sin röst på ett visst parti. En åldersgräns på 16 år kan dock på samma sätt upplevas som exkluderande gentemot den politiskt intresserade femtonåringen. Varje åldersgräns kan upplevas som en nackdel för den som ligger strax under den, även om rösträttsåldern sänks. Sammantaget finner därför partistyrelsen att nackdelarna överväger fördelarna med att införa sänkt rösträttsålder i val. Det finns därmed inte heller skäl att införa en försöksverksamhet. Partistyrelsen föreslår därmed att **motion A 10 yrkande 3 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 10 yrkande 1 – 2 anses besvarade
2. **att** motion A 10 yrkande 3 avslås

A 11. Minska den statliga byråkratin

De offentliga utgifterna visar en oroväckande tillväxt med tyngdpunkt på ökade administrativa kostnader. I ett läge när skatterna på individnivå behöver sänkas är det naturligt att krafttag tas för att minska antalet och storleken på de statliga myndigheterna och andra staten näraliggande organisationer. Erfarenheterna från pandemiåren ger vid handen att en 40%-ig reduktion är möjlig utan allvarliga konsekvenser för servicen till medborgarna. Jag hänvisar till den Liberala debattartikeln i DN den 15/2 -22, ett utdrag nedan.

Därför presenterar Liberalerna i dag tre förslag till en liberal borgerlig regerings myndighetspolitik. Målet ska vara omsorg om skattebetalarnas pengar, och ett ökat fokus på det offentligas kärnuppgifter:

1. Stärkta kärnuppgifter och mindre administration. Förhållandet mellan stabsfunktioner och byråkratins grundfunktioner är satt i förändring. Enligt Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi har exempelvis andelen kommunikatörer i statliga myndigheter ökat fyra gånger snabbare än det totala antalet anställda de senaste 15 åren (ESO 2021:3). En borgerlig regering bör presentera en ny myndighetsstyrning som kan vända denna utveckling. Vidare bör ökad myndighetssamverkan om exempelvis administration och lokaler genomdrivas. Vårdsatsningar ska leda till fler sjuksköterskor snarare än fler controllers och vårdkommunikatörer.

2. Ett mål om färre generaldirektörer. Alliansregeringens bokslut blev tunt vad gäller att begränsa storleken på det offentliga. En ny borgerlig regering måste spänna bågen hårdare än senast. En borgerlig statsminister bör redan i sin regeringsförklaring sätta upp ett mål för hur många myndigheter som ska utgå under mandatperioden.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för ett minskat antal myndigheter och jämförbara organisationer. Lämpligt mål 50 per år under mandatperioden
2. **att** Liberalerna verkar för att minska storleken på myndigheternas ledningsfunktioner, dvs generaldirektörer och stabsresurser
3. **att** inga nya myndigheter skapas utan ev. tillkommande uppgifter löses inom befintliga myndigheter.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Svar till A 11

I **motion A 11** föreslår motionären att antalet myndigheter ska minska, att minska storleken på myndigheternas ledningsfunktioner, dvs generaldirektörer och stabsresurser samt att inga nya myndigheter skapas utan ev. tillkommande uppgifter löses inom befintliga myndigheter. Partistyrelsen delar motionärens inriktning på området. Det är viktigt att den statliga förvaltningen inte hålls större än vad som är helt nödvändigt. Liberalerna har varit pådrivande för nedläggningar av stora och små myndigheter som inte har haft en meningsfull roll, till exempel Integrationsverket, Glesbygdsmyndigheten och Stängselnämnden. Det finns anledning att fortsätta hålla uppe ett rationaliseringstryck, och detta även för de myndigheter som behöver finnas kvar därför att de fyller en angelägen samhällsuppgift. Detta åstadkoms i dag genom den så kallade pris- och löneomräkningen, som är konstruerad så att myndigheterna inte automatiskt får full kompensation för inflation och löneökningar. På så vis skapas ett tryck för att ständigt effektivisera verksamheten inom tilldelade resurser. Det är dock viktigt att politiken inte blint styr mot att minska antalet myndigheter utan också mot att de samlade resurser som går åt till den statliga förvaltningen. Det finns således anledning att också se över myndigheternas verksamhet och hur resurser allokeras. Därför har vår regering gett Statskontoret i uppdrag att se över myndigheternas kommunikationsverksamhet. Det har blivit fler anställda inom kommunikationsverksamhet på statliga myndigheter, utan att kommunikation prioriterats högre i regeringens styrning. Det är viktigt att få till en översyn kring varför. Partistyrelsen ställer sig tveksam till att kategoriskt avfärda möjligheten att inrätta fler myndigheter. Ett exempel på en ny myndighet är Utbetalningsmyndigheten, som ska ta över flera utbetalningar från andra myndigheter så att felaktiga utbetalningar minskar. På sikt är det en god idé att alla offentliga stöd och bidrag samlas under en och samma myndighet.

Mot bakgrund av resonemanget ovan anser partistyrelsen **motion A 11 besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 11 anses besvarad

A 12. Avskaffa regionerna

För ökad likvärdighet och bättre expedierad politik inom välfärd, rättsväsende och infrastruktur.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** avskaffa regionerna på grundlagsnivå.

Motionär: Joakim Lundgren, Sigtuna

Svar till A 12, N 14, N 15

Motion N 14 efterlyser en utredning om hur SKR skulle kunna reformeras för större tydlighet, ökad transparens och bättre fungerande intern demokrati. **Motion A 12** föreslår att regionerna avskaffas. **Motion N 15** föreslår en ny utredning med uppdrag att göra en översyn av kommunallagen. Partistyrelsen konstaterar att det kommunala självstyret, via kommuner eller regioner, är en viktig del av den svenska demokratin och att det kommunala självbestämmandet är skyddat i regeringsformen. En liberal utgångspunkt är att statens klåfingrighet i sådant som är lokala angelägenheter ska motverkas, och att beslut ofta fattas bäst nära människor.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning och andemening om att SKR fyller en viktig roll för att samla företrädare för det kommunala och regionala Sverige. I sin roll som arbetsgivarorganisation tecknas centrala kollektivavtal för 1,2 miljoner löntagare. SKR är även en samlande remissinstans, motpart och samarbetspartner till staten. I det lagstiftande arbetet har organisationen en viktig roll i alla frågor där kommuner och regioner har ansvaret för den verksamhet som berörs. I ett flertal rapporter har Europarådet kritiserat Sverige för att processen för regionalt och lokalt inflytande i lagstiftningen inte är bättre reglerad. Som en mottagare av offentliga medel ska också SKR arbeta för största möjliga transparens och öppenhet. Utlämning av handlingar borde vara en självklarhet i enlighet med offentlighetsprincipen. Likaså är det viktigt med insyn och att verksamheten ordentligt kan granskas. Detta anser Partistyrelsen att Liberalerna bör verka för på flera plan, inte minst genom partiets företrädare i SKR. Partistyrelsen föreslår med det att **motion N 14 bifalls med vad partistyrelsen anför**. Även om styrningen av regionerna kan förbättras anser inte partistyrelsen att de bör avskaffas, därför yrkar partistyrelsen **avslag på motion A 12**. En ny kommunallag trädde i kraft 2018, efter flera års utredning och beredning. Partistyrelsen anser inte att det behövs en ny utredning bara fem år senare och yrkar därför att **motion N 15 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion N 14 bifalls med vad partistyrelsen anför
2. **att** motion N 15 avslås
3. **att** motion A 12 avslås

A 13. Kampanjprofilering

Det finns många enskilda individer som sitter på ett patos och en önskan om att driva en viss fråga. Det som stoppar dem från att gå in i politiken är rädslan att behöva dras in i ett "politiskt maskineri" som kommer att dränera dem på både energi och fokus. Många människor idag vill inte dras in i en rörelse på samma sätt som förr i tiden. Behovet av frihet och självständighet är större.

Jag föreslår att L tydligt visar att partiet vill stödja engagemang i en viss fråga genom att upplåta en plattform för den enskilde. Genom utskick och affischering, både IRL och på sociala medier, genomförs kampanjer där individens egen kraft och förmåga är i fokus.

Typ: "Du har ett patos. Vi har en plattform. När ses vi?"

Det som följer är att partiet passivt följer individens arbete och stödjer resan utifrån sitt kunnande om tekniska regler inom partipolitik. dvs. "vi ska inte lära dig, utan stödja dig och lära av dig".

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** partiet startar en landsomfattande profileringskampanj där individens kraft är i centrum för att locka nya människor till rörelsen.

Motionär: Ingvar Johnsson, Malmö

Svar till A 13

I **motion A 13** föreslås att Liberalerna startar en landsomfattande profileringskampanj där individens kraft är i centrum för att locka nya människor till partiet. Partistyrelsen delar uppfattningen att det runtom i vårt land finns många som sitter på ett patos och en önskan om att driva på för politisk förändring. Vårt parti har till uppgift är att samla och kanalisera liberalt engagemang. Inte minst avser partistyrelsen att inför valet 2026 stötta nygamla och nya kandidater, utveckla ny saks politik och lägga grunden för Liberalernas återkomst efter det på många håll tuffa valresultatet 2022. Partistyrelsen välkomnar alla idéer i detta arbete. Partistyrelsen anser däremot inte att motionsbehandlingen inför landsmötet 2023 är rätt sammanhang att besluta om denna typ av operativa vägval för våra medlemmar och förtroendevalda runtom i landet. Partistyrelsen yrkar därför att **motion A 13 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 13 avslås

A 14. Ett handslag för morgondagen

Det liberala demokratiska samhället bygger på tillit. Både till varandra och samhället och dess institutioner. Tyvärr lever den offentliga sektorn, oavsett nivå, inte upp till detta idag och har inte längre vårt fulla förtroende. Inte heller i vardagen människor emellan är ett handslag alltid en garanti för att man är överens om att göra sitt bästa för att fullfölja en affär eller överenskommelse. Det finstilla, lögnen och hot har blivit en önskad del av vår vardag.

Det är inte orealistiskt att ha som mål att ärlighet, omtanke och att göra sitt bästa ska utgöra grund för vårt samhälle. Det

är inte heller bara en vacker tanke. Det tillitsbaserade samhället är långt mycket mer effektivt och välståndsskapande än dess alternativ. Låt oss ta i hand på det!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet uppdrar åt Partistyrelsen att verka för att öka tilliten i samhället
2. **att** Landsmötet beslutar att Liberalerna ska använda "Handslag för morgondagen" som devis vid kommande val.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Svar till A 14

I **motion A 14** föreslås att Landsmötet uppdrar åt Partistyrelsen att verka för att öka tilliten i samhället samt att "Handslag för morgondagen" ska vara Liberalernas devis inför kommande val. Liberalismen bygger på tilltro till individen. Individer kan ofta själva lösa problem, utan politikens inblandning. I grunden är människor empatiska och vill hjälpa andra människor. Liberala samhällen är byggda på tillit mellan människor, eftersom liberalismen motsätter sig tvång och kollektiva lösningar. För partistyrelsen är det en självklart att tillit mellan människor främjas av ett friare och mer liberalt samhälle. Det arbetar alla liberalernas företrädare för på samtliga nivåer. Mot bakgrund av det föreslår partistyrelsen att **motion A 14 yrkande 1 anses besvarat**.

Det är lång tid kvar till valet 2026. Vad Liberalerna ska ha för valbudskap då är därför en senare fråga. Därför föreslår partistyrelsen att **avslå motion A 14 yrkande 2**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 14 yrkande 1 anses besvarad
2. **att** motion A 14 yrkande 2 avslås

A 15. Så kan vi få en positiv framtid att komma snabbare!

Undersökningar som gjorts visar att en stor del av dagens ungdomar, vuxna och småbarnsföräldrar, inte tror att framtiden kommer att bli bättre för kommande generationer. Genom årtiondena har generationer arbetat för att deras barns framtid ska bli bättre. Detta är numera något som väldigt många inte längre tar för givet. Många tror att framtiden blir sämre. Inte minst nu i dyningarna efter Covid-19 och Rysslands invasion av Ukraina.

Denna tankemodell riskerar att hota vår framtida välfärd, minska barnafödandet och öka den mentala ohälsan. För att förebygga samhällelig hopplöshet, samt uppfylla människors längtan efter frihet och att göra framtiden bättre för sina barn, så vore ett politiskt Liberalt arbete för att ta fram en ny positiv politik för framtiden önskvärd.

Kommer arbetskraft behövas? Den kommer troligen vara mer specialiserad. Framtiden vi i västvärlden kommer att gå till mötes är allt mer styrd av AI, robotiserad och självgående/självkörande. Det är självklart önskvärt med effektiviseringar och det är också en drivkraft bakom företagande tack vare

möjlighet till ökad vinst. Denna bör vinst också komma arbetskraften till del. Detta ger i sin tur möjlighet till ökad frihet för individen.

Nya sätt att beskatta för att upprätthålla Sveriges välfärd kommer troligen att behövas. De globala digitala valutorna som tar över (när höll du i en tusenlapp sist?) bankernas roll kommer tarva ett annat polisiärt förfarande än att "följa pengarna". Riksbanken kommer kanske att tappa sin betydelse när räntan och inflationen sätts på global basis.

Företag tar oftare ut vinster i andra länder och när det knappast behövs arbetskraft blir det råvara i form av land, vind, vatten, växter och mineraler som måste beskattas. Kärnkraft som uppfanns redan på 1960-talet som använder torium och gör gammalt kärnbränsle ofarligt inom 300 år, samt är 25 gånger effektivare än dagens är i faggorna. Tusentals år med miljövänlig nästan fri energi finns inom räckhåll och därmed också en fredligare värld – och det finns ju flera om vi befolkar fler planeter.

Olika framtidsskärmar kan ha olika synsätt, exempelvis med människor med samhällslön som betalar för att få ingå i ett sammanhang och arbeta, eller en värld där vi lever för evigt i "kokonger" och roas med VR-upplevelser kopplade direkt till vår hjärna. Oavsett detta så borde en önskvärd positiv Liberal vision inspirerad exempelvis av Rawls och Mills utmestas, där människor i Sverige har samma möjligheter i början av livet och släpps friare när de i sina olika faser försöker nå sina mål.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna i samarbete med forskning och visionärer tar initiativ till att studera ny teknik och olika framtidsscenarioer, samt med stöd av detta arbetar fram en teknik- och människopositiv liberal framtidspolitik.

Motionär: Hendrik Andersson, Boden

Svar till A 15

I **motion A 15** föreslår motionären för att Liberalerna i samarbete med forskning och visionärer tar initiativ till att studera ny teknik och olika framtidsscenarioer, samt med stöd av detta arbetar fram en teknik- och människopositiv liberal framtidspolitik. Som partistyrelsen har anført i det allmänpolitiska yttrandet måste Liberalerna nu bygga vidare på det svenska liberala projektet. Det kommer nu som förr att behöva ske med blick på framtiden och liberaler rustade med rätt kunskap för att förstå tidens samhällsproblem. Till detta landsmöte presenteras exempelvis ett antal politikutvecklande rapporter som har tagits fram för att svara upp mot viktiga framtidsutmaningar. Partistyrelsen yrkar därför på att **motion A 15 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 15 anses besvarad

A 16. Värna vunna segrar: stå upp egna val av vård och skola

För endast en generation sedan drevs välfärdens tjänster i offentlig regi. Det fanns inga möjligheter för medborgarna att välja skola, vårdcentral eller äldreboende. Så är det tyvärr för många fortfarande, när alternativ till kommunala verksamheter saknas i många mindre kommuner.

Idag har minnet av hur den tiden var bleknat och den framställs till och med som om den vore eftersträvarsvärd. Ibland hörs även liberala röster argumentera mot valfriheten som om våra insatser och argument för valfrihet är bortglömda. Och glömd är den liberala principen om att människor ska kunna göra jämlika val av välfärdstjänster utifrån gemensamt "inlämnade" skattekrönor.

De privata alternativen utmålas ofta i debatten som om de tär på våra gemensamma resurser och utgör en gräddfil för vissa.

I själva verket är det tvärtom. Friskolor och privata vårdcentraler avlastar kommunerna med både kostnader och ansvar, och de startas ofta i samförstånd med kommunal planering, exempelvis vid nybyggda stadsdelar.

Nu hotas detta system av en aggressiv kampanj mot valfrihet i välfärden.

Det finns självklart problem som bör åtgärdas. Men om lösningen av dessa problem framställs som att avveckling eller hårda ekonomiska sanktioner är det rätta, måste vi som slagits för valfrihet av viktiga livsval agera. Om vi inte står upp för valfrihet nu, riskerar 1900-talets stora frihetsreformer att gå i graven.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna initierar en kampanj för att bevara och utveckla valfrihet i vård, skola och omsorg.

Motionär: Annika Westh, Partille

A 17. Liberalerna ska lyfta fram och driva traditionellt Liberala frågor som ej ingår i Tidöavtalet.

Efter valet bildade Liberalerna en minoritetsregering med Moderater och Kristdemokrater. För att kunna få igenom en budget genom Riksdagen och kunna styra riket i en icke socialistisk riktning ingick dessa partier ett budgetsamarbete med Sverigedemokraterna och det så kallade Tidöavtalet skapades. Ett stort antal frågor regleras i detta avtal men många frågor ligger utanför avtalet.

Detta gäller många Socialliberala frågor som gör skillnad för den enskilde individen, som behöver samhällets stöd och hjälp. Vi tänker då på frågor som rör Funktionshinderpolitiken (förutom förstatligande av LSS som ingår i avtalet), äldre frågor och socialtjänstfrågor som några exempel. Vi är många som engagerat oss i Folkpartiet, senare Liberalerna, för att driva just dessa frågor. Det är av största vikt att Liberalerna i Riksdagen och Regeringen nu lyfter fram dessa frågor och driver dem som våra egna inom områden där vi traditionellt är starka. Här kan vi profilera oss utifrån vår egen politik och i huvudsak utan att blanda in Tidöavtalet.

Det gäller också klimat- och miljöfrågor som till stora delar ligger utanför Tidöavtalet. Här har nu Liberalerna tagit ledningen i dessa ödesfrågor för våra kommande generationer och Liberalerna har genom Romina Pourmokthari klimat- och miljöministerposten. Liberalernas ledande position ska vi kraftfullt hålla i och stärka ytterligare!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna i Riksdag och Regering lyfter fram och driver politik i för oss starka områden, där vi har bra politik i vårt partiprogram men som ej ingår i Tidöavtalet som funktionshinder-, äldre-, socialtjänstfrågor och klimat- och miljöfrågor.

Motionär: Marianne Åhman, Sunne; Gösta Frödin, Arvika; Niklas Lehrsén, Karlstad; Ann-Charlotte Skälare, Filipstad

A 18. Så får vi tillbaka de kvinnliga väljarna

Liberalerna har tappat kvinnliga väljare kontinuerligt sedan 2002. Sedan 2014 röstar en större andel män än kvinnor på partiet och i senaste valet attraherade Liberalernas budskap endast 4% av den kvinnliga väljarkåren. Enligt en eftervalsanalys av Göteborgs universitet baserad på SVT:s VALU tycker numera endast 6% av väljarna att Liberalerna har den bästa jämställdhetspolitiken, endast MP anses ha sämre politik på området. För ett parti med Liberalernas stolta historia är det en sorglig utveckling.

Vi kan också konstatera att kvinnor och män prioriterar olika sakfrågor. Enligt VALU framgår några tydliga mönster. Kvinnor prioriterar sjukvård, skola och utbildning samt jämställdhet på plats 1-3 medan männen prioriterar lag och ordning, energi och kärnkraft samt sjukvård. Vidare prioriterar kvinnor välfärd, äldreomsorg och klimatfrågan betydligt högre än männen. Att ta hänsyn till kvinnors och mäns prioriteringar för vilka sakfrågor Liberalerna väljer att fokusera på är därmed avgörande för att attrahera de kvinnliga väljarna.

Liberalernas egen valanalys drar också slutsatsen att Liberalerna hade svårt att övertyga kvinnliga väljare. Som möjliga förklaringar lyfts att jämställdheten inte syntes i kampanjen, att sakfrågorna med stort fokus på kärnkraften och påklisteringen av SD på Liberalerna påverkade kvinnornas val. I tillägg lyfts att kommunikationen med den äldre och "killen-vid-grillen"-känslan kanske inte hade akademikerkvinnor som målgrupp. Valanalysen uttrycker att ett betydande analysarbete behöver ske för att förstå rörelsemönstret hos borgerligt sinnade kvinnliga väljare. Liberala Kvinnor anser att det arbetet måste starta nu för att säkerställa att partiets strategiska val av sakfrågor och kommunikation i större utsträckning vänder sig till kvinnliga väljare. Vi har inte råd att förlora fler kvinnor.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tillsätter en grupp som i enlighet med valanalysgruppens rekommendationer får i uppgift att analysera vad som krävs för att återfå de kvinnliga väljarna
2. **att** Liberalerna i kommande valrörelser tar hänsyn till att kvinnor och män prioriterar olika frågor och vinnlägger sig om att attrahera kvinnliga väljare

3. **att** kvinnors prioritering av sjukvård, skola och jämställdhet som de viktigaste frågorna syns i Liberalernas val av prioriterade frågor.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettengren, Malmö

A 19. Gör Liberalerna relevanta för hela landet

Valet 2022 drabbade partilandet hårt. Vi åkte ur sju regioner, och finns inte representerade i 75 kommuners fullmäktige. Medlemsantalet minskar och våra vita kala fläckar blir fler precis som vår möjlighet till påverkan minskar. För att motverka trenden så måste partiet anta politik för hela landet. Det handlar om de politiska sakfrågorna samt kommunikationen av dessa.

Under valet så lyftes inga norrländska kandidater upp på nationell plan. Det var få från landsbygden eller mindre städer som fick stöd och syntes på våra nationella kanaler. Liberalerna har blivit ett parti enbart för de som bor i storstaden och med ett perspektiv som inte alltid passar eller lockar övriga landet. Det var heller inte många besök i landet av representanter som lyftes upp nationellt vilket gav en bild av att man inte tar landsbygd eller Norrland på allvar.

Folkrorelsen finns men vi saknas på plats där liberala svar kan göra skillnad. Vi är heller inte folkliga med en bredd av dialekter och representanter som syns i våra nationella kanaler.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** representanter från hela landet lyfts på nationella kanaler, framförallt under valet
2. **att** ta fram politik som är framtåsträvande men som inte innebär ett stort bakslag för mindre kommuner och landsbygd.

Motionär: Elise Backman, Sundsvall; Lotta Gröning, Norberg

Svar till A 16 – A 19

Ytterligare ett antal motioner behandlar partiets val av profilfrågor och tillsättande av arbetsgrupper: **I motion A 18** föreslås att Liberalerna tillsätter en grupp som får i uppgift att analysera vad som krävs för att återfå kvinnliga väljare. Att Liberalerna i kommande valrörelser tar hänsyn till att kvinnor och män prioriterar olika frågor och vinnlägger sig om att attrahera kvinnliga väljare. Samt att kvinnors prioritering av sjukvård, skola och jämställdhet som de viktigaste frågorna syns i Liberalernas val av prioriterade frågor. **I motion A 16** föreslås att Liberalerna initierar en kampanj för att bevara och utveckla valfrihet i vård, skola och omsorg. **I motion A 17** föreslås att Liberalerna i riksdag och regering lyfter fram och driver politik i för oss starka områden, där vi har bra politik i vårt partiprogram men som ej ingår i Tidöavtalet som funktionshinder-, äldre-, socialtjänstfrågor och klimat- och miljöfrågor.

I motion A 19 föreslås att representanter från hela landet lyfts på nationella kanaler, framför allt under valet. Samt att Liberalerna tar fram politik som är framåtsträvande men som inte innebär ett stort bakslag för mindre kommuner och landsbygd. Partistyrelsen anser att det inom områdena sjukvård, skola, jämställdhet, valfrihet, funktionsrätt, äldrepolitik, socialtjänstfrågor, klimat, miljö och landsbygd alla finns helt avgörande socialliberala uppgifter i vår tid. Inte minst ska Liberalerna självklart driva en politik som tilltalar både kvinnor och män runtom i landet. Precis som flera av motionärerna framhåller finns det här i många fall skäl för eftertanke, omprövning och förnyat hårt arbete för att liberalismen ska vinna större stöd och bättre genomslag. Partistyrelsen och andra företrädare för Liberalerna måste därför arbeta hårt för fler liberala framsteg på dessa områden – inte minst utifrån de slutsatser som drogs i Liberalernas valanalys 2022. På detta landsmöte presenteras en rad rapporter i syfte att utveckla partiets politik. Detsamma och mycket annat kommer att göras inför kommande landsmötet och partiråd. Partistyrelsen anser dock inte att det vore en optimal ordning att inom landsmötets motionsbehandling nu fastslå tillsättandet av nya arbetsgrupper eller profilområden. Omvärlden är satt i hastig förändring samtidigt som behoven av att skapa nytta med knappa resurser för väljare, medlemmar och förtroendevalda runtom i landet är stora. Partistyrelsen ber därför landsmötet om det fortsatta mandatet att fatta beslut i dessa frågor utanför denna motionsbehandling. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslås **motionerna A 18, A 16, A 17 och A 19 vara besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 16 anses besvarad
2. **att** motion A 17 anses besvarad
3. **att** motion A 18 anses besvarad
4. **att** motion A 19 anses besvarad

A 20. Inget stödparti!

Liberalerna har en stolt historia sedan partiet bildades 1902, som Frisinnade Landsföreningen, från 1934 Folkpartiet, därefter på 1990-talet Folkpartiet Liberalerna och sedan 2015 Liberalerna.

Politiken har genom decennier tagit häftiga svängningar. Ideologiskt har emellertid partiets kurs – oavsett parlamentarisk samverkan från s/fp på 1900-talets första decennier till fyrtipartiregeringar på 2000-talet – legat fast.

Och det oavsett vad kritiker som ömsom omfattat liberala värderingar, ömsom skytt desamma, gör gällande: Man måste kunna skilja på politisk samverkan och politiska värderingar.

Mandatperioden 2018-2022 var prövande för liberaler. En del har – på grund av det svåra parlamentariska läge som väljarna skapade 2018 – funnit att Januariavtalet 2019 innebar betydande liberala framgångar genom förhandlingar, andra har lagt större vikt vid att uppgörelsen mynnade ut i att fem partier, även vänsterpartiet fast dess företrädare inte tycks ha insett det fullt ut, tolererade en socialdemokratisk statsminister – ända tills samma vänsterparti förenade sig med sverigedemokraterna och fällde regeringen. Tala om vinglerier.

Men Sverige är viktigare än partier och politiker.

Frågan är: Är liberalerna ett stödparti?

Vilka väljare vill rösta på ett ”stödparti”?

Jag anser – vilket jag utvecklade i en krönika i NU Det liberala nyhetsmagasinet, en utmärkt publikation, den 10 december 2020 – att Liberalerna inte är eller skall ses som ett stödparti men ett parti som söker stöd från väljarna och gärna från andra partier för sin egen politik.

Landsmötet 2023 bör uttala att Liberalerna är – som partiet varit sedan 1902 – då partiordföranden hette Ernst Beckman och vice partiordföranden Karl Staaff – ett av medlemmarna bildat politiskt parti som söker stöd av väljarna för sin egen politik men som inte är, har varit eller kommer att bli ett stödparti åt andra partier.

Liberalernas övergripande ideologiska linje är dess egen, inga andra stödsökande partiers.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna landsmötet 2023 uttalar att Liberalerna inte är ett stödparti men gärna ser väljares och andra partiets stöd för sin politik

Motionär: Gunnar Andrén, Danderyd

A 21. Lämna Tidöavtalet!

Liberalerna(Folkpartiet) har i decennier kämpat för och lyft fram den enskilda människans rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Vi har också varit en garant mot rasistiska, extremistiska och nationalistiska krafter. Tolerans, solidaritet och internationalism finns i vårt politiska DNA, partiprogram och i vår historia. Detta har varit allmänt känt och respekterat.

Men efter det senaste valet blöder vårt parti trovärdighet. Liberalerna blev det parti som beredde vägen för ett represivt, auktoritärt, nationalistiskt parti med rötter i fascistiska och nazistiska organisationer. Beredde hela vägen in i Rosenbad där vi nu utreder och administrerar sverigedemokratisk politik som vi godkänt i Tidöavtalet. Och skulle det behövas har vi lämnat det avgörande ordet och slutliga avgörandet till Jimmie Åkesson i det inre kabinettet.

Nästan dagligen möts vi av illiberala utspel från ledande SD-företrädare och illiberala förslag från Tidöavtalet som ska utredas. Oftast utan kommentarer eller kritik från liberaler eller andra regeringsföreträdare. Det kan mumlas och tonas ned eller till och med försvaras. Som när vår nuvarande partiledare förklarade att ”det inte är några problem” med det angiveriförslag som Sverigedemokraterna fått med i Tidöavtalet. Är detta det liberala partiets position och stånd punkt har vi verkliga problem.

I sitt sista sommartal i Almedalen talade Jan Björklund om det som varit en självklarhet för partiet i decennier. ”Varför skulle vi ersätta det liberala Europa som skapat de mest framgångsrika samhällen som mänskligheten upplevt med ett nationalistiskt Europa som lett till historiens största katastrofer?”

Ett första steg för Liberalerna för att stoppa blödningen och börja bygga trovärdighet igen är att lämna Tidöavtalet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet beslutar uttala att Liberalerna ska lämna Tidöavtalet

Motionär: Sverker Thorén, Västervik

A 22. Partiöverskridande samarbete villkorat med korrelation med Liberalernas grundläggande värderingar

Allting har sin början någonstans. För en människa börjar det med att man bygger en god karaktär. För ett parti likaså. Principer summerar en värdegrund och skapar en karaktär. För Liberalerna har denna goda karaktär, som bygger på en socialliberal värdegrund, alltid utgått ifrån principen om den enskilda människan som står i centrum, hennes möjligheter att med statens/samhällets hjälp bli sitt bästa jag, inte som i vissa andra partiers nationsideologier där staten är i centrum. Alla människors lika värde, är en annan liberal grundvärdering, lika fast som det svenska urberget. Politik handlar om att skapa de bästa förutsättningarna för varje enskild människa som var och en bidrar till det långsiktigt hållbara samhället. Det fria ordet, den viktiga folkbildningen, de fria konsterna och konstnärernas ozensurerade skapande, den fria pressen och media i övrigt, det politiskt oberoende rättväsendet och mycket mer, utgör alla viktiga hörnstenar i Sverige som demokrati. När dessa värden står på spel, när de angrips, måste Liberalerna stå starka med sina grundvärderingar som en fyrbåk i den stormiga natten. Att driva sakfrågor kan vilket parti som helst göra, att driva sakfrågor utan att kompromissa med sina grundvärderingar är Liberalernas väg framåt, för en kraftfull politik och ett långsiktigt hållbart samhälle för alla människor. Det skapar såväl respekt som förtroende hos väljarna

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna inför som grundläggande krav att framtida samarbete i kommun, region och riksdag, över partigränser skall villkoras med att samarbetspartiernas grundvärderingar, såväl som lösningar på sakfrågor att samarbeta om, måste korrelera med Liberalernas grundvärderingar. I annat fall skall samarbete under inga omständigheter realiseras, vilket naturligtvis inte utesluter att andra partier självfallet ensidigt kan välja att stödja liberala förslag.

Motionär: Stefan Jakab, Värmdö

A 23. Inga nya Tidö-avtal för Liberalernas del.

”På bryggan putsar man skeppsklockan i mässing, under tiden skeppet sjunker allt snabbare”.

Så kändes det den 28:e mars 2021 när L skrev ”nya avtal” med en borgerlighet som ingick i förfarande många odemokratiska inslag! Opinionsläget innan valet 2022 visade med all tydlighet hur landet låg och att förlita sig på stödröster är ovärdigt! Varför skall L ingå i en konstellation där en avtalspart utmärks i termer av en ”brun sörja”? Där det remitterade skatteförslaget smärtsamt tydligt visade hur avvikande bild SD har av Sveriges och vår tids största utmaningar? Och där sagda parti inte ställer sig bakom klimatlagen eller klimatmålen!

Nya tider för med sig nya idéer, inget konstigt med det. Men i ett samhälle med ökad ekonomisk ojämlikhet, bör ett än starkare fokus riktas mot det parti som drivit reformer för rättvisa och humanitet sedan hundrafemtio år! Alltid i strid med högerkrafterna. Henrik Ekengren Oscarsson tror det finns ett tillräckligt starkt egenvärde och därmed tillräckligt med sympatisörer för L som ett oberoende alternativ över 4 %.

Blockpolitiken fungerar inte särdeles bra och det politiskt/mediale spelet har fått en helt oproportionerlig roll och lyckats skrämra upp stora delar av mittenpartiernas medlemmar. Då var det helt fel att diskutera regeringsalternativ. Det finns i dagsläget bara en väg för socialliberalismen i Sverige: L är inget borgerligt parti, det går utmärkt att göra upp med höger och vänster och upp och ned och diagonalt och GALTAN-analyser hela veckan lång, men håll ihop, väx av egen kraft, håll kursen och titta inte åt sidorna.

Även om det ”stora kriget” är vunnit så får det inte bli ett vanhedrande slut på en lysande karriär! Det finns alla skäl att se fram mot en samsyn som underbygger det socialliberalismen i grunden har att ägna sig åt! Och vilken har format alla moderna demokratier! Inklusive de som backar in i framtiden.

Resultatet av valet 2022 blev rena katastrofen. Den befintliga överenskommelsen innebär att Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna ingår i en regering, medan Sverigedemokraterna får tjänstemän på regeringskansliet. Sverigedemokraterna ska ha samma inflytande över frågor i samarbetsprojekten som partierna i regeringen. Partiledarna kommer årligen att besluta om hur samarbetsprojekten ska fortsätta inför kommande år.

Partiledningen i L kan utan svårigheter återropa 1/3 av partirådets slutsatser och därmed diskutera vidare med andra aktörer. Ett argument kan vara ”det nu har visat sig att regeringskonstellationen var ett värdefullt försök att utan onödigt dröjsmål få en regering till stånd i kungariket Sverige men nu har Liberalerna fått klarhet i vilka L inte skall skriva avtal ihop med på den parlamentariska arenan.”

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet Liberalerna 2023 ställer sig bakom kravet att riva upp den nuvarande regeringskonstellationen genom att inför kommande avtalstid, annonsera Liberalernas ointresse att omförhandla Tidöavtalet.

Motionär: Anders Jonell, Göteborg

A 24. Gå till val som ett självständigt parti 2026

Liberalerna eller fd Folkpartiet har funnits i snart 100 år. Vi vill och ska fortsätta driva liberal politik särskilt för de som har minst frihet och de bortglömda. Liberalerna har mycket länge i det hundraåriga perspektivet varit ett socialliberalt parti. Det är genom liberala frihetsidéer som vi kan förbättra individens ekonomiska och sociala livssituation. Det är genom liberal politik och ideologi som vi bygger ett mer hållbart samhälle på alla nivåer.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna går till val som ett självständigt parti 2026

Motionär: Jessica Johnson, Vallentuna; Abdulkadir Salad Ali, Stockholm; Maria Aminoff, Mölndal; Aron A. Aronsson, Uppsala; Gunnar Asserhed, Norrköping; Roger Bergebo, Östersund; Niclas Bexelius, Halmstad; Anders Blomqvist, Halmstad; Eva-Britt Boij, Malung-Sälen; Karin Bondesson, Krokom; Annika Carp, Falköping; Gunnar Dovner, Östersund; Anne-Lie Elfén, Stockholm; Elin Elfversson, Skövde; Annica Elveroth, Halmstad; Nadin Faissal Fakhro, Stockholm; Svante Forslund, Enköping; Marianne Damström Gereben, Solna; Matilda Jansson, Kungälv; Maria Jern, Falköping; Tobias Josefsson, Mjölby; Jan Jönsson, Stockholm; Joel Laguna, Malmö; Marianne Lundkvist, Ronneby; Carina Nertlinge, Skurup; Charlotte Söderlund, Bromölla; Emelie Voetmann, Upplands Väsby; Anders Wallin, Uppsala; Mikael Wendt, Falköping; Sussie Åhlander, Uppsala; Suzanne Åkerlund, Falköping

Svar till A 20 – A 24

Flera motioner till landsmötet berör Liberalernas inställning till regeringsbildning, samverkan med andra partier eller former för det parlamentariska arbetet i stort. I **motion A 22** föreslås att Liberalerna inför som grundläggande krav att framtida samarbete i kommun, region och riksdag, över parti-gränser skall villkoras med att samarbetspartiernas grundvärderingar, såväl som lösningar på sakfrågor att samarbeta om, måste korrelera med Liberalernas grundvärderingar. I **motion A 20** föreslås att Liberalerna landsmötet 2023 uttalar att Liberalerna inte är ett stödparti men gärna ser väljares och andra partiets stöd för sin politik. I **motion A 21** föreslås att landsmötet beslutar uttala att Liberalerna ska lämna Tidöavtalet. I **motion A 23** föreslås att Landsmötet ställer sig bakom kravet att riva upp den nuvarande regeringskonstellationen genom att inför kommande avtalstid, annonsera Liberalernas ointresse att omförhandla Tidöavtalet. I **motion A 24** att Liberalerna går till val som ett självständigt parti 2026.

Partistyrelsen delar motionärernas engagemang för den organiserade liberalismen. Som anförts i partistyrelsens allmänpolitiska yttrande är Liberalernas uppdrag är nu att vinna stöd för vad vi tror på. Så visar vi upp det liberala alternativet mot de kollektivistiska – samtidigt som vi tar ansvar för framtiden och håller blicken på friheten. Detta förutsätter rätt analys om världen omkring oss och rätt verktyg för förändring. Det förutsätter också trovärdighet och uthållighet över den tid och för det arbete som verklig förändring kräver. Vår politiska rörelse får inte förpassas till läktaren, utan ska fortsätta att ta ansvar för hur Sverige styrs. Så kan och ska liberaler fortsätta utvidga friheten för fler. Och så kan den organiserade liberalismen finna ny kraft.

Liberalerna har 2022 sökt och vunnit väljarnas förtroende för att bilda och ingå i en liberal borgerlig regering. Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna genom vår regeringsmedverkan har säkerställt en bred palett av reformer för en liberal politik som stärker friheten i Sverige. Detta rör allt från skola och integration, till energi, jämställdhet, fri forskning, rättspolitik, socialpolitik, sjukvård, HBTQI-rättigheter och att stärka den liberala demokratin. Efter ett antal år av otydlighet utåt och oenighet inåt finns det därför starka skäl för Liberalerna att nu stå fast vid fattade beslut. Inte minst eftersom den analys som vägvalet vilade på om ett liberalt maktskifte står sig: Svensk rikspolitik är tydligare, parlamentariskt mer stabil och

fler viktiga liberala reformer genomförs i dag än vid tiden för det förra landsmötet.

Partistyrelsen anser att det är av vikt att landsmötet betraktar det beslut som fattades vid först Liberalernas partiråd och sedan på Liberalernas landsmöte 2021 som en väl avvägd och demokratiskt förankrad helhet som i sin tur har förvaltats och konkretiserats i efterföljande arbete i riksdag och regering. Liberalerna har 2022 sökt och fått väljarnas förtroende för att bilda och ingå i en liberal borgerlig regering. Det beslutet ligger fast. Vid partirådet och därefter vid landsmötet 2021 fastslogs att Liberalerna bör vara beredda att med parlamentariskt självförtroende få igenom vår politik oavsett vilka partier som röstar för den, men också att gå från varje förhandlingsbord samt att hålla gränsen mot varje parti som går fram med frihetsinskränkande förslag. Vidare poängterades att en förutsättning för regeringssamverkan är att liberala grundvärden kan säkras. Landsmötet slog fast att de demokratiska värdena måste försvaras och varje tendens till rasism, ojämställdhet, inskränkthet och intolerans bekämpas. Fanns inte den övergripande förutsättningen skulle Liberalerna inte medverka. Om den förutsättningen uppfylldes var det dock vårt ansvar som liberalt parti att använda det inflytande som väljarna gav oss till att föra samhällsutvecklingen i liberal riktning, och göra detta i regeringsställning. Partirådet, och därefter landsmötet, fastslog som en konsekvens av det tidigare anförda, att Liberalerna inte skulle medverka till eller ingå i en regering där Sverigedemokraterna ingick. Liberalerna skulle inte tillåta att något ytterkantparti blev en del av Sveriges regering och därigenom få ett direkt inflytande över utrikespolitiken, styrningen av myndigheterna och utnämningmakten.

Oavsett med vilka Liberalerna talar i riksdagen så ligger våra värderingar fast. Partistyrelsen avser med detta svar, det allmänpolitiska yttrandet ovan såväl som det av landsmötet 2021 bekräftade partirådsbeslut möta upp flera av de aspekter avseende parlamentariskt agerande som lyfts av motionärerna. Partistyrelsen finner att den motionsbehandling som bäst säkerställer att fattade beslut bäst fortgår i sin helhet är enligt nedan.

Avseende **motion A 24** så anser partistyrelsen därutöver även att det är självklart att Liberalerna utgör och fortsätter att utgöra ett självständigt liberalt och borgerligt parti och att det är så vi avser att möta väljarna.

Avseende **motion A 22** så anser partistyrelsen därutöver även att det inte är lämpligt att i förväg att landsmötet beslutar mot viss samverkan i exempelvis kommunfullmäktigen men att det fortsatt kommer att utgöra en viktig uppgift för Liberalernas företrädare att säkerställa så stort genomslag för liberal politik som möjligt samt att uppvisa omdöme och värdegrund vid beslut i dessa frågor.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 20 anses besvarad
2. **att** motion A 21 avslås
3. **att** motion A 22 avslås
4. **att** motion A 23 avslås
5. **att** motion A 24 bifalls med vad partistyrelsen anför

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion A 1 anses besvarad
2. **att** motion A 2 avslås
3. **att** motion A 3 anses besvarad
4. **att** motion A 4 avslås
5. **att** motion A 5 anses besvarad
6. **att** motion A 6 anses besvarad
7. **att** motion A 7 anses besvarad
8. **att** motion A 8 anses besvarad
9. **att** motion A 9 anses besvarad
10. **att** motion A 10 yrkande 1 – 2 anses besvarade
11. **att** motion A 10 yrkande 3 avslås
12. **att** motion A 11 anses besvarad
13. **att** motion N 14 bifalls med vad partistyrelsen anför
14. **att** motion N 15 avslås
15. **att** motion A 12 avslås
16. **att** motion A 13 avslås
17. **att** motion A 14 yrkande 1 anses besvarad
18. **att** motion A 14 yrkande 2 avslås
19. **att** motion A 15 anses besvarad
20. **att** motion A 16 anses besvarad
21. **att** motion A 17 anses besvarad
22. **att** motion A 18 anses besvarad
23. **att** motion A 19 anses besvarad
24. **att** motion A 20 anses besvarad
25. **att** motion A 21 avslås
26. **att** motion A 22 avslås
27. **att** motion A 23 avslås
28. **att** motion A 24 bifalls med vad partistyrelsen anför

SKOLA OCH BILDNING: Utbildning och forskning

B 1. Skolan är samhällets största investering – villkora friskolors rätt till vinstuttag med resultat avseende gymnasie- och högskolebehörighet

Vi behöver inte fler friskolemiljonärer, vi behöver fler kunskapsbärande ungdomar.

Precis som att vatten är en grundförutsättning för allt liv på jorden, är en högkvalitativ skola och utbildning avgörande för att med framgång bygga ett långsiktigt hållbart samhälle.

Det finns en verklig huvudman när det kommer till skola och utbildning, och det är eleven. Ingen annan än eleven, och absolut under inga omständigheter friskolornas ägare. Det är elevens intressen som måste vara i fokus, alltid. Alla andra i skolans värld finns till för eleven och inte tvärtom. När eleverna lyckas, har skolan lyckats.

Låt oss ta det från början. Alla barn i Sverige har rätt att gå i en skola som ger dem de allra bästa förutsättningarna för att bygga sig en framtid och bli en viktig del i vårt samhälle. Vårt skolväsende är troligtvis den viktigaste samhällsinvesteringen alla kategorier – det är ju där allting börjar, och till stor del avgörs; såväl på individnivå som för samhället i stort. I den pågående friskoledebatten framgår det att stora delar av skolpengen konverteras till vinster för friskolekoncernerna, som sedan används till att investera i bl a skärgårdstomter och våffelstugor. ”Förkastligt, orimligt att skattepengar hamnar i friskoleägarnas fickor”, säger en del. ”En naturlig del i allt företagande, där vinsterna disponeras som ägarna önskar”, säger andra. Som om det handlade om pengarna i sig, när det i själva verket handlar om ”Sveriges ungdom, dess framtid”, och att all prestation kräver en lika stor motprestation. När en skola tar på sig uppdraget och ansvaret att lära ut för livet måste den skolan rimligen leverera 100%, om man nu avser att ta betalt till 100%, vilket man ju gör när man inkasserar skolpengen. Det ligger i vårt gemensamma samhälles intresse att alla avgångselever har gymnasie- och högskolebehörighet sista dagen i grundskolan eller gymnasiet. Allt annat är ett misslyckande. Om vi skall ha friskolor överhuvudtaget, måste kravet vara att låta friskolorna plocka ut vinster, att låta dess ägare investera i allt möjligt från nygräddade våfflor till rymdskepp, om de vill. Men, och endast som en absolut förutsättning, låt detta ske endast om de fullgör uppdraget – att alla elever (inte ett fåtal eller eventuellt ”så många som möjligt”) får lägst godkänt i alla ämnen och lägst B i kärnämnen (matematik, svenska och engelska). Varför skall vi acceptera att alltför många eller ens några misslyckas när alla, med rätt stöd om så krävs, kan lyckas? Självfallet frigörs heller inga vinstmedel förrän oberoende instans har kontrollerat att betygen är korrekt och rättvist satta.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna skall verka för att lagstifta att friskolor endast göra vinstuttag när alla elever har uppnått betyget godkänt i alla ämnen och lägst B i kärnämnen (matematik, svenska och engelska).

Motionär: Stefan Jakab, Värmdö

B 2. Fasa ut vinstincitamenten från skolsystemet

Vänstern har länge gått i strid mot vinster, allra främst inom välfärden. På senare tid har även Liberalerna köpt vänsterns problembeskrivning kring vinster inom främst skolsystemet. Det är beklagligt då vinsterna i sig inte är ett problem. Alla aktiebolag tillåts göra vinst – det är själva syftet med ett aktiebolag. Problemet med vinsterna är mer komplext än så. Att de slår fel i just utbildningssektorn beror inte på att aktiebolagen tillåts tjäna pengar, det slår fel för att vinstincitamenten inte fungerar likadant som vinstincitamenten på andra marknader. De skolor som lyckas göra störst vinst och därmed också etablera nya skolor är de skolor som skär ned mest på eleven. Att investera i läromedel, skolbibliotek, slöjdsalar, aula, skolgård och behöriga lärare är inte lönsamt. Det är de skolor som skär ned på det mest grundläggande som har resurser att expandera. Det finns alltså ett direkt samband mellan effektiviseringar och nyetableringar. Dessutom, ur ett marknadsliberalt perspektiv, kan man fråga sig hur utbud och efterfrågan matchar varandra. Efterfrågan från eleverna är höga betyg för minimal ansträngning. Därför är det naturligt att utbudet bland annat blir läxfria skolor och glädjebetyg. Vinstincitamenten är ett problem som går ut över Sveriges roll som en kunskapsnation. Därför måste Liberalerna se den krassa verkligheten. Värna valfriheten och underlätta för fristående skolor som drivs genom andra former men fasa ut vinstincitamenten från skolsystemet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att vinstincitamenten fasas ut från skolsystemet.

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs

B 3. Friskolor för alla?

Liberalerna ser positivt på, och menar att frågan om att kunna välja den skola man själv vill är central.

Samtidigt är det viktigt att motverka skolor med en inriktning som kan påvisa någon form av indoktrinering, samt skolor som sätter aktieägare före elever.

För att kunna utvecklas och skapa möjlighet för investering måste det till en vinst som kan återinvesteras i skolföretaget.

Därför menar jag att det är av yttersta vikt att i kommande utredningar beakta att det finns ideella och kooperativa friskolor och skolor.

Dessa skolor finns till stor del på landsbygd, drivs som kooperativ eller i vissa fall som små, inte vinstdrivande aktieföretag. Men de behöver göra en vinst för att kunna utvecklas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** förutsättningslöst se över möjligheten för dessa mindre friskolor att överleva för att skapa förutsättningar inte bara ur friskoleperspektiv, utan också lägga in dimensionen landsbygdsutveckling.

Motionär: Karin Blomstrand, Munkedal

B 4. Lagen om etableringsfrihet måste ändras!

Bakgrund:

Redan i propositionen 1995/96:200 Fristående skolor mm infördes en bestämmelse om att en huvudman inte ska få tillstånd om det innebär påtagliga negativa följder för skolväsendet i den kommun där skolan är belägen. Två exempel på sådana följder anges i förarbetena. Det första exemplet är att tillkomsten av en fristående skola gör att en landsorts- eller glesbygdskommun tvingas lägga ned befintlig skola och avståndet till befintlig skola och avståndet till närmaste skola avsevärt ökar för elever i någon del av kommunen. Det andra exemplet är att i små kommuner kan etablering av en fristående skola påverka kommunens skolorganisation och medföra betydande kostnadsökningar som är bestående. Trots detta är det väldigt sällan som en etablering stoppas av Skolinspektionen. Det står även i skollagen att SI ska ta hänsyn till i vilken utsträckning etableringen innebär "påtagliga negativa följder på långsikt för eleverna eller för den del av skolväsendet som anordnas av det allmänna i den kommun som utbildningen ska bedrivas" (2 kap 5§ skollagen).

I ansökningsomgången för skolstart hösten 2022 fick SI in 92 ansökningar om nyetablering av fristående grundskola och 13 ansökningar om utökning av befintlig fristående grundskola. Inte en enda av dessa avslogs med hänvisning till att det skulle ge påtagliga negativa följder för de kommunala skolorna och dess elever. Trots att konsekvensbeskrivningarna tydligt visar att så är fallet. Det finns exempel från Sollen-tuna, Tibro, Uddevalla, Värmdö. Enligt nuvarande reglement prioriteras skolägares rätt att etablera sig på skolmarknaden, framför barns rätt till en bra utbildning. I flera fall finns utredningar från objektiva konsultfirmor som KPMG som påvisar de negativa konsekvenserna, både ekonomiskt, juridiskt och pedagogiskt.

Med bakgrund av detta vill jag:

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna är drivande för att lagen om etableringsfrihet ändras och att Skolinspektionen därför måste ta större hänsyn till kommunernas konsekvensbeskrivningar om de påtagliga negativa konsekvenserna en ytterligare etablering ofta innebär för kommunens ekonomi, de kommunala skolorna och dess elever.

Motionär: Henrik Von Mentzer, Göteborg

B 5. Inför regelstyrning för friskolorna

I all offentlig upphandling finns det ett tydligt system där man utgår från en **kravspecifikation**. Det innebär att de aktörer som vill få chansen att vinna en upphandling måste förhålla sig till dessa "skall och börkrav". Detta saknas helt inom skolans värld vilket starkt påverkar risken för att **oseriösa aktörer** etablerar sig för att driva skola och göra vinster på skolpengen.

Vi har under flera år kunnat läsa om det mer härresande exemplet efter det andra. Där man fuskar med läroplan, med innehåll, med antal lektioner, med betyg, med praktikplatser. Det är inte rimligt och Liberalerna behöver vara det parti som hårdast driver på att en regelstyrning införs inom skolans värld och att vi kommer bort från New Public management-filosofin om att målstyrning skulle räcka som styrmodell. Det är uppenbart att dagens system inte fungerar.

Därför föreslår jag:

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** regelstyrning införs som princip inom skolans värld
2. **att** det tydligt definieras vad skola är
3. **att** krav på behöriga lärare kopplas till skolpeng och att skolpengens storlek reduceras om ej kraven uppnås
4. **att** krav på läromedel tydligt specificeras och att de skolor som inte följer regelverket får tillstånd indraget eller reducerad skolpeng
5. **att** det ska finnas bibliotek, skolgård av viss storlek, EHT-team, labbsalar, matsal etc. Följer man inte regelverket och kravspecifikation reduceras skolpeng alternativt tillstånd dras in.

Motionär: Henrik Von Mentzer, Göteborg

B 6. Inför offentlighetsprincipen i svensk skola!

All offentlig verksamhet, som finansieras med offentliga medel, ska självklart kunna granskas. Därför behöver vi införa offentlighetsprincipen omedelbart. De som vill verka inom skolans värld får helt enkelt förhålla sig till att de ska kunna granskas. Uppgifter, statistik, information ska vara tillgänglig för de som behöver den. En oerhört viktig princip som stöttar utveckling och kvalitetsgranskning. Aktieföretagets intresse kan aldrig gå före elevintresset och skollagen. Det borde vara varje liberals inställning att samhällsintresset går före enskilda aktörers intresse.

Att ha som argument att vi måste värna de små idéburna skolorna håller inte eftersom ordföranden för de idéburna skolorna sedan länge ställt sig positiv till offentlighetsprincipen.

Därför vill jag:

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** offentlighetsprincipen införs inom skolans värld
2. **att** Liberalerna säkerställer att detta genomförs under innevarande mandatperiod.

Motionär: Henrik Von Mentzer, Göteborg

B 7. Friskolor borde finansieras av staten

Finansieringen av friskolor med skolpeng måste förändras. Friskolornas finansiering baseras idag på kommunens snittkostnad per elev. Att det är kommunens kostnader som definierar pengarna för friskolor måste upphöra. Detta då det skapar oönskade incitamentsstrukturer samt driver på vinstgenerering på bekostnad av skattebetalarnas pengar.

När reformen infördes var friskolorna en liten aktör jämfört med kommunerna. Tanken var att denna lokalt förankrade aktör skulle ges förutsättningar att bedriva likvärdig skola i den enskilda kommunen. Ofta skedde detta i kommunens befintliga skolfastigheter.

Idag ser vi aktörer som riktar sig till hela regioner eller hela Sverige. De utför ett i många avseenden annorlunda uppdrag då de genom nischning och lokalisering riktar sig till vissa elevgrupper. De har ofta egna fastigheter och flera huvudmän har en större omsättning än kommunerna i vilka de verkar.

I kommuner där friskolor verkar kan konkurrens stimulera ökad valfrihet och effektivitet, men också driva upp kommunens kostnad per elev. Detta då friskolor kan styra elevunderlaget till sina skolors fördel. Exempelvis kan en friskola välja att etablera sig på strategiska platser där de kan nå studiemotiverade elever och få fyllda skolor. Samtidigt drivs kostnaden per elev upp för de elever som är kvar i kommunal regi. Kommunens investeringar delas också på färre elever och riskerar att driva upp pengarna ytterligare.

Högre kostnad per elev för kommunen genererar således en potentiell vinst för friskolor. Problemet är inte att friskolor genererar vinst, utan att de gör detta på grund av sämre förutsättningar för kommunen. Därför borde finansieringen av den fristående skolan inte kopplas till de kommuner i vilka de verkar.

En fristående skola får sitt tillstånd och granskas av staten, så det är rimligt att dess verksamhet också finansieras av staten. Detta kan även vara positivt för friskolorna, då ersättningen inte blir avhängig av vilken kommun eleven kommer från.

Finansiering kan styras av parametrar som kopplas till kostnader, investeringar, uppdrag, lokalisering, behov och utförande.

Det kan vara lämpligt att kommunalskatten även fortsättningsvis täcker hela skolans kostnad. Staten kan därför ta en schablonavgift, per elev i friskola, av kommunerna för att finansiera denna friskolereform.

Sådant system bör öka viljan att effektivisera och driva högkvalitativ skola både bland kommuner och fristående aktörer. Detta utan att driva på skattekostnader och vinster i välfärden.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** finansiering av friskolor baserad på kommunala snittkostnader upphör

2. **att** ersättningen till friskolor bestäms på regional nivå och baseras på parametrar som kostnader, investeringar, uppdrag, lokalisering, behov och utförande
3. **att** staten finansierar friskolorna
4. **att** kommuner erlägger en schablonavgift till staten för varje elev som går i fristående skola.

Motionär: Petter Norrthon, Täby

B 8. Inga riggade skolval

Idag har föräldrar friheten att själva önska en skolplacering till sina barn. Huruvida önskemålet uppfylls eller inte beror på vilka urvalsgrunder som används av skolan. Dessa skiljer sig beroende på om skolan drivs offentligt eller i privat regi. En urvalsgrund som fristående aktörer kan använda sig av är kö. Det finns dock problem med att ha kö som urvalsgrund, vilket Liberalernas aviserat. Problemet med köer till skolor är att de ofta står i vägen för valfriheten. De som då får ta del av det fria skolvalet är bara de barn som hade föräldrar som tidigt gjorde valet. Det slår ut utrikesfödda elever, de som är socioekonomiskt svaga eller elever som flyttat till en ny kommun då kösystemet kräver att det reella skolvalet sker långt innan det formella valet sker. Detta används inte sällan av företag för att rigga elevunderlaget till skolans fördel – man får eleverna med de starkaste hemförhållandena. Men i grund och botten bidrar det till en minskad valfrihet då alla inte ges samma chans att välja skola. Skolsegregationen kan dock brytas genom ännu mer valfriheten. Genom att avskaffa kösystemet och genomföra skolvalet gemensamt skulle alla elever ges samma chans till att få den önskade skolplaceringen. Det vore ett fritt skolval på riktigt. Liberalerna behöver gå längre än vad man redan gjort. Det är dags att ta tåten i skolpolitiken igen och avskaffa kösystemet helt.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** införa ett gemensamt skolval
2. **att** avskaffa kö som urvalsgrund till friskolor.

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs; Elin Oskarsson, Solna; Josefin Fällgren, Uppsala; Tobias Korall, Lund

B 9. Stopp för etablering av nya samt avveckling av befintliga religiösa friskolor i Sverige

Skolan skall vara en plats där barn och ungdomar erhåller evidensbaserad utbildning. Religionsutövning är inte en evidensbaserad vetenskap eller disciplin, utan snarare en livsåskådning. Att redan från unga år bli påtvingad en livsåskådning hör inte ett modernt och demokratiskt samhälle till. Religion är en privat angelägenhet i Sverige och måste så förbli, med det sagt finns det många möjligheter att på sin fritid odla ett religiöst intresse – exempelvis är Söndagsskolan en sådan möjlighet. Naturligtvis skall religionsundervisning även fortsättningsvis finnas på skolschemat, detta i syfte att förmedla kunskap om olika religioner, dess uppkomst, historia och innehåll, dvs undervisning av sakfakta likt andra ämnen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att lagstifta om ett stopp av nyetablering, samt avvecklande av alla, religiösa friskolor i Sverige.

Motionär: Stefan Jakab, Värmdö

Svar till B 1 – B 9

Liberalerna värnar idén om egenmakt och individens valfrihet. Det fria skolvalet och friskolereformen har gett familjer över hela Sverige en viktig möjlighet att bestämma över sina egna liv. Men det finns idag mycket stora utmaningar med friskolesystemet som måste adresseras. Liberalerna har omprövat friskolepolitiken och driver nu på för mycket hårdare regleringar. Det innebära till exempel vinstbegränsningar, möjlighet till återkrav av skolpeng, hårdare krav på långsiktigt ägande och sanktionstrappor för de som inte sköter sig. Vidare fortsätter vi att driva på för ett förbud mot religiösa friskolor, eftersom skolan ska vara fri från både religiös och ideologisk påverkan.

Motion B 1 föreslår att Liberalerna skall verka för att lagstifta att friskolor endast får göra vinstuttag när alla elever har uppnått betyget godkänt i alla ämnen och lägst B i kärnämnen (matematik, svenska och engelska). **Motion B 2** föreslår att Liberalerna ska verka för att vinstincitamenten fasas ut från skolsystemet. **Motion B 5** föreslår att regelstyrning införs som princip inom skolans värld och att det tydligt definieras vad skola är och att krav på behöriga lärare kopplas till skolpeng och att skolpengens storlek reduceras om ej kraven uppnås och att krav på läromedel tydligt specificeras och att de skolor som inte följer regelverket får tillstånd indraget eller reducerad skolpeng och att det ska finnas bibliotek, skolgård av viss storlek, elevhälsoteam, labbsalar, matsal etc. Följer man inte regelverket och kravspecifikation reduceras skolpeng alternativt tillstånd dras in. Partistyrelsen delar stora delar av problembeskrivningarna som ges. Det är orimligt att friskolor tillåts ta ut vinst samtidigt som kvaliteten är undermålig, eller att friskolor sparar in på till exempel bibliotek för att istället öka vinstmarginalerna. Liberalerna har gjort en omprövning av friskolepolitiken och driver nu i regeringsställning igenom ny lagstiftning. Det kommer innebära en mängd åtsamlingar för de privata skolbolagen, till exempel kommer vi få se vinstbegränsningar, möjlighet till återkrav av skolpeng, hårdare krav på långsiktigt ägande och sanktionstrappor för de som inte sköter sig. Regeringens tidsplan är att ha en helt ny friskolelag senast 2026. Partistyrelsen yrkar därför **att motion B 2 och B 5 anses besvarad** samt **att motion B 1 avslås**.

Motion B 3 föreslår att förutsättningslöst se över möjligheten för dessa mindre friskolor att överleva för att skapa förutsättningar inte bara ur friskoleperspektiv, utan också lägga in dimensionen landsbygdsutveckling. Partistyrelsen instämmer i att det är viktigt med landsbygdsperspektiv på friskolefrågan. Även idéburna skolor fyller en viktig roll i skolvärlden. Det ska vara tydliga krav på de som vill starta och driva en friskola, oavsett om det sker på landsbygden eller i staden. Idag satsar Sveriges kommuner mycket olika på skolan, vilket gör det svårt för många mindre friskolor att överleva. Liberalerna driver i regeringen en ny nationell skolpengsnorm vilket kommer vara viktigt för många mindre friskolor på landsbygden. Libe-

ralerna värnar förutsättningarna för friskolor på landsbygden och de idéburna. Partistyrelsen yrkar **att motion B 3 anses besvarad**.

Motion B 4 föreslår att Liberalerna är drivande för att lagen om etableringsfrihet ändras och att Skolinspektionen därför måste ta större hänsyn till kommunernas konsekvensbeskrivningar om de påtagliga negativa konsekvenserna en ytterligare etablering ofta innebär för kommunens ekonomi, de kommunala skolorna och dess elever. Partistyrelsen delar stora delar av problembeskrivningen, det behövs bättre regler för etableringen av friskolor. En otydlighet i dagens lagstiftning är hur man ska se på om en friskoleetablering gör att den kommunala skolan blir stående med dyra hyreskontrakt. Det behöver ses över så att alla barn får rätt till en likvärdig utbildning oavsett huvudman. Liberalerna driver nu i regeringsställning att man ska se över lagstiftningen så att det blir tydligt och klart när Skolinspektionen kan stoppa en friskoleetablering. Partistyrelsen yrkar **att motion B 4 anses besvarad**.

Motion B 6 föreslår att offentlighetsprincipen införs inom skolans värld och att Liberalerna säkerställer att detta genomförs under innevarande mandatperiod. Partistyrelsen delar till fullt åsikten att offentlig verksamhet ska kunna granskas. För att komma till rätta med systematiska problem i friskolesektorn behövs bättre insyn och transparens. Enligt Tidöavtalet ska en insynsprincip, motsvarande offentlighetsprincipen, införas för fristående skolor. De krav som offentlighetsprincipen medför på tillgänglighet och skyndsam handläggning, oavsett i hur stor omfattning och hur ofta handlingar begärs utlämnade, kan bli mycket betungande för mindre förskolor och skolor. Detta har också representanter för mindre förskolor och idéburna skolor fört fram. Liberalerna driver nu i regeringsställning att för- och nackdelar med både offentlighetsprincipen och insynsprincipen ska utredas. Alla kort ska upp på bordet och ett fullständigt beredningsunderlag ska fram när insynen i friskolor nu ska ökas. Partistyrelsen yrkar därför **att motion B 6 anses besvarad**.

Motion B 8 föreslår att införa ett gemensamt skolval och att avskaffa kö som urvalsgrund till friskolor. Partistyrelsen delar uppfattningen att dagens system inte är tillfredsställande och missgynnar särskilt vissa grupper. Partistyrelsen anser att det vore önskvärt att införa ett samordnat skolval: ett system där alla skolor man kan välja mellan samlas, och där statistik om skolornas resultat och information från exempelvis Skolinspektionens granskningar framgår. Det stämmer att vissa fristående skolor som har fler sökande än platser använder köprincipen för att organisera antagningen. Partistyrelsen menar att kötiden ska vara maximalt ett år. Om två elever har samma kötid, ska en annan urvalsmetod användas. Partistyrelsen yrkar därför **att motion B 8 anses besvarad**.

Motion B 7 föreslår att finansiering av friskolor baserad på kommunala snittkostnader upphör och att ersättningen till friskolor bestäms på regional nivå och baseras på parametrar som kostnader, investeringar, uppdrag, lokalisering, behov och utförande och att staten finansierar friskolorna och att kommuner erlägger en schablonavgift till staten för varje elev som går i fristående skola. Partistyrelsen delar bilden att här behöver staten ta ett större ansvar och se över så att friskoleetableringar inte driver upp kommunernas kostnader. Liberalerna

driver i regeringen ett arbete för införandet av en nationell skolpengsnorm. Det kommer innebära en översyn av vilka kostnader de kommunala skolorna har som de fristående inte har, med syftet att de kommunala ska få mer pengar eftersom de har ett annat uppdrag, till exempel att säkra att det finns skolplatser inom rimligt avstånd. Det är rimligt att frågan om friskolornas finansiering hanteras i samma utredning. Partistyrelsen yrkar därför **att motion B 7 anses besvarad.**

Motion B 9 föreslår att Liberalerna verkar för att lagstifta om ett stopp av nyetablering, samt avvecklande av alla, religiösa friskolor i Sverige. Partistyrelsen anser att religiösa friskolor inte har någon plats i svensk skola. Religiösa friskolor riskerar försämra integrationen i Sverige och hämma elevernas frihet. Särskilt allvarligt är att de barn som har störst behov av att integreras i Sverige ofta är samma barn som sätts i religiösa friskolor. Så får det inte vara – skolan ska vara en plats där kunskap och bildning står i fokus, inte religionsutövning. Liberalerna anser att en ny lag bör införas som helt förhindrar religiösa friskolor från att bedriva undervisning inom ramen för det svenska skolväsendet. Syftet med förbudet är att värna elevernas rätt till frihet och personlig utveckling i en skolmiljö där både undervisningen och övriga delar av verksamheten är allsidig och icke-konfessionell. Ett stopp för etablering av nya eller expanderande befintliga religiösa friskolor ska införas skyndsamt och de befintliga ska avvecklas under ordnade former under nästa mandatperiod. Detta bör genomföras i enlighet med de internationella konventioner som Sverige undertecknat genom att det samtidigt inrättas särskilda möjligheter för de nationella minoritetsprofilerna. Partistyrelsen yrkar därför **att motion B 9 bifalls med vad partistyrelsen anfört.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 1 avslås
2. **att** motion B 2 anses besvarad
3. **att** motion B 3 anses besvarad
4. **att** motion B 4 anses besvarad
5. **att** motion B 5 anses besvarad
6. **att** motion B 6 anses besvarad
7. **att** motion B 7 anses besvarad
8. **att** motion B 8 anses besvarad
9. **att** motion B 9 bifalls med vad partistyrelsen anfört

Särskilt yttrande 1

Erik Berg (LUF) och Hannes Snabb (LS) om **motion B8**: ”Kötid som urvalsgrund till friskolor driver segregationen i det svenska skolsystemet. Det är dags att sätta stopp för det. Köerna måste avskaffas.”

B 10. Relativt betygssystem i grundskolan

Betyget F kan vara ett hårt slag mot en niondeklassare. I värsta fall leder det till att man saknar gymnasiebehörighet, vilket i längden försvårar vägen till arbetslivet. 18 000 elever lämnade nionde klass utan fullständiga betyg och därmed utan gymnasiebehörighet förra året. Det motsvarar 15 procent av den årskullen.

– Motsvarande genomsnitt inom EU ligger på omkring fyra till fem procent, säger Per Kornhall, författare och före detta expert vid Skolverket.

Att vi underkänner så många elever i grundskolan, som är obligatorisk enligt skolplikten, menar forskarna är ett stort misslyckande inom svensk skolpolitik som får allvarliga konsekvenser för individen och samhället. Många skolforskare höjer nu rösten för en reform av betygssystemet. Norge är ett exempel på ett land som inte har något underkänt betyg.

– Ett F är värt noll poäng. Det är ett hårt slag mot någon som har deltagit i en skolplikt, säger en rektor till SVT Nyheter.

Lärarnas riksförbund (numera en del av Sveriges Lärare) ville 2022 utreda om vi ska införa ett nytt betygssystem, till exempel relativa betyg. De ser att det nuvarande betygssystemet leder till stress och utslagning för eleverna och en pressad arbetsmiljö för lärarna. Det nuvarande betygssystemet kan vara en del av orsaken till både ökad press på lärarna och ökad psykisk ohälsa bland eleverna, enligt förbundet.

Ökad risk för arbetslöshet, ohälsa och i vissa fall för tidig död. Det är konsekvenserna av att gå ut med underkända betyg i årskurs nio, visar studier. Svenska forskare vill att betyget underkänt tas bort ur grundskolan och det pekades ut som en av de skyldiga i SVT:s satiriska dokumentärserie ”Vem mördade skolan?”

– Det har gått över 25 år och vi sett att det är ett problem år efter år, men ingen politiker vågar röra vid det. Om man föreslår att ta bort betyg riskerar man påståenden från motståndarna om att man är för en flumskola, säger Jörgen Tholin som är betygsutredare och forskare i pedagogik vid Göteborgs universitet.

Flera svenska skolforskare är överens. Det underkända betyget bör slopas i grundskolan. Det skulle öka utrymmet för lärandeprocessen, minska stress och ge fler elever chansen att ta sig in på gymnasiet. Här behöver Liberalerna tänka om från gamla hjulspår, precis som med friskolor. Det behöver inte innebära en kravlöshet, inte om det åtföljs av tydliga krav för att ta sig in på gymnasiet och om skolan fortfarande gör allt för att lära eleverna så mycket de kan lära sig. Ett relativt betygssystem innebär helt enkelt att ingen behöver slås ut på grund av att de inte klarat grundskolan. Streck borde dock finnas kvar vid frånvaro.

Alli Klapp, skolforskare vid Göteborgs universitet, menar att påståenden om en ”flumskola” utan betyget F grundar sig i en okunskap och på en felaktig tro på att betyg motiverar som ett straff eller en belöning. Liberalerna har länge haft denna tro, men bör tänka om.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska arbeta för ett relativt betygssystem i grundskolan

2. **att** Liberalerna ska arbeta för att F-betyget, som det är nu, i grundskolan ses över.

Motionär: Anton Sjöstedt, Arvika

B 11. Inga barn ska bli underkända i grundskolan

Under 90-talet infördes ett målrelaterat betygssystem, med uppnåendemål i alla ämnen. Denna motion ifrågasätter nytan med att ha en stipulerad gräns för godkänt i grundskolan. En sådan gräns är befogad när vi utbildas till vissa yrken eller licensierade färdigheter, som läkare och elektriker, eller tar körkort. Men detta synsätt är mer tveksamt för grundskolan.

Är det meningsfullt att, som idag, hävda att ett underkänt betyg i matematik innebär att du inte kan vara behörig att utbilda dig till något enda yrke på gymnasiet? I dagens samhälle är det näst intill nödvändigt att ha en gymnasieexamen för att kunna få ett jobb. Att då låta 15.000 ungdomar varje år vara obehöriga att läsa på gymnasiet förefaller vara socialt självmord.

För trettio år sedan hade Sverige ett relativt betygssystem och då var det förutbestämt att ett visst antal elever skulle ha de lägsta betygen 1 och 2. Dessa elevers kunskaper i matematik bör ha varit på samma nivå som för elever med dagens F-betyg. Skillnaden var dock att de då inte generellt uteslöts från att läsa på gymnasiet. Då som nu menar jag att det finns möjligheter att dessa kan ges någon utbildning på gymnasiet. Det kan vara befogat att en elev med F i matematik inte ska vara behörig till naturvetenskapsprogrammet. Men att generellt hindra elever från alla gymnasieutbildningar är olyckligt. I praktiken kan vi prata om att gränsen för godkänt är olika, beroende på vad eleven väljer att utbilda sig till. Detta gör att en statisk gräns för godkänt bör tas bort. Och därmed är också betyget underkänt tveksamt.

Vad skulle då vara anledningen till att ändå ha kvar betyget underkänt? Risken för underkänt är i sig en indikation på att skolan måste sätta in stödinsatser. Tidiga stödinsatser är viktiga och det är speciellt viktigt att elever ges goda och grundläggande kunskaper i svenska, engelska och matematik. Men första betyget sätts i år 6, och behovet av att arbeta med stöd och extra resurser bör sättas in långt tidigare. Skolan kan behöva riktlinjer för att identifiera när stöd bör sättas in, men betygsnivån godkänd bör i sig inte vara nödvändig för detta arbete.

Betyg bör finnas kvar för att stimulera viljan att anstränga sig i alla ämnen och också som urvalsgrund till gymnasiet, där genomsnittligt betyg (meritvärde) även fortsättningsvis kan användas. Vidare kan det finnas specifika rekommendationer för betygsnivåer för respektive nationellt gymnasieprogram. Sådana kan i första hand ses som vägledande för elevernas val, snarare än uteslutande för vissa elevgrupper. Betygen kan baseras på att sortera mellan låga och höga kunskaper i ämnet (1-5, G-A, 1-100 etc). Inget betyg genererar dock betygsvärde noll, så som dagens betyg F gör.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** betygsnivån underkänt (betyget F) tas bort i grundskolan.

Motionär: Petter Norrthon, Täby

B 12. Knyt betyg till resultat på nationella prov

Nationella prov skall vara en viktig parameter att ta hänsyn till vid betygssättning i grundskola och gymnasium. Trots detta finns det stora skillnader i hur stor diskrepansen mellan betyg och provbetyg är mellan olika skolor.

Nationella prov ges vid ett specifikt tillfälle och är framtagna för att ge ett provbetyg i en kurs eller ett ämne. Under senare år har det tydliggjorts att ett betyg bör ligga i linje med provbetyget, dock utan att kvantifieras. Samtidigt har dock flera nationella prov gjorts frivilliga, vilket har gjort att rektorer (ofta mot lärarnas önskemål) tagit bort dessa, med risk för ökad betygsinflation.

Bedömningsstöd finns även i flera ämnen och kurser som saknar nationella prov. Sådant bedömningsstöd kan likna ett nationellt prov. Dessa prov kan användas vid valfritt tillfälle och uppdateras inte lika ofta. Användning av dessa är frivilligt och kan aktivt undvikas lokalt, med risk för betygsinflation.

Vid betygssättningen skall lärarens betygsunderlag användas i enlighet med formulerade betygsriterier. Betygsriterierna innehåller inga exakta kunskapskrav utan lärarens ges stort tolkningsutrymme vid betygssättningen. Detta gör att nationella prov och bedömningsstöd, i de ämnen där de förekommer, ger en stor vägledning i hur betygsriterierna skall tolkas. När nationella prov eller bedömningsstöd inte används, eller inte finns, ökar skillnaderna mellan olika klasser både i vad de undervisas om och hur de bedöms. Detta utan att någon kan anses göra fel. Det blir också mycket svårt att kontrollera om betygssättning sker på ett likvärdigt och korrekt sätt.

Det finns en risk för medveten betygsinflation i det system vi har idag. Höga betyg är en konkurrensfaktor i den marknads-skola vi har i Sverige. Detta gör att det finns ett självändamål i att sätta höga betyg, snarare än låga. Detta tillsammans med att det är svårt att kontrollera betygssättningen gör att betygsinflationen drivs på.

Denna motion syftar till att stärka lärarnas möjlighet att sätta betyg på likvärdiga grunder samt att inspekterande myndigheter bättre ska kunna kontrollera om betygssättningen är korrekt.

Stor spridning i vad betygen representerar gör dessa mindre användbara både för anställning och för sortering till högre utbildning. Det är därför viktigt att stävja både otydligheten i vad betygen representerar och betygsinflation. För att förbättra detta arbete måste arbetet med nationellt stödmaterial och nationella prov förstärkas. Det bör också finnas omfattande krav på sådant material ska användas. Vidare bör tillåten avvikelse mellan provbetyg och ämnesbetyg/kursbetyg formuleras.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** bedömningsstöd och nationella prov som är framtagna som bedömningsstöd vid betygssättning skall användas i samtliga ämnen och kurser där sådana finns. Rektor får endast vid särskilda skäl avvika från att sådant bedömningsstöd används
2. **att** elevers prov och resultat arkiveras efter användning av nationella prov och bedömningsstöd

3. **att** den genomsnittliga betygssättningen i en grupp inte får avvika från det genomsnittliga provresultatet från nationellt prov i samma kurs eller ämne – mer än en bestämd nivå
4. **att** Skolinspektionen ges ett tydligt uppdrag att stävja betygsinflation och felaktig betygssättning.

Motionär: Petter Norrthon, Täby

B 13. Tänk om och tänk rätt om tidiga betyg

Betygsforskaren Christian Lundahl, professor i pedagogik vid Örebro universitet, är kritisk till de nya bestämmelserna om att skolor som vill kan ge betyg redan i årskurs 4 och att frågan används som en bricka i det politiska spelet.

– Politikerna visar att man inte tycker det är särskilt viktigt att ta in forskningen, säger han.

I slutet av november 2020 kom utbildningsdepartementet ut med en ny proposition med bestämmelser kring tidigare betyg. Innan fick grundskoleeleverna betyg från höstterminen i årskurs sex – men enligt utbildningsdepartementets proposition skulle införandet kunna ske redan i årskurs fyra och från årskurs fem i specialskolan. Förslaget bygger på en överenskommelse mellan de dåvarande regeringspartierna, Centerpartiet och Liberalerna.

Förslaget möttes av hård kritik från flera håll i skolsverige, bland annat från Skolverket och lärarfacken. Lärarnas Riksförbunds ordförande Åsa Fahlén uttryckte en oro för om det faktiskt ger positiva konsekvenser och var kritisk till att rektorer ska få bestämma om skolan ska införa betyg från årskurs 4.

Christian Lundahl tycker att betygdebatten uppenbart pekar på hur politiskt laddad betygsfrågan är.

– Betyg i årskurs 4 används som en bricka i det politiska spelet. Politikerna visar att man inte tycker det är särskilt viktigt att ta in forskningen. Det är bekymmersamt, när det är tänkt att vi ska ha en skola som vilar på vetenskaplig grund, säger han.

När Christian Lundahl tillsammans med forskarkollegor gjorde en litteraturgenomgång av aktuell betygsforskning för Vetenskapsrådets räkning, som presenterades 2015, konstaterade man att det inte finns något forskningsstöd för tidiga betyg.

Forskare varnar för reformen: betyg får svaga elever att ge upp, tar viktig tid från undervisningen och kan öka skolsegregationen. Det finns heller inga belägg för att betyg sporrar tioåringar att prestera bättre i skolan. Avsikten från politikernas sida är att betyg ska sporra elever att prestera bättre. Men i forskningen finns inga belägg för att det blir resultatet.

– I våra studier kan vi inte se att betyg i årskurs fyra gör att elever lär sig mer eller blir mer motiverade framgent i skolan, säger Håkan Löfgren, biträdande professor i pedagogik vid Linköpings universitet.

Endast 26 grundskolor införde betyg från årskurs fyra, varav 14 ingick i friskolekoncernen Internationella engelska skolan, visade Skolverkets sammanställning som TT tog del av 2021. 2022 hade detta minskat till 25 av Sveriges 4 600 grundskolor. Reformen är alltså inte populär bland skolor eller lärare och är en typisk fråga där många människor inte håller med Liberalerna. Att driva denna fråga skadar vår trovärdig-

het som skolparti, inte minst i skolsveriges ögon.

Tidiga betyg är en fråga där Liberalerna behöver tänka om och tänka rätt. Det har jag själv gjort. Jag har själv debatterat för tidiga betyg, men har tänkt om utifrån vad forskningen visar. Det borde Liberalerna också göra.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska sluta arbeta för tidigare betyg

Motionär: Anton Sjöstedt, Arvika

B 14. Reformera betygssystemet i svensk skola

Bakgrund

Dagens betygssystem

Betyget underkänd infördes 1997 när dagens betygssystem med fasta kunskapskrav i varje ämne började tillämpas. Dessa kunskapskrav bygger inte på någon exakt vetenskap utan de är mer eller mindre godtyckligt valda. Den gräns för godkänd som då infördes skulle ligga på en sådan nivå att alla elever som varit närvarande skulle klara den. Det blev inte alls som det var tänkt utan över en natt.

Men det blev inte så, utan kraven skärptes mycket kraftigt för de svagaste eleverna. Elevgruppen med ofullständiga betyg ökade från 6 procent till dagens nivå på cirka 25 procent. Det blev också fler som får de lägsta betygen i varje ämne och betydligt fler som inte kommer in på ett nationellt program i gymnasieskolan. Under 1996 var det 6 procent som inte var behöriga och idag är det 15 procent. Det innebär att varje år är det ungefär 15 000 elever som i praktiken är stoppade från att komma in på arbetsmarknaden eftersom nästan alla jobb kräver en gymnasieutbildning. De är alltså även utestängda från viktiga yrkesgymnasier där de kunde fått en yrkesutbildning. Något som näringslivet önskar starkt och som kunde minska kompetensbristen alla vittnar om.

Det finns forskning som visar att 10–15 procent av barnen har kognitiva svårigheter som gör att de inte ens teoretiskt kan uppnå allt som krävs för minst E. Det handlar alltså inte alls om att sänka några krav eller en vilja att ”alla” ska bli godkända, utan att dagens system slår ut en stor mängd elever. Vilket riskerar att de istället hamnar i utanförskap och kriminalitet. Vilket man som liberal aldrig kan acceptera. En stor anledning till detta är hur dagens betygskriterier är utformade. De är otydliga, svårtolkade, skapar stress och psykisk ohälsa och onödigt utslagning.

Dessutom är det en stor administrativ börda för lärarna att hantera ett F och en F-varning vilket har medfört att så kallade ”snäll E:n” har blivit ett vedertaget begrepp.

För att åtgärda detta behöver betygssystemet reformeras i grunden.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** dagens betygssystem reformeras i grunden
2. **att** den skarpa F-gränsen tas bort
3. **att** allmän och särskild inläsningsnivå återinförs i engelska, svenska och matematik
4. **att** det relativa betygssystemet återinförs
5. **att** betygskriterierna tas bort.

Motionär: Henrik Von Mentzer, Göteborg

B 15. Alla barn ska ha rätt att gå på gymnasiet

Med 90-talets reformer infördes generella betygskrav för gymnasiet. Eleven måste uppnå betyget E i svenska, engelska och matematik samt ett visst antal godkända betyg. Avsikten är att få elever och skola att kämpa för att nå grundläggande viktiga kunskaper. Det är viktigt att ställa krav, och godkända betyg är ofta en förutsättning för att klara sig bra på gymnasiet.

Men kraven får inte stå i vägen för våra barns frihet att välja sin egen framtid. Vad som faktiskt krävs för att klara gymnasiet är olika mellan olika program. Därför är dagens utsortering till gymnasiet missvisande, vad gäller vilka elever som faktiskt skulle kunna tillgodogöra sig gymnasiet och få en yrkesutbildning.

Det finns således en tragik i detta system. För eleven innebär det att fokus måste läggas på de ämnen hen klarar sämst. Konsekvensen blir att hen tar avstånd från en skola som främst fokuserat på det eleven är dålig på. Det kan leda till att eleven ger upp, får underkänt, känner sig misslyckad, hamnar i utanförskap och kriminalitet.

Varje år är det 15.000–20.000 barn som inte har rätt att söka till gymnasiet. Varför gymnasiet alls är en frivillig skolform kan diskuteras. Den borde åtminstone vara öppen för alla – oberoende av om eleven har brister i svenska, engelska eller matematik.

Det behöver inte vara på detta sätt! I USA går alla barn i skolan tills de är 18. Det finns inget krav för att börja på High School. I Sverige hade vi tidigare ett betygssystem där även den som hade det lägsta betyget hade rätt att studera på gymnasiet, även om det fanns begränsningar för vissa program.

Sverige skulle behöva en ny syn på syftet med grundskolan. Grundskolans syfte borde vara att ge grundläggande kunskaper i teoretiska, estetiska och praktiska ämnen (som idag). Där varje elevs färdigheter, förutsättningar och mål ligger till grund för att hjälpa varje elev att få bästa möjliga start för fortsatta studier inom de områden eleven själv väljer. Om eleven ändå inte når vissa kunskaper, i till exempel matematik, finns betydligt bättre förutsättningar att så skall ske om eleven går 3 år på gymnasiet än om eleven alls inte är behörig dit. En reformering av antagningsreglerna till gymnasiet skulle då behövas, där alla generella behörighetskrav tas bort.

Betyg finns kvar för att stimulera viljan att anstränga sig i alla ämnen och också som urvalsgrund till gymnasiet, där genomsnittligt betyg (meritvärde) används. Vidare bör det, istället för generella antagningskrav, finnas specifika rekommendationer för respektive nationellt gymnasieprogram. Sådana skall i första hand ses som vägledande för elevernas val, snarare än uteslutande för vissa elevgrupper.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** gymnasieskolan skall vara tillgänglig för alla elever från grundskolan
2. **att** alla generella behörighetskrav till gymnasiet tas bort.

Motionär: Petter Norrthon, Täby

Svar till B 10 – B 15

Motion B 10 yrkande 2 föreslår att Liberalerna ska arbeta för att F-betyget, som det är nu, i grundskolan ses över. **Motion B 11** föreslår att betygsnivån underkänt (betyget F) tas bort i grundskolan. **Motion B 14 yrkande 1, 2, 3 och 5** föreslår att dagens betygssystem reformeras i grunden och att den skarpa F-gränsen tas bort och att allmän och särskild inläsningsnivå återinförs i engelska, svenska och matematik och att betygskriterierna tas bort. **Motion B 15** föreslår att alla generella behörighetskrav till gymnasiet tas bort och att gymnasieskolan skall vara tillgänglig för alla elever från grundskolan. Partistyrelsen delar problembilden men menar att det är fel lösning. Skolan ska jämna ut livschansen men i fjol gick var sjunde elev ut årskurs nio utan att ha fått tillräcklig kunskap för att läsa på ett nationellt gymnasieprogram. Över ett decennium motsvarar det nästan ett helt Uppsala med unga människor som inte klarar grundskolan. Skolsystemet behöver fungera bättre än i dag så att alla elever får de bästa förutsättningar för att klara skolan och få med sig de kunskaper de behöver för att kunna försörja sig själva. Betyget F är en viktig signal till skolan om att eleven i fråga behöver stöd. Att ta bort betyget vore att osynliggöra elevernas behov och skjuta problemen på framtiden. Det skulle även drabba undervisningen på nationella programmen i gymnasiet om inte eleverna har grundläggande kunskaper på plats. Det vore istället önskvärt med tydliga kunskapskrav som följer barns kognitiva utveckling, och tidigare stöd, så att fler elever får kunskaperna de behöver och kan möta sina kunskapskrav. Detta driver Liberalerna i regeringen och kommer utredas under mandatperioden. Det är viktigt att slå fast att gymnasieskolan är öppen för alla som tillhör skolformens målgrupp och att nästan 100 procent börjar i dag i gymnasieskolan. Det finns olika introduktionsprogram som är öppna även för elever som har F i många eller alla ämnen. Vidare är det viktigt att det finns tillgängliga och riktiga yrkesutbildningar också för de elever som inte når upp till de krav på teoretiska färdigheter som idag ställs för att komma in på nationella programmen – därför är det önskvärt med en gymnasial yrkesskola med höga krav på praktiskt yrkeskunnande och lägre krav på allmänteoretiska studier. Partistyrelsen föreslår **att motion B 10 yrkande 2 och motion B 11 avslås**. Partistyrelsen föreslår **att motion B 14 yrkande 1, 2, 3 och 5 samt motion B 15 anses besvarade**.

Motion B 14 yrkande 4 föreslår att det relativa betygssystemet återinförs. **Motion B 10 yrkande 1** föreslår att Liberalerna ska arbeta för ett relativt betygssystem i grundskolan. **Motion B 12** föreslår att bedömningsstöd och nationella prov som är framtagna som bedömningsstöd vid betygssättning skall användas i samtliga ämnen och kurser där sådana finns. Rektor får endast vid särskilda skäl avvika från att sådant bedömningsstöd används och att elevers prov och resultat arkiveras efter användning av nationella prov och bedömningsstöd och att den genomsnittliga betygssättningen i en grupp inte får avvika från det genomsnittliga provresultatet från nationellt prov i samma kurs eller ämne – mer än en bestämd nivå och att Skolinspektionen ges ett tydligt uppdrag att stävja betygsinflation och felaktig betygssättning. Partistyrelsen välkomnar att frågan om fusk-betyg lyfts, det är en stor utmaning i svensk skola och drabbar inte bara de individer som blir lurade om sin kunskapsnivå, utan även de elever i omgivningen som ris-

kerar att orättvist slås ut i högskoleantagningen. Liberalerna vill idag att de nationella proven ska vara obligatoriska. Den tidigare regering halverade tyvärr antalet obligatoriska nationella prov, bland annat genom att ta bort de inledande proven i matematik, svenska och engelska. Liberalerna vill att alla nationella prov ska rättas extern. När det gäller det relativa betygssystemet finns uppenbara faror, som låg legitimitet och att det inte sporrar elever nå sin fulla potential. I Tidö-avtalet slås det fast att regeringen ska ta fram skapa författningsändringar och myndighetsuppdrag mot betygsinflation, till exempel genom tydligare koppling mellan en skolas genomsnittliga resultat i nationella prov och genomsnittlig betygsnivå. Detta driver Liberalerna i regeringen och en utredning genomför ett stort arbete för att se hur man på systemnivå bättre kan koppla de nationella proven till betygen. Partistyrelsen föreslår **att motion B 10 yrkande 1 avslås**. Partistyrelsen föreslår **att motion B 14 yrkande 4 och motion B 12 anses besvarade**.

Motion B 13 föreslår att Liberalerna ska sluta arbeta för tidigare betyg. Partistyrelsen välkomnar diskussionen. Sverige ska ha en kunskapsskola som är resultatutvärderad och utvärderar elevernas nivå, så att skolan tidigt kan sätta in det stöd som behövs och så att föräldrar får eventuella nödvändiga varningssignaler. Internationellt får de flesta elever sina första betyg i första eller andra årskurs. Sverige har gått åt motsatt håll. Tidigare fick elever betyg först i årskurs 8, något som Liberalerna var med och ändrade till årskurs 6. Därefter gjorde vi det möjligt för de skolor som vill att sätta betyg från årskurs 4. Det är stora förändringar som skett relativt snabbt. Just nu driver Liberalerna inte aktivt att ytterligare sänka betygsåldern. Partistyrelsen föreslår **att motion B 13 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 10 avslås
2. **att** motion B 11 avslås
3. **att** motion B 12 anses besvarad
4. **att** motion B 13 anses besvarad
5. **att** motion B 14 anses besvarad
6. **att** motion B 15 anses besvarad

B 16. Motion angående AI, Skolverket och utbildningsväsendet

Liberalernas landsmöte uppmärksammar att den snabba utvecklingen av artificiell intelligens (AI) medför både möjligheter och utmaningar för utbildningsväsendet. AI har potential att effektivisera och förbättra undervisningen, men samtidigt kan teknologin användas för att underlätta plagiering och försvåra rättvis betygsättning.

Liberalerna anser att det är av yttersta vikt att Skolverket och utbildningsväsendet som helhet är snabba på bollen och utvecklar en strategi för att möta de utmaningar som AI medför. Detta innefattar både att förstå teknologins möjligheter och risker, samt att utveckla verktyg och rutiner för att motverka oönskad användning av teknologin.

Liberalerna är övertygade om att genom en aktiv och medveten hantering av AI kan utbildningsväsendet bidra till att skapa en mer rättvis och hållbar framtid för alla.

Landsmötet uppmanar därför Skolverket och utbildningsväsendet:

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** genomföra en översyn av läroplanen för att säkerställa att eleverna utvecklar kunskaper och färdigheter som är relevanta för en värld där AI blir allt mer närvarande
2. **att** utveckla verktyg och rutiner för att upptäcka och motverka oönskad användning av AI i utbildningen, inklusive plagiering och fusk
3. **att** säkerställa att lärare och annan personal inom utbildningsväsendet har tillgång till relevant utbildning och kompetensutveckling för att kunna hantera AI på ett adekvat sätt
4. **att** samarbeta med näringslivet och forskningsinstitutioner för att utveckla innovativa lösningar för att utnyttja AI på ett positivt sätt i utbildningen.

Motionär: Jacqueline Tjällman, Skövde; Christina Soldan, Skellefteå; Måns Axkull, Ystad; Jan Lenander, Göteborg; Mårten Hemström, Sala

B 17. Använd modern teknik på rätt sätt i skolan

Alltför ofta tenderar diskussionen om skolan att handla om en symbolisk fråga i taget, och inte sällan ställs två förenklade ytterligheter mot varandra. För eller emot vinster i välfärden. För eller emot grupparbeten. För eller emot datorer eller läsplattor. Men Liberalerna som ett bildningsparti måste kunna lyfta blicken och inte låtsas som att det är så enkelt.

Digitaliseringen och den tekniska utvecklingen i samhället har gått ganska snabbt de senaste 30 åren, men i skolans värld har vi inte hängt med av olika anledningar, och hur eleverna möter tekniken och internet i skolan ser väldigt olika ut beroende på i vilken skola de går och vilka lärare de har. Nu när AI börjat bli tillgängligt för var och en har många blivit osäkra, och lärare, rektorer och skolverket är oftast inte tillräckligt förberedda för att kunna hantera detta i den dagliga utbildningssituationen.

Den nationella debatten har i för stor utsträckning handlat om "böcker eller datorer" istället för hur vi på bästa sätt kan nyttja tekniken för att utveckla den pedagogiska verksamheten utifrån elevernas individuella behov utan att det sker på bekostnad av viktiga färdigheter som läsning och skrivande. Vad gäller AI så har många pratat om hur vi ska kunna hindra att tekniken används för att fusk på examinationer, men allt för få har lyft hur vi ska kunna nyttja denna teknik för att skräddarsy undervisning och hjälpmedel utifrån elevernas individuella behov.

Skolan är en del av samhället och den ska förbereda eleverna för ett liv i framtiden utanför skolans egna värld. Låt oss hitta en balans i hur vi förhåller oss till teknikutveckling och digitalisering i skolan. Varken naivitet eller rädsla är vägen framåt.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna retoriskt slutar ställa läsplatlor mot böcker, och istället visar att båda behövs som komplement
2. **att** AI används i den pedagogiska verksamheten i skolan som ett komplement för att sträva mot anpassning efter elevernas individuella behov
3. **att** nya examinationsformer som syftar till att minimera risker för fusk utvecklas, och att det samtidigt säkerställs att elever med t.ex. expressiv språkstörning, dyslexi eller med andra behov inte diskrimineras om examinationsformerna blir för snäva för deras behov.

Motionär: Monica Tellström, Nacka

Svar till B 16, B 17

Motion B 16 föreslår att genomföra en översyn av läroplanen för att säkerställa att eleverna utvecklar kunskaper och färdigheter som är relevanta för en värld där AI blir allt mer närvarande och att utveckla verktyg och rutiner för att upptäcka och motverka oönskad användning av AI i utbildningen, inklusive plagiering och fusk och att säkerställa att lärare och annan personal inom utbildningsväsendet har tillgång till relevant utbildning och kompetensutveckling för att kunna hantera AI på ett adekvat sätt och att samarbeta med näringslivet och forskningsinstitutioner för att utveckla innovativa lösningar för att utnyttja AI på ett positivt sätt i utbildningen. Partistyrelsen välkomnar ambitionen i motionen, skolan måste förbereda sig för en värld där artificiella intelligens kommer förändra mycket. När vi sett stora tekniksprång tidigare i historien har det lett till ökat välbefinnande men ibland även stor social oro och ojämlikhet. Liberalerna driver på för en ansvarsfull AI-utveckling. Svenska skolans stora utmaningar är bristande kunskapsresultat, det är högsta prioritet att åtgärda och genom bättre grundkunskaper kommer eleverna vara bättre rustade för framtidens arbetsliv. Liberalerna driver att skolans styrdokument ska spegla barns kognitiva utveckling bättre och ska ha ökat fokus på inläring, färdigheter samt fakta- och ämneskunskaper. Skolverket har adresserat AI och fusk, men mer behöver göras. Det är viktigt att lärare som önskar fortbildning kring AI har sådana möjligheter. På universitetsnivå driver Liberalerna för fler satsningar på tillämpad AI och forskning. Partistyrelsen föreslår **att motion B 16 anses besvarad.**

Motion B 17 föreslår att Liberalerna retoriskt slutar ställa läsplatlor mot böcker, och istället visar att båda behövs som komplement och att AI används i den pedagogiska verksamheten i skolan som ett komplement för att sträva mot anpassning efter elevernas individuella behov och att nya examinationsformer som syftar till att minimera risker för fusk utvecklas, och att det samtidigt säkerställs att elever med t.ex. expressiv språkstörning, dyslexi eller med andra behov inte diskrimineras om examinationsformerna blir för snäva för deras behov. Partistyrelsen anser generellt att svensk skola behöver gå tillbaka till grunderna, det innebär färre skärmar och fler böcker. Tyvärr har det många gånger funnits en oönskt digitalisering av skolan som inneburit fler skärmar även långt ner i åldrarna, trots att vetenskapen pekar på att elever lär sig de grundläggande förmågorna bäst med analoga verktyg i analoga miljöer. Digitala verktyg har en plats i skolan även framöver,

speciellt för elever som är i behov av särskilt stöd, men när de används ska det vara genomtänkt och tydligt hur och till vilket syfte. Elever med funktionsnedsättning har rätt till särskilt stöd vid till exempel nationella prov. Partistyrelsen föreslår **att motion B 17 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 16 anses besvarad
2. **att** motion B 17 anses besvarad

B 18. Resurstilldelning i de Moderna språken

I Skolverkets Konsekvensutredning (Konsekvensutredning 2023-01-23, Dnr 2023:21, 2020:1822) angående de nya ämnesplanerna för Moderna språk anges under rubriken "Garanterad undervisningstid" (sid. 17) inget garanterat timtal för de olika nivåerna (nuvarande kurser 1–7). En kurs om 100 poäng har hittills egentligen inneburit 100 timmars undervisningstid. I vissa kurser i moderna språk ges så lite som 50 timmar i en kurs (Kurs 1–7). Kommunen som huvudman delegerar beslutet om timtilldelning till rektorerna i kommunerna och nedskärning av timmar är mer regel än undantag. Detta görs alltid av ekonomiska skäl. Att huvudmän i varje kommun godtyckligt får fatta beslut om timtilldelning innebär att vi har en allt annat än jämlik skola i Sverige. Timtilldelningen varierar för närvarande mellan 30 – 90 timmar per kurs! Språk är liksom matematik ett färdighetsämne och språkkompetensen i Sverige försämras ständigt. När nu *ämnesbetyg* och *nivåer* i stället för kursbetyg kurser implementeras vill vi se en garanterad timtilldelning i undervisningen i moderna språk. En kurs om 100 poäng ska omfatta 100 timmars undervisning.

I Sverige har bland andra Kristianstad, Hässleholm, Osby med flera kommuner av besparingsskäl till och med avskaffat möjligheterna att läsa franska på högstadiet, stick i stäv med EU:s direktiv och mål för 2025. I norra Sverige avskaffas tyska på högstadiet. Båda språken tillhör de viktigaste i EU.

Språken har sedan en lång tid tillbaka även allra lägst resurstilldelning inom högre utbildning. Den totala tilldelningen 2019 för en godkänd helårsstudent i språk var 53 000 kr vilket kan jämföras med 570 000 för en helårsstudent inom media. Som en följd därav är antalet lektioner per vecka på svenska universitet numera bland de lägsta i Europa när det gäller akademisk språkutbildning. För 20 år sedan kunde man studera tyska vid över 20 lärosäten i Sverige. År 2008 var det 14. I dag, 2023 finns endast 8 institutioner kvar och motsvarande situation gäller för franskan. Svenskt näringsliv kommer att få problem.

I Skolverkets statistik syns ett historiskt ras i hur många svenska barn som lär sig tyska och franska. Nybörjarkurserna för de tre största språken tyska, franska och spanska har i genomsnitt tappat 24 procent av elevunderlaget sedan läsåret 2013/14 och fram till 2021 (Skolvärlden 2021).

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** beslut fattas angående timtilldelningen i de moderna språken på gymnasienivå innebärande ett krav på 100 timmar per kurs/nivå
2. **att** en höjning av resurstilldelning för språken görs på högskolenivå
3. **att** en satsning görs från regeringshåll på de moderna språken i svenskt utbildningssystem.

Motionär: Christina Rosén, Växjö

B 19. Återinför estetiska ämnen på gymnasiet

Skolan, liksom samhället i övrigt, bör vara en plats med utrymme för mångfald och kreativitet. Många gymnasiestudenter väljer i dag motvilligt bort estetiska ämnen till förmån för sådant som ger meritpoäng. Det är ett problem.

Ibland sätts felaktiga likhetstecken mellan estetiska ämnen och vad som slarvigt kallas för "flumskola". Det är en olycklig uppställning. Även inom estetiska ämnen finns oömbärlig kunskap som svenska gymnasiestudenter måste uppmuntras ta del av. Ett framtida välmående Sverige kräver kreativa människor som kan spela, illustrera, dansa, sjunga och annat som faller inom ramen för det estetiska.

Vidare finns omfattande forskning som visar att aktivitet inom estetiska ämnen leder till högre prestation i andra. Exempelvis förbättras läskunnigheten, förmågan att komma ihåg ord och rumsuppfattningen av att spela musikinstrument.

För liberaler har kunskap alltid haft ett egenvärde. Ett brett kunnande ger förnuftiga medborgare egenmakt att forma sina egna liv. I förlängningen gynnar det hela samhället. Att åter göra estetiska ämnen obligatoriska för gymnasiet alla teoretiska utbildningsprogram bör därmed ligga helt i linje med Liberalernas ideologiska ansats.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att estetiska ämnen åter blir obligatoriska i gymnasiet alla teoretiska utbildningsprogram.

Motionär: Henrik Edin, Göteborg; Kristina Bergman Alme, Göteborg

B 20. Motion avseende återinförande av Branschskolor för yrkesutbildningar.

Hantverksyrkena har historiskt sett haft en hög status med både gesäller och mästare. Denna status har i viss mån falnat och det är bara i vissa yrken som systemet med gesäller och mästare lever kvar. Efterfrågan på en duktig hantverkare är stor. Det gäller såväl elektriker, VVS:are, målare, golvläggare, plåtslagare, snickare, murare eller alla andra hantverksyrken. Dock ser vi att intresset från ungdomar inte är lika stort längre att utbilda sig till dessa yrken. Men utan dessa yrkesgrupper kommer inget byggande av bostäder, kontor, industrilokaler eller andra byggnader att kunna ske. Därför är det extra viktigt att slå ett slag för att fler skall utbilda sig.

Vi står inför många stora utmaningar i samhället. Inte bara bostadsbyggandet behöver öka i flera kommuner utan även nödvändig utbyggnad av vägar och järnväg, utbyggnad och

reinvesteringar i VA-nätet och reningsverken. Vi måste också förstärka elnätet och skall industrin i Norrland kunna växa och gå över till en grön produktion så måste det finnas yrkesfolk som kan bygga upp dessa verksamheter och kringutrustningar. Med andra ord kommer behovet av yrkesutbildad personal att bara öka och växa nu och i framtiden.

Att det är svårt att rekrytera sökande till vissa av dessa utbildningar innebär bara att man måste marknadsföra bättre och skapa ett större intresse för dessa yrken. Bilden av att de teoretiska utbildningarna anses som finare att gå än yrkesutbildningarna behöver ändras. Flera branschorganisationer varnar för att det kommer saknas ca 300 000 yrkesutbildade i Sverige om drygt 10 år. Vi hör att flera branscher redan idag saknar utbildad personal så behovet är stort.

Fördelarna om branschskolorna får vara kvar är många: De kan erbjuda den bästa utbildningen med högsta kvalitet, kommunerna avlastas och sparar därmed pengar om skolorna och utbildningarna sker på ett flertal ställen i landet och det blir fler välutbildade ungdomar för företagen att anställa. Lärarna är specialiserade inom den yrkesutbildning som eleven valt och därför kan eleven inte få en bättre utbildning. En annan viktig aspekt är att arbetslösheten också minskar.

Nu har regeringen valt att inte tillskjuta pengar till verksamheten och branschskolorna kommer därför att upphöra.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att branschskolorna skall återinföras då de fyller en viktig funktion för att stärka yrkesutbildningar och ge alla dom som inte är akademiker en rimlig chans att utbilda sig till ett yrke som är mer praktiskt än akademiskt och efterfrågat.

Motionär: Thomas Haraldsson, Hässleholm; Agneta Olsson Enochsson, Hässleholm

Svar till B 18 – B 20

Motion B 18 föreslår att beslut fattas angående timtilldelningen i de moderna språken på gymnasienivå innebärande ett krav på 100 timmar per kurs/nivå och att en höjning av resurstilldelning för språken görs på högskolenivå och att en satsning görs från regeringshåll på de moderna språken i svenskt utbildningssystem. Partistyrelsen anser att språkkunskaper i skolan är mycket viktiga. Språket är avgörande för att kommunicera med andra människor. I en allt mer globaliserad omvärld blir språket allt viktigare. Därför är det av stor vikt att skolan inte bara lär ut engelska, utan även moderna språk. Kunskaper i moderna språk är avgörande för att ett litet land som Sverige ska kunna delta i europeiskt och globalt samarbete och för att Sverige ska kunna hävda sig i den internationella konkurrensen. Mot denna bakgrund införde Liberalerna meritpoäng för de som läser moderna språk på fördjupad nivå i gymnasieskolan. Systemet med meritpoäng bör bibehållas och utvecklas så att meritpoäng också ges till fördjupade kurser inom fler moderna språk. Språksprånget är Skolverkets kompetensutvecklingssatsning i moderna språk och många rektorer har visat upp stort engagemang för språkämnena och uppmuntrar lärarna att ta del av materialet i Språksprånget. Elever som läser på ett nationellt yrkesprogram har rätt till minst 2 430 undervisningstimmar. Elever som läser på ett

nationellt högskoleförberedande program har rätt till minst 2 180 undervisningstimmar. Det kallas för garanterad undervisningstid. Det finns ingen reglerad timplan för något av gymnasieskolans ämnen utan istället är poängvärdet för varje kurs ett mått på den tänkta studieomfattningen. Partistyrelsen menar att det vore svårt att reglera enstaka ämnen i gymnasieskolan utan att samma bestämmelser bör gälla alla. Partistyrelsen föreslår **att motion B 18 anses besvarad**.

Motion B 19 föreslår att Liberalerna verkar för att estetiska ämnen åter blir obligatoriska i gymnasiet alla teoretiska utbildningsprogram. Partistyrelsen delar inte helt bilden att göra estetiska ämnen obligatoriska för gymnasiet alla teoretiska utbildningsprogram skulle ligga i linje med Liberalernas ideologiska ansats. Det är positivt om många elever läser estetiska ämnen på gymnasiet men om det ska vara obligatoriskt på varje utbildning skulle man troligtvis behöva utöka utbildningstiden eller minska de teoretiska inslagen, vilket sannolikt vore ett misstag om målet är att fler ska lyckas i gymnasiet. Skolans möjligheter att lära ut olika ämnen till eleverna är tyvärr inte obegränsad och då måste avvägningar ske. Partistyrelsen föreslår **att motion B 19 avslås**.

Motion B 20 föreslår att Liberalerna verkar för att branschskolorna skall återinföras då de fyller en viktig funktion för att stärka yrkesutbildningar och ge alla dom som inte är akademiker en rimlig chans att utbilda sig till ett yrke som är mer praktiskt än akademiskt och efterfråga. Partistyrelsen delar bilden att mer måste göras för att återupprätta attraktiviteten på yrkesutbildningarna. Försöksverksamheten med branschskolor avslutades juni 2023 och även om syftet var mycket vällovligt visade det låga söktrycket att fler och andra insatser måste till. Inte ens en tredjedel av pengarna har använts. På hälften av yrkesområdena, bland annat ventilationstekniker, maskinteknik och design, hade aldrig en enda elev under hela försöket. Flera andra hade bara enstaka elever. Det är samtidigt viktigt slå fast att branschnära utbildningar är extremt viktigt och helt avgörande. Liberalerna driver i regeringen för att ta tillvara lärdomarna försöksverksamheten med branschskolorna och hitta en ny bättre form. Partistyrelsen föreslår **att motion B 20 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion B 18 anses besvarad**
2. **att motion B 19 avslås**
3. **att motion B 20 anses besvarad**

B 21. Avveckla lovskolan och främja andra insatser!

Liberalerna har varit starka anhängare av att införa och förstärka kraven kring lovskolan. Det jag kan sakna i detta är en utvärdering om hur effektiv lovskolan varit? Kravet på lovskola gör att varje rektor ska rigga en organisation kring lovskolan. Därtill vill vi nu utöka ansvaret för genomförande av lovskola till lägre åldrar. Skollagen säger att;

Obligatoriskt anordnad lovskola

lovskola som huvudmannen anordnar i juni månad för elever som efter årskurs 8 i grundskolan riskerar att inte bli behöriga till ett nationellt yrkesprogram i gymnasieskolan

lovskola som huvudmannen anordnar på lov under läsåret för elever i årskurs 9 som riskerar att inte bli behöriga till ett nationellt yrkesprogram i gymnasieskolan

lovskola som huvudmannen anordnar i juni månad för elever som efter årskurs 9 i grundskolan inte blivit behöriga till ett nationellt yrkesprogram i gymnasieskolan.

Den erfarenhet jag har är att det inte är många elever av de som berörs av lovskolan som kommer till lovskolan. Rektor och specialpedagog samlar in underlag för hur många elever som berörs av lovskolan. Utifrån detta riggas en organisation. Mer än hälften av de elever som har tack ja till lovskolan kommer inte dit. Elever, föräldrar upplever det som ett straff att behöva gå i skolan när övriga elever är lediga. Det finns inget tydligt incitament för att gå lovskolan. Att få betyg E är inte för många ett incitament nog. Många av dessa elever är i behov av större insatser, anpassningar än vad lovskolan kan erbjuda. Rektorer har svårt att få lärare att jobba på lovskolan utifrån de avtal som i dag reglerar lärarnas arbetstid. Vilket gör att det inte blir de bästa lärarna som jobbar på lovskolan. I skollagen 10 kapitlet 23 § och 12 kapitlet 23 § finns en möjlighet till provning. Vilket innebär att eleven kan begära provning i de ämnen denne inte har uppnått betyget E. Rektor utser de lärare/lärarna som ska genomföra provningen i de olika ämnena. Det finns stora fördelar med detta. Du får en annan betygsättande läraren som din examiner. Inte den lärare som gett dig betyget F. Det blir andra ögon som tittar på ditt resultat. De som vill göra provning är ofta motiverade och vill göra sitt yttersta för att nå ett betyg E i sitt slutbetyg. Den elev som väljer att göra provning får därtill en utsedd handledare av rektor. En lärare som finns som stöd under den period där eleven läser in sig på de områden där denne inte har fått betyget E. Detta är också ett betydligt mer kostnadseffektivt sätt än vad lovskolan är.

De pengar som i dag går för genomförandet av lovskolan är dåligt använda pengar. Det skulle vara mycket bättre om vi som skolpartiet Liberalerna tittade mer på de olika elevernas behov för att klara grundskolan och bli behörig till ett gymnasieprogram. Lovskolan är trubbig och ger inte den effekt som vi så gärna önskar. Det är inte väl använda pengar utifrån elevernas olika behoven som eventuellt deltar i lovskolan.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att Liberalerna verkar för en avveckling av lovskolan**
2. **att Liberalerna verkar för en stärkt möjlighet till mindre undervisningsgrupper i grundskolan**
3. **att provning är det som ska ge grundskoleeleven en möjlighet att nå betyget E i de ämnen som detta saknas i.**
4. **att Liberalerna verkar för att mer riktade pengar ska gå till förebyggande insatser i grundskolan för att främja närvaron där**
5. **att Liberalerna ger Skolverket i uppdrag att utvärdera dagens lovskola.**

Motionär: Jens Wennberg, Skellefteå

B 22. Skola och utbildning

Barn och unga tillbringar idag mer tid i förskola, skola och fritidshem än generationer före oss. Personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har alltid funnits och trots större kunskap idag om detta har man inte ändrat nämnvärt på skolans utformning.

Personer med NPF eller autismspektrum har ett annat sätt att tänka på och bearbeta information. Med brist på kunskap eller resurser går det inte att tillgodose denna gruppens behov. Det har stor betydelse vilken kunskap läraren har som undervisar i förskolan/ skolan. Vi anser att det behövs fler speciallärare, mer kunskap om funktionsnedsättningar, anpassningar, hjälpmedel mm som underlättar inlärnigen.

Vi vill se en skola som kan erbjuda mer praktiska inslag i undervisningen som kan kopplas till teori och som kan varvas med den vanliga undervisningen. Fler elever måste lyckas i skolan och få en god utbildning.

Anpassad Skola/särskolan ställer många gånger alltför låga krav på eleverna. Anpassningarna ska inte bara gälla lägre ställda krav utan det måste även finnas möjligheter för elever som har behov att växla upp -fler ska kunna nå sin fulla potential.

Alla barn och unga ska kunna gå i samma skola. Idag är det vanligt att elever med funktionsnedsättningar får avslag på sin ansökan till privata skolor pga resursbrist eller otillgänglighet. Vi kan inte längre godta detta som ett giltigt eller godtagbart argument. Fristående skolor såväl som kommunala måste vara tillgängliga och kunna erbjuda personer med funktionsnedsättningar platser.

När man går sin utbildning på högskola eller universitet är det viktigt att man får rätt stöd från början så att man ges goda chanser för att lyckas med sina studier. Studenthälsan måste fungera och ha personal med rätt kompetens för att kunna möta och stödja även personer med olika funktionsnedsättningar/kroniska sjukdomar.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att man ska se över en förändrad skola med större möjligheter till anpassningar för elever i behov av särskilt stöd och att resurser avsätts för detta
2. **att** Liberalerna ska verka för att fler lärare som undervisar elever med funktionsnedsättning ska ha specialpedagogisk kompetens, tillgång till material och hjälpmedel i undervisningen
3. **att** Liberalerna ska verka för att elever med funktionsnedsättning ska kunna välja skola i det fria skolvalet
4. **att** Liberalerna ska verka för att det ska finnas en fungerande elevhälsa på högskolor och universitet.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Christina Soldan, Skellefteå; Bengt Eliasson, Nacka; Jakob Hallberg, Kalmar; Carina Nertlinge, Skurup; Ulla Herbert, Malmö; Pia Delin, Örebro; Jennie Uller, Kalmar; Harriet Johansson, Lund

B 23. Skapa en verkligt jämställd grundskola

Den 9-åriga grundskolan är obligatorisk för alla barn – både pojkar och flickor. Polisen kommer till slut och hämtar eleven om denne inte kommer till skolan. Och föräldrar som håller sina barn hemma från skolan kan bli fällda i domstol. Målet för grundskolan är att ge alla elever de kunskaper och färdigheter som de behöver för att kunna fungera väl i vuxensamhället. Att gå ut grundskolan med ett fullständigt betyg (behörighet) anses vara avgörande för möjligheterna att kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Och att dessutom gå ut med ett bra betyg ger ökade möjligheter till ett intressant och välbetalt jobb.

Eftersom man inte kan välja bort grundskolan är det enligt min mening extra viktigt att den är jämställd – att den ger pojkar och flickor samma möjligheter att vara väl rustade för vuxenlivet. Tyvärr är detta inte fallet idag. Enligt Skolverkets rapport "Slutbetyg i grundskolan – Våren 2021" så var 87,2 % av flickorna och 85,3 % av pojkarna behöriga. Vidare var flickornas genomsnittliga meritvärde 235,4 mot pojkarnas 212,9. Fler pojkar än flickor går alltså ut grundskolan med ett ofullständigt betyg och av alla de som går ut med ett fullständigt betyg så har pojkarna i genomsnitt klart sämre betyg. Alltså har pojkarna jämfört med flickorna dels sämre chanser att etablera sig på arbetsmarknaden, dels mindre möjligheter att läsa vidare och få ett bra jobb.

Hittills har intresset för att införa pedagogiska förändringar som i första hand gynnar pojkarna varit minst sagt svalt. Exempelvis finns det väl dokumenterade pedagogiska försök med att införa daglig idrott/motion på schemat som visat att detta lett till att pojkarna presterat klart bättre även i övriga ämnen. Också flickornas betyg höjdes, dock inte lika mycket som pojkarnas. Pojkarnas förbättrade resultat skedde alltså inte på bekostnad av flickornas – tvärtom.

Det är hög tid att börja fundera över hur grundskolans organisation och innehåll behöver förändras för att vi skall kunna uppnå en jämställd grundskola – inte bara på papperet utan också i den vardagliga verkligheten.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att skapa en verkligt jämställd grundskola dvs. en grundskola där en lika stor andel av pojkarna som av flickorna går ut den obligatoriska grundskolan med fullständiga betyg och med samma genomsnittliga meritvärde.

Motionär: Ulf Paulsson, Lund

B 24. Insatser i skolan för elever med språkstörning

Ca 5-8 % av alla barn/elever bedöms ha en språkstörning, varav 2-3 % bekräftats vara grav. Funktionsnedsättningen är bestående under livet, men kan behandlas. I nuläget finns ingen laglig skyldighet för skolan att ge dessa elever behandlingsinsatser.

Bedömning samt interventioner med tal- och språkträning för språkutveckling ligger inom regionernas ansvarsområde, men idag blir de flesta barn överförda till kommunernas

ansvar vid 6 års ålder, dvs när barnen börjar den obligatoriska förskoleklassen.

I vissa av landets kommuner finns skollogopeders anställda, men då det inte är lagstadgat är det upp till varje kommuns förståelse för och kunskap om vikten av fortsatt tal- och språkträning för de barn som har en påbörjad behandling via regionen, eller för de barn som upptäcks när skolstarten redan skett.

En språkstörning medför svårigheter för eleven att tillägna sig skolans läs- och skrivinläring, vilket ligger till grund för det fortsatta lärandet under grundskolan. Många elever riskerar att få uppleva svårigheter och misslyckanden, med medföljande kompensatoriska och negativa beteenden samt risk för utanförskap, utan dessa extra insatser. Skolans krav har ökat och medför än större svårigheter för elever med språkstörning, att bli godkända. En god start på skolgången, där eleven upplever förståelse för och glädje i arbetet, ger förutsättningar för en lyckad skolgång med positiv kunskapsutveckling i stället för en känsla av att inte förstå och duga.

I skollagen står tydligt att alla elever ska få hjälp att nå godkända kunskapsmål. De elever som uppvisar svårigheter har rätt till extra hjälp och stöd. Då krävs lärare/mentorerna med extra kunskap. Språkstörning är fortfarande ett område med alltför låg kunskap och prioritet. Specialpedagoger har inte den riktade och grundläggande kompetens som krävs för att möta och utveckla elevers tal- och språksvårigheter och jag menar att elever med språkstörning har hamnat utanför systemen och ser ett behov av förändring. Skollagen behöver ändras så att logopeders med sin speciella kompetens finns att tillgå, för att fler elever ska få möjlighet att lyckas i skolan och bli sitt bästa jag. I slutändan är det en fråga om demokrati, där alla medborgare ska ha möjlighet att delta i samhället. En viktig del av vår liberala syn.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska arbeta för att Skollagen ändras så att logopeders ska ingå i den samlade skolhälsoan.

Motionär: Marianne Åhman, Sunne; Hans Backman, Gävle; Somir Sinharay, Håbo; Kim Bäckman, Kristinehamn; Anna Koskela-Lundén, Knivsta; Pär Johnson, Lidköping

B 25. Kartlägg den problematiska skolfrånvaron och hejda den!

Föräldranätverket Rätten till utbildning har kartlagt den omfattande problematiska skolfrånvaron, då Skolverket, trots många utredningar, fortfarande inte samlar in adekvat nationell frånvarostatistik.

Föräldranätverket konstaterar att antalet ”hemmasittare” (elever med omfattande problematisk frånvaro >50%) i Sverige har fördubblats på fyra år, och uppgår numera till över 17.000 elever i landet.

En betydande andel av dessa elever är elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, som autism, adhd och andra svårigheter.

Undersökningen bygger på uppgifter från omkring 40 kommuners frånvarosystem och omfattar cirka 350.000 elever.

Notera att det saknas många inrapporteringar och att elever

med anpassad studiegång oftast inte rapporteras som godkänt frånvarande övrig skoltid.

Eleven går 100% av sitt individuella schema och därmed osynliggörs frånvaro och skolor anses ha fullgjort sina skyldigheter. Att erbjuda en elev 30 minuter skola i veckan, för att det är vad eleven förmår och mår bäst av för tillfället, är livsnödvändigt där och då för eleven men inte detsamma som att skolproblematiken och behovet av mer långsiktiga anpassningar upphört.

Utan statistik på området går det inte att bedöma i vilken utsträckning svenska skolor lever upp till internationella konventioner och skollagen.

Det behövs en nationell handlingsplan och en relevant statistik för att se verkligheten, finna orsaker och framgångsfaktorer och för att inte uppfinna hjulet på varje enskild skola.

Stort fokus i rapporter på området ligger på socialtjänst, barnpsykiatri och andra aktörer medan betydligt mindre ljus faller på skolans lagstadgade ansvar att anpassa såväl miljö som fungerande undervisning för den aktuella eleven.

Till det sistnämnda krävs, som vi alla vet, långtgående resursinsatser från politiskt håll och nu har Liberalerna chansen att visa att vi menar allvar på skolområdet.

Om vi inte lyckas stoppa denna tickande ”frånvarobomb” kommer den brisa i inget annat än försämrade nationella kunskapsresultat, utanförskap och långvarig psykisk ohälsa.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna i egenskap av regeringsparti ser till att tillräckliga medel avsätts för att säkerställa att elever med stödbehov och/eller problematisk skolfrånvaro får förutsättningar att klara skolan
2. **att** Liberalerna ger Skolverket i uppdrag att upprätta ett nationellt heltäckande frånvaroregister
3. **att** Liberalerna verkar för att en nationell handlingsplan inom problematisk skolfrånvaro tas fram för att ge alla elever den utbildning de har rätt till.

Motionär: Jennie Uller, Kalmar

B 26. Vem stödjer hemmasittaren?

Skolans uppdrag för specialpedagog och speciallärare har blivit den kompensatoriska. Läroplanens mål för respektive skolår alternativt stadium ska uppnås. I detta mål kommer den omvårdande delen alltmer i bakgrunden.

Elever med någon form av ångestproblematik ökar. Den uppträder i regel under högstadiet eller under gymnasieåren. Flera får stöd och hjälp via skolans elevhälsa och regionernas BUP. Däremot den roll som specialpedagoger och speciallärare har kan aldrig övertas av dessa grupper. Det som är framgångsrikt är när eleven får förtroende för en vuxen i skolans värld. Erfarenhet har visat att de specialpedagogiska företrädarna är mycket viktiga för en återgång till skolan. Arbetet sträcker sig över lång tid ibland mycket lång tid. Samarbetet i elevhälsoteamet med föräldrar och företrädare för regionen är viktigt och måste finnas. Men, det är tillbaka till skolan och skolarbetet man ska komma. Här behövs personal som är förtrogen med klassrumssituationen, rutinerna inom skolan, kan beslutsutgången och känner den pedagogiska personalen och

inte minst kan läroplanen. Förstärk den omvårdande delen i det specialpedagogiska uppdraget. Tydliggör denna del av uppdraget gentemot kommun och skolledningar. I dagsläget kan ett stadsbidrag till denna del av elevhälsoarbetet vara viktigt för att få eleverna tillbaka i skolan. Detta ger möjlighet till småkommuner att få en ekonomi för att behålla och bemanna upp sin specialpedagogiska kompetens.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** förstärka den omvårdande delen av specialpedagogens/speciallärarens uppdrag
2. **att** ge ett statligt bidrag som förstärker specialpedagogisk kompetens i landets kommuner
3. **att** utbildningen av specialpedagog/speciallärare har ett större block med omvårdnad av elever med ångest-problematik och deras återgång i skolarbetet.

Motionär: Ann-Marie Hedlund, Jönköping; Andreea Vanciu, Jönköping

Svar till B 21 – B 26

Motion B 21, B 23, B 22, B 24, B 26 och B 25 föreslår åtgärder för att fler ska nå målen i skolan och stärka elevers möjlighet att få stöd efter. Bland annat föreslås fler speciallärare, fler särskilda undervisningsgrupper och förebyggande insatser i grundskolan för att främja närvaron i skolan. **Motion B 21 yrkande 1 och 5** föreslår att Liberalerna verkar för att Skolverket får i uppdrag att utvärdera dagens lovskola samt att lovskolan avvecklas. **Motion B 23** föreslår att Liberalerna ska verka för en verkligt jämställd grundskola där en lika stor andel av pojkarna som av flickorna går ut den obligatoriska grundskolan med fullständiga betyg och med samma genomsnittliga meritvärde. **Motion B 22 yrkande 3** föreslår även att Liberalerna ska verka för att elever med funktionsnedsättning ska kunna välja skola i det fria skolvalet. Vidare föreslår **motion B 22 yrkande 4** att partiet ska verka för att det ska finnas en fungerande elevhälsa på högskolor och universitet. **Motion B 24** föreslår att Liberalerna ska arbeta för att Skollagen ändras så att logopeders ska ingå i den samlade skolhälsoan. **Motion B 25 yrkande 2 och 3** föreslår åtgärder mot långvarig skolfrånvaro genom att Liberalerna verkar för att en nationell handlingsplan mot problematisk skolfrånvaro tas fram samt att Skolverket uppdras att upprätta ett nationellt heltäckande frånvaroregister

Partistyrelsen instämmer i att mer behöver göras för att alla elever ska få förutsättningar att nå sin fulla potential. Alla barn och elever, såväl pojkar som flickor, ska ges det stöd som han eller hon behöver för att klara kunskapsmålen i skolan. Idag är andelen elever som får särskilt stöd högst i årskurs nio, vilket innebär att stödet ofta sätts in för sent, i slutet av grundskolan. Det gäller även lovskolan. För att fler elever ska nå målen för utbildningen behövs effektiva och tidiga stödinsatser. Redan idag utgör det en betydande del av Liberalernas skolpolitik och i regeringsställning driver partiet just nu igenom flertalet åtgärder och satsningar i den riktningen. I budgetpropositionen för 2023 presenterades bland annat satsningar på fler speciallärare, särskilda undervisningsgrupper, skolsociala team och utökade möjligheter för lovskolan. Det är ett arbete som

bara påbörjats. Därför föreslår partistyrelsen **att motion B 21 yrkanden 2 och 4 anses besvarade**, samt **att motion B 21 yrkande 3, motion B 22 yrkande 1 och 2, motion B 23 och motion B 26 anses besvarade**.

Syftet med det fria skolvalet och mångfalden av skolor är att alla familjer, oavsett ekonomiska eller sociala förhållanden, ska kunna välja skola utifrån vad som passar bäst för dem. Det ska naturligtvis även gälla elever med funktionsnedsättning. I enlighet med Tidöavtalet pågår ett arbete med att införa ett tydligt regelverk som baseras på ett gemensamt och obligatoriskt skolval, i syfte att åstadkomma ett mer rättvist skolval. Partistyrelsen föreslår därmed **att motion B 22 yrkande 3 anses besvarad**. Partistyrelsen delar bilden att samhället behöver göra mer för att motverka långvarig skolfrånvaro. Det är bland annat därför Liberalerna nu har drivit igenom stora statliga satsningar på skolsociala team, speciallärare och fler särskilda undervisningsgrupper. Partistyrelsen instämmer också i att det finns starka skäl att införa ett nationellt frånvaroregister. I regeringen verkar Liberalerna just nu för att nödvändig lagstiftning ska komma på plats för att ett nationellt frånvaroregister ska kunna införas så snart som möjligt. Därför föreslår partistyrelsen **att motion B 25 anses besvarad**.

Partistyrelsen menar att undervisning i skollov kan vara en framgångsrik insats som ger elever möjlighet att ta igen kunskaper under en koncentrerad tid. I första hand ska elever få det stöd som behövs inom ramen för den ordinarie undervisningen. Men ibland kan elever gynnas av att få mer tid. Inte minst när den ges i längre åldrar. Parallellt med att Liberalerna i regeringsställning nyligen presenterat ytterligare satsning på lovskolan har Skolverket fått i uppdrag att utvärdera lovskolan under 2023. Därför föreslår partistyrelsen **att motion B 21 yrkande 1 avslås och yrkande 5 anses besvarad**. Partistyrelsen delar bilden av det finns en bristande likvärdighet i tillgången till logopeders i skolan. Logopeders viktiga kompetens kan spela en stor roll för skolan och Liberalernas senaste skolpolitiska program slår fast att elevvårdsteamerna ska knyta till sig fler expertkompetenser, däribland logopeders. I regeringen arbetar Liberalerna just nu för en bred reform för att förbättra elevhälsan. Exakt vad den reformen ska innehålla måste dock utredas först. Partistyrelsen föreslår därför **att motion B 24 anses besvarad**.

Partistyrelsen vill framhålla att universitet och högskolor redan idag har i ansvar att tillhandahålla en god studenthälsa. Universitetskanslersämbetet genomförde 2020 en kartläggning av landets studenthälsa som inte kunde konstatera några tydliga eller systematiska brister men lyfte ett antal utvecklingsområden. Partistyrelsen menar att det redan idag åligger alla lärosäten att arbeta för att bibehålla och utveckla sin studenthälsa som en del i det övriga kvalitetsarbetet. Partistyrelsen föreslår därför **att motion B 22 yrkande 4 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 21 yrkande 1 avslås
2. **att** motion B 21 yrkanden 2, 3, 4 och 5 anses besvarade
3. **att** motion B 22 anses besvarad
4. **att** motion B 23 anses besvarad

5. **att** motion B 24 anses besvarad
6. **att** motion B 25 anses besvarad
7. **att** motion B 26 anses besvarad

B 27. Liberalerna måste prioritera förskolan

Förskolan är en av Sveriges viktigaste jämställdhetsreformer någonsin. En bra förskola är en förutsättning för att kvinnor med små barn ska kunna delta i arbetslivet på lika villkor som män. Förskolan är självklart också central för barns utveckling. Förutom att stimulera barnens språkutveckling och sociala färdigheter ska förskolan erbjuda barn en trygg miljö att leka, lära och utvecklas i, utan begränsande könsnormer. Det är i förskolan kunskapsresan börjar och för att alla barn ska få lika möjlighet till att lära och till utveckling behövs fler pedagoger med rätt kunskap, mindre barngrupper, och möjlighet till fler timmar i förskolan.

Samtidigt som vi liberaler, med rätta, prisar förskolan så måste vi inse att det på många håll i landet har skett en stor negativ utveckling av förskolans kvalitet. Där förskolan skulle kunna göra allra störst nytta är ofta utbildningsnivån på personalen som lägst. Där barn har som störst behov av svensk-kunskaper finns det ibland inte någon pedagog som talar god svenska.

När Liberalerna har ansvaret för både förskola, utbildning, jämställdhet och arbetsmarknad i regeringen finns det fantastiska möjligheter att prioritera förskolan och genomföra det förskolelyft som så väl behövs! Ta fram Lotta Edholms utmärkta utredning SOU 2020:67 Förskola för alla barn – för bättre språkutveckling i svenska, och börja beta av förslagen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna lyfter förskolan som en prioriterad fråga
2. **att** Liberalerna driver på för ett förskolelyft med förste förskollärare och riktade läslyft samt språkkrav på anställda i förskolan.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettergren, Malmö

B 28. Tidig och obligatoriskt förskola

Kunskapsresan påbörjas redan under förskoleåldern. Barn som inte deltar i förskoleverksamhet riskerar att ligga efter i språkutvecklingen, ha underutvecklade sociala färdigheter och uppleva svårigheter i inläring jämfört med barn som deltar i förskolan. Följaktligen föreslår vi att förskolan ska bli obligatorisk och därmed avgiftsfri från 3 års ålder. Vidare föreslår vi att sänka kommunernas skyldighet att erbjuda förskola till när barnet är två månader gammalt.

Förskolan är idag en frivillig skolform. Det betyder att vårdnadshavarna bestämmer om deras barn ska gå i förskola. Kommunen har dock en skyldighet att erbjuda barn förskola från det barnet är ett år gammalt och förskoleklass är idag obli-

gatoriskt vid sex års ålder. Tyvärr är skillnaderna i uppväxtvillkor redan cementerade vid sex års ålder mellan barn som går och inte går i förskola. De barn till nyanlända, socioekonomiskt utsatta eller de med föräldrar med en stark religiös eller politisk övertygelse som därmed inte sätter sitt barn i förskola riskerar att ge sitt barn sämre möjligheter till inläring, bildning och ett socialt liv. För att utjämna dessa skillnader i uppväxtvillkor måste förskolan vara obligatoriskt.

Som tur är har Liberalerna förespråkat obligatorisk förskola för nyanlända och presenterade även ett förslag i valrörelsen om screening om barn med språksvårigheter som fick stor uppmärksamhet och tyvärr även kritik. Det är ett steg på vägen men problemet med förslagen är att fördelarna med förskola inte bara behövs för nyanlända utan också för andra grupper med utmanande uppväxtvillkor. Fördelar som större språkförståelse och kunskap, socialt sammanhang och bättre möjlighet för kvinnor att arbeta borde vara tillgängliga för alla.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att förändra skollagen med syfte att sänka kommunernas skyldighet att erbjuda förskolegång till två månaders ålder
2. **att** Liberalerna ska verka för att skolplikten tidigare läggs till förskolegång från tre års ålder och att förskolan därmed blir obligatorisk och avgiftsfri.

Motionär: Martin Norrby, Lidingö; Elin Söderholm, Stockholm; Edvin Mårtenson, Täby

Svar till B 27, B 28

Motion B 27 vill att förskolan lyfts fram som en prioriterad fråga för Liberalerna och att partiet driver på för ett förskolelyft med förste förskollärare och riktade läslyft samt språkkrav på anställda i förskolan. **Motion B 28** föreslår att Liberalerna verkar för att förändra skollagen med syfte att sänka kommunernas skyldighet att erbjuda förskoleplats från två månaders ålder och att Liberalerna verkar för att skolplikten tidigare läggs till förskolegång från tre års ålder och att förskolan därmed blir obligatorisk och avgiftsfri.

Partistyrelsen instämmer i att förskolan är en mycket viktig skolform som jämnar ut barns livschanser och lägger grunden till fortsatt lärande och utveckling. Därför behöver vi se till att så många barn som möjligt går i förskolan samt att förskolans verksamhet håller hög kvalitet och att all personal har goda kunskaper i svenska och förståelse för hur man lär ut när många barn har en annan bakgrund än svensk. Med Liberalerna i spetsen har regeringen bland annat ökat statsbidraget för kvalitetshöjande åtgärder inom förskolan med 400 miljoner kronor för 2023. Regeringen har också beslutat att införa ett nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare som syftar till att utveckla undervisningens kvalitet, stärka professionerna, öka yrkenas attraktionskraft och därigenom öka likvärdigheten i utbildningen för barn och elever. Regeringen kommer också under 2024 och framåt möjliggöra för förskolor och skolor att köpa in skönlitteratur och barnböcker. I regeringsställning kommer Liberalerna fortsatt värna och verka för fler kvalitetshöjande insatser för förskolan. Partistyrelsen föreslår därför **att motion B 27 yrkande 1 anses**

besvarad och att yrkande 2 bifalls med vad partistyrelsen anfört.

De allra flesta barn går i förskolan. Barn med utländsk bakgrund, i synnerhet utrikesfödda barn, är en av de grupper som är överrepresenterade bland de barn som inte är inskrivna i förskola. Från och med i år gäller nya bestämmelser som bland annat innebär att varje hemkommun är skyldig att genom uppsökande verksamhet ta kontakt med vårdnadshavare till de barn som inte har en plats i förskolan och informera om förskolans syfte och barnets rätt till förskola. Den första kontakten ska tas inför hösten det år barnet fyller tre år och, om barnet inte börjar i förskolan, årligen inför varje höst och vår till och med våren det år barnet fyller sex år. Partistyrelsen anser att den här typen av uppsökande och informerande aktiviteter är bra men att mer behöver göras. Partistyrelsen menar samtidigt att partiets nuvarande ståndpunkt om obligatorisk förskola från 5 års ålder är välavvägd och föreslår därför **att motion B 28 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 27 yrkande 1 anses besvarad
2. **att** motion B 27 yrkande 2 bifalls med vad partistyrelsen anfört
3. **att** motion B 28 avslås

B 29. Införande av obligatorisk grundskola med start från det läsår barnet fyller fyra år.

Våren 2022 gick femton av hundra elever ut nian utan behörighet att komma in på något av gymnasiets nationella program. Så har det sett ut i varje årskull som går ut ur grundskolan sedan 2011. Detta är ett stort problem för såväl den enskilde som samhället i stort. Framtidsprognosen för de elever som inte blir behöriga till något av gymnasiets nationella program är dyster och risken för utanförskap stor. Gymnasieexamen är nämligen en vattendelare på den svenska arbetsmarknaden. Statistik visar att arbetslösheten för de som inte har en gymnasieexamen är fyra gånger högre än för de som erhåller en examen.

Statistik visar också att det finns starka samband mellan en elevs socioekonomiska bakgrund och deras möjlighet att lyckas i skolan. Ju högre utbildningsnivå föräldrarna har desto större är sannolikheten för att lyckas med sin skolgång. Läggs där till det faktum att det finns stora skillnader vad gäller gymnasiebehörighet bland ungdomar mellan stad och landsbygd och bilden av ett splittrat Sverige växer fram.

Det är uppenbart att de stora kontraster som finns mellan olika grupper i samhället speglas och förstärks under skoltiden. Dagens skola förmår trots en rad olika insatser inte att hantera detta utan brister i sitt kompensatoriska uppdrag. I dagens Sverige präglar det socioekonomiska arvet en ung människa växer upp med hans eller hennes framtidsutsikt.

Sveriges framtid börjar och byggs i skolan. Vi vet sedan länge att en god utbildning ger ökande möjlighet till egen försörjning samt ett rikt och självständigt liv. Idag börjar barn i grundskolan vid sex års ålder, men då har redan de skilda socioekonomiska skillnaderna blivit påtagliga. För att skolan ska kunna verka kompensatoriskt och överbygga de socioekonomiska

miska och regionala/ geografiska skillnader som finns måste skolstarten därför tidigareläggas. Då ökar möjligheterna att överbygga de skillnader som finns mellan olika grupper och göra positiv skillnad för alla landets unga, oavsett härkomst.

Vi har inte råd att låta ett enda barn misslyckas i skolan. Därför behöver vi tidigarelägga starten av den obligatoriska grundskolan från fyra års ålder. Då ges alla landets unga tidigt och oavsett socioekonomisk bakgrund möjlighet att rätt rustas för att möta framtidens alla krav och möjligheter. För den enskilda innebär det en väg till självförverkligande och oberoende, för Sverige ett sätt till ökad sammanhållning, utveckling och tillväxt.

Maria Ljungkvist
Liberalerna Skövde

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** införa obligatorisk grundskola med start från det läsår barnet fyller fyra år.

Motionär: Maria Ljungkvist, Skövde

B 30. Motion om valfrihet i grundskolan

Liberalerna noterar att den svenska grundskolan har genomgått en utveckling där elevernas konkreta valfrihet kraftigt har beskrivits. Valfriheten mellan skolor har minskat och är så svåröverblickbart att det mer handlar om ett föräldrarval. Samtidigt har fria val erbjudits, men det är olämpligt med tanke på elevernas mognad och leder till att kunskaperna blir grunda och spretiga.

Liberalerna vill skapa riktig valfrihet i grundskolan genom att:

1. Införa en utbildningssocial check som följer eleven istället för skolan.
2. Ge varje elev en individuell studieplan, baserad på kunskaper och intressen, som utvecklas tillsammans med föräldrar och lärare.
3. Erbjudna eleverna möjligheten att välja undervisning utifrån sina intressen och förmågor. Detta ska göras genom ett utökat kursutbud med fler valbara ämnen och en utökning av läromedlen så att lärare kan anpassa undervisningen efter elevernas behov.
4. Säkerställa att lärarna har tillräckliga resurser och tid för att kunna möta elevernas individuella behov och kunna anpassa undervisningen därefter.
5. Öka den interaktiva undervisningen med hjälp av digitala verktyg och annan teknik, som ger eleverna mer flexibilitet i sin studiegång. OBS! Med digitala verktyg menas t ex räknare och symbolhanterare i matematik, digitala mikroskop i NO/NK, o s v. Digitala verktyg kan vara teknisk utrustning som dator, platta, interaktiv skrivtavla, mobiler, robotar eller en programvara som används i undervisning, till exempel olika redigeringsprogram, presentationsprogram eller plattformsprogram. Även de olika digitala tjänster som skolväsendet använder för administration och pedagogiskt arbete, till exempel skoladministrativa tjänster, schema, frånvaro, lärplattformar med mera är digitala verktyg.

Genom att skapa riktig valfrihet i grundskolan kan vi öka elevernas möjligheter att utveckla sin potential, samtidigt som

vi främjar en bredare och mer relevant kunskapsgrund. En sådan utveckling är avgörande för att säkra vårt lands konkurrenskraft och för att möta framtidens utmaningar.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** införa en utbildningssocial check som följer eleven istället för skolan
2. **att** ge varje elev en individuell studieplan, baserad på kunskaper och intressen, som utvecklas tillsammans med föräldrar och lärare
3. **att** erbjuda eleverna möjligheten att välja undervisning utifrån sina intressen och förmågor. Detta ska göras genom ett utökat kursutbud med fler valbara ämnen och en utökning av läromedlen så att lärare kan anpassa undervisningen efter elevernas behov
4. **att** säkerställa att lärarna har tillräckliga resurser och tid för att kunna möta elevernas individuella behov och kunna anpassa undervisningen därefter
5. **att** öka den interaktiva undervisningen med hjälp av digitala verktyg och annan teknik, som ger eleverna mer flexibilitet i sin studiegång.

Motionär: Jacqueline Tjällman, Skövde; Christina Soldan, Skellefteå; Måns Axkull, Ystad; Mårten Hemström, Sala; Jan Lenander, Göteborg

B 31. Riktig valfrihet i grundskolan

Den svenska skolan har genomgått en utveckling där elevernas konkreta valfrihet kraftigt beskurits. Valfrihet mellan skolor har inneburit men det är så svåröverblickbart att de mer handlar om ett föräldrarval. Fria val har istället erbjudits men det är också olämpligt med tanke på elevernas mognad och leder till att kunskaperna blir grunda och spretiga. Det är därför viktigt att införa en riktig valfrihet i grundskolan som ger eleverna möjlighet att fördjupa sig inom ett brett spektrum av områden och samtidigt ger bra förberedelse för yrkeslivet.

Vi föreslår att Liberalerna arbetar för att införa en bred utvidgad valfrihet med kraftfulla kursplaner på högstadiet.

Valmöjligheten ska erbjuda eleverna fördjupning inom ett brett spektrum av områden som ger bra förberedelse för yrkeslivet. De flesta områdena ska ha krav på förkunskaper och prov ska genomföras för att kontrollera dessa.

Vi vill betona att det är viktigt att eleverna får möjlighet att fördjupa sig i ett område som de är intresserade av och som ger dem en god förberedelse för yrkeslivet. Detta kan till exempel vara inom teknik, naturvetenskap, språk, kultur, samhällsvetenskap eller humaniora.

Vi vill också poängtera att valfriheten ska vara koncentrerad till högstadiet eftersom eleverna vid denna ålder är tillräckligt mogna för att ta ansvar för sina egna val. Detta kommer också att bidra till att eleverna får en bättre förberedelse inför gymnasiet och det vidare studielivet.

Sammanfattningsvis föreslår vi att Liberalerna arbetar för att införa en riktig valfrihet i grundskolan som ger eleverna möjlighet att fördjupa sig inom ett brett spektrum av områden och samtidigt ger bra förberedelse för yrkeslivet. Detta kommer att ge eleverna en bättre grund att stå på inför gymnasiet

och det vidare studielivet, samtidigt som det främjar deras personliga utveckling och intressen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna arbetar för att införa en bred utvidgad valfrihet med kraftfulla kursplaner på högstadiet, som ger eleverna möjlighet att fördjupa sig inom ett brett spektrum av områden och samtidigt ger bra förberedelse för yrkeslivet.

Motionär: Jan Lenander, Göteborg; Jacqueline Tjällman, Skövde; Christina Soldan, Skellefteå; Måns Axkull, Ystad; Mårten Hemström, Sala

Svar B 29 – B 31

Motion B 31 yrkar att Liberalerna ska arbeta för att införa en bred utvidgad valfrihet i skolan. Det ska ske genom exempelvis mer kraftfulla läroplaner som ger elever bättre möjlighet att bredda sina studier inom fler områden.

Motion B 30 föreslår att skolans finansieringsmodell ska förändras. En så kallad utbildningssocial check ska följa med eleven och inte betalas ut direkt till skolan. Partistyrelsen bedömer att motionen och yrkandet är i behov av förtydliganden, exempelvis saknas det en definition av vad en så kallad utbildningssocial check innebär. Liberalerna vill förändra skolans finansiering genom att låta staten överta ansvaret för att skolsystemet får de resurser som krävs samt att de fördelas kompensatoriskt och efter elevernas behov. Hur finansieringssystemet utformas bör ske på så vis att syftet med verksamheten uppfylls i så hög utsträckning som möjligt. Huruvida det bäst sker genom att låta den föreslagna modellen implementeras varken går eller bör besvaras innan dess att frågan har utretts. Vidare föreslår motionen att elever ska få individuella studieplaner och möjlighet att välja undervisning i skolan utifrån sina intressen, samt att de resurser och den tid som lärarna behöver för att möta eleverna individuellt kan garanteras. Motionen vill också öka den interaktiva undervisningen med hjälp av digitala verktyg och annan teknik.

Liberalerna har sedan tidigare drivit på för en revidering av läroplanen och tillhörande timplan. Partistyrelsen är dock av uppfattningen att reformer som kan komma att bidra med kraftigt ökade kostnader för skolor bör hanteras med yttersta försiktighet, inte minst med tanke på den finansiella situationen i våra kommuner. Att erbjuda elever möjlighet att välja fler ämnen kan vara positivt, förutsatt att undervisningens kvalitet inte missgynnas. Partistyrelsen kan dock konstatera att elever i dag, det vill säga redan innan en eventuell utvidgning av läroplanen, alltför ofta möts av bristande kvalitet i undervisningen. Att först säkerställa att skolan upprätthåller grundläggande kvalitetskrav inom ramen för det befintliga undervisningsuppdraget måste prioriteras före reformer som kan komma att kräva än mer resurser. Vad gäller användningen av digitala verktyg och annan teknik menar partistyrelsen att det behöver ske betydligt mer varsamt än vad den på många håll görs idag. I grund och botten är digitaliseringen viktigt och bra för Sverige men i skolan måste det ske genomtänkt så det inte drabbar elevernas lärande. Barn och unga lär sig bäst genom analoga aktiviteter i analoga miljöer. Skärmar har i alltför stor utsträckning tillåtit tränga ut böcker, papper och

penna. Partistyrelsen föreslår därför att **motion B 31 anses besvarad och att motion B 30 avslås.**

Motion B 29 föreslår att grundskolan ska vara obligatorisk med start från det läsåret barnet fyller fyra. Med hänvisning till tidigare motionssvar menar dock partistyrelsen att partiets nuvarande ståndpunkt om obligatorisk förskola från 5 års ålder är välvägd och föreslår därför att **motion B 29 avslås**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 29 avslås
2. **att** motion B 30 avslås
3. **att** motion B 31 anses besvarad

B 32. Ändra i skolskjutsförordning och möjliggör finansiering av skolskjuts från staten för underlätta sammanhållen skolgång och förbättra integration

Ändra i skolskjutsförordningen och möjliggör att barn ges möjlighet att få skolskjuts till grundskola och anpassad grundskola (grundsärskola) finansierat av statliga medel. Detta i syfte att möjliggöra för alla barn som av någon anledning tvingas avbryta sin skolgång att fullfölja den i den kommun där de påbörjat skolgången.

Detta politiska förslag aktualiserades när socialnämnden i Lomma kommun (2019) beslutade om riktlinjer för nyanlända barnfamiljer. I praktiken innebär det att bostadskontrakt sades upp efter att etableringsersättningen från staten upphörde efter två år. Beslutet rörde då ca. 160 barn i grundskoleåldern. Det många barn gav uttryck för var: ”Snälla, låt mig bara få gå kvar i skolan, jag kan flytta, men jag vill fortsätta skolan här.” Liberalerna Lomma-Bjärred protesterade med hänvisning till att barn riskerade kastas ut i en tillvaro med icke-permanenta bostadslösningar och skulle få en bristande kontinuitet i sin skolgång och mista sitt sociala nätverk. Beslutet innebär att många barn inte kunde bo kvar i kommunen när etableringstiden på två år gått ut.

Idag är det kommunen som beslutar om skolskjuts i enlighet med skollagen 9 kap. förskoleklass 15 b§ och c§ och 10 kap. grundskolan 32§. I skollagen 10 kapitlet 32§ står dessutom: ”Rätten till kostnadsfri skolskjuts gäller dock inte elever som väljer att gå i en annan skolenhet än den där kommunen annars skulle ha placerat dem eller som går i en annan kommuns grundskola med stöd av 25-27 §§. I de fall då det kan ske utan organisatoriska eller ekonomiska svårigheter ska kommunen även anordna skolskjuts i dessa fall.” I realiteten beviljas sällan skolskjuts till en annan kommun än den där eleven är folkbokförd.

En ändring i skolskjutsförordningen skulle möjliggöra att alla barn som av olika skäl; sociala, ekonomiska eller särskilda behov som behöver en sammanhållen skolgång och önskar fortsätta den där man påbörjat, kan ges möjlighet att göra så. Att staten ansvarar är nödvändigt, då det finns kommuner som av olika skäl inte kommer betala skolskjuts utanför kommunen. Det skulle också öppna upp för fler barn att välja en skola utanför hemkommunen. Under en period fanns gratis sommarkort till unga att använda i Skånes kollektivtrafik, det är inte det förslaget syftar till, utan snarare bör buss eller tåg-

kort prioriteras året runt till de barn som lever en ryckig och otrygg bostadstillvaro, vars livsvillkor plötsligt ändras när föräldrar skiljer sig, etableringstid går ut, föräldrar blir arbetslösa eller får ändrade bostadsförhållanden. Skånes stadsmission har undersökt fattigdom och hemlöshet bland barn, högst upp på många fattiga och hemlösa barns önskelista står busskort. Motverka segregation handlar om att möjliggöra att barn med olika bakgrund kan mötas. Det handlar nödvändigtvis inte om att man bussas från något, utan till något. Ett pendlingskort kan göra att man får behålla sitt liv och en sammanhållen skolgång. Ändra i skolskjutsförordningen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** skolskjutsförordningen ändras och möjliggör finansiering av skolskjuts från staten.

Motionär: Sandra Pilemalm, Lomma

B 33. Rätten till skolskjuts till och från fritidshem och korttidsboende för elever i anpassad skola

Liberalernas landsmöte har tidigare beslutat om att rätten till skolskjuts inklusive ledsagare för elever i särskola (nu anpassad skola) och träningsskola till och från fritids och korttidsboende ska förtydligas.

Nu när Liberalerna sitter i regeringen behöver vi prioritera denna fråga ytterligare då detta är ett stort problem ute i kommunerna där olika kommuner hanterar frågan olika. Vi kan nu antligen göra skillnad och bör ta ett sådant initiativ i regeringsställning.

Det ska vara självklart för elever i anpassad skola att få skolskjuts till och från fritids och korttidsboende.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar initiativ i regeringen till att uppdatera skollagen enligt tidigare landsmötesbeslut dvs; att rätten till skolskjuts inklusive ledsagare för elever i särskola och träningsskola till och från fritids och korttidsboende förtydligas.

Motionär: Thomas Söderström, Luleå

Svar till B 32, B 33

Motion B 32 föreslår att skolskjutsförordningen ska ändras och att skolskjutsen ska bli möjlig att finansieras av staten. **Motion B 33** föreslår att Liberalerna ska ta ett initiativ genom att i regeringen verka för att skollagen uppdateras så att rätten för exempelvis ledsagare för elever i särskola förtydligas. Partistyrelsen delar motionärernas beskrivning av betydelsen av en väl fungerande skolskjuts för att alla elever ska få goda möjligheter att kunna ta sig till och från skolan. Liberalerna vill förstärka skolan, vilket skulle innebära att staten får huvudansvaret för skolverksamheten och dess finansiering. Det vore inte minst viktigt för likvärdigheten, och då även gällande tillgång till exempelvis skolskjuts. Brister i lagstiftningen vad gäller exempelvis rätt till skolskjuts, kan då bli möjligt att åtgärda. Partistyrelsen föreslår **att motion B 32 och motion B 33 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 32 anses besvarad
2. **att** motion B 33 anses besvarad

B 34. För ett gränslöst lärande

Liberalerna är de främsta förespråkarna för vikten av skolgång och utbildning och är därför i grunden positiva till att Sverige har en strikt tolkning av skolplikten, som ger de kommunala huvudmännen rätt att agera om ett barn avviker från skolplikten.

24 kap 23 § i skollagen medger att en elev får rätt att fullgöra skolplikten på annat sätt än vad som anges i skollagen under förutsättning att:

1) Verksamheten framstår som ett fullgott alternativ till utbildning som annars står barnet till buds enligt föreskrifter i denna lag

2) behovet av insyn i verksamheten kan tillgodoses 3) det finns synnerliga skäl

Synnerliga skäl ska tolkas strikt och medger t ex situationer då eleven nyss flyttat till Sverige från några av våra grannländer men har mycket starka skäl att gå kvar i sin gamla skola terminen ut. Alternativt vid resor av särskild skäl eller filminspelning.

En grupp elever som kommer i kläm sedan Sverige stramade åt reglerna kring skolplikten är barn vars föräldrar är så kallade gränsgångare, dvs arbetar i något av våra grannländer men bor i Sverige. Mellan Malmö och Köpenhamn skiljer endast en bro, mellan Helsingborg och Helsingör en kort färjetur. Inte sällan önskar de danska familjerna behålla barnen i skolan på den danska sidan, även vid en flytt över sundet. Skälen kan vara många. Köpenhamn som huvudstad har ett bredare utbud av grundskolor än Skåne, med fler specialinriktningar. Det kan också vara så att familjens arbetstider passar bättre med hämtning och lämning av barnen på en skola andra sidan gränsen. Ett tredje skäl kan vara att familjen endast räknar med att flytten till Sverige är temporär och då ser det som enklast att barnen går kvar i sin danska skola.

Enligt dansk skollag föreligger inga hinder att ha barnen i en svensk skola och därför möts ofta den strikta svenska skolplikten av förvåning hos gränsgångarfamiljerna. Det påpekas även att det står i kontrast till den fria rörligheten i EU. Denna möjlighet kan ha avgörande betydelse för om en familj väljer att arbeta och bosätta sig i ett grannland, vilket kan få konsekvenser för den fria rörligheten för unionsmedborgare inom EU. Även medborgare i EES-länder som Norge omfattas av den inre marknadens bestämmelser om fri rörlighet av personer.

Vi liberaler i gränsregioner skulle därför önska en utredning som ser närmare på möjligheten att göra fler undantag för skolplikten i Sverige för gränsgångarfamiljer.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för en utredning av skolplikten som möjliggör fullgörandet av skolplikten i ett grannland för elever som bor i gränsregioner.

Motionär: Sara Wettergren, Malmö; Jessica Ulfgren, Lund; Per-Olof Lind, Ystad; Hans Nelson, Helsingborg

Svar till B 34

Motion B 34 yrkar att Liberalerna ska verka för en utredning av skolplikten som möjliggör fullgörandet av skolplikten i ett grannland. Detta riktar sig huvudsakligen till elever som exempelvis bor i gränsregioner. Skolplikten syftar till att säkra alla elevers rätt till en grundskoloutbildning som uppfyller de nationella regler och lagar som reglerar skolverksamhet. Det stämmer att Sverige har en strikt skolplikt jämfört med andra länder, vilket partistyrelsen inte ser som ett argument emot skolplikten i sig. Partistyrelsens bedömning är att den svenska skolplikten ger ett rättssäkert och likvärdigt författningsstöd till alla barn och ungdomar i skolpliktsåldern. Att tillsätta en utredning för att undersöka möjligheten att skapa en särskild lucka i systemet riskerar att på sikt påverka dess legitimitet hos allmänheten. Det kan i sin tur skapa problem, vilka i sin tur kan ge upphov till konsekvenser vars omfattning och grad långt överstiger det problem som ett enskilt undantag syftar till att åtgärda. Partistyrelsen yrkar **att motion B 34 ska avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 34 avslås

B 35. Skyddad yrkestitel för lärare

– Det finns inget annat legitimationsyrke än läraryrket där man kan jobba utan legitimation. Så länge det är möjligt kommer vi naturligtvis att ha detta problem, säger Skolverkets generaldirektör Peter Fredriksson.

Bristen på lärare ökar och var tredje lärare är obehörig. Bakom detta står bland annat kommunalisering, låga löner och en sänkt status av yrket. Ett sätt att vända på trenden har varit krav på lärarlegitimation för att en lärare ska få bedriva den myndighetsutövning det innebär att sätta betyg och för att kunna bli tillsvidareanställd. Detta var en liberal framgång! Skolverket har dock i olika sammanhang lyft behovet av att se över systemet. För även om skollagen ställer krav på legitimerade lärare så finns ingen lägsta gräns. En skola kan ha en minoritet legitimerade lärare och en majoritet olegitimerade lärare.

Uttrycket "obehörig lärare" används flitigt till vardags, det är något som provocerar många lärare. De anser att uttrycket bör exkluderas från den skolpolitiska samtalsfaunan. Begreppet ger föreställningen av att den "obehöriga" i grunden är "lärare" och därmed, trots avsaknad av lagstiftad legitimation, i skolpolitisk kontext framstår som relativt likvärdig en legitimerad lärare. Denna likvärdighet framgår tydligt när i Google-sökningar på "obehörig läkare" men då automatiserat erbjuds "obehörig lärare". Det är oacceptabelt! Ett grundläggande fundament, för ett välfungerande samhälle, är ett skolväsende av högsta kvalitet. Dess nav är välutbildade och ämneskompetenta lärare. Detta bör självklart regleras i lagstiftning och därmed garantera att brukandet av yrkestiteln lärare enbart kan tillfalla dom som uppfyller dessa krav. Uppfyller vederbörande inte de krav som yrkestiteln kräver så är det inte legitimt att få kalla sig för lärare eller "obehörig lärare" då det senare skapar en felaktig och över tid farlig föreställning rörande "obehöriga lärares" kompetens.

Det finns många fronter att utkämpa slag på, kopplat till

lärarprofessionen. Ett slag som Liberalerna borde utkämpa är att ogiltigförklara begreppet "obehörig lärare" och ställa krav på att lärare blir en skyddad yrkestitel. Det är ett naturligt led i att stärka lärarprofessionen som vi kämpat för genom bland annat lärarlegitimationen. Det skulle göra det mycket svårare för en rektor att anställa obehöriga om de inte fick titulera dem lärare. Att arbetsgivare idag kan anställa personer utan adekvat utbildning och legitimation men ändå presentera dem för vårdnadshavare som lärare, trots avsaknad av de i skollagen yrkesreglerade kraven är absurt.

Skulle vi kunna tänka oss läkare och psykologer anställda med avsaknad av de för yrket lagstiftade behörighetskraven? Det förefaller osannolikt att någon skulle acceptera det. Varför jag ställer mig frågan om inte våra barn, ungdomar och samhället i stort inte förtjänar samma garanterade säkerhet genom att skydda lärarnas yrkestitel. Den rimliga vägen framåt borde vara att göra "lärare" till en skyddad titel.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska arbeta för att göra lärare till en skyddad yrkestitel

Motionär: Anton Sjöstedt, Arvika

B 36. Inför krav på lärarlegitimation även för modersmållärare för att få anställas utan tidsbegränsning (tillsvidareanställning)

I skollagen kapitel 2 huvudmän och ansvarsfördelning 20 § står att endast den som har lärarlegitimation får anställas som lärare eller förskollärare i skolväsendet utan tidsbegränsning.

Den som inte har legitimation som lärare får dock anställas som lärare i skolväsendet utan tidsbegränsning, om han eller hon ska undervisa i modersmål. Detta gäller endast om: det saknas sökande som har legitimation, den sökande har tillräcklig kompetens och är lämplig för att undervisa i modersmål.

Av Tidöavtalet framgår följande: "En utredning ska tillsättas med uppgift att se över modersmålsundervisningen i syfte att den inte negativt ska påverka integration eller elevens kunskapsutveckling i svenska språket. De nationella minoritets-språkens särställning i lagen ska beaktas."

Det är därför angeläget att understryka vikten av modersmålets betydelse och modersmållärares pedagogiska kompetens för det svenska språkets utveckling, ett led i detta är att även modersmållärare omfattas av kravet på lärarlegitimation för att få bli tillsvidareanställda och inte inneha en undantagsparagraf i skollagen. Skrivningen i Tidöavtalet kan uppfattas som att elevers språkutveckling på sitt modersmål inverkar negativt på elevers svenskinlärning. Det finns inget forskningsstöd för ett sådant antagande. Tvärtom, Jim Cummins, Ofeilia Garcia, Gudrun Svensson och ytterligare renommierade språkforskare understryker att språkinlärning hänger ihop. Den som har ett rikt modersmål kommer att ha lättare att lära sig ett andraspråk.

Barn med ett välutvecklat språk vare sig det är svenska, dari, arabiska, serbiska, engelska osv. lyckas bättre i skolans samtliga ämnen inte bara svenska. På så vis växeldrar språkinlärning i

modersmålet med språkutveckling i andraspråket samt kunskapsutveckling i skolans övriga ämnen.

Därför borde rätten till lärande på modersmålet med legitimerade lärare, stärkas snarare än försvagas.

Bedömning och betygsättning sker på samma sätt som i övriga ämnen och ställer höga krav på lärarens pedagogiska skicklighet, språkliga kompetens och att vara väl förankrad i det svenska samhällets lagar, normer och traditioner. Bland annat ger betygsriterierna nedan uttryck för det:

Likhet och skillnad i skriftspråk modersmål och svenska – jämföra och översätta ord och begrepp

Jämföra förhållanden i Sverige vad gäller traditioner, kulturella företeelser och samhällsfrågor där modersmålet talas

Tack vare liberalernas reform kring lärarlegitimation 2011, är förväntningarna numer högt ställda på lärare vad gäller att inneha lärarlegitimation. Det skickar en märklig signal om inte modersmållärare innefattas av samma krav, i synnerhet när den svenska skolan är i behov av att utveckla undervisning och det pedagogiska hantverket vad gäller flerspråkighet.

Det inträffar numer också att legitimerade lärare som söker arbete som modersmållärare inte kommer i fråga för anställning då det i kommuner finns tillsvidareanställda modersmåls-lärare utan lärarlegitimation.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** det införs krav även på modersmållärare att inneha lärarlegitimation för att få anställas utan tidsbegränsning (tillsvidareanställning)

Motionär: Sandra Pilemalm, Lomma

Svar till B 35, B 36

Motion B 35 föreslår att Liberalerna ska arbeta för att göra lärare till en skyddad yrkestitel. **Motion B 36** föreslår att att kravet på att inneha lärarlegitimation för att få anställning utan tidsbegränsning som lärare ska utvidgas, så att det även omfattar modersmållärare. Liberalerna har tidigare i regeringsställning tagit flera initiativ som syftat till att tydliggöra lärarens särskilda yrkesexpertis. Införandet av lärarlegitimationer i Sverige var en lika omfattande som välbehövlig reform, inte minst då den exempelvis synliggjorde hur omfattande bristerna var gällande utbildningsnivån på anställda lärare. Partistyrelsen kan konstatera att sedan införandet av lärarlegitimationerna finns lärare med på listan över reglerade yrken. Det är svensk lag som reglerar kraven på exempelvis utbildning som ansvarig myndighet ställer på de individer som ansöker om att få lärarlegitimation utfärdad. Partistyrelsen föreslår **att motion B 35 och B 36 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 35 anses besvarad
2. **att** motion B 36 anses besvarad

B 37. Semestertjänst ska vara valbart för alla lärare

Inom läraryrket finns i huvudsak två anställningsalternativ semestertjänst eller ferietjänst. Det finns också en rad olika hybridformer. Om du som lärare vill jobba kommunalt är det få kommuner som i dagsläget erbjuder anställda att välja mellan ferietjänst eller semestertjänst. Ofta anføres att hela arbetslag i så fall gemensamt måste välja semestertjänst för att det ska vara genomförbart praktiskt. Semestertjänst är vanligare bland friskolor.

Ferietjänst är en kvarleva från ett helt annat samhälle. Många lärare strider för att ha det kvar, samtidigt som det är en arbetsmiljöfråga att inte jobba för mycket. Det är svårt att hävda övertid när det finns förtroendetid. Arbetstidens begränsningar blir tydligare med semestertjänst. Tiden tar slut och räcker den inte ska du förhandla med din chef om vad du inte ska göra eller hur du ska prioritera.

Liberalerna har under lång tid lagt förslag som kullkastar hela idén med ferietjänst. Nu ska barn som inte når målen gå på lovskola. Lov är egentligen inarbetad ledig tid, om du har ferietjänst. Tid som behövs för återhämtning. Vår politik ställer dock krav på att lärare nu även ska jobba lov. Olika kommuner löser lovskola på olika sätt: några plockar in vikarier, andra betalar befintliga lärare extra pengar för att de ska jobba på lov, några få kanske planerar in ordinarie lärares arbetsdagar så att de är lediga andra dagar på året. De elever som går på lovskola har gemensamt att de av olika anledningar inte når målen. Alltså behöver de ha de bästa pedagogerna när de går till skolan under loven.

Vidare har Liberalerna föreslagit att det ska finnas lärarassistenter. Många av dessa går under semestertjänstavgift, medan själva lärarkåren hela tiden ställs inför faktum att vi är olika. Några värnar ledighet varje helg, medan andra vill ha lov för att få den återhämtning man behöver. Det behövs mer valfrihet för lärare – på individnivå.

Liberalerna är ett skolparti. Vi borde kunna gå i bräsch för en större skolreform där vi kräver att lärare ska kunna välja mellan semestertjänst och ferietjänst, även inom kommunal verksamhet. Detta är en facklig fråga, som är svåriskuterad inom kåren. Samtidigt blir Liberalerna inte trovärdiga som parti om vi inte också har förslag på lösningar för våra förslag som t.ex. lovskola. Vi värnar också valfrihet, vilket borde gälla även för lärare.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna driver frågan om att alla lärare ska kunna välja semestertjänst, oavsett huvudman.

Motionär: Liane Blom, Norberg; Mimmi Wallin, Norberg; Helene Wallin, Norberg; Elsa Lill Strolz, Norberg; Maria Persson, Norberg; Anita Lilja Stenholm, Norberg; Lovisa Gröning, Norberg; Lotta Gröning, Norberg

B 38. Motion till Liberalernas landsmöte om att införa en specifik försäkring som försäkrar lärare hals/röst

Motionen föreslår att Liberalerna ska driva frågan om att införa en specifik försäkring som försäkrar lärare mot skador på hals och röst, vilket är lärares främsta arbetsverktyg. Röst är en viktig del av läraryrket och det är viktigt att se till att lärarna kan fortsätta att använda sin röst på ett säkert och hälsosamt sätt.

Försäkringen ska täcka kostnader för behandling och rehabilitering i händelse av skador på hals och röst. Detta skulle ge lärare trygghet i sin yrkesutövning och samtidigt främja en god hälsa och välbefinnande.

Det är viktigt att poängtera att röstskador inte bara drabbar lärare i musikämnen utan även lärare i andra ämnen som pratar mycket eller som undervisar i bullriga miljöer. Genom att införa denna försäkring kan Liberalerna visa att partiet tar ansvar för lärares hälsa och välbefinnande och ser värdet av att ha sunda arbetsförhållanden.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska driva frågan om att införa en specifik försäkring som försäkrar lärare mot skador på hals och röst, vilket är lärares främsta arbetsverktyg.

Motionär: Märten Hemström, Sala; Jacqueline Tjällman, Skövde; Christina Soldan, Skellefteå; Måns Axkull, Ystad; Jan Lenander, Göteborg

Svar till B 37, B 38

Motion B 37 föreslår att Liberalerna driver frågan om att alla lärare ska kunna välja semestertjänst, oavsett huvudman.

Motion B 38 att Liberalerna ska driva frågan om att införa en specifik försäkring som försäkrar lärare mot skador på hals och röst, vilket är lärares främsta arbetsverktyg. Partistyrelsen ställer sig positivt till att alla lärare bör få möjlighet att välja sådant som exempelvis semestertjänst. Huruvida så blir fallet bör dock bäst avgöras genom att parterna förhandlar, utan politisk inblandning. Vad gäller försäkringar mot halsskador hos lärare konstaterar partistyrelsen att arbetsgivaren redan i dag besitter skyldighet att säkerställa personalens möjlighet till yrkesutövning som inte orsaka olycka eller riskera hälsa. Med anledning av det föreslår partistyrelsen **att motion B 37 och motion B 38 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 37 avslås
2. **att** motion B 38 avslås

B 39. En lärare per max åtta (8) elever i grund- och gymnasieskolan

En stark vision om skola och utbildning i Sverige tar sin utgångspunkt i att varje enskild elev har huvudrollen: inte rektorn, inte läraren, inte kommunen, inte staten och inte heller friskolans ägare – eleven är den som skolan är till för! Alla elever skall lämna grundskolan med gymnasiebehörighet, och varje elev som väljer att studera på gymnasiet skall avsluta med högskolebehörighet – först då är uppdraget slut-

fört för skolan. Lärarna skall ha mandat, respekt och en riktigt bra lön. Lärarna skall vara så pass många per klass att de ser alla elever och kan inspirera alla elever utifrån deras respektive förutsättningar och villkor. I skolan lägger vi grunden för en lyckosam integration av nya svenskar, byggd på bekräftelse av barn och unga; bekräftelse på att man kan något, är värd något och en dag kommer att bli en värdefull medborgare som kan bidra till det samhälle vi alla lever i.

Men att förvänta sig att en lärare per klass skulle vara optimalt är världsfrånvänt. I de flesta företag och andra organisationer där man har någon form av ledar- eller chefsroll, är ett rimligt antal medarbetare att ansvara för ca åtta, men i skolan är det legio med 25-30 elever per lärare. Det säger sig självt att det inte går; hur skall man som lärare hinna med att lära ut, guida, stötta, utveckla, bry sig, se, lära känna, förstå mm så många individer under skoltid? Svaret är naturligtvis att det inte går.

Tre st lärare per klass om 25 elever är en rimlig bemanning, som ger varje lärare en chans att se sina elever för att lära ut, inspirera, stötta, hjälpa och allt annat som krävs för att möjliggöra ett lärande för livet. Tre st lärare per åtta elever kommer dessutom otvetydigt att leda till stora samhällsvinster eftersom grund- och gymnasieskolan tillsammans utgör den viktigaste investeringen för Sverige – det är ju där en solid grund för framtida tillväxt läggs, som leder till välbefinnande och som i sig är en grundförutsättning för vårt samhälles välfärd.

Tre st lärare per klass om 25 elever leder till att kontinuiteten i klassen upprätthålls om en eller två av lärarna skulle bli sjuka, vilket skapar arbetsro i klassen, då man undviker att behöva kalla in vikarier. Det skulle också medföra att läraryrket tillförs en karriärstege då man ex vis skulle kunna ha en huvudlärare, en seniorlärare och en juniorlärare, vilket också skulle skapa arbetstillfällen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna skall verka för att driva lagstiftning som säkerställer en lärare per åtta elever, och därmed värnar vårt samhälles största och viktigaste investering.

Motionär: Stefan Jakab, Värmdö

B 40. Motion angående tydliggörande och renodling av lärarnas arbetsuppgifter för att höja lärarnas status och göra läraryrket attraktivt

Liberalerna konstaterar att läraryrket är en av de viktigaste och mest centrala yrkesgrupperna i samhället. God undervisning är avgörande för att våra barn och unga ska få en god utbildning och kunna utvecklas till självständiga och aktiva medborgare. Trots detta har läraryrket på senare år drabbats av flera problem, bland annat en minskad status och brist på lärare på många platser i landet.

En av orsakerna till dessa problem är att lärarnas arbetsuppgifter har blivit alltmer komplexa och omfattande.

Många lärare upplever att de måste hantera allt från administration och planering till socialt arbete och krishantering, vilket kan leda till en känsla av att inte ha tid eller resurser för att faktiskt undervisa och utveckla elevernas kunskaper.

Liberalerna anser att det är av yttersta vikt att lärarnas

arbetsuppgifter tydliggörs och renodlas för att höja läraryrkets status och göra det attraktivt igen. Detta innefattar bland annat att:

1. Utveckla en nationell standard för lärarnas arbetsuppgifter som fokuserar på undervisning, bedömning och handledning av eleverna.
2. Säkerställa att lärarna har tillräckligt med tid och resurser för att utföra sina kärnuppgifter på ett adekvat sätt, inklusive tillgång till stödpersonal som kan ta hand om administration och planering.
3. Utveckla en tydlig karriärstege för lärare som möjliggör för dem att avancera inom yrket och få möjlighet att fokusera på sina kärnuppgifter.
4. Arbeta för att höja lärarnas status och skapa en positiv bild av läraryrket genom kommunikation och marknadsföring. Genom att tydliggöra och renodla lärarnas arbetsuppgifter kan vi höja läraryrkets status och göra det mer attraktivt för unga människor att söka sig till yrket. Detta kommer i sin tur att leda till en högre kvalitet på undervisningen och en bättre utbildning för våra barn och unga.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** utveckla en nationell standard för lärarnas arbetsuppgifter som fokuserar på undervisning, bedömning och handledning av eleverna
2. **att** säkerställa att lärarna har tillräckligt med tid och resurser för att utföra sina kärnuppgifter på ett adekvat sätt, inklusive tillgång till stödpersonal som kan ta hand om administration och planering
3. **att** utveckla en tydlig karriärstege för lärare som möjliggör för dem att avancera inom yrket och få möjlighet att fokusera på sina kärnuppgifter
4. **att** arbeta för att höja lärarnas status och skapa en positiv bild av läraryrket genom kommunikation och marknadsföring.

Motionär: Christina Soldan, Skellefteå; Jacqueline Tjällman, Skövde; Måns Axkull, Ystad; Mårten Hemström, Sala; Jan Lenander, Göteborg

B 41. Inför s k tårtbitar i lärarnas lönesystem

Liberalerna bör verka för att införa s.k. tårtbitar i lärarnas lönesystem. Som i t ex Finland och andra länder. Idag finns det många krav och förväntningar på lärarna som ligger utanför deras ordinarie undervisning, och som kan vara både tidskrävande och energikrävande. Dessa insatser är dock inte alltid kopplade till något märkbart lönepåslag.

Genom att införa tårtbitar i lärarnas lönesystem kan vi både öka motivationen och engagemanget hos lärarna, samtidigt som vi ser till att de kompenseras för sin extra tid och arbete.

För att göra detta ska lärarens grundlön vara starkt anknyten till läsårets tjänstefördelning med fokus på undervisning i tilldelade klasser. Lärare som vill och kan jobba med stöd ska få göra det utöver sin ordinarie undervisning och ska erbjudas en summa pengar avsedd för ändamålet och utanpå grundlönen. Likaså ska det vara med exempelvis lärare som vill jobba med EU-projekt, UF, mentorskap, vakt på prov och nationella prov m.m. På så sätt blir det en extra morot för lärare att jobba

med utvalt område utanpå vanlig undervisning och utifrån egna förutsättningar och familjeförhållanden samtidigt som hen får betalt för mödan.

För att undvika att lärare kastas in på olika uppdrag och är ständigt stressade och ångestfyllda, vilket kan gå ut över deras mående och familjeliv, är det viktigt att dessa insatser sker utifrån lärarens egna val och förutsättningar.

Genom att koppla löneförhöjningarna till lärarens frivilliga val och önskemål, ger vi också en rättvisare och mer flexibel lönomodell som ökar lärarnas autonomi och självbestämmande. Detta kommer att göra lärarjobbet mer attraktivt, minska lärarbristen och höja läraryrkets status.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** införa s.k. tårtbitar i lärarnas lönesystem, för att öka motivationen och engagemanget hos lärare, samtidigt som vi ser till att de kompenseras för sin extra tid och arbete.

Motionär: Christina Soldan, Skellefteå; Jacqueline Tjällman, Skövde; Måns Axkull, Ystad; Jan Lenander, Göteborg; Mårten Hemström, Sala

B 42. Återinför usk och höga tarifföner för att öka läraryrkets attraktivitet!

Bakgrund:

Genom det avtal som slöts 1995 mellan parterna Svenska Kommunförbundet, Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund (ÖLA 95), avskaffades den s.k. undervisningsskyldigheten. Lärarnas arbetstid fastställdes istället till en årsarbetstid. Den av arbetsgivaren reglerade arbetstiden för heltidsanställd arbetstagare är 1360 timmar, vilket motsvarar 35 timmar/vecka. Resterande tid upp till 45 timmar/vecka är s.k. förtroendearbetstid. Det finns i dag små möjligheter att med övertid komma upp i de lönenivåer som man relativt sett kunde uppnå förr genom extra undervisningstimmar.

”Fram till 1990-talet var lärartjänsterna statligt reglerade. Exempelvis hade en adjunktstjänst i allmänna ämnen i gymnasieskolan en undervisningsskyldighet (USK) på 21 lektioner i veckan, det vill säga cirka 800 lektioner per år (de facto ca 530 timmar per år). Undervisningsskyldighet var den mängd undervisning räknat i lektioner om 40 minuter som lärare enligt då gällande avtal var skyldiga att genomföra, oftast angiven per vecka.”

I Finland har lärarna i dag ett avtal liknande det som fanns förr i Sverige. I det finska avtalet regleras undervisningsskyldighet, fortbildning och andra uppgifter och ger bl.a. möjlighet till övertimmar. Till finska lärare betalas övertimarvode för de timmar som överskrider undervisningsskyldigheten i tjänsten. Detta gäller också lärare som ger extra undervisning åt en behövande elev. Det är sannolikt att anställningsvillkoren för finska lärare bidrar till att läraryrket i Finland är mer attraktivt än i Sverige, vilket bl.a. leder till stort söktryck till finska lärarutbildningar.

USK:en kunde kompletteras med krav på/möjlighet till kollegialt lärande, vilket forskningen visar är ett ypperligt verktyg för att utveckla undervisningen.

Om och när 240 000 svenska lärare varje vecka samarbetar

för att bli bättre på att undervisa, när de har fastlagd tid för att utföra denna undervisning och när de har likaså fastlagd tid för att planera sina lektioner – då kommer många av Sveriges skolproblem vara ett minne blott.

Att samtidigt säkerställa en bra löneutveckling för lärarna genom att återinföra höga tarifföner skulle starkt bidra till att öka läraryrkets attraktivitet.

Därför föreslår jag:

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna driver på för att undervisningsskyldigheten (usk) återinförs
2. **att** Liberalerna driver på för att införa höga tarifföner.

Motionär: Henrik Von Mentzer, Göteborg

Svar till B 39 – B 42

Motion B 39 föreslår att Liberalerna ska verka för införandet av en särskild lag som säkerställer ett tak på åtta elever per lärare. **Motion B 40 yrkande 2** föreslår att lärare ska få tid och resurser nog att klara av läraryrkets kärnuppgifter och **motion B 40 yrkande 4** föreslår att Liberalerna ska verka för att lärare ska få den tid och de resurser som krävs för att kunna utföra sina kärnuppgifter på ett adekvat sätt. Partistyrelsen står helhjärtat bakom betydelsen av en god arbetsmiljö för lärarna. Huruvida det ska gå åtta eller nio elever per lärare och om det ska vara tre lärare som samtidigt undervisar en större klass, vilket motionen lyfter som ett önskvärt alternativ, anser partistyrelsen inte vara lämpligt att reglera nationellt. I övrigt ser partistyrelsen lärarnas villkor, och därmed inte minst skolans resurser, som en särskilt prioriterad fråga. Partistyrelsen föreslår **att motion B 40 yrkande 2 bifalls samt motion B 39 avslås.**

Motion B 40 yrkande 1 syftar till att det ska inrättas av en nationell standard för lärares arbetsuppgifter, exempelvis med fokus på undervisning och bedömning. **Motion B 40 yrkande 3** föreslår att en tydlig karriärstege för lärare ska inrättas. **Motion B 42** består av ett yrkande om att undervisningsskyldigheten (ofta kallat för USK) ska återinföras samt ett yrkande om att Liberalerna ska ta ställning för höga tarifföner. **Motion B 41** föreslår att lärarnas lönesystem ska ändras genom en modell med så kallade ”tårtbitar” som i sin tur syftar till att exempelvis öka motivationen hos lärare.

Partistyrelsen instämmer i vikten av goda villkor för lärare i syfte att främja nyrekryteringen och motverka avhoppet, vilket är ett stort problem på såväl lärarutbildningar som i den svenska skolan. Partistyrelsen ser de påtalade bristerna och vill lyfta fram Liberalernas ståndpunkt om att genomföra en total reformering av skolan i syfte att låta staten ta över huvudmannaskapet och ansvaret för skolans finansiering. Partistyrelsen menar att vår viktigaste uppgift som politiker är att säkerställa goda förutsättningar för skolan. Ökad statlig styrning och reglering av de villkor som lärare och arbetsgivare i dag förhandlar om är inte en önskvärd väg att gå. Partistyrelsen vill påtala att regeringen även har beslutat och inlett arbetet med den kommande satsningen på professionsprogram för lärare, vilka specifikt syftar till att skapa bättre möjlighet till utveckling inom läraryrket för undervisande lärare i skolan. Partistyre-

sen föreslår **att motion B 40 yrkande 1, 3 och 4 samt motion B 41 anses besvarade.**

Motion B 40 yrkande 4 innebär att Liberalerna ska verka för att läraryrkets status ska höjas genom att en positiv bild av läraryrket kommuniceras ut via olika kanaler. Det finns sannolikt ingen bättre reklam för skolan som framtida arbetsplats än lärare som trivs och som har bra arbetsvillkor. Som framgår av utredningen "Staten får inte abdikera – om kommunalisering SOU 2014:5" försämrades lärarnas villkor i samband med att skolan kommunaliserades. Partistyrelsen föreslår **att motion B 40 yrkande 4 anses besvarad.**

Motion B 42 yrkande 1 är att Liberalerna ska driva på för att den så kallade undervisningsskyldigheten ska återinföras och **motion B 42 yrkande 2** är att Liberalerna ska verka för ett återinförande av systemet med höga tarifförlöner för lärare. **Motion B 41** föreslår att lärarnas lönesystem ska ändras genom en modell med så kallade "tårtbitar" som i sin tur syftar till att exempelvis öka motivationen hos lärare. Partistyrelsen vill påtala att regeringen har beslutat och påbörjat det arbete som ska ligga till grund för det aviserade professionsprogrammet, som specifikt syftar till att skapa bättre möjlighet till utveckling inom läraryrket för undervisande lärare i skolan. Partistyrelsen föreslår **att motion B 42 och motion B 41 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion B 39 avslås**
2. **att motion B 40 yrkande 1, 3 och 4 anses besvarade**
3. **att motion B 40 yrkande 2 bifalls**
4. **att motion B 41 anses besvarad**
5. **att motion B 42 anses besvarad**

B 43. Utbildning av lärarassistenter och specialpedagoger

Idag är Barnkonventionen lag i Sverige och en bra utbildning är grunden till varje människas framtid och välmående. Utan en utbildning får människor idag svårt att försörja sig och därmed ett livslångt utanförskap och fattigdom. I och med att det idag råder en stor brist på legitimerade och behöriga lärare, finns det en stor risk att många barn och unga inte får den viktiga utbildning de har rätt att få med god kvalite. Trots att en stor del av lärarna är legitimerade, undervisar en hel del av dessa i ämnen de inte har behörighet i eller helt enkelt inte har läst på universitet. Läraryrket är även ett mycket stressigt yrke med många olika uppgifter som går utanför den undervisning som läraren är bäst på, och som hör till yrkeskårens huvuduppgift. Detta sammantaget gör att en alldeles för liten yrkeskår måste utföra arbetsuppgifter under sin arbetsdag som inte har med huvuduppgiften att göra. Dessutom har alltför elever behov av särskilt stöd.

Sveriges utbildningssystem behöver utbilda många fler specialpedagoger, för att barn och unga ska kunna få den hjälp de behöver att kunna ta sig igenom skolan med tillräckliga betyg. Det tar tre år för en specialpedagog att bli färdig och det behöver startas utbildningar till detta på fler platser i Sverige så att det lockar fler att söka. Fler utbildade specialpedagoger skulle inte bara hjälpa elever med svårigheter i inläringen

utan lärarna skulle bli avlastade från en mycket tung börda i klassrummet där de ofta går hem med dåligt samvete av att inte ha kunnat räcka till mer för eleverna.

En snabbare lösning på problemet med allt för få lärare, skulle vara att utbilda lärarassistenter som kan avlasta lärarna med kringuppgifter, som tar allt för mycket tid i anspråk som lärarna hade kunnat använda till undervisning istället. Alla dessa uppgifter som tar tid i anspråk stjäl också tid från eleverna som inte får en undervisning med god kvalite och där eleverna hinner bli sedda. Lärarassistenternas utbildning tar ett år istället för tre som krävs för en specialpedagog och skulle därför göra skolan bättre för både lärare och elever i närtid. Det finns skattebidrag för kommuner att söka för att kunna anställa lärarassistenter men de är alltför kortsiktiga och kan dras in snabbt om det ska sparas. Därmed vågar inte kommuner satsa på denna yrkeskår och skolan fortsätter vara så stressig som den länge varit.

Sverige måste satsa mer på sitt utbildningssystem för att kunna ge alla barn och unga en bra grundplåt i livet. Både de som har svårt i skolan och de som behöver mer utmaningar för att kunna prestera på sin egen nivå. Detta är otroligt viktigt eftersom Sverige måste konkurrera med andra länder om välutbildad personal. Vi kan inte låta alla dessa elever misslyckas och försvara deras framtid. Vi är skyldiga att se till att de får den hjälp de har rätt till enligt Barnkonventionen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att vi utbildar och anställer lärarassistenter i den svenska skolan för att skyndsamt avlasta lärarna**
2. **att fler får chansen att utbilda sig till specialpedagoger**
3. **att skattefinansierade lärarassistenttjänster får stöd under ett antal år och inte försvinner efter ett eller ett par år.**

Motionär: Barbro Lindström, Motala

Svar till B 43

Motion B 43 yrkar att avlasta lärarna skyndsamt genom att öka antalet platser så att fler får möjlighet att utbilda sig till speciallärare samt för att kunna anställa fler lärarassistenter i den svenska skolan. Vidare yrkar motionären att statliga satsningar på lärarassistenter ska omfatta flera år. Detta så resurserna inte försvinner för hastigt. Partistyrelsen ser att det finns ett särskilt behov av att prioritera speciallärare i den svenska skolpolitiken. En betydande skillnad är att speciallärare till skillnad från specialpedagoger främst undervisar elever i skolämnen. På så vis är speciallärare avgörande för att fånga upp elever i tid och för skolans möjlighet att ge särskilt stöd för elever med särskilda behov. Därtill så bidrar speciallärare som undervisar elever ofta till en lika direkt som påtaglig förbättring av klasslärarens förutsättning att lyckas med sin undervisning.

Partistyrelsen menar likt motionären att skolan mår bra av långsiktighet och att resurser borde tilldelas efter samma princip. Det stora antal statsbidrag och den ryckighet som många kommuner upplever vad gäller skolsatsningar från staten är en konsekvens av det nuvarande systemets utformning; den svenska skolan behöver förstärkas för att säkerställa likvärdig-

het, kvalitet och kontinuitet. Partistyrelsen föreslår **att motion B 43 att-sats 1 och 3 bifalls** och **att motion att-sats 2 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 43 yrkande 2 anses besvarad
2. **att** motion B 43 yrkande 1 och 3 bifalls

B 44. Förändring av mentorsuppdraget samt satsning på mentorstjänster, så att lärare kan vara lärare

En mentor i den svenska grundskolan och gymnasieskola är en, oftast, lärare vars uppdrag vid sidan av undervisningen är att hantera ett antal elevers administrativa ärenden. Det kan innebära: kontakt med vårdnadshavare, generell betygsöversikt, utvecklingssamtal, föräldramöten, frånvarokontroll, insamling av blanketter med mera. Vissa enskilda skolor har valt att avsätta personal för enbart denna uppgift. En lärare får då ansvar för en betydligt större andel elever men utför ingen undervisning.

Norrängsskolan hade stora problem. Sjukfrånvaron var hög och rektorn Helena Tellström hade svårt att hitta behöriga lärare. Då föddes idén att göra något radikalt. Att anställa personer på försök helt utan lärarutbildning. För att avlasta och stötta lärarna. Det nya ”yrket” kallades klassmentor. Detta genomfördes efter att sjukfrånvaron peakat 2017. 2019 hade sjukfrånvaron bland lärarna sjunkit till 8,4 procent.

Skolket var utbrett, konflikterna många och förtroendet från vårdnadshavarna lågt. Eneskolan i Järna behövde en omstart och lösningen blev tre nya mentorstjänster. I dag kan lärarna ägna sig åt kärnuppdraget utan att känna stress över att inte räcka till.

– Det här är den enda åtgärd som på riktigt avlastar lärarna, säger stormentorn Johannes Masud. Som stormentor har han ansvar för hela årskurs åtta. Lärarna fick två timmars extra undervisningstid när skolan började med stormentorer men i stället slipper de kringarbetet som ofta sträckte sig utanför ramtiden.

Sedan Eneskolan införde en ny organisation med heltidsmentorerna 2017 har...

... skolket minskat och man har gått från tio till noll hemmasittande elever.

... andelen elever som är behöriga till gymnasiet ökat.

... stressen bland lärarna gått ner.

Forskningen visar att mentorsuppdraget är en stressfaktor för många lärare. Mentorsuppdraget tränger in i förberedelserna av undervisningen och läraren får svårt att bestämma över och planera sin arbetstid. Det visar bland annat Helena Wallströms avhandling. Hennes avhandling visar att mentorsarbetet påverkar lärarnas hela arbetssituation. Och det är en uppgift som är svår att fastställa i förväg eftersom det är elevens önskemål och behov som styr hur omfattande uppgiften blir. Mentorer blir studie- och yrkesvägledare, kuratorer, administratörer i stället för lärare.

Liberalerna är partiet som längst och högst pratat om att ”låta lärare vara lärare”. Vi måste därmed stötta en förändrad syn på något av det som skulle kunna göra störst skillnad för

att uppnå detta, det vill säga förändra mentorsuppdraget samt satsa på fler mentorstjänster. I skolor där man infört ett renodlat läraruppdrag och lagt mentorsuppgifterna på andra har stressen bland lärarna minskat betydligt. Elever, föräldrar och lärare har allt att vinna på ett system där man skiljer läraruppdraget från mentorskapet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska arbeta för en förändring av mentorsuppdraget i skolan, så att lärarna kan vara lärare
2. **att** Liberalerna ska arbeta för en satsning på fler personal till enbart mentorsuppdraget, så att fler lärare kan vara lärare.

Motionär: Anton Sjöstedt, Arvika

Svar till B 44

Motion B 44 yrkar att Liberalerna ska arbeta för en förändring av mentorsuppdraget i skolan och att partiet ska arbeta för en satsning på fler personal till enbart mentorsuppdraget i syfte att avlasta lärare. Partistyrelsen finner att frågan om lärarnas uppgift att agera mentorer åt elever är väl värd att problematisera. Mentorsuppdraget kan vara betungande och tidskrävande för undervisande lärare och det finns flera exempel på kommuner och skolor som satsat särskilt på heltidsmentorerna. Lärare ska få vara lärare och de behöver få förutsättningar som ger dem möjlighet att fokusera på kunskapsförmedling, vilket alltid måste vara skolans kärnuppdrag. Partistyrelsen föreslår **att motion B 44 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 44 anses besvarad

B 45. Tydliga riktlinjer för lärare som hamnar i konflikt med sin rektor

Lärarens roll är avgörande för att säkerställa en god utbildning för våra barn och unga. Tyvärr ser vi idag en ökad psykisk ohälsa bland lärare och en brist på lärare på många platser i landet.

En bidragande faktor till detta är den tystnadskultur som sprider sig som löpeld i utbildningsverksamheterna och som bidrar till att lärare ger upp, slutar eller byter yrke. Detta är ett allvarligt problem som vi måste ta tag i.

Idag finns det ingen ordentlig skyddsmekanism för lärare som hamnar i kläm och blir orättvist anklagad av elever eller hamnar på kant med sin chef eller kollegor. Detta kan leda till en känsla av orättvisa, förminskning, fördummande och ångest som i sin tur leder till psykisk ohälsa och att lärare slutar inom yrket.

Därför föreslår vi att Liberalerna tar ställning för att skapa tydliga riktlinjer för lärare som hamnar i konflikt med sin rektor. Det behövs en mekanism som kan skydda lärare och garantera att deras rättigheter respekteras. Detta bör inkludera en oberoende instans som kan ta emot anmälningar och undersöka dem på ett rättvist sätt.

Vi vill också uppmana till att stärka fackens roll i dessa frågor. Fackliga representanter bör ha en oberoende ställning och

inte vara i beroendeställning till chefer. Det är också viktigt att uppmuntra en kultur där det är möjligt att öppet diskutera konflikter och där det finns en vilja att lösa problemen på ett rättvist sätt.

Vi tror att en sådan mekanism skulle bidra till att höja lärarnas status och göra läraryrket mer attraktivt. Det skulle också bidra till en ökad respekt för lärarnas arbete och det skulle hjälpa till att skapa en bättre arbetsmiljö för alla inblandade.

Vi föreslår därför:

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar initiativ till att skapa en arbetsgrupp som kan utreda och ta fram förslag på tydliga riktlinjer för lärare som hamnar i konflikt med sin rektor
2. **att** skapa en mekanism/ett regelverk som kan skydda lärare och garantera att deras rättigheter respekteras
3. **att** uppmana till att stärka fackens roll i dessa frågor som beskrivs i motionen
4. **att** en oberoende instans tar emot anmälningar och undersöker dem på ett rättvist sätt.

Motionär: Måns Axkull, Ystad; Jacqueline Tjällman, Skövde; Christina Soldan, Skellefteå; Mårten Hemström, Sala; Jan Lenander, Göteborg

Svar till B 45

Motion B 45 vill att Liberalerna ska starta en arbetsgrupp som ska få i uppdrag att utreda och ta fram tydliga riktlinjer för lärare som hamnar i konflikt med sin rektor. Vidare yrkar motionen på att det ska skapas ett regelverk som skyddar lärarnas rättigheter samt att Liberalerna ska uppmana till att stärka fackens roll i dessa frågor. Partistyrelsen ser positivt på förbättringar som leder till att lärare både känner sig mer trygga i sin yrkesutövning och som ger dem stöd att hantera besvärliga situationer som kan uppstå i skolmiljön. Partistyrelsen ser samtidigt en risk för att frågan är för smal för att vara ämnet för tillsättningen av en hel arbetsgrupp; i stället ser partistyrelsen att det vore mest lämpligt om ämnet kunde avhandlas som en del i det bredare arbetet med att ta fram ny skolpolitik. Vidare består **motion B 45** av två yrkanden som dels föreslår att det ska finnas ett regelverk som skyddar lärarna och dels att det ska inrättas att det ska inrättas oberoende instans som tar emot anmälningar i syfte att kunna undersöka dem på ett rättvist sätt. Partistyrelsen vill påtala att det under lång tid funnits problem med okynnesanmälningar i skolan, vilket i sin tur har visat sig leda till att lärare exempelvis undviker att ingripa i ordningssituationer av rädsla för att bli anmäld av elev eller förälder. Det är inte en önskvärd utveckling och är heller inte syftet med funktionen. Liberalerna har därför föreslagit att eventuella anmälningar först ska gå till rektor i syfte att finna eventuell lösning, och om det ej fungerar ska man vända sig till huvudmannen. Därefter är nästa steg en anmälan till Skolinspektionen; på så vis kan missbruk stävas och konflikter lösas snabbare. Partistyrelsen vill här understryka att det i dag är fullt möjligt att omedelbart och helt anonymt kontakta Skolinspektionen för att anmäla missförhållanden i skolan. Partistyrelsen föreslår därför **att motion B 45 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 45 anses besvarad

B 46. Rektorslyft för kunskapslinjen

Liberalerna är ett skolparti för såväl lärare som elever och föräldrar. Men även Sveriges skolläda behövs känna ett förtroende och se ett fokus från Sveriges skolparti, Liberalerna.

Tidigare har rapporterats att förstelärare kan tjäna mer än vissa skolläda. Detta kan såklart vara rimligt på individnivå, men om rektorslönerna inte är tillräckligt attraktiva kommer lärarbristen i svensk skola förvärras ytterligare, om det kompletteras med en skolläda. En rimlig generell princip är att lön bör spegla ansvar, och i det avseendet är lönen för låg, både för lärare och för skolläda. Liberalerna har som i princip enda parti tagit ansvar för höja läraryrkets löner och status, såväl nationellt genom förstelärrerformen och vår samlade skolpolitik, som där vi styrt över skolan lokalt.

Nu måste vår politik kompletteras med reformer för att stärka rektorsrollen och yrkets attraktivitet. Vi ska vara försiktiga från politiken att lägga oss i lönebildningarna, men måste kunna ta en principiell ställning för en reformerad rektorsroll som också innebär en lönenivå som speglar det gigantiska ansvar för Sveriges framtid som vilar på skolläda. axlar.

Skolinspektionen tog i början av 2019 det unika beslutet att efter 3 år av återkommande anmärkningar ta över ansvaret för Storstorskolan. Detta innebar bland annat att två rutinerade skolläda med såväl ett utanförperspektiv som relevant pedagogisk erfarenhet tog över rektorsrollen på skolan, och över en relativt kort period på mindre än ett år vände resultaten och tryggheten ökade.

Att detta inte görs oftare när resultaten så tydligt kan förbättras med rätt förutsättningar är ett stort svek mot varje elev som går i skolor som misslyckas med sitt uppdrag. Ofta är dessa elever just de som har sämst förutsättningar att klara ens en "vanlig" skolgång.

En kombination av en generellt stärkt rektorsroll tillsammans med större muskler till skolinspektionen skulle ge en av Sveriges viktigaste arbetsgrupper, skolläda, bättre förutsättningar att leda arbetet för kunskapslinjen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för en bred skolreform med syfte att stärka rektorers handlingskapacitet inom den egna skolan. Skolinspektionen ska i fler fall kunna tillsätta tillfälliga rektorer till skolor som underpresterar
2. **att** Liberalerna ska verka för ett löneflytt för rektorer.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till B 46

Motion B 46 berör rektorsuppdraget i den svenska skolan. Yrkande 1 föreslår att Liberalerna ska verka för ett löneflytt för rektorer och yrkande 2 att partiet ska verka för en bred skolreform med syfte att stärka rektorers handlingskapacitet inom den egna skolan. I yrkande 2 föreslås vidare att Skolinspektionen i fler fall ska kunna tillsätta tillfälliga roller i skolan. Det kan exempelvis finnas behov av rekrytera särskilda skolle-

dare eller dylikt. Partistyrelsen instämmer i behoven som lyfts i motionen och står bakom ett lönelöft för rektorer. Yrkandet förbinder inte partiet till en särskild utformning av ett sådant lönelöft för rektorer, vilket ger det friutrymme som behövs för att lyckas. Rektorer ska självfallet ha en god professionell autonomi samtidigt som partistyrelsen anser det vara behövt att Skolinspektionen som en sista utväg kan vidta statliga åtgärder, som då kan omfatta exempelvis tillsättning av en ny rektor. Partistyrelsen föreslår **att motion B 46 yrkande 1 ska bifallas och motion B 46 yrkande 2 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 46 yrkande 1 bifalls
2. **att** motion B 46 yrkande 2 anses besvarad

B 47. Skapa förutsättningar för klasser med mera jämlikt skolmogna barn vid skolstart – en insats för hela livet!

Ordnings- och inlärningsproblemen i skolan tilltar i många kommuner. En bättre balans av klassammansättning vid skolstarten kan minska problemen under hela skoltiden. Det skiljer 364 dagar mellan barn födda den 1/1 och 31/12 samma år. Vissa barn mognar känslomässigt och/eller intellektuellt fortare än andra. Utvecklingsskillnaderna är större ju yngre barnen är. Flickor mognar tidigare än pojkar. Skillnaden i skolmognad kan vara extra omfattande bland invandrarbarn, fr.a. om de inte gått i svensk förskola.

Stora skillnader i mognadsgrad hos barn i samma klass vid skolstart skapar problem för både mogna och mindre mogna barn. Klasserna blir oroligare. De mindre mogna eleverna kräver en oproportionerlig del av lärarnas uppmärksamhet. De som kan sitta stilla och kanske lär fort blir understimulerade och uttråkade. Pojkar som grupp har större risk än flickor att halka efter i skolarbetet redan från början. En dålig skolstart kan påverka elevens hela skolgång.

Problemet är välkänt men mycket svårlost, både av praktiska och känslomässiga skäl. Dels måste man värdera barnen avseende skolmognad, och dessutom måste man fördröja skolstarten för mindre mogna barn ett helt år. De åtgärder som skulle gynna både det mindre mogna barnet och klassen kan alltså vara psykologiskt svåra för föräldrar och barn att acceptera. Mognadsbedömning i förskolan diskuteras, men finns inte och alla barn går inte i förskola. En strukturerad och för målsman begriplig mognadsbedömning skulle kunna vara ett viktigt instrument för att ge barn en bättre chans till bra skolstart. Höst och vårintag skulle minska skillnaden i biologisk ålder och om barnet bara behöver vänta ett halvt år före nästa bedömning kan det minska den psykologiska pressen. Att genomföra detta är möjligt i flerparallelliga skolor. I mindre skolor samundervisas redan nu barn i de tre första klasserna, och samma undervisningsteknik skulle kunna utnyttjas i enparallelliga skolor.

Ett betydelsefullt problem som påverkar alla barns framtid får inte ignoreras bara för att det är ovanligt svårlost. Liberalerna värnar om alla barns möjligheter att utveckla sin individuella potential. Liberal skolpolitik bör vara utformad så att de krav som ställs så långt som möjligt är i paritet med det

enskilda barnets förmåga att möta dem. Hur ett barn upplever skolstarten och det första skolåret kan bli avgörande för resten av skolgången och därmed för resten av livet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** det som grund för åtgärder utreds hur barns intellektuella och känslomässiga mognad vid skolstarten påverkar
2. **att** behov av och förutsättningar för strukturerad mognadsbedömning av barn inför skolstarten utreds
3. **att** möjligheten till höst- och vårintag vid skolstart utreds och prövas.

Motionär: Annika Linde, Danderyd; Fredrik Laurell, Danderyd; Desirée Lindquist, Danderyd; Fredrik Pallin, Danderyd

Svar till B 47

Motion B 47 yrkar för att barn vid skolstart ska utredas för eventuella behov av åtgärder orsakat av barnets intellektuella och känslomässiga mognad och att detta först ska utredas. Motionen yrkar vidare att möjligheten till höst- och vårintag vid skolstart ska utredas och prövas. Partistyrelsen ser betydelsen och möjligheten av att på olika sätt screena elever i så god tid som möjligt för att upptäcka eventuella behov i tid. Att redan vid skolstart genomföra en kartläggning av eleven vore fördelaktigt, men samtidigt är utredningar av god kvalitet krävande vad gäller både tidsåtgång och personalåtgång. Partistyrelsen yrkar därför **att motion B 47 ska avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 47 avslås

B 48. En ny skolstruktur

Gotland är det län med mest spridd befolkning (SCB: Lägst tätortsgrad, 64%. En tätort har sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare). Det ger att Gotland också har en jämförelsevis stor andel barn som inte har nära till en – både – ekonomiskt och pedagogiskt hållbar skola. Barnen går i skolor så små att rätt epitet blir 'mikroskolor'.

Några av dessa mikroskolor har visat tendenser på att bilda pedagogiskt ohållbara 'öar'. Vi har exempel på resultat från screening där majoriteten i vissa årskullar på vissa mikroskolor inte klarar kraven på läsförståelse eller stavning. Samtidigt är det inte möjligt att avveckla dessa skolor helt. De minsta barnen skulle få en orimlig skoldag om den inramades med skolskjuts på upp till 60 minuter enkel väg.

Parallellt med detta ser vi också att den tidigare nioåriga skolan nu har utvecklats till en nittonårig skola med läroplaner för alla åldrar mellan ett och nitton år. Det stora klivet sker nu vid tio års ålder, mellan en skola för barn där färdigheter utvecklas, och en ämnesskola för ungdomar. Men detta återspeglas inte i skolans inre struktur, ofta synliggjord i de olika skolchefens rollerna: chef för förskola, chef för grundskola, och i förekommande fall ytterligare en chefsroll för gymnasieutbildningar. Skolans inre struktur speglar inte utvecklingen inom didaktik och läroplaner.

Liberalerna Gotland har därför tagit fasta på den argumen-

tation som fanns i utredningen 'Förskola för alla barn...' om ett närmare samarbete mellan förskola och lågstadium. Det fastslagna programmets förslag för skolan är ett mycket nära samarbete som leder till en samlokaliserad för- och lågstadieskola, med gemensamma lednings- och stödresurser för både förskola och lågstadium. Samtidigt bör en samlokalisering ske av årskurserna 4-9 (och kanske även vissa gymnasieinjer), för att där kunna skapa de både ekonomiskt och pedagogiskt hållbara enheterna.

Liberalerna Gotland tror att denna modell skulle kunna vara tillämpbar även på många av fastlandets skolor, och då inte bara på landsbygden.

Därför bör ett rikstäckande skolprogramarbete inledas, som tar fasta på den nya skolans de facto-struktur. Liberalerna bör i ett kommande skolprogram uppmärksamma det didaktiska klivet mellan lågstadium och mellanstadium, och tydliggöra en nära samorganisering av förskola och lågstadium.

Detta kan ske genom flera delmoment, till exempel rekommendationer om att

- samlokalisera förskola och lågstadium, och samorganisera dessa skolors stödfunktioner (rektor, specialpedagog, barn- och elevhälsa m.m.)
- samlokalisera mellanstadium och högstadium, skilt från lågstadium och förskola
- ensa huvudmannaskapet för barn- och elevhälsan för förskola och lågstadium, så att barnens fysiologiska utveckling kan följas sömlöst ända upp till tioårsåldern.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna bör i ett kommande skolprogram uppmärksamma det didaktiska klivet mellan lågstadium och mellanstadium
2. **att** Liberalerna bör i ett kommande skolprogram beskriva önskad samorganisering mellan förskola och lågstadium

Motionär: Leiph Berggren, Direktansluten Riksorganisationen

Svar till B 48

Motion B 48 är att Liberalerna i ett kommande skolprogram ska uppmärksamma det didaktiska klivet mellan lågstadium och mellanstadium. Vidare yrkar motionen att Liberalerna bör beskriva hur en önskvärd samorganisering mellan förskola och lågstadium utformas. Partistyrelsen ser den betydelse övergången mellan förskola och skola eller mellan olika stadier har för elevers möjlighet att fortsätta utvecklas. För att sådana övergångar ska fungera väl är samorganisering en avgörande komponent. Partistyrelsen föreslår **att motion B 48 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 48 anses besvarad

B 49. Inför Programmering som ett språkval från 6:e klass

Programmering, systemvetenskap och AI är idag en kärnkompetens inom fler och fler branscher och en förutsättning för att kunna förstå och utveckla företag och samhälle. Programmering och andra yrken inom IT är ett av Sveriges största yrkesområden och det finns en stor brist på arbetskraft. Idag behöver svenska företag anlita över 100 000 programmerare från andra länder.

Samtidigt finns programmering idag inte som ett ämne i grundskolan utan det utgör ett delmoment inom teknik och matematik. Detta infördes 2017 men pga kompetensbrist har satsningen inte blivit framgångsrik (se rapport från Skolverket nedan).

Vårt förslag är att införa programmering som ett valbart språk från sexan, enligt samma modell som moderna språk exempelvis tyska, spanska, franska och mandarin. Fortsatta studier i programmering på gymnasienivå skulle då kunna ge meritpoäng på samma sätt som moderna språk. Kommuner kan anställa speciallärare inom programmering som har bakgrund inom programmering och pedagogisk vidareutbildning.

Införs den modellen som ovan beskrivs skulle fler barn välja programmering som yrke i vuxen ålder. Det skulle också stärka integrationen då barn med utrikesfödda föräldrar idag är underrepresenterade inom teknik- och programmeringsutbildningar på högskola. Vidare skulle de kunna ge en mer jämlik könsfördelning, då andelen kvinnliga programmerare är låg i Sverige jämfört med andra länder. En ytterligare aspekt är att det kan vara utmanande för personer med svenska som andraspråk att fokusera på ytterligare ett modernt språk och då skulle programmering kunna vara ett alternativ.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska driva frågan om programmering i skolan och införa detta på ett pragmatiskt och valbart sätt för att stärka våra unga och vår konkurrenskraft.

Motionär: Hellen Wohlin Lidgard, Danderyd; Martina Mähl, Uppsala

Svar till B 49

Motion B 49 yrkar att Liberalerna ska verka för införandet av programmering som skolämne. Partistyrelsen delar uppfattningen om att programmering och kodning bör bli ett naturligt inslag i skolan, exempelvis som möjlig programprofilering. Det är en viktig del i ett digitaliserat samhälle. Programmering har en stark koppling till matematik- och teknikämnena i skolan, vilka ska utvecklas. Partistyrelsen vill dock påtala att programmering är en del av skolans läroplan sedan hösten 2018. För exempelvis lärare i matematik eller teknik finns det genom Skolverket möjlighet att läsa flera genom flera högskolekurser, även fortsättningskurser, i basal programmering runt om i landet. Partistyrelsen yrkar **att motion B 49 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 49 anses besvarad

B 50. Fler prov i lågstadiet

Liberalerna är duktiga på att få uppmärksamhet för förslag som handlar om det svenska språket. Och att det svenska språket är viktigt råder det ingen tvekan om. Det är det som är grunden för vägen in på arbetsmarknaden men också ett kunna etablera sig i stort i Sverige. Problemet med vår integration går idag ut på små barn som inte själva kan styra över sin situation – man kan inte välja sina föräldrar och man kan inte välja var man växer upp – och då krävs en mer ambitiös politik.

För att se till att alla skolor oavsett huvudman ger elever rätt stöd i språkinläring behövs fler obligatoriska och standardiserade test likt de nationella proven för att kunna bedöma elevers förutsättningar med det svenska språket. För det kan inte vara så och det ska inte vara så att ens förmåga att prata svenska ska avgöras av ens föräldrar och var man växer upp.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för nationella tester i det svenska språket och i elevers ordförråd införs redan i förskoleklass.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till B 50

Motion B 50 yrkar att Liberalerna ska verka för nationella tester i det svenska språket och i elevers ordförråd, samt att det ska införas redan i förskoleklass. Partistyrelsen delar motionärernas engagemang för att fånga upp fler elever i god tid genom att tidigt kartlägga och identifiera vilka eventuella behov eller särskilda utmaningar barn och elever har i skolan. Det gäller inte minst svenskämnet, då det är svårt att underskatta betydelsen av att rusta elever med språkfärdigheter och ett stort ordförråd i tid i syfte att elever ska lyckas även i skolans andra ämnen. Partistyrelsen kan dock konstatera att det sedan 2016 råder en skyldighet för huvudmän att använda bedömningsstöd i lågstadiets årskurs 1 i syfte att förbättra förutsättningarna för att tidigt identifiera elever som riskerar att inte nå kunskapskrav som omfattar exempelvis läs- och skrivmoment. Att i enlighet med motionens yrkande tidigarelägga ett sådant moment samt låta det även omfatta ordförråd, vore en önskvärd utveckling. Partistyrelsen yrkar **att motion B 50 ska bifallas**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 50 bifalls

B 51. Inför psykisk hälsa på schemat

Ungas psykiska ohälsa ökar och kräver stora insatser. Granskningar från Skolinspektionen visar att svenska läroplanen brister gällande detta. WHO har rekommenderat undervisning i psykisk hälsa. Dessutom har det visat sig att Sverige halkar efter andra jämförbara länder genom att inte ha infört psykisk hälsa på schemat. Detta visar en rapport ”Psykisk hälsa på schemat” som släpptes i slutet av mars. I Finland, Norge och Danmark är undervisning i psykisk hälsa redan obligatoriskt inom grundskolan. Så även i England, Irland, Australien och

Nya Zeeland. Varannan svensk 15-åring lider av återkommande psykiska besvär. Vi vet att psykisk ohälsa ökar risken för både inlärningssvårigheter, osunda levnadsvanor och ett socialt utanförskap. Varannan person som är inblandad i organiserad brottslighet har haft kontakt med psykiatri. Sui-cid är den vanligaste dödsorsaken hos unga mellan 15-24 år. Forskning visar att elever som får lära sig om psykisk hälsa mår bättre och klarar också skolan lättare. Skolinspektionen har i granskningar riktat kritik mot skolornas bristande hälso-undervisning då det alltför ofta blir enbart fokus på just fysisk hälsa.

Sexton expertorganisationer vände sig i slutet av mars i ett gemensamt debattinlägg till Skolminister Lotta Edholm med just uppmaningen ”Inför psykisk hälsa på schemat”. Dessa organisationer är tydliga med att det behövs förtydligande av läroplanen, där psykisk hälsa lyfts som ett eget kunskapsområde.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna omgående ska ta initiativ till en utredning med fokus på att införa ämnet psykisk hälsa på schemat.

Motionär: Maria Lundqvist Brömster, Nordmaling

B 52. Förebyggande arbete för att främja god psykisk hälsa hos unga

Mycket behöver göras för ungas psykiska hälsa. Från att stärka elevhälsan till att korta vårdköerna. Undervisning är en viktig pusselbit: WHO lyfter det som sin främsta rekommendation i riktlinjerna för hur samhället kan främja ungas välbefinnande. Psykisk ohälsa är en växande utmaning i samhället idag, särskilt bland unga.

Enligt en rapport från Socialstyrelsen lider cirka en fjärdedel av alla unga mellan 16 – 29 år av psykisk ohälsa i Sverige. Detta har en negativ påverkan på deras liv, deras studier, arbete och sociala liv. Detta visar också att det finns en brist i det förebyggande arbetet för att främja god psykisk hälsa hos unga.

För närvarande pågår ett nationellt upprop från generalsekreterare för Bris med flera samt ordföranden för Sveriges elevkårer och elevråd, Riksföreningen för skolsköterskor med flera, vilka alla gått samman om ett önskemål för 2000-talets stora hälso-undervisningsreform. Önskemålet är att sätta psykisk hälsa på schemat.

De aktiviteter som görs för att skydda barn och ungdomar att drabbas av psykisk ohälsa är dock inte tillräckliga. Forskning visar att kunskap om psykisk hälsa på individ- och grupp-nivå ökar möjligheten för enskilda personer att må bättre och få det lättare att klara skolan. I WHO:s rekommendationer över samhällsinsatser för ungas psykiska hälsa betonas vikten av att ge undervisning i psykisk hälsa.

Psykisk ohälsa ökar risken för både inlärningssvårigheter, osunda levnadsvanor och socialt utanförskap.

I rapporten ”Psykisk hälsa på schemat” redovisas länder som ligger före Sverige – Finland, Danmark, Norge, England, Irland, Australien och Nya Zeeland

Genom att arbeta aktivt med att förebygga psykisk ohälsa

hos unga kan vi hjälpa unga att må bättre och undvika att psykiska problem eskalerar. Unga som lär sig om psykisk hälsa i skolan mår bättre. Kunskapen måste bli en självklar del av skolans läroplan-likla självklar som fysisk hälsa. Nu är det hög tid för 2000-talets stora hälsoundervisningsreform: sätt psykisk hälsa på schemat.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** vi börjar arbeta mer aktivt med att förebygga psykisk ohälsa hos unga
- 2. att** Skolverket får i uppdrag att utreda hur psykisk hälsa ska införlivas i läroplanen för grundskola och gymnasium
- 3. att** skolorna får rätt förutsättningar att kunna undervisa i psykisk hälsa. Lärarnas arbetssituation är redan pressad och psykisk hälsa på schemat får inte prioriteras bort
- 4. att** elevhälsan i kommuner förstärks för aktiviteter med syftet att stärka ungdomars psykiska hälsa.

Motionär: Jacqueline Tjällman, Skövde; Christina Soldan, Skellefteå; Måns Axkull, Ystad; Mårten Hemström, Sala; Jan Lenander, Göteborg

B 53. Inför psykisk hälsa på skolschemat

Fysisk hälsa har idag en given plats på skolschemat. För närvarande pågår ett nationellt upprop från generalsekreterare för Bris med flera samt ordföranden för Sveriges elevkårer och elevråd, Riksföreningen för skolsköterskor, vilka alla gått samman om ett önskemål för 2000-talets stora hälsoundervisningsreform. Önskemålet är att sätta psykisk hälsa på schemat.

I olika målbeskrivningar för skolan i kommunerna framgår ofta att ett av målen är att sträva mot arbetssätt för en likvärdig elevhälsa. De aktiviteter som görs för att skydda barn och ungdomar att drabbas av psykisk ohälsa är dock inte tillräckliga. Forskning visar att kunskap om psykisk hälsa på individ- och gruppnivå ökar möjligheten för enskilda personer att må bättre och få det lättare att klara skolan. I WHO:s rekommendationer över samhällsinsatser för ungas psykiska hälsa betonas vikten av att ge undervisning i psykisk hälsa.

Psykisk ohälsa ökar risken för både inlärningssvårigheter, osunda levnadsvanor och socialt utanförskap. Skolan kan göra olika typer av kunskaphöjande aktiviteter som temadagar och annat i avvaktan på att ett nationellt beslut kan komma. Exempel på sådana är att ge faktakunskaper för att skapa hälsofrämjande vanor, förebygga ohälsa och bryta stigma, liknande grundläggande kunskaper som idag ges om fysisk och sexuell hälsa. Begränsningen till ämnena Biologi och Idrott och hälsa är idag för snäv för att ge utrymme för att samtala om psykisk hälsa. Ett genombrott kan ske med en hälsoundervisningsreform där Psykisk hälsa införs på skolschemat.

I rapporten "Psykisk hälsa på schemat" av psykologen Siri Helle redovisas länder som ligger före Sverige – Finland, Danmark, Norge, England, Irland, Australien och Nya Zeeland.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna verkar för att en hälsoundervisningsreform genomförs där psykisk hälsa finns med som ett kunskapsområde i läroplanen för grundskola och gymnasium
- 2. att** Skolverket ges uppdraget att utreda hur kunskapsområdet kommer in i läroplanen
- 3. att** förutsättningar skapas för kommunerna för en förstärkt elevhälsa och utbildning av berörd personal i skolan.

Motionär: Ulla-Britt Hagström, Skövde

B 54. Mental Gymnastik: Lär dig ta hand om din psykiska hälsa med idrott och hälsa

Psykisk ohälsa är ett växande problem i samhället idag, speciellt bland unga människor. Fler och fler barn och ungdomar lider av ångest, depression och andra psykiska problem. Det är viktigt att vi tar hand om vår psykiska hälsa på samma sätt som vi tar hand om vår fysiska hälsa, men tyvärr saknas ofta utbildning och kunskap om hur man ska gå tillväga. Det väsentliga är att vi ger våra barn och unga möjligheten och verktygen för att vårda sin psykiska hälsa på samma sätt som den fysiska. Kursen idrott och hälsa kan vara en lämplig plats att inkludera denna kunskap eftersom det har en direkt koppling till hälsa och välbefinnande. Idag fokuserar kursplanen för ämnet idrott och hälsa enbart på den fysiska hälsan och berör enbart hur den fysiska och psykiska hälsans sammankoppling.

Nedan kommer några förslag till hur det skulle kunna se ut i läroplanen, exempelvis.

Psykisk hälsa och ohälsa: Eleverna kan lära sig om olika typer av psykisk ohälsa, dess orsaker, symptom och behandlingar. De ska också lära sig om positiv psykologi och hur man kan främja sin psykiska hälsa.

Stresshantering: Eleverna kan lära sig om stress och dess påverkan på hälsan. De ska lära sig om olika sätt att hantera stress, som till exempel avslappningstekniker och mindfulness.

Kommunikation och relationer: Eleverna kan lära sig om vikten av god kommunikation och relationer för en god psykisk hälsa. De ska också lära sig om konflikthantering och hur man kan hantera relationer på ett hälsosamt sätt.

Självkänsla och självbild: Eleverna kan lära sig om vikten av en positiv självbild och hur man kan bygga upp sin självkänsla. De ska också lära sig om självkritik och hur man kan hantera negativa tankar om sig själv.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** som förebyggande insats för den växande psykiska ohälsan i samhället ska ämnet idrott och hälsa även innefatta den psykiska ohälsa
- 2. att** alla elever ska få kunskaper och verktyg i skolan om hur man kan underhålla den psykiska hälsan.

Motionär: Andreea Vanciu, Jönköping; Ann-Marie Hedlund, Jönköping

Svar till B 51 – B 54

Motion B 53 påtalar att de aktiviteter som görs för att skydda barn och ungdomar att drabbas av psykisk ohälsa inte är till-

räckliga, trots att det framgår i många skolors målbeskrivningar att ett mål är att sträva för en likvärdig elevhälsa. Motionen beskriver de undervisningsmoment som i dag berör temat som alltför begränsat, då det exempelvis främst berörs inom skolämnen Idrott och hälsa samt biologi. Yrkande 1 är därför att Liberalerna ska verka för att införa psykisk hälsa som ett kunskapsområde i läroplanen för både grundskolan och gymnasieskolan. Vidare är yrkande 2 att Skolverket ges uppdraget att utreda hur kunskapsområdet kommer in i läroplanen. Yrkande 3 är att förutsättningar skapas för kommunerna för en förstärkt elevhälsa och utbildning av berörd personal i skolan. På samma tema föreslår **motion B 51** att Liberalerna omgående ska ta initiativ till en utredning med fokus på att införa psykisk hälsa som ett skolämne.

Även **motion B 52** handlar om frågan om psykisk ohälsa och skolans betydelse. Motionen består av fyra yrkanden med ett gemensamt syfte: att främja goda psykisk hälsa hos unga genom att stärka det förebyggande arbetet. Yrkande 1 är att vi ska arbeta mer aktivt för att förebygga psykisk ohälsa hos unga. Yrkande 2 och 3 är att ge Skolverket i uppdrag att utreda hur psykisk hälsa ska införlivas i läroplanen för grundskola och gymnasium samt att skolorna ska få rätt förutsättningar att kunna undervisa i samma ämne. Motionen avslutar med yrkande 4, som är att elevhälsan i kommuner förstärks för aktiviteter med syftet att stärka ungdomars psykiska hälsa.

Motion B 54 syftar till att adressera problemet med växande psykisk ohälsa genom att föreslå att det befintliga skolämnet Idrott och hälsa förändras. Yrkande 1 föreslår att skolämnet idrott och hälsa även ska omfatta psykisk hälsa och yrkande 2 är att alla elever ska få kunskaper och verktyg i skolan om hur man kan underhålla den psykiska hälsan.

Partistyrelsen har vid ett flertal tillfällen lyft frågan om barn och ungdomars psykiska ohälsa kopplat till specifikt skolan, undervisningen och skolmiljön. Vad som är ett obestridligt faktum är att en trygg skola har en mycket stor betydelse för hur elever trivs och mår – och för somliga elever är det till och med av avgörande betydelse. Det är därför av största vikt att Liberalerna fortsatt verkar för att stå upp för trygghet, studiero och fler speciallärare i den svenska skolan. Det är också därför som regeringen gör en miljardsatsning på läroböcker, så att fler elever ska få tillgång till material som hjälper dem att klara skolan.

Partistyrelsen vill påtala att den av Landsmötet 2021 fastställda rapporten ”Det glömda Sverige” berör samma fråga. Då beslutades att skolans hälsofrämjande uppdrag i läroplanen för förskola, grundskola och gymnasieskola bör ses över. Därtill vill Liberalerna att det ska övervägas om ett eventuellt särskilt uppdrag att undervisa om exempelvis psykisk ohälsa ska åligga elevhälsan och inte klass- eller ämneslärarna. Syftet med det vore att värna deras arbetsmiljö och verka för att förbättra arbetsvillkoren och förutsättningarna som lärare i den svenska skolan har för att utföra sitt uppdrag med framgång.

Partistyrelsen bedömer samtidigt att det som Landsmötet beslutade år 2021, att läroplanen i skolan behöver renodlas i syfte att främja kunskapsfokus och samtidigt stärka lärarnas arbetsmiljö, är önskvärt att partiet står fast vid. Av Tidöavtalet framgår att regeringen är överens om att stärka arbetet med den psykiska ohälsan och suicidprevention, inte minst för

unga. Det arbetet ska prioriteras och i detta nu tas en nationell strategi fram. Vidare har Liberalerna lyft behovet av skolans betydelse för att förebygga, fånga upp och kunna bemöta elever som drabbas av psykisk ohälsa. Inom ramen för regeringssamarbetet har partierna enats om vikten av att satsa på skolan för att ge fler barn en chans till en god start i livet. I Tidöavtalet framgår också att en bred reform av elevhälsan ska genomföras.

Partistyrelsens bedömning är att den mest framkomliga vägen för att verka för uppfyllelse av motionens syfte och intention är att Liberalerna inom ramen för regeringssamarbetet aktivt verkar för att lyfta skolans roll och betydelse under det fortlöpande arbetet med den nationella strategin för stärkt arbete mot psykisk ohälsa och suicidprevention. Mot bakgrund av detta yrkar partistyrelsen **att motion B 51, motion B 53 yrkande 1 samt motion B 52 yrkande 2 och yrkande 3 avslås. Vidare föreslås att motion B 53 yrkande 2 och 3 samt motion B 52 yrkande 1 och yrkande 4 anses besvarade.**

Slutligen kan partistyrelsen konstatera att skolämnet Idrott och hälsa för grundskolan redan i dag har som syfte att lära elever om hälsofrämjande levnadsvanor för människors välbefinnande. Även i gymnasieskolans kursplan för Idrott och hälsa återfinns skrivningar som direkt och indirekt berör psykisk hälsa. I kurs 1 ska eleverna exempelvis lära sig om sambanden mellan exempelvis livsstil, hälsa och välbefinnande. Vidare ska elever i kurs 2 lära sig mental träning och hur sådant som exempelvis avslappning kan användas för ökat välbefinnande. Avslutningsvis vill partistyrelsen lyfta fram att det år 2022 skedde förändringar i grundskolans kursplaner i idrott och hälsa, bland annat betonades att begreppet hälsa är holistiskt och omfattar även psykisk hälsa. Med anledning av ovan anför yrkar partistyrelsen **att motion B 54 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion B 51 avslås**
2. **att motion B 52 yrkande 1 och 4 anses besvarade**
3. **att motion B 52 yrkande 2 och 3 avslås**
4. **att motion B 53 yrkande 1 avslås**
5. **att motion B 53 yrkande 2 och 3 anses besvarade**
6. **att motion B 54 anses besvarad**

B 55. Mer samhällskunskap i grundskolan

Idag har samhällsorienterande ämnen 885 undervisningstimmar i grundskolans timplan. Det är inte så pjåkigt och toppas enbart av ämnet svenska följt av ämnet matematik. Tittar vi på varje SO-ämne ser vi dock att samtliga (geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap) tilldelas 70 timmar vardera i mellanstadiet och 75 timmar vardera i högstadiet. Det blir plötsligt då alltså färre timmar i flera av dessa viktiga ämnen jämfört med andra ämnen. Liberalerna, som är ett parti döpt i en demokratisk tradition och som förespråkar integration, borde inse att det är orimligt att framför allt ämnet samhällskunskap inte har fler undervisningstimmar. 75 timmar på högstadiet är färre timmar än till exempel teknik (88 timmar), slöjd (140 timmar), musik (80 timmar) och hem- och konsumentkunskap (82 timmar). Vi är partiet som stått

bakom sådana frågor som språkrav för medborgarskap, vilket utvecklats till att också kräva samhällskunskap för medborgarskap, och som nu i regeringsställning lanserade den så kallade "Sverigekursen" med obligatorisk samhällskunskap för nyanlända. Vi borde fortsätta uppvärdera samhällskunskap i skolan, vilket skulle gynna både inrikes och utrikes födda elever.

Ursprungligen var samhällskunskap avsett som ett mindre, allmänbildande ämne, som skulle ge en grundläggande orientering om hur samhället fungerar. Senare har ämnet utvecklats till att bli ett karaktärsämne för samhällsvetenskapsprogrammet, som är gymnasiet största program. De tre största nationella programmen är samtliga högskoleförberedande, samhällsvetenskapsprogrammet, ekonomiprogrammet och naturvetenskapsprogrammet. Samhällsvetenskapsprogrammet är störst med 59 100 elever. Alla dessa studerar minst 100 poäng samhällskunskap som ett eget ämne och ofta läser de fler kurser eller tvärvetenskapligt besläktade kurser i nationalekonomi, sociologi, statsvetenskap som till exempel internationella relationer, humanistisk och samhällsvetenskaplig specialisering eller kurser i media.

– Vi har ett system där nivåerna i skolan ska kunna bygga vidare på varandra och i gymnasiet är det meningen att man ska fördjupa det man lärt sig i grundskolan. Har man inte med sig baskunskaperna är det svårt att fördjupa sig i ett ämne, sade Åsa Fahlén (numera ordförande Sveriges Lärare) 2016.

Undertecknad är samhällskunskapslärare på gymnasienivå. Jag har under hela min yrkestid lagt märke till att elever inte sällan kommer till gymnasiet med bristande baskunskaper i samhällskunskap. Jag har fått vara glad om de har koll på riksdag, regering och val. Därför blir arbetet på gymnasiet, åtminstone de första kurserna i samhällskunskap, ofta att lära ut baskunskaperna i stället för att fördjupa sig i ämnet. Fler borde ha kunnat lära sig gå i samhällskunskap i grundskolan innan de ska springa i samhällskunskap på gymnasiet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska arbeta för att ämnet samhällskunskap ska få fler undervisningstimmar i grundskolan.

Motionär: Anton Sjöstedt, Arvika

Svar till B 55

Motion B 55 lyfter vikten av att stärka elevers kunskapsnivå i samhällskunskap och yrkar att Liberalerna ska arbeta för att skolämnet vidare ska utvidgas genom fler undervisningstimmar i grundskolan. Partistyrelsen instämmer i vikten av att fler elever behöver mer stöd för att rustas med en minst grundläggande nivå av samhällskunskap. I egenskap av regeringsparti har Liberalerna nyligen presenterat en förändring som innebär att elevens val kommer tas bort och att tiden omfördelas till ämnen som har ett alltför omfattande centralt innehåll i förhållande till den tid som finns avsatt för ämnet idag. Undervisningstiden kommer framför allt fördelas om till samhälls- och naturorienterande ämnen. Liberalerna har också inom ramen för Tidöavtalet kommit överens med de andra partierna att skolans timplan ska utökas, och denna gång med fokus på matematik och svenska. En sådan utvidgning av timplanen bör utföras, följas och utvärderas innan en eventuellt

ny utvidgning initieras. Med syftet att höja kunskapsnivån bör det beaktas att det finns fler alternativ utöver fler undervisningstimmar att tillgå. Exempelvis kan insatser som främjar undervisningens kvalitet, som tillgång till läroböcker av hög kvalitet, också bidra till uppfyllelse av syftet. Partistyrelsen yrkar därmed **att motion B 55 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 55 anses besvarad

B 56. Forskningsbaserad politik för höjda skolresultat.2

Läsutveckling. Det är väl klarlagt att den individfaktor som har starkast samband med total skolframgång är nivån i läsutveckling. Läsutveckling gynnas av att man läser, att man skriver och att man har tillgång till modererade samtal om lästa texter. Skolverket har genomfört ett program kallat "läslyftet" då man stimulerade detta. Det var initialt framgångsrikt men har i många skolor klingat av och behöver en nystart. Vi vet nu också att läsutvecklingen och skrivandet inte bara ska ske på skärm utan med läsning i böcker och skrivning med papper och penna

Förutom Hattie's främst identifierade faktorer vill vi också lägga till några specifikt svenska förhållanden kopplade till att vi har många elever med annat modersmål än svenska. Vi har behov av lingvistiskt grundad fortbildning i Svenska som andraspråk för fler lärarkategorier än ämneslärare i SVAV. Forskollärare och lärare för lägre åldrar ska förvärva kunskaper om hur man stärker svenska och vägleder elever i aktuella åldersgrupper för att stärka sin svenska. Vi behöver också utbilda fler lärare i SVAV. Denna har länge varit helt underdimensionerad.

Slutligen måste vi också adressera frågan om hur olika det är för elever att få stöd med hemuppgifter och kunna erbjuda läxhjälp i skolmiljö.

Liberalerna ska verka för att skolforskningen om faktorer som gynnar skolresultaten ska tillvaratas genom att:

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** stimulera skolor att öka omfattningen av läsning, skrivning och modererade samtal om lästa texter i syfte att stärka läsutveckling och också att stimulera läsning i böcker och skrivning med papper och penna.
2. **att** öka omfattningen av utbildning av lärare i Svenska som andraspråk och fortbilda flera lärarkategorier i åldersanpassad Svenska som andraspråk- didaktik
3. **att** stimulera skolor att ge läxhjälp inom skolans vägar

Motionär: Christina Schönberg Messick, Stockholm

Svar till B 56

Motion B 56 föreslår att stimulera skolor att öka omfattningen av läsning, skrivning och modererade samtal om lästa texter i syfte att stärka läsutveckling och också att stimulera läsning i böcker och skrivning med papper och penna. – Öka omfattningen av utbildning av lärare i Svenska som andraspråk och fortbilda flera lärarkategorier i åldersanpassad Svenska som

andraspråk- didaktik. – Stimulera skolor att ge läxhjälp inom skolans väggar. Partistyrelsen delar till fullt behovet av ökad läsning i skolan, och i synnerhet läsning i böcker och användandet av papper och penna. I PISA 2018 nådde 18 procent av eleverna i Sverige inte den nivå som OECD definierar som en basnivå av läsförståelse. Barn och unga lägger allt mindre tid på att läsa böcker och tidningar. Bland unga i ålder 13-16 är det bara 7 procent som läser varje dag, jämfört med 20 procent år 2012, enligt Statens Medieråd. Det finns tydliga fördelar med att låta barn lära sig med analoga verktyg i analoga miljöer. Liberalerna driver i regeringen att satsa mer på läxhjälp inom skolans väggar. Det är stor lärarbrist och Liberalerna driver på för att få fler lärare i Svenska som andraspråk. Partistyrelsen föreslår att **motion B 56 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion B 56 anses besvarad

B 57. Forskningsbaserad politik för höjda skolresultat.

Vårt parti framställer sig som ett skolparti och talar mycket om kunskap i skolan. Det vi alla är överens om att det är skolans syfte och är inte helt meningsfullt att framhäva men vi är inte alltid överens om vad som är den mest värdefulla kunskapen och i vilka kunskapsformer.

Vad vi kan vara överens om är att inom den läroplan man har ska eftersträva resultat i kunskapsmålen. Det finns en enorm mängd forskningsrapporter inom "school efficiency research" om vad som är framgångsfaktorer för resultat och det finns flera metastudier och också sammanställningar av metastudier varav den främsta är Hattie's 138 Factors, som visar det mest väl belagda om vad som är framgångsfaktorer. Vi bör ta tillvara den kunskapen och utröna vad som i skolpolitiken kan gynna höjda skolresultat. Jag redovisar i det följande de tre främsta framgångsfaktorerna, vilka alla är möjliga politiskt påverka:

Lärarskicklighet är den främsta faktorn. Det handlar inte om att revidera lärarutbildningen. Den har i Sverige ett gott ramverk där akademiska ämnesstudier är bulken och i dess inre liv åtnjuter den sedan 2001 samma akademiska frihet som andra och professionsutbildningar inom ramen för den statliga examensordningen som anger kunskapsmål och också kraven för ämnesbehörighet medan institutionerna är suveräna i beslut om kursplaner och litteraturlistor.

Vad som är gynnsamt är åtgärder för kontinuerlig professionsutveckling inom tjänsten. Framgångsrikt är program för coaching sm t.ex "critical friends reviews" där ämneskollegor observerar lektioner eller ser inspelad video och sedan för ett samtal enligt ett kriterieschema. Det används i flera länder som ligger högt i PISA. Fortbildning är också en framgångsfaktor och vi bör ha någon form av obligatorisk fortbildning i ämne och ämnesdidaktik för icke ämnesbehöriga lärare, vilket vi tyvärr har för många av och troligen inte kommer ikapp på länge. Det tillämpades i vad som kallades "mattelyftet" och var mycket framgångsrikt.

Diagnostisk bedömning med återkoppling. Elver behöver bedömas och få veta vad de lärt och vad som måste förbättras.

Den summativa bedömningen för betyg har enligt omfattande forskning måttlig betydelse för skolresultat utan har andra funktioner men den formativa diagnostiska bedömningen har stor betydelse för lärande och det handlar då om tester som syftar till att kartlägga elevens förståelse och uppfattning om det förmedlade innehållet och kunna använda svaren på testuppgifter för att på ett individualiserat sätt (oftast på grupp-nivå för dem som uppfattat ungefär lika) tillrättalägga och förklara för eleverna och justera undervisningen. Sverige har haft en framgångsrik forskningsgrupp vid Gbgs universitet med inriktning mot testuppgifter som kartlägger förståelse men den är tyvärr nedlagd. Vi skulle ha mycket att vinna i lärande med att i någon form stötta framtagning av diagnostiska test och utveckla metoder för återkoppling.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att skolforskningen om faktorer som gynnar skolresultaten ska tillvaratas genom att:- Stimulera skolor att införa coachingprogram för lärare, i synnerhet nyexaminerade & icke ämnesbehöriga, och att inrätta program för att fortbilda icke ämnesbehöriga i ämne & ämnesdidaktik. - Med stöd av lärosäten ta fram diagnostiskt testmaterial som kartlägger elevers förståelse & uppfattning om undervisningsinnehåll för återkoppling & utveckla metoder för sådan återkoppling.

Motionär: Christina Schöenberg Messick, Stockholm

Svar till B 57

Motion B 57 yrkar att det ska införas program för fortbildning av lärare och coaching för exempelvis nyutexaminerade lärare. Samma yrkande innefattar även ett uppdrag om att ta fram diagnostiskt testmaterial för elever tillsammans med lärosäten. Partistyrelsen anser att motionens förslag om inrättande av särskilda program för lärare besvaras genom det kommande nationella professionsprogrammet som är under pågående arbete. Partistyrelsen yrkar således **att motion B 57 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion B 57 anses besvarad

B 58. Förebygg diskriminering av minoriteter i grundskolan med kunskap

Enligt Friends statistik känner många skolelever sig trakasserade (pga av de 7 diskrimineringsgrunderna). Att leva nära en familjemedlem som t ex har personlig assistans och/eller har en normbrytande funktionalitet är en utsatt position. Familjerna som lever med dessa utmaningar kan ofta känna av stigmatisering i samhället. Därför behöver skolan möta dessa elever i riskgrupp bättre, så att de ska känna stolthet över sina familjer i stället för minoritetsstress. På kommunal basis bör också stödgrupper anordnas för att barn och föräldrar kan ses och dela erfarenheter, liknande mewe-grupperna i Borås.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** ge Skolverket uppdrag att öka kunskapen om minoritetsstress inom grundskolan.

Motionär: Louisa Atterstöm, Borås

Svar till B 58

Motion B 58 yrkar att Skolverket ska få ett specifikt uppdrag om att öka kunskapen om så kallad minoritetsstress inom den svenska grundskolan. Syftet med förslaget är att öka tryggheten för elever och motverka exempelvis trakasserier. Partistyrelsen vill understryka vikten av att en skola fri från mobbning samt barn- och ungas grundläggande behov av trygghet för att kunna fokusera på undervisningen i skolan. Att det behövs insatser som ökar elevernas trivsel och kamratskap i skolan är uppenbart; partistyrelsen är däremot ej övertygad om att den beskrivna åtgärden är bäst lämpad och effektiv vad gäller målbefyllnad. Partistyrelsen yrkar **att motion B 58 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 58 anses besvarad

B 59. Arbetet för trygghet och studiero ska vila på vetenskaplig grund

I partistyrelsens underlag till partirådet 2020 ingick i förslag 39 följande formulering.

Arbetet för trygghet och studiero ska vila på vetenskaplig grund. Ge Skolverket i uppgift att kontinuerligt sammanställa internationell evidens gällande konkreta metoder för att skapa trygghet och studiero samt motverka mobbning i skolor.

Formuleringen av den politiska inriktningen är ett första steg. Eftersom Liberalerna har posten som utbildningsminister och skolminister finns förutsättningarna att ta steget att förverkliga den politiska ambitionen. Att få bättre ordning i skolan är oförändrat ett debattämne i media och flaskhalsen förefaller vara att bästa kända kunskap har en för liten spridning.

Det finns idag en omfattande forskning om skolan inom området beteendeanalys, åtminstone på Stockholms universitet, Uppsalas universitet och Linnéuniversitetet, som ger kunskap i att införa praktiska tillämpningar för att skapa trygghet och studiero. Det finns en kurs, "Inkluderande Beteendestöd I Skolan", IBIS, om detta på Uppsala universitet. 20 skolor tillämpar metodiken i Uppsala och ett relativt stort antal i Mälardalen och södra Sverige. Sedan 2013 ingår beteendeanalys som en del i den lärarutbildning som bedrivs i Uppsala. En annan praktiskt tillämpning av forskningen är PAX-modellen inriktad på låg- och mellanstadiet, som i ett forskningsprojekt har anpassats från en amerikansk till en svensk kontext. En pilotstudie, med finansiering av Folkhälsomyndigheten och Länsstyrelsen i Stockholm, slutfördes 2017. Metoden har fått en spridning och idag är 700 – 800 lärare utbildade.

Huvudsyftet är att få en effektiv och pedagogisk undervisning men samtidigt får man en verktygslåda som kan bidra till att lärare kan skapa studiero i klassrummet och motsvarande på förskolan. Effekter man kan förvänta sig är bättre studieresultat, bättre livschanser, minskad brottslighet men också lägre

stressnivåer för lärare. Insatserna som behövs är att utbilda förskolelärare och lärare. Förskolan, låg- och mellanstadiet utgör en stor del av barns uppväxt och med en utvecklad pedagogik kan man etablera normer där barn i hög utsträckning tar önskvärda beteenden för givna. Det leder till en situation där det är självklart att klassrum är en plats för studiero och samarbete.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att ge Skolverket i uppdrag utvärdera vilka beteendeanalytiska metoder för att skapa trygghet och studiero i Sveriges skolor som kan införas som standard och vilka som kräver en fortsatt testverksamhet
2. **att** Liberalerna verkar för att i examensordningen för lärare införa kravet att utveckla färdigheter i beteendeanalys med syftet att skapa trygghet och studiero för eleverna.

Motionär: Ulf Hansson, Sollentuna

Svar till B 59

Motion B 59 föreslår att Liberalerna verkar för att ge Skolverket i uppdrag att utvärdera olika beteendeanalytiska metoder för att skapa trygghet och studiero i Sveriges skolor som kan införas som standard och vilka som kräver en fortsatt testverksamhet och att Liberalerna verkar för att i examensordningen för lärare införa kravet att utveckla färdigheter i beteendeanalys med syftet att skapa trygghet och studiero för eleverna. Partistyrelsen vill med emphasis ge stöd till att trygghet och studiero ska vila på vetenskaplig grund. Det är inte ovanligt att skolor använder egna metoder på detta område som helt saknar stöd i beprövad empiri. Så kan vi inte ha det. Trygghet och studiero är en av de absolut viktigaste skolfrågorna, det är för stökigt i svensk skola och det måste adresseras och förändras. Liberalerna driver i regeringen på för att rektors huvudansvar att upprätthålla trygghet och studiero bör skrivas in i skollagen. Vidare drivs bland annat att författningsändringar behöver komma till stånd för att rektor i fler fall än i dag ska kunna besluta om åtgärden tillfällig placering och att rektor ska vara skyldiga att flytta elever när det är nödvändigt, t.ex. för att flytta en mobbare. Skolverket har idag ett omfattande arbete som ska vila på vetenskaplig grund, för att främja trygghet och studiero. Liberalerna driver i regeringen att detta arbete behöver vässas ytterligare. Partistyrelsen föreslår **att motion B 59 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 59 anses besvarad

B 60. Mer och tidigare VFU i sjuksköterskeutbildningen.

Sverige har ett stort kompetensförsörjningsbehov inom vården och bristen på sjuksköterskor är ytterst oroväckande. Många sjukhus lägger ned vårdplatser, inte på grund av ekonomi utan på grund av bristen på just sjuksköterskor. Varje år utbildas sjuksköterskor som kommer ut i verksamhet, men med alltför liten klinisk erfarenhet och insikt i vad yrket innebär och kräver. Det är svårt att vara ny i en hårt pressad verksamhet. Socialstyrelsen har även uppmärksammat detta och nyligen frågat runt alla regioner i Sverige och hälften av landets regioner säger att nytexaminerade sjuksköterskor har svårt att klara sitt jobb kliniskt detta uppger media.

Vårt förslag är mer och tidigare praktik i utbildningen. VFU ska tidigareläggas så att studenten tidigt kan känna yrkets omfattning och kan bestämma sig om hens ambitioner överensstämmer med yrkets krav innan alltför många terminer gått.

Tidigare var kravet för att bli antagen till sjuksköterskeutbildningen, erfarenhet från vården. Vi inser att det är svårt att återgå till detta, men skillnaden är alltför stor från att ha den erfarenheten som fanns hos studenterna då, till att komma direkt från gymnasiet till den utbildning som är idag.

Det är ett personligt bakslag för den person som gått en hel utbildning innan det står klart att yrket inte motsvarade vad hen trodde och det är en förlust för vården att nyutbildade sjuksköterskor lämnar på grund av att bilden av yrket inte motsvarar verkligheten.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna i Riksdag och Regering ska arbeta för att sjuksköterskeutbildningen utökas med fler timmar VFU och att den ska vara förlagd tidigare i utbildningen för att studenten ska göra sig mera trygg med yrkets kliniska arbete.

Motionär: Lokalförening Sunne

Svar till B 60

Motionärerna anför i **motion B 60** att Liberalerna ska arbeta för att sjuksköterskeutbildningen utökas med fler timmar verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och att den ska vara förlagd tidigare i utbildningen för att studenten ska göra sig mera trygg med yrkets kliniska arbete. Partistyrelsen instämmer i vikten av en god VFU för att studenten ska ha med sig erforderlig erfarenhet på sin väg ut i yrket. Universitetskanslersämbetet (UKÄ) genomförde under 2022 en tematisk utvärdering av kvaliteten på sjuksköterskeprogrammen vid de 24 lärosäten i Sverige där man idag kan läsa till sjuksköterska. I flera av de rekommendationer UKÄ gav lärosätena för uppföljning ingår olika sätt att stärka VFU, såsom att kvalitetssäkra handledningen vid VFU. Sverige har ett stort behov av fler som vill jobba inom vården. Det är en förutsättning bland annat för att öka antalet vårdplatser. Intresset för att utbilda sig till olika vårdyrken är också stort, men trots ett högt söktryck och ökade resurser till utbildning har flera universitet och högskolor inte kunnat bygga ut till exempel sjuksköterskeutbildningen. En av orsakerna är bristen på VFU-platser. Regeringen beslutade i januari att avsätta 50 miljoner kronor

för att öka tillgången till VFU-platser i hälso- och sjukvårdsutbildningar. Medlen är tänkt att användas till att initiera och utveckla samarbeten med vårdgivare, höja ersättningen till vårdgivare som erbjuder VFU-platser eller erbjuda fler personer handledarutbildning eller andra åtgärder för att öka tillgången på VFU-platser. Ett utökat krav på VFU-timmar på sjuksköterskeprogrammet skulle ytterligare spå på bristen på VFU-platser som redan finns. Varje lärosäte lägger själva upp sin utbildning, men det är vanligen så att VFU kommer in redan på termin 2 på sjuksköterskeprogrammet. Partistyrelsen anser det i dagsläget inte vara angeläget att arbeta för att lagfästa eller på annat sätt stadga när VFU sker på sjuksköterskeprogrammet, men anser i likhet med motionärerna att det är viktigt att VFU sker tidigt under utbildningen. Därmed yrkar partistyrelsen **att motion B 60 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion B 60 anses besvarad

B 61. Utveckla ett traditionellt kvinnligt yrkesområde och gör detta mer attraktivt genom att erbjuda en tydligt utstakad karriärväg

Inom vård- och omsorgssektorn finns en tydligt utstakad karriärväg vad gäller läkare, men något motsvarande saknas för sjuksköterskor och undersköterskor. Samtidigt har man stora problem med personalrekrytering inom området. Motionsförslaget syftar till att utveckla ett traditionellt kvinnligt yrkesområde och göra detta mer attraktivt genom att erbjuda en tydligt utstakad karriärväg.

När sonen som var specialistsjuksköterska sökte in på läkarlinjen tog undertecknad för givet att det fanns någon typ av förturs- eller kvotssystem för sökande som redan hade en viss kompetens inom området, men det visade sig att så inte var fallet (han kom in till slut). Jag har också via hans erfarenheter förstått att det saknas karriärvägar inom sjuksköterskeyrket. Att vidareutbilda sig till specialistsjuksköterska sågs inte som något värt att ta hänsyn till vid löneförhandlingar och inte tycktes det hända något särskilt ens om man skulle satsa på en forskarutbildning.

Som ett medel att skapa en karriärstege också för undersköterskor och sjuksköterskor yrkar undertecknad att liberalerna arbetar för att man vid ansökning och beslut om antagning till utbildning till sjuksköterska och läkare ska beakta redan förvärvat kompetens som utbildad undersköterska respektive sjuksköterska/specialistsjuksköterska genom ett antagningsförfarande med till exempel förtur, kvotssystem, pluspoäng eller liknande.

Förutom att personalsituationen genom ett reformerat antagningsförfarande enligt ovan kan förväntas förbättras ur såväl arbetstagarens som arbetsgivarens perspektiv, kan i förlängningen också kvalitén på arbetet förväntas förbättras genom den gedigna utbildning och erfarenhet genom flera nivåer som många inom området kan förväntas besitta.

Då UbU16 antogs år 2021 sade riksdagen även ja till lagändringar om högskolans ansvar för livslångt lärande, som kom att gälla från 1 juli 2021. Man kan se en reformering av

ansöknings- och antagningssystemet enligt ovan även som en konkretisering av vad som menas med livslångt lärande.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** liberalerna arbetar för att man vid ansökning och beslut om antagning till utbildning till sjuksköterska och läkare ska beakta redan förvärvad kompetens som utbildad undersköterska respektive sjuksköterska/specialistsjuksköterska genom ett antagningsförfarande med till exempel förtur, kvotsystem, pluspoäng eller liknande.

Motionär: Gunilla Lindberg Wada, Täby

Svar till B 61

Motionären bakom **motion B 61** vill att Liberalerna ska verka för att det vid antagning till utbildning till sjuksköterska och läkare ska beaktas redan förvärvad kompetens inom vården såsom utbildning till undersköterska eller sjuksköterska, till exempel genom förtur eller kvotsystem. Utmaningen för vården är stor, fler behövs inom alla personalkategorier. Undersköterskor är ett bristyrke, sjuksköterskor och barnmorskor väljer att arbeta inom andra yrken än de som de utbildat sig till, och läkare behövs det också fler av. Det nya läkarprogrammet är 12 terminer, 6 år långt. Det tar sedan ytterligare 5 år att bli specialistläkare.

Redan idag finns tre antagningskvoter till högre utbildning. Dessa tre är gymnasiebetyg, högskoleprovsresultat, och det som brukar kallas för alternativt urval, en urvalsgrund bestämd av högskolan. Högst en tredjedel av platserna får fördelas på det alternativa urvalet. För läkarprogrammet, som har en mycket hög konkurrens, är det vanligt att lärosätena använder sig av ett alternativt urval, och det är också vanligt att det alternativa urvalet är inriktat på lämplighet och tidigare erfarenhet, bland annat genom intervjuer och att hänsyn tas till tidigare erfarenheter inom sjukvården.

Partistyrelsen anser att det är positivt att lärosätena använder sig av de möjligheter som finns idag vad gäller alternativt urval, särskilt på utbildningar med mycket hög konkurrens. Samtidigt är det viktigt att antagning till högre utbildning sker öppet och transparent, och att processen har hög legitimitet både hos de blivande studenterna, lärosätena, och övriga samhället. Under våren har det ifrågasatts huruvida gymnasiebetygen alltid är så rättvisa, och sådana farhågor undergräver antagningssystemets legitimitet. Liberalerna står upp för ett transparent, öppet och legitimt antagningssystem. Utbildningsplatserna ska fördelas till de mest lämpade. Lärosätenas utrymme att använda sig av ett alternativt urval är viktigt och i dagsläget väl avvägt, men det är viktigt att vara vaksam framåt så att systemet fortsatt fungerar tillfredsställande. Partistyrelsen yrkar därmed **att motion B 61 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion B 61 anses besvarad

B 62. Sveriges framtida kompetensbehov måste kunna tillgodoses!

Dagligen informerar massmedia om att det saknas resurser i många yrkeskategorier. Arbetsgivare anger att önskvärd och möjlig expansion hämmas av brist på kompetens. Arbetslösheten har länge legat på nivåer över 6 %, med ca 400 000 personer arbetslösa, trots att antalet lediga jobb ligger på nivån 300 000.

En långsiktig lösning på problemen är att vårt utbildningssystem anpassas till nya krav och levererar de resurser vi behöver.

I proposition 2021/22:159, "Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning", konstaterar Regeringen:

"Utbildningsutbudet i gymnasieskolan styrs i dag i hög grad av vilka utbildningar som ungdomarna efterfrågar."

Så kan det inte få fortsätta. Ungdomarna måste ges goda kunskaper om arbetslivet och utbudet av utbildningar vara sådant, att de kan och vill välja så att det möter vårt kompetensbehov.

Individens fria val är en grundsten för oss liberaler, men vi måste hitta en lösning så att den utbildning som erbjuds och de val som görs, stämmer med det behov som vi har. Elevers kunskap om vad arbetsmarknaden har att erbjuda, hur arbetsmiljön är i olika yrken och vilka utbildningsmöjligheter som finns, är mycket bristfällig inför valet av gymnasiestudier konstaterar flera syokonsulenter.

Vidare skrivs i propositionen:

"Regeringen bedömer att dagens utbildningsutbud inom gymnasieskolan och komvux inte förmår att fullt ut möta arbetsmarknadens behov av kompetens. Problemet kan väntas bestå, på både kort och lång sikt."

Det kan inte accepteras att problemet kvarstår på lång sikt. Då dämpas vår utveckling och vi får allt högre kostnader för arbetslöshet. Många ungdomar i arbetslöshet hamnar i utanförskap som i värsta fall leder till kriminalitet.

Som genomsnitt hamnar hälften av denna grupp (10 000 – 12 000/ årskull) i permanent utanförskap och orsakar samhället mycket stora kostnader i form av permanent bidragsberoende. Årskostnaden är över 100 Mdr kr per år.

Se nationalekonom Ingvar Nilsson föredrag "Utanförskapet pris" på YouTube

Det räcker inte att fokusera enbart på Gymnasiet. Antalet elever från Grundskolan, som inte är kvalificerade att söka gymnasieutbildning är ca 25 % som genomsnitt för hela Sverige. Detta är ett gigantiskt problem. Här måste utbildningar skapas för de ungdomar som har svårt för teori eller av andra orsaker inte klarat Grundskolan. Det måste gå att erbjuda ungdomar som fått ett eller flera F i betyget en yrkesutbildning som de uppskattar och som leder till jobb.

Yrkesutbildningar, med låga teoretiska krav, måste kunna skapas. Utbildningssystemet måste bli mer flexibelt. "Prova på utbildningar" på kanske 3 månader kan vara en metod. Här finns möjligheter med arbetsintegrerat lärande som måste utvecklas och implementeras och bli en naturlig del i utbildningssystemets bidrag till Sveriges näringsliv. Näringslivets engagemang är nödvändigt.

De kompetensbehov vi inte kan fylla inom landet måste

importeras om vi vill behålla en önskad utveckling av vårt land.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** metoder och beslutsorgan skapas, så att utbildningssystemet säkras för leverans av de kompetenser Sverige behöver. För att hitta optimala lösningar inleds försöksverksamhet i ett begränsat antal regioner
2. **att** korta utbildningar med flexibla intagningskrav skapas
3. **att** arbetsintegrerat lärande utvecklas för att tillgodose ökat kompetensbehov och behovet av nödvändiga kompetensförändringar
4. **att** Grundskolan skall ge god kunskap om näringsliv och utbildningsmöjligheter, så att eleverna kan välja efter sina intressen, möjligheter och det som Sverige behöver.

Motionär: Lars Bolminger, Alingsås

B 63. Arbetsintegrerat lärande 2023

Arbetsintegrerat lärande är avgörande för individen, näringslivet och samhällets kompetensbehov.

AI-tekniska lösningar ger oanade möjligheter, men det är nu tydligt att AI kommer innebära stora samhällsutmaningar. Under våren gick ett antal entreprenörer och forskare ut och rekommenderade ett tillfälligt stopp när det gäller forskning och utveckling för att förhindra att samhället tappar kontrollen över AI. Parallellt med denna utveckling står hela samhället inför mycket stora miljöutmaningar att så fort som möjligt utveckla hållbara digitala lösningar och göra dem tillgängliga och implementerade. För att lyckas med denna omdaning är det helt avgörande att möjligheterna skapas men också att individens tillit till samhället och dess övergripande mål i form av etik, och förordningar stärks.

För en positiv samhällsutveckling är det av avgörande betydelse att utbildning och kompetens möter samhällets och näringslivets behov. De grundläggande värdena liksom förmågorna måste kompletteras med ny kunskap och erfarenhet inte minst p.g.a. den snabba utvecklingen inom AI.

I dagens samhälle ser vi en hög arbetslöshet samtidigt som det råder brist på kompetens inom många områden. Vi har ett antal kvalificerade högutbildade som på ett mycket förtjänstfullt sätt har bidragit till samhällets utveckling. Den tekniska utvecklingen har dock gått vidare och mycket av den kompetens de besitter har på några år ersatts av ny teknik som det är viktigt att de får möjlighet att ta till sig.

För att klara ovanstående utmaningar i tider av snabba tekniska förändringar blir det viktigt att ta tillvara de erfarenheter och kunskaper som finns i samhället inte minst i näringslivet. Vidare är det av avgörande betydelse att det finns en bred kompetens i samhället för att hantera de potentiella negativa effekterna av tekniken.

En modell som visats ha goda förutsättningar att på ett flexibelt sätt möta många av de behov som samhället står inför är arbetsintegrerat lärande, idag ett forskningsrelaterat ämne som tillämpats vid flera Högskolor i Sverige. Ett framgångsrikt exempel på lokal nivå är Industriteknik vid Campus Alingsås

som grundades genom ett nätverkande mellan de lokala branschföretagen (som hade stor brist på kompetens), Campus Alingsås och elevrepresentanter. Efter några år kan man nu konstatera att eleverna efter genomgången utbildning fått fast anställning, näringslivet har fått de kompetenser man behöver.

Ett annat exempel där den nya tekniken kräver kompletteringar är inom fordonsindustrin. Idag finns det ett stort antal kvalificerade ingenjörer med kompetens inom dieselmotorer. Denna teknik ersätts nu i snabb takt av ett kompetensbehov relaterat till elektrifiering av transportsektorn.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** resurser budgeteras för att avsevärt förstärka arbetsintegrerat lärande på såväl akademisk som gymnasial nivå samt på YH-utbildningar
2. arbeta med att snabbt och säkert kunna implementera, intensifiera och kvalitetssäkra den tekniska utvecklingen inom en rad olika områden.

Motionär: Anne Gunnevik, Alingsås; Elof Dimenäs, Alingsås; Mikael Lindgren, Alingsås

Svar till B 62, B 63

Motion B 62 och motion B 63 angriper båda ett mycket angeläget problem, utbildningsutbudet i Sverige och hur det kan anpassas för både arbetsmarknadens och ungdomarnas behov. Motionärerna föreslår bland annat att försöksverksamheter inleds i ett antal regioner och att korta utbildningar med flexibla antagningskrav skapas, att grundskolan ska ge god kunskap om näringsliv och utbildningsmöjligheter samt att det arbetsintegrerade lärandet förstärks såväl på akademisk som gymnasial nivå, liksom på YH-utbildningar. Partistyrelsen instämmer i att grundskolan ska ge sådan kunskap att eleverna kan välja efter sina intressen liksom kunna välja det Sverige behöver. Här har studie- och yrkesvägledningen en stor roll att fylla. Men det finns också skäl att se över innehållet i de program som man kan välja på gymnasiet liksom innehållet i grundskolan. Liberalerna arbetar för att både grund- och gymnasieskolan ska innehålla mer undervisning i grundläggande ämnen såsom matematik och svenska, för att fler utbildningsvägar ska kunna vara aktuella för eleven när det är dags att välja vidareutbildning. Liberalerna verkar också för att näringslivet och arbetsmarknaden bjuds in till att påverka utbildningsutbudet. Detta sker idag till exempel genom reformen omställningsstudiestöd (OSS) där Liberalerna vill se att högskolorna ser över sitt utbildningsutbud för att kunna erbjuda av näringslivet och av studenter och arbetstagare efterfrågad vidareutbildning. Liberalerna vill värna reformen omställningsstudiestödet. För att öka kompetensen i Sverige och se till att fler kommer ut på arbetsmarknaden vill Liberalerna fortsätta att bygga ut den framgångsrika Yrkehögskolan med fler platser. Yrkesutbildningar spelar en viktig roll inte minst för att nyanlända ska komma i arbete. Liberalerna vill vidare införa en yrkesutbildning för vuxna motsvarande gymnasial nivå med stort inslag av arbetsplatsförlagt lärande, en yrkesskola, med yrkehögskolan som modell. Partistyrelsen föreslår därmed **att motionerna B 62 och B 63 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 62 anses besvarad
2. **att** motion B 63 anses besvarad

B 64. Förberedelser för nya jobb med den förändrade AI-tekniken

Artificiell Intelligens (AI) är en modern resa. Det är ett samlingsbegrepp för teknik som utför uppgifter som kräver mänsklig intelligens. Maskiner tränas i att själv hitta lösningar på problem. Den nya AI-tekniken kan bli ett stort stöd inom ett flertal verksamhetsområden. Men det gäller också att vara förberedd för förändringar och se upp, så att inte tekniken tar överhand över människors styrförmåga.

Nyligen släpptes fjärde generationen av Chat GPT. Denna chatrobot kan ändra vårt sätt att skriva och medverka till att omforma samhället. Det blir allt vanligare att använda förskönande medel när selfies läggs upp på sociala medel. Kampen mot falska nyheter på nätet är en stor utmaning. Röster kan användas i positivt syfte men också för att försöka lura till sig pengar. I språkmodellen i Algoritmen kan en skoluppgift skrivas. Hur kan robotar förstå och förmedla känslor? Allt fler komplexa situationer i samhället kan hanteras. Det är då oerhört viktigt att rätt data används. Inom vården har speciellt upptäckts att kunna använda data med hjälp av AI.

GPT kan nu uppträda som skatterådgivare och bli ett automatiserat tjänstepersonsyre. Det blir billigare och effektivare men kan också vara ett komplement som tar över tråkiga yrken. Då måste vi vara beredda på att en yrkesgrupp måste omskolas för att inte slås ut.

Inom läraryrket gäller det att ha beredskap för att texter kan individanpassas. Kanske måste inlämningsuppgifter begränsas till förmån för salstentor och muntliga prov. Samtidigt kan AI fungera som läxhjälp för elever med behov av stöd eller assisterande lärare och anpassning sker efter elevens behov. Här är det viktigt att digital källkritik utvecklas.

Inom vården har AI-utvecklingen inom bild utvecklats snabbt. Röntgenbilder, cancerundersökningar mm kan användas för att ställa diagnos. Detta kan vara ett stöd i läkarrollen, men det kan inte ersätta det personliga mötet.

Andra yrkesroller som påverkas är jurister där en stor del av uppgifterna tros tas över av automatiska system. I denna utveckling är det oerhört viktigt att ligga steget före för att behålla tilliten och inte utsättas för felaktig rådgivning.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att påskynda beredskap för att möta den snabbt växande AI-tekniken
2. **att** Liberalerna påskyndar forskning och utredning om hur jobb kan påverkas positivt och negativt av artificiell intelligens

Motionär: Ulla-Britt Hagström, Skövde

Svar till B 64

Motion B 64 berör det mycket angelägna ämnet teknikutvecklingen och dess effekter på vårt samhälle, och föreslår att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att påskynda bered-

skap för att möta teknikutvecklingen samt att Liberalerna påskyndar forskning och utredning kring hur arbetsmarknaden påverkas av AI.

Samhället befinner sig mitt i en omstörtande utveckling. Nya tekniker, inte bara AI utan även kvantdatorer och batteriutveckling, materialforskning och life science är på frammarsch. Detta skapar också utmaningar för den konventionella politiken. Hur förhåller vi oss till ett samhälle där AI utför allt mer komplicerade uppgifter? Kommer det nya jobb som ersätter de gamla? Hänger vårt utbildningssystem med? Partistyrelsen instämmer i att det är viktigt att ligga steget före, och kommer ta initiativ till en intern arbetsgrupp för att se över vår politik och skapa ny politik för att möta teknikutvecklingen i den mån det behövs. Frågor kring AI tas även upp i rapporten om Utrikes- och säkerhetspolitik, kapitel 1, samt i Europarapporten, kapitel 5. Därmed yrkar partistyrelsen **att motion B 64 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 64 anses besvarad

B 65. Utred hur fler unga med funktionsnedsättning kan genomföra och slutföra en påbörjad högskoleutbildning

Den vanligaste funktionsnedsättningen enligt Eurostudent VI* är psykisk ohälsa, följt av nedsatt hörsel eller syn och fysisk kronisk sjukdom. Medan nästan var tredje högskolestudent svarar att de inte alls känner sig begränsade av sin funktionsnedsättning, svarar hälften att de känner sig begränsade eller något begränsade. Resterande sjutton procent upplever att de är mycket begränsade av sin funktionsnedsättning.

Med rätt stöd och hjälpmedel skulle fler studenter kunna genomföra sina studier. Mer kan göras för att möta elever med olika neuropsykiatriska funktionsvariationer (NPF) och/ eller inom autism spectrum syndrom (AST) inom utbildningsväsendet i Sverige inom samtliga årskurser och skolformer. Mer kan göras för att unga med olika funktionsnedsättningar ska lyckas med sina högskolestudier och kunna möjliggöra egen försörjning. Vi vill med denna motion lyfta hur högskolestudenter med funktionsnedsättning ska kunna känna sig mer inkluderade och nöjda med sin studiesituation på svenska högskolor och universitet. Vilket behov av ytterligare stöd finns och hur kan informationen om tillgängligt stöd förbättras? De här frågorna behöver utredas vidare i syfte att ge studenter med funktionsnedsättning bättre möjligheter att påbörja, genomföra och slutföra sina högskolestudier.

* [eurostudent_vi_final.pdf](https://eurostudent.vi-final.pdf) ([uhr.se](https://eurostudent.vi-final.pdf))

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** det tillsätts en arbetsgrupp för att ta fram förslag för att underlätta för unga med funktionsnedsättning ska kunna påbörja, genomföra och slutföra sina högskolestudier.

Motionär: Amie Kronblad, Värmdö; Amelie Tarschys Ingre, Lidingö; Kim Bäckman, Kristinehamn

Svar till B 65

Motion B 65 föreslår att en arbetsgrupp tillsätts för att ta fram förslag för att underlätta för unga med funktionsnedsättning att kunna påbörja, genomföra och slutföra sina högskolestudier. Artikel 24 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning handlar om rätten till utbildning. Staterna förbinder sig att söka ta till vara dessa personers potential, begåvning och kreativitet. Liksom de egna förmågorna sätter gränser för vilka arbetsuppgifter en individ kan utföra sätter de också gränser för vilka utbildningar individen kan tillgodogöra sig. Ambitionen enligt FN-konventionen ska vara att den enskilde ges möjlighet att så långt möjligt tillvarata sin potential och att se till att hen får det stöd som krävs för detta. Vi Liberaler ser ambitionen som ett uttryck för den liberala jämlikhetsprincipen om att alla lika möjligheter och menar att den i sig motiverar stora satsningar i skolan på barn med särskilda behov. Till det kommer krassa ekonomiska argument. Det är samhällsekonomiskt lönsamt även med mycket stora satsningar på dessa barn om det minskar risken för ett liv i utanförskap och bidragsberoende. Det gäller således att dessa individers förmågor också tas om hand på arbetsmarknaden. Högskoleutbildade med en funktionsnedsättning möter många gånger en kärv och smal arbetsmarknad. Partistyrelsen instämmer således i behovet av att ta fram förslag för att underlägga för unga med funktionsnedsättning att kunna påbörja, genomföra och slutföra sina högskolestudier. Partistyrelsen yrkar därmed **att motion B 65 ska bifallas**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 65 bifalls

B 66. I rymden kan ingen höra ESA:s bemannade rymdfärder

Inte sedan rymdkapplöpningen har vi sett så många, och så omfattande, projekt mot rymden. Både NASA och den kinesiska motsvarigheten CNSA har ambitioner om att människor återigen ska besöka månen. Men ESA saknar fortfarande ambitioner om att skicka människor att utforska andra himlakroppar.

EU:s rymdpolitik har tyvärr alltid varit tragiskt underfinansierad. En av de största orsakerna till detta är att EU bara står för en mindre del av finansieringen, övriga delar består huvudsakligen av bidrag i varierande storlekar från olika medlemsländer.

ESA består idag av cirka 2 400 anställda medan NASA har över 18 000 anställda. Detta trots att EU har en jämförbar BNP med USA. Den här svaga finansieringen återspeglas också i låga ambitionsnivåer, särskilt när det kommer till uppdrag med bemannade rymdfärder. För att sätta ESA:s låga ambitioner i relation till andra myndigheter har ESA bara skickat 2 uppdrag till mars (varav både misslyckades), medan NASA genomfört 23 (varav 13 lyckades). Till månen har NASA haft 57 uppdrag. ESA har haft 1.

Det finns flera skäl till att utforskningen av rymden är viktig.

För det första tenderar forskning i rymden att bidra till oväntade genombrott som kan revolutionera livet på jorden. Experiment i rymden leder kontinuerligt till framsteg inom

tekniken och fysiken. Mobiltelefoner, frystorkad mat och pulsmätare är några av de många uppfinningar som vi har rymdforskningen att tacka för.

För det andra behöver mänskligheten bemästra rymden för att kunna säkerställa vår överlevnad. I det riktigt långa loppet handlar det om att det först är när liv bebor flera himlakroppar som vi kan överleva riktigt allvarliga katastrofer. Men rymdenaktiviteter är också bärande för att skydda människor mot mer närliggande hot, exempelvis genom att övervaka klimatförändringar, och för att kunna skydda jorden mot solstörmar som kan slå ut elektronik och skapa bränder på jorden.

För det tredje finns det få projekt som inspirerar och för samman människor på samma sätt som vårt gemensamma utforskande av rymden. Behovet har kanske aldrig varit större att brygga ihop människor världen över mot gemensamma mål om mänsklighetens fortsatta utveckling.

Om vi inte höjer ambitionerna för ESA riskerar vi inte bara att bli omsprungna av USA och Kina. Roscosmos (Ryssland) och ISRO (Indien) har ambitiösa rymdprogram som skulle kunna springa om Europa i den nya rymdkapplöpningen.

Liberalerna är det parti som har mest ambitiös forsknings- och rymdpolitik. I början av året fick vi äntligen utveckla Esrange till Europas första rymdhamn, en fråga som många liberaler kämpat för. Självklart ska vi också kämpa för att Europa fortsatt ska ta ett stort ansvar för människans framtid i rymden.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar ställning för att ESA ska anta mål om att leda uppdrag med bemannade rymdfärder till andra himlakroppar
2. **att** Liberalerna tar ställning för att höja EU:s anslag till ESA, med mål om att uppnå en jämförbar budget med NASA.

Motionär: André Nilsson, Stockholm

Svar till B 66

Motion B 66 föreslår att Liberalerna tar ställning för att ESA ska anta mål om att leda uppdrag med bemannade rymdfärder till andra himlakroppar, och att Liberalerna tar ställning för att höja EU:s anslag till ESA. Rymden och dess möjligheter är en viktig forskningsfront, inte minst för Sverige och Esrange. Partistyrelsen har höga ambitioner med vår rymdpolitik, Liberalerna är ett framåtutått och teknikpositivt parti, och rymdfrågan tas även upp i rapporten om Utrikes- och säkerhetspolitik, kapitel 11. Men rymden är viktigt inte enbart för att besöka himlakroppar. Mycket av den forskning som idag utförs i rymden utförs i tyngdlöst tillstånd. Rymden står också för mycket av vår kommunikationsinfrastruktur idag, med saker som vi tar för givna som GPS och satellitsändningar. Utmaningen där är att utrymmet runt jorden trots allt är begränsat, och håller på att fyllas upp av rymdskrot. Att delta i en rymdkapplöpning till Mars är dyrt, mycket dyrt. Och det är inte säkert att det betalar sig. Med det sagt, väljer partistyrelsen att ställa sig bakom motionärens grundläggande tankar om att stärka ESAs ställning gentemot andra aktörer på vårt jordklot. Därmed yrkar partistyrelsen **att motion B 66 bifalls**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion B 66 bifalls

B 67. Satsningar på Universiteten i Norrland för att stötta de stora industri-satsningarna

> 1000 miljarder satsas nu i norr; LKAB, SSAB, H2GS, Northvolt, Boliden etc satsar nu rejält där behovet av människor nu ökar rejält för att kunna möta dessa satsningar, kanske främst på ingenjörsyrken där även forskning behöver utökas rejält men även många andra yrken och kunskaper behövs. För att möta detta behöver universiteten kraftigt utveckla och utöka sin forskning framför allt i Luleå och Umeå för att locka studenter för att se och uppleva hur fantastiskt det är att bo i norra delarna av landet. I dessa universitet finns goda möjligheter från respektive kommun att dubbla antalet boenden i direkt anslutning till skolan, naturen, livet och intressant forskning hoppas vi kan locka forskare där studenterna kan få utvecklande och intressanta arbeten i hela norra regionen med gruvor, stål, energi och energilagring i företag i absoluta teknikfronten.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att liberalerna beslutar att arbeta för att kraftigt utöka forskning och utbildning vid våra nordliga universitet.

Motionär: Urban Wikman, Umeå

Svar till B 67

Motionären bakom **motion B 67** vill att Liberalerna ska arbeta för att kraftigt utöka forskning och utbildning vid våra nordliga universitet, i kölvattnet av de industrisatsningar som görs i norr. Liberalerna är Sveriges skol- och utbildningsparti. Vi verkar för en god utbildning och forskning i hela landet. Industrisatsningen i norr kommer att kräva fler utbildade civilingenjörer, batteritekniker, geologer och elektriker. Liberalerna verkar för att stärka vårt utbildningsväsende från botten, från förskolan och uppåt, för att lägga grunden för vassa läs- skriv- och mattekunskaper som krävs för fortsatt utbildning inom matematik, naturkunskap, ingenjörsvetenskap och teknik. Även forskning inom dessa områden behöver stärkas. Partistyrelsen menar att för att forskningen ska få de allra bästa förutsättningar, ska pengarna satsas på de bästa forskargrupperna och de bästa forskningsmiljöerna, oavsett geografisk lokalisering. Efter pandemin har också hela samhället ställt om till en mycket mer uppkopplad miljö, där de geografiska avstånden på många sätt krympt. Partistyrelsen menar därför att det inte är självklart så att den bästa investeringen för att stötta industri-satsningarna i norr, är just satsningar på universiteten i norr. Viktigare är att satsa på de områden industrin verkar inom. Däremot yrkar partistyrelsen **att motion B 67 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion B 67 anses besvarad

B 68. Öka anslagen till lärosäten som tillhandahåller naturvetenskapliga och tekniska utbildningar

Omställningen av samhället som nu sker kommer att kräva personal som är utbildade inom teknik och naturvetenskap. Efterfrågan på ingenjörer och naturvetare kommer att öka drastiskt när digitalisering, elektrifiering, fossilfri elförsörjning och lösningar för att häva den eskalerande globala uppvärmningen behöver tas fram.

Sverige är ett ingenjörsland men det råder idag brist på ingenjörer och naturvetare. Sveriges näringslivshistoria är fylld av en mängd banbrytande uppfinningar. En av anledningen till detta anses vara att vi var tidiga med tekniska utbildningar på hög nivå. Både KTH och Chalmers grundades på 1820-talet.

Svensk industri anser att kompetensförsörjningen är det största hotet mot deras framtid, vid sidan av elförsörjningen. Kompetensförsörjningens risker får dock mycket mindre medialt utrymme jämfört med elförsörjningen. 80% av arbetsgivarna svarar idag att de har svårt att rekrytera personal med rätt kompetens.

Tyvärr ges dåliga förutsättningar genom det svenska högskolesystemet att utbilda ingenjörer och naturvetare av hög kvalitet. Systemet har urholkats och vid internationella jämförelser kan man se att Sverige har halkat efter när det gäller antalet undervisningstimmar. I en artikel i DN debatt (22/4 undertecknad av 20 rektorer/dekaner/ på svenska lärosäten) konstaterades att lärosätenas intäkter har de senaste 30 åren minskat med 40%. Sverige har idag lägst antal lärarledda undervisningstimmar per studievecka i hela Europa till följd av dessa minskade anslag. I samma artikel angavs ett exempel på kemiteknikprogrammet på Lunds tekniska högskola, där antalet laboratorietimmar halverats mellan åren 1975 och 2017. Laborativa moment och fältkurser är viktiga moment på naturvetenskapliga och tekniska utbildningar och de är avgörande för att kunna tillgodogöra sig tillräckliga kunskaper inom denna typ av utbildningar.

Om Sverige även i fortsättningen ska kunna stoltsera med att vara ett ingenjörsland behövs politiska beslut fattas som möjliggör att Sverige kan utbilda ingenjörer och naturvetare av hög kvalitet för att kunna ta sig an de stora tekniska utmaningarna som väntar.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att verka för att de statliga anslagen till lärosäten med tekniska och naturvetenskapliga utbildningar höjs för så att antalet undervisningstimmar kan nå upp till det europeiska genomsnittet.

Motionär: Helena Blomqvist, Huddinge; Martin Nyman, Huddinge; Tove Madsen, Huddinge; Chris Smith, Huddinge

Svar till B 68

Motionärerna bakom **motion B 68** föreslår att Liberalerna ska verka för att de statliga anslagen till lärosäten med tekniska och naturvetenskapliga utbildningar höjs så att antalet undervisningstimmar kan nå upp till det europeiska genomsnittet. Motionärerna hänvisar bland annat till en debattartikel från i våras där företrädare för ingenjörsutbildningar lyft

fram underfinansieringen av tekniska och naturvetenskapliga utbildningar. Antalet undervisningstimmar är dock inte det enda problem vi ser på våra tekniska och naturvetenskapliga utbildningar. Laborationstunga ämnen behöver tillgång till utrustning också. Inte minst utvecklingen inom AI kräver tillgång till programvara som kan vara dyr, och så vidare. Partistyrelsen anser att Liberalerna bör verka för högre statliga anslag till bland annat tekniska och naturvetenskapliga utbildningar, för att säkerställa att Sverige kan vara konkurrenskraftigt genom att tillhandahålla utbildningar inom teknik, naturvetenskap, matematik och ingenjörsvetenskap med hög kvalitet. Frågan behandlas även i rapporten om Konkurrenskraft, kapitel 1. Partistyrelsen yrkar därmed **att motion B 68 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 68 anses besvarad

B 69. Riv upp professorsreformen

Den så kallade professorsreformen trädde i kraft den 1 januari 1999. Schematiskt uttryckt innebär reformen att lektorer har rätt att söka och bli prövade för professorskompetens, och därmed få anställning som professor. Reformen har radikalt förändrat situationen runtom på svenska universitet. Den tidigare gällande ordningen var att professorstjänst – och därmed titel – erhöles genom en rekryteringsprocess, i vilken kvalificerade lektorer i konkurrens sökte en utlyst professur. Mer än två decennier efter genomförandet kan det konstateras att professorsreformen var ett misslyckande. Bakom detta konstaterande ligger huvudsakligen tre skäl: (1) Eftersom reformen aldrig finansierades har ställningen som befordrad professor blivit urholkad. Lärosätena har inte finansiella möjligheter att garantera de nya professorerna varken samma löner eller samma forskningsmedel som forna tiders professorer hade. En följd av detta är att professorsyrkets rykte och anseende riskerar att urvattnas, något som kan få allvarliga följder för yrkets attraktivitet och framtida kompetensförsörjning. (2) Av det ovan sagda följer även en annan negativ följdfeffekt. Eftersom professorer tillsatta enligt reglerna före professorsreformen (i universitetskretsar benämnda som "lärostolsprofessorer") samexisterar med de nyutnämnda professorerna ("befordringsprofessorer") har i praktiken ett akademiskt A och B-lag formats. Den jämställdhetsambition som anfördes som skäl för reformen bör därmed även vara förfelad; det kan knappast anses främja jämställdhet att yngre professorer (där kvinnor är betydligt mer vanligt förekommande än bland äldre) per automatik kommer att tillhöra sagda B-lag. (3) En följd av att professorer numera vanligtvis tillsätts genom interna befordringar är att rörligheten och konkurrensen i den akademiska miljön minskar. Detta medför en risk för slutna forskningsmiljöer, längre kvalitet i forskningen och svårigheter för universitet att knyta till sig framstående kompetens. Professorsreformen har skapat en dyrare forskning av lägre kvalitet. Och den har inte gjort mycket för vare sig rättvisa eller jämställdhet i universitetsmiljön. Det är dags att avskaffa akademins A och B-lag. Det är dags att riva upp den reform som aldrig skulle ha införts.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** avskaffa professorsreformen och ersätta den med det system som rådde tidigare där professorer tillsattes efter en konkurrensutsatt ansökningsprocess.

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs; Elin Oskarsson, Solna; Josefin Fällgren, Uppsala; Tobias Korall, Lund

Svar till B 69

Motionärerna bakom **motion B 69** framför att professorsreformen från 1999 bör avskaffas och ersättas med det system som rådde innan 1999. Formerna för anställning som professor regleras i Högskoleförordningen. Mellan 1999 och 2010 hade behöriga universitetslektorer rätt att befordras till professor. Från den 1 januari 2011 är det inte längre så, däremot har arbetsgivaren, lärosätet, en möjlighet att befordra lektorer till professor. En rätt till befordran kan dock finnas lokalt på lärosätet, enligt lärosätets lokalt beslutade anställningsordning.

Professorstiteln är akademins högsta titel. Befordringsreformen har beskyllts för att urholka värdet av titeln, och även om rätten till befordran numera är borttagen så har reformen lett till omvälvande förändringar inom akademien. En sådan förändring som är väl värd att bevara är att det idag går att bli professor utan att invänta att den ende professorn inom ämnet antingen avlider eller byter lärosäte. Det är bra för utvecklingen av ny kunskap att det finns en möjlighet att komma vidare, utan att vänta i flera år på att någon annan ska flytta på sig. Men det är inte säkert vi hamnat riktigt rätt ännu. SULF gav 2018 ut en rapport, Ingen tid för forskning, som beskriver arbetsvillkoren för landets professorer. Rapporten lyfte fram de osäkra villkoren vad gällde tid för forskning, och att det kunde variera mellan 0% till 100% tid för forskning i en professorstjänst. Det går alltså att vara professor, utan att forska. Samma år publicerade SULF en annan rapport om anställningsprocesserna inom akademien, Ett spel för galleriet?, som problematiserade att anställningar ofta fylls med personer redan verksamma vid lärosätet samt att utlysta anställningar ibland söks av väldigt få personer.

Partistyrelsen anser att mobiliteten av forskande personal, mellan lärosäten, och mellan akademien och det omgivande samhället, är viktigt både för kunskapsutvecklingen, för tillgängliggörandet av ny kunskap och för attraktiviteten för forskarrollen. En tydlig karriärväg, som leder både framåt inom akademien och ut i näringslivet, är en del i sådana förutsättningar som skapar möjligheter till god forskning. Partistyrelsen anser att en återgång till vad som gällde innan befordringsreformen inte är rätt väg att gå, men att en översyn av både karriärvägarna inom och utom akademien, liksom villkoren för forskning och finansiering för densamma, krävs. Sveriges professorer ska inte bara vara professorskompetenta, de ska även ha tid och möjlighet att använda den kompetensen inom forskningen. Därmed yrkar partistyrelsen **att motion B 69 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 69 anses besvarad

B 70. Värna om folkhögskolorna

Liberalerna har tidigare alltid värnat om folkhögskolorna. De är viktiga komplement till den kommunala och statligt finansierade utbildningen. I den senaste skolbudgeten, som Liberalerna var ansvariga för, fick de kommunala och statliga utbildningarna förstärkt ekonomiskt stöd. Dock inte folkhögskolorna. Detta var mycket olyckligt. Det kan dock repareras i kommande budgetar om Liberalerna även i fortsättningen anser att folkhögskolorna utgör en viktig skolform.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna uttalar att folkhögskolorna är en viktig skolform och att det syns i de kommande budgeterna.

Motionär: Kjell Fransson, Motala

Svar till B 70

Motionären bakom **motion B 70** vill att Liberalerna uttalar att folkhögskolorna är en viktig skolform, och att det syns i kommande budgetar. Partistyrelsen, och Liberalerna, anser att folkhögskolan som utbildningsform är betydelsefull för såväl individers möjligheter till utbildning som för den svenska kompetensförsörjningen. Under pandemin tillfördes tillfälligt extra medel till folkhögskolorna. Det var sedan tidigare aviserat att dessa medel skulle upphöra med 2022 års utgång, vilket bekräftades i regeringens budget för 2023. Partistyrelsen utgår ifrån att Liberalernas representanter i regeringen fortsatt verkar för att värna folkhögskolorna, men vill också påpeka att regeringen behöver kunna ta ett helhetsansvar för budgeten. Med detta i åtanke yrkar partistyrelsen **att motion B 70 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 70 anses besvarad

B 71. Använd folkhögskolans möjligheter och effektivitet bättre

Riksdagen markerade folkhögskolan som egen utbildningsform i beslut 2014. Varje skola har stor frihet att lägga upp kurserna utifrån skolans inriktning och elevernas behov. Mångfalden av kurser och olika uppläggning är något av den grundläggande idén, det ger flexibilitet för att kunna tillgodose olika intressen och behov, varierande över tid. Det finns 156 folkhögskolor runt om i Sverige, 114 av dem drivs av folkrörelser/liknande. 42 drivs av regioner/landsting.

Folkhögskolans företrädare talar gärna om mjuka värden som livskvalitet, personlig växt och mognad. Men folkhögskolan har även samhällsekonomisk betydelse. Det visar en studie som konsultföretaget Payoff utfört på uppdrag av Rørelsefolk-högskolornas Interesseorganisation, RIO. I rapporten påvisas det samhällsekonomiska värde som skapas genom att deltagarna går vidare i utbildning eller till arbete, efter sina folkhögskolestudier.

Ett viktigt mål med folkbildningen och folkhögskolan är att utjämna utbildningsklyftor och höja utbildningsnivån i samhället.

Folkhögskolans individanpassade pedagogik har visat sig framgångsrik för att möta behoven hos grupper som av olika skäl inte funnit sig tillräkta i andra utbildningsformer. Det kan till exempel handla om personer med kort utbildningsbakgrund, begränsade svetskunskaper eller funktionsnedsättningar. Just samspelet mellan deltagarnas olikheter är en av utbildningsformens styrkor. Folkhögskolans kapacitet och flexibilitet att snabbt möta nya och förändrade bildningsbehov är större än andra jämförbara utbildningsformer, dessutom kostnadseffektivt.

Folkhögskolan hävdar alla människors lika värde och är en stark röst för demokratiska fri- och rättigheter. Bildning är en väg till mognad, insikt och frigörelse. Idégrunden återspeglas i pedagogiken, där deltagarna har stort inflytande på och ansvar för sina studier. Folkhögskolan

- Höjer bildningsnivån i samhället
- Ger yrkesutbildning inom flera områden
- Demokratiutvecklar
- Bidrar till integration
- Ger goda samhällsekonomiska effekter på alla nivåer
- Erbjuder bildningsmiljöer som främjar personlig utveckling, ansvarstagande och delaktighet

Landsmötet föreslås besluta att Liberalernas på alla nivåer ska verka för

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** folkhögskolan behandlas likvärdigt med andra relevanta utbildningsformer när det gäller anslag till forskning samt kompetens- och metodutveckling **att** folkhögskolans förmåga och flexibilitet att möta nya bildningsbehov, inklusive yrkesutbildningar, tas tillvara i väsentligt högre grad vid offentliga utbildnings- och arbetsmarknadssatsningar, på alla nivåer

Motionär: Anders A. Aronsson, Uppsala

Svar till B 71

Motion B 71 föreslår att folkhögskolan ska behandlas likvärdigt med andra relevanta utbildningsformer när det gäller anslag till forskning samt kompetens- och metodutveckling samt att folkhögskolans förmåga och flexibilitet att möta nya bildningsbehov, inklusive yrkesutbildningar, tas tillvara i väsentligt högre grad vid offentliga utbildnings- och arbetsmarknadssatsningar, på alla nivåer. Partistyrelsen instämmer i folkhögskolornas viktiga roll, inte minst inom kompetensförsörjningen. Den organiserade folkbildningen har ett brett politiskt stöd. Folkhögskolorna har en flexibilitet och en förmåga till omställning som är oerhört viktig i vårt utbildningssystem. I en begynnande lågkonjunktur, och i ett samhälle där arbetsmarknaden hela tiden kräver omställning är det särskilt något vi ska värna. Vad gäller anslag till forskning har Linköpings universitet ett nationellt program för folkbildningsforskning, Mimer, som inrättades 1990. Genom ett riksdagsbeslut gavs universitetet i uppdrag att ta ett nationellt ansvar för folkbildningsforskning. Partistyrelsen yrkar därför **att motion B 71 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 71 anses besvarad

B 72. Statligt huvudmannaskap för komvux och svenska för invandrare

Skolformen Kommunal vuxenutbildning, kallad komvux, omfattar idag även svenska för invandrare. Huvudmannaskapet bör flyttas upp till statlig nivå. Idag kännetecknas komvux av stora kvalitetsskillnader och i många stycken låg kvalitet. Detta då kommunerna många gånger inte har kompetensen att upphandla eller att driva frågorna. Flytta huvudmannaskapet till statlig nivå och låt nationella enskilda huvudmän ansöka om tillstånd hos Skolinspektionen och ställ höga krav på rättssäkerhet och kvalitet. På detta vis skulle även tillsynen av de enskilda akörerna förstärkas jämfört med dagens upphandlade utbildningsaktörer som kommunerna ger entreprenader att bedriva utbildningen åt. Idag är det mer än hälften av eleverna inom komvux som studerar hos enskilda utbildningsaktörer. Dessutom är de enskilda utbildningsaktörerna idag upphandlade via "Lagen om offentlig upphandling" och i de flesta fall med endast pris som utvärderingskriterie. Vidare ges enskilda aktörer i många kommuner prisavdrag vid betyg F eller inte alls betalt för kursen om betyg inte sätts, vilket medfört betygsinflation i många fall. Allt detta skulle kunna förhindras i samband med att huvudmannaskapet ändras från kommun till stat. Tillsynen varierar från kommun till kommun. Vilket medför stora variationer avseende betyg, bedömning och kvalitet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för statligt huvudmannaskap för skolformen kommunal vuxenutbildning och att skolformen byter namn till Vuxenutbildning i samband med detta
2. **att** Liberalerna verkar för att Skolinspektionen får uppdraget att utfärda tillstånd till enskilda utbildningsaktörer att bedriva utbildningen
3. **att** Liberalerna verkar för att Skolinspektionen utövar tillsyn över samtliga utbildningsaktörer inom skolformen "kommunal vuxenutbildning" vilket byter namn till "Vuxenutbildning" i samband med detta.

Motionär: Rasmus Rossi, Stockholm

Svar till B 72

Motionären bakom **motion B 72** vill att Liberalerna ska verka för ett statligt huvudmannaskap för skolformen kommunal vuxenutbildning, samt att Skolinspektionen får uppdraget att utfärda tillstånd till enskilda utbildningsaktörer samt att utöva tillsyn över samtliga utbildningsaktörer inom skolformen. Statens skolinspektion har enligt skollagen tillsyn över skolväsendet. Kommunal vuxenutbildning är en del av skolväsendet vilket innebär att Statens skolinspektion redan har i uppdrag att utöva tillsyn över KomVux, oavsett anordnare. Idag behöver en enskild aktör upphandlas av kommunen för att kunna bedriva KomVux på entreprenad. Liberalerna vill att alla ska ha rätt att läsa in grundläggande och särskild behörighet på Komvux. I dag kan kommunerna neka personer plats, men vi vill att alla ska kunna läsa in den kunskap som behövs för att kvalificera sig till högskolestudier. Liberalerna utesluter heller inte ett förstärkande av KomVux, men först vill vi verka för ett statligt huvudmannaskap för grundskolan och gymnasiet.

Idag bedrivs en stor del av undervisningen inom KomVux av enskilda aktörer som är upphandlade av kommunerna. Det är viktigt att tillsynen av den verksamheten fungerar väl, och det finns skäl att titta vidare på hur kommunerna sköter sina åtaganden. Därmed yrkar partistyrelsen **att motion B 72 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 72 anses besvarad

B 73. Embryos som är halvapor och halvmänniskor (hybrider)

Darwin pratar om naturligt urval och överlevnad men det här handlar om medvetet urval och det har vi makt att stoppa.

Vad ska vi acceptera och vad ska vi släppa på för det här är inte en tanke längre utan hybriderna finns redan här.

Den här motionen är mer än en etisk reglering av forskning av celler som det redan finns mycket lagar och regler kring.

Det här handlar om pusslet vi kallar hybrider, vårt immunförsvar och celledelning och kommer leda till debatt kring personnummer, rösträttigheter och avlivning/mord på hybrider och klonade människor. Det här handlar om att stoppa hybrider redan i vaggan.

Vi måste stå fast vid att fortsätta ha monoceller och inte bara släppa taget om forskningen som det globalt görs idag.

Vi måste öka kunskaperna kring hybridforskningen och minska på passiviteten i samhället kring det.

Vi måste öka medmänskligheten och minska på tanken att hybrider är lägre stående varelser som folk ignorerar.

Fler börjar inse att organhandel, och donation av organ vid dödsfall, inte är hållbart i längden. Idag odlas organ fram i labb, men nu har man börjat att skapat människoorgan i apor istället som ska plockas ut, som en guldgruva.

Vi vill att liberalerna verkar för att lagstiftning kring för skydd och rättigheter för ap-människohybrider och andra chimeraceller som omprogrammeras och länkas införs. Det är nu vi kan stoppa vad som kommer hända den dagen vi har apmänniskor, på riktigt.

Vi kanske inte kan stoppa forskningen i andra länder, men vi kan stoppa den här i Sverige.

Prof Juan Carlos Izpisua Belmonte från the Salk Institute I USA har detaljerade beskrivningar av sina experiment där man tagit celler från apor och människor. Cellerna kan överleva och växa när de krosshybrideras.

Man vill att människoorgan ska växa i andra djur, så att man kan få nya transplantationsorgan.

Det man i dagsläget kan reglera är Chimeraceller och hur de länkas. Det är där man kan klassificera embryon som provrörsbarn/hybrid/organdonator nu.

Forskningen vill förbättra den mänskliga chersimen och gör det genom att omprogrammera mänskliga fetal cells, så att de blir stamceller som sätts in i apembryos.

Hur klassar vi i nästa steg klonade människor som används för organvärdar?

Det finns en science fictionfilm där vi klonade människor för att de skulle vara organdonatorer till "riktiga" människor. Man klonade deras DNA och byggde "värdar" för att

de sedan, vid avlivning, transplantera deras organ till andra, vilket är andra stadiet av hybridforskningen. Kom ihåg att tekniken för mänsklig kloning finns redan så det här är bara en tidsfråga just nu om vi inte stoppar det.

I Egypten finns det bilder av dessa hybrider och de sågs som gudar i slutändan. Det här är inte ett svenskt problem utan ett framtida globalt problem och vi är i vaggan för 200 års utveckling. Vi kan i Sverige stoppa det nu, eller senare. Hybridforskning är ett smärtsamt område att prata om men debatten och kunskapsspridningen behövs införas redan nu.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** liberalerna verkar för att lagstiftning för att skydda chimeraceller som omprogrammeras och länkas införs.

Motionär: Pernilla Simonsson Khammar, Göteborg

Svar till B 73

Motion B 73 föreslår att Liberalerna ska verka för att lagstiftning för att skydda chimeraceller som omprogrammeras och länkas införs. Forskningen på celler och gener går framåt, och det väcker även etiska frågor. Statens Medicinska-Etiska Råd, Smer, vill se en tydligare reglering kring hur genredigering ska få användas, en fråga som uppstått på grund av "gen-saxen" CRISPR. Likaledes för de fram att så kallad xenotransplantation, organ, vävnader eller celler som transplanteras från djur till människor, måste börja diskuteras i Sverige. Tekniken går fort framåt och både möjligheter och farhågor kan snabbt komma att besannas. De etiska perspektiven måste lyftas in och diskuteras. Motionärens förslag är dock mer specifikt och adresserar inte hela den etiska aspekten av pågående utveckling. Partistyrelsen anser att frågan behöver en längre och mer ingående debatt innan landsmötet eventuellt ska ta ställning och yrkar därför **att motion B 73 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 73 avslås

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion B 1 avslås
2. **att** motion B 2 anses besvarad
3. **att** motion B 3 anses besvarad
4. **att** motion B 4 anses besvarad
5. **att** motion B 5 anses besvarad
6. **att** motion B 6 anses besvarad
7. **att** motion B 7 anses besvarad
8. **att** motion B 8 anses besvarad
9. **att** motion B 9 bifalls med vad partistyrelsen anför
10. **att** motion B 10 avslås
11. **att** motion B 11 avslås
12. **att** motion B 12 anses besvarad
13. **att** motion B 13 anses besvarad
14. **att** motion B 14 anses besvarad
15. **att** motion B 15 anses besvarad
16. **att** motion B 16 anses besvarad
17. **att** motion B 17 anses besvarad
18. **att** motion B 18 anses besvarad
19. **att** motion B 19 avslås
20. **att** motion B 20 anses besvarad
21. **att** motion B 21 yrkande 1 avslås
22. **att** motion B 21 yrkanden 2, 3, 4 och 5 anses besvarade
23. **att** motion B 22 anses besvarad
24. **att** motion B 23 anses besvarad
25. **att** motion B 24 anses besvarad
26. **att** motion B 25 anses besvarad
27. **att** motion B 26 anses besvarad
28. **att** motion B 27 yrkande 1 anses besvarad
29. **att** motion B 27 yrkande 2 bifalls med vad partistyrelsen anför
30. **att** motion B 28 avslås
31. **att** motion B 29 avslås
32. **att** motion B 30 avslås
33. **att** motion B 31 anses besvarad
34. **att** motion B 32 anses besvarad
35. **att** motion B 33 anses besvarad
36. **att** motion B 34 avslås
37. **att** motion B 35 anses besvarad
38. **att** motion B 36 anses besvarad
39. **att** motion B 37 avslås
40. **att** motion B 38 avslås
41. **att** motion B 39 avslås
42. **att** motion B 40 yrkande 1, 3 och 4 anses besvarade
43. **att** motion B 40 yrkande 2 bifalls
44. **att** motion B 41 anses besvarad
45. **att** motion B 42 anses besvarad

46. **att** motion B 43 yrkande 2 anses besvarad
47. **att** motion B 43 yrkande 1 och 3 bifalls
48. **att** motion B 44 anses besvarad
49. **att** motion B 45 anses besvarad
50. **att** motion B 46 yrkande 1 bifalls
51. **att** motion B 46 yrkande 2 anses besvarad
52. **att** motion B 47 avslås
53. **att** motion B 48 anses besvarad
54. **att** motion B 49 anses besvarad
55. **att** motion B 50 bifalls
56. **att** motion B 51 avslås
57. **att** motion B 52 yrkande 1 och 4 anses besvarade
58. **att** motion B 52 yrkande 2 och 3 avslås
59. **att** motion B 53 yrkande 1 avslås
60. **att** motion B 53 yrkande 2 och 3 anses besvarade
61. **att** motion B 54 anses besvarad
62. **att** motion B 55 anses besvarad
63. **att** motion B 56 anses besvarad
64. **att** motion B 57 anses besvarad
65. **att** motion B 58 anses besvarad
66. **att** motion B 59 anses besvarad
67. **att** motion B 60 anses besvarad
68. **att** motion B 61 anses besvarad
69. **att** motion B 62 anses besvarad
70. **att** motion B 63 anses besvarad
71. **att** motion B 64 anses besvarad
72. **att** motion B 65 bifalls
73. **att** motion B 66 bifalls
74. **att** motion B 67 anses besvarad
75. **att** motion B 68 anses besvarad
76. **att** motion B 69 anses besvarad
77. **att** motion B 70 anses besvarad
78. **att** motion B 71 anses besvarad
79. **att** motion B 72 anses besvarad
80. **att** motion B 73 avslås

Rapport Konkurrenskraft

Kapitel 1: Ett utbildningssystem i världsklass i alla led

81. **Inför mer läsning och matematik i hela utbildningssystemet, redan från lågstadiet.** Det behövs mer läsning och mer matematik, redan på lågstadiet. Läsa, skriva, räkna-garantin bör ses över för att svara på om det fungerar som tänkt, och ifall den behöver utvecklas.
82. **Se över extra anpassningar.** Extra anpassningar för elevens individuella behov är viktigt för att säkerställa en skola för alla. Men reformen har ökat dokumentationsbehovet och blivit ett sätt att kompensera för bristen på speciallärare och specialpedagoger. Därför behöver reformen ses över, så att onödigt dokumentationsarbete tas bort och alla elever får rätt förutsättningar för att nå kunskapsmålen.
83. **Stärk grund- och vidareutbildningen inom STEM-ämnena.** STEM-ämnena behöver tillgängliggöras redan från låg ålder, och intresset för matematik och teknik behöver tas om hand bättre i grundskolan. Spetsklasser finns redan idag inom till exempel matematik, men fler spetsklasser behövs. Spetsklasser ska också vara aktuella för andra ämnen såsom språk.
84. **Fler ska välja tekniska utbildningar, särskilt bland flickor.** Många pojkar ser redan idag en karriär som ingenjör framför sig, men fortfarande är det färre flickor som väljer samma bana. Detta trots att flickor idag ofta har höga betyg i matematik, kemi och fysik från gymnasiet. Att fler flickor väljer en framtid inom STEM och en framtid som ingenjör, innebär att det totala antalet färdigutbildade ingenjörer kan öka. Det innebär också, eftersom många chefer inom industri och näringsliv rekryteras från just civilingenjörsskrået, att fler kvinnor i framtiden kan bli aktuella för chefspositioner inom mansdominerade områden.
85. **Minst 4 procents-mål till forskning.** Idag satsar Sverige totalt, staten tillsammans med privata företag och ideella stiftelser, runt 3,5 procent av BNP på forskning och utveckling. Den andelen måste öka till minst 4 procent, för att Sverige fortsatt ska vara en kraft att räkna med. Ett sådant mål ska sättas upp i dialog med och tillsammans med näringslivet och stiftelserna som står för mycket av forskningsfinansieringen i Sverige idag. En större del av EU:s budget bör också omfördelas till forskning och utveckling.
86. **Förbättra yrkesskolan för den gröna omställningen.** Kunskaper och färdigheter ska kunna utvecklas under hela livet, det är det som är det livslånga lärandet. Därför bör det införas en yrkesutbildning för vuxna motsvarande gymnasial nivå med stort inslag av arbetsplatsförlagt lärande, kallad yrkesskola, med yrkeshögskolan som modell.
87. **Utveckla omställningsstödet.** Ett fungerande omställningsstudiestöd växer nu fram. En del barnsjukdomar återstår, såsom att få handläggningen att fungera bättre och snabbare.

Rapport Europa

Kapitel 7: Ett Europa nära medborgarna

- 88.** Systemet med studentutbyten, Erasmus+, är en framgångssaga och ska fortsätta att utvecklas, men det måste också vara enkelt att läsa hela sin examen i ett annat EU-land. Liberalerna vill därför att gymnasiebetyg ska kunna översättas till en EU-standard som kan användas vid ansökningar till universitet i alla medlemsländer. Samtidigt måste det vara möjligt för forskare och lärosäten att dela framsteg och forskning mellan varandra och samarbeta på projekt på ett smidigare sätt. Liberalerna vill se att EU investerar mer i Open Access-utbildning och sänker trösklarna för samarbete.

Rapport Utrikes/säkerhet

Kapitel 11: Rymden

- 89.** Gör Esrange till Europas rymdcentrum. Sveriges utvecklingsarbete av rymdförmågor görs bäst tillsammans med andra. Genom att göra rymdbasen Esrange i Kiruna till ett europeiskt rymdcentrum kan vi stärka rymdinfrastruktur tillsammans, kommunikationssatelliter som möjliggör robust kommunikation och sensorssatelliter som skapar överblick. När Sverige blir en medlem i Nato kommer Esrange kunna utgöra en plattform för att utveckla rymdförmågor och säkra rymdinfrastruktur tillsammans med andra medlemmar i försvarsalliansen.

SKOLA OCH BILDNING: Kultur, idrott och civilsamhälle

C 1. Sverige har ett levande föreningsliv och det ska vi vara rädda om.

Civilsamhället lever men långsamma kvarnar av byråkrati stör det livet. När en ideell förening byter funktionärer och då i synnerhet funktionärer med teckningsrätt för föreningens firma så kan det ta upp till 8 månader innan de nya funktionärerna godkännts och registrerats av berörd bank. Föreningar ska inte behöva läggas ner för att det är besvärligt att byta kassör.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet tar beslut om att liberalerna ska verka för en maximal tidsram för banker att utföra denna sorts byråkrati.

Motionär: Lokalförening Filipstad

Svar till C 1

Motion C 1 yrkar att landsmötet ska besluta att Liberalerna ska verka för införandet av en tidsgräns som reglerar hur lång tid banker har på sig för att utföra byråkrati, exempelvis godkännandet av en ny funktionär med teckningsrätt för en förenings firma. Partistyrelsen har förståelse för att byråkratiska processer kan vara både besvärliga och i vissa fall utgöra hinder för ett välfungerande civilsamhälle. Partistyrelsen anser dock att det inte är önskvärt att införa statliga regleringar för hur lång tid vissa ärenden maximalt får ta inom vissa branscher. Därmed yrkar partistyrelsen **att motion C 1 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion C 1 avslås

C 2. Låt religiösa samfund själva organisera inbetalningar av medlemsavgifter

Idag bistår svenska skattemyndigheten en rad religiösa samfund med att ta in deras medlemsavgifter. Det innebär att arbetsgivaren gör ett förhöjt skatteavdrag i samband med löneutbetalningen och att Skatteverket sedan betalar ut medlemsavgiften till trossamfundet. Trossamfundet måste vara godkänt av regeringen och medlemmen ska ha samtyckt för att den ska kunna betala sin medlemsavgift via skattsedeln. Trossamfundet bestämmer själva hur hög avgiften (i procent) ska vara.

Det är inte arbetsgivarens eller statens uppgift att organisera inbetalningar av medlemsavgifter till religiösa samfund. Idrottsföreningar, politiska partier och andra ideella organisationer sköter inbetalningar på egen hand och det borde därmed även gälla samfundet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna arbetar för att religiösa samfund ska organisera inbetalningar av medlemsavgifter på egen hand.

Motionär: Kristofer Andersson, Knivsta; Andreas Froby, Botkyrka; Yanina Westergren, Bollnäs; Fredrik Runesjö, Stockholm

Svar till C 2

Motion C 2 yrkar att Liberalerna ska verka för att religiösa samfund på egen hand ska ansvara och hantera medlemsavgifter. Partistyrelsen instämmer så väl ideologiskt som principiellt. I praktiken finns det dock mycket som tyder på att en dylik förändring kan komma att förutsätta ett relativt omfattande för- och utredningsarbete. Partistyrelsen hade ställt sig positiv till en sådan utredning. Med anledning av det yrkar partistyrelsen **att motion C 2 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion C 2 anses besvarad

C 3. Sagostunder med dragartister

Läsförmåga är grunden till allt lärande och till ett jobb. Kan sagostunder med drag queens få barns läslust att öka är det briljant. Att regeringens samarbetsparti har företrädare som vill att Socialtjänsten intervenerar mot familjer som på sin fritid tar initiativ för att väcka deras barns läslust bör Liberalerna det starkaste markera emot.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet uttalar Liberalernas stöd till dragartister som läser för barn och unga och därigenom ökar deras läslust
2. **att** Liberalerna fortsatt verkar för armlängds avstånd mellan politik och kulturutövare.

Motionär: Carl Otto Engberg, Huddinge; Maria Jern, Falköping; Anne-Marie Ekström, Borås; Richard Brodd, Göteborg; Robin Nilsen, Stockholm; Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro; Mats Sahlin, Stockholm; Jesper Svensson, Stockholm; Dusan Mijovski, Stockholm

C 4. Armlängds avstånd i kulturpolitiken

Att kulturpolitiken ska präglas av en armlängds avstånd mellan politiker och kulturutövarna har under lång tid varit en självklarhet för Liberalerna och tidigare Folkpartiet. Begreppet kommer från liberalen John Maynard Keynes som i slutet av 1940-talet ledde det brittiska kulturrådet, som i efterkrigstiden skulle stödja kultur från statens sida. Det fanns då färsk erfarenheter av hur Hitlers Tyskland hade använd kulturen som ett medel att uppnå sin orätfärdiga politik.

I Sverige, vars kulturpolitik kom till för cirka 50 år sedan, har begreppet använts som princip. Men den har egentligen inte på riktigt formulerats förrän flera år in på 2000-talet i samband med kultursamverkansmodellens införande. På senare år har utredningar visat kulturpolitiken inte alltid följer principen om armlängds avstånd. Det gäller i viss mån staten, men särskilt av kommuner och regioner pekats ut som verksamheter där avståndet inte har upprätthållits. I september i år kommer regeringens utredare Mats Svegfors med en utvärdering av kultursamverkansmodellen och han har redan under våren aviserat han kommer med förslag som ska stärka konstnärliga friheten.

I Tidöavtalet finns en punkt om att armlängds avstånd ska gälla. Liberalerna lyfte fram detta som en framgång när avtalet presenterades. Det är emellertid tydligt att tolkningarna är många och Sverigedemokraterna visar i sin hållning i frågan att de inte kommer att respektera konstens frihet utan menar att offentlig finansiering av kultur också innebär att politiker ska styra innehållet.

Liberalerna behöver agera och tydligt visa vad en kulturpolitik utan politisk kläfngrighet innebär. Våra grundläggande värderingar är frihet och individualism. Konstnärlig frihet är en förutsättning för att skapa en dynamisk och levande kultur och politisk inblandning i konstnärliga frågor är skadligt för konstens utveckling och kvalitet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna inom kulturpolitiken ska verka för armlängds avstånd där politiska beslut omfattar ramar och prioriteringar, men aldrig konstnärligt innehåll
2. **att** uppmana Liberalernas kulturpolitiska företrädare att kraftfullt markera mot alla försök att politiskt påverka olika kulturyttringars innehåll
3. **att** landsmötet slår fast att konstnärlig frihet och oberoende ska vara grundläggande principer för Liberalernas kulturpolitik.

Motionär: Rasmus Jonlund, Stockholm; Birgitta Rydell, Stockholm

Svar till C 3, C 4

Motion C 3 yrkande 1 föreslår att landsmötet ska uttala stöd för dragartister som läser för barn och unga. **Motion C 3 Yrkande 2** är att Liberalerna fortsatt ska verka för armlängds avstånd mellan politik och kulturutövare. **Motion C 4** är i stort sett likalydande och föreslår att Liberalerna ska verka för principen om armlängds avstånd inom kulturpolitiken. Det innebär att politiska beslut omfattar ramar och prioriteringar – men aldrig konstnärligt innehåll. Därtill föreslås konstnärlig frihet och oberoende att lyftas fram som grundläggande prin-

ciper för vår kulturpolitik, inte minst genom att uppmana kulturpolitiska företrädare att kraftfullt markera mot alla försök att politiskt påverka olika kulturyttringars innehåll. Partistyrelsen ställer sig bakom principen om armlängds avstånd inom kulturpolitiken och yrkar därför **att motion C 3 samt motion C 4 ska bifallas.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion C 3 bifalls
2. **att** motion C 4 bifalls

C 5. Stöd för Frivilligcentraler i Sverige

Sverige har under en lång tid byggt upp en stor och stark välfärdsstat där medborgarnas sociala behov har tryggats. Därför har frivilliga insatser inom välfärdsområdet inte varit så omfattande i Sverige. Under 1990-talet märktes ett ökat intresse för frivilligt socialt arbete. Åren 1993–1996 fanns statliga bidrag för uppstart av frivilligcentraler som ingick i regeringens stöd för ideell verksamhet. Inspiration kom från bland annat Norge och Danmark där man i dag har ett statligt stöd för frivilligcentraler som ingår i regeringens stöd för ideell verksamhet. På 2000-talet har de frivilliga krafterna i kommunal regi ökat i omfattning, framförallt inom äldreomsorg och integration. Den borgerliga regeringen 1991–1994 anslog medel för utveckling av den ideella sektorn, ett beredningsarbete startades och initierade forskningsinsatser. Frivilligcentralerna växte fram som en följd av det arbetet. Min ambition är att Liberalerna ska vara det ledande partiet igen för att stärka frivilligt socialt arbete vilket är en viktig del i arbetet mot ofrivillig ensamhet.

En Frivilligcentral behöver en samordning för både planering, genomförande och uppföljning. Frivilliga är ovärderliga som utför uppdraget. Frivilliga utför ett friskvårdsuppdrag och får friskvård genom sitt uppdrag. Frivilliga krafter bryter isolering, oro, ensamhet och tar vara på det friska. Förutom traditionella ideella organisationers verksamhet har det under de senaste 25 åren vuxit fram frivilligcentraler. Frivilligcentraler finns i flera kommuner, gemensamma nämnare är att det är en kontaktpunkt för människor som behöver hjälp och människor som vill engagera sig för att hjälpa medmänniskor på olika sätt. Det är en mötesplats för såväl enskilda personer som föreningar och organisationer i lokalsamhället. Frivilligcentralerna erbjuder aktiviteter utifrån de besökandes behov och önskemål, såväl inom som utanför lokalen. Det är också ett informations- och förmedlingskontor för frivilliga insatser som ska underlätta för enskilda, grupper och organisationer att göra frivilliga insatser i lokalsamhället. Frivilligcentralen har kunskap om frivilligorganisationernas verksamhet och kan förmedla kontakt mellan personer som vill göra en frivilliginsats via en organisation. Frivilligcentralerna bidrar till att skapa sociala nätverk och motverka ensamhet och isolering. Det är en förebyggande verksamhet och ett komplement till verksamheten inom både den offentliga och privata sektorn. I dag saknas samordning och en funktion som kan stödja och utveckla frivilligcentralernas roll och verksamhet. Även en kartläggning av Sveriges Frivilligcentraler borde tillsättas där Socialstyrelsens kartläggning från 2005 följs upp. Det behövs

regionala nätverk, kommunikationskanaler och ett nationellt nätverk. Det är ett sätt att stärka och ta till vara medborgarnas ideella engagemang. Denna struktur bör bygga på kompetens som redan finns inom den ideella sektorn och även på modellerna för stödet i Danmark och Norge.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att Socialstyrelsen får ett uppdrag om att kartlägga Sveriges frivilligcentraler
2. **att** Liberalerna ska arbeta för att ett statligt stöd och strukturer för frivilligcentraler införs i Sverige
3. **att** Liberalerna ska verka för att frågan om statligt stöd för Frivilligcentraler ska utredas med Danmarks och Norges modeller som exempel.

Motionär: Torbjörn Brandhill, Göteborg; Martin Brandhill, Ulricehamn

Svar till C 5

Motion C 5 lyfter Sveriges frivilligcentraler och genom att föreslå att Liberalerna bör verka för att utreda och ta fram ett statligt stöd som kan införas i Sverige. Därtill föreslår motionen att Socialstyrelsen ska få i uppdrag att kartlägga Sveriges frivilligcentraler. Partistyrelsen ser vikten av alla krafter inom samhället som genom sin verksamhet bidrar till att bryta isolering, ensamhet och utanförskap. Det är därför viktigt att Liberalerna fortsätter stå upp för civilsamhället och för en politik som inte ser staten som enda utväg när det uppstår problem och brister i samhället. Det vore dock mer lämpligt att låta landsmötet ta ställning till frivilligcentraler som politiskt förslag, för att därefter fatta beslut om eventuella åtgärder och ageranden. Partistyrelsen yrkar därmed **att motion C 5 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion C 5 avslås

C 6. Legalisera Pyroteknik

Läktarkulturen håller svensk idrott levande. Människor lägger ner tid, pengar och kraft på att följa sina lag på plats och bidrar med en inramning som förstärker upplevelsen. Dagens system – där det inte går att stoppa förekomsten av bengaler – är ologiskt och förlegat. Pyroteknik ger en stämningsfull inramning och är ett viktigt bidrag till läktarkulturen och MSB menar man att om pyroteknik användas på ett kontrollerat och ansvarsfullt sätt så utgör det ingen större fara. Det vore bättre att legalisera pyroteknik så att säkerheten kan förbättras. Det är dumt att ha lagar som inte fungerar och som är verkningslösa och Polisen har mycket viktigare saker än att fokusera på fotbollssupportrar som håller svensk läktarkultur vid liv.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att legalisera och reglera förekomsten av pyroteknik i läktarkulturen.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till C 6

Motion C 6 föreslår att Liberalerna ska verka för att legalisera och reglera förekomsten av pyroteknik i läktarkulturen. Partistyrelsen anser att utgångspunkten alltid bör vara att den pyroteknik som är godkänd enligt lag per definition är tillåten att använda. Det finns dock situationer där vissa försiktighetsåtgärder måste vidtas, exempelvis vid folksamlingar. Det kan vid sådana tillfällen vara fullt befogat att kräva tillstånd. För att tillstånd ska få legitimitet är det viktigt att det både är enkelt att ansöka och att det går fort vid eventuell utfärdande av tillstånd. Utöver lagstiftning så bör eventuella regler för användning av pyroteknik utformas och anpassas efter de olika förutsättningar och behov som finns över hela landet. Partistyrelsen yrkar därför **att motion C 6 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion C 6 anses besvarad

C 7. Tillämpligheten å EU-relaterade CRM – samt DSM-direktiven.

Regeringen tog 2016 fasta på Lagrådets yttrande över förslag till Lag om kollektiv förvaltning av upphovsrätt. Sammanfattningsvis framhävdes fyra viktiga punkter

Att

garantera att organisationernas medlemmar kan delta i beslutsfattandet på ett tillfredsställande sätt den ersättning som inkasseras hanteras ansvarsfullt medlemmar, rättighetshavare och andra garanteras insyn i organisationernas verksamhet, och säkerställa att villkoren i de licensavtal som ingås mellan kollektiva förvaltningsorganisationer och användare är rimliga!

Rimliga avtalsvillkor?

Är det rimligt att styrelser (exvis STIMs) inför varje utbetalning kan omfördela royalties (oavsett argument) utan att ta hänsyn till vem som äger musikverket/rättigheten och utan någon insyn om hur de omfördelar? Alltså i total avsaknad av transparens!

Detta överskrider och är något annat än de gamla utskällda musikförlagsavtalen, nu reglerade i UHR paragraf 29

Avtalsvillkoret är en kvarleva från 1900-talet och har inte längre förankring i verklighetens metadata. Exempelvis Stims system bygger på *godtycklighet* vilket för med sig djup orättvisa. Jämförelse med förlagsavtal med orimliga villkor för musik-kreatören, visar på avtalstider "for life" och för låg andel av intäkten

I dessa utskällda förlagsavtal fanns trots allt en skarp gräns om vad som tillfaller varje part (procentsatser). I Stims fall flyter denna gräns omkring så oskarp att godtycket kan förhindra juridisk tillämpning

Stimstyrelsen kan upphäva ensamrätten (faktisk användning) som fördelningsunderlag inför varje utbetalning. Utan hänsyn till vem som äger musikverket/rättigheten. Detta sker helt utan insyn för medlemmarna/ägarna.

Björn Ulvaeus är sedan en tid president för CISAC.org. (CISAC är bland annat låtsällskapens världsomspännande intresseorganisation.) Han säger i videon "Rebalancing the Song Economy" att streamingtjänsternas fördelningsmodell av royalties är orättvis, att den gynnar internationella toppartister som Justin Bieber och missgynnar mellanskiktet som Arne Jansen jazztrio. Ulvaeus säger vidare att detta mellan-skikt av musikkreatörer, lider och har blivit offer i ett system som de bidrar till mer än systemet bidrar till dem.

Ulvaeus noterar att royaltypengar rör sig uppåt i systemet, bort från den breda massan av "indie-kreatörer" och "mångfaldare" och upp till toppskiktet av internationella musikstjärnor. Men han nämner inte att denna superstareffekt är en spegling av hur flera av låtsällskapen omfördelar royalties innan utbetalning till musikkreatörerna. Låtsällskapen, vars intresseorganisation är just CISAC. Det här fenomenet och hur den breda massan förlorar royalties, diskuteras utomlands, men inte i Sverige. (Superstareffekten är det samma som en omvänd Robin Hood.)

Till ovanstående skall adderas att STIM har cirka 1000 medlemmar – och samtidigt 100.000 s k "anslutna". De sistnämnda är totalt rättslösa. Översyn påbjuden.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalernas Landsmöte 2023 ställer sig bakom kravet att verka för ett klargörande huruvida "Lag om kollektiv förvaltning av upphovsrätt", i tillräcklig utsträckning möter EU:s CRM/DSM-direktiv på så vis som EU-lagstiftarna avser. Det föreligger avsevärda informationsunderskott hos upphovsrättssällskap som inte lever upp till det skydd som nu finns i den omarbetade delen av upphovsrättslagen. STIM är ett av dem. Klarläggandet kan ske genom anmälan av tillsynsärendet hos PRV.

Motionär: Anders Jonell, Göteborg

Svar till C 7

Motion C 7 föreslår att Liberalerna ställer sig bakom kravet att verka för ett klargörande huruvida "Lag om kollektiv förvaltning av upphovsrätt", i tillräcklig utsträckning möter EU:s CRM/DSM-direktiv på så vis som EU-lagstiftarna avser". Partistyrelsen anser att det frågetecknet som motionären lyfter mest lämpligt besvaras eller tolkas av juridisk expertis. Med anledning av den yrkar partistyrelsen **att motion C 7 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion C 7 avslås

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion C 1 avslås
2. **att** motion C 2 anses besvarad
3. **att** motion C 3 bifalls
4. **att** motion C 4 bifalls
5. **att** motion C 5 avslås
6. **att** motion C 6 anses besvarad
7. **att** motion C 7 avslås

Rapport Europa

Kapitel 10: Effektiv och demokratisk union

8. Men offentlighet och transparens ökar bara medvetenheten hos allmänheten om EU-politiken synliggörs av media. Ett viktigt steg för att göra det i Sverige är att det i sändningstillstånden för SVT, SR och UR tydligare framkommer att rapportering om EU-politik ingår i deras uppdrag.

INTEGRATION: Integrationspolitik för jobb och egen försörjning

D 1. Öka stödet till flyktingar från Ukraina

Glädjande nog kunde vår partiledare, minister Johan Pehrson, nyligen förkunna att regeringen beslutat anslå 100 miljoner kronor till Sveriges kommuner för att kunna erbjuda intensiv svenskundervisning (SFI) till de flyktingar som befinner sig i Sverige under det s.k. massflyktsdirektivet. Många av flyktingarna från Ukraina – allt som oftast mammor med barn i skolålder – är välutbildade och har bra yrkeskunskaper. Nu är det dags att ta ytterligare steg för att hjälpa denna grupp att klara tillvaron i Sverige.

I Sverige finns nu ca 40.000 flyktingar från Ukraina. Dessa har en mycket låg dag ersättning (71 kr/dag för vuxen, som dock sätts ner till 61 kr/dag om medföljande barn får ersättning med 37-50 kr/dag beroende på ålder)!

Idag i Sverige är det flera branscher som saknar utbildad och motiverad arbetskraft. Det är inte bara inom vård och omsorg, utan även i industrin, IT-sektorn, skolan m.m. Flera av flyktingarna har högre utbildningar, och de skulle gynnas av någon form av snabbspår in på arbetsmarknaden – i stil med programmet ”Korta vägen”. Specialister, t.ex. sjuksköterskor eller läkare, med mångårig erfarenhet hindras idag från att praktisera inom sin profession. Även i framtida återuppbyggnadsinsatser i Ukraina kommer det att behövas personal i de svenska företagen som är förtrodda med Ukraina och kan ukrainska (eller ryska).

För en fungerande tillvaro i Sverige behövs personnummer och digitala ID-handlingar. Utan sådana går det inte att öppna bankkonto, få lön på normalt, vitt sätt, betala avgifter, beställa varor m.m. Detta behöver få en snar lösning, så att flyktingarnas vardagsliv förenklas.

Det finns inget krigsslut i sikte, och även när ett sådant kommer – och det finns en tilltro till en varaktig fred – kommer det för många flyktingar inte finnas något hem att återvända till i Ukraina. Ju längre flyktingarna vistas i Sverige, ju längre flyktingbarnen går i svenska skolor, får svenska kompisar och rotar sig i föreningslivet, desto starkare band får de med Sverige. Sannolikheten att flertalet av dessa flyktingar kommer att stanna i Sverige för resten av livet är mycket stor.

Sveriges regering måste inse detta och förändra livsbetingelserna för de flyktingar från Ukraina som nu befinner sig i Sverige. För flyktingarnas bästa och för Sveriges bästa! Dessutom är det uppenbart att en stor del av Sveriges befolkning har starka sympatier för Ukraina och flyktingarna därifrån, och sålunda gillar beslut som gynnar denna grupp. Därför är det positivt att vi i Liberalerna tar en ledande roll i en sådan utveckling! Det kommer att ge oss röster i nästa års EP-val, och det kommer att vara ett viktigt argument att framhålla i de allmänna valen 2026.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalernas landsmöte föreslår för Sveriges regering att flyktingar som befinner sig i Sverige under det s.k. massflyktsdirektivet beviljas en väsentligt högre dag ersättning än de nuvarande nivåerna, som är oförändrade sedan 1990-talet
- 2. att** Liberalernas landsmöte beslutar att verka för att flyktingar under det s.k. massflyktsdirektivet får tillgång till vedertagna former av Arbetsförmedlingens Etableringsprogram och därmed också berättigas s.k. Etableringsbidrag
- 3. att** Liberalernas landsmöte beslutar att verka för att akademiskt utbildade personer som befinner sig i Sverige under det s.k. massflyktsdirektivet blir berättigade till Arbetsförmedlingens stödsats ”Korta vägen”. Därtill att lagstiftningen ändras så att högutbildade specialister, t.ex. sjuksköterskor eller läkare, får rätt att göra erforderliga kompletteringsutbildningar och kunskapsprov, så att de får giltig yrkeslegitimation i Sverige (EU)
- 4. att** Liberalernas landsmöte beslutar att skyndsamt verka för att flyktingar som befinner sig i Sverige under det s.k. massflyktsdirektivet får rätt till svenskt personnummer, vilket då möjliggör att svensk digital ID-handling (Bank-ID e.d.) kan erhållas, diverse digitala ärenden kan utföras, personligt bankkonto kan öppnas och vardagslivet underlättas.

Motionär: Heinz Sjögren, Tyresö

Svar till D 1

I **motion D 1** föreslås att Liberalerna i regeringen ska verka för en högre dag ersättning för flyktingar som kommit hit under massflyktsdirektivet. Vidare föreslås att ukrainska flyktingar ska få tillgång till insatser och program på Arbetsförmedlingen samt få ett svenskt personnummer. Partistyrelsen menar att det är uppenbart att dag ersättningen är för låg. Vittnesmål från ukrainska flyktingar om att de går hungriga och inte har råd att ta sig till en anställningsintervju visar att villkoren både är inhumana samt motverkar incitament till jobb. Det är viktigt att reglerna för dag ersättning inte är diskriminerande. Skillnaden mellan övriga asylsökanden och personer som fått uppehållstillstånd enligt EU:s massflyktsdirektiv är dock att den senare gruppen faktiskt har fått ett uppehållstillstånd, dock ett något annorlunda än andra uppehållstillstånd som utfärdas enligt Utlänningslagen. Om en flykting har fått uppehållstillstånd har den personen rätt till en högre ersättning än dag ersättning. Mot den bakgrunden anser partistyrelsen att det är befogat att höja dag ersättningen för ukrainska flyktingar fått

uppehållstillstånd enligt EU:s massflyktisdirektiv och **yrkar därför bifall till motion D 1 yrkande 1.**

Alla de övriga yrkandena handlar på olika sätt om frågan om folkbokföring. När en person folkbokförs får den personen ett personnummer samt tillgång till en mängd olika insatser hos bland annat Arbetsförmedlingen. När Sverige implementerade massflyktisdirektivet för mer än 20 år sedan bestämdes det att man inte skulle bli folkbokförd om man kom till Sverige med ett sådant uppehållstillstånd. Utgångspunkten var att skyddet skulle gälla en kortare tid. Vi har nu dock sett vilka konsekvenser det fått att människor inte befinner sig inom systemet, det handlar både om möjligheten till att studera på komvux samt ta del av arbetsförmedlingens insatser, vilket gör att det är svårt att få jobb under tiden man befinner sig i Sverige. Partistyrelsen yrkar att landsmötet tar ställning för att ukrainska flyktingar ska folkbokföras så fort som möjligt och anser därför **motion D 1 yrkande 2-4 besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion D 1 yrkande 1 bifalls
- att** motion D 1 yrkande 2-4 anses besvarade

D 2. Prioritering inom kommunala aktivitetsansvaret (KAA)

I den senaste publicerade statistiken från SCB inom kommunala aktivitetsansvaret (KAA) för årsperioden 2021/2022 var det cirka 58 600 ungdomar i åldern 16–20 år i Sverige som inte gick på någon gymnasieskola eller inte har klarat sina gymnasiestudier. Dessa ca 58 600 ungdomar motsvarar ungefär staden Sundsvall i invånarantal som bl.a. inte har klarat grundskolan, har hoppat av gymnasiet eller inte har tagit en examen efter avslutade gymnasiestudier. Ungdomar som inte tar en gymnasieexamen får det svårare att kunna få arbete ute på arbetsmarknaden, riskerar att hamna i utanförskap med kriminalitet, extremism, isolering, depression, psykisk ohälsa och blir beroende av försörjningsstöd. För samhället innebär detta minskade skatteintäkter och mer ökade kostnader. Varje ungdom som hamnar i ett utanförskap kostar det samhället ca 577 000 kr/år, enligt beräkningar från nationalekonomen Ingvar Nilsson. Därför behövs det resurser och stöd till både skolan, samhället men också till personer som jobbar med kommunala aktivitetsansvaret (KAA) för att underlätta ungdomar att inte hamna i utanförskap och att partiet verkar för att göra detta till en av sina viktigaste prioriteringsfrågor inom bl.a. integration och skola. Men det behövs också helt enkelt en nationell styrning och ekonomiskt stöd från staten likt som det är i Finland med uppsökande ungdomsarbete (ungdomar i åldern 16–29 år som befinner sig i utanförskap). I Finland styrs uppsökande ungdomsarbete från undervisnings- och kulturministeriet som ger alla kommuner ekonomiskt statligt stöd i deras arbete med att förebygga och minska ungdomars utanförskap i sin hemkommun, med motprestationskrav att leverera relevant nutida statistik till staten. Kan Finland, kan väl Sverige?!

Att vara ett socialliberalt parti innebär att man vill lyfta samhällets offer till morgondagens hjältar, genom att fånga upp varje individ som har hamnat utanför samhällets system.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna ska arbeta för att det kommunala aktivitetsansvaret får en nationell styrning och ekonomiskt stöd från staten till de som jobbar med att förebygga ungas utanförskap i Sveriges 290 kommuner, likt som det är i Finland
- att** Liberalerna verkar för att varje kommun i Sverige gör att det kommunala aktivitetsansvaret blir en av kommunens prioriterade verksamheter, för att motverka segregation och förebygga utanförskap
- att** Liberalerna verkar för att ungdomar som inte klarar gymnasieskolan och hamnar i kommunala aktivitetsansvaret (KAA) till en av sina viktigaste prioriteringsfrågor inom integration och skola.

Motionär: Torbjörn S Brandhill, Göteborg; Martin Brandhill, Ulricehamn

Svar till D 2

Motion D 2 förordar att Liberalerna bör ge det kommunala aktivitetsansvaret (KAA) högre prioritet i politiken. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att det är mycket viktigt med en politik för unga som varken studerar eller arbetar. De som saknar både gymnasieutbildning och arbete i unga år löper mycket stor risk för framtida utanförskap. Liberalerna nämner kanske inte just KAA i sin politik så ofta, men att skapa en skola där fler lyckas och går vidare samt att sänka trösklarna in på arbetsmarknaden är och bör fortsatt vara högt prioriterade frågor. Liberalerna har i regeringen nyligen genomfört en satsning på 150 miljoner för jobb till ungdomar som bland annat omfattas av KAA. Partistyrelsen yrkar därmed **att motion D 2 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion D 2 anses besvarad

D 3. Familjesituationen vid flytt dit arbetstillfälle finns

Kraven på arbetslösa hårdnar. Arbetslösa måste flytta dit arbete finns. Detta är regeringens budskap med stöd från TIDÖ-avtalet. Regeringen har beslutat om tilläggsdirektiv till en pågående utredning om arbetsmarknadsetablering. Integrationspolitiken bli mer kravbaserad och större ansvar ska läggas på den enskilde individen. Enligt SCB var arbetslösheten bland utrikes födda 16 procent i mars i år medan motsvarande siffra för inrikes födda var 4,6 procent. Det krävs insatser för att bryta utanförskapet i Sverige.

Kraven är givetvis riktiga. Att ha ett arbete innebär trygghet för ekonomisituationen och social gemenskap och inte minst ett ökat självförtroende. Kraven kan dock för familjer leda till minskad jämställdhet. Därför är det viktigt att vara förutseende och ha sådana villkor att inte familjemedlemmar missgynnas. Enligt erfarenhet är det mest kvinnor och barn som missgynnas vid en sådan förflyttning. Allt kan inte vara svart eller vitt. Det måste vara viktigt att båda vuxna i familjen ges tillfälle till arbete och att skolgången för barn inte äventyras.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Landsmötet uppdrar till partistyrelsen att verka för att hänsyn tas till hela familjesituationen vid krav att vid arbetslöshet flytta dit arbete finns.

Motionär: Ulla-Britt Hagström, Skövde

Svar till D 3

I **motion D 3** föreslår motionären att Liberalerna ska verka för att politiken tar familjesituationen i beaktande när krav ställs på en arbetssökande att utöka sin geografiska rörlighet. Partistyrelsen anser att Liberalernas inställning ska bygga på en arbetslinje där alla som kan jobba ska jobba. A-kassan är en viktig omställningsförsäkring men för att bryta utanförskapet och samtidigt upprätthålla välfärden krävs både förväntningar och möjligheter. Det innebär nu att det krävs hårdare krav på att den som är frisk och arbetsför ska försörja sig själv – och som huvudprincip flytta dit jobben finns. Det är en orättvisa som minskar friheten för alldeles för många. Med arbetslöshet följer ofta ett utanförskap som inte sällan går i arv. Det måste bekämpas. För arbetsmarknadspolitiken innebär det bland annat att det inte ska vara möjligt att söka jobb som man inte planerar att ta eller att gå på gång säga nej till arbete även om det ligger i en annan region än där man bor. Idag innebär regelverket att man ska ta hänsyn till familjesituationen, vilket Liberalerna tycker är rimligt. Det är tydligt att kraven måste öka på arbetssökande jämfört med i dag men det finns inga planer på att splittra familjer i detta arbete. Partistyrelsen yrkar därför **att motion D 3 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion D 3 anses besvarad

D 4. Möjlighet till fri digital undervisning i svenska under livets alla skeden

Idag tvingas många nya svenskar välja ifall de ska fortsätta studera svenska och då ta studielån eller leva "gratis" i bidrag. Detta är varken produktivt för samhället eller individen utan en klar lose lose situation då allt för många väljer att sitta sysslolösa i bidragsfällan. Med ny teknik bör vi utveckla god svenskundervisning digitalt som alla kan ta del av. Att utveckla god digital undervisning möjliggör även att de grupper som arbetar kan förbättra sin svenska på de tider o de villkor som passar dem. Undervisningen bör vara fri och öppen för alla.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** utveckla en digital undervisning i svenska i världsklass fri till alla att nyttja.

Motionär: Christofer Elde, Huddinge

Svar till D 4

Motion D 4 handlar om digital svenskundervisning. Partistyrelsen menar precis som motionären att det är viktigt att kunna lära sig svenska. Landsmötet har 2021 beslutat att nyanlända ska ha rätt att lära sig svenska på distans. Därtill finns en mängd privata språkappar som ger möjlighet för människor att lära sig svenska på distans. I språkappen Duolingo redovisning för 2022 var svenska det mest populära språket att lära sig i Sverige, vilket tyder på att det kan utgöra ett viktigt digitalt komplement till Sfi. Mot bakgrund av det anför yrkar partistyrelsen **att motion D 4 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion D 4 anses besvarad

D 5. Komplettera SFI för att möta de behov som finns

Idag så får de som arbetar med SFI ansvara för mer än bara utbildning av språk och samhälle. Det är vanligt att de som läser SFI bär på trauman eller kommer med frågor som berör myndigheter. Lärare på SFI får därmed en större uppgift än lärandet av språk och samhälle. De får agera stöd vid myndighetskontakt och stötta när dåligt måendet till följd av trauma blir tydligt. Det är problematiskt då lärare inte alltid har den kunskap eller tid för att möta de behov som finns.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** det ska vara obligatoriskt att ha tillgång till kurator när man läser SFI. Detta ska vara ett krav man ställer när SFI upphandlas såväl inom det privata som det offentliga
- att** det ska finnas lämplig kontakt tillgänglig för SFI som kan gå igenom hur myndighetskontakter fungerar och som kan stötta deltagare vid frågor.

Motionär: Elise Backman, Sundsvall

Svar till D 5

I **motion D 5** föreslås att det ska vara obligatoriskt att ha tillgång till kurator när man läser Sfi och att det ska finnas en

lämplig kontakt på Sfi som kan förklara hur bland annat myndighetskontakter fungerar. Partistyrelsen delar motionärens problembeskrivning kring att många som kommer till Sverige kan ha upplevt trauman, behöver fler kontaktytor mot samhället samt lära sig hur det fungerar i Sverige. Det är viktigt för att man inte ska hamna i utanförskap. Nyanlända har dock rätt till vård i Sverige och det är lämpligt att Sfi fokuserar just på språket och att vården fokuserar på sina uppgifter. Förutom Sfi finns samhällsorientering för nyanlända som syftar till att förklara hur Sverige fungerar. Samhällsorienteringen behöver bli bättre och inkludera ett tydligare jämställdhetsperspektiv. Mot den bakgrunden yrkar partistyrelsen **att motion D 5 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion D 5 anses besvarad**

Partistyrrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion D 1 yrkande 1 bifalls**
2. **att motion D 1 yrkande 2-4 anses besvarade**
3. **att motion D 2 anses besvarad**
4. **att motion D 3 anses besvarad**
5. **att motion D 4 anses besvarad**
6. **att motion D 5 anses besvarad**

Rapport Konkurrenskraft

Kapitel 5: Inre marknad och fri rörlighet

7. **Öka rörligheten inom EU.** Det behöver bli lättare att flytta till Sverige som EU-medborgare. Det är avgörande att individen kan röra sig fritt och tryggt mellan länder. Därför behöver rörligheten av sociala skyddsnät och pensioner stärkas.
8. **Stoppa bankkrånglet för de som kommer hit.** För den som kommer hit och ska arbeta från ett annat EU-land är det svårt att komma in i samhället på grund av onödig byråkrati. Därför behöver det bli lättare att etablera sig i Sverige genom att till exempel förenkla hur arbetare får tillgång till ett personnummer.

Rapport Europa

Kapitel 7: Ett Europa nära medborgarna

9. Allt fler människor väljer att röra sig över mellan länder: föds i ett land, studerar i ett annat, arbetar i ett tredje och njuter av pensionen i ett fjärde. Liberalerna tror på ett Europa där rörligheten mellan länderna är gränslös, där det är enkelt att röra sig utan att hindras av administrativt krångel och stela regelverk. Det finns fortfarande många hinder vid flytt inom EU. I Sverige är en av grundbultarna i tillvaron – personnumret – dessvärre svåråtkomligt för inflyttade EU-medborgare. Utan personnummer är det svårt att få anställning, öppna bankkonto och delta fullt ut i det svenska samhället.
10. Liberalerna vill att ett europeiskt socialförsäkringsnummer införs som ska gälla vid sidan av det nationella personnumret. Detta nummer gör det möjligt att enkelt föra över socialförsäkringar mellan länder och Liberalerna vill dessutom se en digital tjänst som visar vad som händer när man flyttar inom EU med exempelvis sin sjukförsäkring, föräldraförsäkring och pension. Dagens Europeiska sjukförsäkringskort ska ersättas av det system för ett europeiskt bank-id som är under utveckling.
11. Den snabba utvecklingen med distansarbete visar att det måste bli enklare att bo i Sverige och arbeta i ett annat EU-land, eller att jobba i flera länder samtidigt. Samma sak gäller de som vill starta företag eller forska i ett annat medlemsland. Vi behöver få på plats ett system för hur inkomstskatt kan delas upp mellan medlemsländer när man jobbar i flera länder eller i ett land där man inte bor. Digitaliseringen skapar stora möjligheter för individen att röra sig, den möjligheten får inte stoppas på grund av stelbent administration.

INTEGRATION:

Integrationspolitik för jämställdhet och demokratiska värderingar

E 1. Grundläggande utbildning för kvotflyktingar i Svenska och samhällskunskap

Sverige tar emot ett stort antal kvotflyktingar varje år, vilket innebär personer som fått skydd och rätt att bosätta sig i Sverige utifrån kvoterade platser från FN. Dessa personer kommer ofta från länder med en annan kultur, språk och samhällssystem än i Sverige. Det är av stor vikt att dessa personer får en grundläggande förståelse av det svenska samhället och kan kommunicera på svenska för att öka möjligheterna att integreras i samhället och få arbete.

Förslaget:

Landsmötet bör besluta att kvotflyktingar som kommer till Sverige ska genomgå mellan 50-200 timmars utbildning i svenska och grundläggande samhällskunskap. Denna utbildning bör inkludera språkundervisning samt kunskap om rättigheter och skyldigheter i Sverige, samhällsstruktur, kultur och arbetsmarknad.

Anledning:

Utbildning i svenska och samhällskunskap är viktigt för kvotflyktingars integration och delaktighet i det svenska samhället. Ett flytande språk och kunskaper om samhället ger ökade möjligheter för att få arbete, förstå lokala regler och normer, och bygga relationer med andra svenskar och invandrare. Detta leder i sin tur till ökad självständighet, självförsörjning och oberoende av samhällets stöd.

Förutom detta kan en utbildning bidra till en öppnare och mer inkluderande samhällsdebatt där personer med olika bakgrunder deltar och bidrar till samhället. Det är också viktigt att betona att utbildning bör ses som en investering i individerna, och att det är en förutsättning för integration och delaktighet i samhället.

Slutsats:

En utbildning i svenska och grundläggande samhällskunskap är av vikt för kvotflyktingars integration och delaktighet i Sverige. Landsmötet bör besluta om en grundlig utbildning på 50-200 timmar beroende på deras kunskapsnivå och möjligheter att bistå dom med hjälp med lärare alternativt app om dom har mobiltelefoner grundskolan 3an lärobok för kvotflyktingar för att öka deras möjligheter att integreras i samhället och få arbete.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att kvotflyktingar som kommer till Sverige ska genomgå mellan 50-200 timmars utbildning i svenska och grundläggande samhällskunskap. Denna utbildning bör inkludera språkundervisning samt kunskap om rättigheter och skyldigheter i Sverige, samhällsstruktur, kultur och arbetsmarknad.

Motionär: Oscar Malmerengen, Göteborg; Svante Adolfsson, Göteborg

E 2. Inför en nationell kursplan i samhällsorientering för nyanlända vuxna som införlivas i SFI

Det svenska språket är en viktig nyckel för integrationen. Språket är en av de viktigaste faktorerna för att lyckas i studielivet och på arbetsmarknaden. Det underlättar förståelsen av de möjligheter, rättigheter och skyldigheter som man har i Sverige. Det är positivt att kommunerna har en kurs i samhällsorientering för nyanlända. Kursen omfattar upp till 100 timmar där den nyanlända ska få lära sig om hur samhället fungerar, de svenska lagarna och normerna. Det är upp till varje kommun att besluta antalet timmar som samhällsorienteringen ska omfatta och vad den ska innehålla. Det görs idag ingen uppuppföljning på deltagarna.

För att den nyanlända på riktigt ska bli en del av samhället så krävs det en djupare förståelse av hur samhället fungerar. 100 timmar är inte tillräckliga för att uppnå den förståelsen som krävs för att kunna delta och vara en del utav det svenska samhället. Det saknas idag en nationell kursplan i vad som ska ingå i samhällsorienteringen. Utöver detta så behövs det en förståelse för de olika förutsättningar som varje nyanländ har. Det är viktigt att vi ser den nyanlända utifrån sina individuella förutsättningar när det kommer till kompetens, språk och kultur. Det är även viktigt att det görs en uppföljning på hur samhällsorientering fungerat. Så att man tidigt kan sätta in stödinsatser där det behövs.

Idag är det närmsta vi kommer i kursplanen för SFI vad gäller demokrati och det svenska samhället:

”Eleven ska också ges möjlighet att utveckla sin interkulturella kompetens genom att reflektera över egna kulturella erfarenheter och jämföra dem med företeelser i vardags-, samhälls-, studie- och arbetsliv i Sverige”.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det införs en nationell kursplan i samhällsorientering som införlivas i SFI, Svenska För Invandrare

2. **att** deltagare på SFI efter genomgången kurs har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck
3. **att** samhällsorienteringen utökas till mer än 100 timmar.

Motionär: Tekla Lundin Makungu, Lund; Sandra Pilemalm, Malmö; Pernilla Ekelund, Svalöv; Charlotte Hedendahl, Malmö; Agneta van Toor, Ystad; Oscar Malmerengen, Göteborg; Camilla Neptune, Lund

Svar till E 1, E 2

Motion E 1 förslår att Liberalerna ska verka för att kvotflyktingar som kommer till Sverige ska genomgå mellan 50-200 timmars utbildning i svenska och grundläggande samhällskunskap. Denna utbildning bör inkludera språkundervisning samt kunskap om rättigheter och skyldigheter i Sverige, samhällsstruktur, kultur och arbetsmarknad. **Motion E 2** förslår att Liberalerna ska verka för att det införs en nationell kursplan i samhällsorientering som införlivas i SFI, Svenska För Invandrare samt att deltagare på SFI efter genomgången kurs har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck samt att samhällsorienteringen utökas till mer än 100 timmar. Partistyrelsen anser att kunskaperna i svenska och samhällskunskap tidigt ska introduceras till nyanlända för att på så sätt stärka individens möjligheter att snabbt bli en del av samhället. De riktlinjer som finns idag ger kommunerna i uppdrag att erbjuda SFI och en kurs i samhällsorientering för nyanlända som omfattar upp till 100 timmar. Partistyrelsen kan inte utan vidare utredning avgöra huruvida antal timmar som idag erbjuds är tillräckliga eller inte då det som bör vara i fokus är att den SFI-undervisning samt de 100 timmar samhällsorientering som bedrivs är av god kvalitet och fyller sitt syfte. Partistyrelsen delar motionärernas bild av att undervisningen idag ser väldigt olika ut beroende på utförare och kommun. Därför ska en utredning tillsättas som ska lämna förslag på en nationell läroplan för samhällsorienteringen där ökad tonvikt ska läggas vid bland annat jämställdhet och kvinnors rättigheter. Partistyrelsen yrkar därmed **att motionen E 2 samt E 1 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion E 1 anses besvarad
2. **att** motion E 2 anses besvarad

E 3. Etablerade utrikesfödda ska användas som förebilder i integrationsprocessen

För många av de nyanlända är det en stor omställning att komma till Sverige. Speciellt om deras hemland särskiljer sig från ens eget hemland avseende kultur, lagstiftning, normer och värderingar. Det finns idag många insatser på kommunal, regional och statlig nivå som syftar till att främja integrationen bland nyanlända men mer går att göra. Vi behöver ta tillvara på alla de kompetenser, förmågor och viljor för att underlätta integrationen för våra nyanlända. Vi behöver göra mer för att göra kulturkrockar till kulturmöten där vi kan möta de nyanlända med en förståelse för deras förutsättningar att kunna

integreras i det svenska samhället. Här bör vi i större utsträckning kunna använda gruppen integrerade och etablerade utrikesfödda som en tillgång i det arbetet. Dessa bör användas som förebilder för att möta, stötta och vägleda den nyanlända i integrationsprocessen. De etablerade utrikesfödda har en annan förståelse för den nyanländas bakgrund och därmed andra förutsättningar att, tillsammans med sina nyanlända landsmän, lyfta upp och diskutera de möjligheter och hinder som kan uppstå i integrationsprocessen. Det är en tillgång som vi inte har råd att inte ta tillvara på.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** tillämpa alternativt utreda hur vi i större uträkning kan använda etablerade utrikesfödda förebilder i våra kommunala, regionala och statliga integrationsinsatser.

Motionär: Tekla Lundin Makungu, Lund; Sandra Pilemalm, Lomma; Pernilla Ekelund, Svalöv; Charlotte Hedendahl, Malmö; Oscar Malmerengen, Göteborg; Agneta Olsson Enochsson, Ystad

Svar till E 3

Motion E 3 förslår att Liberalerna ska verka för att tillämpa alternativt utreda hur vi i större uträkning kan använda etablerade utrikesfödda förebilder i våra kommunala, regionala och statliga integrationsinsatser. Motionärerna menar att de etablerade utrikesfödda har en annan förståelse för den nyanländas bakgrund och därmed andra förutsättningar att, tillsammans med sina nyanlända landsmän, lyfta upp och diskutera de möjligheter och hinder som kan uppstå i integrationsprocessen. Gruppen integrerade och etablerade utrikesfödda skall ses som en tillgång i det arbetet. Dessa bör användas som förebilder för att möta, stötta och vägleda den nyanlända i integrationsprocessen. Partistyrelsen konstaterar att flertalet föreningar och organisationer inom civilsamhället har möjligheter att söka stöd och bidrag för att genomföra det som motionärerna efterfrågar. Därmed yrkar partistyrelsen **att motionen E 3 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion E 3 anses besvarad

E 4. Slöjfria förskolor och lågstudier i hela Sverige

Liberala Kvinnor kommer alltid att stå upp för kvinnors vilja och rätt att själva bestämma hur man vill klä sig. Samtidigt som vi hävdar vuxna kvinnors rätt att bära slöja står Liberala Kvinnor också upp för flickors rätt att få vara barn, att slippa sexualiseras och begränsas.

I Sverige har slöjanvändningen över tid gått ner i åldrarna. Allt fler föräldrar sätter på slöjan på sina små flickor. Bärandet av slöja är en tradition som inte har stöd i Koranen. Trots det känner många muslimska familjer press från sin omgivning att följa denna tradition.

Slöjan är inte vilket klädesplagg som helst. Syftet är att slöjan ska skylla flickans kropp för att den inte ska väcka mäns sexuella lustar. Genom att sätta slöja på den lilla flickan lägger man därmed ansvaret för pojkars och mäns sexuella beteende

på flickan istället för på mannen. Hon lär sig att hennes kropp är farlig, en källa till skam och något som måste döljas. Familjens heder blir hennes ansvar.

I ett sekulärt och demokratiskt land som Sverige omfattas alla av normen om allas lika värde och lika behandling. Sverige implementerade tidigt FN:s barnkonvention i lagstiftningen. Konventionens barnperspektiv ska därför alltid stå i centrum både i offentliga sammanhang och inom familjen. Barnets rätt att själv bilda sin identitet fri från religiöst motiverade traditioner borde därmed vara given. Även läroplanen säger att den svenska skolan "aktivt och medvetet ska främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har ett ansvar för att motverka könsmönster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Den ska främja jämställdhet mellan kvinnor och män, flickor och pojkar och främja aktning för individens frihet och integritet."

Slöjans syfte går på tvärs med Liberala Kvinnors syn på jämställdhet. Vi har respekt för den vuxna kvinnans eget val att bära slöja men anser att det är dags att utreda ett förbud av slöja på barn i förskola, och i skola och fritidshem på lågstadiet. Slöja ska inte tillåtas förrän barnet uppnått en ålder då hänsyn kan tas till hennes egen vilja. I juridiska sammanhang motsvarar detta 9-12 års ålder. Hänsyn till barnets vilja ger flickorna chansen till ett friare liv. Vi ger dem ett utrymme där barn får vara barn. Vi tror att förbud mot slöja i förskola och lågstadium kan bidra till att flickor längre fram får större frihet att välja själva om de vill bära slöja eller inte, istället för att den påtvingas av föräldrarna

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna driver att slöja inte ska användas av barn i förskolor, eller i skolor och fritidshem på lågstadiet.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv

E 5. Slöjfri skolgång för flickor upp till 12 år

Slöjor på unga flickor är inte ett fritt val av den enskilda flickan utan ett verktyg för att indoktrinera flickor till att vara kyska och fromma redan från barnsben. Den bistra sanningen är att slöjan sexualiserar små flickor. Ställ er frågan själva: känns det bra att en 4-årig flicka döljer sitt hår för mäns blickar?

Barn måste få vara barn punkt slut. Därför bör förskolan och skolan fram tills att barn fyller tolv år vara fri från slöja på eleverna. Det ger barnet ökade förutsättningar att sedan välja själv.

Skolan har ett ansvar för att motverka stereotypa könsroller, främja jämställdhet mellan flickor och pojkar och låta varje enskild elev finna sin unika egenart. Men skolan är inte idag den fristad den kan och bör vara för den enskilda eleven att fritt söka sin egna värderingar, sin egen livsåskådning och sin egenart. Istället ser vi exempel där barn på förskolor tvingas bära slöjor trots att de vill ta av dem.

Det finns starka skäl att ge barn förutsättningar till ett liv fritt från våld och förtryck och stärka skolan som en sekulär plats där elever inte utsätts för religiösa krav vare sig från skolledning, lärare eller föräldrar. I Lag (1998:1593) om trossamfund 4 § fastställs det att "Barn som har fyllt 12 år kan inte inträda i eller utträda ur ett trossamfund utan eget samtycke". Detta bör ses som reglerande princip att barn under 12 år inte kan ta ställning i religiösa frågor.

Vi undertecknare anser att Liberalerna bör ställa sig bakom att utreda möjligheten för flickor i förskole- och grundskoleåldrar att vara fria från slöjan i skolan fram tills barnet självt kan ta ställning i religiösa frågor, vilket är när barn har fyllt 12 år. Slöjfrihet i skolan för små barn ger ökade förutsättningar att på egen hand forma sin framtid och fritt kunna välja vilket liv de vill leva som vuxna – som beslöjade eller inte.

En ny studie som publicerats i *Economic Policy* om den franska slöjfriska skolan visar att förbudet sammanföll med en tydlig förbättring av muslimska flickors skolresultat och att det på längre sikt var en ökad andel muslimska kvinnor som arbetade i den offentliga sektorn. (Maurin, Éric och Navarrete H, Nicolás (2022), "Behind the veil: the effect of banning the Islamic veil in schools", *Economic Policy*, januari 2023 s. 63–98.)

Slöjan berör även flickornas bröder som tvingas agera slöjväktare redan i förskolan. Det påverkar pojkars rätt till en vardag som ska vara fri från att disciplinera och kontrollera systar och närstående flickor. Förbudet är också en avgörande för att bekämpa separatism. Det finns starka krafter som vill separera flickor från det svenska samhällets värderingar om jämställdhet och som vill frånta tonåringar deras rätt att utforska sin sexualitet.

Att reglera flickors bärande av slöja i förskolan och skolan fram till att barn fyller tolv år är inte en kritik mot flickan som bär slöja. Det handlar om att problematisera klädesplagget och dess begränsning av flickors rätt att äga sin egen kropp.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Landsmötet ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Liberalerna ska vara för slöjfri skolgång för barn i förskolan och grundskolan fram till tolv års ålder.

Motionär: Juno Blom, Norrköping; Robert Hannah, Göteborg; Arman Teimouri, Karlstad; Björn Wahlund, Katrineholm; Börje Dovstad, Karlskrona; Camilla Mårtensen, Kävlinge; Carl B Hamilton, Stockholm; Cecilia Rönn, Varberg; Elin Nilsson, Lekeberg; Ervisa Dani, Landskrona; Eva Flyborg, Göteborg; Hadar Cars, Stockholm; Helena Gellerman, Lerum; Hans Backman, Gävle; Hans-Peter Carlsson, Storuman; Hendrik Andersson, Boden; Inger Tolsved Rosenkvist, Lund; Jakob Olofsgård, Jönköping; Johanna Wyckman, Oskarshamn; Karolina Wallström, Örebro; Lisa Flinth, Landskrona; Lotta Wahlmino, Kalmar; Malin Sjöberg Högrell, Uppsala; Maria Grans, Ljungby; Mohamad Hassan, Uppsala; Monica Holstad, Norrköping; Maria Mattsson Mähl, Uppsala; Martin Melin, Stockholm; Mauricio Rojas, Lund; Niklas Wikström, Karlstad; Nils Baptist, Linköping; Olle Schmidt, Malmö; Patrik Krantz, Göteborg; Pierre Månsson, Kristianstad; Pär Johnson, Lidköping; Reidar Svedahl, Norrköping; Sandra Pileman, Lomma; Susan El-Hark, Täby; Åsa Wennergren, Linköping

Svar till E 4, E 5

I motion E 4 yrkas att Liberalerna driver att slöja inte ska användas av barn i förskolor, eller i skolor och fritidshem på lågstadiet. I motion E 5 yrkas att Liberalerna ska vara för slöj-fri skolgång för barn i förskolan och grundskolan fram till tolv års ålder.

Inledningsvis vill partistyrelsen slå fast att man delar den problembild och analys som båda motionerna lyfter fram. Det ligger i skolans uppdrag att förmedla och förankra respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. I det ligger den rätt som slås fast i både Europakonventionen och den svenska grundlagen att få utöva, men också att slippa utöva, en religion.

Skolan har därutöver ett ansvar för att motverka stereotypa könsroller, främja jämställdhet mellan flickor och pojkar och låta varje enskild elev finna sin unika egenart. Detta illustrerar att det finns god anledning att betrakta frågan om slöjan ur flera perspektiv. Det bör exempelvis framhållas att ett liberalt parti bör respektera varje individs valfrihet. Denna aspekt bör i synnerhet vägas in i frågan om slöjbärande i skolans högre årskurser.

Samtidigt är skolan i dag inte alltid den fristad den kan och bör vara där den enskilda eleven fritt kan söka sina egna värderingar, sin egen livsåskådning och egenart. Partistyrelsen instämmer därför i att det är viktigt att föra dialog med barn som bär eller med stor sannolikhet kommer att bära slöja i framtiden.

Den sekulära staten ska se och ta ställning för barnets rätt att slippa möta direkt eller indirekt tvång från släkt och familj på att inordna sig i religiösa traditioner. Det finns därför också goda skäl för skolan att arbeta i uppsökande dialog med både elever och föräldrar i dessa frågor.

Sverige har en stor utmaning att motverka normer, våld och kultur som sker i hederns namn. Under många år har Sverige varit naiva inför hederskulturen och inte tagit de starka larmsignaler som kommit på allvar. Men hederskulturen slår skoningslöst mot individers, ofta flickors, frihet, självständighet och sociala integritet. Den har funnits i alla tider men har fortfarande förfäste i samhällen och miljöer som domineras av patriarkala, reaktionära, klanbaserade och religiösa system. Slöjan är inte per se en symbol för hederskultur, men om slöjan påtvingas ett barn i ung ålder så bör den betraktas som en del av det normsystem som bygger upp hederskulturen.

Vidare bör förskolan och skolan arbeta för att barn ska få sin barndom skyddad och att barnens intresse och individuella behov ska sättas främst. Mot bakgrund av ovan finns det särskild anledning att återkommande reagera mot flickors bärande av slöja i förskolan och tidigare stadier av grundskolan, men också om vilka krav föräldrar kan ställa på personalen.

Det kan förekomma att föräldrar exempelvis ställer krav att personal i förskola ska se till att slöjan på en flicka inte faller av under lek. För ett liberalt parti är utgångspunkten att skolan ska förmedla kunskap, inte att upprätthålla religiösa tabun. Partistyrelsen föreslår landsmötet att besluta att verka för att krav på sådant upprätthållande inte ska vara möjligt. Det bör utredas om det behövs skärpningar eller kompletteringar i

relevanta styrdokument för att ge personal i förskola, skola och fritidshem ett starkare stöd vid sådana situationer.

Partistyrelsen anser att det stora problemet med slöjan är om en flicka tvingas att bära den. Ett sådant tvång är oförenligt med liberalismens allra främsta princip, individualism. Att generellt förbjuda slöjan upp till en viss årskurs i grundskolan anser däremot partistyrelsen vore fel väg att gå.

Det skulle riskera att många barn i religiöst konservativa muslimska familjer skulle placeras i konfessionella förskolor och skolor, eller helt hållas borta från svenskt skolväsende. Det riskerar att ytterligare förstärka utanförskap i utsatta områden, och även försämra möjligheter på arbetsmarknaden för mödrarna. Eftersom Sverige inte har förskoleplikt finns inget som ålägger föräldrar att deras barn ska gå i förskolan eller tacka ja till en plats som kommunen kan erbjuda efter tre års ålder. Vi har redan idag en utmaning att öka andelen barn som börjar i förskolan bland nyanlända och hushåll i utsatta områden.

Ett generellt förbud mot slöjan, särskilt upp till årskurs 6, skulle också hindra beslutsförmögna unga människor från att självständigt välja att utöva sin religion.

Partistyrelsen anser däremot att kriminalisering av slöjtvång bör utredas. Det är inte okomplicerat eftersom tvånget kan ske genom subtila uttryck och bevisbördan faller på svenska rättsväsendet. Därför blir förarbetena mycket viktiga för att genom exempel och beskrivningar bidra till en rimlig praxis som skyddar flickorna som utsätts för sådant tvång.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** utred skärpningar eller kompletteringar i styrdokument för att ge personal i förskola, skola och fritidshem ett starkare stöd att stå emot krav från föräldrar att upprätthålla religiöst eller hedersbaserat tvång under utbildningen.
2. **att** utred hur brottet olaga tvång kan breddas till att inkludera kriminalisering av tvång att bära religiös klädsel inklusive slöja.
3. **att** motion E 4 och E 5 anses besvarade

Reservation 1

Maria Mattson Mähl, Helena Gellerman och Johanna Wyckman yrkar att en ny att-sats tillfogas PS-svaret med lydelsen ”att undersöka förutsättningarna för ett förbud av slöja på barn i förskolan och på lågstadiet”.

Särskilt yttrande 1

Cecilia Elving lämnar följande särskilda yttrande: ”Det är dags att en utredning undersöker förutsättningarna för ett förbud av slöja på barn i förskolan och på lågstadiet. Slöja på barn är en sexualisering av och ett förtryck av flickor som vi liberaler aldrig kan acceptera.”

E 6. Att göra muslimska högtider till helgdagar i Sverige

Bakgrund

Sverige är ett mångkulturellt land där människor från olika delar av världen har bosatt sig och bidrar till samhället på olika sätt. En av de stora minoritetsgrupperna i Sverige är muslimer, vars religiösa högtider och traditioner har blivit alltmer integrerade i samhället. I dagsläget markerar svenska arbetsgivare enbart kristna högtider som helgdagar, vilket utesluter muslimer från att fira sina högtider på samma sätt som kristna.

Förslag

Vi föreslår att Sverige ska införa muslimska högtider som helgdagar i likhet med kristna helgdagar. Detta skulle möjliggöra att muslimer och andra som firar dessa högtider kan fira dessa även om de arbetar, precis som kristna gör under jul- och påskhelgen. Detta skulle också stärka integrationen av muslimer i samhället.

Konsekvenser

Att göra muslimska högtider till helgdagar skulle inte bara göra det möjligt för muslimer att fira sina högtider utan också minska stressiga arbetsdagar och öka företagets potential att dra nytta av mångkulturella högtider. Det skulle också öka medvetenheten om muslimer och deras kultur i samhället och sträva efter att göra det mer inkluderande.

Slutsats

Vi uppmanar landsmötet att stödja detta förslag och verka för att det införs som en bestämmelse för att göra muslimska högtider till helgdagar i en sammanhållen och inkluderande samhällsanda.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Sverige ska införa muslimska högtider som helgdagar i likhet med kristna helgdagar. Detta skulle möjliggöra att muslimer och andra som firar dessa högtider kan fira dessa även om de arbetar, precis som kristna gör under jul- och påskhelgen. Detta skulle också stärka integrationen av muslimer i samhället

Motionär: Oscar Malmerengen, Göteborg; Pernilla Simonsson, Göteborg; Cem Delen, Huddinge

Svar till E 6

Motion E 6 förslår att Liberalerna ska verka för att Sverige ska införa muslimska högtider som helgdagar i likhet med kristna helgdagar. Motionärerna menar att det skulle göra det möjligt för muslimer att fira sina högtider utan också minska stressiga arbetsdagar och öka företagets potential att dra nytta av mångkulturella högtider. Det skulle också öka medvetenheten om muslimer och deras kultur i samhället och sträva efter att göra det mer inkluderande. Sverige är ett på många sätt sekulariserat land. Den 1 januari 2000 skiljdes Svenska kyrkan formellt från staten. I realiteten fullbordades dock aldrig separationen fullt ut då Svenska kyrkan alltjämt har stadsliknande privilegier i förhållande till andra religiösa samfund och organisationer och fortfarande är kristendomen grund för våra helgdagar. Partistyrelsen ställer sig mycket tveksamt till att införa fler helgdagar baserade på religion då vi i Sverige idag har en befolkning med många olika religioner representerade. Att i detta läge välja ut de muslimska hade varit att

exkludera många andra religioner. Partistyrelsen yrkar därmed **att motion E 6 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion E 6 avslås

E 7. DUT – Digital Utbildning och Teknik – för seniorer

Ökat tempo sker nu i samhällsutvecklingen bland annat genom ökad användning av AI och robotisering.

Speciellt bland seniorer ökar risken för segregation och en ökad digital klyfta och därmed också en demokratisk klyfta.

Seniorer kan i dagsläget utnyttja RUT med viss ekonomisk hjälp vid tjänster i hemmet för hjälp och stöd med digital utrustning. Detta stöd är inte speciellt känt och utnyttjat. Reformerna bör införas som underlättar för äldre personer att hänga med i den digitala utvecklingen och minska social isolation och ensamhet. De ekonomiska ramarna för många pensionärer gör det mer eller mindre omöjligt att skaffa modern utrustning och de får ofta i bästa fall nöja sig med sina barns eller barnbarns kasserade utrustning. Går det att reformera t ex RUT med speciell inriktning till äldre så att de får ökat stöd bland annat av ekonomisk karaktär vid anskaffning av digital utrustning, utbildningsinsatser och andra insatser vid användning av sin utrustning? Därutöver bör det satsas rikliga forskningsresurser för att få utrustning och tillämpningar lätta att förstå och använda.

Detta innebär att för äldre personer omvandlas till exempel en del av RUT till DUT med ett mer omfattande stöd. Men här gäller det att bygga upp ett regelverk med lämpliga avvägningar och här finns det behov av att tillsätta en utredning.

I slutet av 1990-talet genomfördes den så kallade Hem PC-reformen som kraftigt bidrog till att ge Sverige en relativt hög mognadsgrad för digital kommunikation. Det är ofta seniorer med låg pension som kan bli digitalt isolerade som i sig även kan leda till social isolation. Därför är det viktigt att i en DUT-reform beakta och involvera inslag av Hem-PC-reformen.

Denna motion kan hamna under flera olika kategorier. Här väljer vi ”INTEGRATION: Integrationspolitik för jämställdhet och demokratiska värderingar”. Kan också hamna under: ”Utbildning och forskning”. ”Trafik, IT-politik och infrastruktur”. ”Ekonomisk politik och skattepolitik”. ”Konsumentfrågor etc. ...”

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** tillsätta en utredning som föreslår åtgärder för seniorer att skaffa och på ett ekonomiskt och enkelt sätt använda digitala hjälpmedel för att skapa ökad digital- och demokratisk integration
1. **att** samma eller en separat utredning ger förslag till forskningsinsatser för att skapa en infrastruktur för digital kommunikation som är lätt att använda och förstå (här beaktas speciellt seniorers digitala användning).

Motionär: Sten Grack, Nacka; Ingvar Eklund, Nacka

Svar till E 7

Motion E 7 föreslår att partistyrelsen verkar för att införa reformer som underlättar för äldre personer att hänga med i den digitala utvecklingen och minska social isolation och ensamhet. Motionärerna framhåller att det i dagsläget finns möjlighet att nyttja RUTvid tjänster i hemmet för hjälp med digital utrustning, men att det är ett underutnyttjat stöd. Mot den bakgrunden efterfrågar motionärerna möjligheten att reformera RUT till att omfatta ekonomisk hjälp med utrustning och att utreda DUT med ett mer omfattande stöd. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att det är viktigt att åsrika medborgare får tillgång till såväl teknisk utrustning som kunskap om digitala system och program för att fullt ut kunna vara en del av det moderna samhälle vi ser utvecklas i en allt snabbare takt. Dock gör partistyrelsen bedömningen att det stöd som finns att söka via RUT idag fyller den funktion det är avsett att göra. Partistyrelsen yrkar därmed **att motion E 7 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion E 7 avslås

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion E 1 anses besvarad
2. **att** motion E 2 anses besvarad
3. **att** motion E 3 anses besvarad
4. **att** utred skärpningar eller kompletteringar i styrdokument för att ge personal i förskola, skola och fritidshem ett starkare stöd att stå emot krav från föräldrar att upprätthålla religiöst eller hedersbaserat tvång under utbildningen.
5. **att** utred hur brottet olaga tvång kan breddas till att inkludera kriminalisering av tvång att bära religiös klädsel inklusive slöja.
6. **att** motion E 4 och E 5 anses besvarade
7. **att** motion E 6 avslås
8. **att** motion E 7 avslås

KLIMAT, MILJÖ OCH SAMHÄLLSBYGGNAD: Klimat, energi, miljö- och naturvård

F 1. Vindkraft, närboende och likabehandling

En ny liberal Vindkraftspolitik som gör Vindkraften älskad
Bakgrund;

Det finns en enighet om att Sveriges behov av el kommer att öka framöver.

Vi vill ha fossilfri el till bra priser dygnet runt 365 dagar i året. Vi har haft ett mycket bra elsystem i Sverige sedan den snabba utbyggnaden av 12 kärnkraftverk för ungefär 50 år sedan.

Nu behövs mer el och vi liberaler har alltid varit positiva till kärnkraft som tillsammans med solenergi, vattenkraft och vindkraft är fossilfria energikällor.

Vi tror att Sveriges behov av pålitlig el gör att vi måste bygga fler kärnkraftverk och/eller SMR.

Vi ser ett snabbt växande intresse för solenergi och våra länsstyrelser har ärenden kring detta på hög just nu. Sannolikt kommer alla stora nya byggnader ha solceller på fastigheten som ger verkligen lokalproducerat el.

Utöver detta finns det ett stort intresse för att bygga vindkraftverk. Merparten av ansökningarna stoppas av kommuner som anser att skadorna blir fler och större än vad vindkraftverken ger av nyttor

Vi måste också för att snabba upp processer ge operatörerna ett regelverk som gör att de själva kan bedöma om de kommer kunna genomföra projektet.

Tidöavtalet har redan klarlagt att vi skall säkerställa att elproduktionen är konkurrensneutral.

För att öka acceptansen och ge tydligare spelregler som såväl företaget som vill bygga, kommunen som ska säga sitt och boende i kommunen tror vi att följande uppfyllda krav skulle ge snabbare och säkrare process där man tidigare kan förutse resultatet av ansökan

Ingen skall tappa värde på sin fastighet på grund av närliggande verk. Alla som äger en fastighet närmare än 10 km måste få en värdesäkring. Operatörerna kan antingen lösa in deras fastigheter eller genom avtal kompensera ägarna. Äganderätten är fundamental för liberalismen. Att Vindkraften självfallet bär anslutningskostnader, kostnaden för återställande, ersätter för sitt marknadsföreträdare och kostnaden för störningar på elsystem fullt ut. Annars hamnar de avgifterna på konsumenternas nätfakturer eller hos kommunerna

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** närboende får ersättning och att vindkraften får bära sina egna kostnader.

Motionär: Förbund Östergötland, Reidar Svedahl, Norrköping

F 2. Havsbaserad vindkraft – Ja tack!

Sverige har en unik potential för havsbaserad vindkraft med vår långa kustlinje och starka vindar. Vi skall vara glada över att vi har en resurs som genom teknikutveckling nu blivit värdefull och behöver nu på olika sätt påskynda utbyggnaden. Vi har chansen att visa vår ambition att vara en föregångare inom förnybar energi och locka investeringar och kompetens till landet.

Havsbaserad vindkraft är en stabil och pålitlig energikälla som kan bidra till att säkra Sveriges energiförsörjning.

Teknik och samhällsutvecklingen har gjort att vi i Sverige begåvats med en naturresurs, havsområden med mycket vind, gynnsamma för fossilfri energiproduktion.

Det innebär i viss mån en förändring av det geografiska område där samhället bör ta ansvar för den gemensamma infrastrukturen.

Transmissionsnätet måste utvecklas kraftigt för att vara rustat för framtidens behov. Både elproduktion och elkonsument kommer att ändra beteende när hela samhället skall elektrifieras. Att i den utbyggnaden också lägga anslutningspunkter till havs är naturligt. Kostnaden för att anlägga en sjökabel och ansluta till transmissionsnätet är en del av den totala kostnaden för att anlägga en havsbaserad vindkraftspark. Att bygga ut transmissionsnätet till havs innebär att en del av anläggningen av sjökablar som enligt nuvarande modell bekostas av elproducenter kommer att bekostas av Svenska kraftnät och slutligen finansieras av nätkundskollektivet.

Det är statens ansvar att sörja för gemensam infrastruktur. Efter hand som samhället utvecklas kan det ansvaret förändras. På senare tid har begreppet gemensam infrastruktur expanderat och innefattar till exempel digital uppkoppling och internetanslutning. Det kommer alltid att vara en avvägning om vem som skall betala vid anläggning av ny infrastruktur, och var anslutningspunkter skall vara. Men med hänsyn till värdet för miljön, motståndet mot vindkraft i bebodda områden och ett snabbt växande behov av hållbar energiproduktion så bör det anses rimligt att Svenska kraftnät bekostar nya anslutningspunkter till havs.

Att med teknikneutralitet som argument säga nej till anslutningspunkter till havs är att inte acceptera den teknikutveckling som gjort att havsområden nu är en lika viktig del av vårt gemensamma territorium och infrastruktur som områden på land.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna ska verka för att det svenska transmissionsnätet byggs ut till havsområden lämpliga för vindkraft.

Motionär: Henric Widén, Göteborg; Oliver Widén, Göteborg

F 3. Snabbare utfärdande av tillstånd för att bygga landbaserade vindkraftsverk

En snabb utbyggnad av den landbaserade vindkraften kommer att behövas för att klara övergången till en fossilfri energiproduktion. Utbyggnadstakten för landbaserad vindkraft bromsas av att tillstånden har så lång handläggningstid. För vindkraftverk, i vissa ekologiskt känsliga områden och där vindkraftverken stör omgivningen, kan det vara befogat. För vindkraftverk placerade långt ute i en normalsvensk skogsteräng långt bort från bebyggelse där varken buller eller utsikt kan störa, bör inte handläggningstiden vara speciellt lång.

Det bör alltså vara önskvärt och troligtvis är det också möjligt att dela upp tillståndsärendena i klasser, de som kräver en mer noggrann genomgång och de som kan ges en snabb beredning och få ett "snabbspår".

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** verka för en uppdelning av tillstånden för landbaserad vindkraft, så att oproblematiska placeringar av vindkraftverk får en kort handläggningstid. Ett sådant "snabbspår" kan öka utbyggnadstakten.

Motionär: Örjan Rosell, Västerås

F 4. Medelstora sol och vindkraftverk

Allt måste inte vara enormt stora anläggningar. Alla våra industriområden borde snarast "fyllas/beklädas" med små och medelstora sol och vindkraftverk. Infrastruktur finns och lika så konsumenter. Inverkan på miljön blir liten och påverkan under installation ringa. Därmed låga kostnader. Bidrag bör ges från staten för att snabbt komma igång.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet fattar beslut om snabb utbyggnad av elproduktion i redan exploaterade industriområdena med statligt stöd.

Motionär: Thomas Lindström, Göteborg

F 5. Granska Vindkraftsbolagens ekonomi

När satsningen på vindkraft sker med stor majoritet i riksdagen och slutsatsen är att vindkraften både är snabb och billig och klimatsmart lösning att utveckla är det anledningen att granska vindkraftsbolagens ekonomi. Det finns en rad vetenskapliga rapporter som visar på oroväckande problem, professor Jan Blomgren och nationalekonomen Christian Steinbeck har granskat vindkraftsbolagens ekonomi och det är tydligt att många av bolagen i Sverige har dålig lönsamhet. Vad händer om något av bolagen går i konkurs? Det är viktigt att den satsning som görs av regeringen sker med god kunskap om både möjligheter och risker. Det är viktigt inte minst för trovärdigheten och ansvaret gentemot väljarna.

Att vindkraften skulle vara billig är en sanning med modifiering. Ett typiskt vindkraftverk kostar enligt vattenfall 30 miljoner att bygga, men då redovisas inte de höga anslutningskostnaderna. Dessa kostnader läggs i stället på oss elkonsumenter via nätavgifterna. Det kommer att kosta enligt beräkningar ungefär 5000 kr per hushåll. Dessutom är vindkraften

helt beroende av vinden och hur mycket det blåser. Skellefteå kraft gjorde 2020 en förlust på 412 miljoner kr och angav som förklaring att det hade varit ett mycket blåsigt år och att dessutom stor vindkraftsutbyggnad skett i Norrland. Det visar att det är svårt att planera vindkraft, ju fler det finns och ju mer det blåser desto mer pressas lönsamheten. Det har också kommit oroande siffror från det senaste året att priserna på de sällsynta mineralerna som vindkraftverken behöver har stigit rejält. Priserna har ökat med 93 procent sedan januari 2020.

I februari i år redovisade Siemens Gamesa Renewable Energy SA en nettoförlust på 884 miljoner euro under det första kvartalet till och med december 2022 för högre underhållskostnader och garantiavsättningar på grund av ospecificerade komponentfel inom den installerade vindturbinflottan.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna gör en noggrann analys av Vindkraftsbolagens ekonomi så att satsningar som görs på vindkraft är väl underbyggda och ekonomiskt försvarbara.

Motionär: Lotta Gröning, Norberg

Svar till F 1 – F 5

Motion F 1 föreslår att närboende ska få kompensation för värdeminskning och att vindkraften ska bära sina egna kostnader för anslutning och återställande. **Motion F 2** föreslår att staten ska satsa på gemensam infrastruktur, som anslutningskablar för vindkraft till havs. **Motion F 3** vill se ett snabbspår för tillstånden för landbaserad vindkraft, så att oproblematiska placeringar av vindkraftverk får en kort handläggningstid. **Motion F 4** föreslår en snabb utbyggnad av mindre sol- och vindkraftverk i redan exploaterade industriområden med statligt stöd. **Motion F 5** föreslår att Liberalerna gör en noggrann analys av vindkraftsbolagens ekonomi så att satsningar som görs på vindkraft är väl underbyggda och ekonomiskt försvarbara.

Partistyrelsen anser att den gröna omställningen kräver en utbyggnad av Sveriges fossilfria energisystem och Liberalerna anser att det är en viktig och prioriterad uppgift. För att nå nettonoll utsläpp 2045, krävs en utbyggnad av alla olika energislag – alla energislag behövs i energimixen. **Motion F 1** lyfter bland annat frågan om ersättning till närboende vid etablering av vindkraft på land. Liberalerna arbetar aktivt för att överväga och implementera lösningar för en hållbar utbyggnad av den landbaserade vindkraften. Vindkraften är en viktig del i den svenska kraftproduktionen och därför anser Liberalerna att incitamentsstrukturen för vindkraft behöver ses över. En utredning, "Värden av vinden" SOU 2023:18, har lämnats över till regeringen där utredningen presenterar förslag för ökade incitament och ersättning till närboende vid byggandet av landbaserad vindkraft. Utredningen föreslår ett system för kompensation eller inlösen för närboende och föreslår också en obligatorisk ersättning till bygden från vindkraftföretagen. Partistyrelsen tycker förslagen är spännande och kommer följa frågan noga.

Motion F 2 vill att anslutningskostnader av elnät för vindkraft till havs ska vara statens ansvar. Partistyrelsen vill peka på att teknikneutralitet i investeringar i energisystemet är en viktig förutsättning som gäller såväl byggandet av och anslut-

ning av ny el till nätet. Etableringskostnader ska finansieras av den som väljer att bygga ny vindkraft. Liberalerna har tagit initiativ till en utredning för att se över hur etablering av vindkraft till havs ska gå till. Utredningen "En ordnad prövning av havsbaserad vindkraft" ska analysera hur regelverket för användning av havsområden vid etablering av vindkraft kan förbättras och hur tillståndsprövningen av vindkraft i Sveriges ekonomiska zon kan bli mer effektiv och tydlig. Den behandlar också frågan om återställande av vindkraftsparker. Syftet är att åstadkomma en prövningsordning som ger förutsättningar för en ökad utbyggnad av havsbaserad vindkraft, samtidigt som andra samhällsintressen beaktas. Partistyrelsen tycker att det är en god idé med avvecklingsfonder för vindkraft. Liknande finns sedan tidigare för till exempel kärnkraften. **Motion F 5** lyfter frågan om lönsamhet för vindkraftföretag. Partistyrelsen anser att det är viktigt att etableringsbeslut baseras på vindkraftens samtliga kostnader som investering, drift och avveckling för att vindkraften långsiktigt ska vara lönsam. **Motion F 3** lyfter frågan om ett snabbspår i tillståndprocesser. Landbaserad vindkraft är dock sällan enkla beslut så frågan är om förslaget kommer att kunna användas i praktiken. Liberalerna har tagit initiativ till en utredning som ska se över tillståndprocesser generellt, i syfte att korta handläggningstiden i hela kedjan och för samtliga instanser. **Motion F 4** lyfter frågan om statligt stöd till investeringar av medelstora sol och vindinvesteringar. Partistyrelsen vill i den frågan peka på att det är viktigt med teknikneutralitet mellan tekniksågen och att företagen måste stå för sina etableringskostnader.

Partistyrelsen yrkar **att motion F 1, F 2, F 3, F 4 och F 5 bör anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 1 anses besvarad
2. **att** motion F 2 anses besvarad
3. **att** motion F 3 anses besvarad
4. **att** motion F 4 anses besvarad
5. **att** motion F 5 anses besvarad

F 6. Inför Baker-Schultzplanen eller "Carbon dividends"

Klimatet är vår tids ödesfråga. Det finns knappt något problem som inte har förvärrats eller kommer att förvärras av global uppvärmning. Det största problemet är dock bristen på fungerande politik.

Något som gör folk mindre entusiastiska är hur de gamla vanliga misstänkta som inget lärt & inget glömt vädrar morgonluft & tror att de för femtiölfte gången kommer att kunna avskaffa kapitalismen i ett svep. Lägg dessutom till intersektionalistiska idéer från klimatrörelsen (som i sig dock ej behöver vara fel, däremot inbjuder de till handlingsförslamning); hat-tandet kring reduktionsplikten; defaitism kring Parisavtalets mål; trafikblockader (som ännu inte orsakat någons död) samt nihilistiska hårklyverier om vad som är en kris (proffstips: det är som porr; svårt att definiera, men man känner igen det när man ser det) så är det en motbjudande röra som behöver ett alexanderhugg.

Lösningen är Baker-Schultzplanen eller "carbon dividends". Det är helt enkelt en skatt på utsläpp av växthusgaser i produktionsledet, men det är några aber:

- 1) Intäkterna från den fördelas jämt för alla medborgare i en stat
- 2) Den måste höjas varje år enligt en fastslagen plan som inte kan ändras av olika regeringar för röstköp
- 3) Den är även en importtull där intäkterna betalas ut till alla medborgare inom tullområdet

Fördelarna är att företag får direkta incitament för att minska utsläppen, oavsett om det är förbättring av tillverkningsprocesserna eller reindustrialisering av Europa; medborgarnas stöd för den garanteras med jämna mellanrum; när en stat börjar så kommer medborgarna i andra stater att vilja ha samma sak för att inte ligga efter; staten lägger inte pengar på hög, vilket eliminerar en möjlighet till rent-seeking. (Samernas situation har ju nämnts flera gånger de senaste åren, men de flesta skulle nog slippa en diskussion med dem om hur skänningar ser sig som historiskt värre drabbade av storsvenskarna än dem & därför borde ha större tillgång till intäkterna från de skatterna. För Skånes kust sjunker ju redan pga landhöjningen osv.) Men den största fördelen är att det är en metod & inte ett mål. För mål kan man alltid fuska med osv, medans för metoder är vägen själva målet. (Vi har t.ex. praktiskt taget ingen nämnbar nedskräpning med returförpackningar just tack vare metoden som pantsystemet innebär.)

Det kommer givetvis att vara några individer som använder sin extrainkomst på någon aktivitet som ökar deras nettoutsläpp. Men det är i det stora hela inget problem, för de flesta kommer ej att ägna sig åt veteranbilar eller koleldade ångbåtar etc.

Sverige är mer än lämpat att leda denna utveckling, både inom EU & världen. Vi har ett näringsliv som är heta på gröten. Vi har en fungerande byråkrati där skatteåterbäringen betalas ut. För att citera Donald Trump: "Sverige är ett top-land. Det är litet men det är väldigt skarpt, det säger jag er. De är väldigt skarpa."

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för Baker-Schultzplanen/"carbon dividends" & att utbetalningarna inte påverkar eventuellt ekonomiskt bistånd, studiestöd etc
2. **att** Liberalerna verkar för att EU inför samma politik
3. **att** intressekonflikten mellan frihandel & klimattullar erkänns & att man stryker formuleringar om att frihandel är viktigare än inga klimattullar.

Motionär: Fredrik Lindholm, Stockholm

Svar till F 6

I motion **F 6** föreslås att införa ett system för att minska koldioxidutsläpp där koldioxidutsläpp prisas och pengarna som samlas in via systemet delas sedan ut lika till alla myndiga medborgare. På så sätt skapas en progressivitet i systemet och de som konsumerar sådant som genererat stora koldioxidutsläpp betalar mer än de får tillbaka och de som konsumerar lite får tillbaka mer än de betalat in till systemet.

Partistyrelsen ser att ett sådant system skulle få stora effekter på dagens system, där koldioxidskatt har bidragit till en effektiv prissättning av koldioxid och genererat stora inkomster till statskassan. Samtidigt har vi att förhålla oss till det system för koldioxidprissättning i EU med utsläppshandel (EU-ETS) som fungerat väl och som precis genomgått en revidering. Revideringen innebär att mer av EU:s koldioxidutsläpp, som utsläpp från vägtransporter, sjöfart och bostäder, kommer att ingå i handelssystemet. Konsekvensen blir att endast relativt små utsläpp skulle kunnat ingå i det system som motionären förespråkar. Partistyrelsen anser att koldioxidskatten och EU-ETS i kombination med möjligheten att betala för negativa utsläpp medan man fasar ut sitt bruk av fossila bränslen är en bra kombination av styrmedel som gör det möjligt att nå klimatmålen och minska den globala uppvärmningen.

Partistyrelsen föreslår att motion **F 6 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion F 6 avslås

F 7. För en proaktiv lösning på kärnavfallsfrågan

Ett problem med kärnkraft är avfallet. Man tror att slutförvaret i Forsmark kommer att vara säkert i minst 100000 år. Har man även bestämt att man kommer vakta det så länge? Eller att folk kommer att förstå varningarna? Detta kräver ett historiskt perspektiv.

Vi vet varken när vår civilisation går under heller hur. Semnologin visar att tecken kan ha väldigt olika betydelse över tid & rum. Hakkorset är typexemplet.

Vi kan däremot vara ganska säkra på 3 saker: Glömska, återfallande i gamla mönster & vår civilisations lämningar.

Grekerna under de mörka århundradena glömde bort vad de egeiska bronsålderscivilisationerna hade åstadkommit. Linear A-skriften har vi än idag inte lyckats tolka. De glömde bort hur palatsekonomierna fungerade; funktionella planekonomier som varade längre än vad vår industriella civilisation har gjort. De trodde ej att människor kunde organisera sig & bygga stora palats, bara jättar kunde göra det – så de kallade de stora murverken för ”cyklopiska” (tron på dem kom från utdöda elefanter kranier).

Förr trodde man sig leva efter syndafloden. Geologi förklaras så -i synnerhet fossil. En framtida mörk era lär vara en magisk värld där ”De gamle” lämnade ofantliga mängder fantaseggande spår efter sig; framsprängda bergspass etc etc.

Europa kan att återfalla till ett decentraliserat uttillstånd som ju underlättas av geografien. Jämför med Kina där man 1433 hade seglat klart, så centralmakten brände upp skeppen & varven. Sedan ångrade man sig. Detta hade ej gått här. Det lär bli en 2a våg av européer som seglar ut i världen, kartlägger & sprider kartorna. Någon lär upptäcka de gamla testplatserna i Söderhavet. Betongkupolen i Enewetakatollen lär väcka nyfikenhet & detta är varför slutförvaret i Forsmark är en sällsynt dålig plats; det ligger under en ”atoll”.

En framtida härskare lär skatta sig lycklig över att ”De gamle” begravde något viktigt inom rikets gränser. Att få fram resurser för utgrävning är relativt enkelt om man kan ta några generationer på sig, som när man byggde katedraler förr. Man

behöver ej tänka strikt ekonomiskt; den riktiga skatten är själva bedriften. Khmerisk gudakung blev man av stora skrytbyggen; typ Västra Baray som fransmännen & en ung Sarloth Sår i Paris helt oskyldigt trodde var en bevakningsreservoar.

Att försöka skrämja bort folk från slutförvar på olika sätt har föreslagits, men de har den omvända psykologins brister. Gräva ned massa skelett (Finns det ett kraftfullt vapen där? Vill ha!) Resa skogar av törnliknande, läskiga betongträd (Vad spännande!) Starta en religion som ej ändrar budskap [sic!] Genmanipulera katter som ändrar färg där det är strålning (Hoppar jag hittar en grön katt idag!)

Forsmarks hamn är i sig en fyr för magiskt tänkande. Den påminner om stjärnbilden Cassiopeia. Lustigt nog är de på samma latitud & deklination (ca 60°). Kan vi ta risken att ingen ser det som ett gott omen & gräver upp eller transmuterar vi bort avfallet med ”alkemi”?

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna understryker vikten av & arbetar för långsiktiga forskningsprogram som syftar till att ”bränna bort” kärnavfall genom transmutation & därmed löser ett av argumenten mot kärnkraft; att framtida generationer riskerar att skadas för att någon vill göra sig ett namn
2. att även lågaktivt kärnavfall hanteras genom att man ”anrikar” det så att framtida generationer inte riskerar att skadas av skyddsutrustning etc som lär vara välbevarade i de syrefattiga miljöerna & därmed lär inbjuda till lek.

Motionär: Fredrik Lindholm, Stockholm

Svar till F 7

Motion F 7 diskuterar hur kärnavfallsfrågan ska lösas.

Partistyrelsen delar motionärens oro för att det idag är lång tid som tidigare avfall ska förvaras. Samtidigt vill partistyrelsen peka på den teknikutveckling som sker. Nya generationers kärnkraftverk använder bränsle betydligt mer effektivt än tidigare reaktorer och lämnar därmed efter sig mindre avfall och inget långlivat avfall. Forskning visar också att det finns metoder att återanvända energi och innehåll i avfall och som motionären påpekar så pågår forskning. Mänskligt intrång i avfallsförvaren – avsiktligt eller oavsiktligt – är en del av säkerhetsanalysen. Avsiktliga intrång går inte att förhindra. Men det går att göra dem så komplexa att intrånget kräver både avancerad teknik och ett välorganiserat kunnande och således vara ett resultat av avsiktliga beslut som involverar många människor. Människor i framtiden bör ha friheten att, om de så finner lämpligt, öppna de förvar av långlivat avfall som vi lämnar efter oss. Motionären efterfrågar forskning om transmutation av radioaktivt avfall. Partistyrelsen vill här peka på att Liberalerna har länge drivit linjen att det behövs mer forskning inom det kärntekniska området, inklusive inom transmutationsområdet. Partistyrelsen anser **motion F 7 besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion F 7 anses besvarad

F 8. Alla utsläpp är dåliga utsläpp

Sverige räknas ofta som ett globalt föregångsland när det kommer till utsläppsminskningar. En avgörande faktor för Sveriges framgångsrika klimatpolitik är att vi införde en skatt på koldioxidutsläpp redan år 1991. Koldioxidskatten gör att utsläpparna behöver betala, vilket stimulerar en övergång till tekniker med lägre utsläpp.

Nu är tiden för att även börja beskatta metan, som står för en tiondel av Sveriges totala växthusgasutsläpp. Sveriges metanutsläpp kommer mestadels från kossors rapar och fisar, men också från gödselhantering, markanvändning, avfallssektorn och energisektorn.

På FN:s klimattoppmöte i Glasgow 2021 skrev Sverige under Global Methane Pledge om att till år 2030 minska metanutsläppen med 30 procent. För att det ska bli möjligt krävs att utsläpparna betalar – även för metan. Det är oräddvinst att de som släpper ut koldioxid behöver betala en koldioxidskatt eller köpa utsläppsrätter, samtidigt som utsläppare av metan kommer undan helt och hållet. Om Sverige ska fortsätta ligga i framkant för klimatomställning behövs en metanskatt.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att beskatta växthusgasen metan.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till F 8

Motion F 8 anser att metan bör beskattas.

Partistyrelsen håller med om att metanutsläpp är ett stort problem. En av anledningarna till att partistyrelsen dock är tveksam till en skatt på metan är att utsläppen är diffusa och ofta svåra att beräkna. Med det sagt så är målet att minska utsläppen av metan ett av de prioriterade initiativen inom EU:s gröna giv. EU:s metanstrategi syftar till att stävja temperaturökningar till 2050, förbättra luftkvaliteten och stärka EU:s globala ledarskap i kampen mot klimatförändringar. Den kommer att fokusera på att minska metanutsläppen inom energi-, jordbruks- och avfallssektorerna, eftersom dessa områden står för nästan alla antropogena metanutsläpp. Detta tvärssektoriella tillvägagångssätt kommer att vidta riktade åtgärder inom varje område och samtidigt använda synergier mellan sektorer, till exempel genom produktion av biometan. Det är viktigt att följa forskningen noga och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) bedriver forskning för långsiktigt hållbara minskade metangasutsläpp från kor genom att jobba med fodret till djuren. Partistyrelsen vill också lyfta fram att svensk djurhållning är en av de bästa i världen och med minst antibiotikaanvändning och att det finns ett värde i de öppna landskap som betande mular tillför. En ensidig nationell svensk skatt på metangas riskerar att slå hårt mot en viktig sektor.

Förslag om att införa ett handelssystem i EU för bl.a. metan finns i Europarapporten, kapitel 2.

Partistyrelsen anser **motion F 8 besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion F 8 anses besvarad

F 9. Koldioxidlagring på EU-nivå

Liberalerna var först med att förespråka en lagringspeng för att genom så kallad bio-CCS-teknik fånga in och lagra koldioxid under marken. Sådana negativa utsläpp är enligt IPCC nödvändiga för att nå Parisavtalet. Att ge betalt för negativa utsläpp är också helt rätt. Precis som att utsläpparna måste betala riktigt dyrt, bör de som fångar in och lagrar utsläpp få betalt enligt samma princip.

EU har nu inlett processen för att klassificera vad negativa utsläpp är. Därefter bör det så snabbt som möjligt påbörjas en process för att börja ge betalt för infångning och lagring av koldioxid. Om betalningen för negativa utsläpp ska inkluderas i det befintliga utsläppshandelssystemet, i ett annat nu existerande regelverk eller i ett nytt separat system behöver utredas närmare. Klart står dock att klimatkrisen sker här och nu och att ekonomiska styrmedel för negativa utsläpp är en viktig del i lösning som så snabbt som möjligt behöver komma på plats i hela EU.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att på EU-nivå införa ekonomiska styrmedel för infångning och långvarig lagring av växthusgaser.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till F 9

Motion F 9 lyfter frågan om ekonomiska styrmedel på EU-nivå för infångning och långvarig lagring av växthusgaser.

Partistyrelsen håller med motionärerna att negativa utsläpp genom bland annat bio-CCS är nödvändiga för att Sverige och EU ska nå sina högt ställda klimatmål och för att minska den globala uppvärmningen. Det mest samhällsekonomiskt effektiva skulle vara ökat europeiskt samarbete och att ekonomiska styrmedel för CCS införs på unionsnivå. Liberalerna har varit drivande i att ta fram ett förslag för att möjliggöra auktioner för att fånga in koldioxid i Sverige, sk omvända auktioner. Och vårt parti ska fortsätta att gå i täten för en ambitiös politik för koldioxidinfångning här som där. Sverige inväntar nu ett godkännande från EU. Energimyndigheten är auktionsförrättare i det nya systemet som innebär att aktörer, exempelvis pappers- och massaindustri eller kraftvärmeverk, lämnar bud på hur mycket koldioxid de kan avskilja och lagra och till vilken kostnad. Den aktör som kan leverera bio-CCS till lägst kostnad vinner auktionen.

På EU-nivå arbetas för närvarande kring ett certifierings-system för koldioxidupptagning (2022/0394(COD)). Partistyrelsen menar att Liberalerna ska vara aktiva i den processen för att se till att detta system blir så effektivt som möjligt, och för att ekonomiska styrmedel för koldioxidinlagring skyndsamt utvecklas, införs och skalas upp på EU-nivå.

Förslag kring EU-system för koldioxidinfångning finns även med i Klimatrapporten, kapitel 1, samt i Europarapporten, kapitel 2.

Partistyrelsen föreslår att **motion F 9 bifalls av landsmötet**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion F 9 bifalles

F 10. Bygg infrastrukturen för el och vätgas nu

Att framtiden måste vara fossilfri är de flesta överens om och hela branschen kommer att vara elektrifierade framöver. Trycket på att fasa ut fossila bränslen ökar.

Sverige är ett litet, men innovativt land som alltid legat i framkant gällande teknisk utveckling. När EU-lagstiftning och konsumentefterfrågan går mot fossilfritt, måste vi även se till att vara konkurrenskraftiga och laga för tillgång till fossilfri el.

Just nu etablerar sig flera nya så kallade gröna industrier i landet. Dem vill vi ha kvar här, för att se till att Sverige är med på framtidsståget, skapa jobb här och därmed skatteintäkter. Ny industri ger även efterfrågan på branscher kring den, varför det blir en positiv utveckling kring dessa industrier.

Att bygga nya energikällor tar tid. Nya kärnkraftverk kommer inte att vara färdigbyggda under de närmaste femton åren, och även vindkraft tar tid att få på plats. Just idag diskuteras till exempel kommuners veto mot vindkraftsparker.

För att skynda på den viktiga och brådskande omställningen, bör därför politiker stötta vätgasmarknaden. Fossilfri vätgas är ett viktigt komplement till de gröna energikällorna. Om den nya branschen inte finner stöd här hemma, finns en risk att aktörerna väljer att etablera sig i andra länder, vilka erbjuder stöd i olika former. Den som inte deltar i startfältet kommer inte att kunna vara med i etableringen av den gröna industrin, vilket vore ett historisk misstag. Även de gamla tunga oljestaterna ser idag att fossilfria drivmedel är framtiden, varför även de investerar tungt i förnybart.

Bristande politiskt ledarskap har negligerat behovet av forskning och förberedelser och det har saknats framförhållning inför framtidens energisystem. Ny pålitlig och säker infrastruktur för el och vätgas måste börja byggas nu.

Men för att våga satsa fullt ut krävs pålitliga beslut om ny infrastruktur. Liberala politiker måste visa vägen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalernas landsmöte tar initiativ till att verka för att bygga ny infrastruktur för el och vätgas.

Motionär: Annika Westh, Partille

Svar till F 10

Motion F 10 anser att landsmötet ska ta initiativ till att verka för att bygga ny infrastruktur för el och vätgas.

Partistyrelsen anser att utbyggnad av elnätet är en prioriterad fråga för Liberalerna och regeringen och Liberalerna arbetar aktivt i regeringen med en rad olika initiativ som syftar till att förbättra Sveriges elförsörjning. Partistyrelsen ser en stor potential i vätgasen som råvara i industrins processer, som drivmedel för långväga tunga transporter, till flyget och för andra applikationer där det saknas alternativ. Vätgasen kan till exempel bli en mycket betydelsefull energibärare, antingen direkt eller genom framställning av ammoniak eller elektrobränslen. Samtidigt lider vätgasen av en dålig cykelverkningsgrad när den används som energilager. Våldigt mycket el förloras längs vägen. Den stora entusiasmen över vätgasens potential som återfinns hos en del EU-länder kan till stor del förstås mot bakgrund av att man gjort energipolitiska vägval som gör det omöjligt att bygga fossilfri planerbar elproduktion.

Det komplicerar elektrifieringen och ställer krav på att energi kan lagras. Med möjligheten att bygga kärnkraft minskar behovet av vätgas, som energilager, genom att det finns flera valmöjligheter. Partistyrelsen anser att vätgasen har en viktig roll att spela särskilt som insatsvara för stål, konstgödsel och elektrobränslen men att den måste passas in i energisystemet på sina egna meriter. Staten har en roll i att röja undan hinder. Det kommer att behövas uppdaterade regelverk och det kan komma att behövas statlig samordning för att lönsamma infrastrukturinvesteringar ska genomföras.

Partistyrelsen anser **att motion F 10 därmed är besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 10 anses besvarad

F 11. Långtidslagring av energi

Energikällorna vindkraft och solkraft levererar energi helt utifrån väderförutsättningar. Speciellt för solkraft, så får man som mest energi under sommarhalvåret och minst under vintern, när energibehovet är som störst. Det finns alltså ett önskemål att långtidslagra energi från sommaren till vintern. De existerande metoderna för att lagra energi under längre tid (t.ex. Batterilager, Pumpstationer vid vattenkraftverk etc.) är idag inte speciellt ekonomiska. Den forskning som finns, behöver accelereras, för att möta samhällets behov av energi under alla tidpunkter på året. Ett sätt att få en långtidslagring av energi är att med hjälp av grön vätgas och infångad koldioxid (t.ex. från förbränning av biomassa) samt el när elen är billig (t.ex. under natten) skapa metanol. Andra typer av energirika kemiska föreningar kan också vara möjliga.

Metanolen har energi lagrad i förhållandevis liten volym och kan därför anses vara ett effektivt sätt att lagra energi. Den kan också användas direkt som fordonsbränsle eller flygbränsle

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** få ett forskningsprojekt startat med inriktning på att få fram en ekonomisk metod för att långtidslagra energi kemisk form (t.ex. metanol).

Motionär: Örjan Rosell, Västerås

F 12. Krav på energilagring

För att elsystemet ska fungera behövs att energi kan lagras. Vissa kraftslag såsom vattenkraften har en del av dessa redan inbyggt medan många väderberoende tjänster är helt beroende av att någon annan tillhandahåller lagring. Ett sätt att skapa större neutralitet mellan kraftslagen vore att kräva att alla energiproducenter tillhandahåller lagring av den energi de producerar. Kraven bör basera sig på hur tillgänglig energin är. Kraftslag som kan leverera stabil energi får ett visst krav på lagringskapacitet medan väderberoende kraftverk avkrävs större lagringskapacitet. För vattenkraften skulle de vattenmagasin som finns i dammarna räknas som energilagring.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** införa ett krav på att alla energiproducenter ska kunna lagra en del av den energi de producerar.

Motionär: Michael Westin, Sundsvall

Svar till F 11, F 12

Motion F 12 och F 11 behandlar frågan om energilagring. **Motion F 11** vill satsa forskningsmedel på att långtidslagra tex metanol. **Motion F12** vill ställa krav på att energiproducenter ska kunna långtidslagra energi.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att energilagring är en viktig komponent i att trygga framtidens elförsörjning. Tekniken utvecklas i rask takt, och marknaden växer. Även om det i framtiden kan utvecklas mot att energiproducenter bör kunna lagra den energi de producerar, så har vi i dagsläget inte möjlighet att ställa sådana krav utan att då införa ytterligare flaskhalsar på marknaden. Partistyrelsen vill också peka på att metoder för lagring av energi måste vara effektiva och lönsamma för att bidra till ett kostnadseffektivt energisystem. Liberalerna driver i regeringsställning en forskningspolitik som syftar till att främja Sverige som innovationsland, inte minst inom energisektorn.

Partistyrelsen yrkar **att motion F 12 och F 11 bör anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 11 anses besvarad
2. **att** motion F 12 anses besvarad

F 13. Mer lönsamt att välja det mest miljövänliga drivmedlet

Liberalerna har som parti deklarerat att vi är för reduktionsplikt. Det har att göra med att vi måste göra det vi kan för att nå klimatmålen. Många fordon har vi kommit långt med att elektrifiera. Det som fortfarande är en utmaning är transportsektorn, som också står för en stor del av de utsläpp som görs. Som parti hamnar vi ofta i framtida lösningar. Vi behöver också tänka på nuet.

Lastbilsflottan i Sverige idag är övervägande bensin och dieslbilar. Därför var det välkommet när HVO kom, ett bränsleslag som är fossilfritt och som sänker växthusutsläppen. De senaste ändringarna i såväl Sverige som i EU gör dock att många inom transportsektorn, som tidigare kört på HVO, nu

av kostnadsskäl återvänder till fossilberoende diesel. Alltså har olika politiska beslut drivit på en motsatt verkan än det som gör att vi med olika medel kan uppnå klimatmålen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att det blir mer lönsamt för transportsektorn att välja det mest miljövänliga drivmedlet som finns att tillgå.

Motionär: Liane Blom, Norberg; Mimmi Wallin, Norberg; Helene Wallin, Norberg; Elsa Lill Strolz, Norberg; Anita Lilja Stenholm, Norberg

F 14. Vidta kraftfulla åtgärder som snabbar på elektrifiering av fordonsflottan och säkerställ laddinfrastruktur parallellt med ökade skatter på fossilt bränsle

Behovet av att accelerera klimatomställningen har blivit akut. En nödvändig klimatomställning kommer att påverka varje människas vardag på gott och ont. Den erforderliga politiska förändringen som krävs för att fatta vederhäftiga beslut och göra viktiga prioriteringar riskerar att bli långsam och handlingsförlamad på grund av rädsla. En rädsla som bottnar i osäkerhet kring vilka åtgärder som är mest rätt, samt i vissheten att huvuddelen av människorna behöver förstå och stödja föreslagna åtgärder.

Enligt Klimatpolitiska rådet måste Sveriges totala territoriella utsläpp minska med åtminstone 2 miljoner ton koldioxidkvalenter per år fram till 2045 – sett från 1990 är utfallsiffran knappt 0,8 miljoner ton per år. Därmed står Sverige inför en gigantisk utmaning för att nå uppsatt mål.

Sveriges klimatutsläpp är med en tredjedel relaterat till inrikes transporter – en omedelbar elektrifiering av hela fordonsflottan är ett måste för att uppsatta mål ska nås. Mycket ambitiösa klimatskatter är helt nödvändiga för att styra beteenden hos varje individ – samtidigt som fördelningspolitisk politik behöver drivas aktivt för att motverka större negativa konsekvenser.

För att snabbt elektrifiera transporter behöver följande göras:

- Kraftfullt gynna försäljning av nya elfordon
- Gradvis öka skatter på fossilt fordonsbränsle
- Verka för en mycket snabb utbyggnad av publik snabbladdning (minst 350 kW per laddpunkt) som täcker hela Sveriges behov

Att gynna försäljning av nya eldrivna fordon är helt nödvändigt för att åstadkomma en snabb omställning av bilparken i Sverige. När klimatbonusen försvann har elbilsförsäljningen försvagats. Många länder stödjer genom olika åtgärder elfordonsförsäljning, vilket inte är en slump – stöden behövs fortfarande. Därtill krävs att gradvis ökning av skatter på fossilt fordonsbränsle för att ytterligare förbättra incitamenten för omställning till eldrift av fordon.

Infrastrukturen av publika snabbladdare i Sverige är ur användarperspektiv närmast undermålig. Det krävs stora åtgärder och tyvärr räcker inte enbart marknadskrafterna för att lösa problemet. Staten behöver ta en aktiv roll för att säker-

ställa nätverket av publika snabbbladdare för att möta behovet i hela Sverige.

Det nödvändiga politiska ledarskapet för att lösa klimatkrisen behöver stå på ett par ben. Ett ben är definitivt att utgå från entreprenörskap och teknikutveckling. Det andra benet, som snarare utgör fundamentet, är det personliga beteendet och det egna förhållningssättet. Personliga beteenden förändras främst genom en evidensbaserad berättelse om nödvändiga åtgärder, utbildning, riktade åtgärder och klimatskatter.

Liberalerna måste ta huvudansvaret för det politiska ledarskap som krävs för att lösa klimatkrisen från ett svenskt perspektiv.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för kraftfulla åtgärder som gynnar försäljning av nya elfordon
2. **att** Liberalerna ska verka för att gradvis öka skatter på fossilt fordonbränsle
3. **att** Liberalerna ska verka för en mycket snabb utbyggnad av publik snabbladdning i hela Sverige.

Motionär: Patrik Ferm, Täby; Eva Fågelquist, Täby; Camilla Ifvarsson, Täby; Agneta Sjölin, Täby

Svar till F 13, F 14

Motion F 13 yrkar på att Liberalerna ska verka för att det ska bli mer lönsamt att välja miljövänliga drivmedel **och motion F 14** vill se höjda skatter på fossila drivmedel samt åtgärder som gynnar försäljning av elfordon och utbyggnad av laddinfrastruktur.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att det ska vara lätt för såväl individ som företag att välja miljövänliga alternativ, och anser att fossila drivmedel för personbilar och så småningom hela fordonsflottan ska fasas ut. Under det svenska ordförandeskapet har Liberalerna lett förhandlingarna för stora delar av EU:s klimatpaket Fit for 55, genom vilket EU förbjöd nyproduktion av förbränningsmotorer i lätta fordon från och med 2035. Detta är en mycket viktig indikator till branschen, och inte minst svenska producenter har välkomnat beskedet som hjälper dem att ställa om på ett konkurrenskraftigt sätt. Reformen väntas ha stora effekter på utbyggnad av laddinfrastruktur, samt minska efterfrågan på fossila bränslen.

Liberalerna har också varit drivande i frågan om skattebefrielse av biodrivmedel, vilket EU har godkänt fram till 2026. Därmed kan drivmedel som till exempel E85, rapsbaserad biodiesel och HVO skattebefrias i Sverige, vilket gör det mer lönsamt att köra på biobränslen.

Motion F 14, yrkande 1, vill att Sverige återinför bonusen för nyköp av elbilar. Partistyrelsen vill peka på att subventioner kan vara ett effektivt styrmedel vid en marknadsintroduktion men på en mogen marknad bör inte subventioner förekomma. Riksrevisionen har också starkt kritiserat tidigare satsningar på subventioner av miljöbilar och elbilar. De konstaterar att det är dyrt och ineffektivt sätt att minska koldioxidutsläppen.

Fler elfordon på vägarna gör det mer intressant att investera i laddinfrastruktur och Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att infrastrukturen för laddstolpar bör stimu-

leras och detta är även något som Liberalerna driver aktivt. I EU:s klimatpaket Fit for 55, som Liberalerna var drivande att genomföra, ingår en ambitiös satsning på laddinfrastruktur AFIR. Det ställer krav på utbyggd publik laddinfrastruktur och tankstruktur för vägas. De medel som idag fördelas för utbyggd laddinfrastruktur fördelas mellan stöd till publika laddstolpar för lätt trafik, stöd till elektrifiering av tunga transporter samt olika stöd för laddinfrastruktur vid bostaden. Satsningen har två fokus: dels stötta utbyggnaden i områden där utbyggnaden idag går långsamt, till exempel i glesbygd där det behövs en tätare publik laddinfrastruktur och där de ekonomiska förutsättningarna för drift av denna är sämre, dels genom att riva hinder, sänka kostnaderna för och ställa krav på utbyggd laddinfrastruktur i mer trafikerade områden. Partistyrelsen vill lyfta fram att de hinder som hämmar utbyggnaden av laddinfrastruktur, och som bland annat Energimyndigheten och Boverket analyserat, borde bedömas och relevanta åtgärder utformas, inte minst möjligheten till laddning vid flerbostadshus. Partistyrelsen anser också att det är viktigt att se över om det finns områden utan möjligheter till laddning, skvita fläckar, respektive regionala elektrifieringspiloter och att övrig utbyggnaden av infrastruktur för elektrifierade tunga transporter fortsätter.

Förslag som rör elektrifiering av fordonsflottan finns även i Klimatrapporten, kapitel 3 och 4.

Partistyrelsen yrkar **att motion F 13 och F 14 anses besvarade**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 13 anses besvarad
2. **att** motion F 14 anses besvarad

F 15. Utveckla handeln med utsläppsrätter även för de "Blå Näringarna".

Blåmusslan är, liksom många marina organismer, ett biofilter. De lever på att pumpa in det omgivande vattnet och filtrera bort partiklar, huvudsakligen växtplankton och är en mycket effektiv filterare. Den avlägsnar i princip alla partiklar från bakterier på någon 1/1000 mm upp till växtplankton mindre än 0,5 mm. En 5 – 6 cm lång mussla kan filtrera 5 liter vatten per timme. Det har beräknats att i Bohuslän finns kapacitet att producera 50 000 ton musslor per år. Det motsvarar ca 175 ha musselodlingar som skördas årligen, och det skulle under vissa tider på året finnas odlingar som täcker drygt 300 ha vattenyta. Det är en yta som motsvarar ett medelstort svenskt jordbruk.

Man kan se musselodlingens närsaltsupptag som en positiv ekosystemtjänst som kan utnyttjas för att förbättra kustvattenkvaliteten. En handel med utsläppsrätter skulle kunna skapa ett samband mellan marknads- och miljöekonomierna där musselodlingen kan utgöra den förenande länken. Det innebär att en musselodlare kan sälja t.ex. kväve- och fosforkvoter som en utsläppare av dessa närsalter kan köpa genom att dessa "skördas" när musslorna skördas. Största delen, ca 80 %, av de närsalter som tillförs kustvattnet kommer från diffusa utsläpp såsom avrinning från skogs- och jordbruksmark, atmosfäriskt nedfall och enskilda avlopp. Eftersom läckaget från jordbruks-

mark dominerar bör den näring som återförs från hav till land i första hand komma lantbruket till nytta. Odling och skörd av musslor är ett sätt att driva ett kretslopp av närsalter från hav till land. Det är därför logiskt att återföra dessa närsalter tillbaka till jordbruket och på så sätt skapa ett kretslopp, nämligen Agro-Aquakretsloppet av närsalter. Musselodlare utför ett miljöarbete på samma sätt som jordbrukare och kan ersättas genom att få betalt för mängden kväve och/eller fosfor som återförs från hav till land.

En levande mussla med skal, kött och skalvatten innehåller som nämnts ovan i medeltal ca 1 % kväve. Detta betyder att om samma ersättning per kg kväve betalas till en musselodlare som till en jordbrukare blir ersättningen per kg mussla 1 – 3 kr. Denna ersättning, tillsammans med vad fodermarknaden kan betala för musslor odlade för foderändamål, bör vara tillräckligt för att musselodlaren skall gå runt ekonomiskt även om han enbart odlar miljömusslor. Man kan givetvis även inkludera fosfor enligt samma beräkningsmodell.

Potentialen att odla musslor enbart längs Bohuskusten har realistiskt uppskattats till 50 000 ton årligen (idag odlas ca 3000 ton). Cirka 500 ton kväve skulle på så sätt årligen kunna avlägsnas ur kustvattnet vilket motsvarar knappt 20 % av Länsstyrelsen i VG uppsatt miljömål för 2010. Detta skulle göra musselodling till den största enskilda åtgärden för att förbättra kustvattenkvalitén.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Landsmötet beslutar att Liberalerna ska verka för att utveckla handeln med utsläppsrätter även för de "Blå Näringarna". Låt jordbrukets miljöersättning även gälla musselodlingar. En handel med utsläppsrätter skulle kunna skapa ett samband mellan marknads- och miljöekonomierna där musselodlingen kan utgöra den förenande länken. Det innebär att en musselodlare kan sälja t.ex. kväve- och fosforkvoter som en utsläppare av dessa närsalter kan köpa genom att dessa "skördas" när musslorna skördas.

Motionär: Susanne Gustafsson, Orust; Mikael Sternemar, Sotenäs; Karin Blomstrand, Munkedal; Hans-Robert Hansson, Strömstad

Svar till F 15

Motion F 15 lyfter frågan om hur de "blåa näringarna", specifikt blåmusselnäringen, skulle kunna gynnas genom ett handelssystem av utsläpp och infångning av kväve.

Partistyrelsen delar bilden av att dessa näringar har en potential i Sverige och att näringen skulle kunna bidra med positiv miljönytta, utöver den ekonomiska nytta en ny livskraftig industri i sig innebär. Det är viktigt att politiken skapar goda marknadsförutsättningar för denna näring, som för all näringsverksamhet. Partistyrelsen tycker det är intressant med ett handelssystem som breddas till hela vattenförekomster och för fler metoder. Politiken ska skapa förutsättningar för aktörer och marknader att utvecklas. Det är dock viktigt att ett sådant system blir administrativt hanterligt och inte alltför komplext samtidigt som det behöver vara effektivt nog att skapa en marknad, vilket är en stor utmaning. Forskning har också visat att musselodlingar är en effektiv åtgärd mot övergödning.

Partistyrelsen anser **motion F 15 besvarad**

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion F 15 anses besvarad

F 16. Främja utbyggnaden av förnybar energi

Sveriges brist på elproduktion är ett problem som slår mot både privatpersoner och företag. Den beror dels på stängningen av kärnkraftverk och koldioxidintensiva produktionsanläggningar utan att tillräckligt med ersättande produktionskapacitet har byggts ut i tid, dels på att elproduktionen i vårt närområde påverkats av kriget i Ukraina. Detta har lett till höjda elpriser och oro för elförsörjningen, vilket i sin tur har skapat en akut situation som kräver snabba åtgärder för att öka elproduktionen och möta den ökande efterfrågan.

Svenska kraftnät bedömer att elanvändningen i Norden kommer att dubblas fram till och med 2040. Detta innebär att det krävs en betydande utbyggnad av elproduktionen. Samtidigt finns det ambitiösa mål för att minska våra koldioxidutsläpp. Den mest kostnadseffektiva lösningen på kort sikt för att uppnå klimatomålen för att bygga ut elproduktionen är via sol- och vindkraft, kombinerat med batterilagring. Samtidigt är baskraft, som exempelvis kärnkraft och vattenkraft, viktigt för att säkerställa en stabil elförsörjning vid hög belastning och när förnybara energikällor inte kan leverera tillräckligt mycket el. En kombination av förnybar energi och baskraft är därför nödvändigt för att möta både miljökraven och behoven av en tillförlitlig elförsörjning.

Trots dessa utmaningar tar det lång tid att få tillstånd hos Länsstyrelserna för utbyggnaden av förnyelsebar energi på grund av långa tillståndprocesser. Framför allt saknas det gemensamma riktlinjer och regelverk för hur beslut ska fattas vilket gör att varje Länsstyrelse fattar beslut efter eget tycke utan transparens i processen. Detta gör det väldigt svårt att bedöma hur stor sannolikhet det är för ett utvecklingsprojekt ska bli godkänt. I tillägg har elnätbolagen som har monopol på elnätet i sin region ett stort ansvar i att snabbt ansluta förnyelsebar energi till elnätet och deras handläggningstider för att få en nätanslutningsoffert oerhört långa.

Detta har lett till att utbyggnaden av förnybar energi har gått för långsamt och vi riskerar att hamna efter i elkonsumentens behovet i omställningen till en grönare framtid.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** verka för att regeringen kraftigt ska förkorta handläggningstiderna hos Länsstyrelserna samt besluta om gemensamma riktlinjer och regelverk i syfte att uppmuntra utbyggnaden av förnyelsebar energi
- 2. att** verka för att regeringen kraftigt ska förkorta handläggningstiderna hos elnätbolagen i syfte att uppmuntra utbyggnaden av förnyelsebar energi.

Motionär: Maria Mattsson Mähl, Uppsala

Svar till F 16

Motion F 16 yrkar att Liberalerna ska korta handläggningstiden hos såväl Länsstyrelser som elnätbolag för att främja utbyggnaden av förnybar energi.

Partistyrelsen håller med motionären att det är en högst prioriterad fråga för Liberalerna att öka produktionen av all fossilfri el och att effektivisera och korta handläggnings-tiderna för tillståndprocesser, både vad gäller utbyggnad av fossilfri el såväl som elnät. Motionären skriver om förnybar energi i motionen. Partistyrelsen har valt att svara för all fossilfri elproduktion, eftersom det är vad Liberalerna driver och partistyrelsen vill framhålla kärnkraftens viktiga roll i den gröna omställningen och möjlighet till ren el. Liberalerna leder arbetet i regeringen för att effektivisera och korta tillståndprocesser och har tagit flertalet initiativ i arbetet för effektivare tillståndprocesser. En utredning har tillsatts som ska se över hela kedjan för tillståndprocesser generellt, i syfte att korta handläggningstiden för samtliga instanser och att tillståndprocesserna ska bli mer förutsägbara. Liberalerna har också aktivt drivit frågan om kärnkraftens tillståndprocesser – där lagförslag är på gång för att tillåta kärnkraft på fler ställen. En utredning för att korta tillståndprocesser och effektivisera processen för vindkraft till havs har tillsatts. Liberalerna har också varit pådrivande i att tidigare utredda förslag för att förenkla och effektivisera tillståndprocesser från Klimaträtsutredningen och Miljöprövningsutredningen kommer genomföras, med syfte att öka takten i omställningen från en fossil till en fossilfri ekonomi. I Klimaträtsutredningen finns flera förslag för snabbare utbyggnad av elsystemet. Liberalerna har också i regeringens budget för 2023 drivit på för ett ökat anslag med 15 miljoner för snabbare handläggning av ärenden som rör havsbaserad vindkraft. Partistyrelsen delar motionärens bild att hinder för att öka takten i den gröna omställningen måste tas bort.

Partistyrelsen yrkar **att motion F 16 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att motion F 16 anses besvarad**

F 17. Med fokus enbart på nettoutsläppen!

Klimatet bryr sig inte om utsläpp eller moraliska aspekter

Enligt beslut i riksdagen skall nettoutsläppen inom Sveriges territorialgränser vara noll 2045 dvs. det året skall det vara jämvikt mellan frigörande och bindande av koldioxid. Riksdagen har även satt upp etappmål för 2020, 2030 och 2040, formulerade som utsläppsminskningar med 40 %, 63 % respektive 75 % jämfört med utsläppen år 1990. Alltså en ensidig fokusering på den ena faktorn som påverkar klimatet, nämligen frigörandet av koldioxid (utsläppen) och ett bortseende från den andra faktorn som påverkar klimatet, nämligen bindandet av koldioxid. Att under minst två årtionden (2020 – 2040) i de politiska mål som styr klimatarbetet bortse från upptaget och enbart fokusera utsläppen medför att man kraftigt begränsar antalet handlingsalternativ. För det som påverkar klimatet är inte utsläppens storlek eller storleken på upptaget av koldioxid utan nettoutsläppen. Först vid slutmålet 2045 tillåts att en mindre del av måluppfyllelsen (15 %) får ske genom åtgärder som inkluderar ökad markanvändning samt avskiljning och lagring av koldioxid.

Vi måste också för klimatets bästa försöka bortse från olika alternativs kopplingar till moraluppfattningar. Exempel: Att

reducera utsläppen genom att med statliga medel stödja dvs. förbilliga lagring av begagnade kläder så att de kan användas längre tenderar att framställas som moraliskt rätt, medan att satsa samma summa på att bygga upp ett nationellt textilåtervinningssystem som gör det möjligt att av återvunna fiber från begagnade kläder göra nya kläder tenderar att ses som omoraliskt även om utsläppsreduktionen skulle bli densamma. Men att rädda klimatet är ingen moralfråga – det är en praktisk fråga.

Det är bråttom. Klimatkrisen är här och nu. Därför måste vi titta på alla möjliga handlingsalternativ – inte enbart de som leder till minskade utsläpp eller som känns moraliskt riktiga. Fokus måste ligga på att få ner nettoutsläppen – inget annat.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att Liberalerna verkar för att fokus i klimatarbetet enbart skall vara att få ner nettoutsläppen av koldioxid och inget annat.**

Motionär: Ulf Paulsson, Lund

Svar till F 17

Motion F 17 yrkar på att Liberalerna enbart ska fokusera på att få ner nettoutsläpp av koldioxid.

Partistyrelsen delar bilden av att ytterligare kraftfulla insatser måste göras för att minska utsläppen av koldioxid. Stora investeringar behöver göras i industrins gröna omställning och det kommer behövas kompletterande åtgärder i de sektorer som inte kan nå ända ner till nettonollutsläpp. I det långsiktiga klimatmålet för nettonollutsläpp 2045 får kompletterande åtgärder tillgodoräknas i enlighet med internationellt beslutade regler, och dit räknas upptag av koldioxid i skog och mark till följd av ytterligare åtgärder (som är additionella, alltså utöver de åtgärder som redan genomförs). Detta tas alltså i beaktande när Sveriges nettoutsläpp kartläggs. Liberalerna var först ut att driva infångning av koldioxid genom så kallad Carbon Capture and Storage (CCS), vilket nu är ett fokusområde för Sverige i klimatarbetet. Liberalerna drev i budgetförhandlingar framgångsrikt igenom en satsning på bio-CCS, som ger möjlighet till ytterligare infångning av koldioxid och att vi snabbare når nettonoll 2045. Partistyrelsen vill också peka på att klimatfrågan kan lyftas ur flera aspekter och frågan om att agera snabbt för att minska klimatutsläppen, för att nästa generation ska leva i frihet är avgörande. Partistyrelsen vill också lyfta fram arbetet med den cirkulära ekonomin och minskad användning av jungfruliga material som en viktig fråga i den liberala politiken för minskade utsläpp.

Partistyrelsen yrkar **att motion F 17 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att motion F 17 anses besvarad**

F 18. Ge Vattenfall uppdraget att skapa ett fungerande elsystem

Pinsamt misslyckande är det vanliga resultatet när avregleringar görs. SJ, Posten, det som var vårt fantastiska elsystem är fasliga exempel. El är idag en råvara som betingar ett hög pris gentemot förut och riskerar att knäcka elintensiva näringar som pappersbruk, stålverk, jordbruk m.m. För vanligt folk är elräkningen ofta till mer än hälften skatt och dessutom tillkommer nätavgifter.

Det är dags att tvinga någon att ta ansvar för att det alltid finns el så det räcker och att elen har ett överkomligt pris. Just nu ligger det ansvaret på den sittande regeringen, men det krävs att någon som faktiskt vet något och som kan påverka situationen i verkligheten har det övergripande ansvaret.

De som har både kunskap, makt och möjlighet samt en massa pengar därtill är det statliga företaget Vattenfall. De borde ha det övergripande ansvaret för att Sverige har stabil och driftsäker elström och som även klarar scenarier där Sverige störs av främmande makt, väderfenomen efter vulkanutbrott, stormar och andra allt mer troliga scenarier. I detta arbete bör ingå att bygga bort flaskhalsar, att agera miljövänligt samt att göra samhällsnytta.

Vinsterna idag hamnar hos staten som sedan ger oss tillbaka skärvor i form av el-bidrag. Vi kan inte ha el-socialism. En strävan ska därför också vara effektivitet, låga priser och från Regeringen sänkt elskatt.

Liknande grundförutsättningar tycker vi Liberaler om, så differentierade elområden beroende på klimatet där man bor och som gör att elkostnaden för en normalvilla i Ystad är ungefär som för normalvillan i Kiruna bör eftersträvas.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna tar initiativ till nya ägardirektiv för Vattenfall som innebär ökat ansvar för hela elsystemet, bortbyggnad av flaskhalsar och att de ska skapa större samhällsnytta än idag exempelvis med billigare och effektivare leverans av el i hela landet, med hänsyn till klimat och var elen produceras.

Motionär: Hendrik Andersson, Boden

Svar till F 18

Motion F 18 yrkar för översyn av Vattenfall, samt nya ägardirektiv. Partistyrelsen instämmer i behovet att se över Vattenfalls uppdrag och styrning. Liberalerna har i regeringens arbete mycket aktivt drivit frågan om en utbyggnad av den fossilfria elproduktionen, för att möjliggöra den gröna omställningen och därmed nå nettonoll utsläpp 2045. Regeringen har kommit långt på en rad områden. Bland annat arbetar man med att ge Vattenfall en riktning mot att bli ledande i utbyggnaden av planerbar fossilfri elproduktion, samtidigt som man ser över styrningen. Därutöver har en rad utredningar tillsatts för att förenkla och effektivisera tillståndprocesserna för att öka takten i utbyggnaden av ny elproduktion och nya elnät.

Partistyrelsen anser **motion F 18 besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion F 18 anses besvarad

F 19. Spola vatten eller spola vattendirektivet?

Det är positivt för Sveriges vattenförsörjning att det finns regler som ser till att vattnet inte blir försämrat men det kan inte stoppa hela vår samhällsutveckling på grund av att vi implementerar EU-lagar för hårt. I vattendirektivet finns det ett så kallat försämringsförbud (5 kap. 4 § i miljöbalken). Detta innebär att när en enskild kvalitetsfaktor riskeras att klassas ner, blir den verksamhet som utlöser denna försämring drabbad.

Problematiken med försämringsförbudet är att de inte hjälper att den totala statusen förblir oförändrad eller bättre i andra vatten. Vattnets ändamål måste sättas i fokus och då måste man kunna prioritera vissa vatten framför andra om det är positivt för miljönyttan i stort.

Idag har man valt att inte se till helheten i Sverige utan direktiven dras till det yttersta utan att utnyttja undantaget till fullo som är möjliga i vattendirektivet. Problemet blir att vattenkvaliteten inte får ha spår av mänsklig påverkan som till sin följd stoppar samhällsutvecklingen. Vattendirektivet blir således kontraproduktivt och man borde istället reformera de för att hantera samhällsutmaningarna.

Exempelvis så skulle företaget Ragn-Sells kunna återvinna fosfor och därmed minska sina klimatutsläpp med över 20 000 ton koldioxidekvivalenter varje år. Mark- och miljödomstolen avslag miljötillståndet för återvinning av fosfor, för att utsläppet av metaller ökar försumbart i Östersjön vilket strider mot miljökvalitetsnormerna. Detta är ett av många exempel som belyser påverkan från vattendirektivet och där resultatet blir sämre för miljön och klimatet i sin helhet.

Sverige har tolkat EU-lagstiftningen för hårt. Vattendirektivet har implementerats i Sverige på ett komplicerat och detaljerat sätt som gör det svårt i praktiken.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna verkar för att undantagsreglerna i 5 kap. 4 § i miljöbalken ska bli mer ändamålsenliga.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till F 19

I **motion F 19** öreslås att 5 kap. 4 § i miljöbalken ska justeras så att försämringsförbudet i EU:s vattendirektiv kan tolkas på ett mer ändamålsenligt sätt i svensk lag.

Lagstiftningen följer direktivet och förslaget att justera ett specifikt lagrum riskerar att inte vara genomförbart eller vara önskvärt. Det är samtidigt viktigt att intressekonflikter kan lösas upp för att säkerställa stora miljö- och klimatvinster för samhället i stort. En mindre eller försumbar miljö- eller klimatkostnad får inte stå i vägen för stora klimatvinster. Det vore därför mer ändamålsenligt att se över hela implementeringen av och genomföra en översyn av direktivet än att justera ett enskilt lagrum.

Partistyrelsen anser därför att **att motion F 19 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion F 19 anses besvarad

F 20. Källsortera även avloppsvatten

Sverige har ett miljöparti, som går vilse i all välmening om livets villkor och lösningar. Dessa blir oftast småskaliga och rymmer ett mått av teknikfientlighet. Liberaler har en teknikvänlig attityd också i miljöfrågor, vars lösningar kan ha vilket format som helst så länge de är effektiva. Senaste exemplet är vattenkraften, som kan byggas ut med omsorg. För avlopp, ett flytande avfall, finns ingen källsortering. Vi lever med en blandteknik som infördes på 1800-talet i panik för att undgå koleran. Tekniken har kompletterats med reningsanläggningar, som byggs ut efterhand med det ena steget efter det andra.

Det så kallade gråvattnet som kommer från bad, disk och tvätt är relativt enkelt att rena och ger en mindre belastning på sjön eller havet när det släpps ut efter höggradig rening.

Svartvatten kommer från toalettstolen och innehåller mycket näring som måste fångas upp innan vattnet släpps ut i recipienten. Svartvattnet ger både rötgaser som kan driva fordon och gödningsmedel som binder bland annat koldioxid. För närvarande står läkemedelsrester från svartvattnet i fokus. Dessa ska destrueras i ytterligare ett behandlingssteg. Med en källsorterat system skulle reningen bli både enklare och effektivare.

För närvarande provas system med åtskilda svart- och gråvattenflöden i Hamburg och i Helsingborg. Syftet är att uppnå enklare och effektivare återvinning med högre kvalitet, samt en väsentligt lägre belastning på recipienten. I Hamburg provas perspektivet att hela samhället byggs om till källsortering, även för avlopp. Det kommer att ta 50 år, eftersom moderniseringarna av avloppssystemen ändå ska renoveras. Tekniken finns; för närvarande provas ekonomin. En studie (Oldfelt/Hellers) ska genomföras och publiceras 2024.

Ytterligare ett skäl att omedelbart sätta igång har visat sig under Ukrainakriget när det blivit uppenbart hur beroende vi är av gödningsämnen från Ryssland. Och även när kriget är slut säger det sig självt att vi bör försöka korta alla varutransporter av miljöskäl.

Politiken bör driva på!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet uppmanar Liberalernas riksdagsgrupp att arbeta i lagstiftningsarbetet i de olika berörda utskotten i motionens andemening
2. **att** partiet informerar sina kommunpolitiker om sakfrågan och uppmanar dem att arbeta för ett källsorterat avloppssystem.

Motionär: Bo-Göran Hellers, Lidingö; Mattias Reinholdson, Lidingö

Svar till F 20

Motion F 20 yrkar att Liberalerna ska reformera lagstiftning kring rening av avloppsvatten och omhändertagande av renat vatten. Motionären pekar på att teknikutvecklingen tar stora steg framåt och att mer kan renas och återanvändas, genom en separering av olika sorters avloppsvatten.

Partistyrelsen ser positivt på att teknikutveckling pågår och håller med motionären om att det är positivt att storskaliga

försök att rena mer effektivt sker i svenska Helsingborg. Forskning och teknikutveckling inom detta område är helt nödvändigt för att både rent vatten och de resurser man kan utvinna ur det förorenade vattnet ska tas tillvara på bästa sätt. Sverige har länge haft god tillgång till rent vatten men vi kommer framöver att behöva återanvända mer vatten och då behövs ännu bättre rening av vatten i större skala. Teknikutvecklingen ger stora möjligheter framöver och Partistyrelsen menar att det är viktigt att bevaka forskning och utveckling på området framöver; inte minst stora pilotprojekt, för att kunna dra slutsatser inför vägval framåt.

Partistyrelsen yrkar att **motion F 20 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 20 anses besvarad

F 21. Använd skog och mark för till ökad kolinlagring

Sverige har unika tillgångar i form av skog, mark och hav. Det är något som de flesta svenskar uppskattar och är stolta över. Samtidigt har under de senaste 100 åren de flesta skogar ersatts med ensidiga virkesåkrar och jordbruket har blivit alltmer storskaligt. Resultatet är en accelererad minskning av djur och växter som kan överleva i det svenska landskapet. Kalhyggen gör även skogen känslig för klimatförändringar och angrepp. Det har länge varit känt att den omfattande utdikning som genomfördes för att skapa mer skogs- och jordbruksmark orsakar stora utsläpp av växthusgaser.

Även haven har utarmats genom industriellt fiske och bottenstrålning. Fram till nu har havet tagit emot den ökade instrålningen av värme som växthusgasen ger upphov till. Utarmningen av livsmiljöerna minskar havens förmåga att absorbera och hantera värme.

Klimatforskare menar att väsentlig minskning av utsläpp av växthusgaser måste ske inom de närmaste 10 åren. Tekniska lösningar för att fånga och lagra koldioxid (CCS) i stor skala är ännu inte utvecklad. Det kommer att krävas avancerad teknik, lönsamma affärsmodeller och möjlighet till skalbarhet innan det är en del kunna bidra till att möta det klimathot som vi har idag. Samma sak är det med nybyggnation av kärnkraftverk.

Skog, mark och hav å andra sidan, är system för upptagande och utsläpp av växthusgaser som vi har rikligt av i Sverige. Genom att hitta vägar till att öka upptagning av växthusgaser i de naturliga systemen så kan Sverige både klara sina egna mål på kort sikt och bli ett föregångsland för andra länder. Exempel på möjliga åtgärder är:

- forskning av metoder för skogs- och jordbruk som maximerar kolinlagring
- ekonomiskt stödja återvätning av lämpliga våtmarker
- forskning av hur återställande av olika bestånd i insjöar och hav kan öka kolintaget

Detta kan och bör ske samtidigt som den biologiska mångfalden ökas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att svenskt skogsbruk ska utvecklas till att öka kolinlagringen över tid

2. **att** Liberalerna verkar för att svenskt markbruk ska utvecklas till att öka kolinlagringen över tid
3. **att** Liberalerna verkar för att svenskt jordbruk ska utvecklas till att öka kolinlagring
4. **att** Liberalerna verkar för att svenska vatten utvecklas till att öka kolinlagringen.

Motionär: Eva Fogelquist, Täby; Agneta Sjölin, Täby; Mats Nordström, Täby; Susan El Hark, Täby; Camilla Ifvarsson, Täby; Patrik Ferm, Täby; Hans Ahlgren, Täby

Svar till F 21

Motion F 21 yrkar att Liberalerna ska verka för ökad kolinlagring inom markanvändningssektorn på land och vatten, genom ett flertal åtgärder, inklusive forskning och finansiering av återvätning av våtmarker.

Ett hållbart och produktivt skogsbruk kan bidra till klimatomställningen genom att producera råvara till produkter som har god klimatprestanda och som kan ersätta produkter med hög klimatpåverkan. Inom vissa sektorer, till exempel byggbranschen, är potentialen särskilt lovande.

Partistyrelsen delar motionärernas bild att ökad kolinlagring i skogsmark är helt essentiellt för att Sverige ska kunna nå netto noll utsläpp 2045, och därefter ha negativa utsläpp, alltså större kolinlagring än utsläpp. Staten behöver erbjuda jordbrukare och skogsägare ersättning för att de ska genomföra klimatinsatser inom markanvändningen, däribland återvätning av bördig torvmark. Äganderätten värnas av liberaler, och åtgärder så som återvätning av torvmark ska ske på frivillig basis, i regel i utbyte mot ekonomisk ersättning från staten.

På flera svenska universitet pågår forskning om hur insatserna ska utformas för att göra störst nytta. Forskningen är särskilt viktig för våtmarksarbetet.

Liberalerna har framgångsrikt drivit frågan om ökad kolinlagring genom en utökad satsning på våtmarker. Därför finns en långsiktig och välfinansierad politik för återskapande av våtmarker.

Inom ramen för implementering av LULUCF-förordningen kommer koldioxidinlagringen i skogen att behöva öka. Formerna för hur ökad kolinlagring i skogen ska göras utreds av regeringens Miljömålsberedning. Partistyrelsen ser fram emot att ta del av beredningens arbete.

Partistyrelsen anser därmed att **motion F 21 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 21 anses besvarad

F 22. Stärk kommunernas och regionernas möjligheter till ett effektivare klimatarbete!

För att minska den pågående globala uppvärmningen samt begränsa dess negativa konsekvenser behövs en kraftfull omställning redan nu, före vi tagit oss igenom den nuvarande konjunktturnedgången. redan under den närmaste tioårsperioden. Vi ser nu i kommuner och regioner prov på att aktiviteter, som är helt avgörande för omställningen, endast till del utförs.

Oavhjälp, riskerar utvecklingen ouppnådda mål och halv-

färdiga lösningar med en enormt kostsam samhällssituation som följd.

Kommuner och regioner har många viktiga roller i denna omställning samtidigt som resurserna väntas vara ansträngda till följd av en åldrande befolkning, ökade servicebehov och påfrestningar från ett osäkert ekonomiskt läge. Därför är det nödvändigt att prioritera insatser med stor potential och som skapar flera nyttor samtidigt.

Klimatarbetet är i dagsläget ett frivilligt uppdrag för kommuner och regioner, med stort utrymme för politiska prioriteringar. De allra flesta kommuner och regioner har antagit egna mål eller ställt sig bakom nationella och regionala målsättningar. Sporadiska delar av utvecklingen är oerhört positivt, men staten behöver stötta med ett samlat grepp och säkerställa att samtliga kommuner och regioner är med i den gröna omställningen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att relevant lagstiftning tydliggör att kommunerna och regionerna får samordna, vidta och finansiera klimatanpassningsåtgärder som har allmänt intresse för kommunen/regionen och dess medlemmar, genom reglering i lagen om vissa kommunala befogenheter
2. **att** Liberalerna verkar för att förstärka statsbidraget till kommuner för klimatanpassningsåtgärder, bredda bidraget till att inkludera fler klimateffekter samt möjliggöra även för regioner och fastighetsägare att ansöka.

Motionär: Amir Jawad, Helsingborg; Inger Tolsved Rosenkvist, Lund; Rikard Lind, Helsingborg

Svar till F 22

Motion F 22 vill se lagsiftning och ökade statsbidrag för att kommuner och regioner ska jobba med klimatanpassningsåtgärder.

Partistyrelsen instämmer i motionärens problembeskrivning att med ett snabbt förändrat klimat så behövs klimatanpassningsåtgärder. Vi ser redan idag effekter och vi kommer framöver att se än fler effekter av ett förändrat klimat. Det kan gälla stora översvämningar, påverkan på jordbruket, tillgång till vatten för människor och industrier och värmeböljor som påverkar människor och djur. Som motionären beskriver gäller det att minska den pågående globala uppvärmningens effekter i Sverige, samtidigt som vi jobbar med den gröna omställningen. Arbetet med klimatanpassning pågår redan idag på många håll i Sverige, hos privatpersoner såväl som hos företag, organisationer och myndigheter. Partistyrelsen ser ett behov av ökad samverkan och även en nationell roll där staten kan hjälpa till med såväl samordning men även finansiering. Samarbeten sker redan idag mellan kommuner och regioner. Frågan om lagstiftning har lyfts i flera tidigare utredningar och Liberalerna undersöker nu om det behövs förändrad lagstiftning för att effektivisera arbetet med klimatanpassning.

Partistyrelsen anser **att motion F 22 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion F 22 anses besvarad

F 23. Största möjliga energibesparing för stödpengarna

Sverige måste göra stora insatser för att minska energianvändningen, både av klimat och ekonomiska skäl. Tyvärr har de senaste årens statsbidrag varit röriga, orättvisa och förändrats från statsbudget till statsbudget.

Stockholms Handelskammare kom i höstas med ett paket för att sänka både priser och energianvändning. De vill bland annat öka Grön teknik-avdraget, förbättra energisparkampanjerna och ta bort kommunernas tillståndskrav och -avgifter. Alla förslagen är var och ett bra för sig och vi rekommenderar dem, men helheten har samma brist som de flesta andra bidragssystemen: Till stor del är det bidragsjakten som belönas, inte den som har största behov eller kan minska sin förbrukning mest.

Den kommunala energirådgivare, som besökte en av motionärerna (Mattias), konstaterade oväntat att den största besparingen per satsad krona för bostadsrättsföreningen var att byta ut gamla energislukande tvättmaskiner och torkskåp för några tio tusen kronor. Men det kanske en familj utan pengar på banken inte kan göra, och finns det bidraget att söka? Det finns pensionärer som i vinter bara haft 14 grader i sina gamla trävillor för att de inte har råd att byta fönster.

Samtidigt kan en hyresvärd eller bostadsrättsförening få generösa bidrag för att installera laddstolpar, där fastighetsägaren kommer att kunna ta ut kostnaden genom att höja p-avgifterna för de boende. Och staten har på senare år gett stora bidrag till att ställa om stålproduktionen och subventionera el-priset till serverhallen för internationella it-företag där det finns privata intressen som hade kunnat genomföra investeringarna utan stöd.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** alla bidragssystemen görs om så att målet blir att spara största möjliga mängd energi för varje bidragskrona
2. **att** bidragen i större utsträckning ska gå till privatpersoner och fastighetsägare, som kan göra stora energibesparingar men inte har de ekonomiska resurserna
3. **att** bidrag inte ska gå till projekt där företag och fastighetsägare ändå har de ekonomiska resurserna att genomföra projekten
4. **att** den kommunala energirådgivningen byggs ut och får statligt informationsunderstöd
5. **att** Liberalerna arbetar för andemeningen i motionen på alla tre nivåerna EU, riket och kommunerna.

Motionär: Göran Tegnér, Lidingö; Mattias Reinholdson, Lidingö

Svar till F 23

Motion F 23 lyfter frågan om effektivt stöd till energieffektivisering, att den kommunala energirådgivningen byggs ut och får statligt stöd och att bidrag till energieffektivisering går till privatpersoner och fastighetsägare som som inte har resurser att göra stora energieffektiviseringar.

Partistyrelsen anser att det är viktigt att hela tiden arbeta med att effektivisera energianvändningen. Effektiviseringen ger en konkurrensfördel för svensk industri och minskar beho-

vet av att bygga ut energisystemet. Att kunna åstadkomma mer med samma insats är grunden i ekonomisk tillväxt. Så länge energin har en klimatpåverkan kan energieffektiviseringen också motiveras med att klimatpåverkan behöver minska. Vid elbesparingar blir det tvärtom viktigt att säkerställa att energieffektiviseringsåtgärderna i sig inte har för stor klimatpåverkan, då är risken att insatsen är negativ för klimatet. När energisystemet är hållbart återstår i princip bara de ekonomiska argumenten för att energieffektivisera.

Partistyrelsen menar att den kommunala energirådgivningen fungerar bra med de statliga pengar som tilldelas och att mer resurser inte är aktuellt att lägga på energirådgivning. Idag finns också mycket information digitalt till hjälp för privatpersoner eller fastighetsägare som vill effektivisera sin energianvändning.

Partistyrelsen delar motionärernas bild av att statliga subventioner ska användas på bästa sätt. Energieffektivisering är en viktig del av arbetet för klimatomställningen, vilket gäller både privatpersoner såväl som företag. Det kan behövas stöd till vissa insatser men samtidigt var det många hushåll som investerade i energieffektiva åtgärder under de höga elpriserna under förra året. Det visar att det finns kostnadseffektiva lösningar utan behov av statligt stöd och en fungerande marknad för energieffektivisering, samtidigt som stöd fortfarande behöver finnas till vissa insatser.

Partistyrelsen yrkar **att motion F 23 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 23 anses besvarad

F 24. Livskraftig vargstam

Inom många olika politiska partier så talas det nu om svensk vargstam och det pågår stark opinionsbildning åt olika håll. Jägarförbunden vill kraftigt minska vargstammen och hänvisar ofta till minskande älgstam, medan djur- och naturintresseföreningar som t.ex. rovdjursföreningen har direkt motsatt åsikt. Från renkötselområde hörs röster om att varg inte ska finnas i renkötselområde (ett område som det inte finns en geografiskt fastställd karta över). Från motståndarna till varg hänvisas ofta till ett riksdagsbeslut som togs 2013 där ett visst antal vargar nämndes. Detta riksdagsbeslut är nu 10 år gammalt och svensk vargstam har förändrats under tiden.

Det finns liberaler som är emot varg, och det finns liberaler som är för varg så frågan är inte lätt att hantera. På liberalernas hemsida angående rovdjur står att finna att vi försvarar livskraftiga rovdjursstammar som inte är baserade på ett visst antal individer och som vilar på vetenskaplig grund. Samtidigt har föregående landsmöte tagit beslut om att varg i stort sett inte ska finnas i norr. Detta försvarar naturlig invandring av genetiskt viktig varg från öst. Skyddsjakt på varg i norr beviljas i hög grad jämfört med skyddsjakt i söder, framför allt vad gäller genetiskt viktiga individer.

Förslag om flytt av varg har då lagts fram som alternativ. Detta har provats, och vid få tillfällen fungerat. Det som utelämnas i debatten vid flytt av genetiskt viktig varg är att sådan sällan beviljas skyddsjakt i mellersta och södra området även om de gör stor skada. Eftersom sådan varg flyttas för att fylla

på genbanken söderöver så blir den automatiskt skyddsvärd i de områdena. Detta är något som inte ökar acceptansen för varg i mellersta och södra området.

Liberalerna bör verka för att varg tillåts vandra in naturligt från öst och samtidigt värna renskötseln. Det är rimligt att det finns färre vargar i norr, men summan kan inte vara noll. Om Nepal, Indien och Burma lyckats skapa gröna korridorer för att stärka tigerpopulationen så bör ett välfärdsland som Sverige kunna hitta en lösning där naturlig invandring av varg tillåts ske.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna värnar naturlig invandring av varg ifrån norr.

Motionär: Liane Blom, Norberg; Mimmi Wallin, Norberg; Helene Walin, Norberg; Lotta Gröning, Norberg; Elsa Lill Strolz, Norberg; Maria Persson, Norberg; Lovisa Gröning, Norberg

Svar till F 24

Motion F 24 vill att vargar ska vandra in naturligt från norr.

Partistyrelsen menar att rovdjursstammarna ska värnas samtidigt som de inte ska begränsa tamdjurshållningen på ett oproportionerligt sätt. Vargen är en del av den svenska faunan och stammen ska ha en gynnsam bevarandestatus. Det är samtidigt viktigt att jobba för att främja samexistensen mellan varg och människa. För att gynna livskraftiga stammar krävs både lagar och ökad acceptans för vargen i vår miljö. Respekt och hänsyn till lokalbefolkningen i berörda områden är en viktig förutsättning för det. Rennäringen är särskilt sårbar för varg, vilket motiverar en skydds jakt som håller nere den lokala vargstammen. Politiken ska inte sätta en absolut siffra för antalet vargar.

Partistyrelsen föreslår **att avslå motion F 24**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 24 avslås

F 25. Lättare att göra rätt med förpackningar

Klimatfrågan är en utmaning med både ansvar och möjligheter. Att vi alla behöver göra insatser för miljö och klimat är de flesta väl medvetna om, men många gånger är det tyvärr mer komplicerat än det skulle behöva vara. Vi pratar också ofta om att det ska vara lätt att göra rätt. Varför är det då inte på det sättet när det gäller förpackningar? Med en tydligare gemensam ambition så skulle vi kunna både förbättra förpackningarnas utformning för att främja återanvändning och återvinning, och öka mängden återvunnet material i förpackningar. Till exempel de förpackningar där det blandas papp, plast, metall med mera och där det gör det komplicerat och ofta omöjligt att "göra rätt" för konsumenten utan att använda både tid och list. Dessutom blir förpackningen svår att återvinna då det blir mycket orent avfall som samlas in och istället blir det uppeldat.

Ytterligare ett problem är de märkningar som finns på förpackningarna om vilken sorts plast det är i förpackningen men som är totalt omöjliga att läsa då de är instansade i samma vita färg som förpackningen. Det är alltså otroligt svårt att göra

rätt vid sortering för konsumenten. Det som ska vara lätt att göra rätt blir komplicerat.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för en tydligare och mer enhetlig syn på material i förpackningar
2. **att** Liberalerna verkar för att frågan lyfts och drivs på EU och nationell nivå.

Motionär: Cecilia Barnes, Lund; Camilla Neptune, Lund; Inger Tolsved Rosenkvist, Lund; Fredrik Folkesson, Lund

Svar till F 25

Motion F 25 menar att Liberalerna bör verka för en enhetlig syn på förpackningsmaterial och att partiet ska driva frågan nationellt och inom EU.

Partistyrelsen vill framhålla att att stort arbete pågår inom EU såväl som i Sverige med en "förordning om förpackningar och förpackningsavfall". Syftet är att förebygga och minska förpackningsavfall, öka återanvändning och högkvalitativ materialåtervinning samt skapa en marknad för återvunnet material. Liberalerna leder arbetet från Sveriges sida och välkomnar den ambitiösa förordningen. Liberalerna har också drivit på för harmoniserande regler för märkning av förpackningsmaterialens sammansättning i syfte att främja avfallsortering, samtidigt som nationella lösningar som t ex det svenska pantsystemet ska värnas. Partistyrelsen ser positivt på de höga ambitionerna att förbättra förpackningshanteringen både nationellt och i EU.

Partistyrelsen yrkar att **motion F 25 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 25 anses besvarad

F 26. Inrätta ett självständig räddningstjänst & ett nationellt brandförsvaret enligt italiensk modell

Det sägs att britter lever i förnekelse att de lever i ett kallt klimat. Det är därför det blir trafikchaos när det bara är några centimeter snö där & så har de vattenledningar på utsidan av husen så att de är lättare att laga om de fryser sönder. Vad som är ganska säkert är att svenskar lever i förnekelse att vi lever i ett långsmalt land i utkanten av taigan. Varken skogsbranden i Bodträskfors 2006 eller Västmanland 2014 fick myntet att falla ned – trots att det 2014 var franskt & italienskt brandflyg här. Och det var väl bra att under skogsbränderna 2018 så hjälpte brandmän från Polen & Tyskland till. Samt att det italienska brandflyget kunde göra en repris. Men bilderna av utländskt brandflyg över Nacka naturreservat (som nästan sträcker sig in i Stockholms innerstad) sade att vi inte kunde ta hand om oss själva.

En fördel den italienska nationella brandförsvaret & räddningstjänsten har är att de kan agera helt självständigt, utan godkännande från politiker & tjänstemän. I teorin så skulle de kunna vattenbomba parlamentet på skoj, men att de inte gör det är för att de kommer att hållas ansvariga efteråt. Alternativet är den anarki som uppstår när allt handlar om att det

råkar vara rätt individ på rätt plats (jag tittar på dig, 2004 års tsunamikatastrof).

Något annat att inspireras av är de fallskärmsshopande brandmän ("smokejumpers") som utvecklades i USA & Sovjet på 30-talet. De amerikanska får förnödenheter nedsläppta efter att de landat & förväntas kunna operera självständigt i 48 h. Tydligt är det ett väldigt effektivt sätt att kväsa branden i sin linda.

Förutom de uppenbara fördelarna så skulle en självständig räddningstjänst som knoppas av från MSB inte bara kunna renodla sina uppgifter om att just rädda liv & egendom. (Missförstå mig rätt, jag tycker inte heller om islamism. Men jag ser inte den direkta kopplingen till brandsläckning.) Den skulle även göra så att vi slipper ta av andra EU-staters resurser när katastrofen kommer.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna arbetar för en nationell räddningstjänst & ett nationell brandförsvaret som knoppas av från MSB & som kan agera & utveckla sig helt självständigt. Som kan skaffa in den utrustning den tycker är nödvändig osv.

Motionär: Fredrik Lindholm, Stockholm

Svar till F 26

Motion F 26 yrkar att Liberalerna bör verka för att det inrättas ett självständig räddningstjänst och ett nationellt brandförsvaret. I Sverige har kommunerna ansvar för den räddningstjänst som är inriktad på brandförsvaret. Det finns ett väl utvecklat samarbete kommunerna emellan, för att kunna göra större investeringar i specialiserad kompetens och utrustning. De har också stöd från Myndigheten för Samhällsskydd och beredskap, som tillhandahåller förstärkningsutrustning för till exempel allvarliga skogsbränder. Efter bränderna 2018 har beredskapen för skogsbränder förbättrats. Det kan finnas behov av resursförstärkningar som föranleds av politiska initiativ, men den grundläggande strukturen för ansvarsfördelningen vad gäller räddningstjänsten bör stå kvar.

Partistyrelsen välkomnar att den Europeiska Unionens medlemsländer kan hjälpas åt i krissituationer **och avslår motion F 26**

Förslag till landsmötesbeslut:

att motion F 26 avslås

F 27. Förbättrad lagstiftning gällande reglerade vatten

Österjön, miljön – vår vackra natur – och turismen är värd att försvara! Vi måste ställa krav på fisktrappor. Luleälven, den mest energiproducerande älven i Sverige har inga fisktrappor och det finns minst två torrfåror där ingen fisk kan passera. Krav på litet släpp av vatten och fisktrappor kan ändra på det.

Vattenfall planerar fler utbyggnader och fler turbiner i redan utbyggda vatten. I detta läge är det därför mycket lämpligt att i samband med detta ställa ökade krav på miljöåtgärder som borde gjorts för länge sedan. Investeringsfrågan/finansieringen är förutom de enorma vinster man redan gör, löst

med de extra inkomster man får efter investeringarna i de nya utbyggnaderna. Det får helt enkelt ingå i kalkylen från början.

Mindre vattenkraftverk, som i det stora hela inte har någon betydelse, borde staten genom olika incitament uppmuntra ägarna att riva ut. Ett exempel på detta är Piteälven och dammen i Sikfors. Denna damm stoppar möjligheten att ha en oreglerad älv, vilket är så betydelsefullt för bygden, turismen och Östersjöns välmående.

Det finns inga fria luncher – uppfattningen att vattenkraften är miljövänlig är förlegad.

Ny forskning indikerar att regleringen av våra älvar är orsaken till algbloomingen och att "fel alger" tar över i Östersjön. Kopplingen är att vårfloderna upphört och inte längre i lika hög utsträckning för med sig viktiga mineraler som kisel och därmed bildas mindre vitaminer som tiamin (B1) av exempelvis kiselalger. Vårfloderna "spolar" inte heller längre ur det lilla innanhavet. Även fiskdöden och fågeldöden på grund av tiaminbrist kan härledas till utbyggnaderna.

"Forskare har noterat ett samband mellan massdöd hos fåglar i Sverige och brist på tiamin. Under 1970-talet kunde man se att fiskyngel från lax och havsöring ofta dog i svenska odlingar, vilket med forskning under 1990-talet kopplades till brist på tiamin. 2016 påvisades utbredd tiaminbrist bland lax, havsöring, blåmusslor och ål samt ejder på det norra halvklotet. 2020 publicerades en artikel som noterade mycket låga nivåer av tiamin i lever och hjärna som tyder på tiaminbrist hos torsk fångad utanför Hanöbukten i Östersjön, ett torskbestånd som minskat med knappt 40% de senaste 20 åren." – källa, Wikipedia.

Laboratorieexperiment har visat att den del arter – så kallade dinoflagellater – är dåliga som B-vitaminfabriker, medan däremot kiselalger är bra på att göra tiamin. Kiselalgerna utgör en mycket stor andel av algerna. En karaktäristisk egenskap är att de formar ett skal av kisel-dioxid runt sig.

Kisel förekommer aldrig i fri form i naturen utan som föreningar med kisel, syre och en metall i granit, gnejs, gabbro med flera bergarter eller i jordarter såsom sand och lera. Kisel förekommer även som kiseloxid i form av mineralet kvarts i flera bergarter och jordarter. Grundämnet är ett av människans och biologins viktigaste ämnen, men djur behöver endast små mängder. Växternas metabolism påverkas däremot i hög grad av kisel.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna arbetar för förbättrad lagstiftning gällande våra reglerade vatten
2. **att** Liberalerna lagstiftar om fisktrappor i reglerade vatten
3. **att** Liberalerna genom olika incitament uppmuntrar utrivning av mindre vattenkraftverk som förstör miljön mer än de tillför i form av värden.

Motionär: Hendrik Andersson, Boden

Svar till F 27

Motion F 27 yrkar att Liberalerna bör verka för förbättrad lagstiftning gällande Sveriges reglerade vatten, lagstiftning om

fisktrappor i reglerade vatten samt att uppmuntrar till utrivning av mindre vattenkraftverk.

Partistyrelsen menar att motionen ger en intressant och uttömmande beskrivning av de senaste rönen kring hur vattenkraften kan störa ekosystemen. Samtidigt som vattenkraften utgör en kraftig påverkan på miljön bidrar den på ett helt nödvändigt sätt till vår klimatomställning. För att väga dessa två intressen mot varandra står Liberalerna bakom den nationella planen för vattenkraften, som syftar till att miljöanpassa eller avveckla de vattenkraftverk som åsamkar miljön större skada än de producerar elektricitet. Inom ramen för den nationella planen finns bestämmelser om åtgärder som till exempel fisktrappor.

Partistyrelsen yrkar **att motion F 27 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion F 27 anses besvarad**

F 28. Skogen bör växa klart före slutavverkning

Det är ändamålsenligt att slutavverka skog när växtkurvan avtar beroende på var i landet och boniteten på marken. Skogsvårdslagen 10§ visar att skogsbruk ska bedrivas på ett ändamålsenligt sätt och lagen visar även att hänsynen till rennäring inte får bli så liten att rennäring försvåras. I renbeteslandet börjar tillväxten avta när skogen är ca 110 år. Rennäring är beroende av hänglavsbärande skog som i renbeteslandet börjar bildas när skog är ca 70 år.

Får skogen växa klart före slutavverkning klaras rennäringens behov av hänglavsbärande skog, skogarnas sociala värden och biologiska mångfald kan återbildas. Acceptansen för skogsbruk ökar och behovet av naturreservat minskar, vilket är till nytta för skogsbruk, rennäring och hela näringskedjan som är beroende av att skogar får återbildas.

Idag avverkas skogen i dessa områden vid 80år, ibland ännu tidigare vilket innebär att naturen inte hinner ha sin gång vilket djur och växtlivet hinner om minimiålder om 110år används som miniminivå i dessa områden, då behöver inte skogen skyddas vilket försvårar möjligheten att leva och bo i dessa områden om fjällnära områden skyddas.

Genom att skydda våra skogar minskar tillgången till skog vilket inneburit ett ökat tryck på tidigare avverkning samt att de skyddade skogarna över tid kommer i stor utsträckning bli granskogar med liten artrikedom, detta är inte rätt väg att gå.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att landsmötet ska besluta att arbeta för att våra skogar ska få växa klart före slutavverkning.**

Motionär: Urban Wikman, Umeå

Svar till F 28

Motion F 28 yrkar att Liberalerna ska verka för att skog ska få växa klart före slutavverkning.

Partistyrelsen håller med motionären avseende vikten av att öka inlagringen av kol i skog och mark. Inom ramen för implementering av LULUCF-förordningen kommer koldioxidinlagringen i skogen att behöva öka. Formerna för hur

ökad kolinlagring i skogen ska göras utreds av regeringens Miljömålsberedning. Partistyrelsen ser fram mot att ta del av beredningens arbete. Motionärens förslag innebär att enskilda markägare får bära ett tungt ansvar för Sveriges åtaganden inom LULUCF. Partistyrelsen anser att de statliga skogarna bör åläggas det tyngsta ansvaret för uppfyllandet av dessa åtaganden, genom avsevärt förlängda omloppstider just inom det statliga skogsbruket. Detta skulle skapa stor nytta för klimatet och den biologiska mångfalden, och avlasta enskilda skogsägare med ansvaret för detta politiska åtagande.

Redan idag görs en prövning av Skogsstyrelsen innan avverkning av fjällnära skog. Skogsägare som inte får tillstånd av Skogsstyrelsen att avverka sin skog, på grund av dess höga naturvärden, har rätt att få ersättning. Liberalerna har också varit drivande för satsningar på ersättning till skogsägare som frivilligt vill avstå avverkning av äldre skog.

Partistyrelsen yrkar **att motion F 28 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion F 28 avslås**

F 29. Inför en självständig naturvårdspolis

I södra Nerike finns en vacker skärgård. Problemet är vissa människor som besöker öarna. I flera år har det varit problem med folk som slänger sopor på öarna. Privata städinitiativ har gjorts och på de utedass som finns händer det att folk smetar bajs på väggarna. "Båtsman" skrev i NA en insändare med slutknorren att Västra Götaland skulle vara mer lämpad att ta över ansvaret för Norra Vetterns skärgård.

Även om det är berömvärt av askersundsborna så är det bara nödlösningar. "Båtsman" har visserligen en poäng, men den är för lokal. För vem har inte hittat improviserade skrottippar i skog & mark? Sedan har vi batteriskandalen i Kumla. Ett annat fall är de giftiga jordmassorna i Gladö industriområde i Huddinge där det uppenbarligen stank olja om marken, men ärendet liksom körde fast i kommunen.

En lösning vore att det skapa en självständig naturvårdspolis som hanterar nedskräpning; dumpning av grovsopor & miljöavfall; jakt – & fiskebrott. Skulle de av bara farten upptäcka ett brott som är utanför deras förmåga så kan de tillkalla vanlig polis. Hur de vill arbeta får de utveckla själva. Däremot kanske de bör vara beväpnade. Det finns ett fall där en 75-årig jägare som kände sig störd av en fotgängare sköt varningsskott. Det lär även finnas ett där poliser som utredde illegal vargjakt fick varningsskott mot sig som missade med god marginal. Helt meningslöst att besvara elden med pistolerna då. Men om de hade haft gevär så hade de kunnat besvara elden. Kanske inte för att skada eller döda, utan för att sätta sig i respekt. Det är väl rättvist?

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att Liberalerna arbetar för att en självständig naturvårdspolis som slipper tyngas av Rikspolisens grundas**

Motionär: Fredrik Lindholm, Stockholm

Svar till F 29

Motion yrkar F 29 att Liberalerna bör verka för att skapa en självständig naturvårdspolis för att hantera nedskräpning, miljöbrott samt jakt- och fiskebrott. Syftet är att bättre kunna stäva just dessa brott.

Partistyrelsen vill peka på att även om dessa brott orsakar stor materiell och mänsklig skada så kan de inte anses vara mer väsensskilda än vad andra brottstyper är från varandra. Polismyndigheten har att hantera en mycket stor variation av brott. Partistyrelsen anser att det inte finns skäl som motiverar att just dessa brottstyper, som dessutom skiljer sig kraftigt från varandra, ska hanteras av en särskild, myndighet med befogenheter och utrustning som skulle likna polisens.

Partistyrelsen yrkar **att motion F 29 avslås**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 29 avslås

F 30. Öka tillgången på viltkött!

Livsmedelshanteringen är idag mycket sårbar pga stora industriella uppfödningfabriker. Salmonellautbrott, fågelinfluensa, prioner och afrikansk svinpest är exempel som snabbt slår ut anläggningar.

Att öka tillgången på viltkött ger garantier till ett hållbart och friskt livsmedel.

Genom att stimulera markägare och arrendatorer med skattebefriad inkomst av viltkött kan Sverige få bättre möjligheter att klara självförsörjning.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar öka tillgången på viltkött
2. **att** Landsmötet beslutar att skattebefria naturens produkter.

Motionär: Jan Eriksson

F 31. Skattebefria naturens produkter

För att stimulera markägare och arrendatorer till att öka produktion av viltkött och naturliga produkter som är bättre för folkhälsan, bör det finnas incitament för detta. Genom att skattebefria och tillåta direktsäljning till konsument ökar det viljan till samarbete för folkhälsan.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar att skattebefria naturens produkter
2. **att** Landsmötet beslutar öka tillgången på viltkött.

Motionär: Jan G Eriksson, Enköping

F 32. Livsmedelsförsörjning i händelse av ofred.

Sverige är inte självförsörjande vad gäller livsmedel i händelse av ofred. Under 40-talet fanns självägande bönder och ardenner som kraftkälla. Vi behöver idag importera 40 kg kött per person och år men i händelse av ofred har vi inga köttreserver. Den industriella odlingen är beroende av import och tillgång till transport och kraftsystem. Det vilda erbjuder idag 2 kilo

kött per person och år. Den produktiva marken omfattar 30 miljoner hektar i Sverige och levererar idag 7 hektar kött per hektar. Ökar vi den naturliga produktionen kan vi bli självförsörjande i händelse av ofred.

Att öka stammar av vilda betesdjur i fredstid säkrar tillgången på kött i ofred. För att stimulera markägare kan vi undvika mellanhänder och skattebefria naturens produkter. Öka torghandel och trädgårdsodling.

Problem med vilt kan med små medel motverkas i odlingar och trafik.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet beslutar att öka uttaget av kött från vilda djur
2. **att** Landsmötet beslutar att stimulera markägare att leverera viltkött som beredskapsåtgärd
3. **att** Landsmötet beslutar att Sverige skall vara självförsörjande i händelse av ofred
4. **att** Landsmötet beslutar öka vilda betesdjur i fredstid
5. **att** Landsmötet beslutar att naturens produkter skattebefrias.

Motionär: Jan Eriksson, Enköping

Svar till F 30 – F 32

Motionerna F 30, F 31 och F 32 yrkar på flera åtgärder för att främja produktion av kött från frilevande betesdjur.

Det hållbart producerade viltköttet är ett värdefullt komplement till den övriga livsmedelsproduktionen, och Liberalerna har tidigare ställt sig bakom det gynnande av viltköttet som skett bl.a. genom förändringar i reglerna för försäljning av viltkött. Därtill har Liberalerna på landsmötet 2021 antagit programmet ”Bo och leva i hela landet”. Då tog man ställning för att höja den skattefria inkomsten till ett prisbasbelopp och bredda skattefriheten till det som man tar tillvara från naturen eller den egna tomten. Liberalerna vill skattebefria försäljning av egenproducerad honung, kött, fisk och egenodlade frukter och grönsaker.

Att staten därutöver skulle vidta åtgärder för att avsevärt öka antalet frilevande betesdjur skulle sannolikt få negativa konsekvenser för konventionellt jordbruk och skogsbruk. Att införa sådana subventioner och regelförändringar av beredskapsskäl anser Partistyrelsen inte vara motiverat.

Dock anser partistyrelsen att det är viktigt att gynna både den svenska jakten och viltköttet, till exempel genom ett regelverk för livsmedel, som tar hänsyn till jaktens realiteter ur livsmedelsproduktionshänseende.

Partistyrelsen föreslår **att motion F 32 yrkande 4 avslås samt att motionerna F 30, F 31 och F 32 i övrigt anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 30 anses besvarad
2. **att** motion F 31 anses besvarad
3. **att** motion F 32 yrkande 1-3 och 5 anses besvarade
4. **att** motion F 32 yrkande 4 avslås

berednings betänkande SOU 2020:83, Havet och människan står Liberalerna bakom förslaget att kunskapen måste öka om påverkan från det storskaliga trålningsfisket utomskärs, av bl.a. sill och strömming, på kustekosystemens bestånd av kustfisk. Det kan sedan ligga till grund för beslut om bevarandeåtgärder som t.ex. utflyttning av trålgränsen generellt eller lokalt.

Centralt är också hur Sveriges fiskekvoter fördelas och Liberalerna vill att fördelningen ska stödja det kustnära småskaliga fisket.

Partistyrelsen föreslår **att motion F 35 därmed är besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion F 35 anses besvarad

F 36. Ökade möjligheter för kommuner att ingripa vid miljöfarlig avfallshantering

Idag kan avfall, upp till 10 000 ton material, mellanlagras under tre år utan att det är en tillståndspliktig deponi-verksamhet som kräver länsstyrelsens godkännande. Flera kommuner vittnar om hur mindre seriösa företag inom avfallsbranschen har satt i system att flytta runt avfallet mellan olika kommuner. När avfallet flyttats till en ny kommun påbörjas en ny 3-årsperiod för mellanlagring. Om t.ex. osorterat byggavfall som redan mellanlagrats i tre år flyttas istället för att omhändertas och återvinnas på rätt sätt finns risk att avfallet börjar laka ur och miljöfarliga ämnen förorenar mark och vatten.

Det är inte bara ett miljöproblem som döljer sig i avfallshögarna. Nationella operativa avdelningen (Noa) inom polisen har rapporterat om ett allt större problem med organiserad kriminalitet inom området.

Botkyrka kommun har drabbats av den yttersta konsekvensen av lagstiftningen som inte ger kommunen tillräckligt med muskler att stoppa något. Botkyrka försökte under flera år överklaga beslut om mellanlagring, men länsstyrelsen avlog överklagan. Vi fick sedan situationen att dessa massor började brinna och rök som kom från dessa massor var miljöfarliga som kan orsaka skada på människor och natur. Fortfarande idag hanterar kommunen konsekvenserna av detta och kamp om att skadestånd ska betalas av verksamhetsutövaren eller markägaren.

Kommunens verktygslåda för att hantera miljötillsyn måste skärpas och utvecklas. Möjligheten för veto och dagens gräns för mängden material som kunna mellanlagras utan tillstånd bör ses över. Det behövs också en reglering för flytt av mellanlagrat avfall. Exempelvis bör inte omstart av ny 3-årsperiod för mellanlagring om massor flyttas till ny kommun.

Liberalerna och den liberala klimat- och miljöministern måste ta initiativ för att lagstiftningen ses över och att regeringen tittar på hur denna hantering kan regleras på ett bättre sätt som skyddar miljön och klimatet, och håller organiserad kriminalitet utanför masshanteringsbranschen. Kommuner bör få ett större lagrum att agera när missförhållande råder. Gränsen om 10 000 ton material som får mellanlagras innan verksamheten blir tillståndspliktig deponi bör ses över och tre årsperiodens omstart vid flytt av massor begränsas till yttersta särskilda skäl. Reglering införs för hur eventuellt massor i så

fall får flyttas och hur dessa ska hanteras så varken miljön, klimatet eller hälsan påverkas negativt.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** landsmötet tar ställning till vad som anförs ovan och initiativ till de lagförändringar som anförs i motionen tas.

Motionär: Lokalförening Botkyrka

Svar till F 36

Motion F 36 lyfter frågan om avfallshandlingens problem med mellanlagring och oseriösa företag. Motionärerna vill att lagstiftningen ses över.

Partistyrelsen delar motionärernas oro för en ökad ekonomisk brottslighet i samband med miljöfarlig verksamhet. Det har tidigare tillsatts en statlig utredning i frågan som ska titta på bland annat skärpta straff för miljöbrott, bättre förebyggande av miljöbrott och bättre samarbete mellan myndigheter. Under tiden har Naturvårdsverket, Polismyndigheten; Tullverket, Åklagarmyndigheten, Kustbevakningen och fem länsstyrelser redovisat ett gemensamt uppdrag om hur de kan utveckla sin samverkan mot avfallsbrottslighet och gett förslag till nya regeringsuppdrag och författningsändringar. Förslagen från redovisningen bereds just nu i regeringskansliet och Partistyrelsen ser fram emot kommande förslag och att Liberalerna ska driva frågan för att stävja miljöbrottslighet.

Partistyrelsen yrkat att motion F 36 anses besvarad.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion F 36 anses besvarad

F 37. Försvarsmakten ska ta sitt ansvar och sanera de PFAS-utsläpp som de är skyldiga till

PFAS-kemikalier har framställts industriellt sedan 50-talet pga sina fett- smuts- och vattenavvisande egenskaper. De används därför i t.ex. impregneringsmedel, rengöringsmedel, färger, och kosmetika. Vissa PFAS används i brandskum som är avsett för att släcka vätskebränder. I dag finns PFAS spridda överallt: i vatten, växter, djur och i människor. De lagras i kroppen och är misstänkt cancerframkallande, kan orsaka fosterskador samt skador på immunförsvaret och inre organ. Vissa PFAS kan också vara hormonstörande och orsaka allvarliga skador i miljön. I ett nytt vattendirektiv sänkte EU nyligen sina gränsvärden för när PFAS anses medföra negativa hälsoeffekter.

Försvarsmakten är pga övningar där brandskum använts i verksamheten ansvarig för stora föroreningar av PFAS. Tullinge vattenverk i Botkyrka, Vattenverket Brantafor i Ronneby och Uppsala Vatten är några exempel på anläggningar där PFAS-kemikalier har påträffats i dricksvattnet och där Försvarsmaktens anläggningar har pekats ut som ansvariga för utsläppen. I Tullinge har t.ex. ett fullt fungerande vattenverk stängts av och kommunen köper istället vatten från Mälaren. Utsläppen må ha skett i en tid då kunskapen om ämnens skadliga effekter var begränsade, men det är orimligt att någon annan ska behöva ta ansvar för saneringen.

PFAS-föroreningar förstör i övrigt bra dricksvatten och kan sprida sig till allt större områden. Utöver vattenförore-

ning försvårar PFAS-förekomst också fortsatt bostadsbyggnad i berörda områden, dvs varken vatten eller mark går att använda. Eftersom PFAS inte bryts ner kommer föroreningarna att ligga kvar i all evighet om inte omfattande saneringar genomförs. Det är möjligt att sanera, men det är väldigt dyrt, ohållbart dyrt för en enskild kommun. Försvarsmakten som är ansvarig för utsläppen bör därför sanera och ta det fulla ekonomiska ansvaret för arbetet. Under tiden sanering pågår kan Försvarsmakten finansiera tillfällig rening av vattnen med speciella filter i vattenverken. Men idag befinner sig istället kommuner i kostsamma rättsprocesser med Försvarsmakten. Förslag som att istället täcka över PFAS-föroreningarna är helt orealistiska med tanke på den väldokumenterade förmåga PFAS har att sprida sig. Saneringar är alldeles nödvändigt.

Att säkerställa god tillgång till vatten är en hög prioritet för Sveriges beredskap. Att begränsa spridningen av farliga kemikalier i naturen är viktig miljöfråga. Att säkerställa att våra medborgare inte blir sjuka av farliga ämnen borde vara en självklarhet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att Försvarsmakten får ansvaret att sanera sina PFAS-utsläpp, inklusive det ekonomiska ansvaret. Arbetet ska genomföras skyndsamt.

Motionär: Lokalförening Botkyrka, Malin Danielsson, Huddinge; Roger Gardell, Ronneby

Svar till F 37

Motion F 37 yrkar att Liberalerna ska verka för att Försvarsmakten ska ta ansvar, inklusive det ekonomiska ansvaret, för sina PFAS-utsläpp. Försvarsmakten har orsakat stora föroreningar med PFAS-ämnena, främst genom brandsläckningsövningar. Huruvida kostnaderna för de nödvändiga saneringsåtgärderna ska hanteras av kommunen eller Försvarsmakten avgjordes i en dom i mark- och miljödomstolen 2021, som lade ansvaret på kommunerna. Rätten var inte enig, och domen överklagades till mark- och miljööverdomstolen, som har beslutat att ta upp målet. Partistyrelsen anser att Liberalerna följer frågan noga.

Det är inte rimligt att stora kostnader som uppstått för att tjäna det samhällsgemensamma nationella intresset som Försvarsmakten står för, förs över på enskilda kommuner. Det är dock inte givet att just Försvarsmakten bör finansiera eller leda saneringsarbetet.

Partistyrelsen anser **motion F 37 besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion F 37 anses besvarad

F 38. När kan matjord flyttas?

När kan matjord lämpligen flyttas?

Många av våra stora städer och samhällen är omgivna av bördiga jordar. När dessa samhällen vill expandera uppstår en konflikt mellan önskan att behålla den goda jorden för produktion av livsmedel och städernas expansionsbehov. Om man hade kunnat skrapa av matjorden före exploateringen och transportera bort och breda ut den ovanpå jordar med

lägre klassning och därigenom göra dessa bördigare så skulle man i många fall kunna komma runt denna målkonflikt. Frågan är därför om detta är möjligt och i så fall under vilka omständigheter.

Jag har varit i kontakt med jordbruksdepartementet som hänvisade till SLU där jag tog kontakt med Ingrid Wesström, kontaktpersonen för markfysik och vattenhushållning. Hon tyckte att frågan var mycket intressant och hänvisade i sin tur till Sabina Braun (Agr. Dr. Forskare vid Institutionen för Mark och Miljö. Ansvarig för de långliggande växtnäringssöken). Även Sabina Braun tyckte att det var en spännande och viktig frågeställning. Hennes svar löd "...ja, under vissa förutsättningar bör man kunna flytta matjord och få goda resultat". Hon hänvisade till ett verkligt fall där SLU för drygt tio år sedan tvingades, pga. av ett vägbygge, att för ett av sina långliggande försök i Skåne förflytta matjord ett antal mil bort och breda ut den där. Under 10 års tid följde man sedan regelbundet upp vad som hände med den förflyttade matjorden och man har inte kunnat uppmäta någon statistiskt säkerställd skillnad mellan skördenivåerna före respektive efter flytten.

Det finns i Sverige inte någon samlad kunskapsöversikt av under vilka omständigheter det lämpar sig att förflytta matjord, hur det hela kan genomföras rent praktiskt samt kostnadernas storlek. Ökad kunskap om detta skulle kunna innebära ett tredje alternativ i den stundtals mycket låsta målkonflikten mellan företrädare för den goda jordens bevarande och företrädare för stadens behov av expansion.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att medel tillförs för att genomföra en kunskapsöversikt av under vilka omständigheter och till vilka kostnader det går att skrapa av matjorden före exploateringen av marken och transportera bort och breda ut denna ovanpå jordar med lägre klassning och därigenom göra dessa bördigare.

Motionär: Ulf Paulsson, Lund

Svar till F 38

Motion F 38 yrkar till att Liberalerna bör verka för att ett forskningsprojekt i form av en kunskapsöversikt får finansiering. Kunskapsöversikten ska kartlägga möjligheten att vid markexploatering bevara den värdefulla resursen matjord genom att flytta den till annan lämplig plats, där matjorden kan bidra till markens bördighet.

Matjord och bördig mark är värdefulla resurser som inte alltid tas tillvara när beslutsfattare väljer att prioritera utökad markexploatering för att främja en god samhällsutveckling. Att kunna bevara matjordens bördighet och livgivande växtkraft genom förflyttning av matjord kan vara ett sätt att främja en cirkulär och hållbar omställning. Naturresurser är dock beroende av sin omgivning vilket påverkar nyttan av att flytta matjord. Liberalerna verkar för en hållbar utveckling med övertygelsen om att det sker bäst med hjälp av teknikutveckling och forskning.

Partistyrelsen anser **motion F 38 besvarad**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion F 38 anses besvarad

F 39. Gör det billigare att reparera och cirkulera!

En fungerande reparations- och service-näring av produkter med lång livslängd är gynnsamt både för ekonomin och miljön.

Vi är positiva till cirkulär ekonomi men behöver stötta både näringen och konsumenten i omställningen från en linjär, slit och släng, till en cirkulär och hållbar konsumtion. En sänkning av momsen skulle uppmuntra till en mer hållbar konsumtion genom att göra reparation och återanvändning mer prisvärt. Detta skulle minska mängden avfall som skapas, och bidra till en mer cirkulär ekonomi. Att förlänga livslängd, att reparera och använda igen är ofta det bästa alternativet för klimatet och miljön.

En sänkning av momsen på reparation och servicetjänster skulle stimulera tillväxten och stärka den svenska ekonomin. Det skulle också ge ett positivt tillskott till små och medelstora företag inom reparation och servicebranschen. Sådana företag som ofta tillhandahåller instegsjobb.

Reparation och servicetjänster är en viktig del av en fungerande ekonomi, och en sänkning av momsen skulle underlätta för människor att underhålla och reparera sina egna saker, till exempel bilar och hemelektronik.

Med en väl utbyggd och fungerande service och reparationsbransch kan fler företagare våga satsa på produkter med hög kvalitet som håller längre om de servas och repareras. Det blir möjligt för fler att konkurrera med livscykelvärde. Det driver grön innovation.

Den som argumenterar med att detta skulle bli dyrt för statskassan missar nog värdet i form av nya jobb, ofta instegsjobb, och värdet för klimatet och miljön.

Ur skattesystemets perspektiv, och statens ekonomis perspektiv, argumenteras ofta för att det finns ett egenvärde i ett enhetligt momssystem. Att olika momssatser riskerar att snedfördela konkurrensen. Vi menar att ett sådant resonemang är förlegat i en tid där det blir allt tydligare att vi måste tänka bredare och se också till kostnader som historiskt betraktats som externaliteter, såsom förbrukning av naturresurser och utsläpp.

Det anförs också att moms är en lämplig fiskalskatt och det kan vara korrekt men även där brister argumentet om man väljer att se kostnader för hela samhället av en onödig slit och släng ekonomi. Staten kommer till slut att drabbas av kostnaderna för en ohållbar konsumtion. Det är därför rimligt att vi har lägre moms, gärna den lägsta (dock ej 0) av aktuella momssatser, just nu 6%, på reparationer och service jämfört med på nyinköp. Det blir billigare och bättre för individen direkt och för staten på sikt.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna ska verka för att momsen på service och reparationer ska sänkas

Motionär: Henric Widén, Göteborg; Oscar Malmerengen, Göteborg

Svar till F 39

Motionen F 39 vill att Liberalerna ska verka för att momsen på service och reparationer ska sänkas. Motionären pekar på vikten av en cirkulär ekonomi.

Partistyrelsen delar motionärens ingång att återbruk är viktigt men delar inte bilden av hur det ska stimuleras. Likformighet i skattesystemet är en viktig liberal princip, som dessutom sammanfaller med samhällsekonomisk effektivitet. Olika momssatser riskerar att resurser inte kanaliseras dit de gör störst nytta, utan dit där skattereglerna är som förmånligast. Partistyrelsen vill peka på att en viktig del av en hållbar ekonomi också är långsiktigt hållbara produkter. De bör vara tillverkade med ett lågt klimatavtryck och för i första hand återanvändning, därefter återvinning.

Det är viktigt att statliga stimulansåtgärder ger god effekt, sk additionalitet, så att skattebetalarnas pengar används på rätt sätt. Partistyrelsen anser inte att det är fallet för momssänkningen på reparationer.

Partistyrelsen yrkar därför **att motion F 39 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion F 39 avslås

F 40. Fjärrvärme från fler producenter än monopol

Hur kan en miljövänlig producent av värme få rätt att sälja produkten till fjärrvärmekunder i närheten när monopolen säger nej? Det är frågan för oss Lidingöbor.

Fjärrvärme är ofta en bra värmekälla, eftersom den är effektiv och storskalig. Idag används ofta sopor och skogsavfall i de svenska fjärrvärmenäten. Stockholm Exergi, som har fjärrvärmemonopol i bland annat Stockholm och på Lidingö, arbetar nu för en ny klimatlösning: grot (grenar, rötter och annat avfall från skogsbruket), transporteras från hela Mellan-sverige till anläggningen i Hjorthagen och förbränns. Koldioxiden ska sugas ur röken och kylas ner till flytande form. Fartyg ska sedan frakta vätskan till Nordnorge där den ska sprutas ner i gamla oljefält utanför kusten.

Men det finns en värmekälla mycket närmare. Längst ute på Lidingö ligger Käppalaverket, som renar avloppsvattnet från cirka 600.000 invånare i förortskommunerna i norra och nordöstra Storstockholm. Värmen i det renade avloppsvattnet, som lämnar verket, kan tas om hand och skulle då omräknat till energi bli uppskattningsvis 60-70 MWh. Det skulle räcka till värme och varmvatten till alla fjärrvärmekunder på Lidingö och en stor del av Östermalm i Stockholm. Dessutom skulle miljön bli bättre i Stockholms innerskärgård, då kallare utsläppsvatten minskar risken för övergödning genom att alla biologiska processer blir långsammare i det kallare vattnet.

Problemet är att Exergi är minst sagt motsträvigt till att släppa in den här mycket miljövänliga källan i sitt monopol-nät. På samma sätt är det med många andra processindustrier runt om i landet; ett monopol – kommunalt eller privat – ser kortsiktigt företagsekonomiskt på sin verksamhet.

När det gäller alla dem, som nu säljer el-överskotten från sina solpaneler, har staten satt upp regler, som gör att de automatiskt får pengar från nätägaren; varför fungerar det inte att sätta upp motsvarande regler för fjärrvärmemonopolen?

Som ni säkert läst i tidningarna pågår en debatt om hur miljövänligt det egentligen är att elda skogsrester på sikt; EU kommer kanske att ändra sina regler och då blir de ekono-

miska villkoren sämre för fjärrvärmebolagen. Då måste det finns regler för hur närproducerad värme kan komma till användning så att alla tre inblandade parter (nätägaren, leverantören och fastighetsägarna) tjänar på samarbetet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet ger våra representanter i riksdagen, regeringskansliet och på andra berörda platser uppdraget att arbeta för vad som anförs i motionen om att släppa in värmeleverantörer i fjärrvärmemonopolen på justa villkor.

Motionär: Mattias Reinholdson, Lidingö

Svar till F 40

Motion F 40 lyfter frågan om fjärrvärme, priserna och frågan om tillgång till fjärrvärmenäten.

Partistyrelsen anser att fjärrvärmen är en viktig del av energimarknaden och en majoritet av de svenska hushållen får sin uppvärmning från fjärrvärme. Uppvärmning med fjärrvärme är effektivt då den stora skalan tillåter både tillvarata-
gande av spillvärme och förbränning som både är mer ekonomisk och miljömässigt bättre än om varje hus skulle ha en egen uppvärmning. Motionären lyfter frågan om tillträde till fjärrvärmeleverantörernas nät. Det är reglerat att tredjepart ska få tillgång till näten och det är en bra väg att gå för att all värme ska komma ut på marknaden.

Partistyrelsen yrkar **att motion F 40 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 40 anses besvarad

F 41. Omformulera klimat- & miljöpolitiken

Klimat- och miljöfrågorna lever i parallella världar. Populistiska generaliseringar får stor plats i media och tolkas ofta fel.

Politiken och rädslan att förlora röster, kan leda till valfiske, feghet och att man inte berättar hur det är. Det saknas pedagogiska och sakliga argument som väljare och politiker kan ta till sig.

Planeten säger ifrån. Vi har sedan länge lovat att vidta åtgärder för att bromsa uppvärmningen. Det pratas för lite, det görs för lite.

Omformulera liberalernas klimat- & miljöpolitik så att den blir pedagogisk och lättare genomförbar.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** kommunicera mer och oftare om liberalernas klimatpolitik
2. **att** stärka Liberalernas miljö- & klimatpolitik och öka medlemmarnas kunskapsnivå
3. **att** liberalerna väver in hållbarhet i all politik på ett naturligt sätt
4. **att** Omformulera liberalernas klimat- & miljöpolitik så att den blir pedagogisk och lättare genomförbar.

Motionär: Birgitta Corin, Storuman

Svar till F 41

Motion F 41 yrkar på att partiets klimat- och miljöpolitik ska omformuleras och göras mer pedagogisk och att vi ska kommunicera mer och oftare om Liberalernas klimatpolitik och att hållbarhet vävs in i all politik.

Partistyrelsen anser att Liberalerna som innehavare av Klimat- och miljöministerposten har en unik möjlighet att utveckla inte bara partiets, utan Sveriges politik på området och att kommunikation om klimatpolitiken sker ofta och en bred palett av åtgärder. En nyckel till att lyckas få genomslag för en liberal ambitiös och effektiv klimat- och miljöpolitik är att förklara den pedagogiskt och söka brett stöd hos folket, något Liberalerna arbetar med löpande. Till Liberalernas landsmöte 2021 antogs ett nytt och ambitiöst klimat- och miljöprogram och till detta landsmöte finns också att ta ställning till ett klimatprogram – för att jobba med nya idéer och kommunikation kring Liberalernas klimat- och miljöpolitik.

Partistyrelsen yrkar **att motion F 41 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 41 anses besvarad

F 42. Nationellt medborgarråd för Klimatet

Den senaste IPCC-rapporten är tydlig. Vi måste agera snabbt och ju mer vi väntar med att ta de nödvändiga besluten desto svårare blir det att nå klimatmålen. Samtidigt är det mycket motsättningar i samhället, vilka i hög grad bottnar i att medborgare inte får rätt information, samlar tvivelaktiga ”fakta” från sociala medier och lyssnar på populistiska politiker. Det nationella ledarskapet för klimatfrågorna är otillräckligt och politiken saknar legitimitet från medborgarna för att fatta de beslut som krävs. Vi ser en utveckling där många tappar tron på demokratin, och många ungdomar är oroade för sin framtid.

Sedan 2020 har organisationer och samhällsdebattörer fört fram förslag om ett medborgarråd som ett verktyg att adressera nämnda problem, inte minst inspirerat av det framgångsrika införandet av ett sådant av Macrons liberala regering i Frankrike. En riksdagsmotion avlogs i april 2021 (H8023641). Livsmedelsverket har nyligen startat sitt eget medborgarråd.

Två år efter att motionen om ett medborgarråd fått avslag i Konstitutionsutskottet kan man konstatera att dagens politiska system är oförmöget att hantera klimatsituationen kraftfullt och framgångsrikt. Snabba förändringar som även påverkar livsstilar kan inte göras utan att involvera medborgarna. Genom ett medborgarråd kan man ta pulsen på vad människor är beredda att offra eller ändra för att vi ska nå klimatmålen. Därför är det mycket viktigt för ett parti i regerande koalition att genom ett medborgarråd få veta vilka beslut som har acceptans hos befolkningen. Besluten tas fortfarande av de politiska församlingarna.

Ett medborgarråd skulle även stärka den demokratiska processen, då många medborgare känner sig maktlösa och inte lyssnade på. När klimataktivism attraherar fler och fler högt utbildade och forskarna själva, är det symptom på att demokratin inte alltid fungerar tillräckligt bra när vi befinner oss i krissituationer. Många människor blir då lockade att rösta på

populistiska partier, beroende på den stora spridningen av felaktig faktainformation i olika medier. En tätare dialog mellan beslutsfattare och en medborgarpanel skulle kunna leda till att befolkningen blir bättre informerad.

Läget är akut. Sveriges befolkning-oavsett partitillhörighet- och företag väntar på politisk handling och vägledning. Liberalerna behöver leverera. Därför är det hög tid att medborgarrådsfrågan tas upp på nytt i riksdagen, denna gång med ett liberalt perspektiv. Liberalerna är ett lyssnande parti, vi bör lyssna på alla -från forskare och klimataktivister till medborgare på landsbygden. Därför borde vi stödja ett förslag om medborgarråd och se till att få majoritet för det i riksdagen! Vi ska underlätta för medborgare att vara med i kampen för klimatet. Det är en kamp mot klockan som angår oss alla och samtidigt kan stärka demokratin!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar upp förslaget om nationellt medborgarråd för klimatomställningen så snart som möjligt i riksdagen
2. **att** Liberalerna ska verka för att myndigheter ska överväga att ha egna medborgarråd så snart som möjligt, förslagsvis som Livsmedelsverkets exempel.

Motionär: Gabriela Tidblad, Solna; Lennart Francke, Solna; Peter Edholm, Solna; Birgitta Svensson, Solna; Gunnar Irén, Solna; Carin Wesslau, Solna; Michael Merdoyo, Solna; Ylva Zaar, Solna; Kerstin Zetterlund, Solna

Svar till F 42

Motion F 42 yrkar att Liberalerna ska arbeta för införandet av medborgarråd för klimatomställningen och att medborgarråd ska införas av myndigheter, som till exempel Livsmedelsverket.

Partistyrelsen anser att det är viktigt att lyssna på medborgarnas synpunkter, inte minst för att fånga upp goda idéer och öka delaktigheten i samhället, men delar inte motionärernas syn på hur det kan åstadkommas. Sverige har allmänna val vart fjärde år och då avgörs vilken politik som ska styra under mandatperioden. Det gäller också klimat- och miljöpolitiken. Motionärerna argumenterar att många unga är aktiva i debatten om klimatet. Partistyrelsen anser att ett stort engagemang för klimatet är bra och bör tas tillvara, men att ett medborgarråd på nationell nivå inte är rätt väg att gå. Riksdagen har röstat för en klimatlag, nationella klimatmål och att klimatpolitiken kontinuerligt utvärderas av ett oberoende klimatpolitiskt råd. Klimatpolitiska rådet består av oberoende forskare som en gång varje år lämnar en rapport som utvärderar Sveriges klimatpolitik, i förhållande till Sveriges klimatmål. Partistyrelsen delar inte motionärernas bild att ett nationellt medborgarråd skulle stärka demokratin.

Partistyrelsen yrkar **avslag på motion F 42**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 42 avslås

F 43. Verka för att industrihampa blir en lönsam verksamhet

Sedan 2003 är det lagligt att odla industrihampa i Sverige. Det har vi påtryckningar från EU att tacka för. Men det kan man inte tro. Kunskapen & intresset från myndigheter verkar vara obefintliga, polisen förstör helt egenmäktigt helt lagliga odlingar, domstolarna verkar vara befolkade av homeopater som trodde att man kan bli hög på aldrig så små halter THC i CBD-olja & därför måste hampodlingarna motarbetas osv. Dessutom måste hampodlare söka tillstånd för odlingarna varje år, vilket effektivt saboterar den långsiktiga planering som bönder annars brukar vara bra på.

Allt detta lär bidra till att större investerare skyr industrihampa. Förutom rep, tyg, oljor (som kan bli matolja, smörjmedel, tvål, schampo & bränsle) så kan man göra syrafritt papper. Just papperet är extra intressant. Det är syrafritt & har flera andra fördelar gentemot trä:

3-4 gånger mer papper/area & behöver inga bekämpningsmedel

Stjälkarna tar 3-4 månader att mogna, jämfört med träd som tar 20-80 år.

Kan blekas med väteperoxid, så där slipper hantera klor- & dioxiner.

Kan återanvändas upp till 8 gånger mot träpapper som bara kan det 3 gånger.

Motstår nedbrytning & gulbrunnar inte som träpapper gör.

Avlar man fram bättre sorter så kan man testa resultaten snabbare än träd.

Odlas på traditionell jordbruksmark, så det ekonomiska trycket på (industri)sken minskar. Incitamenten att plantera contortatall minskar. Det blir färre oestetiska kalhyggen (där en del faktiskt råkar vara på renbetesmarker). Hampa har inte heller mycel som dör & släpper ut koldioxid under en längre tid efter avverkning. En åker är dessutom redan "förstörd", så inga energikrävande skogsmaskiner behöver köra sönder marken.

Enda "nackdelen" är att det inte kan skördas under vintern. (Det kan inte spannmål heller, men det är inte det som är ett hot mot matsäkerheten.) Men även om det bara är en hampskörd/år så ger en areaenhet hampodling 240-320 gånger mer papper än en lika stor trädodling under en 80-årsperiod.

Och slutligen så behöver tyg av hampa inte frakts långa sträckor, så det är en klimatvinst bara där!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att industrihampa kan bli en livskraftig & konkurrenskraftig näring på olika sätt. Från att polisen slutar med sitt egenmäktiga förfarande till att hampa betraktas som vilken gröda som helst & befrias från alla former av tillståndskrav.

Motionär: Fredrik Lindholm, Stockholm

Svar till F 43

Motion F 43 syftar till att underlätta för odlandet av industrihampa och skapa en konkurrensmässig näring för denna odling. Partistyrelsen delar motionärens syn på att politiken bör behandla alla grödor lika, för en marknad på lika villkor, och att lagen inte bör skilja grödor åt om det inte finns tydliga

vetenskapliga skäl till det. Däremot delar inte partistyrelsen motionärens syn på rättsväsendets hantering av frågan. Partistyrelsen föreslår att **motion F 43 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 43 avslås

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion F 1 anses besvarad
2. **att** motion F 2 anses besvarad
3. **att** motion F 3 anses besvarad
4. **att** motion F 4 anses besvarad
5. **att** motion F 5 anses besvarad
6. **att** motion F 6 avslås
7. **att** motion F 7 anses besvarad
8. **att** motion F 8 anses besvarad
9. **att** bifalla motion F 9
10. **att** motion F 10 anses besvarad
11. **att** motion F 11 anses besvarad
12. **att** motion F 12 anses besvarad
13. **att** motion F 13 anses besvarad
14. **att** motion F 14 anses besvarad
15. **att** motion F 15 anses besvarad
16. **att** motion F 16 anses besvarad
17. **att** motion F 17 anses besvarad
18. **att** motion F 18 anses besvarad
19. **att** motion F 19 anses besvarad
20. **att** motion F 20 anses besvarad
21. **att** motion F 21 anses besvarad
22. **att** motion F 22 anses besvarad
23. **att** motion F 23 anses besvarad
24. **att** motion F 24 avslås
25. **att** motion F 25 anses besvarad
26. **att** motion F 26 avslås
27. **att** motion F 27 anses besvarad
28. **att** motion F 28 avslås
29. **att** motion F 29 avslås
30. **att** motion F 30 anses besvarad
31. **att** motion F 31 anses besvarad
32. **att** motion F 32 yrkande 1-3 och 5 anses besvarade
33. **att** motion F 32 yrkande 4 avslås
34. **att** motion F 33 anses besvarad
35. **att** motion F 34 anses besvarad
36. **att** motion F 35 anses besvarad
37. **att** motion F 36 anses besvarad
38. **att** motion F 37 anses besvarad
39. **att** motion F 38 anses besvarad
40. **att** motion F 39 avslås
41. **att** motion F 40 anses besvarad
42. **att** motion F 41 anses besvarad
43. **att** motion F 42 avslås
44. **att** motion F 43 avslås

Rapport Klimat

Kapitel 1: EU-leder världens klimatomställning

EU ska driva fram klimatomställning i hela världen

- 45.** *Låt länder utanför EU ansluta sig till utsläppshandelsystemet:* EU:s system för handel med utsläppsrätter är ett effektivt sätt att sänka unionens utsläpp. Nyligen har systemet utvidgats ytterligare, och det innefattar nu även sjöfarten, bostäder och sjöfarten samt en mekanism för koldioxidjustering vid unionens gränser och en social klimatsfond som syftar till att hjälpa de fattigare medlemsstaterna att ställa om. Nu är det dags att öppna upp systemet för EU:s handelspartners. Genom att vidga handeln utanför unionens gränser kan EU bidra till minskade utsläpp i stora delar av världen. För företagen som agerar på en gemensam utsläppsmarknad blir det lättare att planera och gå i takt med klimatomställningen.
- 46.** *Vässa kraven på miljö- och klimatåtgärder i EU:s handelsavtal:* EU:s handelspolitik är ett oumbärligt verktyg för att påverka andra länder i klimatarbetet. Därför bör unionen ställa ännu högre krav vad gäller miljö- och klimatåtgärder i handelsavtal som förhandlas med tredjeländer. På så sätt får EU andra länder att minska sina utsläpp och värna naturvärden i sina närområden.

Reformera EU:s syn på jordbrukets miljöfrågor

- 47.** *Liberalisera EU:s regler för genmodifierade grödor:* Modern teknik med genmodifierade grödor skapar nya möjligheter att anpassa jordbruket till klimatförändringarna samtidigt som effektiviteten i jordbruket kan höjas och användningen av miljöskadliga bekämpningsmedel kan minskas. Dagens regler är alldeles för restriktiva. Klok användning av genmodifierade grödor skulle kunna minska markanvändningen och kemikalieanvändningen inom jordbruket samtidigt som skördarna ökar. Att utnyttja GMO-teknik är ett måste för att spara på jordens resurser och för att stärka jordbrukets motståndskraft mot klimatförändringarnas konsekvenser.
- 48.** *Reformera det ekologiska jordbruket:* Produktiviteten i det ekologiska jordbruket behöver öka. Dagens ekologiska jordbruk innebär att större ytor än nödvändigt tas i bruk för att föda Europa. Det ger stor klimatpåverkan och ökar trycket mot ekosystemen i hela världen.
- 49.** *Tillåt utveckling av bättre växtskyddsmedel:* EU:s regelverk behöver ändras så att det blir möjligt att bedriva forskning kring växtskyddsmedel. Mer träffsäkra växtskyddsmedel behöver utvecklas, växtskyddsmedel som gör det de ska och sedan snabbt bryts ner.

EU-system för redovisning, målsättning och finansiering av koldioxidinfångning

- 50.** För att bromsa, stoppa och vända den globala uppvärmningen bör EU sätta upp konkreta mål för koldioxidinfångning, och ansvar bör fördelas på medlemsstaterna. Liberalerna föreslår att 200 miljoner ton koldioxid fångas in och lagras senast 2035. Senast 2045 ska EU ha kapacitet att fånga in och lagra minst 1000 miljoner ton koldioxid årligen. Sverige har goda förutsättningar att bidra till koldioxidinfångningen, och bör ta på sig ansvaret för 50 miljoner ton infångad koldioxid till och med år 2035.
- 51.** Det behövs en separat bokföringsmekanism på EU-nivån för negativa utsläpp.

Inför klimatfotavtrycksmärkning på alla sålda varor

- 52.** Konsumtionsbeteenden har stor påverkan på klimatet, och förändrade konsumtionsbeteenden är en viktig del av klimatomställningen. Alla produkter som säljs på den europeiska marknaden bör märkas med information om sitt klimatfotavtryck. Det kommer att göra det lättare för konsumenter att välja klimatvänligare alternativ, och det kommer att ge ytterligare incitament till företagen att göra sin verksamhet klimatneutral. Klimatfotavtrycksmärkning kommer att bli ett viktigt verktyg för att nå de utsläpp som europeiska konsumenter orsakar utanför unionen.

Klimatbeskatta import av fossil plast till EU

- 53.** Tillverkning av plast från råolja släpper ut stora mängder koldioxid. Tillverkning som sker inom EU:s gränser omfattas av EU:s klimatpolitik och kommer att genomgå klimatomställning. För att inte tillverkningen ska drivas ut ur EU till länder där växthusgasutsläpp inte är lika strikt kontrollerade, bör plast och andra petrokemiska produkter införlivas i EU:s gränsjusteringsmekanism CBAM. I praktiken innebär det att den som importerar klimatskadlig plast till EU betalar för sina klimatgasutsläpp vid EU:s gräns. Tillverkare som kan visa att de har låga utsläpp betalar mindre än de som gör stora utsläpp. Att införliva plast och andra petrokemiska produkter i CBAM kommer att styra plastindustrin mot hållbar teknik som utökad återvinning och att plast tillverkas av biomassa eller infångad koldioxid istället för av olja och fossilgas.

Fasa ut alla klimatskadliga subventioner i EU och Sverige

- 54.** Via G7-gruppen, där EU deltar, har unionen åtagit sig att avveckla ineffektiva fossila bränslesubventioner före 2025. EU ingår även i G20-gruppen inom vilken man sedan 2009 årligen uppmanat medlemmarna att avveckla samtliga fossila subventioner. Sverige har via EU-medlemskapet, och Parisavtalet en skyldighet att agera. En avveckling är inte lätt, och har efter Rysslands anfallskrig mot Ukraina blivit än svårare. Utfasningen måste ske med hänsyn till livsmedelsproduktion och hushållsekonomi, men det enda långsiktigt hållbara, såväl för ekonomin som klimatet, är en avveckling. Subventioner är skadliga för ekonomin. Subventioner till fossila bränslen motverkar dessutom klimatarbetet. Sverige är det i första hand drivmedels-

subventionerna till jord- och skogsbruket som behöver fasas ut. Det kan finnas skäl att stödja jordbruket, men det ska inte göras baserat på hur mycket fossila bränslen som förbrukas. Stöden ska på sikt ändras så att all användning av fossila bränslen i Sverige beskattas lika.

- 55.** EU-finansiering ska inte gå till användning av fossila bränslen. Trots utfästelser och överenskommelser om att sluta subventionera användningen av fossila bränslen är det fortfarande möjligt att få EU-finansiering för projekt för till exempel industriell användning av naturgas.

Förläng reklamationsrätten för elektronik till tre år

- 56.** I hela EU gäller i dag en generell lägsta reklamationsrätt på två år. Inom den perioden har en kund rätt att reklamera en vara som gått sönder genom normalt bruk. Den som saluför produkter på EU:s inre marknad kan inte förvänta sig att göra stora vinster på att sälja slit-och-släng-produkter som går sönder inom två år. Liberalerna föreslår att reklamationsrätten utökas till tre år för elektronikprodukter. Detta kommer att driva upp inköpspriset på vissa produkter, men det kommer att minska behovet att köpa nytt, och framför allt belastningen på miljön.

Kapitel 2: Klimatkrisen är en energikris

Sänk elskatten:

- 57.** Elanvändning i hushåll och stora delar av servicesektorn straffbeskattas kraftigt i Sverige trots att den i det närmaste varit fossilfri sedan kärnkraftens utbyggnad i början av 1980-talet. Som princip bör vi inte punktbeskatta el, särskilt inte i ett läge där takten i elektrifieringen behöver öka för att vi ska klara klimatomställningen. Liberalerna föreslår i ett första steg en sänkt elskatt med 6,25 öre/kWh inklusive moms, vilket innebär en skattesänkning på 4 miljarder kronor. Utöver det att den årliga uppräkningsen av skatten stoppas. Under mandatperioden vill vi fortsätta sänka skatten med målet att så snart som möjligt nå EU:s lägstanivå 0,6 öre/kWh plus moms, vilket är den nivå som industrin betalar. Det är en skattesänkning på cirka 26 miljarder kronor. Det skulle göra stor skillnad för hushållen och ge privatpersoner möjlighet att på allvar styra sin elförbrukning på ett sätt som gör att systemet utnyttjas optimalt. Det finns ingen logik i att staten genom skattesystemet diskriminerar mellan olika elanvändare. Det finns heller ingen logik i att kraftigt punktbeskatta fossilfri el i ett läge där vi snabbt behöver ställa om till just el.

Kapitel 3: Elektrifiering av varutransporter

Subventionera ellastbilar tills det inte behövs mer

- 58.** *Klimatpremien* ska förlängas så att den finns kvar till dess en tredjedel av sålda lastbilar helt saknar förbränningsmotor. Därefter ska klimatpremien trappas ned successivt. När Klimatpremien både förlängs och får sitt slut förutbestämt blir det lättare för företagen att planera sina inköp och minimera sina risker. På så sätt skapas förutsättningar för omställningen till en fossilfri ekonomi.

Underlätta användningen av lätta, batteridrivna lastbilar och släpvagnsekipage dragna med elbil

- 59.** Höj gränsen för hur tung en "lätt" eldriven lastbil får vara. Med ett vanligt B-körkort får man köra lastbilar med en maxvikt på 3500 kg. En eldriven lastbil med samma kapacitet som en lastbil med förbränningsmotor är betydligt tyngre. För att göra batteridrift till ett attraktivt alternativ för åkerier och andra som kör lätta lastbilar, bör maxvikten för lätta, eldrivna lastbilar höjas till 4250 kg. Det bör även gälla för släpvagnsekipage dragna med elbil.

Kapitel 4: Elektrifiering av persontransporter

Parkeringsplats – laddplats

- 60.** Ställ krav på att 40 procent av alla parkeringsplatser tillhörandes befintliga flerbostadshus ska vara laddplatser senast år 2030. Bostadsrättsföreningar och hyresfastighetsägare ska ha möjlighet att söka stöd från klimatklivet för att finansiera laddinfrastrukturen. Från och med 2030 ska byggnormerna specificera att 50 procent av alla p-platser tillhörandes nybyggda flerbostadshus vara laddplatser.

Flexibel mobilitet med marknadsmässig balans

- 61.** Alla lägenheter måste inte ha en egen parkeringsplats. Det kan vara nog så attraktivt att ha god tillgång till kollektivtrafik eller flexibla mobilitetslösningar. Tillgången på parkeringsplatser måste vägas mot andra värden. Därför behöver kommuner i större grad beakta tillgång till kollektivtrafik och flexibla mobilitetslösningar utöver bilen vid byggandet av nya bostäder. Detta för att inte tränga undan gröna lungor i våra städer.

Kapitel 5: Industrins omställning

Satsa på klimatomställning tills jobbet är klart

- 62.** Både Industriklivet och Klimatklivet ska förlängas till år 2050. Sverige ska ha netto noll utsläpp år 2045, och därefter negativa utsläpp. Stödet till de som genomför omställningen ska vara pålitligt, hela vägen till noll utsläpp, och vidare på den nettonegativa sidan.

Prioritera biomassan till omställningen av flyget och plasten

- 63.** Stora mängder biomassa används som bränsle i industrin. Den begränsade tillgången på biomassa behöver gå till de tillämpningar där den har högst förädlingsvärde och till tillämpningar som är svåra att elektrifiera eller som kräver fossilfritt kol, till exempel tillverkning av fossilfritt flygbränsle och fossilfri plast. Genom en utbyggnad av kärnkraften ska industrin få tillgång till förutsägbart och storskalig produktion av fossilfri elektricitet och värme. Styrmedlen kring bioenergin behöver utformas så att biomassan styrs dit den gör störst nytta.

Kapitel 6: Skogen

De statliga skogarna ställs till förfogande för att klara av skogliga EU-åtaganden gällande kolsänka, biologisk mångfald och skydd av natur.

- 64.** Sveaskogs och Statens Fastighetsverks skogsbruk ska ta stort ansvar för Sveriges måluppfyllelse av åtaganden inom LULUCF och EU:s strategi för biologisk mångfald. I den mån begränsningar av skogsbruket blir oundvikliga, ska de ske inom den statliga skogen, snarare än inom privat ägd skog. Den statligt ägda skogen ska stå till förfogande då frivilliga åtgärder för ökad kolsänka eller formellt skydd inte räcker till.

Betala skogsägare för att skydda värdefull natur och binda kol i sin skog

- 65.** Privata skogsägare ska erbjudas att upprätta avtal med Naturvårdsverket, som förbinder skogsägaren att anpassa skogsbruket för att skydda värdefull natur och öka kolinlagring. Naturvårdsverket ska ersätta skogsägaren med ett belopp som motsvarar kostnaden som anpassningen innebär.

Rapport Europa

Kapitel 2: Världens främsta miljöorganisation

- 66.** Klimatförändringar och miljöförstöring är några av vår tids största och mest akuta utmaningar. Vi behöver agera tillsammans och snabbt. Liberalernas EU är världsledande i miljö- och klimatarbetet och driver alltid en politik som vilar på vetenskap och fakta. EU ska helt enkelt fortsätta vara världens bästa miljöorganisation. Genom liberal politik kan EU leda omställningen till hållbara samhällen och säkerställa en renare och friare framtid för kommande generationer. I Liberalernas EU förs en ambitiös och realistisk politik som bidrar till att tackla klimatförändringar och miljöförstöring utan att politiken blir en bromskloss för de företag som går före i omställningen.
- 67.** Det är viktigt att EU visar vägen i det globala arbetet med att genomföra Parisavtalet för klimatet och Montreéalavtalet för den biologiska mångfalden. Att nå våra klimat- och miljömål samtidigt som vi skapar tillväxt och välbefinnande visar andra länder att det går att skydda planeten samtidigt som människor får det bättre. För att Europa ska fortsätta vara en förebild finns det en

tydlig väg framåt: vi måste se till att den som förorenar och släpper ut måste betala för det.

- 68.** För att nå målet om ett koldioxidneutralt EU till 2050 behöver EU snarast besluta om att minska koldioxidutsläppen med 95 procent till 2040, jämfört med 1990 års nivå. Samtidigt måste utsläpp av växthusgaser kosta. Liberalerna vill se ett handelssystem i EU för metan, kväveoxid och fluorinerade växthusgaser på samma sätt som vi har för koldioxid idag. Men att stoppa utsläppen av växthusgaser räcker inte. Vi behöver också minska den koldioxid som redan släppts ut i atmosfären. EU ska möjliggöra och skapa ekonomiska incitament för biologisk och teknisk lagring av koldioxid. Lagring av koldioxid ska dock inte få användas som substitut för utsläppsminskningar och EU bör därför sätta upp konkreta mål för koldioxidinfångning och ansvar fördelas på medlemsstaterna.
- 69.** För att påverka resten av världen i rätt riktning behöver miljö- och klimatfrågor integreras bättre i handelspolitiken, så att vi ser till att ingen får en konkurrensfördel genom att skada miljön. En effektiv åtgärd är att skapa en "klimatklubb" där handel underlättas mellan länder som lever upp till sina klimatåtaganden under Parisavtalet. EU:s system för utsläppshandel ska öppnas upp även för EU:s handelspartners. På det sättet kan EU bidra till minskade utsläpp i stora delar av världen. EU bör också öka sitt klimatbistånd för att stödja de fattigaste länderna i sin omställning så att de kan skapa en hållbar industrialisering redan från början. Koldioxidutsläpp får inte bli en global konkurrensfördel och det system med koldioxidavgifter som nu införs för import av vissa varor till EU behöver vidgas så att den täcker alla de utsläpp som ingår i EU:s handelssystem. EU behöver också investera mer i forskning och innovation som främjar omställning, framför allt kring utveckling av ny, effektiv och säker kärnkraft, samt samarbeta över gränserna för att utveckla och sprida teknik och kunskap.
- 70.** Omställningen är inte varje individs enskilda ansvar, men varje individ ska kunna ta ansvar. Liberalerna vill därför se ett EU där ekonomin är cirkulär på riktigt och där det är enkelt att göra rätt, oavsett om det handlar om vilka varor man köper, hur man reparerar dem eller återvinner dem. Alla varor som säljs i EU, från bilar till maten på bordet, ska märkas med sitt klimatavtryck senast 2035 och all teknik med sin energiförbrukning. För att kunna räkna ut klimatavtrycket behöver man veta vad som släppts ut i energiproduktionen för den el som använts i varans produktion. Därför måste all elproduktion kopplas information som redovisar produktionens faktiska klimatavtryck i realtid.
- 71.** Samtidigt måste konsumenterna veta att allt som köps i EU lever upp till höga krav för miljön och mänskliga rättigheter, oavsett var varan producerats. Ett bra exempel på hur detta kan göras är den nya EU-lagstiftningen mot avskogning och de krav på kontroll av leverantörskedjor som nu diskuteras. EU bör införa regler som minskar vårt beroende av icke-återvinningsbara material, som viss plast, och Liberalerna vill se ett gemensamt europeiskt pantsystem för alla förpackningar i hårdplast och metall. Vi behöver regler som

skapar ett EU där det också är enkelt att ta tåget, eller elbilen, när du reser i EU samtidigt som flyget står för alla sina utsläpp.

- 72.** Klimatomställningen kräver att EU driver en teknikneutral energipolitik som bidrar till en helt fossilfri energiförsörjning. För att nå dit måste EU:s regler möjliggöra och skapa förutsättningar för både mer kärnkraft och mer förnybar energiproduktion i Europa. För att stoppa användningen av fossil energi till 2035 behöver tempot ökas för att koppla samman de europeiska elnäten och skapa en genuin europeisk elmarknad. Samtidigt som vi ska producera mer koldioxidfri el i Europa kommer vi behöva använda elen så smart som möjligt, implementera krav på energieffektiviseringar och få på plats teknik som kan minska efterfrågan när den är som störst. Alla EU-länder måste ta sitt ansvar för den fossilfria energiproduktionen. Liberalerna vill se bindande mål för energiproduktion i EU och för varje medlemsland som ett komplement till målen för energieffektivitet och förnybar energiproduktion.
- 73.** Den nya energiproduktionen måste vara hållbar hela vägen och Liberalerna vill se liknande hållbarhetskrav på solceller som vi nyligen fått på plats för batterier. Alla subventioner i EU och medlemsländerna som leder till klimat- och miljöförstöring, såsom vissa subventioner till jordbruket eller för fossila drivmedel, måste fasas ut för att sedan avvecklas. Majoriteten av EU:s klimatskadliga subventioner kommer idag från den gemensamma jordbrukspolitiken (CAP). Liberalerna vill att alla produktionsstöd tas bort och att enbart stöd till omställning av jordbruk och landsbygdsutveckling finns kvar. Politiken i EU ska möjliggöra den gröna omställningen, inte hålla den fossila ekonomin under armarna.
- 74.** Att rädda klimatet och värna miljön går hand i hand. Liberalerna vill se ett större fokus på att öka den biologiska mångfalden. Mer måste göras, befintliga regelverk måste implementeras och efterlevnaden stärkas. För våra vatten, i synnerhet Östersjön, handlar det om att införa fiskestopp när beståndet når för låga nivåer, att stoppa miljöskadliga fiskemetoder som trålfiske i marina reservat, att avskaffa fiskesubventioner och att införa en marknad för uttagsrätter på samma sätt som vi har för koldioxidutsläpp. Skyddet för våra sjöar, hav och vattendrag är angeläget för de sårbara ekosystemen, men också vår livsmedelsproduktion och vår vattenförsörjning. Att vårt vatten och vår luft är ren, hälsosam och giftfri är avgörande både för att naturen ska må bra men också för att vi människor inte ska bli sjuka. För vår natur på mark handlar det om att öka skyddet av naturområden och att arbeta tillsammans med näringslivet för att hitta mer hållbara sätt att bruka jord och skog för att skydda och främja den biologiska mångfalden.
- 75.** EU behöver öka våra skyddade naturområden, att nå Montrealavtalets krav om 30 procent till 2030 måste ses som en minimigräns. EU måste få på plats tydliga tillåtande regler för ny genteknik för att vi ska kunna föda fler på mindre yta och när klimatet förändrar förutsättningarna för vårt jordbruk. Att minska användningen av konstgödsel är viktigt för att minska och förebygga övergödning av sjöar, vattendrag och hav. Jordbruket är en central näring för Sverige och EU och avgörande för vår matförsörjning, EU måste hjälpa jordbruket ställa om. I EU ska inte djur transporteras långa sträckor på ett sätt som hotar djurets hälsa utan slakt ska ske nära platsen där djuren lev. EU behöver enas om en strategi för effektiv vattenanvändning för ett livskraftigt jordbruk i hela EU trots extremväder och torka.
- 76.** Rysslands fullständiga krig mot Ukraina innebär förutom de humanitära konsekvenserna en fundamental miljökatastrof orsakad av den ryska ockupationsmakten. I EU:s stöd till återuppbyggnaden är miljöaspekterna viktiga att ha med från början. Ryssland måste ställas till svars för och betala för de ekologiska skador som de bär ansvar för.

KLIMAT, MILJÖ OCH SAMHÄLLSBYGGNAD: Bostadspolitik och samhällsbyggnad

G 1. Reformera bostadsrätten

Nu när boendekostnader ökar dramatiskt blir ett av problemen med nuvarande juridiska form påtagligt. Om en eller flera bostadsrättshavare i en förening inte kan betala sin avgift kan detta leda till att föreningen går i konkurs. Detta leder i sin tur till att alla föreningens bostadsrätter blir värdelösa. Risken är störst för högt belånade små bostadsrättsföreningar.

Ett sätt att lösa detta är att varje bostadsrätt får egen lagfart och kan intecknas på samma sätt som andra fastigheter. "Stamfastigheten" kan ha ett innehåll motsvarande en bostadsrättsförening.

En lagfaren bostadsrätt skulle kunna ingå i ISK för att komma tillrätta med realisationsvinstproblematiken och ränteavdragen. Övergångsregler krävs givetvis.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** verka för att bostadsrätt ska kunna bli en fastighetstyp som kan lagfasas och intecknas
2. **att** minsta storlek på bostadsrättsförening ökas till 10
3. **att** lagfaren bostadsrätt ska kunna ingå i ett Investeringsparkonto.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Svar till G 1

Motion G 1 föreslår att verka för att bostadsrätt ska kunna bli en fastighetstyp som kan lagfasas och intecknas, att minsta storlek på bostadsrättsförening ökas till 10 och att lagfaren bostadsrätt ska kunna ingå i ett Investeringsparkonto.

Partistyrelsen konstaterar att det redan idag finns den boendeform som motionären efterfrågar, nämligen ägarlägenheter, som ombildas från en hyreslägenhet och som kan lagfasas och intecknas och att bostadsrätten bör bibehållas som den är. Den borgerliga regeringen 1991 – 94, som dåvarande Folkpartiet ingick i, sänkte gränsen för att kunna bilda en bostadsrättsförening från fem till tre lägenheter för att ge fler möjlighet att äga sin lägenhet. Partistyrelsen anser att detta inte behöver ändras eftersom möjligheten för att kunna bilda en bostadsrättsförening i praktiken regleras av föreningens kreditvärdighet. Att en lagfaren bostadsrätt ingår i ett investeringssparkonto förefaller inte realistiskt genomförbart. Partistyrelsen föreslår **att motion G 1 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion G 1 avslås

G 2. Förenkla lagstiftningen om "planstridigt utgångsläge"

Utredningen "Ett nytt regelverk för bygglov" (SOU 2021:47) innehöll många bra förslag som borde leda till ändringar eller till en delvis ny plan- och bygglag (PBL).

Utredningen föreslår en förenkling av reglerna kring s.k. "planstridigt utgångsläge". Lagligt uppförda byggnader enligt en äldre byggnads-, stads- eller detaljplan kan numera anses strida mot detaljplanen genom ändrad praxis eller till följd av en striktare syn på avvikelser. Möjligheten att få bygglov för en önskad åtgärd är då mycket begränsad, ofta är det omöjligt. Utredningen föreslår att dessa planstridiga förhållanden inte längre ska vara hinder för bygglov, om det gått 15 år sedan planens genomförandtid löpt ut. Efter en sådan lagändring skulle betydande kostnader för fastighetsägare och resurser på kommunens bygglovenhet sparas genom att onödigt planarbete kan undvikas. Utredningen beräknar att det finns ca 100 000 planer i Sverige där genomförandetiden gått ut men som fortsatt gäller som detaljplaner.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att ovanstående lagändring genomförs.

Motionär: Birgitta Berggren Hedin, Nacka

G 3. När staten spelar monopol förlorar du, avskaffa kommunala planmonopolet.

Att inte kunna tacka ja till ett jobb för att en inte kan få tag i en lämplig bostad utan stort kapital är en djup orättvisa och kan i värsta fall leda till utanförskap och bidragsberoende. Den unga och ambitiösa men utan bemedlade kontakter är den som drabbas allra värst och hårdast av bostadspolitiken

Att bostadspolitiken ställer till det för så pass många människor borde vara anledning nog att börja ta bostadsfrågan på större allvar, men summan av alla individuella tragedier innebär också rejäla samhällsproblem. Redan 2016, innan situationen ens hade hunnit bli lika hopplös som idag så larmade den svenska IT-jätten Spotify om att bristen på hyresrätterna och de långa köerna försvårar arbetet avsevärt att rekrytera internationellt till företaget, och att företaget kan komma att behöva att omlokaliseras utomlands.

Det kommunala planmonopolet skapar en dålig incitamentsstruktur som förstärker bostadskrisen genom att uppmuntra på kommunernas allra sämsta tendenser. Planmonopolet ger enorm makt till kommunpolitiker och till kommunala byråkrater. Det största problemet är att kommunpolitikerna ges väldigt goda möjligheter att gynna sina egna intressen.

Antingen genom att bara godkänna bebyggelse som attraherar "rätt" väljarbas eller genom att stoppa nödvändig byggnation av rädska för bestraffning på valdagen av upprörda grannar.

Resultatet blir höga administrativa kostnader för både kommunerna och bolagen som bygger bostäderna.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna verkar för en reform av plan- och bygglagen som innebär att det kommunala planmonopolet avvecklas.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till G 2, G 3

Motion G 2 föreslår att planprocessen reformeras och förenklas när det gäller lagstiftningen om begreppet "planstridigt utgångsläge". **Motion G 3** föreslår att Liberalerna verkar för en reform av plan- och bygglagen som innebär att det kommunala planmonopolet avvecklas.

Partistyrelsen delar i huvudsak motionärens uppfattning om att planprocessen bör reformeras. Om detaljplanen ändrats eller om det finns andra skäl som gör att detaljplanen inte överensstämmer med fastigheten kan det vara mycket svårt att erhålla bygglov. Här står kommunens planmonopol och möjligheten att driva igenom en detaljplan för kommunen i konflikt med fastighetsägarens önskemål om bygglov. Partistyrelsen anser att lagstiftningen förenklas så att det blir lättare att göra vissa tillbyggnader och förändringar av fastigheten, men är inte beredd att gå så långt som att kräva att det kommunala planmonopolet helt avskaffas. Däremot anser Partistyrelsen att kommunernas planmonopol behöver luckras upp. Som regelverket är utformat idag så är det bara kommunerna som kan utarbeta detaljplaner. Att upprätta en detaljplan tar i snitt två år eller mer, vilket i onödan försvårar byggandet. Liberalerna driver i riksdagen kravet att byggherrar, i stället för att tvingas vänta på kommunen, ska få rätt att själva utarbeta en detaljplan i överensstämmelse med översiktsplanen och sedan få denna prövad av kommunen, t.ex. enligt norsk förebild. Partistyrelsen föreslår **att motion G 2 anses besvarad och G 3 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion G 2 anses besvarad
- 2. att** motion G 3 avslås

Särskilt yttrande 1

Erik Berg (LUF) lämnar ett särskilt yttrande till förmån för bifall till **motion G3.**

G 4. Fri hyressättning för ökat byggande

I dagens Sverige är hyresmarknaden för bostäder skev och orättvis. Samtidigt som bostäder i centrala Stockholm kostar alldeles för lite går andrahandsmarknaden varm, med för höga hyror. Detta är något vi bör ändra på. Att införa marknadshyror skulle gynna flera delar av hyresmarknaden – och inte minst individen. Det ska inte vara så att bostäder inne i

stan subventioneras, samtidigt som bostäder i ytterkanten av våra städer kostar för mycket. Priset på en hyresrätt ska reflektera värdet på bostaden – inte vara godtyckligt satt. Att införa marknadshyror skulle även resultera i en högre ruljans på marknader, där individen inte skulle betala för mer än vad de behöver och därmed skulle markanden bli mer individanpassad. Detta skulle både uppmuntra till byggande av nya bostäder – och ta bort incitamentet att behålla en alldeles för stor lägenhet i attraktiva lägen.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Sverige ska införa marknadshyror på hyresbostäder

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs; Elin Oskarsson, Solna; Josefin Fällgren, Uppsala; Tobias Korall, Lund

G 5. Halvera hyrorna i problemområden/ utanförskapsområden

Jag föreslår att alla hyror i problemområden/ utanförskapsområden halveras.

Krav på att boende eller deras barn inte ägnar sig åt kriminella aktiviteter och att de är svenska medborgare.

Uthyrning i andra hand måste alltid godkännas av föreningen och ockerhyror kan medföra att hyresgäst förlorar sitt bostadskontrakt. All förstörelse av den egna bostaden som inte är normalt slitage ska bekostas av hyresgästen.

Allt för många skötsamma boende i dessa områden drabbas av störningar i området och det drabbar i hög grad barnen. Med mitt förslag skulle många få bättre ekonomi. Samhället skulle sänka kostnader för bostadsbidrag och många barn skulle få en bättre start i livet.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** alla hyror i problemområden/ utanförskapsområden halveras.

Motionär: Doris Ziegler, Uppsala

G 6. hyresregleringen

Hyresregleringen i Sverige innebär att hyresnivån i en lägenhet inte får överstiga den nivå som anses vara en "skälig hyra". En skälig hyra är enligt 12 kap 55 § jordabalken den hyra som parterna på hyresmarknaden kommer överens om inom ramen för det kollektiva hyresförhandlingssystemet. Skälig hyra kan även fastställas av hyresnämnden och, i andra instans, Svea hovrätt, men då uteslutande med ledning av vad parterna på hyresmarknaden kommit fram till.

Hyresregleringen har märkliga och negativa konsekvenser för samhället och därför borde hela regelsystemet reformeras, men det är, som bekant, politiskt omöjligt. Delreformer för att förbättra hyresmarknaden kan emellertid gå att genomföra. Det gäller till exempel "lägesfaktorn".

Bostadshyror i bl.a. Stockholms innerstad är ibland lägre än i motsvarande bostäder i förorterna och ofta långt från vad en hyressättning grundad på efterfrågan skulle innebära. Hyresnämnd och Svea hovrätt skulle kunna skapa större rättvisa och en bättre fungerande hyresmarknad om 12 kap 55 § andra stycket jordabalken förses med en inskjuten mening med föl-

jande lydelse: Vid bedömningen ska lägenhetens läge beaktas.

Vid tillämpningen av den föreslagna regeln skulle en jämförelse med priserna på bostadsrättsmarknaden kunna vara till ledning, vilket föreslogs i betänkandet "EU, allmännyttan och hyrorna" (SOU 2008:38).

Liberalerna och de övriga politiska partierna är vana vid att lösa problem på hyresmarknaden och de löses alltid på samma sätt: Man överlämnar åt parterna på hyresmarknaden att lösa frågan. Det betyder att frågan inte blir löst och att Hyresgästföreningen har fått en ny framgång. Liberalerna bör nu ta sitt politiska ansvar.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** landsmötet beslutar att föreslå en ändring i 12 kap 55 § andra stycket jordabalken som innebär att en hyreslägenhets läge ska påverka hyran.

Motionär: Tore Ljungkvist, Skövde

G 7. Avskaffa hyressättningsavgiften

Bor du i en hyresrätt? Om så är fallet betalar du troligtvis en obligatorisk hyressättningsavgift, som är i princip omöjlig att förhandla bort. Denna avgift på 144 kronor per år och lägenhet går direkt till Hyresgästföreningen, en mäktig aktör i svensk politik med starka band till socialdemokratin. Avgiften betalas av alla hyresgäster med kollektivt förhandlade hyror, även om de inte är medlemmar i någon hyresgästorganisation eller om de skulle försöka bilda en konkurrerande förhandlingsordning. Eftersom nästan alla hyror förhandlas på det sättet har de påverkan på över 1,5 miljoner lägenheter och kan därmed finansiera sin lobbying, politiska verksamhet och deras chefers höga löner.

Vi liberaler borde bekämpa denna typ av moderna metod av kollektivanslutning och korporativism genom att verka för dess avskaffande. Hyresgästföreningen har en tydligt politisk prägel i sin verksamhet och opinionsbildade exempelvis emot en reform som skulle hota deras existensberättigande – införandet av fri hyressättning. Hyresgästerna tvingas att finansiera en organisation vars politiska åsikter de kanske inte delar.

Dessutom får hyresvärdar inte ens debitera hyresgäster separat, utan avgiften måste bakas in i den månatliga hyran där den sällan skrivs ut på några avier. Detta gör att många inte ens är medvetna om att de betalar den eller hur de kan avsäga sig den. En undersökning som Timbro låtit demoskop gjort visar att bara en av fyra hyresgäster (27 procent) vill fortsätta betala dagens hyressättningsavgift och att de allra flesta, 84 procent, inte kände till avgiften. Nästan lika många, 86 procent, uppgav att de inte visste att det är Hyresgästföreningen som tar ut den. Det innebär att Hyresgästföreningen kan fortsätta att få icke-medlemmar att betala avgiften utan vetskap och vilja och därmed säkerställa sin makt på hyresmarknaden.

144 kr per år kan tyckas vara försumbart för ett hushåll men innebär nästan 215 miljoner kronor per år i intäkter, vilket motsvarar cirka en fjärdedel av Hyresgästföreningens intäkter enligt deras årsredovisning från 2017. Dessutom får föreningen endast ta ut avgiften när förhandlingar äger rum, vilket skapar incitament för förhandlingar även när de inte är nödvändiga.

Här upptäcker vi att hyressättningsavgiften representerar en

del av det korporativa Sverige, där staten och Socialdemokraterna var synonyma. Avgiften är inte bara orättvis, utan den strider också mot den negativa föreningsfriheten enligt Europakonventionen. Konventionen, som har lagstyrka i Sverige, skyddar individer från att tvingas stödja politiska aktiviteter de inte sympatiserar med. Trots detta kränks denna rättighet kontinuerligt på den svenska hyresmarknaden.

För att säkerställa en mer rättvis och liberal bostadsmarknad bör hyressättningsavgiften avskaffas, och hyresgäster bör inte tvingas stödja organisationer vars politiska åsikter de inte delar.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna ska verka för att hyressättningsavgiften avskaffas

Motionär: Martin Norrby, Lidingö; Elin Söderholm, Stockholm; Edvin Mårtenson, Täby

Svar till G 4 – G 7

Motion G 4 föreslår att Sverige ska införa marknadshyror på hyresbostäder. **Motion G 5** att alla hyror i problemområden/ utanförskapsområden halveras. **Motion G 6** föreslår att landsmötet beslutar att föreslå en ändring i 12 kap 55 § andra stycket jordabalken som innebär att en hyreslägenhets läge ska påverka hyran. **Motion G 7** föreslår att Liberalerna ska verka för att hyressättningsavgiften avskaffas.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att konsumenternas önskemål bättre borde styra hyressättningen. Liberalernas bostadspolitik syftar till att få en bostadsmarknad präglad av mer rörlighet och mer byggande. Det är en bostadsmarknad som är just en fungerande marknad, där fler människor kan bo utifrån egna önskemål och förutsättningar. Det är en bostadsmarknad med enklare plan- och byggregler samtidigt som de höga ambitionerna för tillgänglighet upprätthålls. Liberalerna har länge arbetat för fri hyressättning vid nyproduktion och att hyressättningen i det befintliga beståndet framöver i större utsträckning ska avspegla konsumenternas efterfrågan och individuella val. Förändringar i bruksvärdesystemets tillämpning ska kombineras med regler som ger hyresgäster långsiktigt förutsägbara villkor och ett skydd mot plötsliga höjningar av hyran för den befintliga bostaden. Inom bruksvärdesystemet behöver läget få betydligt större genomslag. Det är rimligt att en centralt placerad lägenhet har högre hyra än en mindre centralt placerad lägenhet. I takt med att en allt friare hyressättning införs kommer möjligheten att enskilt förhandla om hyran öka. Det är då, enligt partistyrelsen, rimligt att hyressättningsavgiften avskaffas. Partistyrelsen är av dessa skäl inte för en generell sänkning av hyran i vissa bostadsområden och föreslår **att motionerna G 4, G 6 bör anses besvarade, att motion G 5 avslås och att motion G 7 bifalls.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion G 4 anses besvarad
- 2. att** motion G 5 avslås
- 3. att** motion G 6 anses besvarad
- 4. att** motion G 7 bifalls

Särskilt yttrande 2

Hannes Snabb (LS) lämnade ett särskilt yttrande till förmån för bifall till **motion G4**. ”En socialistisk hyresmarknad håller idag många svaga utanför bostadsmarknaden. Det är ett svek. Liberalerna behöver göra som resten av Europa och legalisera en riktig marknad.”

G 8. Gör studentbostäder till en egen boendeform

Studentbostaden är en temporär bostadsform, det är en plats man bor på under några år medan man studerar. Det bör rimligtvis därför även behandlas som en temporär bostadsform, inte som en vanlig hyresrätt. Det är inte rimligt att ett temporärt boende, som studentbostaden är, ska ha samma krav kring buller, dagsljus och utrustning som en vanlig hyresrätt. Genom att förenkla och minska reglerna för studentbostäder skulle det även bli billigare och spara fysiskt utrymme. Det innebär att fler platser är möjliga platser där man kan placera bostäder. Det skulle med andra ord leda till fler studentbostäder. Den boendeformen förenklar byråkratin, det är alltså redan idag möjligt att bygga bostäder som följer en annan byggnorm – men då på prov. Ett konkret exempel är bokompakt som är ett projekt i Lund som varit väldigt lyckat och uppskattat, där dispens getts för att kringgå vissa av kraven och som ledde till att det snabbt byggdes billiga bostäder som höll och fortfarande håller en god kvalitet. Med studentbostäder som en egen boendeform behöver alltså inte dispens ges utan det är en annan egen form med egna krav som gäller direkt.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** studentbostaden ska göras till en egen boendeform
2. **att** studentbostäder bör ha lättade krav när det gäller buller, dagsljus och storlek.

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs; Elin Oskarsson, Solna; Josefin Fällgren, Uppsala; Tobias Korall, Lund

Svar till G 8

Motion G 8 föreslår att studentbostaden ska göras till en egen boendeform och att studentbostäder bör ha lättade krav när det gäller buller, dagsljus och storlek.

Partistyrelsen delar motionärens uppfattning. Bristen på studentlägenheter är mycket stor. Att inte hitta en studentlägenhet kan i många fall innebära ett socioekonomiskt hinder att börja studera på annan ort, varför det är viktigt att hitta lösningar för att försörjningen av studentbostäder blir bättre. Liberalerna har i riksdagen föreslagit att byggande av studentlägenheter ska underlättas genom att införa en ny boendeform i lagstiftningen med lägre funktionskrav, på samma sätt som motionären föreslår med särskilda regler för dessa bostäder, till exempel vad gäller krav på utrustning eller storlek. Det bör också bli möjligt att effektivisera utnyttjandet av studentlägenhetsbeståndet genom att införa möjligheten att hyra ut varje rum separat. Partistyrelsen föreslår **att motion G 8 bör anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion G 8 anses besvarad

G 9. Bo bra hela livet!

Liberalerna har en genomtänkt bostadspolitik för årsrika. Rätten att få bo kvar om man vill är en självklarhet likväl som att alternativ ska finnas för den som önskar. Liberalernas Barbro Westerholm har ansvarat för att trygghetsboende har utretts och numera finns det tillgång i många kommuner. Fler kommuner och byggaktörer behöver dock ta ansvar för att fler trygghetsbostäder byggs och att dessa blir en naturlig del av bostadsutbudet.

Över hälften av personerna över 60 år bor i ett småhus. Av de som är 80 år eller äldre har 20 procent bott i sin bostad i mer än 50 år. Ett dilemma för den årsrika uppstår när man vill ta steget att exempelvis lämna villan, och det handlar om finansieringen. En undersökning som gjordes 2018 av SPF seniorerna visar att 6 av 10 seniorhushåll i villa upplever att reavinstskatten vid försäljning av bostad utgör ett hinder för en flytt. Den visar även att vart femte seniorhushåll har avstått från att flytta de senaste fem åren på grund av den så kallade flyttskatten. Detta leder till att äldre bor kvar i villan trots att de vill flytta och att det i många kommuner är brist på villor för barnfamiljer. För att komma till rätta med de inlåsnings effekter som finns i systemet med reavinstskatt, anser Liberala seniorer, att en nedsättning av skatt vid försäljning för att stimulera generationsskifte i bostadsbeståndet ska utredas.

Samtidigt finns det hyresvärdar – även kommunala – som säger nej till hyresgäster med låg pension, utan att ta hänsyn till att de kanske har pengar på banken. Bankers ovilja att låna ut pengar till årsrika handlar ibland mer om ålderism än om en rimlig kreditvärdering. Därför behöver möjligheten för årsrika att tillgodoräkna sig det egna kapitalet vid kreditvärdering inför köp av bostad och vid bedömning av inkomstvillkor för att hyra bostad utökas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att en utredning om en nedsättning av skatt vid försäljning av bostadsfastigheter, för att stimulera generationsskifte i bostadsbeståndet genomförs.
2. **att** Liberalerna verkar för att utöka möjligheten för årsrika att tillgodoräkna sig det egna kapitalet vid kreditvärdering inför köp av bostad och vid bedömning av inkomstvillkor för att hyra bostad.

Motionär: Malin Danielsson, Huddinge; Anita Afzelius-Alm, Skara; Tove Klette, Lund; Anne-Marie Ekström, Borås; Margareta Helgesson, Falun; Gösta Frödin, Arvika; Monica Pålsson, Göteborg

Svar till G 9

Motion G 9 föreslår att Liberalerna verkar för att utöka möjligheten för årsrika att tillgodoräkna sig det egna kapitalet vid kreditvärdering inför köp av bostad och vid bedömning av inkomstvillkor för att hyra bostad.

Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att även det egna kapitalet ska kunna vara en del av kreditvärdering och

inkomstvillkor för bostäder. Det ligger också helt i linje med den politik Liberalerna drivit i riksdagen att fler ska ha möjlighet att äga sitt boende, särskilt för de med lägre inkomster, och att det ska bli lättare att hyra en bostad, vilket gynnar integrationen. Förändringen bör dock gälla alla grupper och inte endast årsrika. Partistyrelsen föreslår **att motion G 9 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion G 9 anses besvarad**

G 10. Klimatredovisning av kommuner

Sverige har åtagit sig att minska utsläpp av växthusgaser till netto noll 2045. Det innebär en minskning på 6-10 % varje år. För att klara 1,5 graders-målet behöver dessutom den större delen av den minskningen ske de närmaste 10 åren. Enligt klimatpolitiska rådets rapport är vi långt ifrån att uppnå det målet. Särskilt allvarligt är att våra konsumtionsbaserade utsläpp utanför Sveriges gränser ökar.

För att få fart på omställningen krävs insatser på alla nivåer. Kommuner kan bidra genom minskning av utsläpp i egen verksamhet, kravställning vid upphandling och styrning av fysisk samhällsplanering. Dessutom kan kommuner spela en viktig roll som länk mellan olika aktörer och individer som vill agera för ökad hållbarhet. Mycket tyder på att lokal samverkan mellan aktörer är en viktig del av att identifiera och genomföra omställningsaktiviteter. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) höll ett seminarium på temat: Samverkan med lokala och regionala aktörer i klimatarbetet. Frivilliga sammanslutningar som klimatkommunerna har organiserat sig för att dela erfarenheter och ta fram gemensamma ramverk.

En årlig sammanställning av åtgärder som genomförts för att minska utsläpp skulle bidra till ökad förståelse inom kommunen och transparens för kommuninvånarna. Många kommuner redovisar redan en koldioxidbudget för utsläpp inom kommunen. En sammansättning är tänkt att vara en bredare beskrivning där kommunen också kan ta upp de aktiviteter som kommunen gör för att stödja invånare och företag till egen omställning. Den årliga sammanställningen skulle kunna delas upp i tre områden. Beskrivning av:

- åtgärder för att minska utsläpp i egen verksamhet såsom transporter, byggnationer och inköp
- åtgärder för att minska utsläpp i verksamhet som är utlagda på externa parter genom att ställa krav vid upphandlingar och uppföljningar
- stöd till företag och invånare som verkar i kommunen att minska sina utsläpp.

En årlig sammanställning av mål och aktiviteter för att minska utsläpp borde vara en obligatorisk del av den kommunala verksamhetsberättelsen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att Liberalerna verkar för att Regeringen ålägger kommuner att årligen sammanställa en redovisning av**

kommunens arbete med att minska utsläpp av växthusgaser.

Motionär: Eva Fogelquist, Täby; Agneta Sjölin, Täby; Patrik Ferm, Täby; Camilla Ifvarsson, Täby; Hans Ahlgren, Täby

Svar till G 10

Motion G 10 föreslår att Liberalerna verkar för att regeringen ålägger kommuner att årligen sammanställa en redovisning av kommunens arbete med att minska utsläpp av växthusgaser.

Partistyrelsen konstaterar att kommunerna idag publicerar miljöredovisningar ofta i anslutning till den ekonomiska årsredovisningen där kommuns miljöarbete och utsläppen av växthusgaser om så är möjligt redovisas. Syftet med miljöredovisningarna är att år beskriver för kommunmedborgarna vilket klimatarbete som har gjorts under året i kommunen. De sammanställningar av utsläppen som motionären efterlyser görs redan idag av relevanta myndigheter för att kunna presenteras för riksdagen och EU. Partistyrelsen ser inte värdet, utöver dessa nationella sammanställningar, av att samla de kommunala redovisningarna och föreslår **att motion G 10 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion G 10 avslås**

G 11. En mer mark- och byggstyrd bostadspolitik

Runt om i Sverige, 2023 i omkring 240 av landets 290 kommuner, råder brist på bostäder. Samtidigt byggs det för få bostäder: Hyresrätter, bostadsrätter, villor.

Däremot är det på många håll ingen brist på mark – eller planer, dessvärre gör den ekonomiska situationen 2023 att många planer skjuts på framtiden och kanske aldrig kommer att realiseras.

Det finns till och med en betydande markreserv i form av detaljplanebeslutad mark men där ägaren – det må vara enskilda, aktiebolag, stiftelser, bostadsrättsföreningar eller andra associationer, kommunen själv eller rent av staten – som av någon anledning, inte sällan en spekulation om på grund av förväntad värdestegring, gör att markägaren beslutar att vänta, vänta, vänta och åter vänta med att bygga.

En årlig kommunal – inte statlig – avgift på detaljplanebeslutad mark skulle med visshet få intressanta följor.

Om förslagsvis kommunens strikt lagstyrda byggnadsnämnd, skulle kunna besluta om att ta ut en detaljplaneavgift, dessutom högre än den fastighetsavgift som numera vanligen inte tas ut under flera år, skulle det vara ett incitament att nyttja beslutade detaljplaner.

Att äga mark där man fått tillstånd att bygga men avstår, skulle bli mycket mer oförmånligt än i dag.

Nu ligger ägare – inte minst stora byggbolag och kommuner – på stora markarealer där ägaren väljer att göra ingenting i väntan på värdestegring.

Bostadsföretag är, inte heller kommuner när det gäller exploateringsobjekt, är några välgörenhetsorganisationer.

En sak har de dock gemensamt: De kan räkna – och vet att gratis pengar inte finns.

En kommunal avgift – utformningen kan ges olika skepnader och man måste fundera på om retroaktivitet på färdplanerad mark är möjlig i vårt rättssamhälle, och särskilt om kommunen gjort investeringar i vägar, vatten, elektricitet, bredband, planerat skolor, äldreboenden och annat som behövs för framtida byggnation av bostäder eller arbetsplatser, skulle få dramatiska effekter.

Att inte göra någonting, är i dag fruktansvärt lönsamt för alldeles för många markägare.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna beslutar i syfte att stimulera bostadsbyggande verka för att kommunalt fastställda obebyggda avgiftsbeläggs.

Motionär: Gunnar Andrén, Danderyd

Svar till G 11

Motion G 11 föreslår att Liberalerna beslutar i syfte att stimulera bostadsbyggande verka för att kommunalt fastställda obebyggda tomter avgiftsbeläggs.

Partistyrelsen kan konstatera att det här föreligger en konflikt mellan den enskildes äganderätt och kommunens intresse att få ersättning för investeringar i t ex. vatten och avlopp. I 2018 års betänkande av Byggrättsutredningen "Ett snabbare bostadsbyggande" gjordes en inventering där landets länsstyrelser granskat de obebyggda tomterna i länet och analyserat varför de inte bebyggs. En orsak som alla länsstyrelser anförde som skäl till varför en byggrätt inte ännu bebyggs var marknadsförutsättningar. För att en byggaktör ska kunna byggstarta ett projekt behöver en viss andel av bostäderna vara förhandstecknade, i de flest fall drygt 50 procent även om det varierar över landet. Orsaken till att flera av byggrätterna var obebyggda berodde alltså på låg efterfrågan och att flera av byggrätterna innehöll tomter för småhus där markägaren inväntade en bättre konjunktur. I ett flertal fall överensstämde inte byggaktörernas planerade produkt med det behov av bostäder som finns i kommunerna. I vissa fall inväntade byggaktörerna på utlovad infrastruktur som saknades för att kunna få lägenheterna sålda och det fanns också exempel på att många av de icke ianspråktaga byggrätterna var "naturliga lucktomter", det vill säga enstaka strötomter som inte bebyggs. Det framgick att detta var det vanligaste skälet till att byggrätten var obebyggd, men att detta inte var problematiskt utan sågs som en naturlig del i äldre villaområden eller i omvandlingsområden. Partistyrelsen föreslår **att motion G 11 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion G 11 avslås

G 12. Ta bort förbud mot att förbättra sitt hus

Den här motionen handlar om att människor borde vara mer fria att förändra sitt hus, och exempelvis kunna installera solenergianläggningar, utan att ansöka om bygglov eller göra en bygganmälan.

Som ny medlem i partiet eller ungdomsförbundet så drillas man i det ideologiska budskapet om att alla ska vara fria

att agera fritt så länge man inte skadar någon annan. "Över sig själv, över sin egen kropp och själ är individen suverän" sade John Stuart Mill när han formulerade skadepincipen i sitt mästerverk *On Liberty*.

Det finns få områden där friheten att göra vad man vill, så länge man inte skadar någon annan, är så inskränkt som när det kommer till att utveckla sitt eget hem. Minsta lilla förbättring kräver papper, tillstånd, avgifter, nämndmöten, tjänstinloggning, telefonsamtal, blanketter och byråkrater. I Stockholm stad har man gått så långt att kommunens förvaltning, styrd av den rödgröna majoriteten, letar upp hus där små förändringar som dörrbyte, kulörbyte av fasad, eller mindre markarbeten skett – och tvingar husägaren att betala dyra böter. Problemen är liknande i hela Sverige. Solenergianläggningar stoppas på grund av att tillstånd inte ges att utveckla sitt eget hus. Ännu fler stoppas för att människor tycker att ansökan är för dyr och för krånglig.

Lagstiftningen skapar problem. Det största är givetvis den stora inskränkning som sker i äganderätten och den personliga friheten. Att vara fri från statens hinder är ett av de grundläggande frihetbegreppen som formulerats av tänkare som exempelvis Berlin och Pettit. Men andra stora problem innefattar alla uteblivna energieffektiviseringar och uteblivna installationer av solenergianläggningar. Behovet av energi är stort, och småskalig solenergi är viktigt för att tillföra energi i många av de områden där energianvändningen är som störst. Småskalig energiproduktion ger också en viss förstärkning av resiliensen i systemet.

Ett ytterligare problem är att rådande lagstiftning gör att byråkratin blir stor och att handläggares makt över människors liv är stort. Den gör att människor passiviseras, infantiliseras och förbjuds från att agera efter sin egen fria vilja.

John Stuart Mill avslutar *On Liberty* med en omfattande kritik av byråkratiska system:

"Värdet av en stat på lång sikt är värdet av de individer som utgör den; och en stat som skjuter upp individers egna intresse, mentala utveckling och upphöjelse till förmån för byråkrater med lite mer administrativ skicklighet, eller till illusionen av skicklighet som praxis ger, i handlingars detalj; en stat som förminskar sina individer för att de ska vara mer fogliga redskap i dess händer även för fördelaktiga ändamål, kommer att finna att med små människor kan inget stort egentligen åstadkommas."

Låt oss gå armkrok med John Stuart Mill och riva onödiga byråkratiska hinder mot människors frihet och strävan. Låt människor få bona om sitt eget hem utan att be storebror kommunen om lov.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** partiet ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fastighetsägare ska vara fria att förbättra sitt hus med exempelvis säkrare dörrar, bättre energiklassade fönster och installation av solenergianläggningar, utan att behöva anmäla till, eller be kommunen om lov.

Motionär: André Nilsson, Stockholm

G 13. Solceller!

Under senare år har vi kunnat konstatera ett ökat intresse för ansökningar om att få sätta upp solceller. Dessa har blivit utseendemässigt annorlunda och mer effektiva. Även prisbilden har blivit mer gynnsam, och att staten öppnat möjlighet till bidrag, har givetvis bidragit till det ökade intresset. Den mest betydande faktorn är dock el-krisen, samt det nationella intresset att kunna dra ner på de skenande kostnaderna och lösa bristen på el. Det vi tänker på är inte större företag, som ser en möjlighet att starta upp solcellsparkar eller liknande anläggningar utan på den enskilde fastighetsägaren, föreningen, eller samfälligheten med byggnader, som är K- eller Q-märkta eller ligger i ett kulturhistoriskt värdefullt bebyggelseområde, som inte får förvanskas enl. 8 kap 13§ plan- och bygglagen. Enl. 8 kap. 17§ skall ändring på sådana byggnader utföras med varsamhet så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. Enligt 2 kap 1, 6 §§ plan- och bygglagen ska, vid prövningen av frågor enligt denna lag, hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen. Oftast bedöms att det allmännas intresset, av att bevara byggnadens uttryck för byggelsemiljön, vara tyngre än sökandens intresse av att montera solceller, enligt ovan paragrafer och kap 2, plan- och bygglagen. Avslag på bygglovsansökan och kostnader för själva ansökan blir oftast följden. på grund av denna situation, som en begynnande allvarlig problematik, eftersom vi troligen kommer att få en helt annan situation, avseende elförsörjning, och ekonomiska följder av detta. Det verkar inte rimligt att dessa byggnader, som på grund av sitt ursprung är avsedda att bevaras och kräver både underhåll och tillgänglighet, inte ska kunna utrustas med solceller, som en ekonomisk och energibesparande åtgärd. Kostnader för underhåll av dessa byggnader, för boende eller annan tillgänglighet, är betydande, och för den enskilde en tung post att bära. Dessutom är de bevarandevärda, med krav på underhåll. I sig viktigt för själva boendet eller utnyttjandet, och i vissa fall för allmänhetens tillgänglighet. Vår uppfattning är inte att bygglovssökandena struntar i bevarandet av kulturvärdena, utan tvärt om, ser det hela som en investering, för ett kunna bevara och utnyttja byggnaderna långsiktigt. Dessutom har det hänt mycket på marknaden för solceller, och det finns sådana, som väl smälter in, med både färg och struktur, även på sådana byggnader, så att de kan få acceptans hos allmänheten. Vi bedömer det som mycket angeläget med en översyn, av gällande regelverk, och tillämpningen av dessa i nutid, avseende montering av solceller, på- eller i kulturella miljöer. Rättspraxis saknas i tillräcklig omfattning och därför finns det ett behov av, att råd och anvisningar ses över, för bedömning av vilka regler som ska gälla, både inom och utanför detaljplanerat område.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna i Riksdag och Regering ska arbeta för att göra det lättare för privatpersoner och föreningar att installera solceller på eller vid byggnader som har ett kulturhistoriskt värde.

Motionär: Lokalförening Kristinehamn

Svar till G 12, G 13

Motion G 12 föreslår att partiet ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fastighetsägare ska vara fria att förbättra sitt hus med exempelvis säkrare dörrar, bättre energiklassade fönster och installation av solenergianläggningar, utan att behöva anmäla till, eller be kommunen om lov. **Motion G 13** föreslår att Liberalerna i Riksdag och Regering ska arbeta för att göra det lättare för privatpersoner och föreningar att installera solceller på eller vid byggnader som har ett kulturhistoriskt värde.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att fastighetsägare ska ha större möjligheter att göra förändringar och menar att om tillståndskraven för dessa åtgärder minskade skulle både boende och klimatet tjäna på det. Klimatsmarta anpassningar gör det idag möjligt renovera hus så att de blir noll- eller passivenergihus. Tyvärr hindrar ofta onödiga regler människor från att sätta in treglasfönster, lyfta taket eller bredda fasaden för att kunna tilläggsisolera. Regelverket behöver lättas upp och fler åtgärder borde bygglovsbefrias. Förslag om förenklingar när det gäller installation av solceller på bostadshus finns även i Klimatrapporten, kapitel 2. När det gäller förändringar av kulturhistoriska byggnader bör installationerna naturligtvis ske på så att det inte förstör eller försämrar det kulturhistoriska värdet. Partistyrelsen anser att det finns skäl att även fortsättningsvis driva kraven på regelförenklingar och föreslår att motionerna G 12 och G 13 bör anses besvarade.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion G 12 anses besvarad
2. att motion G 13 anses besvarad

G 14. Ett decentraliserat strandskydd

Ett på djupet reformerat strandskydd är viktigt då behovet av bostäder är stort i expansiva regioner. Bryggor, båthus med mera utgör ett viktigt karaktärsinslag i skärgården och det pittoreska inslag de bidrar till ger en ökad attraktionskraft för såväl boende som turister. Utgångspunkten är att uppnå en mer balanserad och flexibel lagstiftning som skyddar stränder och natur där det är som viktigast, samtidigt som de generella restriktionerna avskaffas och att beslutsfattandet i frågor som rör strandskydd decentraliseras så långt det är möjligt. Kommunerna själva ska vara ansvariga för att fatta beslut om strandskydd. Kommunerna besitter planmonopol, vilket borgar för att exploatering sker balanserat. Kommunerna har de bästa förutsättningarna att hantera denna fråga, då närheten till det och de besluten rör och berör är större och lokalkunskapen är bättre. Länsstyrelsen har i många fall orimligt långa hanteringstider för frågor som rör strandskydd. Detta trots att kommunerna redan tvingats göra allt förberedande planarbete och upprättat all nödvändig dokumentation. Många näringsidkare bedriver idag verksamheter som sträcker sig från areella näringar till turism och annan näringsverksamhet. Detta levandegör såväl landsbygd som skärgård och skapar turismintäkter och arbetstillfällen. Det lokala näringslivet, som agerar utifrån lokala förutsättningar har ofta god kontakt med kommunen och de lokala förtroendevalda.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** strandskyddet decentraliseras genom att kommunerna ska kunna besluta om att upphäva strandskyddet.

Motionär: Mathias Lindow, Österåker

G 15. Røj upp bland riksintressena

Riksintressen är i grunden en nödvändighet men myndigheterna har varit alldeles för frikostiga att peka stora landområden som riksintressen. Problemet är att riksintressena komplicerar bostadsbyggande. I Detaljplanearbetet måste riksintressen alltid tas hänsyn till och de får inte "påtagligt skadas eller förändras". Myndigheterna motiverar riksintressena så vagt och dåligt att kommunerna ofta uppfattar att det är svårt att förhålla sig till dem som planunderlag (SKR 2021). Vi föreslår att riksintressena kontinuerligt ska omprövas och myndigheterna måste bli restriktivare när de anger nya områden som riksintressen. För att ange ett område som ett riksintresse för framtiden, exempelvis för att trafikverket bedömer att ett område kan komma att vara viktigt för framtida infrastruktursatsningar, måste konkreta planer för området finnas och om inget görs inom en given tidsram slutar området vara ett riksintresse.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att införa hårdare regler för när och hur myndigheterna får peka ut riksintressen
2. **att** Liberalerna verkar för ett system där riksintressen kontinuerligt granskas, och att riksintressestatus tas tillbaka när bedömningen görs att relevansen för riksintresset försvunnit

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till G 14, G 15

Motion G 14 föreslår att strandskyddet decentraliseras genom att kommunerna ska kunna besluta om att upphäva strandskyddet. **Motion G 15** föreslår att Liberalerna verkar för att införa hårdare regler för när och hur myndigheterna får peka ut riksintressen.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att begreppet riksintresse som det idag används, inte minst när det gäller strandskyddsregler, bör förändras. Systemet med riksintressen regleras i miljöbalken och innebär att vissa områden åtnjuter särskilt skydd med hänsyn till bl.a. naturvärden, kulturmiljövården, försvaret, den industriella produktionen och behovet av kommunikationer. Riksdagen fattar beslut om de riksintresseområden som nämns i 4 kap. miljöbalken, medan ansvaret för att göra bedömningar enligt 3 kap. miljöbalken har lagts på tolv olika myndigheter: Trafikverket, Statens energimyndighet, Naturvårdsverket, Försvarsmakten, Tillväxtverket, Riksantikvarieämbetet och många fler. Vidare spelar även länsstyrelserna en viktig roll, inte minst gällande den närmare avgränsningen av de områden som skyddats genom riksdagsbeslut. Det visar på komplexiteten i beslutsfattandet. Liberalernas uppfattning är att ambitionen måste vara att minska det totala antalet riksintressen. Detta för att skapa mer byggbar

mark. Länsstyrelsernas dubbla roller måste också belysas. De har idag uppgifterna att å ena sidan upprätthålla och försvara de riksintressen som finns och å andra sidan arbeta för ett ökat bostadsbyggande, en konflikt som blir extra tydlig i frågan om strandskyddsreglerna. Partistyrelsen står fast vid Liberalernas sedan länge fastlagda politik att strandskyddet ska reformeras, inom ramen för ett starkt generellt strandskydd, för att ge möjlighet till ökat bostadsbyggande på landsbygden inom lågexploaterade områden. I områden med högt exploateringsstryck och höga naturvärden ska strikt strandskydd gälla. Vidare anser partistyrelsen bör behovet av byggbar mark lämplig för bostadsförsörjning vid bostadsbrist klassas som ett eget riksintresse, vilket är en fråga som Liberalerna länge drivit.

Partistyrelsen föreslår **att motionerna G 14 och G 15 bör anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion G 14 anses besvarad
2. **att** motion G 15 anses besvarad

G 16. Låt alla få lika rätt till hälsosam miljö i och utanför sin bostad!

När en cigarett brinner sprider den ca 7000 kemiska ämnen. Ett 50 tal av de är cancerframkallande eller misstänkta cancer framkallande. Några av dessa kemikalier är så skadliga att de är fullständigt förbjudna i svenska arbetsmiljöer, med undantag av när de kommer från cigarettök.

Filtret i cigaretten gör att rökaren själv endast får in 1/4 av röken medan resten sprids till omgivning. Den röken som sprids, innehåller flera skadliga partiklar än den som inhaleras av rökaren. Vilket gör den passiva rökningen mer skadlig än den aktiva rökningen. Som passiv rökare utsätts du för risken att dö i förtid av lungcancer, hjärt- och kärlsjukdomar, diabetes samt sjukdomar i andningsorganen, mot din vilja.

I 1993 klassades tobaksrök av Amerikanska Federala miljömyndigheten (EPA) som ett cancerframkallande ämne på samme nivå som Asbest.

Lag (2018:2088) om tobak syftar till att begränsa de hälsorisker och olägenheter som är förbundna med bruk och exponering av tobak och rök från tobak. Denna lag inkluderar skolmiljöer, lokaler för hälso- och sjukvård, restauranger, inhägnade platser utomhus huvudsakligen avsedda för idrottsutövning och lekplatser.

Lagen om rökförbud omfattar inte privata miljöer såsom flerbostadshus, det gör däremot 7 kap 9§ bostadsrättslagen och 25§ hyreslagen som säger att man inte får "utsätta sina grannar för störningar som kan vara skadliga för hälsan eller annars försämra bostadsmiljön på ett sätt som inte skäligen bör tålas". Tidigare domstolsbeslut har dock dömt till rökarens fördel. Med dagens forskning vet vi mycket mera om hälsoriskerna. Det är inte skäl att man skall utsättas för de hälsoriskerna på den egna balkongen.

Enligt World Health organization (WHO) är en 100% ren rökfri miljö den enda vetenskapliga bevisat väg att skydda människor från den harmfulla effekten av andra hands rök, därför bör det till en lagändring som säkerställer icke-rökarens rätt till en ren miljö.

Av respekt för människors vanor och livsstil är förslaget att lagändringen möjliggör en successiv förändring där första fasen är att alla nybyggen har möjlighet att välja om de vill vara 100% rökfria miljöer. Andra stegen är att alla nybyggen har 100% rökfrihet som krav. Parallellt med lagändringen ska diskriminering i kösystemet ändras således att icke-rökare inte är tvungen att tacka ja till en bostad med betydande hälsorisk i form av passiv rök, på samma sätt som en rökare inte ska tvingas tacka ja till en bostad med krav om 100% rökfri miljö.

De negativa hälsoriskerna av passiv rökning borde falla innanför lagens syfte att begränsa de hälsorisker och olägenheter som är förbundna med bruk och exponering av tobak och rök från tobak i tobakslagen och det borde tydligt framkomma i lagändringen att passiv rökning enligt all forskning är en störning som är skadlig för hälsan och därmed något som inte skäligen bör tålas. Liberalerna bör jobba aktivt för att Icke-rökaren har rätt till en rökfri och hälsosam miljö på sin balkong och ingångsparti.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska ställa sig bakom att fastighetsbolag ska ges möjlighet att vid nybyggen välja om den nybyggda fastigheten ska ha 100% rökfria miljöer, inklusive balkonger och ingångspartier för att värna om rätten till en hälsosam miljö
2. **att** jobba för en tydlighet i lagen och ett inkluderande av rökning på balkonger och ingångsparti, när man hänvisar till vad som är skadligt för hälsan och inte skäligen bör tålas.

Motionär: Mette Johansson, Strömstad

Svar till G 16

Motion G 16 föreslår att Liberalerna ska ställa sig bakom att fastighetsbolag ska ges möjlighet att vid nybyggen välja om den nybyggda fastigheten ska ha 100% rökfria miljöer, inklusive balkonger och ingångspartier för att värna om rätten till en hälsosam miljö.

Partistyrelsen konstaterar att det i hyreslagen inte finns någon specifik bestämmelse om rökning i bostadslägenheten eller fastigheten i övrigt. Det finns dock generella bestämmelser om att hyresgästen ska se till att de som bor i omgivningen inte utsätts för störningar i boendet och att hen ska göra allt som krävs för att bevara sundhet, ordning och gott skick inom fastigheten. Rökning i den egna lägenheten betraktas alltså som normalt. Det är därför inte troligt att en hyresvärd skulle kunna hindra en hyresgäst från att röka i sin lägenhet. I särskilda fall torde dock ett förbud mot rökning kunna upprätthållas. Det gäller t.ex. om värden med hänsyn till andra boendes allergiska besvär har tagit in ett rökförbud i hyresavtalen. För s.k. allergihus gäller särskilda regler. I allergihus är totalt rökförbud tillåtet, det vill säga i lägenheterna, på balkonger och på uteplatser. Allergihus finns i skrivande stund däremot enbart som hyresrätter, men partistyrelsen anser bostadsrättsfastigheter borde dock i teorin kunna godtas som allergihus. Partistyrelsen anser att det är omöjligt att införa rökförbud i den egna lägenheten och balkongen så länge rökning är tillåtet i Sverige. Motionärens krav på 100 procent rökfria boendemiljöer bör kunna tillgodoses genom byggandet av allergihus

enligt vad som sägs ovan. Partistyrelsen anser **att motion G 16 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion G 16 anses besvarad

G 17. Depositionsavgift vid överklaganden av planer mm

I plan- och byggprocesserna i kommunerna krävs god framförhållning och goda strategier kring kommande byggprojekt. Det gäller såväl mark, större projekteringsområden, nya bostadsområden till enskilda fastighetsbebyggelser. Planeringstiderna är långa och mycket väl utvecklade.

I Sverige har varje enskild invånare rätt att överklaga. I många fall kommer det omotiverade överklaganden från enskilda som motsätter sig välplanerade projekt för samhällsnyttan, just för att en ny fastighet eller ett område "stör" den enskilda. Detta bidrar till långa överklagande processer som påverkar byggnationstakten och behovet av nya verksamheter och bostäder.

För att underlätta för kommunerna att kunna hålla tiden i sina planeringsprocesser av byggnationer så är det viktigt att kunna begränsa antalet överklaganden. Vi skulle vilja att överklaganden av detaljplaner enbart kan ske om det åläggs en depositionsavgift. I de fall skulle vi få bort de invånare som skickar in omotiverade överklaganden.

Depositionsavgiften får invånaren tillbaka, i de fall de bifalls. I annat fall tillfaller depositionsavgiften staten. Beloppet på en sådan depositionsavgift regleras i vilken instans överklagande sker.

Det är inte motionärernas tanke att depositionen skall bli ett hinder, endast bromsa "omotiverade" överklaganden.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att driva frågan om depositionsavgift vid överklagande av byggnationer och bygglov.

Motionär: Eirik Langjord, Kungsbacka

Svar till G 17

Motion G 17 föreslår att Liberalerna ska verka för att driva frågan om depositionsavgift vid överklagande av byggnationer och bygglov.

Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att långa överklagandeprocesser bidrar till att det byggs mindre, även om viktiga steg tagits för att korta ledtiderna i processen, bland annat genom att detaljplaner ska överklagas direkt till mark- och miljödomstolen i stället för, som tidigare, till länsstyrelsen. Liberalerna har i riksdagen drivit att ekonomiska incitament för att se till så att orimliga handlingstider minskar, i likhet med de regler som införts för bygglov, bör utredas för alla prövningar. Vi vill även överväga om det går att begränsa den sakägarkrets som har rätt att överklaga bygglovs- och detaljplanebeslut. Denna krets är i dag i hög grad praxisbunden och bör så förbli för att värna flexibiliteten och rättssäkerheten. Det borde alltså finnas en betydande potential att se över reglerna för överklagande utan att detta leder till inskränkningar av den

grundläggande och självklara rätten att överklaga beslut som man verkligen drabbas av och att för- och nackdelar med att ta ut en låg avgift för överklaganden analyseras noggrant, i enlighet med vad motionären förslår. En låg avgift kan fungera avhållande mot överklaganden som inte tillför något nytt i sak, men det är samtidigt viktigt att möjligheten att överklaga inte blir beroende av individens ekonomi. Partistyrelsen förslår **att motion G 17 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion G 17 anses besvarad

G 18. Bostadspolitiskt program inför valet 2026

Denna motion bifölls vid Landsmötet 2019, verkställdes inte och är nu endast uppdaterad.

Liberal bostadspolitik är en kombination av ekonomi- och skattefrågor samt hållbarhets- och kulturfrågor. Denna motion behandlar huvudsakligen byggande, hållbarhets- och kulturfrågor. En del av Liberalernas bostadspolitik finns tillgänglig i Förortslyftet, men långtifrån allt.

Att ha en bostad är ofta grunden för att kunna få ett jobb, det är en viktig del i föräldrafrigörelsen för ungdomar, det är ett av stegen ur missbruk, det är förutsättningen för att företag ska kunna attrahera arbetskraft, det är grundläggande för att människor ska integreras i det svenska samhället.

Liberal bostadspolitik bör utgå från att bostäder och såväl kommunal som kommersiell service ska byggas integrerat. Olika former av styrande statsstöd ger ofta skevheter i marknaden och styr mot billiga lösningar som inte alltid är de mest optimala.

De regler och lagar som idag sätter käppar i hjulet för bostadsbyggande måste ändras och anpassas efter ny teknik och mer tillåtande och frihetliga värderingar. Många eftertraktade lägenheter och hus i attraktiva lägen hade inte fått byggas med rådande byggnormer. Liberaler ska vara tydliga med våra krav om ekonomisk och klimat/miljömässig hållbarhet och socialt ansvar/hållbarhet och tydliga i försvaret av varje individs frihet och rätt att leva utefter sina egna drömmar och viljor. Strandskydd som stoppar utvecklingen på landsbygden och detaljkrav om garderobers som hindra lägenheter i stadsområden, måste bytas ut en större tillit till människors förmåga att med egen gärning ta hand om sitt eget liv.

Sociala åtgärder kan förebygga otrygghet och kriminalitet, där konkret samhandling mellan skola och socialtjänst ger långsiktiga resultat som t ex i Botkyrka och delar av Stockholm. Tryggheten kan också förbättras genom konst och kultur samt olika upplåtelseformer i bostadsområdena. Utemiljöerna förbättras med konstnärligt målade tunnelväggar i t ex Skärholmen i sydvästra Stockholm. Hållbara Hökarängens satsning på kultur lyfte området. Framtidens bostadspolitik bör ta sin utgångspunkt i den cirkulära ekonomin med klimatsmart byggande med stora krav på miljöhänsyn och energieffektivitet, t ex arbeta mer med trä för flerfamiljshus. Alternativa isoleringsmaterial, gröna tak och väggar, hushållsnära odlingar där sk ätbara parker är intressanta inslag.

I en cirkulär, klimatsmart ekonomi hör också att undvika rivningar. Fastighetsägarna kan minska klimatpåverkan

genom att bygga till, om och att renovera i stället för att riva och bygga nytt. Liberal bostadspolitik innebär också att bevara kulturhistoriska byggnader och att ställa krav att fastigheterna vårdas, inte minst kommuners, regioners och statens fastigheter. Det går hand i hand med viktiga liberala värden; kultur, bildning och hållbarhet.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** landsmötet uppdrar åt partistyrelsen att tillsätta en arbetsgrupp för att ta fram en bostadspolitisk rapport inför valet 2026
- att** arbetsgruppen ges ett brett uppdrag att ta fram konkreta förslag för en utveckling av Liberalernas bostadspolitik
- att** hållbarhet och kulturella dimensioner av bostadspolitiken betonas
- att** klimatsmart byggande och cirkulär ekonomi bör vara grundläggande för arbetet
- att** lösningar för strukturell bostadslöshet samt trångboddhet tas fram.

Motionär: Björn Ljung, Stockholm

Svar till G 18

Motion G 18 föreslår att landsmötet uppdrar åt partistyrelsen att tillsätta en arbetsgrupp för att ta fram en bostadspolitisk rapport inför valet 2026, att arbetsgruppen ges ett brett uppdrag att ta fram konkreta förslag för en utveckling av Liberalernas bostadspolitik, att hållbarhet och kulturella dimensioner av bostadspolitiken betonas, att klimatsmart byggande och cirkulär ekonomi bör vara grundläggande för arbetet och att lösningar för strukturell bostadslöshet samt trångboddhet tas fram.

Partistyrelsen konstaterar att ett omfattande arbete för att ta fram ett bostadspolitiskt program nyligen gjorts när Liberalerna i augusti 2022 publicerade rapporten "Alla får plats – bostadspolitisk rapport", men även i arbetet med framtagandet av "Förortslyftet" som täcker de politiska områden som motionären berör. Förslagen finns också med i Liberalernas bostadspolitiska motioner i riksdagen. Inför valet 2026 kommer det att finnas goda skäl att revidera flera politiska program och ta fram ett valmanifest. Partistyrelsen vill inte i det här stadiet binda upp sig för vilka program som behöver revideras och föreslår **att motion G 18 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion G 18 anses besvarad

G 19. Kraftigt sänkt reavinstskatt på bostaden vid flytt.

Det är ett känt faktum att Sverige har bostadsbrist och ej fungerande flyttkedjor. En stor del av den äldre befolkningen sitter fast i bostäder som är för stora för individen där även individen vill flytta till mindre boende. Många individer som har ägt sin bostad längre tid som 20+ år har ackumulerat en hög reavinst som hindrar individen till att flytta till en mindre bostad.

En följd av detta är att färre större bostäder kommer ut på den öppna marknaden och många barnfamiljer tvingas till trånga boendeformer.

För att beviljas reducerad skatt ska man kunna bevisa följande.

- Kontinuerligt ägt bostaden minst 20 år.
- Kontinuerligt varit skriven i bostaden minst 20 år.
- Kunna intyga att man flyttar till mindre boende.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** liberalerna aktivt arbetar med att få igång flyttkedjorna med tex kraftigt reducerad reavinstskatt för samtliga individer som vill sälja sin bostad.

Motionär: Svante Forslund, Enköping; Bob Örnberg, Enköping

Svar till G 19

Motion G 19 föreslår att liberalerna aktivt arbetar med att få igång flyttkedjorna med t.ex. kraftigt reducerad reavinstskatt för samtliga individer som vill sälja sin bostad.

Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att statliga regleringar och skatter bidrar till att hålla nere rörligheten på den ägda bostadsmarknaden. De regleringar som hindrar hushållen från att köpa bostad behöver därför förändras. Det är även viktigt att sänka skatterna så att det blir mer lönsamt att sälja sin bostad. Genom att reformera dessa regleringar sänks inte bara trösklarna till bostadsmarknaden utan även till arbetsmarknaden eftersom fler kan flytta till en ny ort för att få jobb. Flyttskatten – skatten på försäljningen av en bostad – håller tillbaka rörligheten på bostadsmarknaden. I januariavtalet genomdrev Liberalerna att skatten sänktes genom att uppskovsräntan togs bort på uppskjuten skatt på reavinst efter en bostadsförsäljning. Därmed kan fler finansiera köpet av en ny bostad genom att lägga in reavinsten från försäljningen av den tidigare bostaden. Partistyrelsen vill också göra det lättare för människor som bott länge i sin ägda bostad att kunna köpa ett nytt boende, till exempel för den som kommit upp i åren och känner att villan blivit för stor för att på så sätt få igång bättre fungerande flyttkedjor. Partistyrelsen föreslår **att motion G 19 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion G 19 anses besvarad

G 20. Ny och demokratiskt vald lagstiftning behövs inom byggbranschen

Byggbranschföreningarna har en illegitim makt över vilka byggmaterial används i Sverige. Via sin makt bestämmer de så kallade branschregler som i praxis utgör den gällande byggstandarden i olika branscher, såsom i till exempel våtrumsanläggning.

Branschreglerna reglerar till exempel vilka material som används och vilka entreprenörer får använda sig av dem. De reglerna används ofta i rättsprocesser. Svenska produkter favoriseras på grund av att förhandlingarna sker med svenska företag. Den här mekanismen skapar ett oligopol som favoriserar svenska företag och förstör prissättningen på marknaden. Svenska företagens dominans i vissa branscher höjer dras-

tiskt kostnaderna av material. Jag anser att det är negativt på grund av de ökade byggkostnaderna, men också för att företagen i viss mån reglerar sig själva, som är demokratiskt. Både licenserna som materialproducenterna och anläggarna betalar till organisationer som är kontrollerade av byggbranschföreningarna är en illegitim inkomstkälla enligt mig. En form av beskyddarverksamhet där man måste betala för att kunna försvara sig i en rättstvist. Man bör därför skapa en statlig byggstandard som inkluderar flera utländska producenter för att skapa en mångfald som sänker priserna på marknaden. Men som också tar ifrån den makten utan mandat från byggbranschföreningarna, som de facto fungerar som lagstiftning i Sverige.

I bifogade texten nedanför erkänner Byggkeramikrådet att det har en makt över marknaden som inte är grundad i lagen.

“Eftersom BBV (Byggkeramikrådets branschregler för våtrum) fått en stark ställning på marknaden, refereras ofta till att funktionen som uppnås genom BBV är ett mått på den fackmässighet som allmänt ska kunna krävas vid utförande av arbeten i våtrum. Detta kan till exempel medföra att en domstol i en tvist, utgår från BBV när fackmässighet skall bedömas, även om dessa regler inte föreskrivits.” -Byggkeramikrådet

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Lagstiftning som ifråntar makten från icke statliga institutioner vid tvistlösning inom byggbranschen bör införas. Utveckla den nuvarande statliga byggstandarden så att den innehåller en lista med en pluralitet av byggmaterial samt licenser för olika typer av materialanvändning. De nya reglerna ska ta hänsyn till byggstandards i andra EU-länder.

Motionär: Oliwier Aleksander Raszka, Göteborg

Svar till G 20

Motion G 20 föreslår att lagstiftning som fråntar makten från icke statliga institutioner vid tvistlösning inom byggbranschen bör införas. Utveckla den nuvarande statliga byggstandarden så att den innehåller en lista med en pluralitet av byggmaterial samt licenser för olika typer av materialanvändning. De nya reglerna ska ta hänsyn till byggstandards i andra EU-länder.

Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att regelförändringar inom byggbranschen bör ske, att det behövs fler aktörer och att det inte ska finnas några diskriminerande nationella regler som hindrar den internationella konkurrensen. Det skulle troligen kunna ske på det sätt som motionären föreslår, men det kan finnas andra sätt. Målet är dock det samma, ökad konkurrens och lägre kostnader, vilket är den bostadspolitik Liberalerna driver i riksdagen. Partistyrelsen föreslår **att motion G 20 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion G 20 anses besvarad

G 21. Asbest

Idag sanerar många sina hus själva och det är dyrt att sanera, vilket gör att man inte vill ta tag i det, varken som småhusägare eller fastighetsägare. För att kunna ta tag i saneringen

krävs det lagändringar, innan eventuella arvoden eller bidrag eller ersättningar kan diskuteras. Det är först när en lagändring sker som vi kan få igång saneringsarbetet på allvar.

Asbest är hälsovärdigt, se motion 1972:480 av herr Takman, men tillåts idag passivt i våra hus och rör, för att det är det vi haft. Lagstiftningen godkänner fortfarande viss mängd Asbest i hus. Det här behövs regleras så att ingen asbest ska finnas i hus. Nolltolerans måste ske fram till 2050. Människor som jobbar med asbest, och bor i husen och de som sanerar blir sjuka. Hur vi påverkas varierar, men de negativa konsekvenserna av asbest väger över de positiva. Asbest blev därför förbjudet i hela EU 2005.

Eternit av asbestcement har använts i våra ventilationsanläggningar och brandskydd. Gamla pannor och varmvattenrör är isolerade med asbest. Hus från 1940- och 1950-talen har asbest kvar, elcentraler, tak, garage och pannrum. Asbest finns även i asfalt, kakelfix och skruvpluggsmassa, i äldre fordon och fartyg och i bromsklossar. Vid import från Kina finns fortfarande asbest i motorförpackningar.

Om det inte går att ta bort asbest och man anser att den har för liten påverkan måste ett reningssystem för vattendistributionen införas där man i dagsläget använder filter i alla hushåll som byggts med vattenledningar med asbest.

Jag vill att liberalerna verkar för att lagstiftning som gör det möjligt att avveckla och sanera hus och fordon med asbest införs samt att det ersätts med nya mer miljövänliga alternativ, att man renar dricks- och duschvattnet i våra byggnader, ge bidrag till alla småhusägare och fordonsägare, för att de ska kunna byta ut asbest i sina hus och fordon och de företag som jobbar med asbest-sanering i våra hus och fordon, att sjukhusen får forskarstöd för att se kopplingen kring asbest-saneringen och människors lunghälsa under 25 års tid införs, att försäkringsbolag tvingas betala ut pengar till de människor som fått sin hälsa påverkad av asbest, advokater och domstol får klara och tydliga besked om hur lagen ska tolkas utifrån läkarstudier, och forskning som gjorts, alla som blivit sjuka ska få ersättning för sin sjukdom, om det kan kopplas till asbesten.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** liberalerna verkar för att en statlig utredning ska tillsättas för att se över lagstiftningen kopplat till asbest.

Motionär: Pernilla Simonsson Khammar, Göteborg; Oscar Malmerengen, Göteborg

Svar till G 21

Motion G 21 föreslår att liberalerna verkar för att en statlig utredning ska tillsättas för att se över lagstiftningen kopplat till asbest. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att asbest är en stor hälsofara och måste kringgärdas av hårda regler. Nyinstallation av asbest eller asbesthaltigt material är förbjudet sedan länge, men asbest finns framförallt kvar i äldre byggnader och utgör en risk för de som arbetar med bland annat renovering inom byggbranschen. Om materialet i det hus man bor i eller avser att renovera visar sig innehålla asbest och det finns risk för exponering för asbesthaltigt damm vid arbetet, krävs tillstånd från Arbetsmiljöverket, speciella skyddsåtgärder, skyddsutrustning och utbildning för att

få hantera det asbesthaltiga materialet. Yrkesmässig hantering av asbest regleras i Arbetsmiljöverkets föreskrifter om asbest och all hantering av asbest kräver som påpekats ovan tillstånd från Arbetsmiljöverket. Partistyrelsens uppfattning är att lagstiftningen är tillräckligt strikt, men att kunskapen hos vissa mindre renoveringsföretag och frånvaron av information hos de som bor i fastigheter med asbest är det som brister i dagsläget. Partistyrelsen ser inget behov av att ändra lagstiftningen, men ser gärna ökade informationsinsatser. Partistyrelsen föreslår **att motion G 21 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion G 21 avslås

G 22. Se över möjligheten till olika garantier för lån i de kommuner som berörs av den gröna omställningen.

Den gröna omställningen går fort och i den processen finns risken att bostäder inte byggs i tillräcklig mängd. Blir det så har man redan från början skapat ett fly-in, fly-out samhälle där kommunen får svårt att klara ekonomin när de som jobbar och använder sig av de kommunala tjänsterna inte bor och skattar där. En ond cirkel startar där inte ens allmännyttan kan gå in och riskera medborgarnas pengar.

Det finns också en aspekt där de som söker arbete och kan tänka sig att skapa sig ett liv på ny ort inte finner en bostad.

Rishtagandet vid nya stora satsningar som exempelvis ”grönt stål” är stort då det alltid finns en risk att politik, ekonomi, samhälle, tekniska begränsningar eller lagstiftning ställer till det. Därför behöver staten gå in och på olika sätt garantera lån till bostäder där den stora gröna omställningen sker, som exempelvis Boden, Luleå, Kiruna och Gällivare.

Kommuner kan även behöva statliga lånegarantier för skapandet av infrastruktur man har svårt att bära kostnaden för själv i den nya gröna omställningen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna utreder och ser över möjligheterna till olika statliga garantier för lån i de kommuner som berörs av den gröna omställningen.

Motionär: Förbund Norrbotten

Svar till G 22

Motion G 22 föreslår att Liberalerna utreder och ser över möjligheterna till olika statliga garantier för lån i de kommuner som berörs av den gröna omställningen.

Partistyrelsen delar motionärens bild att den gröna omställningen är en möjlighet för kommuner i norr och att den ska tas tillvara. Partistyrelsen delar också bilden av att det kan vara en utmaning för små glesbygdskommuner att få finansiering för den samhällsomställning som behövs för att ta tillvara möjligheterna för mindre kommuner i norr. Därför kan det finnas skäl att se över möjligheten till statliga garantier för mindre kommuner som är i en stor förändring, vilket kan finnas i flera delar av landet. I övrigt har kommunerna och de kommunala bolagen stora möjligheter att låna pengar på den öppna mark-

naden, inte minst genom kommunernas eget bolag Kommuninvest. Därutöver äger kommunerna marken som ska bebyggas och kan sälja den till privata exploatörer för att få in kapital till det egna bostadsbyggandet. Statens ansvar måste vara att finansiera nationella verksamheter såsom infrastruktur och högre utbildning. Partistyrelsen föreslår **att motion G 22 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion G 22 anses besvarad

G 23. För en trygg och jämställd bostadsmarknad

Enligt Liberalerna står vi för frihet och trygghet. Idag finns det en oförklarad orättvis bostadsmarknad, dels för dem som nyligen har köpt en bostad och har fått se över 15-20% av värdet försvinna, dels för dem som vill köpa en ny bostad där räntehöjningar har gjort det i princip omöjligt att få ett nytt lånelöfe. Den snabba räntehöjningen har skapat trösklar och låsningar i vår bostadsmarknad som kommer att ta många år att låsa upp.

Bostadsbyggandet har hamnat på en nivå vi inte ens var på för 100 år sedan och då var vår befolkning nästan hälften av vad vi är idag.

För att få en jämnare bostadsmarknad tycker jag att Liberalerna ska arbeta för att stödja denna reform som skapar den trygghet och stabilitet vår bostadsmarknad så väl behöver.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska stödja förslaget att skapa en reform som binder 50% av våra bostäders värde till en fast ränta av maximalt 2% under de kommande 50 åren
2. **att** Liberalerna ska arbeta på att ta fram en politisk plattform för denna fråga.

Motionär: Christian Mårtensson, Värmdö

Svar till G 23

Motion G 23 föreslår att Liberalerna ska stödja förslaget att skapa en reform som binder 50% av våra bostäders värde till en fast ränta av maximalt 2% under de kommande 50 åren och att Liberalerna ska arbeta på att ta fram en politisk plattform för denna fråga.

Partistyrelsen ställer sig avvisande till att skapa ett generellt system vid sidan av marknaden för finansiering av bostäder. Liberalerna anser att det kan finna skäl att underlätta för ungas inträde på bostadsmarknaden genom att införa ett särskilt skattegynnade bospärande och ett statligt startlån, men vill inte generellt sett ytterligare stimulera och öka på den redan i internationella sammanhang höga belåningen av bostäder som finns i Sverige. Därutöver anser partistyrelsen att det förefaller orimligt att inte hela fastigheten värderas på samma sätt. Partistyrelsen föreslår **att motion G 23 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion G 23 avslås

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion G 1 avslås
2. **att** motion G 2 anses besvarad
3. **att** motion G 3 avslås
4. **att** motion G 4 anses besvarad
5. **att** motion G 5 avslås
6. **att** motion G 6 anses besvarad
7. **att** motion G 7 bifalls
8. **att** motion G 8 anses besvarad
9. **att** motion G 9 anses besvarad
10. **att** motion G 10 avslås
11. **att** motion G 11 avslås
12. **att** motion G 12 anses besvarad
13. **att** motion G 13 anses besvarad
14. **att** motion G 14 anses besvarad
15. **att** motion G 15 anses besvarad
16. **att** motion G 16 anses besvarad
17. **att** motion G 17 anses besvarad
18. **att** motion G 18 anses besvarad
19. **att** motion G 19 anses besvarad
20. **att** motion G 20 anses besvarad
21. **att** motion G 21 avslås
22. **att** motion G 22 anses besvarad
23. **att** motion G 23 avslås

Rapport Klimat

Kapitel 2: Klimatkrisen är en energikris

Strategi för att hjälpa privatpersoner att ställa om energianvändning

24. Solel: Att installera solceller på taket på villan, sommarstugan eller bostadsrättsföreningens tak bör vara en självklarhet. Det ska vara både enkelt och lönsamt. Såväl skatte- som bygglovshinder som finns kvar måste undanröjas. Gränsen för skatteundantag ligger sedan sommaren 2021 på 500 kW, men den bör slopas helt för att ge svenska solelsproducenter samma förutsättningar som i resten av Europa. Endast 1 procent av Sveriges totala elförbrukning kommer från solceller. Det finns potential att öka andelen på ett kostnadseffektivt sätt och på ett sätt som stärker kraftsystemet. Framförallt är det större anläggningar som skulle göra nytta.
25. Förutsättningarna för solelsparkar behöver förtydligas: Energimyndigheten behöver få uppdraget att i samråd med Svenska Kraftnät och Jordbruksverket ta fram riktlinjer för solcellsparkar.

KLIMAT, MILJÖ OCH SAMHÄLLSBYGGNAD: Trafik, IT-politik och infrastruktur

H 1. Bygg ut stambanorna och järnvägen mellan Göteborg och Borås nu!

Västsverige är Sveriges tillväxtmotor nummer 1. Vi har Skandiniavens största hamn, vi har hubbar inom mobilitet, elektrifiering, life science och världsledande företag inom många framtidsbranscher. Då håller det inte att järnvägen mellan de två största städerna i regionen är helt undermålig. Något som påpekats av flertalet aktörer under många års tid. Stambanorna behöver byggas ut. Det är fullt på spåren, trångt och förseningar uppkommer ständigt. Samtidigt går det väldiga mängder med buss och långtradartrafik mellan städerna.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** järnvägen mellan Göteborg och Borås byggs ut omedelbart
2. **att** Liberalerna driver frågan om hur viktigt detta är för jobben, tillväxten, forskningen, kompetensförsörjningen för hela Västsverige.

Motionär: Henrik Von Mentzer, Göteborg

H 2. Skapa förutsättningar för att resa miljösmart mellan Östersund och Stockholm på fyra timmar

Idag är flyget ett måste för att på ett rationellt sätt förflytta sig mellan Östersund och Stockholm. Det är miljömässigt inte det bästa alternativet, men arbetstid räknas. I Norge pågår arbete med att elektrifiera Mittbanan och banvallen rustas upp. Det innebär att tågtrafiken snart kommer att kunna gå obehindrat, både för gods och persontrafik, mellan Stockholm och Trondheim via Östersund. Flaskhalsen är Norra Stambanan förbi Ockelbo.

Östersund, och Jämtland, har idag en i många stycken gemensam arbetskraftregion med Stockholm. Många förvaltningar finns i Östersund, besöksnäringen i Jämtland utvecklas hela tiden, men resmöjligheterna försämrats.

Idag går tågtrafiken långsammare än för fem år sedan mellan Östersund och Stockholm, och med färre avgångar. Med en investering för att skapa dubbelspår på en sträcka av 20 km kan restiden mellan Östersund och Stockholm kapas till fyra timmar. Det skulle öka tågets attraktionskraft och vara miljömässigt en stor vinst jämfört med alla resor som idag sker med flyg eller bil. Samtidigt kan godstrafiken bli betydligt effektivare och en massa lastbilstransporter till isfri hamn i Trondheim kunna ersättas av tågtransporter. Även godstransporterna med tåg mellan norra Sverige och Stockholmsregionen skulle effektiviseras och en avsevärd del av lastbilstransporter kunna ersättas av tåg.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för en upprustning av Norra Stambanan och att dubbelspår byggs förbi Ockelbo

Motionär: Förbund Jämtland

H 3. Motion avseende utökning av stambanor Hässleholm – Lund.

Då projektet, NGJ, ny generation järnväg, dvs höghastighetsjärnväg mellan Stockholm – Malmö och Stockholm – Göteborg var aktuellt så skulle man bygga ut med två nya spår mellan Hässleholm – Lund och med en ny station i Hässleholm. Då projektet avbröts av den sittande regeringen så avbröt man även utökningen av två nya spår mellan Hässleholm – Lund. Vid infrastrukturdagen 230421 i Hässleholm så fick vi höra att Trafikverket fått ett nytt uppdrag av infrastrukturministern där sträckningen Hässleholm – Lund var borttaget. Man fortsatte med östlänken, pausade Göteborg – Borås och tog bort sträckningen Hässleholm – Lund. Detta är förödande då Ferman Belt förbindelsen kommer 2029 och tågtrafiken kommer att öka till Sverige och då inte bara till Malmö/Lund regionen utan man vill fortsatt upp i landet. Godstågen men även snabba persontåg kommer att prioriteras före våra pågatåg och det kommer att tränga undan våra pågatåg så att färre förbindelser kommer att kunna trafikera mellan Hässleholm – Lund. Dessa förbindelser är viktiga då arbetspendlingen är stor mellan dessa orter. Projektering pågick och man hade påbörjat utbyggnaden men nu har man stoppat detta då Trafikverkets uppdrag upphörde. Vi anser därför att man måste återuppta detta arbete snarast för att klara den ökande tågtrafiken och då även norrut från Hässleholm mot Jönköping och med en koppling till Östlänken.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att infrastrukturministern görs medveten om dom krav som ställs för att bygga ut med två nya spår mellan Hässleholm – Lund men även norrut från Hässleholm mot Jönköping. Detta för att klara den ökande trafiken när Ferman Belt förbindelsen öppnar 2029. Trafikverket måste få ett nytt uppdrag och finansiering för att försätta projekteringen och arbetet med att bygga denna förbindelse. Dock avses inte någon höghastighetsjärnväg utan att man bygger enligt gällande standard.

Motionär: Thomas Haraldsson, Hässleholm; Agneta Olsson Enochsson, Hässleholm

H 4. Utbyggnad av spårkapaciteten i järnvägsnätet.

2014 initierade den dåvarande alliansregeringen ett arbete för utbyggnad av det svenska järnvägsnätet. Projektet fick arbetsnamnet Sverigeförhandlingen. Planen var ett bygga och binda ihop nya stambanor med snabbare persontransporter mellan Stockholm-Göteborg-Malmö via Jönköping. Utrymme för ökande godstransporter skulle därmed skapas på det befintliga järnvägsnätet. Ett omfattande planeringsarbete påbörjades både i många kommuner och hos Trafikverket. Insikten var redan då och tidigare att spårkapaciteten för järnvägstrafik inte räcker till för ökande godstransporter och snabbare persontransporter. Det är fullt på nuvarande järnvägsnät för främst godstransporter. Detta i kombination med ett bristfälligt och eftersatt underhåll av befintligt järnvägsnät har skapat stora bister och problem och pekar tydligt på ett stort behov av utökad järnvägskapacitet.

Planeringsarbetet har fortsatt under åren 2015-2022 och argumenten har stärkts för en byggnation av nya stambanor. Kostnaden för nya stambanor har beräknats till ca 300 miljarder SEK beroende på i vilken hastighet tågen skall gå. Finansieringen för underhåll av befintligt järnvägsnät sker i den löpande statsbudgeten och Trafikverket har fått tillräckliga anslag för detta. Finansieringen av nya stambanor måste ske separat och i huvudsak med långfristiga lån med löptider på 50-100 år som upplånas av Riksgälden.

Hösten 2022 fattade den nyttillträdda borgerliga regeringen ett odestigert beslut när man avbröt planeringen av ny spårkapacitet i järnvägsnätet och förutsättningarna för att binda ihop storstadsregionerna och dessutom möjliggöra snabbare förbindelser söderut med kontinenten. Beslutet är mycket kortsiktigt och direkt felaktigt ut miljösynpunkt och logistiskt för att bara nämna några skäl.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet beslutar att ge uppdrag till partiledningen att i regeringen samla stöd för ett återupptagande av planeringen för utbyggd spårkapacitet och nya stambanor.

Motionär: Per Hansson, Jönköping

Svar till H 1 – H 4

Motion H 1 föreslår att järnvägen mellan Göteborg och Borås byggs ut omedelbart och att Liberalerna driver frågan om hur viktigt detta är för jobben, tillväxten, forskningen och kompetensförsörjningen för hela Västsverige. **Motion H 2** föreslår att Liberalerna verkar för en upprustning av Norra Stambanan och att dubbelspår byggs förbi Ockelbo. **Motion H 3** föreslår att Liberalerna verkar för att infrastrukturministern görs medveten om dom krav som ställs för att bygga ut med två nya spår mellan Hässleholm – Lund men även norrut från Hässleholm mot Jönköping. Detta för att klara den ökande trafiken när Ferman Belt förbindelsen öppnar 2029. Trafikverket måste få ett nytt uppdrag och finansiering för att försätta projekteringen och arbetet med att bygga denna förbindelse. Dock avses inte någon höghastighetsjärnväg utan att man bygger enligt gällande standard. **Motion H 4** föreslår att landsmötet beslutar att ge uppdrag till partiledningen att i regeringen

samla stöd för ett återupptagande av planeringen för utbyggd spårkapacitet och nya stambanor.

Liberalerna anser att behoven av underhåll och investeringar i järnväg är stor i hela landet. Ett robust och punktligt järnvägssystem är en förutsättning för att fler ska välja tåget och för ökad överflyttning av gods från väg till järnväg. För att uppnå högre punktlighet bör underhållet av järnvägen öka och och investeringar i järnvägar fokuseras på att bygga bort kapacitetsbrister och därmed kraftigt öka nyttjandegraden av järnvägen. Liberalerna har under lång tid varit skeptiska till de nya höghastighetsbanorna/stambanorna mellan Stockholm/Göteborg/Malmö p g a de extremt stora kostnadsökningarna och den oklara finansieringen. Till detta tillkommer kostnader för kompletterande infrastruktur eftersom den finmaskiga infrastrukturen för att knyta an till stambanorna inte är medräknad. Avsaknaden av finansiering av höghastighetsbanorna har lett till att underhåll av befintlig järnväg och andra, mer lönsamma, investeringsprojekt prioriterats bort, då tillgängliga medel inte räckt till. Partistyrelsens uppfattning är att de nya stambanorna måste bedömas utifrån samma utgångspunkt som övriga infrastrukturprojekt och står därför bakom regeringens beslut om att stoppa utbyggnaden av höghastighetsbanan i sin helhet och samtidigt utvärdera kostnader och sträckningar på de tre påbörjade delsträckorna utifrån det beslutet. Partistyrelsen anser därutöver att Landsmötet inte bör ta ställning till enskilda bansträckor utan att Landsmötet endast ska besluta om Liberalernas infrastrukturpolitiska principer. Partistyrelsen förslår **att motionerna H 1, H 2, H 3 och H 4, bör anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 1 anses besvarad
2. **att** motion H 2 anses besvarad
3. **att** motion H 3 anses besvarad
4. **att** motion H 4 anses besvarad

H 5. Sammanhängande motorväg mellan Göteborg och Jönköping

Sammanhängande motorvägar mellan de största kommunerna. Liberalerna föreslås verka för att resterande etapper fullgörs så att det finns sammanhängande motorvägar mellan de största kommunerna i landet.

Idag finns motorväg mellan Malmö och Göteborg. När etappen vid Ljungby blir färdigbyggd så kommer det att finnas motorväg sammanhängande mellan Malmö och Uppsala. Motorväg har etappvis byggts ut mellan Göteborg och Ulricehamn. För att få en sammanhängande motorväg mellan Göteborg och Stockholm via Jönköping krävs en fortsatt etappvis utbyggnad mellan Ulricehamn och Jönköping.

Sammanhängande motorvägar mellan de största kommunerna gagnar transporter och arbetsmarknadsregioner.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motorvägen byggs etappvis klar mellan Ulricehamn och Jönköping.

Motionär: Lokalförening Jönköping, Sten Selin, Ulricehamn; Ireen Wolter, Ulricehamn

H 6. Höjd hastighet till 130 km/h på motorvägarna i Sverige

Sverige är ett av Europas största länder sett till geografi. Landet är dessutom gleset befolkat och Sveriges ekonomi starkt beroende av en kraftig infrastruktur för att binda samman landet och generera ekonomisk tillväxt i hela landet. Möjligheten att leva ett gott liv med goda livsmöjligheter i hela landet är dessutom avhängigt en stark infrastruktur.

Det finns ett tydligt samband mellan satsningar på infrastruktur och ekonomisk tillväxt. Europas största ekonomi Tyskland är ett talande exempel med ett vägnät i världsklass. Sveriges ekonomi är en av de ekonomierna i EU med svagast tillväxt och vi står inför en lågkonjunktur, det är anledning nog att ta ansats för en stärkt infrastruktur och för en ekonomi med stark tillväxt framgent.

I Sverige kommer trafiksäkerhet främst i debatten om vägar och infrastrukturplanering, vilket är rätt och riktigt. Det är därmed glädjande att VTI:s utredning (Statens väg- och transportforskningsinstitut) visar att långtidseffekterna av höjd hastighet på motorvägarna inte leder till fler dödolyckor. Faktum är att höjd hastighet inte visat några indikatorer på att olyckorna ökar.

Ytterligare argument för att höja standarden på motorväghastigheten till 130 km/h är att anpassa Sveriges hastigheter till resten av EU. 130 km/h är den dominerande hastighetsbegränsningen i flertalet länder i Europa, som t.ex. i Danmark, Nederländerna, Frankrike mm.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att 130 km/h blir standardhastighet för svenska motorvägar
2. **att** Liberalerna verkar för att de motorvägar som idag håller standard justeras till 130 km/h
3. **att** Liberalerna verkar för att nya motorvägar i Sverige byggs för 130 km/h
4. **att** Liberalerna verkar för att Sveriges största trafikstråk ska byggas med motorvägsstandard.

Motionär: Lokalförening Varberg

Svar till H 5, H 6

Motion H 5 föreslår att motorvägen byggs etappvis klar mellan Ulricehamn och Jönköping. **Motion H 6** föreslår att Liberalerna verkar för att 130 km/h blir standardhastighet för svenska motorvägar, att Liberalerna verkar för att de motorvägar som idag håller standard justeras till 130 km/h, att Liberalerna verkar för att nya motorvägar i Sverige byggs för 130 km/h, att Liberalerna verkar för att Sveriges största trafikstråk ska byggas med motorvägsstandard.

Partistyrelsen noterar att god vägstandard ökar trafiksäkerheten på våra vägar och möjliggör samtidigt en ökad hastighet. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att landets storstäder inklusive sträckan till Oslo bör vara sammanbundna med väl fungerande motorvägar. Partistyrelsen anser dock att Landsmötet inte ska ta ställning till enskilda vägsträckor utan att Landsmötet endast ska besluta om Liberalernas infrastrukturpolitiska principer. Idag är högsta möjliga hastighet i Sverige 120 km/h på vissa motorvägssträckor med hög standard.

I takt med att motorvägsnätet byggs ut och standarden höjs kan det finnas skäl att höja högsta möjliga hastighet till 130 km/h. Eftersom farten påverkar både trafiksäkerheten och klimatet får högsta möjliga hastighet avgöras av dessa två faktorer. Partistyrelsen föreslår **att motionerna H 5 och H 6 bör anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 5 anses besvarad
2. **att** motion H 6 anses besvarad

H 7. Fördelning av väganslag

Fördelningen av väganslag är otidsenlig och speglar inte behoven. Idag fördelas väganslagen utifrån antalet invånare i respektive region utan hänsyn till hur mycket vägar som finns, och hur många mil väg som ska underhållas. Likaså tas ingen hänsyn till transittrafik eller besöksnäring. Detta medför att i delar av landet sker en ständig försämring av vägnätet där underhållet inte räcker till för att vidmakthålla en godtagbar standard.

Som exempel kan nämnas att i Jämtlands län är 22 % av det statliga vägnätet klassat som mycket dåligt skick och 14 % som dåligt skick, och det försämrats varje år. I regionen finns det 6 036 km statlig väg, varav 60 % är belagd. I landet som helhet är 81 % statlig väg belagd. I till exempel Blekinge finns 1 851 km statlig väg men eftersom innevånarantalet är större är också det totala väganslaget till Blekinges vägar större än för Jämtlands vägar.

Region Jämtland har 3,3 miljoner gästnätter vilket medför trafik som inte ligger till grund för fördelningen av väganslag.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet ger våra regeringsledamöter och riksdagsledamöter i uppdrag att tillsätta en utredning av fördelningsnycklarna för väganslagen.

Motionär: Förbund Jämtland

H 8. Öka anslaget till beläggningsunderhåll på landsbygdsvägarna

Statens anslag till vägunderhållet på det statliga vägnätet är ständigt underfinansierat. När pengarna inte räcker till beläggningsarbeten och förstärkning av samtliga vägar måste Trafikverket prioritera. Då prioriterar man det högttrafikerade vägnätet. Det är ganska naturligt. Men det innebär samtidigt att underhållet av de mindre vägarna på landsbygden släpar efter allt mer. Underhållsskulden ökar. Många som bor på landsbygden har varken spårbunden trafik eller busslinjer att tillgå. De är helt beroende av bilen. För dem är väl underhållna vägar helt avgörande att kunna bo kvar på landsbygden. Därför anser jag att Liberalerna bör ta initiativ till att Trafikverkets anslag till beläggningsunderhåll av vägar ökas och att dessa tillkommande medel oavkortat går till de mindre vägarna på landsbygden. Jag är övertygad om att många på landsbygden skulle välkomna ett sådant initiativ.

Förslag till landsmötesbeslut:

att Liberalerna tar initiativ till att Trafikverkets anslag för beläggningsunderhåll av vägarna ökas och att dessa extra medel oavkortat går till det mindre vägnätet på landsbygden.

Motionär: Kjell Fransson, Motala

H 9. Gör en storsatsning på infrastrukturen!

Sverige har sedan länge en stor underhållsskuld på sin infrastruktur, i form av framför allt vägar och järnvägar. En uppskattning som har gjorts är att det totalt handlar om en summa på 77.5 miljarder kronor. Denna underhållsskuld har byggts upp under lång tid och riskerar att öka om inte kraftiga insatser sätts in så fort som möjligt. På vissa ställen i Sverige är infrastrukturen väl utbyggd och underhållen medan på andra håll finns en otillräckligt utbyggd infrastruktur och dåligt underhållen befintlig infrastruktur.

Under lång tid har de summor som har satsats från statens sida varit otillräckliga. En bild som styrks av Trafikverket i sin årsredovisning 21 "Vikan inte vidmakthålla vägsystemet kostnadseffektivt eftersom nödvändiga åtgärder inte kan utföras förebyggande, i rätt omfattning eller till önskad standard. Konsekvensen blir att tillståndet för både det låg- och högttrafikerade vägnätet försämras, vilket leder till ett växande underhålls- och reinvesteringsbehov." Tydliga exempel på detta är exempelvis att inte motorvägen mellan Sveriges två största städer, E-20, är klar. E-45:an genom Dalsland och norrut är i ett bedrövligt skick. Många vägar och järnvägar i Norrlands inland är under all kritik.

När det gäller stambanorna så är de otillräckliga och enspåriga järnvägar finns där inte två tåg kan mötas. Trafiken från Göteborg och norrut genom Bohuslän och till Strömstad är dåligt underhållen, vilket gör att trafiken bara kan köras maximalt i 80 km/h. Denna uppräknings är bara ett litet axplock av de brister i underhåll av och avsaknad av ny och befintlig väg och järnväg, som finns i den svenska infrastrukturen.

När man vet att en väl fungerande infrastruktur är en viktig förutsättning för att företag skall kunna etablera sig runt om i vårt avlånga land och tillväxten ska kunna öka, så är det svårt

att förstå varför inte satsningarna på infrastruktur är större från statens sida. Det blir inte bara transportföretag som drabbas av den bristfälliga infrastrukturen utan även de företag som är beroende av att skicka och ta emot transporter, skall rekrytera ny arbetskraft etc.

Om företag ska kunna växa och anställa behöver de en kontinuerligt förbättrad tillgänglighet till marknader och kompetens. För att vår ekonomi ska fungera måste människor smidigt och kostnadseffektivt kunna resa mellan bostäder och arbetsplatser och varor och tjänster måste kunna flöda fritt, både inom och utanför Sverige.

Statsfinanserna i Sverige är i god ordning och vi har en låg statsskuld i förhållande till BNP.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** staten gör en storsatsning på infrastrukturen, i form av väg och järnväg, i Sverige och för att finansiera satsningen lånar dessa medel.

Motionär: Mikael Sternemar, Sotenäs; Elsy Lundberg-Östrand, Lysekil; Martin Eklund, Sotenäs; Hans-Robert Hansson, Strömstad; Karin Blomstrand, Munkedal; Veronica Almqvist, Orust

Svar till H 7 – H 9

Motion H 7 föreslår att Landsmötet ger våra regeringsledamöter och riksdagsledamöter i uppdrag att tillsätta en utredning av fördelningsnycklarna för vägsystemet. **Motion H 8** föreslår att Liberalerna tar initiativ till att Trafikverkets anslag för beläggningsunderhåll av vägarna ökas och att dessa extra medel oavkortat går till det mindre vägnätet på landsbygden.

Motion H 9 föreslår att staten gör en storsatsning på infrastrukturen, i form av väg och järnväg, i Sverige och för att finansiera satsningen lånar dessa medel.

Partistyrelsen anser att transportinfrastrukturen, och speciellt väginfrastrukturen, bygger en plattform för att invånarnas och företagens liv och verksamhet ska kunna fungera. Infrastrukturen har inte växt i takt med den ekonomiska aktiviteten i Sverige och behoven är stora. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att det eftersatta vägunderhållet måste få högre prioritet och att fördelningen av anslagen mellan olika vägkategorier och områden bör förbättras. Det är inte rimligt att hastigheten på vägarna sänks på grund av att trafiksäkerheten försämrats till följd av eftersatt underhåll. Liberalerna har bidragit till att anslagen för vägunderhåll ökat i statsbudgeten och kommer att kräva ytterligare höjningar i kommande budgetförhandlingar för att beta av underhållsskulden. Vi har samtidigt presenterat flera förslag på hur infrastrukturinvesteringar ska bedömas och hur fördelning av anslag bör ske. Det är viktigt att de mindre statliga vägarna samt enskilda vägars betydelse vägs in i bedömningen. Här har de olika regionernas prioritering en viktig roll. Baserat på infrastrukturens betydelse för Sverige och det stora underhålls- och investeringsbehovet finns skäl att prioritera infrastruktursatsningar högt, öka kostnadskontrollen så att pengarna räcker till fler projekt och samtidigt se över finansieringsmöjligheterna genom t.ex. lånefinansiering. Partistyrelsen förslår **att motionerna H 7, H 8 och H 9 bör anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 7 anses besvarad
2. **att** motion H 8 anses besvarad
3. **att** motion H 9 anses besvarad

H 10. Finansiering av infrastruktur

Vägen till Orust söderifrån går via en bro över Tjörn med en kraftigt ökande persontrafik och transporter. Dessutom finns det en bilfärja som går via Stenungsund/Kolhättan till Orust/Svanesund sedan 1910.

Mellan 2017 – 2019 genomfördes en trafik-och samhälls-ekonomisk analys för en ny länk mellan Orust och Stenungsund/E6. Resultatet av analysen är att utbyggnaden av en ny fast broförbindelse mellan Orust och fastlandet är mycket lönsam. En nettonuvärdeskvot visar att en beräkning på investering av en ny Orustbro med tillfartsvägar per satsad krona ger ett utfall på 3,4 – 3,8. Även de kvantifierbara effekterna bedöms sammantaget ha en klar positiv effekt. Finansieringsplanen förutsätter att Trafikverket tar upp ett lån hos Riksgäldskontoret. Finansiering av tillfartsvägar bygger på att kommunerna Stenungsund, Tjörn och Orust ingår ett avtal som innebär att de förskotterar de erforderliga kapitalet.

Utdrag ur Riksdagens budgetpropp 2022 – 2023 utgiftsområde 22, kommunikationer infrastruktur, ”Trafikverket får ta upp lån i Riksgäldskontoret för broinvesteringar som ersätter färjor på statens vägnät utan att öka Trafikverkets anslagsförbrukning. För att betala lånekostnaderna ska Trafikverket använda sparade driftsmedel från färjetrafiken.

Ett sådant lån har en avskrivningstid på 20 år. Medan en normal avskrivningstid på en bro investering är 60 år. Det innebär att det saknas 40 års kapital.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar att Liberalerna bör verka för att förändra avskrivningstiden på lån från Riksgäldskontoret gällande broinvesteringar från 20 år till 60 år med syftet att ersätta färjor på statens vägnät med broar. Detta harmonierar med lånetiden för avskrivningar på nya brobyggen.

Motionär: Susanne Gustafsson, Orust; Mikael Sternemar, Sotenäs; Karin Blomstrand, Munkedal; Hans-Robert Hansson, Strömstad

Svar till H 10

Motion H 10 föreslår att Landsmötet beslutar att Liberalerna bör verka för att förändra avskrivningstiden på lån från Riksgäldskontoret gällande broinvesteringar från 20 år till 60 år med syftet att ersätta färjor på statens vägnät med broar. Detta harmonierar med lånetiden för avskrivningar på nya brobyggen. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att anslagen till färjor och broar bör jämföras. På Landsmötet 2019 fattades ett sådant beslut som har följts upp i Liberalernas infrastrukturmotion. I riksdagsmotionen sägs: ”Liberalerna vill ge regeringen i uppdrag att utreda större möjligheter att använda driftsmedel för färjor till finansiering av broar. Det kräver självfallet en längre tidshorisont än de 20–25 år som tillämpas idag, men också möjligheten till medfinansiering för att under-

lätta ett längre åtagande och delfinansiering.” Partistyrelsen föreslår **att motion H 10 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 10 anses besvarad

H 11. Körkort bör uppgraderas till nationell ID Handling

Föreslår att Körkort ska uppgraderas till Nationell ID handling för svenska medborgare. Idag är körkort egentligen inte en ID handling. Administrationen i landet är omfattande och kan man möjliggöra en funktion till hos körkortet vore det bra. Kan vi samtidigt tillse att körkortet blir ett E körkort desto bättre.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet verkar för att körkortet blir nationell ID handling samt på sikt blir ett digitalt dito.

Motionär: Thomas Lindström, Göteborg

Svar till H 11

Motion H 11 föreslår att landsmötet verkar för att körkortet blir nationell ID handling samt på sikt blir ett digitalt dito.

Partistyrelsen konstaterar att EU-kommissionen våren 2023 presenterade sitt förslag till ett omarbetat körkortsdirektiv som nu håller på att behandlas. Förslaget till körkortsdirektiv är en omarbetning av tidigare direktiv vilket innebär att ett flertal krav kvarstår eller uppdateras för ökad harmonisering. De nya områden som introduceras där gemenskapshetslagstiftning idag inte finns är körkort med medföljande förare, provotid, digitala körkort och utbyte av körkort från tredje land med motsvarande trafiksäkerhetsnivå.

Liberalerna har varit drivande i frågan om en Europeisk E-ID och en ny EU-förordning finns också på plats om en europeisk E-identitet. Under 2023 görs storskaliga tekniska tester för implementering av en europeisk e-legitimation, där även förslaget är att körkort ska ingå. Förslaget innebär att alla i Europa ska få tillgång till en E-ID handling som kan användas för till exempel körkort, tillgång till bankkonton, under-tecknande av dokument, uthämtande av recept, i hela Europa.

Partistyrelsen föreslår **att motion H 11 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 11 anses besvarad

H 12. Körkortsprov

Varför har Sverige kvar ett monopolsystem för utfärdandet av körkort?

Monopolsystemet leder fram till få tider som kan bokas, kö till prov och uppkörning, försök för unga att hitta tider i andra städer – det är ju faktiskt ett monopolsystem med *alla* dess avigsidor.

Till exempel kunde ju körskolor själva hantera teoriproven och uppkörningarna. Kanske en regel där den körskolan där du själv tar lektioner ska utfärda körkort – eller kanske en annan körskola än den man gått hos? Eller borde det finnas möjlighet för privata aktörer att vara inspektörer?

Lärare lotsar elever mot gymnasieexamen (eller universitetsexamen) – men att släppa ut förare i trafiken kräver en statlig kontrollant via ett monopol? Är det rimligt?

Ett system med valfrihet för den som ska göra förarprov, med bättre tillgänglighet och service, borde införas!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** L ska verka för att utreda hur en eventuell ökad valfrihet gällande teoriprov och uppkörning skulle kunna utformas.

Motionär: Robert Jivegård, Lund

H 13. Utökat antal elever för privat handledning vid körkort

Möjligheten att ta körkort har idag blivit en klassfråga. Det blir dyrare och dyrare och svårare och svårare. Körkortslobbyn är stark och har på senare år fått igenom fler kurser de kan ta betalt för och det har blivit krångligare att övningsköra privat. Det senaste påfundet var att privata handledare högst får ha 5 elever under en femårsperiod. Detta givetvis för att slå mot svarta bilskolor som inte skattar för det de drar in men de slår otroligt hårt mot fel grupper. För t.ex familjehemsföräldrar är 5 personer på 5 år alldeles för lite. De barn som bor i familjehem får inte samma möjlighet till att ta körkort. Samma sak med stora familjer där kanske bara en morfar har körkort. Det slår hårt mot svaga grupper och är kontraproduktiv för samhället som helhet.

En begränsning av antal elever är förståelig men antalet övningskörande per handledare är allt för snålt tilltagen. 5 övningskörande per handledare över en 3-årsperiod låter som en sundare balans. Vissa grupper som familjehemsföräldrar och kontaktpersoner bör även få möjlighet att handleda fler personer.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** gränsen för antalet övningskörande per handledare utökas till 5 personer per 3-årsperiod
2. **att** familjehemsföräldrar alltid har möjlighet att bli handledare för dem som bor i deras hem
3. **att** kontaktpersoner alltid ska ha möjlighet att bli handledare åt de personer som de är kontaktpersoner åt
4. **att** föräldrar, mor- och farföräldrar som syskon alltid ska ha möjlighet att bli handledare åt sina släktingar

5. **att** undersöka vilka ytterligare grupper bör ha utökad möjlighet till övningskörning med fler personer.

Motionär: Christofer Elde, Huddinge

Svar till H 12, H 13

Motion H 12 föreslår att Liberalerna ska verka för att utreda hur en eventuell ökad valfrihet gällande teoriprov och uppkörning skulle kunna utformas. **Motion H 13** föreslår att gränsen för antalet övningskörande per handledare utökas till 5 personer per 3-årsperiod, att familjehemsföräldrar alltid har möjlighet att bli handledare för dem som bor i deras hem, att kontaktpersoner ska ha alltid ska ha möjlighet att bli handledare åt de personer som de är kontaktpersoner åt, att undersöka vilka ytterligare grupper bör ha utökad möjlighet till övningskörning med fler personer och att föräldrar, mor- och farföräldrar som syskon alltid ska ha möjlighet att bli handledare åt sina släktingar.

Partistyrelsens uppfattning är att körkortsutbildningssystemet kan bli effektivare och samtidigt uppdateras för att bättre möta framtidens krav. Körkortsproven behöver också ses över. Exempelvis genom att elever som har gjort en mindre miss på körprovet ska kunna få göra om det momentet i stället för att göra om hela provet. De allt längre köerna till teoriprov såväl som till körprov har sin grundorsak i den ökande andelen av privatister som inte klarar proven utan behöver göra flertalet försök för att bli godkända. Fokus bör därför ligga på vilka åtgärder som krävs för att privatister ska bli bättre förberedda inför proven samt att hindra illegala trafikskolor. Utöver dessa åtgärder måste möjligheten för andra än Trafikverket att sköta körkortsproven också ställas mot de krav som ställs på miljön vid teoriprov idag för att tillförsäkra att fusk inte förekommer. Det finns många personer som behöver ökad mängdträning i bil innan uppkörningen. Redan idag kan en handledare övningsköra med fem personer samtidigt och Partistyrelsen anser att samma regler bör gälla för handledare och elev oaktat relationen mellan personerna. Det främjar ett öppet system som gynnar både godkännandefrekvensen vid uppkörning och trafiksäkerheten. Partistyrelsen anser **att motion H 12 avslås** och **att motion H 13 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 12 avslås
2. **att** motion H 13 anses besvarad

H 14. Låt A-traktorer köra 45km/h

Att skaffa moped är för många ungdomar en enorm frihetskänsla. Att inte vara beroende av att skjutas hit och dit utan själv kunna styra sin fritid. För komfortens skull regniga och vintriga dagar har mopedbilen blivit ett väldigt populärt inslag i trafiken. På senare år har även antalet A-traktorer skjutit i höjden. Ett fordon som förr i tiden var mer vanligt ute i landet har nu blivit en naturlig del även i storstäderna. Utvecklingen har tagit fart efter att mopedbilarna kom till Sverige. En mopedbil får köra i 45km/h med ett AM-körkort. Samma körkort krävs också för A-traktorerna, som dock bara får köra i 30km/h. Trafiksäkerhetsmässigt är en A-traktor (en ombyggd personbil) överlägsen en mopedbil, som har en kaross av plast, när det gäller till krocksäkerhet. Att det mindre säkra fordonet ska vara det som får framföras i en högre hastighet är något som bör förändras. Eftersom en A-traktor givetvis ska framföras på väg och inte cykelbana så rimmar 45km/h också bättre med trafikrytmen i städerna där bashastighet är 50km/h. Det skulle därmed skapa en bättre rytm i trafiken och därmed ta bort onödiga och ibland vårdlösa omkörningar och därmed bli mer trafiksäkert för alla trafikanter

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna verkar för att A-traktorer får köras i 45km/h

Motionär: Mathias Lindow, Österåker

Svar till H 14

Motion H 14 föreslår att Liberalerna verkar för att A-traktorer får köras i 45km/h. Partistyrelsen anser att ungdomars rörlighet och mobilitet är en viktig frihetsfråga samtidigt som trafiksäkerheten måste säkras. Antalet olyckor med både A-traktorer och EU-mopeder har ökat sista åren, även de med dödlig utgång, och partistyrelsen ser fram emot VTIs rapport i november i år om mopedbilars och A-traktors påverkan på trafiksäkerheten. Partistyrelsen noterar samtidigt att EU kommissionen i mars i år lagt fram ett förslag till ett ändrat körkortsdirektiv. Förslaget innehåller en rad förändringar, bland annat att en ny körkortskategori föreslås, B1, som inriktas mot fordon som A-traktorer med en högsta vikt på 2500kg och som får framföras i maximalt 45km/h. En rad kriterier kopplas till körkortet, som att man ska vara 16 år och genomföra ett förarprov som inkluderar både teoriprov och förarprov. Partistyrelsen anser att arbetet med körkortsdirektivet parat med redan införda åtgärder för A-traktorer på den svenska marknaden som vinterdäck, bilbältestvång och en person per sittplats, skulle kunna möjliggöra en ökning till 45km/h utan att kompromissa med trafiksäkerheten. Partistyrelsen förslår mot bakgrund av det anförda **att motion H 14 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion H 14 anses besvarad

Reservation 1

Ina Lundström Skandevall reserverade sig till förmån för att följande förs in som näst sista mening i Partistyrelsens svar på **motion H 14:** "Möjligheten att transportera sig själv är en fri-

hetsfråga som är särskilt viktig för ungdomar på landsbygden där tillgången på kollektivtrafik är begränsad. Att höja hastighetsgränsen skulle öka trafiksäkerheten genom att bl. a minska risken för farliga omkörningar."

H 15. Ökat statligt engagemang för cykelinfrastruktur

Investeringar i cykelinfrastruktur som fler cykelvägar med ett riksintresse kan få flera positiva effekter. Det underlättar persontransporter, bra för miljön, förbättrar folkhälsan, ökar trafiksäkerheten och det kan bidra till cykelturism mm.

För att förbättra förutsättningarna för cykling och speciellt vad det gäller att knyta ihop olika platser i landet behövs att staten tar ett större ansvar. Det finns dock vissa hinder för detta, bland annat juridiska, väglagen och anläggningslagen bör ändras så att friliggande statliga cykelvägar kan anläggas. Bryt kravet på det så kallade funktionssambandet som innebär att det måste finnas en koppling mellan cykelväg och bilväg. Trots att en tydlig politisk majoritet i riksdagen vill ändra väglagen har inte mycket hänt. Trafikutskottet uppmanade redan 2020 regeringen ett tillkännagivande att ändra väglagen så att friliggande statliga cykelvägar kan byggas. Uppdraget som gavs till Trafikverket var enligt vissa svagt och det kan behövas tydliga politiska beslut.

Statens fokus bör vara på cykelleder som knyter ihop olika delar av landet medan kommuner och regioner arbetar mer lokalt. Cykelturismen omsätter mycket pengar och leder som knyter ihop sevärdheter och sträcker sig genom vacker natur och kulturlandskap kan locka både internationella och inhemska turister. Framför allt kan landsbygden gynnas ekonomiskt av ökad efterfrågan på logi, mat, service och upplevelser.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** väglagen och anläggningslagen ändras så att friliggande statliga cykelvägar kan byggas
- 2. att** staten tar ett större ekonomiskt ansvar för cykelinfrastruktur
- 3. att** vägghållaransvaret utreds för att skapa en tydlig och enhetlig modell för finansiering och drift av lokala, regionala och nationella cykelvägar
- 4. att** staten tar ett ansvar för uppförandet av ett nationellt nätverk av cykelleder.

Motionär: Kristofer Andersson, Knivsta

Svar till H 15

Motion H 15 föreslår att staten tar ett ansvar för uppförandet av ett nationellt nätverk av cykelleder.

Partistyrelsen är positiv till cykelleder och Liberalerna har aktivt medverkat till att tillföra resurser till byggandet av i första hand statligt finansierade regionala cykelstråk som efter hand skulle kunna länkas ihop till nationella cykelstråk. Partistyrelsen anser att nuvarande uppdelning av ansvaret för cykelvägar är ändamålsenlig och vill peka på att Trafikverket har tagit fram en rapport angående om markåtkomst utgjort att hinder för tillkomst av cykelvägar. Trafikverkets regioner och länsplanupprättare hade inbjudits att inkomma med information

till studien. Sammanfattningen visade att framkomligheten i cykelprojekten ofta hindras av svårigheter att få åtkomst till mark, men att man i de flesta fall kunnat lösa frågan genom att kommunen tagit fram en detaljplan i enlighet med plan- och bygglagens regler. Partistyrelsen anser att om framtida studier visar på ett ökat behov av en översyn av väglagen och anläggningslagen för att kunna bygga cykelvägar får Liberalerna ta förnyad ställning till frågan utifrån de nya fakta. Partistyrelsen föreslår **att motion H 15 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 15 anses besvarad

H 16. Dags att ta nästa steg i kampen mot droger i trafiken

Antalet dödade i trafikolyckor ökar igen efter att ha haft en stadigt nedåtgående trend under lång tid. Alkohol och droger är en avgörande faktor i mer än var femte dödsolycka i trafiken. Andelen torde vara liknade även i de olyckor som inte har dödlig utgång. Varje dödad eller allvarligt skadad i trafiken är en för mycket och har en stor påverkan på deras anhöriga och efterlevande.

Enligt Trafikverket kör cirka en av femhundra bilister alkohol- och/eller drogpåverkade. Ofta börjar risktagandet med rökning, buffning, lustgas eller beroende av smärtstillande tabletter för att senare gå vidare till överkonsumtion av alkohol och i vissa fall tyngre droger. Det är alltså inte tillgången till cigaretter, torrschamp, lustgas, tabletter, alkohol eller narkotika i sig som är orsaken till trafikolyckorna utan problemet är att personer som är villiga att ta risker med sina egna liv också riskerar andras liv.

Riskutbildningen i samband med man tar sitt körkort tycks inte ha önskad effekt så det vore därför önskvärt om Trafikverket, polisen och domstolarna fick tydligare mandat för att förbygga, förhindra och lagföra alkohol- och drogrelaterade trafikförseelser. Jämförelse bör också göras beträffande förhållandena i andra europeiska länder.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska ta initiativ till att i samarbete med andra partier lägga fram förslag i syfte att förebygga, förhindra och lagföra alkohol- och drogrelaterade trafikförseelser.

Motionär: Göran Cider, Jönköping; Lars-Erik Zackrisson, Jönköping; Ejlon Johansson, Vetlanda/Sävsjö; Annika Carp, Falköping

Svar till H 16

Motion H 16 föreslår att Liberalerna ska ta initiativ till att i samarbete med andra partier lägga fram förslag i syfte att förebygga, förhindra och lagföra alkohol- och drogrelaterade trafikförseelser.

Sveriges nollvision mot dödsolyckor i trafiken har blivit en förebild för många länder och Sveriges arbete för att förverkliga visionen har resulterat i ett kraftigt minskat antal omkomna i trafiken över tid. Liberalerna välkomnar att ambitionsnivån i det svenska trafiksäkerhetsarbetet höjts ytterligare

genom ett nytt etappmål som blev följden av det regeringsuppdrag som Trafikanalys redovisade 2017. Etappmålet innebär att antalet omkomna till följd av trafikolyckor ska halveras till 2030 jämfört med medelantalet omkomna i trafiken under perioden 2017–2019.

Partistyrelsen anser att ett utvecklat arbete mot alkohol- och drogrelaterade trafikförseelser har stor betydelse för att kunna nå nollvisionen. Liberalerna har över åren drivit en lång rad åtgärder för att minska de drogrelaterade trafikolyckorna. Körskolornas förebyggande arbete är mycket viktigt samt att påverka attityder i samhället vad gäller att köra bil drogpåverkan. Samtidigt behöver uppföljningen av regelefterlevnaden stärkas. Liberalerna har t ex föreslagit åtgärder som alkobommar i våra hamnar samt utökat antal kontroller på väg, som dels förutsätter fler och bättre utrustade kontrollplatser längs våra vägar, dels fler trafikpoliser som behöver avlastas administrativt arbete för att frigöra tid för arbete på väg. Beskrivna och andra åtgärder för minskat antal drogrelaterade trafikolyckor driver nu Liberalerna tillsammans med övriga i regeringssamarbetet. Partistyrelsen föreslår **att motion H 16 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 16 anses besvarad

H 17. Vidga Trafikverkets nollvision

Ett av de förslag som 2030 sekretariatet tagit fram gäller att vidga nollvisionen för trafikdödlighet. Trafikverket har en ambitiös nollvision där ingen människa ska skadas eller dö i trafiken. Denna nollvision ser enbart på de direkta skadorna som bilar och transportfordon åsamkar, inte de indirekta! 2030 sekretariatet skriver: "Visionen har varit ett starkt policydokument för svenskt arbete, med betydande statlig finansiering, men omfattar enbart de som dör i trafiken, cirka 300 årligen. De mångdubbelt fler som dör av trafiken bör också ingå. Det blir då uppenbart att åtgärder som minskar hälsopåverkande utsläpp, som fler elbilar eller ökad cykling, bidrar till nollvisionens uppfyllande."

Att en fossilfri eller fossilbränsle bli räknas på samma sätt är inte konstigt då de fungerar på samma sätt i själva körandet men de åsamkar olika indirekta skador. De utsläpp som framförallt de fossilbränsleddrivna fordonen fyller sin omgivning med är indirekt ansvariga för betydligt fler dödsfall och sjukdomar än vad de direkta skadorna är. Alltså bör även Trafikverket ta ett större ansvar i att ha med dessa tal i sin nollvision. En förändring och utvidgning av nollvisionen kan innebära att ett bredare perspektiv tas både vad gäller infrastruktur och folkhälsa.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna driver och verkar för att vidga Trafikverkets nollvision i enlighet med ovanstående.

Motionär: Cecilia Oredsson Barnes, Lund; Camilla Neptune, Lund

Svar till H 17

Motion H 17 föreslår att Liberalerna driver och verkar för att vidga Trafikverkets nollvision i enlighet med motionens förslag.

Sveriges nollvision mot dödsolyckor i trafiken har blivit en förebild för många länder och Sveriges arbete för att förverkliga visionen har resulterat i ett kraftigt minskat antal omkomna i trafiken över tid. Liberalerna välkomnar att ambitionsnivån i det svenska trafiksäkerhetsarbetet höjts ytterligare genom ett nytt etappmål som blev följden av det regeringsuppdrag som Trafikanalys redovisade 2017. Etappmålet innebär att antalet omkomna till följd av trafikolyckor ska halveras till 2030 jämfört med medelantalet omkomna i trafiken under perioden 2017–2019. Liberalerna har välkomnat det nya etappmålet, och ser särskilt positivt på att målet är tidsatt. För att nollvisionen ska kunna uppnås är det viktigt att arbetet är väl förankrat på regional nivå, då partistyrelsen konstaterar att regionernas trafiksäkerhetsarbete är av mycket stor betydelse, inte minst vad gäller cykling. Liberalerna har vid flera tillfällen tidigare påpekat att det är nödvändigt att inkludera ett regionalt perspektiv för att de trafiksäkerhetspolitiska målen ska kunna nås då t.ex. länsplanerna har en betydande roll när medel för investeringar och förbättringsåtgärder ska fördelas.

Liberalerna vill att statens insatser för trafiksäkerhet ska ske där de bäst gör nytta. Partistyrelsen håller med motionärerna att det är viktigt att ta ett brett perspektiv på trafikarbetets alla konsekvenser för människan och miljön. Samtidigt är det viktigt med ett fortsatt fokus på de direkta trafiksäkerhetsfrågorna som varit nollvisionens syfte från start. Vägtransporterna utvecklas snabbt med introduktion av många nya fordonsslag där trafiksäkerheten behöver stå i centrum för att inte få en utveckling bort från nollvisionen. Parallellt med trafiksäkerhetsarbetet driver Liberalerna ett mycket aktivt arbete både nationellt och inom EU för att kraftigt minska vägtransporternas klimat och miljöpåverkan. Liberalernas nuvarande klimatprogram innehåller en lång rad kraftfulla åtgärder som minskar de hälsopåverkande utsläppen, inte minst inom vägtransporter, som Liberalerna nu driver i regeringsställning. Under det svenska EU ordförandeskapet beslutades t ex EU:s klimatpaket Fit for 55, vilket får stor betydelse för människors indirekta påverkan från vägtransporterna. Partistyrelsen föreslår **att motion H 17 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 17 anses besvarad

H 18. Reglering av privatjet

Liberalerna är för öppen konkurrens och fri företagsamhet. Men vi måste också visa att det går att förena liberalism med en politik som bygger på vetenskaplig grund i kritiska samhällsfrågor, såsom den kraftiga ökningen av privata jetflyg. Det särskilt problematiska med denna resform är att det genomsnittliga privatplanet beräknas släppa ut 40 gånger mer koldioxid per passagerare än ett vanligt kommersiellt flygplan.

Enligt en rapport från Greenpeace från mars 2023, se referens nedan, ökade antalet privata flygningar i Europa med 64% från pandemiåret 2020 till 2022, medan koldioxidutsläp-

pen från privatflyg mer än fördubblades. Avgångar med privatflyg från Sverige ökade från 3 219 flygningar 2020 till 10 285 flygningar 2022. Den vanligaste använda flygplatsen var Bromma och den vanligaste flygrutten var mellan Stockholm och London.

För att minska klimatpåverkan per personflygning, bör vi snarast utreda hur man kan reglera eller ytterligare avgiftsbelägga privatjetverksamheten, så att dess resenärer väljer reguljärflyg i större utsträckning. För destinationer med gott utbud av reguljära flyglinjer, som London och Bryssel, är det inte någon nämnvärd uppoffring ens för en tidspressad resenär att flyga första klass på reguljärflyg istället för privatjet.

I och med att privatjet-resenärer inte är priskänsliga bör fler faktorer än resans pris utvärderas.

Förslag att snabbutredas:

- Enbart tillåta privatjet-avgångar på tider med få avgångar, t ex före kl 07 veckodagar resp 08 helgdagar, för att få jämnare användning av flygplatsresurser
- Belägga privatflygresor med miljö- och klimatavgifter som verkligen svarar mot deras klimatpåverkan, räknat per passagerare
- Älägga privatjet-resenärer delta i samma säkerhetskontroll som reguljärtrafik-resenärer
- Kräva att privatjetflygningar har minst 90% beläggning i förhållande till flygplanets kapacitet för att få flygtillstånd. Kan man inte fylla planet med egna passagerare får man öppna för reguljär-resenärer

Viktade miljö och klimatavgifter uppmuntrar också privatjet-aktörer att snabbare gå mot elektrifiering och större andel biobränslen.

Att dämpa flygtrafiken med privatjetplan är en nödvändighet i den tid vi befinner oss i, när vi med alla medel måste bromsa och sänka koldioxidutsläppet. Liberalerna bör ta chansen att bromsa den nuvarande negativa och orättvisa utvecklingen och uppmuntra mer miljövänliga sätt att resa.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** en snabbutredning görs om hur vi kan bromsa ökningen av privatjet och vända dess klimatnegativa utveckling
2. **att** miljöavgifterna för privatjet bör sättas proportionerligt med klimatpåverkan per passagerare.

Motionär: Gabriela Tidblad, Solna; Lennart Francke, Solna; Nils Fredriksson, Solna; Michael Merdoyo, Solna; Ylva Zaar, Solna

Svar till H 18

Motion H 18 föreslår att en snabbutredning görs om hur vi kan bromsa ökningen av privatjet och vända dess klimatnegativa utveckling och att miljöavgifterna för privatjet bör sättas proportionerligt med klimatpåverkan per passagerare.

Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att utsläppen från flyget bör minska. Flyget måste bli mer hållbart och det behövs därför åtgärder för att utsläppen från sektorn ska kunna minska. Elflyg är ett område under stark utveckling där det är viktigt att staten bidrar till forskning och utveckling eftersom detta har en potential att minska flygets klimatpåverkan och samtidigt bli en ny industrigren i Sverige. Partistyrelsen är inte beredd att särskilt begränsa, förbjuda eller på ett sätt stoppa

användningen av privatjet. Däremot är det rimligt att ställa samma klimatmässiga krav på privatjet som på all annan flygverksamhet och att privatjet ska delta i klimatomställningen. Inom elflyget sker i dag en intressant utveckling som kan medverka till att åter göra kortflygningar mellan olika regioner lönsamma, och som samtidigt pekar på betydelsen av mindre flygplatser som komplement till de stora knutpunkterna. Liberalerna anser att omställningstempot för ökad användning av fossilfria drivmedel inom flygbranschen behöver öka och att detta kräver flera olika åtgärder. Även här är det därför viktigt att det görs riktade satsningar på forskning och utveckling av biobränslen och elektrobränslen för flyget. Partistyrelsen vill att ett system med differentierade start- och landningsavgifter utifrån hur mycket fossilfria bränslen som används vid flygningar bör prövas och noterar att Liberalerna drev på beslutet om att ett reduktionspliktsystem för flygbränsle infördes. Samtidigt har EU fattat beslut om Refuel Aviation som innebär en inblandning av hållbara bränslen i dagens flygbränslen på EU nivå fr o m 2025, vilket Partistyrelsen välkomnar. Liberalerna anser att dagens skatt på resande, i form av biljettskatt på flyget, bör ersättas av miljöstyrande incitament med fokus på utsläppen och som därmed ökar användningen av hållbart fossilfritt flygbränsle. Partistyrelsen anser att ett fokus på generella miljöstyrande regler för hela flygbranschen är ett bättre alternativ än de förslag som framförs i motionen. Partistyrelsen föreslår **att motion H 18 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion H 18 anses besvarad**

H 19. Tydligare satsningar för att minska antal viltolyckor

Det sker över 60 000 viltolyckor varje år. Förmodligen anmäls ej alla. Enligt nationella viltolycksrådet inträffar det i genomsnitt mer än en viltolycka var 8:e minut. Det innebär att över 60 000 fordon är inblandade i olyckor. Sedan 2012 har olyckorna ökat med över 40 %. Utvecklingen måste brytas.

Vi behöver vidta åtgärder som minskar antal viltolyckor så att människor inte dödas eller skadas samt minska viltets lidande i samband med viltolyckor. Viltolyckornas omfattning gör det även till ett kostsamt samhällsproblem.

Trafikverket måste underhålla, reparera eller byta ut de befintliga viltstängslen, som är rejält slitna på sina håll. Dessutom behövs fler stängsel, särskilt på olycksdrabbade och högttrafikerade vägningsnitt där de gör stor nytta. Att bygga mittseparerade vägar i kombination med viltstängsel ger högst trafiksäkerhet. Vägarnas sidoområden behöver röjas minst tio meter rakt ut från vägbanan, så att trafikanter kan upptäcka vilt utmed vägarna. Det finns ny teknik för aktiv viltvarning som vi kan använda oss av.

Under 2000-talet har olyckorna med i princip alla viltslag ökat. Mängden klövvilt har ökat dramatiskt, framförallt när det gäller dovhjort och vildsvin.

Olyckorna med hjort och vildsvin har flerdubblats i antal. Enligt Sveriges Lantbruksuniversitet beräknas viltolyckorna att fortsätta öka med 30 procent till 2035.

Viltolyckorna påverkas av mängden trafik, infrastrukturens utformning och viltstammarnas storlek.

Vägunderhåll som inte utförs regelbundet resulterar i sämre vägstandard, vilket i sin tur ökar risken för trafikolyckor, inklusive viltolyckor. Viltolyckor är särskilt vanliga på vägar som går genom skogar eller andra områden där djur lever. Säkra passager för vilt är vägar eller korridorer som har konstruerats för att möjliggöra säker passage av vilda djur som människor har byggt. Ett exempel är faunabro som har byggts över E20 i höjd med Södra Härene (där 8000 bilar passerar per dygn). Bron som skyddar vilt och räddar liv leder djuren säkert över vägen.

Fungerande stängsel och biståndsreduktion genom jakt är de effektivaste sätten att minska viltolyckorna enligt forskning.

Det behövs ett skärpt regelverk för stödutfodring av vilt. Utfodring leder till att vilt samlas på och håller sig kvar i närheten av vissa platser. Om dessa platser ligger i anslutning till trafikerade vägar eller om viltet behöver korsa sådana vägar för att ta sig till utfodringsplatserna ökar riskerna för trafikolyckor.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att tydligare satsningar görs för att minska antalet viltolyckor**
2. **att det byggs fler säkra djurpassager**
3. **att öka jakt på vildsvin och lokalt även hjort och rådjur**
4. **att skärpa regelverket för stödutfodring av vilt**

Motionär: Jacqueline Tjällman, Skövde; Ulla-Britt Hagström, Skövde; Johan Ekström, Skövde; Christina Soldan, Skellefteå

Svar till H 19

Motion H 19 föreslår att tydligare satsningar görs för att minska antalet viltolyckor, att det byggs fler säkra djurpassager, att öka jakt på vildsvin och lokalt även hjort och rådjur och att skärpa regelverket för stödutfodring av vilt.

Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att arbetet mot viltolyckor måste fortsätta. Viltstängsel har visat sig vara en effektiv åtgärd och bör underhållas och fullföljas på fler sträckor och säkra djurpassager bör finnas med i planeringen när övergångar byggs. Liberalerna vill att framförallt vildsvinsjakten intensifieras. Ett sätt är att förenkla reglerna för hur jägarna kan kontrollera och sälja köttet vidare vilket idag har stora begränsningar. Liberalerna har också förslag om att stärka säkerheten för eftersöksjägare vilket skulle stärka trafiksäkerheten. Partistyrelsen föreslår **att motion H 19 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion H 19 anses besvarad**

H 20. Motion vätgas

Bakgrund

När utmaningarna angående klimatet diskuteras propageras det ofta för bara en lösning. Det är synd, då det troligen kommer att behövas flera alternativa lösningar.

Ett ytterligare alternativ är vätgas. Vätgas är ett helt klimtvänligt sätt att driva elmotorer i olika storlekar utan att använda stora batterier. Batteriframställning som nu är det huvudsakliga alternativet kräver vissa metaller som bryts i bland annat Kina och skapar miljöproblem som måste åtgärdas. Lagrad vätgas innehåller mer energi per kilo än batterier, vilket spelar stor roll i fordon.

Vid studiebesök har vi fått beskrivning och även praktisk förevisning av hur vätgas kan användas till personbilar, lastbilar, tåg med mera.

Principen är genial:

Sol och vatten omvandlas i en process till vätgas. Vätgasen omvandlas med hjälp av en bränslecell till el som driver en elmotor. Som restprodukt blir det vatten som släpps ut.

Idag finns det en fungerande anläggning i Mariestad som nu drivs av Mariestads kommun.

Nu sker det en hel del utveckling. I Europa kan nämnas att i Tyskland byggs vätgastankstationer i ett stort antal, siffran 400 tankstationer nämns. Frankrike, Danmark och Norge har utbyggnad på programmet. Men Sverige verkar nästan helt sakna intresse. Sverige har idag fyra stycken, varav en i Mariestad.

Det kan bli Liberalernas stora energiframgång att lansera detta på stor bredd.

Läs mer på vatgas.se.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna satsar på att vätgasdrift enligt förklaringar nedan blir ett verkligt fossilfritt alternativ till drift av elmotorer, elmaskiner i industrin med mera
2. **att** Liberalerna stöder raffinaderier och oljebolag att ställa om produktion till vätgas
3. **att** Liberalerna stöder näringslivets omställning till lagring och leveranser av vätgas
4. **att** Liberalerna underlättar för dagens bensin- och dieselstationer att även förse fordonsparken med vätgas.

Motionär: Jan-Håkan Otterberg, Skövde

Svar till H 20

Motion H 20 föreslår att Liberalerna satsar på att vätgasdrift blir ett verkligt fossilfritt alternativ till drift av elmotorer, elmaskiner i industrin med mera, att Liberalerna stöder raffinaderier och oljebolag att ställa om produktion till vätgas, att Liberalerna stöder näringslivets omställning till lagring och leveranser av vätgas samt att Liberalerna underlättar för dagens bensin- och dieselstationer att även förse fordonsparken med vätgas.

Partistyrelsen anser att utvecklingen av vätgas tillsammans med elektrifiering och biodrivmedel är tre lika viktiga spår för att nå klimatmålen om en fossilfri transport- och industrisektor. Liberalerna initierade Elektrifieringskommissionen med uppdrag att bl.a. påskynda elektrifieringen av vägtransport-

terna som innehöll den framtida utvecklingen av fast laddinfrastruktur, elvägar samt vätgasinfrastruktur. EU-kommissionen föreslår samtidigt i sin vätgasstrategi att ett system för att producera, lagra och distribuera vätgas över Europa ska byggas upp för att komplettera den väderberoende primärenergi-produktionen. I den nyligen beslutade AFIR lagstiftningen ska ett nätverk av tankstationer för vätgas för transporter byggas upp. Kommissionen ser framför sig en betydande roll för vätgasen som energibärare i både industrin och transportsektorn. En strategi som Liberalerna står bakom, där vi också ser vätgasens betydelse för produktion av fossilfritt stål och där industrilivets möjligheter kan utnyttjas. Partistyrelsen föreslår **att motion H 20 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 20 anses besvarad

H 21. Färdtjänst

Många människor med funktionsnedsättning som inte själva kör bil, använder kollektiva färdmedel och när man pga sin funktionsnedsättning inte kan detta, så finns färdtjänst. På senaste tid har man gjort många ansträngningar för att personer med funktionsnedsättning ska kunna åka kollektiva färdmedel vilket är positivt, men detta räcker inte. För att kunna vara en aktiv del av ett samhälle behöver fortfarande fler människor idag ha tillgång till färdtjänst. Det har utvecklats en alltför strikt praxis så att människor som har behov av färdtjänst får avslag. Därför menar vi att man ser över vilket kompensatoriskt uppdrag färdtjänst skall och bör ha. Fler behöver få rätt till färdtjänst. Vi anser att det också bör ses i ljuset för ett demokratiskt samhälle, att människor ska kunna ta sig till och från inte bara sitt jobb utan också kunna vara aktiva i samhället precis som andra människor och ska kunna ha ett liv med ett rikt innehåll.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** färdtjänstlagens kompensatoriska uppdrag ses över så att personer med funktionsnedsättning som inte kan använda kommunala färdmedel istället får färdtjänst
2. **att** upphandlingen innefattar kvalitet så att personer med funktionsnedsättning på ett tryggt sätt kan resa.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Bengt Eliasson, Nacka; Carina Nertlinge, Skurup; Marianne Åhman, Sunne; Jakob Hallberg, Kalmar; Markus Arvidsson, Stockholm; Niklas Ängelid, Tyresö; Pia Delin, Örebro; Jennie Uller, Kalmar; Harriet Johansson, Lund; Pernilla Ekelund, Svalöv; Christina Soldan, Skellefteå; Ulla Herbert, Malmö; Torbjörn Karlsson, Malmö; Lars-Bertil Ericson, Bromölla

Svar till H 21

Motion H 21 föreslår att färdtjänstlagens kompensatoriska uppdrag ses över så att personer med funktionsnedsättning som inte kan använda kommunala färdmedel istället får färdtjänst och att upphandlingen innefattar kvalitet så att personer med funktionsnedsättning på ett tryggt sätt kan resa.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att färdtjänst-

ten behöver förbättras. Liberalerna har i riksdagen varit aktiv i frågan om reformering av färdtjänsten och särskilt uppmärksammat den mer restriktiva bedömningen av bl.a. synskadade. En samordning av synen på synnedsatta mellan färdtjänstlagen och socialtjänstlagen bör göras, där socialtjänstlagen tar sin utgångspunkt i individens levnadsvillkor. Färdtjänstlagen har i stort sett inte förändrats sedan den trädde i kraft 1998 och Liberalerna i riksdagen har gjort samma bedömning som motionärerna, att lagen i dag tillämpas alltmer restriktivt. Partistyrelsen menar att det inte ankommer på Landsmötet att recensera myndigheters tillämpning av färdtjänstlagen utan att Liberalerna även fortsättningsvis ska driva frågan om en förbättring och reformering av färdtjänstlagen. Partistyrelsen föreslår **att motion H 21 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion H 21 anses besvarad**

H 22. Ändra lagen och gör det möjligt med förläsa fordon

Idag har tekniken blivit allt bättre och många funktioner i samhället har gått och blivit mer automatiserade. Det har gett stora möjligheter att effektivisera det vardagliga livet och många samhällsfunktioner som vi nyttjar. Vad som även är lätt hänt är att de gamla synsätten och lagarna krockar med utvecklingen och de synsätt som råder i dagsläget. En av dessa är lagen om att det måste finnas en ansvarig förare, antingen inuti eller utanför fordonet. Detta är ett hinder i den automatiserade eran nu när AI:n har blivit så pass avancerad att den kan slå oss människor på många fronter. Exempelvis har bilar testats köra helt själva genom London genom att anpassa sig till sin omgivning, tåg kan åka utan förare mellan tunnelbanestationer i de större städerna i Europa med en precision som saknar motstånd.

Vi ser därför vår lag med krav på ansvarig förare som ett hinder snarare än en trygghet. Därför tycker vi att det vore på sin plats att ändra lagen och modernisera den efter sin tid. Ansvar borde kunna krävas på andra sätt än enbart hos en aktuell förare.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att Liberalerna verkar för att fordon ska kunna framföras utan mänsklig förare.**

Motionär: Förbund Södermanland

Svar till H 22

Motion H 22 föreslår att Liberalerna verkar för att fordon ska kunna framföras utan mänsklig förare.

Partistyrelsen konstaterar att reglerna idag är sådana att s.k. självkörande, autonoma, fordon ska ha en förare i beredskap. Föraren behöver dock inte uppehålla sig i fordonet, och en förare kan samtidigt vara i beredskap för flera fordon. Föraren måste också ha förarbehörighet för fordonet, exempelvis buskort om det handlar om en självkörande buss. I Liberalernas infrastrukturmotion beskrivs partiets positiva syn på självkörande fordon. Där sägs att självkörande bilar kan revolutionera

nera hur vi transporterar både varor och oss själva. För att detta ska bli verklighet krävs politiska beslut som säkrar att våra teknikintensiva företag kan utveckla och inte minst testa sina produkter på ett säkert sätt. För att underlätta en successiv introduktion av självkörande bilar måste politiska beslut möjliggöra storskaliga piloter i verklig miljö och upphandlingar bör ske framtidsinriktat när man bygger nytt i våra kommuner, och inte minst krävs en utökad samverkan mellan olika samhällsaktörer.

Liberalerna menar också att en handlingsplan för hur självkörande bilar ska introduceras i samhället förbi nuvarande pilotverksamhet bör tas fram, där rapporten "Vägen till självkörande fordon" (SOU 2018:16) bör utgöra ett underlag. Partistyrelsen menar att i den processen kommer riksdagen att behöva ta ställning till de lagändringar som föreslås och anser att den avgörande grunden för dessa beslut måste bygga på nollvisionen och trafiksäkerhetsarbetet. Partistyrelsen är inte beredd att bifalla motionen innan dessa principiella frågor är utredda utan **föreslår att motion H 22 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion H 22 anses besvarad**

H 23. Ersättning vid skrotning av fordon

Idag har vi fordon som varken kan säljas eller skrotas, därför att kostnaden att transportera bort dem är för dyr eller så säljer man inte dem av sentimentala skäl. Om vi vill få bort fordon i samhället som är miljöfarliga, trafikfarliga, varit med om en olycka eller osäljbara behöver vi ha ett system där man får ersättning för fordonen i det skick de är. Det spelar ingen roll om fordonet är rostigt eller saknar delar, man får ersättning för de ändå. Ersättningen ska inte vara i samma värde som man skulle köpa den för, utan ska vara ett schablonbelopp, specifikt för typen. Någonstans finns en brytningspunkt för när ett fordon är osäljbar men samtidigt fortfarande delvis funktionsduglig och den brytningspunkten behöver eventuellt undersökas. Många står i valet och kvalet om de ska skrota eller inte skrota och det är ofta en pengafråga det handlar om. Om vi inför ersättning kommer fler att respektfullt skrota sina fordon och kunna investera i ett nytt istället. Det gör att fordonsindustrin kommer att öka sina intäkter.

Fordonsägare är idag rädda för att förlora sina fordon och värdet som är i dem och vill därför ha ersättning för det. De offerar någonting och bör därför få en ersättning för förlusten, precis som man drar av på skatten. Det finns en politisk tradition att ta hand om det vi äger i Sverige och den stoltheten ska vi fortsätta bygga på. Vi har som politiskt parti (L) fokus på processflöden, industrier och ingenjörsvetenskap, från idé till produkt och det här lagförslaget syftar till att förbättra hanteringen av avvecklingen av produkten. Precis som vi avvecklar företag behöver fordon ett respektfullt avslut.

Förslag till process 1 för att skrota fordonen: Man ska kunna verifiera fordonets ursprung och ägare så att inte stöld sker där man säljer stöldgods till skrotningsföretagen. Vi talar om karosser, inte delar. Alla fordon förtjänar samma respekt oavsett om de är hela eller ej.

Förslag till process 2: Trafikverkets uppgifter, samt ev polis-

utdrag för statistik om olyckor, samt ett personbevis/F-skattsedel från Skatteverket krävs för att man ska få lov att skrota fordonet. Man identifierar sig med Bank-id på plats, och Trafikverket, polisen och skattemyndigheten ska per automatik föra över signalerna till Skrotfirman. Försäkringsbolaget tar in skrotfirmornas administrativa papper automatiskt/per signal från Skrotfirman och betalar ut, efter utredning att alla papper är i sin ordning, pengarna till ägaren i efterhand.

Det krävs inte att man varken har besiktat/betalat skatt på fordonet för att man ska få ersättning. Lagstiftning kring tiden för hur länge man ska ha haft försäkringen behövs även justeras. Det ska inte vara någon form av tidsmekanism inblandat där man säger att man inte har haft en försäkring. Man kan skaffa försäkringen samma dag som skrotningen sker och ändå få det utbetalt.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** liberalerna verkar för att lagstiftning som gör det möjligt att få ersättning för skrotning av fordon av typen bilar, helikoptrar, flygplan, båtar, bussar, motorcyklar, tåg, traktorer och lastbilar införs
- 2. att** liberalerna verkar för att lagstiftning för att skrotning ska vara avgiftsfri vid avhämtning av skrotningsfärdiga fordon införs
- 3. att** liberalerna verkar för en lagstiftning där försäkringsbolagen ska bekosta skrotningsavgiften införs
- 4. att** liberalerna verkar för att lagstiftning där försäkringsbolagen ger ut ersättning vid skrotning (till ägarna) införs
- 5. att** liberalerna verkar för att lagstiftning om schablonersättning från försäkringsbolagen vid skrotning införs
- 6. att** liberalerna verkar för att lagstiftning om schablonavdrag på deklarationen för skrotning införs
- 7. att** liberalerna verkar för att lagstiftning för ändrade försäkringsvillkor för skrotning införs
- 8. att** liberalerna verkar för att ett automatiskt IT-system för hanteringen av skrotning av fordon införs.

Motionär: Pernilla Simonsson Khammar, Göteborg

H 24. Inför skrotbilspremie för att skrota din gamla fossildrivna bil när du köper ett eldrivet fordon

För att öka incitamenten att få fler att köpa ett elfordon bör Sverige införa en skrotpremie för dem som skrotar sin gamla fossildrivna bil kopplat till att bilägaren istället köper ett eldrivet fordon.

På detta sätt minskar antalet fossildrivna fordon i trafik samtidigt som vi kan öka antalet eldrivna fordon i fordonsflottan. En skrotpremie gör att man istället för att sälja sitt äldre, slitna fordon för en väldigt låg summa, faktiskt skrotar den.

Exakt hur stor premien ska vara för att det ska få effekt bör utredas.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna tar fram förslag för en skrotningspremie kopplat till att bilägaren köper ett eldrivet fordon.

Motionär: Thomas Söderström, Luleå

H 25. Inför en skrotningspremie av gamla bilar som är beroende av den skrotade bilens utsläppsnivå

Enligt Klimatpolitiska rådet måste Sveriges totala territoriella utsläpp minska med åtminstone 2 miljoner ton koldioxidekvivalenter per år fram till 2045 – sett från 1990 är utfallssiffran knappt 0,8 miljoner ton per år. Sveriges klimatutsläpp är med en tredjedel relaterat till inrikes transporter.

Idag finns det omkring 650 tusen personbilar i trafik som är av årsmodell 2000 eller äldre. Gamla bilar har generellt sett dålig krocksäkerhet och saknar hjälpsystem såsom antis-ladd och dylikt. Trots att de nämnda bilarna endast står för omkring en procent av trafikarbetet så inträffar omkring 25 procent av dödfallen i ett sådant fordon.

Ur ett klimat-/miljöperspektiv är många gamla bilar riktigt dåliga, en större gammal bil släpper ofta ut fyra till åtta ton koldioxid per år. Skrotningspremie är ett verktyg för att få bort gamla bilar – en sådan fanns tidigare, men togs bort 2007 och byttes mot producentansvar. Producentansvaret innebär att den som producerat bilen är skyldig att ta emot den när den ska skrotas, utan kostnad. Denna modell är dock bristfällig och incitamentet för en bilägare att byta bil är litet.

Producentansvaret för en skrotad bil borde behållas och samtidigt kompletteras med en skrotningspremie baserad på bilmodellens koldioxidutsläpp. Genom att exempelvis erbjuda en skrotningspremie på 15 tusen kr för gammal bil med större koldioxidutsläpp kommer många gamla och ganska trafikfarliga fordon försvinna från vägarna.

Liberalerna måste ta huvudansvaret för det politiska ledarskap som krävs för att lösa klimatkrisen från ett svenskt perspektiv.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna ska verka för en återinförd skrotningspremie för bilar och göra den beroende av den skrotade bilens utsläppsnivå

Motionär: Patrik Ferm, Täby; Eva Fogelquist, Täby; Camilla Ifvarsson, Täby

Svar till H 23 – H 25

Motion H 23 föreslår att liberalerna verkar för att lagstiftning som gör det möjligt att få ersättning för skrotning av fordon av typen bilar, helikoptrar, flygplan, båtar, bussar, motorcyklar, tåg, traktorer och lastbilar införs, att liberalerna verkar för att lagstiftning för att skrotning ska vara avgiftsfri vid avhämtning av skrotningsfärdiga fordon införs, att liberalerna verkar för en lagstiftning där försäkringsbolagen ska bekosta skrotningsavgiften införs, att liberalerna verkar för att lagstiftning där försäkringsbolagen ger ut ersättning vid skrotning (till ägarna) införs, att liberalerna verkar för att lagstiftning om schablonersättning från försäkringsbolagen vid skrotning införs, att liberalerna verkar för att lagstiftning om schablonavdrag på deklarationen för skrotning införs, att liberalerna verkar för att lagstiftning för ändrade försäkringsvillkor för skrotning införs och att liberalerna verkar för att ett automatiskt IT-system för hanteringen av skrotning av fordon införs. **Motion H 24** föreslår att Liberalerna tar fram förslag för en skrotningspremie kopplat till att bilägaren köper ett eldrivet fordon.

Motion H 25 föreslår enskrotningspremie på äldre bilar och göra den beroende av den skrotade bilens utsläppsnivå.

Partistyrelsen delar motionärernas bild av att det behövs fler insatser för att minska utsläppen från transportsektorn och att komma tillrätta med att gamla bilar inte skrotas. För att Sverige ska nå utsläppsmålen för transportsektorn så behövs många olika insatser för att minska utsläppen från transportsektorn.

Den tidigare s.k. skrotningspremien har sedan en tid ersatts av ett system med producentansvar där, i det här fallet, bilföretagen ansvarar för återvinning och omhändertagande av bilar som inte ska användas längre. Det är trots detta inte helt ovanligt att uttjänta bilar lämnas övergivna i naturen. I det av Landsmötet 2021 antagna bygdepolitiska programmet ”Bo och leva i Sverige” föreslås ökade möjligheter att forsla bort övergivna fordon genom att lagen och förordningen om bortforsling av fordon moderniseras. Där sägs också att för att öka intresset för att ta hand om bilar som riskerar att dumpas behövs fler ekonomiska styrmedel, som en reformerad skrotbilspremie eller annan metod, utnyttjas för att skrota bort icke trafikvärdiga fordon ur bilflottan. Äldre bilar släpper ut stora mängder koldioxid, jämfört med nyare bilar. En skrotningspremie kan vara en del av lösningen för minskade utsläpp och det finns exempel på olika system i olika länder. En skrotningspremie riskerar dock att bli en dyr insats och kostnadseffektiviteten för att minska transportsektorns utsläpp är avgörande. Ett sådant system kan även användas vid köp av ett eldrivet fordon. Partistyrelsen föreslår **att motion H 23 och H 24 och H 25 bör anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 23 anses besvarad
2. **att** motion H 24 anses besvarad
3. **att** motion H 25 anses besvarad

H 26. Inför storsatsning på elbilar!

Dagens höga bränslekostnader är ett stort problem för många bilburna människor. Människor som är beroende av att transportera sig med bilen. Det i kombination med hög inflation, höga boräntor och skenande energipriser medför att många har det knapert. Kostnaden för att sänka reduktionsplikten har av en del konsultbolag beräknats till uppemot 40 miljarder kronor. Istället för att minska reduktionsplikten är det bättre att vi är offensiva och hjälper människor att ställa om. De miljarderna är bättre att använda för att skynda på utvecklingen. Gör det billigare för fler att skaffa elbil. Öka takten kraftigt med att bygga ut laddinfrastrukturen på landsbygd, glesbygd och i mindre städer. Starta upp yrkesprogram som säkerställer kompetens inom laddinfrastruktur.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** elbilsrabatten återinförs och förstärks inom de områden där bensinpriserna slår hårdast och kollektivtrafik inte är tillgänglig
2. **att** laddinfrastrukturen byggs ut kraftigt i de områden där behovet är som störst

3. **att** man inför en utbildningskampanj om hur ekonomiskt fördelaktigt det är med elbilen
4. **att** Liberalerna driver på uppstarten av yrkesprogram med fokus på klimatomställning. Laddinfrastruktur, vätgas, elbilar etc.

Motionär: Henrik Von Mentzer, Göteborg

Svar till H 26

Motion H 26 föreslår att elbilsrabatten återinförs och förstärks inom de områden där bensinpriserna slår hårdast och kollektivtrafik inte är tillgänglig, att laddinfrastrukturen byggs ut kraftigt i de områden där behovet är som störst, att man inför en utbildningskampanj om hur ekonomiskt fördelaktigt det är med elbilen och att Liberalerna driver på uppstarten av yrkesprogram med fokus på klimatomställning. Laddinfrastruktur, vätgas, elbilar etc.

Partistyrelsen är skeptisk till att återinföra elbilsbonusen och menar att elektrifieringen av våra fordon kan skyndas på med andra medel. Det är framför allt brist på laddinfrastruktur i hela landet där du bor, jobbar och längs vägen samt tillgång på el som kan bli ett hinder för att klara klimatmålen både på kort och lång sikt. Just miljöbilsbonusen var bra för att driva på den initiala försäljningen av laddbara bilar, men med en marknadsandel på över 50% är andra åtgärder effektivare. Elbilens ekonomiska fördelar kommer att bli allt tydligare i takt med att en begagnatmarknad av elbilar byggs upp, vilket kommer att driva på övergången till elbilar och tränga undan fossildrivna bilar från marknaden. Liberalerna driver på för ett utökat yrkesprogram där framtidsyrkena står i fokus. Här kommer omställningsstödet att spela en stor roll för människors möjlighet att vidareutbilda sig. Partistyrelsen föreslår **att motion H 26 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 26 anses besvarad

H 27. Modernisering av regelverket för hur elfordon ska besiktas

Var tredje bil som såldes under 2022 var en elbil och det ökar än mer under 2023.

Ett elfordon skiljer sig tekniskt från ett fossildrivet fordon men aktörerna som ska kontrollera och godkänna de nya fordonen saknas både utbildning, utrustning och uppdaterade regler för hur en kontroll skall genomföras.

När ett eldriven fordon åldras så ökar riskerna för fysiska skador som i sig ökar risken för fara i trafik. Därför behövs kontroll av de system och komponenter som är unika för elfordon som t.ex. batterier, lock, kablar, kyl/värmesystem, varningsanordningar osv.

Att det idag saknas instruktioner som talar om vad som ska kontrolleras och hur det ska utföras gör att besiktningen idag bara tillför en falsk trygghet för ökad trafiksäkerhet. Regelverket måste hänga med det tekniska utvecklingen och elektrifieringen av samhället annars riskerar det att få allvarliga konsekvenser för trafiksäkerheten.

Transportstyrelsen behöver få ett tydligt uppdrag att agera i frågan då det fortfarande trots påtryckningar av branschen inte skett någonting.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna agerar för uppdaterade besiktningsregler anpassade den moderna fordonsflottan.

Motionär: Thomas Söderström, Luleå

Svar till H 27

Motion H 27 föreslår att Liberalerna agerar för uppdaterade besiktningsregler anpassade till den moderna fordonsflottan. Partistyrelsen delar motionärens uppfattning att när andelen fordon som drivs fossilfritt ökar kommer det att kräva ökad och annan kunskap om t.ex. el- vätagas- och biogasbilar. Nya former för besiktning kan komma att krävas och kraven på utbildning förändras. Partistyrelsen menar att detta är en viktig beståndsdel i arbetet för en fossilfri fordonsflotta och föreslår **att motion H 27 bifalls**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion H 27 bifalls

H 28. Ta fram en AI-politik

AI-tekniken utvecklas med rasande takt och det är svårt att överblicka dess framtida konsekvenser. Dagen kommer då en AI överträffar människans intellekt i alla avseenden. En sådan maskin kan göra enormt mycket gott för människor. Men den kan också bli mänsklighetens undergång om den används på fel sätt eller börjar ta egna initiativ som inte är i människornas intresse.

Det är av högsta vikt att politiken i alla länder och helst även på internationell nivå börjar ta fram regelverk för detta. Vi måste säkerställa att framtida AI-teknik alltid står under mänsklig kontroll och också är välvilligt inställd till människorna.

Detta är ingen enkel lagstiftning att skriva. För att en AI-lagstiftning ska fungera måste en framtida AI tolka och tillämpa reglerna på precis det sätt vi avsett. Vi behöver därför samla den bästa kompetensen inom juridik och maskinlärning för att på bästa sätt säkerställa att tekniken även i framtiden kommer att jobba för oss och inte emot oss.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** tillsätta en utredning för att ta fram partiets AI-politik.

Motionär: Michael Westin, Sundsvall

Svar till H 28

Motion H 28 föreslår att tillsätta en utredning för att ta fram partiets AI-politik. Partistyrelsens uppfattning är att Liberalerna ska ligga i framkant när det gäller att underlätta den digitala utvecklingen där artificiell intelligens (AI) spelar en särskild roll. Med hjälp av AI kan analyser av stora och komplexa datamängder genomföras i en omfattning och med ett djup som aldrig tidigare varit möjligt.

Partistyrelsen ser positivt på AIs möjligheter att öka svenska företags konkurrenskraft och underlätta arbetet inom offentlig sektor som t ex sjukvård och utbildning för att frigöra tid för det mänskliga mötet, fördjupa forskningen och snabbare kunna sätta diagnoser och ta fram nya läkemedel. Partistyrelsen välkomnar EUs arbete med sju olika akter på digitaliseringsområdet, däribland AI-akten, som tillsammans skapar en plattform för en hållbar AI i Europa. Det är viktigt med ett gemensamt regelverk för invånarna i Europa och samtidigt underlätta företagens konkurrenskraft genom en större marknad. Liberalerna vill fortsatt främja satsningar inom datadriven innovation och AI-tillämpningar. Sverige skulle kunna leda utvecklingen när det gäller arbetet med en hållbar AI, genom att utveckla processer och produkter som utnyttjar AIs möjligheter och som samtidigt bygger på etiska riktlinjer och bygger in transparens, öppenhet och robusthet. Ett sådant exempel är den svenska språkmodellen som utvecklas. Det kräver dock att vi utnyttjar den svenska samverkansförmågan. Partistyrelsen är inte beredd att ställa sig bakom förslaget att tillsätta en utredning om ett nytt digitaliseringsprogram med inriktning på AI, men anser att det kan finnas skäl att bättre sammanställa den politik som finns samlad i partiets olika riksdagsmotioner och fortsatt vidareutveckla vår politik i takt med teknikutvecklingen. Frågor kring AI tas även upp i rapporten om Utrikes- och säkerhetspolitik, kapitel 1, samt i Europa-rapporten, kapitel 5. Partistyrelsen föreslår **att motion H 28 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion H 28 anses besvarad

H 29. Statlig samordning av regionernas och kommunernas digitalisering

På 1990-talet digitaliserades mycket av verksamheterna i Sveriges regioner och kommuner. Då låg Sverige i framkant i världen med digitaliseringen. Nu 30 år senare är många av kommunernas digitaliseringsverktyg föråldrade och dyra. Sverige har därmed halkat efter många andra länder i digitaliseringen. För att vi ska kunna återta en tätposition krävs att staten tar initiativ och samordnar digitaliseringen i regionerna och kommunerna. Danmark är här ett gott föredöme, som har skapat en gemensam portal för stat, regioner och kommuner, där medborgarna kan logga in för att sköta många av kontakterna med den offentliga sektorn. Det blir en initial kostnad för kommunerna, men i längden effektiviserar man verksamheterna och därmed minskar kostnaderna. För att kunna leverera bra välfärd även i fortsättningen, då är en utveckling av digitaliseringen en av de mest kraftfulla verktygen. Liberalerna är ett teknikoptimistiskt parti. Vi tror på att nya tekniska lösningar kan förbättra samhället. Jag anser därför att Liberalerna bör ta initiativ till en statlig samordning av regionernas och kommunernas fortsatta digitalisering.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar initiativ till att staten samordnar digitaliseringen i regionerna och kommunerna för att få effektivare verksamhet och därmed betjäna medborgarna bättre.

Motionär: Kjell Fransson, Motala

Svar till H 29

Motion H 29 föreslår att Liberalerna tar initiativ till att staten samordnar digitaliseringen i regionerna och kommunerna för att få effektivare verksamhet och därmed betjäna medborgarna bättre. Liberalerna har i sin riksdagsmotion om digitalisering och i en motion till SKR:s kongress föreslagit att staten ska ta en större samordningsansvar för digitaliseringen inom offentlig sektor i hela landet för att minska onödig administration och minska antalet regionala och kommunala administrativa system. Den statliga myndigheten DIGG skulle här kunna ta en större roll. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning, men menar att Liberalerna redan idag är aktiva i denna fråga och föreslår **att motion H 29 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 29 anses besvarad

H 30. Evig sommartid

Ett stort och helt onödigt miljöproblem är det som i EU-sammanhang kallas "daylight saving". Det är lämpligt att i höst när sommartiden ska övergå till s.k. normaltid upphöra med tidsväxlingen och göra vår sommartid evig.

Om EU inte förmår att ta detta beslut bör från svensk sida läggas in en begäran att av miljöskäl länder med midnattssol kan ha evig sommartid.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar kräva evig sommartid.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Svar till H 30

I motion **H 30** föreslår motionären att sommartid ska bli den rådande tiden i Sverige året runt. Partistyrelsen ser att det finns skäl att se över hur tidsomställningen två gånger om året fungerar i det moderna samhället vi nu lever i. Men det är av överordnad vikt att EU har så enhetlig tid som möjligt. Sverige bör därför inte själv agera i frågan utan fortsätta hantera frågan tillsammans med övriga medlemsstater i EU. Partistyrelsen föreslår **att motion H 30 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 30 avslås

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion H 1 anses besvarad
2. **att** motion H 2 anses besvarad
3. **att** motion H 3 anses besvarad
4. **att** motion H 4 anses besvarad
5. **att** motion H 5 anses besvarad
6. **att** motion H 6 anses besvarad
7. **att** motion H 7 anses besvarad
8. **att** motion H 8 anses besvarad
9. **att** motion H 9 anses besvarad
10. **att** motion H 10 anses besvarad
11. **att** motion H 11 anses besvarad
12. **att** motion H 12 avslås
13. **att** motion H 13 anses besvarad
14. **att** motion H 14 anses besvarad
15. **att** motion H 15 anses besvarad
16. **att** motion H 16 anses besvarad
17. **att** motion H 17 anses besvarad
18. **att** motion H 18 anses besvarad
19. **att** motion H 19 anses besvarad
20. **att** motion H 20 anses besvarad
21. **att** motion H 21 anses besvarad
22. **att** motion H 22 anses besvarad
23. **att** motion H 23 anses besvarad
24. **att** motion H 24 anses besvarad
25. **att** motion H 25 anses besvarad
26. **att** motion H 26 anses besvarad
27. **att** motion H 27 bifalls
28. **att** motion H 28 anses besvarad
29. **att** motion H 29 anses besvarad
30. **att** motion H 30 avslås

Rapport Europa

Kapitel 5: Dra nytta av digitaliseringen

31. Utvecklingen av artificiell intelligens (AI) har pågått under lång tid och finns överallt i vårt samhälle utan att vi tänker speciellt mycket på det. Men under de senaste åren har utvecklingen gått snabbt och den märks nu av i människors och företags vardag på ett helt nytt sätt. Det är uppenbart att AI kommer att spela en allt större roll i ekonomin och i våra liv framöver och EU måste se till att både kunna utnyttja möjligheterna med denna teknik och minimera de möjliga negativa effekterna och riskerna. Användningsområdena är vitt skilda, från sjukvård till jordbruk och klimatarbete. Det innebär att lagstiftning för att reglera tekniken behöver vara flexibel och teknikneutral. Den måste också se till att små- och medelstora företag inte missgynnas och att det inte bara är de stora digitala jättarna som får del av AI-teknikens alla fördelar.
32. För Liberalerna är det också viktigt att reglering och standarder för AI sätts på EU-nivå för att se till att våra företag har ett tydligt regelverk att förhålla sig till. På så sätt skapar vi också en standard som andra länder i världen kan följa efter för att se till att fördelarna med AI kan spridas utan att för den delen innebära stora risker för integriteten och mänskliga rättigheter.

EKONOMI: Ekonomisk politik och skattepolitik

I 1. Ny skattereform

Liberalerna och Socialdemokraterna genomförde den senaste större skattereformen för ca 30 år sedan. Sedan dess har det lappats och lagats på den reformen. Nu är det dags att ta ett nytt helhetsgrepp om hur den statliga beskattningen ska utföras. Inriktningen bör vara förenklingar och så få undantag som möjligt. T ex bör moms vara så enhetlig som möjligt. Målsättningen bör vara att skattetrycket successivt sänks. Man bör överväga att helt slopa den statliga skatten på arbete. Naturligtvis ska marginalskatten vara maximalt 50 %. Hälften kvar, som har varit partiets målsättning i decennier. Vidare att arbete beskattas mindre, medan konsumtion och framförallt miljöförstörande konsumtion beskattas hårdare.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar initiativ till en stor skattereform med den inriktning som anges ovan.

Motionär: Kjell Fransson, Motala

I 2. Ändra skattesystemet

Liberalerna är för regelförenklingar och anses ha en väldigt bra politik för företagare. Däremot saknas konkreta förslag på skatteområdet. Skattelagstiftningen är en central del av statsfinanserna och därmed en central del i den politik som ska genomföras. Skattefrågan är därmed en hög liberal angelägenhet och vi behöver ta kommandot i frågan.

Sverige är ett litet land med en liten befolkning och marknad, men vi är duktiga på innovation och utveckling. Att folk arbetar och driver företag är oerhört viktigt för vårt land. Skatter är till för att finansiera det offentliga, hade det inte behövts så hade vi inte tagit ut skatter. Sedan hänger skatter och välstånd ihop, så vi behöver ta ut den skatt som behövs. Och det som genererar skatteintäkter är konsumtion, investeringar och arbete så vi behöver utgå ifrån detta och skatta breda baser. Skattelagstiftningen behöver formas härefter.

Vi ser också omfattande förändring på det internationella planet och reglerna är komplexa. Vi kan inte ensidigt bekämpa skattefusk, vi måste jobba med internationella regler och överenskommelser. För att Sverige inte ska halka efter och få en omodern skattelagstiftning så måste vi se över hela regelverket. Dels för att inte hamna i ett sämre konkurrensläge, dels för att inte riskera att behöva leva med parallella skattesystem.

Allt kräver en ordentlig utredning. Gör vi rätt förändringar kan vi sänka skatten på arbete och få ett mer ändamålsenligt skattesystem. Mer pengar i plånboken för svenska folket ger fler frihet och bättre förutsättningar i livet. Detta gynnar familjer, pensionärer, ensamstående, små och stora företag.

Exempel på konkreta förslag som en arbetsgrupp skulle kunna jobba vidare med.

- De s.k. 3:12-reglerna bör slopas helt och ersättas med rak beskattning om 25-30 procent. Alternativ finns om vi ändå vill ha klyvningsregler.
- Ta bort den statliga inkomstsatten eller sätt ett absolut max på en marginalskatt om 45 procent.
- Ta bort jobbskatteavdraget och ersätt med ett högre grundavdrag.
- Ta bort rot och rut (ett högre grundavdrag kompenseras)
- Höj avdragsgränsen för resor till och från arbete (ett högre grundavdrag kompenseras). Regeln är föremål för skattefel och (onödig) administration för Skatteverket.
- Sänk arbetsgivaravgiften
- Genomgående skatt på kapital om 30 procent.
- Genomgående moms på 25+ procent (behöver kollas mot EU-direktivet). Se över samtliga undantag och importmomsen. Regelverket leder också till mycket skattefusk och skattebortfall, framför allt vid gränsoverskridande transaktioner.
- Sänk bolagsskatten, bättre för ett land som Sverige.
- Undanta koncerner som total redovisar positivt räntenetto i Sverige från att behöva tillämpa reglerna om avdragsbegränsning för negativa räntenetton.
- Värna om Sveriges intressen när allt fler EU-direktiv tas fram på skatteområdet.
- Allt plus som ovan genererar ska sänka skatten på arbete/pension. Idag utgör skatt på arbete ca 60% av de totala skatteintäkterna (orimligt).

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** verka för en förändring och förenkling av skattesystemet genom att tillsätta en arbetsgrupp med syftet att arbeta fram konkreta förslag.

Motionär: Michael Merdoyo, Solna; Lennart Larsson, Örebro

I 3. Skattereform för ett friare Sverige

Sverige ska vara ett land där alla har möjlighet att förverkliga sina drömmar. Det ska inte spela någon roll vem du är eller var du kommer ifrån, du ska ändå ha samma chans att uppnå målen du strävar efter. Det gemensamma fyller en viktig funktion för att finansiera vår välfärd och säkerhet. Därför är det viktigt att skattesystemet är både effektivt och rättvist.

Vi har i Sverige idag särskilda utmaningar med höga skatter på arbete som gör att det lönar sig dåligt med utbildning. Sveriges marginalskatt är världens näst högsta som inklusive

arbetsgivaravgiften ligger på 66,1 procent. Skattetrycket leder till att för få vill utbilda sig till bristyrken som sjuksköterskor och poliser. För att få fler som vill arbeta inom dessa sektorer, och för att det ska löna sig med utbildning, måste vi sänka inkomstskatterna. Det finns ett behov av minskat skattetryck, och Liberalerna ska vara det parti som tydligast tar ställning för minskad skatt på arbete och utbildning. Liberalerna var under förra mandatperioden anledningen till att värnskat- ten avskaffades, en reform som var självfinansierande, och nu är det dags att se över den statliga inkomstskatten som bland annat drabbar ovan nämnda yrkesgrupper. Liberalerna måste även arbeta för att arbetsgivaravgiften sänks.

För att finansiera ovan nämnda inkomstskattesänkningar ska konsumtions- och kapitalbeskattningen förändras. Det här ska göras genom att göra momsbeskattningen enhetlig och en reformering av fastighetsbeskattningen.

En enhetlig moms innebär för det första att alla varor beskattas på samma nivå. Idag finns tre moms nivåer på 6, 12 och 25 procent. Differentieringen leder till marknaden sned- vrids när exempelvis kranvatten och vatten på flaska beskat- tas olika, liksom dansbandsspelningar och konserter. Enhetlig moms innebär att konsumtionsskatten blir efter bärkraft. Min- dre bemedlade hushåll skulle med enhetlig moms slippa betala för de bättre bemedlades konsumtion, som ju är större, och istället skulle alla betala för det man konsumerar.

För det andra måste beskattningen av kapital ses över generellt, och beskattningen av fastigheter i synnerhet. Dagens kommunala fastighetsavgifter bör sänkas och dess tak tas bort. Därmed skulle alla beskattas för just vad man äger och därmed bli mer rättvist. Med det systemet skulle de flesta beskattas lägre för sina fastigheter, men de som bor i de dyraste och högst belånade fastigheterna beskattas högre. Det senaste landsmötet beslutade att Liberalerna skulle vara för att fastighetsskatten ska inkluderas i en skattereform av det slag som skrivs om i denna motion, och vad motionen anför är en förtydning av vad det ställningstagandet innebär. Behovet av reform på skatteområdet är uppenbart och kom- mer att fortsätta aktualiseras under kommande år. Det är vik- tigt att Sveriges utbildningsparti Liberalerna går i bräschen för ett system som premierar utbildning och arbete. Därför föreslår LUF att landsmötet antar följande ståndpunkter vid en skattereform.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna verkar för att en omfattande skattere- form ska genomföras. Liberalernas ska sträva efter att skattereformen syftar till att systemet premierar arbete. Liberalerna ska arbeta för att skattesystemet är effek- tivt och rättvist
- 2. att** Liberalerna tar ställning för att skattereformen ska inkludera kraftigt sänkta skatter på arbete. De sänkta inkomstskatterna ska innefatta både arbetsgivaravgif- ten och den statliga inkomstskatten
- 3. att** Liberalerna tar ställning för att skattereformen ska inkludera en enhetlig moms

- 4. att** Liberalerna tar ställning för att skattereformen ska inkludera en fastighetsskatt som är lägre än dagens fastighetsavgift men utan tak.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till I 1 – I 3

Motionerna I 1, I 2 och yrkande 1 samt 2 i motion I 3 argu- menterar för en skattereform. Partistyrelsen instämmer att Sverige är i behov av en ny skattereform och det är något som drivs aktivt av partiet. Mycket har hänt sedan den stora skat- tereformen på 90-talet. Som litet land i utkanten av Europa måste Sverige slå vakt om konkurrenskraften. Skattesystemet ska vara rättssäkert, effektivt och förutsägbart för att skapa en mer dynamisk och konkurrenskraftig ekonomi. Genom en skattereform kan vi skapa förutsättningar för fler företag att växa och skapa fler jobb, stärka incitamenten att gå från bidrag till arbete, lasta av för den som tar ansvar för sin eko- nomi, låta flit och strävsamhet belönas bättre och se till att man får mer tillbaka för sin utbildning. Skattereglerna bör utformas för att öka investering i entreprenörskap, innovation och forskning. Ska Sverige kunna möta dagens och framtidens utmaningar behövs ett system som stärker den svenska kon- kurrenskraften och skapar en mer dynamisk ekonomi. På sikt vill vi som liberalt parti ha ett så lågt skattetryck som möjligt, med fokus på att utbildning ska löna sig – i kombination med fortsatt stora ambitioner vad gäller kärnan i vår gemensamma välfärd. En stor skattereform skulle stärka hela Sverige eko- nomi och konkurrenskraft samtidigt som skattesystemet skulle bli enklare att förstå och mer transparent. Partistyrelsen anser med att **yrkande 1 i motion I 3 ska bifallas med vad parti- styrelsen anför** och att **motionerna I 1, I 2 och yrkande 2 i motion I 3 bör därför anses besvarade.** (motion I 3 yrkande 3 besvaras tillsammans med motion I 18, motion I 3 yrkande 4 besvaras tillsammans med motion I 7)

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion I 1 anses besvarad
- 3. att** motion I 2 anses besvarad
- 3. att** motion I 3 yrkande 2 anses besvarad
- 4. att** motion I 3 yrkande 1 bifalls med vad partistyrelsen anför

I 4. Införa ett jobbgrundavdrag som ersätter grundavdraget och jobbskatteavdraget

För många med lägre inkomster är det idag en liten skillnad mellan att arbeta och att leva på sociala ersättningar trots den forskning som visar att sysselsättningen ökar om det är större skillnad mellan bidrag och jobb. De skattereduktioner i form av jobbskatteavdraget och grundavdraget som finns för låga inkomster är tyvärr alldeles för komplicerade, orättvisa och ologiska och behöver ersättas med ett mer enhetligt system som ger större undantag och skattesänkningar. Istället för att lappa och laga behöver politiken börja om från början. Därför föreslår vi att införandet av ett jobbgrundavdrag, vilket syftar till att ersätta det nuvarande komplicerade grundavdraget och jobbskatteavdraget.

Grundavdraget, den del av förvärvsinkomsten som undantas från kommunalskatt, uppvisar en komplex konstruktion som varierar beroende på inkomstnivå. Grundavdraget är högre för vissa grupper med låga inkomster, vilket resulterar i den så kallade LO-puckeln. Denna konstruktion var ett villkor för att Landsorganisationen (LO) skulle acceptera den omfattande skattereformen som genomfördes under perioden 1990-1991. Utformningen av grundavdraget på detta sätt innebär både ineffektivitet och bristande rättvisa i skattesystemet.

Jobbskatteavdraget har en komplex struktur som är kopplad till arbetsinkomst, kommunalskattesatsen och grundavdraget. Denna komplexitet gör det utmanande för någon annan än specialister att förstå och beräkna jobbskatteavdraget. Grundavdragets komplicerade natur bidrar till denna svårighet.

Till exempel är jobbskatteavdraget utformat på ett sådant sätt att individer med transfereringsinkomst står inför en relativt hög marginalskatt när de börjar tjäna arbetsinkomst. Dessutom fungerar jobbskatteavdraget som en statligt finansierad skattereduktion som är mer betydande i kommuner med högre kommunalskatt, vilket ger incitament för kommunalskattehöjningar.

Vårt föreslagna jobbgrundavdrag skulle innebära att arbetsinkomst blir ett eget inkomstslag med ett grundavdrag på 120 000 kr per år (10 000 kr per månad). Först efter denna inkomstnivå betalar man kommunalskatt. Det skulle innebära sänkt skatt för alla som arbetar, men mest till låginkomsttagare. Detta skulle skapa större skillnad mellan bidrag och jobb, vilket i sin tur kan öka sysselsättningen och minska bidragsberoendet. (Se Lundberg 2019: *Förenklade skatter på arbete: Ökad transparens och fler i jobb*)

Liberalerna bör förespråka införandet av ett jobbgrundavdrag som ersätter dagens komplicerade grundavdrag och jobbskatteavdrag. Detta förslag innebär en förenkling av skattesystemet, skapar större skillnad mellan bidrag och jobb, och bidrar till ökad sysselsättning och minskat bidragsberoende. Dessutom bör åtgärder vidtas för att motverka att staten subventionerar höjda kommunalskatter. Genom detta förslag kan Liberalerna värna om ett rättvist och enkelt skattesystem som sänker skatten för alla, men framför allt för låginkomsttagare.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna ska verka för att ett enhetligt jobbgrundavdrag på 120 000 kr per år införs som ersätter grundavdraget och jobbskatteavdraget

Motionär: Martin Norrby, Lidingö; Elin Söderholm, Stockholm; Edvin Mårtenson, Täby

Svar till I 4

Motion I 4 argumenterar för att jobbskatteavdraget och grundavdraget ska avskaffas för ett jobbgrundavdrag. Liberalerna prioriterar arbetslinjen. Det ska löna sig att arbeta. Men utanförskapet och integrationsskulden växer samtidigt som arbetslösheten ökar. Liberalerna verkar för att bryta bidragsberoendet i samhället och därför är det viktigt att staten ger incitament för att arbeta. Förslaget skulle ta bort fördelarna med jobbskatteavdraget och riskera att återigen minska skillnaden att gå från bidrag till arbete. **Motion I 4 bör därför avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion I 4 avslås

I 5. Avskaffa den statliga inkomstkatten

Sverige har ett av världens högsta skattetryck på inkomst från arbete. För låga och medelhöga inkomster följer det OECD relativt väl, möjligen något högre. För de högre inkomsterna blir marginalskatten 66 procent exklusive mervärdesskatt och andra konsumtionsskatter, med dessa inräknade uppgår den i nästan 77 procent vilket är långt över jämförbara länder. Det innebär att marginaleffekten på att jobba/producera mer för en högre inkomst är oerhört låg och Sverige skrämmar bort dessa individer till länder där de kan producera utan att bli överbeskattade. I budgetpropositionen 2020 där värnskatten avskaffades konstaterades att "den långsiktiga självfinansieringsgraden mest sannolikt är i närheten av 100 procent", att ta bort den var en viktig vinst som visar på att det går att sänka skatten utan att det påverkar statsfinanserna negativt. En liknande uträkning har gjorts av Jacob Lundberg, Doktor i nationalekonomi och numer politisk sakkunnig hos finansminister Elisabeth Svantesson på den statliga inkomstkatten. Den visar att ett helt avskaffande av den statliga inkomstkatten inte bara är självfinansierande utan skulle öka statsintäkterna med 10 miljarder kronor. För att förtydliga är det inte den yttersta eliten som skulle påverkas av ett avskaffande utan alla med en inkomst över 51.000kr/månad betalar den extremt höga skatten. För att liberalerna ska vara för arbetslinjen måste vi som parti också se till att allt arbete uppmuntras, och att vi inte förlorar högproducerande arbetskraft till andra länder på grund av orimliga skatter utan positiv inverkan på statskassan.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** den statliga inkomstkatten borde avskaffas.

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs; Elin Oskarsson, Solna; Josefin Fällgren, Uppsala; Tobias Korall, Lund

Svar till I 5

I **motion I 5 föreslås** att ta bort den statliga inkomstskatten. Liberalernas fastslagna politik är att inkomstskatteskalan ska göras plattare. Platt skatt vilket förslaget skulle innebära är dock inte aktuellt. Idag lönar det sig inte tillräckligt mycket att arbeta för många av de människor som allra mest behöver komma i arbete. En reform för platt inkomstskatt skulle begränsa politikens möjligheter att kraftfullt sänka marginalskatten för dessa grupper. Det finns däremot goda skäl att låta en kommande skattereform se över om dagens nivå för den statliga inkomstskatten gynnar incitamenten för utbildning, flit och strävsamhet. Partistyrelsen yrkar därför att **motion I 5 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 5 avslås

I 6. Låt den första intjänade miljonen vara skattefri

Ge alla en chans att få en bra start på vuxenlivet. Låt den första intjänade miljonen vara skattefri. Det om något är en frihetsreform värd namnet. Alla får chansen att under eget ansvar bygga upp ett sparkapital. Det kapitalet kan exempelvis användas för kontantinsats i ett boende eller för att satsa på en affärsidé. Några kommer säkert att sätta sprätt på pengarna men de fick i alla fall chansen men tog den inte. Om det är någonting det svenska samhället har koll på så är det skatteuttaget. Alla våra inkomster (förutom de svarta) registreras per individ. Det är med andra ord enkelt att se när varje individ når en ackumulerad inkomst på 1 000 000. Det innebär också att politiken inte behöver försöka klura ut speciella sparformer som i slutändan mest gynnar banker och andra finansinstitut..

Förvisso har denna motion behandlats vid ett tidigare landsmöte och då ansetts besvarad – vilket jag i och för sig kan känna en viss tacksamhet för – med hänvisning till att landsmötet inte bör fastslå en specifik summa. Då inställer sig frågan ”varför inte?” Om nu inte landsmötet gör det, vem/vilka skall i så fall göra det?

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att den första intjänade miljonen är skattefri.

Motionär: Bosse Källström, Huddinge

Svar till I 6

Motion I 6 vill att den första intjänade miljonen ska vara skattefri. Alltför många lever idag i utanförskap och utan egen försörjning. Att sänka trösklarna för att få ett första arbete är därför viktig politik för att stärka integrationen i samhället. I Liberalernas rapport ”Fler i egen försörjning” föreslås vidare att en första jobbet-reduktion bör införas för inkomster som redovisas från arbete eller företagande görs skattefria. Med hänvisning till den politik partiet driver yrkar partistyrelsen att **motion I 6 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 6 anses besvarad

I 7. Gör fastighetsavgiften progressiv

Fastighetsavgiften är 0,75 procent av taxeringsvärdet för småhus. För ägarfastigheter och bostadsrätter är avgiften 0,3 procent. Det finns ett maxtak för småhus. För år 2023 är den 8.874 kronor. Även för lägenheter finns ett maxtak. Det är 1.589 kronor per lägenhet för år 2023. Maxtaket gör att fastighetsskatten är regressiv. En villa med ett taxeringsvärde på 1 miljon kronor och en villa på ett taxeringsvärde på 20 miljoner kronor betalar i stort sett lika mycket i skatt. Många har kritiserat denna utformning av skatten, bl a Finanspolitiska rådet. Liberalerna bör ta initiativ till att få en ändring till stånd och göra fastighetsskatten progressiv, med höjt eller utan maxtak. Då skulle villor med höga taxeringsvärden få betala mer i fastighetsavgift och staten skulle få in mer skatteintäkter, som de med de med högre taxeringsvärden på villorna får betala.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar initiativ till så att fastighetsavgiften ändras från att vara regressiv till att bli progressiv.

Motionär: Kjell Fransson, Motala

Svar till I 7

Motion I 7 och motion I 3 yrkande 4 föreslår reformering av fastighetsavgiften. En ägd bostad är mer än en kapitalplacering utan är för de allra flesta en viktig känslomässig bas i tillvaron och den allra viktigaste investering man gör i livet. Det ställer höga krav på att beskattningen av fastighetssektorn sker på ett förutsägbart sätt som framstår som legitimt hos den stora allmänheten. Därför var den tidigare fastighetsskatten problematisk. Partistyrelsen anser därför att **motion I 7 och motion I 3 yrkande 4 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 7 avslås
2. **att** motion I 3 yrkande 4 avslås

I 8. Ett avdrag att avveckla

Under 25 år har jag vid varje ordinarie landsmötet föreslagit att Liberalerna, liksom tidigare till 2015 Folkpartiet Liberalerna, skall verka till 100 procent för att ta bort 100 procent av rätten att göra avdrag för utgiftsräntor

En del liberala grundteser tål att upprepas. En sådan är:

Man skall leva på sin lön, inte på lån.

Breda skattebaser, inklusive samma skatt på mat som andra varor och tjänster, och låga skattesatser, måste vara grunden för liberal skattepolitik.

2015 års landsmöte tog, efter alltför många års försiktigt tasande viktiga steg i den riktningen. Ett sådant var att verka för att minska avdragsrätten för skuldräntor.

Tidigare landsmöten hade visat stor konsekvens i förmågan att försvara en totalt orimlig ståndpunkt.

Till saken hör också att avdragsrätten för räntor mer än annat – utöver den ekonomiska klyfta som skapas mellan arbete och arbetslöshet – bidrar till att skapa möjligheter för den som redan har tillgångar av stort värde men försvårar för den som inget har.

Den fackliga idéinstitutet Katalys presenterade den 31 maj 2022 – inte oväntat med en DN.Debatt-artikel som förmedlare – en totalt orimlig sammanblandning mellan avdrag för skuldräntor och skattenedsättningen vid anlitande av arbetskraft (Rut- och rot-avdrag). Det handlar ju om helt olika avdragsgrunder, där rut- och rot bidrar till att skapa arbetstillfällen. Katalys kallade sin rapport för utredning, sant hade varit att kalla den smörja.

2017 års landsmöte tog ett ytterligare steg i rätt riktning att avskaffa avdragsrätt för betalda räntor, dock med den oklarhetsskapande formuleringen från partistyrelsens sida ”att helt avskaffa ränteavdragen skulle dock destabilisera bostadsmarknaden och är inte aktuellt”.

I själva verket förhåller det tvärtom.

Varför skall andra skattebetalare subventionera andras konsumtion genom 30-procentig avdragsrätt för räntor (upp till 100.000 kr, därefter 21 procent)?

Nu bör mitt förslag, väckt för mer än två decennier sedan, en plan som tydliggör för varje låntagare att ränteavdragen skall fasas ut. Mitt förslag för nu mer än 20 år sedan var att avdragsrätten skulle avskaffas genom att den minskades med en procentenhet per år. Om så skett, skulle det dels vara förutsebart för varje låntagare och långgivare, dels hade avdragsrätten 2023 varit borta till ungefär sju åttondelar, den hade varit 4 procent inför 2023, inte orimliga 30 procent.

Det finns många som vill ha kvar denna orättvisa: byggare, banker, partier, personer. Men en i motsats till vad som ofta sägs skulle en tydlig plan för avdragsrättens avskaffande göra det klart för alla att man inte kan räkna med att bostadspriser och andra tillgångar ”dopas” i framtiden med avdragsrätt för räntor. Sådan dopning behövs inte.

Liberalerna har möjligheten att liksom 1902 och 1991 bidra till det som då kallades Århundradets skattereformer att också sätta ramen för tjugohundratalets skatteprinciper. Avveckla ränteavdragseländet!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar till 100 procent för att ta bort 100 procent av rätten att göra avdrag för utgiftsräntor.

Motionär: Gunnar Andrén, Danderyd

Svar till I 8

Motion I 8 och yrkande 2 i motion I 9 argumenterar för att fasa ut och avskaffa ränteavdragen. Tidigare har Liberalerna förespråkatt att ränteavdragen ska trappas ned eller avskaffas inom ramen för en samlad skattereform. I ett läge där kostnadstrycket ökar, inte minst vad gäller uppvärmning och energi pressar hushållen kraftigt samtidigt som inflationen inte bara höjer priserna generellt utan också höjer räntorna när inflationen ska tacklas. Partistyrelsen anser därför att det inte är aktuellt att genomföra en sådan reform *i det här läget*. Därför bör **motion I 8 och yrkande 1 i motion I 9 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 8 avslås
2. **att** motion I 9 yrkande 1 avslås

I 9. Avskaffa ränteavdragen

Skuldkvoten i Sverige peakade 2021 efter att stadigt ha ökat sedan 1990-talet. Skuldkvoten, hushållens skulder som andel av disponibel inkomst, ligger fortfarande på nästan lika höga nivåer. Effekterna av hushållens höga belåning har blivit tydligare nu med de höga räntorna och besvärligt för många fastighetsägare.

Dagens ränteavdrag som upp till 30 procent subventionerar lån för köp av bostäder skapar en ond spiral. För det första uppmuntras belåning som hushållen egentligen inte har råd med. För det andra driver man upp priserna på bostadsmarknaden ytterligare och gör att det blir ännu svårare för de med minst marginaler att få bostad. För det tredje tvingar man alla som inte utnyttjar avdraget att betala för någon annans bostad.

Vidare är dagens amorteringskrav även en fråga som borde avhandlas mellan låntagare och långgivare. Amorteringskraven följer naturligt av ränteavdraget, vilket ytterligare visar på hur ineffektivt ränteavdraget är.

Systemet med ränteavdragen och påföljande amorteringskrav slår snett åt flera håll. Liberalerna måste nu gradvis städa upp på området och därför föreslår Liberala ungdomsförbundet följande.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar ställning för att ränteavdragen avtrappas och gradvis fasas ut
2. **att** Liberalerna tar ställning för att amorteringskraven ska slopas på sikt.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till I 9

Yrkande 2 i motion I 9 vill att Liberalerna tar ställning för att amorteringskraven ska slopas på sikt. Att ha en sund amorteringskultur är positivt för att säkerställa att vi har en hållbar

och stabil privat kreditmarknad. Däremot har dagens regler gjort så att unga fått det svårare att etablera sig på bostadsmarknaden, samtidigt som det har försvårat ytterligare på den redan tröga bostadsmarknaden. Under våren har regeringen presenterat en översyn av låntagarbaserade makrotillsynsåtgärder där amorteringskraven ska ses över. Där kommer experter väga målkonflikterna och säkerställa att åtgärder såsom amorteringskrav är ändamålsenliga. **Yrkande 2 i motion I 9 bör därför anses besvarad.** (yrkande 1 besvaras tillsammans med motion I 8)

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion I 9 yrkande 2 anses besvarad

I 10. Utred Sveriges krav på utlandssvenskarna

En betydande andel av svenskarna bor utomlands under perioder av sitt liv och vissa flyttar för alltid. Det är viktigt inte minst inom EU att nationella regelverken inte komplicerar medborgarnas rörlighet i onödan och att krav kan anses skäliga. Väldigt många utlandssvenskar upplever dock att svenska regelverket och skattemyndigheten gör saker onödigt besvärliga och skapar osäkerhet. Inte så sällan är regelverket väldigt oklart. Människor behöver ha förutsättningar klara för sig för att göra kloka beslut. Liberalerna bör utreda saker som Sink-skatt, när personer är begränsat eller obegränsat skattekylidiga, ska utlandssvenskar med ett hus i Sverige behöva deklarera hela sin inkomst i Sverige osv. Personers rörlighet är viktigt och regelverk behöver anpassas efter förutsättningar i en värld som förändras.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna fram till nästa landsmöte utreder och presenterar förslag på förändringar som underlättar för svenskar som är utflyttade och betalar skatt i utlandet.

Motionär: Kristofer Andersson, Knivsta

Svar till I 10

Motion I 10 yrkar man att till nästkommande landsmöte utreda förslag för att underlätta för utlandssvenskar. Utlandssvenskar är extremt värdefulla för Sverige och fungerar som Sveriges ambassadörer runt om i världen. År 2018 höjdes skattesatsen i SINK från 20 procent till 25, vilket var en kännbar höjning. Liberalerna ställde sig kritiska till denna höjning och har fortsatt samma hållning. En närliggande fråga, hur inkomstskatt kan delas upp när man arbetar i flera länder, tas upp i Europarapporten, kapitel 7. **Motion I 10 bör därför anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion I 10 anses besvarad

I 11. Slopa fribeloppet

Vi vill uppmuntra arbete hos alla i samhället, även studenter. Studenter som idag tar studiemedel har ett maxtak på hur mycket de får tjäna, den summan är på ungefär 90.000 kr per termin för en heltidsstudent 2023. I detta ingår inte bara det

arbete en student gör under terminerna utan all beskattningsbar inkomst, det vill säga sommarjobb, värdepappersförsäljning och eventuellt bostadsbyte. Något som studenten då inte kan använda för sitt leverne under tiden de ska studera. Fri-beloppet skapar en inläsningsseffekt för studenter som gör att de inte kan agera som andra medborgare med sin privatekonomi och istället blir helt beroende av CSN och mot slutet av en termin ofta behöver tacka nej till arbetspass för att inte få avdrag på sitt studiestöd. Under pandemin lades ett tillfälligt avskaffande av fribeloppet in för att fler studenter skulle kunna jobba på sidan av sina studier, mycket för att läkar- och sjuk-sköterskestudenter skulle kunna avlasta en överbelastad vård. Det gällde däremot alla studenter och flera använde den extra tiden som studenter ofta har över efter sina studietimmar till att arbeta och bidra till samhället. Det är självklart att det ska fortsatt vara en möjlighet för studenter att bidra till samhället, skapa sig oerhört viktig arbetslivserfarenhet och samtidigt få lite extra pengar för att klara sig över sommaren då det generellt inte ges studiestöd.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för ett avskaffande av fribeloppet i sin helhet

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs; Elin Oskarsson, Solna; Josefin Fällgren, Uppsala; Tobias Korall, Lund

Svar till I 11

Motion I 11 föreslår att fribeloppet för studielån och -medel ska avskaffas. Liberalerna har arbetat för att höja fribeloppet exempelvis genom att vi under vår tid i regering höjde fribeloppet med 30 000 kronor samt under coronakrisen verkade för det tillfälliga slopandet av fribeloppet som sedan förverkligades. Det är viktigt för den som vill arbeta samtidigt som de studerar, inte minst för dem som inte har föräldrar eller andra som kan bidra ekonomiskt. Att fribeloppet är högt tilltaget är därför viktigt ur ett rättviseperspektiv och för att den som vill arbeta extra eller tar ett sommarjobb riskerar att missgynnas. Flit och strävsamhet bör uppmuntras, inte missgynnas. Däremot skulle ett helt slopat fribelopp innebära att bidrag betalas ut till de som inte alls behöver det. Partistyrelsen anser därför att **motion I 11 ska anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion I 11 anses besvarad

I 12. Lös problemen för att behålla kontanthantering

Idag ger riksbanken ut sedlar och mynt. Banker och andra aktörer ansvarar för kontanthantering. Banken bestämmer hur mycket kontanter du kan ta ut eller sätta in i en automat. Företag kan avtala bort möjligheten att betala kontant. Detaljhandeln får inte avtala bort att ta emot kontanter utan särskilda skäl. Det är viktigt att människor kan välja hur man vill betala. Alla måste ha goda möjligheter även om man är utanför det digitala samhället. Krissituationer kan också uppstå där kontanter behövs. Skatteverket måste kunna bevilja undantag från t ex kassaregister för att underlätta kontant betalning.

Digitaliseringen har skapat nya betaltjänster och bidragit till effektivitet på flera sätt. Det har dock inneburit att flera grupper ställts utanför. Staten har ett ansvar för att alla ska ha möjligheter att kunna betala till rimliga kostnader oavsett betalningssätt. Kontantanvändningen skiljer sig åt mellan grupper beroende på bl a ålder, inkomstnivå, utbildningsnivå och bostadsort.

Under år 2023 har beräknade studier visat att det inte är motiverat med kontanter, då dessa inte längre spelar en viktig roll för det svenska betalningssystemet. Det är då viktigt att påpeka att kontanter spelar en viktig roll för flera människor. Som lärare har jag under ett flertal år upplevt att sedlar och mynt haft en viktig roll för förståelsen i matematikundervisningen. Tyvärr känner eleverna idag inte till sedlar och mynt, då de inte hållit dem i handen utan allt sker mestadels digitalt. Flera äldre vill hålla kvar möjligheten att betala med kontanter. Begreppet lagligt betalningsmedel måste ses över vad gäller kontanternas ställning.

Enligt den undersökning utredningen låtit göra uppgav 92 procent av de svarande att de över lag är positiva till kontokort som betalningssätt. Motsvarande siffra för tjänsten Swish var 91 procent. Detta kan jämföras med kontanter där endast 30 procent av de svarande var positiva.

En jämförelse av kontanter i cirkulation som andel av BNP i 33 länder från år 2021 visar att Norge och Sverige är de länder som hade den lägsta andelen kontanter i cirkulation: 0,96 respektive 1,14 procent. Många faktorer talar för att det är viktigt att lagstiftningen för att kunna använda kontanter i betalningssystemet stärks. Anna Kinberg Batra fick i december 2020 uppdraget att utreda statens roll på betalningsmarknaden. Hon har kommit fram till att staten måste ta ansvar för att betalningar kan ske säkert såväl digitalt som fysiskt. Hur statens ansvar ska ske framgår dock inte tydligt i den avlämnade utredningen. Hur underlättar staten för personer att betala räkningar med kontanter och hur underlättas för handlare att ta emot kontanter? Utredningen bedömer i enlighet med rättspraxis att statliga, kommunala och regionala myndigheter är skyldiga att ta emot kontanter som betalning för offentligrättsliga avgifter. Det gäller även privata aktörer som utför motsvarande verksamhet på det offentligas uppdrag.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna kräver att lagstiftningen för användandet av kontanter stärks
2. **att** kontanternas ställning i begreppet lagligt betalningsmedel höjs
3. **att** statens ansvar förtydligas vad gäller värdehantering, manuella kontant-tjänster och handelns kontanthantering.

Motionär: Ulla-Britt Hagström, Skövde

I 13. Bevarande av manuella betaltjänster hela vårt land

I Värmland och många andra län i Sverige står flera kommuner utan banker och finns banker så har dessa slutat att hantera kontanter eller stöd till betaltjänster. Enligt banktjänstlagen 2010:751, 9 kapitlet är alla banker ålagda att till-

handahålla platser för kontantuttag och dagskassainsättning MEN betaltjänstlagen innefattar inte att tillhandahålla platser för manuell betalningsförmedling dvs möjligheter att betala räkningar.

Länsstyrelsen i Värmland bevakar tillgängligheten av betaltjänster i länet. Betaltjänster innefattar att betala räkningar, ta ut kontanter och sätta in kontanter och dagskassa för privatpersoner, företag och föreningar. Företaget "Clear On" utvecklade sina betaltjänster hos ombud från och med 31 augusti 2022 och efter det har situationen vad gäller betaltjänster blivit näst intill omöjlig för många som inte själva kan hantera bankernas datatjänster. Under våren har "Betaltjänstutredningen" av Anna Kindberg Batra överlämnat sitt betänkande till Regeringen *Staten och betalningarna* SOU 2023:16. Efter samtal med Länsstyrelsen är deras uppfattning att denna utredning inte kommit med några skarpa förslag som innebär att Länsstyrelsen får ett större ansvar eller befogenheter att förändra kontanthanteringen i länet. Utredningen har inga förslag på att krav ska ställas på att butiker och serviceställen enligt lag ska hantera kontanter i framtiden i likhet med vad våra grannländer har. Undantaget är våra Apotek som redan idag måste ta emot kontantbetalning. Trots krig och kris i vårt närområde, vilket innebär att datasystem snabbt kan slås ut, har alltså inte något förslag framkommit att vi ska underlätta för att betalningstjänster ska kunna fungera med kontanter. Därför måste Regering och Riksdag i samband med denna utredning tillse att hantering av kontanter inom betaltjänster är möjligt i alla delar av vårt avlånga land.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna arbetar för att säkerställa att kontanter ska kunna hanteras inom betaltjänster och att manuella betalningsförmedlingar, det vill säga möjligheten att betala räkningar manuellt, ska finnas i hela vårt land för ALLA.

Motionär: Förbund Värmland

I 14. Cash is queen

Sverige har under de senaste decennierna sakta rört sig mot att bli ett kontantfritt samhälle. Idag är det nästan helt omöjligt att klara sig bara på kontanter och till och med statliga transaktioner som skattebetalning och deklarering är numera kontantfria. Detta är en farlig utveckling som kan leda till oönskade konsekvenser för vår säkerhet och riskerar stänga ute människor från samhällets essentiella funktioner.

De digitala funktionerna är bra och har lett till stora effektiviseringar av statliga tjänster. Men vi får inte för den sakens skull utrota möjligheten att betala med kontanter. Kontanter är ett viktigt verktyg för den personliga integriteten. Digitala betalningar kan spåras och övervakas av myndigheter och företag, vilket begränsar individens rätt till privatliv. Kontanter kan inte spåras på samma sätt, vilket ger individen större kontroll över sina egna ekonomiska transaktioner.

De digitala transaktionssystemens ökade utbredning ökar även vår utsatthet. En illvillig stat eller grupp har mycket större möjligheter till att skada vår ekonomi ifall den helt digitaliseras. För det första blir det mycket lättare att övervaka våra

transaktioner om alla sker digital, och för det andra blir det även lättare att slå ut systemen ifall de alla är digitala. Skulle ett sådant scenario inträffa skulle vi som kontantlöst samhälle stå utan betalningsalternativ för både inbördes- och utrikes affärer. Att ha kontanter i omlopp i samhället är därför en säkerhetspolitisk fråga.

Vidare får man inte glömma tillgängligheten för de som inte har lika enkelt att använda digitala funktioner. Många äldre samt personer med funktionsnedsättningar upplever svårigheter med digitala transaktioner. En del har även svårt att få tillgång till och förstå de digitala banktjänsterna. Ju mer vi rör oss mot ett kontantfritt samhälle, desto större risk blir det att dessa grupper exkluderas från samhället.

Kontanter är ett pålitligt betalningsmedel som fungerar oavsett om tekniken fungerar eller inte, och oavsett hur bra en person är på att hantera digitala system. Medan digitala betalningssystem slutar fungera av någon anledning, kan kontanter fortfarande användas för att göra transaktioner.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska driva en politik som inte begränsar användandet av kontanter i Sverige, utan istället strävar efter att upprätthålla en balans mellan digitala betalningar och kontanter som alternativ för att bevara individens rättigheter och skydda landets säkerhet.

Motionär: Andreea Vanciu, Jönköping

Svar till I 12 – I 14

Motionerna I 12, I 13 och I 14 vill stärka möjligheten att använda kontanter. Kontanter spelar fortfarande en viktig roll som betalningsmedel, trots att utvecklingen går mot att allt fler konsumenter väljer att betala på andra sätt. Vi anser att alla ska ha möjlighet att hantera sin ekonomi på valfritt sätt över hela landet. Under våren 2023 kom betalningsutredningen som lämnade flera förslag. Det är positivt att möjligheten att använda kontanter och att tillgången till kontanter är på väg att stärkas. Partistyrelsen anser därför att **motionerna I 12, I 13 och I 14 anses besvarade**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 12 anses besvarad
2. **att** motion I 13 anses besvarad
3. **att** motion I 14 anses besvarad

I 15. Skatteutjämning mellan regioner

Skatteutjämning mellan regioner bör avskaffas snarast, då det är en statlig uppgift att se till att erforderliga resurser ställs till regionernas förfogande för en god sjukvård i hela landet. Om man har uppfattningen att Stockholms Stad och några få kommuner i Stockholms Län kan beskattas hårdare än idag så bör detta ske inom ramen för den kommunala skatteutjämningen.

Det regionala skatteutjämningsystemet innebär att en kommun som Tyresö som får bidrag för låg skattekraft samtidigt ska betala ca 50 miljoner årligen att användas av andra regioner än vår egen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att den regionala skatteutjämningen avskaffas.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Svar till I 15

Motion I 15 föreslår att den regionala skatteutjämningen avskaffas. Grundtanken för kostnadsutjämningsystemet är att alla kommuner och regioner ska ha samma ekonomiska förutsättningar. I dag har kommuner och regioner olika förutsättningar och precis som motionärer anför kan en kommun i en region få bidrag samtidigt som regionen är nettogivare in i systemet. Att detta sker beror på att man ser på regionen som sin helhet, och kommunerna inom detsamma. Regioner som har starka ekonomiska förutsättningar bidrar till utjämningen är därför klokt för att säkerställa en likvärdig välfärd över hela landet, även om den har kommuner som både tilldelas, eller skjuter till medel till kostnadsutjämningen. Därför bör **motion I 15 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 15 avslås

I 16. Slopad matmoms under kristider

Bakgrund: Under kristider såsom den pågående ekonomiska inflationen blir många människor ekonomiskt påverkade. Det kan vara arbetslöshet, permitteringar eller minskad arbetstid som gör att människor får det svårt att klara av sina kostnader. Mat är en av dessa kostnader som är grundläggande för att överleva och det är viktigt att alla har råd med mat även under svåra omständigheter.

Förslag: Därför föreslår vi att matmomsen slopas under kristider. Det skulle innebära en lättnad för de människor som har det ekonomiskt svårt att kunna köpa mat och skapa en trygghet att man kommer att kunna försörja sig även under svåra tider.

Konsekvenser: Slopandet av matmomsen skulle innebära en minskning i skatteintäkter. Det är viktigt att detta tas i beaktande och att det görs en noggrann utvärdering för att säkerställa att slopandet har önskad effekt.

Slutsats: Att slopa matmomsen under kristider skulle vara ett viktigt stöd för de människor som har det svårt att klara av sina kostnader. Genom att göra detta kan man skapa en trygghet för de människor som drabbas hårt av ekonomiska svårigheter. Därför är detta ett viktigt åtgärd som bör genomföras för att säkerställa grundläggande rätt till mat för alla.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** matmomsen slopas under kristider. Det skulle innebära en lättnad för de människor som har det ekonomiskt svårt att kunna köpa mat och skapa en trygghet att man kommer att kunna försörja sig även under svåra tider.

Motionär: Oscar Malmerengen, Göteborg

I 17. Inte ens folkpartister borde nödgas människor att läsa mer

Med århundradets skattereform tog Folkpartiet ansvar för ett mer enhetligt och effektivt skattesystem som har tjänat Sverige väl sedan dess. Tyvärr har enhetligheten i skattesystemet urholkats sedan dess, och Liberalerna borde givetvis vara det parti som tar störst ansvar för en effektiv, transparent och enkel skattepolitik.

Frågan om enhetlig moms har behandlats tidigare på landsmöten. Senast avslog partistyrelsen förslaget för att det (1) skulle minska politikernas makt, (2) böcker skulle bli dyrare, och (3) att det skulle vara dyrare att semestra i Sverige än utomlands.

Som svar på dessa argument vill jag lyfta att:

1. Det är önskvärt att politiker har mindre makt över människors liv
2. Det är inte politikens vilja som gör att människor läser; det är läsarens egna vilja
3. Alla varor som konsumenterna köper i Sverige är dyrare på grund av vår höga moms, det finns inget som särskiljer turismen som snarare drabbas av våra höga arbetsskatter och låga lönespridning som gör restaurangbesök hutlöst dyra i Sverige.

Skattesystemen ska vara: enkla att förstå, effektiva, och rättvisa. Enhetlig moms vinner över rådande system i alla dessa tre kategorier. Enhetlig moms skulle underlätta för småföretagare, vara mer effektiv, och stoppa särintressenas skattefördelar.

Men det kanske främsta argumentet för enhetlig moms är att den beskär den statliga paternalismen. Liberaler har alltid varit de största motståndarna mot att vi med skattesatser och förbud ska tvinga människor att agera på ett visst sätt. En av de bärande anledningarna till detta är att vi tror på värdepluralism – att det bara är varje individ som själv kan avgöra vad som gör deras liv värt att leva.

Folkpartister kan inte bestämma att andra borde läsa mer. Även om vi vill. Därför borde enhetlig moms införas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för enhetlig moms.

Motionär: André Nilsson, Stockholm; Rasmus Jonlund, Stockholm

I 18. Enhetlig moms

Ett enklare skattesystem gynnar alla. Låt oss förenkla momsen och införa en enhetlig momssats på all konsumtion.

I Sverige har vi differentierad moms vilket innebär att vissa varor och tjänster är subventionerade med lägre moms. Motiveringen brukar vara, aningen att branschen i fråga bidrar med någon form av extra stor samhällsnytta eller att ett lägre pris på vissa varor fyller en fördelningspolitisk funktion.

I själva verket är de olika momssatserna helt enkelt resultatet av att vissa grupper och branscher lyckats bättre än andra med sin lobbyverksamhet. Vissa grupper gynnas och andra missgynnas. Rättvisa och förutsägbarhet lyser med sin frånvaro.

Att införa enhetlig moms skulle undanröja en massa byråkratiskt krångel och spara pengar för företagen. Det skulle

också frigöra resurser hos Skatteverket. Resurser som kan användas för att korrigera fel och fusk. Om man införde en enhetlig moms torde momssatsen kunna sänkas rejält från dagens 25 % och göra varor och tjänster i allmänhet billigare.

Hellre enklare och lite billigare för alla än mycket billigare för vissa.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att införa en enhetlig moms på all konsumtion.

Motionär: Michael Westin, Sundsvall

Svar till I 16 – I 18

Motionerna I 16, I 17, I 18 och motion I 3 yrkande 3 argumenterar kring differentierad moms. Partistyrelsen anser att *hela skattesystemet behöver reformeras och i en sådan reform bör momsen ses över och bli mer enhetlig*. Detta bland annat för att förenkla skattesystemet. En helt enhetlig moms är dock inte det bästa systemet och skulle kunna riskera få negativa konsekvenser. Skattepolitiken ska kunna utformas med hänsyn till vissa varors priselasticitet. En förändring av momsstrukturen skulle även leda till att hushållen minskar sin konsumtion av vissa varor till förmån för öknings av andra. En sådan förändring skulle sannolikt vara belagd med effektivitetsförluster där hushåll påverkas olika och kostnaden för exempelvis semester inom Sverige relativt utlandet skulle stiga. Däremot skulle en sänkt matmoms inte vara god fördelningspolitiskt eller få önskvärd effekt på marknaden, *matmomsen bör därför vara på samma nivå som i dag*. Det *En sänkt matmoms* är också en reform som skulle riskera ta utrymme för riktade satsningar för de som behöver stödet allra mest. Därför bör **motion I 17, I 18 och motion I 3 yrkande 3 anses besvarade och motion I 16 bör avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion I 3 yrkande 3 anses besvarad
2. att motion I 16 avslås
3. att motion I 17 anses besvarad
4. att motion I 18 anses besvarad

I 19. Slopas moms på uthyrning av privatbostad

Privatpersoner som hyr ut sin privatbostad har tidigare inte behövt betala moms om de svarat nej på någon av följande frågor:

Hyr du ut din möblerade bostad i ditt eget namn, alltså med dig själv som hyresvärd? Ligger bostaden i Sverige? Hyr du ut bostaden mer än 112 dagar på ett år? Hyr du ut bostaden till olika hyresgäster under året, och i högst fyra månader till varje hyresgäst? Marknadsför du din uthyrning till dygnspris eller veckopris eller erbjuder du tjänster som till exempel städning, byte av sänglinne och annan gästservice? Har du tagit ut, eller tänker du ta ut, mer än 50 000 kronor exklusive moms i hyra (56 000 kronor inklusive moms) under beskattningsåret?

Sedan 1 juli 2022 är detta ändrat och nu ska fastighetsägare betala moms om beloppet överstiger 80 000 kr. Frågan ”Hyr du ut bostaden mer än 112 dagar på ett år?” är borttaget.

Jag föreslår att dessa regler ändras och återgår till hur de var före 1 juli 2022. Jag föreslår också att det skattefria beloppet höjs till 100000 kronor. Eftersom kostnader för boende ökat senaste året bland annat, i form av räntor och el. Det ska vara lätt att hyra ut privatbostad och det bör uppmuntras att vi människor utnyttjar våra bostäder maximalt. Då ska det inte tillkomma beskattning i form av moms. Och vi ska öka avdraget för gränsen av skatt av kapital. Detta för att förenkla hur man som privatperson får dra kostnader som uppkommer när man hyr ut.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** återgå till reglerna som var före 1 juli 2022 i uthyrning av privatbostad
2. **att** öka avdraget för beskattning av kapital till 100000 i samband med att man hyr ut privatbostad eftersom kostnaderna ökat och att vi ska göra det lätt att hyra ut.

Motionär: Charlotte Ekberg, Nacka

Svar till I 19

Motion I 19 föreslår att mervärdesbeskattning avskaffas för uthyrning av privatbostäder och att det skattefria beloppet för uthyrning höjs till 100 000 kronor. I dag är det för krångligt och svårt att hitta någonstans att bo. Det saknas bostäder – och marknaden fungerar dåligt. Det är angeläget att politiken inte skapar hinder för ett effektivt nyttjande av bostadsbeståndet. Partistyrelsen anser att villkoren för uthyrning av privatbostäder för uthyrning av privatbostäder bör göras mer generösa. Vid landsmötet 2021 beslutade landsmötet att bifalla ett yrkande om just det. Därför anser partistyrelsen att **motion I 19 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 19 anses besvarad

I 20. Ett fullständigt och informativt lönebesked för varje svensk löntagare

Jag yrkar att Liberalerna ska verka för att varje svensk löntagare ska få ett fullständigt, lättläst och informativt lönebesked varje månad. Som finansminister för Folkpartiet införde Anne Wibble ett sådant lönebesked för statligt anställda år 1993. Det togs bort av den efterföljande socialdemokratiska regeringen.

Bakgrunden för mitt förslag är denna. De flesta svenska löntagare har inte någon klar uppfattning om vad de betalar i skatt och avgifter på sina inkomster. Skälet är enkelt. De får ingen korrekt och fullständig information om detta via sina arbetsgivare.

Löntagarnas bristande kunskaper om vad de betalar i skatt är ett hinder för en väl fungerande liberal demokrati. Hur ska väljarna kunna fatta underbyggda beslut vid valurnan när de har dimmiga begrepp om vad de betalar helt och fullt ut i skatt och avgifter till den offentliga sektorn? Här finns ett demokratiskt informationsunderskott, som inte är värdigt ett samhälle som gör anspråk på öppenhet i det offentliga samtalet.

Den centrala idén bakom det fullständiga lönebeskedet är att ge korrekt och total ekonomisk information åt löntagarna

varje månad. Alla lönebesked bör därför redovisa följande poster: total lönekostnad (dvs totallön) ingripet avsättningen till avtalspension, löneskatt och löneavgifter, vilka idag täcks av begreppen ”arbetsgivaravgift”, bruttolön, inkomstskatt, jobbskatteavdrag, olika avgifter, skattereduktion samt nettolön.

Upplysta löntagare/väljare bidrar till god politik och förstärker den liberala demokratin. Dagens datateknik gör det enkelt och billigt att skapa ett fullständigt och lättläst lönebesked.

Här har Liberalerna en möjlighet att göra en pionjärgärning i regeringsställning genom att på nytt införa ett korrekt lönebesked för de statligt anställda. Ett fullständigt lönebesked inom staten kommer sedan fungera som förebild för övriga delar av det svenska samhället.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att varje svensk löntagare ska få ett fullständigt och informativt lönebesked inspirerade av det lönebesked för statligt anställda som Anne Wibble införde som finansminister 1993.

Motionär: Lars Jonung, Lund

Svar till I 20

Motionären i **motion I 20** vill att löntagare ska få fullständiga lönebesked. Liberalerna värnar om trygghet i skattesystemet. En ökad transparens kan vitalisera debatten om hur vi hanterar våra gemensamma skattemedel och skapa en mer demokratisk uppslutning för skattesystemet. Partistyrelsen instämmer att mer utförliga lönespecifikationer skulle bidra till detta. Vid landsmötet 2021 bifölls en motion om att ställa krav att lönespecifikationer ska innehålla bland annat arbetsgivaravgiften som inte idag alltid redovisas för löntagaren, samtidigt som genomförandet av förslaget inte får missgynna mindre företagare. I första led bör därför offentliga arbetsgivare tillhandahålla ett mer utförligt lönebesked. Med anledning av detta anser partistyrelsen **motion I 20 ska anses bifallen med vad partistyrelsen anför**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 20 ska anses bifallen med vad partistyrelsen anför

I 21. Frivillig skattskyldighet för mervärdesskatt vid uthyrning av lokaler

Friskolor, föreningar, studieförbund m.fl. räknas som icke momspliktig verksamhet, och därför kan inte fastighetsägare som hyr ut till t.ex. friskolor lägga moms på hyran. Detta får i sin tur effekten att fastighetsägaren inte får göra några momsavdrag alls på sina inköp. Om fastighetsägaren tidigare hyrt ut med moms och sedan hyr ut till en friskola utan moms, måste dessutom tio års gammal investeringsmoms återföras till viss del. Detta leder ofta till att flera fastighetsägare antingen tvingas säga nej till friskolor eller lägga på kostnaden för ej avdragen moms på hyran och så kallad dold moms uppstår. I praktiken innebär detta att det kan stå fullt fungerande skolor i tomma i samma område där en friskola gärna vill etablera verksamhet, men fastighetsägaren väljer bort dem som

hyresgäster p.g.a momsreglerna. Nuvarande regler innebär även svårigheter för en friskola och en kommunal skola att hyra olika delar av samma fastighet, eller för en förening och ett företag att gemensamt hyra lokaler som samnyttjas samtidigt eller vid olika tider på dygnet.

Skatteverket har tagit fram en PM om Frivillig skattskyldighet för mervärdesskatt för uthyrning av lokaler, och finansdepartementet sände ut denna PM på remiss 2020. Såväl Svenskt näringsliv, Företagarna, Friskolornas riksförbund, studieförbunden i samverkan och fastighetsägarna har yttrat sig mycket positivt under finansdepartementets remiss. Fördelar som lyfts fram är bl.a. en högre nyttjandegrad av lokaler, ökad flexibilitet för hyresgäster att kunna dela på lokaler även för verksamheter med olika driftsform, ökad konkurrensneutralitet mellan aktörer i offentlig respektive privat drift (t.ex skolor), bättre nyttjande av skattepengar samt en större transparens genom öppet debiterad moms på hyran istället för dold moms. Enligt skatteverkets PM skulle det fortfarande vara möjligt för icke momspliktiga verksamheter att hyra lokaler utan moms där fastighetsägaren så medger, och denna möjlighet är viktigt att den kvarstår.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att frivillig skattskyldighet för mervärdesskatt införs vid uthyrning av lokaler.

Motionär: Monica Tellström, Nacka

Svar till I 21

Motion I 21 föreslås att frivillig skattskyldighet för mervärdesskatt införs vid uthyrning av lokaler. Icke-momspliktig verksamhet bör kunna hyra lokaler och hinder i skattelagstiftningen som försvårar för friskolor, ideell verksamhet med mera bör ses över, vilket är just nu en pågående process. Partistyrelsen anser att **motion I 21 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion I 21 anses besvarad

I 22. Pensionsåtagande ska åter till staten

När skolsystemet övergick till kommunerna fick man även ett pensionsåtagande på köpet. Det är utgifter som kommunerna inte varit med och skapat men ändå ska ta ansvar för. Från liberalt håll pratar vi om att vi vill förstatliga skolan. Det vi verkar mena är att staten ska ta över ekonomin till skolan och göra den mer rättvis utifrån de förutsättningar som råder, ett förslag som välkomnas av många, framför allt från oss i små kommuner med skral ekonomi.

Vi menar att det vore klokt att staten även återtog sitt ansvar för pensionsåtagandet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna driver frågan att staten ska ta ansvar för pensionsåtagandet som tillfördes kommuner när bland annat skolan kommunaliserades.

Motionär: Liane Blom, Norberg; Mimmi Wallin, Norberg; Helene Wallin, Norberg; Elsa Lill Strolz, Norberg; Maria Persson,

Norberg; Anita Lilja Stenholm, Norberg; Lotta Gröning, Norberg; Lovisa Gröning, Norberg

Svar till I 22

I motion I 22 vill motionärerna att staten ska ta över pensionsåtagandet från kommunerna för bland annat skolan. Barnens utbildning påverkas i alltför stor grad av vilken kommun man bor i. När skolan kommunaliserades flyttades ansvaret även för lärarnas ersättningar. Liberalerna vill förstatliga skolan och se till att alla barn får en god utbildning. Det är skäligt att den som är ansvarig för skolan också har ansvaret för lärarnas ersättningar. Fram tills dess att skolan blir statlig bör därför pensionsåtagandet ligga hos kommunerna. Partistyrelsen anser därför **motion I 22 besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion I 22 anses besvarad

I 23. Uppmuntra privat bistånd

Bistånd är ett begrepp som används för större bidragsgivare där syftet är att bidra till minskad fattigdom, ökad demokratisering och en hållbar utveckling i andra länder. I Sverige är bistånd oftast synonymt med skattefinansierade verksamheter som har fått pengar via SIDA eller Swedfund. Så ser det inte ut i de länder som har en annan tradition.

I många länder väljer privatperson eller företag att engagera sig i biståndsarbetet. De bidrar med kunskap, kontaktnät och pengar. Det finns många filantroper som valt att donera stora summor till viktiga projekt och det finns företag som har biståndarbete som en integrerad del i sin affärsmodell för att bygga medarbetarnas stolthet och företagets varumärke. Det finns också många länder där vanliga medborgare väljer att månatligen avsätta pengar till olika projekt i utvecklingsländer.

Svenska privatpersoner och företag som idag vill stötta biståndsarbetet gör det med skattade medel. Det innebär att det är dyrt att donera pengar till biståndprojekt. Genom att möjliggöra skatteavdrag för bistånd skulle fler kunna vara med och bidra. Det skulle öka delaktigheten och närheten mellan donatorer och mottagare samtidigt som det troligen skulle frigöra mer resurser till ett viktigt område. Det skulle också vara en tydlig markering att bistånd är en viktig fråga som uppmuntras.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att verka för att regeringen ska se över regelverket och skattesystemet i Sverige i syfte att uppmuntra fler att vilja investera pengar i bistånd.

Motionär: Maria Mattsson Mähl, Uppsala; Juno Blom, Norrköping

Svar till I 23

I motion I 23 vill motionärerna förändra regelverk och skattesystemet så att fler investerar i bistånd. Att fler ska kunna engagera sig i biståndarbete och att företag vill ge är positivt och gör att Sverige som land ökar sitt totala givande. Ofrihet ska bekämpas oavsett var den är och genom ytterligare medel kan fler få frihet. I dag har Sverige skattereduktion för gåvor

och bistånd. För att säkerställa att detta inte används för att gynna sig själv eller att subventionen går till felaktiga ändamål begränsas det till vilka organisationer som avdraget gäller. Det finns också ett maxtak på 12 000 kronor per år. Att göra det enkelt att bidra till minskad ofrihet är positivt, det ska vara enkelt att både göra rätt och att vara generös. Däremot finns det osäkerhet hur effektivt ytterligare skattereduktion är. Partistyrelsen anser därför att **motion I 23 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion I 23 anses besvarad

I 24. Transaktioner mellan staten och medborgarna

Alla transaktioner mellan stat och medborgare bör gå via skattekontot. Förändringen skulle innebära att de felaktiga utbetalningarna från staten skulle minska. Staten kunde kvitta utbetalningar mot skatteskulder, skulder till brottsoffer, kronofogden m fl. Att betala tillbaka för högt debiterad elavgift eller t ex elbilstöd till dem som är skyldig pengar är inte rimligt

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet verkar för att alla utbildningar från stat, kommun och regioner går via skattekontot.

Motionär: Thomas Lindström, Göteborg

Svar till I 24

I **motion I 24** yrkar motionären på att alla utbetalningar från offentliga aktörer ska gå via skattekontot. Partistyrelsen har sympati för motionärens intensioner att minska de felaktiga utbetalningarna från staten. Regeringen har, till stor del med just det syftet, beslutat att inrätta en ny myndighet med namnet Utbetalningsmyndigheten. Myndigheten ska förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdsystemen. Myndigheten ska också administrera ett system med transaktionskonto för utbetalningar från vissa statliga myndigheter. Utbetalningsmyndigheten ska arbeta med granskningar baserade på dataanalyser och urval från bl.a. utbetalningar som myndigheten gör, i syfte att identifiera felaktiga utbetalningar. Myndigheten kommer finnas på plats från den första januari 2024. Genom den nya myndigheten kommer motionens intentioner i stort att omhändertas och det inte finnas behov av att låta alla utbetalningar gå via skattekontot. Partistyrelsen finner därför att **motion I 24 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion I 24 anses besvarad

I 25. Nya perspektiv

Det är dags att vända på perspektiven och ta de grepp som krävs för att upprätthålla välbefinnande och välfärd samtidigt som vi slår vakt om och stärker den representativa demokratin.

I Dorotea betalar invånarna över fem kronor mer per intjänad hundralapp än invånarna i Stockholmskommunen Österåker. Och för att fortsätta jämförelserna, om befolkningstät-

heten i Sundbyberg, Sveriges till ytan minsta kommun, skulle vara densamma som i Dorotea skulle det bo sex personer i "Sumpen".

Detta avspeglar under vilka olika villkor kommunerna har att bedriva sin verksamhet. Staten har försökt kompensera detta med statsbidrag, men det har inte hindrat obalanserna när det gäller ekonomi och befolkning att öka.

Det är alltså, som sagt, dags att vända på perspektiven. Och då börjar vi med det mest intressanta, det vill säga skatten.

Inför en enhetlig kommunalskatt i landet. Förslagsvis på 30 kronor. Staten får därefter dela ut pengar till kommuner och regioner utifrån de kriterier som redan finns när det gäller statsbidragen. Det är där hänsyn får tas när det gäller skattekraft och strukturella faktorer.

Löneskatten, alltså det man för desinformationens skulle benämner arbetsgivaravgiften, måste på sikt halveras. Till att börja med bör den allmänna löneavgiften, som inte är kopplad till någon av socialförsäkringarna omedelbart tas bort.

Bortfallet kommer till en del kunna kompenseras av att bidragen till kommuner och regioner kan minskas med motsvarande belopp.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Landsmötet beslutar att ställa sig bakom kravet på enhetlig kommunalskatt med den här ovan beskrivna utformningen och överlämna till partistyrelsen att verka för motionens krav
2. att Landsmötet beslutar att ställa sig bakom kravet på sänkt arbetsgivaravgift och överlämna till partistyrelsen att verka för motionens krav.

Motionär: Mats Nilsson, Umeå

Svar till I 25

Motion I 25 yrkande 2 gällande sänkt arbetsgivaravgift vill partistyrelsen framföra följande. Motionären har rätt i att en stor del av arbetsgivaravgiften i realiteten är en skatt, eftersom den inte motsvaras av några förmåner. Det är önskvärt med lägre skatt på arbete, liksom med en större transparens kring skattebördan på arbete. Samtidigt är det en realitet att arbetsgivaravgiften står för över en fjärdedel av den offentliga sektorns skatteintäkter. År 2021 gav arbetsgivaravgifterna över 600 miljarder kronor i skatteintäkter. Att halvera dem skulle därmed vara mycket kostsamt, samtidigt som det finns stora behov av ökade satsningar på till exempel skola, forskning och försvar. Även att ta bort den allmänna löneavgiften skulle leda till ett stort skattebortfall, då den står för runt 37% av intäkterna från arbetsgivaravgifterna (och alltså över 200 miljarder kronor i intäkter år 2021). Partistyrelsen yrkar därför på avslag på motion I 25. (motion I 25 yrkande 1 besvaras tillsammans med K 4)

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion I 25 yrkande 2 avslås

I 26. Motion – Höjning av barnbidraget

Barnbidrag är en monetär förmån som betalas till föräldrar eller vårdnadshavare av minderåriga barn för att hjälpa till med barnets levnadskostnader. Bidraget betalas ut av staten och brukar variera beroende på antalet barn som bidraget avser, familjens inkomst och föräldrarnas ålder.

Barnbidraget utbetalas varje månad för barn upp till 16 år. Därefter utgår studiebidrag till barn över 16 år som går i gymnasieskola. Det betalas som längst till och med första kalenderhalvåret det år man fyller 20. År 2001 återinfördes det s.k. flerbarnstillägget.

Barnbidraget är ett värdefullt ekonomiskt tillskott för många barnfamiljer. Barnbidraget för att handla kläder, betala fritidsaktiviteter för barnet m.m. Det finns också en grupp föräldrar med goda eller mycket goda inkomster som klarar utgifterna för familjen och barnet utan att behöva använda barnbidraget. I dessa fall går barnbidraget kanske direkt in på ett sparkonto från första utbetalningsdag. Det är upp till varje familj att bestämma om vad man vill göra med ersättningen.

I takt med ökade kostnader. Stigande stigande räntor, högre priser på mat och boende, högre elpriser och inflation så behövs barnbidraget höjas. Barnbidraget år 2023 är 1 250 kronor i månaden per barn. Flerbarnstillägget år 2023 är 150 kronor för två barn och blir högre om du har fler barn. Du betalar ingen skatt på barnbidrag eller på flerbarnstillägg.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** barnbidraget höjs med 500 kronor
2. **att** flerbarnstilläget höjs med 350 kronor.

Motionär: Robin J Linghage, Kristianstad

Svar till I 26

I **motion I 26** yrkar motionären på att barnbidraget bör höjas med femhundra kronor på grund av ökade kostnader för barnfamiljer. Partistyrelsen ser också att det finns många barnfamiljer som fått det ekonomiskt tufft på grund av ökade kostnader för till exempel mat och boende. Samtidigt är barnbidraget ett generellt stöd som går till alla familjer. Att höja barnbidraget är därmed inte ett särskilt träffsäkert sätt att stötta barnfamiljer med små ekonomiska marginaler. Den höga inflationen gör också att regeringen behöver vara extra försiktig med att stimulera ekonomin och öka de offentliga utgifterna. Det talar för att mer riktade insatser är att föredra för att stötta barnfamiljer, om det bedöms vara motiverat. Regeringen har också redan gjort riktade satsningar, såsom det höjda tilläggsbidraget i bostadsbidraget. Partistyrelsen yrkar därmed på avslag.

Motionären vill även att flerbarnstillägget höjs med 350 kronor. Landsmötet fattade 2021 beslut om att Liberalerna ska driva en reformering av flerbarnstillägget. Syftet med en sådan reform ska vara att minska inlåsningsen för särskilt utrikes födda kvinnor och inte på samma sätt som i dag ekonomiskt uppmuntra till fler barn. Partistyrelsen anser att en sådan reform fortsatt behövs och att det inte är rimligt att höja flerbarnstillägget. Partistyrelsen yrkar därför **motion I 26 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 26 avslås

I 27. Stoppa bonusar i statligt ägda företag

Vintern 2023 går till historien i Sverige som en vinter med priser på elmarknaden som slog alla rekord. Enskilda fastighetsägare fick rekordhöjning av elräkningen, trots att man vidtagit åtgärder för att minska sin förbrukning. Många har nu investerat i solcellsanläggningar för att kunna påverka elpriserna, men väntetiderna för inkoppling kan dröja över ett år. Vattenfall hänvisar bland annat till att det inte finns överföringskapacitet, de har för få anställda och så vidare. Detta gör i sin tur att den lilla människan är fast i ett system där man faktiskt inte kan påverka sin elräkning.

Många har tömt sina sparkonton för att kunna betala sina löpande räkningar, efter en prisökning som var svår att förutspå. Det handlar inte om hög konsumtion, utan om ett bristfälligt system i välfärdslandet Sverige.

Samtidigt delar ett helägt, statligt bolag ut miljardvinster till sina anställda. Pengar som borde gå tillbaka till staten – så att nödvändiga investeringar framåt vad gäller elnät och energikällor kan säkerställas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna driver frågan att begränsa bonusuttag från statliga bolag.

Motionär: Liane Blom, Norberg; Helene Wallin, Norberg; Mimmi Wallin, Norberg; Elsa Lill Strolz, Norberg; Maria Persson, Norberg; Anita Lilja Stenholm, Norberg; Lotta Gröning, Norberg; Lovisa Gröning, Norberg

Svar till I 27

I **motion I 27** yrkar motionären att Liberalerna ska driva att bonusuttag från statliga bolag begränsas. Frågan om utformning och omfattning av rörliga ersättningar till personer i ledningen av statligt ägda bolag regleras i statens ägarpolicy, som uppdaterades senast i februari 2020. Där framgår till exempel att den totala ersättningen till ledande befattningshavare i bolag med statligt ägande ska vara rimlig, präglad av måttfullhet och väl avvägd samt bidra till en god etik och företagskultur. Bolag med statligt majoritetsäggande får som utgångspunkt inte avvika från regeringens ersättningsprinciper.

Partistyrelsen anser att det är mycket viktigt att det finns tydliga och rimliga regler för kompensation för ledningarna i bolag med statligt ägande. Ersättningarna för personer som leder statligt ägda bolag ska vara måttfulla. Samtidigt konkurrerar bolagen om attraktiv kompetens med många andra aktörer och de behöver kunna erbjuda rimligt attraktiva villkor. Partistyrelsen bedömer att nuvarande ägarpolicy i stort är tillfredställande utformad och ser i dagsläget inte något tydligt behov av att revidera den, även om sådana behov kan uppstå framöver. **Partistyrelsen yrkar sammantaget att motion I 27 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 27 avslås

I 28. Staten ska inte driva företag

Staten som företagare rimmar illa med den liberala ideologin. Liberalerna har idag ståndpunkten att staten endast ska äga företag i undantagsfall och att det statliga ägandet ska minskas. Under 80-, 90- och tidiga 00-talen var takten på avyttrandet relativt hög men har idag tyvärr avstannat. I höstens budget aviserade regeringen inga försäljningar.

I den statliga bolagsportföljen ingår idag 43 hel- och delägda bolag. När staten deltar som egen aktör på marknaden störs konkurrensen och privata aktörer puttas ut. Statliga aktörer har möjlighet att konkurrera på andra prisnivåer än de privata har, och detta leder till en osund konkurrens. Statens roll är att sätta spelreglerna för marknaden, inte driva bolag på den.

Tidigare försäljningar har varit gynnsamma affärer. Intäkterna har gjort att man har kunnat amortera kraftigt på statskulden och bolagen har lönsamt drivits vidare i privat regi. När Liberalerna nu sitter vid regeringsmakten behöver försäljningen av de statliga bolagen genomföras. Det är därför viktigt att Liberalerna driver en aktiv politik för att sätta igång avyttringar av statliga bolag. Det är inte rimligt att staten äger till exempel bilprovning. Bolag som inte har en avgörande roll i det svenska totalförsvaret bör avyttras.

De bolag som ska avyttras bör staten aktivt söka köpare till för att säkerställa en god försäljning, samtidigt som statens snedvridande konkurrens minskar.

Liberala ungdomsförbundet och Liberala Studenter anser därför att Liberalerna behöver driva på arbetet för att göra Sverige mer liberalt och ta ledartröjan för att påbörja försäljningar av statens marknadsstörande bolag.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska driva en aktiv politik för försäljning av statliga bolag, med målet att antalet statliga bolag ska minimeras.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Hannes Snabb, Bollnäs

Svar till I 28

I **motion I 28** finns förslag om att Liberalerna under mandatperioden aktivt ska driva frågan om att sälja ut statliga bolag. Som motionärerna själva anför är det en etablerad uppfattning hos Liberalerna att staten inte ska äga några bolag annat än i undantagsfall och undvika att konkurrera med andra aktörer på privata marknader. Partistyrelsen anser att **motion I 28** bör anses besvarad.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion I 28 anses besvarad

I 29. Tillsatt expertkommission med uppdrag att ta fram handlingsplan för införande av euron

Sedan folkomröstningen om EMU för 20 år sedan har den europeiska integrationen fördjupats och de politiska och ekonomiska nackdelarna med att stå utanför euron har blivit alltmer uppenbara.

Det starkaste argumentet för anslutning till EMU och införande euron är främst politiska; Sverige får större politiskt

inflytande i EU. Ett inflytande som en följd av Brexit och britternas uttåg ur unionen försvagats. Kroatien är det senaste landet som anslutit sig till euron och 20 av 27 medlemsländer med i EMU.

Euroområdets ekonomiska politik påverkar oss även nu då vi står utanför och Riksbankens penningpolitik är på pappret självständig, men i realiteten beroende av Feds (amerikanska centralbanken) och ECB:s penningpolitik. Ett deltagande kan också öka vårt politisk inflytande på andra politikområden bidra till en allmänt starkare politisk integration av Europa. Sverige bör i en osäker geopolitisk och säkerhetspolitisk situation bidra till mer politiskt samarbete och stabilitet.

En övergång till euron innebär även deltagande i EU:s bankunion, vilket innebär både för- och nackdelar som bör utredas.

Den svenska kronan har försvagats mot euron och US dollar de senaste 20 åren och den ökar inflationen i detta ekonomiska läge. Matpriserna är högre än i både Finland och Danmark som en följd av livsmedelsimporten och den svaga svenska kronan.

Liberalerna har som Sveriges mest EU-vänliga parti nu en unik möjlighet att driva på svensk anslutning till euron. För att visa på att det är möjligt bör partiet tillsätta en expertkommission med uppdrag för att ta fram en färdplan för svensk anslutning till euron.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tillsätter en expertkommission bestående av ekonomer och EU-experter med syfte att ta fram en färdplan för svensk anslutning till euron före år 2030.

Motionär: Rickard Ydrenäs, Stockholm; Jan Jönsson, Stockholm; Rasmus Jonlund, Stockholm; Björn Ljung, Stockholm; Maria Leissner, Stockholm; Isabel Smedberg-Palmqvist, Stockholm; Anna Starbrink, Stockholm; Olle Schmidt, Malmö; Peter Sundström, Stockholm; Maria Nehro, Stockholm; Anna Hallbom, Stockholm; Johan Lisspers, Stockholm; Linnea Sandström Lange, Stockholm; Carina Wellenius, Stockholm

Svar till I 29

Motion I 29 vill att Liberalerna tillsätter en expertkommission som tar fram en färdplan för anslutning till euron före 2030. Partistyrelsen instämmer i att det behöver tillsättas en ny utredning om svenskt euromedlemskap. Den volatila kronan gör det mycket angeläget för svenska hushåll och företag att få en starkare valuta som håller värdet över tid. Mycket har hänt sedan den förra utredningen genomfördes inför folkomröstningen om euron. Det bästa vore enligt Partistyrelsen om regeringen tillsätter en sådan utredning och inte Liberalerna på egen hand. Liberalerna kommer därför inom ramen för regeringssamarbetet att verka för att eurofrågan utreds. Utöver det har partistyrelsen lagt fram en rapport till landsmötet "Liberala reformer för konkurrenskraftigt Sverige och Europa" som behandlar Liberalernas position om euron. Partistyrelsen föreslår därmed att **motion I 29** anses besvarad.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion I 29 anses besvarad

I 30. Ny liberal näringspolitik

Sverige har uppvisat en fallande trend beträffande andelen av befolkningen som planerar att starta ett företag inom tre år. Samhället styr allt mer av sitt stöd och uppmuntran till att starta och driva företag till skattedrivna investeringsmyndigheter som ALMI och Vinnova. Effekterna av insatserna är försumbara. Många vill starta nytt företag men få vågar. En ny statlig näringspolitik handlar inte om ett stöd från samhället utan hur ett riskkapital kan satsas från privatpersoner och andra mindre företag med hjälp av skattesubventioner.

I såväl Tyskland (Mini-GmbH) som England (UK Limited) har man prövat mer anpassade bolagsformer för mindre bolag där entreprenören stegvis kan bygga upp ett obeskattat kapital. Första momsen räknas inte in i skatteunderlaget vilket ger en start för bolaget med bibehållen likviditet. Att endast sänka kapitalkravet för att kunna bilda ett aktiebolag löser inte behovet av risk- och rörelsekapital när ett företag skall arbetas upp. Om privatpersoner som investerar ett bolag får dra av 30 % av investeringen i sin deklaration varje år, så kommer fler investerare våga satsa sina beskattade pengar i nya små nystartade företag.

Sverige har exceptionellt hård beskattning av företagande och en förhållandevis låg andel företagare. Initialt behövs riskkapital i ett företag. Behovet av riskkapital är större i ett land med höga skatter jämfört med ett land med låga skatter.

Gösta Bohman införde kraftigt skattesubventionerat pensionssparande. Varje sparad krona var avdragsgill till 30 procent mot inkomstskatten. Mellan 1979 till 1982 ökade antalet fondsparare från 75 500 till 425 000. Pengarna som investerades gick till bolagen på börsen. Med ungefär samma system kan riskvilligt kapital gå till mindre svenska bolag som vill växa genom småbolagsfonder.

Snabbväxande bolag som kan och vill expandera bör erbjuds möjligheten att sälja sina aktier genom en småbolagsfond. Det behövs en ”secondary market” för mindre bolag.

I England har man framgångsrikt prövat att utnyttja entreprenörer som varit framgångsrika och sålt sin verksamhet, i nya verksamheter genom skattesubvention. Istället för att ta ut en VD- eller vice VD-lön i det nystartade bolaget kan personen få ett skatteavdrag som kompensation som skulle motsvarat en del av den lön som han/hon annars skulle tagit ut. Bolaget tillförs kompetens och dräneras inte på pengar och därmed likviditet. Gör VD:s fiktiva lön till avdragsgill i den egna deklarationen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet ställer sig bakom att en ny företagsform införs för enbart småföretag – UB – Utvecklingsbolag
2. **att** landsmötet ställer sig bakom ett Infört skattesubventionerat sparande i småbolagsfonder för olistade bolag och möjligheter att direktinvestera med skatteavdrag

3. **att** Landsmötet ställer sig bakom möjligheten att göra VD:s fiktiva lön – avdragsgill i skattesystemet.

Motionär: Jan Rejdnehl, Helsingborg; Guy Rambech, Helsingborg

Svar till motion I 30

Motion I 30 yrkande 1 besvaras tillsammans med **motion I 34**.

Motion I 30 yrkande 2 besvaras tillsammans med **motion I 33 och motion I 32**.

Motion I 30 yrkande 3 besvaras tillsammans med **motion I 31**.

I 31. Motion om införande av fiktiv VD-lön så serieentreprenörer kan hjälpa nya entreprenörer

I England har man framgångsrikt prövat att utnyttja entreprenörer som varit framgångsrika och sålt sin verksamhet, i nya verksamheter genom skattesubvention. I stället för att ta ut en vd- eller vice vd-lön i det nystartade bolaget kan personen få ett skatteavdrag som kompensation som skulle motsvarat en del av den lön som han/hon annars skulle tagit ut. Bolaget tillförs kompetens och dräneras inte på pengar och därmed likviditet. Gör vd:s fiktiva lön till avdragsgill i den egna deklarationen. Likviditeten i det nystartade bolaget belastas inte.

Om avdragsgill vd-lön införs, kan nya entreprenörer få bollplank och hjälp till att våga ta steget till eget. Då kommer fler mindre företag våga utvecklas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet ställer sig bakom att införa skattesubventionerad fiktiv VD-lön i start-up bolag.

Motionär: Jan Rejdnehl, Helsingborg; Guy Rambech, Helsingborg

Svar till motion I 30 yrkande 3, I 31

I **motion I 31** och **motion I 30 yrkande 3** föreslås att landsmötet ställer sig bakom att införa skattesubventionerad fiktiv VD-lön i start-up-bolag. Partistyrelsen instämmer i att framgångsrika entreprenörer utgör en viktig kraft för den svenska ekonomiska utvecklingen. Det är viktigt att det finns goda villkor för start-up bolag och andra växande företag i Sverige. Det gäller inte minst tillgången på riskvilligt kapital och att det går att hitta rätt kompetens. Här behöver det göras mer för att stärka förutsättningarna för denna typ av företag. Det är möjligt att det slag av skattesubvention som motionären föreslår kan vara ett bra verktyg, men förändringar i skattesystemet behöver göras med försiktighet för att inte skapa ett alltför komplicerat system. Partistyrelsen anser därför att förslaget bör analyseras närmare i arbetet med ett nytt företagarsprogram. **Motion I 31 motion I 30 yrkande 3 anses därmed besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 31 anses besvarad.
2. **att** motion I 30 yrkande 3 anses besvarad

I 32. Motion om Införande av småbolagsfonder för onoterade bolag

Det var Gösta Bohman som införde kraftigt skattesubventionerat pensionssparande. 1978 införde Gösta Bohman som minister ett skattesparande i skattefonder. Varje sparad krona var avdragsgill till 30 procent mot inkomstskatten. Dessutom var avkastningen skattefri under den tid man sparade i ytterligare fem år. Mellan åren 1979 till 1982 ökade antalet fondspare från 75 500 till 425 000. Pengarna som investerades gick till bolagen på börsen. Med ungefär samma system kan riskvilligt kapital gå till mindre svenska onoterade bolag som vill växa genom investeringar från småbolagsfonder.

Skattesubventionerat fondsparande är därför inte nytt. Småbolagsfondens pengar går till onoterade tillväxtbolag på väg till börsen. Pengarna stannar i Sverige och antalet arbetstillfällen ökar. Därmed återbördas skatten.

Snabbväxande bolag som kan och vill expandera bör erbjuds möjligheten att sälja sina aktier genom en småbolagsfond. Reglerna och kraven på de mindre listorna är i dag nästan identiskt likt de börsnoterade bolagens. Kostnader och regelverk är dessutom lika omfattande. Att lista ett bolag är en stor tröskel för mindre bolag.

Det är nästintill samma process och arbete att bedöma riskerna i ett mindre bolag som ett bolag som är större och funnits på marknaden i tio år eller är börsnoterat. Därför är riskkapitalbolag och institutionella investerare inte intresserad av att lägga ned tiden och därmed pengarna på ett mindre bolag som inte redan är börsnoterat.

Inför en skattesubvention till de verksamheter som startar småbolagsfonder med enbart onoterade bolag. Dessa privata aktörer ställer krav på bolagen om insyn och rapportering för att få ingå i fonden. Dessa verksamheter tar större risk att arbeta med onoterade bolag än att arbeta med bolag som redan är börsnoterade. Moroten för de som satsar ett kapital i dessa fonder är att privatpersoner som satsar sina skattade pengar kan dra av 30% på innehavet varje år mot sin inkomstdeklaration.

Reglerna för de bolag som kan komma ifråga bör vara:

Maximal omsättning i bolaget 25 miljoner. Bolaget får inte vara börsnoterat eller tidigare varit listat. Skattefrihet på vinsten från fonden skall godkännas om innehavet sparas i fem år. Det gör att investeringen i fonden inte blir kortsiktig från privatpersonerna. Det finns då en uthållighet. Fondadministratören tar ut maximal 1,5% i avgift varje år och 5.000 i månaden för pressmeddelanden från det deltagande bolaget i fonden. Fondadministratören har rätt att kräva digital aktiebok upplagd hos Euroclear.

Utomlands har man fattat galoppen och exempelvis i Storbritannien erbjuds allmänheten sedan 1995 att investera i Venture Capital Trusts (VCT). Det är börsnoterade riskkapitalfonder som investerar i tidiga bolag, och privatinvesterar får 30 procents skatterabatt på investerat kapital.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Landsmötet ställer sig bakom införande av skattesubventionerade småbolagsfonder för onoterade bolag.

Motionär: Jan Rejdnell, Helsingborg; Guy Rambech, Helsingborg

I 33. Motion om Införande av skattesubvention om 30 procent på nyemissioner i onoterade bolag

De första 3,5 åren är avgörande för överlevnaden av ett företag. Över 90 procent av riskkapitalet i dessa nystartade företag kommer från "Friends, Fools and Family". Utan dem som startar inga företag. De är dessa som behöver stöd och incitament istället för mer skattepengar till ALMI och andra statliga stödfunktioner. Det är inte Statens uppgift att förse näringslivet med riskkapital.

Effekten med att staten skjuter till pengar till ett nytt bolag utan motkrav på de skall lyckas med avkastningen är att företagaren utvecklar en produkt eller tjänst utan motkrav på att marknaden är beredd att betala för denna produkt eller tjänsten. Det som inträffar kallas för "Dödens dal" där entreprenören inte finner nytt kapital när produkten/tjänsten skall ut på marknaden. Det finns inget bevis för att marknaden behöver tjänsten eller produkten och därför blir risken i investeringen stor.

De entreprenörer som har ett kapital vid start har en överlevnad på mellan 50-60% medan de som ej har något kapital har en överlevnad mellan 40-50%. Således behövs riskkapital för att överleva de första kritiska åren. Staten har i motsatt riktning istället genomfört sänkningar av aktiekapitalet i olika omgångar som först gav en tillfällig skjuts samt lägre marknadsräntor men har sedan avstannat i sitt syfte att stimulera företagandet utan att se till orsak och verkan.

Samtidigt så utmärker sig Sverige vad gäller så kallat möjlighetsbaserat företagande. Det är ett företagande som syftar till att antingen öka inkomsten eller skapa sig ett oberoende. De traditionella kanalerna som banker, finansieringsinstitut och venture capital-marknaden erbjuder inga möjligheter för dessa mindre företag. Finansieringen för de mindre företagen sker genom det informella riskkapitalet. Framförallt privatpersoner är de som satsar privata pengar.

Det är framförallt ekonomiska motiv som är den enskilt största förklaringen till varför individer väljer att starta företag i Sverige.

Om privatpersoner som investerar ett bolag får dra av 30 procent av investeringen i sin deklaration varje år, så kommer fler investerare våga satsa sina beskattade pengar i nya små nystartade företag. Att tvinga investeraren att binda sin investering i fem år har inte varit någon framgångshistoria.

Höga ägarskatter på små företag påverkar. Därför behövs lägre skatter i mindre bolag. Kapitalet beskattas inte så länge det stannar i bolaget. De som satsar riskkapital i små bolag är de som också äventyrar sina egna skattade pengar – de vet bäst var pengarna skall satsas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet ställer sig bakom ett införande av skatesubvention med 30 procent på varje satsad krona i nyemission i ett onoterat bolag.

Motionär: Jan Rejdnell, Helsingborg; Guy Rambech, Helsingborg

Svar till motion I 33, motion I 32 och motion I 30 yrkande 2

I **motion I 33, motion I 32 och motion I 30 yrkande 2** och finns förslag om att landsmötet ställer sig bakom dels införandet av skatesubventionerade småbolagsfonder för onoterade bolag, dels en skatesubvention med 30 procent på varje satsa krona i nyemission i ett onoterat bolag. Partistyrelsen anser att tillgång på riskvilligt kapital är en central pusselbit för att få fler innovativa och växande företag. Sverige har, jämfört med många andra länder, en relativt välfungerande kapitalmarknad för denna typ av bolag. Samtidigt finns det fortsatt faser i bolagens livscykel som är svåra ur ett finansieringsperspektiv och det kan behövas göras ytterligare förändringar för att underlätta där. Det är dock inte säkert att det är just de modeller som motionärerna föreslår som är de mest ändamålsenliga. Det är vidare viktigt att vara försiktig med användningen av skattesystemet för att stimulera olika ändamål, för att inte skapa ett alltför komplicerat system. Dessutom ligger Liberalernas fokus när det gäller skatesubventionerat sparande på att få på plats ett skattefritt sparande på ISK-kontot upp till 300 000 kronor, i enlighet med Tidöavtalet. Partistyrelsen anser dock att förslaget med fördel kan analyseras närmare i arbetet med ett nytt företagarsprogram. **Motion I 33, motion I 32 och motion I 30 yrkande 2 anses därmed besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 32 anses besvarad.
2. **att** motion I 33 anses besvarad
3. **att** motion I 30 yrkande 2 anses besvarad

I 34. Motion om införandet av ny aktiebolagsform – Utvecklingsbolag

I en liberal ekonomi är det av värde att ha flera olika slags företagsformer existerande sida vid sida. För konkurrensen är det viktigt inte bara att det finns många fristående företag utan också att det finns många olika typer av ägandeformer som konkurrerar med varandra. Då blir mångfalden i ekonomin och i samhället över huvud taget mycket större.

I Sverige har utvecklingen istället gått alltmer mot en företagsform – Aktiebolag. Istället för att utgå från de strukturer som svenskt näringsliv har, så skall tydligen alla företag verka inom en och samma lagstiftning. Vissa anpassningar har gjorts med att undanta revisorskravet för aktiebolag som har lägre omsättning. Istället för att kunna skapa en företagsform som utgår från att skapa möjligheter för att fler aktiebolag skall kunna växa har politiken sänkt kapitalkravet för att kunna bilda ett aktiebolag. Det gör att av de 96 procent av aktiebolagen som är små måste merparten hela tiden utgå från skattemässiga undantag inom det så kallade 3:12 reglerna, vilka ändras och anpassas nästintill varje år. Stora som små företag

har därför exakt samma lagstiftning och regler istället för att anpassa reglerna efter verkligheten med att skapa förutsättningar för fler företagsformer som gör att näringslivet kan utvecklas och växa.

Det är tydligt att det behövs företag som har möjligheter att bygga upp ett kapital istället för som nu bli beskattade från första dagen som verksamheten sätter igång. I dag finns små möjligheter att genom en beskattad vinst ha tillgängliga medel för att stå emot en längre nedgång i ekonomin. Företagen blir mer sårbara som det ser ut i dag men framförallt är det tillväxthämmande med en tuff beskattning. Företagen måste ges möjligheter att växa med egna medel. Det är därför en liberal näringspolitik alltid måste utgå från att riskkapital och tillväxtkapital skall komma från privatpersoner och företag och inte från Staten. Ett paradigmskifte sker med en liberal näringspolitik.

De insatser politiken ställt upp för att få fart på företagandet och då främst nyföretagandet för att få fram ett riskkapital så bolagen kan växa, har stundtals varit omfattande men har haft marginell betydelse.

Riskkapitalet för mindre bolag skall i första hand inte komma från staten utan vara privat och komma från allmänheten.

Sverige borde snabbt skapa en **enklare företagsform** än det aktiebolaget erbjuder idag. Uppskattningsvis skulle 20 procent av landets småföretagare i AB-form kunna gå över till en ny aktiebolagsform – Utvecklingsbolag

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet ställer sig bakom införandet av en ny företagsform med utvecklingsbolag där kapitalet stannar och arbetar i bolaget.

Motionär: Jan Rejdnell, Helsingborg; Guy Rambech, Helsingborg

Svar till motion I 34 och motion I 30 yrkande 1

I **motion I 34 och motion I 30 yrkande 1** vill motionärerna att landsmötet ställer sig bakom införandet av en ny företagsform som kallas utvecklingsbolag, där kapitalet stannar och arbetar i bolaget. Partistyrelsen instämmer i utgångspunkten att riskkapital för mindre bolag i första hand ska komma från privata aktörer och inte från staten. Det är också viktigt med bra generella regler när det gäller skatter och företagande. Här finns mer att göra. Det är dock inte givet att just en ny företagsform är det som kommer göra störst skillnad när det gäller företagsklimat och möjligheterna för företag att växa. Partistyrelsen anser dock att förslaget med fördel kan analyseras närmare i arbetet med ett nytt företagarsprogram, och yrkar därmed att **motion I 34 och motion I 30 yrkande 1 ska anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 30 yrkande 1 anses besvarad
2. **att** motion I 34 anses besvarad

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 1 anses besvarad
2. **att** motion I 2 anses besvarad
3. **att** motion I 3 2 anses besvarad
4. **att** motion I 3 yrkande 1 bifalls med vad partistyrelsen anför
5. **att** motion I 4 avslås
6. **att** motion I 5 avslås
7. **att** motion I 6 anses besvarad
8. **att** motion I 7 avslås
9. **att** motion I 3 yrkande 4 avslås
10. **att** motion I 8 avslås
11. **att** motion I 9 yrkande 1 avslås
12. **att** motion I 9 yrkande 2 anses besvarad
13. **att** motion I 10 anses besvarad
14. **att** motion I 11 anses besvarad
15. **att** motion I 12 anses besvarad
16. **att** motion I 13 anses besvarad
17. **att** motion I 14 anses besvarad
18. **att** motion I 15 avslås
19. **att** motion I 3 yrkande 3 anses besvarad
20. **att** motion I 16 avslås
21. **att** motion I 17 anses besvarad
22. **att** motion I 18 anses besvarad
23. **att** motion I 19 anses besvarad
24. **att** motion I 20 bifalls med vad partistyrelsen anför
25. **att** motion I 21 anses besvarad
26. **att** motion I 22 anses besvarad
27. **att** motion I 23 anses besvarad
28. **att** motion I 24 anses besvarad
29. **att** motion I 25 yrkande 2 avslås
30. **att** motion I 26 avslås
31. **att** motion I 27 avslås
32. **att** motion I 28 anses besvarad
33. **att** motion I 29 anses besvarad
34. **att** motion I 31 anses besvarad.
35. **att** motion I 30 yrkande 3 anses besvarad
36. **att** motion I 32 anses besvarad.
37. **att** motion I 33 anses besvarad
38. **att** motion I 30 yrkande 2 anses besvarad
39. **att** motion I 30 yrkande 1 anses besvarad
40. **att** motion I 34 anses besvarad

Rapport Konkurrenskraft

Kapitel 2: Sverige ska locka världens bästa talanger

41. Gör Sverige mer ekonomiskt attraktivt för högutbildad utländsk arbetskraft. En viktig del i det är att reformera den svenska expertskatten, som behöver bli mer konkurrenskraftig.
42. Det ska löna sig bättre att utbilda sig. Sverige måste erbjuda konkurrenskraftiga inkomstskatter för både svenska och utländska talanger. Avtrappningen av jobbskatteavdraget måste tas bort och statsskatten på sikt sänkas.
43. Reformera FoU-avdraget. Det måste vara attraktivt att placera forskning och utveckling i Sverige. FoU-avdraget behöver utvecklas för att stärka Sveriges relativa konkurrenskraft när det gäller placering av FoU-verksamhet.

Kapitel 4: Sverige behöver euron

44. Inför euron till 2028. Regeringen bör skyndsamt tillsätta en utredning för att staka ut vägen för Sverige att anta euron som valuta. Målet bör vara att säkerställa ett inträde i euron till 2028. För att hinna med det bör regeringen under 2025 lägga en proposition om att anta euron som valuta.

EKONOMI: Jobb och arbetsmarknad

J 1. Liberalerna ska genast grunda en liberal fackförening

Liberalerna bör genast grunda en liberal fackförening för att ge liberalt sinnade löntagare ett alternativt till existerande fackföreningar. En liberal fackförening knyter an till liberalismens roll som pionjär till dagens fackföreningar.

Bakgrunden för mitt förslag är denna. De första fackföreningarna i Sverige grundades av liberaler. Arbetarliberalismen av en del av den liberala rörelsen. Dessa fackföreningar trängdes ut av den socialdemokratiska rörelsen med sin bas i ett marxistiskt synsätt. Här var socialisering slutmålet.

Med tiden skaffade sig LO en monopolställning. Fackföreningar med andra rötter blev helt marginaliserade. Idag när socialdemokratiska väljare är en minoritet av LO:s medlemmar samtidigt som LO har kvar en stark koppling till det socialdemokratiska partiet finns starka skäl att ge löntagare ett alternativ till LO. Det gäller i synnerhet inom den offentliga sektorn där den marxistiska klasskamp retoriken rörande motställningen mellan arbete och kapital blir klart verklighetsfrämmande.

Valfrihet och mångfald är nyckelord i liberalismen. Dessa begrepp ska även gälla vår arbetsmarknad. En liberal fackförening ger ökad valfrihet för löntagarna eftersom de får ett nytt alternativ att välja.

Belgien kan här tjäna som en förebild med tre fackföreningar: en konservativ/kristen, en socialistisk och en liberal. Dessa fackföreningar är alla en del av den belgiska arbetsmarknaden. Sverige har bara en fackförening för yrkeskategorin arbetare och den är socialistisk/socialdemokratisk.

En liberal fackförening bör få en annan profil än den som gäller för dagens fackföreningar som vilar på yrkeskategorier typ arbetare, akademiker och tjänstemän. Den bör täcka alla områden av arbetsmarknaden. Den bör fungera som stöd för sina medlemmar i löneförhandlingar på individuell nivå bortom kollektivavtalens konstruktion. En lämplig start bör vara en inriktning på anställda inom skolan, vården och omsorgen.

Föreningsfriheten är en del av den liberala demokratin. Den omfattar även friheten att starta en ny fackförening för liberalt orienterade löntagare. Den bör vara politiskt obunden, som fallet var med de första fackföreningarna och som fallet är med många fackföreningar i vår omvärld. Partiet Liberalerna bör ta detta initiativ och driva det för att förnya den svenska arbetsmarknaden och för att skapa ett mer liberalt Sverige.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska grunda en liberal fackförening för att ge liberalt sinnade löntagare ett alternativt till existerande fackföreningar. En liberal fackförening knyter an till liberalismens roll som pionjär till dagens fackföreningar.

Motionär: Lars Jonung, Lund

Svar på motion J 1

I **motion J 1** föreslås att Liberalerna ska bilda en liberal fackförening för att ge liberalt sinnade löntagare ett alternativ till existerande fackföreningar. Som motionären påpekar är fri organisering, i bland annat fackföreningar, en viktig liberal grundprincip. Föreningsfriheten ska värnas och fortsätta vara en grundbult i vårt samhälle. Det är i dag möjligt för vem som helst att starta den typ av fackförening som motionären förespråkar varför partistyrelsen inte ser något behov av att, från partiets håll, starta en. Partistyrelsen föreslår därför **att avslå motion J 1**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion J 1 avslås

J 2. Avskaffa saklig grund för uppsägning

Att avskaffa saklig grund för uppsägning skulle både öka flexibiliteten på arbetsmarknaden, underlätta för arbetsgivare att anpassa personalstyrkan efter behov och stärka äganderätten. En sådan reform skulle minska inläsnings effekter där anställda stannar kvar på en arbetsplats där de inte trivs för att undvika att hamna "sist i kön" på en ny arbetsplats på grund av turordningsregler. Att göra det lättare att avskeda anställda gör det också lättare att anställa på samma gång eftersom den eventuella kostnaden för en felrekrytering minskar och gör företag mer benägna att anställa personer som står långt ifrån arbetsmarknaden och gynnar därmed även integrationen.

En grundläggande reform av lagen om anställningsskydd (LAS) måste innebära en förenkling av processen för att säga upp anställda av personliga skäl. I dagsläget är det mycket svårt att avskeda anställda som inte fungerar väl i verksamheten, eftersom saklig grund för uppsägning måste bevisas. Om detta inte kan bevisas, riskerar arbetsgivaren att uppsägningen ogiltigförklaras och tvisten hamnar i domstol, vilket kan bli mycket kostsamt.

Att göra turordningsreglerna mer flexibla är viktigt, men framtida reformer bör också fokusera på att införa en friare uppsägningsrätt för arbetsgivare som inte nödvändigtvis behöver minska personalstyrkan. Detta skulle kunna åstadkom-

mas genom att ändra regeln om saklig grund för uppsägning. Om det blev enklare att avskeda anställda av personliga skäl skulle turordningsreglerna bli mindre problematiska, eftersom de mest kompetenta anställda skulle kunna behållas utan särskild motivering från arbetsgivaren. Att arbetsgivaren får bestämma över vem som får vara anställd på företaget måste också ses som en självklart liberal princip om äganderätten.

Genom att avskaffa saklig grund för uppsägning och reformera LAS i grunden skulle arbetsmarknaden bli mer dynamisk och anpassningsbar, vilket i sin tur skulle underlätta för både arbetsgivare och arbetstagare att hitta rätt matchningar och skapa en mer effektiv och rättvis arbetsmarknad.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att kravet på saklig grund vid uppsägning avskaffas och ersätts med uppsägningstid eller avgångsvederlag som standard med möjlighet att avtala i individuella avtal

Motionär: Martin Norrby, Lidingö; Elin Söderholm, Stockholm; Edvin Mårtensson, Täby

Svar på motion J 2

I motion **J 2** föreslås att saklig grund vid uppsägning ska avskaffas och ersätts med uppsägningstid eller avgångsvederlag som standard med möjlighet att avtala i individuella avtal. Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna, inom ramen för det tidigare regeringssamarbetet medverkade till en viss uppluckring av Lagen om anställningsskydd, inte minst för småföretagare, genom att bland annat göra det möjligt att undanta fler anställda från turordningsreglerna vid uppsägning. För att arbetsmarknaden ska fungera är det viktigt med såväl trygghet som flexibilitet. En del av denna vågskål för tryggheten för den anställda på arbetsmarknaden är kravet på saklig grund för uppsägning. Partistyrelsen anser att balansen är avgörande. Den partsöverenskommelse som gäller bör följas upp för att säkerställa balansen mellan trygghet och flexibilitet. Med anledning av detta föreslår partistyrelsen därför **att avslå motion J 2**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion J 2 avslås

J 3. Ta bort kravet om kollektivavtal vid praktik från Arbetsförmedlingen.

När Arbetsförmedlingen förhandlar med yrkesskolor så ligger idag ett krav om kollektivavtal för att företaget ska få ta emot praktikanter från den skolan som har kontrakt med arbetsförmedlingen.

Om vi tar en specifik yrkesgrupp, Transportbranschen, där är hälften av alla åkerier s.k. fåmansföretag, eller enbilsåkare som det kallas i folkmun, har majoriteten av dessa inte kollektivavtal, det finns inget krav för att ha det och har man inga anställda så finns det ingen anledning att ansluta sig till ett kollektivavtal.

När skolan som utbildar lastbilschaufförer ska skicka ut sina elever på praktik så uppstår det genast ett problem, hälften av

hela transportbranschen tas automatiskt bort, detta pga kravet om kollektivavtal för praktik.

Idag skriker transportbranschen efter chaufförer, ca 50 000 chaufförer saknas inom den närmsta åren, för att försöka åtgärda detta så satsas det nu på yrkesutbildningar i hela landet för att utbilda lastbilschaufförer som kan ta klivet direkt in i branschen efter avslutad utbildning.

Men detta krav som arbetsförmedlingen har sätter käppar i hjulet för både skolorna som utbildar och branschens företag som vill ta emot praktikanter.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna i riksdagen bör arbeta för att ta bort detta krav om kollektivavtal vid praktik!

Motionär: Förbund Värmland

Svar på motion J 3

Motion **J 3** innehåller förslag om att Liberalerna ska driva frågan om att företag ska få ta emot praktikanter inom ramen för Arbetsförmedlingens program utan att ska ställas på att dessa företag ska ha kollektivavtal. Partistyrelsen anser att motionärerna har identifierat både ett viktigt problem och en tydlig politisk lösning. Partistyrelsen har också identifierat att Liberalerna, i bland annat riksdagsmotioner, lagt liknande förslag rörande exempelvis nystartsjobb. Motionärernas intention verkar således ligga väl i linje med partiets nuvarande uppfattning och partistyrelsen föreslår därför **att motion J 3 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion J 3 anses besvarad

J 4. Statliga kontorshotell i glesbygd

De senaste åren har lärt oss att möjligheten till digitalt distansarbete är långt större än vi tidigare tänkt oss. Oavsett var företag och myndigheter har sina kontor har vi kunnat arbeta hemma i väldigt stor utsträckning. Nackdelen med att jobba hemifrån är bristen på socialt umgänge på arbetsplatsen.

Därför föreslår jag att Liberalerna ska verka för kontorshotell för alla statligt anställda.

Detta skulle innebära, förutom geografisk flexibilitet för statligt anställda, att arbetsmarknaden på mindre orter skulle breddas, möjlighet till tandemrekrytering som en lösning på personalbrist inom kommunala yrken samt minskat behov av dyra storstadslokaler.

Som ett ytterligare steg för att bredda arbetsmarknaden i glesbygdskommuner skulle dessa lokaler även kunna erbjudas till privata näringslivet

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för kontorshotell i glesbygd för statligt anställda.

Motionär: Per Lampinen, Arjeplog

Svar på motion J 4

Motionären till **motion J 4** föreslår att Liberalerna ska verka för kontorshotell i glesbyggd för statligt anställda. Partistyrelsen konstaterar att det idag står envar fritt att öppna kontorshotell i syfte att exempelvis hyra ut kontorsplatser samt att många offentliganställda redan idag arbetar från sådana kontorsplatser. Partistyrelsen ser inga skäl att med politiska verktyg agera för att fler sådana organisationer skapas och föreslår därför att **motion J 4 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion J 4 avslås

J 5. Ett intresseparti för tjänstemän

Om Liberalerna åter ska bli ett stort parti så behöver vi vänner. Vi behöver en tydlig koalition av väljargrupper som vi kan vara ett liberalt intresseparti för. En naturlig grupp för oss i det sammanhanget är tjänstemän. Det finns en historisk koppling mellan tjänstemannarörelsen och det liberala partiet. Tillsammans utgör också TCO- och SACO-kollektiven den största gruppen av löntagare. De saknar idag ett parti som sätter deras intresse i första rummet, snarare än arbetarna eller näringslivet (arbetsgivarna). Här finns en lucka som skulle passa Liberalerna.

En sådan profilering kräver dock ett stort öra för tjänstemannaorganisationernas krav och anpassning av politiken. I synnerhet när det gäller arbetsmarknad, socialförsäkringar och skatter. Troligen skulle riktningen innebära ett större fokus på trygghet samt skattesänkningar inriktade på låg- och medelinkomsttagare jämfört med Liberalernas inriktning idag. I gengäld skulle det öppna en stor väljargrupp och befästa Liberalernas plats i mitten av det politiska fältet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet uttalar som sin mening att Liberalerna ska vara tjänstemännens intresseparti
2. **att** Landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att anpassa politiken vad gäller arbetsmarknad, socialförsäkringar och skatter för att bättre överensstämja med tjänstemannaorganisationernas (TCO och SACO) inriktningar och krav.

Motionär: Niklas Frykman, Eskilstuna

Svar till J 5

I **motion J 5** föreslås att Liberalerna ska agera för att på olika sätt bli tjänstemännens intresseparti samt att partiet ska anpassa sin politik för att stämma överens med TCO och SACO:s inriktningar och krav. Partistyrelsen tackar för en tydligt skriven motion som väl uppmärksammar partiets strategi kring att tydligt rikta sig till en bestämd väljargrupp. Liberalerna har en lång och anrik historia om att vara partiet utan särintresse, vara partiet för hela folket. Liberalerna och liberalismen står på individens sida och försvara hennes rättigheter och frihet från förtryck, oavsett om det kommer från samhällsliga strukturer, andra människor eller statens våldsmonopol. Med anledning av detta anser partistyrelsen att Liberalerna inte bör knyta sig till en eller flera organisationer utan istället

vara ett parti för hela folket som utgår från idéer och individ. Partistyrelsen föreslår därför **att avslå motion J 5**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion J 5 avslås

J 6. Låt oss medvetet ta en strid mot dem som inte vill sänka skatten

Föregående landsmöte avslog motioner om platt skatt med motiveringen att det inte skulle löna sig att gå från bidrag till arbete. Ett inkomstskattesystem med betydligt högre grundavdrag, och annars konstant marginaleffekt (sk. platt skatt) skulle dock minska trösklarna in på arbetsmarknaden då den som börjar arbeta får behålla hela lönen upp till grundavdragets relativt höga brytgräns.

Platt skatt är det enda sättet att skapa ett genomgripande enhetligt inkomstskattesystem. Det finns flera anledningar att få till mer enhetlighet i skattesystemet.

Fördelar med platt skatt innefattar:

Sverige skulle kunna sänka sina, ur ett internationellt perspektiv, extremt höga marginalsatser på arbete. Skattesystemet blir mer transparent, rättvist och förutsägbart. Vålbildade och andra högpresterare skulle arbeta mer, och därmed skulle Sveriges viktigaste insatsvara (kompetensen) bättre nyttjas för att skapa mer välbild. Behovet av att skatteplanera mellan kapital- och arbetsinkomster minskar, 3.12 reglerna blir exempelvis mindre betungande för småföretagare. Stärkt internationell konkurrenskraft, särskilt när det kommer till att locka och behålla världsledande talanger. Det går i linje med de rekommendationer som internationella organisationer som exempelvis OECD föreslagit. Minskade skattekilar och ökad samhällsekonomisk effektivitet. Skattesystemet blir enklare för gemene man att förstå. Med tanke på Sveriges höga skattepress är det inte orimligt att anta att vår placering på Lafferkurvan innebär att införandet av platt skatt, genom att i första led avskaffa statlig inkomstskatt, skulle ge en nettopositiv effekt på statens intäkter på lång sikt.

Om inte partistyrelsen kan hitta nio bra motargument mot platt skatt föreslår jag att ni istället bifaller den här motionen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar ställning för platt marginalsatt, med ett högt grundavdrag, för arbetsinkomster.

Motionär: André Nilsson, Stockholm

Svar på motion J 6

I **motion J 6** finns ett förslag om en platt marginalsatt med ett högt grundavdrag för arbetsinkomster. Som motionären själv uppger behandlades en liknande motion på Landsmötet 2021 och partistyrelsen har inte ändrat uppfattning. Liberalernas fastslagna politik är att inkomstskatteskalan ska göras plattare genom bland annat en höjd brytpunkt för statlig inkomstskatt men en platt skatt är inte aktuellt. Inte minst finns det goda skäl att låta kommande års skattepolitiska utvecklingsarbete handla om låginkomsttagares drivkrafter till arbete. I dag lönar det sig inte tillräckligt mycket att arbeta för många av

de människor som allra mest behöver kommer i arbete. En reform för platt inkomstskatt skulle begränsa politikens möjligheter att kraftfullt sänka marginalskatten för dessa grupper. Partistyrelsen yrkar därför att **motion J 6 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion J 6 avslås

J 7. Bort med smygskatter på arbete

Det finns en rad smygskatter på arbete som bör tas bort. Börja med den allmänna löneavgiften som ingår i arbetsgivaravgiften. Den är nu 11,62%. 1995 var den 1,5%. Denna skatt har ingenting med trygghet för anställda att göra utan går bara direkt in i statskassan.

Varför ska vi ha en straffskatt på arbete? Skulle arbetsgivaravgiften sänkas med 11,62% så skulle det stimulera företag att anställa fler.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna initierar att löneavgiften sänks eller helt tas bort.

Motionär: Helene Wallin, Norberg; Mimmi Wallin, Norberg; Maria Persson, Norberg; Maria Mosstig, Norberg; Liane Blom, Norberg; Elsa Lill Strolz, Norberg; Anita Lilja Stenholm, Norberg

J 8. Avveckla löneavgiften

Allmän löneavgift är en skatt på lön som arbetsgivare i Sverige betalar till staten och räknas som del av arbetsgivaravgiften. Skatten kallas avgift, men tillfaller staten och är inte kopplad till några förmåner i socialförsäkringssystemet. Den allmänna löneavgiften infördes 1995 och syftet var att finansiera Sveriges medlemskap i EU. Avgiften uppgick ursprungligen till 1,5 procent av underlaget. 2021 uppgick de sociala avgifterna till 31,42 % varav 11,62 % alltså ungefär en tredjedel utgjordes av löneavgiften.

Arbetsgivaravgifter ska på papperet finansiera en rad olika socialförsäkringssystem. Över tid har dock alltmer av arbetsgivaravgifter gått över till att vara ren skatt i budgetförstärkande syfte. Det är viktigt att skattesystemet är transparent och så lättbegripligt som möjligt. Löneavgiften är allt annat än det. Många arbetande svenskar är omedvetna om att en tämligen stor del av deras totala lönekostnad går direkt till staten även om de har lägre löner och inte betalar statlig inkomstskatt. Det är också rimligt att pengar som är inbakade i arbetsgivaravgifter faktiskt direkt finansierar försäkringssystem och pensioner etc.

Liberalerna bör arbeta för ett skattesystem som är logiskt och transparent, så avveckla därför löneavgiften. I den mån staten verkligen behöver inkomsten så är det bättre att den organiseras på ett annat sätt.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att Löneavgiften avvecklas.

Motionär: Kristofer Andersson, Knivsta; Hans-Peter Carlson, Storuman; Dan Persson, Örkelljunga

Svar till J 7, J 8

Motion J 7 innehåller ett förslag om att löneavgiften ska sänkas eller helt tas bort. **Motion J 8** finns förslag om att den allmänna löneavgiften helt ska avskaffas. I dagens skattesystem betalar en arbetstagare inkomstskatt, som dras från den enskildes lön, och arbetsgivaren en arbetsgivaravgift som bland annat innefattar en löneavgift som motsvarar, något förenklat, 11,62 % av den anställdes bruttolön. Löneavgiften tillfaller statskassan. Det är viktigt att skattesystemet är transparent, rättssäkert och lättförståeligt. Liberalerna vill därför att arbetsgivaravgiften tydligt ska redovisas för medborgarna. Partistyrelsen har inget principiellt att invända mot idén att sänka löneavgifter men konstaterar att sådana sänkningar får stora budgetära konsekvenser. En större skattereform är en av punkterna i Tidöavtalet som ligger till grund för Liberalernas regeringsmakt, i en sådan bred reform finns möjligheter att genomföra ändringar av bland annat löneavgiften. Partistyrelsen föreslår att **motion J 7 ska anses besvarad och att motion J 8 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion J 7 anses besvarad
2. att motion J 8 avslås

J 9. Öppna möjligheten för fler att välja stöd enligt Lag (2010:536) om valfrihet hos Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen upphandlar och tillhandahåller idag tjänster till arbetssökande både enligt Lag (2010:536) om valfrihet hos Arbetsförmedlingen och enligt Lagen om offentlig upphandling. Problemen med tjänsterna som tillhandahålls enligt Lagen om offentlig upphandling är flera. För det första gör priskriget att det i stort sett alltid är priser som är så pass låga att tjänsterna kantas av kvalitetsproblem som tilldelas avtal. För det andra medför överprövningar av upphandlingarna att Arbetsförmedlingen ofta står utan avtal. För det tredje ges leverantörerna maximalt fyra års avtalstid vilket medför att leverantörerna befinner sig i konstant nedmontering eller uppbyggandsfas vilket gör att kvaliteten inte blir så hög som den kunde vara vid längre avtalstider.

Dessa problem skulle motverkas om Arbetsförmedlingen istället upphandlade genom Lag (2010:536) om valfrihet hos Arbetsförmedlingen.

Dessutom går det att ständigt driva kvalitetsutveckling hos leverantörerna genom att individerna väljer aktörer som skapar goda resultat. Vidare är det möjligt att ge leverantörerna en stor del av betalningen i form av resultatersättning. På så vis skulle incitament skapas för att fler skulle ta steget till arbete. Idag upphandlar Arbetsförmedlingen genom Lagen om offentlig upphandling en stor mängd tjänster till personer som står längre från arbetsmarknaden. Dessa tjänster innehåller ofta rehabiliterande och motiverande inslag. Leverantörerna får betalt per dag som den arbetssökande deltar i tjänsten. Detta motverkar att hjälpa individerna att så snabbt som möjligt komma i arbete. Genom att införa en resultatersättning till leverantörerna skulle det skapas incitament för att hjälpa även denna målgrupp att så snabbt som möjligt komma i arbete.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna verkar för att Arbetsförmedlingen upphandlar tjänster till arbetssökande i så stor utsträckning som möjligt enligt Lag (2010:536) om valfrihet hos Arbetsförmedlingen, även för dem som står längre ifrån arbete
- att** Liberalerna verkar för att tjänsterna som Arbetsförmedlingen upphandlar enligt Lag (2010:536) om valfrihet hos Arbetsförmedlingen även innehåller en resultatersättningsdel till leverantörerna.

Motionär: Rasmus Rossi Tejler, Stockholm

Svar på motion J 9

Motionärerna till **motion J 9** föreslår att Liberalerna ska verka för att Arbetsförmedlingens upphandling av tjänster i högre grad än idag ska ske i enlighet med Lagen om valfrihetssystem, LOV, i stället för Lagen om offentlig upphandling, LOU. Som motionärerna lyfter finns många fördelar med ett LOV-förfarande inte minst när det kommer till möjligheten att öka individens valfrihet och möjligheten för mindre, ibland mer specialiserade, aktörer att erbjuda sina tjänster. Samtidigt finns fördelar med LOU-systemet som i bästa fall kan möjliggöra en större långsiktighet och stabilitet i utbudet. Partistyrelsen noterar att Liberalerna så sent som 2021 lagt riksdagsförslag om att LOV bör vara huvudregeln och LOU undantaget vid offentligt finansierad tjänsteproduktion med privata aktörer. Partistyrelsen menar att denna andemening går väl ihop med motionärernas och att **motion J 9 därför ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion J 9 anses besvarad

J 10. Inför åter dagtraktamente och hög ersättning vid övernattning

Ingen ska behöva betala för att arbeta, Dagstraktamente försvann för ca 20 år sedan, de som främst påverkas är de som bor utanför storstäderna vilka ofta behöver resa tur till städerna i sitt arbete. ex, från Umeå börjar resan ofta kl 05.00 för att landa på arlanda kl 07, frukost på väg till kund, lunch inne i staden och middag på arlanda på väg hem för att komma hem kl 22 där arbetstagaren inte får en krona i ersättning då ingen övernattning skett.

Titta på Norge, partiellt dagtraktamente (arbetsresan varar över 6 timmar) 22 euro, heldagstraktamente (arbetsresan varar över 10 timmar) 48 euro, Övernattning innebär 634Norska kronor (i sverige 2023 är detta 260 SEK vilket inte räcker långt för frukost, lunch och middag i några av våra storstäder

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** landsmötet beslutar att arbeta för att införa dagtraktamente
- att** landsmötet beslutar att arbeta för att rejält höja rese-traktamente vid övernattning.

Motionär: Urban Wikman, Umeå

Svar på motion J 10

I **motion J 10** föreslår motionären generösare regler för ersättning till arbetstagare som i arbetet får ökade levnadskostnader, exempelvis genom traktamente. En snarlik motion inkom till landsmötet 2021. Partistyrelsen menar att det kan finnas skäl att inom ramen för en skattereform se över hur dagens skatteregler fungerar på en modern arbetsmarknad. En sådan översyn bör vila på en samlad bedömning där det lönar sig att arbeta men snedvridande effekter eller oönskad påverkan på uppgörelser mellan arbetsmarknadens parter undviks. Mot bakgrund av det ovan anförda anser partistyrelsen **att motion bör anses J 10 besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion J 10 anses besvarad

J 11. Arbetsmiljön är viktigare än hög lön

Vi Liberalerna ska medverka till att Arbetsmarknadsverket har en viktig roll att spela när det gäller att främja en bättre arbetsmiljö.

Vi tror att Arbetsmarknadsverket kan bidra till detta genom att:

- Främja forskning och utbildning på arbetsmiljöområdet för att uppmuntra till att ta hänsyn till arbetsmiljön i arbetsgivarernas beslut.
- Regelbundet övervaka och utvärdera arbetsmiljön i olika branscher och sektorer, vilket kan leda till förbättrade säkerhetsåtgärder och hälsosamma praxis på arbetsplatserna.
- Samarbeta på ett effektivt sätt med andra myndigheter och organisationer för att främja en hälsosam och säker arbetsplats.
- Främja en rättvis och balanserad syn på arbetsmarknaden, så att arbetsgivare och anställda avsätter tillräcklig tid och resurser för att säkerställa en god arbetsmiljö.

Genom att stödja sådana insatser kan Liberalerna bidra till att främja en bättre arbetsmiljö och trygghet på arbetsplatserna.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** stödja sådana insatser så kan Liberalerna bidra till att främja en bättre arbetsmiljö och trygghet på arbetsplatserna. Sjukhus, äldreboenden, skola och polismyndigheten är bara ett par exempel behöver en bättre arbetsmiljö att verka i.

Motionär: Svante Forslund, Enköping; Johann Wischer Sjöberg, Enköping

Svar på motion J 11

Förslaget i **motion J 11** är att Liberalerna ska medverka till att Arbetsmarknadsverkets uppgift att främja en bättre arbetsmiljö. Partistyrelsen konstaterar att Arbetsmarknadsverket lades ned 2008 och att de uppgifter verket hade övergick till den då nybildade Arbetsförmedlingen. Vidare konstaterar partistyrelsen att många av de frågor motionärerna lyfter i dag sköts av Arbetsmiljöverket, vilket partistyrelsen menar är en god ordning. Partistyrelsen föreslår därför att **motion J 11 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion J 11 anses besvarad

J 12. Förkorta sjuklöneperiod för småföretagare

För att stimulera företag ska ansvaret för sjuklön övergå till försäkringskassan efter 7 dagar, istället för 14 dagar som det är nu. Det öppnar upp för att fler mindre företag kan anställa personer eftersom risken minskar. Det gör också att företag kan ta in vikarier tidigare när man inte behöver betala både sjukersättning till den som är sjuk och lön till vikarien. Vi anser att detta bör gälla för samtliga företag, men tänker att man kan börja med fåmansföretag.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna förstärker småföretagares rättigheter genom att förkorta sjuklöneperioden.

Motionär: Helene Wallin, Norberg; Mimmi Wallin, Norberg; Maria Persson, Norberg; Maria Mosstig, Norberg; Elsa Lill Strolz, Norberg; Anita Lilja Stenholm, Norberg; Liane Blom, Norberg

Svar på motion J 12

Motionärerna bakom **motion J 12** menar att möjligheten att vara småföretagare förbättras genom att förkorta sjuklöneperioden för dessa från fjorton till sju dagar. Partistyrelsen är medvetna om det tunga ekonomiska ansvar som vilar på småföretagare och den risk det innebär att anställa av just det skälet. Liberalerna har länge drivit frågor av den här karaktären, inte minst i riksdagsmotioner och tidigare program. Inom område L, Företagarpolitik, föreslår partistyrelsen att partiet ska ta fram ett nytt Företagarpolitiskt program. Partistyrelsen föreslår att den här frågan hanteras inom ramen för detta program och att **motion J 12 därmed anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion J 12 anses besvarad

J 13. Effektivisera Sverige, avskaffa första maj som helgdag!

Avskaffa första maj som helgdag och ändra så att Valborgsmässoafton får rörligt datum och infaller den sista lördagen i april. I gengäld, ändra semesterlagen så att de flesta blir lediga halvdag innan storhelgerna Julafton och Midsommarafton.

Sverige är tillsammans med Turkiet, fd. Sovjetunionen, Kina samt fd. Nazityskland ett av länderna i världen där arbetarnas dag den 1:a maj är en helgdag. I USA är Labour day en helgdag, men den infaller den första måndagen i september. Storbritannien, Nederländerna, Irland och Danmark är exempel på länder i Europa där man inte är ledig på första maj. Manifestationer sker ändå.

Firandet av arbetarnas dag den 1:a maj är sedan 1939 en helgdag i Sverige och ett avskaffande av själva helgdagen betyder alltså inte att firandet upphör. Dessutom kan arbetsgivaren få chans att visa sin uppskattning till personalen den dagen. Om man som privatperson vill marschera och manifestera sin sympati med arbetarrörelsen i grupp, så har vi idag snabba

och effektiva kommunikationer och transportmedel som möjliggör detta, något som inte fanns när lagen stiftades.

Sverige behöver organiseras effektivare för att öka produktiviteten och vår BNP. Genom att avskaffa första maj som helgdag och ändra så att Valborgsmässoafton infaller den sista lördagen i april kan detta uppnås. Som kompensation ändras semesterlagen så att de flesta istället blir lediga halvdag innan storhelgerna Julafton och Midsommarafton.

På så sätt kan man ge yrkesarbetande längre sammanhängande ledighet och mer tid till förberedelser och resor inför dessa stora "aftnar", samt uppnå högre effektivitet på arbetsmarknaden. Även ökad trygghet i trafiken inför storhelgerna uppnås.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att första maj avskaffas som helgdag och ändra så att Valborgsmässoafton får rörligt datum och infaller den sista lördagen i april. I gengäld, ändras semesterlagen så att de flesta blir lediga halvdag innan storhelgerna Julafton och Midsommarafton.

Motionär: Hendrik Andersson, Boden

Svar på motion J 13

I **motion J 13** finns ett förslag om att första maj ska avskaffas som helgdag och att arbetstagaren ska ersättas med en halv helgdag dagen innan julafton och midsommarafton. Första maj blev i Sverige allmän helgdag 1939. Beslutet om att utlysa första maj som arbetarrörelsens internationella högtidsdag togs av Andra internationalen 1890. Till bakgrunden hör dock att valborgshelgen och första maj också tidigare hade en särskild ställning. Maj- och valborgsfirandet förekom i bondesamhället som en självständig tradition. Det bör också noteras att Andra internationalen utlyste första maj som arbetarrörelsens internationella dag bland annat för att uppmärksamma den så kallade Haymarketmassakern i Chicago 1886. Haymarketmassakern inträffade dock den 4 maj. Valet av första maj kan alltså åtminstone delvis ha haft att göra med att detta datum redan tidigare hade en särskild betydelse för många. När beslutet om att göra första maj till allmän helgdag togs av den svenska riksdagen hade dagen redan tidigare för de flesta arbetstagare blivit ledig dag genom överenskommelser i kollektivavtal. Icke desto mindre var det förstås ett symboliskt viktigt beslut att göra dagen till allmän helgdag. Det som är helgdag är dock inte arbetarrörelsens internationella högtidsdag, utan datumet första maj. I vissa andra länder finns "Labor Day" eller motsvarande i almanackan, något som alltså inte är fallet i Sverige. För de flesta svenskar är i stället första maj helt enkelt den lediga dagen i samband med valborgsfirandet. Partistyrelsen menar att detta är en god ordning och föreslår att **motion J 13 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion J 13 anses besvarad

J 14. Dags för en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring

Den styrande principen för systemet med socialförsäkringar är att staten ska ansvara för dessa. Ett undantag är arbetslöshetsförsäkringen. Här fungerar staten idag som den främsta finansiären av a-kassorna vilka administreras i stor utsträckning av fackföreningar – ett klart korporativistiskt inslag. Den rimliga lösningen för ett liberalt samhälle är en obligatorisk statlig arbetslöshetsförsäkring – ett krav som Folkpartiet har drivit länge. Denna ska administreras av staten på samma sätt som andra socialförsäkringar.

I en statlig utredning om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring finns ett genomarbetat förslag på en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. Se SOU 2008:54. Liberalerna bör driva igenom en sådan lösning under den nuvarande mandatperioden. Det främsta skälet är att en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring är värdigt ett liberalt samhälle. Den skapar en rågång mellan staten och fackföreningar. Den ger samtidigt den enskilde individen ett mer heltäckande socialförsäkringskydd än dagens. En obligatorisk arbetslöshetsförsäkring skulle vara ett viktigt inslag i en socialliberal politik. Ett annat skäl är att arbetsmarknadsdepartementet har idag en liberal minister. En självklar uppgift för honom är att sjösätta en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna inför en obligatorisk statlig arbetslöshetsförsäkring, en viktig socialliberal reform för att nå ett heltäckande socialförsäkringssystem samtidigt som korporativismen minskas.

Motionär: Lars Jonung, Lund

Svar på motion J 14

Motion J 14 innehåller förslag om att arbetslöshetsförsäkringen ska bli obligatorisk och statlig. Dagens försäkring bygger på att den enskilde är medlem i en arbetslöshetskassa som sköter både administration och utbetalningar av försäkringen, i det fall den enskilde skulle bli arbetslös. Den som inte är med i en a-kassa har rätt till en grundersättning som dock är mycket låg. Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna sedan en lång tid tillbaka driver frågan att arbetslöshetsförsäkringen ska vara statlig och allmän vilket går helt i linje med motionärens förslag. Partistyrelsen föreslår därför att **motion J 14 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion J 14 anses besvarad

J 15. Arbetslinjen

För ALLA människor i yrkesverksam ålder är ett arbete och en egen lön att leva på otroligt viktigt. Både för att själv kunna ha frihet att leva sitt liv som man själv önskar men också för att finnas i ett sammanhang i vardagen där arbetet och arbetskamrater är viktigt för att känna livskvalitet.

Vi är många som klagat när inte löneförhöjningen blir så stor som vi önskar, mycket för att lönen uppfattas av oss löntagare som en värdering på den insats vi gör på jobbet. Men av

de 16 procent i samhället mellan 16-64 år som har en funktionsnedsättning är det alltför många som inte ens har möjlighet att få ett arbete eller sysselsättning med lön som går att leva på överhuvudtaget.

Här ska åtgärder göras för att ALLA ska ha rätt till ett arbete eller en daglig sysselsättning utifrån sina förutsättningar. I tider när Arbetsmarknadspolitikerna och departementet styrs av Liberalerna är detta ett viktigt område att lyfta fram. Sverige idag har en stor kompetensförsörjningsbrist inom många områden, då har inte vårt samhälle råd att ställa en stor grupp människor utanför arbetsmarknaden, på grund av att vissa insatser och anpassningar krävs för att personer med funktionsnedsättning ska kunna få ett jobb och en egen lön att leva på, vilket då gör att den enskilde personen kan tillföra samhället skattemedel och kompetens.

Även de som arbetar i kommunens dagliga sysselsättning ska ha rätt till Habiliteringsersättning som ska vara kopplat till individens insats utifrån sina förutsättningar, alltså mera likt en lön. Vissa kommuner har inte ens en habiliteringsersättning då detta är "frivilligt". Det finns statsbidrag att söka för kommunerna, men ändå gör inte alla kommer det. Habiliteringsersättningen idag är också olika hög i olika kommuner, den bör vara lagreglerad och obligatorisk för alla kommuner.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** arbetsmarknadspolitikens arbetslinje ska gälla ALLA, även för personer med funktionsnedsättningar
2. **att** habiliteringsersättningen blir obligatorisk och mera individuellt utformad utifrån den enskildes förutsättningar och insatser
3. **att** ett sysselsättningsmål ska finnas som ska vara lika högt för gruppen personer med funktionsnedsättningar som för övriga.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Christina Soldan, Skellefteå; Bengt Eliasson, Nacka; Jakob Hallberg, Kalmar; Carina Nertlinge, Skurup; Ulla Herbert, Malmö; Pia Delin, Örebro; Erika Rydja Sandvik, Eskilstuna; Jennie Uller, Kalmar; Anders Karlsson, Örebro; Niklas Ängelid, Tyresö; Torbjörn Karlsson, Malmö; Pernilla Ekelund, Svalöv; Malin Danielsson, Stockholm; Markus Arvidsson, Stockholm

Svar till J 15

I **motion J 15 yrkande 1** föreslås att de arbetsmarknadspolitiska mål som ingår i arbetslinjen ska gälla alla individer, både med och utan funktionsnedsättningar, och i **motion J 15 yrkande 3** föreslås att ett sysselsättningsmål ska finnas som ska vara lika högt för gruppen personer med funktionsnedsättningar som för övriga individer i samhället. Arbetslinjen kan enkelt beskrivas som att alla som kan arbeta också ska göra det och att det ska finnas tydliga drivkrafter i samhället som leder till att folk söker sig till arbete. I dessa definitioner görs ingen skillnad mellan personer som har svårare att arbeta på grund av en funktionsnedsättning som leder till nedsatt arbetsförmåga och övriga individer i samhället. För Liberaler är det även självklart att samma förväntningar ska gälla för alla individer även om olika individer kan behöva olika typer av stött-

ning för att nå gemensamma mål. Partistyrelsen konstaterar att motionärernas vilja går väl ihop med det här resonemanget och föreslår där att **motion J 15 yrkande 1** och **motion J 15 yrkande 3 anses besvarade**.

I **motion J 15 yrkande 2** föreslås att den habiliteringsersättning en individ kan få vid deltagande i daglig verksamhet görs obligatorisk för kommunerna att betala ut och att ersättningen ska vara mer individuellt utformad efter individens förutsättningar och insatser. Det är landets kommuner som är ansvariga för aktivitet inom ramen för daglig verksamhet inom Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. I gällande bestämmelser görs gällande att aktiviteten ska vara anpassad till den enskilde och på sikt öka den enskildes möjligheter till arbete. I dagsläget finns den habiliteringsersättning som kommuner kan betala ut för att stimulera deltagande i daglig verksamhet inte reglerad i lag, förordning eller föreskrift men det finns ett statsbidrag kommuner kan söka. Uppgifter i media tyder på att det under 2022 var fem kommuner som avstod från att söka statsbidraget.

Liberalerna har i riksdagsmotioner anført att dagens statsbidrag bidrar till ojämlikhet mellan kommuner och att det är principiellt fel att införa ett statsbidrag utan att det finns ett regelverk på plats. Liberalerna är pådrivande i flera kommuner för att habiliteringsersättning ska införas eller höjas, något partistyrelsen ser positivt på. Partistyrelsen delar dock inte uppfattningen att ersättningen ska individualiseras. Detta beror på att personer med habiliteringsersättning utför arbeten som, till sin karaktär, är mycket svåra att bedöma kvalitet och kvantitet i. Partistyrelsen föreslår därför att **motion J 15 yrkande 2 anses besvarat**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion J 15 anses besvarad

J 16. Låt stödet följa individen

Sveriges arbetsmarknad ska präglas av ett inkluderande förhållningssätt. Mångfald i arbetslivet är en tillgång för företag, tillväxt och kreativitet. Mångfald handlar inte enbart om etnicitet och kön. Det är också en fråga om fysiska och psykiska funktionsvariationer. Alla ska ha möjlighet att komma in på arbetsmarknaden.

Personer med funktionsnedsättning har generellt sett en mer utsatt ställning på arbetsmarknaden än personer utan funktionsnedsättning. Därför är det centralt att arbetsmarknadspolitiken har ett starkt fokus på att möjliggöra delaktighet i arbetslivet på lika villkor. Det kan röra sig om anpassning av arbetsplatsen och ekonomiskt stöd till en arbetsgivare som anställer en person med funktionsnedsättning. Det är också viktigt att motverka bristen på arbetskraft genom att allas förmåga att arbeta tas till vara. Att vara rullstolsburen efter en stroke behöver inte innebära att man är en sämre administratör, men det kan innebära att man behöver en anpassad fysisk arbetsmiljö och förstående chef och arbetskamrater. De arbetsgivare som vill arbeta för ett inkluderande arbetsliv bör få bättre förutsättningar.

Det finns gott om arbetsgivare – såväl företag som ideella organisationer – som vill ta ett större samhällsansvar och

skapa inkluderande arbetsplatser. Men det kan vara dyrt och svårt, i synnerhet om man vill göra rätt. Regelverk och rutiner hos berörda myndigheter behöver därför vara förutsägbara. Det ska vara enkelt och tydligt – för både arbetstagare och arbetsgivare – vilket stöd en enskild individ kan få i form av t.ex. subventionerade anställningar (lönestöd) eller stöd för anpassning av arbetsplatsen. Systemet bör vara transparent och långsiktigt. Stödet bör vara inriktat på tre olika områden för att täcka de ökade kostnader som en arbetsgivare kan få i samband med att man rekryterar en person med funktionsnedsättning:

Subventionering av lönekostnaden Ekonomisk ersättning för anpassning av lokal och utrustningHandledning för den arbetssökande, arbetslag och/eller chef.

För en individ, och även för deras anhöriga, är det värdefullt att ha ett arbete ur flera perspektiv. Det skapar ramar och rutiner i vardagen. Det ger en social gemenskap och en ekonomisk frihet. Att vara delaktighet i arbetslivet skapar delaktighet samhällslivet. Liberalerna har drivit frågan om att låta stödet följa individen i Sveriges riksdag. När nu L ansvarar för arbetsmarknadsdepartementet är det än viktigare att frågan prioriteras och förtydligas i partiprogrammet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska ta initiativ till ett individuellt utformat stöd till de arbetsgivare som vill rekrytera arbetssökande med fysiska eller psykiska funktionsvariationer.

Motionär: Maria Mattsson Mähl, Uppsala; Juno Blom, Norrköping; Rasmus Rossi, Stockholm; Hellen Wohlin Lidgard, Danderyd; Mats Dafnäs, Uppsala; Lotta Wiström, Knivsta; Lars Persson Skandevall, Sundsvall; Helena Gellerman, Lerum; Monica Lundin, Borlänge

J 17. Individbaserat anställningsstöd som följer individen

För oss liberaler är det en självklarhet att människor är olika, något som inte minst märks i arbetslivet. Liberal funktionsrättspolitik handlar om att riva hinder. Med olika hjälpmedel och anpassningar på arbetsplatsen kan fler människor få de rutiner i vardagen, den gemenskap och den egenmakt som ett eget arbete ger. Ett liberalt mål i arbetsmarknadspolitiken är därför just att fler ska komma i arbete. Det innebär dessutom i flera fall att människor som i dag är fastlåsta i ett bidragsberoende kan ta steget till att istället arbeta och bidra till vår gemensamma välfärd.

Liberalerna vill göra mer för att ge fler personer med funktionsnedsättning möjlighet till egenmakt och egen försörjning. Dagens subventionerade anställningar för personer med funktionsnedsättning är krångliga och svåröverskådliga. Systemet med arbetshjälpmedel fungerar också dåligt. I de mest absurda fallen behöver en person, som genom en skada eller sjukdom har fått behov av arbetshjälpmedel, säga upp sig från sitt arbete för att sedan söka det igen för att kunna få ansöka om arbetshjälpmedel.

Det är sällan som både den arbetssökande och arbetsgivaren har vetskap om vilka olika stödinsatser den arbetssökande har rätt till. Stödet är ofta kopplat till arbetsplatsen istället för till individen och följer därmed inte med när man byter arbets-

plats. Vi vill därför utreda ett jobbcheckssystem. Ett nytt system med på förhand fastställda jobbcheckar skulle underlätta vardagen för arbetssökande med funktionshinder. Med ett individbaserat stöd som på förhand beslutas kommer personer med funktionsnedsättningar få bättre förutsättningar att konkurrera på arbetsmarknaden. Stödet bör omfatta såväl hjälpmedel som eventuella subventioner. Ett sådant system behöver också gälla för hela arbetsmarknaden, såväl privat sektor som kommunal och statlig och därmed även Samhalls verksamhet.

Andelen sysselsatta bland personer med funktionsnedsättning är 71 procent, vilket är lägre än i den övriga befolkningen där den är 79 procent. Många vill och kan arbeta men det finns för många hinder på vägen. Mer måste göras för att stärka arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning. Därför behöver Liberalerna ta ställning för ett individbaserat stöd med fastställda jobbcheckar som följer med den arbetssökande oavsett val av arbetsgivare.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att utreda ett individbaserat stöd med fastställda jobbcheckar som följer med den arbetssökande oavsett val av arbetsgivare.

Motionär: Malin Danielsson, Huddinge; Camilla Mårtensen, Kävlinge; Bengt Eliasson, Kungsbacka; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Christina Soldan, Skellefteå; Charlotte Söderlund, Bromölla

Svar till J 16, J 17

I **motion J 16** och **motion J 17** finns förslag som på olika sätt syftar till att åstadkomma mer individbaserade arbetslivs- stöd till personer som har en funktionsnedsättning som medför en nedsatt arbetsförmåga. Dagens system för stöd bygger till hög grad på att det går till den arbetsplats där arbetet utförs istället för till individen som stödet är avsett att hjälpa. Partistyrelsen delar motionärernas bild av att ett system som följer individen sannolikt blir mer ändamålsenligt och skapar en större frihet för de människor som mottar stöden. Liberalerna anser att individen ska vara i fokus och att personer med funktionsnedsättning ska få större egenmakt. Därför har Liberalerna drivit på för förändring, inte minst från riksdagen där vi, likt motionärerna, har föreslagit ett jobbchecksystem. Liberalerna kommer också fortsätta arbetet för att stärka individens frihet i sin vardag och funktionsnedsattas möjligheter att anställas av fler arbetsgivare. Partistyrelsen föreslår därför att **motion J 16** och **motion J 17** anses besvarade.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion J 16 anses besvarad
2. **att** motion J 17 anses besvarad

Reservation 1

Maria Mattsson Mähl, Anna-Lena Johansson, Hans Backman, Helena Gellerman, Monica Lundin, Johanna Wyckman reserverar sig till förmån för bifall till **motion J 16**: "Bifall till motionen då detta är politiken Liberalernas riksdagsgrupp driver i Riksdagen, men där vi saknar tydligt landsmötesbeslut."

Reservation 2

Maria Mattsson Mähl, Hans Backman, Helena Gellerman, Monica Lundin, Johanna Wyckman reserverar sig till förmån för bifall till **motion J 17**: "Bifall till motionen då detta är politiken Liberalernas riksdagsgrupp driver i Riksdagen, men där vi saknar tydligt landsmötesbeslut."

J 18. Översyn om Samhalls verksamhet

Citat från Samhalls hemsida;

"Samhalls uppdrag från staten är att utveckla och visa anställningsbarheten hos personer med funktionsnedsättning. Samhall ska erbjuda arbete över hela landet. Arbetsförmedlingen disponerar de arbetstillfällen som Samhall kan erbjuda inom ramen för statens uppdrag och avgör vem som ska få möjlighet till en anställning i Samhall" "Målet är att 1 500 våra medarbetare varje år ska lämna oss för ett arbete hos andra arbetsgivare"

Inom Västra Götaland har vi ett flertal orter med Samhalls arbetsplatser, samt ett stort antal företag med avtal med Samhall.

Genom åren har ett antal utredningar visat att arbetsförhållanden på Samhall inte håller måttet, bland annat har Fastighetsfolket, Fastighetsanställdas Förbunds medlemstidning, varit kritiska till den dåliga arbetsmiljön samt på det sätt som Samhall behandlar sina anställda.

Avsevärda statliga medel avsätts till Samhall, och därför är detta en fråga både för Västsverige och riksorganisationen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna aktivt skall arbeta för en omfattande och total genomlysning av Samhalls verksamhet utifrån den enskilde individens behov och arbetsmiljö samt möjlighet att kunna lämna Samhall för ett arbete på den allmänna arbetsmarknaden.

Motionär: Karin Blomstrand, Munkedal; Hans-Robert Hansson, Strömstad; Britt-Marie Didriksson, Lysekil; Mikael Sternemar, Sotenäs

J 19. Flytta merkostnadsersättningen från Samhall till individen

Samhall får idag över 6.5 miljarder kronor årligen i merkostnadsersättning detta är alltså ovanpå det lönebidrag som Arbetsförmedlingen redan idag hanterar för dessa individer som Samhalls uppdrag omfattar. Samhall har under lång tid fått kritik från Konkurrensverket, EU-kommissionen samt näringslivsorganisationer för att snedvrida konkurrensen på marknaderna som bolaget verkar inom. Vidare har Samhall fått stark kritik för dålig arbetsmiljö och att stödet går till individer som egentligen borde kunna finna arbete utan detta extra stöd.

Personer med funktionsnedsättning har samma rätt som andra att jobba på en vanlig arbetsplats, få bidra med sina förmågor i en inkluderande social miljö och därigenom få större egenmakt och kunna delta i samhällsgemenskapen. Arbetsgivare behöver få adekvat stöd för att anpassa arbetet utifrån den individuella förmågan och därmed våga anställa fler personer med funktionsnedsättning.

Stödet måste vara individualiserat och utgå från den enskildes intressen och förmågor, låt individen få välja arbetsgivare och öppna möjligheten för landets alla arbetsgivare att delta i det uppdrag som idag begränsas till Samhall.

Ge Arbetsförmedlingen uppdraget att utreda hur stödet kan distribueras till arbetsgivarna och vilka individer som bör omfattas av stödet. Vidare bör Arbetsförmedlingen få i uppdrag att genom "Lag (2010:536) om valfrihet hos Arbetsförmedlingen" upphandla seriösa arbetsgivare som har förutsättningar att anpassa arbetet och ge individerna det stöd de behöver för att utvecklas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att avveckla Samhall
2. **att** Liberalerna verkar för att det stöd som idag går via Samhall sköts av Arbetsförmedlingen via uppdrag att genom "Lag (2010:536) om valfrihet hos Arbetsförmedlingen" upphandla seriösa arbetsgivare som har förutsättningar att anpassa arbetet och ge individerna det stöd de behöver för att utvecklas.

Motionär: Rasmus Rossi, Stockholm

Svar till J 18, J 19

I **motion J 18** och **motion J 19** finns förslag som på olika sätt rör Samhall AB. I **motion J 18** föreslås en bredare översyn av Samhalls verksamhet med fokus på individens behov, arbetsmiljö och möjligheter att kunna lämna en anställning i bolaget för den reguljära arbetsmarknaden. I **motion J 19** föreslås att bolaget ska avvecklas och att dess verksamhet ska övertas av andra aktörer, upphandlade via Arbetsförmedlingen.

Partistyrelsen ser positivt på det stora engagemang som finns i frågan om personer med funktionsnedsättningsmöjligheter till arbete på lika villkor som andra och även på de framtidsytande och konstruktiva förslag som inkommit på hur sådana lösningar kan komma att se ut.

Samhall AB är ett statligt bolag som har funnits i cirka 40 år. Bolaget har i uppdrag att skapa meningsfulla, efterfrågade och utvecklande arbetstillfällen för personer som har en funktionsnedsättning som leder till nedsatt arbetsförmåga. Bolaget ska enligt sitt uppdrag finnas i hela landet och får inte säga upp anställda på grund av arbetsbrist. Samhall har därmed en sammansatt roll med ett viktigt samhällsansvar samtidigt som bolaget inte får konkurrera osunt på marknaden.

Partistyrelsen vill inledningsvis understryka vikten av att alla människor så långt som möjligt har en plats på arbetsmarknaden. Det handlar om människors egenmakt och frihet samt att vara i ett dagligt sammanhang där man får bidra och tillsammans med andra skapa mervärde. Sedan Samhall grundades har bolaget gått från att i betydande del anställa personer med fysiska funktionsnedsättningar till att, som idag, i huvudsak anställa personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Detta beror i stor utsträckning på förändrade förutsättningar på arbetsmarknaden, där fysiska funktionsnedsättningar i dag inte är lika hämmande för individen, även om det fortsatt finns mycket kvar att göra för att få en mer inkluderande arbetsmarknad. Den här utvecklingen är i grunden positiv.

Det har också skett förändringar i samhället i stort. I dag

finns flera aktörer som arbetar med att stärka, rusta och erbjuda möjligheter till arbete för personer med funktionsnedsättningar som innebär nedsatta arbetsförmåga. Detta görs inom ramen för de lönebidrag som kan sökas via Arbetsförmedlingen. Både fristående och idéburna aktörer är verksamma inom området – aktörer som ofta är specialiserade på specifika funktionsvariationer och när goda resultat när det kommer till att ge människor möjlighet till arbete. Samhall AB har en viss särställning eftersom staten som ägare ställer tydliga krav på bolaget men också på grund av det generella bidrag bolaget får från staten för att anställa personer med funktionsvariationer. Att jämföra kostnader och stöd är komplicerat och det finns skäl att närmare analysera hur Samhalls särställning påverkar andra aktörer samtidigt som samhällets främsta ansvar handlar om att ge stöd till individer som av olika skäl har svårt att konkurrera på en öppen arbetsmarknad. Riksrevisionen har också nyligen granskat Samhalls roll och konstaterar att bolaget brister i sitt uppdrag att skapa utvecklande arbete för sina anställda, samtidigt hittar Riksrevisionen inte entydiga belägg för att bolaget när fel målgrupp. Enskilda vittnesmål har dock gett en annan bild varför partistyrelsen menar att fortsatt granskning av frågan är aktuell.

Partistyrelsen anser liksom Riksrevisionen att det finns behov av att se över hur bolaget fungerar, inte minst när det kommer till vilken målgrupp bolaget når och hur man agerar i konkurrens med andra aktörer på marknaden. Liberalernas utgångspunkt är alltid att öka individens frihet och att skattebetalarnas pengar används effektivt. Det finns därför behov av en översyn av dagens system så att personer med funktionsnedsättningar kan få det mest lämpliga stödet för att kunna bidra på arbetsmarknaden. Flera möjliga system skulle kunna finnas som alternativ till dagens där Samhall har en särställning. Idéer som tidigare förts fram av Liberalerna är bland annat ett slags checksystem där statens bidrag knyts till individen som sedan får möjlighet att söka arbete hos den aktör som passar denne bäst. Samtidigt är det viktigt att inte kasta ut barnet med badvattnet. Samhall AB finns i dagsläget i hela landet och är på flera orter den enda aktör som erbjuder arbete för personer med funktionsvariation. Bolaget har också välutvecklade relationer med privata aktörer och arbetsmetoder för arbetsträning för slutgiltig övergång till arbete. Partistyrelsen menar att Samhall i många fall fyller en viktig roll även om bolagets roll behöver ses över i enlighet med vad som förklaras ovan. Partistyrelsen föreslår därför **att motion J 18 anses besvarad och att motion J 19 avslås**.

Visa mindre

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion J 18 anses besvarad
2. **att** motion J 19 avslås

J 20. Förenkling men förbättring av urvalet till ordningsvaksutbildning

Idag kostar det 22800 att gå utbildning, + 1500 för tillstånd samt 10 000 för kläder och utrustning, sedan tillkommer en kostnad om 10 000 var 3 år för uppdaterad kurs och tillstånd.

Förslaget från polisen är nu att dubbla utbildningstiden samt där också kostnaderna vilket kommer att bli förödande för yrket. Utanför storstäderna har majoriteten av ordningsvakterna ett annat arbete och att vara ordningsvakt är en bisysla, vilket innebär att dessa individer själv bekostar allt utan rätt till avdrag samt löneavdrag. I våra storstäder finns vaktbolag där det finns problem inom vissa av dessa av kriminella gäng vilket inte är bra.

Ökad individkontroll och lämplighetsbedömning är önskvärt men att öka kurslängden och kostnaden kommer att innebära minskat intresse från extra arbetande individer och en risk att de inte önskvärda vakterna får fler uppdrag då dessa inte har samma problem med avgifter.

Redan idag finns problem där många vakter väljer att sluta vilket påverkar krögare och andra vilka har behov av dessa, utbildningarna bör vara självfinansierade men inte vinstdrivna.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** liberalerna verkar för att underlätta och minska kostnader för att arbeta som ordningsvakt.

Motionär: Urban Wikman, Umeå

Svar på motion J 20

I **motion J 20** finns förslag om att Liberalerna ska göra det enklare att bli ordningsvakt samt att minska kostnaderna för utbildningen som krävs för att bli ordningsvakt. Den som vill bli ordningsvakt ska klara av fysiska tester, behärska svenska väl och genomgå en 80 timmar lång utbildning som arrangeras av polisen. Utbildningen kostar cirka 23 000 kronor och ska kompletteras med en fortbildningskurs som kostar 8 000 kronor.

Partistyrelsen vill tacka för en konkret motion som behandlar ett tydligt formulerat problem. Partistyrelsen anser att ordningsvakter utgör ett viktigt komplement till polismyndigheten och en kortsiktig lösning på Sveriges generella trygghetsproblem som delvis kan kopplas till den polisbrist som finns i landet. Ordningsvakter spelar förstås även en viktig roll i exempelvis krogmiljöer, på fotbollsmatcher, festivaler eller på andra ställen där stora folksamlingar samlas. Ordningsvakter har befogenheter att bland annat omhänderta personer och får använda våld om deras uppgifter inte kan lösas på andra sätt. Att verka som en del av samhällets våldsmonopol är ett stort ansvar och kräver därför såväl utbildning som lämpliga personliga egenskaper. Partistyrelsen är därför av uppfattningen att det inte är lämpligt att sänka utbildningskraven på den som vill bli ordningsvakt.

Partistyrelsen anser att kostnaden för utbildningen är substantiell men att nuvarande prisnivå krävs för att polismyndigheten ska hålla balans i ekonomin. Eftersom efterfrågan på ordningsvakter är hög i samhället finns det goda möjligheter att tjäna in den investering den enskilde behöver göra i utbild-

ning. Det är också möjligt att potentiella arbetsgivare, som krogar eller evenemangsarrangörer, delfinansierar utbildning för den enskilde. Partistyrelsen föreslår därför **att motion J 20 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion J 20 avslås

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion J 1 avslås
2. **att** motion J 2 avslås
3. **att** motion J 3 anses besvarad
4. **att** motion J 4 avslås
5. **att** motion J 5 avslås
6. **att** motion J 6 avslås
7. **att** motion J 7 anses besvarad
8. **att** motion J 8 avslås
9. **att** motion J 9 anses besvarad
10. **att** motion J 10 anses besvarad
11. **att** motion J 11 anses besvarad
12. **att** motion J 12 anses besvarad
13. **att** motion J 13 anses besvarad
14. **att** motion J 14 anses besvarad
15. **att** motion J 15 anses besvarad
16. **att** motion J 16 anses besvarad
17. **att** motion J 17 anses besvarad
18. **att** motion J 18 anses besvarad
19. **att** motion J 19 avslås
20. **att** motion J 20 avslås

Rapport Europa

Kapitel 4: En hållbar ekonomi som växer

21. Hur ser vi till att Europa blir en del av världen där nya idéer frodas, företag utvecklas, och framtidens jobb växer fram som kan bidra till fossilfri omställning och välfärd? I stort handlar det om konkurrenskraft – att skapa möjligheter för Sverige och övriga EU att konkurrera med resten av världen genom spetskompetens och grön teknologi. Det är en utmaning av stora mått.
22. Med en politik som gynnar innovation och som skapar goda förutsättningar för företag att etablera sig och växa kan EU:s industri få en nyckelroll i omställningen till en miljömässigt hållbar ekonomi. Den liberala vägen framåt är att EU slår vakt om öppna marknader och en politik som värnar fri och sund konkurrens.
23. Tyvärr ser vi hur den positiva globaliseringen, som under de senaste decennierna ökat välbudet i världen, på några år gått mot tilltagande protektionism, idéer om ökat behov av självförsörjning och interventionistisk industripolitik – vilket ofta används som maktinstrument. Stora ekonomier i världen ger statsstöd till sina industrier, något som åsidosätter globala spelregler och ger näring åt ett globalt subventionsrace.
24. Historien lär oss att den vägen leder fel. Samtidigt måste EU bryta beroendet av Kina och på annat sätt säkra tillgången till batterier, solceller och andra varor och tjänster som behövs för att klara energiomställningen. Det kräver att vi bygger en motståndskraftig ekonomi och att vi inte avsäger oss möjligheten att

agera när andra driver en politik som får negativa effekter för Europa och Sverige. Vi behöver se till att globala regler respekteras och att klimatutsläpp och miljöförstöring inte tillåts vara en global konkurrensfördel.

25. Den inre marknaden är EU:s vassaste verktyg på den globala spelplanen. De hinder som kvarstår för att säkra fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och personer måste rivas. Varken företag eller arbetstagare ska behöva brottas med 27 olika regelverk och därför behövs fler harmoniserade regler. I en tid då Sverige och andra länder både skriker efter arbetskraft och brottas med arbetslöshet på andra håll måste det bli enklare att flytta dit jobben finns.
26. En framgångsrik ekonomi förutsätter samhällen som håller ihop och växer ekonomiskt, med fler som arbetar och bidrar till välfärden. Vill vi att EU ska bli en spjutspets i världsekonomin kan inte Europa ha världens mest välutbildade hemmafruar. Jämställdheten måste ta ett stort kliv framåt i hela EU, vilket kräver avskaffad sambeskattnings och satsningar på barn- och äldreomsorg. Ska vi lösa den skriande kompetensbristen måste EU-länderna dessutom se till att människor oavsett kön eller bakgrund, ges möjlighet till utbildning och kompetensutveckling för att kunna delta på arbetsmarknaden.
27. Liberalerna vill att EU-kommissionens granskning av medlemsländernas ekonomiska politik ska stärkas och att de EU-stöd som betalas ut verkligen bidrar till att genomföra viktiga strukturreformer. Liberalerna ser positivt på att EU:s sociala pelare, som slår fast ett antal minimirättigheter, ska fungera som en påtryckningsmekanism som får medlemsländerna att genomföra nödvändiga välfärds- och arbetsmarknadsreformer. Den sociala pelaren får dock inte tas till intäkt för att införa lagstiftning på arbetsmarknadsområdet som skadar den svenska partsmodellen.

EKONOMI:

Regional utveckling i hela Sverige

K 1. Sverige behöver flexibel skattehemvist!

Sverige har ett av världens högsta skattetryck. Vi har bra välfärd, men inte alltid den bästa. Man betalar enbart (förutom eventuell statlig skatt) skatt i den region och kommun man bor; där man är folkbokförd den 1 november året innan man tjänar de pengar som skall beskattas.

Systemet är antikt: ”från kejsar Augustus utgick ett påbud ...”.

Kommuner med många delårsboende, med hög andel fritidsbostäder, får inte in skatt motsvarande sin verkliga befolkningsstorlek. Andra kommuner får följaktligen in mer skatt än vad som motsvarar deras genomsnittliga verkliga befolkningsstorlek.

Med dagens flexibla arbetsliv, digitalisering, distansarbete, säsongarbete och projektstillvaro som några exempel kan man inte låta ett antikt system för folkbokföring bestämma kommunernas ekonomi.

Min kommun, Storuman, har en mycket hög andel fritidsbostäder. Vi är ca 5800 invånare och i kommunen finns 4200 fritidsbostäder. Många av dessa bebos av sina ägare månadsvis varje år. Den genomsnittliga befolkningen är tiotals procent över den folkbokförda. Det är frustrerande när kommunala tjänster och kommunal service inte betalas av alla som nyttjar den – bara av de folkbokförda invånarna. Det kan vara snöröjning, fritidsanläggningar eller informationstjänster för att ta några exempel. Dessutom dimensioneras sjukvård och mycket annat efter den statiska, felaktiga, folkbokföringsstatistiken.

Med flexibel skattehemvist skulle det inte vara något problem – och man skulle då också kunna få tillgång till samma tjänster som de ”ordinarie invånarna”. Exempel på det kan vara hemtjänst, barnomsorg eller liknande.

Den kommunala fastighetsavgiften och det nationella skatteutjämnningssystemet utjämnar väl problemet? Nej.

Fastighetsavgiften är fastigheternas bidrag till den kommunala infrastrukturen. Men oftast inte ens det – fastighetsavgiften börjar betalas först när fastigheten är 15 år gammal. Så i de mest expansiva kommunerna, som min, får man inte in en krona när kostnaderna är som störst. Men renhållningsavgifter och va-avgifter då? De är avgiftsfinansierade verksamheter, inte skattefinansierade.

Skatteutjämnningssystemet baseras på skattekraft – alltså baserat på folkbokföringen.

Sverige behöver ett nytt sätt att ta ut skatt som bygger på var man verkligen bor och hur mycket tid man spenderar där; inte på var man råkar bo och vistas vid ett visst bestämt datum under året. Lämpliga parametrar för ett sådant system kan bland annat vara vistelsetid/ort, fastighetsinnehav, arbetsort.

Alla arbetsgivare deklarerar numera inbetald skatt för sina anställda varje månad. Det gör att skattehemvisten skulle kunna flyttas varje månad! Systemen finns.

Vi behöver ett helt nytt skattesystem i Sverige och i det sammanhanget behöver folkbokföringen och skattehemvisten förändras radikalt. Vad är mer Liberalt än att mina skattepengar följer mig där jag faktiskt bor för tillfället? Riv upp kejsar Augustus påbud, det börjar bli dags! Vi behöver införa flexibel skattehemvist.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna aktivt driver frågan om flexibel skattehemvist i Sveriges riksdag, i regeringen och i regeringssamarbetet
2. **att** Liberalerna arbetar fram ett konkret förslag för flexibel skattehemvist.

Motionär: Hans-Peter Carlson, Storuman

K 2. Delad kommunalskatt för fritidshusägare

Ett antal kommuner i vårt land har under delar av året många tillresta besökare från andra kommuner. Antingen tillfälliga turister eller personer med fritidshus i kommunen. Men med det gemensamt att de gärna vill ha tillgång till lokal service och i vissa fall även har rätt till det. Den höjda servicenivån under delar av året leder till ökade kostnader för kommunen. Men även till ryckighet i kommunens planering och bemanning och därmed problem med att uppnå en jämn kommunal servicenivå. Visst bidrar gästerna via restaurangbesök och inköp av olika slag till att öka många näringsidkares omsättning och därmed får kommunen in lite mer i skatt. Men förmodligen täcker det bara en mindre del av kostnaderna för den ökade efterfrågan på service under en del av året. Kommunen kan behöva höja kommunalskatten för att kunna behålla servicenivån för kommunens egna invånare.

Det är därför högst rimligt att för de som har en fritidsstuga i kommunen och kanske bor i denna flera månader om året men är folkbokförda i en annan kommun, en viss procent av den kommunalskatt de betalar i hemkommunen automatiskt överförs till den kommun där fritidshuset ligger. Då kan en jämn servicenivå lättare upprätthållas under hela året i besökskommunen och dessutom undviker man att den bofasta befolkningen där ser på gästerna med lite blandade känslor.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna skall verka för att en del av den kommunalskatt som personer som äger fritidshus i en annan kommun betalar skall gå till den kommun där fritidshuset ligger.

Motionär: Ulf Paulsson, Lund

K 3. Kolonialpolitiken i Sverige måste förändras.

Idag fungerar Sveriges landsbygd på samma sätt som de forna kolonierna. Den är en källa för naturtillgångar och arbetskraft medan nyttan dras i storstäderna.

Landsbygden tillhandahåller elkraft, malm, skog där i stort sett all beskattning sker i storstäderna trots att tillgångarna kommer från andra delar av landet. Glesbygdskommunerna tillhandahåller förskola, skolgång, sjukvård mm med samma krav som i övriga delar av landet trots att resurserna är mycket mindre.

Ingen skillnad görs beträffande kommunernas skyldigheter och myndighetsutövning för små och stora kommuner.

Efter avslutad skolgång, bekostad av glesbygdskommunerna, flyttar arbetskraften till storstadsregionerna som får fri tillgång på gratis arbetskraft. Investeringarna i barnen och ungdomarna som glesbygdskommunerna gör ger avkastning i form av kommunalskatt i storstäderna. Samtidigt flyttar många pensionärer tillbaka till sin forna hembygd och genererar förr eller senare kostnader för en kommun där de inte betalat sin skatt. För att kunna vidmakthålla den lagstadgade servicen tvingas glesbygdskommunerna till att ta ut en orimlig kommunalskatt vilket innebär att en skattebetalare ofta betalar 30 000 kronor mer per år i kommunalskatt i glesbygdskommunen jämfört med i storstäderna.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna ska arbeta för ett reformerat statsbidrag och en kommunalskatteutjämning som är utformad så att hänsyn tas till de olika förutsättningarna som finns i olika delar av landet.

Motionär: Förbund Jämtland

K 4. Genomför det liberala vallöftet.

I ett läge när människor är oroliga för sin ekonomi med kommande lågkonjunktur, hög inflation och höga priser är det inte läge för kommuner att höja skatterna, det skulle pressa hushållen ännu mer. Nu behövs en ekonomisk politik för att dämpa människors oro.

Sverige är i en lågkonjunktur. När det gäller kommunalskatter är det stora skillnader mellan kommuner i olika delar av Sverige. De fem norrlandslänen toppar listan över län med högst genomsnittlig kommunalskatt i Sverige. De tio kommuner med högst skatt ligger alla i norra Sverige. Men högskattekommuner finns i hela landet inte minst i Bergslagen. Lägst skatt har kommuner i storstadsområden där kommuner ofta har fördelen av att ligga i eller nära storstadsområden som kan ha nytta av andra kommuners utbud.

De höga kommunalskatterna riskerar att driva på både utflyttning och nedskärningar. Resultatet blir lätt en negativ

spiral där kvaliteten på offentlig service sjunker samtidigt som det blir allt mindre pengar kvar i plånboken. Detta riskerar att slå sönder förutsättningarna på platser med stora möjligheter. En industriell expansion pågår runtom i norra Sverige. Låt oss inte kullkasta den för att Sveriges kommuner har så olika förutsättningar. Ekvationen är enkel: Utan tillväxt, framtidstro och inflyttning ska färre försörja fler, det är inte en formel för ett starkare Sverige.

I dag skiljer det över sex kronor i primär kommunalskatt mellan de kommuner med lägst skatt och de med högst skatt. I den kommun som har den högsta sammanlagda kommunalskatten betalar ett hushåll med en halv miljon kronor i bruttoinkomst cirka 30 000 kronor om året mer i skatt än ett hushåll som bor i den kommun som har den lägsta kommunalskatten.

För att säkra en långsiktigt hållbar kommunal förvaltning bör statsbidraget också villkoras med att om en sökande kommun av SKR bedöms ha en låg kostnadseffektivitet i hela eller delar av sin verksamhet – exempelvis till följd av en stor andel administrativa kostnader – aktivt arbetar med att minska sin byråkrati och öka effektiviteten i verksamheten för en bättre skola och omsorg. Sammantaget skulle förslaget därmed stärka arbetslinje, hushållens ekonomi och kommunernas effektivitet i ett läge där prisökningarna annars slår hot mot både hushållens och kommunernas kassor.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna arbetar för ett riktat statsbidrag till kommuner med högst primärkommunal skattesats
- att** Liberalerna det nya statsbidraget ska fullt ut finansiera en skattesänkning med en krona per hundralapp
- att** Liberalerna arbetar för en sänkt skatten i högskattekommuner med 5000 kronor om året.

Motionär: Lokalförening Norberg

Svar till K 1 – K 4

Motion K 2 föreslår att Liberalerna ska verka för att en del av den kommunalskatt personer som äger fritidshus i en annan kommun betalar ska gå till den kommun där fritidshuset ligger. **Motion K 1** vill att Liberalerna tar fram ett förslag för flexibel skattehemvist och driver detta. **Motion K 3** föreslår att Liberalerna ska arbeta för ett reformerat statsbidrag och en kommunal skatteutjämning som är utformad så att hänsyn tas till de olika förutsättningarna som finns i olika delar av landet.

Motion K 4 föreslår att Liberalerna arbetar för ett riktat statsbidrag till kommuner med högst primärkommunal skattesats, att Liberalerna arbetar för en sänkt skatt i högskattekommuner med 5000 kronor om året och att det nya statsbidraget ska fullt ut finansiera en skattesänkning med en krona per hundralapp. **Motion I 25 yrkande 1** föreslår att det bör införas en enhetlig kommunalskatt i hela landet, varefter kommuner och regioner ska få pengar utifrån de regler som gäller för statsbidragen. Partistyrelsen inser problematiken med att vissa kommuner tvingas tillhandahålla service för deltidsboende utan att erhålla skatteintäkter för det, men ställer sig tveksam till att låta debiteringen av kommunalskatt variera med den skattskyldiges delårsboende i olika kommuner. En sådan ordning skulle bidra till ett ökat uppgiftslämnande och framstår som

näst intill omöjligt att kontrollera. Ett eventuellt behov av en justering av kommunernas och regionernas skatteunderlag för att kunna uppnå en mer rättvis fördelning bör kunna tillgodoses på annat sätt, t.ex. genom det kommunala utjämnningssystemet som är det främsta instrumentet för utjämnning mellan kommuner och regioner. Systemet är utformat för att kompensera för olika förutsättningar mellan kommuner och regioner som t. ex. beror på olika befolkningssammansättningar. Det finns för närvarande en sittande offentlig utredning som ser över den exakta utformningen av systemet och det kan behöva göras vissa justeringar i systemets utformning. Tanken är att utjämnningssystemet ska just kompensera för de olika förutsättningarna och att skillnader i kommunalskattesats sedan ska vara ett resultat av att det görs olika politiska prioriteringar därutöver i olika kommuner och regioner till exempel vad det gäller ambitionsnivå eller hur mycket man fokuserar på effektivitet i verksamheten. Det är också en viktig del av det kommunala självstyret att kunna styra över sådana saker och därmed också över kommunalskattenivån. Det ger incitament att effektivisera verksamheter, eftersom det kan ge medborgarna mer kvar i plånboken. Samtidigt så finns det risk att kommuner och regioner idag har alltför små incitament till att hålla med medborgarnas pengar och hålla nere skattesatsen. Här finns behov både av att se över vissa delar i hur utjämnningssystemet fungerar, men också att titta särskilt på hur det går att ge starka incitament särskilt till kommunerna att hålla nere skattesatsen. Det är något regeringen också har beslutat att lägga tilläggsdirektiv till den sittande utredningen om. I det bygdepolitiska program "Bo och leva i hela Sverige" som Landsmötet antog 2021 framgår att Liberalerna vill att statsbidragen ska vara mer generella eftersom de statliga bidragen till kommunerna, som idag är alltför ofta riktade, skapar en stor klyfta mellan de större och de mindre kommunerna eftersom de mindre kommunerna har knappa personella resurser. Risken är då att de mindre kommunerna över huvud taget inte söker de riktade statsbidragen och går miste om extra resurser till kommunens verksamhet. Därutöver vill Liberalerna att staten tar över finansieringen av vissa verksamheter som t.ex. skola och personlig assistans inom ramen för LSS. Det skulle utjämna skillnaderna mellan kommunerna och minska det ekonomiska ansvaret särskilt för de mindre kommunerna. Partistyrelsen delar uppfattningen i **motion K 4** att det kan finnas skäl att kompensera de mindre kommunerna med en svag skattekraft. Partistyrelsen vill påminna Landsmötet om att Liberalerna i valrörelsen 2022 föreslog ett riktat statsbidrag till de 50 kommunerna med högst primärkommunal skattesats och att det statsbidraget fullt ut kunde finansiera en skattesänkning i dessa kommuner med en krona och att det skulle villkoras med att skatten också sänktes i motsvarande grad. Partistyrelsen föreslår **att motion I 25 yrkande 1 avslås och att motionerna K 1, K 2, K 3 och K 4 bör anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 25 yrkande 1 avslås
2. **att** motion K 1 anses besvarad
3. **att** motion K 2 anses besvarad
4. **att** motion K 3 anses besvarad
5. **att** motion K 4 anses besvarad

K 5. Bo och leva i hela landet

Landsmötet den 19 – 21 november 2021 antog ett bygdepolitiskt program "Bo och leva i hela landet". Programmet innehåller 65 olika förslag inom 10 olika områden. De som satt med i arbetsgruppen som tog fram programmet var vanliga medlemmar i hela landet, inte riksdagsledamöter.

Det har varit förvånansvärt tyst om programmet sedan landsmötets beslut 2021. Skall vi kunna komma tillbaka i valen 2026 där vi inte finns med denna mandatperiod måste förslagen i programmet lyftas fram och tydliggöras. Kan det bero på att våra riksdagsledamöter inte känner sig hemma utanför sin egen hembygd?

Efter valen 2022 saknar Liberalerna representation i 8 regioner och i 82 kommuner. De regioner och kommuner där vi inte finns med är i huvudsak områden utanför storstäderna och befolkningstäta områden. I Jämtlands län saknar partiet representation i regionfullmäktige och 6 av de 8 kommunerna.

Om partiet ska kunna komma tillbaka som en stark kraft i hela landet krävs det att hela landets bästa lyfts av våra representanter.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** partistyrelsen för landsmötet redovisar vad som hänt med programmet efter beslutet 2021
2. **att** partiet med kraft driver de bygdepolitiska frågorna inför valen 2026.

Motionär: Förbund Jämtland

Svar till K 5

Motion K 5 föreslår att partistyrelsen för landsmötet redovisar vad som hänt med programmet efter beslutet 2021 och att partiet med kraft driver de bygdepolitiska frågorna inför valen 2026. Partistyrelsen konstaterar att de antagna ståndpunkterna i det bygdepolitiska programmet "Bo och leva i hela Sverige" som antogs på Landsmötet 2021 har legat till grund för flera ställningstaganden i Liberalernas riksdagsmotioner och i flera utspel i valet 2022. Som exempel kan nämnas det ovan nämnda särskilda statsbidraget till de 50 kommunerna med högst primärkommunal skattesats, förslaget att i snabbare takt färdigställa Ostkustbanan mellan Gävle och Härnösand samt kravet i Liberalernas infrastrukturmotion om att införa regionala differentierade regler för dubbdäck eftersom klimatet skiljer sig mellan norra och södra Sverige. Partistyrelsen föreslår **att motion K 5 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion K 5 anses besvarad

Reservation 1

Pär Löfstrand, Nicke Grahn, och Ina Lindström Skandevall reserverar sig till förmån för bifall till **K 5 yrkande 2**: "Liberalerna behöver fortsatt med kraft driva de frågor som finns i de 68 programpunkterna i programmet "Bo och leva i hela landet". Förslagen är fortfarande aktuella och otroligt viktiga för liberaler i dessa delar av landet. Därför bör landsmötet bifalla motionens andra att-sats."

K 6. Tillåt kommunala bidrag till dagligvarubutiker på landsbygden

Länsstyrelserna har möjlighet att ge bidrag till dagligvarubutiker på landsbygden i form av investeringsstöd. Även regionerna kan ge olika stöd, bl a hemsändningsbidrag, etableringsstöd, mm. Dock har inte kommunerna möjlighet att ge dagligvarubutiker på landsbygden något stöd enligt lagen. Samtidigt är dagligvarubutikerna ofta tillsammans med skolan navet på landsbygden. En dagligvarubutik har också en stor social funktion för befolkningen i området den betjänar. Dagligvarubutikerna på landsbygden fick ett uppsving i samband med pandemin. Många kunder valde att handla i mindre butiker på landsbygden än i tätorterna. Nu ser vi att dessa butiker kan få det kärvare igen. När en butik lägger ner, så blir det svårare för kommunen att utveckla den delen av sin landsbygd. Risken för en ökad avfolkning ökar då servicen minskar. Mot denna bakgrund anser jag att kommunerna bör kunna få ge driftsbidrag till dagligvarubutiker på landsbygden. Samhällsekonomiskt bör der vara billigare att stödja en dagligvarubutik på landsbygden än att den läggs ner, vilket skapar kostnader för befolkningen i området och kommunen.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna verkar för att det blir lagligt för kommunerna att ge driftsbidrag till dagligvarubutiker på landsbygden.

Motionär: Kjell Fransson, Motala

Svar till K 6

Motion K 6 föreslår att Liberalerna ska verka för att det blir lagligt för kommunerna att ge driftsbidrag till dagligvarubutiker på landsbygden. Partistyrelsen konstaterar att det idag är möjligt för regionerna att ge ett driftstöd för dagligvarubutiker i särskilt utsatta glesbygder, där förutsättningarna att skapa en god tillgång till kommersiell service är begränsad. Liberalerna har i sin riksdagsmotion föreslagit att lanthandlare som tar på sig extra uppgifter som ombud för statliga tjänster i större bör kunna få stärkt finansiellt stöd. Regeringen har därutöver beslutat om en extra satsning på servicebidrag till lanthandlare för 2023. Partistyrelsen är skeptisk till att ge driftsbidrag till dagligvarubutiker. Detta riskerar att snedvrider konkurrensen och subventionera enskilda näringsidkare framför att säkerställa god tillgänglighet. De lösningar som finns i dag med kommunala hemsändningsbidrag som säkerställer bred täckning och investeringsstöd via länsstyrelser och regioner säkerställer att det finns bättre förutsättningar för etablering av fler aktörer. Partistyrelsen föreslår därför **tt motion K 6 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion K 6 avslås

K 7. Samordnade paketleveranser

Näthandeln ökar ständigt och inte minst under det senaste året ser vi hur viktig den är för både företagare och konsumenter. Men om du bor till exempel på Ingmarsö i Stockholms skärgård är det inte leverans hem till dörren som gäller. Olika speditörer har olika leveranspunkter vilket för de boende på Ingmarsö kan innebära att du måste hämta paket i Norrtälje, Bergshamra, Ljusterö, Åkersberga, Vaxholm, Västberga, Gustavsberg, Stavsås eller Möja. Det kan inte vara rimligt att du som konsument ska behöva undersöka vilket speditörsbolag företaget du beställer ifrån använder sig av om du inte vill åka runt i fem olika kommuner och samla ihop dina beställda varor. I skärgården är ju inte heller fågelvägen det samma som dit skärgårdstrafiken trafikerar. Länsstyrelsen i Stockholm har haft ett försöksprojekt med samordnad leverans till ett par platser i skärgården, vilket är en väg att gå. Det finns andra exempel runt om i landet med till exempel leveransneutrala paketboxar. I glesbygd är det inte heller rimligt ur miljösynpunkt att varje speditörsfirma ska skicka varsin lastbil de sista milen till varje by. Både i glesbygd på land och ute i skärgården behöver en samordnad paketleverans.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** liberalerna ska verka för att staten får ett särskilt ansvar för samordnade paketleveranser.

Motionär: Mathias Lindow, Österåker

Svar till K 7

Motion K 7 föreslår att Liberalerna ska verka för att staten får ett särskilt ansvar för samordnade paketleveranser. I det av Landsmötet 2021 antagna bygdepolitiska programmet "Bo och leva i hela Sverige" framgår att Liberalerna är positiva till samordnade transporter med svagt underlag, t ex genom att kombinera resor för att hitta synergieffekter, det kan vara att kombinera skolskjutsen med den vanliga linjedragningen och säkerställa att bussen är vid skolan i rimlig tid till när skolbarnen börjar samt att det finns möjlighet för skolbarnen att ta sig hem efter skolan, men också genom att kombinera transporter med inte bara skolskjuts utan även samhällsnyttig transport såsom t. ex. post. Samordnade transporter gynnar både miljön och individen eftersom man minskar transporterna och kan möjliggöra fler resor kollektivt. Partistyrelsen delar dock inte motionärens uppfattning att staten ska få ett ytterligare särskilt ansvar för samordnade paketleveranser. Det finns redan idag kommuner som samverkar om gemensamma transporter, som utvecklar möjligheten till omlastning för gemensamma transport och frivilliga gemensamma transportlösningar mellan privata distributörer. Det kan utvecklas och stimuleras. Partistyrelsen föreslår **att motion K 7 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion K 7 avslås

K 8. Säkerställ att våra kulturfastigheter i Sverige består

Statens fastighetsverk ansvarar förvaltning av statens fastigheter och mark. Detta utgör ca 2300 fastigheter med ca 4000 byggnader samt 6,5 miljoner hektar mark.

Över hela Sverige finns kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer som staten äger och som bär vår gemensamma historia och framtid. Det är Statens fastighetsverks uppgift att på ett hållbart sätt ta hand om dem så att de finns kvar till kommande generationer.

Statens fastighetsverk (SFV) ansvarar för statens natur- och kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer. Omkring 150 av dessa byggnader och anläggningar är s.k. bidragsfastigheter, vilket innebär att de saknar förutsättningar att långsiktigt ge ett ekonomiskt överskott, alltså att verksamheterna inte täcker kostnaderna. Sedan ett par år tillbaka har anslaget till bidragsfastigheterna skurits ner kraftigt, vilket innebär att möjligheterna att bedriva underhåll har minskat.

När SFV bildades år 1993 var antalet objekt ungefär hälften så många som idag. Genom åren har objekt förts till bidragsfastigheterna genom överföringar från andra statliga myndigheter. Den senaste större överföringen skedde år 2015 då Riksantikvarieämbetets hela fastighetsbestånd överfördes till SFV, vilket innebär att antalet bidragsfastigheter ökade med ca 30 procent. I samband med att Riksantikvarieämbetets bestånd överfördes minskades anslagsnivån kraftigt från ungefär 340 miljoner till 195 miljoner, vilket innebär att möjligheterna att bedriva underhåll minskade rejält.

För att kunna förvalta våra historiska kulturfastigheter som berättar om Sveriges historia behöver bidragsfastigheterna få rätt förutsättningar. Dessa byggnader är en del av vår kulturhistoria och ligger till grund för vårt gemensamma kulturarv. Det är bland annat viktiga byggnader för barn under skolgången, de huserar museum och de är ofta en viktig del av den lokala platsen och turismen.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** verka för att anslag till Statens fastighetsverks bidragsfastigheter ökar till en nivå som gör att myndigheten har möjlighet att förvalta landets viktiga kulturfastigheter för framtiden
- 2. att** undersöka om anslaget ska räknas upp varje år för att möta ökade kostnader för renovering och underhåll enligt prisindex
- 3. att** verka för att ändra regelverket så att en viss del av anslaget får sparas över åren då vissa åtgärder och tillstånd kan dra ut på tiden.

Motionär: Lokalförening Varberg, Cecilia Rönn, Varberg; Louise Eklund, Malmö; Camilla Mårtensen, Kävlinge; Elin Nilsson, Lekeberg; Helena Gellerman, Lerum

Svar till K 8

Motion K 8 föreslår att Liberalerna ska verka för att anslag till Statens fastighetsverks bidragsfastigheter ökar till en nivå som gör att myndigheten har möjlighet att förvalta landets viktiga kulturfastigheter för framtiden, att undersöka om anslaget ska räknas upp varje år för att möta ökade kostnader för renovering och underhåll enligt prisindex och att verka för att ändra

regelverket så att en viss del av anslaget får sparas över åren då vissa åtgärder och tillstånd kan dra ut på tiden. I det av Landsmötet antagna bygdepolitiska programmet "Bo och leva i hela Sverige" framgår att Liberalerna vill inrätta en kultursamverkansmodell för kulturmiljöer med ett system liknande kultursamverkansmodellen, där regionerna har ett större inflytande över det statliga kulturstödet som skulle kunna användas för att utveckla ett system för bevarandet av hotade kulturmiljöer i hela landet som bör bevaras. Partistyrelsen konstaterar alltså att det kan finnas skäl att öka resurserna för att förvalta landets viktiga kulturfastigheter. En närliggande fråga som rör skydd av kulturarvet i kris eller krig tas upp i rapporten om Utrikes- och säkerhetspolitik, kapitel 9. Partistyrelsen föreslår därför **att motion K 8 bifalls**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion K 8 bifalls

K 9. Slopa gränskontrollerna mellan Sverige och Danmark

Sedan 2015 har Sverige haft tillfälliga gränskontroller vid gränsen till Danmark. Trots kritik från både EU-domstolens och EU-kommissionen har Sverige vid flertalet gånger förnyat de så kallade tillfälliga gränskontrollerna. De tillfälliga gränskontrollerna bryter mot den fria rörligheten och för med sig konsekvenser för människor som vill resa och arbeta i Köpenhamnsregionen. Det är en kränkning av grundläggande värden som EU-samarbetet står för och skadar svensk tillväxt.

Den danska regeringen meddelade den 14 april att kontrollerna för inresanden från Sverige ska upphöra i maj 2023. Sverige bör följa efter och slopa de tillfälliga gränskontrollerna mot Danmark.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna verkar för att de tillfälliga gränskontrollerna mot Danmark ska slopas.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till K 9

Motion K 9 föreslår att Liberalerna verkar för att de tillfälliga gränskontrollerna mot Danmark ska slopas. Under covid-19-pandemin infördes tillfälliga gränskontroller för resande mellan Sverige och Danmark bl. a för resande över Öresundsbron. Regeringen beslutade i maj i år att återinföra gränskontrollen vid Sveriges inre gräns fram t.o.m. med november 2023. Regeringens bedömning var att det fanns ett allvarligt hot mot den allmänna ordningen och den inre säkerheten. Partistyrelsen delar motionärens principiella uppfattning att gränskontroller försvårar integrationen i Öresundsregionen och är ett hot mot principen om öppna gränser inom EU och att åtgärden endast ska användas i undantagsfall och att gränskontrollerna bör slopas när regeringen bedömer att säkerhetsläget har förbättrats. Frågan om passkontroller på Öresundsbron tas även upp i Europarapporten, kapitel 9. Partistyrelsen föreslår **att motion K 9 bifalls**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion K 9 bifalls

K 10. Höja avdragsrätten vid användning av privat fordon

Ingen ska behöva betala för att arbeta, idag är avdraget vid användning av egen bil 25kr, detta höjdes från 18,50 men är trots höjningen enbart ett bidrag till ca 50% av kostnaden för de arbetare vilka behöver använda egen bil. Skulle ni resa på tjänsteresor om ni måste betala 50% av flyg eller tågbiljetten själva, så är det med egen bil. Det är inte alla som kan eller där det är lätt att hyra bil, många små och medelstora företag följer skatteverkets regler om ersättning vilket gör detta till en irriterande kostnad för de som drabbas.

Norge har 0,53 euro/km vilket är närmare verklig kostnad, Finland något liknande, låt oss följa Norge i denna fråga.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Landsmötet beslutar att verka för att följa Norge och dubblera reseersättning med egen bil.

Motionär: Urban Wikman, Umeå

Svar till K 10

Motion K 10 föreslår att Landsmötet beslutar verka för att följa Norge och dubblera reseersättning med egen bil. I de delar av Sverige där inte kollektivtrafiken är tillräckligt utbyggd används bilen för att pendla till jobbet, skjutsa barnen till skolan och fritidssysselsättningar och helt enkelt för att kunna få ihop livspusslet. I det bygdepolitiska program "Bo och leva i hela Sverige" som Landsmötet 2021 antog framgår att Liberalerna vill reformera dagens reseersättning med egen bil. Förra året föreslog Liberalerna i ett utspel att avdraget för resor med egen bil höjs från 18,50 till 23 kr/mil. Regeringen beslutade sedan att reseavdraget höjdes till 25 kr/mil från 2023. Partistyrelsen konstaterar att regeringens höjning kanske inte var den fördubbling som motionären föreslår, men en rejäl höjning av beloppet som har legat på samma nivå sedan 2009 och att höjningen var nödvändig m a a de höga bränslepriserna. Partistyrelsen föreslår **att motion K 10 bör anses besvarad**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion K 10 anses besvarad

K 11. Utred sätt att återföra mer medel till kommuner där råvaror och energi hämtas och produceras.

Se på Jokkmokk och Kiruna. Avfolkning, inte ens Vattenfalls jobb blir kvar i Jokkmokk, den kommun i hela Sverige som mest nyttjar vattnets fallhöjd och producerar mest energi. Kiruna måste flyttas, för att kunna utvinna mer av malmen. Men staten har tagit pengarna till att bygga vägar kring städerna, där det ändå redan bor för mycket folk. LKAB lämnar inte tillräckligt stora ersättningar för återuppbyggnad. Tänk om man gjort som Norge och återfört en del av peng-

arna till ursprungskommunen eller haft differentierad skatt.

Vi måste få ett likvärdigt Sverige! Ett land där man känner att man får lika mycket för den skatt man bidragit med, oavsett var man är bosatt. Jag vill lagstifta om ett Sverige där de grundläggande förutsättningarna för en individ är så bra och så lika som möjligt, oavsett vart man råkar födas eller välja att vara bosatt! Det må gälla tillgången på bostäder, bra skolor eller vård och omsorg. Som liberaler måste vårt mål vara att få människor att våga leva!

Att skapa trygghet, en välfärd som går att lita på, polisiärt och vid sjukdom eller olycka. Ett försvar som avskräcker varje fundering på invasion. En skola som hjälper en att bli så bra som man över huvud taget kan bli utifrån de förutsättningar man har. Ett näringsliv som anställer och släpper in nya aktörer på samma villkor.

Råvaror skapar jobb och ett behov av arbetskraft. Därför bosätter sig folk i närheten av där råvaror utvinns. Dessvärre är skatteunderlaget där sällan tillräckligt för att uppfylla "sammällskontraktet". Vi ska inte alla ha samma levnadsstandard, men vi ska alla ha samma levnadsförutsättningar!

Låt oss undersöka olika sätt att återföra mer medel till kommuner där råvaror och energi utvinns. Jag har tidigare (2017) motionerat om ursprungsskatt på råvaror. Men det kan finnas andra bättre sätt. Låt oss utreda det!

Ett räkneexperiment som gjordes av en trovärdig bekant i en podcast "När blir Norrland självständigt?" nyligen, visade att om de fem norrlandslänen, Gävleborg, Västernorrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten går ihop och bildar en ny nation och det nuvarande statliga ägandet överförs till den, skulle de 1,2 miljoner människorna som bor där så skulle man inte behöva ta ut inkomstskatt och troligen inte heller moms. Så stora är värdena i form av el, skog och malm som hämtas där.

Jokkmokks kommun borde vara Sveriges rikaste. Istället tillhör den de fattigaste med den högsta kommunalskatten. Skatteutjämnningssystemet vi har idag är bara ett sätt av många som man kan fördela statens inkomster på. De största mottagarna i dagens utjämnningssystem, de som är de riktiga "tärande" är Malmö och Göteborg. Alla fem norrlandslänen bidrar mer än något annat län, till statens inkomster, per capita.

Det är därför det är ett hån mot Norrlänningarna att polisen kan ta tre timmar på sig att komma vid larm eller att inte ha BB eller akutmottagning inom rimligt avstånd.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna utreder sätt att återföra mer medel till kommuner där råvaror och energi hämtas och produceras.

Motionär: Hendrik Andersson, Boden

Svar till K 11

Motion K 11 föreslår att att Liberalerna utreder sätt att återföra mer medel till kommuner där råvaror och energi hämtas och produceras. Partistyrelsen konstaterar, precis som motionären påpekar, att frågan varit uppe för diskussion under de senaste Landsmötena. I det bygdepolitiska program "Bo och leva i hela Sverige" som Landsmötet 2021 antog framgår att Liberalerna anser att all fossilfri energiproduktion ska ha lik-

värdiga spelregler och att det även ska gälla beskattningen. En kommunal beskattning eller annan ekonomisk kompensation av uttag av naturresurser, vattenkraft och markupplåtelse av vindkraft är en direkt uppmaning till exploatering. Kommuner med dålig ekonomi kan tvingas till oönskade exploateringar för att klara sin välfärd om lokal beskattning eller annan kompensation av naturresurser införs. Partistyrelsen vill också påpeka på gränsdragningsproblem för kompensationen när t.ex. reglerade vattendrag löper genom flera kommuner. En utjämnning av skillnaderna mellan kommunerna sker bäst genom det kommunala utjämnningssystemet och partistyrelsen hänvisar i denna del till svaret på motionerna som föreslår ändringar i den kommunala beskattningen och förändringar i utjämnningssystemet. Partistyrelsen vill även här påminna Landsmötet om att Liberalerna i valrörelsen 2022 föreslog ett riktat statsbidrag till de 50 kommunerna med högst primärkommunal skattesats och att det statsbidraget fullt ut kunde finansiera en skattesänkning i dessa kommuner med en krona och att det skulle villkoras med att skatten också sänktes i motsvarande grad. Därutöver har Liberalerna i riksdagen länge drivit frågan om en större skattereform där en översyn av utjämnning och kommunala skattesatser bör ses över. Partistyrelsen föreslår **att motion K 11 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion K 11 anses besvarad

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion I 25 yrkande 1 avslås
2. **att** motion K 1 anses besvarad
3. **att** motion K 2 anses besvarad
4. **att** motion K 3 anses besvarad
5. **att** motion K 4 anses besvarad
6. **att** motion K 5 anses besvarad
7. **att** motion K 6 avslås
8. **att** motion K 7 avslås
9. **att** motion K 8 bifalls
10. **att** motion K 9 bifalls
11. **att** motion K 10 anses besvarad
12. **att** motion K 11 anses besvarad

Rapport Europa

Kapitel 4: En hållbar ekonomi som växer

13. Ett konkurrenskraftigt EU kräver att alla delar av unionen växer ekonomiskt, och därför finns fortfarande ett värde av viss regionalpolitik. Liberalerna vill att stöden inom regionalpolitiken i betydligt större utsträckning inriktas på de fattigaste länderna i EU, samt att fonderna används till investeringar med tydligt europeiskt mervärde, exempelvis gränsöverskridande infrastruktur. För de rikare EU-länderna bör graden av medfinansiering öka.

Kapitel 9: Gemensamt ansvar för migrationen

14. Liberalerna slår vakt om den fria rörligheten inom EU, och vill avskaffa passkontrollerna på Öresundsbron, och de övriga kontroller som införts av Sverige och andra Schengenländer. Gränskontrollerna bör slopas så snart säkerhetsläget har förbättrats.

Rapport Konkurrenskraft

Kapitel 4: Inre marknad och fri rörlighet

15. **Öppna gränserna till våra grannländer.** Inre gränshinder behöver tas bort och det ska bli lättare att arbeta och handla med våra nordiska grannländer. Sverige bör driva på för att modernisera skatteavtalen med Norge och Danmark.

EKONOMI: Företagarpolitik och konsumentfrågor

L 1. Underlätta för människor med stora skulder!

I Sverige har många människor hamnat i stora skulder och en del av dessa går via inkassobolag vidare till Kronofogden. Skulderna hos Kronofogden låg vid årsskiftet på 101 miljarder kronor. Antalet personer har sjunkit med 11 666 personer, jämförelse med årsskiftet 21/22., men uppgår ändå till 391 039 personer. Det är den lägsta siffran på 30 år men ändå ökar skuldberget mycket snabbt.

Att mycket av betalningarna till Kronofogden går till räntor och avgifter på skulden och inte till avbetalningar är en ordning som borde ändras. Var sjätte person som lånar av ett konsumentkreditinstitut, snabblåneföretag, får inkassokrav. Personer som lånar av konsumentkreditinstitut löper 20 gånger högre risk att få skuld hos Kronofogden än personer som lånar av en storbank. Allt färre personer med låga inkomster tar stora lån, och andelen minskar för varje år. Trots det är det nästan fem procent av alla nya lån över 100 000 kronor som beviljades till personer som tjänar mindre än 15 000 kronor i månaden efter skatt. Bland låntagare över 45 år är det vanligare att kvinnor än män får skulder hos Kronofogden. Män, oavsett ålder, tar större konsumtionslån och får i högre utsträckning inkassokrav än kvinnor. För de under 45 år är det en större andel män som får allvarliga betalningsproblem. Unga lånar oftare av säljfinansieringsbolag och äldre lånar oftare av nischbanker. Det är en större andel unga låntagare som får betalningsproblem än äldre. Det gäller alla typer av betalningsproblem. Inkassokrav är en tydlig signal om kommande allvarliga betalningsproblem bland äldre, men inte hos unga.

Varför hamnar då människor hos Kronofogden? Om man bortser från de som är kriminella och de som har slarvat med sin ekonomi och överkonsumerat, är vanliga anledningar att man blir arbetslös, man separerar, psykisk och /eller fysisk sjukdom och sjukrivning pga detta. Många gånger är det relativt små skulder som med avgifter, räntor från inkassobolag gör att skulderna växer på ett orimligt sätt. Räntor över 15 % borde räknas som ocker och vara olagligt. I samband med att energipriserna är höga och inflationen har skjutit fart så ökar sannolikheten för att allt fler hamnar hos Kronofogden.

Skulder ger försämrad ekonomi och hälsa. Detta är ett stort stort samhällsproblem som borde uppmärksammas mer och vidtas åtgärder för att lösa. Alla som någon gång har varit i en ekonomiskt pressad situation, vet vilket trauma det kan innebära. 9/10 som har en skuld hos Kronofogden upplever en försämrad livskvalitet, med allt det kan innebära av stress, oro, ångest.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** ta bort eller begränsa de avgifter som Kronofogdemyndigheten kan ta ut av de skuldsatta
2. **att** ett räntetak för företag som arbetar med finansiella tjänster införs
3. **att** ställ högre krav på kreditprövning hos alla aktörer som beviljar lån.

Motionär: Mikael Sternemar, Sotenäs; Martin Eklund, Sotenäs

L 2. Stramare låneregler för snabbblån

Den enskilda har alltid ett ansvar för vad den gör eller inte gör men samtidigt har samhället ett ansvar för att de frestelser och risker som den enskilde utsätts för är rimliga.

När jag den 21.3 2023 gick in på webbsidan "smslåndirekt24.se", där man kan finna information om ett 15-tal olika företag som erbjuder s.k. snabbblån, kunde jag notera erbjudande av följande slag: Utbetalning inom några minuter, betalningsanmärkning inget hinder, kostnadsfritt de första 14 dagarna, maximalt lånebelopp mellan 20.000 och 600.000 kr samt max. effektiv ränta mellan 22,59 % och 1177 %.

De så kallade snabblånen har bidragit till att många enskilda personer, inte minst unga människor, råkat illa ut. Dessa lån tas ofta av personer med narkotika- eller spelmissbruk. Samhället har tagit sitt ansvar för att de frestelser och risker som den enskilde utsätts för är rimliga vad gäller försäljning av alkohol och tobak där vi har stränga regler. Men inte för snabbblån till privatpersoner. Detta är märkligt – inte minst med tanke på att vi vet att bakom mycket ångest ligger snabbblån med så höga räntesatser att det kan vara mer eller mindre omöjligt för låntagaren att någonsin komma ifatt och bli skuldfri. En ångest som ökar risken för depressioner och ytterligare missbruk av olika slag.

Det är hög tid att samhället tar sitt ansvar även för marknaden för snabbblån och på olika sätt avsevärt stramar upp reglerna för denna typ av lån. En sådan åtgärd skulle kunna vara att ett beviljat lån får utbetalas tidigast efter 48 timmar och att låntagaren under dessa 48 timmar har möjlighet att ångra sig utan att detta kostar denne något.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att införa betydligt stramare låneregler för s.k. snabbblån.

Motionär: Ulf Paulsson, Lund

L 3. Kronofogden ska inte vara ett verktyg för oseriösa kreditgivare

Vi måste stoppa oansvarig kreditgivning då det leder till oöverstigligen konsekvenser, för de som fastnar i lånefällan. I kontakter med Kronofogdemyndigheten har vi fått bekräftat att de handlägger ärenden med personer som redan sitter i en skuldfälla men ändå har fått nya krediter. Skuldfällor har blivit ett nytt affärsområde då det växer upp företag som bygger hela sin verksamhet för att "hjälpa" skuldsatta människor.

Vi ser en ökad skara, främst yngre människor, som hamnar i en skuldfälla som på kort och över längre sikt utestänger dem från möjligheten att skaffa egen bostad och leva ett normalt liv. Dagen enkla och snabba möjligheter till blancolån, i form av avbetalnings krediter, snabblån över internet, sms-lån, möjligheten till att låna till internetcasino och andra spelformer gör att allt fler hamnar i en skuldfälla som påverkar deras och deras familjers liv på ett mycket negativt sätt i värsta fall till självmord.

Vi tror att ett effektivt och snabbt sätt för att få bukt med detta problem är att ändra Kronofogdens uppdrag. Staten ska inte stå som någon form av garant att dessa företag får tillbaka sina utlånade pengar.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att svenska myndigheter inte ska handräcka företag som på grund av otillräcklig kreditgivning har krav på enskilda medborgare.

Motionär: Gunnar Widforss, Österåker; Mathias Lindow, Österåker

L 4. Förbjuda ocker på riktigt

Hundratusentals svenskar har idag skulder hos Kronofogden. Många av dem hamnar där pga av orimligt höga räntesatser på smålån. Det bör finnas en övre gräns för hur mycket en privatperson ska kunna behöva betala i ränta. Det finns idag lagar mot ocker men de är luddiga och ligger på en orimligt hög nivå. Jag föreslår att den högsta ränta som ska kunna tas ut från privatpersoner bör ligga på styrräntan plus 25% på årsbasis. Kanske t.o.m styrräntan plus 20% på årsbasis.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** lån till privatpersoner högsta lånesats sätts till styrräntan + 25% på årsbasis
2. **att** det kvantifieras vad ocker är
3. **att** lagen om ocker ses över
4. **att** även sms-lån ingår i lagen om ocker.

Motionär: Christofer Elde, Huddinge

Svar till L 1 - L 4

Motionerna L 1, L 2, L 3 och L 4 handlar om att stärka regler för kreditgivning. Oseriösa aktörer ska inte få agera på kreditgivningsmarknaden och det är viktigt att det finns ett tillräckligt skydd för konsumenten. Många gånger är det individer som redan är utsatta som hamnar i skuldspiraler. Liberalerna har drivit dessa frågor i flera år för att skydda de individer som riskerar att påverkas. Det gäller ocker, marknadsföring

och vilka möjligheter snabblånsföretag ska ha att få använda Kronofogden. Vi vill även se över begränsningar i kreditgivningen och kräva kreditprövningar. Partistyrelsen anser därför **att motionerna L 1, L 2, L 3 och L 4 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion L 1 anses besvarad
2. **att** motion L 2 anses besvarad
3. **att** motion L 3 anses besvarad
4. **att** motion L 4 anses besvarad

L 5. Utred Resegarantin och Packetreselagen

Företag som säljer paketresor och vissa typer av upplevelsearrangemang lyder under speciella regler genom packetreselagen och måste ställa resegaranti. EU-regler styr delvis dagens system, men medlemsländerna har ändå vissa friheter.

Tanken är god att skydda konsumenternas förskottsbetalningar och bistå dessa under resor om researrangören exempelvis får ekonomiska problem. För företag inom resebranschen innebär reglerna extra kostnader och tidkrävande administration. Resurser och tillgångar kan behöva undvaras för att finansiera resegarantin i stället för att investeras i verksamheten. Speciellt små och nya företag missgynnas av reglerna och kan hindra deras tillväxt. Många reseföretag konkurrerar på en europeisk marknad och idag räcker det att en resegaranti ställs i ett land även om resor säljs i flera länder. Då är det extra viktigt av konkurrensskäl att svenska regler inte missgynnar svenska företag och det svenska regelverket behöver jämföras med andra EU-länders. Liberalerna borde presentera ett mer modernt förslag till regelverk som utgår från dagens samhälle och underlättar för företagen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna under mandatperioden utreder och presenterar förslag på förändringar i Packetreselagen och Resegarantin som ska underlätta för företagen i resebranschen.

Motionär: Kristofer Andersson, Knivsta

Svar till L 5

Motion L 5 vill att Liberalerna utreder resegarantin och packetreselagen. Partistyrelsen anser att det är viktigt med ett starkt konsumentskydd, inte minst vad gäller resor. Det är också skäligt att förskottsbetalningar säkerställs och att individens ekonomiska risker minskas på ett skäligt sätt. Det får däremot inte bli ett hinder för konkurrens eller nyetablering inom branschen. Partistyrelsens bedömning är att tyngden bör ligga på konsumentskyddet. Mot denna bakgrund anser partistyrelsen **att motion L 5 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion L 5 anses besvarad

L 6. Framtagande av företagarpolitiskt program

Liberalerna har en stolt historia av att driva företagervänliga frågor och för oss liberaler har fri företagsamhet en särskild betydelse. För att citera vår egen hemsida "För oss är fri företagsamhet ett uttryck för individens möjlighet att förverkliga sina drömmar och en grundförutsättning för vårt gemensamma samhällsbygge. Det är genom företagens möjlighet att växa som jobb skapas. Fler jobb i växande företag betyder nya livschanser för individer, minskat utanförskap och i förlängningen ökade skatteintäkter; vilket i sin tur finansierar den gemensamma välfärden."

Men vi behöver flytta fram våra positioner inom företagarpolitiska frågorna på ett mer konkret sätt för att bli det mest liberala företagervänliga partiet. Sverige är föremål för flera expansiva företagsetableringar och vi som parti behöver därför stå än mer redo med svaren och framtidstron i dessa avgörande tillväxtfrågor. Det blir vi genom att till att börja med ta fram ett företagarpolitiskt program. Det finns många frågor som liberaler brinner för: äganderätten, frihandel, kapital och finansiering, beskattning, trygghet, kompetensförsörjning, infrastruktur, gröna näringarnas förutsättningar osv. Branschorganisationer som t ex Företagarna, Småföretagarnas riksförbund och Svenskt näringsliv är utmärkta partners att lyssna av i detta arbete för att få en bra benchmarking om vilka utmaningar och frågor som är aktuella från deras perspektiv. Vi har inom partiet även lagt helt utmärkta riksdagsmotioner som kan nyttjas i framtagandet.

Det finns mycket att göra när det gäller företagarpolitiska frågorna i Sverige och en del motioner till vårt landsmöte kommer säkerligen att handla om just detta. För att ge vårt parti en stadig företagspolitik grund för hela landet är det därför klokt att så fort som möjligt inleda ett arbete med att ta fram ett företagarpolitiskt program, för beslut allra senast vid landsmötet 2025. Då kommer vi ha de bästa liberala svaren de kommande åren och inte minst i valrörelsen 2026.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna så fort som möjligt, men senast till landsmötet 2025, tar fram ett företagarpolitiskt program.

Motionär: Förbund Dalarna

Svar till L 6

Motion L 6 föreslår att Liberalerna ska ta fram ett företagspolitik program. Vid landsmötet 2017 beslutade Liberalerna om ett nytt företagspolitik program. Sedan dess har det skett stora förändringar. Ska välfärden finansieras vet vi liberaler att det är företagen som skapar välståndet. Utan konkurrenskraftiga bolag som har goda förutsättningar för att etablera sig och verka riskerar tillväxten att stanna av. Partistyrelsen anser därför att det finns ett behov att uppdatera Liberalernas företagspolitik. Ska Sverige fortsatt vara konkurrenskraftiga och ha den välfärd som Liberalerna önskar behöver företagsklimatet vara så bra som möjligt. Starka småföretag och deras förutsättningar är också bra för att säkerställa välfärd över hela landet. Partistyrelsen yrkar därför att **bifalla motion L 6**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion L 6 bifalls

L 7. Ta ledningen i automatiseringen av tillståndsansökningar

Långa handläggningstider vid tillståndsansökningar skapar både frustration och kostnader hos företagen. Dessutom lägger kommunerna mer resurser än nödvändigt på den egna byråkratin som krävs för dagens system. Pengar som skulle kunna gå till kommunens kärnverksamheter. Finns ett stort behov av att effektivisera och modernisera tillståndsgivningen i samhället.

Digitaliseringen av samhällstjänster kan göras mer konkret genom automatisering av tjänster. Redan med dagens teknik skulle flertalet tillståndsansökningar kunna hanteras maskinellt, i synnerhet med stöd av AI. Automatiserad handläggning skulle innebära avsevärt förkortad handläggningstid och förenklingar för företagen. Utöver det skulle kommunerna kunna styra resurserna mot andra områden än den egna byråkratin samtidigt som de handläggare som behövs för att hantera de svårare ärendena, som inte kan skötas maskinellt, skulle bli mer kvalificerade.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna aktivt ska arbeta för automatiserad handläggning av alla typer av tillståndsansökningar som företag behöver göra på kommunal nivå.

Motionär: Maria Mattsson Mähl, Uppsala; Monica Lundin, Borlänge; Hellen Wohlin Lidgard, Danderyd; Helena Gellerman, Lerum; Mats Dafnäs, Uppsala; Rasmus Rossi, Stockholm; Lotta Wiström, Knivsta; Lars Persson Skandevall, Sundsvall

Svar till L 7

Motion L 7 vill att automatisera tillståndsprövningar på kommunal nivå. Byråkrati och administration är något som Sveriges företagare lyfter som en stor begränsning för dem att växa och anställa fler. Det är därför viktigt att det offentliga gör det enkelt att vara företagare. Efter lagändringar i kommunallagen kan kommuner delegera vissa beslut för automatisering. Det är viktigt att rättssäkerheten upprätthålls. Individen har enligt artikel 22.1 i dataskyddsförordningen rätt att inte få sin sak enbart prövat av ett automatiserat beslut för beslut av betydande grad. Partistyrelsen instämmer med motionärerna att det är viktigt att företagen får snabbare hantering och förenklingar. Samtidigt är det avgörande att individen inte marginaliseras av systemet, detta ska användas som ett verktyg för att snabba på processer och förenkla för medborgare. Kommuner behöver därför varsamt bedöma vilka beslut som bör automatiseras och i de fall där det inte är lämpligt för automatiserade beslut bör detta inte genomföras. Liberalerna ska alltid driva på för att det tas snabba och rättssäkra beslut för att förenkla för Sveriges alla jobbskapare. Detta är också en fråga som skulle kunna vara förtjänstfull i ett företagarpolitiskt program. **Motion L 7** bör därmed anses **bifallen med vad partistyrelsen anför**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion L 7 bifalls med vad partistyrelsen anför

L 8. Ersätt nuvarande 3:12-regelverket

3:12-reglerna är bestämmelser om hur ägare till fåmansbolag som är verksamma i betydande omfattning i bolaget ska beskattas för utdelning och kapitalvinst i bolaget. Lågbeskattad utdelning kan bara tas upp till ett visst gränobelopp som inkomst av kapital. Över den ska utdelning beskattas som inkomst av tjänst, upp till 90 inkomstbasbelopp, över vilket utdelning beskattas som inkomst av kapital till 30 procent. Det är regler som ska hindra att ägare till aktiebolag från att ta ut utdelning istället för lön från sina företag av skatteskal. Företagaren betalar alltså skatt på utdelningen med 20 procent som inkomst av kapital upp till gränobeloppet och som lön/inkomst av tjänst med en progressiv beskattning upp till ca 55 procent, och över viss nivå med statlig inkomstskatt på 30 procent.

En rad forskningsresultat visar att höga kapital- och utdelningsskatter leder till att kapital låses in i befintliga företag vilket minskar mängden tillgängligt kapital för nya företag och medför att kapital inte används där det kommer till bästa användning. Den höga utdelningsskatten i Sverige är sannolikt till nackdel för nya och små företag. Det finns stora fördelar med en politik som gynnar små företag med få ägare som kan växa och entreprenörer som startar upp nya företag. Just entreprenörer är viktiga att de stannar i Sverige och utländska entreprenörer och företag vill vi gärna ska komma till oss. Då är det dock viktigt att vi har en attraktiv beskattningsmodell som står sig starkt i en internationell jämförelse.

En entreprenör kanske inte ska ges möjlighet att helt undvika lön och bara ta aktieutdelning. I sådana fall kan det finnas bättre upplägg som att ägare som arbetar i sitt bolag måste ta ut en viss minimilön per år för att sedan ges total frihet att välja mellan lön och aktieutdelning.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna verkar för att nuvarande 3:12-reglerna avvecklas och ersätts med ett regelverk som är mer fördelaktigt ekonomiskt för entreprenörer, är lättare att förstå och mer förutsägbart samt ger ägare av fåmansbolag större frihet att välja mellan aktieutdelning och lön.

Motionär: Kristofer Andersson, Knivsta; Dan Persson, Örkellunga; Karin Färnkvist, Uppsala

Svar till L 8

Motion L 8 vill avskaffa 3:12-regelverket till förmån för ett annat system. En förutsättning för att skapa fler arbetstillfällen och tillväxt är småföretagares och entreprenörers villkor. Det är därför viktigt att konstant utveckla och förbättra småföretagares villkor så att Sverige kan växa, få mer välstånd och för att kunna satsa på skola och övriga delar av välfärden. Därför presenterade man under valrörelsen förbättrade regler genom höjd schablonbelopp i den så kallade förenklingsregeln. Liberalerna har också tillsammans med regeringen lagt tilläggsdirektiv för att förbättra och förenkla beskattningen av ägare för fåmansbolag. De skattehöjningar som var med i utredningen tidigare har nu stoppats. Att ta bort denna förenklade metod för entreprenörer skulle vara negativt för småföretagen och därmed drabba tillväxten. Att avveckla systemet anser parti-

styrelsen vara olyckligt i en tid där Sverige behöver förstärka konkurrenskraften och villkoren för småföretagen. Förbättringarna av 3:12-reglerna är en viktig del i arbetet att förbättra företagens villkor. Detta är en fråga som skulle kunna tas upp i en företagspolitisk rapport. Med anledning av detta föreslår partistyrelsen att **motion L 8 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion L 8 anses besvarad

L 9. Jämställt ägande

Vi noterar med glädje att vid Landsmötet 2021 bifölls motion E 117 avseende Jämställt ägande.

Bifallet innebär 1. att Liberalerna verkar för konsupplad statistik för lagfartsinnehavare i fastighetsregistret. Och 2. att Liberalerna är drivande för en utredning om genuskillnader i ägande, för att utreda orsaker och konsekvenser av det ojämställda ägandet.

När familjer väljer att köpa bostad är det viktigt att kvinnor och män blir jämställda i ägandet.

Bostaden är en av livets största (om inte den största) investeringen. I det jämställda samhälle som vi vill se är ägandet av bostäder (och andra ägandeformer) jämt fördelat mellan män och kvinnor. Det ger frihet och trygghet för båda parter.

Bostadsrätters ekonomiska värde är ofta väldigt högt och familjens största tillgång. Och antalet bostadsrätter växer i Sverige. Ur ett jämställdhetsperspektiv vill vi ha fakta och kunna se hur ägandet utvecklas över tid. För bostadsrätter finns ingen information där det går att se vilka som äger. Det finns ett betänkande avseende upprättande av ett bostadsrättsregister som är på remiss. Från ett sådant register (eller annat sätt) vill vi att det årligen ska gå att ta fram konsupplad statistik för bostadsrätter.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** det upprättas konsupplad statistik för ägande av bostadsrätter.

Motionär: Carina Wellenius, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Nadin Faissal, Stockholm; Marianne Damström Gereben, Solna; Ida Arnstedt, Stockholm; Pia Lindgren, Stockholm; Stefan Ennerfelt, Stockholm; Cecilia Elving, Stockholm; Hanna Wistrand, Stockholm; Annika Dellås, Sollentuna; Camilla Bergman, Stockholm; Inger Olsson, Sundbyberg; Inger Gran, Sundbyberg; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jessica Ulfgrén, Lund; Anna Drake af Hagelsrum, Norrköping; Johan Lisspers, Stockholm; Christina Soldan, Skellefteå; Birgitta Svensson, Solna

Svar till L 9

Motion L 9 vill att Liberalernas ställningstagande om konsupplad statistik för fastigheter även ska gälla det register för bostadsrätter som har utretts. Det finns stora könsskillnader i ägande och det syns på flera områden. Kvinnor och män äger olika mycket såväl i det enskilda förhållandet som i samhället i stort. Fördelningen av det monetära kapitalet mellan män och kvinnor är viktig att följa som ett led i det långsiktiga jämställdhetsarbetet. Därför bör även ett register för bostadsrätter föra

könsuppdelad statistik, precis som Liberalernas nuvarande åsikt om fastigheter. Med anledning av att partistyrelsen ser dessa frågorna som självklart kopplade finns inget skäl att fatta ett nytt beslut i den här snarlika frågan, därför yrkar partistyrelsen **att motion L 9 ska anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion L 9 anses besvarad.

L 10. Förbättra för kvinnors företagande

Framgångsrikt företagande är avgörande för att Sverige ska ha arbetstillfällen och skatteintäkter att fördela till välfärden. Företagande och företagarnas villkor behöver ligga högt på agendan för att säkerställa Sveriges välfärd och ekonomi. Statistik från Nyföretagarcentrum i februari 2023 visar att trenden är negativ när det gäller nyföretagande.

Sverige ligger långt fram i jämställdhetsarbetet när de gäller de flesta arbetsmarknadsfrågorna – utom när det kommer till kvinnor som driver företag. Bara var fjärde företagare är kvinna och så har det i princip sett ut sedan mitten av 1990-talet. Det innebär att Sverige har den tredje lägsta andelen inom EU idag. Att kvinnor i högre utsträckning väljer anställning i stället för att starta, driva och äga företag påverkar maktfördelningen i näringslivet. Det påverkar också löneutvecklingen och ekonomiska villkor. Kvinnors företagande är således en viktig jämställdhetsfråga.

Brist på information och myndigheters attityder till företagare pekas dock ofta ut som en anledning till att fler inte utnyttjar möjligheten att bli företagare. Regelverken är otydliga och många regelverk premierar anställning. Föräldraförsäkring, sjukförsäkring och A-kassa är några viktiga regelverk som behöver uppdateras och på ett tydligare sätt inkludera företagare.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** verka för att Almi, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Tillväxtverket och andra berörda myndigheter får i uppgift att ännu tydligare verka för att fler ska vilja bli företagare
2. **att** verka för att Almi, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Tillväxtverket och andra berörda myndigheter får i uppgift att prioritera, mäta och följa upp hur det går med kvinnors företagande i syfte att öka andelen kvinnor som startar och driver företag.

Motionär: Maria Mattsson Mähl, Uppsala; Monica Lundin, Borlänge; Rasmus Rossi, Stockholm; Helena Gellerman, Lerum; Mats Dahnäs, Uppsala; Lars Persson Skandevall, Sundsvall; Hellen Wohlin Lidgard, Danderyd; Lotta Wiström, Knivsta

Svar till L 10

I **motion L 10** föreslås att olika myndigheter ska arbeta för att fler ska vilja bli företagare, och att andelen kvinnor som driver företag ökar. I Sverige styrs myndigheter och genom lag, förordning, instruktioner och regleringsbrev. I dagsläget har bland andra Tillväxtverket, en av myndigheterna som motionärerna tar sikte på, i uppdrag att arbeta för att öka svenskt företagande och innovation. Myndigheten har sedan

tidigare i såväl instruktion som regleringsbrev i uppdrag att i sin verksamhet beakta kvinnors och mäns olika förutsättningar att vara och bli företagare samt att följa upp det här arbetet. En annan myndighet som nämns i motionen, Försäkringskassan, har också de i sin instruktion till uppgift att arbeta jämställdhetsintegrerat. Partistyrelsen menar att förslaget att stärka kvinnors företagande är viktigt, ligger väl i linje med Liberalernas politik och är en fråga som skulle kunna tas upp i det företagspolitiska program som partistyrelsen föreslår ska tas fram under kommande år, mer om detta i motionssvaret på motion L 6. Som en del av arbetet har regeringen beslutat om ett nytt uppdrag till Tillväxtverket vilket ska stärka förutsättningarna för kvinnors företagande. Partistyrelsen föreslår därför **att motion L 10 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion L 10 anses besvarad

L 11. Dags att uppdatera Lagen om offentlig upphandling, LOU

Offentliga aktörer är enligt lag skyldiga att upphandla tjänster och produkter enligt Lag (2016:1145) om offentlig upphandling, LOU. Den grundläggande principen är att alla offentliga aktörer ska genomföra en offentlig upphandling om de ska anskaffa varor, tjänster eller byggtjänster genom tilldelning av kontrakt när beloppet. Det ska finnas möjligheter för flera aktörer som möjligt att svara på förfrågningsunderlaget för att säkerställa att skattebetalarnas pengar används kostnadseffektivt och syftet med lagstiftningen är att öka konkurrensen och möjliggöra för flera aktörer att vara med och lämna anbud. I praktiken har detta i väldigt många fall till prisdumpning och kvalitetsbrister, då många upphandlare/inköpare inte vågar ställa krav på kvalitet eller referenser utan istället fokuserar på lägsta pris.

Det är viktigt att våra gemensamma skattemedel används kostnadseffektivt och klokt. Det är därför varken rimligt eller bra att referenser och kvalitet väger så lätt i offentliga upphandlingar. Sverige behöver uppdatera principer och regelverk för offentlig upphandling i syfte att premiera kvalitet och hållbarhet i stället för lägsta pris.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för en uppdatering av Lagen om offentlig upphandling i syfte att minska riskerna för prisdumpning och kvalitetsbrister inom offentlig upphandling.

Motionär: Maria Mattsson Mähl, Uppsala

Svar till L 11

Motion L 11 vill uppdatera Lagen om offentlig upphandling. Skattemedel ska användas varsamt och det offentligas verksamhet bör alltid vara kostnadseffektiv. Detta gäller inte minst när man köper varor och tjänster. Vid en upphandling behöver det därför säkerställas att de krav som man ställer faktiskt kan levereras. I utvärderingen av anbuden kan man, om det finns anledning, kontrollera om leverantörens uppgifter är riktiga. Tilldelningskriterierna ska också viktas inbördes eller pri-

oriteras. Partistyrelsen anser att det är viktigt att det offentliga följer upp och säkerställer att nuvarande reglering fungerar ändamålsenligt så att medborgarna får så god utväxling som möjligt av våra gemensamma skattemedel och skapar goda förutsättningar för seriösa företagare att få möjlighet att bidra. Partistyrelsen avser därför återkomma till den här frågan inom ramen för ett framtida företagspolitiskt program och föreslår därför att **motion L 11 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion L 11 anses besvarad

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion L 1 anses besvarad
2. **att** motion L 2 anses besvarad
3. **att** motion L 3 anses besvarad
4. **att** motion L 4 anses besvarad
5. **att** motion L 5 anses besvarad
6. **att** motion L 6 bifalls
7. **att** motion L 7 bifalls med vad partistyrelsen anfört
8. **att** motion L 8 anses besvarad
9. **att** motion L 9 anses besvarad.
10. **att** motion L 10 anses besvarad
11. **att** motion L 11 anses besvarad

Rapport Konkurrenskraft

Kapitel 3: Det ska vara enkelt att driva företag

12. En uppgift, en myndighet. Stärk arbetet med myndigheternas digitalisering och rapportering. Det skulle förenkla för företagen och förbättra arbetet om att en uppgift endast ska behöva lämnas in en gång per myndighet.
13. Inför en patentbox. Sverige bör införa förmånliga skatteregler för intäkter från patent, i form av en så kallad patentbox-modell för beskattning. Sådana system finns i ett flertal andra länder.
14. Genomför klimatomställningen med svenska mineraler. Förenkla och samordna processer för nya gruvor som bryter kritiska råvaror för klimatomställningen.

Kapitel 5: Inre marknad och fri rörlighet

15. **Sälj svenska tjänster i EU.** Liberalerna ska driva på för att förenkla för människor att sälja tjänster i andra EU-länder genom att fler regler ska harmoniseras för tjänstesektorn inom EU och förenklade procedurer för godkännande av examens-, och yrkesbevis.

Rapport Europa

Kapitel 5: Dra nytta av digitaliseringen

16. Bara 40 år. Längre än så har vi inte haft internet som idag är en självklar del i vår vardag. Under denna period har den tekniska utvecklingen gått i ett tempo som är svårt att förstå. Europa och EU har inte alltid hunnit med. Liberalerna vill att Europa ska bli en uppkopplad kontinent där både individer och företag kan dra maximal nytta av digitaliseringen, oavsett var i EU man befinner sig. EU:s roll bör vara bidra till att digital infrastruktur med snabb och stabil uppkoppling byggs ut så att den kommer hela unionen och alla medborgare till del, liksom att få på plats standarder som gynnar innovation och gör att digitala tjänster kan utnyttjas på bästa sätt. Det är avgörande för människors möjligheter och trygghet och för att företag ska kunna starta och växa i hela unionen. Dessutom behöver beroendet av kinesisk teknik brytas.
17. Vi behöver fortsätta arbetet i EU med att säkra att europeiska företag har tillgång till viktiga mineraler och andra råmaterial, mikrochip, halvledare, superdatorer och annan teknik som är avgörande för den digitala omställningen. Det innebär att vi behöver stora satsningar på forskning och utbildning och att medlemsländerna måste minska regelbördan och snabba på sina tillståndsprocesser så att det blir enklare att producera inom EU. Dessutom bör EU teckna bilaterala handelsavtal med internationella partners inom just de här områdena. För Liberalerna är det också prioriterat att få på plats ett dataöverföringsavtal mellan EU och USA som lever upp till våra krav på integritet och dataskydd.

Kapitel 7: Ett Europa nära medborgarna

18. Men det räcker inte att lagar och regler fungerar smidigt, ett liv är så mycket mer än så. Vi måste se till att tjänster inte är geografiskt avgränsade. Du som svensk ska kunna öppna ett bankkonto i Tyskland utan att det skapar problem, och streamingtjänster och andra digitala tjänster måste vara gränslösa och inte skilja på var i EU tjänsten konsumeras. Detta ska vara lika självklart som det idag är att köpa varor från olika länder i EU. Den gemensamma e-legitimation som är på väg att lanseras i EU är ett viktigt steg på vägen för att skapa en helt harmoniserad inre marknad för både varor och tjänster.

LAG OCH RÄTT: Allmän rättspolitik

M 1. Nya poliser

I stort sett dagligen ser man kritiska inlägg riktade mot polisledningen och poliser i allmänhet. De flesta handlar om bristande resurser, för få poliser och dålig ledning.

Det är dags för ett rejält omtag. Eftersom det är vardagsbrotten som blivit lidande är det dags att återgå till en lokalt förankrad organisation, gärna i kommunal regi. Privatisering av lokalpolisen genom att ersätta lokalpoliser med väktare och ordningsvakter har visat sej ineffektivt och har gett stor kompetensbrist. Om man överför huvuddelen av ordningsvakter och väktare tillsammans med kommunpoliserna till en lokal polisorganisation och ger dem en adekvat utbildning så skapas både trygghet för invånarna och effektivare brottsbekämpning.

Jag är medveten om alla organisatoriska och ekonomiska problem som måste lösas men dagens uppdelning och låga effektivitet måste åtgärdas.

Jag rekommenderar att man tittar på Uppdrag Granskningens programserie om Påsk-kravallerna och jämför hur ett fungerande lokalsamhälle (Jönköping) löser ordningsproblem jämfört med en regional kraftsamling (Linköping och Norrköping).

Kommunalisera den lokala ordningspolisen!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar begära att en arbetsgrupp tillsätts för att undersöka möjligheten att kommunalisera den lokala polisen.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

M 2. Undanröj hinder för effektiv samverkan mellan myndigheter

Kommunerna förväntas framöver att ta ett större ansvar för brottsförebyggande arbete i och med ny lagstiftning. För att kommunerna effektivt ska kunna bidra i detta arbete krävs dock att de omfattas av lagen om uppgiftsskyldighet i samverkan mot organiserad brottslighet.

I våra respektive städer har vi god erfarenhet kring samverkan mot organiserad brottslighet genom miljöförvaltningar, räddningstjänsten och tillståndsenheternas tillsyn över affärsverksamheter. Inom deras lagstiftningsområden kan de oanmält granska exempelvis kaféer, restauranger, affärer och förvaringslokaler genom krav på brandskydd, alkoholtillstånd, livsmedels- och miljökontroll. Genom samverkan mellan kommunala och statliga myndigheter så kan vi också bättre bekämpa de kriminella nätverken mer effektivt genom att dela information.

Det finns däremot tillfällen då sekretess sätter stopp för samverkan och en del av denna behöver lättas upp när det kommer till brottsförebyggande arbete. Det gäller förutom ovan nämnda även socialtjänsten som har närmast kontakt med unga som är på väg in i eller redan är en del av kriminella gäng. Trots det har socialtjänsten enligt lag ytterst begränsade möjligheter att delge information som kan hjälpa polisen att kartlägga våldet.

Regeringen har i år gett ett tilläggsdirektiv till den utredning som syftar till att lätta på sekretessen mellan myndigheter. Det är i grunden bra.

I tilläggsdirektivet omfattas dock "vissa andra statliga och kommunala myndigheter", vilket gör det otydligt vilka kommunala myndigheter det faktiskt handlar om. Här vill vi se tydlighet så att brottsbekämpningen kan genomföras tillsammans och därför bör merparten av den kommunala strukturen inkluderas i arbetet och förtydligas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att kommunerna ska omfattas av lagen (2016:774) om uppgiftsskyldighet i samverkan mot organiserad brottslighet, så att sekretessbelagd information kan delas smidigt
2. **att** Liberalerna verkar för att snarast ge statliga myndigheter ett tydligt uppdrag att samverka med kommunerna för att bekämpa organiserad brottslighet, samt undanröja sekretesshindren så att vi mer effektivt kan förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet.

Motionär: Amir Jawad, Helsingborg; Axel Darvik, Göteborg; Philip Sandberg, Lund; Sara Wettergren, Malmö

M 3. Kommunalt anställda poliser

Jag har ändrat mig.

Som bl.a f.d. riksdagsledamot, kommunfullmäktig, föreningsordförande, förbundsstyrelseledamot och landsmötesombud medverkade jag vid ett beklämande stort antal tillfällen till att avslå förslag att tillåta kommunala poliser.

Bland andra pläderade dåvarande borgarrådet i Stockholm Lennart Rydberg återkommande som insiktsfull liberal för denna trygghetsreform.

Varför var jag emot?

Orsak: Gränsfrågor.

Liberalt engagerade poliser påtalade att gränser hade påverkat polisverksamheten negativt före förstatligandet 1 januari 1965. Antalet polisdistrikt minskades då från 544 till 119.

En aktivt liberal polis i Värnamo visste berätta att ingripanden gjorts först sedan det klarlagts att brottet/olyckan inte inträffat i annat distrikt.

Ett polisbefäl i Eskilstuna sade att det förekom att trafik- och våldsbrott inte föranlett ingripanden eftersom det ansågs ankomma på närliggande polisdistrikt att ingripa.

Att avståndet var längre i avstånd och tid räknat spelade ingen roll.

1965 års polisreform var en del i den stora centraliseringsvåg som svepte över Sverige under 1950-, 1960- och 1970-talen. Socialdemokratins tilltro till storlek var förhärskande. Samma utveckling genomgick kommunerna. De 2.498 kommuner/städer som fanns 1 januari 1952 blev 1 januari 1971 blott 283, i dag 290. Avskaffandet av provinsialläkarsystemet i tron att sjukvården skulle bli bättre och köer försvinna är ett annat exempel då lokal förankring och tillit gick förlorad.

Åter hörs nu röster som pläderar för nya myndighetssammanläggningar av ekonomiska skäl. Arbetsmarknadspolitiken är ett exempel, ett annat sjukvården. Myndigheternas storlek ökar, verkliga problem kvarstår, lokala kunskaper minskar eller försvinner.

Sveriges poliskår präglas av hög grad av integritet även om mänskliga svagheter kan förekomma. Svensk polis är i hög grad okorrumpad och omutbar. Det är en viktig orsak till att tilliten är hög. Men på just brottsområdet spelar den lokala kunskapen om vad som försiggår en avgörande roll för att kunna ingripa – och det gäller i två riktningar: medborgarnas vetskap om vem skall vända sig till, ”vår polis”, och att polisen är lokalt närvarande.

Det är svårt att lyssna när man sitter i en polisbil från någonstans långt bort. Målet måste vara att Din ännu okände polisföreträdare, nu en främling, snart nog kan bli Din bästa vän.

Kommunala poliser är en möjlighet att överbrygga barriären mellan tillit och misstroende. Att ge den enskilde polisen tydligt ansvar för sitt geografiskt begränsade område borde öka motivationen.

Allra sist:

För polisens egen förmåga att rekrytera, vore det en klar fördel om, inom ramen för polismannens/kvinnans professionella roll, finge mer än en arbetsgivare att välja bland.

I dag finns en arbetsgivare, staten, med kommunala poliser blir det 291.

Detta skulle på sikt vara till gagn för professionen och konkurrensen om att få fler att söka sig till den nödvändiga sysselsättning som polisen utgör.

Därför har jag ändrat mig.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Landsmötet 2023 uttalar att riksdagen skall bemyndiga Sveriges 290 kommuner att av trygghetsskäl anställa poliser.

Motionär: Gunnar Andrén, Danderyd

M 4. Ekonomisk täckning för det utökade kommunala ansvaret för det brottsförebyggande arbetet

Från och med 1 juli 2023 har kommunen ett utökat ansvar för det brottsförebyggande arbetet. Enligt den nya lagen ska kommunen bland annat ta fram en lägesbild över brottsligheten i sin kommun. Utifrån denna ta ställning till behovet av åtgärder och besluta om en åtgärdsplan. Kommunen ska också ta visst ansvar för samordningen av det lokala brottsförebyggande arbetet och inrätta en samordningsfunktion.

Det råder en bred politisk enighet om att det brottsförebyggande arbetet ska prioriteras och för oss liberaler är detta arbete minst lika viktigt som det brottsbekämpande arbetet. Det är också viktigt att arbetet görs på ett systematiskt och evidensbaserat sätt. Det utökade ansvaret har inte lett till någon större kompensation från staten till kommunerna. Det känns igen att staten ger kommunerna nya ansvarsområden, men utan faktiskt rent ekonomiskt kompensera för det i tillräcklig omfattning.

Brottsförebyggande Rådet (Brå) har visserligen fått stärkt uppdrag från regeringen att utveckla bl.a. behovsanpassade och praktisknära stödinsatser till kommunerna, den nationella samordningen, kunskapsutvecklingen om brottsförebyggande åtgärder och så vidare. Samtidigt har kommunerna då fått ansvar att se till att samordningsfunktionen lokalt ges goda förutsättningar att driva arbetet utifrån de problem den enskilde kommunen står inför. Där har Brå utökat sin utbildningsverksamhet för att tillgodose behovet första året.

Vi menar detta inte är tillräckligt. Många kommuner har stora utmaningar framöver kring välfärdens kärna som behöver prioriteras. Därför måste också kommunerna få tillräcklig ekonomisk kompensation för det nya ansvaret så man både kan se till att prioritera välfärdens kärna som ändå får ses som grundläggande brottsförebyggande arbete. Men kommunerna måste också ha möjlighet sköta det nya uppdraget..

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna driver på för att kommunerna ska få ekonomisk kompensation det nya ansvaret för det brottsförebyggande arbetet.

Motionär: Lokalförening Botkyrka

Svar till M 1 – M 4

Det har inkommit flera motioner som lyfter ansvarsfördelningen mellan stat och kommun. I **motion M 1** yrkas på att Landsmötet tillsätter en arbetsgrupp för att undersöka möj-

ligheten att kommunalisera den lokala polisen. I **motion M 2** föreslås att kommunerna ska omfattas av lagen (2016:774) om uppgiftsskyldighet i samverkan mot organiserad brottslighet samt att Liberalerna ska ta ställning för att statliga myndigheter ska få i uppdrag att samverka med kommunerna för att bekämpa organiserad brottslighet och undanröja sekretesshinder. I **motion M 3** föreslås att kommuner ska bemyndigas att anställa poliser. I **motion M 4** föreslås att kommunerna ska få ekonomisk kompensation för sitt brottsförebyggande arbete.

Liberalerna anser att den svenska polisen är en mycket angelägen fråga och medverkar just nu i regering till ett paradigmskifte i den brottsbekämpande politiken för att knäcka den organiserade brottsligheten. Sverige har idag få poliser jämfört med andra europeiska länder, vilket inte duger. Liberalerna vill att Sverige ska komma upp i samma polistäthet som resten av Europa, vilket innebär ett mål på 30 000 poliser. För att motverka det måste yrket bli mer attraktivt och villkoren förbättras för poliser i hela landet. För att det ska kunna ske på ett ändamålsenligt sätt bör ansvaret ligga på statlig nivå och under en myndighet – Polismyndigheten. Det gör att den brottsbekämpande politiken, som är ett nationellt intresse, kan samordnas och att resurser användas där de gör bäst nytta. Den centrala styrningen gör också att stora, nödvändiga satsningar på yrkeskåren kan få bäst genomslag. Därför yrkar partistyrelsen **avslag på motion M 1 och motion M 3**.

Arbetet med att förebygga och beivra brott är en angelägenhet som är viktig för såväl kommuner som staten. Kommuner kan spela en viktig roll i detta, inte minst genom sin goda lokala kännedom. Det är viktigt att detta arbete inte försvåras av byråkratiska hinder, som gör att myndigheter inte kan dela information med varandra när det behövs. **Partistyrelsen yrkar därför bifall till motion M 2**. Att bekämpa brottsligheten är ett intresse på alla nivåer i samhället. Misslyckas det blir kostnaderna stora på både lokal och nationell nivå, och lyckas arbetet väl uppnås positiva effekter på samtliga nivåer. Kostnaderna för detta bör vara delade. De delar som faller inom statens kompetens kommer att utökas och bekostas av staten, men de delar som faller inom den kommunala kompetensen bör rimligen också bäras av kommunerna. Partistyrelsen anser därmed att **motion M 4 kan anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 1 avslås
2. **att** motion M 3 avslås
3. **att** motion M 2 bifalls
4. **att** motion M 4 anses besvarad

M 5. Spårning av stulet gods vid utförsel genom tullstation

I dag stjäls bilar, motorcyklar, båtmotorer m.m. En stor del av detta transporteras ut från Sverige. För att kunna spåra stulna saker, när dessa passerar ut vi en tullstation, behöver tullen tillgång till information över stulna saker. Informationen kan komma från GPS-system, RFID-system och från databaser över stulet gods. Informationssystem, lämpliga för tullen, bör kunna utvecklas i samverkan mellan polis, tullen och Försäkringsbolagen.

Vid en tullstation bör tullpersonalen kunna se om det närmar sig ett fordon som är lastat med anmält stulet gods och kunna förbereda ett lämpligt mottagande av fordonet. Man bör också kunna se om ett fordon på väg in mot tullstationen har en GPS-störsändare i lasten. Ett sådant fordon bör då ägnas speciell uppmärksamhet

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** tullen får ett informationssystem, som möjliggör att spårning av stulet gods kan göras vid utförsel genom en tullstation
2. **att** ett lämpligt informationssystem för spårning av stulet gods tas fram, t.ex. genom samverkan mellan polis, tull och Försäkringsbolagen

Motionär: Örjan Rosell, Västerås

M 6. Tullkontroll av utgående misstänkt gods

En stor del av det gods som stjäls, transporteras ut från Sverige. Idag har tullpersonal inte legala möjligheter att kontrollera misstänkta fordon på väg ut från Sverige. I arbetsuppgifterna ingår inte heller ett sådant arbetsmoment. Tullpersonal bör kunna kvarhålla misstänkta fordon tills polis anländer. Personalen behöver också hjälpmedel för att kunna spåra stulet gods.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** tullpersonal får rätt att kontrollera och kvarhålla misstänkta transporter tills polis anländer
2. **att** det skall ingå i tullverkets arbetsuppgifter att kontrollera och kvarhålla misstänkta transporter
3. **att** tullen får tillgång till kommunikationsutrustning för att få information för att kunna spåra stulet gods.

Motionär: Örjan Rosell, Västerås

Svar till M 5, M 6

Ett par frågor tar upp Tullens verksamhet. I **motion M 5 och motion M 6** föreslås olika lagändringar och andra åtgärder för att öka Tullens möjligheter att ingripa vid misstänkt utförsel av stöldgods.

Partistyrelsen instämmer helt i motionärernas förslag om att stärka Tullens befogenheter att ingripa mot stöldgods. När Sverige gick med i Schengensamarbetet avskaffades de permanenta inre gränskontrollerna mot övriga EU-länder, och förhoppningen var att detta skulle balanseras genom en samverkan mellan Tullen och Polisen vid gränserna. Verkligheten blev en annan, bland annat på grund av bristande polisresurser. Lagändringar har sedan dess skett för att öka Tullens befogenheter att ingripa mot brott i samband med tullkontroller, men partistyrelsen anser att ytterligare lagändringar behöver ske för att stärka Tullens möjligheter att självständigt fylla sin brottsbekämpande roll, bland annat vad gäller utförsel av misstänkt stöldgods. De lagändringar som görs behöver alltid analyseras ur ett EU-perspektiv. Exakt vilka informationssystem som används i Tullens arbete bör dock avgöras i myndighetsstyrningen. I sammanhanget kan nämnas att riksdagen i juni 2021, med bifall till motionsyrkanden från bland annat

Liberalerna, fattade beslut om ett tillkännagivande om att Tullverket borde ges befogenheter att ingripa vid andra tillfällen än vid ordinarie kontroller samt ett utökat uppdrag att genomföra kontroller vid utförsel av varor, och att det också behöver utredas att klassa utförsel av stöldgods som ett brott enligt smugglingslagen. Detta ligger i linje med de skärpningar som föreslås i motionerna. Behovet av bättre kommunikationsutrustning kvarstår dock. Med det anförda bör **motion M 5 bifallas, motion M 6 att-satserna 1-2 anses besvarad och att-sats 3 bifallas.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 5 bifalls
2. **att** motion M 6 yrkande 1-2 anses besvarade
3. **att** motion M 6 yrkande 3 bifalls

M 7. Ökad polisnärvaro i gatumiljön

Polisen ska som andra myndigheter vara tillgänglig för medborgarna och kunna lämna den enskilde lämplig hjälp och service som han eller hon kan behöva för att ta till vara sina intressen. Polisen har dessutom ett specifikt uppdrag att minska brottslighet och öka människors trygghet. Enligt Polisens egen målbild är en polisiär stark lokal närvaro en grundläggande förutsättning för att klara sitt uppdrag. En stark polisiär lokal närvaro kan till stor del tillgodoses genom ett tydligt inslag av synlig till fots närvarande polis i det offentliga rummet. En Polis som möter och interagerar med allmänheten i vardagen och som kan föra en förtroendeskapande dialog med medborgare, näringsidkare och föreningar i närområdet måste anses bidra både till att skapa trygghet och förbygga brott.

Idag är till fots patrullerande poliser på gator och torg en sällan skådad förekomst. Ser du en polis idag sitter hon eller han som regel i en bil. Ses en polis i gatumiljön är det i ett sammanhang som krävt en särskild insats för upprätthållande av allmän ordning eller i samband med andra operativa åtgärder. Ofta i för ändamålet lämpliga uniformer med skyddsvästar och synliga vapen, vilket inte inbjuder allmänheten till dialog.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ställer sig bakom och verkar för det som anförs i motionen om att vidta åtgärder för att öka polisens närvaro patrullerande till fots i det offentliga rummet i tätorter

Motionär: Christina Schönberg Messick, Stockholm

M 8. Fler och synliga poliser

Visst är det bra med de satsningar som Liberalerna gjort med fler poliser, men även med ökat antal poliser så har vi i dag en fortsatt otrygghet när poliser inte finns närvarande i vardagen i landets samtliga kommuner. En låg brottsstatistik kan aldrig kompensera känslan av otrygghet för den människa som blir utsatt för hot, våld, brott eller inbrott.

Hur lång är egentligen en timme eller två? När någon står utanför din dörr som du inte vill släppa in, är en timme en evighet. I dag har vi i delar av vårt land en situation där en

enda tjänstgörande polispatrull kan finnas tre timmar bort och dessutom tjänstgöra i ett distrikt större än hela Svealand.

Varje år mördas i snitt 16 kvinnor av en man de har eller har haft en relation med. För bara drygt två år sedan var det ett fall i Kalix där en kvinna blev misshandlad till döds trots att polisen tillkallats. Det tog över två timmar innan polisen kom och inte nog med att man inte kunde stoppa ett pågående brott, då polisen anlände var kvinnan redan död.

Detta är oacceptabelt i vår välfärdsstat där ett likvärdigt och fungerande rättsväsende och polisiär maktutövning krävs för att människor ska känna trygghet och samhörighet. Kort sagt: Samhällskontraktet ska uppfyllas, kosta vad det kosta vill!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** polisen ska organisera sig så att människor som utsätts för brott oavsett bostadsort inte ska behöva vänta mer än 45 minuter på samhällets stöd i form av polisiär närvaro.

Motionär: Förbund Norrbotten

Svar till M 7, M 8

Behovet av en lokalt närvarande polis tas upp i **motion M 8**, där det yrkas att ingen oavsett bostadsort ska behöva vänta mer än 45 minuter på polisen. I **motion M 7** tas behovet av en ökad polisnärvaro upp, samt att fler poliser borde gå runt till fots.

Partistyrelsen är enig med motionärerna om vikten av en lokalt närvarande polis. De extremt långa utryckningstiderna i glesbygd är ett påtagligt problem som både försvårar brottsbekämpningen och tilliten till rättsstaten. Att polisens närvaro på landsbygden behöver förbättras är därför viktigt, något som också möjliggörs genom den breda utbyggnad av polisen som Liberalerna förespråkar. Utryckningstiderna behöver kontinuerligt följas upp. Hur länge en person får vänta beror på en kombination av tillgången på poliser i tjänst och brottets allvar. Partistyrelsen ser det inte som realistiskt att ställa upp en tvingande regel om att polis alltid ska infinna sig inom 45 minuter oavsett vilket brott som anmäls och oavsett plats och tid på dygnet. Med detta sagt vill partistyrelsen fortsätta verka för att markant få ner de ibland oacceptabelt långa utryckningstiderna, och det är en högst motiverad ambition att polis vid fall av allvarlig brottslighet ska kunna infinna sig inom 45 minuter oavsett boendeort. Förslaget om att utveckla fler jourlösningar för att underlätta fler poliser i glesbygd som kan kallas in vid behov är intressant. Partistyrelsen ser gärna att fler jourtjänster inrättas för att bidra till ökad polisnärvaro på mindre orter och kortare utryckningstider, samtidigt som det finns principiella skillnader mellan att vara polis och till exempel deltidsbrand man i jour. Det får ankomma på polisledningen att finna anställningsformer som underlättar det som motionären eftersträvar. Detsamma gäller för frågan kring hur poliserna bör patrullera. **Motion M 8 och motion M 7 bör därmed anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 7 anses besvarad
2. **att** motion M 8 anses besvarad

M 9. Reglera polisens spaningsbefogenheter

Spaning är det arbete som ofta utförs före en brottsutredning eller när ett brott begås av en okänd gärningsman. Polisens spaningsmetoder är dock inte detaljreglerade, vilket innebär att de grundar sig på mer generella bestämmelser i polislagen. Detta skiljer sig från reglerna kring tvångsmedel, som är tydligare och mer specifika. Otydliga regler för spaningsmetoder öppnar upp för att viktiga principer såsom legalitetsprincipen och proportionalitetsprincipen riskerar att kränkas, samt den enskildes rätt till privatliv enligt både Regeringsformen och Europakonventionen.

Konsekvensen av bristande reglering är att polisen kan tänja på gränserna och fatta godtyckliga beslut för att underlätta sin egen utredning på bekostnad av enskildas integritet.

Vanliga spaningsmetoder inkluderar skuggning, dold fotoografering, dold videofilmning och användning av dolda mikrofoner för avlyssning. Trots att det inte finns något uttryckligt förbud mot dessa metoder saknas också ett positivt lagstöd som tillåter dem. Det finns därför ett behov av lagstiftning som ger polisen klarhet och trygghet i sina arbetsmetoder, samt ökar medborgarnas trygghet gällande skyddet för deras personliga integritet.

Eftersom användningen av tvångsmedel är tydligt reglerad i lag, med krav på konkret misstanke om brott, bör samma krav gälla för spaningsmetoder. Detta skulle bidra till en förbättrad rättssäkerhet och skydda den enskildes grundläggande rättigheter enligt Sveriges grundlag och Europakonventionen.

Den offentliga maktens bundenhet till lagarna är grunden för det svenska statsskicket, och syftar till att motverka godtycke och oförutsebarhet i rättstillämpningen. Genom att fastslå denna princip uppställer grundlagen krav på normbundenhet för maktutövning, vilket innebär att myndigheters beslut måste ha författningsstöd. För att säkerställa rättssäkerhet och demokratisk legitimitet bör polisens spaningsarbete lagregleras, exempelvis i enlighet med utredningen *Särskilda spaningsmetoder* från 2010 som dock aldrig blev verklighet. Detta skulle ge förutsebarhet och stabilitet i polisens arbete, samt förhindra maktmissbruk och godtycke.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att polisens spaningsbefogenheter lagregleras för att säkra den enskildes integritet

Motionär: Martin Norrby, Lidingö; Elin Söderholm, Stockholm; Edvin Mårtenson, Täby

Svar till M 9

I **motion M 9** föreslår motionärerna att polisens spaningsbefogenheter ska lagregleras för att säkra den enskildes integritet. Varje människas rätt till integritet ska vara mycket starkt. Ibland måste integriteten vägas mot andra viktiga intressen, som arbetet mot terrorism eller andra brott. Det är då avgörande att integritetsfrågorna analyseras noggrant när nya lagar ska stiftas. Så är det dock inte alltid i dag. Därför arbetar Liberalerna för att stärka integritetsperspektivets roll i lagstiftningsarbetet. Samtidigt är effektiva spaningsbefogenheter en förutsättning för tillräcklig lagföring av brottslighet. I det rådande läget där samhället måste flytta fram sina positioner i

relation till grov organiserad brottslighet och framväxten av ett skuggsamhälle anser partistyrelsen inte att en ny lagreglering av polisens spaningsbefogenheter är en ändamålsenlig reform. Därför föreslår partistyrelsen **att motion M 9 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 9 avslås

M 10. Dags att avpolitisera nämndemannauppdraget

Motioner om att nämndemän ska frikopplas från de politiska partierna har varit återkommande på varje landsmöte de senaste åren. För varje gång har skälen för en sådan förändring blivit fler. Allmänhetens tilltro till att rättsväsendet står fritt från politisk påverkan skadas fortlöpande. Det berättigade inflytande som lekmän har framför allt i första instans kritiserats främst på grund av de politiska partiernas roll när nämndemän utses. Inspiration till en ny modell kan vara hur kommunerna utan politisk påverkan utser röstmottagare.

Ett nytt sätt att utse nämndemän skulle innebära att kommunerna eller regionerna meddelas hur många nämndemän som ska utses från aktuell kommun/region och därefter informerar kommunen/regionen allmänheten att uppdragen finns att söka. Någon politisk fördelning av uppdragen sker inte. Urvalet bland de sökande sker av en lämplig grupp tjänstemän hos kommun/region. Redan idag ger domstolsverket ut riktlinjer för hur arbetet ska gå till och respektive domstol genomför en prövning av de blivande nämndemännen. I prövningen ingår en kontroll av att formella krav för uppdraget är uppfyllda och vandelsprövningar görs.

Flertalet västerländska länder har lekmannainflytande framför allt i allvarigare brottmål. Det är av vikt att vi behåller det även i Sverige. Men nämndemän ska ha ett personligt ansvar för hur uppdraget utförs och något ansvar eller naturlig roll finns inte för de politiska partierna.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att en förändring i linje med förslaget genomförs.

Motionär: Birgitta Berggren Hedin, Nacka

M 11. Nämndemännen

Den s.k. Snippadomen har startat en debatt om nämndemännens status och ålderssammansättning. Som nämndeman med ett stort antal rättegångar bakom mej önskar jag att Landsmötet uppdrar åt partistyrelsen att verka för att nuvarande ordning i stort sett behålls oförändrad.

Ålderssammansättningen har ifrågasatts vilket är olyckligt. Rättegångar i Tingsrätt har utöver tre nämndemän, lekmanadomare, två jurister, tingsnotarien och rättens ordförande. Tingsnotarien är i regel ung och har en aktiv roll i överläggningarna inför domslut. Något behov av att tillföra fler yngre nämndemän finns därför inte.

Äldre nämndemän motsvarar ungefär sin andel av befolkningen vilket är ovanligt. Man skulle kunna påstå att Tingsrätterna har en unikt åldersmässigt korrekt sammansättning

Den grupp nämndemän som lyser med sin frånvaro är yrkesutövare i medelåldern från näringslivet. Det beror på att den ersättning för förlorad arbetsförtjänst som utgår inte är realistisk utan mer symbolisk. Vill man göra rätten mer representativ så är ersättningen till fortfarande yrkesaktiva det som i första hand måste korrigeras.

Det andra som anförs som problematiskt är att de politiska partierna nominerar nämndemän. Konstig kritik eftersom partierna som helhet mycket bra speglar samhället i stort. Möjligen skulle ett förbud mot krav på partimedlemskap för nominering utredas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet uttalar sej för oförändrade regler för nominering av nämndemän
2. **att** Landsmötet uttalar sej för en bättre och obligatorisk utbildning av nämndemän i bl.a. bevisvärdering och vittnespsykologi
3. **att** Landsmötet uttalar sej för en förbättrad ersättning för nämndemännen.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Svar till M 10, M 11

Systemet för att utse nämndemän tas upp i två motioner.

Motion M 10 är kritisk till att nämndemän nomineras via de politiska partierna, och förespråkar en övergång till ett rent opolitiskt system där nämndemän utses utan inblandning av partierna. **Motion M 11** framför motsatt ståndpunkt och anser att den nuvarande ordningen där politiska partier nominerar nämndemän är välfungerande. Därutöver föreslår motionären kompetenshöjande insatser för nämndemän i bland annat bevisvärdering och vittnespsykologi, samt en högre ersättning för nämndemän i syfte att skapa en åldersmässigt representativ sammansättning.

Vid landsmötet 2017 beslutades att Liberalerna ska verka för att nämndemannasystemet ska ses över så att det politiska inflytandet minskar. Naturligtvis ska partiers medlemmar kunna tjänstgöra som nämndemän, men däremot ska uppdraget som nämndemän inte politiseras. Tyvärr förekommer det att nämndemän ser sin roll som partipolitisk trots att uppdraget inte har med partipolitik att göra. Partistyrelsen ser inte någon anledning att ändra det ställningstagande som gjordes av landsmötet 2017 och anser att **motion M 10 bör anses besvarad**. Nämndemannen är allmänhetens insyn i domstolarna och har som syfte att bidra med andra perspektiv än de som juristdomaren tillför. Sedan 2014 genomgår alla nämndemän en obligatorisk introduktionsutbildning. Partistyrelsen ser inte någon anledning att detaljstyra innehållet i denna utbildningsplan. Partistyrelsen vill i sammanhanget också påminna om att partiet sedan tidigare arbetar för att nämndemännen endast ska finnas i första instans, och att de pengar som sparas in genom att nämndemännen tas bort i kammarrätt och hovrätt ska användas till förbättrade nämndemannaarvoden. Med detta bör **motion M 11 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 10 anses besvarad
2. **att** motion M 11 anses besvarad

M 12. Dömd utan att förstå

Det har många gånger tidigare funnits välskrivna motioner på detta tema. Det har också ofta varit en del i Folkpartiets program. Nu är det dags att vi ser till att det händer.

Två statliga utredningar, en i slutet av 1990-talet (psykan-svarskommittén) och en annan som presenterades 2012, har föreslagit att Sverige ska sälla sig till resten av den civiliserade mänskligheten och införa begreppet tillräknelighet för personer som anses kunna ställas till straffrättsligt ansvar. Därmed ska en mycket liten grupp personer som beläggs ha en allvarlig psykisk störning kunna räknas som otillräkneliga.

Programmet Kaliber i Sveriges Radio gjorde ett mycket uppmärksammat program i två delar om personer med intellektuell funktionsnedsättning som straffas för brott. Programmet beskrivs med orden: "De har svårt att förstå vad de gjort – ändå ställs de inför rätta".

En otillräknelig gärningsman påverkas inte av det allmänpreventiva straffhotet och att hen förklaras straffrättsligt ansvarig är både meningslöst och skadar tilltron till straffsystemet. Det är i grunden lika orimligt som att vi inte skulle ha bestämmelser om nödvärn.

Att erkänna tillräknelighet som ett juridiskt begrepp visar respekt för principen om proportionellt straff. Personer som inte är ansvariga för sina handlingar på grund av psykiska störningar bör inte straffas på samma sätt som personer som begår brott med full medvetenhet och kontroll över sina handlingar.

Genom att införa tillräknelighet som ett rättsligt begrepp betonar vi behovet av en mer human och rehabiliterande rättsskipning. Fokus på vård och inte straff.

Det svenska rättssystemet skiljer sig från nästan alla andra system i världen eftersom vi på 1960-talet tog bort begreppet tillräknelighet. I resten av världen skiljer rättssystem på straff och vård för den lilla grupp människor som bedöms som otillräkneliga. Att åter inkludera tillräknelighet som ett juridiskt begrepp är i linje med internationell praxis och modern rättsskipning.

Frågan om tillräknelighet handlar också om liberal demokrati, relationen mellan individen och staten och hur ett samhälle behandlar en liten marginaliserad grupp. Tanken med rättspsykiatrisk vård är att den ska behandla den psykiska sjukdom som en gärningsperson har och att personen ska släppas ut när hen blir tillräckligt frisk. Problemet är att vissa psykiska diagnoser aldrig går över eller förbättras, däribland intellektuell funktionsnedsättning. Många menar att rättspsykiatri har ett annat syfte, brottsprevention, jämfört med dessa människors vårdbehov.

Rättssystemet behöver vårdas. Samtidigt som rättssystemet skärps, till exempel med hänsyn till organiserad brottslighet, rättar vi till ett brett erkänt fel i det svenska rättssystemet som innebär att personer med barns intellektuella nivå döms till fängelse. Lagg rättssystemets och rättsvårdande myndigheters

kraft på rätt ställe, slösa inte bort det på dem som är otillräckliga. Återinför tillräknelighet!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska arbeta för att begreppet tillräknelighet återinförs i svensk lagstiftning

Motionär: Henric Widén, Göteborg; Anton Sjöstedt, Arvika; Oliver Widén, Göteborg

Svar till M 12

I motion M 12 uppmärksammas frågan om brott som begås under inflytande av en allvarlig psykisk störning. Motionärerna förespråkar en bredare reform där begreppet tillräknelighet återinförs i svensk rätt och att endast den som är tillräknelig ska kunna ställas till straffrättsligt ansvar. I samband med detta ska domstolars möjlighet att döma till rättspsykiatrisk vård tas bort. Motionärerna pekar på att en statlig utredning i början av 2000-talet lade förslag i linje med motionens innehåll, men att detta ännu inte lett till reform.

En person som har begått brott under inverkan av en allvarlig psykisk störning kan, enligt svensk lag, inte dömas till fängelse. I stället brukar domstolen besluta om en medicinsk bedömning, en så kallad rättspsykiatrisk undersökning. I den undersöks om personen i fråga är i behov av rättspsykiatrisk vård. Skulle så visa sig vara fallet så blir påföljden inte fängelse, utan i stället vård inom en rättspsykiatrisk verksamhet. Målet med vården är att förbättra patientens psykiska hälsa, bli fri från eventuellt missbruk och minimera risken för återfall i allvarliga brott. Rättspsykiatrisk vård kombineras med särskild utskrivningsprövning när den psykiska störningen hos patienten anses innebära en risk för återfall i brott. Förvaltningsdomstolen bestämmer då om utskrivning.

Som motionären påpekar skiljer sig den svenska ordningen från vad som gäller i många andra länder. Sverige hade i äldre tid ett system som liknar det motionären förespråkar. En statlig utredning av f.d. justitieministern Sten Heckscher föreslog i början av 2000-talet en övergång till en ordning där personer som inte bedöms tillräkneliga överlämnas till psykiatrisk vård utan dom. Bland annat Liberalerna stödde i princip utredningens förslag. Partistyrelsen konstaterar således att det finns argument emot dagens ordning, samtidigt som det också måste konstateras att remissutslaget på utredningen blev blandat och att den aldrig ledde till lagstiftning. Partistyrelsen är inte beredd att i dag binda sig vid den reform som motionären förespråkar, samtidigt som det inte ska uteslutas att frågan kan komma att prövas på nytt. Oavsett vilken juridisk konstruktion som väljs är det från liberala och humanistiska värderingar centralt att en person som vid brottet led av en allvarlig psykisk störning inte ska dömas till straff. Den som är i behov av psykiatrisk vård också ska få det samtidigt som personer som på grund av hög risk för att begå brott måste kunna skyddas för sig själva och sin omgivning.

Motion M 12 bör med detta anses besvarad.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion M 12 anses besvarad

M 13. Slopas straffmyndighetsåldern och inför barn- och ungdomsdomstolar

Den svenska straffmyndighetsåldern är av många skäl problematisk. För det första finns det ingen vetenskaplig, social eller annan grund för att man just vid 15 år är mogen nog att straffas för sina brott. I stället varierar unga människor kraftigt i mognadsgrad och detta är något som en domstol bör bedöma på individbasis.

Det finns tydliga indikationer på att unga under 15 år värvas till kriminalitet just därför att de inte är straffmyndiga och att man lurats att tro att konsekvenserna för brottslighet då inte existerar. Man bortser då från att socialtjänsten har ett ansvar att agera på underårigas brott. Samtidigt finns det anledning att tro att socialtjänsten har en nationellt mer varierad hantering av unga brottslingar än vad domstolar har och detta i sig utgör en risk för rättsosäkerhet. Det är därför viktigt både för unga förövare och deras brottsoffer att en mer rättssäker process utvecklas. Ett av alla exempel där rättssäkerheten inte fungerat är t.ex. Kevin-fallet där unga brottsmisstänkta personer förhörts utan rimligt stöd från ett ombud. Ett borttagande av straffmyndighetsåldern skulle troligen också stärka viljan att utreda unga förövare.

Sverige bör införa barn- och ungdomsdomstolar. Rättsskipningen för unga bör vila på en annan grund än den för vuxna. Det bör t.ex. vara uttalat att den viktigaste grunden för utformning av straff skall vara att förhindra att den unge återfaller i brottslighet. Det skall också vara uttalat att den omyndiges vårdnadshavare är viktig när det gäller frågor som rör den unge och att en vårdnadshavare alltid skall vara närvarande i domstolen vid förhandling. Värgrar vårdnadshavare vara närvarande så är detta ett direkt skäl för omhändertagande av den unge. Huruvida ett barn själv skall vara närvarande i domstolen är däremot en fråga som skall baseras på barnets bästa och avgöras av domare, barnets ombud och åklagare tillsammans. Det är också viktigt att beteende som för en vuxen skulle anses olagligt men som kan vara helt normal del i barns utveckling inte får kriminaliseras utan skall lösas genom normal uppföstran (t.ex s.k. bit-barn).

Utredning av den unge och utdömda straff bör också fokusera inte bara på brottet utan den unges mognad och förståelse för konsekvenser av sina handlingar. Därför bör alla barn som utreds också ha en psykosocial utredning inkluderande psykiatriska handikapp typ ADHD. Domstolen skall också ha en bred palett av möjliga åtgärder inkluderande utgångsförbud, psykiatrisk vård, ungdomsfängelser m.m. Åtgärder kan också diskuteras med vårdnadshavare och utformas beroende på vilken typ av stöd vårdnadshavaren kan vara för att förhindra återfall i brottslighet.

I samband med ett införande av barn- och ungdomsdomstolar bör det göras särskilda satsningar på forskning runt vilka åtgärder som på individbasis är effektivast för att förhindra fortsatt brottslighet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna arbetar för att på sikt ta bort straffmyndighetsåldern och att man i stället inför barn- och ungdomsdomstolar.

Motionär: Förbund Skåne län

Svar till M 13

I motion M 13 föreslås att straffmyndighetsåldern ska tas bort och att särskilda barn- och ungdomsdomstolar införs. Vi har en allvarlig situation i Sverige där kriminaliteten krupit ner i åldrarna. Gängen anpassar sig efter rådande regler och rekryterar yngre människor för att begå grova brott. Så kan vi inte ha det i Sverige. Liberalerna har därför drivit att socialtjänsten ska få större befogenheter och att sekretesshinder ska rivas så att myndigheter lättare kan utbyta information. Det är viktigt att samhället markerar redan vid det första brottet så att unga människor inte dras djupare ner i kriminalitet. Skola, socialtjänst och polis måste arbeta tillsammans och det behöver ske ett utökat informationsbyte mellan dessa aktörer. En viktig åtgärd är det förslag som regeringen presenterat som handlar om att sänka åldersgränsen för när socialtjänsten får sätta in åtgärder utan föräldrarnas samtycke från 15 år till 12 år. Det finns mycket begränsade möjligheter att idag sätta in tvångsmedel mot barn under 15 år, det kan handla om att tömma en trettonårings mobiltelefon om den trettonåringen har begått en brottslig gärning. Partistyrelsen anser att det inte är lämpligt att sätta barn i fängelse, men ser också att vårt juridiska system inte är tillräckligt rustat för att hantera dagens situation där mycket unga personer används som hjälpredor åt gangen. Det inbegriper både förändringar inom det straffrättsliga området, men det absolut viktigaste är att socialtjänsten får större befogenheter att agera tidigt. Alternativet är att agera för sent. Det är viktigt att en översyn görs av den här typen av problem i relation till straffmyndighetsåldern och unga lagöverträdare. Det är dock inte lämpligt att avskaffa straffmyndighetsåldern – det är viktigt att ett straffrättsligt ansvar korrelerar med förmågan att förstå sina gärningar och konsekvenserna av dem. Det normala i Europa är att ha en straffmyndighetsålder, men det skiljer sig mellan olika europeiska länder hur hög den är. I Tyskland, Nederländerna och Frankrike har man en lägre straffmyndighetsålder än vad man har i Sverige. Syftet är att polisen ska kunna få en större verktygslåda när en ung person begår ett brott. Det är viktigt att domstolen har rätt kompetens när man befattar sig med unga lagöverträdare, det bör dock kunna tillgodoses inom ramen för dagens domstolsväsende. Det absolut viktigaste för Liberalerna är en socialtjänst med större muskler som lättare kan dela information med polisen, samt fokus på mellantvång. Mot bakgrund av det anser partistyrelsen **att motion M 13 bör avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion M 13 avslås**

M 14. Förslag på ändring av preskriptionstiden för grov barnmisshandel

Vi Liberaler yrkar på att preskriptionstiden för grov barnmisshandel ändras från 18 år till att preskriptionstiden aldrig upphör.

Bakgrund

Grov barnmisshandel är en fruktansvärd brottslig handling som kan leda till allvarliga psykiska och fysiska skador för offret. För många offer dröjer det dock länge innan de vågar tala om vad de utsatts för, och det är därför viktigt att rättvisan kan

upprättas även om det har gått lång tid sedan brottet begicks.

Preskriptionstiden gör att brott som begåtts för länge sedan inte längre kan åtalas och straffas. Den nuvarande preskriptionstiden för grov barnmisshandel är 18 år, vilket innebär att brottet inte längre kan åtalas efter perioden. Detta kan leda till att förövare slipper undan straff och att offren inte får möjlighet till rättvisa och upprättelse.

Förslag

Vi föreslår därför att preskriptionstiden för grov barnmisshandel ändras så att den aldrig upphör. På så sätt kan förövare ställas till svars även om det har gått lång tid sedan brottet begicks, och offren får möjlighet till rättvisa och upprättelse.

Vi anser att det är en rimlig åtgärd att införa en tidlös preskriptionstid för grov barnmisshandel, med tanke på brottets allvarliga natur och de tragiska konsekvenser som det kan ha för offren.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att preskriptionstiden för grov barnmisshandel ändras så att den aldrig upphör. På så sätt kan förövare ställas till svars även om det har gått lång tid sedan brottet begicks, och offren får möjlighet till rättvisa och upprättelse.**

Motionär: Oscar Malmerengen, Göteborg; Kristina Bergman Alme, Göteborg; Tekla Lundin Makungu, Lund; Richard Brodd, Göteborg; Jan Svensson, Göteborg; Albert Söderlind, Järfälla; Eva Lena Haag, Göteborg; Jan Leander, Göteborg; Ingela Jedvert, Göteborg; Eva Flyborg, Göteborg

Svar till M 14

I motion M 14 föreslås att preskriptionstiden för grov barnmisshandel avskaffas. Partistyrelsen anser i likhet med motionärerna att det är viktigt att de gärningsmän som utsatt barn för övergrepp inte ska kunna gå fria bara för att tid har förflutit. 2020 avskaffades preskriptionstiden för våldtäkt mot barn, vilket Liberalerna var positiva till. Även slopad preskriptionstid för grov barnmisshandel utreddes men drogs tillbaka på grund av kritik från Lagrådet. Lagrådet menade att man inte lyckats visa att det finns fall av grov barnmisshandel som läggs ner på grund av preskriptionstiderna. En utgångspunkt för preskriptionstider är att ju allvarligare brottet är, desto längre preskriptionstid ska gälla. Det är viktigt att systemet med preskriptionstider är enkelt att tillämpa och framstår som proportionellt. En anledning till att preskriptionstiden för våldtäkt mot barn avskaffades var att det kan vara svårt att upptäcka sexuella övergrepp. Även om det givetvis är fruktansvärt traumatiserande att bli utsatt för våld som barn kan det dock vara lättare att upptäcka när det väl sker. Samtidigt är barn en särskilt skyddsvärd grupp och utgångspunkten för preskription måste vara annorlunda när brottsoffret är ett barn, med sämre möjligheter att göra sin röst hörd. Ett generellt problem när det gått lång tid efter att ett brott inträffat är att det är svårt att bevisa gärningen på grund av bristande teknisk bevisning. Här har dock stora framsteg skett de senaste årtiondena vad gäller teknisk bevisning. Det är viktigt att preskriptionstiderna för olika brott reflekterar brottets allvar samt att det finns tekniska skäl, till exempel vad gäller bevisning, för att preskriptionstiden ska avskaffas. Våldtäkter mot vuxna kan

idag läggas ner på grund av en mycket kortare preskriptionstid, nämligen tio år. Även andra typer av sexualbrott mot barn preskriberas efter kortare tid. Partistyrelsen vill inte utesluta att preskriptionstiden för grov barnmisshandel förändras, men även andra preskriptionstider borde ses över. Inom ramen för regeringssamarbetet kommer flera preskriptionstider förändras med utgångspunkt i att barn är en särskild utsatt grupp, vilket Partistyrelsen ser positivt på. Partistyrelsen föreslår därför att **motion M 14 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion M 14 anses besvarad

M 15. Barnförhör i brottmål

Videoinspelade barnförhör innehåller en mängd osäkerheter och kräver ett flertal överväganden av domstolen vid bevisvärderingen.

Det vore lämpligt om den som genomfört barnförhör rutinmässigt kallas till rätten för att avge vittnesmål, i vart fall i mål där fängelsestraff kan bli aktuellt.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Landsmötet uttalar att förhørsledaren vid videobandade barnförhör rutinmässigt kallas som vittne för det fall fängelse för den tilltalade ingår i straffskalan.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Svar till M 15

I **motion M 15** framförs att det ska åläggas domstolen eller åklagaren en skyldighet att kalla förhørsledaren vid barnförhör för att avlägga vittnesmål vid rättegångar som gäller brott som har fängelse i straffskalan. Som huvudregel gäller principen om bevisningens omedelbarhet, alltså att vittnen och andra kommer till domstolen och lägger fram sin berättelse. Ett undantag finns för barn i brottmål som är brottsoffer eller vittnen. När det gäller genomförandet av barnförhören är det polis och åklagare som ansvarar för utredningen. Det finns bestämmelser om att förhör med barn t.ex. ska planeras och genomföras utan risk för att barnet tar skada samt att förhöret bör hållas av en person med särskild kompetens för uppgiften. För att säkerställa att barnförhör hålls under sådana former att de kan godtas som bevisning har det därutöver tagits fram rekommendationer och handledning på myndighetsnivå. Åklagarmyndigheten har riktlinjer som säger att en åklagare dels bör delta i planeringen av barnförhöret, dels vara närvarande när det genomförs. Av riktlinjerna framgår även att förhören ska hållas av en barnförhørsledare som har särskild utbildning och lämplighet för uppgiften. Det framhålls bl.a. att det som eftersträvas är att barnet ska lämna en fri berättelse, att ledande och suggestiva frågor ska undvikas och att förhørsledaren inte ska berömma eller förmedla några omdömen i fråga om barnets berättelse. Det står försvaret fritt att påtala att förhöret inte genomförts på ett korrekt sätt. Det i sin tur kan påverka domstolens bevisvärdering. Den tilltalade har möjlighet genom sin försvarare att få sina frågor besvarade genom att försvararen är med under barnförhöret. Därutöver finns avgöranden från Högsta domstolen, som uttalar att det

i denna typ av förhör är av stor betydelse hur förhören har genomförts, t.ex. att frågorna varit så öppna som möjligt så att barnet har getts möjlighet att berätta med egna ord. Högsta domstolen har dessutom uttalat att förhör med mycket små barn har ett mer begränsat bevisvärde och att det, för att ett brott ska anses vara bevisat, krävs att de uppgifter som barnet lämnat får klart stöd av annan utredning som presenterats. Även om det kan finnas problem med hur polis och åklagare genomför barnförhör idag handlar det snarare om kunskap och förbättring av metoder, snarare än att förhørsledaren rutinmässigt bör kallas att vittna. Enligt Åklagarmyndighetens riktlinjer ska förhöret dokumenteras och dokumentationen ska finnas med i förundersökningsprotokollet. Mot den bakgrunden har partistyrelsen svårt att se vinsten med förslaget som motionären presenterar och anser att **motion M 15 bör avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion M 15 avslås

M 16. Kriminalisera eftersupning

I Sverige kan man idag undkomma straffansvar för rattfylleri om man påstår att man drack alkohol efter att olyckan skedde (eller rent fysiskt dricka efter olyckan). Detta fenomen är känt som eftersupning.

Detta är ett sätt att undvika straffansvar som bör elimineras. Det borde inte finnas en rättighet att få supa till efter en trafikolycka. Vi bör i Sverige införa samma lag som Norge gjorde 1959, dvs förbjuda förare som varit med om en trafikincident som kan bli föremål för polisutredning att bruka alkohol inom sex timmar. Straffet för drickande inom dessa sex timmar bör vara det samma som vid vanligt rattfylleri eller vanlig rattonykterhet. Samma regler bör även ska på sjön.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att kriminalisera eftersupning.

Motionär: Christofer Elde, Huddinge

Svar till M 16

Motion M 16 föreslår att eftersupning ska kriminaliseras i Sverige. Syftet med dagens kriminalisering av onykterhet i trafiken är att värna trafiksäkerheten och därmed ytterst att skydda liv, hälsa och egendom. Trafiksäkerheten kräver en god förmåga och ett gott omdöme hos den som framför ett färdmedel eller annars fullgör en trafiksäkerhetsuppgift. Påverkan av alkohol, narkotika och andra berusande medel försämrar förmågan och omdömet i trafiksituationer. Det medför i sin tur risker för trafikolyckor, som dödar och skadar människor och orsakar egendomsskador. Alkohol och andra berusningsmedel ska därför inte användas i samband med trafik. Det gäller alla slag av färdmedel. Därför finns också ett långtgående och strängt straffansvar för trafiknykterhetsbrott. Med eftersupning menas att en person som misstänks för rattfylleri men som anträffats en stund efter körningen har druckit alkohol först efter färden eller påstår att han eller hon gjort det. Att kriminalisera eftersupning skulle dock innebära att även de personer som inte

gjort sig skyldiga till själva trafiknykterhetsbrottet utan bara druckit efter körningen skulle träffas av straffansvaret. En kriminalisering av eftersupning har utretts (Ds 2013:28) för ungefär tio år sedan och utredningen landade i rekommendationen att inte kriminalisera eftersupning. Skälen som anfördes var bland annat en brist på effektivitet samt att bestämmelsen skulle strida mot den grundläggande principen om att det inte är straffbart att dölja sin egen brottslighet eftersom ansvaret skulle innebära att en trafiknykterhetsbrottsling straffas för att han eller hon har förvänskat bevisningen om sitt trafiknykterhetsbrott. Motionären hänvisar till Norge som har kriminaliserat eftersupning. Det finns dock inga studier som visar på att det skulle ha minskat antalet påståenden om efterförtäring. Genom teknisk bevisning och vittnesmål går det redan idag att motbevisa ett påstående om att man först skulle ha förtärt alkohol efter en olycka. Inget av våra övriga nordiska grannländer har kriminaliserat eftersupning. Mot den bakgrunden **anser partistyrelsen att motion M 16 bör avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att avslå motion M 16

M 17. Gör bidragsbrott till bedrägeri

Den 1 augusti 2007 trädde lagen (2007:612) om bidragsbrott i kraft. Efter beslut av regeringen den 30 juni 2016 fick lagmannen i Solna tingsrätt Lena Egelin (ensamutredare) uppdraget att utvärdera lagen med de häpnadsväckande begränsningarna att lagen som sådan inte fick ifrågasättas och att dess verkan på rättsmedvetandet inte omfattades av uppdraget. Utredningen kom 28 februari 2018 (SOU 2018:14).

Kartläggningen blev grunden för en proposition den 26 april 2019 som innebar, efter riksdagens bifall, att lagens tillämpningsområde utvidgades, dessutom skärptes maximistraffet för grovt bidragsbrott från fyra till sex års fängelse, preskriptionstiden för brott som betecknas som ringa förlängdes från två till fem år.

Riksdagsbeslutet 2007 innebar att tre nya brott infördes i Sverige: bidragsbrott (§ 2), grovt bidragsbrott (§ 3) och – vid grov oaktsamhet men utan uppsåt – vårdslöst bidragsbrott (§ 4).

Bidragsbrotten gällde från början bidrag, ersättningar och lån från Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, Arbetslöshetskassor, kommuner och landsting (regioner) men omfattar nu även utbetalningar som gäller tandvård och vissa arbetsförmedlingsåtgärder, samt från Skatteverket och Kronofogdemyndigheten.

Hur har antalet ärenden som hanteras enligt 2007 års lag utvecklats?

Antal inkomna brottsmisstankar Beslutade brottsmisstankar
(Siffrorna från Brottsförebyggande rådet)

2000	3.146	2.223
2009	4.794	4.444
2010	7.155	6.955
2011	7.848	7.110
2012	7.413	8.267
2013	6.666	6.756

2014	7.575	7.526
2015	9.616	9.990
2016	13.365	13.510
2017	13.645	12.614
2018	15.124	- - -
2019	14.476	- - -
2020	27.023	- - -
2021	siffror saknas	
2022	21.625	

Partistyrelsen avstod 2019 att värdera förslagets grundläggande syfte: Ifrågasättandet av om inte lagen i själva verket motverkar sitt syfte genom att öka acceptansen för den sorts stöld som ryms inom begreppet bidragsbrott och inte klassificeras vad det verkligen handlar om, bedrägeri riktat mot skattebetalarna.

Partistyrelsen vecklade 2021 in sig i ett juridisk hårklyveri genom att söka skillnad mellan uppsåt och – ja, något annat skäl för bidragsbrott.

Utvecklingen på bedrägeriområdet inkl. bidragsbrott har därefter präglats av ökad kamp mot dessa företeelser som skapar förtvivlan, orättvisa och andra effekter för dem som drabbas. En särskild utbetalningsmyndighet skall inrättas: bra men rör inte grunden för att bidragsbrott utgör bedrägeri.

Ordens valör är vare sig innehållslösa eller utanpåverk: En spade skall kallas en spade, ett misslyckande ett misslyckande, stöld skall kallas stöld oavsett vem som drabbas eller motivet för tillgreppet.

Och bedrägeri skall kallas bedrägeri och lagstiftningsmässigt hanteras som sådant.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna skall minska acceptansen för bidragsbrott genom att beteckna sådan stöld som bedrägeri
2. att Liberalerna ska verka för att utmönstra begreppen bidragsbrott och grovt bidragsbrott ur lagstiftningen
3. att Liberalerna ska verka för att brotten bedrägeri och grovt bedrägeri ska omfatta också det som sedan den 1 januari 2008 innefattar de brott som nu återfinns i lagen (2007:612) om bidragsbrott.

Motionär: Gunnar Andrén, Danderyd

Svar till M 17

Motion M 17 föreslår att den särskilda bidragsbrottslagen avskaffas och att de allmänna bestämmelserna om bedrägeri i stället tillämpas. Samma motionär har lagt liknande förslag även vid tidigare landsmöten. Motionärens grundläggande argument synes vara att detta skulle skapa ökad klarhet om vad bidragsbrott egentligen handlar om. Med anledning av detta vill partistyrelsen understryka att en avgörande skillnad mellan bidragsbrott och bedrägeri är att det förstnämnda brottet också innefattar handling som begås av grov oaktsamhet, medan bedrägeribrottet kräver uppsåt. Att avskaffa bidragsbrottslagen skulle alltså innebära att möjligheten att straffrättsligt komma åt bidragsfusk minskar påtagligt, eftersom det kriminaliserade området skulle krympas. Detta synes vara raka motsatsen till motionärens intention, men skulle ofrånkomligen bli följden av motionärens förslag. Partistyrelsen vidhåller

ler den vid tidigare landsmöten redovisade ståndpunkten att bidragsbrottslagen behövs som självständig straffbestämmelse och yrkar därför att **motion M 17 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion M 17 avslås

M 18. Förhindra kriminellas möjligheter till penningtvätt

Gängkriminalitet är ett gissel i vårt samhälle, ett gissel som skadar människor, skapar allmän otrygghet och på sikt hotar vår demokrati. Få frågor engagerar så mycket, samtidigt som gjorda insatser verkar ha liten, eller ingen, effekt alls – våldet bara eskalerar i omfattning. Det långsiktiga arbetet med att förebygga gängkriminalitet har naturligtvis en avgörande pusselbit i skolan och dess förmåga att ”se” varje elev och göra allt för att intresset för utbildning skall vara större än attraktionskraften i att tillhöra ett kriminellt gäng. Detta kräver ett långsiktigt förhållningssätt för att bli framgångsrikt.

Insatser på kort sikt tar sin utgångspunkt i det faktum att gängkriminella har en stark drivkraft i att sätta sig i respekt i sin omgivning och omge sig med statussymboler. Det senare kan ta sig uttryck i form av dyra bilar, armbandsur, märkeskläder och annat som stavas lyx. Det är här, i gränslandet mellan det svarta och det vita, som snabba insatser måste göras. Som regelverket ser ut idag, kan man nämligen gå in i en lyxvarubutik och handla för 50 000 kronor – kontant, utan att behöva redogöra för var pengarna kommer ifrån. Det krävs inte mycket fantasi för att lista ut att det är så det troligtvis går till när svarta pengar från droghandel, stölder, utpressning och annan brottslig verksamhet tvättas vita. Följande scenario är fullt realistiskt; ett gäng på tio personer sprider ut sig i ex vis centrala Stockholm och besöker varsin lyxvaru-butik på kända shoppinggator, var och en med 50 000 kronor att handla för, totalt 500 000 kronor – och det bara vid ett enda köptillfälle. Naturligtvis är det fullt möjligt för varje person att efter att ha handlat för 50 000 kr i en butik, gå vidare till nästa och handla för ytterligare 50 000 kr, varefter det kan fortsätta tills alla butiker av intresse har besökts. På så vis kan miljontals kronor ”tvättas” vita på bara en dag. Efteråt behåller man några varor för att illustrera hög status, medan övrigt kan säljas på nätet, ex vis på digitala marknadsplatser för sk cirkulär konsumtion, till pantbanker och liknande, utan att några frågor ställs om varorna eller hur de har anskaffats (man har ju då även kvitto på genomförda inköp). Svårare än så är det inte. Därefter sätter köparen in pengarna på säljarens konto, och allt har ”gått rätt till”.

Med den motionerade åtgärden kommer gängens tillgång till pengar att kraftigt decimeras, dess legitimitet att falna och därmed den grundläggande förmågan att skada människor och samhälle.

Vägen framåt för att försvåra denna typ av penningtvätt är lagstiftning, och att därmed införa krav på alla butiker att kunderna vid kontantköp skall följa samma redovisningskrav som bankerna ställer vid kontantinsättning av privatperson. Butikerna måste även ta ansvar för efterlevnad av detta så att de

kan redogöra för kontanternas ursprung när de i sin tur sätter in dagskassan på banken.

Det är dags att stänga den här tvättstugan!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna skall verka för att lagstifta så att möjligheten till denna typ av kontantinköp omöjliggörs och att krav ställs på butiker/handlare att kontrollera de kontanta pengarnas ursprung samt att bankerna därefter kontrollerar butikernas/handlarnas insättningar i banken som sista steg i processen för att förhindra penningtvätt.

Motionär: Stefan Jakob, Värmdö

Svar till M 18

I **motion M 18** föreslår motionären att arbetet mot Liberalerna ska verka för att lagstifta så att möjligheten till vissa typer av kontantinköp omöjliggörs och att högre krav ställs på butiker och handlare. De kriminella miljöerna växer i Sverige, och det dödliga våldet i den kriminella miljön likaså. Därför agerar Liberalerna med kraft för att öka statens förmåga att garantera tryggheten för varje människa. Bland annat genom de omfattande reformer som nu tas fram på rättsområdet. Den organiserade brottslighetens yttersta drivkraft är rikedom och makt. Med alla medel som ryms inom rättsstatens ram måste det allmänna alltså göra sitt yttersta för att hindra att någon berikar sig på brott. Inte minst behöver lagstiftningen om så kallat förverkande, som gör att samhället kan beslagta brottsvinster från kriminella, anpassas ytterligare. Allt detta förutsätter ett löpande reform- och politikutvecklingsarbete där också värden som integritet, rättsäkerhet och regelbörda kommer att behöva balanseras löpande för att på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt öka friheten i Sverige. Mot den bakgrunden avser partistyrelsen kommer att fortsätta följa frågan om penningtvätt i samband med kontanta köp noggrant under mandatperioden och yrkar **att motion M 18 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion M 18 anses besvarad

M 19. Att sätta stopp för bilmålvakter

Många kriminella har idag problem att skaffa egna fordon så de väljer då att använda sig av bilmålvakter, skuldsatta personer som mot betalning låter andra personer skriva sina bilar på dem. Detta gör att vi har en rad olämpliga personer på vägarna.

Personer med stora fordonsskulder bör inte få kunna äga fler än tre bilar.

Samarbete mellan polis och kronofogden bör underlättas så skuldtungda bilar kan tas på plats av polis och kronofogden skall kunna sälja fler bilar, även försäljningar som ger förlust för att få bort dessa bilar från bilmålvakterna.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** personer med stora fordonsskulder inte skall kunna äga mer än 3 bilar
2. **att** polis skall kunna beslagta skuldtungda bilar med skulder över 9000 kr
3. **att** fler av bilmålvakternas bilar går på exekutiv auktion, även de bilar som inbringar förlust
4. **att** vidare utreda vad som kan göras för att hindra att bilmålvakter används.

Motionär: Christofer Elde, Huddinge

Svar till M 19

I **motion M 19** föreslås ett flertal reformer för att komma åt problemet med så kallade bilmålvakter. Olagliga fordon är ett av många allvarliga problem med koppling till annan brottslighet. Fordonen används som flyktbilar, murbräckor eller gömmor för narkotika och stöldgods. Genom att bilarna registreras på så kallade målvakter blir det svårare att komma åt dem som egentligen begagnar sig av fordonet. Partistyrelsen anser att nuvarande politik såsom den uttrycks i riksdagsmotion 2021/22:3390 av Johan Pehrson m.fl. ska gälla och föreslår därför **att motion M 19 yrkande 1 och 2 avslås och att yrkande 3 och 4 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 19 yrkande 1 och 2 avslås
2. **att** motion M 19 yrkande 3 och 4 anses besvarade

M 20. Ska offret fängslas?

Personer som är utsatta för hot och våld i nära relationer flyttas idag från sitt boende till ett skyddat boende, ofta till annan ort. Detta innebär att de tvingas ge upp sin vardag och att eventuella barn tvingas från sina skola, kamrater och sin närmiljö. I värsta fall kan detta ge livslångt trauma. Det saknas, som vi ser det, konsekvens i detta tillvägagångssätt. Detta är lika dumt som att tänka tanken att sätta våldtäktsoffret i fängelse (inte gärningspersonen), rånoffret i fängelse (inte rånaren).

Vi ser dagens tillvägagångssätt som en kraftig kränkning mot offrets integritet medan gärningspersonen får sin vardag ”orörd”.

Brottsoffret ska sättas i första rummet oavsett vad det handlar om för typ av övergrepp.

Liberalerna ska arbeta för att personer som utsatts för hot och våld ska kunna bo kvar och gärningspersonen flyttas, beläggas med vistelseförbud och fotboja.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** offret ska kunna bo kvar och ha sin vardag orörd. Gärningspersonen ska flyttas och åläggas vistelseförbud samt tilldömas fotboja.

Motionär: Förbund Södermanland, Björn Wahlund, Katrineholm; Monica Holtstad, Norrköping; Juno Blom, Norrköping

Svar till M 20

I **motion M 20** föreslår motionärerna att brottsoffret ska kunna bo kvar och ha sin vardag orörd. Våld och sexuellt våld mot kvinnor måste få ett slut. Mäns våld mot kvinnor är ett av de mest extrema uttrycken för kvinnors ofrihet och att öka kvinnors trygghet i samhället är en av de viktigaste frihetsfrågor vi har att hantera som samhälle. Därför delar partistyrelsen motionärernas syn om att exempelvis kontaktförbud med fotboja bör användas i större omfattning i syfte att öka tryggheten för fler brottsutsatta. På samma sätt skulle vistelseförbud kunna användas för att öka offers frihet i sin vardag. Samtidigt bör möjligheten för våldutsatta att flytta till ett tryggt boende fortsätta att vara ett alternativ för den som lämnar ett destruktivt eller farligt förhållande i de fall där detta bedöms ändamålsenligt. Liberalerna har länge drivit på i denna fråga, och har nu möjligheten att genomföra det i regeringsställning. Partistyrelsen anser därför **att motion M 20 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 20 anses besvarad

Reservation 1

Maria Mattsson Mähl och Pär Löfstrand reserverade sig till förmån för bifall till **motion M 20**. De anför ”Bifall till motionen. Offret ska kunna bo kvar och ha sin vardag orörd.”

M 21. Ta fram kluster av brott kopplade till våld i nära relation

Våld i nära relation är en stor utmaning i samhället. Idag finns det exempelvis grov kvinnofridskränkning som tar upp flera händelser av våld för att skapa en helhetsbild av våldets omfång och också ge ett straff som motsvarar våldets påverkan i helhet under relationen. När det kommer till våld i nära relation så kan även andra parter drabbas vilket idag inte kopplas ihop till den våldsamma relationen. Dvs, om någon yttre part drabbas till följd av en våldsam relation så ses brottet för sig och ingår inte i helhetsbilden. Därför föreslår jag

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** man klistrar ihop brott kopplad till en våldsam relation även när yttre part drabbas. Detta för att skapa en bättre helhetsbild och ge en straffpåföljd för skadan i sin helhet. Detta bör rubriceras ihop och tydliggöra omfånget av våldets skada.

Motionär: Elise Backman, Sundsvall

Svar till M 21

I **motion M 21** föreslår motionären att lagstiftaren klistrar ihop brott kopplad till en våldsam relation även när yttre part drabbas. Detta för att skapa en bättre helhetsbild och ge en straffpåföljd för skadan i sin helhet.

Mäns våld mot kvinnor är det mest extrema uttrycket för de värderingar som upprätthåller föreställningen att kvinnors frihet och integritet är mindre värd än mäns. Fysiskt och psykiskt våld, eller hot om våld, används som medel för makt, kontroll och underordning. Därför är insatserna för att motverka våld i nära relationer och sexualbrott en av de allra mest prioriterade jämställdhetsfrågorna. Ett samhälle där individens utsatthet för våld avgörs av könet kan aldrig vara fullt ut jämställt.

Därför har Liberalerna varit ledande i arbetet för skärpningen av minimistraffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Liberalerna vill även att fridskränkningssparagrafens tillämpningsområde breddas på flera sätt. Det är välkänt att våld mot en närstående tar sig många olika uttryck och att gärningspersonen ofta använder en mångfald av brottsliga handlingar för att kränka eller kontrollera offret. Därför anser partistyrelsen att alla typer av brottsliga handlingar, oavsett art, ska kunna läggas till grund för att döma gärningspersonen för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Om och hur en sådan breddning även bör omfatta brott mot en yttre part bör vara föremål för framtida utredningsarbete. Därför föreslår partistyrelsen **att motion M 21 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 21 anses besvarad

M 22. Gör ekonomisk brottslighet till en del av kvinnofridskränkning!

Mäns våld mot kvinnor tar sig många uttryck och kvinnor som lever i destruktiva förhållanden har svårt att ta sig ur dessa. De män som utsätter kvinnor och barn för barnfridsbrott och kvinnofridsbrott är ofta manipulativa på så sätt att de trycker ner offren psykologiskt och utövar stor makt över sina offer. I ett led att kunna lagföra dessa män hårdare och ta ett samlat grepp kring denna typ av misshandel så har riksdagen infört två brottsrubriceringar; grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning (4 kap. 4a § brottsbalken). För att fällas för dessa brott ska ens gärningar varit led i en upprepad kränkning, den brottsliga handlingen utgörs av flera brottsliga gärningar och mellan dessa gärningar måste det finnas ett visst samband. De brottsliga gärningarna måste rymmas i någon av brottsbeskrivningarna i 3 eller 4 kap, 5 kap 1 § eller 2 §, 6 kap eller 12 kap brottsbalken, eller lagen om kontaktförbud. De kapitel som omnämns handlar om bland annat misshandel, vållande till kroppsskada, frihetsberövande, människoexploatering, förtal, sexualbrott eller skadegörelsebrott. Ekonomisk brottslighet ingår däremot inte i de brottsliga gärningarna för vilka en person kan dömas till grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning. Ändå är ekonomisk brottslighet ett av de sätt en man kan utöva makt och påtryckning på. Genom att ta lån i sin partners namn eller på annat sätt sänka hens kreditvärdighet blir möjligheten för brottsoffret att lämna allt sämre.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att ekonomisk brottslighet ska ingå i den brottslighet för vilken en gärningsperson kan dömas till grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning enligt 4 kap. 4 a § brottsbalken.

Motionär: Maria Johansson, Uddevalla

Svar till M 22

I **motion M 22** föreslås att brottet grov kvinnofridskränkning även ska innefatta ekonomisk brottslighet. Partistyrelsen delar motionärens problembild – det har framkommit att ekonomiskt våld inte tagits i tillräckligt beaktande när domstolarna hanterar brott som rör våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Brottet grov kvinnofridskränkning bygger på en förståelse kring att våld i nära relationer ofta byggs upp och att gärningsmannen använder sig av olika typer av maktmedel för att kontrollera brottsoffret. Det kan handla om både psykisk och fysisk misshandel, hot och kontrollerande beteenden. De senaste åren har brottet grov kvinnofridskränkning skärpts. I Sverige brukar man dock med ekonomisk brottslighet framförallt mena bokföringsbrott och skattebrott. Partistyrelsen föreslår att landsmötet tar ställning för att brottet grov kvinnofridskränkning även ska innefatta ekonomiskt våld, och att **motion M 22 därmed anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 22 anses besvarad

M 23. Ge brottsofferstatus till personer i prostitution

Prostitution är en mångmiljardindustri där främst kvinnor och flickor utsätts för våld och förtryck och ofta utnyttjas i koppleverksamhet. Det finns många olika anledningar till att sälja sex men gemensamt för många är att sälja sex är den sista utvägen för att lösa ett problem. Det handlar ofta om individer som är i särskilt utsatta livssituationer och ofta också i en beroendeställning. Det kan exempelvis handla om fattigdom, psykisk ohälsa, missbruk och hemlöshet. Enligt en rapport från Stiftelsen Allmänna Barnhusets är den genomsnittliga debutåldern för att sälja sex 15 år.

I dagsläget är köp av sexuell tjänst ett brott mot staten, en störning av ordning och säkerhet, där den i prostitution ses som vittne och inte brottsoffer. Det gäller även om det handlar om koppleri. De utsatta har därför sällan rätt till målsägandebiträde, skadestånd eller brottsofferstöd. Det här är inte rimligt. Det är dags att börja betrakta människor i prostitution som brottsoffer.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för brottsofferstatus för individer som faller offer för prostitution.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till M 23

I motion M 23 föreslår motionärerna att Liberalerna verkar för brottsofferstatus för individer som faller offer för prostitution. Partistyrelsen vill likt motionärerna att Liberalerna går i täten i det politiska arbetet mot trafficking, förtryck och ojämställdhet. En människas kropp kan inte köpas. Det internationella arbetet mot sexhandeln måste öka, och prostituerade måste få skydd och stöd att gå vidare. Därför ska det alltid vara olagligt att köpa sex.

Vidare måste människor som säljer sex kunna få hjälp. Det behövs mer kunskap om prostitutionens orsaker och hur den kan bekämpas. Det är viktigt att kombinera sexköpslagen med insatser för att nå och hjälpa dem som är prostituerade – kvinnor och flickor likväl som män och pojkar.

Den svenska sexköpslagen är en framgång att vårda och utveckla. Partistyrelsen är öppen för att fler eller alla personer i prostitution kan komma att ges brottsofferstatus i det fortsatta arbetet mot prostitution. Det finns all anledning för Liberalerna att arbeta aktivt för ett förbättrat kunskapsläge om detta i relation till exempelvis tillämpning av samtyckeslagen och för att på bred front förbättra lagstiftningen kring dessa viktiga frågor. Det skulle, utöver att skicka en viktig signal, ge de utsatta bättre möjlighet att tillvarata sina rättigheter. Partistyrelsen föreslår därför att motion M 23 bifalls.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion M 23 bifalls

M 24. Strikt ansvar vid sexualbrott mot barn

Barn befinner sig i en underlägsen position, både gällande makt och ekonomi, i relation till vuxna. Skyddet för barn måste säkerställas. Därför bör Sverige införa strikt ansvar i förhållande till barnets ålder vid sexualbrott mot barn. I dagens lagstiftning används rekvisiten *medveten oaksamhet* och *omedveten oaksamhet* avseende ålder vid sexualbrott mot barn.

Vi anser att det är ovidkommande vad förövaren visste, förstod eller borde ha förstått om barnets ålder. Det ska räcka med att åklagaren bevisar vad förövaren gjort och att barnet var ett barn. Liberala Kvinnor vill skärpa lagstiftningen och kräver att strikt ansvar ska ersätta oaksamhetsrekvisitet när det kommer till målsägandens ålder vid alla former av sexualbrott mot barn. Sådan lagstiftning finns redan i till exempel Storbritannien och Nederländerna och Europadomstolen har fastslagit att sådan lagstiftning inte strider mot Europakonventionen. En lagstiftning om strikt ansvar skulle vara ett tydligt erkännande av barns rätt till skydd mot sexuella övergrepp.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att strikt ansvar ska införas vad gäller barnets ålder när det kommer till sexualbrott mot barn.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

M 25. Stärk det straffrättsliga skyddet för barn mellan 15 till 18 år utsatta för sexualbrott

Brottsbalkens juridiska bestämmelser gör en distinktion mellan barn och ungdom vid 15 års ålder. Särskiljningen är djup problematisk såtillvida att barn mellan 15 till 18 år inte omfattas av ett lika starkt straffrättsligt skydd som barn under 15 år. Offrets upplevda ålder enligt gärningsmannens utsaga spelar nämligen en central roll för vilken typ av brottsrubricering som kan komma att aktualiseras i händelse av åtal, till följd av att det subjektiva rekvisitet aktualiserar huruvida gärningsmannen haft uppsåt att begå gärningen mot ett barn (under 18 år) eller en vuxen (över 18 år). I praktiken innebär det att om offret är mellan 15 till 18 år gammal, uppfattas som pubertetsmoget samt att barnets ålder inte framkommit för gärningsmannen, så konsumeras brottsrubriceringar som explicit ämnar skydda barn till brottsrubriceringar som är mer allmänna och således tillämpas för myndiga offer. Istället för att skydda barn upp till 18 års ålder, tillskrivs alltså puberterade barn från 15 år en svagare straffrättslig ställning, vilket strider mot Barnkonventionens andra artikel om icke-diskrimineringsprincipen. Signalvärdet är att barnet står som ansvarig att tydliggöra sin ålder före eller under ett pågående brott, vilket i förlängningen skulle kunna ses som att ansvarsbördan för brottets allvarlighetsgrad tilldelas offret istället för gärningsmannen. Det är icke kompatibelt utifrån ett barnrättsligt och brottsofferperspektiv, samt riskerar att skapa en onödig och farlig rättsosäkerhet i rätts-

väsentets och domstolsväsentets processer. Rapporter visar hur brott begångna mot barn över 15 år undviks att anmälas av regioners vårdinstanser, förundersökningar som läggs ner i ett mycket tidigt stadium samt hur gedigna brottsutredningar ändå inte leder till väckande av åtal, med en återkommande motivering att resurser inte prioriteras i rättsfall med offer över 15 år – till följd av den mycket oförutsägbara utgången i ett eventuellt åtal. Därför måste Liberalerna stärka sitt arbete för att säkra 15 till 18-åringars straffrättsliga ställning, samt arbeta för att sexualbrott ska kriminaliseras på ett uppsåtsstadium.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att sexualbrott mot barn utvidgas till att omfatta barn även mellan 15 och 18 år
2. **att** Liberalerna verkar för att sexualbrott mot barn ska kriminaliseras på ett uppsåtsstadium.

Motionär: Lise Stenberg, Stockholm

Svar till M 24, M 25

I **motion M 25 yrkande 1** föreslås att sexualbrott mot barn ska omfatta barn även mellan 15 och 18 år samt i **yrkande 2** att sexualbrott mot barn ska kriminaliseras på ett uppsåtsstadium. I **motion M 24** föreslår motionären att ett strikt ansvar ska införas vad gäller barnets ålder när det kommer till sexualbrott mot barn. **Motion M 25 yrkande 1** handlar således om att höja åldern för våldtäkt och sexuella ofredanden mot barn, till 18 år. Det är redan idag olagligt den typen av handlingar mot 16-åringar, men det innebär att gärningen bedöms i enlighet med rekvisiten vad gäller våldtäkt eller sexuellt övergrepp. Vad gäller våldtäkt mot barn innefattar det inte någon bedömning gällande frivillighet, utan sexuella handlingar mot barn under 15 år ska alltid bestraffas. Detsamma gäller om barnet fyllt 15 men inte 18 och är barn till gärningsmannen eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av ett myndighetsbeslut. Frågan är om den åldersgränsen, alltså 15 år, bör höjas till 18 år.

Partistyrelsen vill inte utesluta att det straffrättsliga skyddet för barn över 15 år men under 18 år bör skärpas vad gäller sexualbrott. Personer under 18 år är fortfarande barn och sexuella övergrepp lämnar livslånga trauman. Det är viktigt med en effektiv skyddslagstiftning som gör det lätt att lagföra gärningsmän. Det finns dock flera olika sätt att skärpa straffansvaret, till exempel genom att kriminalisera särskilt skyddsvärda situationer, så som redan görs idag för barn mellan 15 och 18 år. Partistyrelsen utesluter inte att vidga de bestämmelserna. Partistyrelsen vill dock påpeka att det alltid bör vara lagligt med de fall när en person är under 18 år och en annan är över 18 år, men personerna är nära i ålder, om handlingen är frivillig för båda personer. Partistyrelsen anser mot bakgrund av ovan **motion M 25 yrkande 1** besvarat.

Motion M 25 yrkande 2 handlar om att kriminalisera våldtäkt mot barn på ett uppsåtsstadium. I **motion M 24** föreslår motionären att ett strikt ansvar ska införas vad gäller barnets ålder när det kommer till sexualbrott mot barn. Det handlar alltså här inte om att vidga straffbarheten vad gäller ålder, utan graden av oaksamhet som ska krävas för att döma gär-

ningsmannen. Partistyrelsen förstår det som att **motion M 25 yrkande 2** och **motion M 24** behandlar samma fråga, alltså vad som bör krävas vad gäller medvetenhet hos en gärningsman som begår våldtäkt eller sexuella övergrepp mot ett barn.

Barn är extra skyddsvärda och sexualbrott mot barn är ett fruktansvärt brott. Därför ska straffen vara höga och preskriptionstiden för brottet våldtäkt mot barn är avskaffat, vilket innebär att man kan anmäla en gärningsman hela sitt liv utan att åtal läggs ner för att det gått för långt tid. Enligt den nu gällande lydelsen vad gäller våldtäkt mot barn är det tillräckligt med s.k. omedveten oaksamhet för att bli dömd, dvs. att gärningsmannen inte har misstänkt, alltså inte tänkt tanken, att en viss omständighet föreligger, men borde ha gjort det. I motiven till bestämmelsen uttalas bl.a. att bedömningen inte längre ska göras med det fokus på barnets kroppsutveckling som tidigare har funnits. Reglerna förtydligades och skärptes 2018. Förra året förtydligade HD att kravet på omedveten oaksamhet ska tolkas strängt, alltså att gärningsmannen inte ens behöver ha misstänkt någonting för att anses skyldig.

Det finns inte något strikt ansvar för några handlingar i svensk allmän straffrätt, det är ett begrepp som tillhör skadeståndsrätten. Mot den bakgrunden anser partistyrelsen att dagens ordning inte ger något utrymme för kryphål och att vi använder oss av den lägsta typen av oaksamhet som är juridisk möjlig att använda sig av i den allmänna straffrätten. Mot den bakgrunden anser partistyrelsen att **motion M 25 yrkande 2** och **motion M 24** bör avslås.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 24 avslås
2. **att** motion M 25 yrkande 1 anses besvarad
3. **att** motion M 25 yrkande 2 avslås

M 26. Avskaffa pubertetsutvecklingsrekvisitet i barnpornografibrottet

Miljontals bilder och filmer på övergrepp på barn sprids på nätet varje dag. För barnen är det övergrepp som aldrig tar slut.

För att dömas till ansvar för barnpornografibrott (innehav, skildring, spridning m.m.) idag krävs att den avbildades *pubertetsutveckling inte är fullbordad eller att det framgår av bilden och omständigheterna kring den att den avbildade är under 18 år*. (Brottsbalken 16 kap. 10a § 2 st.) Det s.k. pubertetsutvecklingsrekvisitet får mycket allvarliga konsekvenser. Enligt nuvarande ordning är det fritt fram att konsumera och sprida barnpornografiskt material så länge barnet är pubertetsutvecklat, även om man har uppsåt till att det är ett barn man tittar på. Det är inte rimligt! Organisationen Ecpat, som arbetar för att ta ner barnpornografi från nätet, uppger att de har mycket sämre verktyg att ta till när ett barn är pubertetsutvecklat, även när det är uppenbart att det är ett barn som bilden visar, och att detta rör ett mycket stort antal bilder.

Ett brott är ett brott oavsett hur gammal du ser ut att vara. Enligt SOU 2020:63 strider pubertetsutvecklingsrekvisitetet mot barnkonventionen. Sverige är ett av få länder i Europa som har kvar det och barnrättskommittén kräver att det avskaffas. Vi måste göra allt som står i vår makt att skydda barn och

unga mot förövare. Då måste pubertetsutvecklingsrekvisitet i barnpornografibrottet avskaffas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att pubertetsutvecklingsrekvisitet i barnpornografibrottet avskaffas.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till M 26

Motion M 26 föreslår att pubertetsutvecklingsrekvisitet avskaffas för barnpornografibrott, innebärandes att det skulle bli olagligt att konsumera och distribuera pornografi föreställandes ett barn även om barnet är fullt pubertetsutvecklat och även om det inte framgår av bilden eller några andra omständigheter att den avbildade är under 18 år. Partistyrelsen håller med om att det är en mycket angelägen uppgift att skydda barn och unga mot förövare, och att det är önskvärt att fler förövare straffas. Liberalerna driver bland annat på för att polisen i högre utsträckning ska få använda sig av hemliga tvångsmedel för att inhämta bevis.

Mot att avskaffa pubertetsutvecklingsrekvisitet talar effektivitetsskäl och legalitetsskäl. Det skulle i princip bli omöjligt för den som innehar eller sprider en pornografisk bild att avgöra om den är olaglig eller inte, om bilden föreställer en person som är fullt pubertetsutvecklad och det inte framgår av några andra omständigheter att personen skulle vara minderårig. Det skulle också uppkomma stora bevisvärigheter, då det skulle vara svårt att avfärda en invändning om att den som tittat på bilden eller filmen trots att personen var 18 år eller äldre. Partistyrelsen föreslår därför **att motion M 26 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 26 avslås

M 27. Hatbrott

Förbud hatbrott mot personer med funktionsnedsättning. Rånen mot personer med funktionsnedsättning har exploderat under de senaste åren och ändå räknas det inte som ett hatbrott. Du kan ge dig på oss men du kan inte straffas för det. Personer med funktionsnedsättning ingår inte i det som kallas hatbrott. Tyvärr visar all erfarenhet både i modern tid och historiskt på att ju mindre toleranta tongångarna blir i politiken, desto mer konkret hat hot och våld från den sk svansen till de intoleranta partierna. Detta kallas för Funkofobi. En av de stora valfrågorna handlade om otrygghet och våld i samhället. Men otryggheten för denna grupp är det väldigt tyst om. Funkofobi finns och står tom i Svenska Akademiens ordlista.

Tror ni det finns en särskild intolerans, hat, och hot mot människor med funktionsnedsättning? Tror ni att en del människor med funktionsnedsättning, till exempel rullstolsan-

vändare, kan drabbas av påhopp av hatare? För det tror inte Sveriges riksdag.

Följande människor kan inte utsättas för hatbrott, hjälpmedelsanvändare, enarmade, blinda, personer med vissa diagnoser som CP, Downs syndrom, autism m fl. För oss är det obegripligt att den inte innefattar oss med funktionsnedsättning.

Rånen mot personer med funktionsnedsättning och äldre verkar fullkomligt ha exploderat under de senaste åren, enligt statistik från BRÅ. Det finns garanterat flera orsaker till det, men ingen riktigt vet. Intresset är svalt men kunskapen och forskningen kring detta är tunn. Detta trots att behovet har påpekats både från civilsamhället och myndigheter.

Grunden till att det ska räknas som ett hatbrott är att motivet är hat eller fördomar baserat på etnicitet, hudfärg, ras, nationalitet, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller liknande omständighet. Funktionsnedsättning saknas i brottsbalkens regler om olaga diskriminering (16 kap.9§), hets mot folkgrupp (16 kap.8§) eller i straffskärpningsregeln (brottsbalken 29 kap.2§)

Många av dem som utsätts för rån kan också berätta om okvädningsord med anledning av funktionsnedsättningen, våld mot kroppsdelar där funktionsnedsättningen är synlig eller uppenbar samt våld mot hjälpmedel. Det rör sig om handlingar som är direkt kopplade till brottsoffret. Detta noteras oftast inte i polisanmälan.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** en statlig utredning ska tillsättas för att göra en översyn av det straffrättsliga skyddet för personer med funktionsnedsättningar
2. **att** Liberalerna ska verka för en uttömmande kartläggning av de brott som begås mot personer med funktionsnedsättningar där också denna brottsoffergrupp får yttra sig och där orsakerna till denna sortens brott undersöks.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Christina Soldan, Skellefteå; Carina Nertlinge, Skurup; Jakob Hallberg, Kalmar; Anders Karlsson, Örebro; Pia Delin, Örebro; Bengt Eliasson, Nacka; Pernilla Ekelund, Svalöv; Harriet Johansson, Lund; Marianne Åhman, Sunne; Niklas Ängelid, Tyresö; Henny Tillberg, Kristianstad; Malin Danielsson, Stockholm; Torbjörn Karlsson, Malmö; Karin Granér, Malmö; Lars Hellström, Malmö; Jennie Uller, Kalmar; Anna Starbrink, Stockholm; Inger Tolsved Rosenkvist, Lund; Tekla Lundin, Lund; Lars Kristiansen, Malmö; Emma Bjarnevik, Malmö; Ola Nilsson, Åstorp; Karl-Otto Engberg, Huddinge; Sara Wettergren, Malmö; Gilbert Tribo, Kristianstad; Fredrik Brange, Lund; Sofia Borg, Malmö; Richard Brodd, Göteborg; Annelie Bojesson, Stockholm; Christer Sörliden, Helsingborg; Camilla Mårtensen, Kävlinge; Sandra Pilemalm, Lomma; Linda Eklund, Malmö; Mikael Högberg, Malmö; Maria Jern, Falköping; Louise Stjernquist, Höganäs; Mats Sahlin, Stockholm; Torbjörn Ekelund, Svalöv; Elisabet Radeklev, Bromölla; Rasmus Jonlund, Stockholm

Svar till M 27

I motion M 27 föreslår motionärerna att en statlig utredning ska tillsättas för att göra en översyn av det straffrättsliga skyddet för personer med funktionsnedsättningar och att Liberalerna ska verka för en uttömmande kartläggning av de brott som begås mot personer med funktionsnedsättningar där också denna brottsoffergrupp får yttra sig och där orsakerna till denna sortens brott undersöks. Partistyrelsen delar motionärernas ståndpunkt att hatbrott mot personer med funktionsnedsättning behöver bekämpas. Att personer med funktionsnedsättning är måltavlor för ideologiskt motiverade brott är ett faktum. Nazismens brott mot mänskligheten riktade sig också mot personer som på grund av sin funktionsnedsättning inte ansågs värda att leva. Den så kallade straffskärpningsparagrafen i brottsbalken innebär bland annat att straffvärdet blir högre för brott som begås för att kränka offret på grund av hans tillhörighet till viss grupp. Liberalerna har redan tidigare tagit ställning för att denna paragraf behöver breddas och att den uttryckligen också bör omfatta brott som begås för att kränka personer med funktionsnedsättning. Liberalerna har även tidigare på landsmötet 2017 beslutat att arbeta för att frågor om hatbrott mot personer med funktionsnedsättning synliggörs, utreds och lagförs ordentligt. Mot den bakgrunden anser partistyrelsen att **motion M 27 yrkande 1 anses besvarat**. Det är viktigt att vi också undersöker orsakerna till hatbrott mot personer med funktionsnedsättning samt att personer med funktionsnedsättning får möjlighet att yttra sig i samband med detta. Partistyrelsen yrkar därför **bifall till motion M 27 yrkande 2 med vad partistyrelsen anför**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 27 yrkande 1 anses besvarad
2. **att** motion M 27 yrkande 2 bifalls med vad partistyrelsen har anför

M 28. Hyr kortsiktigt in fängelseplatser i utlandet!

Akut brist på fängelseplatser

Att ta bort straffrabatten för unga och att skärpa straffen för grova våldsbrott verkar rimligt och nödvändigt men kan bli kontraproduktivt, dvs. leda fler brott – inte färre, om inte kapaciteten på våra fängelser matchar det ökade behovet.

Att åtgärda brott som skett är en kedja bestående av: Polis – åklagare – domstol – fängelse. Mellan domstolsutslag och den dömdes infinnande för avtjänade av straffet finns en tidsperiod då den dömden i de flesta fall befinner sig på fri fot ute i samhället. Det viktigt att denna tidsperiod blir så kort som möjligt.

I nuläget är alla fängelser i Sverige fulla för att inte säga proppfulla. Det innebär att den dömden redan i nuläget måste köa för att komma in i fängelse. Om nu fler långvariga fängelsestraff döms ut så innebär det att de intagna på fängelserna i genomsnitt kommer att sitta där längre. Fler kommer också att dömas till fängelse. Det leder till längre kötider såvida inte kapaciteten på fängelserna snabbt ökas. Längre kötider innebär längre tid ute i det vanliga samhället för den dömden och därmed större sannolikhet att denne hinner begå nya brott i väntan på att få avtjäna sitt fängelsestraff. Dessutom vet den

dömden att hen skall sitta inlåst en betydligt längre tid än tidigare. Frustrationen över sin situation ökar och det blir färre spärrar mot att begå nya brott.

Att utöka kapaciteten betydligt genom byggande av nya fängelser kommer att ta år. En byggprocess sträcker sig alltid över flera år och här är det dessutom frågan om byggnader på vilka det ställs mycket speciella krav. Dessutom kan man förvänta sig mycket lokalt motstånd mot att få en kriminalvårdsanstalt i just den egna kommunen. Min skattning är därför att även om staten skjuter till de nödvändiga medlen så det tar minst 5 år att bygga upp den nödvändiga kapaciteten. Till detta kommer behovet av att korta de nuvarande, redan existerande köerna som är alltför långa.

Principen är och bör vara att Sverige själv tar hand om de som i Sverige döms till fängelse men i den nuvarande situationen är det mycket rimligt att, under den tid det tar att bygga ifatt behovet av fängelseplatser i Sverige, köpa in dessa tjänster från utlandet, helst från de närliggande länderna.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** agera för att Sverige under den tid det tar att bygga upp en tillräckligt stor fängelsekapacitet inom landet hyr in fängelseplatser i utlandet och helst då i de närliggande länderna.

Motionär: Ulf Paulsson, Lund

M 29. Sänk standarden i svenska fängelser

Det finns i stort sett samsyn mellan olika politiska partier att straffen ska bli hårdare och längre för vissa brott. Redan nu står svenska fängelser inför stora utmaningar, vad gäller kostnader, omsättning på personal och också ökande volymer på intagna.

I en rapport från EU från 2020 kan vi läsa att Sverige har högst fängelsekostnader i hela EU. Jämfört med våra grannländer så ligger Sverige ungefär dubbelt så högt vad gäller kostnad per intagen. Detta i kombination med ökat antal personer som ska fängslas, kan bli en lavinartad kostnadsökning.

När politiska beslut tas, så behöver man också fundera på effekterna längst ut i verksamheterna. Det är viktigt att personal som jobbar inom kriminalvården också har drägliga arbetsvillkor. Var kan vi sänka kostnaderna någonstans utan att sätta personalens välmående på spel?

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna driver på för att en utredning görs, om på vilket sätt Sverige kan minska kostnaderna i svenska fängelser.

Motionär: Liane Blom, Norberg; Mimmi Wallin, Norberg; Helene Wallin, Norberg; Elsa Lill Strolz, Norberg; Maria Persson, Norberg; Anita Lilja Stenholm, Norberg

M 30. Köp fängelseplatser från andra länder för personer som begått brott och dömts till utvisningsbeslut

Med maktskiftet som skedde valet 2022 så finns det samsyn över hårdare och längre straff. Vid olika typer av brott kan nu utvisning vara aktuellt. Detta försvåras av att det inte går att verkställa till vissa länder. En person som döms till utvisning har i och med sitt brott förverkat sin rätt att vistas i Sverige. I den mån det går att utvisa någon, så ska personen först avtjäna sitt straff i svenskt fängelse innan hen utvisas så som lagstiftningen ser ut nu.

Vi menar att detta är slöseri med skattebetalarnas pengar. Andra länder har betydligt lägre kostnader för fängelse. Det vore således intressant att undersöka möjligheten om det går att köpa platser från andra länder, med lägre standard än Sverige och till billigare kostnad. På så vis kan vi säkerställa att personen avtjänar sitt straff, men med kostnadsreduktion. Vi förslår att detta sker inom EUs gränser.

För Sverige blir kostnaden lägre än att låta personen avtjäna sitt straff i Sverige. För mottagande land finns en ekonomisk fördel.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna driver frågan att utvisning som straff betyder utvisning omedelbart
- 2. att** Liberalerna undersöker vilka länder inom EU som kan vara intresserade av att ta emot fångar, mot ekonomisk kompensation.

Motionär: Liane Blom, Norberg; Mimmi Wallin, Norberg; Helene Walin, Norberg; Elsa Lill Strolz, Norberg; Anita Lilja Stenholm, Norberg

M 31. Husarrest

Tingsrätten har mycket få påföljder att använda, särskilt när det gäller påföljder i gränslandet mellan kortare fängelsestraff och villkorlig dom.

Modern teknik gör det möjligt att använda fotboja och annan elektronisk övervakning i en ny kategori av straff, effektivare än dagens system med personliga övervakare och olika behandlingsplaner. Samlingsnamnet på denna straffkategori skulle kunna vara "Husarrest".

Med kreativitet skulle även grövre brott med längre fängelsestraff kunna vara aktuella med hjälp av sensorer för olika medicinska data, mobiltelefonblockering och leverans till dörren av måltider och andra förnödenheter mm.

Fotboja i utrednings/övervakningssyfte skulle kunna ingå i straffet för upprepade ringa narkotikabrott för att minska kundkretsen för knarklangare. En signal att kokain, amfetamin och hasch inte är normala partydroger.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Landsmötet uttalar sej för en översyn av straff tillgängliga för Tingsrätten så att modern teknik kan användas på ett kreativt sätt

- 2. att** Landsmötet uttalar sitt stöd för användande av fotboja som standardåtgärd vid upprepade ringa narkotikabrott för att minska användningen av s.k. partydroger.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

M 32. Utveckla alternativa påföljder till fängelse

En liberal politik innebär bland annat att verka för fri företagssamhet, jämställdhet, valfrihet och sociala reformer utan socialism. I dagens kriminalvårdsdebatt är det slagsida mot hårdare straff och mycket fokus på fängelse som påföljd. Debatten handlar i mångt och mycket om den ökande gängkriminalitet som kryper längre ned i åldrande. För att få bukt med gängkriminaliteten och de många avrättningar som pågår mellan rivaliserande gäng krävs tydliga och avskräckande påföljder. Långa fängelsestraff som påföljd för den typen av brottslighet är väl närmast självklart. Olika åtgärder för att störa verksamheten i gängen med utvecklad spaningsverksamhet och telefonavlyssning från polisen krävs såklart också.

Kriminalvårdsverket bedömer, i en nyligen presenterad rapport, behovet av närmare 5000 nya fängelseplatser för att täcka det framtida behovet med Tidö-avtalets förslag. Det motsvarar närmare 15 nya kriminalvårdsanstalter. Det finns idag ett utrymme i kriminalvårdsdebatten där vi liberaler måste ta plats. Den allra största delen av brottsligheten i Sverige är inte gängkriminalitet, skjutningar och mord. Jag tänker på övrig kriminalitet såsom stöld, misshandel, bedrägeri, rattfylleri, ringa narkotikabrott etc. En stor del av de som döms för brotten är ganska unga, har oftast en alkohol- och drogproblematik. För många finns en problematik sedan unga år med besvärliga familjeförhållanden där tidiga konkreta insatser kan innebära en vändpunkt. Flera forskollärare och grundskollärare och socialsekreterare uppger att man tidigt kan se vilka ungdomar som riskerar att hamna i kriminalitet.

För att klara det ökade behovet av fängelseplatser måste vi utveckla de frivårdspåföljder som finns idag. För många är en påföljd inom frivården både en mer inskränkande och effektivare påföljd än t ex samhällstjänst kombinerat med övervakning och tydliga regler. En skyddstillsyn kombinerat med särskild behandlingsplan vid ett bra behandlingsshem och med ett års uppföljning och helnykterhet är ofta en tuffare och mer effektiv påföljd än en månad vid en öppen anstalt för en rattfyllerist. Övervakning med fotboja och tät uppföljning eller efter villkorlig frigivning vid t ex brott mot kvinnofrid. I flera länder bl a USA har man tagit ut svängarna mer även för olika frivårdsalternativ som samhällstjänst och samtidigt tydliga regler under övervakning efter avtjänat fängelsestraff. Vid flera SIS-institutioner och fängelser finns kritik mot brister vad gäller adekvat och evidensbaserad behandling vilket bör utredas närmare.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna blir ledande i kriminalvårdsdebatten om att utveckla alternativa påföljder till fängelse
- 2. att** Liberalerna beslutar att snarast tillsätta en parlamentarisk utredning om en utvecklad frivård

3. **att** Liberalerna verkar för en utredning om verksamheten i vården vid Statens institutionsstyrelse och landets fängelser med fokus på kartläggning av behandlingsinnehåll och kompetens hos personal.

Motionär: Förbund Kronoberg

Svar till M 28 – M 32

Ett flertal motioner har inkommit som rör påföljder på olika sätt. **Motion M 31** förespråkar en översyn för att införa ett nytt straff som påminner om husarrest samt ett ökat användande av fotboja vid upprepade ringa narkotikabrott. I **motion M 32** förespråkas ett ökat användande av alternativa påföljder till fängelse, en utredning om utvecklad frivård och en kartläggning av SiS-hem. I **motion M 28** föreslås att Sverige tillfälligt ska hyra fängelseplatser i utlandet. I **motion M 30** föreslås en ordning där den som döms till utvisning ska utvisas omedelbart och, i den mån det är möjligt, avtjäna sitt straff utomlands. I **motion M 29** föreslås att en utredning görs för att sänka standarden, och därmed kostnaden, i svenska fängelser.

Partistyrelsen anser att man vid grövre brott bör sitta i fängelse. Detta för att förhindra kontakt med omvärlden, rymning och att brottsligheten fortsätter. Att övervaka den enskilde i hemmet konstant skulle sannolikt bli betydligt mer kostsamt för samhället än att ha personer inlåsta. Dessutom är det faktum att tiden tillbringas på en anstalt, och inte i individens eget hem, en del som gör påföljden mer kännbar. Vid icke-frihetsberövande påföljder ingår också ett mått av insatser för återanpassning till samhället. Även det skulle försvåras om individen istället befann sig i sitt hem. Partistyrelsen ställer sig också frågande till hur ett system med fotboja skulle förhindra användandet av s.k. partydroger. Langare kan ändå röra på sig, och vid ringa narkotikabrott anser partistyrelsen att det vore en oproportionerligt inskränkande åtgärd att övervaka en individ på detta sätt. Partistyrelsen yrkar därför att **motion M 31 avslås i sin helhet**.

Både stålhandskem och lovikavanten är viktiga, vilket också Liberalerna länge talat om. I rapporten Tryggare Sverige, starkare rättsstat som antogs vid landsmötet 2017 betonas bland annat förbättrade förutsättningar för kriminalvården att hjälpa dömda att bryta med kriminella livsstilar genom bland annat behandlingsprogram och närmare kontakt med socialtjänsten. Även för unga lagöverträdare har Liberalerna länge ansett att rättsväsende och socialtjänst behöver fler befogenheter och redskap att arbeta med. Liberalerna har i regeringsställning drivit på för att dimensioneringen av frivården ska utredas, vilket också ser ut att bli verklighet. Att driva på för en parallell utredning som tittar på samma sak vore inte lämpligt. Att det funnits stora problem vid SiS-hem har varit tydligt en längre tid. Liberalerna har länge velat förändra det, och föreslog så sent som i höstas en miljarsatsning på sis-hem för utvecklad kvalitet och höjd säkerhet. Vidare ska SiS-hemmens framtid utredas och av regeringen, där Liberalernas ingång är att ungdomar ska få bättre möjlighet att klara skolan och att säkerheten måste förbättras. Mot bakgrund av det ovanstående anser partistyrelsen **motion M 32 besvarad i sin helhet**.

Regeringen kommer också att tillsätta en utredning som tar sikte på möjligheten att hyra fängelseplatser i Sveriges närområde för att avhjälpa platsbristen i kriminalvården. Även en

permanent ordning där fängelseplatser kan hyras utomlands ska övervägas. Även möjligheten att använda dessa platser för intagna som dömts till utvisning ska undersökas inom ramen för denna utredning, och en parallell utredning ska titta på utökade möjligheter till utvisning jämfört med idag. För Liberalerna är det av stor vikt att standarden är god och att de intagnas rättigheter tillgodoses, oavsett om platserna finns i Sverige eller ej. En ordning som inte garanterar att mänskliga rättigheter för de intagna kan inte komma på fråga. I första hand bör det vara vårt närområde som är aktuellt. Eftersom Liberalerna redan medverkat till att dessa frågor ska utredas anser Partistyrelsen att **motionerna M 28 och M 30 anses besvarade**.

Kriminalvården kommer att expandera de närmaste åren. I samband med det ska det också utredas vilka kostnadseffektiviseringar som kan göras och hur dygnskostnaderna kan minskas. För Partistyrelsen är det alltid angeläget med kostnadseffektivitet i offentlig sektor, och Kriminalvården är inget undantag. Samtidigt är det angeläget att standarden alltså är acceptabel och att de intagnas rättigheter tillvaratas. Partistyrelsen anser därmed **motion M 29 besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 28 anses besvarad
2. **att** motion M 29 anses besvarad
3. **att** motion M 30 anses besvarad
4. **att** motion M 31 avslås
5. **att** motion M 32 anses besvarad

Reservation 2

Jan Jönsson reserverar sig till förmån för avslag vad gäller **motion M 28, motion M 30 och motion M 29**: "De mänskliga rättigheterna gäller alla människor, även personer som dömts för allvarlig brottslighet. Andra länder i Europa som prövat inhyrning och köp av fängelseplatser i andra länder har konstaterat att det blir omöjligt för staten att garantera de intagnas mänskliga rättigheter. Därför ska **motion M 28 och motion M 30** avslås. Kriminalvården står inför omfattande expansion och har redan idag svårt att rekrytera kvalificerad personal. Ökningen av intagna med gängtillhörighet gör att dessa måste hållas åtskilda av säkerhetsskäl. Nu planeras dessutom för att placera barn i fängelse. Detta kommer att fördyra kriminalvården om behandlingsresultaten inte kraftigt ska försämrats. Därför bör motion **motion M 29** avslås."

M 33. Kameraövervakning måste begränsas

Att förlita sig på kameraövervakning som brottsprevention är fel väg att gå, även om det är dit vi nu är på väg. I beslutet att avreglera kamerorna, och speciellt göra uppsättningen av dem lättare, glömmar man bort två viktiga perspektiv: Integriteten och den falska tryggheten. En kamera kommer inte att kunna förhindra ett brott, utan enbart hjälpa till med bevis om något har hänt. Lagringen av det inspelade materialet blir då av högsta relevans, med frågor om hur man lagrar det samt hur länge man bör lagra det i fokus. Det ska inte vara upp till den ensklida polisenheten eller kommunen att bestämma över detta, utan det ska finnas hård reglering och uppföljning av datalagringen. Därmed blir bördan på Datainspektionen större när vi sätter upp fler kameror. När man tillåter att kameror sätts upp utan tillståndsplikten riskerar man att kamerorna används godtyckligt. Även individens rätt till anonymitet och integritet inskränks av ett ökat antal kameror på publika platser, något som vi liberaler bör vara starkt kritiska till. Det finns en gräns för hur mycket man får inskränka på den individuella integriteten för att öka tryggheten för allmänheten i stort – en gräns vi nu har passerat. Avslutningsvis: Kameror är bara plåster på såren, de kan inte förhindra brott när de väl sker. Vi bör istället fokusera på andra trygghetskapande aktiviteter, såsom ökad närvaro av trygghetsvakter och ökad belysning av mörka platser. De kameror som finns bör vara hårt reglerade och möjligheterna att sätta upp dem ska ha fortsatt tillståndsplikt.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** kameraövervakning ska begränsas jämfört med idag
2. **att** kraven för att få tillstånd att kameraövervaka ska skärpas

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs; Elin Oskarsson, Solna; Josefin Fällgren, Uppsala; Tobias Korall, Lund

M 34. Återställ integritetsskyddet i kameraövervakningslagen

Rätten till privatliv är en grundpelare i varje liberal rättsstat. Laglydiga medborgare ska aldrig vara rädda för staten, för övervakning eller förmynderi. Att den som inte har något att dölja inte har heller något att frukta är en devis som hör hemma i en dystopisk roman, inte i dagens Sverige. Att tillåta kameraövervakning på allmän plats innebär en långtgående inskränkning av den personliga integriteten, och bör alltid kräva tillstånd från Integritetsskyddsmyndigheten.

Det blir allt vanligare att övervakning sker på allmän plats utan att detta föregås av en prövning. Regeringen vill att kommuner och regioner ska kunna sätta upp kameror utan att söka tillstånd och sedan en ändring av kameraövervakningslagen år 2020 har polisen fått samma mandat för tidsbegränsade insatser. Lagändringen möjliggjorde den uppmärksammade övervakningsinsats med drönare av stora delar av centrala Stockholm som inleddes tidigare i år.

Som tidigare uppmärksammats i Ny Teknik och SvD har en stor andel av de drönare polisen använder levererats av ett kinesiskt bolag som svartlistats i USA på grund av företagets

kopplingar till den kinesiska staten. Svartlistningen motiverades med att man inte kunde utesluta att företaget fortsatte att ha kontroll över drönarna efter att de levererats. Detta är ett exempel på hur bristande granskning av hanteringen av känsligt material så som inspelningar från kameraövervakning innebär allvarliga risker för den personliga integriteten såväl som rikets säkerhet, för att inte tala om riskerna för att inspelat material på annat sätt sprids otillbörligt.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att återställa kameraövervakningslagen från så att det i enlighet med ordning rådde innan lagändringen år 2020 alltid krävs ett godkännande från Integritetsskyddsmyndigheten vid kameraövervakning på allmän plats.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till M 33, M 34

Personlig integritet och varje människas rätt till privatliv är centrala liberala utgångspunkter som alltid måste beaktas. Samtidigt måste de ofta vägas mot andra värden, som brottsbekämpning och människors rätt att leva i trygghet. Denna avvägning tar **motionerna M 33 och M 34** sikte på, som båda vill begränsa användningen av kameraövervakning jämfört med idag.

Varje människas rätt till integritet ska vara mycket stark, eftersom skyddet för privatlivet är centralt i ett fritt samhälle. Ingen har rätt att veta allt om dig. I dagens samhälle handlar integritet om både myndighetsregister, brottsbekämpning och privata företags databanker. Integritetsskyddet blir en allt viktigare fråga, inte minst mot bakgrund av den snabba tekniska utvecklingen. Vi liberaler driver alltid på för att integritetsfrågorna ges stor tyngd och alltid analyseras noggrant när det görs inskränkningar i människors rätt till integritet och privatliv.

Samtidigt har den grova brottsligheten ökat på senare år och Polisen har länge efterfrågat fler verktyg för att kunna förebygga och beivra fler brott. Rätten att inte övervakas måste vägas mot människors rätt att leva i trygghet och frihet utan att ständigt behöva frukta att utsättas för brott. Den som är otrygg är inte fri. De kriminellas riskmedvetenhet ger upphov till ett särskilt behov av att i större utsträckning kunna använda hemlig kameraövervakning. Som bland annat lagrådet har pekat på begås en stor del av den organiserade brottsligheten i utsatta områden. I sådana områden är det många gånger inte möjligt att bedriva traditionell spaning på grund av att poliserna omedelbart blir igenkända. Hemlig kameraövervakning är därför ofta en förutsättning för att brotten alls ska kunna utredas. Det finns också områden där kriminella grupper utövar sådan övervakning att polisen över huvud taget inte kan vistas inom området utan upptäckt. I vissa fall har det handlat om att gruppen har satt upp fysiska vägspärrar, men det förekommer också att personer med koppling till gruppen har till uppgift att övervaka vilka som kommer in i området och försäkra sig om att de inte är poliser. En möjlighet till hemlig kameraövervakning kan i sådana områden vara den enda framkomliga vägen för att kunna spana på en misstänkt.

Att brottsligheten blir grövre och teknikutvecklingen ger nya möjligheter att bekämpa och förebygga brott innebär emellertid inte att tidlösa liberala kärnvärlden som integritet och varje människas rätt till privatliv har spelat ut sin roll. Tvärtom är de mer relevanta än någonsin, och måste alltid bevakas när ny lagstiftning tas fram. Den systemhotande brottslighetens utveckling har dock gjort att balanspunkten mellan personlig integritet och människors rätt att leva i frihet och trygghet förskjutits något, i takt med att behovet av mer effektiva åtgärder för att knäcka gängen ökat. Partistyrelsen ser tyvärr att vi snarare kan komma att behöva mer inslag av kameraövervakning de kommande åren, för att effektivt kunna komma åt den organiserade brottsligheten och återupprätta tryggheten i samhället. Partistyrelsen yrkar därför **avslag till motionerna M 33 och M 34**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 33 avslås
2. **att** motion M 34 avslås

M 35. Utred ett samtyckeskrav vid porrkonsumtion

Den 1 juli 2018 trädde samtyckeslagen i kraft. Den innebär att den som befinner sig i en sexuell situation med en annan människa har skyldighet att förvissa sig om samtycke. I en situation där endera parten konsumerar pornografi råder det stora oklarheter i hur samtycket införskaffas. Det finns till och med anledning att anta att samtycke konsekvent underlåts i samband med porrkonsumtion. Likväl är det en levande människa som agerar i pornografin, varför samtycke torde vara en självklarhet eftersom människan i fråga är en del av porrkonsumentens sexakt.

Sedan den 1 augusti 2022 gäller också ett skärpt straffansvar för sexualbrott på distans. Nästa steg bör därför vara att kräva att det som konsumerar pornografi också ska vara skyldig att försäkra sig om samtycke från dem som agerar i det pornografiska materialet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att utreda ett samtyckeskrav vid porrkonsumtion.

Motionär: Jessica Hellström, Malung-Sälen; Jennie Uller, Kalmar

Svar på motion M 35

I **motion M 35** föreslås att ett samtyckeskrav för porrkonsumtion ska utredas.

Samtyckeslagstiftningen var en viktig reform som Liberalerna länge kämpat för. Självklart gäller samtyckes kravet även vid inspelning av porr eftersom människan, precis som motionären skriver, är en levande del av sexakten. Att utsträcka kravet på samtycke till att också gälla den som tittar på porr skulle vara en mycket extensiv åtgärd, som förutom att vara praktiskt mycket svår att genomföra skulle kräva massiva övervakningsinsatser av människor internetanvändning. Fokus bör istället ligga på att straffa den som spelar in, eller distribuerar, porr

som spelats in utan att skådespelarna gett sitt samtycke. Partistyrelsen yrkar därför **avslag till motion M 35**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 35 avslås

M 36. Garantiregler för ekonomisk ersättning vid förtida nedstängning av kärnkraftverk

Garantiregler bör utformas för ekonomisk ersättning vid förtida nedstängning av kärnkraftverk, där nedstängningen förorsakats av åtgärder från utomstående parter. Här skall ingå åtgärder av typen; extra avgifter på kärnkraft, utökade tekniska krav från vad som gällde vid byggnationen, utökade krav på administrativa åtgärder, etc. Ersättningen skall minst bestå av restvärde på anläggningen, förlorade framtida intäkter och en avbrottsersättning.

Syftet med Ersättningen är att motverka en alltför snabb och ogenomtänkt påtvingad nedläggning av kärnkraftverk.

Garantiåtaganden om ersättningar bör vara utformade så juridiskt hållbart som möjligt, för att motverka framtida nedstängningar.

Garantier av detta slag bör kunna medverka till att elbolag kommer att känna trygghet och tillförsikt för att beställa byggnad av nya kärnkraftverk.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** garantiregler för ekonomisk ersättning vid förtida nedstängning av kärnkraftverk utformas för framtida kärnkraftsprojekt.

Motionär: Örjan Rosell, Västerås

M 37. Ang Statens ansvar för att utbetala utdömt skadestånd till målsägaren

När en rättegång avslutats och den tilltalade blir dömd att betala ett skadestånd till målsägaren, är det alltför vanligt att detta skadestånd aldrig betalas ut. Oavsett skäl härill, så borde målsägaren få sitt rättmätiga skadestånd direkt efter att överklagningstiden gått ut och domen vunnit laga kraft.

Då borde staten omedelbart betala ut skadeståndet till målsägaren och därefter utkräva pengarna av den skyldige. Metoderna kan variera, t ex avbetalning, utmätning mm.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna i Riksdagen ska arbeta för att genomdriva en ny lag, som garanterar att de skadestånd som vunnit laga kraft i våra domstolar också ska betalas ut till målsägarna. Sedan ska staten driva in pengarna från den tilltalade. Vi liberaler vill härmed stärka brottsoffrens ställning och skydd samt deras rättigheter till skadestånd efter att ett brottsmål vunnit laga kraft och att överklagningstiden gått ut.

Motionär: Niklas Wikström, Karlstad; Annika Sahlin, Årjäng; Kim Bäckman, Kristinehamn; Niklas Lehresjön, Karlstad

Svar till M 36, M 37

Två motioner har inkommit rör statens ansvar för att betala ut skadestånd.

I **motion M 36** föreslås att det införs garantiregler som ger ekonomisk ersättning vid förtida nedstängning av kärnkraftverk om, tolkar Partistyrelsen det som, det beror på politiska beslut. Partistyrelsen delar motionärens inställning att det behövs långsiktiga och stabila spelregler för att någon ska våga investera i kärnkraft. Det görs emellertid bäst genom att vi får långsiktiga och stabila regler på plats genom politiska överenskommelser, som kommer att ligga kvar i framtiden oavsett färg på regeringen, snarare än genom särlösningar där vi binder upp oss att betala skadestånd till följd av eventuella framtida politiska beslut. Det vore också ett brott mot svensk rättslig tradition att göra denna typ av särlösning för en enskild bransch. Partistyrelsen yrkar därför att **motion M 36 avslås**.

Motion M 37 handlar om att utöka statens ansvar för att betala ut de skadestånd som utdöms till målsägaren, och sedan i sin tur kräva in pengarna av den som dömts. Detta för att garantera att målsägaren får betalt, och att detta inte drar ut på tiden i onödan. Liberalerna har drivit på för att se över regelverket för brottskadeersättning för att just minska brottsoffrets ansvar att själv driva in hela skadeståndet från gärningsmannen, och regeringen tillsatte i somras en utredning som ska titta på frågan. Eftersom Liberalerna redan medverkar till att frågan hamnar under utredning anser Partistyrelsen att **motion M 37 kan anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion M 36 avslås
2. att motion M 37 anses besvarad

M 38. Liberalisera ärvdabalken och avskaffa myndiga bröstavingars rätt till laglott

Att få testamentera sin kvarlåtenskap fritt torde vara en rättighet. Idag har dock den som är förälder inte möjlighet att fördela sin kvarlåtenskap helt efter egen önskan då lagen stipulerar att hälften av kvarlåtenskapen ovillkorligen skall gå till den avlidnes barn. Att barn under myndighetsålder har rätt till en laglott är rimligt, desto mindre orimligt är att det att vuxna individer omfattas av samma rätt även när det finns en önskan om att testamentera på annat vis.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att avskaffa myndiga bröstavingars rätt till laglott.

Motionär: Jessica Hellström, Malung-Sälen; Jennie Uller, Kalmar

Svar till M 38

I **motion M 38** föreslås att regeln om laglott ändras till att endast omfatta omyndiga barn. Enligt dagens regler utgör hälften av den avlidnes kvarlåtenskap den så kallade laglotten, som tillkommer den avlidnes barn och inte kan testamenteras bort till annan person. En förälder kan alltså inte göra sitt barn arvlöst genom testamente. Motionären anser att detta är en inskränkning av myndiga personers rätt att fatta beslut

om sin kvarlåtenskap, och föreslår därför att laglotsregeln inskränks till att gälla omyndiga barn. Därigenom skulle en förälder ha rätt att göra sina myndiga barn arvlösa genom testamente. Partistyrelsen konstaterar att laglotsregeln förvisso är en inskränkning i enskildas rätt att förfoga över sin egen dom. Samtidigt har den dock tillkommit för att skydda enskildas intressen, i detta fall barns rättigheter i förhållande till sina föräldrar. Här står två intressen mot varandra, och partistyrelsen anser att dagens regelverk är en rimlig avvägning mellan dessa intressen. Avskaffad laglott för myndiga barn skulle möjliggöra för föräldrar att göra sina hemmavarande 18-åringar arvlösa, en möjlighet som skulle riskera att användas som vapen i destruktiva konflikter mellan föräldrar och barn. Partistyrelsen anser inte att detta vore en önskvärd utveckling och bedömer även att laglotsregeln är välförankrad i det allmänna rättsmedvetandet. Partistyrelsen **yrkar därför att motion M 38 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion M 38 avslås

M 39. Stoppa möjligheten att förhala bodelningar

Ekonomisk jämställdhet är en grundbult i den liberala feminismen. För ekonomisk frihet krävs att män och kvinnor ges förutsättningar att leva ekonomiskt jämställt – även efter en separation. Tyvärr är det inte så idag. En partner kan idag använda bodelningsprocessen som ett ekonomiskt vapen genom att strunta i att dyka upp på möten, underlåta att lämna in uppgifter som behövs för att kunna göra en bodelning eller att vägra betala för en bodelningsförrättare. Kvinnojourer berättar om hur män som har utövat våld mot en kvinna ofta använder bodelningsprocesser som en del i eftervåldet.

Regler om bodelning finns i Äktenskapsbalken (ÄktB). Där sägs att en bodelning ska ske efter att ett äktenskap upplöses. Det sägs emellertid ingenting om när bodelningen ska ske, och det ställs heller inga krav på att man behöver samarbeta i bodelningen. Om den ena partnern inte vill genomföra bodelningen kan man tvinga fram en separation genom att begära en bodelningsförrättare enligt ÄktB 17 kap 1§. Systemet med bodelningsförrättare har outsourcats från domstolarna till privata aktörer. Det är ett alternativt tvistlösningssystem som är påtvingat och som parterna måste betala för. Inget av de gängse ersättningssystemen täcker bodelningar.

Bodelningsförrättaren kan inte göra mycket om den ena partnern bestämmer sig för att förhala och försena arbetet. Om en make inte medverkar i en bodelning ger lagen i dag flera möjligheter att rikta åtgärder mot maken för att skynda på förfarandet, t.ex. utfärdandet av vite. Problemet är att det krävs beslut från domstol för att dessa verktyg ska kunna användas. Alldeles för många bodelningar drar ut på tiden flera år vilket skapar stort lidande. Ekonomin är många gånger låst i den gemensamma bostaden, vilket får till konsekvens att den ekonomiskt starkare personen, som oftare är mannen, kan tvinga den andre att leva med svag ekonomi, utan möjlighet att skaffa nytt boende, under flera år. Det är oacceptabelt.

Det är uppenbart att det behövs en bortre gräns för hur lång

tid en bodelningsprocess får ta. Bodelningsförrättare behöver ges självständiga befogenheter att sätta ut vite för en trilsande part. Men hela systemet med påtvingade bodelningsförrättare behöver också ses över. Det är hög tid att säkerställa snabba och rättssäkra bodelningsprocesser.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att det skyndsamt införs en borte gräns för hur lång tid en bodelningsprocess får ta
2. **att** Liberalerna verkar för att bodelningsförrättare ges självständiga befogenheter att utdela vite till en part som förhåller eller försenar en bodelningsprocess
3. **att** Liberalerna verkar för en förutsättningslös översyn av systemet med bodelningsförrättare.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till M 39

I **motion M 39** förespråkar motionärerna en effektivare och mer rättvis process för bodelningar efter en separation. Idag kan en partner använda bodelningsprocessen som ett ekonomiskt vapen genom att strunta i att dyka upp på möten, underlåta att lämna in uppgifter som behövs för att kunna göra en bodelning eller att vägra betala för en bodelningsförrättare. Kvinnojourer berättar om hur män som har utövat våld mot en kvinna ofta använder bodelningsprocesser som en del i eftervårdet.

Det är en ohållbar situation, och motionärerna resonerar klokt. Så klokt att det redan är Liberalernas politik. I våras samlade därför bl.a. Liberalerna, med hjälp av andra partier, ihop en riksdagsmajoritet för att regeringen, där Liberalerna ingår, ska utreda frågan om en effektivare bodelningsprocess med en borte tidsgräns. Behovet av en förutsättningslös översyn av systemet kvarstår dock, och behovet av skyndsamt införa en borte gräns kan inte nog understrykas. Partistyrelsen yrkar därför **bifall till motion M 39 att-sats 1 och 3, och anser att-sats 2 besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 39 yrkande 1 och 3 bifalls med vad partistyrelsen anför
2. **att** motion M 39 yrkande 2 anses besvarad

M 40. Nationellt ekonomiskt ansvar för avhopparprogrammet

Att lämna kriminella miljöer kan vara en svår och komplicerad process som involverar insatser från myndigheter, kommuner och andra aktörer i samhället. Det behövs därför en effektiv samverkan mellan de aktörer som berörs så att de insatser som den enskilde behöver kan genomföras skyndsamt och samordnat. Varje individuell insats är också kostsam, att hjälpa en enskild avhoppare kostar upp till 1,3 miljoner kronor. I dagsläget bekostar staten en halv miljon kronor per avhoppare genom polismyndigheten; resterande får den enskilde kommunen stå för.

Detta är en viktig verksamhet, en gängkriminell kostar samhället 23 miljoner under en 15-årsperiod så om vi kan genom aktivt hjälpa de som vill lämna gängmiljön sparar stora kostnader för samhället. Det är dock en samhällskostnad med gängkriminella och därför blir det snett när kommunen måste stå för den stora delen av kostnaden för avhopparverksamheten.

Det är rimligt att staten tar det ekonomiska ansvaret för avhopparverksamheten eftersom samhällskostnaden för gängkriminella är en belastning för hela samhället. Staten har också större möjligheter att stå för den här typen av långsiktig investering.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ställer sig bakom att staten ska ta det fulla ekonomiska ansvaret för avhopparverksamheten och driver detta som en prioriterad fråga i kommande budgetförhandlingar

Motionär: Lokalförening Botkyrka

Svar till M 40

I **motion M 40** föreslår motionären att staten ska ta det fulla ekonomiska ansvaret för avhopparverksamheten. Partistyrelsen delar motionärens engagemang för avhopparverksamhet. Det behöver finnas stöd för den som vill lämna det kriminella livet. Kriminalvårdens generella insatser är av stor betydelse, men till detta bör också läggas den särskilda så kallade avhopparverksamhet som riktar sig till den som vill lämna en kriminell livsstil. Den som under lång tid varit aktiv i grov organiserad brottslighet löper ofta en betydande risk som avhoppare. Samtidigt som den kriminelle ska ta ansvar för sina gärningar och avtjäna straff för dem behöver det därför finnas en individuell hotbildsanalys och bedömning av vilka insatser som kan bidra till att personen bryter med en kriminell livsstil och håller sig borta från fortsatt brottslighet. Avhopparverksamheterna behöver fortsätta att utvecklas och ett nationellt exitprogram för personer som vill lämna kriminaliteten bakom sig behöver rullas ut. Liberalerna har länge arbetat med dessa frågor och kommer att fortsätta göra det. Det socialliberala engagemanget i rättsfrågor går också igen i partiets förhandlingsprioriteringar där det exempelvis kan nämnas att Tidöavtalet har 22 punkter med brottsförebyggande innehåll. Mot bakgrund av det anförda anser partistyrelsen **att motion M 40 bör anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 40 anses besvarad

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion M 1 avslås
2. **att** motion M 2 bifalls
3. **att** motion M 3 avslås
4. **att** motion M 4 anses besvarad
5. **att** motion M 5 bifalls
6. **att** motion M 6 yrkande 1 och 2 anses besvarade
7. **att** motion M 6 yrkande 3 bifalls
8. **att** motion M 7 anses besvarad
9. **att** motion M 8 anses besvarad
10. **att** motion M 9 avslås
11. **att** motion M 10 anses besvarad
12. **att** motion M 11 anses besvarad
13. **att** motion M 12 anses besvarad
14. **att** motion M 13 avslås
15. **att** motion M 14 anses besvarad
16. **att** motion M 15 avslås
17. **att** motion M 16 avslås
18. **att** motion M 17 avslås
19. **att** motion M 18 anses besvarad
20. **att** motion M 19 yrkande 1 och 2 avslås
21. **att** motion M 19 yrkande 3 och 4 anses besvarade
22. **att** motion M 20 anses besvarad.
23. **att** motion M 21 anses besvarad
24. **att** motion M 22 anses besvarad
25. **att** motion M 23 bifalls
26. **att** motion M 24 avslås
27. **att** motion M 25 yrkande 1 anses besvarad
28. **att** motion M 25 yrkande 2 avslås
29. **att** motion M 26 avslås
30. **att** motion M 27 yrkande 1 anses besvarad
31. **att** motion M 27 yrkande 2 bifalls med vad partistyrelsen har anfört
32. **att** motion M 28 anses besvarad
33. **att** motion M 29 anses besvarad
34. **att** motion M 30 anses besvarad
35. **att** motion M 31 avslås
36. **att** motion M 32 anses besvarad
37. **att** motion M 33 avslås
38. **att** motion M 34 avslås
39. **att** motion M 35 avslås
40. **att** motion M 36 avslås
41. **att** motion M 37 anses besvarad
42. **att** motion M 38 avslås
43. **att** motion M 39 yrkande 1 och 3 bifalls med vad partistyrelsen anfört
44. **att** motion M 39 yrkande 2 anses besvarad
45. **att** motion M 40 anses besvarad

Rapport Europa

Kapitel 8: Trygghet och säkerhet för alla

46. Trygghet är en grundläggande frihetsfråga som påverkar varje medborgare i EU. I Liberalernas Europa ska alla medborgare känna att de lever i trygghet, fria från brottslighet och hot. I dagens sammankopplade värld är trygghet inte något som varje land själv kan garantera. Organiserade kriminella nätverk agerar över gränserna och drar nytta av att EU-ländernas brottsbekämpande myndigheter inte samarbetar tillräckligt. Ett exempel är den narkotikasmuggling som är tätt sammankopplad med gängbrottsligheten i Sverige, och som har förgreningar i andra EU-länder. I spåren av Rysslands krig mot Ukraina ser vi en ökad risk för införsel av illegala vapen, en förflyttning av brottslighet från Ukraina in till EU och ett hänsynslöst utnyttjande av människor i utsatt position. Det är bara genom ett ökat samarbete i EU och med resten av världen som vi med kraft kan bekämpa gränsöverskridande brottslighet. Medborgarnas frihet och tillit till demokratin måste stå i centrum för detta arbete.
47. Europol är vårt viktigaste verktyg för att stoppa den organiserade brottsligheten och det behöver utvecklas till ett europeiskt FBI, med en operativ polisstyrka som kan bedriva förundersökningar och utreda brott där flera länder är inblandade. Ett första steg mot detta är att stärka Europol analytiska kapacitet och se till att Europol öppnar lokalkontor i Sverige och övriga EU-länder, med anställda nationella poliser, för att underlätta samarbete mellan nationella och europeiska brottsbekämpande myndigheter.
48. Samtidigt måste vi arbeta för att förbättra EU:s förmåga att hantera terrorism och underrättelseverksamhet från främmande makt. För att göra detta behövs en europeisk underrättelsetjänst som utvecklas ur ett ökat samarbete mellan EU-ländernas nationella myndigheter. EU behöver också ett europeiskt vittnes-skyddsprogram för att vittnen vid behov ska kunna garanteras skydd och ny identitet i andra EU-länder. Vittnens säkerhet är centralt för ett fungerande rätts-system och för att bygga trygga samhällen.
49. Sverige har under alldeles för lång tid stått utanför viktiga delar av EU:s brottsbekämpande samarbete. Ett helt nödvändigt steg är därför att Sverige snarast ansluter sig till EU:s gemensamma åklagarmyndighet, EPPO, som ska hantera gränsöverskridande brottslighet riktat mot EU:s finansiella intressen. Sedan måste EPPO få ett utökat mandat att arbeta med all typ av gränsöverskridande brottslighet som medlemsstaterna inte effektivt nog själva kan hantera. För att göra detta effektivt måste fler brott klassificeras som EU-brott, vilket är brott av gränsöverskridande karaktär där EU:s myndigheter ska ha befogenheter att agera. Idag är terrorism, människohandel, narkotikahandel, vapenhandel, penningtvätt, korruption, förfalskning av pengar och IT-brott med på listan över sådan brottslighet. Men den grova gränsöverskridande brottsligheten är mer diversifierad än så och även exempelvis miljöbrott och skattebrott bör anses kunna utgöra EU-brott.
50. Ett liberalt Europa är ett säkert och tryggt Europa, men det kan bara skapas om medlemsländernas och EU:s myndigheter agerar med respekt för medborgarnas

rätt till integritet. Därför måste all brottsbekämpning ske med tydlig parlamentarisk insyn och med tydliga regler för hur medborgarnas integritet ska skyddas både fysiskt och digitalt. Vi kan aldrig acceptera ett samhälle där övervakning av medborgarna slentrianmässigt sker eller där principen om att man är oskyldig tills motsatsen är bevisad sätts ur spel. Även företag i EU måste agera efter tydliga riktlinjer, och vid behov lagstiftning, för hur användares, kunders och individers integritet bäst värnas och diskriminering undviks. Detta blir speciellt tydligt i dagens digitala samhälle och genom utvecklingen av artificiell intelligens.

LAG OCH RÄTT: Allmänna grundlagsfrågor och demokratipolitik

N 1. Inför Republik - Lämna Torekovskompromissen bakom oss

Idag står det på partiets hemsida att Liberalerna stödjer Torekovskompromissen, som innebär att Sverige förblir en monarki med en statschef utan politisk makt. Men det är dags att vi tar ett principiellt ställningstagande och avskaffar arvsmonarkin.

Vi måste släppa tron att det är en taktisk miss att ta ställning för republik och istället ta ansvar för att verka för ett demokratiskt statsskick där även statschefen väljs på demokratiska och/eller meritokratiska grunder.

Socialdemokraterna har varit ett republikanskt parti under hela sin existens och har ändå varit det största partiet i nästan 100 år. Vi bör ta lärdom av detta och sluta frukta väljarnas reaktion.

Som ett progressivt parti måste vi vara på rätt sida av historien när det gäller att genomföra stora demokratiska reformer. Nu är det dags att vi tar ställning för Republiken Sverige och lämnar Torekovskompromissen bakom oss.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna tar ställning för att Sverige ska införa republik som statsskick och att Torekovskompromissen lämnas bakom oss.

Motionär: Andreas Froby, Botkyrka; Martina Nyman, Huddinge; Kristofer Andersson, Knivsta; Martin Norrby, Lidingö; Anne-Lie Elfven, Stockholm; Edvin Mårtenson, Täby

N 2. Dygd kan bara blomma bland jämlikar – Inför republik

Mary Wollstonecraft är utan tvekan en av de viktigaste liberala tänkarna genom historien. Hon var en tidig feminist, republikan och liberal vars livsverk lade grunden för de frihetsideal som vi åtnjuter och försvarar idag. Wollstonecraft byggde sina idéer, om människors rätt att leva fritt, dygdigt och till nytta för sina medmänniskor, på den republikanska frihetstanken om non-dominans. Hon beskrev det som att underordning av vissa människor under andra både är grymt och bryter mot medfödda rättigheter.

Det kan tyckas väsensskilt att diskutera Sveriges konstitutionella monarki med det tyranniska förtryck som historiska monarker fört mot sina undersåtar. Men det är just dessa tyranniska icke-demokratiska ideal som monarkin som statsskick förhålligbar och symboliserar. Den grundläggande symboliken i begrepp som: undersåtar och ers högheter, är att det finns något vackert i att ett tilldela ett högre människovärde för personer från en viss familj.

Ett vanligt förekommande argument mot att införa republik

i Sverige är att kungahuset är bra reklam för Sverige. Det är en ståndpunkt som bygger på antagandet att det skulle vara positivt laddat att människor tilldelas olika värden vid födseln. Något som bryter på den liberala universella principen om att alla människor ska åtnjuta samma rättigheter.

Sveriges liberala parti ska leda vägen för att utveckla vår demokrati, och att Sverige som stat ska bygga på fler liberala ideal än den gör idag.

Dygd kan bara blomma bland jämlikar. Eller som Vilhelm Moberg uttryckte det “kungafjäsket och hovmannamentaliteten – allt detta som vi skulle befrias ifrån, om kungligheter och hovet finge avflytta till sin naturliga hemvist: museet.”

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna tar ställning för införandet av republik i Sverige.

Motionär: André Nilsson, Stockholm; Rasmus Jonlund, Stockholm

Svar till N 1, N 2

Frågan om statsskicket aktualiseras i **motion N 1** och **motion N 2**, som förespråkar att Liberalerna tar ställning för republik. Motionärerna anför att monarkin är en kvarleva från en för-demokratisk tid, att den är ett allvarligt avsteg från demokratins grunder och att den strider helt mot liberala värderingar.

Liberalismen i Europa uppstod på 1700-talet bland annat som en reaktion mot kungligt envælde. Svenska liberaler införde allmän och lika rösträtt i Sverige i strid med monarkin och högern. Liberalernas duster med inskränkta monarker var stundtals hård. Särskilt uppmärksammas är Gustav V:s borggårdskupp 1914 som resulterade i att den liberala statsministern Karl Staaff avgick i protest mot kungens antiparlamentariska agerande. Också efter att parlamentarismen infördes har kungamakten försökt att spela en politisk roll, exempelvis under den så kallade midsommarkrisen 1941 rörande tysk transitering på svensk järnväg.

Vår nuvarande svenska grundlag fastslår att Sverige är en konstitutionell monarki där statschefens uppgift enbart är av representativ och ceremoniell betydelse. Det är innebörden av den så kallade Torekovskompromissen från 1970, som bland annat det dåvarande Folkpartiet ställde sig bakom.

Partistyrelsen konstaterar att Torekovskompromissen innebär att statschefen saknar makt. Monarkins maktställning i det politiska systemet är således redan undanröjd. Även om det går att anföra principiella argument mot arvsmonarkin anser partistyrelsen att Torekovskompromissen visat sig fungera väl och har ett starkt folkligt stöd. Det saknas alltså anledning att i

dag väcka frågan om statsskickets grunder. Med anledning av detta föreslås **att motion N 1 och motion N 2 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion N 1 avslås
2. **att** motion N 2 avslås

Reservation 1

Joar Forssell och Maria Mattsson Mähl reserverar sig till förmån för bifall för **motion N 2.**

N 3. Säkerställ att demokratin upprätthålls vid val

Att val hålls med hög integritet för individen såväl som för själva valprocessen är oerhört viktigt i en demokrati. I denna anda är det viktigt att allas röst har lika värde, samt att väljaren på egen hand får lägga sin röst utan större yttre påverkan.

Vid senaste valet var mängden av opinionsundersökningar som gjordes och publicerades mer eller mindre kontinuerligt under hela valet enormt. De nådde en nivå som kunde uppfattas som störande.

Risken att väljare påverkas av dessa undersökningar är stor och vi tror att en gräns behövs för att väljare ska kunna fatta sitt högst personliga beslut i lugn och ro.

Valet 2022 påvisade också brister i valets genomförande, då vallokaler inte kunde stänga i tid. Alla väljare måste beredas möjlighet att avlägga sin röst innan lokalerna stänger.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** inga opinionsundersökningar redovisas 48 timmar före röstlokalernas stängning.
2. **att** inga resultat från några så kallade vallokalsundersökningar redovisas tidigare än 30 minuter efter vallokalerna stängning.
3. **att** inga röster får avges i någon röstlokal 15 minuter efter den officiella stängningen av röstlokalerna. Det ska säkerställas att alla kan rösta i tid.

Motionär: Lokalförening Höganäs

Svar till N 3

I **motion N 3** föreslås att inga opinionsundersökningar ska få redovisas senare än 48 timmar före röstningslokalernas stängning, att inga resultat från vallokalsundersökningar ska få redovisas tidigare än 30 minuter efter vallokalernas stängning, samt att inga röster ska få avges i röstlokaler senare än 15 minuter efter att en röstningslokal stängt.

Partistyrelsen är precis som motionären angelägen om att val i Sverige genomförs på ett rättssäkert sätt och att varje väljare kan avge sin röst utan onödigt yttre påverkan.

Idag presenteras opinionsundersökningar löpande under hela valrörelsen, i regel ända fram till valdagen. I vissa länder finns tydliga regler om hur sent opinionsundersökningar får göras, men i Sverige har vi valt att inte införa någon reglering alls kring detta. Partistyrelsen anser att det fungerar väl och ser ingen anledning till reglering. Opinionsmätningarna

är ett naturligt inslag i valrörelsen, och partistyrelsen ser inte att antalet mätningar i slutskedet på något sätt skulle störa väljarnas möjlighet att göra självständiga och informerade val. Dessutom inleds förtdröstningen redan tre veckor före valdagen, vilket innebär att ett stopp för opinionsmätningar rimligtvis skulle behöva träda ikraft redan tidigt i valrörelsen. Därför föreslår partistyrelsen **att motion N 3 yrkande 1 och 2 bör avslås.**

Då vallokalerna stängde på valdagen 2022 ringlade köerna fortfarande långa på flera platser i landet. Många lokala valmyndigheter ville säkerställa att alla som kommit till vallokalen före stängningstid fick möjlighet att rösta, vilket innebar att vallokaler i vissa fall höll öppet i ytterligare ett par timmar. Detta orsakade i sin tur förseningar när det gällde rösträkning och inrapportering av röster. En förklaring till de långa köerna var enligt Valmyndigheten det nya systemet med avskärmning av valsedlar, vilket i många fall skapar flaskhalsar i vallokalerna. Med ett framtida enklare valsedelssystem och förändringar i hur avskärmningen sker kan flödena i vallokalerna förhoppningsvis förbättras och alla röster kunna avläggas lagom till stängningstid. Partistyrelsen ser därför inga skäl att införa ny lagstiftning kring detta.

Partistyrelsen håller med om att det kan vara problematiskt att TV-bolagens stora vallokalsundersökningar presenteras innan alla vallokaler har stängt, då det skulle kunna påverka väljare på ett otillbörligt sätt. Samtidigt är de problem som uppstod på valdagen 2022 direkt att hänföra till kravet på avskärmade valsedelsställ, vilket ledde till långa köer i samband med att vallokalerna stängde. Det har inte uppstått tidigare och är troligtvis ett övergående problem som kan lösas både med smartare lösningar i vallokalerna och med ett framtida nytt valsedelssystem. Partistyrelsen ser därför inga skäl att i dagsläget reglera frågan och **att motion N 3 yrkande 3 därmed bör anses besvarat.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion N 3 yrkande 1 och 2 avslås
2. **att** motion N 3 yrkande 3 anses besvarad

N 4. Färre valsedlar i allmänna val

Valmyndigheten vill se en rad olika förändringar i valsystemet inför kommande val efter de allvarliga problemen vid förra valet, med bland annat långa köer. Myndigheten har lämnat 41 förslag på lagändringar. Kanslichef Anna Nykvist säger att roten till många av problemen har med valsedlarna att göra – då dessa är för många och oöverskådliga. I det senaste riksdagsvalet trycktes över 700 miljoner valsedlar medan antalet röstberättigade var knappt 8 miljoner.

Förslagen till lagändringar handlar om vad som kan göras bättre till nästa val. Ett förslag är att varje väljare bara ska få tre valsedlar vid nästa val: en för riksdagsvalet, en för regionvalet och en för kommunvalet. Antingen får man själv skriva partiets namn på valsedeln. Eller också finns namnen på alla partier på valsedeln, och man får markera vilket parti man vill rösta på, säger Anna Nykvist.

– Det kan till exempel vara en lista över alla partier som deltar, eller en blank valsedel man skriver på. Det finns olika

alternativ som man har i vår omvärld. Men det måste vara en valsedel per väljare och val.

”Det händer att valsedlar försvinner, det är mycket logistikproblem i lokalerna och det tar tid att räkna valsedlarna”, säger Anna Nyqvist.

– Väljarna upplever att det är svårt att hitta bland den här stora mängden valsedlar och att det ibland är rörigt bland valsedlarna. Man hittar inte det man ska, man saknar ett parti.

Myndigheten vill att politikerna tillsätter en utredning snarast för att förenkla valsedelssystemet och tar upp Finlands system med en valsedel per person, som en möjlig förebild. Tyskland, som har ett system med en valsedel, skulle också kunna vara en möjlig förebild.

Valsäkerheten är högre än någonsin, eftersom valhemligheten förstärkts sedan Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE), kom med kritik om att valsedlarna plockades framför andra. Valet kan dock bli ännu bättre, eftersom det förekommer att valsedlar har saknats, flyttats eller stulits och Valmyndigheten tycker att valsedelssystemet borde förbättras.

Avslutningsvis är det liberalt när det både är smart och enkelt. Sveriges system med så många valsedlar, inte minst per parti, är ingetdera. Det borde vara självklart för Liberalerna att arbeta för ett system som i framtiden ska begränsa antalet valsedlar, gärna med en valsedel per väljare och per val. Låt oss fortsätta partiets historia av att göra svensk demokrati och svenska val bättre.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska arbeta för ett system med färre valsedlar i allmänna val

Motionär: Anton Sjöstedt, Arvika

Svar till N 4

Motion N 4 föreslår att Liberalerna ska arbeta för ett system med färre valsedlar i allmänna val.

Precis som motionären anför så har Valmyndigheten föreslagit att valsedelssystemet förändras. I myndighetens erfarenhetsrapport från valet 2022 föreslås att en utredning om valsedelssystemet startas omgående, så att eventuella förändringar kan genomföras redan inför valet 2026. Ett av förslagen innebär just att partivalsedlarna (valsedlar med enbart partinamn) tas bort och att det ska vara valadministrationens ansvar att tillhandahålla namnvalsedlar för samtliga registrerade partier.

Inför de allmänna valen 2022 trycktes 710 miljoner valsedlar. Ofta finns flera olika slags valsedlar för varje parti, vilket gör systemet svåröverblickbart för många väljare. Reglerna för hur utläggning av namnvalsedlar ska gå till skiljer sig åt mellan olika kommuner, vilket baddar för missförstånd. Vidare har de nya reglerna om avskärmade valsedelsställ, som införts i syfte att stärka valhemligheten, bidragit till trängsel och köbildning i många vallokaler, då samtliga valsedlar ska finnas i varje ställ. Problemen med just valsedlar är något som tagits upp i rapporter från valövervakningsinsatser som ordnats av Silc och föreningen Valobservation i Sverige.

Partistyrelsen instämmer i motionärens förslag om att begränsa antalet valsedlar i svenska val. Det finns dock skäl

att utreda hur valsedelssystemet kan göras ännu enklare än vad Valmyndigheten föreslagit, exempelvis genom att ersätta dagens system med en gemensam valsedel för samtliga partier, och som delas ut till varje väljare i vallokalen.

Enligt Tidöavtalet ska därför en parlamentarisk kommitté tillsättas med uppdrag att se över dagens valsystem med partispecifika valsedlar och dess påverkan på demokratin avseende exempelvis valdeltagande och rättssäkerhet. Här står uttryckligen att utredningen också bör ha i uppdrag att analysera för- och nackdelarna med ett system med gemensamma valsedlar samt inhämta kunskap från länder som idag har sådana system. Efter att den kommittén lämnat sina förslag är det lämpligt att Liberalerna tar ställning för hur valsedelssystemet bör förändras mer i detalj. Partistyrelsen föreslår **att motion N 4 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion N 4 anses besvarad

N 5. Reformera riksdagen

Storstäder expanderar och småorter och landsbygd tappar invånare. Det är ingen nyhet i sig. Men nu börjar det att gå så långt att obalanserna faktiskt hotar att undergräva samhällsmodellen med representativ demokrati och generell välfärd.

Det är dags att vända på perspektiven och ta de grepp som krävs för att upprätthålla välstånd och välfärd samtidigt som vi slår vakt om och stärker den representativa demokratin.

Obalanserna kan exemplifieras med några siffror. I 2022 års val hade Stockholms län fler ledamöter i Riksdagen än alla Norrlandslän sammantagna. I Västerbottens kommunen Dorotea betalar invånarna över fem kronor mer per intjänad hundralapp än invånarna i Stockholms kommunen Österåker. Och för att fortsätta jämförelserna, om befolkningstätheten i Sundbyberg, Sveriges till ytan minsta kommun, skulle vara densamma som i Dorotea skulle det bo sex personer i ”Sumpan”.

Att gynna andra än storstadslän inom ramen för enkammarriksdagen bör man inte göra. Istället behövs en senat, en ytterligare kammare i Riksdagen. Denna ska ha sammansättning i form av fyra representanter för varje region i landet. Totalt 84 ledamöter. Här krävs givetvis en grundlagsändring. Till skillnad från den tidigare första kammaren ska denna vara direktvald.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet ställer sig bakom kravet på en reformerad Riksdag på sätt som beskrivs i motionen och beslutar att skicka den vidare till partistyrelsen med uppdrag att driva frågan vidare.

Motionär: Mats Nilsson, Umeå

N 6. Små kommuner måste få en starkare representation i riksdagen.

Det demokratiska utanförskapet är lika stort på landsbygden som i städernas utsatta områden. Läst valdeltagande i valet 2018 hade Haparanda och Södertälje. Politikerna har under de senaste 40 åren tagit litet eller inget ansvar för glesbygden. Små fattliga kommuner där många med sina naturtillgångar bygger Sveriges välfärd har hamnat på politikens bakgård. Utvecklingen går brant utför, de levererar miljarder till statskassan men har högsta skatten, sämsta servicen och svårt att klara omsorgen och faller ofta offer för exploatering av allt från gruvor till vindkraft. Människor som lever där upplever att de inte finns eftersom politikerna väljer att inte se dem!

Den representativa demokratin är därmed satt ur spel! Den är diskriminerande för många människor inte minst på landsbygden och i glesbygd. Det demokratiska valsystemet stärker den urbana strukturen genom att främst storstadspolitiker tar plats i riksdagen. Små kommuner i inlandet har svårt att göra sig gällande och det gäller även mot regionstäder. De fem Norrlandslänen plus Dalarna, Västmanland och Värmland har 63 mandat alltså en femtedel av de 310 fasta mandaten i Riksdagen. Då ska vi komma ihåg att i samtliga av dessa län finns regionsstäder som främst prioriterar centralism och stadens utveckling. Stockholms stad och Stockholms län har fler mandat än dessa åtta län tillsammans. Våra fyra största städer med kringområden har absolut majoritet i riksdagen! Storstadsdominansen i riksdagen innebär att det är företrädare från storstäder som bestämmer vad som är bra för landsbygden och dessutom har tolkningsföreträde när det gäller landsbygdens behov och utmaningar.

Liberalerna har en grundläggande och tydlig demokratisyn som ska värnas. Under tvåkammarriksdagen byggde demokratin på att båda kamrarna hade lika mycket makt och kunde blockera beslut. Samverkan gällde. Det stora demokratiska utanförskapet för många kommuner är akut i en riksdag med total majoritet av storstadskommuner. Små kommuner måste också få en representation i riksdagen.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna arbetar för att demokratin ska stärkas, idag har Stockholm, Göteborg och Malmö absolut majoritet i riksdagen
- att** Liberalerna initierar en utredning om hur små kommuner och glest befolkade områden ska få möjlighet till inflytande i riksdagen.

Motionär: Lokalförening Norberg

N 7. Representation i riksdagen för områden utanför storstäderna

Största delen av landet har ingen, eller mycket begränsad, representation i riksdagen. Det innebär att riksdagen inte längre är representativ för landet och inte har hela perspektiven.

Därför känner en allt större del av landet frustration och minskad respekt för våra högsta beslutande organ. Tyvärr har vi sett alltför många exempel på hur illa det kan gå när medborgare inte känner sig sedda och representerade.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna tar fram en handlingsplan, både för partiet, och för landet, om hur representationen från befolkningen utanför storstadsområdena ska kunna representeras och hur demokratin ska kunna stärkas.

Motionär: Förbund Jämtland

Svar till N 5 - N 7

I flera motioner anser motionärerna att stora, glest befolkade delar av landet saknar tillräcklig representation i Riksdagen, och att fattade beslut på olika sätt tar större hänsyn till större städers intressen. **Motion N 5** vill se att Riksdagen får ytterligare en kammare, en direktvald senat med fyra representanter för varje region i landet, för att säkerställa att även glesbefolkade regioner får en rimlig representation. **Motion N 7** vill se en handlingsplan för att stärka demokratin och säkra representationen för befolkning utanför storstadsområdena. **Motion N 6** yrkar på att Liberalerna ska initiera en utredning om hur små kommuner och glest befolkade områden ska få möjlighet till inflytande i Riksdagen.

Partistyrelsen instämmer i motionärernas resonemang om Riksdagen måste vara representativ för befolkningen i hela Sverige, men samtidigt menar partistyrelsen att så är fallet med det system vi har, där antalet riksdagsmandat per valkrets baseras på antalet invånare. Idag samlar de tre största kommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö totalt drygt 1,9 miljoner invånare, vilket motsvarar 19 procent av den totala befolkningen i Sverige. Samtidigt har samma kommuner (som utgör egna valkretsar) totalt 56 av 349 mandat i Riksdagen, vilket enbart motsvarar 16 procent av mandaten. Här kan man göra en jämförelse med exempelvis Norrbotten, Västerbotten och Jämtland, där andelen av befolkningen i princip ligger i paritet med antalet mandat i Riksdagen.

Liberalerna var redan på 1960-talet pådrivande för enkammarriksdagens inrättande, i syfte att säkra proportionella val och slopa den indirekt valda första kammaren. Att införa en senat där varje valkrets eller län har lika många representanter, och som skulle ha lika inflytande över besluten, anser partistyrelsen inte skulle stärka den representativa demokratin, utan argumenten för en enkammarriksdag är alltjämt giltiga.

Partistyrelsen vill dock påminna om att Liberalerna fört fram en rad andra förslag för att stärka jobb- och tillväxt och ekonomisk utveckling i glesbygden, inte minst i det bygdepolitiska programmet från 2021.

Partistyrelsen yrkar på att **motion N 5 och N 6 yrkande 2 avslås, samt att motion N 7 och motion N 6 yrkande 1 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion N 5 avslås
- att** motion N 6 yrkande 1 anses besvarad
- att** motion N 6 yrkande 2 avslås
- att** motion N 7 anses besvarad

N 8. Försöksverksamhet med rösträtt från 16 år i kommunval

I juli 2014 tillsattes en demokratiutredning under ledning av liberalen Olle Wästberg med syfte att "analysera behovet av och utarbeta förslag till åtgärder för att öka och bredda engagemanget inom den representativa demokratin och för att stärka individens möjligheter till delaktighet i och inflytande över det politiska beslutsfattandet mellan de allmänna valen". I januari 2016 lämnade utredningen över betänkandet (SOU 2016:5).

Utredningen hade ett specifikt uppdrag att ge förslag som ska stärka ungas möjligheter till inflytande och delaktighet i demokratin. Ett av utredningens mer omtvistade förslag handlar om försöksverksamhet med rösträtt från 16 år i 2026 års kommunval.

Utredningen menar att försöksverksamhet med rösträtt i kommunala val från 16 års ålder bör införas med motive- ringen att för unga att "kunna påverka behöver de kunskap om hur den lokala demokratin fungerar och hur de ska göra för att få inflytande".

Om en stor del av ungdomarna fortfarande går på gymna- siet första gången de röstar kan skolan påverka deras demo- kratiska deltagande genom att uppmana ungdomarna att gå till valurnorna och genom att lära dem om hur det demokratiska systemet fungerar. Fler ungdomar kommer att förstå vikten av att göra deras röster hörda och fler kommer genom detta att rösta även i framtida val.

Ett annat skäl för sänkt rösträttsålder för kommunala val är genomsnittsåldern för när svenskar först får rätten att rösta. Eftersom svenskarna är mellan 18 och 22 år första gången de går till valstugorna har vi en hög snittålder för när svensk- arna för första gången får en direkt möjlighet att påverka det svenska samhället. Snittåldern för förstagångsväljare är idag 20 år. Ett högt snitt i internationell jämförelse eftersom vi har samtliga val samlade till samma dag var fjärde år. Genom att sänka rösträttsåldern i kommunala val till 16 får vi en snittål- der på 18 år för förstagångsväljare.

I Norge har försöksverksamhet med rösträtt från 16 år i kommunval ägt rum under flera års tid och fler kommuner har varje gång velat delta. Försöksverksamheten har bedömts som en framgång med ökat valdeltagande, fler som senare rö- stade när de blev äldre och fler yngre som valdes in i de lokala församlingarna. Liberalerna med sin demokratiska tradition bör se detta som ett självklart exempel för Sverige att ta efter!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska arbeta för att Sverige ska börja med en försöksverksamhet med rösträtt från 16 år i kommunval.

Motionär: Anton Sjöstedt, Arvika

Svar till N 8

Motion N 8 yrkar på en försöksverksamhet med kommunal rösträtt från 16 års ålder.

Frågan om sänkt ålder för kommunal rösträtt har behand- lats vid flera tidigare landsmöten. Partistyrelsen vill med anledning av detta anföra följande. En bärande princip i det demokratiska systemet är att folket (demos) inom sig väljer sina

egna representanter. Av den orsaken följs rösträtt och valbar- het åt, och har gjort så ända sedan den nu gällande regerings- formen infördes.

En viktig del av det författningspolitiska reformarbetet efter demokratis genombrott i Sverige handlade om att succes- sivt ta bort de olika åldersgränser och andra regler som för- hindrade valbarheten till politiska uppdrag. Liberalerna var pådrivande i detta arbete, som genomfördes fullt ut i och med tvåkammarriksdagens avskaffande 1970. Sedan dess gäller principen att myndighetsåldern, rösträttsåldern och valbar- hetsåldern följs åt.

Liberalerna har förståelse för att förslag återkommande framförs om sänkt rösträttsålder. En avgörande invändning mot detta är dock att sambandet mellan rösträtt och valbar- het bryts. Enligt partistyrelsens synsätt vore det ett steg bakåt i utvecklingen att återinföra en ordning där en person med röst- rätt inte ska kunna vara valbar till den folkvalda församlingen.

En åldersgräns på 18 år kan naturligtvis framstå som orättvis för den unga person som har ett starkt samhällsengagemang och vill påverka genom att lägga sin röst på ett visst parti. En åldersgräns på 16 år kan dock på samma sätt upplevas som exkluderande gentemot den politiskt intresserade femtonår- ingen. Varje åldersgräns kan upplevas som en nackdel för den som ligger strax under den, även om rösträttsåldern sänks.

Sammantaget finner därför partistyrelsen att nackdelarna överväger fördelarna med att införa sänkt rösträttsålder i val. Det finns därmed inte heller skäl att införa en försöksverksam- het, något som också skulle kräva lagändringar. Liberalerna delar däremot motionärernas iakttagelse att många unga är intresserade av politik och vill vara med och påverka. Av den orsaken är det angeläget att underlätta för ungas deltagande i partipolitiskt arbete och ge unga möjlighet att framföra syn- punkter i den politiska beslutsprocessen. Sammanfattningsvis yrkar partistyrelsen därför att **motion N 8 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion N 8 avslås

N 9. Inkludera personer med funktionsnedsättning i den demokratiska processen

WHO uppskattar att 10-15 procent av världens befolkning har en funktionsnedsättning. En svensk urvalsundersökning visar på siffran 10-30 procent. 20 procent av befolkningen är över 65 år. 515 000 personer över 16 år har en rörelsenedsät- ning, hälften är över 75 år. 150 000 personer använder rullstol och cirka 250 000 personer använder rollator. 25 procent av den vuxna befolkningen har svårt att läsa och 5-8 procent har dyslexi. 0,5 procent av befolkningen i Sverige har diagnosen Intellectuell funktionsnedsättning och 14 procent av befolk- ning- en har svag begåvning. 30 000 har grav synnedsättning eller är helt blinda och 1300 läser punktskrift. 1,5 miljoner har nedsatt hörsel och 700 000 personer uppskattas behöva hörapparat men knappt 500 000 har det. 15 000 personer är gravt hörselskadade eller har blivit döva i vuxen ålder. 10 000 är barndomsdöva. 30 000 personer behöver teckenspråk men många fler behöver tecken som stöd. Cirka 25 000 personer

har dysartri och 100 000 personer stammar. Cirka 0,7 procent av alla skolelever har en grav språkstörning och cirka 5 procent av alla barn och 2,5 procent uppskattas ha ADHD. 1-2 procent av befolkningen i Sverige har en autismspektrum diagnos.

Personer med funktionsnedsättning befinner sig i ett demokratiskt utanförskap. De flesta röstar inte och har små möjligheter att påverka politiska beslut. Att säga att personer med funktionsnedsättning har tillgång till den demokratiska processen med hänvisning till att man kommer in till vallokalen är inte sant. Alla som engagerar sig politiskt vet hur viktigt det är att engagera sig även mellan valen. Chansen att göra detta är betydligt mindre för personer med funktionsnedsättning. Partilokalerna är sällan tillgänglighetsanpassade, detta leder till att personer med funktionsnedsättning inte får en chans att sitta med i styrelser och påverka politiska och demokratiska beslut i kommuner, regioner och riksdag. Det finns många personer med funktionsnedsättning som inte kan vara aktiva i partipolitiken. Den fysiska tillgängligheten och det faktum att det finns de som behöver stöd och verktyg att förstå vad politik är för att aktivt kunna delta. Exempel på verktyg är bildstöd, blindskrift, teckentolkning, ledsagning eller text utskrivet i god tid för att den som har dyslexi behöver få gott om tid att läsa igenom materialet. 1989 upphävdes lagen om omyndighetsförklaring för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Fortfarande är det alltför få personer med funktionsnedsättning som röstar trots att man har rätt till detta. Alla medborgare måste ha samma rätt att kunna påverka den demokratiska processen. När funktionshindrade lämnas utanför förlorar de sina möjligheter att påverka den politik som beslutar om deras vardag. Kommunmedlemmar och medborgare med funktionsnedsättning måste tillförsäkras fullt tillträde till de demokratiska processerna i samhället och det kan enbart ske om det politiska systemet anpassas till att även inkludera dem.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** liberalerna gör motionen till sin egen och ställer sig bakom följande
2. **att** liberalerna ska verka för att den demokratiska processen ska bli tillgänglig för alla medborgare
3. **att** liberalerna ska verka för att det ska vara obligatoriskt för alla partier i riksdagen, regioner och kommuner att tillgänglighetsanpassa information, stöd och lokaler partierna använder
4. **att** liberalerna ska verka för att det partistöd som finns ska omfattas av ett särskilt bidrag som säkerställer tillgänglighet.

Motionär: Lokalförening Malmö, Lokalförening Lomma, Charlotte Söderlund, Bromölla; Marianne Åhman, Sunne; Christina Soldan, Skellefteå; Markus Arvidsson, Stockholm; Jakob Hallberg, Kalmar; Carina Nertlinge, Skurup; Pernilla Ekelund, Svalöv; Pia Delin, Örebro; Bengt Eliasson, Nacka; Ulla Herbert, Malmö; Anders Karlsson, Örebro; Niklas Ängelid, Tyresö; Louise Stjernquist, Höganäs; Elisabet Radeklev, Bromölla; Ola Nilsson, Åstorp; Jennie Uller, Kalmar; Inger Tolsved Rosenkvist, Lund; Erika Rydja Sandvik, Eskilstuna; Louise Stjernquist, Höganäs

Svar till N 9

Motion N 9 tar upp att många personer med funktionsnedsättning i Sverige befinner sig i demokratiskt utanförskap, och att många röstar i lägre grad än andra. Enligt motionärerna är det inte tillräckligt att möjligt att komma in i röstningslokaler, när det samtidigt är svårt för många med funktionsnedsättning att delta i den demokratiska processen mellan valen, exempelvis i partipolitiken. Bristande tillgänglighet ifråga om partilokaler tas som exempel, liksom behovet av olika former av stöd och verktyg för att kunna delta.

Partistyrelsen instämmer helt i motionärernas resonemang om att det måste vara möjligt för alla, oavsett funktionsförmåga, att delta fullt ut i demokratatin. Flera av de aspekter som lyfts fram tas även upp i Liberalernas funktionshinderpolitiska program som antogs av landsmötet 2017. Där ställs exempelvis krav på åtgärder för att stärka valhemligheten för den med nedsatt handfunktion eller nedsatt syn, möjlighet till assistans eller ledsagning även för politiskt engagemang, liksom att kommuner och regioner ska tillhandahålla tillgängliga lokaler för politiska möten, särskilt partigruppsmöten och nämndsammanträden. Liberalerna ska dessutom vara ett föredöme både i våra aktiviteter och i vår kommunikation, så att ingen uteslås på grund av otillgänglighet.

Partistyrelsen instämmer vidare i motionärernas vilja att de partier som finns representerade i riksdagen, kommuner och regioner bör tillgänglighetsanpassa sin information och de lokaler som används. Här kan Liberalernas krav om att kommuner och regioner ska tillhandahålla tillgängliga lokaler för partimöten spela en viktig roll, men också förslaget från motionärerna om att dagens partistöd ska kompletteras med ett särskilt bidrag för att säkerställa tillgänglighet i de demokratiska processerna. Samtidigt kan det tyckas alltför ingripande att partier, som är föreningar som styrs av stadgar och demokratiska beslut, underkastas ett absolut lagkrav på tillgänglighet i hela verksamheten och till alla lokaler de använder.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion N 9 yrkande 1 – 3 anses besvarad
2. **att** motion N 9 yrkande 4 bifalls

N 10. Grundlagsskydda Natomedlemskapet

Liberalerna har arbetat för svenskt Natomedlemskap långt före andra partier. Sverige kommer att bli medlem i Nato, men är inte det i skrivande stund. Det steget kommer att tas, men vad är steget efter det? Det finns fortfarande motståndare till Nato bland svenska riksdagspartier. Socialdemokraterna svängde plötsligt i fråga, även om de svängde i rätt riktning. Motståndet finns dock kvar i partiet. Vad är därmed nästa steg för Sveriges Natomedlemskap?

Nästa steg i Sveriges Natomedlemskap borde vara att, lik medlemskapet i Europeiska unionen, skydda medlemskapet i grundlagen. I regeringsformens första kapitel står följande:

10 § Sverige är medlem i Europeiska unionen. Sverige deltar även inom ramen för Förenta nationerna och Europarådet samt i andra sammanhang i internationellt samarbete. *Lag (2010:1408).*

Att Nato läggs till i regeringsformen borde vara en själv-

klar fråga för Liberalerna att driva. Detta skulle dessutom sammanfalla med att det framöver ska bli svårare att ändra de svenska grundlagarna. Det är alla åtta partier i grundlagskommittén överens om att det ska bli. Ett av förslagen är att grundlagsändringar inte längre ska kunna klubbas igenom med enkel majoritet, även om kravet på två likalydande riksdagsbeslut med ett mellanliggande val består. På så sätt skulle alltså Sverige skriva in sitt engagemang i Nato i våra viktigaste lagar samt skydda medlemskapet på samma sätt som vi skyddar vårt engagemang och medlemskap i Europeiska unionen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska arbeta för att grundlagsskydda Sveriges Natomedlemskap

Motionär: Anton Sjöstedt, Arvika

Svar till N 10

I **motion N 10** föreslås att Liberalerna ska verka för att medlemskapet i Nato, när det blir verklighet, ska skrivas in i grundlagen. Partistyrelsen delar helt motionärens uppfattning att ett grundlagsskydd skapar en tydlig långsiktighet för Sveriges engagemang i Nato, och förhindra att medlemskapet med ett enkelt beslut skulle kunna upphävas.

Motionären drar här en parallell med det grundlagsreglerade EU-medlemskapet. Här finns dock en viss skillnad, då EU-medlemskapet 1995 innebar en överföring av beslutanderätt från Sveriges riksdag till EU:s institutioner. Så är inte fallet med Nato-medlemskapet, där beslut av riksdag eller regering behöver fattas i alla avgörande frågor, som exempelvis att sätta in svensk trupp för att försvara ett annat Nato-land, eller för att ta emot militär hjälp utifrån.

Partistyrelsen instämmer dock i motionärens resonemang om det i Regeringsformen bör läggas till att Sverige är medlem inte bara i EU och FN, utan även i Nato. Partistyrelsen anser därför **att motion N 10 ska bifallas.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion N 10 bifalls

N 11. Stärk rättighetsskyddet i grundlagen

Den enskildes äganderätt över sig själv och sin egendom är en grundbult i den liberala rättsstaten men trots det är Sveriges grundlagsskydd för fri- och rättigheter är mycket svagt i en internationell jämförelse. Vi har fällt i EU-domstolen för att ha utlämnat människor till länder där de utsatts för tortyr och också mött skarp kritik för långa häktningstider. Ett tydligare skydd mot omänsklig eller förnedrande behandling och bestraffning bör därför införas. Detsamma gäller skydd av privatlivet mot bland annat övervakning, kroppsvisitation och husrannsakan samt diskrimineringskyddet som bör innefatta likhet inför lagen.

Även skyddet av äganderätten är svagt. För att stärka rätts-säkerheten bör inskränkning av äganderätten meddelas i lag och undantag från rätten till ersättning vid expropriation tas bort.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för ett tydligare skydd mot omänsklig eller förnedrande behandling och bestraffning i grundlagen
2. **att** Liberalerna verkar för ett stärkt skydd mot övervakning, kroppsvisitation och husrannsakan
3. **att** Liberalerna verkar för att diskrimineringskyddet ska innefatta likhet inför lagen
4. **att** Liberalerna verkar för att inskränkning av äganderätten ska meddelas i lag och undantag till rätten till ersättning vid expropriation tas bort.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

N 12. Sluta kränka äganderätten i Sverige

2010 ändrades grundlagen i Sverige vad gäller äganderätten.

Wikipedia beskriver äganderätt enligt följande:

RF 2 kap.15 §

”Egendomsskydd och allemansrätt

15 § Vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen.

..... Ersättning ska också vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad på sådant sätt att pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras eller att skada uppkommer som är betydande i förhållande till värdet på denna del av fastigheten. ... Alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten oberoende av vad som föreskrivits ovan. Lag (2010:1408).” Detta infördes som en redaktionell ändring!

Vad har denna lagändring fått för konsekvenser?

Länsstyrelserna menar att strandskydd enligt Miljöbalken syftar till att trygga allmänhetens tillgång till stränder och bevara goda livsvillkor för växt- och djurlivet. Ett långsiktigt och tungt vägande allmänintresse som länsstyrelserna ska tillgodose genom att det är inskrivet i grundlagen.

Men varken grundlag eller miljöbalk säger trygga allmänhetens tillgång till stränder utan alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten.

Ägaren har inte heller rätt till ersättning om allmänheten kräver tillträde enskilt eller genom NGO. Allemansrätt var tidigare att fritt kunna gå i naturen bryta kvistar och plocka bär och svamp.

Nu tolkas det in i förordningar och i domslut att ägaren hindrar allmänhetens tillgång till mark och vatten om hon vill använda sin mark och vatten. Bygglov kan aldrig ges på egen strand på fastighet bara på tomt. Den personliga sfär för den enskilde ägaren inskränker sig till tomt på högst 2000 kvm.

I lagens mening är det skillnad på allemansrättslig tillgång och allmänhetens tillgång till naturen.

Lagtexten ”Alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten”, har blivit att ägaren har samma tillgång som allmänheten till sin egna mark och eget vatten. Allmänheten får inte hindras på något sätt.

Verksamhet kan inte utökas i strandområden därför ägaren har inte rätt att inskränka allmänhetens tillgång till just det strandpartiet eller skogsområdet.

Debattartiklar från NGO:er säger att det är vår strand och vår skog, dvs allmänhetens. Men markägare som jag är, är av en annan åsikt, dvs den är min.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** allemansrättslig tillgång inte ska tolkas som allmänhetens tillgång till mark och vatten utan som, seder och bruk alltid har gjort vad gäller allemansrätten, den ska innebära rätt att vistas i naturen utan att störa andra, inte ta över ägarens rättigheter
- 2. att** det allmänna inte får inskränka användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen används när det verkligen är ett påtagligt angeläget intresse
- 3. att** aktuell Grundlag och Miljöbalk förtydligas i ovanstående.

Motionär: Gunilla Almesåker, Linköping

Svar till N 11, N 12

Fri- och rättigheter i grundlagen

I **motion N 11** framförs att det svenska fri- och rättighetsskyddet bör stärkas. Motionärerna yrkar att ett tydligare skydd mot omänsklig eller förnedrande behandling och bestraffning bör införas i grundlagen, ett starkt skydd mot övervakning, kroppssvisitation och husrannsakan införs, att diskrimineringsskyddet ska innefatta likhet inför lagen samt att en inskränkning av äganderätten ska meddelas i lag och undantag till rätten till ersättning vid expropriation tas bort. I **motion N 12** argumenterar motionärerna för att tillämpningen av egendomsskyddet i regeringsformen, inklusive allemansrätten som också regleras i 2 kap 15 § RF, är för strängt mot den enskilde. Partistyrelsen håller med motionärerna om att grundlagsskyddet för våra rättigheter, speciellt egendomsskyddet, är för svagt. Sedan några år tillbaka är det möjligt att få skadestånd för rättighetsöverträdelser i grundlagen, och inte bara för rättighetsöverträdelser i Europakonventionen. Det är viktigt i en liberal demokrati att vi upprätthåller våra mest grundläggande individuella fri- och rättigheter samt att staten står kostnaden om dessa skulle överträdas. Ingen enskild ska stå maktlös mot kommun och stat när fel har begåtts. Det är viktigt att det finns en stark rättighetskultur på myndigheter och länsstyrelser så att egendomsskyddet respekteras. Vi vet att det har funnits brister vad gäller handläggningen av ärenden om strandskyddsdispens hos till exempel länsstyrelsen i Stockholm.

Partistyrelsen tycker att tortyrförbudet i regeringsformen bör kompletteras så att det överensstämmer med skyddet i Europakonventionen. Partistyrelsen anser också att skyddet för privatlivet bör stärkas i svensk rätt - det inbegriper dock fler frågor än de som motionärerna räknar upp. Att stärka skyddet för privatlivet innebär dock inte att det inte ska vara tillåtet med till exempel kameraövervakning, som är ett viktigt verktyg för att bekämpa den grova organiserade brottsligheten, men det innebär att det ska finnas ett rättssäkert förfarande där Liberalerna inte utesluter att det till exempel ska

krävas att domstol beslutar om användandet av husrannsakan, istället för åklagare. Likhet inför lagen är en grundläggande princip i en liberal demokrati och partistyrelsen menar att det är besvärande att dagens konstitutionella skydd mot diskriminering enbart tar sikte på lagstiftning och inte tillämpning. I Sverige, där myndigheter har stor makt och diskretionär befogenhet, kan det alltså innebära ett strukturellt missgynnande av vissa grupper som inte är förbjudet enligt vår grundlag. Det är givetvis inte acceptabelt i en av världens främsta liberala demokratier.

Vidare anser partistyrelsen, precis som motionärerna bakom motionerna, att egendomsskyddet har en för svag ställning i svensk rätt. Det finns dock inga undantag till ersättningsrätten vid expropriation, vilket den fjärde att-satsen i **motion N 11** pekar ut. Partistyrelsen tror att motionärerna i den fjärde att-satsen pekar på att ersättning vid rådighetsinskränkningar inte är garanterad enligt grundlagen. Det har framförallt visat sig vara ett problem när markägare fått användandet av sin mark begränsat med hänsyn till Artskyddsförordningen, vilken inte innehåller några ersättningsbestämmelser. För Liberalerna är det viktigt att vi har ett effektivt artskydd, men det är givetvis så att individen ska bli kompenserad när dennes äganderätt inskränks till förmån för det allmänna.

Det är även viktigt att tillämpningen av egendomsskyddet sker på ett korrekt sätt. Motionärerna bakom **motion N 12** pekar på att så inte alltid är fallet. Partistyrelsen håller med om det, men anser att regleringen i RF är tydlig. RF har företräde framför Miljöbalken i egenskap av grundlag.

I Sverige har vi en lång konstitutionell tradition av att grundlagsändringar sker i bred samsyn och att det får ta tid att utreda frågorna. Liberalerna har i regeringen drivit på för en Fri- och rättighetsutredning som nu har tillsatts, där det bland annat ingår att se över egendomsskyddet, men även fler rättigheter. Därmed föreslår partistyrelsen **att motion N 11 och motion N 12 anses besvarade**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion N 11 anses besvarad
- 2. att** motion N 12 anses besvarad

N 13. Liberalerna bör verka för ett helt sekulariserat Sverige

Bakgrund

År 1951 blev det tillåtet att inte vara med i något trossamfund, och det började dyka upp ”nya” trosinriktningar.

År 1955 ville folkpartister ha en rådgivande folkomröstning i syfte att klippa banden mellan staten och kyrkan. Motionen avslögs, men året därpå drev folkpartister och socialdemokrater frågan igen. Några av argumenten var att statskyrkan var oförenlig med religionsfriheten, att statligt ställningstagande för en viss tro var en otidsenlig gammal kvarleva, att medborgare blivit alltmer sekulära och kungen inte borde vara tvingad att vara av den evangeliska läran. Vidare sågs religionen som en privat fråga utanför statens kompetens. Detta var alltså 1955. Centerpartiet och Moderaterna har hela tiden varit de starkaste motståndarna i frågan.

Efter 50 år nåddes en halvmesyr grundad på äldre utred-

ningar, oftast ledda av kristna politiker eller personer med starka band och ledande positioner i kristna organisationer inom och utom de politiska partierna.

På 2010-talet var kritiska röster tongivande i den offentliga debatten mot bidrag till samfund som ansågs vara antidemokratiska och sprida homofoba och patriarkala värderingar, samtidigt som representanter för sekulära livsåskådningar kritiserade staten för att inte vara livsåskådningsneutral. Majoriteten av svenska medborgare och svensk riksdag (utom Sverigedemokraterna) var 2015 för en sekulär och livsåskådningsneutral stat.

Idag ses trossamfund som en egen typ av föreningar, med särslagstiftning och egna statliga stöd, med egna bidragskriterier. I lagen står vilka specifika samfund som är bidragsberättigade. Statens religionsdefinition utgår från Svenska kyrkan, vilket förfördelar samfund inom de abrahamitiska religionerna; judendom, kristendom och islam. Exempelvis ses inte individuell nyreligiositet som religion, och sekulära livsåskådningar finns inte med på kartan.

Svenska kyrkan har en alldeles egen lag och egna bidrag i olika former. Den har till uppgift att vara rikstäckande, fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. För bidragsberättigade trossamfund gäller ungefär det samma; att anordna gudstjänst, bedriva själavård, undervisning och omsorg, betjäna minst 3000 personer, och ha funnits i Sverige under minst 5 år. Och enligt regeringsformen ska monarken fortfarande bekänna sig till "den rena evangeliska läran" enligt den augsburgska bekännelsen från 1593, där bland annat alla med avvikande tro ses som kättare.

Svenska staten värderar alltså vissa livsåskådningar högre än andra, och tar sedan 1500-talet ställning för evangelisk-luthersk kristendom. Sverige är en kristen stat med förkärlek till de abrahamitiska religionerna, i en tid då det bör vara självklart att Sverige är helt sekulärt.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna ska verka för ett helt sekulariserat Sverige, där religiositet ses som en privatsak
- 2. att** Liberalerna ska verka för att avskaffa statliga bidrag till trossamfund
- 3. att** Liberalerna ska verka för att avskaffa all form av särslagstiftning för trossamfund.

Motionär: Yanina Marica Westergren, Bollnäs; Kristofer Andersson, Knivsta; Richard Fallqvist, Arboga

Svar till N 13

I **motion N 13** argumenterar motionärerna för att Liberalerna ska verka för ett helt sekulariserat Sverige, att avskaffa all form av särslagstiftning för trossamfund och att avskaffa statliga bidrag till trossamfund. År 2000 skildes Svenska kyrkan från staten. Detta för att, precis som motionären påtalar, staten ska vara sekulär. Samtidigt har vi religionsfrihet i Sverige, både garanterad av grundlagen och Europakonventionen. Det innefattar både negativ och positiv religionsfrihet, alltså att man ska vara fri att tro, men också fri att inte göra det. Därtill är det viktigt att poängtera att sekularitet är statens skyldighet gentemot sina medborgare, inte medborgarnas skyldighet

gentemot staten. Man ska få tro på vad man vill i Sverige och utöva sin religion. Liberalerna är av uppfattningen att staten ska vara sekulär samtidigt som religionsfriheten ska upprätthållas av staten.

Ett exempel på där Liberalerna värnar friheten från religion är frågan om konfessionella skolor. Det är viktigt att alla barn i Sverige får en undervisning som bygger på fakta och vetenskap och att ingen pressas att ingå i ett religiöst sammanhang. Därför har Liberalerna på olika sätt verkat för ett förbud av konfessionella skolor.

Liberalerna ser också problem med de bidrag som motionären tar upp, som även kan riskera att gå till segregande krafter om kontrollen av bidragen inte fungerar. Liberalerna vill därför skärpa villkoren för bidrag till trossamfund. Liberalerna ser dock inte behov av att just avskaffa bidragen till trossamfund, när mer eller mindre hela civilsamhället får bidrag av staten för att bedriva verksamhet. Det är viktigt att den verksamheten har goda förutsättningar att fortsätta.

Motionären lyfter även successionsordningens regel om att kungen måste tillhöra den "rena evangeliska läran" tas bort. Detta är redan Liberalernas ståndpunkt. Mot den bakgrunden anser partistyrelsen att **motion N 13 bör anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion N 13 anses besvarad

N 14. Demokratisera SKR

Sveriges kommuner och regioner (SKR) bildades genom en sammanslagning av Kommunförbundet och Landstingsförbundet, och är en av Sveriges mäktigaste organisationer. Verksamheten finansieras med skattemedel, via kommunal- och regionskatterna; förbundsavgiften uppgick 2022 till 531 miljoner kronor. Organisationen har också ett stort kansli med ca 440 kvalificerade medarbetare. Verksamheten leds av politiska företrädare som får makt utifrån resultat i kommun- och regionval. Organisationen är samtidigt arbetsgivarorganisation och policybildande organisation. Politik formuleras och kommuniceras inom och genom ett system med politiska beredningar. Det är en organisation som kraftfullt och effektivt företräder sin valda linje i olika frågor, gentemot den statliga nivån, både politiskt och bland myndigheter. SKR fungerar ibland närmast själv som en statlig myndighet, har ofta en sådan gravitas i den offentliga debatten och får av staten också myndighetsliknande uppgifter. Dessa innefattar exempelvis att SKR fungerar som avtalspart vid överenskommelser mellan staten och kommunerna/regionerna, vid medelsfördelning m.m.

Sammantaget fyller SKR en omfattande roll för att inte säga nödvändig roll för att samla företrädare för det kommunala och regionala Sverige.

Samtidigt är denna organisation inte en offentlig organisation i det att den inte regleras av andra än sina medlemmar. Insyn saknas i stort och offentlighetsprincipen gäller inte. Den demokratiska förankringen kan också ifrågasättas då partiets representation i SKR inte proportionellt avspeglar väljarnas röster i kommun- och regionval; SKR företräder inte medborgarna utan de i sin tur direktvalda enheterna kommuner och

regioner. På ett sätt kan SKR sägas ha blivit en slags ”kam-mare” i ett halvt korporativistiskt, halvt federalt system där de lokala och regionala nivåerna representeras på nationell nivå.

För oss som liberaler är detta en otydlig, intransparent och i grunden odemokratisk ordning. Liberalerna borde därför verka för att SKR demokratiseras, och samtidigt får en tydligare och mer utpräglad roll som offentlig organisation. Syftet är att ökad transparens, större tydlighet och starkare demokrati – och även därigenom en starkare och kraftfullare roll för denna nya organisation. Förslagsvis skulle organisationen kunna förbättras genom:

STÖRRE TYDLIGHET: En offentlig organisation som samlar och företräder kommunerna och regionerna på nationell nivå borde vara lagreglerad för att få ett tydligare mandat, uppdrag och avgränsning.

MER DEMOKRATISK ORGANISATION: Fördela mandaten i det högsta beslutande parlamentariska organet utifrån sammanräknade avgivna röster i kommun- och regionvalen. För att balansera kommuner och regioner skulle man kunna fördela mandaten i det parlamentariska organet i två kvoter, där de kommunala mandaten t.ex. utgör 60 procent.

ÖKAD TRANSPARENS: Fastställ att offentlighetsprincipen ska gälla detta demokratiska parlamentariska organ och dess organisation.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för demokratisering, öppenhet och tydlighet för de samlade kommunernas och regionernas organisation (dagens SKR), till att börja med genom att ta initiativ till en utredning om hur en sådan reform skulle kunna se ut och implementeras.

Motionär: Rasmus Jonlund, Stockholm; André Nilsson, Stockholm; Martin Norrby, Stockholm; Henrik Edin, Göteborg; Charlotta Schenholm, Stockholm; Anne-Lie Elfén, Stockholm

N 15. Utred kommunallagen

Kommunallagen vilar på 1862 års kommunalstadga, då kommunerna var små, med begränsad verksamhet och bara hade förtroendevalda politiker och inga tjänstemän. Fortfarande regleras kommunerna efter samma mönster som små välgörenhetsföreningar. Behovet av en ny kommunlag är akut. Kommuner och landsting svarar för cirka 70 procent av den offentliga verksamheten. De svarar för komplexa verksamheter som barnomsorg, skola hälso- och sjukvård mm. De har mer än 1 miljon anställda, administrerar nära 2 000 bolag, sammantaget en mycket omfattande och komplicerad verksamhet.

Insynen var god i den begränsade verksamheten med lite fattigvård och begynnande obligatorisk skola, de folkvalda var sina egna ”revisorer”. Idag fungerar inte kommunallagen på den omfattande verksamhet som bedrivs. Det krävs också en oberoende revision! När det gäller räkenskaper och ekonomin revideras kommunerna av utomstående revisorer, men inte när det gäller verksamheten, då är det folkvalda revisorer utsedda av partierna som granskar verksamheten. Det blir en svår balansgång för revisorerna.

Vi har bevittnat många besvärliga situationer, ofta anklagas kommuner för korruption. Det är oerhört viktigt att följa upp

kommunsektorns verksamhet, larmen om bristande omsorg, dålig effektivitet och felsatsningar är många.

Med tanke på allt fler av samhällets tyngsta uppgifter överförs till kommunerna blir uppdraget för småfattiga kommuner oerhört påfrestande.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar initiativ till en utredning med uppdrag att göra en översyn av kommunallagen.

Motionär: Lokalförening Norberg

Svar till A 12, N 14, N 15

Motion N 14 efterlyser en utredning om hur SKR skulle kunna reformeras för större tydlighet, ökad transparens och bättre fungerande intern demokrati. **Motion A 12** föreslår ett regionerna avskaffas. **Motion N 15** föreslår en ny utredning med uppdrag att göra en översyn av kommunallagen. Partistyrelsen konstaterar att det kommunala självstyret, via kommuner eller regioner, är en viktig del av den svenska demokratin och att det kommunala självbestämmandet är skyddat i regeringsformen. En liberal utgångspunkt är att statens klåfingrighet i sådant som är lokala angelägenheter ska motverkas, och att beslut ofta fattas bäst nära människor.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning och andemening om att SKR fyller en viktig roll för att samla företrädare för det kommunala och regionala Sverige. I sin roll som arbetsgivarorganisation tecknas centrala kollektivavtal för 1,2 miljoner löntagare. SKR är även en samlande remissinstans, motpart och samarbetspartner till staten. I det lagstiftande arbetet har organisationen en viktig roll i alla frågor där kommuner och regioner har ansvaret för den verksamhet som berörs. I ett flertal rapporter har Europarådet kritiserat Sverige för att processen för regionalt och lokalt inflytande i lagstiftningen inte är bättre reglerad. Som en mottagare av offentliga medel ska också SKR arbeta för största möjliga transparens och öppenhet. Utlämning av handlingar borde vara en självklarhet i enlighet med offentlighetsprincipen. Likaså är det viktigt med insyn och att verksamheten ordentligt kan granskas. Detta anser Partistyrelsen att Liberalerna bör verka för på flera plan, inte minst genom partiets företrädare i SKR. Partistyrelsen föreslår med det att **motion N 14 bifalls med vad partistyrelsen anfört**. Även om styrningen av regionerna kan förbättras anser inte partistyrelsen att de bör avskaffas, därför yrkar partistyrelsen **avslag på motion A 12**. En ny kommunallag trädde i kraft 2018, efter flera års utredning och beredning. Partistyrelsen anser inte att det behövs en ny utredning bara fem år senare och yrkar därför att **motion N 15 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion N 14 bifalls med vad partistyrelsen anfört
2. **att** motion N 15 avslås
3. **att** motion A 12 avslås

N 16. Utgivningsbevis ska inte ges till websidor som hitta.se m. fl.

EU-direktivet om skydd för personuppgifter och enskildas integritet - vanligen benämnt GDPR - har rundats av websidor som hitta.se och eniro.se m. fl. genom att de har ett utgivningsbevis. Websidorna som ursprungligen var en digital ersättning för telefonkatalogen innehåller nu allehanda personuppgifter som personen det berör aldrig givit sitt medgivande till och som inte heller går för den enskilde att förbjuda. Endast just telefonnummer kan tas bort! På dessa websidor kan man läsa hela personporträtt dvs. uppgift om ålder, ev.samboende, ägda fastigheter, beräknat värde och bilinnehav. Utgivningsbeviset, som egentligen är avsett att ge publikationer med journalistiskt innehåll det skydd media och uppgiftslämnare behöver, borde inte få innehas av dessa ytterst integritetsstörande websidor. Kombinationen av uppgifter som kvinna 80+, lever ensam och boende i en dyr villa är utöver integritetsintrånget en utmärkt information för den som söker ett lättåtkomligt brottsoffer.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för en ändring av dagens regler rörande utgivningsbevis så att sådant bevis endast ges till websidor/media med ett journalistiskt innehåll och att i gränsfall den enskildes integritet ska väga tyngre än sökandens kommersiella intressen
2. **att** om ovanstående ändring inte kan göras det blir möjligt att förbjuda publicering av de egna personuppgifterna.

Motionär: Birgitta Berggren Hedin, Nacka

Svar till N 16

Motion N 16 behandlar hur websidor som eniro.se, hitta.se etc. rundar GDPR genom att skaffa utgivningsbevis. Utgivningsbeviset gör att de erhåller det grundlagsskydd som ursprungligen var tänkt att journalistiska publikationer, vilket gör att vanliga bestämmelser om skydd för personuppgifter inte gäller. På dessa websidor kan såväl personlig som ekonomisk information om människor listas på ett sätt som annars inte vore möjligt, utan att personen gett sitt medgivande till det och utan möjlighet att få sin personliga information raderad. Motionären föreslår i första hand att utgivningsbevis enbart ska kunna ges till media med journalistiskt innehåll, och om det inte är möjligt att den enskilde ska ha möjlighet att begära att få sina uppgifter borttagna.

Den grundlagsskyddade tryck- och yttrandefriheten har en mycket stark ställning i svensk rätt. Tidigare försök att begränsa grundlagsskyddet för söktjänster som visar personuppgifter om brott (t.ex. lexbase) stoppades av Konstitutionsutskottet så sent som 2022, vilket Liberalerna motsatte sig. Det innebär emellertid inte att det inte på sikt kan vara möjligt och lämpligt att justera skyddet. Partistyrelsen anser inte att skyddsintresset för att kunna publicera stora, sökbara mängder information som vänder sig till en bred allmänhet och som innehåller personliga uppgifter om enskilda är så stort att det överväger det integritetsintrång som en sådan insamling och publicering innebär. Liberalerna bör därför verka för en ändring i detta avseende.

Partistyrelsen yrkar därför sammanfattningsvis att **motion N 16 yrkande 1 bifalls och att motion N 16 yrkande 2 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion N 16 yrkande 1 bifalls
2. **att** motion N 16 yrkande 2 anses besvarad

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion N 1 avslås
2. **att** motion N 2 avslås
3. **att** motion N 3 yrkande 1 och 2 avslås
4. **att** motion N 3 yrkande 3 anses besvarad
5. **att** motion N 4 anses besvarad
6. **att** motion N 5 avslås
7. **att** motion N 6 yrkande 1 anses besvarad
8. **att** motion N 6 yrkande 2 avslås
9. **att** motion N 7 anses besvarad
10. **att** motion N 8 avslås
11. **att** motion N 9 yrkande 1 – 3 anses besvarad
12. **att** motion N 9 yrkande 4 bifalls
13. **att** motion N 10 bifalls
14. **att** motion N 11 anses besvarad
15. **att** motion N 12 anses besvarad
16. **att** motion N 13 anses besvarad
17. **att** motion N 14 bifalls med vad partistyrelsen anfört
18. **att** motion N 15 avslås
19. **att** motion A 12 avslås
20. **att** motion N 16 yrkande 1 bifalls
21. **att** motion N 16 yrkande 2 anses besvarad

Rapport Europa

Kapitel 5: Dra nytta av digitaliseringen

22. Lagstiftningsprocessen i EU måste följa den tekniska utvecklingen för att se till att det som är olagligt offline också är olagligt när det sker på nätet. Samtidigt som vi skärper brottsbekämpningen måste den personliga integriteten och yttrandefriheten värnas. Detta är en svår balansgång där proportionalitet och rättssäkerhet måste vara ledstjärnor för vägen framåt.

Kapitel 6: Värna demokratin och rättsstaten

23. Allt arbete som görs för att stärka individens rättigheter måste också innehålla lösningar för hur det ska göras också på nätet. Den ständigt pågående digitaliseringen, nu även i form av artificiell intelligens, kommer att gynna samhällsutvecklingen och skapa nya möjligheter, men vi måste samtidigt se till att de möjliga negativa konsekvenserna hanteras. Diskriminering, hat och hot riskerar att öka genom ny teknik och måste bekämpas med kraft. Alla nya EU-förslag behöver analyseras ur ett integritetsperspektiv och en särskild EU-stadga införs för att skydda medborgarnas digitala rättigheter.

LAG OCH RÄTT: Allmän jämställdhetspolitik samt hbtq-frågor

○ 1. Liberalernas återupprättande som Sveriges mest hbtqi-vänliga parti

Liberalerna har traditionellt sett haft en mycket stark ställning bland hbtqi-personer. Undersökningar har visat att partiets stöd är ungefär tre gånger så stort som bland väljarkåren i allmänhet. Liberalernas goda rykte är en effekt av att partiet under mycket lång tid arbetat för hbtqi-rättigheter, också långt innan frågorna blev mer allmänt accepterade. I samband med partiets vägval har förtroendet för Liberalerna, inte minst bland unga hbtqi-personer, för första gången vacklat. Samtidigt har partiet en mycket stor möjlighet att nu återupprätta förtroendet genom den regnbågsoffensiv vi utlovat väljarna efter åtta års socialdemokratisk passivitet på området. Efter borttagandet av sjukdomsstämpeln, partnerskapslagen, möjlighet att gifta sig som hbtqi-person och smidigare former att bilda familj finns flera kommande reformer vi behöver sätta i verket redan den här mandatperioden:

Inget svenskt barn ska vara statslöst eller föräldralöst en enda sekund. För barn som föds till svenska medborgare med hjälp av värdgraviditeter utomlands ska samma rättigheter gälla som för barn födda i Sverige. Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd ska få i uppdrag att hjälpa föräldrar att hitta information om barns rättigheter och få ett tydligare uppdrag att stötta kommuner och myndigheter när de bedömer rättigheter för barn som föts utomlands. Redan innan avresa ska föräldraskapet i Sverige gå att förbereda och barnen ska tryggas vård i Sverige.

I Sverige ska alla människor kunna leva öppet. I väntan på, den i Tidöavtalet, aviserade nya lagstiftningen mot omvändelseterapi ska samfund som bedriver sådana försök kunna få sina statsbidrag strypta.

En utredning ska tillsättas för att se över dels hur omfattande det hedersrelaterade våldet och förtrycket mot hbtqi-personer i Sverige ser ut, dels om det behövs fler skyddade boenden för hbtqi-personer som drabbas av detta. Ett nytt brott för hedersförtryck har införts i brottsbalken. Motivet för ett hedersbrott kan vara brottsoffrets sexuella läggning eller könsidentitet. En utvärdering ska göras om lagstiftningen fått önskad effekt och/eller om det krävs ytterligare insatser för att beivra hedersförtryck.

Framstegen med att bekämpa HIV behöver komma fler till del. Eftersom behandlad HIV inte är smittsam ska informationsplikten avskaffas. Under mandatperioden ska mer pengar gå till HIV-prevention. En utredning ska se över hur tillgången till så kallad PrEP-behandling kan bli god och jämlik i hela landet.

Varannan transperson har någon gång övervägt att ta sitt liv. En lämplig myndighet ska få i uppdrag att föreslå förebyg-

gande insatser för att främja hbtqi-personers psykiska hälsa och förstärka det psykosociala stödet för transpersoner och deras familjer.

En ny könstillhörighetslag ska i mål. Människor ska själva kunna fatta beslut om sitt juridiska kön. Professionen ska stå i centrum när det gäller förändringar avseende könsbekräftande vård.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att de reformer som omnämns i motionen bör genomföras senast under den innevarande mandatperioden.

Motionär: Carl Otto Engberg, Huddinge; Maria Jern, Falköping; Anne-Marie Ekström, Borås; Richard Brodd, Göteborg; Robin Nilsen, Stockholm; Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro; Mats Sahlin, Stockholm; Jesper Svensson, Stockholm; Dusan Mijovski, Stockholm

Svar till ○ 1

I **motion ○ 1** pekar motionärerna på en rad förslag för att stärka HBTQI-personers rättigheter. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att HBTQI-personers situation i Sverige behöver stärkas. Flera av förslagen ryms redan inom den redan fattade politiken som Liberalerna driver. Däremot är en del av förslagen allt för detaljerade för att PS ska kunna ställa sig bakom motionen som att-satsen är formulerad, att dessa förslag ska genomföras under mandatperioden. Självklart kommer Liberalerna i regeringen vara det parti som starkast driver på och upprätthåller en kraftfull politik för att förbättra HBTQI-personers rättigheter i Sverige. Därför anser partistyrelsen att **motion ○ 1 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion ○ 1 anses besvarad

○ 2. Vårdgraviditeter (tidigare surrogatmödraskap)

Den tidigare regeringen lade fram proposition 2020/21:176, Modernare regler för bekräftelse av föräldraskap, faderskapsundersökningar och för att åstadkomma könsneutral föräldraskapspresumtion. Detta ser vi positivt på. Dock saknas fortfarande förslag på bekräftelse av föräldraskap vid vårdmödraskap, rätten till sitt egna genetiska material och hur barn och föräldrars rättigheter ska tillgodoses vid vårdgraviditet arrangerat i annat land.

Vårdgraviditet/surrogatmoderskap kan förenklat beskrivas som att en kvinna är gravid, bär och föder ett barn, till tilltänkt föräldrar. Den gravida kvinnan har ingen genetisk koppling till barnet eller något anspråk på att få vårdnaden. Barnen föds tack vare en IVF-behandling. Där ett ägg befruktas med spermie utanför kroppen och ett embryo skapas. Embryot förs sedan in i kvinnan som ska bära barnet. En viktig förutsättning för vårdgraviditet är att det sker på frivillig basis från alla berörda parter. Föräldrarna förbinder sig att vara barnets vårdnadshavare från födseln. Det råder tyvärr rättsosäkerhet för barnet på grund av att svensk lag ser den som föder barnet som dess moder/vårdnadshavare. Barn som föds genom vårdmödraskap i Sverige får inte sina tilltänkta föräldrar som vårdnadshavare direkt vid födsel. De tilltänkta föräldrarna måste gå igenom legala processer där faderskap fastställs och vårdmodern måste avsäga sig vårdnaden och tillstyrker att den andra föräldern får adoptera barnet.

Samma osäkra rättsläge uppstår när barnet föds utomlands av en vårdmodern. Då föds barnet enligt svensk lag både statslöst och föräldralöst. Det gör att barnet hamnar i kläm mellan olika länders lagstiftningar. Denna process är inte ur barnets bästa perspektiv.

Svenskar som på grund av sjukdom eller annan anledning fryst ner genetiskt material (ägg, spermie eller embryo) har ingen rätt att använda det vid vårdmödraskap utomlands, då inget genetiskt material får lämna landet. Svenskar ska ha rätt till sitt egna genetiska material bland annat för vårdmödraskap utomlands.

Den tidigare utredningens (SOU 2016:11 Olika vägar till föräldraskap) faktaunderlag är tunt. T.ex. blev familjer med erfarenhet av vårdmödraskap helt uteslagna från utredningen. Många barn hamnar i kläm vid hemkomsten på grund av bristen på tydligt regelverk, vilket ger utrymme för godtycklighet och tolkningar, vilket också refereras till i utredningen. Lagförslaget gör barnen direkt föräldralösa då landet där barnet fötts i, ser endast de svenska föräldrarna som barnets föräldrar. Utredningens förslag skapar också en stor osäkerhet för de barn och familjer som redan finns i Sverige, då utredningen menar att alla myndigheter som kommer i kontakt med en familj kan driva frågan i tingsrätt om att upphäva föräldraskapet.

Allt sammantaget gör att ny utredning skyndsamt bör till sättas.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** en ny utredning skyndsamt tillsätts för att utreda och ta fram förslag hur vårdmödraskap ska tillåtas och regleras i Sverige
- 2. att** Liberalerna aktivt arbetar emot ett förbud som innebär att svenskar ska kunna ta hjälp av vårdmödraskap utomlands
- 3. att** barn till svenska medborgare som föds med hjälp av vårdgraviditeter utomlands får samma juridiska rättigheter som andra barn redan från födseln
- 4. att** Sverige ska acceptera utländska födelsebevis, vilket skulle innebära att det räcker för att påvisa föräldraskap när föräldrarna går till ambassaden med sitt barn för att få ansöka om samordningsnummer som i sin tur ska vara grund för ett pass.

Motionär: Carl Otto Engberg, Huddinge; Maria Jern, Falköping; Anne-Marie Ekström, Borås; Richard Brodd, Göteborg; Robin Nilsen, Stockholm; Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro; Mats Sahlin, Stockholm; Jesper Svensson, Stockholm; Dusan Mijovski, Stockholm

Svar till ○ 2

Motion ○ 2 tar upp behovet av en förändrad lagstiftning om vårdmoderskap för att möjliggöra detta i Sverige (yrkande 1). Vidare föreslås anpassningar av lagen för att beakta barns och föräldrars rättigheter vid vårdgraviditet i annat land (yrkande 2) samt lagändringar för snabbare fastställande av juridiskt vårdnadshavarskap vid vårdgraviditet i annat land (yrkande 3). Vidare föreslås en regeländring som får tolkas som att Sverige automatiskt ska erkänna giltigheten av utländska födelsebevis för att därmed förenkla utfärdande av samordningsnummer och pass till ett i utlandet fött barn (yrkande 4). Partistyrelsen vill inledningsvis understryka att Liberalerna anser att lagen bör ändras för att möjliggöra altruistiskt (icke-kommersiellt) vårdmoderskap i Sverige. Partiet arbetar redan för detta, liksom för att förändra lagstiftningen för att underlätta för barn och föräldrar då vårdmoderskapsarrangemang genomförs utomlands. **Motion ○ 2 yrkande 1–3 bör därför anses besvarade**, eftersom de ligger helt i linje med partiets redan antagna politik. Vad gäller yrkande 4 har partistyrelsen förståelse för resonemanget eftersom många barn som föds genom vårdmoderskapsarrangemang utomlands i dag hamnar i en juridisk knipa. Att införa en generell regel om att alla andra länders födelsebevis automatiskt ska erkännas i Sverige är dock alltför långtgående, eftersom det finns många andra situationer då det ligger i barnets intresse att svenska myndigheter gör en självständig prövning av om det går att fastställa föräldraskapet till ett barn. Det gäller i synnerhet då familjer kommer till Sverige från länder där folkbokföring saknas eller är mycket bristfällig. Med detta föreslås att **motion ○ 2 yrkande 4 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion ○ 2 anses besvarad

○ 3. Utbildning av personal i offentlig sektor

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbtqi-personers rättigheter. Offentliga arbetsgivare har ett särskilt ansvar att motverka diskriminering av hbtqi-personer. Personal måste få regelbunden utbildning och konkreta och praktiskt användbara handlingsplaner eller policys måste upprättas och följas upp. Även kommunernas och regionernas arbetsgivar- och intresseorganisationer har ett ansvar för att motverka diskriminering.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** personal ska genomgå utbildning i hbtqi-frågor
2. **att** konkreta, tydliga och praktiskt användbara handlingsplaner eller policys ska upprättas och följas upp. Dessa ska omfatta både bemötandet gentemot de medborgare som nyttjar verksamheterna och gentemot de egna medarbetarna
3. **att** relevanta styrdokument ska innehålla skrivningar om diskrimineringsgrunden sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck
4. **att** i all grundutbildning av till exempel lärare, socionomer och vårdpersonal ingår hbtqi-kunskap
5. mötesplatser i offentlig regi för unga ska vara trygga för hbtqi-personer.

Motionär: Carl Otto Engberg, Huddinge; Maria Jern, Falköping; Anne-Marie Ekström, Borås; Richard Brodd, Göteborg; Robin Nilsen, Stockholm; Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro; Mats Sahlin, Stockholm; Jesper Svensson, Stockholm; Dusan Mijovski, Stockholm

Svar till ○ 3

Ett antal hbtq-frågor inom offentlig sektor tas upp i **motion ○ 3**, som bland annat föreslår personalutbildningar i hbtq-frågor och en hbtq-säkring av offentliga styrdokument och policier. Partistyrelsen konstaterar att hbtq-personer än i dag möts av fördomar och dåligt bemötande i olika delar av samhället. Intoleransen föds ofta ur okunskap. För att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga arbetar Liberalerna sedan länge för ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Bland annat behövs olika former av utbildningssatsningar och kompetenshöjande åtgärder. Eftersom motionens förslag ligger väl i linje med den politik som Liberalerna redan bedriver i riksdagen föreslår partistyrelsen att **motion ○ 3 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion ○ 3 anses besvarad

○ 4. Familjebildning

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbtqi-personers rättigheter. I Liberalernas politiska program kan man läsa: "Liberalerna har gått i täten för att samkönade par och ensamstående ska ha samma möjlighet att adoptera som olikkönade par. Så långt har vi lyckats. Däremot är det fortfarande krångligt för en kvinna som lever med en annan kvinna att erkännas som barnets andra förälder. Vi vill att reglerna för bekräftelse av föräldraskap ska vara lika för alla par."

Detta är givetvis bra men inte tillräckligt. Ytterligare beslut behövs komma till stånd för att vårt program på riktigt ska stärka hbtqi-personers rättigheter att bilda familj. Samma regler ska gälla oavsett om insemination gjorts i Sverige på sjukhus eller utomlands eller i hemmet. Den födande kvinnans partner ska direkt bli barnets andra juridiska förälder. I dag måste partnern ansöka om att adoptera barnet vid insemination utomlands eller i hemmet. För de enskilda familjerna leder detta till ökad rättslig otrygghet. I dag är det inte tillåtet att fritt föfoga över ditt eget sparade genetiska material. Har du sparat ägg, spermier eller embryon, så är det inte tillåtet att exempelvis föra ut dessa från den region du sparat dessa i eller till annat land. Det finns dessutom olika regler i olika regioner.

Om du som transperson sparar spermier innan medicinsk och/eller kirurgisk behandling tvingas du som transkvinna gifta dig med en annan kvinna för att denna ska bära ditt barn. Staten bestämmer alltså att du måste ingå i äktenskap och "utåt sett" ett lesbiskt förhållande för att kunna bli förälder med hjälp av dina egna könsceller.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** alla regioner ska ha likvärdiga regler för insemination för lesbiska och båda kvinnorna ska kunna insemineras
2. **att** inseminationsbehandling även ska kunna erbjudas på privata kliniker i Sverige
3. **att** samma regler ska gälla för alla föräldrar genom en könsneutral föräldraskapspresumtion
4. **att** alla ska ha rätt att föfoga över eget genetiskt material som spermier, ägg och embryon

Motionär: Carl Otto Engberg, Huddinge; Maria Jern, Falköping; Anne-Marie Ekström, Borås; Richard Brodd, Göteborg; Robin Nilsen, Stockholm; Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro; Mats Sahlin, Stockholm; Jesper Svensson, Stockholm; Dusan Mijovski, Stockholm

Svar till ○ 4

Motion ○ 4 yrkande 1 rör familjebildning och där anför att regioner ska ha likvärdiga regler för insemination för lesbiska och båda kvinnorna ska kunna insemineras. **I motion ○ 4 yrkande 2** föreslås att inseminering ska kunna erbjudas på privata kliniker.

Liberalerna har en stolt tradition av progressiv och liberal hbtq-politik. Liberalernas standpunkt är, likt hälso- och sjukvårdslagen, att all vård ska vara jämlik över hela landet, detta bör dock också alltid ställas i relation till vad större nationell styrning innebär. Partistyrelsen instämmer i att inseminationsbehandling även ska kunna erbjudas på privata kliniker i Sverige, ett yrkande som bifölls när det inkom med exakt samma

lydelse från samma motionärer 2019. Mångfald och ett större vårdutbud är någonting eftersträvarvärt i vården. Därmed bör **motion O 4 yrkande 1 och 2 anses besvarade.**

I **motion O 4 yrkande 3** föreslås att föräldraskapspresumptionen ska göras könsneutral och i **motion O 4 yrkande 4** att genetiskt material ska kunna förfogas över fritt.

Föräldrabalken innehåller bestämmelser om föräldraskap, vårdnad, förmyndarskap och adoption. Föräldraskapspresumption handlar om att en person automatiskt erkänns som ett barns förälder utan att frågan behöver utredas av familjerätten eller avgöras i domstol. Den som är folkbokförd som man och är gift med en kvinna som föder ett barn blir till exempel automatiskt bokförd som barnets far, så kallad faderskapspresumption. För personer som lever i samkönade relationer är det mer komplicerat att få föräldraskapet fastställt för båda föräldrarna. Liberalerna har länge arbetat för att detta ska förändras, och nyligen har en reform trätt i kraft som skapar samma regler om föräldraskap efter assisterad befruktning utomlands för både olikkönade och samkönade par. Liberalerna anser att en fortsatt översyn av lagstiftningen bör ske för att skapa ytterligare juridisk jämlikhet mellan olikkönade och samkönade par i reglerna om föräldraskap. Detta är något som Liberalerna arbetar för i riksdagen sedan många år. Något ytterligare landsmötesbeslut är därför inte nödvändigt. **Motion O 4 yrkande 3** bör därmed anses besvarat.

Rörande **motion O 4 yrkande 4** är Liberalernas ståndpunkt att altruistiskt vårdmoderskap bör tillåtas i Sverige, förutsatt att det finns starka rättsliga garantier för både barnets och den födande kvinnans rättigheter. Det ska välkomnas om det kan skapas nya former för barn att komma till världen under former som är trygga för både barnet och den som är gravid med barnet. Partistyrelsen anser att det bör genomföras en ny utredning om vårdmoderskapsfrågor. Denna bör se över möjligheterna att tillåta altruistiskt vårdmoderskap, hur rättigheterna för barn som fötts genom vårdmoderskap utomlands till svenska föräldrar kan tillgodoses och flera frågor kring embryodonation, bland annat hur sparade embryon får användas. Med detta bör **motion O 4 yrkande 4 anses besvarat.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion O 4 anses besvarad

O 5. Transpersoners bemötande i hälso- och sjukvård

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbtqi-personers rättigheter. Det är en självklarhet att individer ska respekteras genom hela vårdkedjan samt att exempelvis tilltal och journalföring görs på ett respektfullt vis.

Det är inte rimligt att den person som genomgår en utredning hänvisas till med ett namn eller ett pronomen som känns obekvämt för den enskilda. Det är inte rimligt att en person ska behöva genomleva ett real life test eller dylikt för att få rätten att genomgå behandling eller byta identitet. Det är kränkande, utsätter människor för risker samt tenderar att öka risken för diskriminering i skola och yrkesliv.

Vård som är relevant för vårdtagaren ska också tillgängliggöras utifrån teknisk och medicinsk kompetens. Det vore

lämpligt om vården kunde standardiseras över landet samt innebära en kvalitetssäkrad vårdkedja där patientens bästa tas tillvara och vården anpassas efter individens behov. Finns behov av att anpassa exempelvis behandling för hårborttagning så ska det också göras. Finns behov av feminiserande behandling av ansikte eller annan avancerad specialistvård, så ska den vården finnas tillgänglig.

Behovet av utbildade sexologer med transkompetens är också stort och i dag finns endast mycket liten sådan kompetens inom landets gränser. Transkompetent gynekologisk och endokrinologisk kompetens är också mycket eftersatt. Journalföringen måste ovillkorligen utformas på så vis att exempelvis uppgifter om korrigerering eller annan information inte slentrianmässigt avslöjas inför exempelvis vårdgivare som inte har särskilt behov av att denna information kommer dem till del. Så är inte fallet i dag, då journalsystem är tämligen osäkra, innehåller obefintliga spärrmöjligheter och journalskrivning sker mycket slentrianmässigt. Möjligheten att skydda uppgifter för obehörig personal i dagens svenska journalsystem är bristfällig. Detta kan leda till ren fara eller obehag för vårdtagaren. Risken för felbehandling på grund av fördomar och diskriminering är högre än risken för felbehandling på grund av att delar av journaler inte är tillgängliga för hela vårdapparaten.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att kunskap om transpersoners villkor och villkor för personer med intersexvariation ska ingå i kursplanerna på högskoleutbildningar för människovårdande yrken
2. att genomföra en utbildningssatsning om de särskilda villkoren för transpersoner och personer med intersexvariation. Målgruppen ska vara vård- och omsorgspersonal med särskilt fokus på personal verksamma inom primärvård (vårdcentraler), vuxenpsykiatri, barn- och ungdomspsykiatri, LSS-verksamheter, äldreomsorg, modravård, barnavård, förlossningsvård, samt verksamma gynekologer, androloger och endokrinologer. Även berörd personal på IVO bör inkluderas i utbildningssatsningen
3. att ta fram ett underlag som kan användas nationellt för vad som gäller för att skriva remiss till utredning för könsdysfori. Detta för att få en jämlik vård i hela landet
4. att göra en genomlysning av journalsystem i Sverige för att gravida med manligt personnummer ska ha samma patientsäkerhet som gravida med kvinnligt personnummer
5. att nya system för till exempel journalföring inom sjukvården som tas fram ska vara kompatibla med alla personnummer.

Motionär: Carl Otto Engberg, Huddinge; Maria Jern, Falköping; Anne-Marie Ekström, Borås; Richard Brodd, Göteborg; Robin Nilsen, Stockholm; Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro; Mats Sahlin, Stockholm; Jesper Svensson, Stockholm; Dusan Mijovski, Stockholm

Svar till O 5

Motion O 5 innehåller förslag som rör transpersoners rättigheter. Partistyrelsen konstaterar att samma motion skickades in 2021. **Yrkande 1 och 2** rör kunskap och utbildning om transpersoners villkor och villkor för personer med intersexva-

riation. Då skrev partistyrelsen att kursplaner och utbildningsars utformning inte är något politiken beslutar över och att motionen därför inte kan bifallas. Redan i dag finns liknande kurser på många håll i landet. Nuvarande partistyrelsen vill till detta göra ett principiellt tillägg: Liberalernas självklara hållning är att den som besöker sjukvården ska bemötas som en individ och behandlas lika oavsett vilken könsvariation eller -identitet, och oavsett vilken läggning individen har. Det faller på liberaler i sjukhusstyrelser, kommuner och regioner att se till att personal och organisationer ska ha god kunskap om hur man bemöter transpersoner och personer med intersexvariation, utbildningar om vilket partistyrelsen uppmuntrar. Med detta sagt föreslår dock partistyrelsen landsmötet att **besvara motion O 5 yrkande 1 och 2. Motion O 5 yrkande 3–5** handlar om bättre vård vid könsbekräftande behandling samt om åtgärder för att förbättra bemötandet för personer med som ändrat juridisk könstillhörighet och därmed personnummer. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga, och det krävs ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Hälso- och sjukvård ska ges med respekt för alla människors lika värde och den enskildes värdighet, patientsäkerhet ska alltid stå högt på agendan. Likvärdigheten över landet när det handlar om könskorrigering vård behöver öka. Partistyrelsen samtycker med stora delar av motionärernas förslag, och flera av dem är sådant som Liberalerna redan driver i både regioner och i riksdagen. Fler av förslagen är dock väl detaljerade för landsmötet att ta ställning till. Partistyrelsen föreslår i och med detta landsmötet att **besvara motion O 5 yrkande 3–5**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion O 5 anses besvarad

O 6. Könsbekräftande vård

HBT-liberaler arbetar för att stärka hbtqi-personers rättigheter. Patologiseringen av transpersoner måste strykas ur svenska vårdmanualer och vårdkriterier. I stället bör diagnosticering beslutas vara en fråga om självdiagnosticering med hjälp från behörig vårdpersonal för att utesluta annan orsak till begäran om korrigering. I stället för en patologisering bör exempelvis transsexualism, intersexualism, intergenderism och andra relevanta tillstånd placeras under avsnitt i vårdmanualer som berör somatiska (kroppsliga) tillstånd med starkt vårdbehov och rätten till vård ska garanteras i lag samt utföras på det allmännas bekostnad såsom redan i viss mån sker i dag för delar av gruppen.

Särskilda utrednings- och behandlingsteam med relevant och multidisciplinär specialistkompetens ska inrättas i samtliga län, men kan vid behov klassas som rikssjukvård för att garantera jämn kvalitet och tillgång. Särskilda specialistteam med uppgift för att hjälpa barn och ungdomar ska inrättas på länsnivå med samma höga krav som för vuxna patienter. Utformningen av dessa team bör kunna lämnas åt exempelvis Socialstyrelsen att utvärdera och genomföra. Det är fullständigt orimligt att intersexuella i behov av vård inte beaktas uti-

från detta och i vissa fall behandlas med könshormoner som strider mot den egna identiteten för att säkerställa individens behov av vård. Detta är fråga om en kroppsbehandling och ett omyndigförklarande av individen utifrån förlegade skäl som får anses vara synnerligen besvärande i en rättsstat. Individens egen uppfattning och behov ska alltid beaktas.

Såvida ingrepp inte anses vara absolut nödvändiga för individens hälsa ska inga ingrepp göras i barns genitalier och reproduktiva organ på grund av intersexuella tillstånd innan den dagen då barnet själv beslutar vad som ska ske och varför. I de flesta fall behöver inga ingrepp göras för att personen ska kunna leva ett normalt liv, sköta kroppsliga funktioner, hygien och liknande. Det är fullt rimligt att kräva att barnet själv får en chans att bestämma vilket kön hen tillhör och vad som eventuellt bör eller inte bör göras i form av behandling och kirurgi.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** implementera ett standardiserat vårdförlopp av hela eller delar av den könsbekräftande vården. Detta ska inkludera möjligheten till fertilitetsbevarande insatser
2. **att** göra den könsbekräftande vården mer jämlik över landet och säkra tillgång till vård för alla som har behov av den oavsett till exempel ålder och könstillhörighet
3. **att** informera alla regioner om att möjligheten att söka vård i andra regioner i enlighet med patientlagen gäller också för den könsbekräftande vården
4. **att** utreda möjligheten om förskrivning av hormoner till personer som redan genomgått utredning kan utlokaliseras till andra vårdgivare inom primärvården för att avlasta teamen
5. **att** förutsättningslöst utreda frågan om lagstiftning eller andra åtgärder gällande kirurgiska och andra ingrepp på personer som föds med intersexvariationer
6. **att** säkra patientens rätt till information om den egna medicinska historien
7. **att** ta fram ett kunskapsstöd för vården av personer som föds med intersexvariationer.

Motionär: Carl Otto Engberg, Huddinge; Maria Jern, Falköping; Anne-Marie Ekström, Borås; Richard Brodd, Göteborg; Robin Nilsen, Stockholm; Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro; Mats Sahlin, Stockholm; Jesper Svensson, Stockholm; Dusan Mijovski, Stockholm

Svar till O 6

Motion O 6 innehåller flera förslag för ett bättre bemötande av transpersoner och personer med intersexvariation i hälso- och sjukvården, samt bättre vård vid könskorrigering. Partistyrelsen delar nu, på samma vis som när precis samma motion inkom 2021, motionärernas uppfattning att hbtqi-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga, och det krävs ett kompetenslyft avseende hbtqi-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Hälso- och sjukvård ska ges med respekt för alla människors lika värde och den enskildes värdighet, patientsäkerhet ska alltid stå högst på agendan.

Likvärdigheten över landet när det handlar om könsskorrigerande vård behöver öka. Partistyrelsen samtycker med stora delar av motionärernas förslag, och flera av dem är sådant som Liberalerna redan driver i både regioner och i riksdagen. Frågan om implementerade av standardiserade vårdförlopp ligger på sjukvårdens huvudmän och där behöver regionerna själva avgöra hur vida ett införande av en SVF är möjlig eller ej. Vidare är det redan idag möjligt genom upphandling och vårdval att både förskrivning av hormoner och utredning sker av annan vårdgivare än den ansvariga regionen. En del av förslagen är dock väl detaljerade för landsmötet att ta ställning till. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att alla har rätt att få god och rätt vård när de behöver den. Vad viktigare är dock att ingen riskerar att få fel vård, varför mer kunskap behövs innan kunniga experter bör besluta i fråga. Partistyrelsen föreslår därmed landsmötet att **motion O 6 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion O 6 anses besvarad

O 7. Hbtqi-personer i asylprocessen

Det är viktigt att asylprocessen för hbtqi-personer är rätts-säker. Kompetensen hos de som utreder, biträder och tolkar en asylsökande måste vara hög. Särskilt när det gäller hbtqi-personer är det angeläget att det finns kunskap kring dessas situation i hemlandet. Dessutom måste säkerställas att de inblandade i asylprocessen har en positiv inställning till hbtqi-personer. Det vore katastrofalt om till exempel en tolk instämmer i den inställning som den asylsökandes hemland har kring hbtqi-personer.

Eftersom det på asylboenden blandas personer från olika länder och kulturer kan hbtqi-personer råka ut för att bo tillsammans med andra som har en negativ inställning till hbtqi-personer. Risken finns att de då utsätts för hot och våld. De som står för ett asylboende måste säkerställa att så inte sker. Asylboenden ska hbtqi-certifieras eller diplomeras. En person som söker asyl på grund av att hen inte kan leva öppet som hbtqi-person i sitt hemland kan förmodligen inte under över-skådlig tid återvända dit. Därför är det logiskt att en hbtqi-person direkt får permanent uppehållstillstånd. En hbtqi-person ska inte heller utvisas med argumentet att hen kan leva i garderoben.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Stärka rättssäkerheten och kompetensen vid asyl-prövningar som gäller hbtqi-personer genom utbildning av utredare, advokater och tolkar
2. **att** hbtqi-säkra asylboenden
3. **att** ingen ska utvisas med argumentet att hen kan leva i garderoben
4. **att** hbtqi-personer ska ges permanent uppehållstillstånd
5. **att** hbtqi-personer med skyddsbehov ska få permanent uppehållstillstånd

Motionär: Carl Otto Engberg, Huddinge; Maria Jern, Falköping; Anne-Marie Ekström, Borås; Richard Brodd, Göteborg; Robin Nilsen, Stockholm; Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro; Mats Sahlén, Stockholm; Jesper Svensson, Stockholm; Dusan Mijovski, Stockholm

Svar till O 7

I **motion O 7** tas upp frågor gällande hbtqi-flyktingar. Partistyrelsen bedömer att **motion O 7 yrkande 1 och yrkande 3** redan är partiets politik. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att förföljelse på grund av sexuell läggning ska utgöra skäl för asyl och den som förföljs kan beviljas flyktstatus samt att det finns anledning att analysera hur rättstillämpningen ser ut i praktiken avseende asylsökande hbtqi-personer. Liberalerna har i riksdagen krävt att personer inte ska nekas asyl för att de tvingats dölja sin sexuella läggning på grund av landets förtryckande sociala och rättsliga normer och praxis för asylsökande som hänvisar till könsrelaterad förföljelse behöver fortlöpande följas. Det är viktigt att asylboenden är säkra för HBTQI-personer. Under de senaste åren har det uppdragats flera fall som visar på hur HBTQI-personer trakasseras på asylboenden och partistyrelsen menar att det är av yttersta vikt att dessa personer skyddas. Därför föreslår partistyrelsen att **motion O 7 yrkande 2 bifalls med vad partistyrelsen anför**.

Liberalernas principiella utgångspunkt är att permanenta uppehållstillstånd ska gälla. Vad gäller frågan om permanenta uppehållstillstånd för HBTQI-personer vill partistyrelsen uppmärksamma motionärerna på att tillfälliga uppehållstillstånd numera är grunden för Sveriges migrationspolitik. Därför ställer sig partistyrelsen tveksam till undantag från den grundregeln för vissa grupper. Partistyrelsens yrkar att **motion O 7 yrkande 4 och 5 bör anses besvarade**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion O 7 yrkande 1, och 3-5 anses besvarade
2. **att** motion O 7 yrkande 2 bifalls med vad partistyrelsen anför

O 8. Regnbågssäkra Kriminalvården

Kriminalvården måste ha konkreta och praktiska riktlinjer för att motarbeta diskriminering både bland personal och bland interner. Dessutom måste det finnas förebyggande arbete och ett säkerhetsmedvetande som gör att intagna hbtqi-personer kan vara trygga på häkten och anstalter. Transpersoner är särskilt utsatta, då visitation och förvarstagande är uppdelat utifrån juridiskt kön.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** hbtqi-kompetensen stärks inom kriminalvården.

Motionär: Carl Otto Engberg, Huddinge; Maria Jern, Falköping; Anne-Marie Ekström, Borås; Richard Brodd, Göteborg; Robin Nilsen, Stockholm; Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro; Mats Sahlén, Stockholm; Jesper Svensson, Stockholm; Dusan Mijovski, Stockholm

Svar till O 8

Motion O 8 föreslår att Liberalerna arbetar för att hbtqi-kompetensen stärks inom kriminalvården. Motionärerna lyfter fram att det behövs ett förebyggande arbete och ett säkerhetsmedvetande som gör att intagna hbtqi-personer kan vara trygga på häkten och anstalter. Transpersoner är särskilt utsatta, då visitation och förvarstagande är uppdelat utifrån juridiskt kön. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattningen att det är viktigt att Kriminalvårdens medarbetare har en god kännedom om hbtqi-frågor och att det bedrivs ett systematiskt arbetet mot diskriminering. Partistyrelsen föreslår att **motion O 8 bifalles**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion O 8 bifalls

O 9. Grundlagsskydd för transpersoner

Stora förbättringar av situationen för hbtq-personer har skett under de senaste årtiondena, inte minst efter enträget arbete från Liberalerna.

Trots detta är situationen för transpersoner fortfarande mycket besvärande. Transpersoner drabbas fortfarande av mycket stora fördomar och diskriminering, och mycket kvarstår för att kunna ge transpersoner adekvat vård och stöd. En tredjedel av unga transpersoner har någon gång övervägt självmord.

I Regeringsformens 1 kap 2 § fastslås att: ”Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person.” Det innebär att transpersoner inte omfattas av grundlagens skydd mot diskriminering.

I Diskrimineringslagens portalparagraf i 1 kap 1 § stadgas däremot att: ”Denna lag har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.”

Det finns ingen rimlig anledning att transpersoner inte ska åtnjuta samma skydd mot diskriminering som andra. Regeringsformen bör därför ändras så att även könsöverskridande identitet eller uttryck skyddas på samma sätt som i Diskrimineringslagen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet uttalar att Regeringsformen bör ändras så att även könsöverskridande identitet eller uttryck skyddas på samma sätt som i Diskrimineringslagen.

Motionär: Mats Sahlin, Stockholm; Maria Jern, Falköping; Anna Starbrink, Stockholm; Anne-Marie Ekström, Borås; Marita Slotte, Haparanda; Carl-Otto Engberg, Stockholm; Richard Brodd, Göteborg; Ylva Mozis, Vallentuna; Maria Mattson Mähl, Uppsala; Erik Timm, Växjö; Jesper Svensson, Stockholm; Robin Nielsen, Stockholm; Pär Gustafsson, Göteborg; Joar Forssell, Stockholm; Jessica Johnson, Vallentuna; Peter Edholm, Solna; Henrik Silfverstolpe, Trelleborg; John Thornander, Borlänge; Carina Nertlinge, Skurup; Maria Lundqvist Brömster, Nordmaling; Rasmus Jonlund, Stockholm; Facundo Unia, Stockholm

Svar till O 9

I **motion O 9** förespråkas att transpersoner ska ges skydd i grundlagen. Motionären påpekar att transpersoner inte omfattas av regeringsformens skydd mot diskriminerande lagstiftning och förespråkar att transpersoner också ska skyddas i grundlagen.

Diskrimineringslagen, som finns i vanlig lag, omfattar redan i dag könsidentitet och könsuttryck. Det diskrimineringsförbud som finns i regeringsformen tar sikte på lagstiftningsmakten, och går ut på att lagar och myndighetsregler inte får diskriminera på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande, sexuell läggning eller kön.

Partistyrelsen delar motionärens syn kring att transpersoner fortfarande är mycket utsatta. Det finns ingen anledning att de inte ska åtnjuta samma skydd mot diskriminering som finns vad gäller sexuell läggning. Vi konstaterar att Liberalerna varit pådrivande för att förbudet mot diskriminerande lagstiftning i den senaste grundlagsreformen breddades till att inkludera sexuell läggning. Partistyrelsen ser positivt på att också transpersoner skyddas i regeringsformen i en kommande grundlagsöversyn. Partistyrelsen föreslår därför **att bifalla motion O 9**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion O 9 bifalls

O 10. Omotiverade kirurgiska ingrepp på intersex-personer

Att vara intersexperson innebär att man har en medfödd variation av ens fysiska kropp, som kan gälla hormonnivåer, kromosomer och inre och yttre könsorgan. Det kan handla om en variation av hur ens kropp ser ut som inte stämmer överens med hur en typiskt kvinnlig eller typiskt manlig kropp förväntas vara. Det kan också handla om en variation som inte syns, utan är hormonell eller genetisk. Inom vården kallas de tillstånd som benämns intersexvariationer för DSD, som står för ”differences of sex development”.

Det är dags för Liberalerna att ta kampen för intersex-personers rättigheter. I en rapport från 2017 visade Socialstyrelsen att barn fortfarande utsätts för kirurgiska ingrepp för att ”rätta till könet” som motiverats med kosmetiska eller sociala skäl snarare än medicinska. Intersex-personer utsätts därige-

nom för kroppsliga övergrepp och behandlingar som inte är medicinskt motiverade. Detta är ett stort ingrepp i den kroppsliga autonomin som berövar intersexpersoner makten över sina egna liv.

Sverige är ett land som inte ligger i framkant när det gäller HBTQI+ personer rättigheter, men när det gäller intersexpersoners frihet så ligger vi långt efter. Enligt organisationen ILGA Europe ligger Sverige mycket efter när det gäller att säkerställa intersexpersoners mänskliga rättigheter, Sverige har inte genomfört en enda av de reformer som rekommenderas för att säkerställa intersex-personers rättigheter. Det måste Liberalerna driva på för att ändra på.

FN, WHO och Europarådet menar att dessa ingrepp utgör grova kränkningar av intersex-personers mänskliga rättigheter. Så länge det inte finns någon medicinsk motivering till dessa ingrepp, så bör inte dessa ingrepp inte vara tillåtna för personen i fråga är i beslutsför ålder och ger ett informerat samtycke. Intersexpersoner måste själva ha makten över sina kroppar, det ska inte staten ha.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar ställning för att förbjuda medicinskt omotiverade ingrepp på intersex-personer så länge personen själv inte givit sitt samtycke.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till O 10

Motion O 10 föreslår att Liberalerna ska verka för att partiet tar ställning för att förbjuda medicinskt omotiverade ingrepp på intersex-personer så länge personen själv inte givit sitt samtycke. Intersexpersoner har många olika variationer och kan innebära till exempel att man har en medfödd variation av ens fysiska kropp, som kan gälla hormonnivåer, kromosomer och inre och yttre könsorgan. Det kan också handla om en variation som inte syns, utan är hormonell eller genetisk. Vissa variationer kräver medicinsk behandling och andra inte. Motionärerna hänvisar till en rapport från Socialstyrelsen (2017) som visar att barn fortfarande utsätts för kirurgiska ingrepp för att "rätta till könet" som motiverats med kosmetiska eller sociala skäl snarare än medicinska. Partistyrelsen instämmer i motionärernas problembeskrivning att icke-medicinska ingrepp som utförs vid en låg ålder och utan samtycke är problematiskt ur flera aspekter. Några EU-länder, bland annat Tyskland, har gett ett skydd till individen när de är för unga för att kunna ge samtycke. Däremot finns det undantag och mot det kontrollinstanser för att både kunna säkerställa barnets hälsa och bästa, samtidigt som ett oskäligt ingrepp på individen stoppas. Partistyrelsen ställer tveksam till om ett sådant generellt förbud som motionärerna yrkar på är det bästa för barnet. Det finns viktiga lärdomar att ta och svåra gränsdragningar att göra, bland annat för att kunna ta hänsyn för individens totala hälsa och medicinska risker som inte är akuta. Partistyrelsen föreslår att **motion O 10 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion O 10 anses besvarad

O 11. Diskriminera inte blodgivare

Efter sexuellt umgänge med en ny partner ska du vänta minst 3 månader med att ge blod.

I Sverige är det idag belagt med karenstid för personer vill donera blod, om du har samkönat sex. Heterosexuella personer som skaffar en ny partner bör vänta tre månader innan de ger blod. Män som har sex med män behöver vänta 6 månader innan blod kan doneras enligt Socialstyrelsens regler för blodgivning.

Denna regler ändrades 2021 och har nu förkortats från 12 månader till 6 månader.

En person som har sex med personer av samma kön måste alltså vänta 6 månader innan de donerar blod. Under denna tid kan personer avlida, blod saknas och en person diskrimineras för dess sexuella preferens.

Denna regel är förlegad då ingen kan kontrollera vem en person har sex med eller hur länge sen det var.

Idag testas blod mot en mängd sjukdomar vilket torde leda till att anomalier i blodet upptäckts utan att diskriminerande regler behövs.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att avskaffa karenstiden för bloddonation på grund av den så kallade riskexponeringen för män som har sex med män.
2. **att** Liberalerna verkar för att reglerna för bloddonation blir lika oavsett sexuell preferens
3. **att** Liberalerna verkar för att reglerna om 3 månaders karens vid bloddonation ska gälla alla, oavsett sexuell preferens.

Motionär: Kristian Wedlin, Gnesta

Svar till O 11

Motion O 11 innehåller förslag om ändrade karenstider för blodgivning för män som har sex med män samt att reglerna ska vara lika för alla, oavsett sexuell läggning. Partistyrelsen är enig med motionären. Regler för vem som får ge blod ska såklart ta hänsyn till givarens hälsa och eventuell smitta denne kan bära. Det är därför rimligt att det finns en viss karenstid från dess att en potentiell givare haft en ny sexuell kontakt, riskerat att utsättas för blodsmitta eller liknande. Det är dock inte rimligt att avsiktligt exkludera potentiella blodgivare ur givarskaran på grund av sexuell läggning. I regeringen har Liberalerna medverkat till att Socialstyrelsen ska möjliggöra individbaserad riskbedömning av blodgivare, så att personer på grund av sexuell läggning inte automatiskt utesluts. Partistyrelsen konstaterar att Liberalerna i riksdagen arbetar för att motionärens vision ska bli verklighet och föreslår därför landsmötet att **motion O 11 bifalls med vad partistyrelsen anför.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion O 11 bifalls med vad partistyrelsen anför

○ 12. En ny liberal jämställdhetspolitik för att vinna tillbaka kvinnorna!

Kvinnorna har tidigare utgjort en viktig del av Liberalernas kärnväljare och vi hade länge fler kvinnliga väljare än manliga. För tjugo år sedan röstade exempelvis 16 procent av kvinnorna på Folkpartiet (Liberalerna) jämfört med männens 14 procent. Sedan 2014 röstar fler män än kvinnor på Liberalerna. I valet 2022 röstade 4 procent av kvinnorna på Liberalerna mot 5 procent av männen. I den artikelserie som SvD publicerade efter valet 2022 om politikens könsgap, hade partiet stöd av 3,5 procent bland unga kvinnor (18-25). Även i medlemskåren syns detta tapp i intresset från kvinnornas håll, där andelen kvinnor nu nästan sjunkit till 35%.

Förbundsstyrelsen i Stockholm ser att Liberalerna behöver ta ett nytt grepp kring jämställdhet och göra sig relevant för väljare, oavsett kön, som vill lägga sin röst och sitt engagemang på dessa frågor. I partiets valanalys så är det tydligt att vi inte vann typväljaren *Akademikern Anna* – dvs en akademiker boende i en stad och som ser bl.a. jämställdhet som centralt. Liberalerna kan inte endast luta oss mot vår stolta historia i kampen om kvinnors rättigheter. Vi måste återigen bli alla "Akademiker-Annors" självklara val, med en modern jämställdhetspolitik. Med en liberal jämställdhetsminister borde förutsättningarna vara goda för detta.

Kvinnliga väljare har självklart fler intresseområden än jämställdhet, men för ett socialliberalt parti borde jämställdhetsfrågorna vara vår paradgren. Det är också jämställdhetspolitiken som kan särskilja oss från övriga borgerliga partier, och som har potential att locka röster från vänstersidan. Vår historiska trovärdighet är hög, nu gäller det också att vi blir relevanta för dagens utmaningar – det är dags att vinna tillbaka kvinnornas förtroende!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** ett nationellt jämställdhetspolitiskt program tas fram
2. **att** en strategi och handlingsplan tas fram för att vinna tillbaka kvinnliga väljare och värva kvinnliga medlemmar.

Motionär: Förbund Stockholm

Svar till ○ 12

Motion ○ 12 föreslår att Liberalerna ska verka för att ta ett nytt grepp kring jämställdhet och göra sig relevant för väljare, oavsett kön, som vill lägga sin röst och sitt engagemang på dessa frågor. Motionärerna belyser att det inte räcker att stolt luta oss mot vår historia i kampen om kvinnors rättigheter, utan vi behöver återigen bli alla "Akademiker-Annors" självklara val, med en modern jämställdhetspolitik. Partistyrelsen delar uppfattningen att jämställdhetsfrågorna är en liberal paradgren och att vi har goda förutsättningar att utveckla vår jämställdhetspolitik med en minister i regeringen som driver på i dessa frågor. Partistyrelsen ser behovet av att inför valet 2026 ha en uppdaterad strategi med målgruppsinriktade budskap som attraherar liberala väljare där kvinnliga akademiker i storstäder är en viktig målgrupp. Partistyrelsen föreslår att **motion ○ 12 bifalles**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion ○ 12 bifalls

○ 13. Jämställdhet för kvinnor med funktionsnedsättning

Kvinnor med funktionsnedsättning har sämre förutsättningar än män med funktionsnedsättning vad gäller delaktighet på arbetsmarknaden och arbetsvillkor. De har därför lägre inkomster och sämre möjligheter till ekonomisk självständighet. Kvinnor med funktionsnedsättning är överrepresenterade i den grupp vars disponibla inkomst understiger 60 procent av medianinkomsten, vilket är den relativa fattigdomsgränsen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** allt riktat stöd till personer med funktionsnedsättningar i utbildning och arbetsliv ses över utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Christina Soldan, Skellefteå; Bengt Eliasson, Nacka; Jakob Hallberg, Kalmar; Carina Nertlinge, Skurup; Pernilla Ekelund, Svalöv; Pia Delin, Örebro; Jennie Uller, Kalmar; Ulla Herbert, Malmö; Malin Danielsson, Stockholm; Erika Rydja Sandvik, Eskilstuna; Niklas Ängelid, Tyresö; Anders Karlsson, Örebro; Harriet Johansson, Lund; Jessica Johnson, Vallentuna; Torbjörn Karlsson, Malmö

Svar till ○ 13

Motion ○ 13 yrkar på att allt riktat stöd till personer med funktionsnedsättningar i utbildning och arbetsliv ses över utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Motionärerna anför att kvinnor med funktionsnedsättning har sämre förutsättningar än män med funktionsnedsättning vad gäller delaktighet på arbetsmarknaden och arbetsvillkor. Det leder till att dessa kvinnor har sämre möjligheter till ekonomisk självständighet. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att den ekonomiska jämställdheten måste bli bättre, även mellan kvinnor och män med funktionsnedsättning. De jämställdhetspolitiska målen och Liberalernas jämställdhetspolitik i övrigt ska inte ses som något som inte gäller kvinnor med funktionsnedsättning. Partistyrelsen anser att stöd som går till funktionshindrade inte på något sätt ska anses bortkopplade från jämställdhetsarbetet. För Liberalerna är det självklart att jämställdhet mellan kvinnor och män gäller alla lika oavsett funktionshinder eller ej. Därför yrkar partistyrelsen på att **motion ○ 13 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion ○ 13 anses besvarad

○ 14. Värna begreppet mäns våld mot kvinnor

Kvinnors unika situation måste uppmärksammas. En av feminismens framgångar kan förklaras med att idogt kämpa för och lyfta fram just hur kvinnor i otaliga sammanhang haft andra förutsättningar än män och hur dessa inte har uppmärksamats i samma grad, hur kvinnor fördelats och hur kvinnors behov har förbisetts. Att mäta och kunna lägga fram fakta gällande icke jämställda förhållanden är grundläggande för att få till stånd de förändringar som leder till ett mer jämställt samhälle.

Ett område som rönt särskild uppmärksamhet under många år är arbetet för att uppmärksamma och åtgärda situationen avseende mäns våld mot kvinnor och regeringens sjätte konkreta jämställdhetsmål är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Liberala Kvinnor uppfattar att en förskjutning av begrepp om våld är på gång. Hos regeringens egen myndighet Socialstyrelsen finns kategorin Vårds- och brottsrelaterade frågor. Sedan ett antal fokusområden, där det väsentliga området Hedersrelaterat våld och förtryck är ett fokusområde liksom Könstypning samt Sex mot ersättning. Tre utpekade fokusområden som direkt visar vilken typ av våld som avses. Därmed finns inte det uttalade jämställdhetsmålet om mäns våld mot kvinnor utpekat, utan återfinns inbakat i fokusområdet Våld i nära relation. Det här är ett bredare begrepp som även inkluderar exempelvis våld mot barn, våld i samkönade relationer och våld mot män i en familjekontext. Allt våld, oavsett vem som utsätts eller vem som blir utsatt, ska självfallet uppmärksammas och hanteras på bästa möjliga sätt. Men då kvinnor är särskilt utsatta av våldsamma män behöver terminologin bevaras. Den omfattar mäns våld mot kvinnor i nära relationer, som är det vanligaste, men även annan våldsutsatthet som kvinnor specifikt utsätts för av män.

Allt inom riksdagens arbete syftar till att reglera vårt samhälle, sätta och manifestera vad som ska vara gällande, och man skulle kunna uttrycka sig som så – att det är genom orden Sverige styrs. Därför blir ord väsentliga. Genom historien har mäns våld mot kvinnor ofta setts som en familjeangelägenhet och har systematiskt förminskats med begrepp som ”familjebråk” och ”relationsvåld”. Liberala Kvinnor vill att Liberalerna i all sin politik och även i delar där partiets företrädare har påverkansmöjlighet, är noggranna med att använda en terminologi som bidrar till att värna kvinnors villkor. Det är viktigt att fortsätta att tala om mäns våld mot kvinnor.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna i sin politik och kommunikation värnar begreppet mäns våld mot kvinnor
2. **att** Liberalernas företrädare använder begreppet mäns våld mot kvinnor när det är det som avses.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till ○ 14

I **motion ○ 14** lyfter motionärerna att Liberalerna ska verka för att i sin politik och kommunikation värnar begreppet mäns våld mot kvinnor och att företrädare använder begreppet mäns våld mot kvinnor när det är det som avses. Motionärerna tar upp vikten av att den feministiska kampen handlar om att peka på orättvisor som just drabbar kvinnor för att synliggöra den ojämställdhet som finns i samhället. Där menar motionärerna att de ser en risk att viktiga begrepp som mäns våld mot kvinnor förminskas genom att kalla det för familjebråk eller relationsvåld. De vill i stället att Liberalernas företrädare tydligt använder sig av mäns våld mot kvinnor. Partistyrelsen delar självfallet uppfattningen att begrepp som mäns våld mot kvinnor ska användas som kommunikativt begrepp när det är vad som avses, om det finns inga oklarheter. Däremot finns det en problematik att delmål 6, mäns våld mot kvinnor, även innefattar våld och utnyttjande som inte nödvändigtvis behöver vara en man som begår våld mot en kvinna. HBTQI-personers utsatthet hamnar idag inom mäns våld mot kvinnor. Samma sak gäller kvinnors våld mot män. Oavsett om den stora andelen våld i nära relationer och könsrelaterat våld begås av en man mot en kvinna har vi som liberaler ett ansvar att utgå från ett individperspektiv. Då måste hänsyn tas till en begreppsanvändning som inte utestänger eller osynliggör. Mäns våld mot kvinnor är, och kommer vara, ett relevant fortsatt återkommande begrepp som Liberalernas företrädare kommer använda sig av. Därför anser partistyrelsen att **motion ○ 14 är besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion ○ 14 anses besvarad

○ 15. Ta lärdom av England – kriminalisera strypvåld

Sexualiteten tillhör människans innersta sfär och är i princip något som staten inte ska lägga sig i. Men idag vittnar många unga kvinnor om att strypsex har blivit vanligt förekommande och vårdpersonal och kvinnojourer bekräftar denna bild. De fåtal avgöranden i domstol som gäller strypsex vittnar om en valhänthet bland åklagare och domstolar i frågan.

Problemet ligger i att den som tar strypgrepp om en människas hals och trycker till inte vet om partnern kommer uppleva en euforisk känsla, få huvudvärk, råka kissa på sig, få en allvarlig hjärnskada eller kommer att dö. Storbritannien har kriminaliserat strypvåld i sin lag mot våld i nära relationer (Domestic Abuse Act 2021). Den som stryper, kväver eller på annat sätt hindrar andningen på en annan person, utan samtycke, gör sig skyldig till brott. Den utsatta personen kan inte lämna ett giltigt samtycke till strypningen om effekten är kroppsskada, sjukdom, smärta eller att hen blir medvetlös. Den brittiska lagstiftningen mot strypvåld kan tjäna som förebild för en ny svensk lagstiftning på området.

Liberala Kvinnor förespråkar en ökad tydlighet om vad som ska gälla i fråga om strypvåld. Att lägga händerna kring någons hals och trycka till så att andningen försvåras ens en kort stund är farligt. Det ska alla människor kunna förväntas känna till. Liberala Kvinnor vill att strypvåld som leder till ska-

dor precis som i brittisk lagstiftning ska bli ett särskilt brott. Det bör alltså införas en särskild brottsrubricering i brottsbalken som gäller strypvåld.

Det kan invändas att strypvåld på sätt och vis redan är kriminaliserat. Strypsex som leder till döden kan utgöra mord, dråp eller grovt vållande till annans död. Strypsex som leder till kroppsskada, smärta eller medvetenlöshet kan utgöra misshandel. Vid ett åtal om misshandel har dock den misshandlades samtycke normalt en ansvarsbefriande verkan för den som åtalats. Givetvis måste hänsyn tas till såväl den personliga integriteten som att enskilda ska kunna samtycka till hårt sex, till exempel BDSM-sex. Men ingen samtycker till att få hjärnskador.

Därför behövs en ny lagstiftning som klargör att ett samtycke saknar ansvarsbefriande verkan för den som hindrar annans andningsvägar om effekten av hindret är fysiska men, som t.ex. medvetenlöshet, förlust av kroppskontroll, hjärnskador m.m.

När strypsex har blivit så vanligt förekommande behövs en ökad tydlighet både för allmänheten och en ökad vägledning för rättskipningen. Därför bör en ny brottsrubricering som specifikt avser strypvåld införas i svensk lagstiftning.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att strypvåld ska införas som en särskild brottsrubricering i svensk lagstiftning
2. **att** Liberalerna verkar för att en persons samtycke till strypsex saknar ansvarsbefriande verkan för den som hindrar annans andningsvägar om effekten av hindret är fysiska men, som kroppsskada, sjukdom, smärta eller medvetenlöshet.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till O 15

Motion O 15 föreslår att Liberalerna verkar för att strypvåld ska införas som en särskild brottsrubricering i svensk lagstiftning samt att Liberalerna verkar för att en persons samtycke till strypsex saknar ansvarsbefriande verkan för den som hindrar annans andningsvägar om effekten av hindret är fysiska men, som kroppsskada, sjukdom, smärta eller medvetenlöshet. Motionärerna pekar på att Storbritannien har infört strängare lagskärpningar kring strypsex som ska skydda våldsutsatta och göra det lättare att lagföra den som begår våld under sex. Partistyrelsen delar uppfattningen att ingen ska tvingas till eller på något sätt skadas av sex. Däremot är det av största vikt att lagar och regelverk utgår ifrån vetenskaplig evidens på området som respekterar den individuella sexualiteten.

Precis som motionärerna säger tillhör sexualiteten människans innersta sfär och är i princip något som staten inte ska lägga sig i. Det finns fler inslag i sexakten än det motionärerna pekar på som vid oaksamhet kan leda till skada. Domestic

Abuse Act 2021 som hänvisas till i motionen började gälla 7 juni 2022 och det saknas utförliga utvärderingar av lagstiftningens effekter. Då det idag dock inte finns någon tydlig samtycken från forskning och att det i nuläget saknas bra bedömningar kring effekterna av lagstiftning kring strypsex anser PS att **motion O 15 yrkande 1 bör avslås**. Däremot vill partistyrelsen betona att sex utan samtycke är brottsligt och att det redan idag inte är möjligt att samtycka till att bli grovt misshandlad. Partistyrelsen tycker att det är rimligt att vissa samtycken inte har ansvarsbefriande verkan. Därför föreslår partistyrelsen att **motion O 15 yrkande 2 bör anses besvarat**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion O 15 yrkande 1 avslås
2. **att** motion O 15 yrkande 2 anses besvarat

O 16. Avskaffa betänketiden vid skilsmässa för våldsutsatta

I dagsläget kan den eller de som önskar skilja sig försättas i betänketid i sex månader om de har barn under 16 år boende hos sig eller om de inte är överens om att skiljas. Det finns fem undantag för när betänketiden kan kringgå. För par som lever åtskilda sedan minst två år eller om någon av makarna tvingades gifta sig, var under 18 år, redan var gift eller om makarna är nära släkt med varandra, ska skilsmässan alltid beviljas direkt utan föregående betänketid.

Det finns dock inget undantag för att kringgå betänketiden när våld i hemmet förekommer. Betänketiden kan av förövaren användas för att ytterligare sätta den våldsutsatta i en osäker situation genom att eskalera hot och/eller fysiskt- och ekonomiskt våld.

Vi menar att lagstiftningen behöver kompletteras så att personer som är utsatta för våld av sin make/maka omfattas av rätten att skilja sig utan betänketid.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att betänketiden vid skilsmässa avskaffas när det förekommer våld i äktenskapet.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till O 16

Motion O 16 föreslår att partistyrelsen verkar för en lagändring där det är möjligt att avskaffa betänketiden vid skilsmässa för våldsutsatta. I dagsläget kan den eller de som önskar skilja sig försättas i betänketid i sex månader om de har barn under 16 år boende hos sig eller om de inte är överens om att skiljas med fem undantag. Det finns dock inget undantag för att kringgå betänketiden när våld i hemmet förekommer. Motionärerna framhåller att betänketiden kan användas av föröva-

ren som en tid att fortsätta utsätta sin make/maka för hot och våld.

Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att det är ett problem att våldsutsatta personer inte kan lämna en relation utan betänketid i de fall det finns barn under 16 år. Partistyrelsen ser därför ett behov av att utreda ett sjätte undantag i syfte att möjliggöra för personer som lever i en våldsam relation och där det finns en dom att kunna begära skilsmässa utan betänketid. Dock ser partistyrelsen en utmaning i att detta argument kan anföras även i fall där våld i relationen inte förekommer i syfte att skynda på skilsmässoprocessen. Detta perspektiv behöver därför adresseras i utredningen. Partistyrelsen föreslår att **motion O 16 bifalls med vad partistyrelsen anför**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion O 16 bifalls med vad partistyrelsen anför

O 17. Säkerställ jämställda investeringar i flickors och pojkars idrottande – show us the money!

Rörelsefrihet är inte bara en mänsklig rättighet det är också något som utvecklar barn och unga, förbättrar studieresultat och skapar förutsättningar för en livslång hälsa, både fysiskt och psykiskt. Därför är det bekymmersamt att Sverige fortfarande 2023 inte kan klara av att investera jämlikt när det kommer till idrott och rörelse för flickor och pojkar, kvinnor och män.

Statliga och kommunala bidrag riktar sig i huvudsak till föreningslivet, något som från början blir fel då fördelningen i föreningslivet är 40% tjejer och 60% killar. Flera av de största idrotterna är dessutom ännu mer snedfördelade, t ex fotbollen som trots att de har flest tjejer i antal i sina föreningar har en fördelning på 75% killar och 25% tjejer, dvs varje fotbollsplan som anläggs är en investering till killars fördel. Något man behöver ha med sig i detta är att förutom att flickor, särskilt i gymnasieålder, rör på sig för lite, så rör sig många tjejer på annat, oorganiserat, sätt, t ex joggar. Tjejer rör sig alltså för lite och till stor del ofinansierat idag. Vi behöver nya sätt för att nå fram, särskilt med tanke på den ökande psykiska ohälsan hos just unga tjejer.

Många idrotter arbetar aktivt för att bryta enkönade mönster och för att öka antalet av det underrepresenterade könet i sin idrott. Basketen, friidrotten och handbollen är några sådana exempel. Idrotter och föreningar som exkluderar ett kön bör få känna av att de inte arbetar inkluderande, något som väldigt sällan sker idag. Om konsekvens inte kan utdelas bör i så fall premiering ske till de idrotter och föreningar som gör rätt. Idrottsbonus finns redan idag i vissa kommuner men är administrativt mycket svåra att söka för en förening, om man ens vet om att den finns att söka.

Kommuner har redan uppdraget att investera lika mycket i killar och tjejers möjlighet till rörelse men få lyckas med detta. Kommuner ska inte kunna fortsätta att missgynna ett kön på det sätt som sker idag. Oftast med argumentet att det är så svårt att nå flickorna, de vill inte röra sig organiserat i förening eller ensamma på våra spontanidrottsytor. Ju lägre socioekonomisk bakgrund desto svårare blir det att nå fram. Av alla barn och ungdomar är det flickor i socioekonomiskt svaga

områden som rör sig allra minst, personer med funktionsvariation undantagna men även här finns skillanden mellan flickor och pojkar.

Om hälften av Sveriges befolkning inte passar in i en bidragsform på grund av kön är det fel på bidraget. Männskor ska inte behöva anpassa sig till ett system utan samhällets system ska anpassas till människor och deras förutsättningar.

Ditt kön, din bakgrund eller ålder ska inte avgöra vilken idrott du kan eller förväntas utöva i Liberalernas Sverige. För att skapa en mer jämställd idrott måste vi fortsätta redovisa statistik nedbrutet på kön vid alla idrottsinvesteringar och våra resurser ska fördelas lika mellan flickors, pojkars, kvinnors och mäns idrottande.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att sammanställa hur idrottsinvesteringarna i Sverige ser ut i ett jämställdhetsperspektiv
2. att utreda vilka verktyg, statliga och kommunala, som behövs för att få mer jämställda idrottsinvesteringar
3. att se över hur pengar fördelas till Riksidrottsförbundet och specialidrottsförbunden utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Motionär: Hanna Wistrand, Stockholm; Cecilia Elving, Stockholm; Malin Danielsson, Huddinge; Isabel Smedberg Palmqvist, Stockholm; Marianne Damström Gereben, Solna; Louise Minnhagen, Stockholm; Jessica Johnson, Vallentuna; Pia Lindgren, Stockholm; Emelie Voetman, Upplands Väsby; Annika Dellås, Sollentuna; Anna-Karin Boreus, Nacka; Jaqueline Tjällman, Skövde; Christina Soldan, Skellefteå; Erika Larsson, Stockholm; Camilla Bergman, Stockholm

Svar till O 17

För att säkerställa jämställda investeringar i flickor och pojkars idrottande lyfter motionärerna i **motion O 17** att Liberalerna ska arbeta för att sammanställa hur idrottsinvesteringarna i Sverige ser ut i ett jämställdhetsperspektiv. Motionärerna vill även se en utredning kring vilka verktyg, statliga och kommunala, som behövs för att få mer jämställda idrottsinvesteringar och att det görs en översyn kring hur pengar fördelas till Riksidrottsförbundet och specialidrottsförbunden utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Partistyrelsen delar motionärernas uppfattning att det är en viktigt jämställdhetsfråga att både medel och investeringar i idrottande sker utifrån att ge både pojkar och flickor goda möjligheter till ett aktivt fritidsliv. Däremot är det viktigt att påpeka att frågan kring bredd- och barnidrott till stor del är ett kommunalt ansvar där olika kommuner har olika förutsättningar. Idag finns ett flertal verktyg inom myndigheter och organisationer samt statiskt för att se analysera och bidra till en jämställd idrott. Vilka verktyg som ska användas beror på de lokala förutsättningarna. Vidare vill partistyrelsen påpeka att riksidrottsförbundet inte är en statlig myndighet. För att upprätthålla föreningsfriheten ska därför inte staten lägga sig i hur medel inom föreningens egen verksamhet och organisation fördelas. Ansvaret för organisationsnens verksamhet vilar på dess medlemmar. Därför anser partistyrelsen att **motion O 17 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion O 17 anses besvarad

○ 18. En föräldraskapsrättslig lagstiftning utan kvinnor är inte en lagstiftning för alla

2020 tillsattes en utredning för att se över utformningen av förädrabalken. Uppdraget syftar till att – med utgångspunkt i barnets bästa – åstadkomma en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik reglering om föräldraskap samt regler om föräldraansvar som är anpassade till olika familjekonstellationer.

Det är uppenbart att synen på föräldraskap och familj har ändrats sedan 50-talet, då den nuvarande förädrabalken trädde i kraft. Familjer kan idag se ut på många olika sätt och det är viktigt att lagstiftningen kan möta den verkligheten. Därför är det bra och viktigt att se över förädralagstiftningen.

En av utredningens förslag till övergripande principer är att ett könsneutralt språk införs. När de första renodlade reglerna om föräldraskap infördes var gemensamt föräldraskap förbehållet en kvinna och man som antingen fick barn genom samlag eller blev föräldrar genom adoption. Det låg därför nära till hands för lagstiftaren att välja de allmänt vedertagna ”mor” och ”far” för att beskriva ett rättsligt föräldraskap. När samkönade kvinnliga par fick tillgång till assisterad befruktning inom svensk hälso- och sjukvård valde lagstiftaren att införa ett nytt uttryck – förälder – enligt 1 kap. 9 § förädrabalken – för att enkelt kunna skilja mellan den kvinna i paret som inte har fött barnet och barnets mor. Idag finns således tre olika termer för förälder och föräldraskap: mor, far och förälder.

Men föräldraskapet är inte helt likvärdigt. Utredningen pekar på att föräldrar tillerkänns olika rättigheter i vissa situationer. I de fall det är nödvändigt att göra åtskillnad mellan föräldrar föreslår utredningen att ”mor” ska ersättas med ”den som har fött barnet”. Med ett pennstreck raderas moderskapet ut ur förädralagstiftningen.

Genom att införa könsneutrala termer, ta bort moderskapet och det biologiska könet i förädralagstiftningen riskerar vi att föra kvinnokampen bakåt till en tid när osynliggörandet av kvinnor var regel, snarare än undantag. För det första kan inga språkliga konstruktioner i världen förändra det faktum att en graviditet och en förlossning inte är könsneutral. Att bära och föda ett barn är en av de största biologiska processerna som en kvinna kan genomgå, mentalt och fysiskt. För det andra är idén att man genom att ändra språket kan ändra verkligheten, en ideologisk utgångspunkt som går stick i stäv med liberalismen, vars grundvärden är förnuft och vetenskap.

För den politiska hållning, tar sin utgångspunkt i verkligheten och i vetenskapen borde det inte vara kontroversiellt att fastställa att biologiskt kön existerar. Därutöver finns det könsroller som vi tillskriver det biologiska könet. Här pratar vi om den sociala dimensionen av kön. Den dimensionen kan vi och ska vi ifrågasätta och förändra.

Självklart ska alla blivande föräldrar oavsett könsidentitet bli bemötta med respekt men vi kan inte i inkluderingens namn sudda ut kvinnorna och kvinnors erfarenheter ur föräldraskapet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att den nya förädralagstiftningen håller fast vid begreppen mor, far och förälder.

Motionär: Louise Minnhagen, Stockholm; Erika Larsson, Stockholm; Nadin Fakhro, Stockholm; Annika Dellås, Sollentuna; Marianne Damström Gereben, Solna; Carina Wellenius, Stockholm; Hanna Wistrand, Stockholm; Camilla Bergman, Stockholm; Anna-Karin Boréus, Nacka; Pia Lindgren, Stockholm; Cecilia Elving, Stockholm; Isabel Smedberg-Palmqvist, Stockholm; Christina Soldan, Skellefteå; Henrik Hansson, Stockholm; Emma Lindqvist, Stockholm; Amie Kronblad, Värmdö; Inger Gran, Sundbyberg

Svar till ○ 18

Motion ○ 18 föreslår att Liberalerna ska verka för den nya förädralagstiftningen håller fast vid begreppen mor, far och förälder. Motionärerna lyfter fram att det år 2020 tillsattes en utredning för att se över utformningen av förädrabalken. Uppdraget syftar till att åstadkomma en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik reglering om föräldraskap samt regler om föräldraansvar som är anpassade till olika familjekonstellationer. Idag finns tre olika termer för förälder och föräldraskap: mor, far och förälder. I de fall det är nödvändigt att göra åtskillnad mellan föräldrar föreslår utredningen att ”mor” ska ersättas med ”den som har fött barnet”. Motionärerna menar att genom denna ändring införa könsneutrala termer så riskerar vi att föra kvinnokampen bakåt. Partistyrelsen delar uppfattning att det finns utmaningar med att införa begreppet ”den som fött barnet” i förädralagstiftningen då det tex inte omfattar adoption. Partistyrelsen föreslår att **motion ○ 18 bifalls**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion ○ 18 bifalls

○ 19. Avskaffa avgiften för äktenskapsskillnad

Äktenskap, samboförhållande samt registrerat partnerskap är de nuvarande tre formerna av rättslig reglering av förhållandet mellan två personer som lever tillsammans i en parrelation.

Äktenskap ingås genom en aktiv handling, en vigselceremoni, medan samboförhållande ingås formlost genom att parterna flyttar samman och under en viss tid lever ”under äktenskapsliknande former”. Registrerat partnerskap kunde ingås mellan personer av samma kön under åren 1994 till 2009. När äktenskapsbalken 2009 blev könsneutral upphörde möjligheten att ingå registrerade partnerskap, men de partnerskap som ingåtts tidigare fortsätter att gälla.

Om en eller båda parterna vill upplösa ett samboförhållande så kan detta göras genom att parterna helt enkelt flyttar isär. Om en eller båda makar i ett äktenskap vill upplösa förhållandet så måste en ansökan om äktenskapsskillnad lämnas till domstol. Motsvarande gäller för registrerade partnerskap. En ansökan om äktenskapsskillnad är belagd med en avgift om 900 kronor.

Att ansöka om äktenskapsskillnad borde inte vara belastat med en avgift. Avgiften kan skapa en inlåsnings effekt då en part som önskar ansöka om äktenskapsskillnad inte har den ekonomiska möjligheten att göra det, åtminstone inte vid öns-

kad tidpunkt. Detta gäller särskilt för destruktiva förhållanden där den svagare parten, ofta en kvinna, inte ges den ekonomiska självständighet som krävs för att kunna betala en ansökningsavgift.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska arbeta för att ansökan om äktenskapsskillnad respektive upplösning av registrerat partnerskap ska vara avgiftsfri.

Motionär: Jens Christian Berlin, Alingsås

Svar till O 19

I **motion O 19** yrkas att avgiften för äktenskapsskillnad tas bort.

Vad gäller avgiften om 900 kronor vill partistyrelsen framhålla att detta typiskt sett är en mycket ringa kostnad i förhållande till de övriga ekonomiska konsekvenser som följer av en skilsmässa. Om personen är ekonomiskt utsatt finns det vissa, om än begränsade, möjligheter att få rättshjälp för kostnaderna i samband med en skilsmässa. Partistyrelsen är öppen för att se över möjligheten till avgiftsbefrielse för ekonomiskt utsatta, men anser det inte prioriterat att ta bort avgiften för personer som kan försörja sig själva. Med detta föreslås att **motion O 19 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion O 19 anses besvarad

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion O 1 anses besvarad
2. **att** motion O 2 anses besvarad
3. **att** motion O 3 anses besvarad
4. **att** motion O 4 anses besvarad
5. **att** motion O 5 anses besvarad
6. **att** motion O 6 anses besvarad
7. **att** motion O 7 yrkande 1, och 3-5 anses besvarade
8. **att** motion O 7 yrkande 2 bifalls med vad partistyrelsen anför
9. **att** motion O 8 bifalls
10. **att** motion O 9 bifalls
11. **att** motion O 10 anses besvarad
12. **att** motion O 11 bifalls med vad partistyrelsen anför
13. **att** motion O 12 bifalls
14. **att** motion O 13 anses besvarad
15. **att** motion O 14 anses besvarad
16. **att** motion O 15 yrkande 1 avslås
17. **att** motion O 15 yrkande 2 anses besvarat
18. **att** motion O 16 bifalls med vad partistyrelsen anför
19. **att** motion O 17 anses besvarad
20. **att** motion O 18 bifalls
21. **att** motion O 19 anses besvarad

SOCIALA FRÅGOR: Hälso- och sjukvård samt folkhälsa

P 1. Motion om att förlänga mammografiscreening till 82 år

Nu är det dags att slopa åldersdiskriminering vid mammografi!

Vid 74 års ålder upphör rätten till regelbunden mammografiundersökning, trots att var femte kvinna som får bröstcancer är äldre än 74 år. Kvinnor idag lever längre, är mer aktiva och friska än tidigare. Enligt SCB 2022 är kvinnors medellivslängd idag 84,3 år.

66% av all bröstcancer upptäcks via mammografi och 80% av de kvinnor som drabbas av bröstcancer lever idag tio år efter sin diagnos. Dödligheten i bröstcancer ökar med 20% efter 70 års ålder.

Om kvinnor över 74 år erbjuds regelbunden mammografi, så ökar möjligheten att bröstcancer upptäcks i tid. Det är viktigt eftersom bröstcancer i högre åldrar oftast har ett mer aggressivt förlopp och en ökad risk för spridning (SCB, Kunskapscentrum Cancerförbundet, siffror hämtade från Folkhälsomyndigheten, Cancer i siffror och Socialstyrelsen).

Under avsnittet jämställd hälso- och sjukvård (Liberal politik för bättre hälsa och sjukvård ur partiprogrammet punkt 18) står att: mammografiscreening ska erbjudas även kvinnor över 74 år.

Regionerna har att förhålla sig till Socialstyrelsens rekommendationer, så det står regionerna fritt att erbjuda och finansiera den vård som de anser ska erbjudas kvinnor över 74 år.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** mammografiundersökning förlängs till 82 år
2. **att** kvinnor blir kallade till mammografiundersökning till 82 år, enligt nuvarande tidsintervaller
3. **att** Liberalernas landsmöte ger i uppdrag till våra företrädare i Riksdagen att driva frågan om att förlänga mammografiundersökning (screening) till 82 år.

Motionär: Eva-Lena Haag, Göteborg; Harriet Andreasson, Göteborg; Lina M. Eriksson, Göteborg; Birgitta Jakosjin, Göteborg; Gunilla Nyberg, Göteborg

P 2. Dags för individualiserad cancerscreening

Varje timme får en kvinna i Sverige beskedet att hon har bröstcancer. Tidig upptäckt är det viktigaste vapnet mot all cancer och chanserna att cancer upptäcks i tid ska inte vara beroende av ålder, var man bor eller hur vävnaden i bröstet ser ut. Sverige var först i världen med att erbjuda bröstcancer-screening och i dag är mammografiscreeningen väl utbyggd i hela landet. Alla kvinnor i åldern 40-74 år erbjuds mammografi. Åldersspannet ter sig dock märkligt då var 5:e kvinna

som drabbas av bröstcancer i själva verket är över 74 år. Dödsorsaksstatistiken visar att fler än dubbelt så många kvinnor i åldrarna 75–89 avlider på grund av bröstcancer jämfört med kvinnor i ålder 60–74 år.

Liberalerna anser redan idag att sjukvården ska arbeta mer sömlöst och individanpassat med åldersgränser över 18. Motioner till landsmötet 2021 om mammografi efter 74 års ålder ansågs därför besvarade. Efter förra landsmötet har dock frågan aktualiserats i och med att Socialstyrelsen föreslår att rekommendationerna för bröstcancerscreening lämnas oförändrade. Men deras förslag har mött hård kritik. Det är hög tid att göra oss av med åldersdiskrimineringen och införa individanpassad screening! Det här är en viktig fråga både för många av våra väljare och för många av våra regionpolitiker. Liberalerna behöver därför ett tydligare landsmötesbeslut.

Oavsett hur hög individuell risk en kvinna har att drabbas av bröstcancer, eller hur svårundersökta hennes bröst är, undersöks dessutom alla kvinnor på samma sätt. De flesta vet inte om det, men 40 procent av kvinnorna i åldern 40-74 år har så kallade täta bröst. Täta bröst innebär mer kompakt vävnad som gör eventuella tumörer svårare att upptäcka via mammografi. Dessutom löper denna grupp extra hög risk att drabbas. Tio procent av landets kvinnor har mycket tät bröstvävnad, som kategoriseras som BI-RADS D. Radiologer är eniga om att mammografi inte är en tillförlitlig undersökningsmetod för BI-RADS kategori D.

För att rädda fler liv och besegra fler tumörer måste bröstcancer-vården bli mer individualiserad och åldersdiskrimineringen försvinna. Fler liv ska räddas. Fler tumörer ska besegras. Friheten från cancer ska öka.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna arbetar för att åldersdiskrimineringen avskaffas så att även kvinnor som är över 74 år ska omfattas av screeningprogrammet för mammografi
2. **att** Liberalerna arbetar för att screeningen av bröstcancer skräddarsys. Med individualiserad mammografi som utgår från varje kvinnas riskfaktorer kan undersökningarna göras så tidigt, så tätt och på det sätt som passar för henne
3. **att** Liberalerna arbetar för att kvinnor med svårundersökta, mycket täta bröst behandlas som en riskgrupp för bröstcancer och erbjuds kompletterande undersökning utöver mammografi
4. **att** Liberalerna driver på för att kvinnor ska ges information om brösttätthet vid besked från mammografiundersökning

5. **att** Liberalerna arbetar för att bröstcancerscreening görs till friskvård som kan utföras på arbetstid.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

P 3. Möjlighet till bröstrekonstruktion och bröstsymmetri oavsett var du bor

Bröstcancer är den vanligaste cancerformen hos kvinnor i Sverige. Varje år drabbas omkring 8 000 kvinnor, vilket är nästan en kvinna i timmen. Varje år mister en av fem kvinnor hela bröstet i samband med bröstcancer, så kallad mastektomi. Av dessa får var tredje ett nytt bröst, antingen i samband med canceroperationen eller senare, när den medicinska behandlingen är avslutad. En del gör ett medvetet val att inte låta rekonstruera sig.

Region, bostadsort, och läkare är avgörande om en bröstcancerdrabbad kvinna erbjuds bröstrekonstruktion överhuvudtaget, direkt eller tvingas vänta flera år på ett nytt bröst.

I bröstcancer rapporten 2021 där 2293 bröstcancerpatienter som förlorat minst ett bröst deltagit i en undersökning svarar 6 av 10 bröstcancerpatienter att de inte har informerats om möjligheten att få en direktrekonstruktion. Och en av fem svarar att de inte har fått information om att de kan få en bröstrekonstruktion senare. År 2020 nådde fem regioner över medelsnittsiffran för direktrekonstruktioner. I toppen finns Region Stockholm där 31 procent av alla som genomgår en mastektomi 2020 fick en direktrekonstruktion. Merparten av regionerna låg under snittet 12 procent. I Blekinge, Gävleborg och Jämtland gjordes inte en enda direktrekonstruktion 2020, enligt kvalitetsregistret.

Idag efterlevs alltså inte nationella riktlinjer för bröstrekonstruktion. Enligt det nationella vårdprogrammet för bröstcancer och patientlagen ska alla som ställs inför beskedet att det bröstcancerdrabbade bröstet måste tas bort informeras om möjligheten att få en bröstrekonstruktion.

Flera studier har visat att god bröstsymmetri ger bättre kroppsuppfattning, minskad psykosocial sjuklighet och ökad livskvalitet.

Av de kvinnor som genomgått mastektomi får var tredje ett nytt bröst, antingen i samband med canceroperationen eller senare när den medicinska behandlingen är avslutad. En del gör ett medvetet val att inte låta rekonstruera sig.

I takt med att allt fler överlever sin bröstcancer blir frågor om livskvalitet och kroppsuppfattning viktigare, frågan om livskvalitet är individuell och inte beroende av ett, två eller inga bröst alls.

Att kunna rekonstruera bröst får aldrig vara en fråga om kvinnans ekonomiska förutsättningar eller bostadsort, ej heller avhängigt vilken läkare kvinnan möter.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** liberalerna verkar för att säkerställa att de nationella riktlinjerna för bröstrekonstruktion efterlevs, där ALLA kvinnor som drabbas av bröstcancer och som ställs inför beskedet att ta bort det cancerdrabbade bröstet, ges möjlighet till bröstrekonstruktion
2. **att** kapitlet om bröstrekonstruktion i det nationella vårdprogrammet för bröstcancer uppdateras och att då frågan om bröstsymmetri utvecklas, och att det förtydligas att frågan om livskvalitet är individuell och inte beroende av ett, två eller inga bröst alls
3. **att** det förtydligas i det nationella vårdprogrammet för bröstcancer, att även det icke-cancerdrabbade bröstet får göras symmetriskt utan restriktioner. Idag får tex inte implantat sättas in i det icke-cancerdrabbade bröstet för att göra det symmetriskt
4. **att** även estetiskt platt stängning ska ses som en vedertagen metod likställd med rekonstruktion i det nationella vårdprogrammet. Estetiskt platt stängning innebär att bröstskorgen blir så slät som möjligt när det cancerdrabbade bröstet tas bort. (Bland de patienter som medvetet avstår bröstrekonstruktion efter mastektomi skulle en tredjedel även vilja operera bort det andra bröstet enligt undersökningar gjorda av Bröstcancerförbundet).

Motionär: Sandra Pilemalm, Lomma

Svar till P 1 – P 3

Motion P 1, motion P 2 och motion P 3 handlar om bröstcancer. **Motion P 1** yrkar att screeningen för bröstcancer via mammografi förlängts till 82 år, att kvinnor kallas regelbundet till 82 års ålder, och att landsmötet ger i uppdrag till företrädare att driva den frågan. **Motion P 2** yrkar på att gränsen för mammografi vid 74 år tas bort, samt att screeningen ska skraddarsys utifrån kvinnans riskfaktorer, att kvinnor med svårundersökta bröst behandlas som en riskgrupp samt att kvinnor får information om brösttätthet vid mammografiundersökningen. **Motion P 2 yrkande 5** vill att bröstcancerscreening görs till friskvård som kan utföras på arbetstid. **Motion P 3** belyser frågan om bröstrekonstruktion efter att operation för att ta bort cancerdrabbade bröst. Motionären yrkar att Liberalerna ska verka för att de nationella riktlinjerna efterlevs, att de nationella riktlinjerna uppdateras vad gäller bröstrekonstruktion och att det där ska förtydligas att frågan är individuell, att riktlinjerna också ska uppdateras med att även det icke-cancerdrabbade bröstet får göras symmetriskt, samt att även estetiskt platt stängning ska ses som en vedertagen metod. Bröstcancer är en sjukdom som drabbar många kvinnor i alla åldrar. Att det finns screening och rätt efterbehandling och rekonstruktion är avgörande, och att det finns tillgängligt i hela landet. Vad gäller åldersgränser för mammografi har Liberalerna redan antagit linjen att vård inte ska ges efter kronologisk ålder utan efter behov. Därför anser inte partistyrelsen att den nuvarande åldersgränsen ska ersättas med en ny. Fler borde få tillgång till mammografi liksom **motion P 2 yrkande 1** föreslår, och ett första steg kan vara att regionerna ger ett erbjudande om frivillig organiserad provtagning eller undersökning. **Motion P 1 anses besvarad.** Att uppdatera mammografiscreeningen kontinuerligt så den följer den bästa

medicinska kunskapen är en angelägen fråga. Det är dock inte politikens roll att detaljstyra exakt hur det ska uppdateras, samtidigt som det måste säkerställas att individens rättigheter och vilja tas tillvara. Partistyrelsen föreslår **att motion P 2 yrkande 1-4 bifalls**. Möjligheten att delta i bröstcancerscreening är väldigt angelägen. Partistyrelsen ser därför positivt till att räkna det som friskvård. Dock bör detta inte begränsas till just mammografi utan gälla alla screening-program som sjukvården har. Partistyrelsen föreslår **att motion P 2 yrkande 5 bifalls med vad partistyrelsen anför**. De nationella riktlinjerna för bröstrekonstruktion ska vara styrande i hela landet, oavsett var man bor ska man få den bästa behandlingen, och bästa möjliga kunskap ska användas oavsett region. Partistyrelsen föreslår **att motion P 3 yrkande 1 anses besvarat**. Vad gäller förtydliganden och uppdateringar i de nationella riktlinjerna och det nationella vårdprogrammet så är det viktigt att patientens vilja får styra. Men det är inte politikens roll att detaljstyra riktlinjer och program, utan utgångspunkten ska vara vad som är den bästa medicinska behandlingen. Partistyrelsen föreslår **att motion P 3 yrkande 2-4 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 1 anses besvarad
2. **att** motion P 2 yrkande 1-4 bifalls
3. **att** motion P 2 yrkande 5 bifalls med vad partistyrelsen anför
4. **att** motion P 3 yrkande 1 anses besvarad
5. **att** motion P 3 yrkande 2-4 avslås

P 4. Förbättra vården vid klimakteriebesvär

Sjukdomar och symptom som bara drabbar kvinnor är underbeforskade, underdiagnosticerade och underbehandlade. Detta gäller inte minst klimakteriebesvär. Socialstyrelsen gjorde 2020 en nationell kartläggning, Vård och behandling vid klimakteriebesvär ur perspektiv jämlik vård (rapport 2020-1-6568). Den visade på stora variationer över landet när det gäller vilken typ av vård kvinnor erbjuds. Rapporten visar på såväl regionala skillnader som skillnader kopplade till utbildning. Det är lättare att få vård hos en gynekolog i en storstad än i andra delar av landet och högt utbildade kvinnor söker vård för klimakteriebesvär i betydligt högre utsträckning än lågutbildade. Symptom som svettningar, hjärntrötthet, sömnsvårigheter, humörsvingningar, värk och depression påverkar alldeles för många kvinnors livskvalitet och den bristande klimakterievården leder till stort lidande och stora samhällsekonomiska kostnader.

Ökad kompetens kring klimakteriet behövs för hälso- och sjukvården i stort, inte minst hos läkare och barnmorskor. Det är viktigt att varje patient bemöts individuellt och får vård utifrån just sina behov. Mer forskning behövs och kunskapen behöver öka, både inom hälso-sjukvården och i befolkningen i stort.

Barnmorskor utför idag en viktig del av grundläggande rådgivning och vård kring klimakteriet. En brist i detta är att barnmorskor idag inte kan förskriva lokalt verkande östrogenbehandling, samtidigt som dessa kan förskrivas av distriktssjuksköterskor. De flesta lokalt verkande östrogenpreparaten går

även att införskaffa receptfritt. Fördelen med recept är dock flera; ökad följsamhet, ökad patientsäkerhet och inte minst läkemedelsförmånen. Barnmorskor har sin hemvist i sexuell- och reproduktiv hälsa över hela livet samt utför gynekologiska undersökningar och bedömningar, vilket distriktssjuksköterskor inte gör. Det är därför anmärkningsvärt att barnmorskor inte får förskriva lokalt verkande östrogenpreparat. Såväl Barnmorskeförbundet som Vårdförbundet arbetar aktivt för att en förändring ska ske.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för mer resurser till forskning som fokuserar på klimakteriet
2. **att** Liberalerna verkar för att förbättra kunskaperna om klimakteriet i primärvården så att kvinnor ges rätt information och rätt klimakterievård oavsett var i landet de bor
3. **att** Liberalerna ställer sig positiva till att utöka barnmorskors förskrivningsrätt så att de får förskriva lokalt verkande östrogenpreparat
4. **att** liberala regionpolitiker ges stöd i att arbeta för bättre vård för kvinnor som lider av klimakteriebesvär.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till P 4

Motion P 4 yrkande 2 och 3 föreslår att Liberalerna verkar för att förbättra kunskaperna om klimakteriet i primärvården och att Liberalerna ställer sig positiva till att utöka barnmorskors förskrivningsrätt så att de får förskriva lokalt verkande östrogenpreparat. Klimakteriet är något som alla kvinnor genomgår och besvären och påverkan på livskvaliteten kan vara stora. Kunskaperna i vården bör förbättras och barnmorskornas förskrivningsrätt kan utökas för att göra tillgången på lokalt verkande östrogenpreparat enklare. Partistyrelsen föreslår **att motion P 4 yrkande 2 och 3 bifalls**. (yrkande 1 och 4 besvaras tillsammans med motion P 25)

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 4 yrkande 2 och 3 bifalls

P 5. Kostnadsfri vård för den som blivit utsatt för ett sexuellt övergrepp

Det är viktigt att den som blir utsatt för sexuellt övergrepp får en spårsäkring så snabbt som möjligt och helst inom två veckor så att man kan få fast gärningsmannen. Efter dessa två veckor är det svårt att säkra DNA från förövaren.

Den som söker vård efter ett sexuellt övergrepp får idag – i vissa regioner, betala 400 kronor för spårsäkringen. En summa som vissa av offren inte har råd med vilket gör att de hellre väljer att avstå från den vården de har rätt till. I vissa regioner (Skåne och Stockholm) har man valt att slopa patientavgifter för den som blir utsatt för ett sexuellt övergrepp. Detta gäller tyvärr inte alla regioner i Sverige. Detta anser vi är orimligt. Ingen ska, av ekonomiska skäl, behöva avstå från att söka hjälp från ett sexuellt övergrepp.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** alla regioner slopar patientavgiften för den som blivit utsatt för sexuellt våld.

Motionär: Tekla Lundin Makungu, Lund; Camilla Neptune, Lund; Sandra Pilemalm, Lomma; Pernilla Ekelund, Svalöv; Charlotte Hedendahl, Malmö; Agneta van Toor, Ystad

Svar till P 5

Motion P 5 föreslår att alla regioner slopar patientavgiften för den som blivit utsatt för sexuellt våld. Partistyrelsen instämmer i förslaget och är positiva till att många regioner redan genomfört detta. Undantag från patientavgifter bör gälla utsatta grupper så att tröskeln för att söka vård blir så låg som möjligt. Partistyrelsen föreslår att **motion P 5 bifalls**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion P 5 bifalls

P 6. Nej till alla former av surrogatmödraskap

Sverige har undertecknat och anslutit sig till kvinnokonventionen som antagits av 185 länder i världen, I artikel 6 står följande:

– Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att bekämpa alla former av handel med kvinnor och utnyttjande av kvinnoprostitution

Europaparlamentet har tagit ställning mot surrogatmödraskap i en resolution från 2015 om mänskliga rättigheter. I motiveringen till ställningstagandet beskriver parlamentet hur surrogatmödraskap underminerar kvinnans värde när hennes kropp används som handelsvara och hon i olika sammanhang refereras som till livmoderbärare. I kampen för mänskliga rättigheter är det viktigt att se att kvinnors rättigheter också är mänskliga rättigheter.

Under de senaste åren har antal barn som blir till via olika internationella surrogatmödraskapsarrangemang ökat kraftigt och det är idag vanligare med internationella, kommersiella (där surrogatmaman får betalt för att bära barnet och ägget köps på en marknad) surrogatbarnsarrangemang än med adoptioner i Sverige. I debatten är det mycket fokus på de tilltänkta föräldrarna och på surrogatmammans ”rätt” att bestämma själv om hon vill bära och ge/sälja bort ett barn.

Synen är att barnet är en gåva som man kan få eller ge bort eller till och med köpa eller sälja, inte en människa med rättigheter och egna behov. Man kan säga att det påminner om liberalismens klassiska filosofiska dilemma ”Ska man ha friheten att sälja sig själv som slav?”. Kruxet är att man också fattar ett beslut, inte bara för sig själv som surrogatmamma utan även för det barn som föds och ”säljs” även om många debattörer menar att det man gör är att man hyr en plats i en kvinnans livmoder. Ungefär som att hyra ett förråd på Shurgard.

Den 24 februari 2017 presenterades betänkandet ”Olika vägar till föräldraskap” (SOU2016:11). Utredningen kom fram till att surrogatmödraskap inte i någon form bör tillåtas i Sverige, något som stora delar av kvinnorörelsen välkomnar. Också fler remissinstanser ställer sig bakom utredningens resultat. Bland dem finns barnombudsmannen (Dnr 3.9:0197/6) som delar utredningens bedömning om att det finns stora risker med surrogatarrangemang när det gäller att tillgodose barnets rättigheter.

Den globala surrogatbarnsindustrin omsätter miljarder på människors barnlängtan och flyttar fram sina positioner i länder som Sverige. Genom internationella surrogatmödrarrangemang ökar acceptansen för företeelsen och man tonar ner riskerna för både surrogatmödrar och barn. Låt inte människors barnlängtan göra att andra människor utnyttjas och exploateras.

Sveriges kvinnolobby har sagt nej till surrogatmödraskap. Det innebär att Sveriges samlade kvinnorörelse säger nej till surrogatmödraskap. Att även Liberalerna med sin stolta historia av jämställdhet säger nej till exploatering av kvinnor känns naturligt.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna säger nej till alla former av surrogatmödraskap, altruistiskt såväl som kommersiella surrogatmödraskap i Sverige.

Motionär: Charlotta Schenholm, Stockholm; Annika Dellås, Sollentuna; Nadin Faissal, Stockholm; Cecilia Carpelan, Stockholm; Carina Wellenius, Stockholm; Maria Leissner, Stockholm

Svar till P 6

Motion P 6 yrkar att Liberalerna säger nej till alla former av surrogatmödraskap, altruistiskt såväl som kommersiella surrogatmödraskap i Sverige. Liberalerna har sedan tidigare landsmötesbeslut på att tillåta altruistiskt surrogatmödraskap i Sverige. Partistyrelsen anser inte att det finns anledning att ändra den inställningen. Problematiken med surrogatmödraskap uppstår i det kommersiella surrogatmödraskapet där stora inkomstskillnader kan finnas mellan föräldrar och surrogatmoder. Ett altruistiskt surrogatmödraskap i Sverige skulle givetvis föregås av en utredning som identifierar och minimerar risker för påverkan och tvång. Partistyrelsen föreslår **att motion P 6 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion P 6 avslås

P 7. Att exkludera kvinnor är inte inkludering

I 200 år har vi feminister arbetat för att flickor och pojkar, kvinnor och män ska ha samma rättigheter och möjligheter. Vi liberala feminister har stått i främsta ledet i den kampen. Genom tusentals kvinnors (och en hel del mäns) idoga arbete, ofta i hårt motstånd, lever vi idag i ett av världens mest jämställda länder. Men Sverige är inte jämställt. Ojämställdheten och ofriheten märks överallt i flickor och kvinnors liv; – i plånboken, i familjelivet, på arbetet och i vården.

Det är bara genom att mäta och uppmärksamma dessa orättvisor som vi kan åtgärda dem. Kunskap är makt. Därför är det så allvarligt att det blir allt vanligare att avköna kvinnors erfarenheter. Vårdguiden 1177 rekommenderar vårdpersonal att på vårdguidens webbplats undvika ordet kvinna för att beskriva hur kroppar ser ut. Ord som "livmoderbärare" och "snippbärare" används ibland av vården istället för kvinna. Syftet är välvilligt och handlar om att bli mer inkluderande mot transsexuella män och icke-binära personer. Hbtqi-frågorna ligger, precis som jämställdhetsfrågorna, i Liberalers DNA. För oss är det självklart att alla ska bli väl bemötta i vården och få rätt vård utifrån deras kroppars behov. Liberala politiker måste driva på så att vården löser praktiska problem som att kalla alla med livmoder till cellprovtagning oavsett om de har kvinnligt eller manligt personnummer.

Men liberaler får aldrig blunda när försök till inkludering istället blir exkluderande. Ord som livmoderbärare kan vara inkluderande om de används som ett och. Kvinnor och andra med livmoder. Men när sådana ord används istället för kvinna blir de objektifierande och de osynliggör kvinnor och kvinnors könade erfarenheter. Det här är särskilt farligt inom hälso- och sjukvården. Kvinnor och män drabbas delvis av olika sjukdomar och symptom. Könsuppdelad statistik, mer forskning och ett ökat fokus på frågor såsom kvinnors hjärtinfarkter och förlossningsskador har inte bara förbättrat kvinnors hälsa utan också räddat liv. Könsblindhet och osynliggörande av kvinnors erfarenheter är att vrida klockan tillbaka. Priset riskerar att bli högt för jämställdheten och för kvinnors hälsa.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna arbetar för att motverka könsblindhet och därmed osynliggörande av kvinnor och flickor.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till P 7

Motion P 7 yrkar att Liberalerna arbetar för att motverka könsblindhet. Partistyrelsen instämmer med motionärerna att det är viktigt att fortsätta identifiera och mäta skillnader mellan män och kvinnor. Inte minst i vården är det viktigt att säkerställa att tillgång till vård och kvalitén inte blir ojämlik. Samtidigt är det viktigt att alla i samhället känner en tillit till och känner sig välkomna i vården. Det måste gå att hitta både

system och språk för att inkludera alla och ta tillvara kvinnors rättigheter. Det är liberal politik i ett modernt samhälle. Partistyrelsen föreslår **att motion P 7 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion P 7 anses besvarad

P 8. Dödsviktigt beslut

Vi Liberaler vill att en utredning tillsätts för möjligheten till eutanasi och läkarassisterat självmord i Sverige. Vi måste göra mer än vilja, vi måste lyfta ämnet så att de fåtal människor som det gäller ska få möjlighet att leva sina liv på sina egna villkor, ända fram tills de dör.

Patientens bästa ska vara i centrum. Med hjälp och råd av läkare, annan sjukvårdspersonal och sina närmaste tar patienten sina beslut om vilken vård den vill acceptera. Detta självbestämmande får inte fråntas någon bara för att det handlar om döendet och är obekvämt för omgivningen.

Redan tidigare har frågan om att utreda vilka möjligheter och förutsättningar som finns för Sverige att legalisera och reglera aktiv dödshjälp, men ännu har ingen väg till eutanasi lagts. Låt oss tillsammans lägga grunden för vägen till en värdig död för de svårt sjuka som så önskar.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna verkar för att eutanasi och läkarassisterad dödshjälp ska utredas i närtid
- 2. att** Liberalerna uttalar att eutanasi och läkarassisterad dödshjälp ska utredas i närtid.

Motionär: Jessica Johansson, Nyköping

Svar till P 8

Motion P 8 vill att Liberalerna verkar för att eutanasi och läkarassisterad dödshjälp ska utredas i närtid. Rätten att bestämma över sitt eget liv och sitt eget lidande vid sjukdom är otroligt viktig för individen. Liberalerna beslutade vid förra landsmötet att frågan borde utredas och verkar för det. Partistyrelsen föreslår **att motion P 8 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion P 8 anses besvarad

P 9. Döden, Döden, Döden!

Så började Astrid Lindgren sina dagliga telefonsamtal med sina systrar, för att omedelbart ha avfört död och sjukdom från samtalen.

Vi Liberaler har anledning att tvärt emot ta diskussionen om Döden på djupaste allvar.

När beslut om övergång till palliativ vård har fattats, så har i praktiken en dödsdom avkunnats. Det är rimligt att ett sådant beslut fattas av läkare på plats och inte som en administrativ åtgärd som skedde i flera hundra fall under pandemin. Ett sådant beslut bör också kunna överprövas på begäran av patient, närstående eller lokal vårdpersonal.

Övergång till palliativ vård borde också kunna påkallas av patienten själv i livets slutskede.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar kräva att lagstiftning och vård-rutiner för situationer i livets slutskede ses över så att patienten får ett ökat inflytande över sin egen död.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Svar till P 9

Motion P 9 yrkar att Landsmötet beslutar kräva att lagstiftning och vårdrutiner för situationer i livets slutskede ses över så att patienten får ett ökat inflytande över sin egen död. Partistyrelsen instämmer med att den palliativa vården behöver stärkas i hela landet och att patientinflytandet och självbestämmandet är avgörande. En översyn av lagstiftningen kan mycket väl vara nödvändig. Partistyrelsen föreslår **att motion P 9 bifalls med vad partistyrelsen anför.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 9 bifalls med vad partistyrelsen anför

P 10. Ökad satsning på psykisk hälsa

Psykiatriska sjukdomar och psykisk ohälsa är allvarliga problem i dagens samhälle. Över 190 000 barn och ungdomar lider av psykisk ohälsa i Sverige idag, och över en miljon människor i arbetsför ålder drabbas av psykisk ohälsa under ett år. Detta leder till enormt mänskligt lidande, men även till samhällsekonomiska kostnader som uppgår till över 70 miljarder kronor om året. Psykisk ohälsa utgör också den vanligaste orsaken till sjukskrivning i Sverige och står för 40% av de totala sjukskrivningskostnaderna.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** det ges ökade resurser till primärvården och psykiatri: Primärvårdens resurser och kompetens är idag otillräcklig för att hantera det ökade behovet av psykiatrisk vård. Vi föreslår därför att primärvården stärks med fler psykiatriska resurser och ökad kompetens. Vi föreslår också att psykiatri får ökade resurser för att kunna möta det ökade behovet av psykiatrisk vård
2. **att** öka kunskapen om psykisk hälsa och minska stigmat kring psykiska sjukdomar, föreslår vi att utbildning om psykisk hälsa införs på alla utbildningsnivåer och att kompetenshöjning sker för hälso- och sjukvårdspersonal

sonal och andra yrkesgrupper som kommer i kontakt med personer som lider av psykisk ohälsa

3. **att** nya resurscentra byggs upp för forskning och implementering av nya behandlingsmetoder för psykisk hälsa. Dessa centra ska också fungera som stöd och resurs för primärvård och psykiatri
4. **att** det ges bättre stöd till anhöriga: Anhöriga till personer med psykisk ohälsa har idag mycket små möjligheter att bistå och lindra effekterna av sjukdomen. Vi föreslår därför att stöd och hjälp till anhöriga förbättras, genom exempelvis stödgrupper och utbildning om psykisk ohälsa och hur man kan hjälpa en person med psykisk ohälsa
5. **att** ge ökad finansiering av psykiatrisk forskning: För att kunna utveckla nya och bättre behandlingsmetoder för psykisk hälsa föreslår vi att finansieringen av psykiatrisk forskning ökas. Detta kan ske genom ökade anslag från staten.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; Christina Soldan, Skellefteå; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Torbjörn Karlsson, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Carina Nertlinge, Skurup; Jakob Hallberg, Kalmar; Bengt Eliasson, Nacka; Pia Delin, Örebro; Jennie Uller, Kalmar; Harriet Johansson, Lund; Niklas Ängelid, Tyresö; Anders Karlsson, Örebro; Ulla Herbert, Malmö

Svar till P 10

Motion P 10 yrkar att resurserna till primärvården och psykiatri stärks, att kunskapen om psykisk hälsa ska öka, att nya resurscentra byggs för forskning och implementering av nya behandlingsmetoder, att det ges bättre stöd till anhöriga och att finansieringen av psykiatrisk forskning ökar. Det är viktigt att arbetet mot psykisk ohälsa är aktivt och att tillräckligt med resurser finns. Liberalerna arbetar både för resurser till vården, liksom utökad information och kunskap om psykisk ohälsa, samt regionala resurscentra för psykisk ohälsa. Anhörigstöd är en fråga som Liberalerna drivit länge och som det nu tillsatts en statlig utredning om. Partistyrelsen föreslår **att motion P 10 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 10 anses besvarad

P 11. Ökade kunskaper om flickor med NPF

Personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning orsakas onödigt lidande och har förhöjd risk jämfört med andra individer att drabbas av psykisk ohälsa, och får försämrade möjligheter att fullt ut delta i samhället och arbetslivet. En av de största utmaningarna för att komma tillrätta med detta är att åtgärda den bristande kunskap och förståelse för NPF, inom såväl vård och skola som socialtjänsten.

För att minska lidandet och samhällskostnaderna som okunskap omkring neuropsykiatrisk ohälsa medför, föreslår vi att följande åtgärder vidtas och att Liberalerna ska verka för;

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** öka resurserna till primärvården och psykiatri: Primärvårdens resurser och kompetens är idag otill-

räcklig för att hantera det ökade behovet av remisser samt utredning av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF) och vård. Vi föreslår därför att primärvården stärks med fler psykiatriska resurser och ökad kompetens. Vi föreslår också att psykiatrin får ökade resurser för att kunna möta det ökade behovet

2. **att** verka för utbildning och kompetenshöjning kring NPF: För att öka kunskapen om och minska stigma kring NPF föreslår vi att utbildning om detta införs på alla utbildningsnivåer och att kompetenshöjning sker för hälso- och sjukvårdspersonal, samt de som arbetar inom socialtjänst, förskola och skola
3. **att** införa ett särskilt kunskapslyft inom ovan nämnda instanser avseende flickor och kvinnor med NPF
4. **att** ställa krav på personlig lämplighet och kunskap om NPF hos familjehem, behandlingspersonal och socialsekreterare.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; Carina Nertlinge, Skurup; Christina Soldan, Skellefteå; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Torbjörn Karlsson, Malmö; Bengt Eliasson, Nacka; Anders Karlsson, Örebro; Pia Delin, Örebro; Niklas Ängelid, Tyresö; Pernilla Ekelund, Svalöv; Jennie Uller, Kalmar; Harriet Johansson, Lund; Jakob Hallberg, Kalmar; Ulla Herbert, Malmö; Anna Starbrink, Stockholm; Jessica Johnson, Vallentuna; Mats Sahlin, Stockholm; Richard Brodd, Göteborg; Karl-Otto Engberg, Stockholm; Maria Jern, Falköping; Roko Kursar, Malmö

Svar till P 11

Motion P 11 vill öka resurserna till psykiatrin och primärvården vad gäller NPF, verka för utbildning och kompetenshöjning kring NPF inklusive ett kunskapslyft om kvinnor och flickor med NPF samt ställa krav på kunskap hos familjehem och socialsekreterare om NPF. Bemötandet och vården av barn och vuxna med NPF, inte minst kvinnor och flickor är en viktig fråga där de ofta inte får diagnos och stöd i tid. Liberalerna har tidigare antagit politik på området och vill förbättra psykiatrin och primärvårdens mottagande och vård för personer med NPF. Partistyrelsen föreslår **att motion P 11 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 11 anses besvarad

P 12. Receptfria smärtstillande för hund och katt

I dagsläget går det inte att köpa receptfria smärtstillande läkemedel till en hund eller en katt som har ont efter exempelvis en skada eller vid kronisk värk såsom artros. Inte heller förskrivs detta av veterinärer online.

Djuren behöver transporteras akut till djursjukhus för bedömning om djuret skall få smärtstillande, även om det uppenbarligen inte rör sig om en akut sjukdom. Det är ett resursslöseri att all smärtlindring för hundar och katter alltid måste ske via recept, som inte förskrivs med mindre än ett fysiskt besök.

Vi har tusentals hund- och kattägare i Sverige och veterinärkostnaderna är höga, i synnerhet för akuta besök. Vi har dessutom brist på veterinärer. Risken att hundar och katter

inte får smärtlindring när de behöver, eller inte får det alls, ökar ju dyrare och mer komplicerat det är att få tag i värktabletter för djuren.

Som jämförelse kan vi köpa och ge receptfritt Alvedon till våra små 3-månaders barn.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att receptfria smärtstillande läkemedel skall finnas för hundar och katter.

Motionär: Petra Nåsell, Stockholm

Svar till P 12

Motion P 12 yrkar att Liberalerna verkar för att receptfria smärtstillande läkemedel skall finnas för hundar och katter. Att ett fysiskt veterinärbesök ska krävas för att få ett recept på smärtstillande för en redan konstaterad kronisk diagnos hos ett djur verkar väldigt otidsenligt. Att ha receptfria läkemedel för djur innebär dock en risk att djur medicineras utan att en diagnos har ställts. Förvisso gäller samma sak människor; men där finns det hos befolkningen en bättre förståelse för vilka tillstånd hos en själv eller hos barn som kräver läkarbesök och vilka som inte gör det. Man kan också få råd genom att t ex ringa sjukvårdsupplysningen på 1177.

Djur fungerar annorlunda än människor och veterinärkontakt behövs i många fall för att säkerställa vilken medicin som ska ges och vad problemet är. Vid receptfria läkemedel till djur riskerar djur att felmedicineras i en stor utsträckning. Partistyrelsen föreslår **att motion P 12 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 12 avslås

P 13. Utöka det allmänna vaccinationsprogrammet med vaccin för meningokocker

Meningokocker är en grupp bakterier finns naturligt i svalget på människor och ungefär tio procent av befolkningen bär på bakterien utan att ha några symtom men bakterien kan bland annat orsaka hjärnhinneinflammation och sepsis. Sjukdomar som orsakas av meningokocker är ovanliga men allvarliga där sjukdomsförloppet kan vara oerhört snabbt och i värsta fall ta ett liv på under 24 timmar. Personer i alla åldrar kan drabbas men spädbarn och barn under fem år samt ungdomar mellan 15 och 19 år är mest utsatt och utvecklar oftare än andra ett sjukdomsförlopp. Varje år drabbas över 50 personer i Sverige. Sedan 2020 har WHO en global plan för att besegra meningokocker i världen före 2030.

Det finns vaccin att ta, men den ingår inte i det nationella vaccinationsprogrammet.

Liberalerna bör arbeta för att höja medvetenheten om och skyddet mot en sjukdom som finns mitt bland oss och som dessutom går att vaccinera sig mot.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att utöka det allmänna vaccinationsprogrammet med vaccin för meningokocker
2. **att** Liberalerna ska verka för att barnavårdscentralen och elevhälsan ska informera föräldrar och unga vuxna om hjärnhinneinflammation och de vaccin som finns som skydd.

Motionär: Maria Bratt, Täby

Svar till P 13

Motion P 13 föreslår att utöka det allmänna vaccinationsprogrammet med vaccin för meningokocker och att BVC och elevhälsan ska informera om de vaccin som finns. Det är viktigt att de nationella vaccinprogrammen för barn och äldre utökas och uppdateras kontinuerligt i enlighet med medicinsk bedömning och prioritering. Men det är inte politikens roll att bestämma vilka vaccin som ska ingå. Idag är det Folkhälsomyndigheten som har i uppdrag att ta fram underlag och rekommendationer om vilka vaccin som ska ingå i det allmänna vaccinationsprogrammet. Partistyrelsen föreslår **att motion P 13 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 13 avslås

P 14. Diabetiker ska få utbilda sig till poliser

Diabetes är en av de vanligaste kroniska sjukdomarna i Sverige och det finns många personer som lever med sjukdomen. Trots att diabetes inte är en sjukdom som utesluter individer från att utöva olika yrken, så finns det fortfarande vissa arbetsområden där personer med diabetes inte helt får möjlighet att delta på lika villkor som andra. Ett av dessa områden är inom polisyrket.

Polisyket är en mycket viktig och krävande uppgift där man måste vara vältränad och ha en hög tolerans för stress och långa arbetspass. Detta kan ofta vara en faktor som gör att personer med diabetes kan uteslutas från yrket. Men det är viktigt att poängtera att personer med diabetes kan vara lika kapabla och kompetenta som sina friska kollegor. Eftersom diabetiker bara behöver kontrollera sin blodsockernivå och medicinering på regelbunden basis, vilket inte påverkar deras förmåga att utföra sina arbetsuppgifter, så är det orättvist att de skulle uteslutas från att utbilda sig till poliser.

Genom att tillåta personer med diabetes att utbilda sig till poliser, så kan man också visa att man är en inkluderande samhälle som inte diskriminerar personer på grund av deras sjukdom. Detta skulle också öka mångfalden inom poliskåren och ge personer med diabetes en chans att bidra till och vara en del av detta viktiga yrke.

Slutligen, att tillåta personer med diabetes att bli poliser skulle också kunna inspirera och motivera personer med diabetes att arbeta mot sina drömmar och karriärmål, trots deras sjukdom. Därför uppmanar vi riksdagen att stödja denna motion och säkerställa att personer med diabetes inte längre diskrimineras på grund av sin sjukdom när det kommer till utbildning och anställning inom poliskåren.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** diabetiker ska få möjlighet att utbilda sig till poliser utan några hinder eller begränsningar på grund av sin sjukdom.

Motionär: Oscar Malmerengen, Göteborg

Svar till P 14

Motion P 14 föreslår att personer med diabetes ska få möjlighet att utbilda sig till polis, och anför att de idag diskrimineras genom att uteslutas från yrket. Vården av diabetes har gjort stora framsteg och förutsättningarna för att leva med diabetes är förändrade mot tidigare, för en del påverkar sjukdomen stort, för en del lite. Både i USA och Storbritannien finns möjligheten att bli polis efter individuell prövning som diabetiker. Även Sverige borde kunna ha denna ordning med individuell prövning till polisyrket även för personer med diabetes som är beroende av insulin. Vid annan form av diabetes görs idag en bedömning från fall till fall. Partistyrelsen föreslår **att motion P 14 anses bifallen med vad partistyrelsen anför**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 14 bifalls med vad partistyrelsen anför

P 15. Nationellt implementera WHO:s diagnoser om borrelia i ICD-11

Nationellt implementera WHO:s diagnoser om borrelia i ICD-11, som kom i januari 2022. WHO har utarbetat flera diagnoser av borrelia och coinfectioner; då dessa infektioner kan leda till allvarlig sjukdom med livslånga funktionsnedsättningar. Många i Sverige får andra diagnoser som MS, CFS, psykiatriska diagnoser. Detta leder till en felaktig statistik, vilket i sin tur leder till sämre diagnoser och behandling. Då klimatförändringarnas konsekvenser ger allt fler infekterade fästingar och människor, är det hög tid att Socialstyrelsen uppdaterar sina råd från 2009 i enlighet med aktuell internationell forskning. 10 dagars smal antibiotika hjälper många men inte alla. Forskningen utomlands gör att de som kan söka vård i ett annat EU-land. Detta är inte möjligt för alla, pga svår sjukdom eller ekonomi.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** genom att ge möjlighet att testa fästingen undviks överanvändning av antibiotika.
2. **att** använda WHO:s borreliadiagnoser i ICD-11 nationellt. Möjliggör testning av fästingen i de delar av Sverige där smittor förekommer, för att minimera överanvändning av antibiotika

Motionär: Louisa Atterstöm, Borås

Svar till P 15

Motion P 15 föreslår möjlighet att testa fästingar för att undvika överanvändning av antibiotika, att WHO:s borreliadiagnoser ska användas, och att möjliggöra testning av fästingar i de delar av Sverige där smittor förekommer. Att få rätt diagnos och behandling för borrelia är självklart viktigt. Att testa fästingarna innebär dock att stora laboratorieresurser skulle gå åt utan tydlig evidens. Liberalerna har en offensiv politik mot överanvändning av antibiotika. Partistyrelsen föreslår **att motion P 15 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 15 anses besvarad

P 16. Lyft sjukvården till liberal profilfråga på riksnivå

Hälsa- och sjukvård är en av de viktigaste politiska frågorna enligt flera undersökningar.

Vårdfrågorna och socialpolitiken var tidigare tydliga profilfrågor för Liberalerna / Folkpartiet. *Husläkare* och *Det glömda Sverige* var begrepp som många omedelbart associerade till vårt parti. Den socialliberala profilen var avgörande för väljarstödet.

Liberalerna måste återta sjukvårdsfrågorna och på nytt lyfta dem i den rikspolitiska debatten. Den omställning av vården till Nära Vård som nu pågår har många av sina grundtankar i den husläkarreform med fast läkarkontakt och en utbyggd primärvård som navet i sjukvården – det vi liberaler arbetat för i årtionden. Detta bör lyftas fram.

Liberalerna Kronoberg och flera andra har till tidigare landsmöten motionerat om att göra sjukvården till en liberal

profilfråga. Motionerna har fått ett positivt bemötande och i princip bifallits. Men tyvärr har de positiva landsmötesbesluten inte fått genomslag i valledningarnas prioriteringar av profilfrågor inför de senaste valen.

Det är nu dags att på allvar lyfta sjukvården till en profilfråga för Liberalerna!

I valet 2022 blev Liberalerna utslagna ur 7 regioners fullmäktigeförsamlingar. Ska vi ha en chans att komma tillbaka så krävs det att partiet även centralt lyfter sjukvården och övriga regionala frågor. Representation i regionerna är också en förutsättning för att partiet på sikt ska ha ekonomisk möjlighet att driva verksamhet i hela landet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** lyfta hälso- och sjukvården till en profilfråga för Liberalerna på riksnivå.

Motionär: Förbund Kronoberg

Svar till P 16

Motion P 16 föreslår att lyfta hälso- och sjukvården till en profilfråga för Liberalerna på riksnivå. Det finns redan beslut på att hälso- och sjukvården ska vara en profilfråga för Liberalerna och den ska vara en hög prioritet nationellt och för representanter i regionerna och kommunerna. Partistyrelsen föreslår **att motion P 16 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 16 anses besvarad

P 17. Tandvårdsmotion, likställ munnen med resten av kroppen

Detta är vad Liberalerna satte upp under förra Landsmötet, jag önskar ändra detta till att Liberalerna ska vara (drivande) påskyndande i att "Munnen blir likvärdig med resten av kroppen."

2021 Togs motionen, reformera tandvården för bättre hälsa.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska vara drivande i att "Munnen blir likvärdig med resten av kroppen 2026"
2. **att** Liberalerna har som mål att i regering genomföra detta under denna mandatperiod.

Motionär: Hans-Robert Hansson, Strömstad; Mikael Sternemar, Sotenäs; Susanne Gustafsson, Orust

P 18. Tandhälsan en del av allmänna sjukvården

Tandhälsa är en del av den allmänna hälsan och ska ingå i den allmänna sjukvården.

Idag får t.ex. personer som får sjukersättning och tar medicin som orsakar tandhälsoproblem inte mer än ett symboliskt tandvårdsbidrag som inte täcker de faktiska kostnaderna. Tandhälsan hänger ihop med individens hälsotillstånd och bör också ha ett högkostnadsskydd liksom sjukvården. Det är vetenskapligt belagt att många sjukdomar hänger samman med en dålig tandhälsa.

Därför betyder detta förslag inte en mycket högre kostnad för sjukvårdsförsäkringen. Bra tandhälsa kan spara senare sjukvårdskostnader.

I många länder i Europa ingår tandvård i allmänna sjukförsäkringssystemet. Även Danmark har lyft in tandvården i den allmänna sjukförsäkringen.

En jämlik tandvård betyder att en resurssvag person inte behöver avstå från tandvård och på så sätt få en allmänt sämre hälsa. Tanderna ska i dagens Sverige inte vara en klassmarkör.

Alla ska ha råd att gå till tandläkaren regelbundet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalernas landsmöte ställer sig bakom det som anförs i motionens brödtext att Liberalerna verkar för att grundläggande tandvård blir en del av den allmänna sjukförsäkringen.

Motionär: Lokalförening Botkyrka

P 19. Jämställ munnen med övriga kroppen

Skulle någon kunna tänka sig att vi tar bort rätten till i princip kostnadsfri sjukvård och i stället lät patienterna betala stora delar av till exempel byte av höftled.

Argumentet skulle främst vara att vi inte har råd att ge denna subvention. Den som har en dålig höftled får betala bytet i stort sett själv. Det är för dyrt för samhället att betala höftleder. Och har man inte råd, får man leva med dessa problem.

Det blir givetvis ett rungande nej på den frågan.

Men så är det ju faktiskt inom tandvården. Munnen räknas inte till kroppen utan har en helt egen finansiering, där den enskilde betalar stora delar. Det finns en tandvårdsförsäkring, som försöker att ge stöd till de mest utsatta, men varje dag avstår människor från tandvård därför man inte har råd.

Patienter avstår från förebyggande behandlingar som kommer kosta dem pengar eller tänderna senare i livet. Man avstår från att göra åtgärder som skulle bevarat tanden utan drar ut den då det blir billigast. Man avstår från att ersätta utdragna tänder med tandkronor och tandbroar och lär sig leva med gluggar.

Det enda argument som ständigt kommer mot en tandvårdsförsäkring, som jämställer kostnaden för behandling av tänderna med en för övrig sjukvård, är kostnaden. Sällan eller aldrig får man argument emot i själva sakfrågan utan det är kostnaden och åter kostnaden som återkommer. Och vi förstår att argumenten i sakfrågan uteblir. Den som försöker argumentera om att bra tänder inte är så viktiga hamnar snart i

en position där den personen måste börja ifrågasätta andra ingrepp på kroppen, som till exempel byte av just höftleder.

En fullt utbyggd tandvårdsförsäkring, där ett besök för patienten hos tandläkaren kostar lika mycket som ett hos specialistsjukvården, skulle sannolikt kosta 20–25 miljarder per år. Många som i dag har stora besvär med sina tänder, men inte har råd, skulle söka vård och skapa en initial puckel av behov. -

Jag är medveten om att man sannolikt får införa en ny tandvårdsförsäkring i fler steg kanske under 5–tio år. Men vi måste börja. Ett socialliberalt parti kan inte år efter år negligera det faktum att det finns invånare som inte har råd att gå till tandläkaren och lever med mycket dålig tandstatus, med argumentet att vi inte har råd.

Liberalerna borde utse en arbetsgrupp i denna viktiga fråga som får i uppdrag att arbeta fram ett förslag på hur Liberalerna ser på ny tandvårdsförsäkring. Hur den ska utformas, på vilket sätt den kan införas och hur den kan finansieras.

Det är dags att Liberalerna vågar titta på denna fråga och konstruktivt börjar arbeta för att få bort ojämlikheten vad gäller tandstatus och inte bara slentrianmässigt avfärdar frågan på landsmötena med att det kostar för mycket. -

Att våga låta några titta på hur en ny tandvårdsförsäkring ska kunna utformas och komma med konstruktiva lösningar kostar så lite men kan ge Liberalerna ökad trovärdighet i dessa frågor, och till och med kanske fler anhängare. Det senare har vi ju inte för många av.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** partistyrelsen får i uppdrag att tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att ta fram ett förslag för en ny tandvårdsförsäkring och lägga förslag på hur den ska kunna utformas, finansieras och införas.

Motionär: Tommy Rydfeldt, Kungsbacka; Ann Molander, Halmstad

Svar till P 17 – P 19

Motion P 17, motion P 18 och P 19 föreslår att munnen ska likställas med resten av kroppen, att ge tillgång till tandvård på samma villkor som övrig hälso- och sjukvård. **Motion P 19** yrkar att partistyrelsen får i uppdrag att tillsätta en arbetsgrupp som tar fram förslag på en ny tandvårdsförsäkring, och **motion P 17** konstaterar att Liberalerna på landsmötet 2021 antog politik om att göra tandvården mer lik resten av hälso- och sjukvården. Detta kommer behöva ske stegvis, både vad gäller kostnad och kapacitet hos tandvården och börja med de som har de största behoven. Liberalerna verkar för att detta ska genomföras. Därmed föreslår partistyrelsen **att Motion P 17, P 18 och P 19 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 17 anses besvarad
2. **att** motion P 18 anses besvarad
3. **att** motion P 19 anses besvarad

**P 20. Tandvårdsmotion, TAIK i hela landet.
(Tandhygienist i kommunal verksamhet)**

Att ha rena tänder – en grundläggande mänsklig rättighet även som äldre!

Sedan flera år tillbaka driver Folk tandvården Västra Götaland ett projekt där tandhygienister arbetar i kommunal verksamhet. Satsningen görs för att främja munhälsan bland äldre och tandhygienisterna finns i Borås, Kungälv, Skövde och Trollhättan.

Folk tandvården har genom projektet TAIK, tandhygienist i kommun, bidragit till att säkra rutiner för god munhälsa hos äldre. TAIK har pågått sedan 2018 och startades för att främja munhälsan för de som är 65 år och äldre. Syftet är att lyfta frågor om munhälsa och göra dem till en naturlig del av den kommunala äldreomsorgen. Hittills kan vi se att de kommuner som arbetar med TAIK har förbättrat rutinerna för munvård, fler omsorgstagare har också sökt intyg om nödvändig tandvård. Det innebär att fler äldre får den tandvård de behöver.

Upplägget är att tandhygienister från Folk tandvården arbetar halvtid i respektive kommun för att säkra kompetens och kvalitet inom munvård, till exempel genom att utbilda omsorgspersonal och vara ett stöd i tandvårdsfrågor. Tandhygienisten har ingen direktkontakt med patienter utan arbetar strategiskt med munhälsofrågor och samarbetar till exempel med kommunens medicinskt ansvariga sjuksköterska, MAS. Tandhygienisten har också mycket kontakt med biståndsbedömare, chefer på olika nivåer och medarbetare på särskilda boenden och inom hemtjänsten. Tandhygienisten är en spindel i nätet för allt som rör munhälsa och tandvård inom kommunen och hjälper personalen att skapa strategier för att ta hand om eventuella munhälsoproblem hos omsorgstagarna. Munhälsa har stor betydelse för individens livskvalitet och genom att samverka med kommunerna kan vi främja hälsan för de äldre. För en del handlar det om så grundläggande saker som att kunna äta utan smärta och att våga le.

Nu är projektet avslutat och genomförs med Folk tandvården VGR i samarbete med en handfull kommuner. Kommuner i VGR har nu möjlighet att ansluta sig till projektet. Jag önskar att detta kan bli ett nationellt projekt då detta skulle förbättra munhälsan för äldre och motverka andra följsjukdomar. Att borsta tänderna är en självklar del i personlig omvårdnad och en mänsklig rättighet. En misskött munhälsa leder till både psykisk och fysisk sjukdom och ohälsa som i förlängningen också kostar både kommunerna och samhället dyrt. För att inte tala om det personliga lidandet hos individen.

För att detta ska kunna genomföras behöver fler Tandhygienister utbildas i Sverige. Som det är nu är flera Universitet i Sverige inte villiga att ha detta i sitt utbud. Trots att detta är en kompetens som Sverige behöver starkt i framtiden så är flera Universitet ointresserade.

Hur kan vi gå förbi detta?

Kan vi tvinga Universitet att utbilda samhällsviktig personal?

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna stödjer TAIK i hela landet. (Tandhygienist i kommunal verksamhet)

2. **att** Liberalerna kräver av Universiteten att utbilda fler Tandhygienister (då detta är ett samhällsnyttjande uppdrag).

Motionär: Hans-Robert Hansson, Strömstad; Karin Blomstrand, Munkedal; Mikael Sternemar, Sotenäs; Britt-Marie Didriksson, Lysekil; Susanne Gustafsson, Orust; Gunilla Ohlin, Sotenäs

Svar till P 20

Motion P 20 framhåller vikten av tandhygienister i kommunal verksamhet och att Liberalerna stödjer det i hela landet, samt att Liberalerna ska kräva att universitetet utbildar fler tandhygienister. Liberalerna antog på förra landsmötet både höjd kompetens inom kommunal vård och omsorg. Det är utmärkt om lokala företrädare, liksom nationella verkar för att ha tillgång till tandhygienister i kommunal verksamhet. Liberalerna verkar för lärosäten med hög kvalitet som levererar god grundutbildning, forskarutbildning och forskning. Att ensidigt kräva fler utbildningsplatser riskerar att leda till låg kvalitet i utbildningen, istället så ska utbildningsplatser utökas efter kompetensbehov, men också söktryck och kapaciteten hos lärosätena att hålla kvalitet. Partistyrelsen föreslår **att motion P 20 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 20 anses besvarad

P 21. Inför en skatteväxlad sockerskatt

Det totala skattetrycket är högt och bör definitivt inte bli ännu högre. Däremot bör man kunna göra omfördelningar av skatterna för att uppnå önskade styreffekter.

I Sverige utgör idag andelen överviktiga ca 52 % av den vuxna befolkningen (16-84 år) och även många barn väger idag alltför mycket. Speciellt oroande är enligt forskarna den snabba ökningen av antalet feta och överviktiga barn. Det kan på sikt få stora negativa konsekvenser för deras hälsa, livskvalitet och ytterst livslängd.

Socker innehåller mycket kalorier, s.k. ”tomma” kalorier eftersom socker inte innehåller några nyttigheter, och enligt forskarna är den höga sockerkonsumtionen en starkt bidragande faktor till problemen med ökad övervikt och fetma. Konsumtionen av socker måste helt enkelt minska. En enkel åtgärd är att införa en sockerskatt. Livsmedelsverket har tittat på 85 länder som infört någon form av skatt på sötade drycker. Man fann att det har lett till minskad försäljning och därigenom minskad risk för övervikt och fetma. Och som en följd av detta även minskad risk för hjärt-kärlsjukdomar, diabetes typ 2 och cancer.

Att ökad sockerkonsumtion även leder till ökning av karies är ett välkänt faktum. Nu slår barntandläkare och forskare vid odontologiska fakulteten i Malmö larm om ett ökande antal remisser till deras mottagning vad gäller barn inklusive förskolebarn med så dålig munstatus att det kräver specialistbehandling. I flera fall är denna behandling så omfattande att den måste ske under narkos. Eftersom det är brist på anestesipersonal har det lett till att dessa förskolebarn i nuläget måste vänta sex månader på att få sin behandling.

Genom att kombinera införandet av en skatt på socker med

motsvarande sänkning av skatten för andra livsmedelsprodukter påverkas inte det totala skattetrycket men vi får ett skattesystem som effektivare styr mot en bättre folkhälsa, inklusive munhälsa, och större möjligheter för inte minst de unga att kunna leva ett långt liv med bibehållen god hälsa.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att det införs en skatteväxlad sockerskatt.

Motionär: Ulf Paulsson, Lund

P 22. Vända sjukdomstrenden 2

Cancerfallen ökar stadigt sedan lång tid. Diabetes typ två och matallergier har ökat mycket. ADHD, benskörhet, demens etcetera blir allt vanligare. Regionernas vård är hårt belastad och vårdköer finns. Den här utvecklingen kan inte fortsätta så här. Vi måste vända trenden, stärka hälsan, minska regionernas vårdbelastning och kostnader. För att göra det så har vi att se på orsaken till sjukdom. Till exempel så visar flera forskningsstudier att risken för flera sjukdomar ökar om man äter mycket ultraprocessad mat. Ultraprocessad mat är livsmedel som fått en industriell bearbetning och har en innehållsförteckning med ingredienser som inte finns hemma i köket. Syftet med ultraprocessade livsmedel är ofta att skapa produkter med lång hållbarhet och vanligen ändra på färg, smak och/eller konsistens så produkten blir tilltalande och lätt att konsumera. Enligt Livsmedelsverket är exempel på ultraprocessade livsmedel: industriellt tillverkat godis, läsk, energidrycker, glass, chips och fabriksstillverkade kakor, frukostflingor, korvprodukter och pulvermat som soppor.

I en ny stor brittisk forskningsstudie publicerad i högt ansedda The Lancet analyserades kosten och hälsan hos 197 426 deltagare, varav 54,6 procent kvinnor, med åldern 40 – 69 år under 9,8 år. Man fann att personer som konsumerade stora mängder ultraprocessade livsmedel hade högre risk att utveckla cancer generellt. För varje 10 procent ökning av ultraprocessad mat ökade den totala cancerrisken med 2 procent och speciellt äggstockscancer med 19 procent. Enligt forskningsstudien har ultraprocessade livsmedel dålig näringskvalitet, innehåller ofta höga halter av salt, socker och ohälsosamma fetter samt låga nivåer av fiber, vilket ökar risken för fetma. Det är en riskfaktor för många typer av cancer. Ultraprocessade livsmedel kan också innehålla cancerframkallande tillsatser, därtill kemikalier som bildas under den industriella livsmedelstillverkningen och ämnen från förpackningar som för hälsan negativa bisfenol A, etcetera.

Men enligt forskningsstudien i The Lancet är åtminstone 50 procent av cancerfallen möjliga att förebygga och där är en hälsosam mat nyckeln! Så sammantaget val av kost har stor betydelse för hälsan.

Med stöd i hälsoforskningen, i syfte att stärka folkhälsan för att vända den negativa sjukdomstrenden, är ett förslag till Liberalernas landsmöte att besluta om att Liberalerna arbetar för att sänka skatter och avgifter på alla livsmedel som inte är ultraprocessade. Det kan finansieras genom höjd skatt på för folkhälsan negativa ultraprocessade produkter. Det sammantaget så att skatteförändringar inte ökar inflation. Om man

gör en jämförelse: alkohol och tobak beskattas ju högre. Med sänkta skatter och avgifter på riktig mat får alla möjlighet att välja lägre matpriser! Det kan stärka Liberalerna i opinionen och i valet 2026. Kan vi vända den ökande trenden med sjukdomar, så minskar vi mycket lidande och regionerna får lägre vårdbelastning samt minskade vårdkostnader.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna arbetar för att sänka skatter och avgifter på alla livsmedel som inte är ultraprocessade
2. **att** Liberalerna, som finansiering av ovan, arbetar för att höja skatt på ultraprocessade produkter.

Motionär: Ingemar Östlund, Kristianstad

Svar till P 21, P 22

Motion P 21 och motion P 22 föreslår båda höjda skatter på livsmedel som kan vara hälsofarliga. **Motion P 21** föreslår att Liberalerna verkar för att det införs en skatteväxlad sockerskatt. Partistyrelsen anser att det är angeläget att motverka den växande ohälsa, inte minst vad gäller barnfetma. Hög konsumtion av socker kan leda till fetma och tandproblem och kan ha en stor påverkan på individens livskvalité och hälsa. Samtidigt så tror Liberalerna på individens rätt att själva ta beslut om sitt liv, och att informerade individer själva kan bestämma vad de ska äta, utan finansiella styrmedel riktade mot vissa produkter. Partistyrelsen föreslår att **Motion P 21 avslås. Motion P 22** föreslår att Liberalerna ska arbeta för att sänka skatter och avgifter på livsmedel som inte är ultraprocessade, och finansiera detta genom att höja skatten på livsmedel som är det. Det finns ingen definition av vad som är ultraprocessade livsmedel, och Liberalerna tror på individens rätt att själv ta informerade beslut. Partistyrelsen föreslår **att motion P 22 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 21 avslås
2. **att** motion P 22 avslås

P 23. Vända sjukdomstrenden

Cancerfallen ökar stadigt sedan lång tid. Diabetes typ två har ökat mycket under senare år. Ett flertal matallergier har visat en kraftig ökning. ADHD, demens etc. blir allt vanligare. Regionernas vård är hårt belastad och vårdköer finns. Den här utvecklingen kan inte fortsätta så här. Vi måste vända trenden, stärka hälsan, minska regionernas vårdbelastning och kostnader. För att göra det har vi att se på orsaken till sjukdom. Till exempel så visar flera forskningsstudier att risken för flera sjukdomar ökar om man äter mycket ultraprocessad mat. Ultraprocessad mat är livsmedel som fått en industriell bearbetning och har en innehållsförteckning med ingredienser som inte finns hemma i köket. Syftet med ultraprocessade livsmedel är ofta att skapa produkter med lång hållbarhet och vanligen ändra på färg, smak och/eller konsistens så produkten blir tilltalande och lätt att konsumera. Enligt Livsmedelsverket och forskningsstudier är några exempel på ultraprocessade livsmedel: industriellt tillverkat godis, läsk, energidrycker, glass, chips och fabriksstillverkade kakor, frukostflingor, korvprodukter och pulvermat som soppor.

I en ny stor brittisk forskningsstudie publicerad i högt ansedda The Lancet analyserades kosten och hälsan hos 197 426 deltagare, varav 54,6 % kvinnor, med åldern 40 – 69 år under 9,8 år. Man fann att personer som konsumerade stora mängder ultraprocessade livsmedel hade högre risk att utveckla cancer generellt. För varje 10 procent ökning av ultraprocessad mat ökade den totala cancerrisken med 2 procent och speciellt äggstockscancer med 19 procent. Enligt forskningsstudien har ultraprocessade livsmedel dålig näringskvalitet, innehåller ofta höga halter av salt, socker och ohälsosamma fetter samt låga nivåer av fiber, vilket ökar risken för fetma. Det är en riskfaktor för många typer av cancer. Ultraprocessade livsmedel kan också innehålla cancerframkallande tillsatser, därtill kemikalier som bildas under den industriella livsmedelstillverkningen och ämnen från förpackningar.

Men enligt forskningsstudien i The Lancet är åtminstone 50 procent av cancerfallen möjliga att förebygga och där är en hälsosam mat nyckeln! Så sammantaget val av kost har stor betydelse för hälsan.

I läkarutbildningen i Sverige har sedan länge det mesta av kostutbildningen tagits bort. Så dagens läkare med svensk läkarutbildning har inte utbildningsgrund från läkarutbildningen att säga något om lämplig kost för sina patienter. Bara läkare har läkarutbildning och kan se människans helhet, en dietist har inte läkarutbildning. Så en viktig grund för bättre hälsa, minskad risk för sjukdom och kostförändring vid sjukdom vore att återinföra kostutbildning i den svenska läkarutbildningen. Kan vi vända den ökande trenden med sjukdomar, så minskar vi mycket lidande och regionerna får minskad vårdbelastning och lägre kostnader.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna arbetar för att återinföra kostutbildning i läkarutbildningen.

Motionär: Ingemar Östlund, Kristianstad

Svar till P 23

Motion P 23 föreslår att Liberalerna arbetar för att återinföra kostutbildning i läkarutbildningen för att motverka ohälsa. Partistyrelsen instämmer i vikten av att förebygga ohälsa som skapas av en dålig kost. Det är dock inte säkert att det är genom ett införande av ett visst moment i läkarutbildningen som ger bäst förutsättningar för detta, och lärosätena har en stor frihet i att utforma kursuppläggen. Partistyrelsen föreslår **att motion P 23 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 23 anses besvarad

P 24. Stöd till hjärnforskningen

Idag lider ungefär 100 000 svenskar av Alzheimers sjukdom. Patienters och anhörigas liv slås i spillror. Fortfarande kan läkare och sjukvårdspersonal bara informera och trösta.

Det finns ingen lösning på gåtan men forskare vet varför. Trots att demenssjukdomar kostar samhället mer än cancer och hjärt-kärlsjukdomar sammanlagt så är anslagen till hjärnforskningen häpnadsväckande små. Det innebär att ännu fler anhöriga drabbas lika hårt. Utan tillräckliga resurser tvingas hjärnforskare hela tiden prioritera och välja bort, utan att egentligen veta om prioriteringen är den rätta.

Det positiva är att hjärnforskningen ständigt rör sig framåt och att resultaten som inte direkt leder till botemedel ändå kan få genomslagskraft. Idag forskas om olika behandlingar som kan senarelägga insjuknandet. Lyckas insjuknandet bromsas i bara fem år skulle det innebära en halvering av antalet sjuka.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** liberalerna arbetar för att forskningsanslagen till ovan nämnda forskningsfält ökas
2. **att** Liberalerna initierar att informationssatsningar om konsekvenserna för patienter, anhöriga och patientföreningar får ökat utrymme i samhällsdebatten.

Motionär: Anita Lilja Stenholm, Norberg

Svar till P 24

Motion P 24 belyser den stora påverkan Alzheimers sjukdom har på drabbade och anhöriga, och den stora effekten som genombrott i forskningen skulle kunna ha. Motionären yrkar att Liberalerna ska arbeta för att forskningsanslagen till hjärnforskningen ökas, samt att Liberalerna ska öka utrymmet i samhällsdebatten för patienter, anhöriga och patientföreningar. Framsteg inom hjärnforskningen skulle som motionären skriver ha en enorm effekt på drabbade. Partistyrelsen anser dock att forskningsmedel inom den medicinska forskningen inte ska styras av politiken, utan utifrån akademiens bedömning. Politikens roll är att säkerställa att det finns strukturer och medel som möjliggör medicinsk forskning. Liberalerna

har många gånger lyft situationen för de personer som drabbas av demens och alzheimer och kommer fortsätta göra det, inte minst vad gäller situationen för anhöriga. Partistyrelsen föreslår **att motion P 24 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion P 24 anses besvarad**

P 25. Bättre vård för kvinnor som lider av lipödem

Lipödem är en mycket vanlig sjukdom som framförallt drabbar kvinnor. Trots att lipödem beskrevs redan 1940 så finns stora kunskapsluckor på området, både när det gäller diagnostik och när det gäller behandling. För de flesta som arbetar inom vården är lipödem ännu okänt. En ny studie om upplevelsen av lipödem är den första som genomförts nationellt om ämnet. Studien visar att det är svårt att få rätt diagnos och vård. Kvinnorna väntar ofta en stor del av sitt vuxna liv på att få reda på vad de lider av, och på att få rätt stöd och behandling.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har på regeringens uppdrag utvärderat det vetenskapliga stödet för diagnostik och behandling av lipödem och konstaterat att det för närvarande saknas tillförlitliga studier om sjukdomen. Tyskland, Nederländerna och Storbritannien har nationella riktlinjer för diagnostik och behandling av lipödem – men någon internationell konsensus om diagnoskriterier finns inte. Det saknas vetenskapliga studier av metoder för diagnostik av lipödem inklusive metoder för att särskilja sjukdomstillståndet från möjliga förväxlingsdiagnoser. Befintligt vetenskapligt underlag räcker inte heller för att fastställa hur väl olika behandlingsmetoder fungerar eller för att göra relevanta hälsoekonomiska beräkningar.

Det är helt uppenbart att det krävs mer forskning om lipödem och ett större fokus på sjukdomen. När mer forskning finns behöver nationella riktlinjer för lipödem tas fram. Regeringen har gett Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) i uppdrag att, i samarbete med Vetenskapsrådet, göra en analys av forskningsbehovet inom området kvinnors hälsa och sjukdomar. Socialstyrelsen har också fått ett regeringsuppdrag att identifiera behov av strategiska insatser inom hälso- och sjukvården på området kvinnors hälsa.

Liberala Kvinnor vill att Liberalerna driver på för mer forskning om lipödem och för att nationella riktlinjer tas fram när kunskapsläget förbättras. Liberala Kvinnor vill vidare att liberala regionpolitiker runt om i landet driver på så att lipödem synliggörs och de som lider av lipödem får rätt hjälp.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att Liberalerna driver på för mer forskning om lipödem**
2. **att liberala regionpolitiker ges stöd i att synliggöra lipödem och arbeta för bättre vård för dem som lider av lipödem.**

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström,

Malung-Sälén; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till P 25

Motion P 25 vill att Liberalerna driver på för mer forskning om lipödem och att liberala regionpolitiker ges stöd i att synliggöra lipödem och arbeta för bättre vård för dem som lider av lipödem. **Motion P 4 yrkande 1** vill att Liberalerna verkar för mer resurser till forskning som fokuserar på klimakteriet.

Motion P 4 yrkande 4 föreslår att liberala regionpolitiker ges stöd i att arbeta för bättre vård för kvinnor som lider av klimakteriebesvär. Partistyrelsen instämmer i vikten av utökad forskning kring sjukdomar och tillstånd som drabbar kvinnor, ett område som på grund av decennier av försummelse har mycket att ta igen. Både lipödem, som ofta är en förbisedd sjukdom där den drabbade inte får behandling i tid, och klimakteriet, som alla kvinnor genomgår, är områden som behöver mer forskning. Partistyrelsen anser dock att forskningsmedel inom den medicinska forskningen inte ska styras av politiken, utan utifrån akademiens bedömning. Stöd till regionpolitiker från nationellt håll är viktigt, men måste utgå ifrån de behov som finns i regionerna och det stöd som nationellt kan ges, inte utifrån landsmötesbeslut. Liberalerna har drivit frågan om bättre vård för personer som drabbats av lipödem, och driver den i regeringen. Partistyrelsen föreslår **att motion P 25 och motion P 4 yrkande 1 och 4 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion P 25 anses besvarad**
2. **att motion P 4 yrkande 1 och 4 anses besvarade**

P 26. Utan klinisk personal som forskar, ingen hälso- och sjukvård i världsklass!

Liberalernas politik är tydlig: "Om Sverige ska vara en kunskapsnation också i framtiden måste vi satsa på långsiktiga och bra villkor för forskarna. Tydligare karriärvägar och möjlighet att bygga upp egen forskning är några satsningar för bättre resultat."

I Liberalernas partiprogram beskrivs liberal sjukvård som ansvarstagande, t ex: "Arbetsvillkoren för de som är verkamma i vården behöver förbättras avsevärt."

Dessa två målsättningar går inte ihop med den verklighet som forskande sjukvårdspersonal möter i vardagen.

I en nyligen publicerad rapport från SYLF och Sveriges Läkarförbund, konstateras att antalet läkare som forskar inte ökar utan sjunker! Orsakerna är:

Nästan var tredje läkare som har forskning i sitt anställningskontrakt, eller förenad anställning, kan inte kombinera klinisk tjänstgöring med forskning i den utsträckning som utlovats. Nästan hälften är med om att deras forskningstid dras in på grund av bemanningsproblem på arbetsplatsen. Mer än en tredjedel, 35 procent, av läkare som forskar utan att det finns med i anställningsavtalet forskar på sin fritid. Endast tolv procent av doktorander bedriver sin forskning inom ramen för en doktorandtjänst.

Rapporten konstaterar att tids- och resursbrist är ett stort problem för läkare som forskar, eller skulle vilja forska. Regionerna behöver dimensionera bemanningen så att tid för forskning och utbildning ryms.

På Sahlgrenska universitetssjukhuset i Västra Götalandsregionen pågår sedan några år en stor och medveten satsning på att få fler att kombinera forskning med patientnära arbete. Det i sin tur har resulterat i fler som doktorerar, fler som går vidare och blir docenter och professorer, fler som driver utveckling och kunskap framåt – samtidigt som patienterna får bättre vård. Sahlgrenska satsning gäller redan från tiden som student och pågår genom hela karriären.

Kombination av forskning och kliniskt arbete bidrar också till den nödvändiga fortbildning som idag går förlorad när vårdproduktionen går före. Sverige tillhör idag den grupp länder i världen som ligger sämst till vad gäller fortbildning för klinisk personal.

Den politiska styrningen av hälso- och sjukvården i Sverige kan inte längre ha industriproduktion som främsta ledstjärna. I stället är det kunskapssamhällets villkor som måste genomgå styrningen där kontinuerlig fortbildning och utveckling står i centrum.

Konkret innebär det att Sverige måste premiера klinisk personal som forskar, uppmuntra till kombination forskning och kliniskt arbete, förbättra förutsättningarna för forskning och kliniskt arbete genom hela yrkeskarriären.

Sahlgrenska universitetssjukhuset är ett föredöme med sin satsning på kliniskt forskande personal – från student till docent – som ger patienterna en vård i den absoluta framkanten. Låt alla Sveriges medborgare få samma chans till en vård i världsklass. Låt Sahlgrenska exempel bli norm i hela Sverige!

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för fler kliniskt forskande personal i alla delar av hälso- och sjukvården
2. **att** förbättra förutsättningarna för att kombinera forskning med kliniskt arbete
3. **att** utveckla forskningsteam med stödfunktioner till forskande läkare och annan klinisk personal vid klinikerna.
4. **att** förbättra de generella ekonomiska villkoren för kliniskt forskande personal

Motionär: Lokalförening Lidingö

Svar till P 26

Motion P 26 yrkar att Liberalerna verkar för fler kliniskt forskande personal i alla delar av hälso- och sjukvården, att förutsättningarna för detta förbättras, att forskningsteam med stödfunktioner till klinisk personal utvecklas och att de generella ekonomiska villkoren för kliniskt forskande personal förbättras. Partistyrelsen är positivt inställd till motionärens förslag och vill påpeka att Liberalerna på föregående landsmöte antog att alla regioner ska bidra till forskning och utveckling. Att möjliggöra för kliniskt forskande personal är en stor del av det. Partistyrelsen föreslår **att motion P 26 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 26 anses besvarad

P 27. Underlätta för helkroppsdonationer för medicinska utbildningar

Idag kan man anmäla sig till donationsregistret genom Socialstyrelsen. Den som vill donera hela sin kropp till medicinsk och anatomisk undervisning måste under sin livstid skriva ett avtal om detta med någon av de medicinska högskolorna/ universitetet. Detta hanteras alltså inte av Socialstyrelsen idag. Om så gjordes skulle det underlätta för dem som kan tänka sig att donera sin kropp för detta ändamål, och troligtvis få fler att anmäla helkroppsdonation.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **tt** Liberalerna ställer krav att det skall bli lättare att efter sin död donera sin kropp till medicinska utbildningar, sk helkroppsdonation.

Motionär: Jessica Hellström, Malung-Sälen; Erbjörs Pia Börjesson, Falun; Jennie Uller, Kalmar

Svar till P 27

Motion P 27 vill att Liberalerna ställer krav att det skall bli lättare att efter sin död donera sin kropp till medicinska utbildningar. Det är avgörande för medicinska utbildningar att det finns personer som vill och kan donera sina kroppar. De gör en stor insats för samhället. Partistyrelsen anser dock att det är relativt lätt idag att donera sin kropp med lättillgänglig information för den som eftersöker den. Det är utöver det olyckligt om donation av kroppen till medicinska utbildningar sammanblandas med organdonation, som har ett livsviktigt syfte och andra bevekelsegrunder. Därför är det olyckligt om ansvaret tas från lärosätena som bäst kan förklara syftet, hur kropparna hanteras och vikten av en medicinsk donation. Partistyrelsen föreslår **att motion P 27 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 27 anses besvarad

P 28. Ändring av Huvudman inom Regionsjukvård

Det är välkänt att dagens Regionsjukvård har långa väntetider både inom den planerade vården och akutvården.

Under 2022 var tiden till läkarbedömning och den totala vistelsetiden på akutmottagningarnas mediantiden till läkare för ej inskrivning ca: 80 min, medeltiden till läkarbesök för inskrivning ca: 240 min.

Väntetiden till vissa specialoperationer är alldeles för långa, särskilt inom specialistvården inom ortopedin där väntetiden kan vara upp till 6 – 18 månader.

Det finns möjlighet till att en operation snabbare om man utnyttjar vårdgarantin, men för många äldre är det svårt att göra en sökning av alternativ vård, många gånger med långa resvägar.

Dagens system med vårdgarantin är omständigt svårt för många särskilt för äldre, att söka efter ett alternativt sjukhus som kan genomföra den aktuella operationen.

Med en förändring så att staten blir huvudman då får man en mycket smidigare hantering av en operation på lämpligt sjukhus. Man behöver inte ha någon special remiss, vissa gånger krävs en betalningsförbindelse mellan sjukhusen. Man

får tillgång till de sjukhus med kortaste väntetiderna mycket smidigare än dagens system.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar att Liberalerna skall verka för en förändring av huvudmannaskapet av Regionsjukvården, från Regionen till att Staten blir huvudman
2. **att** man tillsätter en utredningsgrupp för att utreda förutsättningarna till att man ändrar på huvudmannaskapet från Regionen till att staten blir huvudman för Regionsjukvården.

Motionär: Klas Nordevik, Orust

Svar till P 28

Motion P 28 vill att Liberalerna skall verka för en förändring av huvudmannaskapet av vården från regionerna till staten och att en utredningsgrupp ska tillsättas för att utreda förutsättningarna för detta. En parlamentarisk utredning har precis tillsatts för att utreda förutsättningarna för ett helt eller delvis statligt huvudmannaskap och partistyrelsen anser att man ska avvakta resultatet av den utredningen för att se för och nackdelar och därefter ta ställning. Partistyrelsen föreslår **att motion P 28 yrkande 1 avslås och yrkande 2 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 28 yrkande 1 avslås
2. **att** motion P 28 yrkande 2 anses besvarad

P 29. Ställ krav på strukturerat prioriteringsarbete inom hälso- och sjukvården

Utvecklingen inom hälso- och sjukvården går mycket snabbt. Vi kan bota, lindra och trösta allt fler på allt bättre sätt. Samtidigt fortsätter kostnaderna att öka ännu snabbare, trots alla nya tekniska lösningar. Uppdaterade riktlinjer och vårdprogram produceras i rasande fart och där krävs, allt mer detaljerat, allt som skall göras för varje patient vid varje diagnos från nageltrång till avancerad cancer.

Professionen och politiken vill ge allt åt alla men ingen tycks se det som sin uppgift att prioritera bland utredningar och behandlingar inom diagnosområden och framförallt inte mellan diagnosområden, så kallade horisontella prioriteringar.

Bristen på strukturerat prioriteringsarbete inom hälso- och sjukvården riskerar att undergräva hela vårt skattefinansierade sjukvårdssystem och i förlängningen leda till ännu mer ojämlik vård och minskat förtroende för vårt politiska system.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att professionerna/socialstyrelsen/nationella programområden/regionala programområden, eller andra lämpliga organ, får i uppdrag att på ett strukturerat sätt börja arbeta mer aktivt med prioriteringsfrågor.

Motionär: Petra Nåsell, Stockholm

Svar till P 29

Motion P 29 föreslår att Liberalerna verkar för att uppdrag ges att på ett strukturerat sätt börja arbeta mer aktivt med

prioriteringsfrågor. Partistyrelsen instämmer om vikten av prioriteringsfrågor. Liberalerna verkar redan i frågan och har i riksdagen motionerat om att prioriteringsplattformen bör fördjupas. Partistyrelsen föreslår **att motion P 29 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 29 anses besvarad

P 30. Old school management

Vi har alltför länge plågats av en av fundamentalistiska marknadsliberalers ekonomiska modeller som de förrädiskt döpt till "New Public Management". Modellen bygger på samma grund som den amerikanska begagnade bilhandeln. Nästan nya bilar av finare märken säljs tillsammans med nya i stora fina lokaler till nästan samma pris som nya. Efter något år flyttas en begagnad bil över till en ungefär lika fin anläggning med bara nyare begagnade bilar. Nästa steg blir en hall med bättre begagnat o.s.v. Sista stadiet är en bilhandlare med rymligt samvete som säljer bilar på en parkeringsplats med runt hörnet garanti. Nästa steg är skroten.

Om man applicerar denna modell på sjukvård så kan man konstatera att stora problem uppstår med de multisjuka äldre som i "New Public Management" -Modellen motsvarar bilarna hos Hederlige Harry och de som ska skrotas.

I ett old school liberalt samhälle tar vi hand om varandra och ingen ska behöva känna sej på väg att skrotas ut.

Privata vårdgivare gör ofta ett fantastiskt jobb men kan aldrig utgöra basen för sjukvården. Det är en kommunal uppgift byggd på liberala värderingar. Fattigvården, där de behövande auktioneras ut till lägstbjudande är en motbjudande modell som inte ska tillåtas smyga sej in bakvägen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet uttalar att en utveckling mot en vård baserad på liberala värderingar ska eftersträvas.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Svar till P 30

Motion P 30 vill att Landsmötet uttalar att en utveckling mot en vård baserad på liberala värderingar ska eftersträvas. Det är viktigt att forskning inom organisationsstyrning genomförs och att man är beredd att ompröva styrningsmodeller för att göra samhällsfunktioner bättre. Liberalerna förordar inte någon specifik organisationsstyrningsmodell utan är öppna för det som fungerar för den organisation som det ska styras och som har evidens. Vad gäller New Public Management finns det en inneboende problematik i att tilliten till professionen, i sjukvårdens fall lärare och sjuksköterskor, får stå tillbaka för mätbara indikatorer och fyrkantiga resultatuppföljningar. Partistyrelsen föreslår **att motion P 30 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 30 anses besvarad

P 31. Förbättra vårdgarantin

I Danmark har sedan 1990-talet tre reformer genomförts, fritt val av sjukhus (1991), utvidgat fritt val av sjukhus (2002) och snabb utredning (2013). Reformerna innebär att patienterna kan välja sjukhus för utredning och behandling. I valet ingår offentliga sjukhus och privata sjukhus som regionerna/staten har avtal med. Utredning och behandling skall ske inom 30 + 30 dagar. Vissa diagnoser har kortare väntetider. Om detta inte kan uppfyllas skall patientens hemmaregion hjälpa patienten att få vård på annat lämpligt sjukhus. Detta inkluderar privata sjukhus i Danmark och utomlands, som det finns avtal med. Hemmaregionerna är ålagda att betala för vården på det valda sjukhuset.

De tre reformerna följs upp fortlöpande av staten och vid behov justeras de.

Regionpolitikerna fick genom reformerna ekonomiskt incitament till att bli bättre. Den danska staten har också kommit längre än Sverige med att bygga en digital infrastruktur i vården för hela landet.

Resultatet har blivit att Danmark har en av de kortaste vårdköerna i Europa. Vårdutgifterna mätt som andel av BNP är lägre i Danmark än i Sverige.

Sverige har resurserna men saknar lämplig organisation och styrning av vården.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** vårdgarantin med utredning och behandling skall ske inom 30+30 dagar på det sätt som råder i Danmark
- 2. att** om inte regionerna kan uppfylla behandling i tid skall vård kunna ske på andra sjukhus/kliniker i Sverige (allmänna eller privata) och på sjukhus som man har avtal med utomlands på det sätt som råder i Danmark
- 3. att** hemmaregionen står för kostnaderna på det sätt som råder i Danmark.

Motionär: Torbjörn Jonung, Landskrona

Svar till P 31

Motion P 31 vill att vårdgarantin ska fungera på samma sätt som i Danmark, med garanti om 30 + 30 dagar för utredning och behandling, att man får vård i annan region eller land om den inte uppfylls och att hemmaregionen står för kostnaderna. Det är av yttersta vikt att vård ges i rätt tid, men att korta tiden för den vårdgaranti som finns idag leder inte till mer vård. Regionerna ska fokusera på att uppfylla den vårdgaranti som redan finns innan den kortas. Partistyrelsen föreslår **att motion P 31 yrkande 1 avslås**. För att korta vårdköer och se till att alla får vård inom vårdgarantin är det avgörande att man nyttjar all kapacitet, oavsett om den finns inom regionen, hos en annan region eller utomlands. Just att få vård inom andra regioner eller till och med utomlands om vårdgarantin inte uppfylls är något som behöver förbättras. Sverige behöver nyttja den kapacitet som finns oavsett region, vilket Liberalerna tidigare tagit beslut om. Partistyrelsen föreslår **att motion P 31 yrkande 2-3 anses besvarade**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion P 31 yrkande 1 avslås
- 2. att** motion P 31 yrkande 2 och 3 anses besvarade

P 32. Säkra tillgången på allmänläkare

En väl fungerande primärvård där man har en fast läkarkontakt, husläkare, är grunden för en trygg och säker sjukvård.

Brist på allmänläkare är i stora delar av landet ett hinder för att primärvården ska kunna vara det nav i sjukvården som liberalerna länge arbetat för. Enligt Nationella vårdkompetensrådet saknas över 3000 allmänläkare och enligt rådets prognos kommer var fjärde allmänläkare saknas år 2035.

Ansvaret för läkarförsörjningen delas mellan staten och regionerna och därför krävs en god samverkan för att tillgodosätta behovet.

Liberalerna behöver både på nationell och regional nivå intensifiera arbetet med att lösa sjukvårdens personalförsörjning och särskilt tillgången på allmänläkare.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna ska intensifiera arbetet med att lösa sjukvårdens personalförsörjning och särskilt säkra tillgången på allmänläkare.

Motionär: Förbund Kronoberg

Svar till P 32

Motion P 32 vill att Liberalerna ska intensifiera arbetet med att lösa sjukvårdens personalförsörjning och särskilt säkra tillgången på allmänläkare. Tillgången till allmänläkare är som motionären påpekar förutsättningen för att primärvården ska vara ett nav i sjukvården. Arbetet med att säkra tillgången på allmänläkare är viktigt, och regionerna liksom regeringen gör en mängd insatser för att öka tillgången. Liberalerna verkar för frågan både i riksdag, regering och i regionerna. Partistyrelsen föreslår **att motion P 32 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion P 32 anses besvarad

P 33. Läkemedelsförordningen: Låt TLV göra upphandlingen av läkemedel årsvis !

Minskad risk för brist på läkemedel

I tidningar, TV och andra massmedia har man under de senaste månaderna kunnat se artiklar om att det blir allt vanligare att patientens läkemedel är slutsålt hos apoteken. Ett exempel är artikeln "Brist på läkemedel slår hårt mot barn" (SDS lördagen den 11 mars 2023). <https://www.sydsvenskan.se/2023-03-10/lakemedelsbrist-slar-mot-barn>. När som idag TLV månadsvis handlar upp vilka läkemedel från vilka tillverkare som skall ingå i läkemedelsförmånerna kommer de flesta inköpsansvariga sannolikt att köpa in lite i underkant så att de inte riskerar att vid månadens slut stå där med ett antal osäljbara/svårsålda förpackningar. Det innebär en ökad risk för att brist uppstår under den aktuella månaden. Det vill säga när "patienten" kommer till apoteket för att köpa ut sin medicin så finns den helt enkelt inte. Den är slutsåld. Samma situation upprepar sig i nuläget varje månad dvs. 12 ggr per år. Men denna ryckighet i efterfrågan drabbar inte bara apoteken utan även grossisterna och tillverkarna. Om TLV skrev avtal för 12 månader istället skulle denna ryckighet uppstå endast en gång

per år. En förlängning av avtalstiden skulle alltså leda till minskad risk för brist på läkemedel på apoteket.

Minskad risk för förväxling av läkemedel

Vid seminariet "Äldres hälsa riskeras genom generiska byten av läkemedel" i Almedalen 2014 presenterades en undersökning från Novus som visade att 6 % av receptkunderna mellan 75 och 79 år sade sig ha förväxlat sitt läkemedel efter utbyte på apoteket. De ständiga bytena av tillverkare för ett visst generiskt läkemedel medför stora risker för att patienten tar fel medicin. Ett byte innebär nämligen även en ny typ av förpackning med ett annorlunda produktnamn och sannolikt också en annan typ av innerförpackning och färg och form på tabletterna. En förlängning av avtalstiden skulle därför leda till en minskad risk för felmedicinering.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** agera för att tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV) skall instrueras om att deras upphandling av de läkemedel som ingår i läkemedelsförmånerna skall ske årsvis och inte som nu månadsvis, dels för att öka sannolikheten att läkemedlet finns i lager då kunden önskar köpa det, dels för att det kan förväntas leda till färre felmedicineringar.

Motionär: Ulf Paulsson, Lund

Svar till P 33

Motion P 33 vill att tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV) upphandling av läkemedel ska ske årsvis och inte månadsvis. Tillgången till läkemedel är en viktig fråga, och en väldigt komplicerad sådan. Emedan det kan se ut som årsupphandlingar skulle öka sannolikheten att läkemedlen finns i lager beror dessa ofta på problem i leveranskedjorna av någon av ingredienserna. Det innebär inte heller att läkemedelsbolagen skulle skapa stora lager designade för svenska behov, utan de skulle fortsätta ha omsättningslager. Liberalerna tar frågan på största allvar, och regeringen har lagt flera initiativ för att utreda orsakerna och åtgärderna för att säkerställa läkemedelstillgången. Partistyrelsen föreslår **att motion P 33 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 33 anses besvarad

P 34. Ta coronakommissionens analysresultat på allvar!

2023-04-27 04.00. Sigurd Bergmann. Erkänn misstagen i pandemihanteringen. Debatt. Altinget

Ur ovan artikeln är detta kopierat! "Är det för sent att ta Coronakommissionens uppmaning på allvar att dess rika reflektion bara bör utgöra början på en djupare offentlig process? Är det för sent att lära sig av misstag? En god början vore att erkänna att sådana har begåtts. Men ännu så länge regerar tyystnaden, även i nuvarande regering. Somliga odlar istället en historieförfälskning om att Sverige gjort allt rätt. De flesta vill bara glömma. Självfallet skall den ansvariga myndigheten granskas i djupet och med stor sannolikhet omformas. Självfallet skall dess ledare ställas till svars."

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** ta coronakommissionens analys på allvar, inför framtiden!

Motionär: Louisa Atterstöm, Borås

Svar till P 34

Motion P 34 yrkar att Coronakommissionens analyser ska tas på allvar. Självklart ska Coronakommissionens analys tas på allvar och lärdomarna från Corona-pandemin ska tas tillvara och förändringar implementeras. Liberalerna, liksom regionerna och regeringen, tar frågan på största allvar. Partistyrelsen föreslår **att motion P 34 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 34 anses besvarad

P 35. Långsiktig finansiering av svensk sjukvård

Svensk sjukvård är långt ifrån perfekt och framtidsutsikterna är än dyrare. Landets äldrande befolkning gör att fler individer kommer att behöva hjälp från en sjukvård som ska finansieras av en sjunkande andel skattebetalare i arbetsför ålder. För att säkra en högklassig vård i Sverige behöver vi tänka nytt kring finansieringen.

Oavsett hur mycket skattemedel vi pumpar in i vården kommer människor alltid att efterfråga mer vård än vad vi klarar av att finansiera. Därför är det ofrånkomligt att behöva prioritera bort vissa behandlingar. Genom att öka inflödet av kapital till sjukvården och skapa incitament för effektivisering kan fler människor få bättre hjälp. Om vi ska klara av att bibehålla eller förbättra kvaliteten och måluppfyllelsen i svensk sjukvård, samtidigt som befolkningen blir allt äldre, kommer det bli svårt för offentlig sektor att stå för en så hög del av kostnaderna som den i nuläget gör.

I ett försäkringsbaserat system, likt exempelvis Nederländerna, ökar incitamenten att effektivisera och optimera vården. Genom att göra sjukvårdsförsäkringen obligatorisk går det att säkerställa att alla får grundläggande vård. Med en relativt stor bibehållen skattefinansierad bas går det också att garantera att alla har råd med en sjukförsäkring. Samtidigt ges möjlighet att betala en dyrare försäkring som inkluderar service utöver basbehovet. De som betalar en högre premie kommer kunna öka medlen som kommer in i finansieringen av sjukvården.

Vidare borde det inte vara förbjudet att själv vara med och betala för en medicin eller ett hjälpmedel som statens medel inte räcker till att finansiera. Ett sådant exempel skulle kunna vara en lite dyrare hörapparat. Så länge grundnivån på vård inte sänks är det fel att förbjuda människor från att betala för att få sjukvård som staten varit tvungen att prioritera bort.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att sjukvården ska ha en skattefinansierad bas som kompletteras med obligatoriska privata sjukvårdsförsäkringar
2. **att** Liberalerna på ett principiellt plan verkar för att tillåta privat medfinansiering i sjukvården.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås;
Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till P 35

Motion P 35 föreslår att Liberalerna verkar för att sjukvården ska ha en skattefinansierad bas som kompletteras med obligatoriska privata sjukvårdsförsäkringar, samt att Liberalerna verkar för att tillåta privat medfinansiering i sjukvården. Sjukvården måste vara tillgänglig på lika villkor och ges på lika villkor, inte utifrån patientens inkomstnivå. Skillnaden mellan ett system med en obligatorisk sjukvårdsförsäkring och ett skattefinansierat system förefaller vara att den som har råd kan få lite mer – men i basen ligger de gemensamma resurserna som betalar merparten av vården. Den skattefinansierade vården utgår från att alla är jämlika och har samma rättigheter när de söker vård, oavsett inkomst. Det finns redan idag möjlighet i många regioner att som patient delfinansiera ett dyrare hjälpmedel än det som regionen erbjuder. Liberalerna kan verka för att utöka den typen av valfrihet till fler regioner. Partistyrelsen föreslår **att motion P 35 yrkande 1 avslås och att yrkande 2 anses besvarat.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 35 yrkande 1 avslås
2. **att** motion P 35 yrkande 2 anses besvarad

Särskilt yttrande 1

Erik Berg (LUF) yttrar följande i anslutning till **motion P 35**: ”Skattefinansierad regionalt driven vård är ineffektiv. Pengar som ska gå till vård går till regional byråkrati. Landsmötet för bifalla motionen i sin helhet.”

P 36. Inkomstbaserat högkostnadsskydd och avgifter för uteblivna möten

Svensk primärvård står inför betydande utmaningar, där brist på allmänläkare, otillräcklig tillgänglighet och ekonomiska underskott på vårdcentraler är några av de mest påtagliga problemen. En möjlig lösning för att avlasta vårdcentraler och stärka primärvården ekonomiskt, samtidigt som tillgänglighet säkerställs för utsatta patienter, är att införa och anpassa patientavgifter.

Ett differentierat högkostnadsskydd baserat på inkomstnivå skulle innebära att högre inkomsttagare har en högre nivå för högkostnadsskyddet. Detta skulle bidra till att avlasta vårdcentralerna ekonomiskt, samtidigt som de socioekonomiskt utsatta grupperna skyddas. Detta förslag är förenligt med principen om solidarisk finansiering av sjukvården.

Genom att ge vårdcentraler möjligheten att utforma egna avgifter och införa friskvårdsavtal för patienter som genomgår regelbundna kontroller, kan primärvården få ökade intäkter samtidigt som det främjar förebyggande hälsoinsatser. Detta kan resultera i förbättrade hälsoutfall, något som forskning påvisar har skett inom den svenska tandvården.

Ytterligare en åtgärd är att införa avgifter i samband med uteblivna möten. Detta kan bidra till att minska antalet onödiga besök och avlasta vårdcentralerna.

Sverige har för närvarande låga besöksavgifter inom primärvården jämfört med andra OECD-länder. Det finns utrymme att höja avgifterna, så länge socioekonomiskt utsatta grupper skyddas genom exempelvis ett mer riktat högkostnadsskydd. Besöksavgifter kan också minska patienters tendens att söka vård i onödan på allmänhetens bekostnad, vilket är en vanlig kritik mot nätläkare.

Sammanfattningsvis kan en kombination av differentierade högkostnadsskydd, anpassade avgifter och friskvårdsavtal samt avgifter för uteblivna möten bidra till att stärka primärvården ekonomiskt, avlasta vårdcentraler och säkerställa tillgänglighet för utsatta patienter. Strukturella reformer inom primärvården är nödvändiga, men dessa åtgärder kan ge en positiv inverkan på kort sikt och förbättra hälsoutfallen för befolkningen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för en differentiering av högkostnadsskyddet baserat på inkomstnivå, där högre inkomsttagare bör ha en högre nivå
2. **att** Liberalerna ska verka för att vårdcentraler ges möjligheten att utforma egna avgifter och kan införa friskvårdsavtal för patienter som genomgår regelbundna kontroller
3. **att** Liberalerna ska verka för införandet av ytterligare avgifter i samband med uteblivna möten.

Motionär: Martin Norrby, Lidingö; Elin Söderholm, Stockholm;
Edvin Mårtensson, Täby

Svar till P 36

Motion P 36 föreslår en differentiering av högkostnadsskyddet efter inkomstnivå, att vårdcentraler ska få utforma egna avgifter och ha friskvårdsavtal med patienter och att Liberalerna ska verka för införandet av ytterligare avgifter i samband med uteblivna möten. Att inkomstdifferentiera högkostnadsskyddet motverkar syftet med patientavgifterna som inte är att finansiera vården utan att den inte ska utnyttjas i onödan. Man kan inte både ha vård som finansieras genom inkomstskatt och differentierade avgifter. Alla avgifter ska fastställas av regionfullmäktige, varav vårdcentralerna inte kan införa egna avgifter. I motsats till tandvården leder inte hälsokontroller av friska personer till bättre hälsa utan tar stora resurser från sjukvården som borde riktats till sjuka. Partistyrelsen föreslår **att motion P 36 yrkande 1-2 avslås**. Att patienter utan skäl uteblir från läkarbesök och operationer är ett stort problem för ett effektivt resursutnyttjande. De flesta regioner fakturerar avgiften för besöket om patienten inte dyker upp, men det kan finnas skäl att se över detta ytterligare. Detta kan dock inte gälla om det ligger i patientens sjukdomsbild att ha svårigheter med att komma till möten. Partistyrelsen föreslår **att motion P 36 yrkande 3 bifalls med vad partistyrelsen anför**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 36 yrkande 1 och 2 avslås
2. **att** motion P 36 yrkande 3 bifalls med vad partistyrelsen anför

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion P 1 anses besvarad
2. **att** motion P 2 yrkande 1-4 bifalls
3. **att** motion P 2 yrkande 5 bifalls med vad partistyrelsen anför
4. **att** motion P 3 yrkande 1 anses besvarad
5. **att** motion P 3 yrkande 2-4 avslås
6. **att** motion P 4 yrkande 2 och 3 bifalls
7. **att** motion P 5 bifalls
8. **att** motion P 6 avslås
9. **att** motion P 7 anses besvarad
10. **att** motion P 8 anses besvarad
11. **att** motion P 9 bifalls med vad partistyrelsen anför
12. **att** motion P 10 anses besvarad
13. **att** motion P 11 anses besvarad
14. **att** motion P 12 avslås
15. **att** motion P 13 avslås
16. **att** motion P 14 bifalls med vad partistyrelsen anför
17. **att** motion P 15 anses besvarad
18. **att** motion P 16 anses besvarad
19. **att** motion P 17 anses besvarad
20. **att** motion P 18 anses besvarad
21. **att** motion P 19 anses besvarad
22. **att** motion P 20 anses besvarad
23. **att** motion P 21 avslås
24. **att** motion P 22 avslås
25. **att** motion P 23 anses besvarad
26. **att** motion P 24 anses besvarad
27. **att** motion P 25 anses besvarad
28. **att** motion P 4 yrkande 1 och 4 anses besvarade
29. **att** motion P 26 anses besvarad
30. **att** motion P 27 anses besvarad
31. **att** motion P 28 yrkande 1 avslås
32. **att** motion P 28 yrkande 2 anses besvarad
33. **att** motion P 29 anses besvarad
34. **att** motion P 30 anses besvarad
35. **att** motion P 31 yrkande 1 avslås
36. **att** motion P 31 yrkande 2 och 3 anses besvarade
37. **att** motion P 32 anses besvarad
38. **att** motion P 33 anses besvarad
39. **att** motion P 34 anses besvarad
40. **att** motion P 35 yrkande 1 avslås
41. **att** motion P 35 yrkande 2 anses besvarad
42. **att** motion P 36 yrkande 1 och 2 avslås
43. **att** motion P 36 yrkande 3 bifalls med vad partistyrelsen anför

Rapport Utrikes/säkerhet

Kapitel 1: Frihet i den utmanade globaliseringens tid

44. Vård ska erbjudas till krigsskadade. Rysslands brutala våld har skapat ett enormt lidande. Redan idag behövs, och i många år framöver, kommer det krävas omfattande medicinska insatser för att stödja krigets offer. Sverige bör därför bygga upp en långsiktig hjälpinsats av specialistvård och rehabilitering för krigsskadade. Det ska handla om direkta vårdinsatser i Ukraina men också om att Sverige ska utöka möjligheten att ge vård, inte minst rehabilitering, i Sverige.

Rapport Europa

Kapitel 7: Ett Europa nära medborgarna

45. Vikten av att den fria rörligheten inom unionen fungerar blir aldrig så tydlig som när man blir sjuk. I dag har alla svenska patienter rätt att söka vård i andra EU-länder, men systemet kan göras enklare. Det måste bli möjligt för alla att utnyttja denna rättighet så att tillgången till kvalitativ vård ökar, även digitalt för vård kopplat till exempelvis psykisk ohälsa. Vi behöver också gemensamma standarder som garanterar säkerhet och kvalitet vid vård i andra medlemsländer. Liberalerna vill se ett gemensamt system för e-recept så att det blir möjligt att hämta ut medicin på apotek var man än befinner sig i EU.
46. För människor med sällsynta sjukdomar kan EU göra stor skillnad. Avancerade ovanliga behandlingar kräver erfarenhet och vana som ingen expert kan få genom ett fåtal patienter per år. Därför vill vi att EU ska inrätta europeiska specialistcentra för sällsynta sjukdomar och ovanliga, avancerade behandlingar. På dessa centra skulle patienter från alla EU:s medlemsländer kunna behandlas, oavsett var de blivit sjuka eller var de bor.
47. Under Covid-19-pandemin såg EU, genom gemensamma upphandlingar, till att Sverige och övriga EU-länder fick tillgång till vaccin. Även dyra specialläkemedel bör kunna upphandlas gemensamt i EU på samma sätt framöver för att säkra tillgång till rimligt pris.

SOCIALA FRÅGOR: Socialförsäkringar och andra ekonomiska trygghetssystem

Q 1. Självförsörjning och en väg tillbaka till arbetsmarknaden – Motion om socialliberal politik för personer med försörjningsstöd

Utgångspunkten för den liberala socialpolitiken som möjliggörare är att varje människa ska kunna leva ett självständigt liv i frihet utan myndigheters inblandning. Utbildning och egen försörjning är vägen dit. Det liberala samhället tror på människans förmåga och tar aldrig över där egen förmåga finns, men är generös med stöd för att den enskildes förmågor ska utvecklas. Det nu rådande ekonomiska läget med hög inflation och prisökningar på basvaror begränsar friheten för många. Åtgärder så som höjt bostadsbidrag når inte mottagare av försörjningsstöd eftersom detta räknas av.

Vi har i närtid sett hur medelklassen kompenseras för högre utgifter genom olika statliga subventioner. Samtidigt så har de beroende av försörjningsstöd, med små eller inga ekonomiska marginaler, fått det allt svårare i takt med rusande inflation och prisökningar. Som ett led i inflationsbekämpningen är det ofrånkomligt med en högre arbetslöshet för en period. Men den som behöver försörjningsstöd en period ska inte fastna i långsiktigt bidragsberoende utan ges goda möjligheter att åter bli självförsörjande. Vi borde därför ta höjd för att andelen i behov av försörjningsstöd kan komma att öka och utforma stödinsatser för att dessa snabbt kan återgå till arbetsmarknaden, samt satsa på att de som uppbär försörjningsstöd en längre tid kommer i sysselsättning. Som ett liberalt parti borde vi stå på de mest utsattas sida och se till att alla människor ges frihet att kunna leva ett självständigt liv. Vägen till frihet går genom självförsörjning men då måste vi också möjliggöra för människor i utanförskap att ta sig dit.

Partiet har under en längre tid ställt krav på medborgare för att kvalificera sig för samhällets stöd. Men det perspektivet får inte övergå till en illiberal och auktoritär syn på vårt samhälle. För individer med försörjningsstöd är kraven redan hårda. Här menar vi att samhället genom socialtjänsten och arbetsförmedlingen behöver lägga mer resurser. Ju längre tid en person uppbär försörjningsstöd desto svårare och längre blir vägen tillbaka till självförsörjning. Mest resurser bör därför satsas på individer som haft försörjningsstöd under kort tid för att dessa snabbt ska kunna komma tillbaka till arbetsmarknaden.

Detta innebär inte att vi från samhällets sida ska låta bli att satsa på människor som haft försörjningsstöd en längre tid, men de behöver andra insatser för att nå självförsörjning. Försörjningsstödet som socialt skyddsnät har dock urholkats kraftigt ända sedan 1985 vilket gör att det blir särskilt tufft för de barn som växer upp i familjer som har försörjningsstöd under lång tid. Att leva på en skälig levnadsnivå har kommit

att betyda något annat idag än tidigare med tanke på att gruppens köpkraft urholkats markant.

Att människor blir självförsörjande vinner både individen själv och samhället som stort på. Ett ensidigt fokus på hårdare tag riskerar att ytterligare cementera det utanförskap många av dessa människor befinner sig i.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** partiet genomför politik riktad mot personer som uppbär försörjningsstöd med särskilt fokus på de som gjort det under en kortare tid i syfte att snabbt få dem tillbaka till arbetsmarknaden
2. **att** den förda politiken genomsyras av en socialliberal utgångspunkt att hjälpa individer tillbaka till självförsörjning, inte försvåra situationen genom enbart hårdare krav och minskade bidrag.

Motionär: Jan Jönsson, Stockholm; Anne-Lie Elfvén, Stockholm

Svar till Q 1

Partistyrelsen instämmer med motionären i **motion Q 1** i att personer som får försörjningsstöd måste ges goda möjligheter att bli självförsörjande. Det är viktigt att politiken både ställer krav på individen att aktivt delta i olika insatser, men också erbjuder ändamålsenliga insatser för att personen ska kunna komma närmare arbetsmarknaden och få ett jobb. Detta behöver vara utgångspunkten för politiken både på nationell och lokal nivå. Vilka insatser som erbjuds är i stor utsträckning upp till de enskilda kommunerna. Det kan finnas en poäng för kommunerna att lägga särskilt fokus på de som haft försörjningsstöd under en kort tid, men det behöver vara upp till varje kommun att rikta stödet till de försörjningsstödmottagare som behöver det bäst. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion Q 1 yrkande 1 ska anses besvarat och att yrkande 2 bifalls.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Q 1 yrkande 1 anses besvarad
2. **att** motion Q 1 yrkande 2 bifalls

Q 2. Straffskatt på pensionen

Genom ett beslut i riksdagen den 31 maj 2022 får personer födda 1957 och som fyllde 65 år 2022 betala högre skatt än andra årskullar. De som gick i pension det år de fyllde 65 år får inte ta del av det förhöjda grundavdraget förrän de fyller 67 år, alltså 2024. Cirka 112 000 personer får därmed 1000 – 5000 kronor i extra skatt per månad.

Informationen har inte gått ut tydligt varför flera gått i pension utan vetskap och inte kunnat planera för detta. Det förvärras av hinder att stoppa eller pausa valet av antal år för uttag av tjänstepension. Samma problem kommer att upprepas för personer födda 1959 vid nästa höjning av pensionsåldern år 2026. Orsaken är höjningen av gränsen för det förhöjda grundavdraget från 1 januari 2023.

Skatteregler som är till den beskattades fördel kan ändras retroaktivt. Det är inte rätt att en och snart två årskullar ska betala mer skatt än alla andra.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet för Liberalerna uppdrar till partistyrelsen att kräva att straffskatten på pensioner till alla som är födda 1957 betalas tillbaka
2. **att** återbetalningen sker retroaktivt
3. **att** ändra reglerna så att födda 1959 inte drabbas på samma sätt vid nästa höjning av pensionsåldern år 2026.

Motionär: Ulla-Britt Hagström, Skövde; Anita Afzelius Alm, Skara; Chatarina Caesar, Lidköping; Claes-Göran Holm, Götene; Dag Hardyson, Grästorp; Dag Högrell, Falköping; Monica Holm, Götene; Claes Jägevall, Tibro

Svar till Q 2

Partistyrelsen instämmer med motionärerna i **motion Q 2** att det är felaktigt att personer födda 1957 har kommit ofördelaktigt ut skattemässigt. Det ska löna sig att arbeta och att ha arbetat. Den höjning av riktåldern som genomfördes av den tidigare regeringen satte en hel årskull i kläm i skattesystemet och risken var att nästa höjning av riktåldern skulle påverka årskullen född 1959 på samma sätt. Där har Liberalerna drivit på för en förändring. I budgetpropositionen för 2024 som Liberalerna lägger fram i regering kompenseras de som är födda 1957 nu för felet. För att samma sak inte ska ske i framtiden aviseras även redan nu att regeringen senarelägger höjningen av åldergränsen för det förhöjda grundavdraget så att detta inte ska drabba de födda 1959. Utöver detta fortsätter Liberalernas arbete för att öka drivkrafterna till arbeta, oavsett ålder. Därför har även jobbskatteavdraget för äldre förstärkts och Liberalerna anser även att pensionärsers ekonomi ska stärkas ytterligare genom att skatten på både arbetsinkomster och pensioner sänks i takt med att ekonomin tillåter. Partistyrelsen yrkar därför att **motion Q 2 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Q 2 anses besvarad.

Q 3. Låt inte dubbeldagarna backa jämställdheten

Sedan 2012 finns det möjlighet att ta ut 30 dubbeldagar under barnets första levnadsår, vilket innebär att båda föräldrarna tar ut föräldrapenning för samma barn under samma tid. Dubbeldagarna räknas i nuläget inte av från de icke överlåtelsebara dagarna i föräldraförsäkringen. Dubbeldagar har införts i ett gott syfte – att ge föräldrar möjlighet att dela ansvar och etablera rutiner för barnet under första tiden och därigenom öka jämställdheten. Regeringen har nu flaggat för att man vill se över en fördubbling av antalet dubbeldagar i föräldraförsäkringen.

Liberala Kvinnor är skeptiska till om ett ökat antal dubbeldagar kan påverka i riktning mot en mer jämställd fördelning av föräldraledigheten. Framför allt för att det endast är 3 procent som använt alla 30 dubbeldagar som det idag finns möjlighet att ta ut. 30 dagar verkar alltså vara ett tillräckligt antal dubbeldagar för så gott som alla föräldrar. Vi efterfrågar en analys av hur dubbeldagarna påverkar den obetalda föräldraledigheten. Enligt Försäkringskassans statistik är det vanligare att dubbeldagarna tas ut under juli, augusti och januari än under andra månader, vilket tyder på att föräldrar i stor utsträckning tar ut dagarna under semestertider. Om uttag av dubbeldagar samtidigt innebär att kvinnor tar mer obetald föräldraledighet är det negativt för kvinnors inkomster och något som försämrar jämställdheten.

När nu dubbeldagarna fördubblas är det oerhört viktigt att behålla regeln att dubbeldagar inte räknas av från de reserverade (de icke överlåtelsebara) dagarna i föräldraförsäkringen. Om reglerna skulle ändras så att uttag av dubbeldagar kan räknas av från de 90 reserverade dagarna skulle pappor kunna ta ut en stor del av de reserverade dagarna som semester tillsammans med mamman och barnet utan att ha eget ansvar för barnet och utan att skapa rutiner för barnet. Då skulle de reserverade dagarna inte på samma sätt som idag skapa förutsättningar för ett jämställt föräldraskap och delat ansvar under barnets uppväxt. En sådan regeländring skulle leda till att jämställdheten backar. Liberalerna behöver vara garanten i regeringen för att en sådan utveckling inte sker.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att dubbeldagar inte får tas av de icke-överlåtelsebara dagarna i föräldraförsäkringen
2. **att** Liberalerna verkar för att en analys sker av hur dubbeldagarna påverkar den obetalda föräldraledigheten.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälén; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till Q 3

Motion Q 3 föreslår att Liberalerna ska verka för att utökningen av antalet dubbeldagar inte ska tas av de icke-överlåtelsebara dagarna. I Tidöavtalet anges att reformer ska genomföras för att ge fler verktyg och utrymme för flexibilitet för att kombinera ett högt arbetsmarknadsdeltagande med familjeliv. Regeringen har därför, precis som motionärerna nämner, lagt fram förslag om att öka antalet dubbeldagar i föräldraförsäkringen från 30 till 60 dagar. Förslaget innehåller inte någon ändring när det gäller de icke överlåtelsebara dagarna, vilket innebär att utökningen av antalet dubbeldagar inte ska påverka antalet dagar som bara ena föräldern kan ta ut. Partistyrelsen instämmer i att Liberalerna ska bevaka att det i det slutliga lagförslaget inte sker någon påverkan på antalet icke-överlåtelsebara dagar. Motionärerna anser även att det behövs mer analys av hur dubbeldagarna påverkar den obetalda föräldraledigheten. Partistyrelsen noterar att det finns ett antal utvärderingar av effekterna av dubbeldagarna. Försäkringskassans uppföljning av hur dubbeldagarna hittills har använts visar bland annat att för föräldrar som använde dubbeldagar var uttaget av föräldrapenning mer jämförbart med de föräldrar som inte nyttjade dubbeldagar. Andelen som delade jämförbart på föräldrapenningen var högre för de som använt många dubbeldagar än de som använde färre. I Inspektionen för socialförsäkringens (ISF) studie om dubbeldagar beskrivs att de grupper av pappor som har störst sannolikhet att ta ut dubbeldagar är sådana som i lägre utsträckning nyttjar sin rätt till föräldrapenning. Enligt ISF kan dubbeldagarna därför vara en väg in i föräldrapenningen för de grupper av pappor som annars inte skulle ha tagit ut någon föräldrapenning alls tidigt i barnets liv. I en annan studie, från 2019, studeras effekter på kvinnors hälsa av införandet av dubbeldagar i föräldrapenningen. Resultaten visar att mammans hälsa påverkas i positiv riktning, i form av minskad risk för att besöka sjukhus eller specialist för vård av förlossningskomplikationer och minskad förskrivning av ångestdämpande läkemedel m.m. Partistyrelsens bild, utifrån dessa studier, är att dubbeldagar verkar ha haft vissa positiva effekter ur ett jämställdhetsperspektiv och att det är värt att pröva en utökning, även om det är möjligt att de positiva effekterna av ytterligare fler dubbeldagar är mindre än de redan befintliga. Partistyrelsen anser att det redan finns ett relativt gott analysunderlag när det gäller dubbeldagarnas effekter, och att ytterligare utvärderingarna i nuläget inte framstår som nödvändiga, men att det är viktigt att framåt utvärdera vad utökningen av antalet dubbeldagar får för effekter inte minst på kvinnors hälsa och arbetsmarknadsställning. Partistyrelsen yrkar därmed att **motion Q 3 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion Q 3 anses besvarad.

Q 4. Förenkla för arbete efter pensionsåldern

Vi är i dag i en situation då det med tanke på kommande pensioner är nödvändigt att vi är kvar i arbetslivet längre än till 66 år. Många vill också vara det, inte enbart för högre pension utan också för att man trivs med sitt arbete, man behåller arbetsuppgifterna och man mår bra i den sociala gemenskapen som arbetet ger. För många känns ändå heltid för mycket när man passerat 66 år. Man vill gärna trappa ner på arbetstiden till någon form av deltid. Alternativet nu är i många fall heltid eller att abrupt tvingas lämna det man under lång tid trivts med och gjort sin arbetsinsats för, enbart för att man uppnått en viss ålder.

Om det i arbetsmarknadslagstiftningen infogas att arbetstagen har rätt att påverka sin arbetstid efter en viss uppnådd ålder, anser Liberala seniorer att det skulle ge en win-win-situation för både arbetsgivare och den anställda. Arbetsgivaren får behålla en medarbetare med stort kunskapsregister – om så på deltid. Arbetstagaren får ny energi då denne känner sig sedd och behövd – denne behöver då inte över en natt gå till, i många fall, ensamhet och socialt utanförskap.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att den som uppnått pensionsålder och vill fortsätta i sitt arbete ytterligare en tid, men önskar gå ner i arbetstid, ska ha rätt till det i de arbetsuppgifter denne har
2. att arbetsgivaren ska medverka till att en sådan omställning av arbetstid får en bra lösning både för arbetstagare och för arbetets utförande.

Motionär: Margaretha Helgesson, Falun; Björn Sundin, Uppsala; Gösta Frödin, Arvika; Margaretha Herthelius, Stockholm; Anne-Marie Ekström, Borås; Tove Klette, Lund; Anita Afzelius-Alm, Skara

Svar till Q 4

I **motion Q 4** argumenteras för att den som uppnått pensionsålder och önskar fortsätta arbeta men i lägre omfattning ska ha rätt till det och att samtidigt att behålla sina arbetsuppgifter. Partistyrelsen instämmer i att det är viktigt att fler väljer att stanna kvar längre på arbetsmarknaden. Goda förutsättningar att arbeta deltid är en viktig pusselbit för att fler ska vilja och kunna stanna kvar längre på arbetsmarknaden. Samtidigt styrs mycket av reglerna på svensk arbetsmarknad av parterna och kollektivavtal. Det ger en flexibilitet i regelverken över tid och mellan olika branscher som har många fördelar. Det gör dock att politiken har begränsade möjligheter att styra den exakta utformningen av reglerna som gäller ute på arbetsplatserna. Dessutom har arbetsgivare en grundläggande rätt att fördela och organisera arbetet på sin arbetsplats. Sammantaget anser därför Partistyrelsen att det inte är rimligt att verka för det som motionären anför. Partistyrelsen yrkar därmed **att motion Q 4 ska avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion Q 4 avslås

Q 5. Bredband ska ingå i försörjningsstödet

Frågan om ifall IT-abonnemang ska ingå i riksnormen för försörjningsstöd har återkommande diskuterats under 2020-talet men har inte lett till förändring av riksnormen. Men redan 2013 angav Socialstyrelsen i sina allmänna råd om ekonomiskt bistånd att "en dator med internetuppkoppling ingår i en skäligen levnadsnivå". Ett rättsfall år 2017 i Högsta förvaltningsdomstolen gjorde klart att "utrymmet för att anse att en skäligen levnadsnivå kan uppnås utan tillgång till internet i hemmet är synnerligen begränsat eftersom internet behövs för att effektivt delta i samhällslivet."

Riksnormen för ekonomiskt bistånd såsom kommunalt försörjningsstöd och statligt äldreomsorgsstöd gäller för hela landet och är en miniminivå för de behov som riksnormen ska täcka. Riksnormen innehåller kostnader för livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning och telefon.

Digitalt utanförskap skapas bland annat av att personer med svag ekonomi inte har råd att skaffa den tekniska utrustning som behövs och inte heller råd att utöka sina fasta månads-kostnader med ett bredbandsabonnemang. Detta är idag en påtaglig verklighet för personer som har kommunal hemtjänst eftersom en stor andel kommuner i landet slutat räkna inköp av mat och dagligvaror i butik som grund för behov av hemtjänst. I stället ska berörda brukare beställa varorna online och därtill betala till butiken för hemleveransen av varorna.

Och det här är bara början. När det gäller att boka läkartid finns fortfarande möjligheten att ringa, men hur länge till?

Vi liberaler anser att riksnormen inte följt med i den digitala utvecklingen, utan tvärtom bidrar till det digitala utanförskapet bland äldre personer och personer med funktionsnedsättning.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att bredbandsabonnemang ska ingå i riksnormen för försörjningsstöd och äldreomsorgsstöd.

Motionär: Käte Alrutz, Lidingö; Maria Lindvall, Umeå

Svar till Q 5

I **motion Q 5** argumenterar motionären för att bredbandsabonnemang ska ingå i riksnormen för försörjningsstöd och äldreomsorgsstöd. När det gäller vilka kostnader som ingår i riksnormen för försörjningsstöd så fastställer Socialtjänstförordningen (2001:937) inga enskilda belopp för kostnadsposter, utan endast totalbeloppen för olika hushållstyper och åldersgrupper. Enligt socialtjänstlagen ska riksnormen omfatta kostnader för livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning och telefon. Riksnormen grundar sig på Konsumentverkets senaste pris- och konsumtionsundersökningar. Partistyrelsen anser att det kan finnas behov av att se över vilken typ av kostnader som ska ingå i riksnormer för försörjningsstöd och att det kan behöva tydliggöras att kostnader för digital uppkoppling, i form av till exempel bredband, ska ingå. Samtidigt ingår redan kostnader för telefoni och i realiteten kan i dag många koppla upp sig via telefonen. Vid en översyn är det viktigt att ta hänsyn till att reglerna ska vara teknikneutrala och inte styr mot en viss

typ av digital uppkoppling. Partistyrelsen yrkar att **motion Q 5 bifalls med vad partistyrelse anför.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion Q 5 bifalls med vad partistyrelsen anför

Q 6. Högre pensioner med fondpension

Den främsta utmaningen för den svenska välfärdsstaten är hur färre arbetande ska försörja fler icke-arbetande. Det svenska pensionssystemet aktualiserar detta problem, där lösningen inte enbart ligger i att förespråka en arbetslinje utan också att förändra pensionssystemets konstruktion.

Det nuvarande pensionssystemet består av inkomstpension och premiepension. Inkomstpensionen är ofonderad, vilket innebär att dagens pensioner finansieras av löntagarnas pensionsavgifter. Premiepensionen är fonderad och innebär att pengarna investeras i tillgångar som aktier och obligationer.

Därför föreslår vi i LUF Storstockholm, i enlighet med Jacob Lundbergs Rapport Fondpension (Timbro 2022), att pensionssystemet ombildas till ett fonderat pensionssystem. Reformförslaget innebär att inkomstpensionen flyttas över till premiepensionen, så att pensionssystemet bara består av premiepension. Alla pensionsavgifter investeras alltså på börsen och i andra finansiella tillgångar.

Med fondpension skulle hela pensionssystemet bestå av premiepension, och fungera i grunden på samma sätt som i dag. Alla pensionsavgifter går till spararens valda fonder i premiepensionen. Vid pensioneringen sprids pensionskapitalet ut över den förväntade återstående livslängden som månatliga utbetalningar. Pensionsmyndigheten är försäkringsgivare och administrerar betalningar och fondval. Myndigheten granskar också fonderna och upprättar fondavtal med fondbolagen.

Befintliga intjänade pensionsrätter i inkomstpensionen tillgodoses genom att staten utfärdar inkomstobligationer som överförs till spararens fond i premiepensionen. Pensionsfonderna kan sedan välja den mix av aktier, inkomstobligationer och vanliga obligationer som ger den bästa avkastningen med acceptabel risk. Garantipension och andra bidrag till pensionärer berörs inte av Fondpension utan kan betalas ut på samma sätt som i dag.

Reformen medför flera fördelar:

1. Högre avkastning och bättre riskspridning. Vårt ofonderade system innebär att vi inte drar tillräckligt stor nytta av börsens avkastning som historiskt sett varit långt större än inkomstutvecklingen. Sannolikheten att pensionerna skulle minska är låg då i drygt 92 procent av fallen genererar fonderad pension en högre pension än dagens system.

3. Ökad individuell frihet. Individer kan anpassa sin pension efter tycke och smak. De som föredrar nuvarande system kan välja fonder som till 86 procent består av inkomstobligationer och till 14 procent aktier eller helt välja en fond som följer inkomstutvecklingen.

4. Eftersom nuvarande pensionsrättigheter omvandlas till inkomstobligationer, överförs pensionsskulden från pensionssystemet till staten och redovisas på ett transparent sätt. Pensionsspararna har möjlighet att sälja dessa inkomstobligationer på marknaden, vilket resulterar i förbättrade avkastnings- och

riskspredningssamtyg. Enligt forskningen skulle dessa obligationer vara attraktiva för internationella investerare och uppskattas relativt högt.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna ska verka för att pensionssystemet ska övergå till ett fonderat system där inkomstpensionen avskaffas och alla pensionsavgifter går till premiepensionen samt placeras i fonder som pensionsspararna kan välja. De befintliga pensionsrätterna inom inkomstpensionen omvandlas därmed till inkomstobligationer, en ny typ av statsobligationer som är knutna till inkomstutvecklingen, som pensionsspararna sedan kan välja att sälja på finansmarknaden.

Motionär: Martin Norrby, Lidingö; Elin Söderholm, Stockholm; Edvin Mårtensson, Täby

Svar till Q 6

Motionärerna i **motion Q 6** föreslår att den allmänna pensionen reformeras genom att avveckla inkomstpensionen och övergå till ett fonderat system i premiepensionen. Den nuvarande utformningen av den allmänna pensionen kommer efter pensionsreformen under 90-talet. I denna finns det en avvägning mellan fonderade pensioner med risktagande i premiepensionen och inkomstpension som är kopplat till inkomstutvecklingen. Systemet har både styrkor och brister. Finansiellt risktagande över tid kan förväntas leda till en högre avkastning och därmed större pensioner. Däremot har vi sett hur det finns risker i systemet, både vad gäller osärliga aktörer och vad gäller världshändelser som fryst individers innehav. Helt övergå till ett premiepensionssystem skulle påverka svenska statens belåning där förslaget menar att nuvarande åtaganden inom inkomstpensionen skulle finansieras genom ökad statsskuld. Pensionssystemet behöver ha tydliga säkerhetsmekanismer för att säkerställa att alla får en pension att leva på, samtidigt som kopplingen mellan inbetalda premier och pension är avgörande för att skapa trovärdighet för systemet. Att helt gå över till premiepension skulle öka riskerna markant för pensionärerna. Med anledning av detta anser partistyrelsen att **motion Q 6 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion Q 6 avslås

Q 7. Reformera vårt pensionssystem

Pensionärerna har halkat efter i jämförelse med löneutvecklingen med 30 % sedan 2007. Dessutom har prishöjningarna ökat kraftigt under samma period på livsmedel och hyror i förhållande till snittpensionen. Även maxbeloppet för bostadsbidrag tappat nästan 18 % i förhållande till hyror år 2007. Det har gjorts vissa skattesänkningar under dessa år men trots detta har det inte kunnat kompensera skillnaderna.

Dessa uppgifter har SPF-seniorerna tagit fram. Många med mig ser hur pensionen urholkas mer och mer för varje år. I börja av 2000-talet sade man att pensionen skulle motsvara c:a 70 % av din inkomst. Nu är den nere på c:a 45 – 50% och enligt den senaste pensionsprognosen så faller den ner till 40%

omkring år 2025 om ingenting görs.

Dessutom kan det innebära att flera av dom sänkt ställda pensionärerna utan arbete kan få högre pension än dom som jobbat under många år, vilket är grovt orättvist. När pensionerna höjs så skall det gälla alla.

Vi har dom sänkt pensionerna i hela Norden. Vi ligger näst sänkt i hela EU. Liberalerna måste återigen ta initiativ till att stärka pensionssystemet för alla. Liberalerna drev igenom den första allmänna folkpensionen, år 1913, i Sverige.

Liberalerna (Bo Köhnberg) reformerade pensionssystemet på 1990-talet, som nu är på väg att urholkas. Liberalerna måste återigen ta initiativ till att reformera pensionssystemet.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att utreda och arbeta fram ett förslag till ett reformerat pensionssystem.

Motionär: Johan Ekström, Skövde; Jan-Håkan Otterberg, Skövde; Ulla-Britt Hagström, Skövde; Jacqueline Tjällman, Skövde; Marie-Louise Fahlström, Skövde; Claes Jägevall, Tibro; Dag Hardyson, Grästorp; Marianne Perserius, Lidköping; Chatarina Caesar, Lidköping; Dag Högrell, Falköping; Monica Holm, Götene

Svar till Q 7

I **motion Q 7** argumenterar motionären för att Liberalerna ska ta fram ett förslag till reformerat pensionssystem. Liberalerna var, som motionären nämner, drivande bakom det nuvarande pensionssystemets tillkomst på 90-talet. Systemet har i stora avseenden varit väl avvägt och ett föredöme för många andra länder. Det har också varit en styrka att beslut kring förändringar av pensionssystemet har beslutats i bred politisk enighet. På senare år har dock samarbetet kring pensionssystemet fungerat sämre och förändringar gjorts utan sådan bred förankring. Som motionären nämner så har den s.k. livsinkomstprincipen urholkats för vissa grupper och det lönar sig idag alltför dåligt i pensionshänseende att ha arbetat. Partistyrelsen instämmer därför i att det behövs omfattande reformer kopplat till pensionssystemet. Partistyrelsens uppfattning är att Liberalerna ska ha en tydlig reformagenda för Sveriges pensionssystem, men att förändringarna bör drivas inom ramen för rådande pensionssystem och arbetsstrukturer och att eventuella förändringar behöver ha bred förankring i Sveriges riskdag. Pensionsfrågorna lämpar sig illa för partipolitiska utspel i valrörelser och kortsiktiga politiska poänger. Samtidigt är det viktigt att Liberalerna driver en tydlig linje i kommande politiska samtal om pensionssystemet. **Motion Q 7 bör därmed anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion Q 7 anses besvarad

Q 8. Bidrag till de som behöver bidrag

Idag har alla rätt till barnbidrag, oavsett inkomstnivå. Nyligen har elstöd betalats ut till väldigt många hushåll, som faktiskt inte behöver eller ens riskerar sin ekonomi ifall de inte hade fått dessa bidrag. Ett bidrag skall vara just precis ett bidrag, till de som behöver. I Sverige finns det något som heter Matmisionen, dit de allra fattigaste människor kan söka sig i hopp om att, ifall de uppfyller kraven som som definierar en fattig, få köpa billigast tänkbara mat. Detta är en skam, och en skandal i Sverige år 2023, och borde inte tolereras av Liberalerna.

Därför är det rimligt att staten betalar ut bidrag till behövande som på så vis kan få sin vardag att gå ihop, det skall naturligtvis gälla alla typer av bidrag, där just barnbidrag är det mest uppenbara. En sådan särskiljning skulle även kunna få till följd att effekten av dessa ekonomiska bidrag skulle bli än större eftersom mer pengar skulle gå till färre mottagare, vilket i sin tur skulle få positiva effekter på tillväxten i samhället, då konsumtionen skulle öka som en följd av minskat sparande (ett sparande av ex vis barnbidrag är annars legio hos mottagare med god ekonomi).

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att lagstifta om inkomstprövning av alla bidrag.

Motionär: Stefan Jakab, Värmdö

Svar till Q 8

Motion Q 8 vill inkomstpröva alla bidrag. För att nå de mest utsatta anser partistyrelsen att riktade insatser är viktiga för att stötta de som behöver det allra mest. Det har varit särskilt viktigt när prisökningarna varit stora vilket drabbar de hushåll med minst marginaler allra mest. Att vara varsam med bidrag och säkerställa att det går till rätt familjer är också viktigt för att säkerställa att vi bryter utanförskapet och ökar incitamenten för att gå från bidrag till arbete. Vissa bidrag, barnbidraget exempelvis påverkar däremot inte dessa incitament på samma sätt. Ett inkomstprövat barnbidrag skulle ytterligare förstärka problemet att det inte lönar sig att arbeta för föräldrar i ekonomisk utsatthet. En liten inkomstökning innebär redan i dag att bostadsbidraget minskar, försörjningsstödet försvinner och avgiften till förskolan höjs (maxtaxan är inkomstprövad för dem med låga inkomster). Partistyrelsen anser därför att **motion Q 8 bör avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Q 8 avslås

Q 9. Trygga socialförsäkringar – trygga medborgare

En av de grundläggande delarna i välfärdssamhällets utveckling har varit införandet av socialförsäkringar för att skapa trygghet i livets olika skeden. Ingen av oss vet om eller när man blir sjuk eller arbetslös, hur länge man kommer att leva eller om man får ett barn med funktionsnedsättning. Socialförsäkringar med premier och ersättning kopplat till inkomst är en grundpelare i den socialliberala idén om generell välfärd. För

ett socialliberalt parti är detta en viktig fråga att driva och kommunicera, av såväl principiella som sakpolitiska och partitaktiska skäl. Liberalerna bör därför driva frågorna om att rusta och återställa socialförsäkringarna till deras ursprungliga tanke, och lyfta debatten om den generella välfärden.

Tidigare så fick man skapa egen trygghet via privata lösningar. Den bärande tanken var att vi skulle dela på riskerna genom generella och breda lösningar men också utifrån ett socialliberalt perspektiv; det man betalade in i systemet skulle man också kunna få ut. Genom att min arbetsgivare/jag betalar arbetsgivaravgift, även om jag tjänar bra och är frisk i dagsläget, får jag ta del av försäkringen om något händer.

Med trygga, förutsägbara och generella socialförsäkringar behöver jag inte ha privata, egna lösningar för min och min familjs trygghet. Att jobba svart för att slippa skatt och arbetsgivaravgifter är ingen trygg lösning inför pension eller sjukdom.

När socialförsäkringar urholkas och inkomstbortfallsprincipen upphör gälla, bidrar det jämte andra utmaningar i välfärdssystemen till att underminera den generella välfärdens principer, men även lojaliteten till systemet. Här finns en given uppgift för Sveriges socialliberala parti.

Arbetsgivaravgiften höjdes också kraftigt från 1960-talet och framåt för att idag motsvara ca 31,42 % av lönen. I dagsläget ger arbetsgivaravgiften på lön över 599 250 kr/ca 50.000 kr/mån ingen effekt i högre pension, för sjukpenning och föräldrapenning är nivån 525 000 k/ca 43.750 kr/mån. För årslöner över de olika brytpunkterna blir arbetsgivaravgiften istället en förtäckt extra skatt som ökar marginalskatten kraftigt. För egenföretagare som betalar in arbetsgivaravgiften själva är denna dolda skatt dock mycket uppenbar.

I dagens arbetsliv där inkomsterna kan variera stort över livets alla skeden, mellan höga inkomst vissa år, studietid eller kanske uppstart av eget företag under andra perioder, är det viktigt att goda år kan kompensera för dåliga år. I dag är prognosen för unga att de snarare kan räkna med 40 % av lönen i den statliga/allmänna pensionen, mycket beroende på hur länge de arbetar. Med dagens genomsnittliga inkomst på 39 000 kr män (40 % = 15.600 kr) och 35 100 kr (40 % = 14.040 kr) för kvinnor (2021 års siffror) innebär det att stora grupper löntagare får låg pension och betalar in betydligt mer till systemet än vad man har möjlighet att få ut. Ca 50 % av befolkningen tjänar över brytpunkten till statlig skatt (51 158 kr/mån 2023) under någon period av sitt liv.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna åter engagerar sig i socialförsäkringarna, prioriterar kommunikation kring socialförsäkringar och driver debatt om den generella välfärdens betydelse för Sverige
2. **att** Liberalerna skall driva frågan om att socialförsäkringarna skall behandlas som försäkringar, dvs baseras på inkomstbortfallsprincipen och därmed vad du/din arbetsgivare betalar in till systemet i form av arbetsgivaravgift
3. **att** taken i socialförsäkringarna ska slopas så att hela den del av inkomsten som man betalar arbetsgivaravgift på skall vara underlag till pension, sjukförsäkring osv

4. att nivåerna i socialförsäkringarna behöver reformeras och bör ligga på ca 80 % av inkomsten (inkomstbortfallsprincipen) samt vara självfinansierad utifrån nivån på arbetsgivaravgifterna för respektive delförsäkring.

Motionär: Charlotta Schenholm, Stockholm; Rasmus Jonlund, Stockholm; Jan Jönsson, Stockholm; Anna Starbrink, Stockholm; Pär Gustafsson, Göteborg; Roko Kursar, Malmö; Maria Lundqvist Brömster, Nordmaling; Birgitta Rydberg, Stockholm; Maria Leissner, Stockholm; Ylva Mozis, Vallentuna; Peter Edholm, Solna; Birgitta Rydell, Stockholm; Anders Johnson, Stockholm; Lennart Nordfors, Stockholm; Björn Ljung, Stockholm; Maria Nehro, Stockholm; Birgitta Ersson Kjellin, Stockholm; Anna-Lena Johansson, Sollentuna

Svar till Q 9

Motion Q 9 vill att Liberalerna prioriterar kommunikation kring socialförsäkringar samt att inkomstbortfallsprincipen stärks, taken slopas och att de självfinansieras av arbetsgivaravgiftens delar. Partistyrelsen håller med om vikten att socialförsäkringarna behandlas i högre grad som försäkringar och uppskattar att frågan lyfts som en viktig fråga för svensk välfärd. Att lyfta hur våra trygghetssystem skapar ett bättre är något som partistyrelsen delar och är en del av Liberalernas position som liberal rörelse i svensk politik. Inkomstbortfallsprincipen har över tid blivit svagare i och med ökat välstånd och högre reallöner där höjningen av de statliga taken inte följt med individers inkomstutveckling. Däremot har parterna på arbetsmarknaden tecknat avtal som innebär att över nio av tio arbetstagare har ersättningar som kompletterar de statliga systemen. Det säkerställer ett brett skydd för individer vid tillfällen där samhällets ekonomiska skyddsnät behöver kliva in. Inkomstbortfallet har andelsmässigt minskat med att reallönerna och välståndet i Sverige ökat kraftigt. Med tanke på detta kan det vara aktuellt att se över nivåerna för taket till en nivå som är långsiktigt hållbar samtidigt som man beaktar den offentliga finanserna. Det är skäligt att det finns en övre gräns för det allmännas åtagande. Partistyrelsen anser att **motion Q 9 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion Q 9 anses besvarad

Q 10. Rättvisa åt det glömda Sverige – Reform för fattiga behöver genomföras

För 85 år sedan, i oktober 1938, gjorde journalisten och författaren Ludvig "Lubbe" Nordström en resa genom hela Sverige som resulterade i programserien "Med Ludvig Nordström på husesyn". Det blev det första verkliga socialreportaget i radion. Han förfärdades över den dåliga hygien och den låga standarden hemma hos fattigt folk på den svenska landsbygden.

Liberalerna har en stolt tradition att värna de bortglömda grupperna i samhället. På 1930-talet engagerade sig liberaler för de folkgrupper som hade mycket besvärliga förhållanden men vars behov trots detta inte beaktades i det politiska arbetet. De grupper som då hörde till vad Bertil Ohlin kallade det glömda Sverige var bl.a. lantarbetare, småjordbrukare och

hemmets kvinnliga arbetare –hembiträden likaväl som husmödrar och hemmadöttrar.

Trots en enorm välståndsutveckling sedan 30-talet lever många svenskar fortfarande i social misär och fattigdom. Enligt statistik från Statistiska centralbyrån (SCB) har mer än 500 000 svenskar inte ens täckning för sina allra mest basala utgifter – som hyra, el och hemförsäkring. Detta enligt de senaste tillgängliga siffrorna för 2020 från SCB.

Bland de fattiga finns hemlösa, psykiskt sjuka, våldsutsatta kvinnor och barn, anhöriga drabbade av det dödliga våldet, barn på institution, missbrukare och deras anhöriga, offer för människohandel, fattiga barn och ofrivilligt ensamma.

Den liberala socialpolitiken bör ha som utgångspunkt de allra fattigaste i samhället och se till att dessa utsatta grupper får det stöd från samhället som de behöver. Senast uppmärksammades det glömda Sverige av Liberalerna i en rapport inför landsmötet 2021. De policyförslag som togs fram i den rapporten behöver när nu Liberalerna sitter i regeringsställning förverkligas.

Vi ser med oro på Tidöavtalets skrivningar om "stor bidragsreform med bl.a. bidragstak". Denna reform riskerar att slå hårt på grupper som är fattiga, till exempel de som är långtidssjuka eller långtidssjukrivna. Regeringens politik får inte leda till att andelen fattiga ökar i samhället.

Enligt liberala värderingar har varje individ, också hon med de allra sämsta förutsättningarna, rätt att leva ett så värdigt liv som möjligt. Många i Sverige i dag ges inte de möjligheterna. De behöver vårt engagemang mer än de flesta.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Landsmötet ger Partistyrelsen i uppdrag att verka för att genomföra de förslag som togs fram i rapporten Det glömda Sverige inför Landsmötet 2021
2. att Liberalernas statsråd föreslår att regeringen ska genomföra ett socialpolitiskt reformprogram för det glömda Sverige i enlighet med de riktlinjer och förslag som skisserades i rapporten Det glömda Sverige inför Landsmötet 2021
3. att Landsmötet ger PS i uppdrag att uppmuntra riksdagsgruppen och liberala statsråd att verka för att inte sänka ersättningsnivån i socialförsäkringarna (sjukförsäkring och A-kassa) utan snarare verka för ett starkare grundskydd, så att dessa ska ge ett gott ekonomiskt skydd vid exempelvis sjukdom och arbetslöshet och inte öka andelen fattiga i samhället.

Motionär: Rickard Ydrenäs, Stockholm; Jan Jönsson, Stockholm; Maria Leissner, Stockholm; Rasmus Jonlund, Stockholm; Björn Ljung, Stockholm; Isabel Smedberg-Palmqvist, Stockholm; Peter Sundström, Stockholm; Birgitta Ersson Kjellin, Stockholm; Anna Hallbom, Stockholm; Johan Lisspers, Stockholm

Svar till Q 10

Motionärerna i **motion Q 10** vill att förslagen i rapporten "Det glömda Sverige" genomförs, att ett reformprogram tas fram i regeringen utifrån samma rapport samt att Liberalernas företrädare ska verka för att ersättningsnivåerna i a-kassa och sjukförsäkringen inte sänks. Partistyrelsen anser precis som motionärerna att det är angeläget att de reformförslag

som Liberalerna tog ställning för vid föregående ordinarie landsmöte genomförs. Det är liberalers uppgift att ge en röst till alla dem som är utsatta och som kan ha svårt att få utrymme själva i den politiska debatten. För oss socialliberaler är det självklart att det ska finnas skyddsnät för den som exempelvis är sjuk eller arbetslös. Samtidigt behöver vi säkerställa att dessa skyddsnät inte blir fångsnät. Alltför länge utformades socialförsäkringarna i Sverige med för liten hänsyn till att den som kan arbeta också ska ges förutsättningar och möta förväntningar om att arbeta. Resultatet av den tidigare förda politiken har alltför ofta blivit bidragsberoende och utanförskap. Vårt partis politik ser verkligheten som den är och utformar systemen för exempelvis a-kassan med omtanke både för den som får stöd i dag och för den som ska gå från ersättning till arbete i morgon. Samtidigt ska inte minst sjukförsäkringen inom ramen för detta fortsatt utgöra en pålitlig försäkring. På så sätt kombineras två insikter som formulerats sida vid sida i vårt parti enda sedan Bertil Ohlins dagar: Det måste löna sig att arbeta, också i det glömda Sverige. Med anledning av detta anser partistyrelsen att **yrkande 1 och 2 ska anses besvarade och yrkande 3 avslås i motion Q 10.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Q 10 yrkande 1 och 2 anses besvarade
2. **att** motion Q 10 yrkande 3 avslås

Q 11. En ny liberal socialpolitik för Sverige idag och i morgon

Hushållens förmåga att hantera den giftiga cocktail av negativa ekonomiska realiteter som just nu sveper över Sverige är vare sig god eller jämt fördelad.

– Rädda Barnen vittnar om att ”ökad fattigdom för barn och deras familjer... familjer som riskerar att vråkas, eller som inte längre har råd med mat och kläder”

– Kantar Public: ”drygt var tredje ensamstående har inte råd att klä barnen anpassat efter årstid”.

– Matmissionen: i Stockholm köade dubbelt så många i januari jämfört med året innan.

– Bostadssajten Qasa: allt fler hyr ut delar av sin bostad för att slippa sälja bostaden.

Flera ekonomer ifrågasätter den räntehöjande politik som Riksbanken driver, där bankens motiv är att högre räntor dämpar konsumtionen och därmed inflationen. Men de svenska hushållens konsumtion har redan minskat drastiskt trots fortsatt hög inflation:

– UC rapporterar: ”störst ökning av antalet konkurser under mars månad var detaljhandeln som ökade med 27 procent. Hotell och restaurangbranschen: 19 procent upp sedan i fjol.”

– Göteborgs hamn: importen föll dramatiskt (20 procent) under första kvartalet 2023.

Siffrorna talar sitt tydliga språk: Konsumtionen är redan nere på låga nivåer och räntevapnet i kombination med avsaknaden av en kraftfull finanspolitik gör att fler hushåll drabbas hårt:

– Pengar saknas till nödvändiga utgifter

– Hårda amorteringskrav tvingar hushåll med i övrigt god ekonomi till att leva med små eller inga marginaler

– Köer vid soppkök och utdelning av mat blir vanligare

Barnen äter mer i skolan eftersom maten inte räcker till hemma.

Svängremmen har dragits åt för hårt!

Vi liberaler är stolta över vårt bidrag till den moderna välfärdsstaten: socialförsäkringssystemet. Vad gör regeringen i den krissituation som många hushåll just nu befinner sig i?

– En ökning av tilläggsbidragets max belopp till 2 100 kronor per månad jämfört med 1 325 kronor för att ge barnfamiljer med låga inkomster extra ekonomiskt stöd.

– Riksnormen för försörjningsstödet ligger 8,6 procent högre än 2022, arbetslöshetsersättningen och aktivitetsstödet på den högre nivå som har gällt under pandemin.

Åtgärderna missar de 50 000 barn som växer upp i hushåll med långvarigt försörjningsstöd samt barn och familjer i asylprocess. Dagersättningen till asylsökande har inte justerats på 29 år. Höjt barnbidrag och statsbidrag som ger tillfällig sänkning av avgifter till förskolor och fritids skulle hjälpa utan att öka inflationen.

Andra som drabbas hårt är unga vuxna som nyligen kommit ut på bostadsmarknaden, ofta med hög belåning och hårt tvångssparande. Lättade amorteringskrav skulle ge omedelbar hjälp till pressade hushåll. Pausa eller minska därför amorteringskravet för unga.

Sammantaget visar vittnesmål och statistik att ett nytt fokus på socialpolitiska åtgärder behövs för ett Sverige i en ny tid. Och det är bråttom. Här borde Liberalerna med sin stolta historia av socialliberal politik, ta initiativet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** partistyrelsen får i uppdrag att utforma en ny socialpolitik i motionens anda som möter de behov som Sverige står inför idag och i morgon.

Motionär: Lokalförening Lidingö

Svar till Q 11

Motion Q 11 vill att partistyrelsen ska utforma en ny socialpolitik i motionens anda. Den ekonomiska utvecklingen har belyst flera av de brister som Liberalerna aktivt drivit det senaste åren och beslutat om på tidigare landsmöten. För partistyrelsen är det självklart att i tuffa tider prioritera de som är mest utsatta, samtidigt som reformer för att få fler in i arbete, ökad kunskap och självägande är avgörande för att lösa problemen på sikt. Liberalernas socialpolitik handlar om att säkerställa att ingen glöms bort eller faller igenom skyddsnäten, att prioritera de som behöver samhällets stöd och skapa större egenmakt genom insatser för att få fler i arbete. Partistyrelsen anser därför att **motion Q 11 kan anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Q 11 anses besvarad

Q 12. Varför ska staten bestämma när vi ska vara lediga? Inför ett röda dagar-konto

I Sverige har vi ett antal lagstadgade arbetsbefriade dagar, så kallade röda dagar, förutom lördagar och söndagar. En av dessa dagar – nationaldagen – är sekulär medan trettondag jul, långfredagen, annandag påsk, kristi himmelfärd, juldagen och annandag jul är kyrkliga helgdagar. Första maj var under lång tid en katolsk högtid som firades även i Sverige till minne av två av Jesus apostlar. Sedan 1890 har den internationella arbetarrörelsen använt dagen som en demonstrationsdag.

Det är en märklig ordning att i ett av världens mest sekulariserade länder så är majoriteten av de röda dagarna kristna högtider. I dag får icke-kristna ansöka om semester för att kunna vara lediga på helgdagar som Eid-al-Fitr, Chanukka eller årsdagen för tryckfrihetsförordningen. Det här är orimligt och orättvist. Det måste finnas en tydlig principiell gräns mellan religion och staten och det innebär att staten inte ska diktera när människor får vara lediga. Ingen kultur eller religion borde äga företräde inför staten. Det är därför oacceptabelt att vi i svensk lag fortfarande utgår från den kristna tron på det här sättet.

De röda dagarna som är knutna till kristna eller socialistiska helgdagar borde slopas. I stället borde vi införa ett "konto" för röda (eller varför inte kalla det blåa) dagar som varje individ får bestämma fritt över. Detta skulle ge människor möjligheten att vara lediga när de vill, istället för att bli tvingade till ledighet när det passar den svenska staten. Individen skulle helt enkelt få bestämma lite mer över sitt eget liv. Låt människor vara lediga när de önskar, inför ett röda dagar-konto.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna tar ställning för att införa ett röda-dagar-konto och därigenom avskaffa de röda helgdagar som är knutna till kristna eller socialistiska högtider.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till Q 12

I **motion Q 12** föreslås att man ska avskaffa flera röda helgdagar och istället införa ett röda-dagar-konto. Det gemensamma firandet av högtider, oavsett om det är jul eller midsommar är något som alla kan delta i. Även om de båda tidigare är kristna högtider är de en viktig del av gemenskapen och firas idag även bland de som inte är kristna. Partistyrelsen anser att det är positivt att fler kan ta del av de högtiderna oavsett vem man är. Det är också positivt att många också firar andra högtider, och att samhället är öppet för en mångfald av traditioner och firanden. Att sprida ut de röda dagarna skulle göra det svårare att planera verksamhet utan att på förhand veta vilka dagar en stor del av personalen vill ha ledigt. Partistyrelsen anser därför att **motion Q 12 bör avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion Q 12 avslås

Q 13. Avskaffa snabbhetspremien

Svenska kvinnor föder barn med tätare intervaller än i många jämförbara länder. Detta bidrar till en längre frånvaro för kvinnor från arbetsmarknaden under en mer koncentrerad tidsperiod, vilket får stora konsekvenser för kvinnors karriärutveckling. När en kvinna tappar förankringen med sin arbetsplats riskerar hon att hamna efter både i löneutveckling och karriärmöjligheter.

Att föda barn för tätt kan även innebära hälsorisker för kvinnan. Exempelvis ökar risken för förlossningsskador. Världshälsoorganisationen (WHO) rekommenderar därför ett tidsintervall på minst 24 månader mellan två förlossningar.

Studier av barnafödandets utveckling i Sverige pekar på att det är den s.k. snabbhetspremien som styr föräldrars familjeplanering mot tätare födslar, d.v.s. den särskilda beräkningsgrunden för föräldrapenning som gäller om en förälder blir gravid på nytt innan ett barn har uppnått ett år och nio månaders ålder.

Eftersom snabbhetspremien både hotar kvinnors hälsa och kvinnors ekonomiska frihet bör den avskaffas.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna driver på i regeringen så att den så kallade snabbhetspremien tas bort.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälén; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till Q 13

Motion Q 13 vill avskaffa den så kallade snabbhetspremien i föräldraförsäkringen. I Utredningen om en modern föräldraförsäkring föreslås att den särskilda beräkningsgrunden som ger ett förlängt skydd för föräldrapenning vid ny graviditet och adoption (s.k. snabbhetspremien) skulle tas bort. Man uppmärksammade att den har fört med sig vissa negativa konsekvenser vad gäller kvinnors arbetskraftsdeltagande och arbetslivserfarenhet. Som motionärerna lyfter finns det även vissa risker med att inte låta kroppen få tillräcklig återhämtning mellan barnafödande. Det finns dock också skäl för de som har små barn att ha möjlighet att arbeta deltid utan att det påverkar föräldrapenningen negativt vid framtida föräldraledighet. Partistyrelsen anser därför att **motion Q 13 bör anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion Q 13 anses besvarad

Q 14. Individualisera föräldraförsäkringen

Liberalerna har alltid varit ett parti som går först kampen för jämställdhet. Nu är det dags för oss att återigen vara modiga och ta nästa steg för ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män. Idag tar kvinnor ut ca. 70% av föräldraförsäkringen och män ca. 30%. Och även i relationer där kvinnor tjänar mer än män, så tar kvinnor mer av föräldraförsäkringens dagar än männen.

I rapport efter rapport, konstateras att kvinnor och mäns ojämlika uttag av föräldraförsäkringen skapar såväl ekonomisk ojämställdhet och hindrar kvinnors karriärmöjligheter. Och det är tydligt att det är när heterosexuella par blir föräldrar som kvinnors löneökning stannar av. Därför är den absolut viktigaste frihetsreformen för att öka den ekonomiska jämställdheten att individualisera föräldraförsäkringen.

Många som argumenterar emot en individualisering av föräldraförsäkringen brukar framföra familjers valfrihet som det viktigaste värdet. Men om staten ska betala ut pengar, så har staten också rätt att ställa krav. En individualisering av föräldraförsäkringen skulle skicka en tydlig signal från staten till den som har blivit förälder, att du har lika mycket ansvar över det här barnet som din partner och staten ger dig möjlighet till ekonomisk ersättning för detta.

År 1970 avskaffades sambeskattningen i Sverige. Idag tycker vi att det är fullständigt orimligt att man beskattade en familj som ett kollektiv istället för individuellt. Vi ser exakt samma problem med dagens föräldraförsäkring, den låser in heterosexuella par i könsstereotypa mallar där kvinnor förväntas ta ett större ansvar för hem och barn. Föräldraförsäkringens utformning är vår tids sambeskattnings och det är oacceptabelt. Därför måste föräldraförsäkringen individualiseras.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna tar ställning för att individualisera föräldraförsäkringen.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Q 15. Hög tid att utveckla föräldraförsäkringen

Liberalerna var det parti som 1994 införde den första öronmärkta månaden i föräldraförsäkringen, den så kallade pappamånaden, men även den andra och den tredje öronmärkta (icke-överlåtelsebara) månaden. Det gjorde vi rätt i! "Pappamånaderna" har haft stor påverkan på jämställdheten i Sverige och gett Sveriges pappor större möjlighet att vara närvarande föräldrar men inte minst ökat kvinnors ekonomiska frihet. En jämställd ekonomi börjar med ett jämställt föräldraskap.

2017 fattade Liberalerna beslut om att föreslå en ny modell för föräldraförsäkringen, där föräldrarna kan välja på två olika spår. När det kom var förslaget innovativt och nydanande men sedan 2017 har mycket hänt. Idag gör en EU-lagstiftning att alla medlemsstater måste ha minst två icke-överlåtelsebara månader i föräldraförsäkringen och våra nordiska grannländer har gjort flera stora reformer för att få till ett mer jämställt uttag medan Sverige har hamnat på efterkälken. I Norge är föräldraledigheten tredelad och på Island är alla dagar utom

två månader icke-överlåtelsebara. I Finland har båda föräldrarna rätt till 160 dagars ledighet och bara 63 dagar är möjliga att överlåta. Till och med Danmark som länge har legat efter övriga nordiska länder röstade nyligen igenom en reform för ett mer lika uttag med 11 icke-överlåtelsebara veckor (vilket är en mycket högre andel än i Sverige med tanke på att deras försäkring är så mycket kortare).

Sverige har gått från att vara en föregångare till att hamna på efterkälken. Liberalerna riskerar att göra detsamma. Medan vi är kvar i 2017 års politik så har andra partier gått vidare. Forskningen visar otvetydigt att den ekonomiska ojämställdheten som skapar så stor ofrihet för kvinnor livet ut startar när barnen kommer. Forskningen visar också otvetydigt att fler öronmärkta dagar är den reform som faktiskt fungerar. Idag har männens uttag av föräldradagar stannat av. För barn födda 2019 var männens andel endast 0,3% högre än för barn födda 2016. Män tar ut 22% av de första två årens föräldrapenningdagar och kvinnorna 78%. Mätt i månader är kvinnor i genomsnitt borta från arbetslivet på grund av betald och obetald föräldraledighet i 12,7 månader under barnens första år. Motsvarande siffra för män var 3,4 månader. Det är dags för Liberalerna att återta ledartröjan när det kommer till ett jämställt föräldraskap. Det är dags att fördubbla de icke-överlåtelsebara dagarna i föräldraförsäkringen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att 180 dagar i föräldraförsäkringen blir icke-överlåtelsebara mellan föräldrarna.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till Q 14, Q 15

Q 14 och Q 15 föreslår att individualisera föräldraförsäkringen så att dagarna öronmärks för varje förälder och inte blir överlåtbara. Partistyrelsen konstaterar att föräldraförsäkringen ända sedan införandet 1974 har varit individuell. Det är inte familjen som får rätt till ett antal föräldrapenningdagar, utan den enskilde vårdnadshavaren. Frågan är viktig, men andra aspekter på föräldraförsäkringen är väl så viktiga för jämställdheten. Antalet ersättningsdagar totalt, konstruktionen av inkomstskyddet, antalet dagar som måste tas ut under barnets allra första år och kopplingen mellan föräldraledighetsreglerna och föräldrapenningsreglerna är några sådana faktorer som har avgörande betydelse. Vid landsmötet 2017 fattades beslut i mycket bred enighet om att föreslå grundläggande förändringar av föräldraförsäkringen. Liberalernas politik innebär att en helt ny modell införs. I stället för en mycket lång föräldraförsäkring med partiellt inkomstskydd införs en kortare försäkring med mycket bättre inkomstskydd. Med det förslaget bedöms inte någon ytterligare öronmärkning behövas med anledning av de föreslagna grundläggande förändringarna i hur föräldraförsäkringens konstruktion. Detta för-

slag tas även upp i rapporten om Konkurrenskraft, kapitel 3. Med anledning av detta yrkar partistyrelsen att **motionerna Q 14 och Q 15 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Q 14 avslås
2. **att** motion Q 15 avslås

Reservation 1

Pär Löfstrand reserverar sig under **motion Q 14** med motive-
ringen: "En individualiserad föräldraförsäkring är ett viktigt
steg för jämställdheten. Idag är det en kollektiv försäkring som
behöver individualiseras."

Särskilt yttrande 1

Erik Berg (LUF) ansluter sitt särskilda yttrande till Pär
Löfstrands reservation på **motion Q 14**.

Särskilt yttrande 2

I anslutning till **motion Q 15** ger Cecilia Elving ett särskilt ytt-
rande: "Fler individualiserade månader i föräldraförsäkringen
är en av de viktigaste vägarna till ett jämställt Sverige. Om
Liberalerna ska ses som trovärdiga i jämställdhetsfrågor är det
avgörande att vi utvecklar vår politik och dubblar de icke-
överlåtelsebara dagarna i föräldraförsäkringen."

Q 16. Inför rätt att gå i pension efter antal arbetade år

Liberalerna det sanna arbetarpartiet inför "Johanpension"

Svenskt pensionssystem är bra på många sätt och finansiellt
hållbart över tiden.

Systemet är kopplat till hur mycket du arbetat och att varje
arbetad timme räknas.

Som det sanna arbetarpartiet så ska Liberalerna försvara
pensionssystemets grunder. För att möta den demografiska
utvecklingen där fler svenskar får uppleva en förbättrad hälsa
och ökad medellivslängd behöver vi dock alla arbeta flera
år. Det behövs dessutom att man höjer avsättningen till pen-
sionen som det var tänkt till 18,5%.

Idag är debatten ensidigt riktad mot att alla måste jobba
längre för att få en bra pension. Det som missas i debatten
är att fler också måste börja arbeta tidigare. Sverige sticker ut
inom OECD(2017) där genomsnittsåldern för de som tar kan-
didatexamen i Sverige är 28,3 år och masterexamen är 30,2
år. Även här behövs reformer för att införa sommarterminer,
styra med hjälp av studiestöd, arbeta i skola och vård samtidigt
som du arbetar mm

Samtidigt så har vi många som arbetar hårt och betalar
in skatt varje år som inte är akademiker. Det kan vara hant-
verkare, vårdpersonal, personer som arbetar inom omsorgen
som bidrar varje dag till vårt samhälle. Många av dessa yrken
är dessutom mer slitsamma för kroppen och möjligheten att
arbeta långt upp i åldrarna är mer begränsade. Men även för
andra som arbetat ett helt yrkesliv behövs det mer individuellt
anpassade regler.

I Liberalernas Sverige ska vi inte ha generella villkor som
bygger på vilket år du är född. Det måste ju göra skillnad om
du började arbeta när du var 18 år mot om du börjat arbeta
när du är 30 år.

I dagens system så drar man alla i samma åldersgrupp över
en kam. Liberalerna partiet som sätter individen främst måste
därför ändra detta till att de personer som arbetat hårt måste
få rätt och möjlighet att gå i pension tidigare och få det för-
höjda grundavdraget för pensioner. Se exempelvis Danmarks
"Arnepension" Förenklat innebär den att de som fyllt 61 år
och arbetat i 44 år kan gå i pension vid 64 år. Exakt ålder och
antalet arbetade år får man titta närmare på.

Låt oss därför införa "Johanpension" i Sverige för de som
arbetat länge.

Kan vi sen få fler i arbete som idag går på bidrag, fler bör-
jar arbeta tidigare och fler som vill och kan att arbeta längre,
så har vi ett mer rättvist och hållbart pensionssystem.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar att partistyrelsen tar fram för-
slag på att införa reformer för att få unga akademiker
att börja arbeta tidigare
2. **att** landsmötet beslutar att partistyrelsen tar fram för-
slag på att införa rätt att gå i pension utifrån arbetade
år "Johanpension"

Motionär: Per Nelson, Upplands Väsby

Svar till Q 16

Motion Q 16 vill att partistyrelsen tar fram förslag för att få
in unga tidigare på arbetsmarknaden och att individen ska ha
rätt att gå i pension utifrån antalet arbetade år. Partistyre-
lsen anser precis som motionären att det är viktigt att unga
etablerar sig tidigare på arbetsmarknaden. Det är inte bara
positivt för samhället med ytterligare skatteintäkter, utan även
för individen som tidigare påbörjar sparandet till sin pension.
Ränta på ränta-effekten gör att ju fler år pensionsrätter och
kapitalet är placerat, desto starkare effekt blir det på avkast-
ningen och därmed den slutliga pensionen. Däremot riskerar
en förändring i pensionssystemet som föreslås få följd effekter
på andra delar av det offentliga som skatte- och trygghetssys-
temen, och därmed inte ge önskad effekt. Årsrika är en till-
gång i och efter arbetslivet och det är viktigt att förenkla att
förlänga och anpassa arbetslivet för fler. Därför Partistyrelsen
yrkar därför att **yrkande 1 ska anses besvarad och yrkande
2 avslås i motion Q 16**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Q 16 yrkande 1 anses besvarad
2. **att** motion Q 16 yrkande 2 avslås

Q 17. Låt tjänstepensionen ingå vid skilsmässa

En förutsättning för att kunna uppnå jämställda pensioner
är en jämställd arbetsmarknad, ett jämställt ägande, ett jäm-
ställt företagande och ett jämställt ansvar för hem och barn.
Ekonomisk trygghet är en förutsättning för välfärdspolitiken.
De ekonomiska systemen ska vara jämställda och gynna kvin-
nor i samma utsträckning som män. Ekonomisk jämställdhet

ska vara en självklarhet i livets alla skeden. Vi är inte där än. Eftersom kvinnor i större utsträckning jobbar inom låglöne-yrken, och dessutom oftare än män arbetar deltid för att göra en hel del av det obetalda arbetet i hemmet, så blir deras pensioner lägre.

Tjänstepensionen är en viktig del av många människors pensionsförmögenhet och utgör en betydande del av den totala pensionsinkomsten.

När två personer gifter sig eller ingår i samboförhållande, kan båda parternas pensionsrätt anses vara en del av den gemensamma egendomen som kan fördelas i händelse av en separation eller skilsmässa.

Tjänstepensionen räknas idag inte automatiskt som en del av bodelningen, vilket kan leda till ojämlika och orättvisa resultat vid en separation.

En sådan förändring skulle också bidra till att öka den ekonomiska självständigheten för båda makar efter skilsmässan och minska risken för fattigdom.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag att utreda och arbeta fram ett förslag till jämställda pensioner där tjänstepensionen ingår vid bodelning.

Motionär: Jacqueline Tjällman, Skövde; Ulla-Britt Hagström, Skövde; Christina Soldan, Skellefteå; Maria Ljungkvist, Skövde; Johan Ekström, Skövde; Inger Gran, Sundbyberg; Jessica Johnson, Vallentuna; Marianne Damström Gereben, Solna; Amie Kronblad, Värmdö

Svar till Q 17

I **motion Q 17** föreslås att tjänstepension ska ingå vid bodelning. Liberalerna tog vid landsmötet 2015 ställning för att reglerna om bodelning vid skilsmässa ska anpassas så att en större del av pensionen ska ingå i giftorättsgodset. **Motion Q 17 anses därför besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Q 17 anses besvarad

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Q 1 yrkande 1 anses besvarad
2. **att** motion Q 1 yrkande 2 bifalls
3. **att** motion Q 2 anses besvarad.
4. **att** motion Q 3 anses besvarad.
5. **att** motion Q 4 avslås
6. **att** motion Q 5 bifalls med vad partistyrelsen anfört
7. **att** motion Q 6 avslås
8. **att** motion Q 7 anses besvarad
9. **att** motion Q 8 avslås
10. **att** motion Q 9 anses besvarad
11. **att** motion Q 10 yrkande 1 och 2 anses besvarade
12. **att** motion Q 10 yrkande 3 avslås
13. **att** motion Q 11 anses besvarad
14. **att** motion Q 12 avslås
15. **att** motion Q 13 anses besvarad
16. **att** motion Q 14 avslås
17. **att** motion Q 15 avslås
18. **att** motion Q 16 yrkande 1 anses besvarad
19. **att** motion Q 16 yrkande 2 avslås
20. **att** motion Q 17 anses besvarad

Rapport Konkurrenskraft

Kapitel 3: Det ska vara enkelt att driva företag

21. **Smidig föräldraförsäkring.** Två av tre företagare uppgav 2019 att de behöver mer flexibilitet i föräldraförsäkringen. Därför bör valfriheten öka genom en förkortad föräldraförsäkring till 360 dagar där 100 procent av lönen kan tas ut, utöver dagens system. Det behövs också en förbättring av Försäkringskassans rutiner för att fastställa sjukpenninggrundande inkomst (SGI) för företagare och förbättrade deltidsregler av uttaget.

SOCIALA FRÅGOR: Politik för årsrika

R 1. Förstärkning av diskrimineringslagen och Diskrimineringsombudsmannens (DO) ansvar

Ålderism – den fördömsfulla synen på människor grundad på kronologisk ålder – med åldersdiskriminering som följd är betydligt mer uttalad i Sverige jämfört med andra länder. Som ett led i kampen mot ålderismen fick Sverige en lag mot åldersdiskriminering i arbetsliv och utbildning 2009. Den vidgades 2013 till att omfatta alla samhällets sektorer. Särskilt viktigt var att hälso- och sjukvården samt socialtjänsten inklusive omsorgerna nu inkluderades.

Åldersdiskriminering har inkluderats i diskrimineringslagen just för att kunna stävja diskriminering på grund av uppnådd ålder. Möjlighet att anmäla avvikelser är avhängigt tydligheten i lagtexten. Om en bestämmelse är vag i sin utformning blir det svårt att identifiera tydliga överträdelser.

En potentiell risk för diskriminering finns inbäddad i de åldersgränser som sätts. Vi anser därför att bestämmelser om åldersgränser behöver skärpas.

För att skärpa diskrimineringslagen yrkar vi att lagtexten ”ett berättigat syfte” i stället lyder ”ett skriftligt motiverat berättigat syfte”

Liberala seniorer anser att Liberalerna bör verka för en förstärkning av diskrimineringslagen så att DO får bättre verktyg för rättslig prövning av anmälda fall av åldersdiskriminering. DO bör också få ett tydligare uppdrag och ansvar för kunskapsspridning om den åldersdiskriminering som framkommer av anmälningarna.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för en förstärkning och förtydligande av diskrimineringslagen med bättre möjligheter för DO att rättsligt ingripa i fall av åldersdiskriminering
2. **att** Liberalerna verkar för ökade resurser för DO att sprida kunskap om den åldersdiskriminering som framkommer i anmälningarna.

Motionär: Anita Birgitta Afzelius-Alm, Skara; Monica Pahlsson, Göteborg; Anne-Marie Ekström, Borås

Svar till R 1

I **motion R 1** föreslås i **yrkande 1** att öka resurserna till diskrimineringsombudsmannen för att sprida kunskap om åldersdiskriminering samt i **yrkande 2** att diskrimineringslagen ska förstärkas och förtydligas med bättre möjligheter för DO att rättsligt ingripa i fall av åldersdiskriminering. Arbetet mot åldersdiskriminering är oerhört viktigt, en typ av diskriminering som är väldigt utbredd. Det är viktigt att kunskapen om ålderism ökar i samhället. Liberalerna har en stolt historia av att driva på för ökade resurser till arbete och tuffare lagar mot

diskriminering, så ska det även vara framöver. Partistyrelsen föreslår att **motion R 1 yrkande 1 och 2 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion R 1 anses besvarad

R 2. Klassificera Åldrande som en sjukdom

Leva hela livet är en självklar liberal paroll. Utifrån den bekämpar vi ålderism, förbättrar äldreomsorgen och ökar äldre människors självständighet och egenmakt. Utifrån samma paroll borde vi dessutom öka förutsättningarna för oss att leva längre liv med så lite sjukdom och ohälsa som möjligt.

Att åldras är idag ofrånkomligt och det normala åldrandet kan definieras som gradvisa och framåtskridande försämringar av kroppens funktioner. Det handlar om biologiska processer, som delvis är skilda från vår kronologiska ålder. På en biologisk nivå är åldrandet ett resultat av ackumuleringen av olika molekyllära och cellulära skador kroppens alla delar och ju äldre vi blir desto sämre blir kroppens förmåga att laga skadorna. Det leder till en gradvis minskning av fysisk och mental kapacitet och ökande risk för sjukdom, därefter död. Därmed inte sagt att förändringarna är linjära eller konsekventa eller direkt kopplade till en viss ålder och forskningen visar att det många gånger går att förlänga livslängden genom att t ex vara fysiskt aktiv, äta hälsosamt, sova ordentligt, inte röka och genom att vara socialt aktivt. Men bara till en gräns. Faktum är åldrande i sig ökar risken för både fysiska sjukdomar och psykiatriska tillstånd.

Idag betraktas Åldrande inte som en sjukdom, men det borde vi ändra på. Genom att klassificera Åldrande som en sjukdom enligt Socialstyrelsens diagnoskoder ICD-10-SE öppnar vi upp för möjligheter att utveckla biomedicinska behandlingar som kan angripa åldrandeprocessen i sig, istället för att enbart rikta in oss på specifika diagnoser. Genom att klassificera Åldrande som en sjukdom öppnar vi med andra ord upp för att skjuta på åldrandet och därmed skjuta på ett betydande stort antal sjukdomar och psykiatriska tillstånd. Därmed ökar möjligheten att addera fler friska år till våra liv. Leva hela livet kan på så vis kompletteras med Fler friska år.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet beslutar att Åldrande ska betraktas som en sjukdom
2. **att** partistyrelsen och riksdagsgruppen verkar för att Åldrande klassificeras som en sjukdom och ges en diagnoskod.

Motionär: Lill Jansson, Lerum

Svar till R 2

I **motion R 2** föreslås att åldrande ska betraktas och klassificeras som en sjukdom och ges en diagnoskod. Åldrande är en naturlig del av livet, inte en sjukdom. Åldrandet sker dessutom på olika sätt och vid olika tillfällen beroende på person. Hälso- och sjukvården ska arbeta utifrån varje individs enskilda behov och eventuella diagnoser. Partistyrelsen föreslår att **motion R 2 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion R 2 avslås

R 3. Säkerställ tillgång till särskilda boenden för den som vill och behöver

Liberalerna har en genomtänkt bostadspolitik för årsrika. Såväl om man väljer att bo kvar eller om man är i behov insatser från samhället ska det fungera. När behov av äldreboende uppstår har vi drivit igenom en parboendegaranti och tidigare landsmöten har slagit fast att den som fyllt 85 bör ha rätt till plats i vård- och omsorgsboende om personen så önskar.

Liberala seniorer anser dock att mer behöver göras. Antalet personer över 80 år beräknas öka med 49 procent, eller 266 000 personer fram till 2030. SKR:s beräkningar från 2021 visar att om behoven hos enskilda skulle vara desamma om 10 år, skulle ytterligare 125 000 fler årsrika än i dag behöva stöd inom äldreomsorgen i form av hemtjänst eller särskilt boende.

Samtidigt visar Boverkets bostadsmarknadsenkät att 109 kommuner bedömer att de idag har brist på platser i särskilt boende, och att 28 procent av kommunerna bedömer att behovet av särskilda boendeformer för äldre inte kommer att vara täckt inom fem år. Samtidigt finns det i vissa kommuner ett överskott på platser.

För att möta behovet av platser inom äldreomsorg likväl som utbyggnad av trygghetsbostäder finns investeringsstöd att tillgå. Dock behöver utbyggnaden påskyndas och en informationsinsats om behoven riktad till såväl kommuner som aktörer inom bostadsmarknaden bör genomföras för att säkra utbyggnadstakten.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att en informationsinsats om behov av utbyggnad av särskilt boende genomförs. Denna bör riktas till såväl kommuner som aktörer inom bostadsmarknaden.

Motionär: Malin Danielsson, Huddinge; Gösta Frödin, Arvika

Svar till R 3

I **motion R 3** föreslås att en informationsinsats om behov av utbyggnad av särskilt boende (SÄBO) genomförs, både till kommuner som aktörer inom bostadsmarknaden. Liberalerna har redan tagit ställning för vikten av att bygga fler särskilda boenden i Sverige. Det är kommunerna som ansvarar för särskilda boenden och det finns planer för SÄBO-platser som följs upp årligen. Liberalerna lokalt bör vara aktiva i arbetet med dessa och verka för att fler särskilda boenden byggs. Partistyrelsen föreslår att **motion R 3 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion R 3 anses besvarad

R 4. Se över förutsättningarna för anhängigvårdare

Sedan en längre tid har vi sett hur utveckling gått mot att mycket av det tunga arbetet kring en vårdberoende äldre person hamnar i allt större uträkning på en eller flera anhöriga, personer som inte finns i vårdens sökarljus. Från början är det kanske en frisk anhörig, en äkta make eller maka som med kärlek försöker göra sitt bästa för att den som behöver hjälpen ska få ett så drägligt liv som möjligt. Även om han eller hon från början knappt förkommer i vårdens journaler så dyker den personen så småningom obönhörligen upp som patient efter att ha blivit helt utsliten i sitt kärleksfulla anhängigarbete. Nästan var femte vuxen vårdar eller stödjer en närstående. Merparten är kvinnor. Uppskattningsvis 140 000 personer behöver gå ned i arbetstid eller säga upp sig för att kunna vårda sin närstående.

Det vården/samhället i övrigt inte ser är det som händer runt den vårdbehövande, en hustru eller make som går ner i arbetstid för att hinna/orka med, vilket är en ekonomisk förlust för samhället. Barn som måste ta ledigt från sitt arbete för att följa med en förälder eller en annan anhörig till ett vårdbesök. Bor man i närheten så kan det hända att man på väg till arbetet ser att ambulansen står utanför den anhöriges hem och så är den dagen inte längre en arbetsdag utan en dag som kräver att man ställer upp som ledsagare i ett vårdbesök. Det händer också att en yngre anhörig inte kan eller vill ta på sig tyngre eller viktigare uppdrag i sitt arbete i vetskap om att man när som helst kan tvingas rycka ut för att hjälpa en nära anhörig. Allt detta är brister i vårdkedjan som får samhällsekonomiska konsekvenser som inte berör vården som sådan.

Det allvarliga ur vårdens synvinkel är att den anhörige som "tvingas" ställa upp för en sjuk närstående, kan vara hur frisk som helst från början, men som slits ned i den tuffa situationen i hemmet oavsett hur mycket kärlek han eller hon hyser för den som inte kan få plats på ett hem eller någon institution över huvud taget, oaktat de gånger den för tidigt utskrivne borde ha fått vara kvar i vårdens hägn. Genom att välvilligt låta vårdbehövande återvända hem "för tidigt" skapar man nya vårdfall som måste hanteras av den redan ansträngda vården är samhällsekonomisk föga övertänkt och en dåligt analyserad process.

Liberalerna har flera bra förslag för att komma till bukt med problematiken, exempelvis ökat anhängigstöd och samordnade individuella vårdplaner men politiken behöver vässas ytterligare. Liberala seniorer anser att fler som så önskar behöver få plats på särskilda boenden, att anhängigvårdarens situation behöver tydligare vägas in i biståndsbedömningen och att parboendegarantin behöver säkerställas så att fler kan nyttja den möjligheten.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att situationen för anhörigvårdaren vägs in i biståndsbedömningen i större utsträckning än idag
2. **att** Liberalerna verkar för att den som fyllt 85 och önskar plats på ett äldreboende garanteras detta
3. **att** Liberalerna tar initiativ till att följa upp hur kommunerna uppfyller parboendegarantin.

Motionär: Malin Danielsson, Huddinge; Anita Afzelius-Alm, Skara; Tove Klette, Lund; Inga-Lena Fischer, Karlskrona; Margaretha Herthelius, Stockholm; Monica Pahlsson, Göteborg

Svar till R 4

I **motion R 4 yrkande 1** föreslås att situationen för anhörigvårdaren, i större utsträckning än idag, vägs in i biståndsbedömningen. Det är rätt som motionärerna skriver att alltför många anhöriga belastas enormt när en enhörnigs behov av omsorg ökar. Det kan i värsta fall leda till att även den anhöriga blir sjuk. Partistyrelsen instämmer i att det vore bra om anhörigvårdarens situation vägs in, i större utsträckning än idag, vid biståndsbedömning och föreslår att **motion R 4 yrkande 1 bifalls**.

I **motion R 4 yrkande 2** föreslås att den som fyllt 85 år och önskar plats på äldreboende garanteras det. Alla har rätt till en trygg bostad, även den som är årsrik. I flera kommuner runt om i landet har Liberalerna drivit igenom en platsgaranti till äldreboende, vid lite olika åldersgränser. Äldreomsorg är en kommunal fråga och lokalt bör Liberalerna driva på för att platsgaranti kommer på plats på kommunal nivå utifrån lokala förutsättningar. Partistyrelsen föreslår att **motion R 4 yrkande 2 anses besvarad**.

I **motion R 4 yrkande 3** att Liberalerna tar initiativ till att följa upp hur kommunerna uppfyller parboendegarantin. Parboendegarantin kom till på Liberalernas initiativ och det är en viktig frihetsreform. En del kommuner tolkar lagen som att båda behöver biståndsbeslut, vilket inte är intentionen med lagen. Det kan vara så att lagen behöver skärpas ytterligare för att se till att lagens intentioner följs. Partistyrelsen föreslår med detta att **motion R 4 yrkande 3 bifalls**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion R 4 yrkande 1 och 3 bifalls
2. **att** motion R 4 yrkande 2 anses besvarad

R 5. Kärt barn har många namn?

Man kan vara brukare eller missbrukare av många olika ämnen eller näringar för individen både negativa och positiva. Att ordet brukare, ensamt kommit att avse en person som har biståndsbedömd hemtjänst eller boende är diskriminerande. Benämningen säger inte heller ett ord om vad som avses, brukare av vad?

Att bruka något är en aktiv handling, att ta emot omsorg eller behöva hjälp med sitt boende är inte ett aktivt handlande.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att ordet brukare ersätts med omsorgstagare för den som i eget boende innehar

biståndsbedömd hemtjänst och med boende för den som bor i av biståndsbedömare tillgängligt boende.

Motionär: Christina Schönberg Messick, Stockholm

Svar till R 5

I **motion R 5** föreslås att ordet brukare ersätts med omsorgstagare för den som i eget boende innehar biståndsbedömd hemtjänst och med boende för den som bor i av biståndsbedömare tillgängligt boende. Ord spelar roll och brukare har diskuterats i offentligheten vid tillfällena. Motionärerna har rätt i att de föreslagna orden har en mer positiv klang. Liberalerna och deras företrädare bör försöka använda dessa orden istället. Partistyrelsen föreslår att **motion R 5 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion R 5 anses besvarad

R 6. Det måste bli slut på de årsrikas rättslöshet.

Alkoholister, missbrukare, ungdomar på glid och mentalpatienter åtnjuter rättssäkerhet. Om de inte begått något brott, kan de endast berövas friheten i ett administrativt domstolsförfarande, om kriterierna inom resp vårdlag är uppfyllda. De har då rätt till ett juridiskt biträde för att undvika övergrepp.

De årsrikas, Alzheimerpatienternas och de andra senilas rättssäkerhet har inget skydd enligt vårdlagarna. Varför? Skulle inte dessa människor kunna utsättas för övergrepp av myndigheter och anhöriga? Vem kan inte vilja komma åt mosters fantastiska fyrarummare med sjöutsikt på Strandvägen? Hon behöver ju ändå lite tillsyn av hemtjänsten för att klara sitt uppehålle. Vore det inte enklare om hon togs in på en institution? Har hon inte haft en del åldersrelativa kognitiva svårigheter, som det skulle kännas tryggt att någon tog hand om 24/7?

Det är väl gott och väl om det sker av genuint fri vilja.

Men när den gamle, som inte vill ge eller kan ge sitt samtycke, tas in på en låst avdelning, som endast någon annan som har tillgång till portkoden kan komma ut ifrån, så föreligger ett olagligt frihetsberövande. Visst finns det ett behov av att tvångsvis ta hand om förvirrade. Men de äldre skall inte ha sämre rättssäkerhet än alkoholister, missbrukare, ungdomar på glid och mentalpatienter. Vårdlagarna måste snarast kompletteras med motsvarande rättssäkra rättsliga förfarande, som gäller vårdlagarna i övrigt, för att man på ett rättssäkert sätt skall kunna tvångsvis vårda/frihetsberöva våra gamla.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** det inrättas ett rättsligt förfarande med vårdlagarna som förebild för de fall då det är nödvändigt att årsrika tvångsvis berövas sin rörelsefrihet.

Motionär: Fredrik Blanck, Stockholm

Svar till R 6

I **motion R 6** föreslås att det inrättas ett rättsligt förfarande med vårdlagarna som förebild för de fall då det är nödvändigt att årsrika tvångsvis berövas sin rörelsefrihet. Det är viktigt att alla behåller sin självbestämmanderätt, samtidigt som man ger omsorg och skyddar den som inte längre kan ta egna beslut.

Partistyrelsen instämmer med motionären om att det är viktigt att det finns ett rättsligt skydd, men det är inte säkert att varken rättsapparaten eller kommunerna är begagnade av ett system som överprövar beslut som är självklara. Partistyrelsen föreslår att **motion R 6 anses besvarad**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion R 6 anses besvarad

R 7. Åldersgränser i hälso- och sjukvården

År 2013 vidgades lagen om åldersdiskriminering att omfatta inte bara arbetslivet och utbildning utan också samhällets övriga sektorer som hälso- och sjukvården. Av anmälningarna samt genom andra informationskällor framgår att inom hälso- och sjukvården finns kronologiska åldersgränser för diagnostik och behandling. Här finns åldersgränser för t.ex. screening mot bröstcancer, cancer i tjock- och ändtarmen och livmoderhalsen. Åldersgräns tillämpas också i en del regioner för blodgivning. Vägledande behandlingsrekommendationer för vissa åldersgrupper exempelvis gällande prostatacancerbehandling är givetvis potentiellt åldersdiskriminerande.

Fallbeskrivningar presenteras om hur enskilda personer informeras om att vederbörande är, med hänsyn till sin kronologiska ålder, för gammal för att operera eller behandla med läkemedel.

Liberala seniorer anser att det är den nytta en person kan ha av diagnostik/ behandling vägd mot de risker den innebär som ska vara vägledande i hälso- och sjukvården, inte den kronologiska åldern. Vi anser det därför nödvändigt att Liberalerna verkar för en genomgång av vilka åldersgränser som tillämpas i hälso- och sjukvården för bedömning av om de är berättigade eller inte och i förlängningen inte längre bör tillämpas.

Undersökningen som exempelvis låg till grund för den evidens som motiverade mammografiscreening gjordes för mycket länge sedan. Nu lever äldre mycket längre och är pigga långt upp i åldrarna. Men gränsen för att få ingå i screeningprogrammet ligger kvar på max 74 år. 75-åringar och äldre blir tvungna att inför sjukvården särskilt motivera varför de önskar att göra en mammografi. Vi anser att detta är dold diskriminering. Insjuknandet i cancer fortsätter förstås att drabba äldre i samma omfattning som i tidigare åldrar! Vi kräver därför att man antingen kompletterar den grundläggande undersökningen med det som efterfrågas eller att man godtar en rimlighetsbedömning som gör att äldre kvinnor som så önskar fortsatt kan ingå i mammografiscreening-programmet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att liberalerna verkar för en genomgång av vilka kronologiska åldersgränser som tillämpas i hälso- och sjukvården och bedömning av deras berättigande
2. att liberalerna kraftfullt verkar för att diskriminerande åldersgränser arbetas bort inom hälso- och sjukvård

3. att liberalerna också vidtar de särskilda åtgärder som krävs för att ta bort de åldersgränser som finns vad gäller mammografiscreening.

Motionär: Anita Birgitta Afzelius-alm, Skara; Björn Sundin, Uppsala; Margaretha Helgesson, Falun; Inga-Lena Fischer, Karlskrona; Lisbeth Lindberg, Oskarshamn

Svar till R 7

I **motion R 7 yrkande 1 och 2** föreslås att verka för en genomgång av kronologiska åldersgränser och att kraftfullt verka för att diskriminerande åldersgränser arbetas bort inom hälso- och sjukvården. I många fall bygger kronologiska åldersgränser på förlegade stereotyper och grupptänk som liberaler inte ska bidra till att de upprätthålls. Det vore klokt att se över kronologiska åldersgränser inom hälso- och sjukvården med fokus på att vården ska bli mer individfokuserad. Dock är 18-årsgränsen viktig att inte ändra på då den är satt på flera ställen utifrån den juridiska kopplingen i och med att man då blir myndig. Partistyrelsen föreslår att **motion R 7 yrkande 1 och 2 bifalls**.

I **motion R 7 yrkande 3** föreslås att de särskilda åtgärder som krävs, vidtas, för att ta bort de åldersgränser som finns vad gäller mammografiscreening. Det är viktigt att hälso- och sjukvården utgår från individen och då är kronologisk ålder av mindre betydelse. Med hänvisning till partistyrelsens svar på motion P 1, som berör samma ämne, föreslår partistyrelsen att **motion R 7 yrkande 3 anses besvarat**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion R 7 yrkande 1 och 2 bifalls
2. att motion R 7 yrkande 3 anses besvarad

R 8. Framtidsfullmakterna i praktiken

Att via en framtidsfullmakt själv få välja vem som ska ta hand om din ekonomi och övriga personliga beslut (utom vårdbeslut) när du inte längre själv är kapabel är en mycket välkommen lag. Framtidsfullmakt är ett alternativ till god manfunktionen och har funnits i fem år. När framtidsfullmakter nu börjar användas i praktiken, då uppstår ett antal stötestenar som betydligt minskar värdet av reformen. Särskilt bankerna som har en självklart central roll i sammanhanget har etablerat en praxis som är så ohanterlig för många, att framtidsfullmakt inte är ett realistiskt alternativ.

En vanlig fullmakt registreras på fullmaktsgivarens konto och kan sedan hanteras av fullmaktstagaren via internetbanken. Inte så med framtidsfullmakten. Personligt besök på bankkontor med framtidsfullmakten i original fordras varje gång en åtgärd ska vidtas. En större banks stockholmskontor upplyser om att det är det enda användningssättet som banken godtar. Personer med 20 mil till närmaste bankkontor har däremot erfarenhet av kravet att skicka in framtidsfullmakten i rekommenderat brev till banken varje gång en betalning ska göras. Och därmed vara utan fullmakten i minst 14 dagar.

Detta är en orimlig och ohanterlig situation. Bankerna har lärt oss att använda internetbank och inte besöka bankkontor. Antalet kontor är dimensionerat efter den utvecklingen och ligger alltså glest. Det ankommer i första hand på bankerna

att ordna en rationell hantering för framtidsfullmakter efter att man en första gång uppvisat den. Vad hindrar ett system som motsvarar det för vanliga fullmakter? I stället liknar hanteringen av framtidsfullmakter de krångliga regler som gäller för dödsbon. Om bankerna inte klarar att förenkla sin rutin själva, så bör staten träda in och lagstifta om ett centralt register. Utan mer användarvänliga regler är framtidsfullmakt ett meningslöst alternativ.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att regeringen uppmärksammar bankerna på att deras rutiner motverkar reformens syfte
2. **att** Liberalerna alternativt verkar för inrättandet av ett centralt troligen statligt register från vilket tredje man i alla situationer, när framtidsfullmakten används, kan hämta upplysningar om fullmakten.

Motionär: Birgitta Berggren Hedin, Nacka

Svar till R 8

I **motion R 8** föreslås att Liberalerna ska verka för att bankerna ska hantera framtidsfullmakterna i enlighet med reformen alternativt verka för ett centralt register för framtidsfullmakter. Bankerna ansvarar för sina rutiner och för att säkerställa att deras handläggnings är korrekt. Att upprätta ett centralt register som underlättar handläggningen skulle dock lösa avsevärda administrativa problem för de som hjälper sina anhöriga. Partistyrelsen yrkat att **motion R 8 yrkande 1 avslås och yrkande 2 bifalls**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion R 8 yrkande 1 avslås
2. **att** motion R 8 yrkande 2 bifalls

R 9. Hur ska äldreomsorgen finansieras och kompetensförsörjas de kommande decennierna?

Livet ska levas, även när vi blir äldre. I arbetslivet, i hälso- och sjukvården och inom andra områden ska ålderism bekämpas. Äldre människors självständighet och egenmakt är centralt och bostäder för äldre måste byggas. De liberala förslagen är många när det gäller äldre människors förutsättningar att forma sina egna liv.

Men vi människor är olika och vi åldras olika. För en del äldre är det allra viktigaste att särskilda boenden, hemtjänst och annan typ av äldreomsorg håller hög kvalitet. Det gäller inte minst dem som drabbas av en demenssjukdom. Enligt Socialstyrelsen (Vård och omsorg vid demenssjukdom, 2017) kommer antalet demenssjuka personer att vara 180 000-190 000 år 2030 och 250 000 år 2050.

Vi känner alla till hur demografin ser ut. Andelen äldre ökar och andelen yrkesarbetande, som ska finansiera äldreomsorgen, minskar. Redan idag är det svårt att rekrytera den personal som behövs till äldreomsorgen och svårare kommer det att bli. Nuvarande finansieringssystem kommer inte att hålla med annat än mycket stora skattehöjningar.

Allt det här vet vi och det är dags att dra våra huvuden ur sanden. Hur ska äldreomsorgen finansieras de kommande

decennierna? Ska den vara fortsatt skattefinansierad, behövs någon typ av försäkringssystem, vilka andra möjligheter finns? Hur ska kompetensförsörjningen säkerställas? Vad kan välfärdstekniken bidra med, hur behöver arbetsvillkoren för dem som arbetar i äldreomsorgen förändras, vilka nya yrkeskategorier behövs i äldreomsorgen?

Utmaningarna är stora och frågorna många. Det är dags att ta täten och utarbeta liberala svar på de frågor som måste besvaras.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna genomför ett programarbete för att i god tid före valet 2026 ta fram förslag på hur en kvalitativ äldreomsorg ska kunna finansieras och kompetensförsörjas de kommande decennierna.

Motionär: Lill Jansson, Lerum

Svar till R 9

Motion R 9 föreslår att Liberalerna genomför ett programarbete för att i god tid före valet 2026 ta fram förslag på hur en kvalitativ äldreomsorg ska kunna finansieras och kompetensförsörjas de kommande decennierna. Att säkra en kvalitativ äldreomsorg är ett prioriterat område sedan många år för Liberalerna. Att ta fram ett program och genom det arbetet få fram fler förslag är partistyrelsen positiv till då det är viktigt med offensiv politik för att hantera de utmaningar som finns. Många innovativa förslag behövs, både på nationell och lokal nivå. PS yrkar att **motion R 9 bifalls med vad partistyrelsen anför**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion R 9 bifalls med vad partistyrelsen anför

R 10. Skattelättnad för de som tar hand om våra äldre

Inom några få år kommer hela Sverige stå inför stora utmaningar då den åldrande befolkningen kommer behöva mer omsorg, samtidigt som vi inte kommer lyckas fylla på med lika många händer inom vården.

Vi måste hitta en lösning som inte involverar att anställa hela den vuxna befolkningen inom äldreomsorgen, den samhällsekonomiska kalkylen går helt enkelt inte ihop. I många andra kulturer är det en naturlig del av vardagen att ta hand om sina föräldrar och grannar när de blir åsrika. I Sverige har vi istället helt och hållet lagt över ansvaret på det offentliga, vilket helt enkelt inte kommer fungera när en majoritet av befolkningen skulle behöva anställas av vården för att kunna hantera de demografiska förändringarna.

Det måste till en kulturförändring, det måste återigen bli en naturlig del av vardagen att hjälpa varandra. Politiken kan så klart aldrig helt och hållet styra kulturen, men vi kan ge den en skjuts på traven. Vi kan genom en relativt simpel skattereform premiera de som tar ansvar, detta kan långsiktigt leda till ett mänskligare samhälle där vi tar bättre hand om varandra.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för skattelättnader för privatpersoner som avlastar äldreomsorgen
2. **att** Liberalerna tar fram en politik som kan möta de demografiska utmaningarna som en åldrande befolkning kommer att innebära inom en snar framtid.

Motionär: Förbund Södermanland

Svar till R 10

I **motion R 10** föreslås att Liberalerna ska verka för skattelättnader för privatpersoner som avlastar äldreomsorgen och att Liberalerna tar fram en politik för att möta de demografiska utmaningarna. Att ge skattelättnader till den som själv vårdar anhöriga är en god tanke, men den riskerar dels att äldre isoleras i hemmet och dels att huvudsakligen kvinnor får ökad press att själva ta hand om sina anhöriga. Att säkerställa äldreomsorgen framåt är en mycket prioriterad fråga för Liberalerna sedan många år, både nationellt och lokalt. PS yrkar därmed **att motion R 10 yrkande 1 avslås och yrkande 2 anses besvarat.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion R 10 yrkande 1 avslås
2. **att** motion R 10 yrkande 2 anses besvarat

R 11. Friskvårds-RUT för årsrika

Enligt SKR, Sveriges kommuner och regioner, skadades år 2017 närmare 70 000 personer så allvarligt att de behövde läggas in på sjukhus till följd av fallolyckor. Drygt 1 000 personer avled. Ungefär åtta av tio av dem som faller och skadar sig är personer över 65 år. Risken för att falla skapar rädsla. Den hindrar många personer att gå ut och röra på sig. Konsekvenserna blir ökad isolering, försämrad fysisk prestationsförmåga och ett påskyndat åldrande. Det effektivaste sättet att undvika eller klara ett fall, är att vara fysisk aktiv. Då påverkas muskelstyrka, balans, koordination, rörlighet och skelettet positivt. Det är heller aldrig för sent att börja röra på sig. Forskning har visat att till och med de som är äldre än 90 år kan öka sin muskelstyrka med 50–200 procent tack vare styrketräning. Rörelse och motion stärker hälsan, balansen och ökar välbefinnandet oavsett ålder. I skolan finns gymnastik, i arbetslivet kan arbetsgivare erbjuda friskvårdsbidrag upp till 5000 kronor som en skattefri förmån, avdragsgill för företaget. På vårdcentralen kan man erbjudas fysik aktivitet på recept, FAR, som ingår i högkostnadsskyddet för sjukvård. Ett friskvårds-RUTavdrag skulle inte upplevas som sjukvård. Ingen årsrik ska behöva undvika rörelse av ekonomiska skäl.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att det införs ett friskvårds-RUTavdrag för seniorer.

Motionär: Christina Schönberg Messick, Stockholm

Svar till R 11

Motion R 11 föreslår att Liberalerna verkar för att det införs ett friskvårds-RUTavdrag för seniorer. Att äldre rör på sig är

avgörande för deras fysiska och psykisk hälsa. Ett rut-avdrag för seniorer skulle, i likhet med det friskvårdsbidrag som många anställda har, kunna ge större förutsättningar för hälsa och rörelse.

Friskvårdsbidraget är idag knutet till en anställning och där administrationen till största delen sköts av arbetsgivaren. Ett friskvårds-RUTavdrag skulle kunna vända sig till seniorer och andra grupper som inte har någont anställning vilket då riskerar att öka det offentliga administration. Det bör därför utredas om just en form som liknar ett RUT-avdrag är den bästa. PS yrkar **att motion R 11 bifalls med vad partistyrelsen anför.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion R 11 bifalls med vad partistyrelsen anför

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion R 1 anses besvarad
2. **att** motion R 2 avslås
3. **att** motion R 3 anses besvarad
4. **att** motion R 4 yrkande 1 och 3 bifalls
5. **att** motion R 4 yrkande 2 anses besvarad
6. **att** motion R 5 anses besvarad
7. **att** motion R 6 anses besvarad
8. **att** motion R 7 yrkande 1 och 2 bifalls
9. **att** motion R 7 yrkande 3 anses besvarad
10. **att** motion R 8 yrkande 1 avslås
11. **att** motion R 8 yrkande 2 bifalls
12. **att** motion R 9 bifalls med vad partistyrelsen anför
13. **att** motion R 10 yrkande 1 avslås
14. **att** motion R 10 yrkande 2 anses besvarat
15. **att** motion R 11 bifalls med vad partistyrelsen anför

SOCIALA FRÅGOR: Socialtjänst och barnrättsfrågor

S 1. Stopp för multinationella bolag att ingå avtal med barn

Vi lever i en digital tidsålder, med stora delar av vårt liv beroende av kontakt med omvärlden via internet; såväl fasta som mobila uppkopplingar. Vi läser tidningen på websidor, vi sätter på radiatorn på lantstället via ett SMS, vi ser på TV på någon play-kanal, vi umgås via appar på Facebook, Instagram, Snapchat, TikTok och mycket mer. Man kan förstås ha olika åsikter huruvida det är av godo eller ondo, men så ser vår värld ut idag.

Inte minst barn och ungdomar i alla åldrar använder sig av dessa plattformar för att hålla kontakt med vänner och hålla sig à jour med sin värld. Något som definitivt är av ondo dock är den negativa påverkan som finns på de yngre. Jag tänker då närmast på unga tjejer och killar som får en skev bild av hur man skall vara, med stundtals helt absurda krav på att vara perfekt, vad det nu innebär, till utseendet, jag tänker på överviktiga som möts av hat, jag tänker på olika utmaningar som i en del fall har lett till ex vis självmord, jag tänker på hot i olika former, jag tänker på saluförande av droger mm.

För att skapa ett konto på dessa plattformar krävs att man godkänner villkoren som plattformarna och apparna har som krav, dvs man ingår ett avtal, varefter man snabbt har tillträde till alla funktioner på plattformen i fråga. Hur kan vi, som vuxna människor, förvänta oss att en tolvåring skall kunna sätta sig in i avtalsvillkoren som hen sedan skall godkänna, dvs de facto ingå ett avtal om med ett multinationellt företag, när det troligen knappt finns en enda vuxen människa som, med handen på hjärtat, orkar gå igenom varje paragraf i dessa enormt omfattande avtalsvillkor, än mindre begriper desamma?

Att öppna ett bankkonto krävs målsmans godkännande, att köpa snus kräver en ålder om 18 år, att handla på systembolaget får man göra från det att man har uppnått en ålder om 20 år, att rösta i allmänna val får man göra från det att man har fyllt 18 år, dvs då man uppnår myndighetsålder. Men att ingå avtal med storbolag, som dessutom ofta är multinationella som Metaverse (Facebook), det får man göra så snart man kan gå och hålla i en iPad, innan man ens har blivit tonåring.

Detta är fullständigt orimligt, och måste regleras, precis som alla avtalsrelationer. Inte för att näthat, självmordshets, snedvridna kroppsuppfattningar o likn går att skydda sig emot till 100%, men för att öka föräldrar insyn och kunskap om vad deras barn kan utsäts för, och därmed skydda dem.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för en skärpt lagstiftning om att inga avtal kan ingås med minderåriga, och att måls-

män/förmyndare istället för sina barns räkning får ingå avtal om tillgång till digitala sociala plattformar som ex vis Facebook och Snapchat, detta för att få bättre koll på närvaron i sociala medier och kunna filtrera innehåll och avstå reklam mm samt begränsa uttag av personliga data och slutligen för att få bättre koll på barnens förehavanden.

Motionär: Stefan Jakab, Värmdö

Svar till S 1

I **motionS 1** föreslås att lagen skärps så att företag inte får ingå avtal med minderåriga. Den digitala revolutionen är fantastisk på många sätt och innebär en stor demokratisering av samhället och ökad frihet för människor i stort, men det finns också negativa effekter såsom utnyttjande av barn och unga. Föräldraansvaret behöver stärkas i Sverige. Föräldrar måste förväntas ha insyn i barns liv både på och utanför nätet både för att stötta och vägleda men också för att sätta gränser. Liberalerna har en offensiv politik för att stötta föräldrar i sitt föräldraskap. För att skydda barn och unga i en utsatt värld är det allra viktigaste att rusta föräldrarna. Partistyrelsen föreslår att **motion S 1 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion S 1 anses besvarad

S 2. Synliggör barn som brottsoffer när de färdas i fordon framförd av drog- eller alkoholpåverkad person

Barnkonventionen är lag sedan 2020, och Liberalerna är ett parti som alltid beaktar barnens frihet och rättigheter. Vi har lyckats synliggöra de barn som bevittnar våld av närstående genom att vara pådrivande i införandet av lagen om barnfridsbrott. Med denna nya lagstiftning om barnfridsbrott blir barnen egna målsäganden och får möjlighet till en egen företrädare.

En lucka som barnfridsbrottet idag inte täcker är om barn färdas i bil där föraren är drog- eller alkoholpåverkad. I Sverige är det allt för många barn som lever i familjer där vårdnadshavare lider av alkohol och/eller drogmissbruk. När polisen stannar ett fordon där föraren har varit drog eller alkoholpåverkad med barn i fordonet upprättas idag en orosanmälan till socialtjänsten, och socialtjänsten kan i det skedet bara utreda barnets situation och erbjuda stöd på frivillig basis till dessa barn och deras familjer om vårdnadshavarna önskar det eller om barnet är över 15 år. Genom att i stället göra barnet till brottsoffer i dessa fall skulle det innebära att barnen

själva ges möjlighet att komma till tals utan vårdnadshavares samtycke. Barnen blir därmed målsägande, de blir mer synliggjorda i sammanhanget och de får också möjlighet till egen företrädare.

Inget barn ska behöva färdas i fordon där föraren är drog- eller alkoholpåverkad. Barnen befinner sig i en särskilt utsatt situation utifrån att de är barn och färdas av en vuxen som medvetet utsätter dem för en förhöjd risk för fara. Därför bör barn enligt lagen ses som brottsoffer när de färdas i fordon som framförs av en drog- eller alkoholpåverkad person.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** utreda förutsättningarna för att göra barn till brottsoffer i de fall då en drog- eller alkoholpåverkad person kör med barn i fordonet.

Motionär: Förbund Kalmar

Svar till S 2

I **motion S 2** föreslås att utreda förutsättningarna för att göra barn till brottsoffer i de fall då en drog- eller alkoholpåverkad person kör med barn i fordonet. I många fall behövs en uppdaterad syn på barns rättigheter med fokus på att barnets bästa alltid måste prioriteras, även i fall där vårdnadshavare är inblandade. Den lucka som motionären pekar på behöver täppas till. Partistyrelsen yrkar att **motion S 2 bifalls**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion S 2 bifalls

S 3. Ansvar kring internationella adoptioner

Relaterat till befolkningsantal är Sverige det land i världen som arrangerat flest adoptioner av barn från andra länder och det beräknas finnas sammanlagt 60 000 internationellt adopterade personer i landet.

Att adoptera ett barn från mindre bemedlade områden i världen har i vårt land setts som något fint, barnet får komma från ett fattigt land med knappa framtidsutsikter, till ett välbärgat land och till föräldrar som längtar efter ett barn. Desto svårare är det att prata om baksidorna av internationell adoption och det är känsligt att tränga in i ämnet runt internationella adoptioner då vi alla känner personer som adopterat och som är adopterade.

De senaste åren har man i flertalet länder granskat ett stort antal adoptioner som visat sig ha genomförts illegalt och med stora inslag av korruption och grovt utnyttjande av ofta unga och/eller fattiga kvinnor, ofta från landets ursprungsbefolkning. Utifrån denna situation har ett antal svenska adopterade fått kunskap om verkligheten bakom sina adoptioner, hur föräldrar svikits av samhället och barn som blivit del av en växande adoptionsindustri. Detta har lett till en ökad medvetenhet om stora brister avseende adoptionerna i flera länder runt om i världen. Senast i februari i år kunde vi i Uppdrag granskning även ta del av ett reportage från Serbien, som även där tyder på oegentligheter och frågetecken kring adoptioner. Att olika former av ekonomiska kompensationer finns med i processen, gör frågan särskilt komplicerad.

Sverige lägger ut en väsentlig del av arbetet med organisationen av internationella adoptioner på ideella organisationer som Adoptionscentrum (den största på området). Att adoptera ett barn till ett annat land ska vara den allra sista utvägen.

Efter uppvaknandet kring de brott som begåtts runt internationella adoptioner i flertalet länder och utifrån exempel från en mängd länder på att det faktiskt har framkommit oegentligheter löpande – måste Sverige ta ansvar för att kontrollera de internationella adoptionerna mycket tydligare.

Antalet internationella adoptioner har minskat drastiskt de senaste åren, och är i dagsläget ca 200 per år. Därför behöver hela ansvaret för adoptionsprocessen bäras av staten. Ambassader eller beskickningar bör ha ansvaret för kontakter och processen kring barn som ska förmedlas till Sverige, i utlandet. Det handlar om såväl barns rättigheter som att säkra och värna varje kvinnas rättighet – så att det aldrig kan finnas tvivel kring hur en adoption som innebär att rycka upp ett barn från dess naturliga miljö och ursprung för att lämnas till Sverige har gått till.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna verkar för att ansvaret runt processen kring internationella adoptioner åläggs svenska staten.

Motionär: Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Monica Wahlström, Vännäs

Svar till S 3

I **motion S 3** föreslås att ansvaret runt processen kring internationella adoptioner åläggs svenska staten. Det som framkommit i de senaste årens rapportering kring internationella adoptioner är fruktansvärd. Enligt FN:s Barnkonvention får inga andra intressen gå före barnets bästa när beslut om adoption fattas. Sverige är, sedan mitten av 90-talet, anslutet till Haagkonventionen som bland annat föreskriver att barnet i första hand ska ges möjlighet att växa upp i sin biologiska familj eller med släktingar, och i andra hand få en permanent familj genom nationell adoption. Det är först när dessa alternativ är uttömda som en internationell adoption kan bli aktuell. Med det sagt finns det skäl att överväga hur arbetet kring internationella adoptioner kan bli mer transparenta och rättssäkra med barnets bästa i fokus samt om en ökad statlig inblandning kan bidra till detta. Partistyrelsen föreslår att **motion S 3 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion S 3 anses besvarad

S 4. Barnkonventionen gäller än efter tre år i Svensk Lag

Rapporterna duggar tätt från intresseorganisationer som företräder barns intressen, BRIS, RÄDDA BARNEN m.fl. och media fylls med skrämmande reportage om hur vårt moderna rättsamhälle far illa.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna intensifierar informationssatsningar om Barnkonventionen till Civilsamhället.
- 2. att** Liberalerna initierar att informationssatsningar om konsekvenserna att bryta mot Barnkonventionen för föräldrar med utländsk bakgrund tydliggörs inom skola och barnhälsovården.

Motionär: Anita Lilja Stenholm, Norberg

Svar till S 4

I **motion S 4** föreslås att informationsinsatserna kring barnkonventionen ska ökas till civilsamhället och att konsekvenserna för den som bryter mot barnkonventionen ska bli tydligare. Det är korrekt att implementeringen av barnkonventionen inte fullt ut kommit på plats i alla delar av vårt samhälle och mer behöver göras även om mycket redan gjorts. Flera reformer för att stärka barns rättigheter och skydd håller även på att genomföras av regeringen. Partistyrelsen föreslås att **motion S 4 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion S 4 anses besvarad

S 5. Stärk arbetet mot våld i ungas parrelationer

Den romantiska bilden som många av oss har av den första himlastormande kärleken från ungdomen stämmer dessvärre inte överens med verkligheten. Våld i nära relationer är inte enbart ett vuxenproblem.

Forskning visar att unga är utsatta för våld i nära relationer i högre grad än vuxna, åtminstone när det kommer till unga kvinnor. Studier visar att tjejer är utsatta i högre grad än killar för alla typer av våld i nära relationer. Det är även betydligt vanligare för tjejer än för killar att utsättas för upprepat våld från en partner.

En destruktiv första kärleksrelation kan göra att man får svårt att veta var gränserna går i en normal relation. Dessutom är ungdomstiden en tid som präglas av förändring och identitetsskapande. Våldsutsatthet under ungdomars viktiga utvecklingsfas kan påverka möjligheten till en framgångsrik övergång till vuxenlivet, vilket kan få negativa konsekvenser under lång tid.

Under lång tid har våld i ungas parrelationer betraktas som föräldrars ansvar och många ungdomar får inte den hjälp och det stöd de behöver för att tas sig ur den destruktiva relationen. Det behöver vi ändra på.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** skolan jobbar återkommande med informationskampanjer om våld i ungas parrelationer, i syfte att synliggöra problematiken samt att öka kunskapen om våldet och om tillgängliga stödalternativ
- 2. att** socialtjänsten, ungdomsjourerna, elevhälsovården och hälso- och sjukvården alltid ska ställa rutinmässiga frågor om våld till alla unga
- 3. att** alla myndigheter med kunskapsproducerande och rådgivande uppdrag på området våld i nära relationer ska inkludera eller särskilja information om våld i ungas parrelationer i sin kunskapsproduktion och sitt kunskapsstöd

Motionär: Louise Minnhagen, Stockholm; Erika Larsson, Stockholm; Nadin Fakhro, Stockholm; Annika Dellås, Sollentuna; Marianne Damström Gereben, Solna; Carina Wellenius, Stockholm; Hanna Wistrand, Stockholm; Camilla Bergman, Stockholm; Anna-Karin Boréus, Nacka; Pia Lindgren, Stockholm; Cecilia Elving, Stockholm; Isabel Smedberg-Palmqvist, Stockholm; Ylva Mozis, Vallentuna; Kristofer Andersson, Knivsta; Jacqueline Tjällman, Skövde; Christina Soldan, Skellefteå; Jessica Johnson, Vallentuna; Emma Lindqvist, Stockholm

Svar till S 5

I **motion S 5** lyfts flera förslag för att öka informationen om våld i parrelationer bland unga människor. Pojkars och mäns våld mot flickor och kvinnor i nära relationer är ett enormt samhällsproblem och omfattar därmed en mängd olika myndigheters ansvarsområden. Ansträngningarna och insatserna från samhällets sida måste därför ständigt utvecklas och intensifieras. Liberalerna har sedan lång tid drivit på för tuffare lagstiftning mot män som slår men också högre anslag för informationsinsatser och förebyggande arbete. Kommuners och regioners verksamheter är i många fall de som möter unga tjejer så det är viktigt att liberala företrädare driver dessa frågor på lokal, regional och nationell nivå. Partistyrelsen föreslår att **motion S 5 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion S 5 anses besvarad

S 6. En nationell strategi för att främja vård, personlig assistans och kompensation till barn och unga

De byråkratiska processer vilka personer utsatta för brott, sjukdom eller annan typ av skada möter i det efterföljande skedet präglas i stor utsträckning av omfattande och svårtolkad administration, vilket riskerar att förorsaka stress och oro hos individen i fråga – särskilt i de fall där ett flertal parallella prövningar är aktuella. För barn och unga exponerade för brott och/eller sjukdomsskedeförlopp utgör sådana prövningar extra känsliga eftersom de befinner sig i ett kritiskt livsskede där möjligheten till personlig utveckling och självständighet är ytterst central. Utfallen från de olika processerna kan således vara skillnaden mellan att staten bidrar till ett tryggare och mer stimulerande liv, och ett liv präglad av onödiga och besvä-

rande komplikationer där rätten till utveckling inte kan praktiserats i realiteten.

Skadeståndslagen, LSS och SoL utgör tre lagstiftningar vars utformning och praktiska tillämpning nyligen problematiseras av en anhörig till ett mycket uppmärksammat fall (Var är skyddsnätet när det verkligen behövs?, SvD, 2023-04-30). Dagens fragmenterade system med skadeståndslagen, LSS och SoL står i behov av en reformering utifrån ett barnrättsligt samt ett alltäckande perspektiv, i syfte att stärka barns rätt till delaktighet och möjlighet att lära och utvecklas samt rätt till kompensation och upprättelse. Lagarna behöver reformeras och tillgängliggöras enskilt men även utifrån ett holistiskt perspektiv, i syfte att underlätta för barn och unga i behov av vård, personlig assistans och kompensation. Dessa slutsatser motiverar ett utformande av en nationell strategi som på ett strukturerat och systematiskt sätt undersöker svårigheter och utvecklingspotential för förbättring och effektivisering. Risken är annars att staten befäster en ojämlikhet mellan barn/unga med ett gott skyddsnät jämte barn/unga som inte har ett tillräckligt skyddsnät. Barn/unga som utsatts av en närstående eller ett kollektivistiskt släkte, vars familj befinner sig i en ansträngd ekonomisk situation, som själva och/eller vars familj har språksvårigheter och/eller bristande insyn rörande svensk förvaltning och administration utgör extra sårbara grupper vars rättigheter riskerar att förhalas. Liberalerna måste verka för att barn och ungas rättigheter tillgodoses och utvecklas, oavsett huruvida barnet står i behov av personlig assistans, ekonomisk kompensation och/eller vårdande insatser. Sammantaget borde Liberalerna inleda arbetet för att reformera, effektivisera och tillgängliggöra dagens fragmenterade och svåröverblickbara system avseende kompensation, personlig assistans och nära vård.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna arbetar för att utforma en nationell strategi för att främja hållbar vård, personlig assistans och kompensation till barn och unga.

Motionär: Lise Stenberg, Stockholm

Svar till S 6

I **motion S 6** föreslås att en nationell strategi för att främja hållbar vård, personlig assistans och kompensation till barn och unga utformas. Att barn och unga som utsatts för brott eller drabbats av sjukdom eller skada får rätt stöd på rätt sätt är en prioriterad fråga för Liberalerna. Liberalerna har både på nationellt och lokalt plan under många år drivit dessa frågor och avser att fortsätta ha frågan om samhällets stöd till de som behöver det som mest, tex inom LSS och SOL, i fokus. Partistyrelsen föreslår att **motion S 6 anses besvarad**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion S 6 anses besvarad

S 7. Motion till Liberalernas landsmöte om regnbågsbarn

Med denna motion yrkar jag att Liberalerna ska arbeta för att synliggöra regnbågsbarn och deras unika förutsättningar i samhället och i skolan. Det är viktigt att alla barns utmaningar och möjligheter tas hänsyn till och att regnbågsbarn inte hamnar utanför politisk diskussion och beslut.

Kärlek i alla regnbågens färger är vackert och liberalt. Det är viktigt att vi som parti tar ansvar för att skapa ett samhälle där alla barn och deras familjer känner sig inkluderade och respekterade. Genom att synliggöra regnbågsbarn och deras unika förutsättningar kan vi skapa ett samhälle där alla barn kan växa upp och blomstra.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** arbeta för att skapa en egen plats för regnbågsbarn i politisk betydelse och synliggöra deras unika förutsättningar
2. **att** arbeta för att barnperspektivet och regnbågsbarnens situation och behov ska integreras i all politisk diskussion och beslut
3. **att** arbeta för att skapa en skola som är inkluderande för alla barn oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck
4. **att** arbeta för att öka kunskapen om regnbågsbarn och deras familjer i samhället och i skolan, samt arbeta för att motverka diskriminering och mobbning av regnbågsbarn och deras familjer
5. **att** arbeta för att säkerställa att alla barn har samma rättigheter och möjligheter oavsett vilken typ av familj de har.

Motionär: Christina Soldan, Skellefteå

Svar till S 7

I **motion S 7** lyfts flera förslag som handlar om att regnbågsfamiljer ska ha samma rättigheter som alla andra familjer. Liberalerna är Sveriges HBTQI-parti och har, sedan den liberala justitieministern Thorwald Bergquist 1944 avkriminaliserade homosexualitet, varit drivande i alla viktiga förändringar på området. Det ska vi fortsatt vara. De frågor som motionären lyfter är viktiga och är i mångt och mycket redan den politik Liberalerna driver. Men lagar kan ändras fort medan normer och vanor tar längre tid. Mycket av kontakt med familjer sker inom kommunernas och regionernas verksamheter och därför är det viktigt att Liberalernas företrädare på kommunal och regional nivå bevakar och driver dessa frågor. Partistyrelsen föreslår att **motion S 7 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion S 7 anses besvarad

S 8. Skarpare kontroll av ungdomshem, hem för vård eller boende (HVB)

Under 2021 var 6 000 barn och unga placerade på HVB, vilket var 2300 färre än 2020. Av placeringarna i HVB var 59 procent pojkar och 41 procent flickor,

82% av HVB hemmen drivs av privata utförare, 48 % av hemmen för ensamkommande drivs av privata utförare.

Samhället tar på sig ett stort ansvar för dessa ungdomars behandling. Men alltför ofta saknas det information som kan utvärdera och bedöma vårdens kvalitet och resultat. Tillförlitlig kunskap saknas om hur placering på HVB i sig påverkar barn och ungas utfall senare i livet.

Kvalitets- och resultatmått för varje HVB kan sedan användas som underlag för kommunerna vid upphandling eller förlängning av ramavtal, eller när enskilda socialtjänstsekreterare föreslår och väljer HVB hem.

Införandet av ett nationellt kvalitetsregister skulle innebära bättre möjligheter för socialtjänsten att utvärdera olika HVB:s kvalitet, för Socialstyrelsen att följa utvecklingen över tid, och ge möjlighet att vetenskapligt utvärdera vården.

I dag finns uppgifter om vård av barn och unga på HVB i två nationella register som hanteras av separata statliga myndigheter (Socialstyrelsen och IVO). Dessa register innehåller dock mycket knapphändig information och kan inte heller samköras med varandra.

I dag saknas grundläggande kunskap om vård av barn och unga i HVB som myndigheterna rimligen bör ha, till exempel uppgifter om varför och var barn eller unga placeras i vård. Enskilda kommuner har tillgång till detaljerade uppgifter om de ungdomar som placeras av den egna socialtjänsten. Denna information skulle dels vara värdefull för andra socialtjänster, dels kunna förbättra den uppföljning och tillsyn som de statliga myndigheterna förväntas ta ansvar för. I dag saknas dock en struktur för att sammanställa denna information på nationell nivå.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** det ska införas skarpare kontroller av IVO (Inspektionen för vård och omsorg) av HVB hem och med större tydlighet kring vårdinsatser och resultat av dessa, idag är kraven för låga och ett HVB hem godkänns om det endast uppfyller behov av husrum och mat
2. **att** ska det införas ett nationellt kvalitetsregister för vård i HVB
3. **att** det nationella kvalitetsregistret ska användas till att sammanställa kvalitets- och resultatmått för varje HVB, där skolnärvaro också blir ett mått som redovisas.

Motionär: Sandra Pilemalm, Lomma

Svar till S 8

I **motion S 8** föreslås olika förslag för att höja kvaliteten på HVB-hem. HVB-hemmen behöver bli bättre och kvaliteten behöver höjas i alla kommuner. Skarpare kontroller och ett nationellt kvalitetsregister som motionären föreslår kan vara en viktig del i att skapa bättre kvalitet i HVB-hemmen. Partistyrelsen föreslår att **motion S 8 bifalls med vad partistyrelsen anför**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion S 8 bifalls med vad partistyrelsen anför

S 9. Barns trygghet på SiS-hemmen måste prioriteras

Vård i enskildhet är en metod som utövas på så kallade SiS-hem för avlägsnande av barn och unga från den ordinarie verksamheten, enligt lagen om (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga 15b §. Det finns ingen tidsangivelse för hur länge barnen/ungdomarna får hållas åtskilda vilket har resulterat i årslånga isoleringar med enbart två personliga möten för individen per år. Omprövningar av beslut för isolering samt en regelbunden kommunikation mellan socialtjänst och SiS-hemmen som lagen, enligt 15d §, föreskriver upprätthålls inte i praktiken, visar ett flertal granskningar. Metoden tillämpas numer i allt större utsträckning trots dess ifrågasatta verkan. I ett uppmärksammat fall begick en 13-åring självmord efter 9 månaders isolering med ytterst få möten under perioden i fråga. Det finns inte någon lägre åldersgräns för när metoden får tillämpas, vilket gör att även så unga inlagda som 8-åringar i teorin skulle kunna isoleras en längre period.

Tidigare inlagda vittnar om att de inte fått information om på vilka grunder beslutet om isolering fattats, samt att de inte getts möjlighet att uttrycka sina önskemål eller på annat sätt påverka sin vård framgent. Detta strider mot barnkonventionens artikel 12, barns rätt till delaktighet i processer som berör dem. Likaså avviker det från den liberala och evidensbaserade principen om att en patientnära och förtroendeingivande kontakt är av största vikt för att främja individens hälsa och välmående.

Det faktum att en stor andel tidigare inlagda vittnar om att isoleringen förstärkt deras destruktiva beteenden och suicidtankar utan att det lett till förändrade beslut i fråga om vård i enskildhet – trots att Statens institutionsstyrelses uppdrag är att verka för just vårdande insatser av inlagda – tyder på att vårdkedjan brister i sitt ansvarsutövande. Metoden uppfattas som ett övergrepp och en kränkning mot den personliga integriteten istället för att ha en positiv och lugnande verkan hos individen. Sakkunniga hänvisar till att metoden inte är evidensbaserad för barn och unga, särskilt inte unga utan ett kriminellt förflutet (*Expert: Kan vara farligt att vårdas i enskildhet*, Sveriges Radio 2010-06-03). Metoden tillämpas som regel inte inom ramen för vårdande instanser för vuxna, vilket tyder på att lagen måste reformeras för att harmoniseras med evidensbaserade metoder där även det barnrättsliga perspektivet inkluderas. Således måste även barnombud införas på samtliga SiS-hem för att säkerställa en mer lättillgänglig kommunikation mellan barnen/ungdomarna och en oberoende part – utbildad och tillsatt för att bevaka deras rättigheter. Dessa två åtgärder skulle tillsammans stärka implementeringen av barnkonventionens nittonde artikel genom att öka transparensen, hörsamma barnens deltagande i vårdprocessen samt indirekt minska risken för oegentligheter utfärdade av anställda i form av diverse övergrepp.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att reformera Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
2. **att** Liberalerna verkar för att samtliga SiS-hem ska ha ett barnombud

Motionär: Lise Stenberg, Stockholm

Svar till S 9

I **motion S 9** föreslås att lagen som reglerar SIS-hemmen ska reformeras samt att alla SIS-hem ska ha ett särskilt barnombud. SIS-hemmen är inte anpassade för den verklighet som finns idag med allvarlig psykisk ohälsa bland väldigt unga människor. Partistyrelsen delar motionärens bild av de stora svårigheter som finns på SIS-hemmen och att SIS verksamhet behöver reformeras. De barn och unga som placeras på SIS-hem ska få rätt behandling i en trygg miljö och få komma till tals utifrån barnperspektivet. Partistyrelsen föreslår att **motion S 9 bifalls med vad partistyrelsen anfört.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion S 9 bifalls med vad partistyrelsen anfört

S 10. Goda levnadsvillkor för fler

I socialtjänstlagen används begreppet skälig levnadsnivå.

Insatser inom LSS skall ge den enskilde goda levnadsvillkor medan SoL endast behöver ge skäliga levnadsvillkor. Då det är upp till huvudmannen, kommunerna, att tolka vilken nivå som skälig innebär, har det resulterat i att det ser mycket olika ut i våra kommuner.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att begreppet skälig levnadsnivå i SoL istället ersätts med god levnadsnivå och att en god levnadsnivå preciseras.

Motionär: Christina Schönberg Messick, Stockholm

Svar till S 10

I **motion S 10** föreslås att begreppet skälig levnadsnivå i SoL istället ersätts med god levnadsnivå och att en god levnadsnivå preciseras. Partistyrelsen delar motionärens åsikt att det inte ska vara olika tolkningar i olika kommuner. Partistyrelsen anser att vad som är en skälig levnadsnivå bör preciseras. Partistyrelsen föreslår därmed att **motion S 10 anses besvarad**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion S 10 anses besvarad

S 11. Föresättningar för att bli familjehem

11 april 2023 skriver Socialdepartementet i ett pressmeddelande:

”Det råder i dag brist på vissa typer av platser inom den sociala barn- och ungdomsvården. Det gäller till exempel familjehem, förstärkta familjehem, behandlingsfamiljer och ungdomshem inom Statens institutionsstyrelse. Det är inte hållbart. För att möta de behov som finns går regeringen fram

med en satsning på att stärka familjehemsvården. Alla barn och unga har rätt till en trygg uppväxt.”

Enligt föräldraledighetslagen likställs familjehem med föräldrar enligt 1 §.

Oavsett om de barn som placeras i familjehem kommer från biologiska föräldrar, jourhem eller annat familjehem kan det behövas en vuxen hemma för att barnet ska få en bra start. Inte ovanligt att barnet har behov som kräver att en vuxen behöver vara hemma en längre tid på hel eller deltid.

Familjehem har inte rätt att få föräldrapenning utbetalt då det endast är vårdnadshavare som kan begära denna ersättning.

Ersättning för inkomstbortfall utbetalas av placerande socialtjänst efter beslut i socialnämnden.

Ett familjehem går genom en gedigen utredning avseende lämplighet, utdrag från belastningsregister, kronofogden, Försäkringskassa och socialtjänsten kontrolleras.

Dock är det den vuxnes arbetsgivare som har avgörandet om familjehemmet kan ta emot ett barn. Det finns idag inget lagligt stöd för att få tjänstledigt på heltid om barnet i fråga är äldre än 18 månader.

Föräldraledighetslag (1995:584) skriver följande

Hel ledighet med eller utan föräldrapenning

5 § En förälder har rätt att vara helt ledig för vård av barn till dess barnet är 18 månader. En arbetstagare som har adopterat ett barn eller tagit emot ett barn i avsikt att adoptera det har rätt att vara helt ledig i 18 månader från den tidpunkt då arbetstagaren fick barnet i sin vård. Arbetstagarens rätt till sådan ledighet upphör dock när barnet har fyllt 8 år eller vid den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret. Vid adoption av arbetstagarens makes eller sambos barn har arbetstagaren inte rätt till ledighet utöver vad som skulle ha gällt om adoptionen inte hade skett.

En förälder har därutöver rätt att vara helt ledig medan föräldern får hel föräldrapenning enligt 12 kap. socialförsäkringsbalken. Lag (2018:1291).

Konsekvensen blir att det finns flera familjer som inte skulle önska annat än att ta emot barn som är i behov av familjehemsvård, men då de inte får ledigt av sin arbetsgivare får de tacka nej till tilltänkt barn.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** den som har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av barnets föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om barnet (familjehemsförälder) ges lagligt stöd till tjänstledighet.

Motionär: Lokalförening Varberg

Svar till S 11

I **motion S 11** föreslås att den som har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av barnets föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om barnet (familjehemsförälder) ges lagligt stöd till tjänstledighet. Många barn och unga far illa i samhället eftersom de saknar ett tryggt och kärleksfullt hem. Som motionären påpekar finns det ett ständigt underskott på lämpliga hem att placera dessa barn och unga. Att öppna sitt hem för utsatta

barn och unga är en viktig samhällsinsats och det är inte en rimlig ordning att det är upp till arbetsgivaren att avgöra om tjänstledighet ska beviljas. Partistyrelsen föreslår att **motion S 11 bifalls**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion S 11 bifalls

S 12. Inför första och andra linjens socialtjänst

För att säkerställa framgångsrika insatser inom socialtjänsten är det av yttersta vikt att dessa initieras tidigt. Om socialtjänsten inte involveras i ett tidigt skede riskerar de att bli en ytterligare aktör som fokuserar på tvångsåtgärder. I stället för att vänta på att familjer blir anmälda bör det vara möjligt för dem att proaktivt söka hjälp från socialtjänsten.

Enligt den nuvarande socialtjänstlagen måste individer genomgå en utredning innan socialtjänsten kan erbjuda stöd och insatser. Lika som man kan söka enkel vård snabbt hos en vårdcentral utan att först genomgå en omfattande utredning, borde man kunna vända sig till en första linjens socialtjänst för att tidigt fånga upp problem innan de eskalerar. Socialtjänsten har i nuläget inte laglig grund för att erbjuda ett individanpassat och lättillgängligt stöd utan att först genomföra en utredning och fatta ett myndighetsbeslut om insats, vilket leder till att många inte söker hjälp när de behöver det.

I linje med Sveriges Socialchefers förslag anser vi att socialtjänsten bör bestå av en första och en andra linje.

Första linjens socialtjänst bör vara en lättillgänglig instans där individer och familjer enkelt kan söka stöd och hjälp. Här bör socialtjänsten kunna identifiera och hantera problem tidigt, utan att långa utredningar och omfattande dokumentation krävs. Detta kan bidra till ökat förtroende för myndigheter bland människor i utsatta områden. Genom första linjens socialtjänst kan ett nära samarbete etableras mellan förskola, skola, fritid, socialtjänst, polis, regionens första linje-verksamhet och civilsamhälle.

Andra linjens socialtjänst bör inriktas på att möta behoven hos individer som kräver samordnade och omfattande insatser. Här är samordning och tvärprofessionella team nödvändiga för att utreda och erbjuda insatser baserade på beprövade metoder, samt möjliggöra informationsutbyte mellan olika huvudmän. Teamen bör vara närvarande och kontinuerligt engagerade, eftersom många individer kommer att ha behov av stöd under längre perioder och ibland återkommande.

Det som nu återstår är en ny socialtjänstlag som skulle ge möjlighet att erbjuda insatser utan biståndsbeslut. På så sätt skulle vi kunna tillhandahålla kvalificerade och evidensbaserade socialtjänstinsatser i en öppen och välkomnande atmosfär för barn och föräldrar i ett tidigt skede.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att reformera socialtjänstlagen med syfte att möjliggöra första och andra linjens socialtjänst.

Motionär: Martin Norrby, Lidingö; Elin Söderholm, Stockholm; Edvin Mårtenson, Täby

Svar till S 12

I **motion S 12** föreslås att Liberalerna ska verka för att reformera socialtjänstlagen med syfte att möjliggöra första och andra linjens socialtjänst. Partistyrelsen delar motionärernas åsikt att en socialtjänst som kan göra fler förebyggande insatser utan att genomföra utredningar och vara lättillgänglig för tex vårdnadshavare skulle nå fler och nå dem tidigare. Partistyrelsen föreslår att **motion S 12 bifalls**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion S 12 bifalls

S 13. Satsa på jourer för våldsutsatta

Våld i nära relation är en stor samhällsutmaning. Idag finns det många kvinnojourer som stöttar våldsutsatta kvinnor. Det finns få resurser för män som utsätts. Den som är utsatt för våld ska ha rätt till hjälp oavsett kön. För att möta utmaningen med våld i nära för alla våldsutsatta så behövs det även jourer för män.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att vi som liberalt parti ser positivt på jourer där våldsutsatta kan få hjälp oavsett kön.

Motionär: Elise Backman, Sundsvall

Svar till S 13

I **motion S 13** föreslås att Liberalerna ska se positivt på jourer där våldsutsatta kan få hjälp oavsett kön. Våld i nära relationer är ett enormt samhällsproblem. Jourverksamheterna gör ett fantastiskt jobb för att stötta utsatta personer i ett akut skede för att komma undan sin förövare. Det är avsevärt mycket mer förekommande att kvinnor blir utsatta för våld än det motsatta när det kommer till våld i nära relationer. Därför är resurserna större för kvinnojourer, även om resurser även avsätts till verksamheter för män som blir utsatta för våld i nära relationer. Liberalerna vill öka resurserna till jourverksamheter riktade både till kvinnor och män och att verksamheterna fortsatt är uppdelade efter kön. Partistyrelsen föreslår att **motion S 13 bifalls med vad partistyrelsen anför.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion S 13 bifalls med vad partistyrelsen anför

S 14. Föräldrar ska kunna fräntas vårdnadsansvar och umgängesrätt vid fängelsedom

Det är inte en rättighet att ha barn det är en ynnest. Därför är det viktigt att när den ena föräldern dödar den andra föräldern ska fräntas vårdnadsansvaret och umgängesrätten så fort den döms till fängelse, även om det så är en kortare tid.

Det är barnens rättigheter som ska vara fokus och vad som är bäst för barnet. Inte föräldrarnas rättighet. Tidigare har föräldrarnas rättigheter vägt större än barnens, så får det inte vara!

Att dömda föräldrar fräntas vårdnadsansvaret för sina barn är en komplex fråga. Å ena sidan är det viktigt att skydda barn från försumliga, våldsamma eller annars farliga föräldrar. Å andra sidan är det också viktigt att beakta föräldrarnas rättigheter och möjligheter att återfå vårdnaden om de kan visa att de har förändrats och är kapabla att ta hand om sina barn på ett ansvarsfullt sätt.

I allmänhet kan föräldrar fräntas vårdnadsansvaret om det anses vara till barnets bästa. Detta kan ske om föräldrarna har missbrukat droger eller alkohol, har en historia av dödligt våld och våldshandlingar eller sexuella övergrepp, är oförmögna att ge barnet en lämplig vård och omsorg, eller av andra allvarliga skäl som kan skada barnet.

När en förälder döms för ett brott är det inte automatiskt en anledning att fränta dem vårdnadsansvaret, men det kan vara en faktor som tas med i beaktande vid beslutet. Det är också möjligt att dömda föräldrar kan återfå vårdnaden av sina barn om de kan visa att de har förändrats och är kapabla att ta hand om sina barn på ett ansvarsfullt sätt.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** vårdnadsansvaret per automatik går över till någon anhörig eller annan lämplig vårdnadshavare (familjehem) när förälder döms till fängelse efter att dödat eller begått en allvarlig våldshandling mot den andra föräldern
- 2. att** nekas umgängesrätt per automatik när föräldern döms till fängelse efter att dödat eller begått en allvarlig våldshandling mot den andra föräldern.

Motionär: Lokalförening Skövde, Maria Jern, Falköping; Pär Johnson, Lidköping; Jessica Johnsson, Vallentuna; Martin Johansson, Falköping; Monica Holm, Götene; Claes-Göran Holm, Götene; Dag Hardyson, Grästorps; Dag Högrell, Falköping; Chatarina Caesar, Lidköping; Peter Söderlund, Tibro

Svar till S 14

I motion S 14 föreslås det att vårdnadsansvaret per automatik går över till någon anhörig eller annan lämplig vårdnadshavare när förälder döms till fängelse efter att dödat eller begått en allvarlig våldshandling mot den andra föräldern, samt att umgängesrätten i samma fall ska nekas per automatik. Att begå allvarliga våldsbrott mot eller döda barnets andra förälder visar på det allra grövsta att man inte förmår agera för sitt barns bästa. I de fall barnet bevittnat våld är barnet också brottsoffer, och som anhörig till den förälder som drabbas påverkas barnet otroligt starkt. Att i de fallen säkerställa att en person som genom handling visat sig olämplig som vårdnadshavare blir av med vårdnaden automatiskt är rimligt. Att

också per automatik begränsa umgängesrätten är rimligt så barnet inte tvingas träffa föräldern – om det ligger i barnets bästa och egna önskan att träffa föräldern kan detta göras frivilligt. Partistyrelsen yrkar att **motion S 14 bifalls**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion S 14 bifalls

S 15. Vuxenvärlden måste agera när barn kränks på nätet

Barn och unga lever stora delar av sina liv på nätet. Det är en del av deras liv som vuxenvärlden ofta har en mycket begränsad inblick i. Barnens skärmar är en stor källa till glädje, gemenskap och utveckling men nätet är också alldeles för ofta en otrygg miljö. Enligt rapporten Svenskarna och internet 2022 har nästan 3 av 10 barn utsatts för oönskade kontaktförsök på nätet det senaste året. Det är dubbelt så vanligt bland flickor som pojkar. 1 av 6 barn har blivit utsatta för näthat eller att någon skrivit negativt om dem. En stor undersökning från Ecpat visar att nio av tio flickor och fem av tio pojkar har fått en oönskad nakenbild skickad till sig på nätet. Det är vanligare än man kanske tror att barn skickar dessa bilder till andra barn.

I år sker en stor ökning av företeelsen ”exposekonton”. Det handlar om anonyma konton på sociala medier, eller forumtrådar på nätet, där barn delar naket och sexuellt material på andra barn. Exposekontona är ofta lokala och hänger ut barn på en viss skola eller i en viss stadsdel. De vänder sig uttryckligen till personer i de utsatta barnens närhet. På kontona läggs nakna eller lättklädda bilder på barn ut med kontaktuppgifter till barnet, ofta tillsammans med grovt sexistiska och ibland rasistiska kommentarer. Flickorna skambeläggs och hatas, alltför ofta med en uppmaning att fortsätta att trakassera de uthängda flickorna.

Vuxenvärlden behöver vakna och engagera sig i att göra barns vardag på nätet trygg. Vi föräldrar har ett stort ansvar för att tidigt prata med våra barn om nätet, spel och appar för att hjälpa dem att hantera nätet säkert. Barn ska veta och känna att de kan berätta för en vuxen om något händer. Skolor och fritidshem måste ta sitt ansvar och skolor måste ta anmälningar på allvar och snabbt och resolut agera om deras elever hängs ut på nätet. De företag som driver sajter, sociala medier och onlinespel där övergrepp sker måste mötas av hårdare krav på att förebygga övergrepp och se till att det finns tydlig information om vart barn ska vända sig för att rapportera om de blir utsatta för kränkningar och övergrepp.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** information till alla föräldrar om barns trygghet på nätet ska ges genom skolan när barn startar mellanstadiet
- 2. att** skolor och fritidshem behöver ta ett större ansvar för barns trygghet och säkerhet på nätet
- 3. att** skolor måste agera när deras elever hängs ut på nätet

4. **att** krav ska ställas på alla nätplattformar att det ska gå att anmäla oönskat beteende med hänvisning till hjälpsnummer för den som blivit utsatt.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettegren, Malmö

Svar till S 15

I **motion S 15** belyses barns utsatta situation på nätet och vuxenvärldens ansvar. Motionärerna föreslår att skolan ska informera alla föräldrar om barns trygghet på nätet, att skolor och fritidshem ska ta ett större ansvar för barns trygghet på nätet, att skolor måste agera när deras elever hängs ut på nätet och att krav ska ställas på alla nätplattformar att det ska gå att anmäla oönskat beteende med hänvisning till hjälpsnummer för den som blivit utsatt. Det är lovligt att belysa barns utsatta situation på nätet och det ansvar som vuxenvärlden har. Det är dock inte tydligt i motionen vad som avses med att skolan ska ta större ansvar eller hur skolan ska agera. Skolan har ett elevhälsouppdrag vad gäller elevernas mående och blir ofta involverade när en elev utsätts för brott och ett uppdrag att upprätthålla tryggheten i skolan om elever utsätts för brott i skolan. Skolan har dock ingen särskild möjlighet att agera i allmänhet till exempel om en elev kränks på näten av en anonym avsändare, utöver att stötta den utsatta eleven och informera vårdnadshavare. Skolan kan inte stoppa nätkränkningar som sker utanför skolan. Det är viktigt att inte ge skolan uppgifter som man inte har mandat att hantera. Istället bör vårdnadshavarnas ansvar belysas, särskilt vad gäller de som kränker andra på nätet. Det är viktigt att plattformar har rutiner för anmälan och borttagande av kränkande innehåll. Däremot är det inte realistiskt att varje plattform, oavsett storlek, skulle åläggas att upprätthålla en hjälplinje. Partistyrelsen föreslår att **motion S 15 yrkande 1-3 avslås och att yrkande 4 anses besvarat**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion S 15 yrkande 1-3 avslås
2. **att** motion S 15 yrkande 4 anses besvarad

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion S 1 anses besvarad
2. **att** motion S 2 bifalls
3. **att** motion S 3 anses besvarad
4. **att** motion S 4 anses besvarad
5. **att** motion S 5 anses besvarad
6. **att** motion S 6 anses besvarad
7. **att** motion S 7 anses besvarad
8. **att** motion S 8 bifalls med vad partistyrelsen anför
9. **att** motion S 9 bifalls med vad partistyrelsen anför
10. **att** motion S 10 anses besvarad
11. **att** motion S 11 bifalls
12. **att** motion S 12 bifalls
13. **att** motion S 13 bifalls med vad partistyrelsen anför
14. **att** motion S 14 bifalls
15. **att** motion S 15 yrkande 1-3 avslås
16. **att** motion S 15 yrkande 4 anses besvarad

SOCIALA FRÅGOR: Funktionsrättsfrågor

T 1. Skapa förutsättningar för en stabil och förutsägbar schablonersättning

För personer med stora funktionsnedsättningar har Lagen om stöd och service till vissa funktionsnedsättningar (LSS) inneburit en rättighet att leva som andra i jämförbar ålder, bland annat genom insatsen personlig assistans. Lagen ger rätt till de som uppfyller kriterierna att få sina behov tillgodosedda.

I denna rättighetslagstiftning måste utgångspunkten vara att de personer som omfattas av lagstiftningen ska kunna känna tillit till lagens intention oavsett vilket/vilka partier som för tillfället sitter i regeringsställning. I LSS är i intentionen att de beslut som fattas, kring rättigheten personlig assistans, ska vara varaktiga. Insatserna ska även vara lättillgängliga och av god kvalitet. Den enskilde ska ges största möjliga insyn i sin personliga assistans och integriteten ska bevaras under såväl utredning som vid utförandet av insatsen.

Tidigare fanns regler för hur schablonersättningen skulle räknas upp och även kring själva schablonersättningens uppbyggnad. Det ansågs finnas olika kostnadslag som är nödvändiga i kvalitativt utförd personlig assistans vilka var: löne- och lönebikostnader, assistansomkostnader, utbildningskostnader, arbetsmiljöinsatser och personalomkostnader samt administrationskostnader. När framtida höjningar diskuterades förde regeringen en dialog med exempelvis Försäkringskassan, arbetsmarknadens parter och SKR för att hamna på en rimlig nivå. Detta har senare helt frångåtts. Idag är ökningen bara en friliggande siffra utan förankring.

Under en mycket lång tid har schablonersättningens nivå därför varit uppe för diskussion. Den har ansetts vara för hög, för låg och även sväva fritt från övriga ekonomiska nyckeltal i samhället.

De senaste åren har uppräkningsen varit, enligt Förordning (1993:1091) om assistansersättning, 1,5 % av rådande schablonnivå. Denna höjning har varit lägre än löneutvecklingen och under år 2022 och 2023 har även inflationen påverkat kostnader som inte utgörs av lön för assistansanvändarna och assistansanordnarna. Dagens schablonersättning på 324,50 per assistanstimme räcker inte till för att utföra kvalitativ personlig assistans.

Idag råder stora rekryteringssvårigheter inom området personlig assistans. Egna assistansanordnare samt såväl kommunala som privata assistansanordnare vittnar alla om att det inte finns pengar till den kvalitativa personliga assistans som lagen talar om. Detta är ett scenario som mer gynnar kriminella och oseriösa assistansanordnare som aldrig haft för avsikt att anordna kvalitativ personlig assistans utan i stället stjäla från välfärdssystemet. Dessa oseriösa verksamheter sluter inte kollektivavtal och håller löner nere samt säkrar inte arbetsmil-

jön eller ger utbildning/fortbildning. De håller samtliga kostnader nere för att själva komma åt vinsten.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** uppräkningsen av schablonersättningen bör ske i enlighet med löneutvecklingen i Sverige med hänsyn tagen till även andra ekonomiska nyckeltal i samhället
2. **att** assistansersättningen måste bli mer förutsägbar. Det är av största vikt att det skyndsamt tas fram en långsiktigt hållbar finansiering
3. **att** lagens intention om tillförlitliga beslut som säkrar kontinuiteten måste förankras i en trygg finansiering som inte förändras vid ett eller flera regeringsskiftet.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Christina Soldan, Skellefteå; Jakob Hallberg, Kalmar; Carina Nertlinge, Skurup; Pia Delin, Örebro; Ulla Herbert, Malmö; Jennie Uller, Kalmar; Anders Karlsson, Örebro; Niklas Ängelid, Tyresö; Malin Danielsson, Stockholm; Bengt Eliasson, Nacka; Torbjörn Karlsson, Malmö; Pernilla Ekelund, Svalöv; Harriet Johansson, Lund

Svar till T 1

I motion T 1 yrkande 1-3 föreslår att det tas fram en långsiktigt hållbar finansiering av assistansersättningen, att uppräkningsen av schablonersättningen bör ske i enlighet med löneutvecklingen i Sverige och att kontinuiteten måste förankras i en trygg finansiering som inte förändras vid ett eller flera regeringsskiftet. **I motion T 2 yrkande 1** föreslås att lönen för personliga assistenter ska följa schablonhöjningen. Liberalerna slår vakt om assistansersättningen och att personer i behov av assistans aldrig ska känna att denna rättighet är hotad. Motionärernas förslag om att säkerställa en långsiktigt hållbar finansiering är rimlig. Schablonersättningen för assistansersättning räknas upp varje år genom regeringsbeslut och har räknats upp årligen sedan 1994. Liberalernas politik är att schablonbeloppet ska höjas och att särskild hänsyn ska tas till inflationen när kommande års belopp fastställs. Liberalernas linje har varit tydlig sedan vårt parti införde rätten till personlig assistans, det är en grundläggande rättighet. Partistyrelsen föreslår att **bifallamotion T 1 yrkande 1** och **att yrkande 2 och 3 samt motion T 2 yrkande 1 anses besvarade**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion T 1 yrkande 1 bifalls
2. **att** motion T 1 yrkande 2 och 3 anses besvarade
3. **att** motion T 2 yrkande 1 anses besvarad

T 2. Gör självständighet och självbestämmande till en verklighet!

Liberaler vet att människor är olika. Var fjärde svensk uppger sig ha någon form av funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättningar finns i alla åldrar, yrkesgrupper, lever i staden och på landet, ensamma och i familjer, arbetar, är studerande, arbetslösa och sjukpensionärer, har olika värderingar och intressen. Det vill säga: de är precis som alla andra. Det handlar om människor som finns överallt, här och nu, med olika ambitioner och olika livsdrömmar. Det handlar om människor med förutsättningar som i vissa avseenden kan skilja sig från majoritetens, men som är en viktig del av samhällsgemenskapen och har rätt att delta i den. Funktionshinderspolitik handlar om att förverkliga den rätten och om självständighet och självbestämmande. En liberal politik innebär att skapa förutsättningar för att alla ska kunna bli sitt bästa jag, också de som har funktionsnedsättningar. Respekten för den enskilda människans frihet och värdighet är utgångspunkten för all liberal politik. Det är särskilt viktigt när det handlar om människor som mött hinder i livet – för vilka friheten inte är självklar.

Om självständighet och självbestämmande för assistansanvändare ska bli en självklarhet behövs kompetenta personliga assistenter. Därför behöver man följa schablonhöjningen som i övriga samhället för deras löner, samt få en obligatorisk grundutbildning.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** lönen för personliga assistenter ska följa schablonhöjningen
2. **att** införa en obligatorisk grundutbildning för personliga assistenter

Motionär: Louisa Atterstöm, Borås

Svar till T 2

I **motion T 2 yrkande 2** föreslås att införa en obligatorisk grundutbildning för personliga assistenter. Det är en bra ansats som lyfts i motionen och det borde erbjudas alla som arbetar som personlig assistent. Personliga assistenter har dock väldigt olika arbetsuppgifter så att göra utbildningen obligatorisk vore fel väg att gå. Därför föreslår partistyrelsen att **motion T 2 yrkande 2 ska anses besvarat**. (yrkande 1 besvaras tillsammans med motion T 1)

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion T 2 yrkande 2 anses besvarad

T 3. Rätt till inhibition när beslut ändras inom LSS

Idag kan en kund som är berättigad stöd & service av LSS bli fråntagen sitt stöd och ibland utan att en ny prövning gjorts. När sedan fallet överklagas och hamnar hos förvaltningsrätten kan det ta över ett år innan beslut kommer. Under hela denna tid står kunden utan det stöd & service hen kan haft rätt till

och kunden hamnar då i ett utanförskap med möjlighet till egen försörjning. Detta innebär att kunden lider och i många fall belastar sjukvården, försörjningsstöd och förlänger tiden för egen försörjning. Kunden kan idag begära inhibition men får inte information att den möjligheten finns.

Vi yrkar att landsmötet ger partistyrelsen i uppdrag

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** inhibition införs med automatik vid överklagande av beslut hos förvaltningsrätt.

Motionär: Ann-Kristin Öberg, Karlstad; Niklas Wikström, Karlstad

Svar till T 3

Motion T 3 föreslår att inhibition införs med automatik vid överklagande av enskilt beslut inom LLS hos förvaltningsrätten. Det är en rimlig ordning som motionärerna föreslår som säkerställer individens behov av stöd under överprövningen. Partistyrelsen föreslår att **bifalla motion T 3**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion T 3 bifalls

T 4. Inför Artikel 19

Motion till Liberalernas landsmöte 2023

Artikel 19 i Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning måste bli lag i Sverige

Bakgrundsbeskrivning:

LSS och personlig assistans är i Sverige en rättighetslag. Trots det har tidigare regering bortsett från den lagen. Nu ingår Liberalerna i regeringen och vi förväntar oss att saker händer. Sveriges funktionshindrade medborgare har förlorat många av sina rättigheter och varje dag ökar antalet funktionshindrade som förlorar möjligheten att kunna delta aktivt i samhället.

På det sättet "rättighetslagen LSS" har hanterats på det senaste decenniet visar att den inte har fungerat som ett fullgott skydd för personer med funktionsnedsättning. Neddragningar, omprövningar och tolkningar som alla gått ut på att sänka levnadsstandarden och rättigheterna har gjorts i alltför stor utsträckning. Därför behöver vi i Sverige göra artikel 19 till lag.

Perspektivet behöver förändras. Varje person med funktionsnedsättning är – och ska vara – en rättighetsbärare. De ska ha rätt att välja var och med vem man vill bo, på samma villkor som alla andra och inte tvingas in i en särskild boendeform bara för att det är billigare. De ska självklart ha rätt till det stöd som behövs för att kunna vara fullt delaktiga och inkluderade i samhället. Alla tjänster och verksamheter som är tillgängliga för oss så kallat "normalbegåvade" ska också vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Vi yrkar därför:

Att Sverige skyddar de funktionshindrade medborgarnas intressen och säkerhet, därför måste hela artikel 19 gå från att vara ratificerad till att bli fullt gällande lag, precis som barnkonventionen.

Att artikel 19 i Funktionsrättskonventionen ska läsas till-

sammans med konventionens andra rättigheter och med de allmänna principerna.

Att originaltexten av konventionen på engelska ska vara den som gäller.

Att Liberalerna antar den människosyn som Bengt Westerberg definierade i förarbetena till rättighetslagen LSS.

Att den humanistiska människosynen "att människan alltid är att betrakta som en individ med eget värde i sig" ska gälla. Ingen människa är mer värd än någon annan. En ovillkorlig rätt till respekt för människovärdet förändras inte på grund av grad eller art av funktionsnedsättning. Den människa som har ett svårt handikapp får aldrig betraktas som "föremål för åtgärder" utan skall ses som en individ med rättigheter.

Vi yrkar därför att liberalerna antar motionen och gör denna till sin egen.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Hela artikel 19 gå från att vara ratificerad till att bli fullt gällande lag, precis som barnkonventionen.
- 2. att** artikel 19 i Funktionsrättskonventionen ska läsas tillsammans med konventionens andra rättigheter och med de allmänna principerna.
- 3. att** Liberalerna antar den människosyn som Bengt Westerberg definierade i förarbetena till rättighetslagen LSS.
- 4. att** konventionens originaltext ska vara den gällande.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Christina Soldan, Skellefteå; Markus Arvidsson, Stockholm; Jakob Hallberg, Kalmar; Carina Nertlinge, Skurup; Ulla Herbert, Malmö; Pia Delin, Örebro; Anders Karlsson, Örebro; Bengt Eliasson, Nacka; Louise Stjernquist, Höganäs; Sandra Pilemalm, Lomma; Niklas Ängelid, Tyresö; Torbjörn Karlsson, Malmö

Svar till T 4

I motion T 4 föreslås att artikel 19 i Funktionsrättskonventionen ska bli svensk lag. Partistyrelsen delar motionärernas andemening men är inte säker på att införandet av konventionens artikel 19 i lag är det som skulle gynna motionärernas syften på bästa sätt. Liberalerna arbetar aktivt med att skärpa den befintliga diskrimineringslagstiftningen, inte minst för personer med funktionsvariation och partistyrelsen tror att det är ett bättre sätt att infria motionärernas andemening. Partistyrelsen föreslår därför att **motion T 4 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion T 4 anses besvarad

T 5. Funktionsrätt- rätt från början!

Personer med funktionsnedsättning måste räknas in från början inom alla områden och ska inte bara tas in som en eftertanke! Tillgängligheten och universell utformning är något vi alla i samhället tjänar på att ta med då vi planerar och utformar alla verksamheter, all politik i alla beslut och inom alla områden. Det måste vara en genomtänkt tanke som finns med från början så att man slipper alla kostnader som kom-

mer pga otillgänglighet m m. Det spar tid, pengar och lidande. Vi får ett samhälle för alla med universell utformning. Även vi som har turen att få lov att åldras kommer att behöva ett tillgängligt samhälle, byggt på inkludering, tillgänglighet och medmänsklighet.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna ska verka för att funktionsrättsperspektivet ska finnas med i alla beslut, i kommuner, region, riksdag, redan vid planeringsstadiet
- 2. att** Liberalerna ska verka för att vi i kommuner, regioner och regeringen utgår ifrån universell utformning, byggt på tillgänglighet och inkludering.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Christina Soldan, Skellefteå; Bengt Eliasson, Nacka; Jakob Hallberg, Kalmar; Carina Nertlinge, Skurup; Pia Delin, Örebro; Jennie Uller, Kalmar; Niklas Ängelid, Tyresö; Ulla Herbert, Malmö; Anders Karlsson, Örebro; Pernilla Ekelund, Svalöv; Malin Danielsson, Stockholm

Svar till T 5

I motion T 5 yrkande 1 föreslås att Liberalerna ska verka för att funktionsrättsperspektivet ska finnas med i alla beslut i kommuner, regioner och riksdag, redan på planeringsstadiet. Inför att beslut fattas av det offentliga ska konsekvensanalys genomföras utifrån olika perspektiv. Motionärerna har rätt i att det är viktigt att beakta konsekvenserna av beslut ur olika perspektiv och att göra det obligatoriskt att göra en konsekvensanalys ur ett funktionsrättsperspektiv är rimligt. Partistyrelsen föreslår att **bifalla motion T 5 yrkande 1**.

I motion T 5 yrkande 2 föreslås att verka för att vi i kommuner, regioner och regering utgår från universell utformning byggt på tillgänglighet och inkludering. Tillgänglighet och inkludering i samhället är avgörande för alla individers möjlighet att delta i samhället. Det finns dock olika sätt att uppfylla detta på, och Liberalerna fortsätter att driva tillgänglighetsfrågan, lokalt, regionalt och nationellt. Partistyrelsen föreslår att **motion T 5 yrkande 2 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion T 5 yrkande 1 bifalls
- 2. att** motion T 5 yrkande 2 anses besvarad

T 6. Utredningsmetoder inom LSS

Idag när personer med funktionsnedsättningar ansöker om insatser via LSS som ex personlig assistans då träffar man först en handläggare. Man beskriver sina behov och därefter gör man en ansökan. Sedan börjar handläggarens utredning som kan vara enormt kränkande och utlämnande för personen som ansöker. Detta trots den mängd intyg av olika läkare kuratorer sjukgymnaster arbetsterapeuter logoper och specialistsjuksköterskor, neuropsykologer mfl. som den sökande måste lämna in till handläggaren stannar detta inte därvid. Utredningen som handläggaren gör är oftast väldigt ingående och/eller fysiskt kränkande. Detta kan bli innebära tidtagning på toaletten, duschen, förflyttning och vid matsituationer. Där

man tex får bevisa om du kan föra maten till munnen eller ej. Det finns även exempel där man inte bryr sig om att ens ha ett personligt möte. För personer med funktionsnedsättningar som redan befinner sig i en utsatt situation är detta kränkande och många ser det som ett övergrepp. Detta sätt att behandla och misstro personer med funktionsnedsättningar gör att dom förlorar sin mänskliga status och leder till en avhumanisering av denna redan så utsatta grupp. Många känner sig förföljda och misstrodda och ska inte behöva förlora sin värdighet i händerna på dessa handläggare. Ur ett integritetskränkande perspektiv ställer vi frågan om inte detta är diskriminering och rent av funkofofi.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna ska verka för att en utomstående etisk granskning av Försäkringskassans/kommunernas utredningsmetoder ur ett integritetskränkande perspektiv
- 2. att** Liberalerna verkar för att Diskrimineringsombudsmannen utreder frågan om detta ska anses som diskriminering/ Funkofofi.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Bengt Eliasson, Nacka; Torbjörn Karlsson, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Christina Soldan, Skellefteå; Pia Delin, Örebro; Niklas Ängelid, Tyresö; carina nertlinge, Skurup; Harriet Johansson, Lund; Jennie Uller, Kalmar; Anders Karlsson, Örebro; Pernilla Ekelund, Svalöv; Jakob Hallberg, Kalmar; Inger Tolsved Rosenkvist, Lund

Svar till T 6

I motion T 6 yrkande 1 föreslås en utomstående etisk granskning av Försäkringskassan/kommunernas utredningsmetoder ur ett integritetskränkande perspektiv. Det är viktigt med väl fungerande myndigheter och att deras verksamhet granskas. Liberalerna vill att Försäkringskassan reformeras och att staten ska ta över ansvaret för personlig assistans. Partistyrelsen föreslår därmed att **motion T 6 yrkande 1 anses besvarad**.

I motion T 6 yrkande 2 föreslås att Diskrimineringsombudsmannen ska utreda om Försäkringskassans utredningsmetoder kan anses vara diskriminering eller funkofofi. Liberalerna arbetar i alla sammanhang med kraft mot diskriminering och funkofofi. Politiker kan dock inte styra vilka granskningar Diskrimineringsombudsmannen ska genomföra. Partistyrelsen föreslår att **avslå motion T 6 yrkande 2**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion T 6 yrkande 1 anses besvarad
- 2. att** motion T 6 yrkande 2 avslås

T 7. Rätt till personligt ombud vid ansökan om assistans enligt LSS eller SoL

Det planeras för ett statligt övertagande av ansvaret för LSS gällande helheten. Idag ansvarar kommunen för de första 20 timmarna per vecka. Nu ser vi att en positiv förändring är på väg och arbetet med dubbla utredningar och dubbla bedömningar kan snart vara ett minne blott.

Under själva ansökningsförfarandet kan dock den enskilde

och dennes behov riskera att bli felbedömda. Det är en omfattande utredning som ligger till grund för beslut om t ex personlig assistans enligt LSS.

Liberalerna i Kronoberg menar att den enskilde som ansöker om insatser omfattande 20 timmar i veckan eller mer ska ha rätt till ett personligt ombud om personen ifråga så önskar. Detta är viktigt utifrån en rättssäkerhetsaspekt och utifrån möjligheter till likvärdig bedömning.

Lämpligen åläggs kommunen att ekonomiskt svara för kostnaden för det personliga ombudet. I samband med att staten tar över kostnadsansvaret för personlig assistans enligt LSS får det anses att ett sådant ekonomiskt utrymme finns.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna med kraft verkar för att rätt till ett personligt ombud vid ansökan om insatser enligt LSS eller SoL om insatser om 20 timmar i veckan och däröver skrivs in i lagen (i LSS och SoL)
- 2. att** det ekonomiska ansvaret för de personliga ombuden åläggs kommunen.

Motionär: Förbund Kronoberg

Svar till T 7

I motion T 7 föreslås att rätt till ett personligt ombud vid ansökan om insatser enligt LSS eller SoL skrivs in i lagen samt att ansvaret för de personliga ombuden åläggs kommunen. Idag kan personer som är över 18 år med psykisk funktionsnedsättning få ett personligt ombud. Det är en bra verksamhet som innebär mer frihet för många människor och borde vidgas till en större krets. Kommunerna kan få statsbidrag för att genomföra verksamheten. Partistyrelsen föreslår att **motion T 7 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion T 7 anses besvarad

T 8. Dags för en ny LSS-reform

I år är det 30 år sedan LSS, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, beslutades. Efter ett idogt arbete av såväl funktionshinderörelsen som Liberalerna blev denna rättighetslagstiftning till slut verklighet. Sedan dessa har mycket hänt. På senare år har en praxis utvecklats som urholkat lagens ursprungliga intention. Självbestämmande och kvalitet har bytts ut mot integritetskränkande kontrollfunktioner och minutjakt. Tolkning av domar i Högsta Förvaltningsdomstolen har lett till snävare och strängare bedömningar av Försäkringskassan. Så sent som 2018 var riksdag och regering tvungna att dra i nödbromsen och utfärda ett omprövningsstopp då många assistansberättigade blev av med sin assistans när försäkringskassan vartannat år omprövade behovet utifrån dessa snävare bedömningar. Mest uppmärksammat var att andning och sondmatning inte lägre bedömdes som grundläggande behov i vissa fall.

Sedan dessa har LSS lappats och lagats. Liberalerna har varit pådrivande för att detta kommit till stånd. 2019 uppdaterades lagen så att andning och sondmatning ingår som ett grundläggande behov. Vid årsskiftet 2022/23 trädde

Stärkt rätt till personlig assistans i kraft där två nya grundläggande behov lades till samt förtydliganden om föräldraansvar genomförts.

Tack vare Liberalerna finns nu en utredning om statligt huvudmannaskap som är ute på remiss. Genomförs förslag kommer det att rätta till ytterligare av de församlingar som assistansberättigade har drabbats av men det kommer inte att lösa allt. Utredningen svarar inte på hur rätten till personlig assistans ska bedömas, vilka möjligheter till en regelbunden omprövning som ska finnas och hur väsentligt ändrade förhållanden ska definieras. Det ingick inte i uppdraget.

Om LSS ska fungera som den rättighetslagstiftning som var intentionen när det instiftades 1993 så behöver ett omtag tas. Lappa och laga räcker inte. En ordentlig översyn i syfte att skapa frihet, självständighet och goda levnadsvillkor på riktigt för personer med funktionsnedsättning krävs. LSS behöver göras om till LSS 2.0.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att en utredning tillsätts i syfte att genomföra en ny LSS-reform för att skapa frihet, självständighet och goda levnadsvillkor på riktigt för personer med funktionsnedsättning.

Motionär: Malin Danielsson, Huddinge; Bengt, Eliasson, Kungsbacka; Christina Soldan, Skellefteå; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Markus Arvidsson, Sollentuna; Charlotte Söderlund, Bromölla

T 9. Återupprätta LSS

Liberalerna var initiativtagare till den fantastiska rättighetslagen och reformen LSS. Det var en radikal frihetsreform för dom med omfattande funktionsnedsättningar. Grunden till reformen handlar om alla människors lika värde och rätt till frihet. Personer med funktionsnedsättningar är ingen homogen grupp och därför behöver bedömningarna och stöden utformas så att det passar individen. Man såg möjligheter för hur personer med funktionsnedsättning skulle kunna få leva sina liv så som de själva ville och önskade samt vara en del av samhället. Det handlade helt enkelt om att skapa ett tillgängligt individanpassat samhälle fritt från diskriminering byggt på inkludering och medmänsklig värdegrund. Det finns en väsentlig skillnad mellan socialtjänstlagens skäliga levnadsvillkor och LSS lagens goda levnadsvillkor. Personer med omfattande funktionsnedsättningar som inte arbetar ska ändå kunna leva ett tryggt liv. Svensk funktionshinderpolitik utgår ifrån ett rättighetsperspektiv men vi måste ställa om vårt sätt att tänka så att det också handlar om att alla människor både kan bidra och vara aktiva samhällsmedborgare.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för ett återupprättande av grundintentioner i LSS för att denna rättighetslag ska tillämpas så som det var tänkt
2. **att** Liberalerna förbättra villkoren för personer med funktionsnedsättningar så att det går att leva ett tryggt liv i frihet med goda levnadsvillkor och självbestämmande.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Bengt Eliasson, Nacka; Christina Soldan, Skellefteå; Marianne Åhman, Sunne; Jakob Hallberg, Kalmar; Markus Arvidsson, Stockholm; Pia Delin, Örebro; Jennie Uller, Kalmar; Harriet Johansson, Lund; Niklas Ängelid, Tyresö; Pernilla Ekelund, Svalöv; Anders Karlsson, Örebro; Carina Nertinge, Skurup; Torbjörn Karlsson, Malmö; Ulla Herbert, Malmö; Elisabet Radeklev, Bromölla; Louise Stjernquist, Höganäs; Christer Sörliden, Helsingborg; Olle Schmidt, Malmö; Inger Tolsved Rosenkvist, Lund

Svar till T 8, T 9

I motion T 8 föreslås att en utredning tillsätts i syfte att genomföra en ny LSS-reform för att skapa frihet, självständighet och goda levnadsvillkor på riktigt för personer med funktionsnedsättning. **I motion T 9** föreslås att LSS behöver återupprättas och förbättras. Liberalerna är drivande i olika frihets- och rättighetsfrågor för personer med funktionsnedsättning, bland annat är det tack vare Liberalerna som ett statligt huvudmannaskap nu utreds. Lagen har sedan den tillkom ändrats och olika domslut har förändrat hur myndigheters tolkning. Det är dags för ett helhetsgrepp på LSS. Partistyrelsen föreslår att **motion T 8 bifalls** och **att motion T 9 därmed anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion T 8 bifalls
2. **att** motion T 9 anses besvarad

T 10. Lika för alla – samma peng till alla inom LSS som har dagverksamhet

Många kommuner betalar ut en liten dagpenning till dem som deltar i daglig verksamhet enligt LSS (habiliteringsersättning). Vissa kommuner betalar ingenting alls. Det finns inga övergripande regler kring detta och ersättningen varierar, från 5 kr/h till 70 kr/dag – vanligen baserat på närvaro.

Sedan år 2018 finns utöver detta ett riktat tillfälligt statsbidrag som berör ca 40 000 arbetsdeltagare på *Daglig verksamhet*. Syftet med statsbidraget är att komplettera den HAB-ersättning som kommunerna beslutar om. Kommunerna ansöker om extrapengar, som betalas ut i efterskott mot redovisning.

Det riktade statsbidraget är en extra peng utöver kommunernas egna ersättningar samt ger HAB-ersättning också till de arbetsdeltagare som bor i en kommun där ingen ersättning annars betalas ut. För att detta ska fungera krävs en stor administration både för kommunerna och för de myndigheter som arbetar för att åstadkomma en rättvis modell och ansvarar för utbetalning och återredovisning till staten.

Detta administrativa arbete spiller också över på utförarna av *Daglig verksamhet*, oberoende av om arbetet sker i kommunens egen regi eller av privata utförare. En privat utförare i Stockholm har kanske brukare från 10–15 olika kommuner, som var och en beslutar om HAB-ersättning på sitt sätt – ovanpå detta kommer samma antal kommuners egen hantering av det riktade statsbidraget.

Ett ytterligare problem är att det riktade statsbidraget utlyses först ett par månader in på det nya året – som exempel

kan nämnas att år 2023 var första ansökningsdag 23:e mars. Det innebär att innan informationen når ut till alla utförare av insatsen *Daglig verksamhet* och de brukare som omfattas, råder det en stor osäkerhet om eventuell ersättning, eventuell beredskap inför administrationen och kort framförhållning.

För att säkerställa att alla inom LSS som deltar i insatsen *Daglig verksamhet* får en likvärdig Habiliteringsersättning, bör det riktade – temporära – statsbidraget göras permanent, och Försäkringskassan ges ansvar för samtlig hantering av även denna ersättning.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** samma Habiliteringsersättning ska gälla för alla arbetsdeltagare inom LSS oavsett i vilken kommun man är hemmahörande
- 2. att** Försäkringskassan ges ansvar för att rätt ersättning betalas ut för insatsen, i rätt tid och utan fördröjning eller osäkerhet.

Motionär: Anne-Marie Malmsten, Täby

Svar till T 10

I motion T 10 föreslås att samma habiliteringsersättning ska gälla för alla arbetsdeltagare inom LSS oavsett i vilken kommun man är hemmahörande samt att Försäkringskassan ges ansvar för att rätt ersättning betalas ut för insatsen, i rätt tid och utan fördröjning eller osäkerhet. Liberalerna tog på landsmötet 2021 ställning för att harmonisera habiliteringsersättningen mellan landets alla kommuner. Liberalerna är för en reformering av Försäkringskassan och då är det lämpligt att habiliteringsersättningen också ses över. Partistyrelsen föreslår att **motion T 10 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion T 10 anses besvarad

T 11. Goda levnadsvillkor

Bakgrund: Fattigdomen för många i LSS-gruppen har ökat under senare år. En del av orsakerna till detta är dåligt anpassad aktivitets- och sjukersättning med hög skatt men också orimligt höga hyror och icke anpassat bostadstillägg.

Personer med funktionsnedsättning har bort prioriterats under de senaste 15 åren trots flera rapporter och utredningar. Vi har både LSS lagen (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) som slår fast att man har rätt att leva ett liv som andra med goda levnadsvillkor – men vi har också FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som i artikel 28 erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning att ha en tillfredsställande levnadsstandard.

Det står tydligt att personer med funktionsnedsättning ska ha rätt till samma positiva ekonomiska utveckling som övriga medborgare. Gruppens köpkraft har bara förbättrats en tredjedel så mycket som för en genomsnittlig löntagare under motsvarande period. Nettoinkomsten efter skatt är knappt 8000 kr per månad medan minimilönen efter skatt för personer i kommunal anställning är ca 16 000 kr.

Ska personer med funktionsnedsättning ses som fullvärdiga medborgare eller välgörenhet? Ska alla människor ha rätt till sina basala behov och kunna vara en aktiv del av samhällsgemenskapen så måste vi ge dem verktygen och ekonomin. Vi vill särskilt betona att kvinnor med funktionsnedsättning är överrepresenterade i den grupp vars inkomst understiger den relativa fattigdomsgränsen. Utredningar, som till exempel Kommittédirektiv 2020:28, skriver om detta.

För personer med boende med särskild service enligt LSS är den ekonomiska situationen så illa att den enskilde går ca 4650 kr minus per månad. Ytterst handlar det om allas lika värde och vi anser att det är hög tid att en höjning som ger goda levnadsvillkor, alltså de krav som ställs via LSS-lagen, görs.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** aktivitetsers./sjukers. för personer med funktionsnedsättning inom LSS höjs till ett rimligt belopp
- 2. att** gränsvärdet för hur hög inkomst du får ha innan bostadstillägget tas bort höjs
- 3. att** skattesatsen skall vara samma som för andra som har jobbskatteavdrag
- 4. att** kommuner slutar ta betalt för gemensamhetsutrymmen på LSS boenden
- 5. att** man har en enhetlig hyra med bredband för alla LSS bostäder, oavsett var man bor i landet.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Christina Soldan, Skellefteå; Carina Nertlinge, Skurup; Jakob Hallberg, Kalmar; Markus Arvidsson, Stockholm; Ulla Herbert, Malmö; Pia Delin, Örebro; Jennie Uller, Kalmar; Niklas Ängelid, Tyresö; Bengt Eliasson, Nacka; Anders Karlsson, Örebro; Torbjörn Karlsson, Malmö; Louise Stjernquist, Höganäs; Pernilla Ekelund, Svalöv

Svar till T 11

I motion T 11 yrkande 1 föreslås att aktivitetsersättning/sjukersättning för personer med funktionsnedsättning inom LSS höjs till ett rimligt belopp. **I motion T 11 yrkande 3** föreslås att skattesatsen skall vara samma som för andra som har jobbskatteavdrag. Liberalerna har länge kämpat för bättre levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning inom LSS och kommer fortsätta göra det. Större förändringar i socialförsäkringssystemen måste dock ses i en helhet tillsammans med andra system, vid det tillfälle som beslut fattas. Partistyrelsen föreslår att **motion T 11 yrkande 1 och 3 anses besvarat**.

I motion T 11 yrkande 2 föreslås att gränsvärdet för hur hög inkomst du får ha, innan bostadstillägget tas bort, höjs. Gränsvärdet fastställs av regeringen och justeras utifrån den ekonomiska utvecklingen i samhället. Inflationen har inverkan på vilken nivå gränsvärdet också får. Partistyrelsen föreslår att **motion T 11 yrkande 2 anses besvarat**.

I motion T 11 yrkande 4 föreslås att kommuner slutar ta betalt för gemensamhetsutrymmen på LSS boenden. Hur kommuner tar betalt måste hanteras från fall till fall. Beroende på fastighetens utformning kan gemensamhetsutrymmen ingå som en del av bostaden eller inte. Har den boenden påverkan

på och rättigheter till gemensamhetsutrymmena eller inte är faktorer som påverkar. Partistyrelsen föreslår att **motion T 11 yrkande 4 anses besvarat**.

I **motion T 11 yrkande 5** föreslås att man har en enhetlig hyra med bredband för alla LSS bostäder, oavsett var man bor i landet. Det är rimligt att hyran är differentierad även på LSS-bostäder, precis som på alla andra bostäder. Storlek och läge är exempelvis faktorer som bör påverka hyran. Partistyrelsen föreslår att **motion T 11 yrkande 5 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion T 11 yrkande 1-4 anses besvarade
2. **att** motion T 11 yrkande 5 avslås

T 12. Teckenspråkets status som ett minoritetsspråk

Teckenspråket och teckenspråkiga personer har trängts undan pga den övertro på teknik eller den teknik optimism som felaktigt skapat en uppfattning om att teckenspråket inte längre behövs på samma sätt som tidigare. Cochleaimplantat är visst en framgång för vissa personer men teckenspråket är det språket man har som sitt förstaspråk. Det är ett eget språk. Svenska är då ett andra språk som används och som man lär sig. Det är en grupp som ständigt utestängs trots att det finns både teckentolkar, teknik för textning på sociala medier eller nyhetsprogram och television. Denna grupp får ständigt slåss för att kunna ta del av vardagliga nyheter och information. De möts fortfarande av att de inte kan ta del av all information som räknas som viktig, allmän information. Inom både regionalt och kommunalt faller denna grupp mellan stolarna när man vill dra ner på timmar för teckentolkning och när många kommuner inte ser skillnad på tecken som stöd och att faktiskt kunna behärska ett talat i detta fallet tecknat språk -på riktigt! Vi ser en kunskaps minskning i samhället totalt sett gällande teckenspråket och dess status. Detta vill vi ändra på genom att göra det till ett skolämne som kan väljas i skolan precis som tyska eller franska. Finns det lärare att tillgå så är det ju dessa i första hand som ska undervisa men med digital teknik kan utbildning ske digitalt med tränings mentorer från Döva Hørselskadades förbund.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** teckenspråket ska ha samma status som ett minoritetsspråk
2. **att** teckenspråkiga ska ha möjligheter och rättigheter till sitt språk som alla andra
3. **att** grundskolan ska utbilda hörande barn redan i skolan och göra teckenspråket som ett valbart språk precis som tyska och franska
4. **att** teckenspråkiga som behöver andra insatser inom LSS också ska ha rätt till sitt "språk" med utbildad personal
5. **att** Sverige utbildar fler teckentolkar för att täcka vårt framtida behov.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Marianne Åhman, Sunne; Christina Soldan, Skellefteå; Jakob Hallberg, Kalmar; Carina Nertlinge, Skurup; Pia Delin, Örebro; Bengt Eliasson, Nacka; Pernilla Ekelund, Svalöv; Niklas Ängelid, Tyresö; Harriet Johansson, Lund; Anders Karlsson, Örebro; Jennie Uller, Kalmar

Svar till T 12

Motion T 12 vill att teckenspråket ska ha samma status som ett minoritetsspråk, att teckenspråkiga ska ha möjligheter och rättigheter till sitt språk som alla andra, att grundskolan ska utbilda hörande barn redan i skolan att teckenspråkiga som behöver andra insatser inom LSS också ska ha rätt till sitt "språk" med utbildad personal, och att fler teckentolkar utbildas. Partistyrelsen instämmer med motionärerna att teckenspråk är ett eget språk och att man t ex vid insatser inom LSS borde få kommunicera med personalen på sitt språk, och att fler teckentolkar borde utbildas så att behoven möts. Att göra teckenspråk till ett minoritetsspråk skulle kräva utredning för att säkerställa att detta ökade möjligheterna, dvs inte bara blev en pappersprodukt, och att inte andra åtgärder istället skulle vara mer positiva. I skolan finns det redan en kursplan för teckenspråk för hörande barn och möjlighet att undervisa i det. Partistyrelsen yrkar **att motion T 12 yrkande 1-4 anses besvarade samt att motion T 12 yrkande 5 bifalls**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion T 12 yrkande 1-4 anses besvarade
2. **att** motion T 12 yrkande 5 bifalls

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion T 1 yrkande 1 bifalls
2. **att** motion T 1 yrkande 2 och 3 anses besvarade
3. **att** motion T 2 yrkande 1 anses besvarad
4. **att** motion T 2 yrkande 2 anses besvarad
5. **att** motion T 3 bifalls
6. **att** motion T 4 anses besvarad
7. **att** motion T 5 yrkande 1 bifalls
8. **att** motion T 5 yrkande 2 anses besvarad
9. **att** motion T 6 yrkande 1 anses besvarad
10. **att** motion T 6 yrkande 2 avslås
11. **att** motion T 7 anses besvarad
12. **att** motion T 8 bifalls
13. **att** motion T 9 anses besvarad
14. **att** motion T 10 anses besvarad
15. **att** motion T 11 yrkande 1-4 anses besvarade
16. **att** motion T 11 yrkande 5 avslås
17. **att** motion T 12 yrkande 1-4 anses besvarade
18. **att** motion T 12 yrkande 5 bifall

SOCIALA FRÅGOR: Alkohol, narkotika och missbruksvård

U 1. Ett Sverige för vuxna

Det sas en gång att Tyskland är som Sverige fast för vuxna. Det är vår mening att även Sverige bör vara ett Sverige för vuxna. De bestämmelser som berörs i denna motion återfinns mestadels i alkohollagen (2010:1622). Svensk alkoholpolitik har under 1900-talet kantats av förmynderi och paternalism, någonting vi inte tycker hör hemma i ett liberalt samhälle. Vi vill istället se en väl avvägd och balanserad alkoholpolitik som å ena sidan har stor respekt för att alkohol kan skapa stora problem för vissa, men å andra sidan inte reglerar vanliga människors och näringsidkares liv mer än nödvändigt.

De flesta av åtgärderna som föreslås i denna motion är mestadels tekniska åtgärder som skulle underlätta livet avsevärt för krögare. Att sushirestauranger tvingas installera stekbord och att klubbar får anmärkningar av inspektörer för att de inte har "ett varierat utbud av maträtter" tillgängligt vid klockan 22 är orimligt förmynderi som försvårar livet för företagare. Det är på samma sätt orimligt att systembolaget inte får servera kylda produkter när man mycket enkelt kan gå in och sätta dig på första, närmaste krog och dricka en kall öl. Myten om att det skulle uppmuntra till mer konsumtion stämmer helt enkelt inte.

Att öka friheten för den enskilda bör vara ett mål i sig för oss liberaler, att staten inte ska överreglera individers liv är en självklarhet för oss.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att införa söndagsöppet på systembolaget
2. **att** Liberalerna verkar för att kylda alkoholprodukter ska kunna säljas i detaljhandel
3. **att** Liberalerna verkar för att avskaffa matserveringskravet i alkohollagen vid servering av alkohol
4. **att** Liberalerna verkar för att avskaffa kravet på anmälan till kommunen om näringsidkare med serveringstillstånd vill servera spritdryck de själva kryddat
5. **att** Liberalerna verkar för att starköl, vin och andra jästa alkoholdrycker ska få säljas av andra än Systembolaget
6. **att** Liberalerna verkar för att avskaffa 20 årsgränsen för att köpa alkohol i detaljhandel och ersätter den med en 18 årsgräns
7. **att** Liberalerna verkar för att avskaffa kraven på antal matserveringsplatser i alkohollagen
8. **att** Liberalerna verkar för att flytta serveringstillståndprocessen till staten från kommunerna för att säkerställa likabehandling, förenkla processen, och minska handläggningstiderna

9. **att** Liberalerna verkar för att avskaffa kravet på att alkohol konsumeras på en designerad yta som anges av serveringstillståndet
10. **att** Liberalerna verkar för att harmonisera skattesatserna på öl, vin, och sprit
11. **att** Liberalerna verkar för att förlänga tiden mellan de klockslag som anges för när servering av alkohol är tillåten enligt alkohollagen i de fall kommunen inte beslutat annat.

Motionär: Förbund Södermanland

U 2. Pragmatiska liberaliseringar av svensk alkoholpolitik

Dagens alkoholmonopol har stort stöd bland befolkningen. Däremot är de begränsade öppettiderna på lördagar och söndagar ett typexempel på när statens regleringar har gått för långt. Systembolaget själva påstår att ett helt avskaffat monopol hade inneburit en ökad alkoholkonsumtion med mellan 20 och 31 procent, men en granskning av den liberala tankemedjan Timbro visade att det bara finns vetenskapligt stöd för att det svenska alkoholmonopolet eventuellt minskar konsumtionen med omkring en procent jämfört med en helt avreglerad marknad. Eftersom Systembolaget ska finnas tillgängligt för alla, oavsett om man jobbar nio till fem på kontor eller arbetar helger på skogsbruket, bör Systembolaget få ha öppet alla veckodagar.

Sveriges nuvarande alkohollagstiftning är också väldigt hård med vad som får säljas i mataffärer. Idag får alkoholhaltiga drycker med en procentsats under 3,5 säljas i livsmedelsbutiker. I Norge och Finland, som också har alkoholmonopol, är motsvarande siffra högre. I Danmark får 16-åringar införskaffa alkoholhaltiga drycker på upp till 16,5 volymprocent i livsmedelsbutiker. Därför vore det inte radikalt att låta vuxna svenskar köpa en flaska vin på Ica eller Coop om de vill.

Med välavvägda och rimliga liberaliseringar kan Sverige behålla en reglering av alkoholförsäljningen samtidigt som människors vardagspussel underlättas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att Systembolaget ska få ha öppet veckans alla dagar fram till klockan 20
1. **att** Liberalerna verkar för att gränsen för vilka alkoholhaltiga drycker som ska få säljas i livsmedelsbutiker höjs från 3,5 volymprocent till 15 volymprocent.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

U 3. Inget tvång på mat till vinet

Liberalerna är ett parti som värnar företags villkor, likväl som människors rätt att välja själva. Att själv reglera öppettider för sin verksamhet bör vara en självklarhet, likaså att som kund ha möjlighet att konsumera mängd, och vid den tid man själv vill – så länge det finns någon som är villig att servera eller erbjuda sina tjänster/ha öppet. Idag är det inte möjligt för alla verksamheter att ha vilka öppettider de vill, eller inte heller servera de produkter de vill. För den entreprenör som startar en liten pub, specialiserad på lokalt bryggda öl räcker det inte med att ha en god service, trevlig pubmiljö och goda öl – vilket de flesta konsumenter kanske besöker stället för. Entreprenören behöver också erbjuda en meny med flertalet lagade rätter: förrätt, huvudrätt, efterrätt, erbjuda fullskalig meny till klockan 23:00 samt ha ett restaurangmässigt kök och en restaurangmässig miljö med tillräckligt med sittplatser i en matsal. Gällande öppettider är normen för serveringstider idag 11:00-01:00 och gäller, om inte kommunen valt att ge krögare mer generösa öppettider. Detta är dels tråkigt, och barer som kan och vill borde få ha öppet så länge de vill, och så länge kunderna vill vara ute på lokal. Men det främsta argumentet för möjlighet till längre öppettider är dels att om alla ställen stänger samtidigt uppstår lätt en otrygg stämning på gator och torg, då alla måste gå hem samtidigt. Nästa fråga blir vad de festsugna människorna gör när krogen stänger vid 01. Krögare har ett ansvar att hålla ordning på sin lokal, och får inte servera människor som är för påverkade – samma krav ställs inte på privatpersoner som åker hem och efterfestar 01:15 eftersom de inte har någon annanstans att gå. Faktum är samma stängningstider för alla, och en så tidig stängningstid kan skapa större otrygghet än att ta bort normen om serveringstider ur alkohollagen och låta marknaden bestämma. Vi välkomnar de regleringar som är nödvändiga och som behövs i samhället. Däremot bör vi vara skeptiska mot de som endast inskränker människors frihet och möjlighet utan någon positiv effekt – dessa två är av de senare slaget.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna bör verka för att krav på lokal och matservering för servering av alkohol bör avskaffas
2. **att** Liberalerna bör verka för att normen om serveringstider bör tas bort ur alkohollagen.

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs; Elin Oskarsson, Solna; Josefin Fällgren, Uppsala; Tobias Korall, Lund

U 4. Avskaffa alkoholmonopolet

I den svenska alkoholdebatten så målas det ofta upp en bild av att Systembolaget är den enda garanten för att Sverige ska kunna undvika en alkoholrelaterad folkhälsokatastrof. Denna bild rimmar väldigt illa med verkligheten att i stora delar av övriga Europa där man ger sina medborgare betydligt mer frihet i när, var, och hur de vill konsumera alkohol, utan att skadan blir högre. Inte ens Finland, som är det enda landet i EU med ett jämförbart system för alkoholförsäljning, är lika strikt som Sverige. Utan där tillåts längre öppettider, försäljning av starköl i matbutik, och gårdsförsäljning och trots att Finland på senare år liberaliserat sin alkoholpolitik har konsumtionen i landet snarare minskat än ökat. Inte heller har tidigare liberaliseringar av det svenska monopolet lett till ökad konsumtion, utan även i Sverige har vi lyckats kombinera flertalet liberaliseringar av alkoholpolitiken med minskad konsumtion. Sett till forskning och tidigare erfarenheter finns det väldigt lite som talar för att det är just alkoholmonopolet som räddar Sverige från alkoholens skadliga effekter. Utan Systembolaget och alkoholmonopolet är bara förlegade kvarlevor från samma folkhemssverige som införde motbokssystemet och drev statliga hamburgerrestauranger. Sverige kan och borde bli friare, ett slopat alkoholmonopol är ett steg på resan. Med bakgrund av allt detta yrkar vi på att det statliga alkoholmonopolet ska avskaffas till förmån för att tillåta privata aktörer att sälja alkohol.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** avskaffa det statliga alkoholmonopolet till förmån för att tillåta privata aktörer att sälja alkoholhaltiga drycker

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs; Elin Oskarsson, Solna; Josefin Fällgren, Uppsala; Tobias Korall, Lund

U 5. Licensbutiker för öl, vin och cider

Svenskarnas intresse för mat och dryck bara fortsätter att växa år för år. Vi har sedan länge lämnat spritkulturen bakom oss och är idag ett vinland med ölet som god tvåa. Vi ser vinodlingar öka i Sverige och mikrobryggerier poppar upp som svampar. Systembolaget sortiment ser på ytan ut att vara fyllt med spännande alternativ, men skrapar man på ytan är det egentligen väldigt likriktat, då produkter som kommer in via deras upphandlingar, ganska snart sätts under försäljningsmål och då försvinner de lite mer udda varorna ganska snabbt ur sortimentet. Även om Systembolaget hela tiden gör anpassningar för att möta det stora intresset för dryck, med lokalt efterfrågat sortiment, små partier och ett stort beställningssortiment så är vi många som skulle vilja gå in i en specialbutik och prata druvor eller humlesorter på ett sätt som inte riktigt medges på Systembolaget. Systembolaget har haft, och ska fortfarande ha, en viktig roll i svensk alkoholpolitik men det är dags att luckra upp monopolet. Redan idag kan man med lättet beställa hem från danska webshopar och därmed runda monopolet. Men genom licensbutiker, där man kan kontrollera till exempel öppettider och att de inte säljer till alkoholpåverkade personer etcetera, kan man fortfarande ha en ansvarsfull alkoholförsäljning i Sverige. Jag tänker mig också

att dessa butiker ska vara fristående butiker, dvs inte i vanliga matbutiker, men okej i direkt anslutning, och samma öppettider som Systembolaget. Jag anser att man ska begränsa det till öl, vin och cider och därmed låta Systembolaget ha monopol på spritförsäljningen. Men allt detta får givetvis en utredning svara på. Finns alltid gränsdragningar, så som starkvin, alkoholäsk etcetera. Detta går också att kombinera med gårdsförsäljning.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att tillåta licensbutiker att, under reglerade former, sälja öl, vin och cider som komplement till Systembolagets försäljning av alkohol.

Motionär: Mathias Lindow, Österåker

Svar till U 1 – U 5

I **motion U 1 yrkande 1** föreslås att Systembolaget ska införa söndagsöppet och i **motion U 2 yrkande 1** att Systembolaget ska få ha öppet veckans alla dagar fram till klockan 20. Systembolaget är en alkoholpolitisk kompromiss mellan ett förbud mot försäljning av drycker vi vet har stora skadeverkningar och individuell frihet. En av Systembolagets uppgifter är att arbeta för att minska tillgången på alkohol under den tid då den gör mest skada. Därför är öppettiderna begränsade under helger och sena kvällar. Det finns många i Sverige som har en sund alkoholkonsumtion och god förmåga att planera sina inköp, för dem torde dagens öppettider fungera, vilket Liberalerna har antagit som sin linje på tidigare landsmöten. Partistyrelsen föreslår därför att **besvara motion U 1 yrkande 1 och motion U 2 yrkande 1**.

I **motion U 1 yrkande 3** och i **motion U 3 yrkande 1** föreslås att kraven på lokal och matservering ska avskaffas samt i **motion U 1 yrkande 9** föreslås att kravet på att alkohol konsumeras på en designerad yta som anges i serveringstillståndet avskaffas. För den som vill servera alkohol till människor krävs som huvudregel ett serveringstillstånd. För att ett sådant ska medges måste man hålla en ordnad lokal, ha kontroll över vilka som konsumerar alkoholen, kunna servera varm mat och uppfylla en rad andra krav. Liberalerna har i riksdagen under senaste mandatperioden deltagit i ett tillkännagivande gällande att dagens regler avseende serveringstillstånd behöver ses över för att moderniseras och anpassas till dagens samhälle. Ett exempel därifrån var just att kravet att ha kök i anslutning till serveringslokalen samt tillhandahålla lagad eller på annat sätt tillredd mat tas bort. En översyn bör se till att det finns någon form av mat eller snacks att tillgå i lokalen, men att det behöver vara just tillredd är inte anpassat till de moderna förutsättningarna. Tidigare erfarenheter från förenklings, till exempel att man tillät sushirestauranger att servera alkohol till maten har varit till godo. Att öppna upp för till exempel specialiserade vinbarer är ett skäligt nästa steg. Detta ger större självbestämmande över koncept och verksamhet för seriösa näringsidkaren kan ges, samtidigt som det minskar onödig byråkrati. Det är ett steg för ett lite friare samhälle som inte som inte riskerar folkhälsan. Partistyrelsen föreslår därför att **besvara motion U 1 yrkande 3 och 9 samt att bifalla motion U 3 yrkande 1 med vad partistyrelsen anför**.

I **motion U 1 yrkande 4** föreslås att kravet på anmälan till

kommunen om näringsidkare med serveringstillstånd vill servera spritdryck de själva kryddat ska avskaffas. Förslaget kan likställas med att blanda en drink, vilket är tillåtet idag och därför borde detta också vara tillåtet. Partistyrelsen föreslår att **bifalla motion U 1 yrkande 4**.

I **motion U 4** och **motion U 1 yrkande 5** föreslås att avskaffa Systembolagets monopol, i **motion U 5** att licensbutiker, under reglerade former, ska tillåtas sälja öl, vin och cider som komplement till Systembolagets försäljning av alkohol och i **motion U 2 yrkande 2** att gränsen för vilka alkoholhaltiga drycker som ska få säljas i livsmedelsbutiker höjs från 3,5 volymprocent till 15 volymprocent och i **motion U 1 yrkande 2** att föreslås att kyllda drycker ska få säljas i detaljhandeln. Liknande förslag har behandlats av varje landsmöte sedan flera år tillbaka. Partistyrelsen har inte ändrat uppfattning. Systembolagets detaljhandelsmonopol är en bra avvägning mellan att å ena sidan erbjuda en hög servicenivå, å andra sidan motverka alkoholens skadeverkningar. Förändringar görs, med försiktighet, i Systembolagets verksamhet för att följa samhällsförändringar och möta förväntningar hos både konsumenter och producenter i syfte att bibehålla ett högt förtroende. Partistyrelsen ser dock goda skäl till att Sveriges detaljhandelsmonopol på alkohol ska bevaras och föreslår därför att **avslå motion U 4, motion U 1 yrkande 2 och 5, motion U 5 och motion U 2 yrkande 2**.

I **motion U 1 yrkande 6** föreslås att åldersgränsen för köp av alkohol i detaljhandeln ska sänkas från 20 till 18 år. Skillnaden på åldersgränser mellan servering av alkohol och köp av alkohol i detaljhandeln (Systembolaget) är att med serveringstillståndet kommer ett ansvar för tillståndsinnehavaren för konsumentens hälsa och säkerhet. Åldersgränsen på 20 år bör inte ändras. Partistyrelsen föreslår att **motion U 1 yrkande 6 avslås**.

I **motion U 1 yrkande 7** föreslås att kraven på antal matserveringsplatser ska avskaffas. Ett serveringstillstånd är kopplat till att mat serveras. Då är det rimligt att antalet som kan rymmas i lokal också har en plats att äta. Partistyrelsen föreslår att **avslå motion U 1 yrkande 7**.

I **motion U 1 yrkande 8** föreslås att flytta serveringstillståndprocessen till staten. Ökad likabehandling, enklare processer och minskade handläggningstider kan åstadkommas utan att ansvaret för serveringstillstånd flyttas från kommunerna till staten. Kommunernas lokalkännedom i tillståndprocesserna är dock något som är viktigt att bevara. Partistyrelsen föreslår därför att **avslå motion U 1 yrkande 8**.

I **motion U 1 yrkande 10** föreslås att kravet på att harmonisera skattesatserna på öl, vin och sprit. Det är i allra högsta grad ett medvetet beslut att skatten är högre på produkter med högre alkoholhalt eftersom riskerna för liv och hälsa är större på dessa produkter. Partistyrelsen föreslår därför att **avslå motion U 1 yrkande 10**.

I **motion U 1 yrkande 11** föreslås att förlänga tiden mellan de klockslag som anges för när servering av alkohol är tillåten enligt alkohollagen i de fall kommunen inte beslutat annat och i **motion U 3 yrkande 2** att normen om serveringstider bör tas bort ur alkohollagen. De tidsbegränsningar som finns i alkohollagen om att alkoholhaltiga drycker får serveras mellan 11:00 och 01:00 bör också ses över i en modernisering av och anpassning till samhället. Detta bör vara i beaktning

till folkhälsan och ordningsskäl vilket anförs av motionärerna. Det är rimligt att väga in fler säkerhets- och ordningsfaktorer för att öka tryggheten, säkrar folkhälsan samtidigt som seriösa näringsidkare kan anpassa sin verksamhet efter vad som efterfrågas och vad för koncept man själv vill erbjuda. Ett hotell som vill kunna erbjuda ett glas mousserande vin till frukosten bör också kunna göra det. Detta bör ske samtidigt som den möjligheten till lokal anpassning där det är lämpligt ska finnas kvar, till exempel för att säkerställa nattvila i bostadsområden. Partistyrelsen föreslår att besvara **motion U 1 yrkande 11 men att bifalla motion U 3 yrkande 2 med vad partistyrelsen anför.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion U 1 yrkande 1 och 3 anses besvarad
2. **att** motion U 1 yrkande 2, 5-11 avslås
3. **att** motion U 1 yrkande 4 bifalls
4. **att** motion U 2 yrkande 1 anses besvarad
5. **att** motion U 2 yrkande 2 avslås
6. **att** motion U 3 bifalls med vad partistyrelsen anför
7. **att** motion U 4 avslås
8. **att** motion U 5 avslås

Reservation 1

Jan Jönsson reserverar sig till förmån för avslag på **motion U 3**: "Ett borttagande av alla krav på matservering skulle lokaler för alkoholskänkning innebära en mycket stor ökning av tillgängligheten av alkohol eftersom alla slags verksamheter då kan servera alkohol. Det skulle öka alkoholskadorna och det samhälleliga våldet."

U 6. Behåll systembolaget. Nej till gårdsförsäljning.

Sverige har fått undantag från EU att endast tillåta försäljning av spritdrycker och vin samt öl av högre alkoholhalt hos systembolaget. Orsaken till att Sverige har systembolaget är att motverka alkoholmissbruk med dess sociala konsekvenser för barn, kvinnor och män som före systembolagets införande och dess föregångare motboken var omfattande. Systembolaget har dessutom uppdraget att inte sälja till personer under 20 år och kräver att id-handling visas upp vid köp om det inte klart framgår att personen är tillräckligt gammal. Systembolaget har dessutom som policy att inte sälja så mycket som möjligt utan så lite som möjligt. Det finns aldrig kampanjer av typen köp 3 och betala för 2. Vid kassan finns dessutom lådor så man kan ställa ifrån sig de drycker som man kanske funderat på att köpa men ångrat sig.

Om gårdsförsäljning av spritdrycker, vin, cider eller öl skulle tillåtas kan man vara säker på att systembolagets ensamförsäljning av importerade drycker från andra EU-länder och övriga svenska tillverkares drycker kommer att överklagas till EU-domstolen. Då hjälper det inte om EU-kommisionen, Europeiska rådet och EU-parlamentet vill att Sverige ska få behålla systembolagets ensamrätt till försäljning. EU-domstolen dömer och alla andra har att rätta sig. I detta samman-

hang kan påminnas om att en ICA-handlare i Röstånga började sälja vin i sin butik för ett antal år sedan för att utmana systembolagets monopol.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet beslutar att liberalerna med kraft verkar för att säga nej till gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker så att systembolaget kan behållas för att motverka stora sociala problem för barn, kvinnor och alla andra om sprit-, vin- och ölförsäljning släpps fritt överallt på grund av beslut i EU-domstolen som kan riskeras om gårdsförsäljning tillåts.

Motionär: Tommy Johansson, Stockholm

Svar till U 6

I **motion U 6** föreslås att med kraft verka för att säga nej till gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker så att Systembolaget kan behållas. En statlig utredning presenterade i december 2021 förslag på reglering om hur gårdsförsäljning skulle kunna vara möjligt i Sverige utan att Systembolagets monopol hotas. Förslagen är remitterade och ärendet bereds nu inom regeringskansliet. Under landsmötet 2015 tog Liberalerna ställning för att verka för en lagstiftning som möjliggör gårdsförsäljning i begränsad utsträckning, under förutsättning att detta inte påverkar Systembolagets roll negativt. Partistyrelsen ser ingen anledning att ompröva den ståndpunkten. I regeringen bereds ett förslag för gårdsförsäljning som följer Liberalernas position som säkrar Systembolagets roll. Detta förslag kommer att anmälas till kommissionen med en bedömning om att det kan träda i kraft i början av 2025. Partistyrelsen föreslår därmed att **motion U 6 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion U 6 avslås

U 7. Utfasning av tobaks- och nikotinprodukter

WHO uppskattar att ca 6 miljoner människor dör av rökning varje år i världen och ytterligare 900.000 människor dör av passiv rökning (2018). Det är en bra bit mer än halva Sveriges befolkning som årligen dör i Världen av en produkt som inte har några som helst fördelar. I Sverige så uppskattar Folkhälsoinstitutet att ca 12.000 personer dog i Sverige pga rökning årligen (2010-2012) och ytterligare 100.000 personer samtidigt fick rökrelaterade sjukdomar. Dödstalen årligen i Sverige motsvarar hela Lycksele kommun. Antalet döda i orsakssamband med alkoholkonsumtion var enligt socialstyrelsen 4500 personer. Antalet döda i trafiken var år 2022 220 personer.

Det läggs idag enorma resurser på nollvison i trafiken. Även på alkohopolitiken läggs stora resurser. Det är bra men jag anser att även rökarens liv räknas och det bör finnas en nollvison även när det gäller tobak och nikotinprodukter. Vägen dit bör ha många ben men ett av de mest intressanta förslagen för att råda bot tobaksdöden sker idag i Nya Zeeland där bl.a en utfasning av cigaretter har inletts då åldersgränsen för inköp av tobak succesivt höjs. Jag anser att Sverige bör ta ryggen på Nya Zeeland.

Sverige bör likt Nya Zeeland fasa ut cigaretter. I Sverige till-

låts idag inte personer under 18 år att köpa eller bruka cigaretter. Denna åldersgräns bör höjas successivt ett år i taget årligen tills den dag då ingen ingen åldersgrupp längre har rätt att köpa eller bruka. Detsamma bör göras med alla tobaks- och nikotinprodukter.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** fasa cigaretter på samma sätt som de gör i Nya Zeeland
2. **att** på samma sätt som ovan fasa ut alla tobaksprodukter, såsom t.ex snus och tuggtobak
3. **att** på samma sätt som ovan fasa ut alla nikotinprodukter, såsom t.ex nikotinhjälpmiddel och vaping.

Motionär: Christofer Elde, Huddinge; Helena Blomqvist, Huddinge

Svar till U 7

I **motion U 7** föreslås att fasa ut cigaretter på samma sätt som görs i Nya Zeeland samt även fasa ut alla övriga tobaks- och nikotinprodukter. Allt som är dåligt kan inte förbjudas. Vuxna människor måste få ta ansvar för sina egna liv, även om det innebär att man gör saker som t.ex. har skadligt effekt på hälsan. Att förbjuda all försäljning i Sverige skulle öppna upp för en stor smuggelmarknad då Sverige inte är en ö. Istället ska vi fortsätta verka för ett minskat användande av nikotin och tobak samt arbeta intensivt för att människor inte börjar använda sådana produkter från början. Brukande av cigaretter är det mest skadliga för hälsan så där ska mest fokus läggas medan nikotinhjälpmiddel används för att sluta röka så ett totalförbud på sådana produkter skulle kunna ha motsatt effekt. Partistyrelsen föreslår att motion **U 7 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion U 7 avslås

U 8. Förbjuda smaksättning av tobaks och nikotinprodukter

De flesta som börjar göra gör detta i 13-årsåldern. Tobaksbolagen vet detta och smaksätter gärna sina produkter för att underlätta för sina nya kunder. Målgrupp nr ett för de flesta nikotinföretag är ungdomar i tidiga tonåren – sedan går ju försäljning av sig själv då nikotin är en beroendeframkallande drog. För att försvåra nyrekryteringen bör vi förbjuda smaken i cigaretter, tobaks- och nikotinprodukter.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** förbjuda smaksättning av cigaretter
2. **att** förbjuda smaksättning av tobakprodukter
3. **att** förbjuda smaksättning av nikotinprodukter.

Motionär: Christofer Elde, Huddinge

Svar till U 8

I **motion U 8** föreslås ett förbud mot smaksättning av cigaretter, nikotin- och tobakprodukter. Motionären har rätt i att samhället ska arbeta för att färre unga börjar bruka nikotin-

och tobaksprodukter. Att förbjuda smaksättning av sådana produkter är dock inte rätt väg att gå. Det ska vara kännbara påföljder för den som säljer eller tillgängliggör nikotin- och tobaksprodukter till minderåriga. Partistyrelsen föreslår att motion **U 8 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion U 8 avslås

U 9. Totalförbjuda tobaksreklam

Sverige ratificerade 2005 Tobakskonventionen. I artikel 12 paragraf 2 står det att man ska införa totalförbud mot tobaksreklam. Sverige har ju den mest utvattnade och uddlösaste lagstiftningen i Norden då vi har en mycket stark tobakslobby inte minst från snussektorn. Våra nordiska länder har infört lagar som dold försäljning och neutrala tobakpaket.

Island var först i världen med att införa dold försäljning. Det innebär att produkterna inte får frontas i butiken utan måste säljas s.k. under disk eller via automater där produkten inte syns. Exponeringen i butiker räknas enligt tobaksfakta öka försäljningen med 12-28 procent. Genom att göra varorna osynliga kommer försäljningen alltså att minska. Tobaksprodukterna har idag de bästa exponeringsytorna i bensinstationer, kiosker och matbutiker. Dessutom är de närmast en annan impulsköppprodukt nämligen godis – denna närhet hjälper att rekrytera nästa kull av kunder, barnen som snart blir tonåringar och då ska bli tobakskunder.

Australien var först med att införa standardiserade neutrala paket för cigaretter. Detta är det förslag tobaksbolag är mest rädda för, för då skulle all deras marknadsföring försvåras. Det är också det förslag som mest skulle gagna samhället. Förslaget går ut på att alla paket ska ha samma form o storlek men även samma font på bokstäver för alla märken och alla paket ska ha samma färg – helst ngn ful färg som inte kan vara attraktiv eller cool. Allt detta försvårar t.ex produktplacering.

Dessa två förslag är lagändringar vi är förbundna att göra då vi har ratificerat tobakskonventionen. De är dessutom otroligt effektiva. De har testats i andra länder med stor framgång. De har heller inga negativa effekter för ngn. Det finns inte ngn förlorare förutom tobaksbolagen. Inga medborgare förnekas något och ingen person kan bli kränkt av detta. Det finns inga som helst rationella motargument utan bara tobaksbolagens ekonomiska styrka som fördröjt denna nödvändiga lagändring.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** införa dold försäljning för cigaretter
2. **att** införa dold försäljning för tobak
3. **att** införa dold försäljning för nikotinprodukter
4. **att** införa standardiserade neutrala paket för cigaretter
5. **att** införa standardiserade neutrala paket för snus
6. **att** införa standardiserade neutrala paket för alla nikotinprodukter
7. **att** införa totalförbud för tobaksreklam.

Motionär: Christofer Elde, Huddinge

Svar till U 9

I **motion U 9** föreslås att det ska införas dold försäljning och standardiserade paket av cigaretter, nikotin- och tobaksprodukter samt totalförbud för tobaksreklam. Partistyrelsen menar att en helt dold försäljning och standardiserade paket skulle vara en för stor inskränkning av den enskilda handlarens och företagets näringsfrihet. Det är rimligt att ställa stora krav på kontroll av marknadsföring av dessa skadliga produkter. Däremot är det viktigt att enskilda näringsidkare har möjlighet att styra över sin verksamhet. Det är redan förbjudet att marknadsföra tobaksprodukter. För Liberalerna handlar folkhälsoarbetet och de förebyggande hälsoinsatserna om kunskap och respekt för individens självbestämmande. Tobaks- och nikotinpolitiken ska präglas av ett målmedvetet preventivt arbete med fokus på information, punktskatter och förbud mot tobaksreklam. Partistyrelsen föreslår därför att avslå **motion U 9**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion U 9 avslås

U 10. En human narkotikapolitik

Få ämnen har inom svensk politik varit lika tabubelagda att diskutera som den svenska narkotikapolitiken. Därför var det ett historiskt steg framåt i debatten när Liberalerna under landsmötet 2021 beslutade att vara för att utreda effekterna av den svenska narkotikapolitiken. För varje år som går blir det allt tydligare att status quo i den strikta förbudspolitik inte räddar liv, utan snarare leder till mängder av mänskligt lidande helt i onödan. Den som lever med ett missbruk är inte fri och att vi behandlar just drogmissbruk annorlunda än andra sorters missbruk stigmatiserar och har förödande effekter för individer. Stora delar av världen rör sig mot vård och avkriminalisering medan Sverige är efter år ligger högst bland alla EU-länder i narkotikarelaterad dödlighet. Sveriges nuvarande strategi fungerar inte, vi behöver inse detta och göra annorlunda. Att Liberalerna fattade beslut om att vilja se en statlig utredning kring narkotikakriminaliseringens effekter är värdefullt men för att på riktigt kunna öka friheten hos den enskilde, minska kriminaliteten och rädda liv behöver vi även verka för att avkriminalisera narkotikaklassade preparat om detta är vad utredningen kommer fram till är den bästa vägen för att råda bot med de mängder av problem som vår nuvarande narkotikapolitik bidrar till.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för en avkriminalisering av narkotikaklassade preparat om detta är vad en statlig utredning på ämnet kommer fram till.

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs; Elin Oskarsson, Solna; Josefin Fällgren, Uppsala; Tobias Korall, Lund

U 11. Fri utredning av svensk narkotikapolitik

Sverige har enligt EUs expertmyndighet Europeiska centrumet för kontroll av narkotika och narkotikamissbruk (ECNN) en av de högsta narkotikadödligheterna i Europa, cirka 500 personer dör varje år i Sverige i narkotikarelaterad dödlighet.

Samtidigt som hundratals människor dör av narkotikarelaterade orsaker så skjuts ytterligare hundratals människor i Sverige varje år. Gängkriminaliteten och skjutningarna är ett komplext problem som kräver ett helhetsgrepp för att bekämpas. Det finns däremot lärdomar att dra från andra länder vad gäller gängens finansiering. I Kanada legaliserades cannabis 2018 och statistik från den kanadensiska statistiska centralbyrån visar att den svarta marknaden minskat avsevärt.

Nederländerna som sedan länge har legaliserat och avkriminaliserat många olika typer av narkotikabruk har en mycket lägre narkotikadödlighet än Sverige. Medan Sverige ligger långt över snittet i EU så ligger Nederländerna under snittet, trots att narkotika är lättillgängligt i Nederländerna.

Sverige har unikt hög narkotikadödlighet och unikt stora problem med gängkriminalitet i jämförelse med andra moderna välfärdsländer. Att Sverige behöver lägga om narkotikapolitiken borde alla kunna vara överens om, hur det ska göras tar motionärerna inte definitivt ställning till, utan vill se en ordentlig utredning av alla aspekter av narkotikapolitiken, inklusive förbudet mot tillverkning, försäljning och bruk av cannabis. Att låta forskningen utveckla en politik för att Sverige ska gå från sämst i Europa till något bättre kräver en politisk inställning som inte sätter ultimatum eller begränsar.

Sverige behöver en kunskapsbaserad narkotikapolitik.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna ska verka för att den svenska narkotikapolitiken ska utredas i sin helhet, utan dogmatiska ultimatum.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

U 12. Avkriminalisera själva drogruset

Att Sverige är "landet annorlunda" i drogfrågan är ingen nyhet. Det värsta är dock alla självmotsägelser som aldrig kan redas ut. Den höga narkotikadödligheten har försvarats med att det är få som testar. Det vore som om antalet körkort i Sverige reducerades till 1000 st och att man inte ser något problem med 10 trafikdödade bilförare/år. Dödligheten vore då 1%, men det är ju så mycket färre som kör bil, eller hur?

Om några dagar i skrivande stund så kommer svensk narkotikapolitik & den svenska statens utökande av den luddiga makten att nå nya hysteriska höjder. Det kan bli straffbart att inneha redlinepåsar & precisionsvågar & att bara ha en mer avancerad krypterad chattapp kan ses som förberedelse till narkotikabrott. Ja, det stämmer att vissa saker hänger ihop med narkotika. Alla som köper rökelse gör inte det för att de gillar den mysiga doften, utan för att dölja cannabislukt. Det kan inte göra innehav av rökelse till förberedelse av narkotikabrott. Det finns även ett fall från 90-talet då polisen sprängde en illegal spelklubb vid Vasaparken i Stockholm. Det lär ha varit en spel- & tobaksbutiksinnehavare som spelade dum. Men uppe på ett kontor så hittade man ett kassaskåp fullt med obrutna kortlekar. Men det var inte det som var själva brottet. Förbjuder man folk att ha kassaskåp fullt med obrutna kortlekar med hänvisning till spellagen så inskränker man rätten att vara lite töntig.

Det finns även ett antagande att om man är narkotikapåverkad så är man i sig en sådan fara för andra människor att man måste straffas för det. Varför dra gränsen där? Varför inte kriminalisera alla former av annorlunda medvetande t.ex. men inte endast epilepsi, downs syndrom, senildemens, svår ångest, depression, hjärntrötthet, disassociation, hjärntumör (screena alla för det! screena dem nu!), bristande kulturell kompetens, sexuella perversioner och färgblindhet? – Allt det som är sprickor i spegeln som påminner oss om våra fula jag.

Förresten så har människan inget jag, det bara känns så. Dels har man visat att hjärnan fattar beslut innan den agerar. Det bara känns som om vi fattar ett beslut. Och dels så påminner beslutsprocessen om hur en bikupa fattar beslut om polleninsamling. Bina är som 2 lag som står varandra tills ett ger med sig & enighet uppstår. Människor som fått hjärnhalvorna separerade kan göra helt olika saker med händerna, men kan inte förklara varför. Teorin är att den vänstra hjärnhalvan kan tala & kan förklara det högra hjärnhalvan gör så länge de kan kommunicera. Vi har alltså en tyst medpassagerare...

Kriminalisering av narkotikapåverkan är stigmatiserande & kontraproduktivt. Man kan klistra etiketten "socialliberal" på det hur mycket man vill. Men det är bara hårdaretagism å la felslutet om en rättvis värld där alla får vad de förtjänar.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna överger idén om att narkotikapåverkan i sig är ett brott, för vem är offret & vem säger vad ett korrekt medvetande är

Motionär: Fredrik Lindholm, Stockholm

Svar till U 10 – U 12

I **motion U 10** föreslås att Liberalerna ska verka för en avkriminalisering av narkotikaklassade preparat om detta är vad en statlig utredning på ämnet kommer fram till. I **motion U 11** föreslås att den svenska narkotikapolitiken ska utredas i sin helhet och i **motion U 12** föreslås att överge idén om att narkotikapåverkan i sig är ett brott. På landsmötet 2021 beslutades att inriktningen i narkotikapolitiken och beroendevården måste vara att rädda liv och utveckla hälsa. Svensk narkotikapolitik behöver utvecklas utifrån aktuell vetenskap. Den statliga utredning som förra regeringen tillsatte, och som ska slutredovisa i oktober 2023, är välkommen men har haft alltför snäva ramar. Effekten av kriminaliseringen av narkotikabruk och innehav för eget bruk behöver utvärderas. Liberalerna är ett kunskapsparti och är positiva till mer fri forskning då det är enda sättet att hitta botemedel på svåra sjukdomar. Partistyrelsen ser ingen anledning att ändra ståndpunkt och föreslår att **motion U 10, motion U 11 och motion U 12** anses besvarade med hänvisning till ovan.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion U 10 anses besvarad
2. **att** motion U 11 anses besvarad
3. **att** motion U 12 anses besvarad

U 13. Begreppet missbruk bör ersättas med skadligt bruk och beroende

Begreppet missbruk är ett stigmatiserande begrepp som under flera års tid har föreslagits av viktiga instanser, exempelvis från SKR, att ersättas med begreppet skadligt bruk och beroende. Även internationellt ser man att missbruk alltmer ersätts av skadligt bruk och beroende i stället för missbruk. Man menar på att termen "missbruk" inte längre är en medicinsk diagnos, då den saknar tydlig definition och bör undvikas inom hälso- och sjukvården.

I Sverige har skadligt bruk de facto börjat ersätta alltmer begreppet missbruk och begreppet har framför allt nått hög status utefter samsjuklighetsutredningen som föreslår just att benämningen skadligt bruk ska användas i stället för missbruk. Kommunerna Luleå, Lund, Mora, Orsa, Västerås, Oskarshamn, Gävle, Ockelbo, Bollnäs och Sandviken är exempel på kommuner som anammat det nya begreppet och utåt använder begreppet på exempelvis sin hemsida. Även allt fler vårdgivare hos regionerna samt 1177.se använder sig av begreppet skadligt bruk och inte av missbruk. Begreppet är alltså här för att stanna.

Vi motionärer tycker att Liberalerna ska vara ett föredöme och vara det parti som på allvar tar fronten vad gäller beroende-frågor. Därför tycker vi då att Liberalerna ska anamma det moderniserade och mindre stigmatiserande begreppet precis. Vi tror att det kommer att vara till stor fördel liksom för människor i vårt land.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna fasar ut begreppet missbruk i vår politiska kommunikation och istället använder sig av begreppet skadligt bruk och beroende.

Motionär: Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Pranav Nair, Umeå

Svar till U 13

I **motion U 13** föreslås att Liberalerna fasar ut begreppet missbruk i vår politiska kommunikation och istället använder sig av begreppet skadligt bruk och beroende. Partistyrelsen instämmer i att det är viktigt att Liberalerna i vår politiska kommunikation är tydliga med att beroendesjukdomar är sjukdomar och orsakar stort lidande. Partistyrelsen föreslår därmed att anse **motion U 13** besvarad.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion U 13 anses besvarad

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion U 1 yrkande 1 och 3 anses besvarad
- 2. att** motion U 1 yrkande 2, 5-11 avslås
- 3. att** motion U 1 yrkande 4 bifalls
- 4. att** motion U 2 yrkande 1 anses besvarad
- 5. att** motion U 2 yrkande 2 avslås
- 6. att** motion U 3 bifalls med vad partistyrelsen anför
- 7. att** motion U 4 avslås
- 8. att** motion U 5 avslås
- 9. att** motion U 6 avslås
- 10. att** motion U 7 avslås
- 11. att** motion U 8 avslås
- 12. att** motion U 9 avslås
- 13. att** motion U 10 anses besvarad
- 14. att** motion U 11 anses besvarad
- 15. att** motion U 12 anses besvarad
- 16. att** motion U 13 anses besvarad

SVERIGE I VÄRLDEN: Migrations- och asylpolitik

V 1. Stoppa inhumana utvisningar

Härmed yrkar vi att Liberalerna ska verka för en rättssäker men samtidigt human immigrationspolitik.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Sverige inte ska utvisa personer med kompetens som varit i landet under flera år, men där något enstaka intyg saknas
2. **att** Sverige inte mekaniskt ska utvisa ungdomar som under flera år gått på gymnasiet mot studentexamen, när de fyller 18
3. **att** Sverige inte omedelbart ska utvisa gymnasiestudenter, som fått stanna pga den s.k. gymnasielagen, när de tagit sin examen
4. **att** i övrigt utlänningsärenden snabbas upp rejält, så att människor inte hinner rota sig i Sverige, vilket gör utvisning nästan omöjlig.

Motionär: Stig Forshult, Enköping; Barbro Sandberg, Enköping

V 2. Stoppa kompetensutvisningarna

Syed Latif, Afrim Rexhepi, Ivan Stefurak och Tayyab Shabab. Det är bara några av alla de flitiga människor som arbetat och betalat skatt till Sverige i hopp om trygghet. De har fått lämna sina hem, sina arbetsplatser och sina liv i Sverige som ett resultat av en daterad och stelbent arbetsmarknadslagstiftning. Migrationsverkets hårdare linje har fortsatt gett avtryck genom återkommande problem för företag och ofta en tragedi för de berörda personerna – de så kallade kompetensutvisningarna.

Lösningen på problem med gamla och krångliga regler är sällan att införa nya som plåstar på sårn. Liberala ungdomsförbundet menar att det snarare krävs liberaliseringar. Det bästa sättet att se till att utomeuropeiska arbetare inte tvingas betala tiotusentals kronor för falska arbetstillstånd är att ge alla rätt söka jobb, utan ett tillståndssystem, under en viss period och sen automatiskt får stanna om man får en anställning.

Den vanligaste arbetskraftsinvandringen är en it-specialist från Indien eller Kina. Mer än vad femte arbetstillstånd av de cirka 24 000 som var aktiva vid årsskiftet gäller en it-specialist, och bland de vanligaste yrkena märks civilingenjörer, ingenjörer och tekniker.

Stödet för arbetskraftsinvandringen är stort i Sverige. Globalisering har satt sina spår i svenska företag som sukter efter arbetskraft. I dag är reglerna krångliga, anti-globalistiska och försätter den enskilda individen i en försvagad situation på arbetsmarknaden. Migrationsverkets arbetstillståndsprocess skulle behöva liberaliseras från att migrationsverket ska

bedöma och utfärda tillstånd för att människor ska få arbeta och bidra till svenska välfärden till ett system där den som har ett arbete ska anmäla det till Migrationsverket.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att dagens arbetstillstånd ersätts av arbetsanmälningar.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till V 1, V 2

Att människor kommer till Sverige för att jobba är bra för vår ekonomi, välfärd och stärker vår konkurrenskraft. Svenska företag måste kunna anställa människor med nyckelkompetens från andra länder. Studenter från hela världen ska kunna plugga på svenska universitet och söka jobb efter studierna. Väntetiderna för arbetstillstånd behöver minska och de s k kompetensutvisningarna stoppas. Mindre misstag ska inte leda till att människor utvisas. Arbetskraftsinvandringen ska ske under goda villkor så att arbetstagare inte exploateras och utnyttjas.

Detta behöver få genomslag i hur Migrationsverket hanterar olika ärenden. Kärnkraftstekniker från Australien sätts idag i samma system som flyktingar från krigshärder eller arbetstillståndsansökningar i branscher med utbrett fusk.

Partistyrelsen menar att det är viktigt att skilja dessa olika fenomen åt. Både för att bäst kalibrera insatserna som leder till en lyckad integration, men också för att handläggningen av ärendena skiljer sig åt. Exempelvis så borde ett snabbspår för högkvalificerad invandring övervägas.

För de människor som söker asyl i vårt land ska asylrätten gälla. Alla som flyr undan förföljelser eller riskerar att skadas allvarligt i sina hemländer har rätt att begära internationellt skydd. Asyl är en grundläggande rättighet och beviljas till personer som uppfyller kriterierna i Genèvekonventionen från 1951 om flyktingars rättsliga ställning.

De som beviljas asyl ska snabbt integreras i Sverige. Men det bygger också på att de som inte får stanna skyndsamt lämnar landet. För att ett ja ska vara ett ja, måste ett nej vara ett nej. Det är inte bara en fråga om rättvisa, utan också en grund för att asylrätten ska behålla sin legitimitet. Därför har Liberalerna varit kritiska till den s.k. gymnasieamnestin. Ett stort antal personer som inte uppfyllde kriterierna för asyl fick stanna vilket sammantaget sänkte förtroendet för asylrätten.

Att gå under jord, och bli en del av skuggsamhället, gör inte att ens skäl att stanna i Sverige stärks. För att undvika att så blir fallet behöver det gå kortare tid mellan asylansökan och eventuellt avslag. Därför arbetar Liberalerna nu i regerings-

ställning för att göra asylsökningssprocessen kortare och mer sammanhållen. Det är humant både för den som får stanna och för den som får avslag.

Partistytelsen yrkar på **att motion V 1 yrkande 1 och 4 anses besvarade och yrkande 2 och 3 avslås**. Partistytelsen yrkar vidare **att motion V 2 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion V 1 yrkande 1 och 4 anses besvarade
2. **att** motion V 1 yrkande 2 och 3 avslås
3. **att** motion V 2 avslås

V 3. Arbetskraftsinvandrare ska få möjligheten att ha flera arbetsgivare

Bakgrund:

Arbetskraftsinvandrare är personer som kommer till Sverige för att arbeta och bidra till samhället på olika sätt. Dessa personer har ofta en stark vilja att arbeta och ta sig an olika uppdrag. Men det finns en regel som hindrar dem från att jobba för fler än en arbetsgivare samtidigt. Detta begränsar deras möjligheter att öka sina inkomster och erfarenheter.

Detta gäller den som kommer till Sverige som arbetskraftsinvandre, inte deras partner som får ha fler än en arbetsgivare. Inte heller får den som ansöker arbete genom att ha uppdrag i eget företag och där ta ut lön för att på det sättet få fler inkomstkällor. Dessa regler begränsar deras möjligheter att öka sina inkomster och erfarenheter.

Liksom att synergi effekter kan uppstå genom att arbeta för både Akademi och vårdomsorgen, forskning.

Att ge arbetskraftsinvandrare, tillstånd att ha flera arbetsgivare kan även gynna integrationsprocessen. De skulle få en större möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden. Lära sig Svenska och samtidigt bli en viktig del av samhället.

<https://www.nyhetsbyrån.se/abdala-utvisas-eftersom-han-arbatar-for-mycket/>

Förslag:

Vi Liberaler föreslår att det görs en ändring i lagstiftningen som ger arbetskraftsinvandrare med avancerade yrken rätt att jobba för flera arbetsgivare samtidigt.

Genom att ge dem denna möjlighet kan de öka sin arbetslivserfarenhet och få en chans till ökad inkomst.

En annan fördel med att tillåta arbetskraftsinvandrare att ha flera arbetsgivare är att det ger arbetsgivarna större möjlighet att anställa den arbetskraft de behöver. Det kan också leda till att fler arbetstillfällen skapas.

Att ge arbetskraftsinvandrare tillstånd att ha flera arbetsgivare kan även gynna integrationsprocessen. De skulle få en större möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden och samtidigt bli en viktig del av samhället.

Slutsats:

Att ändra lagstiftningen för att tillåta arbetskraftsinvandrare att ha flera arbetsgivare samtidigt skulle gynna både dem och samhällsekonomin som helhet. Det skulle bidra till ökad integration, fler arbetstillfällen och en stärkt arbetsmarknad. Därför uppmanar vi landsmötet att ta detta förslag på allvar och granska möjligheterna för en förändring i lagstiftningen

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** det görs en ändring i lagstiftningen som ger arbetskraftsinvandrare rätt att jobba för flera arbetsgivare samtidigt. Genom att ge dem denna möjlighet kan de öka sin arbetslivserfarenhet och få en chans till ökad inkomst.

Motionär: Oscar Malmerengen, Göteborg; Pernilla Simonsson, Göteborg; Kristina Bergman Alme, Göteborg; Ingela Jevdert, Göteborg; Tekla Lundin, Lund; Bo Anderssen, Göteborg; Jan Svensson, Göteborg; Lotta Nachemson, Göteborg; Richard Brodd, Göteborg; Albert Söderlind, Järfälla; Jan Leander, Göteborg; Niclas Bexelius, Halmstad; Svante Adolfsson, Göteborg; Gunilla Almesåker, Linköping; Martin Melin, Haninge

Svar till V 3

Sverige ska vara ett öppet land för de som vill komma hit och bidra till vårt samhälle. Arbetskraftsinvandring är en viktig del av kompetensförsörjningen. **Motion V 3** föreslår att arbetskraftsinvandrare ska få möjligheten att ha flera arbetsgivare.

Frågor kring arbetskraftsinvandring tas även upp i rapporten om Konkurrenskraft, kapitel 2, samt i Europarapporten, kapitel 9.

Regeln om att det är en specifik arbetsgivare, och inte flera, är inte bara en begränsning utan även en trygghet för den specifika arbetstagaren. Det gör att det blir tydligt vem som har ansvar att betala ut den överenskomna lönen som ger möjlighet för arbetskraftsinvandraren att försörja sig i Sverige.

Den som har ett uppehålls- och arbetstillstånd för arbete i Sverige kan redan idag driva ett eget företag vid sidan av anställningen. Det ger i praktiken möjlighet till det motionen efterlyser. Både att tjäna extra pengar och att arbeta med olika saker.

Däremot försäkrar dagens system med en arbetsgivare som tar ansvar för den huvudsakliga anställningen att det huvudsakliga syftet med vistelsen i Sverige och villkoren arbetstillståndet är uppfyllda. På så sätt blir det också tydligt på vem ansvaret faller ifall man blivit utsatt för skenanställningar eller annat missbruk. Partistytelsen yrkar därmed på att **motion V 3 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion V 3 anses besvarad

V 4. Avskaffa EBO-lagen

En förändring i EBO-lagen möjliggjorde för kommuner med en hög asylmottagning att undanta vissa specifika områden från just denna lagstiftning och därigenom verka för en ökad integration i samhället. Med facit i hand kan vi nu se att denna åtgärd inte fungerat och många kommuner använde även lagen på ett sätt som den inte var konstruerad genom att undanta hela kommunen och inte enbart områden där integrationen bedöms som svår. EBO-lagen fungerar som så att den asylsökande kan välja att bo hemma hos någon under etableringsperioden i Sverige. Tanken är att detta ska ske hemma hos släkt eller vänner, men oftast är det en affärssuppgörelse som leder till trångboddhet och stor misär. Att personen faktiskt bor på anvisad adress kontrolleras inte det heller. I stället skapas trångboddhet och social utslagning i områden där integrationen redan är låg och möjligheterna att lära sig svenska kan anses vara obefintliga. Systemet sätter även en onödigt stor press på de kommuner som redan i dag har ett stort mottagande och en ond spiral uppstår. EBO-lagen har inte fungerat tillfredsställande under lång tid och denna mindre förändring som trädde i kraft 2020 har inte lett till en minskad inflyttning av asylsökande till områden där integrationsmöjligheterna bedöms som låga. Förändringen har helt enkelt inte haft avsedd effekt. För att motverka social utslagning, svarta hyreskontrakt och för att se till att de som kommer till Sverige får bästa möjliga mottagande bör ansvaret övergå helt till Migrationsverket och EBO-lagen avskaffas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att EBO-lagstiftningen avskaffas.

Motionär: Lokalförening Södertälje

Svar till V 4

Motion V 4 yrkar på att EBO-Lagen ska avskaffas. Lagen om eget boende (EBO) innebär att en asylsökande kan välja att ordna sitt boende på egen hand och gör det möjligt för asylsökande att ordna eget boende i stället för att bo på Migrationsverkets anläggningsboenden, till exempel hos vänner eller släkt, utan att förlora sin ersättning. Motiven då lagstiftningen infördes var bland annat att bidra till att asylsökande själva skulle ta ett större ansvarstagande för sin vardag och främja möjligheten till integration.

EBO-lagstiftningen har gjort att vissa kommuner tagit emot allt för många nyanlända. Det har skapat en grogrund för segregation och utanförskap. Partistyrelsen delar motionärernas oro för hur dagens lagstiftning driver på trångboddhet och utanförskap. Detta är särskilt allvarligt mot bakgrund av att bostadssegregationen är roten till nästan alla integrationsproblem: olikheterna i skolan, otryggheten och svårigheten att komma in i det svenska samhället.

I det Tidöavtal som Liberalerna ingått uttrycks att en utredning ska i tilläggsdirektiv få i uppdrag att ta fram lagstiftning som avskaffar EBO-bestämmelserna. Därmed yrkar partistyrelsen på att **motion V 4 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion V 4 anses besvarad

V 5. Skola, vård och omsorg ska inte syssla med angiveri

Motion Landsmöte 2023 – Skola, vård och omsorg ska inte syssla med angiveri

Såväl Sveriges Lärare, vårdanställda, biblioteksanställda med flera i offentlig sektor uttrycker stark oro inför den informationsplikt som omnämns i Tidöavtalet. ”Genom informationsplikten ska möjligheterna att leva i landet utan tillstånd försvåras. Det kan finnas situationer där en anmälan skulle strida mot ömmande värden, till exempel i sjukvården. Undantag från informationsplikten behöver därför utredas närmare.” (Tidöavtalet)

Att ingen sjuk person ska tvingas avstå vård som inte kan anstå av rädsla för angiveri, borde vara en självklarhet, även utan utredning. Vad som dock ej alls omnämns, är alla de lärare som varje dag går till jobbet och undervisar barn och ger barn den rätt till utbildning som barnkonventionen förbinder oss att ge alla barn som vistas i landet, oavsett deras föräldrars status. Att påtvinga lärare och övrig skolpersonal informationsplikt, det skulle i princip omöjliggöra för barn och ungdomar att vistas i skolan och därför beröva dem deras rättigheter i enlighet med internationell rätt och den barnkonvention vi i Liberalerna drev på för att göra till lag.

Inte heller omnämns i avtalet biblioteken som föremål för undantag. Bibliotekens roll för fri kultur, demokrati och yttrandefrihet inte kan överskattas. Informationsplikten skulle här stå i direkt strid med bibliotekens portalparagraf att ”vara till för alla” (§2 Bibliotekslag (2013:801))

Det är mot bakgrund av ovanstående oerhört viktigt att en eventuellt utökad informationsplikt undantar alla de grupper som jobbar inom vård & omsorg men också inom skola och bibliotek.

Liberalerna Värmland

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna i Riksdag och Regering säkerställer att anställdas informationsplikt av det slag som anges i Tidöavtalet inte kommer att avse personal inom vård, omsorg, skolväsende och bibliotek.

Motionär: Förbund Värmland

V 6. Aldrig anmälningsplikt av illegala invandrare i vården

Även illegala invandrare har rätt till vård i ett civiliserat samhälle. Ett angiverisamhälle är ociviliserat och underminerar tilliten mellan människor och till staten, själva fundamentet i vår demokrati. Anmälningsplikt för vårdpersonal skulle dessutom bli spiken i kistan när det gäller bemanningskrisen, då massuppsägningar i så fall är att vänta.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna inte under några omständigheter medverkar till anmälningsplikt av illegala invandrare i vården.

Motionär: Petra Näsell, Stockholm

Svar till V 5, V 6

Motion V 5 och motion V 6 behandlar frågan om krav på utökat informationsutbyte mellan myndigheter och kommuner i syfte att förbättra verkställigheten av migrationsrättsliga beslut.

Skuggsamhället har under de senaste åren tillåtit att växa, människor utnyttjas och barn far illa. Det är ett stort problem att det finns tiotusentals personer i Sverige som befinner sig här utan tillstånd. Det öppnar till exempel upp för systematiskt utnyttjande av människor på arbetsmarknaden. En grundläggande princip inom migrationsrätten, och en konsekvens av asylrätten, är att ett bifall i ett migrationsärendet innebär just ett bifall och att ett avslag innebär att man måste lämna landet. Om man får stanna i Sverige ska man tas emot med relevanta insatser, till exempel SFI och samhällsorientering.

Liberalerna vill värna asylrätten och även bekämpa skuggsamhället. Verktälligheten måste bli bättre vad gäller beslut som fattas av det offentliga. Att informationsutbyte, mellan myndigheter och kommuner, kan ske i större utsträckning och på ett mer ändamålsenligt sätt är en del för att uppnå detta. Det innebär dock inte att Liberalerna anser att ett krav på informationsutbyte ska tillämpas i alla situationer. Det är inte rimligt att en oproportionerligt stor börda åläggs vissa offentliganställda. Olika företrädare för det offentliga har olika uppgifter, och det finns självklart värden som är överordnade principen om offentliga besluts verkställighet.

Förra året tillsatte den dåvarande regeringen en utredning som bland annat fick i uppdrag att överväga och ta ställning till om, och i så fall hur, informationsutbyte mellan myndigheter och kommuner kan ske i större utsträckning och på ett mer ändamålsenligt sätt i syfte att stärka arbetet med verkställighet. I tilläggsdirektiv, som regeringen nyligen beslutat om, till den utredningen konstateras att det är viktigt att ett utökat informationsutbyte kommer på plats. Utredaren ska därför lämna förslag på en reglering som innebär ett utökat informationsutbyte mellan myndigheter och kommuner i syfte att stärka arbetet med verkställighet av offentliga beslut. Utredaren ska också analysera konsekvenserna av att införa ett utökat informationsutbyte och beskriva fördelar och nackdelar för berörda verksamheter.

För att regleringen ska vara rättssäker och inte leda till orimliga effekter för enskilda kan vissa situationer behöva undantas från kravet på informationsutbyte. Det kan vara fråga om situationer där kravet på informationsutbyte skulle strida mot ömmande värden (exempelvis inom sjukvården). Utredaren ska därför bedöma vilka situationer det kan vara frågan om. För Liberalerna har det varit centralt att förslagen ska vara i enlighet med de internationella regler och konventioner som Sverige har åtagit sig att följa (bl.a. Europakonventionen och barnkonventionen) där barnets rätt till utbildning slås fast.

Liberalernas utgångspunkt är att det finns flera situationer där undantag från ett krav på informationsutbyte måste göras. Vi anser att bland annat de som arbetar i skolan och i vården ska undantas från krav på informationsutbyte. Även delar av socialtjänstens arbete ska undantas.

En vägledande princip i de överväganden som behöver göras är att exempelvis barn och våldsutsatta kvinnor är särskilt skyddsvärda grupper. Barn kan inte själva tillvarata sina

rättigheter. Detta gäller allra mest för barn som befinner sig i Sverige utan uppehållstillstånd.

Sverige har, med stöd i de internationella konventioner som vi anslutit oss till, ett lika stort ansvar för att dessa barn får sina rättigheter tillvaratagna som barn med uppehållstillstånd. Därför ska dessa barn, bl a utifrån den rättighetslagstiftning för papperslösa som Liberalerna drivit igenom, ha tillgång till det offentligas tjänster som syftar till att värna barns rättigheter. Våldsutsatta kvinnor utan uppehållstillstånd är ytterligare exempel på en grupp vars tillgång till offentliga tjänster särskilt behöver värnas. I dessa ingår bland annat delar av socialtjänsten, skolan och vården.

Det finns således enligt Liberalerna en mängd situationer där undantag från krav på informationsutbyte måste göras. Utredningen som är tillsatt har att se över vilka situationer som behöver undantas. Vidare är det Liberalernas utgångspunkt att det inte bör införas några påföljder för anställda som inte uppfyller ett krav på informationsutbyte. Utredningen kommer nu att genomföras i enlighet med direktiven och det är av stor vikt att den återkommer med konkreta förslag som tar hänsyn till de avvägningar som är centrala för Liberalerna. Liberalerna är måna om att undantag ska införas med utgångspunkt i resonemangen ovan kring viktiga verksamhetsområden, barns rättigheter, våldsutsatta kvinnor och andra som kan finnas i särskild utsatthet. Därmed yrkar partistyrelsen på **att motion V 5 och V 6 anses besvarade**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att motion V 5 anses besvarad**
- att motion V 6 anses besvarad**

V 7. Ta bort möjligheten att avvisa migranter som säljer sex i utlänningslagen

I utlänningslagen (2005:716) 8 kap 3 § punkt 2 så framgår att en tredjelandsmedborgare får avvisas från Sverige om det kan antas att han eller hon under vistelsen i Sverige inte kommer att försörja sig på ett ärligt sätt. Förarbetena till utlänningslagen (prop. 1979/80:96) pekar just på prostitution som ett icke ärligt försörjningssätt. Att sälja sexuella tjänster ses som ett "icke-ärligt försörjningssätt", trots att det inte är olagligt. Den här motionen handlar alltså inte om begreppet "bristande vandell" som varit aktuellt i och med Tidöavtalet, utan detta handlar om en lagstiftning från 2005 om ett "icke-ärligt" försörjningssätt. Redan idag är det alltså möjligt att avvisa migranter för att de säljer sex, och detta sker. En granskning gjord av Dagens Nyheter från 2019 visar att gränspoliserna jagar kvinnor från utomeuropeiska länder och att offer för människohandel inlåsta och snabbt avvisas från Sverige, istället för att få hjälp och stöd. Den här möjligheten att avvisa migranter som säljer sex i utlänningslagen, har mött mycket kritik. Organisationer som Inte Dina Hora och ROKS menar att den här lagstiftningen måste ändras.

Människor som säljer sex är inga brottslingar, och den här möjligheten i lagstiftningen skapar en stor utsatthet för migranter som säljer sex och slår sönder deras förtroende gentemot rättsväsendet. Offer för människohandel kastas ut ur Sverige, när de istället borde få hjälp och stöd. Därför måste

möjligheten att avvisa migranter från tredjeland som säljer sex i utlänningslagen tas bort.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar ställning för att ta bort möjligheten att avvisa migranter som säljer sex i utlänningslagen.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till V 7

Motion V 7 föreslår att Liberalerna tar ställning för att ta bort möjligheten att avvisa migranter som säljer sex i utlänningslagen. Att vara offer för trafficking innebär att man är i en mycket utsatt position. Traffickingoffer har ofta svårt att få kontakt med myndigheter. För dessa grupper måste det bli enklare att få stöd, inte minst av såväl polis som socialtjänst.

Människor som säljer sex måste få hjälp. Vi behöver mer kunskap om prostitutionens orsaker och hur den kan bekämpas. Sexköpslagen är bra och talar om att samhället inte accepterar prostitution. Det är samtidigt viktigt att kombinera den med insatser för att nå och hjälpa dem som är prostituerade – kvinnor och flickor lika väl som män och pojkar.

Den granskning motionärerna hänvisar till handlar om utomeuropeiska personer som utnyttjas av brottsnätverk. För den organiserade brottsligheten är sexhandeln en lönsam bransch. Brottsnätverken arbetar över hela Europa, och vi vill att Sverige ökar samarbetet med andra EU-länder. Liberalerna har redan tagit ställning för att traffickingoffers möjlighet att få tillfälliga uppehållstillstånd i EU i samband med rättsprocessen stärkas. Därmed skapas en ventil för att ge de utsatta rättvisa. Partistyrelsen yrkar därmed på **att motion V 7 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion V 7 anses besvarad

V 8. Skydd för klimatdriven migration

FN menar att fram till 2050 riskerar en kvarts miljard människor att lämna sina hem till följd av naturkatastrofer och andra klimatrelaterade orsaker. Redan idag är det på grund av klimatrelaterade orsaker som flest människor tvingas på flykt. Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC) beräknande att minst 30 miljoner människor fördrevs från sina hem under 2020 på grund av olika former av både plötsliga och gradvisa naturkatastrofer. Det går att jämföra med drygt 10 miljoner människor under samma år som lämnade sina hem på grund av våld och konflikter. De flesta som flyr till följd av klimatrelaterade orsaker stannar inom hemlandet. Men för de som tvingas på flykt från hemlandet saknas det idag juridiska rättigheter. En person som flyr på grund av klimatet kan nämligen inte få status som flykting enligt FN:s flyktingkonvention och inte heller få asyl på andra grunder, till exempel genom att klassas som alternativt skyddsbehövande enligt EU:s skyddsgrundsdirektiv. För att säkerställa att vi har system som ska kunna hantera framtida strömningar av människor på flykt, bör regelverken uppdateras för att hantera klimatförändrarnas konsekvenser.

I Sverige bör naturkatastrofer erkännas som en orsak för att uppnå skyddsstatus. På en lite längre sikt måste FN:s flyktingkonvention moderniseras. Konventionen skapades efter andra världskriget och mycket har hänt sedan dess. Vi vet nu att klimatet kommer att bli en allt vanligare orsak till att människor tvingas på flykt och därför måste klimatrelaterade orsaker inkluderas i FN:s flyktingkonvention. En grupp människor som är särskilt utsatta är invånarna i önationer som riskerar att hamna under stigande havsnivåer. Här måste internationella lösningar hittas för att hjälpa svårt utsatta önationer att anpassa sig efter klimatförändringar och om det värsta händer måste en överenskommelse för omplacering finnas på plats.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att erkänna naturkatastrofer som en orsak till tvångsflyttning – och därmed en ny bestämmelse för att uppnå skyddsstatus i Sverige
2. **att** Liberalerna verkar för att på lång sikt uppnå förändringar av FN:s flyktingkonvention för att även inkludera människor på flykt från klimatrelaterade orsaker
3. **att** Liberalerna verkar för en internationell överenskommelse för omplacering av människor på flykt från önationer som riskerar att hamna under vatten.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till V 8

I motion V 8 föreslår motionärerna att Liberalerna ska verka för att erkänna naturkatastrofer som en orsak till tvångsflyttning och införa en ny bestämmelse för att uppnå skyddsstatus i Sverige. Vidare föreslår motionärerna att Liberalerna ska verka för att på lång sikt uppnå förändringar av FN:s flyktingkonvention för att även inkludera människor på flykt från klimatrelaterade orsaker samt verkar för en internationell överenskommelse för omplacering av människor på flykt från önationer som riskerar att hamna under vatten.

Genevekonventionen ligger till grund för den asylrätt som Liberalerna värnar. När en människa ansöker om asyl har hon rätt att få sitt behov av skydd prövat i en rättssäker asylprocess. En individuell bedömning ska göras och den ska gälla en framtida risk för förföljelse.

Asylrätten är därmed inte utformad som en rätt att förbättra sina materiella förhållanden. Det är därför fattigdom i sig inte är en grund för asyl. Liberalerna menar samtidigt att alla rika länder har ett ansvar att bekämpa fattigdom, och står därför bakom ett starkt utlandsbistånd. För klimatflyktingar har länder som Sverige ett ansvar att både viga en del av utlandsbiståndet till klimatsatser utomlands liksom att utanför biståndspolitiken snabba på omställningen i Sverige för att få ner våra koldioxidutsläpp.

Att som motionärerna föreslår öppna upp för att förändra Genevekonventionen vore riskfyllt. Utfallet riskerar att förändras på ett sådant sätt att skyddet från förföljelse försvagas. Det skulle också underminera vårt försvar av asylrätten om den när som helst genom politiska beslut skulle kunna ändra innebörd. Liberalernas lösning på problematiken med klimatrelaterad migration bör i stället dels vara ett fortsatt starkt engagemang i klimatpolitiken samtidigt som andra typer av internationella

avtal sluts om den aktuella migrationen i nära dialog med de drabbade. Därmed yrkar partistyrelsen **att motion V 8 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion V 8 anses besvarad**

V 9. Rätt- och skyldighet till svenskaundervisning från dag ett i asylprocessen.

Den svenska migrationspolitiken är idag ett totalt haveri som skapar bidragsberoende och passiva nya medborgare som har svårt att ta sig in i det svenska samhället. Det finns stora systemfel som gör att det tar alldeles för lång tid för nya medborgare att försörja sig själva. En stor del av detta beror på för dålig svenska. De asylsökande bryts sakta ner av ovisshet och sysslolöshet. Svenskaundervisningen måste komma igång tidigare, bli bättre och använda sig av den nya tekniken.

Svenskaundervisningen bör komma igång redan samma dag som en person söker asyl och pågå till dess att personen talar god svenska, får ett jobb eller av en eller annan orsak lämnar landet.

Svenska bör från dag ett läras ut digitalt för att är så småningom blandas upp med klassisk SFI i klassrumsform. Svenskaundervisningen bör vara obligatorisk och närvaro tas via biometrisk autentisering.

Vi har i Sverige idag några av världens bästa språkutbildare och vi har även programmering i världsklass. Vi bör skapa kurser i de språk som är vanligast bland de asylsökande som t.ex tigrinja, dari, arabiska och somaliska likväl som engelska och en generell kurs.

Detta är en både en rättighet och en skyldighet. Svenska bör studeras minst 6 timmar om dagen, dvs 30 timmar i veckan av alla som är 16 år eller äldre. Får en person jobb eller blir föräldraledig bör kravet på studier gå ner till en timme om dagen (5 timmar i veckan).

Målet med denna reform är att inkludera människor och att motverka det limbo av sysslolöshet som många asylsökande upplever. De människor som söker sig till Sverige kommer snabbare kunna ta del av samhället och själva bli en del av arbetsmarknaden.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att från dag ett i asylprocessen erbjuda en obligatorisk svenskaundervisning.**

Motionär: Christofer Elde, Huddinge

Svar till V 9

Motion V 9 lyfter ett behov av fler insatser för att asylsökande ska få lära sig svenska och föreslår att en obligatorisk svenskundervisning ska erbjudas från dag ett i asylprocessen. Partistyrelsen delar fullt ut den ambitionen. Redan idag erbjuds asylsökande Svenska från dag ett, en utbildningsform som i praktiken fungerar både som en introduktion till svenska språket och en första kontakt med det svenska samhället.

I takt med att EBO-lagstiftningen fasas ut kommer fler personer bo på Migrationsverkets boenden och därför ha än

större möjligheter än idag att tillgodogöra sig den utbildningsinsatsen.

Liberalerna ser också ett stort behov av förbättra SFI-undervisningen efter att man fått uppehållstillstånd med både krav och möjligheter. Krav på deltagande och möjlighet att få individuellt anpassad hjälp att klara svenskan.

Därtill har Liberalerna inom ramen för regeringen drivit på både för att förlänga satsningen på Svenska från dag ett för ukrainare men även sett till att föreslå att ukrainare ska kunna ta del av SFI. Därmed yrkar partistyrelsen **att motion V 9 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion V 9 anses besvarad**

V 10. Behåll möjligheten att byta spår

Under regeringen Reinfeldt infördes möjligheten för asylsökade som blev nekade asyl att byta spår och bli kvar som arbetskraftsinvandrare. Detta dels för att det är helt galet att skicka hem skattebetalande medborgare dels för att ge ett ytterligare incitament till att så snart som möjligt börja arbeta.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att liberalerna försvarar möjligheten för asylsökande att byta spår.**

Motionär: Christofer Elde, Huddinge

Svar till V 10

Motion V 10 föreslår att att Liberalerna tar ställning för att försvara möjligheten för asylsökande att byta spår. Partistyrelsen menar att människor som kommer till Sverige för att arbeta ska ha en rättvis chans att stanna i vårt land. Spårbytet är dock inte rätt sätt att göra det.

I en granskning utförd av Riksrevisionen påtalas stora brister i systemet för spårbyte (RiR 2022:21). Systemet för spårbyte i migrationsprocessen har brister när det gäller kontroller och uppföljning. Därmed finns risk för att skenanställningar och missbruk inte upptäcks, och att utsatta människor utnyttjas av oseriösa arbetsgivare.

En ordnad migrationspolitik förutsätter att ett nej är ett nej och att den som saknar skyddsskäl lämnar landet. Spårbytet skapar idag istället starka incitament att komma till Sverige med en ogrundad asylansökan och sedan medelst fusk göra ett spårbyte under asylprocessen.

Därmed underminerar spårbytet asylrätten och den leder till ökad belastning på handläggning av asylärenden vilket drabbar dem som inte har ogrundade asylansökningar. Partistyrelsen yrkar därmed **att motion V 10 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion V 10 avslås**

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion V 1 yrkande 1 och 4 anses besvarade
2. **att** motion V 1 yrkande 2 och 3 avslås
3. **att** motion V 2 avslås
4. **att** motion V 3 anses besvarad
5. **att** motion V 4 anses besvarad
6. **att** motion V 5 anses besvarad
7. **att** motion V 6 anses besvarad
8. **att** motion V 7 anses besvarad
9. **att** motion V 8 anses besvarad
10. **att** motion V 9 anses besvarad
11. **att** motion V 10 avslås

Rapport Konkurrenskraft

Kapitel 2: Sverige ska locka världens bästa talanger

12. Fria vägar för de som stärker svensk konkurrenskraft. Inför ett nytt system för arbetskraftsinvandring för dem med eftertraktad kompetens men som ännu inte har ett jobberbjudande, som utgår från Kanadas poängsystem.
13. Inför en Talangexpress för ansökningar om arbetstillstånd till kvalificerade yrken. Expressfilen riktar sig mot personer med spetskompetens samt experter och entreprenörer med tillhörande familjer och innebär att ett beslut efter ansökan om uppehållstillstånd ska ges redan inom två veckor.
14. Inför särskilda visum för de som fått positiva beslut eller med stor sannolikhet kommer få det. Ingen med eftertraktad kompetens ska behöva vänta på att få komma till Sverige och börja jobba om man har en arbetsgivare.
15. Se till att fler med forskarutbildning kommer till och stannar i Sverige. Reglerna behöver förenklas och förbättras för studenter som avslutar avancerade studier eller doktorandstudier att ansöka om uppehållstillstånd för vidare studier eller forskningstjänst.
16. Säkerställ flexibla löneregler för bristyrken. Ett permanent lönegolv i närheten av 100 procent av medianlönen kommer sannolikt införas 2024, med möjlighet till undantag för vissa bristyrken. Det ska finnas generösa möjligheter till undantag för yrken där det råder brist. Listan bör uppdateras regelbundet utifrån utvecklingen på arbetsmarknaden.

Rapport Europa

Kapitel 9: Gemensamt ansvar för migrationen

17. Krig, konflikter och fattigdom har genom historien lett till att människor söker sig till andra platser där möjligheterna till ett drägligt liv ter sig bättre. Över 100 miljoner människor i världen är på flykt, de flesta inom sina egna länder, medan andra lyckas ta sig till ett angränsande land eller längre bort. I många länder gör arbetslöshet och förtryck att miljontals människor ser sin framtid i ett annat land än i sitt hemland, och allvarliga klimatförändringar tvingar ännu fler människor att lämna sina hem. På många håll utnyttjas migranter skrupellöst eller används som vapen, inte minst kring Europas gränser.
18. Med samhällen som präglas av frihet och välbefinnande ser sig Europa ofta som ett naturligt mål för den som söker en bättre framtid. Det ska vi vara stolta över. För Liberalerna är en gemensam migrationspolitik därför en huvuduppgift för EU, en värdig politik som slår vakt om asylrätten och som även gör det möjligt att upprätthålla den i praktiken. En del i detta är att samarbetet i frågor om gränsskydd och återvändande vid avslag behöver stärkas. Men det behövs också fler lagliga vägar in till Europa, inte minst för att stoppa den livsfarliga människosmugglingen över Medelhavet. Det handlar exempelvis om högre ambition i mottagningen av kvotflyktingar och att öka möjligheterna till arbetskraftsinvandring till Europa.
19. Alla EU-länder måste ta ett solidariskt, gemensamt ansvar för asylsökande, både praktiskt genom fördelning av sökande och genom ekonomisk solidaritet och administrativt stöd. Det är också en förutsättning för en fungerande integration. Det är en ohållbar situation när flera länder blundar för sina skyldigheter. EU-länder som olagligen trycker tillbaka migranter från gränsen måste få kännbara konsekvenser. Den nya gemensamma migrationslagstiftningen som snart är på plats blir ett viktigt verktyg för att fördela ansvaret och säkra att asylsökandes rättigheter garanteras i hela EU, samtidigt som ogrundade asylansökningar hanteras snabbare. Länder som vägrar ta sitt solidariska ansvar ska kunna få minskade stöd från EU:s sammanhållningspolitik.
20. Den som har skyddsskäl enligt FN:s flyktingkonvention eller som alternativt skyddsbehövande ska få stanna i EU, medan den som får avslag måste återvända till sitt hemland – det är nödvändigt för att bevara asylrätten och ett fungerande asylsystem. EU kan bidra till ett förbättrat återvändande genom att förhandla fram gemensamma återvändandeavtal med länder utanför EU. Alla länder har ett absolut ansvar att bevilja inresa för sina egna medborgare och incitamenten för detta behöver öka, exempelvis genom att koppla EU:s bilateral bistånd till återtagande av medborgare.

- 21.** Fler EU-länder bör ta emot kvotflyktingar, för att avlasta UNHCR:s läger och ge möjligheter till en laglig och ordnad väg till ett nytt liv. Genom vidarebosättning blir mottagandet också mer jämställt eftersom kvinnor idag oftare blir kvar i konflikternas närområden. Fler EU-länder bör också liksom Sverige prioritera utsatta kvinnor, hbtq-personer och personer med funktionsnedsättning. Det skulle bidra till en mer jämställd och human migrationspolitik.
- 22.** Men fri rörlighet inom EU kräver i sin tur att den yttre gränsen till EU och Schengenområdet stärks väsentligt. Liberalerna vill att EU tar över ansvaret för hela den yttre gränskontrollen, för att säkra att samma effektiva gränsskydd och rättssäkra och humana gränskontroller gäller överallt. EU:s gränsskyddsmyndighet Frontex måste därför kraftigt byggas ut. Samtliga EU-länder som uppfyller de krav som ställs – exempelvis Bulgarien och Rumänien – ska omgående släppas in i Schengensamarbetet. Samtidigt är det viktigt att länder som missköter sig snabbt kan suspenderas.

Rapport Europa

Kapitel 9: Gemensamt ansvar för migrationen

- 23.** Bristen på arbetskraft är stor i Sverige och andra EU-länder, och Europas befolkningspyramid visar att den kommer att bristen kommer öka kraftigt. Gemensamma insatser behövs för att attrahera både spetskompetens och personer som vill arbeta i mindre kvalificerade yrken. EU:s system med "blåkort" bör utvecklas och öppnas upp för fler än bara dem med spetskompetens och höga löner. Liberalerna vill även underlätta för personer som fått arbetstillstånd i ett land att resa till och arbeta även i andra EU-länder utan ytterligare byråkrati. För att göra Europa än mer attraktivt som destination för arbetskraftsinvandring vill Liberalerna se fler EU-avtal om viseringsfrihet och viseringsförenkling.

SVERIGE I VÄRLDEN: Försvar och samhällsskydd

W 1. Liberal personalförsörjning i Försvarsmakten

Försvarsmakten står inför en fortsatt tillväxt där omvärldsläget kräver en hög tillgänglighet på personal. Med ett stundande Natomedlemskap ökar behoven och det kan inte uteslutas att Sverige – likt Danmark och Norge – förväntas delta med militär personal i exempelvis Baltikum som ett led i Natos kollektiva försvar. Lagen infördes i en period där fokus fortsatt var på insatsförsvar och nu när behoven ser annorlunda ut bör Liberalerna ompröva sin syn att soldatyrket ska vara begränsat i lag.

Det kan inte vara en liberal princip att med lag begränsa individers möjligheter att tjänstgöra i uniform. Istället bör partiet ta upp de förslag om studieekonomiska incitament som tidigare utredare framförde. Den tidigare formuleringen löd enligt följande: ”Ett studieekonomiskt incitament med syftet att dels verka rekryteringsfrämjande, dels kvarhålla yrkeskategorin kontinuerligt tjänstgörande gruppbefäl, soldater och sjömän i längre sammanlagd anställningstid än den i dag prognostiserade bör införas. Detta system bör utformas så att individen får lättnader av studieekonomisk karaktär beroende på antalet år individen tjänstgjort hos Försvarsmakten.”

Därutöver bör Liberalerna eftersträva att ersättningsnivån för dagens kadetter höjs ytterligare, som lägst till 350kr om dagen och på sikt till 425kr om dagen för att göra officersutbildning mer konkurrenskraftig. Givet att antal värnpliktiga ska öka samt att nivån för deras ersättning är 146kr om dagen och 146kr per dag i utbildningspremie bör partiet även eftersträva att denna nivå justeras uppåt till lägst 200kr. En sådan justering gör även att hemvärnssoldater får en ökad ersättning vilket är motiverat utifrån rådande omvärldsläge och den insats denna personalkategori utför.

Ytterligare en personalkategori som är relevant att lyfta upp är reservofficerarna som har en viktig roll i totalförsvarets tillväxt. Under 2022 tog riksdagens beslut om att förbättra möjligheterna för reservofficerare att tjänstgöra, vilket innebär att deras rätt till tjänstledighet från ordinarie arbetsgivare behöver inarbetas i lag. Därutöver är det skäligt att se över olika former av löneutfyllnad, något som endast staten erbjuder och i övriga fall är upp till den enskilda arbetsgivaren.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att avskaffa Lag (2012:332) om vissa försvarsmaktsanställningar
2. **att** Liberalerna arbetar för att införa ett studieekonomiskt incitament – i enlighet med SOU 2016: 63 – som utformas så att individen får lättnader av studieekonomisk

misk karaktär beroende på antalet år individen tjänstgjort hos Försvarsmakten

3. **att** Liberalerna eftersträvar att dagersättning enligt officersförförordning (SFS 2007:1268) ökar till lägst 350kr om dagen
4. **att** Liberalerna verkar för att ersättning till värnpliktiga i förordning (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga höjs till 200kr om dagen
5. **att** Liberalerna säkerställer att reservofficerares rätt till tjänstledighet för att tjänstgöra i Försvarsmakten – i enlighet med riksdagens beslut under 2022 – inarbetas i lag.

Motionär: Fredrik Runesjö, Stockholm; Fredrik Sveningsson, Gislaved/Gnosjö; Tobias Davidsson, Stockholm; Mårten Landström, Salem; Oscar Ljungberg, Stockholm; Kristofer Andersson, Knivsta; Urban Wikman, Umeå; Anton Sjöstedt, Arvika; David Valentin Lidwall, Stockholm; Susan El Hark, Täby; Pär Gustafsson Kurki, Uppsala

W 2. Yrkesförsvar, på riktigt den här gången.

Grunden för den svenska försvarsförmågan är de kvinnor och män som tjänstgör för att göra skillnad för sitt land. De förtjänar mycket bättre villkor.

Samtidigt som den politiska debatten pratar om volymer av värnpliktiga i framtiden blöder Försvarsmakten. Under 2023 har vi fått ta del av nyheter som att unga inte vill stanna kvar som soldater efter genomförd värnplikt, och att ett 20-tal stridspiloter säger upp sig på grund av för dåliga villkor. Problemet är uppenbart och lösningen är tydlig: det måste löna sig att vara militär i Sverige.

Som en följd av Rysslands invasion av Ukraina vill regeringen att fler unga ska göra värnplikten. Ungefär 10 000 värnpliktiga per år kan bli aktuellt. Samtidigt har det alltså Försvarsmakten stora svårigheter att lyckas behålla redan utbildad personal. Det duger inte, det är ett slöseri med både pengar och kompetens.

Dagens system som Försvarsmakten och ansvariga politiker förlitar sig på bygger på en omvänd behovstrappa, där anställda stannar kvar av lojalitet och för att man i grund och botten trivs med sitt arbete, men utan att man får en skälig lön för sitt arbete. Reaktionerna nu tycks yrvakna – som att det är förvånande att unga söker sig till andra karriärvägar när man tjänar mer på att jobba i butik än att vara soldat på heltid. På senare år har återetableringen av värnplikten skynt detta faktum. Innan årsskiftet 2023 pratade försvarsminister Pål Jonsson om en ökning av antalet värnpliktiga med 40 %, utan att säga något om hur man ska göra för att dessa ska vilja arbeta vidare militärt. Istället för att trygga långsiktig och håll-

bar försörjning av personal till det svenska försvaret kommer värnpliktiga användas för att täcka upp de luckor som uppstår.

Sverige behöver ett modernt försvar och ett yrkesförsvar är det. Faktum är att Sverige och Finland är undantag när det kommer till värnpliktens existens i Nato, så att det går att bygga ett fungerande försvar utan värnplikten är inte bara möjligt i teorin, det är fullt möjligt i praktiken. Det uppenbara problemet med försvarspolitiken under Alliansregeringen var att försvarsanslagen minskade, inte att värnplikten avskaffades. Värnplikten borde avskaffas och politikerna måste vara beredda att låta försvaret kosta pengar. Det handlar det om att försvara friheten, och det är det viktigaste som finns.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar ställning för att värnplikten ska avskaffas
2. **att** Liberalerna verkar för att soldatlönerna ska höjas
3. **att** Liberalerna tar ställning för att antalet yrkessoldater ska bli fler
4. **att** Liberalerna tar ställning för att tidsbegränsningen för hur länge man får vara anställd som soldat avskaffas.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till W 1, W 2

I **motion W 2** föreslås att Liberalerna tar ställning för att värnplikten ska avskaffas, att Liberalerna verkar för att soldatlönerna ska höjas, att Liberalerna tar ställning för att antalet yrkessoldater ska bli fler och att Liberalerna tar ställning för att tidsbegränsningen för hur länge man får vara anställd som soldat avskaffas.

I **motion W 1** föreslås att Liberalerna verkar för att avskaffa Lag (2012:332) om vissa försvarsmaktsanställningar, att Liberalerna arbetar för att individen får lättnader av studieekonomisk karaktär beroende på antalet år individen tjänstgjort hos Försvarsmakten, att Liberalerna eftersträvar att dagessättning enligt officersförordning (SFS 2007:1268) ökar till lägst 350kr om dagen, att Liberalerna verkar för att ersättning till värnpliktiga i förordning (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga höjs till 200kr om dagen och att Liberalerna säkerställer att reservofficersares rätt till tjänstledighet för att tjänstgöra i Försvarsmakten inarbetas i lag.

Partistyrelsen delar motionärernas engagemang för alla de soldater, sjömän, frivilliga och civilanställda som möjliggör försvaret av Sverige. Villkoren måste förbättras för dessa personer. Därför föreslår partistyrelsen bland annat reformer för en förbättrad personalförsörjning i den säkerhetspolitiska rapport som läggs fram för detta landsmöte. Och därför är Liberalerna också en ledande röst i rikspolitiken i dessa frågor.

En naturlig del av försvarspolitiken framåt bör vara att möjligheten till värnplikt kvarstår till de fall och den tid där den är nödvändig. En sådan tid är nu: Liberalerna tog vid landsmötet 2003 ställning för att göra värnplikten vilande. Men i samband med 2003 års beslut slog partistyrelsen också fast följande i sitt yttrande: "Pliktlagstiftningen bör dock finnas kvar. [... Regeringen kan] då i ett tillspetsat läge ge myndigheterna tillstånd att kalla in personal som behövs för att säkerställa kompetens

och uppfyllnad av reservförband." Riksdagens beslut blev också, helt i enlighet med vad Liberalernas landsmöte beslöt elva år tidigare, att plikten kunde aktiveras på nytt om läget i omvärlden drastiskt försämrades eller om försvaret inte kunde rekrytera soldater på frivillig väg. Vi har sedan dess sett en situation där båda dessa scenarier har blivit verklighet. Försvarsmakten har upplevt stora svårigheter med att bemanna försvaret fullt ut med anställda yrkessoldater. Därtill har läget i omvärlden år för år försämrats. Den nu aktiverade värnplikten ska inte ersätta ett yrkesförsvar, utan ska komplettera den rekrytering av soldater som sker på frivillig väg vilka fortsatt bör vara grundplåten i personalförsörjningen. Partistyrelsen konstaterar mot denna bakgrund att förutsättningar varken finns för att avskaffa värnplikten, eller att göra den vilande. Däremot anser vi som liberaler att pliktinstrumentet bör hanteras med stor respekt för det tvång det ytterst vilar på.

Detta för oss in på att Försvarsmakten och andra myndigheter och organisationer i totalförsvaret bör vara attraktiva arbetsgivare. Så är inte fallet i dag på allt för många sätt. Personalförsörjningen fortsätter att vara en försvarspolitisk kärnfråga. Inte minst ska fler värnpliktiga och nya medarbetare utbildas av för få med rätt erfarenhet. Det är avgörande att fler vill söka sig till försvaret och därefter vill stanna kvar. Partistyrelsen är inte bered att med landsmötesbeslut binda partiet vid enskildheter av personalpolitiken som i hög grad bör hanteras av arbetsmarknadens parter eller att rakt av avskaffa Lag (2012:332). Partistyrelsen instämmer i motionärernas ingångar om att Liberalerna ska stå upp för ett försvar som fler vill söka sig till och stanna i, samt hänvisar till den rapport om säkerhetspolitik som presenterats för landsmötet.

Frågor kring bemanning av försvaret tas även upp i rapporten om Utrikes- och säkerhetspolitik, kapitel 7.

Partistyrelsen föreslår därför att **motion W 2 yrkande ett avslås, samt att yrkande två, tre och fyra anses besvarade**. Samt att **motion W 1 yrkande ett avslås, yrkande två anses besvarat, att yrkande tre och fyra avslås samt att yrkande fem anses besvarat**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion W 1 yrkande 1, 3 och 4 avslås
2. **att** motion W 1 yrkande 2 och 5 anses besvarade
3. **att** motion W 2 yrkande 1 avslås
4. **att** motion W 2 yrkande 2, 3 och 4 anses besvarade

Särskilt yttrande 1

Erik Berg lämnar i anslutning till **motion W 2** följande särskilda yttrande: "Värnplikt är oförenligt med liberal ideologi. Frivillighet måste utgöra basen för rekrytering till GMU. Bifall motion W 2."

W 3. Sveriges främsta totalförsvarsparti Liberalerna

Vi Liberaler ska kontinuerligt arbeta för att stärka vår position som Sveriges främsta totalförsvarsparti. Genom att förbättra våra kunskaper och expertis inom området samt ha en öppen och tillgänglig kommunikation. Vidare vara pålitliga, kompetenta och engagerade i vårt arbete inom totalförsvarsområdet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** liberalerna ska vara det självklara valet för alla totalförsvarsrelaterade frågor.

Motionär: Svante Forslund, Enköping; Johann Wischer Sjöberg, Enköping; Adam Fröjdfeldt, Enköping; Franz Laufke, Enköping

Svar till W 3

I **motion W 3** yrkas att Liberalerna ska vara det självklara valet för alla totalförsvarsrelaterade frågor och att partiet ska arbeta kontinuerligt för att stärka sin position som Sveriges främsta totalförsvarsparti.

Partistyrelsen instämmer med motionärerna om att Sveriges totalförsvarsförmåga är en central fråga för ett liberalt parti. Liberalerna har genom åren varit starkt pådrivande för att stärka totalförsvaret. Liberalerna har också haft en självklar ställning i försvarsdebatten och har vågat bilda opinion till alltifrån försvaret av Gotland, förbättrad lagerhållning och Nato-medlemskap. Partistyrelsen vill verka i den riktningen även framgent och menar att det politiska arbete som partiet nu bedriver tillgodoser motionärernas viljeinriktning. **Motion W 3 bör med anledning av detta anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion W 3 anses besvarad.

W 4. Bygg fler skyddsrum och utöka kontrollen

I Sverige finns det idag drygt 65 000 skyddsrum, de flesta belägna i större orter. Sedan 2002 har det inte byggts några skyddsrum alls och Sveriges befolkning har sedan dess ökat med ca 1,5 miljoner människor. Skicket på skyddsrummen varierar stort och enligt MSB som ansvarar för kontrollen finns det ett behov av att modernisera en del av beståndet.

Fastighetsägaren är ansvarig för att skyddsrummet är i brukbart skick och att det är tydligt skyltat, oavsett om fastighetsägaren är privat, offentlig eller om det är ett företag, men då de obligatoriska kontrollerna inte genomförs så ofta är det idag oklart vilka skyddsrum som på kort varsel skulle kunna tas i bruk vid höjd beredskap.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** MSB får uppdrag och resurser för att genomföra tätare och systematiska kontroller av de skyddsrum som finns idag
2. **att** fler skyddsrum byggs där behov finns
3. **att** fastighetsägare som äger och ansvarar för ett skyddsrum ska få tillräcklig information och vid behov ekonomiskt stöd för att kunna ta det samhällsansvar som krävs för att varje skyddsrum blir brukbart och säkert.

Motionär: Monica Tellström, Nacka

Svar till W 4

I **motion W 4** yrkas att MSB får i uppdrag och resurser för att genomföra tätare kontroller av de skyddsrum som finns idag, att fler skyddsrum byggs där behov finns samt att fastighetsägare får tillräcklig information och vid behov ekonomiskt stöd för att kunna ta det samhällsansvar som krävs för att varje skyddsrum ska bli brukbart och säkert.

Partistyrelsen vill lyfta fram att regeringen arbetar med frågan om ett modernt skyddsrumsbestånd. Utredningen Ett starkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU 2022:57) behandlar frågan och partistyrelsen bedömer det rimligt att för tillfället invänta kommande proposition. Partistyrelsen anser därför att **motion W 4 yrkande 1–3 bör anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion W 4 anses besvarad

W 5. Öka skyddet av vår infrastruktur

Hot mot el, vatten, avlopp, fibernät, järnvägar, vägnät och annan vital infrastruktur har alltid funnits men hotbilden har de senaste åren drastiskt förändrats. Framför allt genom den snabba utvecklingen av tekniken för drönare. Tidigare bestod hoten av sabotage på plats av enskilda individer eller grupper från främmande makt. Idag kan fienden utan att beträda svensk mark med hjälp av drönare och raketer slå till mot infrastrukturen. Och drönare kan massproduceras till låg kostnad.

De senaste årens utveckling har också visat att ett land kan lyckas stå emot en invasionsarmé men ändå riskera att förlora kriget genom fiendens luftburna ständigt pågående angrepp mot viktig infrastruktur. Ett utnötningskrig helt enkelt där vardagen till sist blir så outhärdlig att man tvingas ge upp.

Sverige är till den övervande delen omgivet av hav och en bit ut från land blir havet internationellt vatten. Det innebär att främmande krigsfartyg skulle kunna ligga längs Sveriges kust och skicka otaliga attackdrönare och missiler mot mål på land. Denna nya hotbild måste vi snarast anpassa oss till.

Nya infrastruktursatsningar får ofta mycket långvariga konsekvenser. Som exempel kan nämnas järnvägen mellan Lund och Malmö. Den invigdes 1856 och sträckningen idag är densamma som då. Eftersom infrastruktursatsningar är långsiktiga så måste vi tänka oss för en extra gång innan vi tar investeringsbeslut. Och vi måste fundera på riskerna under projektets genomförande men framför allt på riskerna i den dagliga löpande verksamheten.

Det effektivaste sättet att hantera riskerna, är att ta hänsyn till dem redan i planeringsfasen. Inte när den nya infrastrukturen redan är tagen i drift. För då är handlingsmöjligheterna mycket färre. Därför bör det vara **obligatoriskt** att, vid alla planer på förändringar i vital infrastruktur, vare sig det rör sig om nedläggning eller nyinvestering, kartlägga och redovisa hur avbrottsriskerna, inklusive de från fientliga angrepp, påverkas.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna verkar för att det skall vara obligatoriskt att, vid alla planer på förändringar i vital infrastruktur,

vare sig det rör sig om nedläggning eller nyinvestering, kartlägga och redovisa hur avbrottsriskerna, inklusive de från fientliga angrepp, påverkas.

Motionär: Ulf Paulsson, Lund

Svar till W 5

I **motion W 5** yrkas att Liberalerna ska verka för att det ska vara obligatoriskt vid alla planer på förändringar i eller nyinvesteringar av vital infrastruktur, att kartlägga riskerna för avbrott och dess konsekvenser.

Partistyrelsen delar motionens inriktning att sårbarheten kring vital infrastruktur är en angelägen fråga att lyfta. Infrastrukturinvesteringar eller förändringar bör alltid analyseras långsiktigt och ur ett helhetsperspektiv, där säkerhet och sårbarhet ska lyftas fram.

Liberalerna har länge lyft frågan om att stärka samhällets robusthet. Exempelvis arbetar den liberala borgerliga regeringen med frågan om den vitala infrastrukturens robusthet på flera olika sätt, bland annat har den tillsatt en nationell tele-samverkansgrupp (Fi2023/01681) med uppgift att delta i den fredstida planeringen för totalförsvarets behov av elektroniska kommunikationer vid höjd beredskap och i planeringen och samordningen av åtgärder inför och vid fredstida krissituationer. Regeringen har även givit Statens energimyndighet i uppdrag (KN2023/02999) att under 2023 uppmuntra och stödja genomförandet av stresstester inom energisektorn samt lagt fram ett lagförslag (Prop. 2022/23:116) för att skydda svenska säkerhetsintressen vid utländska direktinvesteringar. Partistyrelsen anser därför att **motion W 5 bör anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion W 5 anses besvarad**

W 6. Skjutbanorna bör kategoriseras som "kritisk infrastruktur"

Sverges skjutbanor är mycket viktiga för själva landets framtid, för jägare, viltet men även för polis och försvar med militär men även civilt skytte.

Behovet av att upprätthålla och utöka nätverket av skjutbanor ökar då skjutbanornas verksamhet är för närvarande hotad på grund av den bristfälliga och oförutsägbara situationen i fråga om miljötillstånd samt utbyggnaden av städerna.

Skjutbanorna bör kategoriseras som "kritisk infrastruktur", särskilt eftersom den skjutövningsverksamhet som de möjliggör är av betydelse för landets försvar och samhällets övergripande säkerhet. Banorna innebär också att de jaktvårdsföreningar som bistår polisen med storviltsassistans, har möjlighet att öva skytte regionalt. Det bör erbjudas mer heltäckande utbildning för jägare i säker vapenhantering och ansvarsfull skjutskicklighet i samband med jägarexamen

Bly i kulor lakar enbart ut i sura miljöer, där finns blyförbud sedan länge, på skjutbanor kan kulor tas hand om efter som dessa hamnar i jordvallarna och då inte påverkar miljön alls men trots detta pågår påtryckningar för att lägga ner övning eller tävlingsskytte i många delar av landet på olika sätt. I Finland pågår detta just nu.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att liberalerna ska öka skyddet för landets skjutbanor genom att kategorisera dessa som kritisk infrastruktur.**

Motionär: Urban Wikman, Umeå

Svar till W 6

Motion W 6 argumenteras för att skjutbanor bör klassas som kritisk infrastruktur. Motionären vill öka skyddet för skjutbanor på grund av dess betydelse för totalförsvaret och påtalar även att de är viktiga för jaktvårdsföreningar som vid behov bistår polisen.

Enligt FOI:s rapport om kritisk infrastruktur definierar varken EU-länder, USA, Kanada eller Nato skjutbanor som kritisk infrastruktur. Klassificeringen kritisk infrastruktur är i dag reserverad för en viss typ av ytterst avgörande infrastruktur. Den i dag rådande definitionen innefattar "samhällsviktig verksamhet" så som elförsörjning, telekommunikation, vissa IT-system och betalningssystem. Även om partistyrelsen instämmer i motionens ansats, att skjutbanor är en viktig länk i den kedja som utgör Sveriges totalförsvarsförmåga, ställer sig partistyrelsen tveksam till om en klassificering av skjutbanor som kritisk infrastruktur kommer uppnå de mål som motionären vill nå med en sådan klassificering. Partistyrelsen anser därför att **motion W 6 skall anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion W 6 anses besvarad**

W 7. Tydliggör bibliotekens roll i totalförsvaret

Biblioteken har en mycket viktig roll i vårt samhälle för såväl demokrati, mötesplatser, läskunnighet, kultur, informations-spridning, källgranskning och mycket annat. Under de senaste åren där vardagen starkt präglats av coronapandemin och Rysslands invasion av Ukraina har vi blivit varse vilken viktig roll biblioteken kan ha när de hålls öppna och möter besökarnas behov av korrekt och aktuell information, nyhetsförmedling från olika delar av världen, litteratur som förmedlar eftersökt kunskap och mycket annat.

Under pandemin tolkade kommunerna bibliotekens uppdrag i kris på väldigt olika sätt, och sedan dess har ett samtal pågått om hur bibliotekens roll bör se ut i olika krissituationer samt vilken roll de bör ha som en del av civilförsvaret. Jag anser att vi bör ta tillvara den samlade kunskap i informations- och medievetenskap som finns på landets bibliotek för att stärka motståndskraften mot desinformation, som en del av det psykologiska försvaret. För att detta ska fungera väl behöver bibliotekens uppdrag som en del av totalförsvaret tydliggöras i bibliotekslagen och/eller på annat sätt i nationella styrdokument. Kommunernas ansvar för att tillse att nödvändig och tillförlitlig teknisk utrustning finns samt att relevant kompetensutveckling av bibliotekspersonal genomförs, bl.a. för att möta människor i kris.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att bibliotekens roll i totalförsvaret tydliggörs i nationella styrdokument.**

Motionär: Monica Tellström, Nacka

Svar till W 7

I **motion W 7** yrkas att bibliotekens roll i totalförsvaret ska tydliggöras i nationella styrdokument. Motionären hänvisar till att kommunerna har tolkat bibliotekens roll i krissituationer på olika sätt, vilket lett fram till diskussioner om bibliotekens funktion inom totalförsvaret. Motionären menar att biblioteken har en viktig roll att fylla i totalförsvaret med tanke på den samlade kunskap som finns om information- och medievetenskap. Biblioteken kan därmed stärka motståndet mot desinformation och bli en del av det psykologiska försvaret.

Partistyrelsen vill påminna om att partiet inom flertalet politikområden verkar för att stärka totalförsvaret. Partistyrelsen instämmer med motionären om att biblioteken har en viktig roll att fylla i samhället och därför även i totalförsvaret. I den säkerhets- och utrikespolitiska rapporten som presenteras på landsmötet lyfts frågan om bibliotekens roll i totalförsvaret. Partistyrelsen föreslår därför att **motion W 7 bör anses som besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion W 7 anses besvarad

W 8. Låt de småskaliga solcellsanläggningarna bli en del av civilförsvaret

Solceller och civilförsvaret

Den senaste tidens utveckling i vår omvärld har tydliggjort hur sårbart vårt moderna samhälle är och att en viktig strategi för en angripare kan vara att försöka slå ut den civila infrastrukturen i vårt samhälle. Som exempelvis försörjningen av el, vatten och värme. Det gäller därför för dagens civilförsvaret att finna nya sätt för att mildra effekterna av sådana angrepp.

När jag per cykel ser mig omkring i mitt närområde upptäcker jag varje gång nya tak med installerade solceller. Samma när jag tar en biltur utanför staden. Dessa tak skulle kunna utgöra en viktig del i vårt framtida civilförsvaret. I nuläget är en funktion inbyggd i styrsystemet för solcellerna som gör att vid ett avbrott ute på nätet stängs den egna solexproduktionen av (för att förhindra skador hos de elektriker som håller på att laga det externa nätet). Så just när man behöver den egenproducerade elen som bäst har man ingen tillgång till den.

Genom några relativt enkla åtgärder skulle vi kunna minska sårbarheten vid strömavbrott: 1/ Installera ett styrsystem för solcellerna som vid ett externt elavbrott ser till att solcellerna fortsätter producera el för konsumtion internt i villan eller lägenheten och samtidigt blockerar att ett eventuellt elöverskott skickas ut på det externa elnätet. 2/ Installera ett mindre batteri med kapacitet att överbrygga dygnsvariationerna. 3/ Se till att lägga vitala funktioner som kyl, frys, spis och värmepump på en egen elslinga och programmera systemet så att denna elslinga automatiskt prioriteras vid elbrist. Även vid långvariga externa strömavbrott skulle det då vara möjligt att upprätthålla de viktigaste funktionerna för att kunna klara vardagen: fungerande kyl, frys och matlagingsmöjligheter samt för många även viss uppvärmning.

Om dessa enkla åtgärder kunde införas i större skala skulle det innebära en betydande höjning av den civila beredskapen och det till förmodligen en ganska överkomlig kostnad.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna verkar för att de småskaliga solcellsanläggningar som finns på villatak och liknande vid ett externt strömavbrott kopplas bort från nätet men tillåts fortsätta att producera el för eget bruk och därigenom minska civilsamhällets sårbarhet.

Motionär: Ulf Paulsson, Lund

Svar till W 8

I **motion W 8** yrkas att Liberalerna ska verka för att solceller på hushåll tillåts fortsätta producera el även vid ett externt strömavbrott. Detta är en skillnad gentemot dagens system, då styrsystemet stänger av solexproduktionen vid ett strömavbrott, för att förhindra skador för reparatörer. Motionären beskriver olika tekniska lösningar som skulle tillåta hushållen att behålla strömmen, samtidigt som det externa nätet kan repareras, och anför att detta skulle minska samhällets sårbarhet.

Liberalerna arbetar aktivt för att stärka samhällets robusthet och Sveriges totalförsvarsförmåga. Till detta landsmöte presenteras exempelvis en ny rapport om säkerhetspolitik. Partistyrelsen anser att förslaget i motionen är för detaljerat för att bifallas av landsmötet. Även om ansatsen att fördjupa den civila beredskapen är god, anser partistyrelsen att frågan är av sådan teknisk karaktär att den inte bör avgöras av landsmötet. Inte minst är teknikutvecklingen för solceller just nu mycket snabb samtidigt som energipolitiken i stort genomgår en omläggning i liberal riktning. Partistyrelsen föreslår därför att **motion W 8 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion W 8 avslås

W 9. De tre Hoten!

Epidemier av olika slag har genom historien orsakat massdöd! Det har också de många krigen som människor fört mot varandra. Stora områden har ibland tömts på mänskligt liv. Men globala hot, riktade mot mänskligheten i dess helhet, har vi sluppit – fram till de senaste hundra åren. Nu finns de i minst tre versioner.

1. Kärnvapnen

Under andra världskriget presenterade forskare för sina regeringar i Tyskland och USA den forskning de ägnat årtal åt och som nu öppnade möjligheter att skapa förödande vapen av aldrig skådat slag. Regeringarna visade stort intresse för saken och avsatte enorma resurser till utvecklingen av dessa vapen, de så kallade kärnvapnen.

USA och dess allierade krossade Hitlers Tyskland. Tyska forskare som kunde ha något att bidra med togs över till Amerika, och bidrog där till forskningen om kärnvapnen.

Innan den första fullskaliga provsprängningen skulle äga rum frågade den amerikanske presidenten, Harry S. Truman sina främsta forskare, om de kunde garantera att provsprängningen inte satte i gång processer i atmosfären, som skulle leda till att allt liv på jorden utplånades. Den risken, försäkrade forskarna, var mikroskopiskt liten, men fullständigt kunde den inte uteslutas. Truman nöjde sig med svaret och snart därefter fick åskådare, placerade långt från sprängplatsen, se den första

atomsvampen växa fram över öknen. Vilken tur för oss alla att forskarna visade sig ha rätt!

Efter bomberna över Hiroshima och Nagasaki kapitulerade Japan. Sedan dess har allt flera stater skaffat sig allt kraftfullare kärnvapen. Trots internationella överenskommelser om begränsade innehav lär det befintliga antalet kärnvapen vara tillräckligt för att utrota mänskligheten och ett stort antal andra arter från jorden.

2. Klimatförändringen

Särskilt om vi överstiger den av forskningen, FN och EU angivna gränsen för den pågående uppvärmningen nalkas vi, anger FN:s Klimatpanel, punkten utan återvändo, d v s vi förlorar den möjlighet vi ännu har att stoppa värmen från att fortsätta stiga.

För att förhindra att hettan breder ut sig över allt fler områden och att marken helt förtorkas så att människor inte kan vistas där, bör vi tveklöst ta varningarna från FN:s Klimatpanel på största allvar. De flyktingströmmar som kan komma att söka sig till de delar av jorden där människor fortsatt kan leva och finna den mat de behöver, kan bli så stora att inga murar kommer att räcka till att hålla dem borta. Konsekvenserna kan vi nog alla föreställa oss.

3. Artificiell intelligens – AI

Vi är många som sett utvecklingen av artificiell intelligens som något hoppingivande. AI-tekniken utvecklas nu enormt snabbt och har stor potential att förändra våra liv på många sätt. AI kan hjälpa oss lösa komplexa problem, förbättra vår hälsa och välfärd, öka vår effektivitet och produktivitet samt bidra till ett mera hållbart samhälle. Vi har förhoppningar om att AI ska kunna erbjuda oss skräddarsydda, högkvalitativa och billiga produkter och tjänster och underlätta vår tillgång till information och utbildning. Vi skulle kunna få kortare arbetstider och mera tid och råd till kultur och resor. Vilka framtidsmöjligheter!

Men nu läser vi även om farorna med A I. Fruktar vad allt som kan hända om "anden i flaskan" slipper ut. Det kan bli ett oerhört kompetent vapen i händerna på en galen autokrat. Orsaka massförstörelse och massförtryck. Kanske kan superintelligent AI utan mänskliga känslor bli det som utplånar mänskligheten.

Vad behöver, kan och bör göras för att avvärja hoten mot mänskligheten?

Kan inte begära av mig själv, mitt kära liberala parti eller någon annan att genast ge goda svar på den ställda frågan. Forskare, filosofer och många andra kan ge oss värdefulla idéer och uppslag. Men problemet är och förblir politiskt och det är politiker som tillsammans måste söka samförstånd och enas om de åtgärder och kontroller som till mänsklighetens bästa behöver beslutas och genomföras.

Liberaler har gjort sig kända för att vara först med att väcka förslag till politiska lösningar på väsentliga och svåra frågor. Liberaler driver också på för att få sina förslag genomförda. Ofta blir det dock först när flera och större partier tar över de liberala förslagen och gör dem till sina som förslagen blir antagna och genomförda. Åran blir då ofta deras.

Detta får inte hindra oss liberaler från att fortsätta ta initiativ, att söka och lansera lösningar på stora, allvarliga och allt

överskuggande problem. Faror som hotar hela mänskligheten är av det slaget.

Min förhoppning och önskan är således att Liberalerna tar initiativet till en tankargrupp av idérika personer, gärna med globala, vetenskapliga och/eller politiska erfarenheter med uppgift att söka och presentera förslag till åtgärder för att minska hoten mot mänskligheten.

Det som tankargruppen föreslår väcker, förhoppningsvis, vilja till debatt såväl inom Sverige som efterhand i allt flera länder – debatt som syftar till förslag att behandlas i internationella fora, däribland FN och EU.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna engagerar sig mot nu kända och möjligen tillkommande hot mot mänskligheten och dess överlevnad
2. **att** Liberalerna prövar förutsättningarna att samla idérika och erfarna personer kring uppgiften att framlägga förslag till vad som kan och bör göras för att sätta stopp för den utveckling, som utgör ett växande hot mot mänskligheten i dess helhet.

Motionär: Hadar Cars, Stockholm

Svar till W 9

I motion W 9 förslår motionären att Liberalerna engagerar sig mot nu kända och möjligen tillkommande hot mot mänskligheten och dess överlevnad. Samt att Liberalerna prövar förutsättningarna att samla idérika och erfarna personer kring uppgiften att framlägga förslag till vad som kan och bör göras för att sätta stopp för den utveckling som utgör ett växande hot mot mänskligheten i dess helhet.

Partistyrelsen instämmer i att Liberalerna har gjort sig kända för att vara först med att väcka förslag till politiska lösningar på väsentliga och svåra frågor. Det liberala framåtblickande engagemanget sträcker sig som ett pärlband från demokrati och näringsfrihet, till medlemskap i EU, en rad jämställdhetssegrar, pensionsreformen, inträdet i Nato och så vidare. Den liberala ideologin har på punkt efter punkt visat sig överlägsen på att ge svar för framtiden. Detta arbete ska känneteckna också vår tid. Det är därför exempelvis självklart att till det här landsmötet exempelvis föreslås ny politik från arbetsgrupper inom bland annat säkerhetspolitik, klimatarbete och konkurrenskraft: Tre områden med bäring på de frågor som motionären beskriver. Partistyrelsen kommer ha all anledning att återkomma också framåt om liberala lösningar på dessa och andra ödesfrågor för friheten i vår tid. Partistyrelsen föreslår därför att **motion W 9 yrkande ett och två anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion W 9 anses besvarad

W 10. Effekterna och risk för antidemokratiskt användande av lagen om utlandsspioneri bör analyseras.

Grundlagsändringen röstades igenom 2022-11-16. Ändringen gör det olagligt att sprida uppgifter ”som skadar rikets säkerhet” och Sveriges relationer med andra stater. Det bedöms då som utlandsspioneri.

Den känsliga frågan är att det är väldigt godtyckligt vad ”som kan skada rikets säkerhet” och det är då viktigt att stipulera vem som bestämmer vad ”som skadar rikets säkerhet” och att lagen inte används för att tysta en av demokratis hörnstenar, den fria pressen.

Ändringen innebär att utlandsspioneri sorteras som ett yttre- och tryckfrihetsbrott. Straffet för det kan vara böter, fängelse och/eller indraget sändningstillstånd. Förslaget röstades om i två omgångar, med ett riksdagsval mellan. En röstning i april 2022 och den andra, beslutande röstningen 16 november 2022.

Liberalerna var mot förslaget i april men ändrade sig inför den andra röstningen. Svängningen motiverades med att det behövs enighet i regeringen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** den lagändring som infördes rörande utlandsspioneri utreds och analyseras med fokus på antidemokratiskt användande av densamma
2. **att** Liberalerna skyndsamt agerar i frågan.

Motionär: Lokalförening Höganäs

Svar till W 10

I **motion W 10** yrkas att Liberalerna ska verka för att lagen om utlandsspioneri utreds utifrån perspektivet att den kan hindra pressfriheten. Partistyrelsen ser flera viktiga målkonflikter vid utformandet av denna typ av lagstiftning. Det är därför positivt att liberala företrädare har varit engagerade i arbetet med den aktuella grundlagsändringen. Under arbetet med lagen har omvärldsläget förändrats kraftigt och Europa befinner sig nu i den största säkerhetspolitiska krisen sedan andra världskriget. Därtill har det blivit allt tydligare att stater som Kina utnyttjar luckor i lagstiftning runtom i världen för att uppnå utrikespolitiska syften.

På grund av dessa globala förändringar och ett ökat intresse för Sverige från främmande makter och organisationer, behövs det därför åtgärder för att täppa till juridiska kryphål som kan utgöra en säkerhetsrisk för svenska intressen. Partistyrelsen delar därför bedömningen att det var ett väl avvägt beslut att inte reservera sig emot den grundlagsförändring som låg på riksdagens bord. Partistyrelsen värdesätter att grundlagsändringen innehåller undantag som säkrar meddelarfriheten, vilken är av central betydelse för att säkerställa öppenhet och transparens. Liberalerna måste nu följa tillämpning och utvärdering av den nya lagen noggrant. Vid tecken på att meddelarfriheten eller andra friheter urholkas bör Liberalerna återkomma till dessa frågor och denna lagstiftning. Med detta ser partistyrelsen inte ett behov av att tillsätta en utredning i detta skede. **Partistyrelsen yrkar därför avslag på motion W 10.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion W 10 avslås

W 11. Liberalerna behöver en sammanhållen veteranpolitik.

I SOU 2014:27 presenterades förslag till en nationell veteranpolitik. Denna utredning har, till delar, inte implementerats. Förutsättningarna har dessutom förändrats sedan 2014. Inte minst genom Sveriges inträde i NATO.

Att ha en sammanhållen veteranpolitik som hela tiden utvecklas är en av stor betydelse för alla politiska partier och även för Liberalerna. Att ge erforderligt stöd till personal, som genom sin tjänstgöring för Sveriges säkerhet och svenska intressen, sin uppdrag i mycket riskfyllda och svåra situationer är en viktig politisk fråga. Sveriges veteranpolitik måste ses över och Liberalerna bör vara en stark initiativtagare till detta. Efterhand som antalet svenskar, som tjänstgör över hela världen ökar, kommer behoven att växa. Liberalerna bör vara på framkant i frågan, med en egen veteranpolitik, gärna en veteranpolitisk talesperson och en veteranpolitik som omfattar både nationell nivå, regional nivå och kommunal nivå.

Liberalerna har politiker med högt anseende i frågan, icke minst har Allan Widman drivit frågan i många år. Liberalerna bör med anledning av ovanstående också ha en tydlig partipolitisk veteranpolitik som utgår från individens behov.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** partistyrelsen tar initiativ till att tillsätta en arbetsgrupp för att utforma Liberalernas framtida veteranpolitik och ge denna en naturlig plats bland de viktiga frågorna partiet driver. Ett förslag skall föreläggas nästa Landsmöte för beslut.

Motionär: Torbjörn Ekelund, Svalöv; Susan El Hark, Täby; Fredrik Sveningson, Gislaved/Gnosjö; Daniel Espenkrona, Sjöbo; David Valentin Lindvall, Stockholm; Fredrik Runesjö, Stockholm

Svar till W 11

I **motion W 11** föreslår motionärerna att partistyrelsen tar initiativ till att tillsätta en arbetsgrupp för att utforma Liberalernas framtida veteranpolitik och ge denna en naturlig plats bland de viktiga frågorna partiet driver. Ett förslag skall föreläggas nästa landsmöte för beslut. Partistyrelsen anser att utgångspunkten är att alla veteraner, både civila och militära, bör försäkras stöd före, under och efter tjänstgöring i en internationell insats eller verksamhet. Vårt parti har även varit ledande i de framsteg som har skett på det veteranpolitiska området. Partistyrelsen ser inte anledning att i detta skede tillsätta en särskild veteranpolitisk arbetsgrupp med sikte på nästa landsmöte. Men förutsätter att Liberalerna och liberala företrädare kommer att fortsätta att driva dessa viktiga frågor med kraft och allvar. **Partistyrelsen yrkar därför att motion W 11 ska anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion W 11 anses besvarad

W 12. Inför kansliuniform igen

Vi yrkar på ett återinförande av kansliuniformen, eftersom det är ett sätt att skapa en enhetlig och professionell image för anställda inom offentlig sektor, därtill bidrar uniformer till enhetlighet inom de olika civillförvaltningarna. Uniformen tänker vi kan ändvändas tex vid högtider formella tillkomster och andra tillämpliga situationer som varje myndighet själv bestämmer utifrån sin styrning. Vi ser även ett stort mervärde av ett återinförande inte minst nu när man återinfört ordensväsendet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** återinföra kansliuniformen.

Motionär: Svante Forslund, Enköping; Johann Wischer Sjöberg, Enköping; Adam Fröjdeldt, Enköping

Svar till W 12

I **motion W 12** yrkas på ett återinförande av kansliuniform för anställda inom offentlig sektor. Motionärerna anser att denna policy skulle skapa en enhetlig och professionell image av civillförvaltningarna. Partistyrelsen vill framhålla att individens frihet och rätt att göra sina egna, självständiga val även bör gälla för offentligt anställda på civillförvaltningar, detta inkluderar enligt partistyrelsen även kläddval under arbetstid. Partistyrelsen föreslår därför att **motion W 12 avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion W 12 avslås

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion W 1 yrkande 1, 3 och 4 avslås
2. **att** motion W 1 yrkande 2 och 5 anses besvarade
3. **att** motion W 2 yrkande 1 avslås
4. **att** motion W 2 yrkande 2, 3 och 4 anses besvarade
5. **att** motion W 3 anses besvarad.
6. **att** motion W 4 anses besvarad
7. **att** motion W 5 anses besvarad
8. **att** motion W 6 anses besvarad
9. **att** motion W 7 anses besvarad
10. **att** motion W 8 avslås
11. **att** motion W 9 anses besvarad
12. **att** motion W 10 avslås
13. **att** motion W 11 anses besvarad
14. **att** motion W 12 avslås

Rapport Utrikes/säkerhet

Kapitel 1: Frihet i den utmanade globaliseringens tid

15. 2 En europeisk AI-säkerhetsstrategi. Statliga och icke statliga aktörer kommer i ökande grad att använda teknikens möjligheter för att destabilisera demokratiska

samhällen och att kontrollera och förtrycka människor. EU måste samlas kring en europeisk strategi kring hanteringen av hot kopplade till illvillig användning av frukterna från den snabba teknikutvecklingen inom exempelvis artificiell intelligens, nano och block-chain.

Kapitel 3: Nato för säkerhets skull

16. 1 Ja till Nato-baser. Sverige ska vara medlem i Nato utan förbehåll eller motvilja. Vi bör därför inte uttala några förbehåll om basering av allierad trupp på svenskt territorium.
17. 2 Inga förbehåll mot kärnvapen på svensk mark. Sverige ska i internationella sammanhang vara en tydlig röst för rustningskontroll och nedrustning. Så länge som auktoritära stater har kärnvapen kommer kärnvapen att utgöra Natos viktigaste verktyg för avskräckning och därmed saknas förutsättningar för fullständig nedrustning bland kärnvapenmakterna i den demokratiska världen. Sverige bör inte bidra till opinionsbildning mot dessa länder genom att uttala förbehåll om allierades kärnvapen på svensk mark.
18. 3 Försvara den svenska motståndskraften mot desinformation. Den folkliga förankringen av försvars- och säkerhetspolitiken är en förutsättning för god försvarsförmåga och ett demokratiskt samhälle. Därför behöver relevanta myndigheter och civilsamhällesorganisationer löpande ges förutsättningar att motverka utländsk desinformation genom att sprida kunskap och folkbildning om det nya Nato-medlemskapet såväl som den förda säkerhetspolitiken i stort.
19. 4 Rusta det svenska försvaret till Nato-nivå. Sveriges försvarsförmåga behöver säkras och utvecklas. Försvarsbudgeten ska uppgå till två procent av BNP. Sverige ska som medlem i Nato bidra solidariskt till säkerheten och därför som minst leva upp till Natos rekommendation vad gäller försvarsbudget. För att säkerställa en tillräcklig uppbyggnad av förslaget kommer anslaget under perioder att behöva ligga ovanför dessa nivåer. Försvaret av vår frihet måste finansieras fullt ut.
20. 5 Välkomna fler länder till Nato. Fler demokratier behöver kunna bygga säkerhet tillsammans. Därför bör Sverige verka för att länder som Ukraina, Georgien och Moldavien välkomnas till Nato så snart förutsättningarna för medlemskap är uppfyllda.

Kapitel 4: Tillsammans mot diktaturerna

21. 3 Lär av Taiwan, säg nej till beroende av diktaturer. Sverige och Europa ska inte fastna i beroendeställning till diktaturer. Därför krävs klarsyn om hur affärsintressen i exempelvis Kina i ökande grad är underställda politiska mål. Lagstiftning mot utländska investeringar i svensk kritisk infrastruktur införs nu och måste ses som ett första steg för att skapa ett starkare skydd för vitala säkerhetsintressen och kommer att behöva utvecklas ytterligare, även inom EU.
22. 4 Bekämpa diktaturers agerande i Sverige. Det är oacceptabelt att länder som Kina och Eritrea utövar eller hotar att utöva påtryckningar på diasporor bosatta i Sverige. Säkerhetspolisen måste ges resurser och

uppdrag att särskilt arbeta emot dessa synnerligen allvarliga hot.

Kapitel 5: Norden

- 23.** 1 Bygg försvar med övriga Norden. Det försämrade säkerhetspolitiska läget i Europa kräver en starkare försvarsförmåga i Norden. Nato är vår främsta garanti för fred och säkerhet men vid sidan av Nato och EU bör det nordiska försvarspolitiska samarbetet stärkas. Nordefco bör därför utvecklas för att bygga fler gemensamma nordiska försvarsförmågor.
- 24.** 2 Modernisera Helsingforsavtalet. En förändrad omvärld kräver ett modernt och starkt nordiskt samarbete. För att det nordiska samarbete ska kunna stärkas på det utrikes- och säkerhetspolitiska området måste Helsingforsavtalet, det avtal som reglerar Nordiska rådets arbete, skrivas om så att det även omfattar utrikes- och säkerhetspolitik.

Kapitel 6: Stärk Sveriges militära försvar

- 25.** 1 Stärk försvaret. Sveriges nationella försvarsförmåga måste öka. Det svenska försvarets huvuduppgift, att försvara Sveriges territorium och dess befolkning, ska vara avgörande för hur försvaret utformas. Mot bakgrund av utvecklingen i vårt närområde behöver det svenska försvaret stärkas.
- 26.** 2 Uppvärdera frivilligorganisationerna. Svensk försvarsförmåga är beroende av våra frivilligorganisationer. Inte minst utgör dessa en viktig kontakt mellan försvaret och resten av samhället. Fortsatt folkförankring och rekrytering förutsätter därför att frivilligorganisationerna i varje försvarsbeslut säkras goda förutsättningar för sina viktiga verksamheter.

Kapitel 7: Bemanning av försvaret

- 27.** 1 Försvaret av Sverige ska bygga på både frivillighet och plikt. Basen för bemanningen av det svenska försvaret ska var anställd personal men vid sidan av ett yrkesförsvar har värnplikten en viktig funktion att fylla, för en stark beredskap och som rekryteringsbas till yrkesförsvaret. Därför bör både yrkesförsvaret och värnplikten byggas ut under kommande år. Personalförsörjningen i hemvärnet behöver ses över för att leva upp till dagens och framtidens krav.
- 28.** 2 Principen om den mest lämpade ska vara rådande. Det är endast individens kompetens som avgör vem som ska anses som lämplig för tjänstgöring i Försvarsmakten. Fördomar och förlegade traditioner får inte färga. Ytterst handlar det om förmågan att delta i ett aktivt krig. Vilka individer som är mest lämpade och exempelvis vilka funktionsvariationer som inte går att förena med en tjänstgöring är därför i första hand en fråga för till Försvarsmakten och Plikt- och prövningsverket.
- 29.** 3 Försvarsmakten måste bli en mer attraktiv arbetsgivare. Med bättre arbetsförhållanden och en konkurrenskraftig lön skulle Försvarsmakten kunna locka till sig mer kompetens än idag. Idag slutar allt för många soldater och sjömän i förtid. Incitament för att fullfölja sin kontraktstid måste därför öka, exempelvis genom att soldater och officerare ges ökade möjligheter till

fortbildning, liknande anställda på den civila arbetsmarknaden. Möjligheterna att nedskriva studielån för de som fullgör hela sin kontraktstid bör utredas.

- 30.** 4 Kompetens måste kunna tillvaratas. Regelverket som styr hur länge en soldat eller sjöman får tjänstgöra måste bli mer flexibelt. Lagen bör ändras så att individuella bedömningar avseende anställningstid tillåts och dagens 12-års gräns för antalet anställningsår luckras upp.
- 31.** 5 Utveckla veteranvården. Kunskapen om vilken hjälp och vård de svenska veteranerna behöver måste öka. Veteranmottagningen vid Akademiska sjukhuset i Uppsala bör därför få ett nationellt uppdrag och ökade möjligheter att bedriva forskning.
- 32.** 6 Fler reservofficerare behövs. Reservofficerarna har en viktig funktion att fylla. För att fler ska vilja tjänstgöra måste förutsättningarna att arbeta som reservofficer förbättras. Ett lagligt krav på civila arbetsgivare att ge tjänstledigt till reservofficerare för tjänstgöring bör därför införas.
- 33.** 7 Svenskar i Natoinsatser. Med Nato-medlemskapet måste Sverige vara beredd på att bidra med soldater i det kollektiva försvaret. Såväl yrkesmilitärer som värnpliktiga, efter genomgången grundutbildning, kommer därmed att vara en del av den bemanning som Sverige tillför Nato.

Kapitel 8: Materieförsörjning och morgondagens vapen

- 34.** 1 En ny syn på investeringar i försvarsindustrin. För att möta behovet av att stärka försvaret och möjliggöra fler vapenleveranser till Ukraina behövs en konkurrenskraftig försvarsindustri. Staten ska säkerställa att exempelvis Pensionsmyndighetens placeringsspolicy medger placeringar i i den fria världens försvarsindustrin. Motsvarande etiska förhållningssätt bör gälla i alla statliga verksamheter, liksom i kommuner och regioner. Detta blir förhoppningsvis också normerande för till exempel privata bankers regelverk och etiska fonder, investeringar i vapenindustrin ska ses som en etisk investering.
- 35.** 2 Utveckla försvarsindustrin. En försvarsindustristrategi för Sverige behöver utvecklas, liksom satsningar på innovation samt forskning kring nya banbrytande teknologier.
- 36.** 3 Utveckla EU:s försvarssamarbete. Sverige ska vara en pådrivande kraft för ett närmare EU-samarbete om relevanta säkerhets- och försvarspolitiska frågor. Försvarssamarbetet inom EU (Pesco) bör fördjupas om exempelvis materielinköp, utveckling och forskning. Fler gemensamma upphandlingar, med fokus på kvalitet och konkurrens, krävs multilateralt, inom Nato och EU.
- 37.** 4 Sverige ska som princip godkänna vapenexport till demokratier. Demokratier, demokrater och demokratier måste försvaras. För detta krävs, särskilt när demokratins fiender hopar sig, vapen. Principen att inte sälja vapen till krigförande länder måste rivas upp när det gäller demokratier. Som princip ska Sverige godkänna vapenexport till demokratier.

Kapitel 9: Stärk Sveriges civila försvar

- 38.** 1 Ett väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas. Risken för krig ska vara den dimensionerande uppgiften för hela totalförsvaret.
- 39.** 2 Säkerställ viktiga samhällsfunktioner. Samhället måste fungera i kris och krig och samhällsviktig verksamhet i såväl offentlig som privat regi behöver förutsättningar för att bygga en motståndskraftig verksamhet. Civilplikt är ett verktyg för vissa funktioner och avtal mellan offentlig aktör och näringslivet ett annat.
- 40.** 3 Stärkt lagerhållning. Fler verksamheter måste säkerställa tillgång till förbrukningsmaterial i krig eller kris. Ansvar för lagerhållning inom exempelvis vård och äldreomsorg ska tydliggöras och stärkas.
- 41.** 4 Tillgängliggör offentliga byggnader i kris och krig. Offentliga aktörer ska vara ett föredöme och en tillgång vid krig eller kris. Därför behövs ett ständigt arbete för innovativa lösningar kring sådant som att tillhandahålla elektroniska hotspots, fler skyddsrum och att upprätthålla digitala betalmedelslösningar.
- 42.** 5 Ta tillvara på försvarsviljan med tekniska lösningar. Nya digitala verktyg behöver utvecklas för att ta tillvara på försvarsviljan hos befolkningen under krig eller kris. Exempelvis behöver möjligheten att rapportera observationer till relevanta myndigheter förenklas och förbättras.
- 43.** 6 Ett tydligt public serviceuppdrag om digital civil beredskap. Demokratins värden bygger gemenskap. Därför behöver information och journalistik säkras också i kris eller krig. Public services roll i totalförsvaret behöver utvecklas med hänsyn tagen till bland annat erfarenheter från konflikten i Ukraina och den snabba digitala utvecklingen. Utbildningsradion bör få ett uppdrag att vara en resurs för distansundervisning i händelse av krig eller kris.
- 44.** 7 Totalförsvarsinformation i skolan. Kunskapen om totalförsvaret och strukturer vid kris eller krig måste säkras i varje generation. Därför bör skolan ges i uppdrag att säkerställa totalförsvarsinformation i både grundskolan och gymnasiet.
- 45.** 8 Skydda kulturarvet i kris eller krig. Möjligheten att freda Sveriges kulturarv vid kris eller krig måste förbättras. Såväl ansvarsstrukturer, former för övningar och användandet av relevant modern teknik behöver utredas.
- 46.** 9 En gemensam nordisk civil beredskapsplan bör utvecklas tillsammans med alla nordiska länder.

Kapitel 10: Hybrid, gråzoner och cyber

- 47.** 1 Skydda marknadsekonomin. Skyddet från investeringar från skurkstater behöver stärkas. Därför behöver alltifrån kommunernas behov av relevant säkerhetspolitisk kompetens till nya regler i utsatta sektorer utredas. Vi behöver öka medvetandet och stärka skyddet av svenska företagare och patent. Här behöver särskilt små- och medelstora företag relevant stöd från berörda myndigheter.

- 48.** 2 Återinför beredskapspolisen. Polisen och försvaret behöver nya former för avlastning i krig eller kris. Därför behöver beredskapspolisen återinföras.
- 49.** 3 Stärkt försvarskompetens bland miljömyndigheter. Runtom i världen blir klimat- och miljövärden föremål för militära och asymmetriska hot. Därför behöver relevanta myndigheters försvarspolitiska kompetens skyndsamt öka.
- 50.** 4 Stöd samhällsviktig verksamhet vid digitala angrepp. Digitaliseringen är viktig för vårt lands utveckling och för våra dagliga liv, men gör oss samtidigt sårbara. Myndigheter, föreningar, företag och individer drabbas ständigt av cyberangrepp. Individens skydd och rättigheter måste vara utgångspunkten i den lagstiftning och de satsningar som sker inom digitalisering och cybersäkerhet. En nationell cybersäkerhetsstrategi krävs och det behövs en ökad polisiär kompetens för att utreda digitala brott och ett utvecklat samarbete, där EU och Europol är centrala organisationer.
- 51.** 5 Stärk säkerheten på våra lärosäten. Svenska universitet och högskolor befinner sig i ett utsatt läge i relation till främmande makt. Den säkerhetspolitiska kompetensen på universitet och högskolor behöver höjas.

Rapport Europa

Kapitel 5: Dra nytta av digitaliseringen

- 52.** EU spelar också en central roll i att skydda våra digitala samhällen mot cyberhot, cyberattacker och cyberkrigföring. Vi behöver samla information från nationella myndigheter om vilka hotbilder vi ser mot EU och medlemsstaterna, samordna försvaret mot attacker som sker i flera medlemsländer samtidigt och samarbeta kring utbildning om cybersäkerhet, med sikte på att bygga upp ett gemensamt cyberförsvar.

Kapitel 8: Trygghet och säkerhet för alla

- 53.** EU behöver dessutom spela en central roll i att hantera kriser av olika slag, en roll som blev allt tydligare under pandemin. Dels genom regelverk för att hindra att kriser uppkommer och sprids men också genom att EU bidrar till att hantera den civila beredskapen. Vi behöver vidga det system inom EU som ser till att hjälp och planering snabbt når till krisdrabbade delar av EU. Det kan handla om att samordna brandbekämpningsflyg, pumpar, sök- och räddningsresurser eller distribution av vacciner. Den inre marknaden spelar en central roll för att säkra försörjning av livsmedel och andra varor, och EU måste därför säkerställa att den fria rörligheten gäller och gränser mellan medlemsländerna hålls öppna även vid en kris.

SVERIGE I VÄRLDEN: Utrikespolitik och Europafrågor

X 1. Sverige är ska gå från sämst i EU (kunskap) till bäst i EU (kunskap)

Svenskarnas EU-kunskap är dålig. Vare sig du är född innan EU:s start eller född efter Storbritannien lämnade så är det ett faktum att svensk EU-kunskap är låg. Detta bekräftas i utredningen ”EU på hemmaplan” (SOU 2016:10). I samma fantastiska utredning får vi även lära oss att lärare, journalister och politiker saknar tillräcklig EU-kunskap för att genomföra sina uppgifter effektivt. Mardrömsscenarior som att lärare inte vågar lära ut om EU för de saknar tillräcklig kunskap är verklighet i svensk skola, samt att politiska partier och media inte vågar eller missar förmedla Sveriges intressen i EU för man saknar tillräcklig kunskap visas i utredningen (SOU 2016:10).

Med låg EU-kunskap hotar det både Sveriges medlemskap i EU men är också skadligt då det skapar ett demokratiskt underskott för svensk medverkan och ansvarsutkrävande i EU. EU påverkar oss alla för mycket för att inte ta detta problem på högsta allvar.

Om lärare, journalister och politiker inte har tillräcklig EU-kunskap, hur förväntas våra elever och invånare ha det? I svensk läro- & kursplan behöver EU uppmärksammas på större sätt än idag så vi svenskar kan bli aktiva EU-medborgare, våra elever växa upp med tillräcklig kunskap om Sveriges viktigaste medlemskap och på lång sikt generellt förbättra EU-kunskapen i vårt samhälle. En större förståelse i Sverige för EU skapar bättre chanser för ansvarsutkrävande, ökat demokratisk inflytande och kommer förstärka och förbättra svensk EU-politik. Det är dags för oss Liberaler att ta ansvar och arbeta för att förstärka Svenska samhällets EU-kunskap.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att i större utsträckning inkludera EU-nivån i skolans undervisning samt i svensk grund- och gymnasieskolas styrdokument
2. **att** Liberalerna ska verka för att rekommendationerna i utredningen EU på hemmaplan (SOU 2016:10) förverkligas
3. **att** Liberalerna ska verka för att ramanslagen till de statliga myndigheterna med uppdraget; EU-information ska höjas samt se över om fler myndigheter behövs ges uppdraget att arbeta med EU-information
4. **att** Liberalerna ska verka för att ta fram fler politiska förslag för att stärka EU-kunskapen i Sverige generellt.

Motionär: Raymond Lilja, Helsingborg

Svar till X 1

Motion X 1 föreslår att Liberalerna ska verka för att stärka EU-kunskapen i Sverige genom insatser både i skolan och riket mot allmänheten. I en globaliserad värld där allt fler av de stora samhällsliga utmaningarna är internationella eller globala måste fler frågor hanteras på europeisk nivå. Med det ökar kraven på effektivitet och demokratisk legitimitet. Sådan kan bara åstadkommas genom god kunskap om och bevakning av EU och dess beslutsprocesser. Partistyrelsen delar motionärens syn på problematiken med att kunskapen om EU är för låg hos svenskar idag och att vi behöver öka kunskapen både genom insatser i skolsystemet och bredare. Partistyrelsen föreslår att **motion X 1 ska anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion X 1 anses besvarad.

X 2. Federalist, javisst

Vi liberaler säger oss ofta vara positiva till en europeisk federation, men när någon frågar hur vi tänker att denna federation ska se ut finns det ungefär lika många svar som partimedlemmar. Det är en logisk konsekvens av att vi faktiskt inte definierat vad vi menar med just federation eller hur vi tänker oss att EU ska styras i framtiden. EU behöver bli mer demokratiskt, och maktfördelningen inom unionen behöver förtydligas. Ett exempel på detta är att den verkställande makten i EU i dag utgörs av en EU-kommission som kan bestå av allt från nationalister till vänsterpartister och de är i praktiken garanterade att sitta kvar oavsett om Europaparlamentet stöttar deras politik eller inte. Det gör att EU-kommissionen inte kan hållas politiskt ansvariga för sina beslut vilket i sin tur åsidosätter de parlamentariska spelregler som vi annars står upp för. Liberala ungdomsförbundet menar att EU-kommissionen behöver ges demokratisk legitimitet, att Europaparlamentet behöver ges mer inflytande och att detta behöver förtydligas i en gemensam europeisk konstitution.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att EU utvecklas till en federation. Den federala tanken bygger på idén om strikt maktindelning mellan de olika nivåerna. De federala respektive delstatliga kompetenserna bör därför tydligt definieras i en europeisk författning, som tar sin utgångspunkt i maktdelningsprincipen och parlamentarismen
2. **att** Liberalerna verkar för att det folkvalda Europaparlamentet bör ges en större roll i beslutsfattandet

och EU-kommissionen bör bestå av den partigrupp eller koalition av partigrupper som samlar mest stöd i Europaparlamentet.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till X 2

I **motion X 2 yrkande 1** föreslås att EU ska utvecklas till en federal stat genom att kompetenserna för de olika beslutsnivåerna ska definieras i en europeisk författning och **motion X 2 yrkande 2** att Europaparlamentet ska ges en större roll vid beslutsfattandet i EU och att EU-kommissionen ska bestå av den partigrupp, eller koalition av partigrupper, som samlar mest stöd i Europaparlamentet. Partistyrelsen konstaterar att mycket liknande motioner insänts till landsmötena 2017 och 2019. Då som nu är Liberalernas vision ett federalt Europa som står starkt och enat i de frågor där samarbete behövs, och som lämnar andra frågor åt medlemsländerna och medborgarna själva. För oss är det viktigt att det finns en tydlig maktindelning byggd på subsidiaritetsprincipen som utgångspunkt. Partistyrelsen vill också peka ut att Liberalernas EU-program inför valet till Europaparlamentet 2019 pekar på vikten av att stärka Europaparlaments ställning. I dessa delar är alltså motionärernas förslag redan partiets politik. Vad däremot gäller förslaget om att EU-kommissionen bör bestå av den partigrupp eller koalition av partigrupper som samlar mest stöd i Europaparlamentet vill partistyrelsen peka på att detta skulle kunna få tydligt negativa konsekvenser. Den europeiska unionen har två lagstiftande församlingar, det direktvalda parlamentet samt rådet där medlemsländernas regeringar ingår. För att kunna fungera effektivt behöver kommissionen vara förankrad i båda de lagstiftande församlingarna. Förslag om en starkare roll för Europaparlamentet finns även i den Europarapport som lagts fram till landsmötet (kapitel 10). Partistyrelsen föreslår att **motion X 2 yrkande 1 ska anses besvarad** och att **motion X 2 yrkande 2 ska avslås**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att att** motion X 2 yrkande 1 anses besvarad
2. **att att** motion X 2 yrkande 2 avslås

X 3. Frysa biståndet till länder som förbjuder HBTQ-personer från att existera

I mars 2023 röstade Ugandas parlament, till applåder, för en lag som gör det till ett brott att identifiera sig som homosexuell, lesbisk, bisexuell, transperson eller queer. Ugandas parlament röstade alltså för en lag som förbjuder vissa människor att vara människor. 2022 gick över 572 miljoner kronor i svenskt bistånd till Uganda. Som många länder har Uganda, trots generöst bistånd från EU och Sverige, inte stärkt sina resultat varken som fritt land enligt Freedom House eller demokratin enligt v-dem. När länder tar så radikala beslut som att förbjuda HBTQ-personers rätt att existera samt kan straffa människor med livstids fängelse för att ha sex med någon av samma kön, då måste Sverige och EU ta radikala beslut mot det.

Om länder förbjuder HBTQ-personers rätt att existera, så ska de länderna inte ha rätt till svenskt bistånd. När andra

länder tar liknande beslut ska Sveriges regering, så snabbt som möjligt, frysa det svenska biståndet till landet som tar beslutet. Vi bör även verka för att, så snabbt som möjligt, införa sanktioner från EU till landet som tar beslutet att så allvarligt kränka HBTQ-personers existens och mänskliga rättigheter. Tas sådana beslut i framtiden av andra länder måste Sverige och EU agera snabbt och hårt.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att att** Liberalerna ska verka för att frysa det svenska biståndet till länder som förbjuder HBTQ-personer från att existera
2. **att att** Liberalerna ska verka för att införa EU-sanktioner till länder som förbjuder HBTQ-personer från att existera.

Motionär: Raymond Lilja, Helsingborg

X 4. Stärkt hbtq-perspektiv på biståndet

Sverige har länge haft en generös biståndspolitik och 1%-målet har genomförts inte minst efter enträget arbete från Liberalerna. Det är något vi ska vara stolta över.

I flera länder som mottar svenskt bistånd förtrycks dock homosexuella. Homosexualitet är kriminaliserat i flera länder och hbtq-personer riskerar allvarlig förföljelse på grund av sin läggning.

Vi menar att Sverige inte bör ge bistånd i form av utvecklingssamarbete till länder där homosexualitet är kriminaliserat eller där hbtq-personer förtrycks. Sverige måste ställa krav på dessa länder för att reformera sina lagstiftningar. Största möjligheter att påverka dessa länder finns om Sverige samarbetar med andra biståndsgivare.

Men även när gäller biståndsgivning till enskilda organisationer finns exempel på hur hbtq-personer far illa. Ett exempel på hur hbtq-personer utsätts är så kallad omvändelseterapi, som bland annat innebär att människor genom hot och våld tvingas genomgå farliga och ovetenskapliga "behandlingar" för att förändra sin sexuella läggning.

Förra året gjorde det oberoende journalnätverket Open Democracy en omfattande granskning där man kunde visa att ett flertal vårdinrättningar i Uganda, Kenya och Tanzania erbjöd omvändelseterapi. Enligt en granskning som Dagens Nyheter gjort har Sverige betalat ut miljoner i biståndspengar till flera av dessa vårdgivare och organisationer.

Sverige bör ge ökat stöd till organisationer och projekt som syftar till att stärka hbtq-personers mänskliga rättigheter.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet uttalar att Sverige inte bör ge bistånd i form av utvecklingssamarbete till länder där homosexualitet är kriminaliserat eller hbtq-personer förtrycks
2. **att** landsmötet uttalar att inget svenskt bistånd bör ges till organisationer som motverkar hbtq-rättigheter
3. **att** landsmötet uttalar att Sverige bör ge ökat stöd till organisationer och projekt som syftar till att stärka hbtq-personers mänskliga rättigheter.

Motionär: Mats Sahlin, Stockholm; Richard Brodd, Göteborg; Maria Jern, Falköping; Carl-Otto Engberg, Stockholm; Carina Nertlinge, Skurup; Anne-Marie Ekström, Borås; Charlotte Hedendahl, Malmö; Henrik Silfverstolpe, Trelleborg; Jesper Svensson, Stockholm; Ulrica Solver-Gustavsson, Örebro; Dusjan Mijovski, Stockholm; Peter Edholm, Solna; Ulla Herbert, Malmö; Erik Wassén, Stockholm

Svar till X 3, X 4

Motion X 3 yrkande 1 och **X 4 yrkande 1** syftar båda till att stoppa det svenska utvecklingsbiståndet från att kunna gå till länder som förbjuder homosexualitet eller på annat sätt förtrycker HBTQ-personer. **Motion X 4 yrkande 2** föreslår vidare att det svenska biståndet också ska stoppas från att gå till organisationer som motverkar HBTQ-rättigheter. **Motion X 4 yrkande 3** syftar till att Sverige ska öka sitt stöd till organisationer och projekt som stärker HBTQ-personers rättigheter. Partistyrelsen vill lyfta att det i Liberalernas partiprogram slås fast att demokrati ska vara det övergripande målet för det svenska utvecklingsbiståndet och att det därför är prioriterat att bland annat stödja krafter som stärker sexuella rättigheter. Partistyrelsen ser att det behöver göras tydligare uppföljningar av biståndet för att se till att det inte bidrar till att stödja krafter som motverkar HBTQ-personers rättigheter och att krafter som arbetar för dessa rättigheter stärks. Detta är något den nuvarande liberala borgerliga regeringen arbetar med. Partistyrelsen föreslår att **motion X 4 ska anses bifallen med vad partistyrelsen har anfört och X 3 yrkande 1 ska anses besvarat**.

Motion X 3 yrkande 2 föreslår att Liberalerna ska verka för att EU ska införa sanktioner mot länder som förbjuder HBTQ-personer från att existera. Partistyrelsen instämmer att hbtq-personers rättigheter måste stärkas i EU:s utrikespolitik och i EUs internationella relationer. I Liberalernas EU-program inför valet till Europaparlamentet 2019 är det redan fastslaget att vi ska verka i EU och internationellt för att stärka HBTQ-personers rättigheter som en del av de mänskliga rättigheterna. Diskussioner kring mänskliga rättigheter, demokrati, sexuella och reproduktiva rättigheter samt hbtq-rättigheter ska vara centrala med länder som tar emot bistånd, tecknar handelsavtal eller på annat sätt samarbetar med EU. Förslag om förbättrad respekt för bl a HBTQ-rättigheter som villkor för bistånd eller handelsavtal med EU finns även i Europarapporten, kapitel 3. **Motion X 3 yrkande 2 bör därmed anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Motion X 3 anses besvarad
2. att motion X 4 bifalls med vad partistyrelsen har anfört

X 5. Säker och laglig abort bör säkras i FN genom ett nytt tilläggsprotokoll

Varje år genomförs 22 miljoner osäkra aborter och 47 000 kvinnor och flickor dör som en följd av dessa. Som vi alla vet slutar inte kvinnor göra abort bara för att de är olagliga, utan utsätter sig istället för osäkra och farliga aborter. Redan idag finns rättigheter såsom rätten till liv, rätten till privatliv, rätten att inte bli diskriminerad, rätten till familj, rätten till social trygghet nedskrivna bland de mänskliga rättigheterna. Det borde därför vara en självklarhet, när vi ser till hur utsatta ofrivilligt gravida kvinnor är, att även rätten till säker och laglig abort finns med bland dessa.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Liberalerna driver att säker och laglig abort bör säkras i FN genom ett nytt tilläggsprotokoll.

Motionär: Hannes Snabb, Bollnäs; Elin Oskarsson, Solna; Josefin Fällgren, Uppsala; Tobias Korall, Lund

Svar till X 5

Motion X 5 föreslår att Liberalerna ska driva frågan om ett nytt tilläggsprotokoll i FN som ska säkra rätten till säker och laglig abort. Det är en fundamental liberal princip att kvinnan har rätt att bestämma över sin kropp. Av detta följer att aborträtten ska värnas och stärkas både i Sverige och internationellt. Partistyrelsen konstaterar att Liberalernas partiprogram redan idag slår fast att Sverige ska verka internationellt för att rätten till abort erkänns som en del av de mänskliga rättigheterna. Detta arbete bör fortsatt inte bara begränsas till arbetet i FN utan vara en del i allt svenskt internationellt arbete. Partistyrelsen föreslår därför att **motion X 5 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion X 5 anses besvarad

X 6. Nationell insatsstyrka mot tvångsäktenskap

En av vår tids stora frihetsfrågor är att bekämpa det avskyvärda hedersförtrycket. Unkna och primitiva normer hindrar unga tjejer och kvinnor från att leva i den frihet som vår svenska demokrati faktiskt garanterar enskilda medborgare. Och det blir alldeles uppenbart att hedersförtrycket i Sverige växt sig starkare på senare år.

En av indikatorerna är att det ärendena till den nationella stödtelefonen för hedersförtrycksfrågor har ökat explosionsartat. Från 187 stycken 2014 till 1090 år 2019 vilket är mer än en femdubbling. De ärenden som rör direkta personer som med avsikt förts ut eller kvarhålls av sina närstående i utlandet rörde det sig om 211 individer – 73 myndiga och 138 barn 2019 enligt Utrikesförvaltningens statistik. Det kan handla om så kallade uppfostringresor där släktingar skickar iväg familjemedlemmar där de ska disciplineras med grymma metoder eller tvångsäktenskap där kvinnan förlorar sin frihet och värdighet. Giftn flickor isoleras från familj och vänner, tvingas sluta skolan och utsätts regelbundet för sexuellt våld. De blir ofta gravida och föder barn när de själva är barn, vilket är förenat med livsfara, både för mamman och för barnet. Komplikationer vid graviditet och förlossning är den vanligaste döds-

orsaken för flickor mellan 15 och 19 år världen över. Detta är de ärenden där man endast har vetskap om vilket betyder att det finns ett stort mörkertal. Exempelvis beskrev Azam Qarai som är verksamhetsansvarig på Linnamottagningen, som hjälper barn och kvinnor som har utsatts för hedersvåld, om mörkertalet: ”Tappar man kontakten med ett barn, då räknas hon inte in i någon statistik. Det hemska är att vi har de som har blivit mördade och då har inte heller kommunerna någon aning om det.” För att hjälpa dem i absolut nöd, de unga flickor och kvinnor som riskeras att föras bort från Sverige till sina föräldrars hemländer för tvångsäktenskap, behövs nu kraftfulla åtgärder.

I Storbritannien har man sedan flera år tillbaka en särskild enhet under utrikes- och inrikesdepartementet som arbetar med tvångsäktenskap. ”Forced Marriage Unit” hanterar en nationell stödtelefon, som vi också har, men hjälper även till på andra sätt för att motverka tvångsäktenskap. Bland annat kan man försvåra för en oönskad make att flytta till Storbritannien. I de mest extrema fallen har man även räddat offer från tvångsäktenskap utomlands. Sverige bör genast inrätta en särskild enhet mot barn- och tvångsäktenskap med uppdraget att stödja hedersoffer och motverka tvångsäktenskap.

I samarbete med Utrikesdepartementet och våra ambassader utomlands ska man även kunna rädda barn som förts bort mot sin vilja till föräldrarnas hemländer. Unga flickor som är svenska medborgare slutar inte vara svenska medborgare bara för att deras föräldrar gifter bort dem i ett annat land. Och därför måste de kunna räkna med stöd från våra myndigheter.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna tar ställning för att LVU-förfarandet mer aktivt ska användas även utomlands i de länder som är anslutna till 1996 och 1980 års Haagkonvention och att det för detta inrättas en särskild enhet mellan polis, socialtjänst och utrikesförvaltning
2. **att** Liberalerna verkar för att upprätta bilaterala avtal mellan Sverige och länder med höga antal tvångsäktenskap med svenska medborgare för att lättare få dem hemskickade.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till X 6

Motion X 6 yrkande 1 föreslår införandet av en nationell insatsstyrka mot tvångsäktenskap. Motionärerna vill att Liberalerna tar ställning för att LVU-förfarandet skall användas mer aktivt även utomlands i de länder som är anslutna till 1996 och 1980 års Haagkonvention. Motionärerna rekommenderar, efter modell från Storbritanniens *Forced Marriage Unit*, en enhet under utrikes- och inrikesdepartementet, att en liknande specialenhet inrättas i Sverige. Denna nationella insatsstyrka skulle agera stödjande till – och utgöra en organisatorisk bro emellan – polis, socialtjänst och utrikesförvaltning. Enheten skulle ges uppdraget att stödja hedersoffer och motverka tvångsäktenskap. **Motion X 6 yrkande 2** uppmanar Liberalerna att verka för att etablera bilaterala avtal mellan Sverige och länder med höga antal tvångsäktenskap med svenska medborgare i syfte att lättare få dem hemskickade.

Partistyrelsen vill påminna om att det redan i dag bedrivs ett särskilt uppdrag hos det Nationella kompetensteamet mot heders hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland. Denna enhet arbetar med att ta fram en vägledning och strategi för hur personal inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, skolväsendet och polis ska arbeta för att förhindra och förebygga att barn förs bort och ut ur Sverige för att giftas bort, könsstympas eller utsätts för olika former av hedersrelaterat våld eller tvång. Partistyrelsen delar motionärernas syn och vill lyfta att det i rapporten *Det glömda Sverige*, inför landsmötet 2021 (PS-förslag 7), ingick ett särskilt förslag om ett nationellt center för försvunna och bortförda barn vilka kan arbeta utifrån motionens båda yrkanden. Partistyrelsen menar därför att **motion X 6 yrkande 1-2 anses besvarade**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion X 6 anses besvarad

X 7. Liberalerna behöver stå upp för en solidarisk biståndspolitik

Det svenska biståndet är en viktig del i att bekämpa ofrihet och främja demokrati och ekonomiska utveckling i hela världen. Som ett av världens rikaste länder behöver vi visa solidaritet med de fattigaste och mest utsatta världsmedborgarna.

Sverige har sedan 1968 haft en uttalad målsättning att en procent av bruttonationalinkomsten (BNI) ska gå till bistånd, i enlighet med en rekommendation från FN till världens länder.

Regeringen har när den tillträdde slopat enprocentsmålet för Sveriges bistånd. Det svenska biståndet för 2023 kommer att minska på 0,88 procent av BNI 2023, det är hela 1,4 miljarder kronor lägre bistånd jämfört med 2022.

Sänkt bistånd från Sverige innebär att de fattiga får betala priset, inte minst barnen. Det kan framstå som en liten sak att dra ner stödet till människor i fattigdom och förtryck, men konsekvenserna blir enorma. Utmaningarna som de fattigaste länderna står inför är gigantiska och de globala utmaningarna i form av kriser och konflikter är större än någonsin och neddraget bistånd drabbar de mest utsatta.

Extrem och utbredd fattigdom har förvärrats under pandemin och klimatkrisen får allt värre konsekvenser. FN:s flyktigorgan varnar för en fördubbling av antalet människor som behöver akut hjälp på grund av klimatrelaterade katastrofer till 2050. 100 miljoner riskerar de närmaste fem till tio åren att hamna i extrem fattigdom på grund av klimatförändringarna, till exempel i form av torka och påföljande svältkatastrof på Afrikas horn.

Vi vet att svenskt bistånd gett stora positiva effekter. Rent vatten, bättre hållbara odlingsmetoder, skolgång för både pojkar och flickor, sexualundervisning, mödrahälsovård och stöd till människorättsförsvarare har lett till minskad fattigdom, ökad jämställdhet och förbättrade levnadsvillkor.

Sverige har goda statsfinanser, så problemet är inte att det inte finns pengar till världens fattiga, utan att högerpopulistiska partiet SD fått möjlighet att diktera villkoren för svensk biståndspolitik de närmaste åren. Det måste Liberalerna sätta stopp för.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna i regeringen ska verka för att biståndet så snart som möjligt återigen ska uppgå till motsvarande 1% av BNI.

Motionär: Rickard Ydrenäs, Stockholm; Maria Leissner, Stockholm; Jan Jönsson, Stockholm; Rasmus Jonlund, Stockholm; Björn Ljung, Stockholm; Isabel Smedberg-Palmqvist, Stockholm; Birgitta Ersson Kjellin, Stockholm; Anna Hallbom, Stockholm; Linnea Sandström Lange, Stockholm; Johan Lisspers, Stockholm; Peter Sundström, Stockholm

X 8. Behåll ambitionen rörande 1% - målet

Sveriges har sedan 70-talet avsatt 1 procent av BNI som bidrag för att bekämpa konflikter, fattigdom och orättvisor, samt arbete för demokrati, hälsa och utbildning i utvecklingsländer. Detta har varit en tydlig liberal hjärtefråga och stötts av en tydlig majoritet i Riksdagen.

Detta mål övergavs 2022 av regeringen. Denna kursändring skedde utan högljudda protester från Liberalerna. Att i förhandling ge avkall på en av liberalernas hjärtefråga känns smärtsamt och konsekvenserna blir svåra då exempelvis medel till mellanösterninsatser näst intill halveras.

Väl medvetna om att Sverige i förhållande till andra länder har ett relativt högt bistånd är den politiska markeringen och viljecytringen att behålla 1% målet viktig. Det förhindrar en ryckighet genom drastiska och plötsliga minskningar som riskerar att spolia påbörjade biståndssatsningar. Summan som öronmärks till bistånd skall självklart inte heller användas till andra ändamål.

Vi hade förväntat oss att Liberalerna mer framgångsrikt hade drivit biståndslinjen med fortsatt ambition att behålla 1-procentmålet. I andra frågor, som exempelvis inblandning av biodrivmedel i diesel och bensin har Liberalerna tydligt visat avvikande uppfattning.

Sverige har de senaste 50 åren genom bistånd arbetat för fred och försoning i världen och därmed skaffat sig en ledande roll vid lösning av konflikter och utveckling av fred mellan och inom nationer. Detta måste vi fortsätta med. Demokratin i världen är hotad och den måste bevaras och utökas för att världen skall klara av de utmaningar som gäller för klimatet, livsmedels- och energiförsörjning, världshandeln, etc.

FN:s Globala Mål nr 1 är "Utröta extrem fattigdom till 2030". Det är mindre än 8 år till den 31 december 2030. För att uppnå detta mål krävs mer solidaritet, högre ambitioner och säkerställande att medlen kommer målgruppen till del.

Sverige måste kunna fortsätta att vara ett föregångsland i det som är liberala kännetecken. Solidaritet, frihet, demokrati, respekt för mänskliga rättigheter, rättvisa, jämställdhet, öppenhet, generositet, tolerans, fri handel, yttrande- och religionsfrihet. Sverige behövs som föredöme för internationell solidaritet.

Svenskarna är i grunden ett generöst folk. Svensk insamlingskontroll rapporterar att under 2021 samlades det in mer än 25 Mdr kr till de organisationer som har 90-konton. En stor andel av dessa medel går till humanitära insatser. En tydlig politisk målsättning innebär ett stöd i civilsamhällets engagemang.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna fortsatt skall ha ett biståndsmål på 1 % av BNI, som bidrag för att bekämpa konflikter, fattigdom och orättvisor, samt till arbete för demokrati, hälsa och utbildning i utvecklingsländer
2. **att** Liberalernas uppfattning är att biståndsmedlen inte skall användas till andra ändamål.

Motionär: Lars Bolminger, Alingsås; Anita Brodén, Alingsås

Svar till X 7, X 8

I **motion X 7** föreslår motionärerna att Liberalerna i regeringen ska verka för att biståndet så snart som möjligt återigen ska uppgå till motsvarande en procent av BNI. **Motion X 8** föreslår att Liberalernas uppfattning är att biståndsmedlen inte skall användas till andra ändamål och att målet för mängden bistånd ska vara en procent av BNI.

Sverige är en av världens största biståndsgivare, både reellt och som andel av BNI. Svenska insatser bidrar till att skydda människorättsförsvare och demokrater världen över, till att ge möjligheter till utbildning och självklart också till humanitära omedelbara behov. Samtidigt ska biståndet granskas och utvärderas så att det bidrar till nytta och utveckling. Liberalernas fokus i biståndspolitik är stöd till demokratiutveckling/ mänskliga rättigheter inklusive HBTQI, klimatet och jämställdhet inklusive SRHR. Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina innebär att vi för en överskådlig framtid därtill kommer behöva lägga avsevärda resurser på att bidra till Ukrainas omedelbara behov likväl som den framtida återuppbyggnaden. Liberalernas linje om att stå bakom enprocentsmålet för svenskt bistånd ligger fast, och biståndet ska användas till så kallade DAC-fähiga insatser, det vill säga de insatser som enligt det överenskomna regelverket internationellt kan räknas som bistånd. Vår kamp för internationell rättvisa kan inte enbart mätas i DAC-fähigt bistånd, vilket inte minst syns i försvaret av Ukraina som inneburit och kommer innebära enorma ekonomiska insatser kommande år, varav en hel del inte räknas som bistånd. Med anledning av detta anser partistyrelsen att **motionerna X 7 och X 8** ska anses besvarade.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion X 7 anses besvarad
2. **att** motion X 8 anses besvarad

Reservation 1

Simona Mohamsson och Jan Jönsson reserverar sig till förmån för att förtydliga partiets tidigare antagna linje kring avräkningar i enlighet med yrkande till **motion X 7 och X 8** i partistyrelsen som lyder: "Liberalernas linje om att stå bakom enprocentsmålet för svenskt bistånd ligger fast, och att avräkningar från biståndet ska minimeras av principiella och effektivitetsskäl."

X 9. Ja till Ukraina i Nato

Ukrainas sak är vår. Sverige ska fortsätta stötta Ukraina och driva på för att landets framtid är deras sak att bestämma över. Sverige har redan varit en god kraft för ett ukrainskt EU-medlemskap, och man borde vara det även för ett ukrainskt inträde i Nato. Det handlar om säkerhet och självbestämmande och borde vara en självklarhet för Sveriges liberala parti att tycka.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna tar ställning för att Sverige ska godkänna en framtida ukrainsk Nato-ansökan.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till X 9

Motion X 9 uppmanar partiet att verka för att Sverige ska godkänna en framtida ukrainsk Nato-ansökan. Motionärerna anför att Sverige varit en förkämpe för ett ukrainskt EU-medlemskap och att Sverige bör följa upp detta på liknande sätt med uttalat stöd för ett framtida ukrainskt medlemskap i Nato.

Partistyrelsen menar att frågan är viktig för att efter kriget i Ukraina återupprätta den europeiska säkerhetsordningen som bröts i och med den fullskaliga invasionen av Ukraina den 24:e februari 2022. Det är nödvändigt att ge Ukraina möjlighet att försvara sig mot framtida aggressioner och angrepp. Allra mest grundläggande är att ge landet det primära verktyget som tillträde till alliansen skänker - att avskräcka.

Nato har spelat en avgörande roll historiskt för säkerhetspolitiken i vårt närområde. Med hänsyn till Finlands - och på sikt Sveriges - medlemskap i alliansen är det obestridligt så att den kommer fortsätta spela en definitiv roll för den europeiska och transatlantiska säkerhetspolitiken även inom en överskådlig framtid.

Partistyrelsen delar motionens ansats och vill att Ukraina, i egenskap av suverän stat, tillåts nyttja sin rätt att ansluta sig till Nato, precis som Sverige ansökt om. Vidare anser partistyrelsen att officiella ställningstaganden för alliansens räkning bör vara reserverat för alliansens medlemmar. Förslag om att Sverige, när vi är medlemmar av försvarsalliansen, ska verka för att även Ukraina ska välkomnas till Nato, finns även i rapporten om Utrikes- och säkerhetspolitik, kapitel 2. Partistyrelsen anser därför att **motion X 9 anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion X 9 anses besvarad

X 10. Stöd de demokratiska krafterna i Ryssland och Belarus

Efter Rysslands anfallskrig mot Ukraina i februari 2022 har säkerhetsläget i Europa och världen drastiskt förändrats. Medan det demokratiska Ukraina med återkommande fria val och ett starkt civilsamhälle lyckats stå emot den ryska attacken har tumskruvorna dragits åt i Ryssland och Belarus som nu närmast är att likna vid totalitära stater.

Trots återkommande hot mot grannländer och hot om kärnvapenkrig är de dock i grunden svaga regimer med begränsat aktivt folkligt stöd. Det finns demokratiska krafter i bägge länderna som under mycket svåra förhållanden arbetar för fred och demokrati. Det är därför av yttersta vikt att vi stödjer dessa krafter. Ett demokratiskt Ryssland och ett demokratiskt Belarus ligger närmare i tid och rum än ett demokratiskt Kina och skulle vare av större vikt för fred och stabilitet i vårt närområde och som inspiration till demokratiska och fredsivrande krafter i världen.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Landsmötet ändrar texten i Partiprogrammet (andra stycket 5.4.3. Stärk världens demokratikrafter) från: 'Ingen enskild händelse skulle bidra lika mycket till ökad frihet som om Kina skulle demokratiseras' till 'För fred och frihet skulle ingen enskild händelse vara lika betydande som demokratiseringen av Ryssland och Belarus.'

Motionär: Sven Holdar, Sigtuna

Svar till X 10

Motion X 10 lyfter den viktiga frågan kring demokratiseringen av Belarus och Ryssland. Motionären bedömer att en demokratisering i länderna ligger närmare i tiden än en demokratisering av Kina. Partistyrelsen delar motionärens principiella inställning att kampen för demokratisering och stöd till oppositionella i semi-demokratiska, hybridregimer samt auktoritära stater alltid ska värnas och främjas i Liberalernas internationella engagemang. Motionen har sina goda grunder med anledning av Rysslands invasionskrig av Ukraina och därför föreslår partistyrelsen **att motion X 10 besvaras med följande lydelse:** "Ingen enskild händelse skulle bidra lika mycket till ökad frihet som om Kina och Ryssland skulle demokratiseras"

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion X 10 anses besvarad

X 11. Ukraina och Moldavien ska in i EU, helst senast igår.

Ukraina och Moldavien har båda kandidatstatus för att bli medlemmar i EU. Som liberaler vill vi ha fler medlemmar i EU för att fortsätta knyta Europa samman med ekonomiskt-, demokratiskt- och politiskt samarbete, bort från Rysslands klor och mördarmaskin. De länder som senast sökt medlemskap i EU står fortfarande i väntrummet och har gjort det under lång tid. Albanien sökte EU-medlemskap 2009 men fick inte kandidatstatus förrän 2014 och fick inte starta anslutningsförhandlingar med EU förrän 2019, alltså 10 år efter de först

sökt medlemskap. Montenegro sökte medlemskap 2008, fick kandidatstatus 2010 och har förhandlat med EU sedan dess. Alltså förhandlat med EU-kommissionen i 13 år.

EU och Europa har inte råd att göra samma misstag med Ukraina och Moldaviens ansökningar. Liberalerna och Sverige måste ligga på så EU-kommissionen prioriterar snabbar och stora framsteg i anslutningsförhandlingarna med länderna. Detta för europeisk säkerhet, stabilitet och utveckling måste vi liberaler och EU göra allt i sin makt för att stödja Ukraina och Moldavien i sina reformarbeten, så länderna så snart som möjligt når Köpenhamnskriterierna och, så snart som möjligt, blir fullvärdiga medlemmar i den Europeiska Unionen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att EU tar till alla resurser de har möjlighet till för att stödja Ukraina och Moldavien i sina reformarbeten, så länderna, så snart som möjligt, kan nå upp till Köpenhamnskriterierna
2. **att** Liberalerna ska verka för att Ukraina och Moldavien blir fullvärdiga medlemmar i EU så snabbt som möjligt, även om de inte når upp helt till Köpenhamnskriterierna vid anslutningstillfället
3. **att** Liberalerna ska verka för att EU är ledande aktör kring uppbyggnaden av Ukrainas infrastruktur, samt att EU försöker knyta uppbyggnaden av Ukraina med EU:s arbete att förstärka Ukrainas demokrati och rättsstat.

Motionär: Raymond Lilja, Helsingborg

Svar till X 11

I **motion X 11** föreslås att EU på alla sätt ska stötta Ukraina och Moldavien för att kunna uppfylla kriterierna för EU-medlemskap, liksom att länderna ska kunna bli EU-medlemmar även om de inte helt når upp till Köpenhamnskriterierna vid anslutningstillfället. Vidare vill motionären att EU ska knyta sitt arbete med återuppbyggnaden av Ukraina till förstärkning av Ukrainas demokrati och rättsstat.

Partistyrelsen instämmer helt i motionärens uppfattning om att EU på alla tänkbara sätt ska stötta Ukraina och Moldavien i deras väg mot EU-medlemskap. Att Ukraina och Moldavien beviljats status som kandidatländer, och det omfattande stöd som EU gett särskilt till Ukraina sedan Rysslands anfallskrig inleddes, visar på en renässans för fredsprojektet – och att arbetet för att fortsätta utvidga EU måste stå i fokus. Med rätt stöd och incitament kommer både Ukraina och Moldavien att steg för steg kunna uppfylla de krav som ställs för att upptas som fullvärdiga medlemmar i den europeiska familjen. Liberalerna driver aktivt denna linje i regeringsställning och i Europaparlamentet.

Liberalerna vill se en särskild färdplan för Ukraina och Moldavien, där medlemskapsförhandlingar inleds omgående och där båda länderna steg för steg blir en del av EU:s säkerhetspolitiska samarbete samt i EU:s inre marknad. Redan tidigt under förhandlingsprocessen bör Ukraina och Moldavien få observatörsstatus i Europaparlamentet och övriga EU-institutioner. EU bör dessutom stå redo att ta det huvudsakliga ekonomiska ansvaret för återuppbyggnaden av Ukraina efter

att kriget är slut. Precis som motionären föreslår bör demokrati och rättsstat vara en central del i återuppbyggnaden.

Vi kan idag se att flera av de länder som blev EU-medlemmar under 00-talet idag inte skulle släppas in i unionen, då respekten för demokratin och rättsstaten urholkats under ett antal år. För Liberalerna är det därför helt centralt att samtliga anslutningskrav måste uppfyllas innan ett land beviljas fullvärdigt medlemskap. Inga undantag ska kunna göras från den principen. För att bibehålla kraft i förhandlingsprocesserna bör EU belöna framsteg i Ukraina och Moldavien med det som kallas ”stegvis integration”, att vissa delar i medlemskapet kan erbjudas i takt med att olika förhandlingskapitel stängs.

Frågan om Ukrainas och Moldaviens framtida EU-medlemskap och EU:s stöd till reformer och återuppbyggnad tas även upp i rapporten om Utrikes- och säkerhetspolitik, kapitel 2, samt i Europarapporten, kapitel 1.

Partistyrelsen anser att **motion X 11 yrkande 1 och 3 anses besvarade, och att yrkande 2 avslås.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion X 11 yrkande 1 och 3 anses besvarade
2. **att** motion X 11 yrkande 2 avslås

X 12. Stötta demokratikämparna i Iran och terrorstämpla den iranska Islamiska revolutionsgardet (IRGC)

Sedan mordet på Jina Mahsa Amini i september 2022 har vi kunnat se demonstrationer runt om i Iran. Revolutionsgardet och andra som agerar på uppdrag av regimen i Teheran har använt brutalt våld mot de olikstänkande demonstranterna som bara utövar sin mänskliga rättighet till demonstrations- och mötesfrihet. Men detta är inget nytt. Under den iranska regimen ledning har det i årtal brutalt attackerats demonstranter och frihetskämpar i Iran - antingen med batonger, gas eller skjutvapen. Dessutom avrättas fångar efter skenrättegångar utan rättsstatens miniminormer, såsom rätten att välja försvaradvokat, rätten att höras i domstol och förbundet mot att använda erkännanden som framtingas under tortyr.

Den patriarkala och islamistiska regimen har utövat makt över kvinnor i årtionden och eftersträvar att det massiva förtrycket fortsätter. Till exempel använder regimen våld för att genomdriva klädkoder. Sedan början av mars 2023 har det till och med kommit uppgifter om att skolflickor drabbats av giftattacker.

Studenter vid universiteten i Iran som protesterat mot regimen har relegerats och avstängts från högre utbildning i landet.

Sverige och EU har infört kraftigare sanktioner mot Iran. Vi måste dock konstatera att dessa sanktioner inte har övertygat de som bryter mot de mänskliga rättigheterna i Iran. Regimens enda svar har varit mer våld och fler dödsfall. Lägg därtill Irans fortsatta vägran att ge FN:s särskilde rapportör tillträde till landet.

Iran förtrycker inte bara den egna befolkningen utan bidrar också till att destabilisera hela Mellanöstern, med uppenbara kränkningar av de mänskliga rättigheterna som följd. Dessutom stöder den iranska regimen Ryssland i kriget mot

Ukraina med drönare och för att inte tala om regimen ambition att utplåna Israel från kartan.

Med tanke på det ökade antalet avrättningar, tortyr och våld mot bland annat minderåriga i Iran kan man nu bara frukta ytterligare våldsamma åtgärder från regimen sida. För Liberalerna bör det vara tydligt: partiet ska stå på samma sida som de iranska frihetskämparna. Partiet bör tydligt fördöma attacker mot utövande av demonstrations- och yttrandefriheten och attackerna mot människors liv. Vi i Liberala ungdomsförbundet vill därför att Liberalerna verkar för hårdare sanktioner mot regimen och dessa lakejer, att demokratikämpar ska stödja och att all form av samarbete avslutas med den regim som nu styr i Iran som helt har förlorat legitimitet.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Liberalerna verkar för en terrorklassning av det iranska Islamiska revolutionsgardet (IRGC) och att organisationen hamnar på EU:s sanktionslista
- att** Liberalerna verkar för sanktioner av alla medlemmar av den iranska Islamiska revolutionsgardet (IRGC), inklusive Basij-milisen och alla de underrättelseorganisationer i Iran som bryter mot mänskliga rättigheter, samt alla medlemmar av Iranska parlamentet som röstade för dödsstraff mot demokratikämpar
- att** Liberalerna verkar för att studenter i Iran som blivit avstängda på grund av sitt engagemang för demokrati och mänskliga rättigheter i Iran ska enkelt kunna få tillträde till universitet i Sverige, och erbjudas ett fullständigt stipendium för hela den kvarvarande studietiden
- att** Liberalerna verkar för att EU en gång för alla avslutar förhandlingar om det iranska kärnvapenavtalet
- att** Liberalerna verkar för ett europeiskt och/eller globalt exportförbud av programvara för ansiktsgenkänning till Iran
- att** Liberalerna verkar för att den svenska regeringen kraftigt fördömer Irans leveranser med drönare till Ryssland.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till X 12

I **motion X 12** anför motionärerna en rad ställningstaganden kring Irans brutala förtryck av befolkningen i landet. I **motion X 12 yrkande 1** och **motion X 12 yrkande 2** lyfts att Liberalerna ska verka för en terrorklassning av det iranska Islamiska revolutionsgardet (IRGC) samt att riktade sanktioner bör införas för individer som medverkat till kränkningar av mänskliga rättigheter. Båda yrkandena ligger i linje med Liberalernas ställningstaganden i frågan och partistyrelsen förslår därför att **motion X 12 yrkande 1 bifalls och att yrkande 2** anses vara besvarat.

Motionärerna föreslår vidare att studenter i Iran som blivit avstängda på grund av sitt engagemang för demokrati och mänskliga rättigheter i Iran ska enkelt kunna få tillträde till universitet i Sverige, och erbjudas ett fullständigt stipendium. Partistyrelsen delar motionärernas intention att ytterligare stödja unga personer som deltar i kampen för Irans frihet. Om en person från Iran tvingas fly på grund av politiska skäl

så menar dock partistyrelsen att det bör ske genom att personen söker asyl i Sverige och sedan söker sig till ett universitet. Det finns goda skäl till att undersöka hur den processen kan underlättas för studenter som befinner sig på flykt. Partistyrelsen föreslår att **I motion X 12 yrkande 3 avslås**.

I **motion X 12 yrkande 4** framläggs förslag om att EU avslutar förhandlingarna om Irans kärnvapenprogram och och i **X 12 yrkande 6** föreslås att regeringen fördömer Irans leverans av drönare till Ryssland. Partistyrelsen delar motionärernas ståndpunkt att förhandlingarna om Irans kärnvapenavtal inte längre fyller något syfte då den iranska regimen vägrar att följa avtalet vilket ligger i linje med den politiken Liberalerna driver. Partistyrelsen föreslår därför att **X 12 yrkande 4 anses vara besvarat**. Ställningstagandet att fördöma Iran för den pågående vapenexporten till Ryssland även det ligger i linje med Liberalernas tidigare ställningstagande och därför föreslår partistyrelsen att **X 12 yrkande 6 anses vara besvarat**.

Rörande **motion X 12 yrkande 5** lägger motionärerna fram förslaget att Liberalerna verkar för ett europeiskt och/eller globalt exportförbud av programvara för ansiktsgenkänning till Iran. Programvara för ansiktsgenkänning är extrem känslig teknik som i fel händer utgör en stor risk för individens integritet och säkerhet. Partistyrelsen föreslår därför att **X 12 yrkande 5 anses vara besvarat**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion X 12 yrkande 1 bifalls
- att** motion X 12 yrkande 2 anses vara besvarad
- att** motion X 12 yrkande 3 avslås
- att** motion X 12 yrkande 4 – 6 anses vara besvarade

X 13. Stärk Sveriges relation till Taiwan

Liberalerna är Sveriges Taiwan-vänligaste parti och det är något vi ska vara stolta över. För att vi ska kunna leva upp till detta epitet måste partiet komma med fler förslag för att stärka de svenska relationerna med Taiwan. Regimen i Peking har som ambition att återförenas med Taiwan, även om det så kräver våld. Inskränkningar av taiwanesiskt lufttrum har blivit allt vanligare, inte minst under 2023 och en invasion känns inte längre som långt bort. Sverige måste göra mer för att försvara Taiwans demokrati och rätt till självbestämmande. Trots att Sverige är ett litet land är det fullt möjligt att stå upp mot regimen i Peking till Taiwans försvar.

Bland det viktigaste för den demokratiska regeringen i Taipei, som dessutom råkar styras av vårt liberala systerparti Demokratiska framstegspartiet, är att landet ska få observationsstatus i fler internationella organisationer. Att ett land med drygt 24 miljoner människor står utanför bland annat Världshälsoorganisationen (WHO) kommer med skadliga konsekvenser för människors liv och hälsa. En status som observatör i WHO och andra viktiga världsorganisationer skulle säkerställa landets förutsättningar att få viktig information, öka samarbetet med andra och möjliggöra att Taiwan också kan bidra till världssamfundet.

Sverige bör också följa Litauens exempel och öppna ett rikligt representationskontor i Taipei. Det skulle skicka en viktig

signal till demokratierna i Taiwan att de inte är ensamma och vi står på deras sida.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna bör verka för att Republiken Kina (Taiwan) ska få status som observatör i fler internationella organisationer som bland annat WHO, UNESCO och UNFCCC
2. **att** Liberalerna bör verka för att öppna ett representationskontor i Taipei.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås;
Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till X 13

Motion X 13 yrkande 1 föreslår att Liberalerna bör verka för att Taiwan ges status som observatör i fler internationella organisationer, däribland WHO, UNESCO och UNFCCC. Partistyrelsen delar motionens huvudsakliga inriktning kring att Taiwan skall stödjas bilateralt, att den demokratiska utvecklingen i Asien erfordrar ett liberalt stöd samt att Taiwan bör ges tillträde till internationella organisationer.

Partistyrelsen vill lyfta fram att partiet ser det som av yttersta vikt att bevara Taiwans demokratiska system och trygghet. Sveriges och EU:s kontakter med Taiwan bör därför utvecklas. Att våra relationer med Taiwan ska utvecklas är redan partistyrelsens uppfattning.

Motion X 13 yrkande 2 vill att partiet skall verka för öppnandet av ett representationskontor i Taipei. Trots att Taiwan fungerar som en självständig stat i praktiken har Taiwan hittills avstått från att officiellt förklara sig som en sådan. Partistyrelsen anser följaktligen att öppnandet av ett representationskontor vore att etablera diplomatiska förbindelser med Taiwan, vilket i förlängningen skulle innebära att Sverige avvek från ettlandsprincipen. Partistyrelsen anser att Taiwan måste ha rätt att själv forma sin samhällsutveckling och göra sådana beslut som rör diplomatiska relationer och påverka ettlandsprincipen. Partistyrelsen vill se ett representationskontor i Taipei på sikt men anser i dagsläget att det alljämt ska vara det taiwanesiska folkets beslut att avgöra om och när ettlandsprincipen överges och diplomatiska förbindelser etableras med andra stater. Ett viktigt sätt att visa konkret stöd till Taiwan är genom att EU inleder förhandlingar om ett investeringsavtal med Taiwan, och förslag om detta finns i Europarapporten, kapitel 3. Partistyrelsen föreslår att landsmötet därav betraktar **motion X 13 yrkande 1–2 besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion X 13 anses besvarad

X 14. Dags för Liberalerna att utifrån rättsstatens principer, rättighetsperspektivet och folkrätten agera i Israel-Palestinafrågan

Dags för Liberalerna att utifrån rättsstatens principer, rättighetsperspektivet och folkrätten agera i Israel-Palestinafrågan

Israelerna har rätt till fred och säkerhet. Den rätten har även palestinierna. Det har nu gått 75 år sedan FN utlovade palestinierna en stat (1947), och 56 år sedan Västbanken inklusive östra Jerusalem ockuperades.

Det sker en fortsatt stegvis konfiskering av privat palestinsk mark- i strid mot Geneve-konventionens förbud mot överflyttning av egen befolkning till ockuperad mark.

40 % av Västbanken har nu tagits över av israeliska bosättningar. Bostäder, skolor, daghem, lekplatser på Västbanken som finansierats av Sverige och EU har förstörts av ockupationsmakten.

Hamas är ansvarig för självmordsattentat, blodiga bombdåd där alla israeler betraktas som legitima mål. Organisationens stadgar innehåller antisemitiska konspirationsteorier om judisk strävan efter världsherravälde. Detta skall med kraft fördömas.

Liksom raketbeskjutning från Gaza mot Israel.

Samt också uppskjutna palestinska val på obestämd tid. Palestiniers rätt att delta i fria och demokratiska val måste värnas.

Om tystnaden fortsatt får råda kan den israeliska regeringen, nu med stöd av ultranationalistiska partier med kopplingar till bosättarrörelsen, utöka illegala bosättningar och blunda för den förföljelse som accelererat och som inte minst riktats mot den kristna minoriteten.

Det är nu hög tid att Liberalerna, Sverige och EU skärper sitt fokus för att stärka palestiniernas rättigheter och adressera de strukturella ojämlikheter som råder mellan israeler och palestinier.

I detta läge är det inte rimligt att minska biståndet till Palestina. Tvärtom. Både av humanitära skäl men även för att få till stånd bättre fungerande institutioner och åtgärder mot korruption samt till demokrati- och människorättsarbete genom det civila samhället.

Om omvärlden trovärdigt ska kunna agera i denna konflikt så måste rättsstatens principer, som ligger till grund för värden som frihet, demokrati, jämlikhet och mänskliga rättigheter (MR), även gälla relationen till Israel - Palestina

Framtida fredssträvningar måste utgå från ett rättighetsperspektiv, som säkrar alla individers politiska och medborgerliga rättigheter. Fokus måste vara alla människors lika värde och därmed ett slut på ockupationen.

Fördrivning av palestinska familjer från deras hem, rivningar av humanitära insatser och fortsatt utbyggnad av illegala bosättningar på ockuperat palestinskt territorium måste få tydliga konsekvenser. Folkrätten måste efterlevas., där MR och internationell humanitär rätt ingår.

Det är också angeläget att ge stöd till de grupper och organisationer både i Israel och i Palestina som driver frågor om fred, försoning och rättvisa. Det är dessa grupper av människor som ofta kämpar i motvind men som med internationellt stöd kan bli en kraft för ett framtida fredligt Israel-Palestina.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** biståndet till Palestina inte minskas
2. **att** rättsstatens principer också omfattar Israel - Palestina
3. **att** folkrätten efterlevs
4. **att** rättighetsperspektivet efterlevs
5. **att** tydliga konsekvenser blir resultatet av illegala bosättningar
6. **att** ett ökat tryck sker på den palestinska myndigheten att arrangera ett val i närtid
7. **att** stödja israeliska och palestinska fredsgrupper.

Motionär: Anita Brodén, Alingsås; Lars Bolminger, Alingsås; Elof Dimenäs, Alingsås; Mikael Lindgren, Alingsås

Svar till X 14

I **motion X 14** föreslås en rad förslag på ställningstaganden i Israel-Palestinakonflikten. Liberalerna står bakom internationell rätt som en grundpelare för utrikespolitiken. Ända sedan staten Israel utropades 1948 har Liberalerna försvarat Israels rätt att existera med säkra och internationellt erkända gränser. I frågan om Israel-Palestinakonflikten har Liberalerna sedan länge förespråkat en tvåstatslösning där dialog, handel och samarbete mellan de båda staterna är vägen framåt i likhet med det som anförs i Osloavtalet.

I **motion X 14 yrkande 1** vill även motionärerna att biståndet till Palestina inte minskar. Det bistånd Sverige ger till Palestina ska vara inriktat på att stödja den demokratiska utvecklingen och vara riktat till civilsamhället. Gällande stödet till UNRWA, FN:s hjälporganisation för palestinska flyktingar som kom till efter Israels bildande 1948, så finns det skäl till att ifrågasätta om stödet idag gör större skada än nytta. Det huvudsakliga i biståndet till Palestina eller till något annat land är nyttan som biståndet bidrar med och inte nivån på biståndet. Partistyrelsen föreslår därför **att motion X 14 yrkande 1 besvaras**.

Motionären och partistyrelsen delar samma ambition och målet om att nå en fred som leder fram till en tvåstatslösning. Partistyrelsen instämmer även i behovet av att Palestina genomför demokratiska val och därutöver anförs även en rad frågor där Liberalerna sedan tidigare helt eller delvis redan tycker som motionären. Partistyrelsen föreslår därför att **motion X 14 yrkande 2-7 anses vara besvarade**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion X 14 anses besvarad

X 15. Skydda EU:s kritiska infrastruktur

Hotet mot EU:s kritiska infrastruktur har ökat i takt med Rysslands aggressiva utspel mot Ukraina och det kollektiva väst. Samtidigt har diktaturen Kina utökat sitt ägarskap av sådan infrastruktur – däribland hamnar, flygplatser, telekommunikation och energinfrastruktur – som är av stor betydelse för samhällsfunktionen i hela EU. Liberaler som ser värdet av att försvara Ukrainas rätt till självbestämmande borde också se vikten i att skydda det som ger oss handlingsfriheten att stå upp mot auktoritära angripande.

Den omfattande integrationen mellan EU:s medlemmar innebär att utländska investeringar i andra länder kan hota säkerheten för resten av unionen. EU har ett ramverk för granskning av utländska direktinvesteringar, men ställer i dagsläget inget krav på medlemsstater att implementera någon sådan mekanism. Vidare är det fritt fram för medlemsstaterna att själva bestämma hur mekanismen ska utformas och vilka kriterier som ska tillämpas.

Sverige är ett av de EU-länder som saknar en granskningsprocess, och ännu finns inte någon lag för att kunna förhindra förvärv av säkerhetspolitiska skäl, även om frågan har utretts. Samtidigt kan vi se att kinesiska investeringar i Sverige har ökat, bland annat i form av säkerhetskontrollen på Arlanda, Stockholms tunnelbanesystem och många av våra vindkraftsparker. Det här ägandeskapet kan Kina utnyttja för spionage, favorisering av kinesiska företag, påtryckningar och vedergällning. Sverige och EU:s förmåga att stå upp för demokratiska principer får inte begränsas av nyttan i att vara ett attraktivt investeringsmål – vår kritiska infrastruktur måste skyddas från auktoritärt maktspel.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna ska verka för att EU genomför granskningar av utländska investeringar i unionens kritiska infrastruktur, harmoniserar kriterierna för dessa, samt kunna stoppa förvärv som bedöms äventyra unionens säkerhet.

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till X 15

Motion X 15 föreslår att Liberalerna ska verka för en gemensam granskning i EU:s kritiska infrastruktur. Partistyrelsen delar motionärernas syn på att det behövs mer samarbete i EU för att skydda kritisk infrastruktur från risker kopplade till auktoritära stater. Det är dock för tidigt för att utvärdera om de steg EU redan tagit kommer att uppnå önskad effekt. Frågan behöver bevakas noga och vi ska vara beredda på att driva frågan om en mer harmoniserad och effektiv granskning av utländska direktinvesteringar i framtiden om det visar sig finnas ett behov av detta. Frågan tas även upp i rapporten om Utrikes- och säkerhetspolitik, kapitel 4 och 10. Partistyrelsen föreslår att **motion X 15 ska anses besvarad**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion X 15 anses besvarad

X 16. Skydda EU-medborgares rättigheter

Det är välkommet att man i EU vill permanenta den lagstiftning som idag finns på plats för att hantera sk. CSAM - Child Sexual Abuse Material. Det finns ett stort behov av ökad koordinering och ökade resurser till både polis och rättsväsende för att hantera denna mycket grova brottslighet.

Samtidigt är förslaget mycket långtgående i hur denna information ska inhämtas. Då man även ska kunna tvinga plattformar som exempelvis Facebook Messenger, mailklienter och molntjänster att rapportera och delge alla meddelanden som deras algoritmer flaggar. Det innebär att privata bilder, samtal och annan information ska genomlysas av andra personer, trots att personerna vars integritet inkräktas inte är misstänkta för någon brottslig handling.

I EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna går att läsa följande:

Artikel 7 - "Var och en har rätt till respekt för sitt privatliv och familjeliv, sin bostad och sina kommunikationer."

samt

Artikel 11- Var och en har rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser.

Ovanstående tas också upp i lagförslagets konsekvensanalys där men med detta citat visar tydligt på myndigheternas avsaknad av respekt för den personliga integriteten.

"Även om dessa rättigheter är mycket viktiga är det ingen av dem som måste skyddas till varje pris..." -s.13 i den svenska översättningen av COM/2022/209.

Det är en självklar liberal uppgift att garantera varje medborgares rättighet i enlighet med EU-Stadgan. Det är också en liberal kärnuppgift att värna gränsen mellan privat och offentligt, och säkerställa att stater inte begår övergrepp mot dess medborgares frihet och personliga integritet. Den liberala kritiken vilar tungt på dessa fundament, men det ska också vara väl värt att notera att de föreslagna åtgärderna är tämligen tandlösa mot de kriminella som man vill nå. Förslaget lider alltså av avsaknad av såväl effektivitet som proportionalitet. All argumentation som bygger på ett antagande om att förslaget skulle minska barnpornografi är därmed en form av härskarteknik som bygger på falska dikotomier.

Liberalerna är det parti i Sverige som genom hela sin historia varit viktigast för att försvara individens frihet kontra totalitära krafter och samhällets förtryck mot dess medborgare. Att kraftfullt ta ställning mot detta frihetskränkande förslag skulle därför vara ett naturligt steg.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Liberalerna verkar för att EU-förslaget COM/2022/209 omarbetas för att begränsa ingreppen i den personliga integriteten i enlighet med det motionen lyfter
- 2. att** Liberalerna verkar för att upprätthålla och stärka individens rätt till integritet och säker kommunikation via digitala plattformar.

Motionär: Johan Lisspers, Stockholm; André Nilsson, Stockholm; Maria Bratt, Täby; Shadi Domat, Huddinge; Rasmus Jonlund, Stockholm

Svar till X 16

Motion X 16 yrkande 2 föreslår att Liberalerna ska verka för att upprätthålla och stärka individens rätt till integritet, framförallt på digitala plattformar. **Motion X 16 yrkande 1** föreslår att Liberalerna ska verka för att omarbete EU-kommissionens förslag 2022/209 så att det minskar ingreppen i den personliga integriteten på nätet. Förslaget som motionen refererar till är det som har en del som blivit allmänt känt som "chatt control". Det är ett förslag som syftar till att ålägga digitala plattformar att på teknisk väg scanna kommunikationen på plattformen för att identifiera barnpornografi och grooming. Liberalerna har alltid varit ett parti som värnat balansen mellan brottsbekämpning och integritet, både för offer och för medborgare. Liberalernas EU-program inför valet till Europaparlamentet 2019 hade ett kapitel vikt åt just värnad integritet och rättssäkerhet på nätet. I det fortsatta arbetet med detta förslag kommer Liberalerna stå upp för en rimlig balans mellan brottsbekämpning och personlig integritet. **Motion X 16 yrkande 1 och 2 bör därmed anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** motion X 16 anses besvarad

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion X 1 anses besvarad.
2. **att** motion X 2 yrkande 1 anses besvarad
3. **att** motion X 2 yrkande 2 avslås
4. **att** Motion X 3 anses besvarad
5. **att** motion X 4 bifalls med vad partistyrelsen har anfört
6. **att** motion X 5 anses besvarad
7. **att** motion X 6 anses besvarad
8. **att** motion X 9 anses besvarad
9. **att** motion X 10 anses besvarad
10. **att** motion X 11 yrkande 1 och 3 anses besvarade
11. **att** motion X 11 yrkande 2 avslås
12. **att** motion X 12 yrkande 1 bifalls
13. **att** motion X 12 yrkande 2 anses vara besvarad
14. **att** motion X 12 yrkande 3 avslås
15. **att** motion X 12 yrkande 4 - 6 anses vara besvarade
16. **att** motion X 13 anses besvarad
17. **att** motion X 14 anses besvarad
18. **att** motion X 15 anses besvarad
19. **att** motion X 16 anses besvarad

Rapport Utrikes/säkerhet

Kapitel 1: Frihet i den utmanade globaliseringens tid

20. Internationellt samarbete för världen framåt. Ett liberalt kärnupdrag för kommande år kommer att vara att återbygga en världsordning som bygger på regler, samarbete och tillit.
21. Låt inte Kina vinna teknik-racet. Det skulle innebära ett existentiellt hot mot Sverige och hela den demokratiska världen om Kina utvecklar sina AI förmågor snabbare än oss. Därför måste den fria världen bland annat kunna försörja sig själv med nödvändig teknik såsom halvledare. Europa ska fullt ut utnyttja fördelarna av den innovation och skaparkraft som samhällen med frihet och konkurrens för med sig. Därför bör politiken kring regleringar och standardiseringar utformas med stor hänsyn till marknadsekonomins skapande mekanismer.
22. Stärk demokratisträvanden med bistånd och handel. Sveriges bistånd bör åter uppgå till en procent av BNI och inriktas på att stärka demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter.

Kapitel 2: Ukraina

23. Fortsatt militärt stöd till Ukraina. Ukrainas försvarsförmåga är avgörande för krigets utgång. Omvärldens militära stöd måste fortsätta och det svenska militära stödet i form av avancerade vapensystem och ammunition samt utbildning bör intensifieras. EU måste utveckla en flerårig plan för fortsatt militärt stöd till Ukraina.
24. Återuppbyggnaden har redan börjat. Sverige tillsammans med övriga EU ska vara en långsiktig partner i återuppbyggandet av Ukraina. I det arbetet bör det offentliga och näringslivet samarbeta. Återuppbyggnaden kommer ta tid och kan inte vänta tills kriget är över utan den måste ske i takt med att landområden befrias och säkras. Till exempel måste regelverket för exportkrediter göras om så att de kan användas för att kompensera för risken det innebär att investera i en krigszon.
25. Ukraina är en del av EU. EU är garanten för fred och frihet i Europa. I juni 2022 gav EU-ländernas stats- och regeringschefer Ukraina status som kandidatland. Nu behöver Ukrainas väg till EU-medlemskap en konkret färdplan och Sverige ska stödja Ukraina att uppfylla förutsättningarna för medlemskapet. Ukraina ska välkomnas in i EU så snart som förutsättningarna för ett medlemskap är uppfyllda. Ukraina bör även bjudas in att delta i relevanta delar av EU:s försvarspolitiska samarbete, PESCO.
26. Ukraina hör hemma i Nato. Rysslands anfallskrig mot Ukraina visar vikten av att bygga säkerhet tillsammans. Nato är Europas främsta säkerhetsgaranti, därför bör Sverige så snart vi är medlemmar av försvarsalliansen verka för att Ukraina välkomnas till Nato så snart förutsättningarna för medlemskap är uppfyllda.
27. Inrätta en tribunal. En särskild internationell tribunal bör inrättas för att lagföra det aggressionsbrott mot Ukraina som begåtts av Rysslands politiska och militära ledningen och dess allierade.
28. Upprättelse för kvinnor och män som utsatts för sexuellt våld. Sverige och EU måste rikta särskild uppmärksamhet mot kvinnor och män som utsatts för krigsrelaterat sexuellt våld och säkerställa att bevis samlas in så att de skyldiga kan ställas till svars. Det behövs även hjälp i form av vård, fria aborter samt socialt och psykologiskt stöd med mera.
29. Sanktionerna mot Ryssland måste utökas. Moskvas brott mot folkrätten ska inte kunna ske ostraffat. Sverige bör därför driva på inom EU för fler och hårda och kännbara sanktioner mot Ryssland och Belarus. Till exempel bör ryska frysta tillgångar användas till återuppbyggnaden av Ukraina.
30. Förbjud ekocid. Romstadgan bör stärkas genom att ekocid görs till ett eget brott. Rysslands systematiska förstörelse av miljön i Ukraina som en del i sin krigsföring understryker behovet av starkare rättsliga åtgärder för att beivra storskalig förstörelse av miljön i fall där förstörelsen hotar människors liv och levnadssätt.

Kapitel 4: Tillsammans mot diktaturerna

- 31.** Inför sanktioner mot fler terrorgrupper. Flera av de största brotten mot mänskliga rättigheter bärs upp av statsnära grupperingar som Wagnergruppen och det iranska revolutionsgardet. Sverige ska vara pådrivande för att EU ska upprätta fler sanktioner mot dessa terrororganisationer samt för att modernisera regelverket för att möjliggöra fler relevanta terrorklassningar.
- 32.** Stöd frihetsrörelser. Fred och frihet kräver demokratisk utveckling i länder som Iran, Venezuela och Afghanistan. Sverige och EU ska i utrikes-, handels- och biståndspolitiken vara pådrivande för att liberala, demokratiska och feministiska ska ges stöd i odemokratiska länder.
- 33.** Avveckla politik som motverkar demokrati. Alltför ofta bedriver Sverige och EU politik som riskerar att motverka en demokratisk utveckling, till exempel biståndet till Palestina och samarbetsavtalet med Kuba. Sådan politik måste avvecklas.
- 34.** Säkra biståndet till demokrati och mänskliga rättigheter. Bistånd är ett viktigt verktyg i arbetet för frihet i världen. Genom att stötta till exempel demokratiorganisationer, demokratiska institutioner och fri journalistik ska Sverige fortsätta bidra till en friare värld.

Kapitel 5: Norden

- 35.** Aldrig mer stängda gränser. Pandemin blottade sprickor i det nordiska samarbetet och visade på vikten av att vårda samarbetet. Vi ska i framtiden inte möta gemensamma utmaningar med stängda gränser och snäva nationella intressen. Det nordiska samarbetet måste därför hela tiden fortsätta att utvecklas och skapa stabila förutsättningar för att möta kriser och utmaningar.
- 36.** Fördjupa samarbetet med Baltikum. De baltiska staterna är mer än bara grannländer i Östersjön. De nordiska ländernas samarbete med Baltikum bör stärkas och de baltiska staterna inkluderas i olika nordiska samarbetsorgan.

Rapport Europa

Kapitel 1: Öppna dörren för Ukraina

- 37.** I över 70 år har Europasamarbetet haft en helt central uppgift: att bevara freden och befästa demokratin i de länder som blivit medlemmar. Det europeiska fredsprojektet är en framgångssaga utan motstycke, och ett viktigt skäl till detta är grundprincipen - att dörren står öppen för länder i Europa som vill bli medlemmar och som respekterar ett antal högt ställda krav. Att fler länder aktivt väljer att söka sig till EU är avgörande i ett läge där Ryssland och Kina systematiskt ökar sitt inflytande i EU:s närområde. Alternativet, att inte fortsätta utvidga EU, skulle kunna få mycket allvarliga konsekvenser om europeiska länder istället hamnar i klorna på auktoritära regimer.
- 38.** Ukraina och Moldavien hör hemma i den europeiska familjen av demokratier, och måste skyddas mot fortsatt rysk aggression även efter att Ryssland förlorat kriget. EU:s viktigaste uppgift just nu är därför att

staka ut och stötta deras väg mot ett fullvärdigt EU-medlemskap.

- 39.** Liberalerna vill se en konkret färdplan för Ukraina och Moldavien, där medlemskapsförhandlingar inleds omgående och där båda länderna stegvis blir en del av EU:s säkerhetspolitiska samarbete samt i EU:s inre marknad. Redan nu har EU omfattande frihandelsavtal med både Ukraina och Moldavien, och tillgång till den inre marknaden skulle innebära stora ekonomiska fördelar. Redan tidigt under förhandlingsprocessen bör Ukraina och Moldavien få observatörsstatus i Europaparlamentet och övriga EU-institutioner. EU måste dessutom stå redo att ta det huvudsakliga finansiella ansvaret för återuppbyggnaden av Ukraina efter att kriget tagit slut. Med rätt stöd och incitament kommer både Ukraina och Moldavien att steg för steg uppfylla de höga krav som ställs för att upptas som fullvärdiga medlemmar i den europeiska familjen.
- 40.** För att bibehålla kraft i förhandlingsprocesserna bör EU övergå till en princip om "stegvis integration". Det innebär att ett kandidatland steg för steg erbjuds delar i medlemskapet i takt med att olika förhandlingskapitel stängs, enligt tydligt uppsatta kriterier. På samma sätt bör processen snabbt avbrytas eller backas tillbaka när utvecklingen i ett land går åt fel håll. För Liberalerna är det helt centralt att samtliga anslutningskrav måste uppfyllas innan ett land beviljas fullvärdigt medlemskap. Inga undantag kan göras från den principen.
- 41.** Att samtliga länder på Västra Balkan på sikt blir en del av EU skulle kunna bidra väsentligt till säkerhet och ekonomisk utveckling i regionen och stärka EU. Nordmakedonien, Montenegro och Albanien, som aktivt förhandlar om EU-medlemskap, ska stöttas för att kunna uppfylla medlemskapskraven, särskilt när det gäller rättsstaten och kampen mot korruption. Likaså bör EU fortsätta bistå Bosnien-Hercegovina och Kosovo på vägen mot att bli kandidatländer. EU måste samtidigt ha beredskap att markera och agera om utvecklingen i kandidatländerna inte ligger i linje med EU:s värden. Liberalerna anser därför att förhandlingarna med Serbien helt bör avbrytas tills vidare. EU:s förhandlingar med Turkiet, som ligger på is sedan många år tillbaka, måste avbrytas permanent eftersom landet utvecklats till en auktoritär stat som på inget sätt respekterar EU:s grundvärden.
- 42.** För EU:s övriga grannländer i öst krävs ett långsiktigt samarbete som för vissa länder kan ha fullvärdigt EU-medlemskap som mål. Georgien och andra länder i regionen behöver stöttas för att bryta det ekonomiska beroendet av Ryssland. En demokratisk utveckling i Belarus måste prioriteras särskilt, och EU måste stötta den demokratiskt valda exilregeringen i kampen mot diktatorn Lukasjenka.

Kapitel 3: Starkt Europa i världen

- 43.** I en värld där auktoritära regimer som Ryssland och Kina stärker sitt inflytande måste världens demokratier hålla ihop. I det arbetet är ett starkt Europa, som kan tala med en tydlig röst, helt avgörande. Tillsammans med USA, Storbritannien och andra demokratier ska EU utgöra en frihetens axel som står upp mot diktatur och förtryck, för försvaret av rättsstat, demokrati och mänskliga rättigheter. Det handlar om att på alla sätt stötta Ukraina mot den ryska krigsmaskinen, att beslutsamt isolera den ryska ekonomin, att fortsätta stötta den belarusiska exilregeringen, att stå upp för det demokratiska Taiwans frihet - och att slå vakt om kvinnors och HBTQ-personers rättigheter i länder där de är hotade. Här måste Sverige driva på med kraft.
- 44.** EU står inför en rad globala utmaningar att hantera - men har samtidigt en unik möjlighet att påverka utvecklingen i världen. Diplomati, frihandelsavtal, utvecklingssamarbete - och skarpa sanktioner mot förtryckande regimer är några av verktygen. Liberalerna vill se ett starkare EU som för en kraftfull, värderingsstyrd utrikespolitik med demokrati och mänskliga rättigheter som övergripande mål, där en rad olika verktyg används och samverkar. Det förutsätter i sin tur att EU tar bort vetorätten i ministerrådet, så att mindre ambitiösa medlemsländer inte kan sätta käppar i hjulet. Anslagen till EU:s utrikestjänst EEAS måste öka för att stärka samordningen inom utrikespolitiken. EU bör oftare representera medlemsländerna i internationella organisationer som FN:s säkerhetsråd, WHO och Världsbanken. Likaså bör EU:s säkerhets- och försvarspolitiska samarbete fördjupas, som ett komplement till samarbetet inom Nato.
- 45.** Vi lever i en globaliserad värld där tekniska landvinningar och förbättrade kommunikationer gör att världen utanför kommer allt närmare. Det här är en utveckling som vi liberaler ser positivt på. Det är handel och specialisering som gjorde att Sverige en gång industrialiserades och blev rikt, och som fortsatt är en förutsättning för vårt välbefinnande. Varje dag bidrar global handel till att lyfta människor runt om i världen ur fattigdom. Samtidigt har de senaste årens kriser blottat stora sårbarheter som visar att vi aldrig får vara naiva. Europa har blivit ensidigt beroende av teknologi från Kina, en diktatur som enkelt kan begränsa vår tillgång till strategiska råvaror och nödvändiga produkter. En rad EU-länder är fortfarande beroende av rysk gas för sin energiförsörjning. Detta osunda beroende av auktoritära regimer måste brytas och nya beroenden får inte skapas.
- 46.** Samtidigt kan lösningen aldrig vara att Europa isolerar sig och blir oberoende av omvärlden, något starka krafter i EU nu driver på för. Tvärtom måste protektionism motverkas i alla dess former. Europa ska vara en öppen kontinent som tror på handel och som stärker banden med demokratiska partners runt om i världen. Det stärker EU som geopolitisk aktör och bidrar till att säkra tillgång till energi, råvaror och livsnödvändiga produkter såväl i Europa som i de länder som EU har handelsrelationer med. För att det ska bli möjligt behövs fler frihandelsavtal och att världens demokratier krokar arm för ett modernare globalt handelsregel-

verk som bidrar till fossilfri omställning och respekt för mänskliga rättigheter.

- 47.** Men framtidens globalisering riskerar också att avgöras i en kapplöpning mellan Kina och den demokratiska världen om vems standarder och regler som ska gälla för världshandeln. Liberalerna vill därför stärka den transatlantiska länken genom ett omfattande frihandelsavtal mellan EU och USA. Det färdigförhandlade frihandelsavtalet med Mercosur behöver komma på plats, och förhandlingarna med Indien prioriteras. EU bör dessutom särskilt prioritera partnerskap med länder i Afrika, som ett sätt att främja demokrati och ekonomisk utveckling och samtidigt motverka Kinas och Rysslands ökade inflytande. Konkret stöd till Taiwan ska visas genom att EU inleder förhandlingar om ett investeringsavtal.
- 48.** Som världens största biståndsgivare kan EU göra verklig skillnad genom att stödja demokratiörelser världen över. Såväl det svenska som det europeiska biståndet ska ha som överordnat mål att bidra till demokratisering och respekt för mänskliga rättigheter. Krav på förbättrad situation för mänskliga rättigheter, demokrati, sexuella och reproduktiva rättigheter samt HBTQ-rättigheter ska vara centrala på länder som tar emot bistånd, tecknar handelsavtal eller på annat sätt samarbetar med EU. Sverige bör verka för att EU öronmärker bistånd till organisationer som verkar för mänskliga rättigheter.

Kapitel 4: En hållbar ekonomi som växer

- 49.** EU:s budget är ett viktigt verktyg för att finansiera reformer med tydligt europeiskt mervärde, exempelvis forskning, klimat, utbildning, infrastruktur, migration, naturvård, brottsbekämpning och bistånd. Liberalerna vill att jordbruksstöd och regionalpolitik minskas kraftigt, men anser också att budgeten kan behöva öka, till exempel för att finansiera återuppbyggnaden av Ukraina och utbyggd gränsbevakning. Idag finansieras EU nästan helt genom avgifter från medlemsländerna, men Liberalerna ser att det finns fördelar med att låta exempelvis intäkter från utsläppshandel, koldioxidavgifter eller vissa bolagsskatter gå direkt till EU-budgeten för att minska behovet av inbetalningar från medlemsländerna.

Kapitel 6: Värna demokratin och rättsstaten

- 50.** Europa är världens friaste kontinent, men flera av de friheter vi kommit att ta för givna är hotade. Flera medlemsstater inskränker rättsstaten och begränsar utrymmet för fria medier och civilsamhället, själva fundamenten i en demokrati. Medborgares rättigheter kränks samtidigt som framförallt högerpopulistiska och extremistiska krafter växer sig starkare och korruptionen biter sig fast. Om denna utveckling tillåts fortsätta hotas i förlängningen hela EU-samarbetet, i och med att unionens demokratiska grundvalar och respekten för gemensamma regler undermineras.
- 51.** Men vi kan vända denna utveckling och se till att Europa istället blir en ännu friare kontinent. Vi behöver stärka kontrollen av hur dessa värden respekteras i varje medlemsland, och länder som inte lever upp till

de gemensamma värderingarna måste mötas av tydliga konsekvenser. Liberaler har vunnit flera delsegrar, dels genom den nya villkorsmekanismen, dels genom att situationen för rättsstatsprincipen i medlemsländerna granskas av EU-kommissionen. Liberalerna vill att medlemsländerna ska åläggas att tydligt redovisa vad de planerar att göra åt de brister som kommissionen pekat ut.

- 52.** Villkorsmekanismen måste stärkas ytterligare så att alla inskränkningar av rättsstaten och demokratin får kännbara konsekvenser. EU ska inte vara en bankomat för auktoritära regeringar. Ekonomiskt stöd från EU:s gemensamma budget ska vara villkorat mot respekt för våra gemensamma värderingar, grundläggande fri- och rättigheter, demokrati, en fungerande rättsstat och nolltolerans mot korruption. Det land som inte följer de gemensamma reglerna får helt enkelt inte ta del av förmånerna. Ytterst måste det vara möjligt att dra in ett lands rösträtt i rådet.
- 53.** Vi kan idag se att flera av de länder som blev EU-medlemmar under 00-talet idag inte skulle släppas in i unionen, då respekten för demokratin och rättsstaten urholkats. Den utvecklingen måste tas på största allvar, och ett land som inte upprätthåller respekten för samtliga medlemskapskrav och motsätter sig EU:s grundvärden måste, när andra vägar uttömts, uppmanas att helt lämna EU-samarbetet.
- 54.** EU:s värderingar är grunden i samarbetet och därför måste individers rättigheter alltid värnas och de mest utsatta i samhället synliggörs. EU måste arbeta aktivt med lagstiftning som stoppar hedersförtryck, ser till att barnaga förbjuds, förebygger våld i nära relationer och stöttar offer, motverkar extremism och rasism, säkrar rätten till abort i hela EU, garanterar HBTQI-personers rättigheter och möjliggör att personer med funktionsnedsättning aktivt kan delta i samhället. Centralt för detta är att Sverige fortsätter driva på för att tydlig, gemensam antidiskrimineringsdirektivet kommer på plats eller att Kommissionen drar tillbaka förslaget och presenterar ett nytt förslag.

Kapitel 10: Effektiv och demokratisk union

- 55.** Liberalerna strävar efter att skapa ett samhälle där individen har makten över sitt eget liv och där beslut fattas så effektivt som möjligt. Europasamarbetet byggs på federala principer och beslut på lägsta effektiva nivå. Vår vision är ett Europa som står starkt och enat i de frågor där samarbete behövs, och som lämnar andra frågor åt medlemsländerna och medborgarna själva. Redan idag finns frågor som enbart hanteras av EU, såsom den gemensamma handelspolitiken. Liberalerna är övertygade att vi i en alltmer globaliserad värld behöver samarbeta mer på EU-nivå för att lösa gemensamma utmaningar. När vi samarbetar och fattar rätt beslut på rätt nivå blir politiken både effektivare och kraftfullare. Liberalernas EU är ett demokratiskt föredöme, där medborgare har god insyn i beslutsprocesserna och kan utkräva ansvar av sina företrädare.
- 56.** Behovet av att hålla ihop och stärka sammanhållningen i Europa är större än på länge. Det är bara när EU står enat som vi är starka. När EU växer och fler länder blir medlemmar ställer det krav på våra beslutsprocesser.

Fler länder innebär en större mångfald av åsikter, en ökad komplexitet och risk för låsningar. Även när EU blir större måste beslutsfattandet vara transparent och effektivt för att systemet ska vara legitimt för medborgarna. Vi ser redan idag hur medlemsländer utnyttjar vetorätten för andra politiska syften och hur EU:s utrikespolitik försvagas när stater som Ryssland och Kina pressar enskilda länder att blockera beslut som påverkar dem.

- 57.** Sammanhållningen inom EU är grunden för en stark och fungerande union. Liberalerna anser att veto-rätten i ministerrådet bör tas bort inom utrikes- och säkerhetspolitiken så att besluten istället fattas med kvalificerad majoritet. Vi är öppna för att se över behoven av samma förändring på fler områden i framtiden. Dagens röstningssystem skapar en väldigt stark union när alla är eniga, samtidigt som enskilda länder, även Sverige, kan försena och ytterst blockera förslag. Borttagen vetorätt innebär alltså minskat inflytande för varje enskilt land men skulle göra det möjligt för EU att agera snabbare och mer effektivt för att hantera gemensamma samhällsproblem.
- 58.** Liberalerna vill snarast se ett konvent om att ändra EU:s fördrag i den riktningen. När fördragen förhandlas om måste också Europaparlamentets flytt mellan Bryssel och Strasbourg skrotas. Flytten är dyr, tidskrävande och dålig för miljön och klimatet. Europaparlamentet ska ha ett säte - i Bryssel!
- 59.** För att ytterligare öka den demokratiska legitimiteten för EU måste det direktvalda Europaparlamentet få en starkare roll. Exempelvis behöver parlamentet ha rätt att initiera lagar och välja vem som ska leda EU-kommissionens arbete. Liberalerna är positiva till systemet med Spitzenkandidaten, där EU-partierna utser kandidater till posten som EU-kommissionens ordförande. Liberalerna vill också öka medborgarnas demokratiska inflytande genom transnationella listor i valet till Europaparlamentet, vilket gör det möjligt att rösta på kandidater även från andra EU-länder. Framför allt skulle det ge en starkare röst åt alla de svenskar som lever sina liv över nationsgränserna och påverkas av beslut också i Danmark, Finland eller andra medlemsländer.
- 60.** Samtidigt som framtiden ställer krav på reformer av samarbetet behöver insyn i EU öka även för Riksdagen. EU-kommissionärer bör regelbundet bjudas in till nationella parlament för att diskutera politiska förslag och för att underlätta för parlamenten att driva frågor gentemot EU-kommissionen.
- 61.** För att stärka ansvarsutkrävandet och öka insynen för medborgarna i de beslut som fattas behöver EU en verklig offentlighetsprincip, där huvudregeln på alla områden är offentlighet, inte sekretess. Framför allt finns mycket kvar att göra för att öka offentligheten i ministerrådets arbete. Hur regeringarna ställer sig till olika lagförslag, och varför, måste vara offentligt. Då kan medborgarna kräva politiskt ansvar av sina politiker och EU-debatten kan stärkas i medlemsländerna.

LIBERALERNAS STADGAR OCH VERKSAMHET

Y 1. Ständigt medlemskap

Ett parti är ingenting utan sina medlemmar. Varje år när det är dags att betala medlemsavgiften faller några medlemmar bort. Ett sätt att förhindra detta medlemstapp är att införa ett ständigt medlemskap, där man mot en högre avgift (exempelvis 2 000 kr) kan bli medlem på livstid. Det skapar mindre administration för trogna medlemmar och kan också motverka det medlemstapp som årligen annars inträffar.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** införa möjligheten att teckna ständigt medlemskap.

Motionär: Robert Beronius, Norrtälje

Y 2. Inför Hedersmedlem

Inför årets betalning av medlemsavgiften till Liberalerna kan vi konstatera att människor som varit trogen medlem i hela sitt vuxna liv och har uppnått en hög aktningvärd ålder inte kan bli hedersmedlem i Liberalerna.

När lokalföreningarna var ansvariga att skicka ut inbetalningskort gällande medlemsavgiften så var det upp till varje lokal förening att erbjuda lojala medlemmar hedersmedlemskap.

Många äldre väljer idag att avsluta sitt medlemskap bland annat på grund av ekonomiska skäl men även att man glömmert bort. Ett annat skäl är att partiet har digitaliserat förfarandet när avgiften skall betalas. Helst ska man ha en medlems app i sin telefon där man kan logga in och betala via Swish eller med sitt bankkort.

Vi vill få möjlighet att visa respekt för partitrogna åsrika människor genom möjligheten att erbjuda hedersmedlemskap i Liberalerna.

Motionen är initierad av Liberalerna Älvsbyn med ordförande Göran Stenlund och med justeringar av ordförande i Liberalerna Norrbotten Hendrik Andersson godkänd att framföras till Landsmötet av årsmötet för Liberalerna Norrbotten.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** möjlighet och kriterier för att erbjuda hedersmedlemskap utreds.

Motionär: Förbund Norrbotten

Svar till Y1, Y2 samt Y21 yrkande 2

Motion Y 1 föreslår att Liberalerna bör införa möjligheten att bli medlem på livstid genom så kallat ständigt medlemskap. Detta i syfte att motverka medlemstapp och mindre administration för trogna medlemmar. **Motion Y 2** föreslår att Liberalerna inför hedersmedlemskap för partitrogna åsrika medlemmar. **Motion Y 21, yrkande 2** föreslår livstids medlemskap. Liberalerna har en tydlig ambition om att växa som medlemsförening och det pågår ett arbete att se över hur vi kan fortsätta utveckla ett meningsfullt medlemskap och samtidigt säkerställa att våra interna rutiner underlättar både inträde och fortsatt medlemskap. Med det sagt stämmer det att ett antal medlemmar väljer att inte förnya sitt medlemskap när medlemsavgiftsavier skickas ut i början av varje år. Det är inte unikt för Liberalerna och skälen till varför man väljer att inte förnya medlemskapet varierar. Genom att betala sin medlemsavgift årligen bekräftar man aktivt att man delar Liberalernas grundläggande värderingar. Partistyrelsen menar att det är rimligt, särskilt i en organisation baserad på ideologi, där sakpolitiska ställningstaganden görs. Det väger upp den administration som medlemsavgiftshanteringen medför. Organisationer med hedersmedlemskap använder ofta det som ett sätt att uppmärksamma trojänare och förtjänstfullt arbete i organisationen. Liberalerna har en tradition av att använda Karl Staaffplaketter i tre olika valörer för samma syfte som hedersmedlemskapet utgör i andra organisationer. Partistyrelsen **yrkar att motion Y 1, Y 2 och Y 21 yrkande 2 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 1 anses besvarad
2. **att** motion Y 2 anses besvarad
3. **att** motion Y 21 yrkande 2 anses besvarad

Y 3. Liberalernas image

Efter tre valrörelser som "Nya Liberalerna" är jag mycket besviken på partiets image och strategi. Vi använder Jehovas vittness föga framgångsrika kampanjmetod med dörrknackning, i profilkläder som för tanken till Samhalls städpatruller. Budskapet som vi förväntades framföra var dåligt förankrat och fokuserat på osäljbara partiledare.

Det finns lysande exempel på genomtänkt profil/image/budskaps arbete inom svensk politik. Kopiera gärna SD! Vi befinner oss i samma läge som de var i 2010. Låt oss fokusera på att göra samma resa och bli ett statsbärande parti inom ett par mandatperioder. Mer av samma innebär att partiet raderas ut. Positionen som minsta "småparti" är livsfarlig.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar uppdraga till Partistyrelsen att ta fram ett profilprogram som lyfter fram Liberalerna som det elegant trovärdiga alternativet. Janne Björklunds blå Oxfordskjortor kan vara en lämplig inspiration
2. **att** uppdraga till partistyrelsen att fokusera Liberalernas budskap till ett fåtal positiva "Sanningar"
3. **att** partiledningen arbetar fram en fältnässig kampanjstrategi anpassad till det faktum att tidigare fokus och strategier i det närmaste raderat ut partiet lokalt och regionalt
4. **att** Landsmötet beslutar att återinföra orange som Liberal signalfärg

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Y 4. Vårda språket

Vilka ord och begrepp vi använder formar inte bara andras bild av oss utan även vår självbild. Det finns anledning att vi går igenom vilken bild vi vill visa i media, internt och privat.

1. Skym inte budskapet Vi lägger ner oerhört mycket arbete på att i detalj presentera heltäckande politik. Om man t.ex. har 90 avsnitt med ett antal underpunkter i ett sjukvårdspolitiskt program så kommer vårt politiska budskap att försvinna i mängden. Jag brukar alltid framhålla det gamla engelska begreppet "Pieces of nine". Man grupperar sitt budskap i tre satser med högst tre underavsnitt. Om man ser en bild från en flygplanscockpit så ser man hur instrument och reglage är grupperade enligt denna princip. Så begränsa och fokusera!

2. Välj rätt ord Liberalerna har haft ovanan att använda "svåra" ord och uttryck och ibland hitta på egna. Vi har också lättvindigt och aningslöst accepterat etiketter som klistras på oss. Några exempel: "Borgerlig" - vänsterns skällsord för högern; "Socialliberal" - socialisternas stöld av det liberala arvet; "Ålderism" - åldersdiskriminering; "Årsrik" - aktiva äldre; "Socioekonomiskt utanförskapsområde" - fattigkvarter.

3. Våga vara tydlig och konsekvent Om vi tycker att fattigdom är en dålig väg att minska utsläpp - säg det; om vi tycker att Sverigedemokraterna mobbar Romina - säg det, om vi tycker att miljöarbete är meningslöst under pågående krig, att vi behöver fred - säg det.

"Brommaliberalerna" är viktiga liksom LUF-arna. Vi behöver dem, men vi måste trovärdigt tala till en bredare publik. Jimmie Åkesson måste puttats ner från sin piedestal.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet uppdragar till partistyrelsen att ta fram en ny kommunikationsstrategi.

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Svar till Y 3, Y 4

Motion Y 3 tar upp Liberalernas profilprogram samt kampanjstrategier. **Motion Y 4** tar upp behovet av en ny kommunikationsstrategi. I partistyrelsens uppdrag ligger att ta fram kommunikations- och kampanjstrategier; ett långsiktigt arbete som nuvarande partistyrelse lagt grunden för under våren 2023. En viktig del i att kommunicera är att använda ord och uttryck som skapar mervärde i kommunikationen och som inte skapar fler frågor än svar. Även profilprogram och kampanjstrategier ingår i partistyrelsens långsiktiga kommunikativa arbete. Partistyrelsen delar dock inte motionärens negativa syn på dörrknackning. Vår egen statistik samt erfarenheter från andra europeiska länder visar att dörrknackning är en effektiv kampanjmetod när den används rätt. På flera håll i landet där dörrknackning använts systematiskt kan vi se förbättrade valresultat för Liberalerna. Att utvärdera kampanjmetoder lokalt, regionalt och nationellt är viktigt för att utveckla och effektivisera vår dialog med väljare. I syfte att systematisera och involvera fler i kampanjutvecklingsarbetet planerar partistyrelsen att under hösten 2023 tillsätta ett så kallat funktionellt team kring medborgardialog. I det arbetet ingår att utvärdera nuvarande kampanjmetoder, testa nya samt bidra och stötta i det lokala och regionala arbetet med kampanj och medborgardialog. Partistyrelsen yrkar **att motion Y 3 och Y 4 anses besvarade**.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 3 anses besvarad
2. **att** motion Y 4 anses besvarad

Y 5. Gör lokalt medlemskap möjligt!

Skola, förskola, äldreomsorg, stadsplanering och byggnation är exempel på områden som engagerar människor lokalt och där besluten fattas i kommunpolitiken. Det har i Stockholms stad och stadsdelar visat sig framgångsrikt att driva just lokala och lokal-lokala politiska frågor i valrörelserna, i synnerhet när Liberalerna har en från andra partier avvikande åsikt. Intresset för partiet ökar och också möjligheten för lokala företrädare att göra sig kända. Men vägen mot ett medlemskap i partiet är lång för människor som inte i första hand drivs av ideologisk medvetenhet eller ens intresse för rikspolitik. Vi tror att det skulle bli lättare att rekrytera medlemmar om det vore möjligt att endast vara medlem i en lokalförening. Det skulle innebära att medlemmen ifråga ges möjlighet att delta fullt ut i föreningens verksamhet, delvis också länsförbundets aktiviteter, dock utesluter det givetvis rättigheter och inflytande på riksnivån. Steget till fullständigt medlemskap kan dock tänkas bli kortare för den lokala medlemmen som aktivt tar del av vad föreningen har att erbjuda i form av ideologisk skolning och sakpolitisk information.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att det genom stadgeändring ska bli möjligt att välja lokalt medlemskap i Liberalerna, det vill säga medlemskap uteslutande i en lokalförening.

Motionär: Cecilia Carpelan, Stockholm; Birgitta Rydell, Stockholm; Inge Jönsson, Stockholm; Per Frykman, Stockholm; Margot Hedlin, Stockholm

Y 6. Möjliggör för enbart lokalt medlemskap

Liberalerna har varit urstarka och ska bli det igen. Vi vill växa och har goda chanser att göra det. Men just nu är vi små och vi tappade många medlemmar under den stökiga mandatperiod vi lämnat bakom oss. I valanalys konstateras att vi behöver bli fler medlemmar, bättre på att hålla konflikter internt och vi behöver stärka partiet inifrån. Vi behöver dessutom hantera de vita fläckar där vi inte längre är representerade. Vi ska sträva efter enighet, sammanhållning och att bli fler. Denna motion föreslår en insats som kan bidra i alla dessa delar.

Vi behöver möjliggöra för medlemmar att bara vara medlemmar lokalt. I dagsläget går det att enbart vara medlem i riksorganisationen och avstå det lokala medlemskapet. Men det går inte att göra tvärt om. Vi lyfter ofta vikten av att vara lokala. Men när vi på lokal nivå tappar medlemmar till följd av aktivitet på riksnivå- som vi inte påverkar direkt lokalt- får vi allt svårare att vara lokala och hävda oss mot andra lokala partier.

Våra väljare röstdelar i större utsträckning än andra vilket tyder på att de inhämtar kunskap lokalt och kanske är mer mottagliga för att bli medlemmar just lokalt. Denna modell skulle kunna fungera som en inkörsport till hela medlemskapet. Föreningar ska vara knutna till förbund och riksorganisation, skillnaden blir att vi som parti- som förespråkar frihet och valmöjlighet mest av alla- ger den enskilde individen möjlighet att välja själv.

Om missnöje uppstår kan vi hantera det internt snarare än i rikstäckande media. Under mandatperioden lämnade med-

lemmar sitt medlemskap vid missnöje, vilket innebar ett större nederlag än om medlemmen enbart avstått riksmedlemskapet och funnits kvar i partiet lokalt. En del bytte parti och då är resan tillbaka ännu längre eller helt avslutad.

Vi värnar individens självbestämmande och frihet. Att genomföra detta skulle ge föreningar förutsättning att undgå stora medlemstapp lokalt som orsakas av det som sker på riksnivå. Det ger enskilda medlemmar möjlighet att vara kvar i partiet, åtminstone lokalt. Föreningar i de vita fläckarna får också möjlighet att samla medlemmar lokalt för att sedan växla över till hela medlemskapet. Dessutom skulle det ge oss som parti en chans att hantera konflikter internt genom att se skillnader i medlemskapsnivåer istället för att vi tappar medlemmar helt och inte egentligen vet var missnöjet kom från.

Utgångsläget ska vara att alla ska ha hela medlemskapet. Men detta skulle ge bättre balans i våra lokala föreningar och bättre förutsättningar för individen att välja oss framför ett annat lokalt alternativ, vilket förstås gynnar oss som parti. Ute i föreningarna finns ett oerhört engagemang som vi som parti måste ta vara på för att växa.

För Liberalerna ska bli urstarka igen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att landsmötet beslutar att införa möjligheten för medlemmar att endast vara medlemmar i sin lokala förening.

Motionär: Emelie Voetmann, Upplands Väsby; Margareta Hamark, Upplands Väsby; Per Nelson, Upplands Väsby; Johan Nordberg, Upplands Väsby; Patrick Harper, Upplands Väsby; Eila Bromme, Upplands Väsby; Inger Gran, Sundbyberg; Jessica Johnson, Vallentuna; Marianne Damström Gereben, Solna; Andreas Froby, Botkyrka; Sofia Karström, Botkyrka; Birgit Hellgren, Botkyrka; Göran Pelarhagen, Botkyrka; Anita Nilsson, Botkyrka

Svar till Y 5, Y 6

Motion Y 5 och **motion Y 6** föreslår att Liberalerna ska införa möjligheten till att kunna vara medlem endast i sin lokalförening. De argument som förs fram är att alla inte drivs av ideologiska skäl utan kanske lokalpolitiska samt att det kan vara ett sätt att behålla och rekrytera medlemmar som inte delar beslut som tas på riksnivå. Idag kan du som medlem välja vilken kommunförening och förbund du vill vara medlem i och du kan även välja att vara direktansluten till riksorganisationen. Det bygger på att i grunden är det den nationella nivån som är själva grundorganisationen och förbund samt lokalavdelningar ett sätt att organisera sig närmare medborgare och utifrån hur Sverige organiserat sig i olika beslutsnivåer.

Liberalerna är ett parti baserat på den liberala ideologin. När Folkpartiet bildades 1934 var det genom en sammanslagning av riksdagspartierna Sveriges liberala parti och Frisinnade folkpartiet. Sedan dess har Liberalerna som parti varit en nationell ideell förening som syftar till att organisera individer med Liberal värderingar. Även om medlemmar eller väljare väljer Liberalerna av ett eller flera sakpolitiska ställningstaganden genomsyrar den liberala ideologin organisationens olika nivåer. Det är viktigt att poängtera att man som liberal kan landa i olika ståndpunkter i en sakfråga med ideologiska

argument och att ha en levande liberal ideologisk diskussion är extremt viktigt för ett parti som vill vara relevant i samhällsdiskussionen och de utmaningar samhället står inför. Alla organisationer måste dock ha en struktur för diskussion och beslutsfattande där man som medlem upplever att diskussionen och beslutsprocessen upplevs som legitim. Liberalerna har de senaste åren tvingats fatta svåra beslut med knappa majoriteter. I samband med dessa beslut har medlemmar valt att lämna Liberalerna. Det skedde såväl i samband med beslutet om att ingå i januariöverenskommelsen som i samband med beslutet om att verka för en borgerlig regering där vi sa att vi kunde samtala och samarbeta med alla partier i riksdagen inklusive Sverigedemokraterna men inte stödjande en regering där Sverigedemokraterna ingick i regeringen.

Partistyrelsen ser flera risker med vad ett lokalt medlemskap skulle innebära, framförallt demokratiskt. Om du endast är medlem lokalt, ska du då ha rätt att rösta fram styrelser, ombud, kandidater som företrädare Liberalerna i sammanhang som ligger utanför den lokala nivån? Partistyrelsen gör även bedömningen att risken för fientligt övertagande lokalt samt politiskt och organisatoriskt splittring inom Liberalerna ökar med lokalt medlemskap. Det finns även praktiska problem kopplat till detta, om man endast är medlem i en lokal förening, förväntas man följa stadgar med tillhörande dokument t.ex. etiska riktlinjer som är tagna på nationell nivå?

De politiska partierna i Sverige har över tid minskat i antalet medlemmar. Idag är det inte lika självklart att gå med i ett politiskt parti som det var under 1900-talet. Det gör det lokala dialogarbetet extra viktigt. För att rekrytera medlemmar lokalt eller behålla före detta medlemmar i partiets närhet finns goda möjligheter att till exempel erbjuda nyhetsbrev, dialogmöten med medborgare och väljare lokalt. Hur och vilka man lokalt väljer att bjuda in för att diskutera politiska frågor väljer respektive förening själv. Att lokalt anpassa sina arbetssätt utifrån behov, förutsättningar och företrädare blir allt viktigare. Särskilt då vi vet att röstsplittringen mellan de olika församlingarna ökat över åren. I Landskrona röstade 37,7 procent på Liberalerna i kommunvalet men under 10 procent på Liberalerna till Riksdagen.

Partistyrelsen **yrkar utifrån ovanstående avslag på motion Y 5 och motion Y 6.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion Y 5 avslås
- att** motion Y 6 avslås

Y 7. Inför regionombudsmän

Denna motion handlar om Liberalernas framtid. I Umeå, Västerbotten och i Sverige.

Valet 2022 var ett nederlag. Aldrig har partiet gjort ett så dåligt val. Att vi klarade av att inte hamna under spärren i Riksdagsvalet, förtar inte den saken. Och det stannar inte vid det. Historiskt sett har Liberalerna varit starkare lokalt och regionalt än nationellt. Så icke längre.

Från Trerikensöset ner till Uppsala finns i dag bara Liberalerna representerade i Region Västerbotten. Samma sak gäller Blekinge, Dalarna, Kalmar och Sörmland. Och i ett antal

kommuner runtom i landet. Också här i det tidigare starka fästet Västerbotten finns det vita fläckar. Eller kalhyggen, för att använda partiledaren Pehrsons egna ord.

Målet är givetvis en återplantering. Det råder det nog ingen oenighet om. Frågan är hur det ska gå till. Ett svar är nytänkande kring organisationen. Och då finns det faktiskt inspiration att hämta från tidigare år. Inte så mycket i partiet utan i ungdomsförbundet.

I början av 70-talet sprack ungdomsförbundet – bokstavligen – i två halvor. Striden om ordförandeskapet stod mellan Per Gahrton och Lats Leijonborg. Den senare vann, varpå Gahrtons anhängare i stor utsträckning lämnade både organisationen och det liberala lägret. Just i Västerbotten försvann så gott som hela distriktet och de som var kvar fick börja från början och bygga upp det hela igen.

Det såg likadant ut på andra håll. Så i det läget beslöt förbundet att inrätta regionombudsmän. De var tre till antalet, senare ökades det på till sex stycken. Tjänsten i norr var baserad i Umeå och hade att täcka in de fyra nordligaste länen.

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** Landsmötet fattar beslut om att inrätta tjänster som regionombudsmän i enlighet med motionens intentioner.

Motionär: Mats Nilsson, Umeå

Svar till Y 7

Motion Y 7 föreslår att det inrättas tjänster som regionombudsmän inom Liberalerna.

Partistyrelsen delar motionärens bild av partiets tuffa läge i och med valresultatet 2022 på kommunal, regional och nationell nivå. Idag saknar Liberalerna representation i åtta regioner och 79 kommuner. Valanalysgruppen kom med rekommendationer och partistyrelsen har i sitt arbete tagit med sig rekommendationerna i arbetet för att återta de platser där vi idag saknar representation. Grunden för att kunna få fler väljare att stödja oss i dessa kommuner och regioner är engagerade medlemmar som fortsätter utveckla lokal liberal politik och som kontinuerligt för dialog med medborgare. Som en konsekvens av valresultatet till riksdagen har riksorganisationen mycket begränsade resurser, och att prioritera de länsförbund där vi saknar regional representation har vi sett som extra viktigt. Från och med augusti 2023 så erbjuder vi personellt stöd till dessa länsförbund med fokus på medlems- och kampanjverksamhet.

Partistyrelsen anser att det är i högsta grad motiverat att riksorganisationen i sin verksamhetsplanering också väger in behoven som finns regionalt men exakt hur partiets mycket knappa resurser ska fördelas mellan generella strukturer och mer riktade satsningar är dock svårt att låsa genom landsmötesbeslut. Därför **yrkar partistyrelsen avslag på motion Y 7.**

Förslag till landsmötesbeslut:

- att** motion Y 7 avslås

Y 8. Ledarskapsakademier — för ett Liberalerna där fler vill kliva fram och ta ledarskap

För sju år sedan öppnade LedarskapsAkademien för Kvinnor, även kallad LAK:en, vilket lett till goda resultat i att lyfta kvinnor som behövt en extra skjuts för att ta nästa steg i vårt parti. Där har kvinnliga liberala politiker från hela landet vidgat sina nätverk, stärkt och uppmuntrat varandra att ta nästa kliv i den politiska karriären, framför allt i förbundet, kommunen och regionen. Vi ser risker med att detta initiativ ännu inte dragit gång efter valet, då representationen av kvinnor fortfarande är för låg i många kommuner och regioner, även om den blivit bättre i riksdagsgruppen.

Det är i detta sammanhang omöjligt att inte notera att vi har erbarmlig representation av utrikesfödda medlemmar och medlemmar med utländsk bakgrund i många interna organ och bland förtroendevalda i många kommuner och regioner.

Liberalerna tror på individen och vi ser problemen med identitetspolitik. Samtidigt har vi under många år arbetat med den skeva könsrepresentationen på ledande poster på flera politiska nivåer. Att ha en jämn könsfördelning ses idag som en självklar strävan, oavsett könsfördelningen i medlemskåren.

Liberalerna pratar ofta OM och inte MED människor med utländsk bakgrund. Till viss del beror det på att vi vattnar där det växer. I områden med många utrikesfödda har vi få väljare och dessa områden sällas därför bort i våra kampanjer. Detta är rätt tänkt, men kräver mer av oss för att ändå ha en god representation av förtroendevalda med utländsk bakgrund.

Med tanke på hur representationen ser ut, främst lokalt och regionalt, vad gäller politiker med utländsk bakgrund är det dags för oss att ta ytterligare ett steg. Det är dags att modernisera vårt parti och göra en satsning motsvarande LAK:en på förtroendevalda med utländsk bakgrund för att få ett bättre arbetslag med fler perspektiv och erfarenheter och med större kontaktyta mot invånarna. Men främst för att ge möjlighet till nätverkande på samma sätt som LAK:en gett och på så sätt ge en extra skjuts för den som tvekar inför om politikerbanan är rätt väg.

LAK:en handlar inte om att kvinnor tycker samma sak, och har inget fokus på att utveckla politik för kvinnor. Den handlar om att stärka kvinnliga politiker för att utöka partiets politiska kompetenspool. På samma sätt behöver vi ta initiativ att stärka politiker med utländsk bakgrund för att utöka och bredda partiets kompetenspool, och för att skapa fler kontaktpunkter och nätverk av Liberala politiker över hela landet.

LAK:en omfattade potentiellt cirka 40 procent av medlemskåren (som då bestod av kvinnor). En motsvarande satsning på politiker med utländsk bakgrund blir mer begränsad i omfång eller regelbundenhet då målgruppen, oavsett hur den definieras, är betydligt mindre.

Liberalerna behöver för att vara trovärdiga visa att vi inte bara säger att vi är ett modernt, kosmopolitiskt parti som tror på alla människors potential. Vi måste visa det också, i fler församlingar än i riksdagsgruppen.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** partistyrelsen återstartar Ledarskapsakademien för kvinnor

- 2. att** partistyrelsen utreder hur en ledarskapsakademi för förtroendevalda med utländsk bakgrund skulle kunna utformas samt startar en sådan.

Motionär: Ylva Mozis, Vallentuna; Åsa Nilsson Söderström, Stockholm; Nadin Faissal, Stockholm; Jan Jönsson, Stockholm; Tekla Lundin, Lund; Anna-Lena Johansson, Sollentuna; Jessica Johnson, Vallentuna; Said Abdu, Stockholm; Maria Leissner, Stockholm; Malin Danielsson, Huddinge; Isabel Smedberg Palmqvist, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm

Y 9. Återstarta Liberal Ledarskapsakademi för kvinnor

”I ett parti som driver liberal feminism är det en självklarhet att både kvinnor och män ska finnas representerade på alla nivåer. Liberalerna ska ha fler kvinnor på ledande positioner. Vår ledarskapsakademi för kvinnor är en viktig del i arbetet att nå dit. Därför har en Ledarskapsakademi för kvinnor startats. Förhoppningen är att det skall vara en återkommande utbildning som skall ge deltagarna kunskaper och nätverk för att anta nya uppdrag inom Liberalerna. Sen starten har fyra årskullar utexaminerats och en kull är pågående. Detta mycket tack vare Karl Staaffs fonden som hjälpt till att finansiera satsningen.”

Texten kommer från verksamhetsberättelsen för tiden efter landsmötet 2019 som presenterades på förra landsmötet (sid 8 i handlingarna). Liberal Ledarskapsakademi för kvinnor har spelat en ovärderlig roll i att lyfta fram kvinnor inom Liberalerna så att de tar på sig uppdrag i partiet. Dessvärre är verkligheten den att kvinnor och män inte är medlemmar och förtroendevalda på lika villkor överallt i Liberalerlandet. Ibland finns det interna jämställdhetsproblem men det handlar också om att kvinnliga politiker är mer utsatta för hat och hot.

Vi hör otaliga rapporter om kvinnor som tack vare denna utbildning har fått kunskaper men också ett nätverk som gör att de orkar stanna kvar. Efter 2022 års val är behovet av Liberal Ledarskapsakademi för kvinnor större än någonsin. Det är därför mycket olyckligt att den har lagts ner. Liberala Kvinnor har stor förståelse för Liberalernas läge med små resurser men vi vet att det går att söka bidrag från både Karls Staaffs fond och från SKR för denna typ av viktiga satsningar. Självklart kan också Liberala Kvinnor vara ett stöd i arbetet. Liberal Ledarskapsakademi för kvinnor behöver återstartas.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** landsmötet ger i uppdrag till partistyrelsen att återstarta Liberal Ledarskapsakademi för kvinnor senast HT2024.

Motionär: Cecilia Elving, Stockholm; Birgitta Granquist, Göteborg; Anneli Luthman, Sundsvall; Eva Edwardsson, Uppsala; Hanna Lundin Jernberg, Umeå; Helene Adell, Boden; Jacqueline Tjällman, Skövde; Jennie Uller, Kalmar; Jessica Hellström, Malung-Sälen; Johanna Wyckman, Kalmar; Linnea Sandström-Lange, Stockholm; Louise Minnhagen, Stockholm; Mette H Johansson, Strömstad; Monica Wahlström, Vännäs; Pernilla Ekelund, Svalöv; Sara Wettengen, Malmö

Svar till Y 8, Y 9

Motionärerna i **motion Y 8 och Y 9** tar upp den ledarskapsutbildning som startades under mandatperioden 2014-2018 och som genomfördes i flera omgångar fram till pandemin. Motionärerna i Y 8 menar att utöver att återstarta den så kallade LAKen ska en ledarskapsakademi för förtroendevald med utländsk bakgrund utredas.

Partistyrelsen delar motionärernas bild av hur ledarskapsutbildningarna för kvinnor bidragit till att lyfta och ge fler kvinnor en skjuts i sitt politiska engagemang. Idag kan vi se hur många av dessa kvinnor har framskjutna positioner som förtroendevalda i kommuner/regioner och inom Liberalerna. Som politiskt parti behöver vi spegla de vi ska företräda, och bland våra förtroendevalda och på våra listor är bland annat personer med utländsk bakgrund underrepresenterade. Partistyrelsen planerar att genomföra ledarskapsutbildningar under mandatperioden. I vilken form och omfattning behöver dock partistyrelsen titta närmare på utifrån de behov samt ekonomiska och organisatoriska förutsättningar som Liberalerna har denna mandatperiod. Partistyrelsen **yrkar att motion Y 8 anses besvarad och motion Y 9 bifallen med vad partistyrelsen anför.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 8 anses besvarad
2. **att** motion Y 9 bifalls med vad partistyrelsen anför

Y 10. Ta bort obligatoriskt partiråd ur stadgarna

Liberalerna är i dag ett litet och därmed ett fattigt parti. Att arrangera stora partimöten som landsmöten och partiråd kostar på för hela partiet. Även om vi nu levit i en digital värld, så hoppas jag att vi i framtiden tar dessa viktiga diskussioner fysiskt. I våra stadgar finns krav på att de år vi inte har landsmöte så ska minst ett partiråd hållas. Under 2018 valde partistyrelsen att inte kalla till något partiråd trots att stadgarna egentligen kräver det. Å andra sidan hade vi under 2019 tre partiråd. 2020 hade vi ett partiråd som tog upp politiska program, vilka kanske lika gärna hade kunnat vänta till landsmötet 2021. 2021 hade vi ett partiråd för att landa i vägvalsfrågan, men 2022 blev det ett extra landsmöte istället för partiråd för att välja Johan till partiledare. Annars hade vi tvingats ha ett partiråd för att hantera valanalysen, men den hade säkert kunnat bli ännu bättre om den fått mer tid på sig, dvs in på 2023. Det är viktigt med interndemokrati och att viktiga beslut mellan landsmöten förankras och fattas av en större grupp så som partirådet. Men här måste vi som organisation kunna lita på att partistyrelsen vid behov kallar in partirådet när det behövs och inte på grund av att stadgan kräver det vissa år.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** paragraf 7 i Liberalernas stadgar ändras så att den del som anger att partiråd ska sammanträda minst en gång per år de år det inte är landsmöte stryks.

Motionär: Mathias Lindow, Österåker

Svar till Y 10

Motion Y 10 tar upp frågan om obligatoriska partiråd som idag regleras i stadgan. Motionärens argument är att partiet därmed skulle hushålla bättre med resurser, och att det måste kunna överlåtas till partistyrelsen att avgöra när partirådet behöver inkallas. Frågan om hur ofta partiråd ska inkallas har prövats även vid tidigare landsmöten, senast 2021 med en likalydande motion. Partistyrelsen är medveten om den begränsade ekonomi som partiet har på såväl nationell nivå som på förbunds nivå samt att partiråd och landsmöten innebär stora kostnader för hela partiet. Partistyrelsen anser dock att det är en rimlig princip att partiråd även fortsättningsvis ska hållas de år då landsmöte inte hålls. På så vis säkerställs att det minst en gång per år sammankallas ett beslutstillfälle på nationell nivå där representanter för alla förbund kan delta. Partistyrelsen **yrkar avslag på motion Y 10.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 10 avslås

Y 11. Debattera på distans

Det här är en motion som jag skrivit ett flertal gånger i 20 år. Förslaget har sitt ursprung från rapport som en förnyelsegrupp inom Folkpartiet lade fram 2003. Tiden har inte varit mogen, men nu har digitaliseringen verkligen fått fart och vi är numera vana användare av digitala mötesplattformar. Inom Liberalerna har vi en stark och till viss del unik interndemokrati där alla medlemmar får motionera, men även komma till vårt landsmöte för att debattera de olika förslagen. Dock är det inte alltid så lätt att planera till vilken tid under helgen som man som åhörare ska vara på plats för att få chansen att försvara sin motion. När jag först började driva denna fråga så varade våra landsmöten inklusive utskott i fyra dagar, idag är vi tyvärr nere på tre vilket gör att talartiden är begränsad. Men jag vill fortfarande ge motionärer chansen att komma till tals via någon digital plattform. Men jag inser att man bör begränsa det till huvudmotionär samt att man vid mån av tid får komma in efter att landsmötesombuden har haft sina första inlägg.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** uppdras åt partistyrelsen att utreda hur landsmötesmotionärer som inte är ombud kan delta i debatten på distans och föreslå nödvändiga stadgeändringar i §6.E.

Motionär: Mathias Lindow, Österåker

Svar till Y 11

Motion Y 11 vill uppdras till partistyrelsen att utreda hur landsmötesmotionärer som inte är ombud kan delta i debatten på distans. Vad gäller frågan om digital medverkan vill partistyrelsen framhålla att den mest komplicerade av alla mötesformer är den där vissa av deltagarna medverkar fysiskt och andra digitalt. Det går inte att utesluta att framtida partiråd eller landsmöten av praktiska skäl – till exempel pandemier – hålls digitalt, men det är inte eftersträvanvärt att institutionalisera en ordning med blandad sammanträdesform. Partistyrelsen **yrkar avslag på motion Y 11.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att motion Y 11 avslås

Y 12. Fler årsrika i politiken – dags för åldersbokslut

Liberala seniorer anser att det är viktigt att årsrika människors kunskaper och erfarenheter tas tillvara i politiken. Kompetens har inget bäst-före-datum men trots det ser vi att årsrika väljs bort både på arbetsmarknaden och i politiken enbart utifrån åldern. Ett parti, Som Liberalerna, som aktivt arbetar för att minska åldersdiskrimineringen inom arbetslivet behöver föregå med gott exempel.

Endast två till tre procent av riksdagsledamöterna är över 65 år medan andelen även 65 i befolkningen utgör 25 procent. Samtidigt har andelen 50–64-åringar i riksdagen minskat från 55 procent 1998 till 35 procent 20 år senare. Riksdagsledamöterna blir med andra ord allt yngre. På kommunal och regional nivå motsvarar andelen seniorer i politiken däremot relativt väl andelen äldre i befolkningen men de är underrepresenterade i ledande befattningar.

För att öka andelen seniorer i politiken borde vi bygga på den erfarenhet och de satsningar som ligger bakom den kraftiga ökningen av andelen kvinnor i riksdagen och övriga folkvalda församlingar. En metod som ofta förespråkas när det kommer till representation är att synliggöra problemet för att uppnå förändring. I handlingarna till landsmötet kan vi sedan ett antal år tillbaka ta del av ett jämställdhetsbokslut. Vi anser att det behövs ett liknande bokslut avseende ålder. Med ett sådant kommer såväl ungas som äldres representation eller avsaknad av representation att synliggöras och respektive förbund och förenings nomineringskommittéer kan ha det som underlag inför kommande nomineringsarbete. I bokslutet bör fördelningen av olika åldersgrupper i riksdagen, regionerna och kommunerna redovisas samt hur det ser ut på ledande befattningar.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att Partistyrelsen får i uppdrag att ta fram ett åldersbokslut att presentera för landsmötet. Landsmötet beslutar att åldersbokslut i framtiden ska vara en del av verksamhetsberättelsen

Motionär: Malin Danielsson, Huddinge; Anne-Marie Ekström, Borås; Inga-Lena Fischer, Karlskrona; Margaretha Helgesson, Falun; Margaretha Herthelius, Stockholm; Gösta Frödin, Arvika; Monica Pålsson, Göteborg

Y 13. Efterlevnad av 40-procentsregeln om jämställd representation

Liberalernas värdegrund baseras på tron om alla människors lika värde. Jämställdhet har därför varit en liberal profilfråga genom historien.

I förra årets val övergav många kvinnliga väljare Liberalerna för andra partier. De uppfattade inte längre att vi står för deras frågor. Liberalerna behöver nu visa de kvinnliga väljarna att vi tar dem på allvar. Och vi behöver börja med oss själva. Partiet måste tillämpa jämställdhet på alla nivåer, externt såväl som internt.

Vid landsmötet 1972 antogs principen om att det i partiets egna organ skulle finnas minst 40% av vardera könet. Några år senare fattade landsmötet beslut om att tillämpa varvade listor i valen. Folkpartiet/ Liberalerna blev därmed det allra första parti som genomdrev en jämställd politisk representation och lade därvid grunden till Sveriges världsledande position för kvinnors politiska deltagande. Även på regeringsnivå antogs på liberalt initiativ liknande principer

Mer än femtio år senare är landsmötesbesluten om 40 % och om varvade listor fortfarande giltiga. Samtliga våra interna organ, inklusive valberedningar, måste alltså följa principen om minst 40 % representation av vardera kvinnor och män. Till alla val ska det tillämpas varvade listor. Jämställdhetsprinciperna måste självfallet återspeglas även i interna val som gruppledningar, arbetsutskott, kommunstyrelser med mera.

Tyvärr finns alldeles för många exempel på att principerna inte följs. Det förekommer styrelser och toppkandidat-listor på olika nivåer, externt och internt, som med något kvinnligt undantag är besatta av män.

Landsmötesbesluten om jämställd representation förefaller helt enkelt bortglömda. Det får allvarliga konsekvenser för partiets möjlighet att attrahera kvinnliga väljare, det påverkar vilken politik som drivs och det påverkar medlemsrekryteringen.

Attityder som att kvinnor inte vill engagera sig eller inte har rätt kompetens har kvinnor i alla tider mötts av. Genom ett strukturellt jämställdhetsarbete som utbildningar, värderingsövningar och kompetensutveckling kan denna interna kultur ändras.

En jämställd representation är en nyckelfaktor för att partiet åter ska bli attraktivt för kvinnor som väljare och som medlemmar. Politikens innehåll är en annan. Kvinnor har en något annorlunda åsiktsprofil än män. Om partiet huvudsakligen kommunicerar om och lyfter fram frågor med en tydligt manlig profil får det också till resultat att kvinnor lämnar oss.

Traditionellt socialliberala värderingar däremot har gjort att Liberalerna tidigare stått starkt hos kvinnliga väljare. Att öka kommunikationen om de tydligt socialliberala delarna av partiets program vore ett bra sätt att vinna tillbaka de kvinnliga väljare och medlemmar som gått förlorade, och bidra till att stänga könsklyftan i partiet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att partistyrelsen uppdras att följa upp och tillse att principen om 40 % representation av vardera könet respekteras på alla nivåer i partiet, i synnerhet på den regionala och kommunala nivån, inklusive partiets externa representation.

Motionär: Maria Leissner, Stockholm; Marianne Lundkvist, Ronneby

Svar till Y 12, Y 13

Motion Y 12 vill uppdraga till partistyrelsen att ta fram ett åldersbokslut som en del av verksamhetsberättelsen och **motion Y 13** vill uppdraga till partistyrelsen att följa upp och tillse att principen om 40 procent representation av vardera kön respekteras i alla nivåer i partiet.

Liberalerna arbetar aktivt för att vi internt och externt ska

avspegla samhället. Styrelser, nomineringskommittéer och valberedningar har till uppgift att sträva efter en mångfald som utöver personliga egenskaper, kön och ålder även inkluderar liberaler ur ofta underrepresenterade grupper.

Som liberalt och feministiskt parti ska vi vara pådrivare i jämställdhetsarbetet, också inom vårt eget parti. Som ett parti som står upp för individens möjligheter och rättigheter i alla skeden av livet ska vi också verka för fler årsrika i politiken. Liberalernas interna jämställdhetsarbete redovisas inför varje landsmöte i ett särskilt jämställdhetsboksut, tillsammans med kvantitativa data om könsfördelningen på olika positioner. För årets jämställdhetsboksut hänvisas till verksamhetsberättelsen. Landsmötet har inte möjlighet att besluta om formella uppdrag till förbunden på regional nivå, men däremot om rekommendationer. Därmed har partistyrelsen svårt att tillse att principen om 40% efterlevs i alla avseenden, utan det arbetet måste bedrivas på lokal och regional nivå.

Vad gäller åldersfördelningen vill partistyrelsen framhålla att årsrikas erfarenheter har mycket stor betydelse i politiken. På samma sätt är det viktigt att fler unga liberaler kommer in på olika former av uppdrag. Det är ett beklagligt faktum att det finns en tydlig underrepresentation av årsrika i politiken på alla nivåer och i de flesta kommuner. Partistyrelsen är enig med motionärerna om att fortsatt arbete behövs för att uppmuntra fler över 65 år att engagera sig. I det arbetet är Liberala seniorers verksamhet som internt nätverk inom partiet betydelsefull. Partistyrelsen vill dock avvakta med att införa ett åldersboksut i verksamhetsberättelsen som tidigast kan ske till 2025 och istället föreslå att Liberala seniorer med stöd av liberalernas riksorganisationen gör en kartläggning under 2024 kring årsrikas representation inom partiet. Partistyrelsen **yrkar att motion Y 12 och Y 13 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 12 anses besvarad
2. **att** motion Y 13 anses besvarad

Y 14. Liberala seniorers representation

Vårt yrkande motiveras med att vi anser att det är högst rimligt att de av partiets medlemmar som har den mest omfattande livserfarenheten samt utgör en väsentlig andel av såväl medlemskåren som väljarna ges ett proportionsvis stort inflytande på partiets politik. Det är märkligt att det parti som genom bl.a. Barbro Westerholm under lång tid drivit kampen mot åldersdiskriminering inte självt bättre tar vara på sina årsrika medlemmars kompetens. Det är rent slöseri. Som situationen är nu, har en ung kvinna tre vägar att ta sig in i partiets beslutande organ medan årsrika medlemmar tvingas konkurrera med alla andra. Naturligtvis är det viktigt att vi tar väl hand om våra yngre medlemmar och successivt skolar in dem i politiken. Men den livserfarenhet som ett långt liv har gett våra årsrika medlemmar har inte en 20-åring.

Liberala Seniorer yrkar sålunda att Liberalernas Landsmöte 2023 beslutar om ändring i stadgarna för Liberalerna enligt följande:

Liberala seniorer ska likställas med Liberala Kvinnor och Liberala Ungdomsförbundet vad gäller representation på

Landsmötet, Partirådet och i Partistyrelsen. Detta kan ske antingen genom att Liberala Seniorer tilldelas en eller två permanenta representanter i respektive organ eller att samtliga ovan nämnda underorganisationers representanter adjungeras med yttrande- men utan rösträtt.

För Liberala seniorer

Stig Forshult, Liberalerna i Enköping, Uppsala län

Björn Sundin, Liberalerna i Uppsala, Uppsala län

Margaretha Herthelius, Liberalernas Norrmalmsförening i Stockholm

Margaretha Helgesson, Liberalerna i Falun, Dalarna

Inga-Lena Fischer, Liberalerna i Karlskrona, Blekinge

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar om ändrade i stadgar så att Liberala seniorer ges samma representation på Landsmötet m.m. som Liberala kvinnor och Liberala ungdomar.

Motionär: Stig Forshult, Enköping; Margaretha Hertelius, Stockholm; Margareta Helgesson, Falun; Inga-Lena Fischer, Karlskrona; Björn Sundin, Uppsala

Y 15. Adjungerade platser

Personer med funktionsnedsättningar är betydligt mer utsatta i samhället än andra personer. Oftast är det andra som för deras talan. Personer med funktionsnedsättningar finns sällan representerade i styrelser. Vi i Funktionella Liberaler vill öka inkluderingen av personer med funktionsnedsättningar i partiets inre kretsar och påverka beslutsprocessen inom politiken. Därför yrkar vi på att funktionella liberaler ska ha en adjungerad plats i partistyrelsen jämlikt Luf och Liberala kvinnor. Detta för att öka funktionella liberalers möjligheter till demokrati och inflytande inom partiet.

För partiet borde det vara extra viktigt att lyfta dessa grupper då vi har en hel del att leva upp till. Historiskt har funktionshinderspolitiken varit Liberalernas fråga. Vi har framgångsrikt drivit rättigheter för de som stått längst ifrån makten och varit spjutspetsar med både LSS lagen och personlig assistans. Vi vill att Liberalerna ska kunna fortsätta räknas som ledande i dessa frågor. Liberalerna måste på allvar inkludera personer med funktionsnedsättning i partiets inre kretsar.

Detta krävs för att partiet ska behålla sin trovärdighet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** landsmötet föreslår partistyrelsen att göra funktionella liberaler till ett nätverk inom partiet
2. **att** funktionella liberaler skall ha adjungerad plats i alla regioner och i partistyrelsen samt i de större städernas styrelser.

Motionär: Charlotte Söderlund, Bromölla; William Hedendahl, Malmö; Charlotte Hedendahl, Malmö; Roko Kursar, Malmö; Christina Soldan, Skellefteå; Carina Nertilinge, Skurup; Jakob Hallberg, Kalmar; Pia Delin, Örebro; Erika Rydja Sandvik, Eskilstuna; Pernilla Ekelund, Svalöv; Jennie Uller, Kalmar; Niklas Ängelid, Tyresö; Harriet Johansson, Lund

Y 16. Fler LUF-ombud till landsmötet

Tyvärr är det som vi alla vet, ont om Liberaler med stort (L) i Sverige. Eftervälsanalysen talade sitt tydliga språk - vi måste bli fler. En del av rörelsen som dock går framåt väl, och under det senaste året har vunnit ny mark runt om i landet snarare än sett vita fläckar växa, är Liberala ungdomsförbundet. Enligt stadgan ges Liberala ungdomsförbundet totalt tre ombudsplatser. För att värna partiets återväxt i nya generationer, och utav respekt för att Liberala ungdomsförbundets insatser i valet var helt avgörande för att partiet skulle klara riksdagssparren i våras, yrkar denna motion att detta utökas till fem ordinarie ombud.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. att första stycket under punkt A i 6 § partistadgan skrivs om enligt följande lydelse "Landsmötet, som är Liberalernas högsta organ, består av 178 ombud utsedda av förbunden, partistyrelsens ledamöter samt, som ombud för med Liberalerna samverkande organisationer, två ombud utsedda av Liberala kvinnor och fem ombud utsedda av Liberala Ungdomsförbundet, varav en ska tillhöra nätverket Liberala studenter."

Motionär: Erik Berg, Uppsala; Anton Holmlund, Västerås; Gabriella Toftered, Göteborg

Svar till Y 14 - Y 16

Flera motioner tar upp liberala nätverks ställning i förhållande till Liberalerna. I **motion Y 14** föreslår motionärerna att Liberala seniorer ska ges samma status som Liberala Ungdomsförbundet och Liberala kvinnor gällande intern representation. I **motion Y 15** föreslår motionärerna att Funktionella liberaler ska göras till ett nätverk inom partiet samt att de erbjudas en adjungerad plats i partiorgan i de större kommunföreningsstyrelserna, förbund och i partistyrelsen. I **motion Y 16** föreslår motionärerna att Liberala Ungdomsförbundets ombud på landsmötet ska öka från dagens tre (varav ett ska tilldelas Liberala Studenter) till fem.

Motion Y 14 och Y 15 har gemensamt att de uttrycker att de liberala nätverken har en verksamhet som är viktig och värdefull för Liberalerna. Partistyrelsen vill helhjärtat instämma i detta. Partistyrelsen vill i detta sammanhang ge sin övergripande syn på partiets funktionssätt och relationen till närstående föreningar och nätverk.

Liberalerna är en medlemsstyrd demokratisk organisation där beslutsfattandet bygger på individuellt medlemskap. Det är medlemmarnas röst som avgör vilka som ska ha förtroendeuppdrag på olika nivåer, antingen indirekt eller direkt, och det är även medlemmarna som indirekt eller direkt avgör vilken politik som partiet ska föra. I partiets regi finns nationella nätverk vars ordförande utses av partistyrelsen. Därtill finns ett stort antal fristående föreningar och nätverk kring Liberalerna, vilka alla bidrar till att samla liberaler med intresse för olika sakfrågor. Liberalernas relation till samverkande organisationer samt övriga liberala föreningar och nätverk behandlades utförligt vid landsmötet 2011, och partistyrelsen uttalade i det sammanhanget ett antal principer. Sedan partiets bildande 1934 har ungdomsförbundet och kvinnoförbundet haft status som samverkande organisationer med rätt till

adjungerad plats i partistyrelsen och förbundsstyrelser samt ombudsplatser på landsmöte, partiråd och förbundsmöte. Vid landsmötet 2011 uttalade partistyrelsen att denna status också framöver bör förbehållas Liberala Ungdomsförbundet och Liberala kvinnor, som har en särställning i kraft av bland annat att de är separata organisationer med egna stadgar, högt medlemsantal, organisatorisk stabilitet och nationell täckning över hela Sverige. Landsmötet stod bakom den bedömningen. Partistyrelsen instämmer i vad som framförs i motionerna om seniorfrågornas respektive funktionshinderfrågornas betydelse för liberal politik. Både Liberala seniorer och funktionella liberaler fyller en viktig funktion vad gäller att samla liberaler med särskilt intresse för dessa frågor. Motsvarande gäller HBT-liberaler, Kristna liberaler, Gröna liberaler, Liberala företagare och Liberala lärare, för att nämna några andra föreningar och nätverk som finns i och kring Liberalerna. Om en av de fristående föreningarna och ett av nätverken ges rätt att utse egna ombud och ha egna adjungerade platser i partistyrelsen kommer frågan att uppkomma varför inte samma rätt ska ges övriga föreningar och nätverk som bildats. Det leder i sin tur till frågan varför nätverk och föreningar ska ges garanterad representation i exempelvis partistyrelsen när detta inte är fallet för partiets egna förbund. Den viktigaste funktionen för partistyrelsen, landsmötet, partirådet och förbundsstyrelsen är att representera partiets medlemmar.

Vad avser frågan om att göra Funktionella liberaler till ett nätverk inom partiet vill partistyrelsen nämna att detta enligt partistadgarna provas av partistyrelsen och inte av landsmötet. I dagens partistadgar tydliggörs partistyrelsens ansvar för att fastställa vilka nationella nätverk som ska finnas i partiets regi och även utse deras ordförande. Inför framtagandet av detta stadgeförslag antog även partiledningen principer för samverkan med liberala nätverk och föreningar runt Liberalerna. Partistyrelsen vill sammanfattningsvis än en gång understryka att fristående liberala föreningar och nätverk fyller en viktig roll, såväl för sakfrågorna som för medlemsrekryteringen och för att stimulera debatten i olika frågor.

När det gäller antalet ombud för samverkande organisationer måste man ta i beaktande att Liberala Ungdomsförbundet idag har stora möjligheter att påverka beslut inom Liberalerna. Dels genom möjligheten till adjungering i förbund och i partistyrelsen, och dels genom rätten till ombud på landsmötet och partiråd. Därtill är flera LUFare ombud via förbund. Som ombud har du goda möjligheter att såväl lägga förslag och debattera för att påverka landsmötets beslut. Partistyrelsen vill betona att landsmötet är partiets högsta beslutade organ och fördelning av ombud till landsmötet är i grunden baserat på antalet medlemmar i Liberalerna. Som ombud för ett förbund representerar man ett antal individer som valt att vara medlemmar i Liberalerna. Många medlemmar i Liberala Ungdomsförbundet är inte medlemmar i Liberalerna. Om Liberala ungdomsförbundet skulle ges fler ombud skulle det innebära att beslutsfattare under landsmötet i högre grad skulle företrädas av individer som inte är partimedlemmar, vilket riskerar att minska legitimiteten av de beslut som fattas på landsmöten.

Partistyrelsen anser att de intressen som **motion Y 14, Y 15 och Y 16** tar upp tillvaratas väl inom ramen för dagens struk-

turer och **yrkar därför att motionerna Y 14, Y 15 och Y 16 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 14 anses besvarad
2. **att** motion Y 15 anses besvarad
3. **att** motion Y 16 anses besvarad

Y 17. Förläng karenstiden för nya medlemmar innan rösträtt medges

Det ska vara lätt att gå med i Liberalerna, och att känna delaktighet. Delaktigheten sitter sällan i att ha rösträtt vid ett möte, det är förhållandevis få frågor som avgörs genom votering. De frågor som trots allt går till omröstning brukar därför vara av viss tyngd.

I stadgarna för Liberalerna stipuleras att en medlem har rösträtt när denne har varit medlem i tre månader. Med hänsyn till dagens politiska landskap och aktuella händelser bör frågan ställas om tre månader är tillräckligt, eller om det finns behov att förlänga tiden.

Det är av vikt att stadgar håller över tid, och ska inte ändras lättvindigt. Samtidigt behöver de anpassas efter rådande omständigheter.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna utreder möjligheten att förlänga tiden för en ny medlem innan rösträtt inträder, samt
2. **att** arbetet genomförs skyndsamt

Motionär: Förbund Skåne län

Svar till Y 17

Motion Y 17 lyfter frågan om hur lång karenstid nya medlemmar bör ha innan rösträtt medges internt. Partistyrelsen delar motionärernas syn på att delaktigheten sällan ligger i själva rösträtten. Men samtidigt ger rösträtten i församlingar med majoritetsbeslut den enskilde rätt att på lika villkor som alla andra vara med och påverka utvecklingen i alltifrån en bostadsrättsförening till Europeiska unionen. Partistyrelsen tillsatte en stadgrupp under våren 2023 där ett av uppdragen var att se över om skyddsmurarna mot fientligt övertagande var tillräckligt starkt, bland annat med anledning av det som hänt inom Socialdemokraterna i Botkyrka. Stadgruppen föreslår i sin rapport att karenstiden ökar till fyra månader. Partistyrelsen **yrkar att motion Y 17 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 17 anses besvarad

Y 18. Folkbildning

Varför organiserar partierna utbildning? - fyra huvudtyper av berättiganden som återkommer i alla partier.

- Organisationsutveckling (att stärka organisatorisk infrastruktur inom partiet)
- Ideologisk skolning (ge orientering i partiets värderingar)

- Kompetensutveckling (stärka enskilda företrädares kompetens vad gäller förmåga att agera externt)
- Engagemang (skapa känsla av meningsfullhet, få människor att känna sig motiverade)

L är medlemsorganisation i Studieförbundet Vuxenskolan. Utbildningen organiseras på olika sätt i partierna

Grad av reglering i stadgar varierar: Från reglering av obligatoriska funktioner (C, S, KD) och innehåll (V) till mycket lite (SD) eller inget alls (M, L)

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna i sina stadgar inför en reglering av obligatoriska funktioner.

Motionär: Kenneth Carlsson, Färgelanda

Svar till Y 18

Motion Y 18 tar upp utbildning inom politiska partier. Motionären vill att vi i våra stadgar ska införa en reglering av obligatoriska funktioner. Partistyrelsen menar att stadgarna redan idag reglerar obligatoriska funktioner för de tre olika nivåerna som partiet har (nationell, regional och lokal). För att kunna leva upp till stadgarnas reglering av syfte och olika organs uppgift fyller olika typer av utbildningsverksamhet inom partiet en viktig funktion. Att kunna erbjuda medlemmar och förtroendevalda verksamhet som känns meningsfull och som bidrar till att utveckla den enskilde medlemmen samt partiet politiskt och organisatoriskt, är en förutsättning för ett starkare Liberalerna. Idag arrangeras utbildningar på alla nivåer. Även om all verksamhet inte är uttalad utbildning innebär även en politisk diskussionskväll möjligheten till kompetensutveckling för den enskilde medlemmen. Partistyrelsen ser inga behov av att ytterligare specificera vilket ansvar respektive organ inom Liberalerna har för utbildningsinsatser, oavsett typ. Partistyrelsen **yrkar avslag på motion Y 18.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 18 avslås

Y 19. Minska risken för kuppstatat övertagande av makten i lokal- och förbundsstyrelse.

För att minska risken att någon eller några på ett tveksamt sätt vill ta makten eller påtagligt förändra makten i våra styrelser behövs en förändring. Vi har sett ett flertal exempel på senare år av just denna typ av händelser. Dels inom bland annat Socialdemokraterna i Botkyrka men också inom Moderata ungdomsförbundet i I båda fallen har försök gjorts att rekrytera nya medlemmar på tvivelaktiga grunder för att på så sätt påverka val eller beslut.

Att ha ett system där alla i styrelsen väljs årligen utgör en risk för kuppstatat övertagande. Därför ser vi att ett rullande mandat över två år för ledamöter i styrelser införs för att minimera dessa risker. Vi föreslår att hälften av ordinarie ledamöterna väljs vid varje ordinarie årsmöte. Eventuella ersättare väljs årligen. Styrelsens ordförande och vice ordförande väljs årligen bland de nominerade till styrelsen.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** ändra i stadgarna så att ledamöter väljs på två år.
2. **att** ändra i stadgarna så att hälften av ordinarie ledamöter väljs vid varje ordinarie årsmöte.

Motionär: Björn Olof Wahlund, Katrineholm; Monica Holtstad, Norrköping

Y 20. Tillägg till Grundstadgarna för lokal förening!

Idag stipulerar stadgarna för lokal förening att val av styrelsen ska gälla intill nästa ordinarie årsmöte. Detta innebär att hela styrelsen inklusive ersättare kan bytas ut vid varje årsmöte och den kontinuitet som behövs för att framgångsrikt kunna driva föreningsstyrelsearbete kan gå förlorad.

I stället för att välja alla ledamöter, ersättare och ordförande på 1 år skulle en mycket bättre kontinuitet uppnås om hälften av ledamöterna och ersättarna väljs på 2 år, undantagen ordförande som fortsättningsvis väljs på 1 år.

Enskilda lokala föreningarna bör fritt kunna bestämma mellan att välja samtliga ledamöter och ersättare på 1 år eller hälften på 2 år. Så i sann liberal anda yrkar vi nedanstående.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar om att till Grundstadgarna för lokal förening göra följande tillägg: att föreningens årsmöte kan välja hälften av styrelsens ledamöter och ersättare på 2 år, undantagen ordförande som väljs på 1 år.

Motionär: Inger Gran, Sundbyberg; Inger Olsson, Sundbyberg; Jacqueline Tjällman, Skövde; Christina Soldan, Skellefteå; Mathias Lindow, Österåker; Carina Wallenius, Stockholm

Svar till Y 19, Y 20

Motion Y 19 föreslår en stadgeändring i lokal- och förbundsstadgan som innebär att ledamöter till styrelser väljs på två år. Detta i syfte att minska kuppstatat övertagande. **Motion Y 20** yrkar att ett tillägg görs i grundstadgarna för lokal förening om att hälften av styrelsens ledamöter och ersättare väljs på två år.

I många organisationer, inklusive Liberalerna, är det idag svårt att hitta personer som är villiga att ta på sig förtroendeuppdrag, särskilt personer som inte studerat klart eller vars livssituation förändras. En fördel med tvååriga mandatperioder kan vara att det blir lättare att behålla och överföra kunskap inom ett organ. Samtidigt vet vi att Liberalerna, liksom många andra organisationer, har svårt att rekrytera personer som är villiga att ta på sig styrelseuppdrag som bara löper på ett år. Att då försöka rekrytera för att få personer att ta på sig ett tvåårigt uppdrag menar partistyrelsen riskerar få färre att testa på ett styrelseuppdrag. För att säkerställa att kunskapen inte försvinner med personer som väljer att kliva av ett uppdrag efter ett år behöver vi bli mycket bättre på att bygga in kunskapsöverföring i våra strukturer och arbeta mer som en lärande organisation. Partistyrelsen förstår argumentet om att kupper av styrelser skulle minska om mandatperioden som ledamot eller ersättare var två år men att mandatperioden inte går ut samtidigt för hela styrelsen. Som partistyrelsen anför ovan finns det dock nackdelar med tvååriga mandatperioder

på lokal- och förbunds nivå. För att försvåra för kupper föreslår den stadgegrupp som arbetat under våren 2023 att karens-tiden från att man blivit medlem till dess man har rösträtt internt i Liberalerna ökar till fyra månader samt att vi internt ser över rutinerna för att - utan att bygga in hinder för medlemskap - säkerställa att den enskilde verkligen vill bli medlem i Liberalerna och inte har anmälts via någon bekant eller anhörig. Partistyrelsen **yrkar utifrån ovanstående att motion Y 19 och Y 20 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 19 anses besvarad
2. **att** motion Y 20 anses besvarad

Y 21. Fler medlemmar för en långsiktigt starkare organisation

Liberalerna har många fördelar som parti, en ideologi och position på höger-vänster-skalan som tilltalar många. 25-30 procent av svenskarna betraktar sig som liberaler och den största gruppen väljare finns "något till höger" om mitten. Partiet har förutsättningar att vara stort, men växer ändå inte. Valresultatet 2022 är det sämsta i partiets historia, detta trots en stark upphämtning i spurten. En huvudsak till detta är att partiets organisation är väldigt svag i jämförelse med andra partier. Det har dock inte alltid varit så. På sextiotalet hade dåvarande Folkpartiet över 100,000 medlemmar och kring 1980 över 50,000. Därför är partiet inte heller dömt att vara litet utan blir vad vi gör det till.

Liberalerna har alldeles för få medlemmar. En plan för att öka medlemsantalet på lång sikt behöver därför tas fram. Medlemskapet behöver fyllas med innehåll, det ska vara meningsfullt och roligt att vara medlem i Liberalerna.

Många av oss som är medlemmar ser oss som liberaler ändå in i ryggmärken. Ändå får vi varje år när inbetalningskortet dimper ned en anledning att ompröva vårt medlemskap. Detta är i grunden onödigt. Genom att införa ett livstids medlemskap som betalas med en klumpsumma som alternativ för oss som avser vara medlemmar under överskådlig tid framåt kan partiet behålla sina trogna lite enklare och inte tappa medlemmar i onödan på grund av tillfälligt missnöje. Om det krävs en aktiv handling för att lämna blir steget lite större. Samtidigt skulle införandet av ett livstids medlemskap som betalas vid ett tillfälle innebära ett välbehövligt inflöde av pengar. Man kan också tänka sig att modellen utvidgas med någon form av premiummedlemskap där man kan få särskilda förmåner.

I dag ligger värvandet av nya medlemmar helt på den ideella organisationen. Organisationer som är duktiga på att växa och behålla medlemmar har däremot ofta en professionell organisation för rekrytering, medlemsvård och lojalitet. I nuvarande situation med resursbrist är det svårt att skapa en hel avdelning för detta, men en början vore en person på kansliet som enbart arbetar med att rekrytera medlemmar, stödja den ideella rekryteringen samt ansvara för att följa upp lojalitet och medlemsvård. När partiet får mer resurser bör fler personer anställas och en avdelning formeras.

Slutligen behöver partiet ett mål när det gäller medlemmar. Det ska vara konkret, realistiskt och i detta fall även visionärt

och lätt att kommunicera. Jag föreslår därför ett mål jag kallar 50/50. År 2050 ska Liberalerna ha 50,000 medlemmar. Det är ett mycket tufft mål som kommer att kräva en stadig tillväxt av medlemsantalet över lång tid. Men det finns exempel på etablerade partier som i nutid fördubblat sitt medlemsantal på tio år. Samtidigt är 50,000 ett medlemsantal som kommer att krävas om Liberalerna ska kunna vara ett stort parti i hela landet, leda styren i kommuner och regioner och fylla många förtroendeposter i dessa med kompetenta och engagerade Liberaler.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** partistyrelsen får i uppdrag att ta fram en långsiktig plan, för medlemsrekrytering, medlemsvård och lojalitet
2. **att** partistyrelsen får i uppdrag att utforma och införa ett livstids medlemskap enligt ovan
3. **att** partistyrelsen får i uppdrag att tillse att partikansliet har en funktion för professionell medlemsrekrytering
4. **att** partistyrelsen får i uppdrag att tillse att partikansliet har en funktion för medlemsvård och lojalitet
5. **att** partistyrelsen får i uppdrag att införa ett 50/50-mål: 50 000 medlemmar år 2050
6. **att** partistyrelsen får i uppdrag att bryta ned detta mål till årliga delmål på riks-, regional och lokal nivå och årligen följa upp dessa.

Motionär: Niklas Frykman, Eskilstuna

Svar till Y 21

Motion Y 21 yrkande 1 samt 3-6 lyfter fram behovet av att Liberalerna växer medlemsmässigt. Partistyrelsen delar motionärens analys om vikten av medlemsrekrytering. Inför framtagandet av verksamhetsplan för perioden 2023-2026 så diskuterades medlemsfrågor ingående.

Fler liberaler är nyckeln till framgång. Liberalerna behöver bli fler som för vidare och förankrar liberala idéer. För att bryta trenden med vikande medlemsantal måste Liberalerna bli bättre på att behålla de som valt att gå med, samtidigt som vi värvar nya medlemmar. Det ska vara meningsfullt, utvecklande och roligt att vara medlem i Liberalerna. Partistyrelsen ser det som särskilt viktigt att organisationen arbetar med vårt interna ledarskap, organisationskultur och verksamhetsutveckling för att skapa en spännande verksamhet. Den digitala tekniken gör det möjligt att erbjuda verksamhet och utbildning för medlemmar i delar av landet där medlemsunderlaget är litet eller där resurserna för egen verksamhet är knapp. Ansvaret för att skapa meningsfull verksamhet är i grunden förbundens, där riksorganisationen kan komplettera med digital verksamhet samt rutiner och strukturer som underlättar för förbunden i deras arbete.

Liberalernas knappa resurser och få anställda centralt och regionalt gör att vi behöver hitta nya arbetssätt för att effektivt kunna rekrytera och skapa ett meningsfullt medlemskap. I den verksamhetsplan som partistyrelsen antog i början av januari 2023 sattes ett mål om att Liberalerna i slutet av 2026 ska ha 13.000 medlemmar. Ett steg i det arbetet är att en grupp (funktionellt team) bestående av personer från olika delar av

Liberalerna fått i uppgift att titta på medlemsprocessen, hur vi kan arbeta för att göra medlemskapet mer meningsfullt och hur vi kan rekrytera medlemmar. I deras uppdrag ligger att utvärdera, genomföra omvärldsbevakning och föreslå åtgärder som testas och utvärderas och sedan sprids i organisationen. Arbetssättet syftar till att ta tillvara och sprida "best practice". Partistyrelsen gör bedömningen att mål för 2050 gällande medlemsvärningen på landsmötet är svåra att sätta upp, särskilt med tanke på de minskade resurser som partiet har under innevarande mandatperiod. Dock avser partistyrelsen skicka motionen till det funktionella teamet som arbetar med medlemsprocessen. Partistyrelsen **yrkar utifrån ovanstående att motion Y 21 anses besvarad.** (Yrkande 2 besvaras tillsammans med motion Y 1 och Y 2.)

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 21 yrkande 1 samt 3-6 anses besvarade

Y 22. Ska anställda också vara förtroendevalda?

Vi skulle alla tycka det vore konstigt om ledande tjänstepersoner i kommuner satt i kommunstyrelsen eller till och med var ordförande i en nämnd.

Antingen är man tjänsteperson eller förtroendevald.

I nominerings- och valtider uppstår allt för ofta konflikter. Hur agerar man som en av toppkandidaterna men samtidigt anställd av partiet och ska stötta andra kandidater?

Liberalerna centralt bör ta fram riktlinjer där det endast undantagsvis ska vara möjligt att vara anställd tjänsteperson och kandidat.

För politiska sekreterare är det annorlunda då de oftast inte är anställda av partiet och i den rollen inte är förtroendevalda i vanlig mening och bör även fortsatt kunna kandidera.

Ett regelverk måste vara centralt beslutat så det hanteras lika i hela landet.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** uppdraga åt partistyrelsen att ta fram ett regelverk som reglerar om och när personer anställda av Liberalerna kan kandidera som förtroendevalda.

Motionär: Lokalförening Kungsbacka

Svar till Y 22

Motionärerna tar i **motion Y 22** upp frågan om man kan vara anställd och samtidigt kandidat. Liberalerna har inget tydligt regelverk kring det motionärerna tar upp, dock finns det och har funnits en internkultur där man som anställd av partiet oftast inte kandiderar om risk finns för jäv eller lojalitetsdilemman i samband med det. Att vara anställd och förtroendevald samtidigt innebär situationer där rollerna kan vara svåra att skilja på eller där den anställda riskerar ifrågasättas i sin tjänst på det sätt som motionärerna beskriver. Det finns även situationer när personer arbetar som politiska sekreterare och samtidigt är förtroendevalda i samma kommun/region där svårhanterliga situationer kan uppstå. Likväl menar partistyrelsen att diskussioner om det är förenligt med anställning och att vara kandidat bäst lämpar sig för den nivå där kandidatur är aktuell. Då kan man även förebygga situationer för den

anställde som även kandiderar genom förändring av arbetsuppgifter eller ansvar. Liberalernas etiska riktlinjer inkluderar anställda i tillämpliga delar och fungerar som en bra utgångspunkt för lokala och regionala diskussioner i frågan. Partistyrelsen yrkar utifrån ovanstående, **att motion Y 22 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion Y 22 anses besvarad**

Y 23. Utse en särskild talesperson för tech-frågor (digitaliseringsfrågor)

Sedan 2017 har Sverige en uttalad digitaliseringsstrategi och en vision om ett hållbart digitaliserat Sverige. På regeringens hemsida står det att "Det övergripande målet är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Digitalt kompetenta och trygga människor har möjlighet att driva innovation där målmedveten ledning och infrastruktur är viktiga förutsättningar.

IT & Telekomföretagen visar i en tidigare rapport ("Tech - Sveriges nya basindustri") att techbranschen har etablerat sig som en ny basindustri i Sverige. Techbranschen är större än det som många tänker när de ser framför sig it och telekom. I techbranschen finns även företag inom t ex dataspel, finans (fintech), hälsa (healthtech), skola (edtech) och offentlig sektor (govtech). En beräkning visar att branschen år 2020 bidrar med 281 miljarder till BNP och är nästan lika stort som de traditionella svenska basindustrierna tillsammans. Mer än 60 procent av de nya jobb som skapades i Sverige under åren 2006–2016 skapades i de IT-intensiva sektorerna. Branschen är också en stark exportindustri och över 6% av Sveriges totala export kommer från tech-sektorn.

Det faktum att vi länge varit i framkant inom digitalisering och tech gjorde att vi klarade oss bra genom covid-pandemin och vi rankades som bäst i världen under 2020 Network Readiness Index (NRI), en årlig jämförelse av länders förmåga att tillvarata digitaliseringens möjligheter.

Summa summarum - digitalisering, digital transformation och tech är sedan många år en viktigt del av Sveriges framtid. Nu kommer dessutom AI (äntligen) till oss och kommer utmana det mesta så som vi känner det. Därför behöver vi som parti ta frågorna på allvar, vara pålästa och finnas med i debatten. Vi bör utse en särskild talesperson för tech-frågor.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att liberalerna utser en särskild talesperson för tech-frågor (digitaliseringsfrågor).**

Motionär: Maria Bratt, Täby

Svar till Y 23

Partiets ansvarsfördelning på olika sakområden tas upp i **motion Y 23** där motionären föreslår att partiet tillsätter en särskild talesperson i tech-frågor eller digitaliseringsfrågor.

Vilka talespersoner som utses och för vilka områden avgörs av partiledningen och varierar över tid. Därutöver gäller att partiets förstanamn i det berörda riksdagsutskottet är tales-

person för utskottets frågor i riksdagsarbetet, om inte riksdagsgruppen beslutar om en särskild ansvarsuppdelning. IT-politiken hanteras i trafikutskottet och det är således partiets förstanamn i trafikutskottet som är parlamentarisk talesperson i digitaliseringsfrågor. Många av partiets talespersoner knyter olika referensgrupper eller nätverk till sitt arbete, något som är positivt och bidrar till delaktighet. Det finns dock inte skäl för landsmötet att fatta särskilda beslut om detta. Partistyrelsen **yrkar att motionen Y 23 anses besvarad.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att motion Y 23 anses besvarad**

Y 24. Förbättrad process för motioner till landsmöten

Att underlätta för delaktighet och transparens är några viktiga ingredienser för att stärka demokratin. Detta gäller även för den interna partidemokratien inom Liberalerna.

Med detta som utgångspunkt finns en tydlig förbättringspotential för hanteringen av motioner till landsmöten. Det är viktigt att ta vara på medlemmarnas kreativitet och vilja att bidra till partiets framtid. Dagens hantering av motionerna saknar dock de två ingredienserna delaktighet och transparens. Att respektive medlem kan lämna in motioner via webben må uppfylla vissa grundläggande krav, men processen runt omkring inlämningen är omotiverat omständligt. Att skaffa många medundertecknare är i det närmaste omöjligt. Vi behöver lägga ribban högre än så inför framtiden!

I god tid före nästa landsmöte behöver vi som parti utveckla den interna demokratiska processen för motioner, genom att göra det möjligt att på ett strukturerat sätt samarbeta om och ta del av andras motioner redan innan handlingarna inför landsmötet är färdiga.

Delaktighet handlar om att flera personer än undertecknaren på ett smidigt sätt ska bidra under arbetets gång och även kunna medunderteckna motioner. Att människor samarbetar och ger varandra återkoppling kring motioner redan innan inlämnandet ger sannolikt en högre kvalitet på både motionernas utformning och deras innehåll. Det blir också tydligt att motioner som samlar många medundertecknare sannolikt har ett bredare stöd redan på förhand.

Transparens handlar om att synliggöra motioner för andra medlemmar, med effekten att antalet snarlika motioner och administrationen för att hantera dessa sannolikt kommer att minska. Det blir även lättare för landsmötesombud att ta till sig innehållet i motionerna om de är färre till antalet och inte är snarlika varandra.

Historiskt sett har ett webbaserat system för motioner, inklusive medundertecknande, använts av Liberalerna inför landsmöten. Det finns stor anledning att återinföra en liknande lösning för att stärka just delaktighet och transparens i den interna partidemokratien. Tidigare landsmöte har hanterat en motion med samma ämne, men utan effekt. Därför är andemeningen densamma även denna gång.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** i god tid före nästa landsmöte utreda hur processen för motioner till landsmöten kan förbättras, med syfte att skapa ökad delaktighet och transparens samtidigt som behovet av administration minskas
2. **att** inför nästa landsmöte tillämpa den uppdaterade processen för motioner till landsmöten.

Motionär: Lokalförening Mjölby, Nadin Faissal, Stockholm; Kjell Fransson, Motala; Andreas Froby, Botkyrka; Maria Jern, Falköping; Mathias Lindow, Österåker; Lars Naur, Sigtuna; Christina Soldan, Skellefteå; Magnus Thelin, Vaggeryd

Y 25. Motionstid närmare landsmötet

Tid och plats för ordinarie landsmöte ska offentliggöras minst åtta månader före mötet enligt Liberalernas stadgar. Partistyrelsen ska vid samma tidpunkt, minst åtta månader före landsmötet, meddela vid vilken tidpunkt motion senast ska vara partistyrelsen tillhanda. Partistyrelsen ska med eget yttrande överlämna motion till landsmötet Kallelse och föredragningslista ska tillställas alla röstberättigade senast fem veckor före mötet. Partistyrelsens förslag, motioner, partistyrelsens yttranden över motionerna och verksamhetsberättelsen ska översändas till förbund och ombud senast fem veckor före landsmötet.

Inför detta års landsmöte var sista dag för att motionera den 1 maj, och landsmötet är som bekant den 17-19 november. Det innebär att partistyrelsen tagit sig tiden mellan den 2 maj fram till och med den 12 oktober på sig att behandla inkomna motioner, över 5 månader.

Det är viktigt att partistyrelsen behandlar alla motioner på ett bra sätt, men det är också viktigt att föreningarna och medlemmarna får möjlighet att motionera om relevanta frågor. Dagens politiska samtal rör sig snabbt, och en fråga kan snabbt bli mer eller mindre relevant. Vi önskar därför kunna motionera något närmare landsmötets öppnande.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** partistyrelsen inför nästa landsmöte ser över motionstiden så att medlemmar och föreningar får tid på sig att motionera något närmare landsmötet.

Motionär: Christina Schönberg Messick, Stockholm

Svar till Y 24, Y 25

Motion Y 24 och **motion Y 25** tar upp organisering av motionsrätten inför landsmötet. I **motion Y 24** föreslår motionärerna att man i god tid inför nästa landsmöte utreder motionsprocessen för att göra den mer transparent och i syfte att minska behovet av administration. I **motion Y 25** önskar motionären möjlighet att kunna motionera närmare in på landsmötet.

Liberalerna är ett av de få partier som tillämpar helt fri motionsrätt för medlemmar. Flera andra partier har ett förfarande där en medlems motion måste passera och stödjas av ett annat organ, t.ex. förbund. I Liberalerna innebär det att varje medlem i samband med landsmöten kan komma med politiska förslag som landsmötet tar upp för behandling. Att bereda ett landsmöte tar lång tid, det är skälet till att Liberalerna enligt stadgarna kallar till landsmöte med åtta månaders varsel. Utöver motionstiden, när medlemmar kan lämna in motioner, ska motioner beredas med svar, de ska behandlas inom par-

tistytelsen och de ska sedan skickas ut i god tid till landsmötet (enligt stadgarna fem veckor). Att medlemmar har rätt att motionera gör att många motioner ska beredas, nu inför detta landsmöte är antalet motioner närmare 550 stycken. Hela den processen tar förstås betydande arbetstid i anspråk hos partiets medarbetare. Med det sagt värnar partistyrelsen möjligheten för alla medlemmar att kunna skicka in motioner och en konsekvens av det är att organisationen behöver utlysa motions-tiden där beredning av ett stort antal motioner är praktiskt möjligt. När det gäller **motion Y 24** vill partistyrelsen hänvisa till stadsegruppens rapport som behandlas under landsmötet där motionens aspekter tas upp. Partistyrelsen **yrkar utifrån ovanstående, att motion Y 24 och Y 25 anses besvarade.**

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 24 anses besvarad
2. **att** motion Y 25 anses besvarad

Y 26. Vi vill heta det vi är! Folkpartiet Liberalerna.

Folkpartiet Liberalerna, eller enbart Liberalerna som partiet numera heter, är ett politiskt parti i Sverige som grundades år 1902. Partiet har sin ideologiska grund i liberalismen och har som mål att främja individens frihet, rättvisa och ansvars-tagande.

Liberalerna har en bred politisk plattform som sträcker sig över flera områden, såsom ekonomi, miljö, utbildning, jäm-ställdhet, arbetsmarknad och migration. Partiet har under åren ofta profilerat sig som ett socialliberalt parti som balanserar den personliga friheten med samhällets ansvar för att trygga och förbättra människors livsvillkor.

Bland partiets större politiska framgångar kan nämnas införandet av allmän rösträtt i Sverige, genomdrivandet av fri abort och rätten till samkönade äktenskap. Partiet har även en stark tradition av att främja internationellt samarbete och frihandelsavtal, samt att verka för en stark demokrati och ett skydd av de mänskliga rättigheterna.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** ett namnbyte sker, vi vill heta det vi är! Folkpartiet Liberalerna.

Motionär: Svante Forslund, Enköping; Johann Wischer Sjöberg, Enköping

Y 27. Byt partinamnet.

Byt partinamnet till Folkpartiet Liberalerna!

Man kan som parti inte heta som en ideologi
Folket vet inte vad partiet är till för.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Landsmötet beslutar byta partinamnet till Folkpartiet Liberalerna.

Motionär: Jan G Eriksson, Enköping

Y 28. Motion, byt tillbaka till det gamla partinamnet - Folkpartiet

Partiets namnbyte var ett misstag. Liberalismen är troligen landets populäraste ideologi varför vi hoppades kunna samla fler personer med det nya namnet. Att ena denna breda kyrka inom ett och samma parti.

Problemet är bara att den ideologiska enigheten är en illusion.

Många kallar sig liberaler. Men alla har helt olika uppfattning om vad liberalismen går ut på. För någon är liberalism att minimera statens inblandning medan någon annan förväntar sig att staten går in och styr ganska mycket för att säkerställa allas frihet. För någon är liberalism att ta maximalt avstånd från SD, för andra att vi tar maximalt avstånd från Vänsterpartiet. För en tredje är det de religiösa fundamentalisterna som är den stora fienden. Vårt namn har skapat orimliga förväntningar på vad vår politik ska klara av och dessutom lett till interna splittringar. Det märks inte minst i våra interna debattforum. I stället för att samlas kring sakpolitik och lösningar anklagar man dem som tycker annorlunda för att inte vara en äkta liberal.

Folkpartiet var ett namn som lovade mindre men samlade fler. Folkpartiet var den breda kyrkan som vi vill vara.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** besluta återta partinamnet Folkpartiet och dess symbol blåklinten.

Motionär: Björn Wahlund, Katrineholm; Monica Holtstad, Norrköping

Y 29. Namnbyte till Folkpartiet

Jan Björklunds debattartikel från 2015 är lika aktuell idag, men yvrig är vi, efter ytterligare tre förlustval, längre från visionen än då. "Liberal" är nu närmast ett skällsord och "icke socialistisk" har blivit "Borgerlig", också ett skällsord. Skadan är efter Tidöavtalet irreparabel och att bli den politiska mitten genom att åter vara Folkpartiet ett av få alternativ till total utplåning.

Vad skrev Jan?

DN Debatt. "Folkpartiet byter namn till Liberalerna" 2015-11-17 utdrag:

"När Berlinmuren föll trodde en del att liberalismen hade segrat. I dag kan vi konstatera att så inte är fallet – hoten mot liberala värderingar har inte varit större på mycket länge."

"Rysslands president Putin kränker självständiga staters suveränitet, oppositionella tystas och homosexuella förföljs. I Sydeuropa växer vänsterpopulismen och i Nordeuropa högerpopulismen. De är starkt skiftande rörelser, men de har en sak gemensamt: motståndet mot liberalismen."

"Behovet av ideologisk tydlighet och reformer framburna av liberala värderingar är starkare än någonsin. Folkpartiet har sina rötter i 1800-talets liberala kamp för demokrati, frihandel, marknadsekonomi och sociala reformer. Vi tillhör en ideologi med stark framtidstro. För att samhällen ska utvecklas och ekonomiskt välstånd ska skapas så behövs fokus på morgondagens möjligheter, inte på gårdagens lösningar."

"Vår utgångspunkt är den enskilda människan: individer är olika och vårt uppdrag ska vara att ge alla förutsättningar att nå sina livsmål."

"Mot den socialistiska och konservativa idétraditionen om klassamhället står den liberala visionen om social rörlighet. Ekonomiska skillnader ska inte förhindras, men de ska följa av individens egna val och ambitioner. Klassresor ska uppmuntras. Vårt parti tar sin utgångspunkt i socialliberalismen. De som har det sämst ställt, det glömda Sverige, ska genom liberala reformer ges möjlighet till social rörlighet och minskat utanförskap. Därför är vi så besjälade av utbildning. En stark kunskapsskola ökar elevernas livschanser. En friare arbetsmarknad och en friare hyresmarknad minskar utanförskapet. Ett liberalt socialförsäkringssystem ger trygghet men också, till skillnad från det socialistiska, incitament till social rörlighet. Ett socialliberalt samhälle hjälper dem som inte klarar sig själva, men har också höga förväntningar på de som kan stå på egna ben.

"Alla andra svenska partier grundades för att de var emot liberala kärnvärden: mot allmän rösträtt, mot fri företagsamhet, mot ökad jämställdhet eller mot frihandel. Vi gläds åt att de flesta partier idag tagit till sig tankegods från liberalismen.

I över hundra år har vi värnat liberala värderingar, både i medvind och i motvind. Partinamnet "Liberalerna" förpliktigar. Vi ska fortsätta att stå upp för de liberala värderingarna när det blåser som mest."

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** Landsmötet beslutar att partiet återtar sitt gamla namn "Folkpartiet".

Motionär: Håkan Andersson, Tyresö

Y 30. Återta det gamla partinamnet

Partiets namnbyte var ett misstag. Liberalismen är troligen landets populäraste ideologi varför vi hoppades kunna samla fler personer med det nya namnet. Att ena denna breda kyrka inom ett och samma parti.

Problemet är bara att den ideologiska enigheten är en illusion. Många kallar sig liberaler. Men alla har helt olika uppfattning om vad liberalismen går ut på. För de ena är liberalism att minimera statens inblandning medan någon annan förväntar sig att staten går in och styr ganska mycket för att säkerställa allas frihet. För den ena är liberalism att ta maximalt avstånd från SD, för den andra att vi tar maximalt avstånd från Vänsterpartiet. För en tredje är det de religiösa fundamentalisterna som är den stora fienden. Vårt namn har skapat orimliga förväntningar på vad vår politik ska klara av och dessutom lett till interna splittringar. Det märks inte minst i våra interna debattforum. I stället för att samlas kring sakpolitik och lösningar anklagar man den som tycker annorlunda inte vara en äkta liberal.

Folkpartiet var ett namn som lovade mindre men samlade fler. Folkpartiet var den breda kyrkan som vi vill vara.

Förslag till landsmötesbeslut:

- 1. att** partiet byter namn till Folkpartiet.

Motionär: Michael Westin, Sundsvall

Y 31. Folkpartiet

Liberalerna är som namn inte helt entydigt eller precist för alla. Många rörelser betecknar sig idag som liberala eller delvis liberala trots bakgrunder, som tyder på annat. Begreppet liberaler har försökts göras konturlöst eller ges negativa värderingar på flera sätt med tillägg som ny liberalism, marknadsliberalism eller låt gå liberalism.

Ett politiskt partis namn måste förknippas direkt med partiet och ges positiva associationer, som man själv skapar. Namnet skall vara väl inarbetat med högt förtroendekapital, unikt och särskiljande. Det skall inte kunna blandas samman med begrepp som används av andra partier eller rörelser.

En återgång till FOLKPARTIET är därför ett naturligt steg.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** Liberalerna byter namn till Folkpartiet fr.o.m. 2024-07-01.

Motionär: Torgny Wiik, Köping; Ivan Czitrom, Köping; Ewa Wiik, Köping

Svar till Y 26 - Y 31

Avslutningsvis finns det sex motioner som är kritiska till det namnbyte som skedde 2015. I **motionerna Y 26 och Y 27** föreslås att partiet ska återgå till partinamnet Folkpartiet Liberalerna och i **motionerna Y 28, Y 29, Y 30 och Y 31** föreslås partinamnet Folkpartiet.

Partistyrelsen konstaterar att partinamnet har varit föremål för debatt under många decennier. När Folkpartiet år 1990 kompletterade partinamnet till Folkpartiet Liberalerna var det för att tydliggöra partiets grundläggande värderingar. Tjugofem år senare fullföljdes namnbytet genom att landsmötet 2015 i mycket stor enighet beslutade att partiets namn ska vara Liberalerna.

Partibeteckningen är viktig för våra möjligheter att förklara vårt partis unika uppdrag. De bästa långsiktiga möjligheterna ges genom ett partinamn som i sig är en tydlig varudeklARATION. Partistyrelsen anser att de argument som låg bakom namnbytet 2015 fortfarande har full bärkraft. Det parti som har till uppgift att vara bärare av de liberala idéerna ska kalla sig Liberalerna. Valsedlarnas närmare utformning bör avgöras i sedvanlig ordning och inte lösas genom landsmötesbeslut.

Motionerna Y 26, Y 27, Y 28, Y 29, Y 30 och Y 31 bör därför avslås.

Förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 26 avslås
2. **att** motion Y 27 avslås
3. **att** motion Y 28 avslås
4. **att** motion Y 29 avslås
5. **att** motion Y 30 avslås
6. **att** motion Y 31 avslås

Partistyrelsens förslag till landsmötesbeslut:

1. **att** motion Y 1 anses besvarad
2. **att** motion Y 2 anses besvarad
3. **att** motion Y 21 yrkande 2 anses besvarad
4. **att** motion Y 3 anses besvarad
5. **att** motion Y 4 anses besvarad
6. **att** motion Y 5 avslås
7. **att** motion Y 6 avslås
8. **att** motion Y 7 avslås
9. **att** motion Y 8 anses besvarad
10. **att** motion Y 9 bifalls med vad partistyrelsen anfört
11. **att** motion Y 10 avslås
12. **att** motion Y 11 avslås
13. **att** motion Y 12 anses besvarad
14. **att** motion Y 13 anses besvarad
15. **att** motion Y 14 anses besvarad
16. **att** motion Y 15 anses besvarad
17. **att** motion Y 16 anses besvarad
18. **att** motion Y 17 anses besvarad
19. **att** motion Y 18 avslås
20. **att** motion Y 19 anses besvarad
21. **att** motion Y 20 anses besvarad
22. **att** motion Y 21 yrkande 1 samt 3-6 anses besvarade
23. **att** motion Y 22 anses besvarad
24. **att** motion Y 23 anses besvarad
25. **att** motion Y 24 anses besvarad
26. **att** motion Y 25 anses besvarad
27. **att** motion Y 26 avslås
28. **att** motion Y 27 avslås
29. **att** motion Y 28 avslås
30. **att** motion Y 29 avslås
31. **att** motion Y 30 avslås
32. **att** motion Y 31 avslås

Stadgegruppens rapport

33. **att** partistyrelsen ges i uppdrag att vidta åtgärder för att förbättra rutinerna i samband med inträde i Liberalerna så att medlem hälsas personligen välkommen samtidigt som man säkerställer att den enskilde själv valt att bli medlem.
34. **att** i den delegationsordning som partistyrelsen antar ska det framgå hur interna val till positioner sker mellan landsmöten och partiråd.
35. **att** partistyrelsen ges i uppdrag att uppdatera vägledande dokument för valberedningar, nomineringskommittéer, revisorer m.m.
36. **att** förslagen till stadgeförändringar påverkar inte de undantag från grundstadagarna som PS beviljat för förbund och där förbund i sin tur kan ha beviljat lokala undantag.

Stadgegruppens förslag till justeringar i Liberalernas stadgar

(Komplett förslag finns bifogat
stadgegruppens rapport)

§ 3 Medlemskap

- 37. att** tillföra understruken text samt ta bort genomstruken text:
"När medlem bryter mot väsentliga delar av partiets stadgar eller genom sitt agerande skadar partiet och dess verksamhet särskilda skäl föreligger kan denne medlem uteslutas ur partiet. Beslut om uteslutning fattas av styrelse för förbund eller partistyrelsen. Inför beslut om uteslutning ska den som berörs underrättas om skälen för förslaget och beredas möjlighet att yttra sig. "
- 38. att** tillföra understruken text: "Om uteslutning framstår som en alltför ingripande åtgärd kan medlem i stället meddelas en skriftlig varning. "

§ 6 Landsmötet

H Förslag av partistyrelsen och motioner

- 39. att** tillföra understruken text: "Partistyrelsen ska minst åtta månader före landsmötet meddela vid vilken tidpunkt motion senast ska vara parti styrelsen tillhanda. Partistyrelsen ska med eget yttrande överlämna motion till landsmötet. Motionsförslag som behandlats vid senast föregående ordinarie landsmöte bereds förenklat av partistyrelsen och anmäls till landsmötet, såvida inte minst en ledamot i partistyrelsen yrkar på ordinarie beredning. Motion från förbund genomgår alltid ordinarie beredning. Ordinarie landsmöte kan besluta att efter beredning behandla förslag som väckts under pågående landsmöte. "

§ 8 Partistyrelsen

- 40. att** till partistyrelsens åligganden tillföra "- anta en delegationsordning som reglerar beslut och val mellan landsmöten och partiråd."
- 41. att** i stadgarna konsekvent ändra den s k karenstiden för rösträtt, tjänstgöra som ombud m m till fyra månader från nuvarande tre månader.